ప్లవంగ సంవత్సరము
శా. సం. 1889
1967

ప్రతులు : 1000
మూల్యము : రు.లు. 32.

ముద్రణ
బాయిస్ టౌన్ ఇండస్ట్రియల్ ట్రైనింగ్ సెంటర్
జహానుమ, హైదరాబాదు-2

INSCRIPTIONAL GLOSSARY

OF

ANDHRA PRADESH

By

KUNDURI ISWARA DUTT
(*Retired Accounts Officer*)

Author

JIRNAVIJAYANAGARA CARITRAM,
UDARA RAGHAVAM, KALARADHAM
THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF ANDHRA PRADESH
THE PHILOSOPHY OF SRINATHA S POETRY.

ANDHRA PRADESH SAHITYA AKADEMI

KALABHAVAN, SAIFABAD

HYDERABAD-4.

Plavamga.
S' 1889.
1967.

Copies 1000
Price: Rs. 32

Printed at
BOYS TOWN I. T C
Jahanuma, Hyderabad-2. A. P.

కృతిసమర్పణము

సురుచిరాపస్తంబసూత్రుడ అఘమర్షణవిశ్వామిత్ర సాంఖ్యాయన మునిత్రయ సాంఖ్యాయనగోత్రుడ, షట్సహస్రకుల సం

జాతుడ కుందూరివంశసంభవుడ బ్రహ్మయ జగ్గమాంబల ప్రపౌత్రుడ, సూర్యనారాయణమూర్తి శేషమాంబల

పౌత్రుడ, పూజ్యమూర్తులు నారాయణమూర్తి సుబ్బమాంబల ఎగ్రపుత్రుడ పులుగుర్తి నరసింహరాయ అంతమాంబల

కెకైఁపుత్రిక యగు మంగమాంబప్రథమకళత్రుడ చిలుకూరివీరరాజుసీతమాంబల దౌహిత్రుడ ఆంధ్ర

చరిత్రచతురానన బిరుదాంక వీరభద్రరాయ భాగినేయుడ, తూర్పుగోదావరీ మండలమండనాయ

మాన భీమమండలీ పశ్చిమదిగ్భాగ తుల్యభాగాతీరస్థ గొల్లలమామిడాడగ్రామ జన్మస్థానీ

యుడ, విద్వజ్జనవిధేయుడ ఈశ్వరదత్తు నామధేయుడ నగు నే నీ శాసనశబ్దకోశ

కృతిని కలియుగప్రధానదేవతయు, అభీష్టఫలప్రదాతయు నిష్టదైవతము

నగు వేంకటాచలపతికి, మద్వంశపరంపరాభివృద్ధికై మదా

యురారోగ్యఫలప్రాప్తికై మాతృభూమి మాతృభాషా

పురోభివృద్ధికై మనోవాక్కాయ పూర్వకముగా

ప్రార్థన పురస్సరముగా నంకితము

గావించుచున్నాను

ఇట్లు

ఈశ్వరదత్తు

DEDICATION

To

Lord Venkateswara, Lord of the Seven
Hills and the paramount deity of Kaliyuga

గ్రంథకర్త

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

INTRODUCTION

The 'DICTIONARY OF INSCRIPTIONAL VOCABULARY' compiled by Sri Kunduri Iswara Dutt is a maiden venture of its kind in our language. The Sahitya Akademi, in undertaking the publication of this volume, feels justly proud as this is the first attempt to collect, analyse and systematically group the technical terms used in the Telugu inscriptions.

Epigraphy, especially in Andhra, is an uncharted territory. Though not a professional epigraphist, Sri Dutt has made epigraphy his second nature. In the course of twenty years of deep and wide study of the Telugu inscriptions, he selected innumerable technical terms pertaining to administration, law, polity and many other fields. The next stage in the process is to determine the meanings of the terms with reference to their contexts and carefully pinpoint different shades of meaning for the same terms, if available. Sri Iswara Dutt has done a good lexicographer's job in giving quotations from the inscriptions to substantiate the meanings of the terms.

The lengthy, but useful introduction of the editor adds to the importance of this volume. During the course of the introduction, Sri Dutt traces the history of epigraphy in India in general and epigraphy in Andhra in particular and pays a handsome tribute to many erstwhile scholars who contributed their might to enrich it.

Sri Dutt has taken great pains in analysing the terms pertaining to different fields like administration and tried to present the historical development of different words with special reference to the evolution of their meaning.

Reference must be made at least to two appendices affixed to this volume. In one appendix (Appendix 2) he presents a list of the Prakrit words used in the inscriptions along with their meanings. The second one (Appendix 4) contains words from the inscriptions, the meanings of which are not yet determined.

We sincerely feel that this volume will be of great use to the epigraphists, historians, linguists and scholars.

The Akademi is grateful to Sri Iswara Dutt for having given us this opportunity to bring to the Telugu people a glimpse of the rich treasure of historical and linguistic information hidden in our inscriptions.

Kalabhavan,
Hyderabad.
D/-1-2-1968.

D. Ramanuja Rao,
Secretary
Andhra Pradesh Sahitya Akademi.

విషయానుక్రమణిక

Pages

INTRODUCTION

Sweet are the uses of adversity
Which like the toad ugly and venomous
Wears yet a precious jewel over its head.

As you like, it—Shakespeare.

This work is almost the fruit of adversity for, professionally as a Government Servant in the Audit and Accounts Department, I had to undergo the stress and strain of work and in addition bore the brunt of the storm and strife of domestic life throughout. Still, I could not resist the lure of historical and literary research. As a student of the Government Arts College, Rajahmundry, I was devoting more time on literary pursuits and under the guidance of the late Sri V. Rangachari, a distinguished South Indian Historian, I studied almost all the books on Indian History and got myself acquainted with several historical Journals, Indian and foreign. The cultural soil and the intellectual atmosphere of the town of Rajahmundry instinctively inclined me to take literary research. Perhaps out of hereditary instinct also, I have entered the sacred precints of historical research, as Sri Chilukuri Veerabhadra Rao, the celebrated Andhra Historian, was my maternal uncle Ever since. I have started as a student of the Arts College, Rajahmundry, I have contributed several articles on literary and historical subjects to some of the famous literary journals such as Bharati, Telugu Academy journal, etc. It is a matter of pride that some of those articles were acclaimed by eminent contemporary historians, namely Dr. N. Venkataramaniah; Dr. B. A. Saletore, etc.

About forty five years ago, the Andhra Historical Research Society, Rajahmundry, published a volume on the celebration of the coronation of Rajaraja, the Vengi monarch who ruled at Rajahmundry and who patronised Nannaya, the first of the three authors of Andhra Mahabharatam. The two articles on 'Telugu language during the time of Rajaraja' by Sri Gidugu Ramamurti Pantulu and 'the form of ancient Andhra language' by Sri M. Somasekhara Sharma, appearing in that volume, which were based on the inscriptional vocabulary of the Rajaraja and pre-Rajaraja periods attracted my attention. They have induced me to a careful study of all the South Indian inscriptions. This study had been of immense help to me in compiling the 'History of the ruined city of Vijayanagar' published in Telugu in 1927. Later on, from 1936 onwards it has almost become a hobby for me to gather all the words having some political, religious, social or economic aspect of the history of Andhra found in the inscriptions. Due to frequent transfers from place to place in the Government service, bulk of the material gathered in the

earlier periods has been lost, but still, as years rolled by, the number of the inscriptional words has increased On the advice of some of my well-wishers, I have released a part of the material to the press through a series of articles on the ancient historical geography of Andhra contributed to the Telugu Academy Journal, Kakinada. As the subject was the first of its kind dealing with the ancient administrative units in Andhra, the articles received the attention of many scholars in the field, mainly Dr B Ramaraju, Reader in Telugu in the Osmania University and Sri Adiraju Veerabhadra Rao Pantulu, who took the initiative and active interest in the publication of my book "the Ancient Historical Geography of Andhra", in Telugu under the auspicies of the Andhra Pradesh Sahitya Akademi

Meanwhile, more and more words have been gathered and their meanings ascertained through several sources The publication of the Ancient Historical Geography of Andhra has paved the way for the Telugu Inscriptional Glossary The Akademi has again taken the initiative and appointed a Committee of three scholars who were requested to go through the manuscript with a view to find out its suitability for publication ,The publication of the glossary was strongly recommended by the learned trio, Dr B Krishna murti, Head of Linguistics Department of the Osmania University, Dr B Ramaraju, Reder in Telugu of the same University and Sri G Ramakrishna Sharma, the noted epigraphist and the Akademi was gracious enough to undertake the publication I feel grateful to every member for their generous attitude in the matter

This compilation is more a glossary than a dictionary of the Telugu Inscriptional terms and much less than an encyclopaedia. Meanings and explanations in Telugu and English are given as briefly as possible As most of the words are derived from Telugu or Sanskrit phrases and compounds, their grammatical form is not given as the author cannot pretend to be a grammarian or a linguist with any distinctive degree in literature Almost all the words listed in this compilation have got some bearing on our ancient political, economic, social or religious heritage, presenting a vast panorama of Andhra culture of the bye-gone ages

This work cannot be considered as an exhaustive one and there may be several omissions and commissions I, therefore, crave the indulgence of the learned readers for all the deficiencies found in this compilation I may be permitted to quote the following words of a few eminent lexicographers —

Fowler in the 'Concise Oxford Dictionary' says "A dictionary maker unless he is a monster of omniscience must deal with a great many matters of which he has no first hand knowledge That he had been guilty of errors and omissions in some of these he will learn after publication, sometimes with gratitude to his enlightener, sometimes otherwise "

Kittel in the preface to his Kannada-English Dictionary says "the compiler entreats the public to look up the present dictionary with an indulgent eye He is sensible of the many deficiencies, short comings and inelegancies it contains, and has to confess that the longer he worked, the more he became aware of his incompetancy to satisfy all the wishes of the scholars'

Dr D C Sircar in his introduction to the 'Indian epigraphical glossary', published in 1966 says—'While it is a matter of satisfaction that I have probably succeeded in explaining a number or expressions which were probably unintelligible or misunderstood and in grouping together connected items by cross references in numerous cases, I am sorry to feel that it is difficult to compile a work of this type without errors, and even more difficult is to print it without technical blemishes including misprints I, therefore, crave the indulgence of sympathetic readers for all kinds of mistakes that have crept into and request them to be so kind as to draw my attention to the defects they may notice in it "

Most of the ommissions and commissions so far discovered, whether they are typographical or caused by the ignorance of the author have been supplied and corrected in the form of an errata which may kindly be referred to

It now remains for me to express my deep gratitude to the following eminent scholars who have helped me in the compilation of this glossary at the various stages

Dr Radhakrishna of Chirala college, Dr Chakradhara Rao, Research scholar of the Andhra University, Sri Somasundara Rao, Dr Somasundaram Lecturers in History in the Andhra University Arts College, Sri Deepala Piccayya Sastri, the eminent Telugu scholar of Nellore, Dr V Raghavan, Head of the Sanskrit Research Department of the Madras University, Dr M Rajamanikkam and other members of the Tamil Department of the Madras University, Sri Kandappa Chetti of the Annamali University Sri N S Sundareswara Rao of the Andhra Mahabharata Department of the Osmania University, Janab Syed Hazarat Abidi-Fazil, Munshi-the Fazil, P O L, Head of the department of Urdu of the Government Pithapur Maharaja's College, Kakinada, Sri T Kodandaramaiah of sri Venkateswara University and M Satyanarayana

Finally, I feel deeply indebted to Sri G V Subrahmanyam, Lecture in Telugu in the Nizam College, Hyderabad, for his careful and perseverant proof reading while the manuscript was under print He had taken the necessary initiative to correct several common errors found during the course of proof reading, for which I am particularly thankful to him I am also grateful to M/s T Lakshminarayana and K Balachandra Rao for their assistance in typing the detailed introduction of this compilation I must also thank the Management of the Boys' Town Training Centre and the staff members of their press for their tireless efforts in [illegible] my work finally to print

Iswara Dutt

Ancient Andhra Administration

According to Art I of the Constitution of India, the Indian Union and its territory is called *Bhārat* and designated as the Union of States Acccording to the Puranas, the territory where the Ancient Vedic religion prevailed is *Bhāratavarsa* or *Bharatvarsa* The *Mārkandēya Purāna* says that *Bharatavarsa* has the ocean on the east, south and west and the Himalayas on the north The *Vāyu-purana* defines *Bharatavarsa* as stretching from Cape Comorin to the source of Ganges The *Visnu-purāna* says that after thousands of births, a person secures life as a human being in Bharatavarsha and this land is called *Karmabhūmi*, (the land of relegious actions) for those who went to secure Heaven and final liberation Bharat is divided into two parts horizontally, one is called *Āryāvarta* which is between the Himalayas and the Vindhya mountain and the other *Daksināpatha* i e Deccan between Vindhyas and Cape Comorin Jayamangala in his commentary on Vatsyayana's *Kāmasūtra* describes the boundaries of Andhra Pradesh as follows The country below Narmada is Dakshinapatha To the east of Karnataka country, there is the Andhra country Between the Narmada river and the Karnataka country, there is Maharashtra and below Karnataka country, there is the Dravida country Thus Jayamangala happily anticipated roughly the present linguistic states of the Deccan and the Andhra Pradesh is one of the states formed under the Constitution Amendment Act, and forms part of the first schedule of the Constitution All the ancient writers on *Dharmaśāstra* generally restricted themselves to the duties of Varnas and ashramas as practised in Aryavarta, but later on the same have become applicable to all the inhabitants of Bharatavarsha

Andhra Language and its extent

The Andhra Language is the principal language of the Andhra Pradesh constituting 95% of the population whose mother tongue is Andhra or Telugu It is spoken all along the eastern coast of the Deccan Peninsula from Chicacole in the north to Pulikot in the south and to the west bordering Maharashtra and Mysore States and in the north a portion of the southern Madhya Pradesh and Gondavana It occupies a second place in the list of languages of the *Bhārat* i e India, spoken nearly by 38 millions and constituting 9% of the entire population of India The State itself covers about ¼ of the Deccan plato with a coast line of 600 miles Among the languages of the world, it occupies the 15th place The tables given below showing the area of the *Bhāratavarsa* and its principal States and their population linguisticwise, show the position of the Andhra language among the sister languages of Bharatavarsha and the Asian and European Continent

	Square miles	Population
India	1,178,997	439,234,771
Andhra	106,286	35,983,447
Assam	47,091	11,872,772
Bihar	67,196	46,455,610
Gujarat	70,245	20,633,350
Kerala	15,002	16,903,715
Madhya pradesh	171,217	32,372,408
Madras	50,331	33,666,953
Maharastra	118,717	39,553,718
Mysore	74,210	23,586,772
Orissa	60,164	17,584,846
Punjab	47,205	20,326,312
Rjasthan	132,152	20,155,612
Uttarpradesh	113,654	73,746,401
West Bengal	83,829	34,926,279

Languages.

Hindi	133,435,450
Telugu	37,668,132

Bengali	33,868,939
Marathi	33,286,771
Tamil	30,652,698
Urdu	23,323,518
Gujarati	20,304,464
Kannada	17,415,807
Malayalam	17,015,782
Oriya	15,719,398
Punjabi	10,950,826
Assamese	6,803,466
Kashmiri	1,956,115
Sanskrit	2,544

Languagewise distribution of population, 1961

Hindi	30 4%
Telugu	8 6%
Bengali	7 7%
Marathi	7 5%
Tamil	7 %
Urdu	5 3%
Gujarati	4 6%
Kannada	4 %
Malayalam	3 9%
Oriya	1 1%
Punjabi	2 5%
Assamese	1 6%
Kashmiri	0 49%
Other languages	12 8%

Important Languages in States

Andhra Pradesh	95 97%	Telugu
	7 75%	Urdu
	1 62%	Rajasthan
Assam	57 14	Assamese
	17 60	Bengali
	4 41	Hindi
Bihar	44 3	Hindi
	35 39	Bihari
	8 93	Urdu
Gujarat	90 50	Gujarati
	2 68	Urdu
	2 42	Sindhi
Jammi & Kashmiri	54 42	Kashmiri
	27 48	Punjabi
	6 84	Pahari
Kerala	95 04	Malayalam
	3 12	Tamil
	0 46	Konkani
Madhya Pradesh	78 07	Hindi
	4 98	Rajasthani
	2 81	Kannada
Maharastra	76 55	Marathi
	6 89	Urdu
	3 11	Hindi
Mysore	65 17	Kannada
	8 68	Telugu
Orissa	82 31	Oriya
	2 92	Kui
	2 24	Telugu
Punjab	55 64	Hindi
	41 09	Punjabi
	1 26	Urdu
Rajasthan	56 49	Rajasthani
	33 32	Hindi
	4 13	Bhili
Uttar Pradesh	85 39	Hindi
	10 70	Urdu
	1 39	Kumaoni
West Bengal	84 28	Bengali
	5 43	Hindi
	3 27	Santhali

Principal Languages of the world in millions

Arabi	83	
Bengali	88	
Burmese	16	
Cantonosese	44	(China)
Dutch	18	
English	294	
French	71	
German	120	
Gujarati	22	
Hakka	19	(China)
Hindi	165	
Hungarian	13	
Italian	58	
Japanese	98	
Javanese	42	
Kannada	20	
Korean	36	
Malayalam	17	
Malayese	72	
Mandarin	505	(China)
Marathi	34	
Min	37	(China)
Oriya	16	

Persian	21		Siamese	21	
Polish	33		Spanish	159	
Portuguese	83		Tamil	37	
Punjabi	26		Telugu	41	
Pushtu	12		Turkish	27	
Rajasthani	17		Ukranian	41	(U S S R)
Rumanian	18		Urdu	55	
Russian	170		Vietnamese	26	
Serbocroat	17	(Yugoslavia)	Wu	40	(China)

The Mellifluence of the Andhra Langauge.

Herein extracts from the writings of the western scholars who are an authority on Telugu and its grammar, are given giving testimony to the above fact

1 Dr Caldvell in page 25 of the Introduction of his valuable work " A comparative grammar of the Dravidian languages " states as follows

" In respect of antiquity of culture and glossarial copiousness, Telugu is generally considered as ranking next to Tamil in the list of Dravidian idioms, whilst in point of euphonic sweetness, it justly claims to occupy the first place "

2 Dr Campbell in his Telugu grammar quotes Dr Carey from his Telugu grammar as follows

" Among these 5 languages, viz Telinga, Karnatic, Tamil, Malayalam and Singalese, the Telugu appears to be the most polished and though confessedly a difficult language, it must be numbered with those which are the most worthy of culture, different variety of inflection being such as to give it a capacity of expressing ideas, with a high degree of facility, justness and elegance "

3 Dr Campbell himself in his Telugu grammar at page 13 of the Introduction states as follows

" The works still extant, however, are sufficiently numerous and various to evince the great degree of refinement to which the Telugu has attained Few languages will be found more copious, more nervous or more regular in construction, and it may boast in a peculiar manner of great elegance of expression and melody of sound "

4 The Kannada Emperor, and poet, Krishnadevaraya in the Introduction of his monumental work Amuktamalyada emphasises the fact that Telugu is the best of the regional languages or the languages of the States which he ruled, viz the Dravida, Karnata and Andhra Countries

5 A great South Indian scholar and poet Appaya Dikshita was stated to have said that to be born as an Andhra and speak Andhra language and to belong to the *yājushi* lineage is the fruit of great penance in the previous births

ANDHRA BHASHA

The term '*Āndhra Bhāsa*' was used for the first time in the epigraphs of the Andhra country

in the Nandampudi inscription dated 975 S or 1053 A D There *Nannaya Bhatta* the composer of the inscription stated that *Nārāyana Bhatta* the donee of the grant was a poet in Sanskrit, Karnata, Prakrita, Pysachi and Andhra Languages (*Samskrta, Karnāta, Prākrta, Pysācikāndhra-bhāshāsu-Kavirājasēkhara-yiti—Prathitah*)

DRAVIDA LANGUAGES

It is in common vogue that Telugu is included among the 5 languages of the south viz Tamil, Telugu, Kannada, Marata and Gurjara The word '*Dravida*' was first applied to the 5 States of people living in the 5 regions of South India, viz Tamilnad, Andhra Pradesh, Karnata, Maharashtra and Gujarat The people living in these areas are commonly known as *Pamca-drāvidās*, whereas the northern people living in Utkala (Orissa), Vanga (Bengal), Midhila (Bihar), Gouda (North Bengal) and Kanyakubja (South Kosala) are known as *Pamca Goudās* But now the word '*Drāvida*' and its language is only applied to Tamil language as the Telugu epigraphs and literature clearly show

The word 'Telugu'

Andhra Bhasha or the Andhra language is also called Telugu Bhasha or Telugu language The word 'Telugu' was first used in Markandeyapurana in respect of the people living in the geographical division of Bharatavarsha known as tortoise's right flank as follows

> " The *Tilingās* and the people would dwell in *Kunjaradari* and *Kaccha* and *Tāmraparni* i e the tortoise's right flank "

Mr Pargiter who edited Markandeya Purana in the Bibliotheca Indica series stated at page 367 of the English translation of the work as follows

Note on Tilanga - This form is not in the dictionary, but it is no doubt the same as Tailanga or Trilinga i e Telinga, the modern Telugu country It coincided more or less with the ancient kingdom of Andhra I have not found this name in any shape in the Ramayana or Mahabharata Andhra is the name which occurs in those books

The word 'Telugu' is found both in the Tamil and Kannada inscriptions of the south in the 11th and 12th centuries but does not appear at all in any of the epigraphs so far found in the Andhra country before the above period In Sanskrit and Telugu literature, the word 'Tillanga or Tilanga or Tailinga' is applied to Telugu people and monarchs, and *Nannaya Bhatta* the author of *Āndhra Mahābhārata* uses both Telugu and Tenugu and the subsequent poets followed the same method

Trilinga and Telugu — The word ' Trilinga ' was used in respect of the Telugu country for the first time in the epigraphs relating to the Andhra Pradesh Vide, the Srirangam inscription of Mummidinayaka dated 1358 A D. and Akkalapudi grant dated 1368 A D of Singamanayaka, and it is a well known fact that the poet *Śrīnātha* used the word ' Trilinga-vishaya ' (Telugu country) in the inscriptions composed by him during the Reddi regime The word ' Trilinga ' is used for the first time by *Vidyānātha*, the great Court-poet of Kakatiya Prataparudra in the chapter on Drama in Prataparudriyam and he defined Trilinga as the country lying between the 3 corners viz Srisaila (the present Srisailam in Kurnool district), Kaleswara (the present village viz Mantena-kaleswaram on the southern side of the Godavari) and Draksharama (the present Draksharama in the East Godavari District) The three places consist of the three celebrated Sivalingas and therefore the country amidst these three places is named Trilinga The ' Trilinga ' is frequently used by *Śrīnātha* not only

in the inscriptions composed by him but also in the poetical works written by him during the Reddi period. The Telugu grammarians later on stated that the word 'Telugu' is derived from 'Trilinga'

TRIKALINGA & TELUGU

There is another theory that Telugu is derived from Trikalinga The word Trikalinga is applied to the country of 3 *kalingās* which form part of the modern Orissa and some portions of Bihar and Madhya Pradesh It is Sir Walter Elliot among the English scholars who first stated in his work on "Coins of Southern India" at page 11, that Trikalinga by an obvious eclipse may easily pass colloquially into Trilinga, a form from which native grammarians have deduced the modern name of the Telugu dialect

The derivation of the word 'Telugu'

It is but proper that the Telugu language is spoken by Telingas whose habitat is Trilinga-desa, but to speculate on the derivation of the word, will be mere academic acrobatics We are below quoting the learned and considered opinion of Mr Gieorson at page 56 of his monumental work "Linguistic survey of India", Vol IV

"The people themselves call their language Telugu or Tenungu This word is generally supposed to be a corruption of Sanskrit Trilinga It is explained as meaning the country of three lingas and a tradition is quoted according to which, Siva, in the form of Linga descended upon the three mountains and that these boundaries marked the boundaries of the Telugu country In favour of this derivations other forms of the word such as Telunga, Telinga and Tenunga are urged It is pointed out that Trilinga, in the form of Trilinga appeared in Ptolemy, as the name of a locality in the east of the Ganges Other scholars compare Trilinga, with other local names mentioned by Pliny, such as 'Bolingae, Maccolingae, and Modogalingae' The latter name is given as that of an island in the Ganges Mr A D Campbell, in the Introduction to Telugu grammar, suggested that Modogalingam may be explained as a Telugu translation of Trilingam and compared the first part of the word 'modaga' with 'muduga', a poetical form of Telugu 'mudu', three Bishop Caldvell on the other hand explained 'Modogalingam' as representing a Telugu Mudugalingam, the three Kalingas, a local name which appears in Sanskrit inscriptions and the Puranas Kalinga appears in the Asoka inscriptions and in the form of 'Kling' it has been in the Malay country the common word for the people of continental India

All these derivations are based on the supposition that Trilinga and not Telugu is the original form of the word This supposition is however just as impossible as the derivation of Tamil from Dravida The old Aryan name of the Telugu country seems to be 'Andhra' and replacing of this term by Trilinga seems to be due to the adaptation of a Telugu word Such a word could probably only be borrowed through the medium of a Prakrit dialect, and in the Prakrit, we must suppose the form to have been Telinga It seems probable that the base of this word is 'Teli' and 'nga' or 'gu' is the common dravidian formative element At all events, the derivation from Trilinga is so uncertain that it cannot be safely adopted A base 'Teli' occurs in Telugu, 'Teli' bright, *Teliyuta*, to perceive But it could not be safe to urge such an etymology Telugu pandits commonly state Tenugu to be the proper form of the word and explain this as the 'mellifluous language' from '*Tēne*', honey

Under such circumstances, I think we had better follow the opinion held by C P Brown who rejected all etymologies of the word which had hitherto been brought forward and regarded the word as not derived from any known root"

The Birth of the Telugu Language

The earliest epigraphs in the Andhra Pradesh relate to the *Erragudi* edicts of Asoka the Mouryan Emperor, discovered in the Pattikonda Taluk of the Kurnool district of the Andhra Pradesh The Mouryan Emperor Asoka ruled between 272-232 B C While speaking in the 13th edict, Asoka mentions as follows *(Erragudi* Edicts of Asoka E I XXXII-I) Rock Edict XIII

"(XVII) Such a conquest has been achieved by the Beloved of the Gods not only here (in his own dominions) but also in the territories bordering (on his dominions), as far away as (at the distance of) six hundred yojanas, (where) the YAVANA king named ANTIYOKA (is ruling and where), beyond (the kingdom of) the said Antiyoka, four other kings named TURAMĀYA, ANTIKENI, MAKĀ and ALIKASUDARA (are also ruling), and towards the south, where the CHODAS and PANDYAS (are ruling), as far as TAMARAPARNI

(XVIII) Likewise here in the dominions of His Majesty, (the Beloved of the Gods), — in (the countries of) the YAVANAS and KĀMBOJAS, of the NĀBHAKAS and NĀBHAPANKTIS, of the BHOJAS and PAITRYANIKAS and of the ANDHRAS and PAULINDAS, everywhere (people) are conforming to the instructions in DHARMA (imparted) by the Beloved of the Gods"

In Edict II he states that the bordering territories such as those of the *Chōdās and Pāndyās* as well as of the Satikaputra and in Tamaraparni and in the territories of the Yavana king named Antiyoka, that the king has arranged for the medical treatment of men and for animals From the edicts of Asoka engraved on the rocks of Brahmagiri and Jatugi — Rameswara hill in the Chittaldrug district of the modern Mysore State, which is a part of the Karnata Province, it may be inferred that the Karnataka country like the Andhra Pradesh was under the sway of the Mouryan Emperor, ruled perhaps by a Viceroy deputed for the purpose It is also clear that the Chodas, Pandyas and Satyaputras were practically under independent rulers having their own language and administration From this it is also clear that from the earliest period the Andhras and Karnatas had a closer intercourse between them than between the Tamils

The edicts of Asoka were written in Brahmi script mainly and partly in Kharoshthi script The language of the *Erragudi* version of the minor rock edicts closely resembles that of the minor edicts of Mysore and written in the Magadha dialect As regards the rock edicts, in point of language they resemble that of the Dhauli and Jaugada versions Evidently the publication of these edicts discovered both in Mysore, Andhra Pradesh and Orissa tends to prove that the Emperor used the court lnguage to which the people might not have been so familiar Even later on during the rule of *Satavahanās*, *Cūtūs*, *Nāgās* and *Iksvākūs* who succeeded the Mouryas one after another in the Karnatak and in Andhra Pradesh, Prakrit seems to have been continuously used as official language Attention of the readers is invited to the inscriptional geography of the Andhra Pradesh appended to this work From the early 5th or 6th century A D, we find that the stars of the Telugu words are [illegible] in the firmament of the Andhra epigraphy The first appearance of these words is found in the *Visnukundin* Sanskrit epigraphs and then in the Western Chalukyan grants of Vimaladitya Later on, we find the extensive use of Telugu in the Telugu Chola records of *Rēnādu* From the epigraphical evidence much is not known of the Telugu language before the 5th century A D In tne 6th century A D Kannada seems to be the court language under the Chalukyas most of whose inscriptions were recorded in Kannada language The emergence of the Telugu language in the south-west corner of the present Andhra pradesh viz in the southern Taluks of Cuddapah bordering on the west the Karanataka country and the south, the Tamilnad, was due to the political separation of the country from both the Tamil and Kannada rulers Gradually the disassociation arose form the Tamil and

Kannada language From the unfailing evidence of epigraphy it is well known that the south Indian scripts viz Telugu, Kannada and Tamil have been derived from or evolved out of the Brahmi script

Sanskrit and Prakrit

Prakrit was an old dialect current among the people both in the Aryavarta and Dakshinapatha along with Sanskrit While the educated people use the word *Stāna* and *Dharma*, the uneducated people pronounced the same words as *tāna* and *dhamma*, but ancient writers like Dandin presumed that Prakrit was an artificial language manufactured for the people They had no idea of the impossibility or such a creation That languages were evolved but not created is a modern discovery unknown to ancient writers They regarded words with morphological changes as *Tadbhavās* and others with no changes as *Tatsamās* Rules were framed to explain the changes. According to these rules framed by the grammarians, rules come first and words later But according to the modern philological principles, reverse is the fact The ancient grammarians regarded Sanskrit as the source of Prakrit

The Existence of Desabhashas

Along with Sanskrit and Prakrit there existed Desabhāshas or the languages of the people residing in different parts of the country, according to the quotations given by late Sri P Adinarayana Sastri in his valuable contribution to the 'Miscellany of Papers' published in honour of late G Ramamurti Pantulu on his 70th birthday The quotations are, from *Vyāsa* in his *Mahābhārata*, from *Bharata Maharsi* in his *Nātya Sāstra*, from *Vātsyāyana* in his *Kāma Sūtra*, from *Visnudharmōttara*, from poet *Śūdraka* in his drama *Mrcchakatika*, from Banakavi in *Kādambari*, from *Viśākhadatta* in his drama *Mudrārāksasa* and also from *Daśarūpaka*

It is evident therefore that Desabhashas were existing along side of Sanskrit and Prakrit with their own individual forms The same learned scholar quotes from-*Kuvalayamāla* a Prakrit work written by Udyotana with his title *Dākshinyachinhasūri*, that there existed 18 languages during this time belonging to the 18 different countries of which Karnata, Andhra were two separate countries with separate languages One thing is certain that along with Sanskrit and Prakrit, the native languages or Desabhashas were existing from early Christian centuries

It is a fact that like Tamil, the carly Telugu and Kannada languages required not more than 30 distinct alphabetical characters to represent their vowels and consonants They had no such consonants as the 2nd, 3rd and the 4th of each of the 5 *vargās*, neither *ra*, *la*, *ksa*, *on* These additional consonants which belong to Sanskrit and Prakrit languages were imported into the native tongues along with Sanskrit and Prakrit terms The Telugu language contains a long number of Tatsamas and Tadbhavas The Tatsamas are purely Sanskrit words whereas Tadbhavas are really Prakrit words imported into the Telugu language when Prakrit was current as an official language in the Andhra Pradesh When however Prakrit ceased to be the court language of the Andhra Pradesh, about 4th or 5th centuries A D or even earlier, the flow of the Tadbhava words into the Telugu vocabulary ceased

As we have seen already, there are *Dēśabhāsās* or local languages apart from Sanskrit and Prakrit prevailing in the countries inhabited by several people in Deccan *Deśabhāsa* or local language has sprung from the indigenous speech spoken by the first inhabitants of a particular locality with all the phonetic changes caused by the geographical, anthropological and social environment It has its own individuality uncontaminated from other languages Telugu is the local language spoken by Telugu people, the original inhabitants of the Andhra country It has first come in contact with the court language of the *Mourya*, *Iksvāku*, rulers, and then with the Karnata and Dravidian people who were their—neighbours in west and the south and when the Andhra immigrants from the north have

come down and settled in the Telugu country, the language has come into contract with Sanskrit, prakrit, Tamil, and Karnata languages Later on, the local rulers like *Sālankāyana, Vishnukundins* and *Eastern–Chalukyan* rulers patronised Sanskrit and Sanskrit scholars, and encouraged its learning Sanskrit first came into prominence along with the cultivation of *Smrtīs* and *Srutīs* and which had its great impact on the rituals and customs of the people, both the rulers and the ruled It has become the vehicle of expression of higher thoughts and literary epigraphical compositions The *Visnuknndin* epigraphs have adopted a literary or *Kāvya* style and they contain an ornate style of Sanskrit prose with lengthy compounds Reference is invited to the *Polamūru* and *īpūru* grants Thus Telugu people and Telugu language had a great opportunity to improve their local tongue by the contact of their masters who patronised Sanskrit, not as a court language but as the vehicle of numerous gifts they have bestowed on great Sankrit, Brahmin scholars Naturally the Telugu poets from Nannaya onwards who were themselves great scholars in Sanskrit, used Sanskrit language along with the local speech in their literary compositions In fact, the contribution of Andhra Sanskrit scholars to Sanskrit literature perhaps exceeds in volume and variety the contributions made by their counterparts in the south Therefore the Andhra language consisted of Sanskrit, Prakrit and Desi dialects resulting in a musical blending of unsurpassed mell iluence

The History of South Indian Epigraphy

The South Indian Epigraphy had its beginning in the appointment of Dr E Hultzsch as Epigraphist of the archaeological survey of Southern India on 21-11-1886 He submitted his first report for 1886–87 and was issued by the Government of Madras (Public Department) in G O No 1462 dated 24–10–1887 The reports from 1886–87 to 1890–91 were more factual, and giving details of departmental activities by the Epigraphist and his Assistants. The reports of 1892 onwards were published with an introduction in English with Appendices of the stone inscriptions collected with the following data for each inscription

1 Serial number of Inscription

2 Place of inscription

3 Dynasty,

4 King

5 Date of inscription

6 Language of the inscription

The reports from 1894 onwards contained a 7th column (Remarks) dealing very briefly the contents of each inscription Lists of copper plates obtained by the department were also added as Appendix–A from 1906 with details under each case as in the case of stone inscriptions

The Government of Madras was publishing such reports annually upto 1921, the name of the publication being later changed to annual report of South Indian epigraphy By the end of 1917 the collection of such inscriptions aggregated to nearly 10,000 Thereon the Madras Government at the instance of several scholars both Indian and European saw the necessity for publishing the huge collection of inscriptions in separate volumes But in publishing the above inscriptions the policy laid down by Hultzsch in editing and publishing the inscriptions was completely abandoned. But

only texts in the respective scripts of South Indian languages were published without any translation as ordered by the Government of Madras in G O 890 (Home Education) dt 5—7-1918 that critical texts only of all inscriptions collected from the commencement of the department be published It was considered that the policy laid down by Hultzsch in 1887 would involve much time and labour since translation also was included Sri Krishna Sastry who edited Vol IV of South Indian inscriptions which contained the inscriptions collected from 1887 to 1893 stated in the last para of the Introduction of the preface to the volume as follow s "The editing cannot be said to be complete. The inscriptional texts supplied by the volume may not be in some cases found to be satisfactory Numerous mistakes of spelling, wrong wording, usage etc , have been left uncorrected in foot-notes for want of time Misreadings and gaps not corrected or filled up for want of leisurely thought bestowed on them have also to be likewise explained "

To facilitate reference, a table of contents showing the name of the district, the place to which the inscription belongs and the serial number in the text is furnished at the commencement of the volume The volume was published in 1923

In 1925, the South Indian Inscriptions, Vol V was published with the texts of inscriptions collected from 1893 to 1897 Besides Tamil, Telugu, Kanarese and Malayalam inscriptions in their respective scripts, the volume contained also a few Oriya records which are published in Devanagari type Of these last, the texts given have to be considered as tentative since there are no published inscriptions in Oriya language and scripts to afford comparison and since scholars capable of handling them are also few

In the present epigraphical glossary relating to Andhra Pradesh, such words relating to Oriya language found in the Telugu inscriptions at Simhachalam and Srikurmam villages and also Oriya inscriptions published in Telugu script have been added with meanings to the extent possible

Similarly Vol VI of South Indian Inscriptions was published on the pattern of the previous inscriptions This volume also contains a few Oriya records in Devanagari script These records are mainly found in the Simhachalam temple Vols IV to VI contain a very good number of Telugu inscriptions which are helpful to give a picture of Andhra Pradesh in its political, economical, social, religious life from the early centuries of the Christian Era

South Indian Inscriptions (texts) Vol VII was published in 1932 under the editorship of Sri K V Subrahmanya Iyer, Superintendent for Epigraphy, Madras Government In this volume, the inscriptions of the Madras Epigraphical collections from 1900 to 1902 are included The texts given are 600 in Tamil, Grantha and Vatteluttu characters, 27 in Telugu, 218 in Kannada, 5 in Nagari and 1 in Persian characters A departure was made from the method of publication of the previous volumes IV, V and VI The inscriptions whose texts are included in the volume have been arranged according to dynasties in chronological order in Appendix-A, wherein are given the general number, the name of the king, the regnal year, the date of the inscription in Saka or other eras and commencing words of the historical introductions, if any For the inscriptions that have been previously published in other places, reference to publications with king and date when mentioned are given in the Appendix - B In the Appendix - C the English equivalents and the astronomical details furnished in inscriptions are noted As usual, a table of contents indicating the villages whence the inscriptions have been secured, the general numbers accompanied the volume

Volume X of the South Indian Inscriptions (texts only) was issued in 1948

This volume was edited by late *Kalāprapūrna* J Ramiah Pantulu The volume consists of 781 purely Telugu inscriptions copied in different parts of Madras Presidency during the years 1904 to 1928 The inscriptions pertain to 15 dynasties that ruled Andhra Desa from 7th century A. D. to 17th

century i e from *Vishnukundin* to the Moghuls excluding the dynasties of Vijayanagara It is unfortunate that the learned editor did not live to see the publication of the volume nor could he see the proofs of the volume through the press It is left to Sri P Seshadri of Guntur to correct the proofs and Sri N Lakshminarayana Rao, M A, the Superintendent of Epigraphy Ootakamand, to correct the texts of about 150 inscriptions The Appendices are added containing (1) The Christian equivalent dates cited in the records, and (2) corrections of the texts mentioned above This is the first time that a volume of the South Indian inscriptions were published by the Government of India The material contained in this volume adds much to the political, cultural and linguistic side of the Andhra Pradesh

Nellore Inscriptions

A collection of the inscriptions on copper plates and stones in the Nellore district as it existed in 1903, was published in 3 parts by the Madras Government, in 1905 under the Editorship of Alan Butterworth and Sri V Venugopal Chetty both of the Indian Civil Service The inscriptions are published in serial numbers under each Taluk details of the villages in which the records were found and a translation in English at the beginning of each inscription The volumes consist of both Telugu and Tamil inscriptions in their respective scripts but also a few Persian records given in Urdu script At the end of Part III, 5 appendices are added

Appendix I Notes on various dynasties that ruled Nellore

Appendix II Index of Inscriptions in accordance with dates

Appendix III Details relating to weights and measures

Appendix IV The names of Solar months with their Sanskrit names

Appendix V Territorial divisions

In the last a glossary of Revenue and other terms is added The three parts published are a monument of the labour bestowed upon the subject by the two civilians These three volumes are quite indispensable for the construction of South Indian history with special reference to Andhra Pradesh, and would need to be reprinted as they are not easily available for scholars

Publication of Epigraphia-Indica.

A publication of this monumental series originated in a proposal submitted to the Government of India in February 1887 and J. Burgess in his Preface of the publication of the first volume in 1891 says as follows

> "Indian inscriptions more so even than of any other country are the real archives of the annals of its ancient history, the contemporaneous witnesses of the events and of the men whose deeds, they hand down, and their authenticity renders them most valuable for the historian and deserving of careful record They supply important date bearing on the Chronology, Geography, Religious systems, application of the dynasties and families, taxes, land tenures, Magistrates, customs, manners, organisation of societies and system of writing of ancient times Hence the great need for collection and publishing them with the best translation and comments that modern scholarship can supply"

He further adds that the scholarship and special experience of the various translations by—

1. Prof. Buhler, Ph D & LL D.,
2. Prof. F Kielhorn, PH D & C. I. E.,

3 J Eggeling, Ph D,

4 E Hultzsch, Ph D

5 J F Fleet, C I E,

are a sufficient guarantee for their notes and versions He pays a special tribute to Dr E Hultzsch for his unflagging aid in the revision of the proofs from the Press It is fortunate that this journal is being published under the authority of the Government of India

South Indian Epigraphy with Special Reference to Andhra Pradesh

The commencement of epigraphical research in Southern India dates back to the last quarter of the 18th century and the beginning of the 19th It is left to Col Meckengie belonging to the Survey Department to collect between 1783 and 1821 innumerable manuscripts with copies of numerous inscriptions on stone and copper and keep a permanent record of them in Telugu The Mackengie manuscripts are a mine of information on the prevailing conditions of the Southern India and the Andhra Pradesh from times immemorial to the beginning of the 19th century Sir Walter Elliot, a famous civilian collected a large number of inscriptions and published them in the Journal of Royal Asiatic Society of London, Ist series, Vol IV, and thereafter a revised version of it in the Madras Journal of Literature and Science, Vol VII His collection of Telugu inscriptions is more valuable than that of the Mackengie manuscripts The Elliot collections still contain a number of unpublished inscriptions in Telugu which will be useful both for a Historian and Epigraphist Another distinguished Britist I C S Officer, Rice published his Mysore inscriptions in 1879 and several volumes of Epigraphia Carnatika The most conspicuous feature of these volumes is the inscription in modern Kannada script with its transliteration and translation in English These volumes also consist here and there a few Telugu inscriptions relating to the border area of Mysore State with that of the Andhra Pradesh Robert Sewell, another great civilian published lists of antiquarian remains in the Presidency of Madras in two volumes in the years 1882 and 1884 respectively

The South Indian historian and epigraphist should be extremely grateful to the great German scholar E Hultzsch who was appointed as epigraphist to the Government of Madras on 21-11-1886 He copied a number of tamil and Sanskrit inscriptions after taking up the appointment of Epigraphist to the Government of Madras With the collaboration by Dr Burgess another great Orientalist and Mr V Venkiah, M A who became renowned as a great South Indian Epigraphist afterwards, Hultzsch published the first volume of South Indian inscriptions in 1890 In this connection it is not out of place to quote the following paragraph from his preface to the volume

"The first objects kept in view in the preparation of this volume have been scrupulous accuracy in the minutest details of the transcripts The second aim was not merely to give a translation of each record but to extract from it all the historical facts to support and supplement these by a comparison of similar records and thus to contribute some share to a future history of Southern India

For the Tamil inscriptions I was fortunate enough to have an able and efficient help made in my Assistant Mr V Venkiah, M. A, Tamil Brahmin who promises to do excellent work in the field of the South Indian Epigraphy It is still a popular opinion that a colloquial knowledge of one of the vernaculars with a slight smattering of Sanskrit is sufficient for editing successfully the records of bygone times But this is an undertaking which, besides any linguistic attainments, requires careful [illegible] in the methods followed by the European school of classical philology, and, before all, an earnest and patient desire for truth-the object of all science But it is to be hoped that other young native graduates will follow Mr Venkiah's lines and take up the neglected subject of South Indian Epigraphy The records are so numerous and so many intricate historical questions have still to be solved, that there is room for a number of independent qualified workers"

Volume I was published in 1890 The South Indian inscriptions Vol II Parts I to III were edited by the same scholar in 1891, 1892 and 1895 respectively and Vol. II Part IV was edited by Mr V Venkiah, M A, and published in 1913 and Part V of the same volume was edited by Rao Saheb H Krishna Sastry, another great South Indian scholar who was Asst Archaeological Superintendent in Epigraphy, Southern Circle in 1916 The South Indian inscriptions, Vol III, Parts I to IV were edited by Krishna Sastri himself by the end of 1929 All the 3 volumes with relative parts contain mostly Tamil inscriptions and a few Sanskrit ones relating to Eastern Chalukyan dynasty

Tirupati Devastana Epigraphical series.

The inscriptions engraved on the walls in Sri Venkateswara temple at Tirumalai and Sri Govindaraja's temple in Tirupati aggregating to 1060 were collected and recorded with reports and various Appendices relating to the South Indian dynasties, and published in 8 volumes This is due to the encouragement given by Srimahant Prayaga Dasaji Varu at the instance of his Dewan Peshkar

Volume I of the inscriptions contains the grants of the Pallavas, Cholas, Pandyas, Telugu Pallavas, Yadavarayas, 1st Vizianagara line and other fragments The inscriptions are given in Tamil, Telugu, Kannada scripts with their translation with an index at the end

Volume II relates to the inscriptions of Saluva Narasimha's time with their texts with English translation and contains an index at the end, a list with some rare words with the modern meaning thereof with summary of inscription with Saka era, and English dates, with donor's name and historical reference and nature of the gift and donations

Volume III Contains inscriptions relating to the period of Srikrishnadevaraya The procedure followed in Vol II is followed in this case also

One of the most interesting features of this volume is the Trilingual records of Srikrishnadevaraya engraved on the walls of the Tirumalai temple describing the presentation of *Ratnakiritam* by him during his first visit to Sri Venkatesa at Tirupati and the gifts made by his two queens Chinna Devi and Tirumala Devi are all recorded in Telugu, Tamil and Canarese languages As the Epigraphist has wisely said it is the intention of the monarch that the the pilgrims comig from Southern India in which these three languages form the regional languages might read them with great zeal and interest since written in their own mother tongues Similarly the inscriptions of Srikrishnadevaraya at Kalahasti and Kanchi are generally engraved in these Trilingual languages The policy adopted by the monarch not only bears eloquent testimony to his obsolute suzerainty absolute and supremacy over the whole of Southern India but also his farsighted respect and regard for the regional languages of his empire

Volume IV of the inscriptions relate to Achutaraya's time The procedure followed in Vol III in the presentation of the matter is adopted in this volume also

Vol V of the inscriptions relate to Sadasivaraya's time It follows the same procedure adopted in the previous two volumes

Vol VI Part I of the inscriptions relate to Venkatapatiraya's time published on the same pattern of the previous volumes

Vol VI Part II is a very imporant record showing Sec (i) with geneological tables of kings and donors registered in the six volumes of the Devastanam inscriptions, Sec (ii) containing Index of names registered in the geneological tables, Sec (iii) list of donors for the temples at Tirumalai and Tirupati and Appendix-A containing list of inscriptions secured from the temple at Tirumalai and Appendix-B from the temples in Tirupati showing the language of the inscription numbers in the

published volumes, the English date and name of the donor This volume is a very important one not only for a historian but also to an epigraphist

Sri Vijjiaraghavacharya, the Devastanam Epigraphist deserves congratulations for compiling and editing the first six volumes bestowing great perseverance, patience and scholarship Sri K A Neelakanta Sastri contributed his Introduction to the report on the inscriptions of the Devastanam collection The report was drafted by Sri C Subrahmanya Sastry, the Devastanam archaeologist and as Mr Neelakanta Sastri states in the Introduction that the report is the best of its kind The report is a thorough analysis of men and matters relating to each inscripitions published in the first six volumes The report was published in 1930

Archaeological Department of Hyderabad

The Government of His Exalted Highness the Nizam of Hyderabad made its own contribution to the wealth of Archaeology and Epigraphy pertaining to the Telangana districts of the Nizam's dominions In Hyderabad Archaeological series both Telugu and Kannada inscriptions were published in respect of the dynasties that ruled over that portion of Andhra Pradesh previously called Telangana Special thanks are due to Sri G Yazdani, M A, O. B E, Archaeological Superintendent of Hyderabad for guiding the department in publications of those inscriptions The most important numbers of the above series is No 13— "A corpus of inscriptions in the Telangana districts of His Exalted Highness of Nizam's dominions edited by late Sri P Srinivasachari who subsequently became the Superintendent of Archaeology of Nizam's dominions "This volume contains texts in transliteration and their translations in English The end of the volume Contains a list of inscriptions contained in it with details regarding (1) Place of inscription (2) Ruler, (3) Date (4) Language, and (5) Contents & Remarks The plates of inscriptions in the end are also added A glossary of important terms and phrases is also appended No 19 in the same series was edited by the same scholar but the inscriptions are givenin Telugu script and a translation of the same is added

After Telangana has been merged with the Andhra Pradesh, a separate series under the head "Andhra Pradesh Government Archaeological Series" are being published Out of these series, No 9 relating to copper plate inscriptions of Andhra Pradesh Government Museum, Hyderabad, Vol I was by Sri N Ramesan who became the Director of Archaeology of the Government of Andrha Pradesh after late Sri Srinivasachri vacated the office The copper plates edited related to the Western Chalukyas of (1) Badami, (2) Kalyani, (3) Kakatiyas, (4) The Eastern Gangas of Kalinga, (5) The Reddi kings of Kondaveedu, and (6) The Pallavas The above history of each dyansty is added and plates are published in orginal with Sanskrit script and their brief contents from the inscriptions This augurs well not only for the development of Telangana Epigraphy for throwing additional light on the history of the Andhra country Sri Ramesam is a member of the I A S and developed epigraphy as his main hobby and this is the first time a civilian holding an important office in the Andhra Pradesh Government is devoting his time to this branch of history It is hoped that this scholar–officer joins the ranks of such officers like Rice, Fleet and Sewell who were distinguished members of Indian Civil Service who have contributed much to this branch of learning

Another important number in this series is that of a valuable monograph of a *Visnukundin* king edited by Dr R Subrahmanyam, M A, Ph D, who was previously holding the offiiee of Superintendent of Archaeological Survey, Government of India, Madras and now the head of the History Department of the Osmania University

The Publication of Telugu Academy Journal and Suryaraya Andhra Nighantu

The journal was first published at Madras under the patronage of the Maharajas of Bobbili Pittapuram and Venkatagiri and under the distinguished guidance of learned scholars Viz, Venkataraya

Sastry, Ramiah Pantulu etc In the very first issue, the Nandampudi plates of Raja Raja were edited by late Ramayya Pantulu and about 40 inscriptions have been published in the journal from time to time This is the first time that inscriptions with their commentaries were published in a Telugu literary journal This is due to the zeal and inspiration of late Ramiah Pantulu who himself was a good epigraphist and edited about 9 inscriptions in the Epigraphica Indica, and Vol X of the South Indian Inscriptions

He was the editor of Suryaraya Andhra Nighantu the Telugu Dictionary named after the distinguished patron Sri Ravu Suryarao Bahadur, the late Maharaja of Pittapuram It is 30 years ago that the first volume of the dictionary was published under the distinguished editorship of late Ramiah Pantulu himself It is at his guidance, for the first time, words from the ancient Telugu inscriptions were incorporated in the dictionary In the subsequent volumes published, the same policy was adopted About 100 words from the South Indian inscriptions volumes IV and V were selected and incorporated The Tamil lexicon published by the Madras University has adopted the similar procedure and incorporated in the lexicon several words from the Tamil inscriptions of Tamilnadu and this policy of incorporating the inscriptional words in the Telugu dictionary inspired the present author to collect words from the inscriptions and publish a separate and an independent volume containing only inscriptional words The necessity of incorporating the inscriptional vocabulary in the Telugu lexicon and its contribution to the wealth of Telugu literature was foreseen by Ramiah Pantulu to whom the scholars of Andhra Pradesh shall ever be grateful The variety and volume of the inscriptional contents is stupendous but an honest effort has been made now by this author to present the words to the Andhra public and to the non-Andhras also by the excellent suggestion by the expert committee who advised the Academy for publishing this volume with the transliteration and translation of each word for reference of the non-Andhras also It is curious that the first volume of the Telugu lexicon by the Telugu Academy was Published in March 1936 and in the same month and the year, the beginning was made by this author to compile this dictionary though it took 30 years to pass through many vicissitudes and to see the light of day A special mention should be made of the monthly journal "Andhra Sarvaswamu" which has become defunct now in which the editor of the journal was good enough to publish every month some inscripe tions from Elliot's collections preserved in the Oriental Manuscripts Library It is the duty of the Andhra Pradesh Government to publish these Telugu collections for the use of the research scholars with the original text and English commentary

The Andhra Historical Research Society

The Andhra Historical Research Society published its first quarterly journal in July 1926 with the object of making available for investigation, and research the vast and rich field of Epigraphical and Archaeological discoveries in the Andhra country and make it available for the Andhras The innumerable inscriptions transcribed on the walls of the temples of Bhimavaram, Simhachalam, Bapatla etc , still remained untouched and invite the loving labours of generations of enthusiastic scholars It is the abundance of historical material and the peculiar advantages the scholars of Andhra command that inspired the Society to publish a journal of it own The society owes its existence to the inspiring work and guidance of late Sri Virabhadra Rao the premier historian of the Andhras whose first volume of the History of Andhras was published in 1908 and from which many a research scholar in Andhra Pradesh has drawn material help for the construction of an otherwise difficult and still unexplored history of the Andhras The most prominent scholars who were associated with this society in the beginning were the late Somasekhara Sarma, Bhavaraju V Krishna Rao and C Narayana Rao. The copper plates relating to Eastern Gangas and Eastern Chalukyas etc , and other valuable articles on

linguistic history and epigraphy are being published not only by several Andhra and non-Andhra scholars both from north and the south The services rendered by the Andhra Historical Society are not only rich in volume but in variety also The journal is still run from Rajahmundry under the editorship of Sri R Subba Rao

Bharati

Late Sri K Nageswara Rao Pantulu the founder and Eiditor of Andhra Patrika began to publish from 1924 the monthly journal Bharati which is intended for publication of rich contributions from the Telugu scholars in their own language on art, literature, history, linguistics etc This journal is being run from Madras every month As regards epigraphy is concerned, numerous inscriptions relating to Salankayanas, Eastern Chalukyas, Eastern Gangas, Kakatiyas, Reddis and Vizianagaram dynasties are being published from time to time and Sri Somasekhara Sarma, the doyen of Andhra epigraphists, edited the Sataluru grant of Eastern Chalukya king Amma-II in the first volume of Bharati Many Andhra epigraphists like C Narayana Rao, B V Krishna Rao, G V Sitapati, O Venkatarangaiah and others edited many copper plate grants which threw much light on the history of Andhra Pradesh

Prior to the publication of Bharati, the late Sri Kouta Srirama Sastry published a monthly journal by name Sarada from Masulipatam and in this journal also some inscriptions relating to Andhra Pradesh were published The journal is now defunct

Publication of Telangana Inscriptions

The Lakshmanaraya Parisodhaka Mandali named after late Sri K V Lakshmana Rao published two volumes of Telangana inscriptions The first volume consists of 123 inscriptions collected by Seshadriramana Kavulu in the Telangana area of Andhra Pradesh Of the 123 inscriptions published, 57 relate to Kakatiyas, 42 relate to Chalukyas and 24 to minor dynasties The Mandali owes its inspiration from late Sri K V Lakshmana Rao and the patronage of late Raja Ranga Rao Bahadur, Zamindar of Monagala and the assiduous labours of Pandit Adiraju Virabhadra Rao who was the Secretary of the Mandali Late Sri V Ramesam Pantulu, Judge of the Madras High Court wrote an Introduction to the volume which was published in 1935 The same Mandali published a second volume of Telangana inscriptions The Inscriptions in this list contained 3 inscriptions relating to Badami Chalukyas, 5 to Rashtrakutas, 41 to Kalyani Chalukyas, 2 to Kalachuryas, 14 to Kakatiyas, 6 to Vizianagara dynasties and 14 to miscellaneous dynasties or rulers The inscriptions are all printed in Telugu script though majority of them are in Kannada language These inscriptions are all collected by Seshadriramana Kavulu between 1930 and 1931 and some are given by Sri Gadiyaram Ramakrishna Sarma Sri Gadiyaram Ramakrishna Sarma has prepared the scripts for 83 inscriptions The 2nd volume is mostly due to the labours of Sri Ramakrishna Sarma and encouragement given by Dr Madapati Hanumantha Rao Pantulu Sri Devulapalli Ramanuja Rao, B A, the present Secretary of Andhra Pradesh Sahitya Academy extended his helping hand in the publication of this valuable volume Here again the volume will not have seen the light of the day but for the sincere and strenuous labours of Sri Adiraju Virabhadra Rao, the Hon'ry Secretary of the Mandali Late Dr P Srinivasachari, the Director of Archaeology and Professor of History, Osmania University, had written an Introduction in English The publication of these two volumes adds to the wealth of historical knowledge relating to the Telangana part of the Andhra Pradesh and clearly shows how private institutions can succeed in giving shape to the zeal in serving the country and in the development of the knowledge of history and the culture of their motherland when the public institutions are reticent in the matter The volume was published in 1960 It contains also a few original copies of stone inscriptions An Appendix gives briefly the details of each inscription in Telugu and English giving the place, the name of the king, the date, the language and contents

Andhras and their services to the Epigraphy

The first and foremost of Andhra Epigraphists was late Ramayya Pantulu. He edited the largest number of inscriptions and was the Editor of Volume X of the South Indian inscriptions, founder of Andhra Sahitya Academy and introduced the method of incorporating inscriptional vocabulary in the Telugu lexicon for the first time Late Somasekhara Sarma perhaps comes next to Ramayya Pantulu in contributing to the epigraphical literature of Andhra Pradesh In fact, it is his initiative to take up this work and publish a series of inscriptions in the monthly journal of *Bhārati* and elsewhere That inspired the young people to take up this branch of the work Late Bhavaraju Krishna Rao is one of the foremost of the Andhra Epigraphists and his contributions in this respect to the Andhra Historical Research Society by editing inscriptions relating to Eastern Chalukyas and Reddis etc ,is of considerable value Late Ramamurti Pantulu is perhaps the best of the Andhra Epigraphists in respect of culture and criticism though the number of inscriptions edited by him is considerably small Lakshmana Rao comes next He edited Salankayana and a few other inscriptions and he showed the way for literary criticism and historical perspective Late Venkataramiah had also contributed much to the origin and development of the Telugu language by editing Telugu–Choda inscriptions Perhaps the inscriptions edited by him are one of the foremost which contributed to the wealth of Andhra Epigraphical literature, History, and language A young promising Epigraphist Mr Harshavardhana Sarma is lost to us on account of his premature death

Contribution by North Indian Scholars to the Andhra Epigraphical literature

The first and foremost and perhaps a distinguished scholar is Mr D C Sircar His contribution is incalculable and invaluable His editorship of *Errагudi* inscriptions of Asoka is a morumental contribution not only to Palaeolography but also to Epigraphy and History of Andhra Pradesh He edited the Nagarjunakonda inscriptions with the same wealth of intellectual enegry and output Apart from editing the above Prakrit inscriptions, he noted many inscriptions relating to Eastern Gangas, Kakatiyas, and Gajapathis of Orissa Next to Mr D C Sircar, Messrs Chabra, Majumdar, Ghoshal, Mirashi, Das Gupta had contributed to the wealth of Andhra Epigraphy

The Contribution of South Indian Scholars to the Andhra Epigraphy

Among the southern scholars, Krishna Sastry, Neelakanta Sastry, Venkata Subba Iyer, Krishnamachari, Subrahmanya Iyer, Ranganadha Saraswati, V Ranga Chari, Venkoba Rao, Gopinadha Rao are some of the outstanding persons

A tribute to European Scholars for services to the Andhra Epigraphy

Messrs Barnett, Buhler, Hultzch, Kielhorn, Rice, Fleet, Sewell, Stenkonow hold niches in the shrine of Indian Epigraphy and especially the Andhra Epigraphy in particular, whose benign benedictions are a source of eternal guidance and inspiration for every Indian historian and epigraphist

A brief survey of Andhra Lexicography

The earliest Andhra Lexicons were composed in verse and divided into celestial, man, and animal worlds The following are the names of the lexicons composed by poets from time to time

1. *Āndhranāma Samgrahamu* by *Paidipāti Laksmana Kavi*
2. *Āndhranāma Śēsamu* by *Adidamu Sūra Kavi*
3. *Venkatēśa Nighantu* by *Ganapavarapu Venkata Kavi.*

4 *Viśēsāmdhramu* by *Catarati Lakshminarasa Kavi*

5 The stanzas in Sisa-metre 32 in number by *Chowdappa*

6 *Sāmba Nighamtuvu* by *Kastūri Ranga Kavi*

Nos 1, 2 and 6 mentioned above are in much vogue in Andhra Pradesh

7 *Āndhra Bhāsharnavamu* by *Nudurumāti Venkata kavi*

This is in sisa-metre and divided into 3 parts The merit of this work is that the word in Telugu is given first and its Sanskrit equivalent side by side.

8 *Sarvāndhra-sāra Samgrahamu* by *Amalāpurapu Sanyāsi*

9 *Āndhra Padākaramu* by *Pūsapāti Vērapa Raju*

10 *Āndhra-pada Nidānamu* by *Tūmu Rāmadāsa Kavi*

The Telugu-English Dictionaries in the alphabetical order of words

The administration of the English people and the advent of the English administrators and the study of English in schools and colleges necessitated the publication of the dictionaries on the English model The following are the dictionaries written or published on the above lines –

1. The Jemtoo Lexicon

This was compiled by two French Missionaries and contained only colloquial words. This is not published

2 The Lexicon by William Brown

Mr Brown was an officer in the East India Company It was published in 1818 and again in 1948

3 The Lexicon by Mr Cambell, a great Telugu scholar He has written Telugu grammar also in English 1821 A.D.

4 The Lexicon by Morris 1835 A D.
Mr Morris was a Telugu translator during the rule of East India Company.

5 The Lexicon by Charles Philip Brown
A monumental work and its chief features are

1. Not only colloquial words but also words from standard Telugu authors are taken for the first time, with English meanings.

2 The nature of the word is clearly indicated

3 In several cases the authority from the standard works of the Telugu poets are given with chapter and verse

4 The meaning and the ordinary use are also given.

Quotations from Telugu idiom and proverbs are also given A separate Appendix is given for Urdu, Persian, and Hindustani words current in the daily use of the Andhra Pradesh at the time

This dictionary is reprinted by the Andhra Pradesh Sahitya Academy in 1966 and made available to the public at a low cost of Rs 25/-

6. The Telugu-English Dictionary by P Sankaranarayana
The importance of this dictionary is the Preface by the learned scholar in English about the Telugu alphabet and its suitability for pronunciation

7. The Telugu-English Dictionary by Mr. Galletti, 1937 A D
This is purely written for the use of Europeans who cannot read the Telugu script The Roman script is used for Telugu words and it contains a valuable introduction in English

The Telugu lexicons in Telugu to Telugu in alphabetical order of words :—

1. *Āndhra Dīpika* by *Māmidi Venkatārya* 1895 A.D

2 The Telugu lexicon by Chinniah Suri,
This lexicon is often quoted in Suryaraya Andhra Nighantu with "Ci-ni" (not printed)

3 *Śabdaratnākaramu* by Bahujanapalli Sitaramacharya
This is one of the most popular dictionaries in use in the Andhra Pradesh both by scholars and students He has not only given Telugu words but also Sanskrit, Arabic Hindustani and English words This dictionary has undergone six editions and the last edition was printed in 1959 with an Appendix of about 5000 words which have not been given by the late scholar, under the distinguished editorship of Sri N Venkata Rao.

4. *Āndhra-pada Pārijātamu* by Gurujada Sriramamurti Pantulu and Ogirala Jagannadha kavi

5 *Laksmīnārāyanīyamu* by Lakshminarayana Sastry
This is a dictionary relating to pure Telugu words (acca-Telugu)

6 *Śabdārtha Cimtāmani* by Tatikonda Timmareddi Desai
This is a Telugu to Urdu dictionary

7 *Śabdārtha Chandrika* by Mahakali Subbarayudu
This is one of the popular dictionaries mostly used in schools and colleges

8. *Sūryarāyāndhra-bhāsa Nighantu*
This is sponsored by Andhra Sahitya Parishat under the patronage of late Maharaja of Pittapuram and edited by late Jayanti Ramayya Pantulu So far 7 volumes have been published and the most special feature of this dictionary is that some words from Telugu inscriptions published in volumes 4 and 5 of South Indian inscriptions have been taken Perhaps these 7 volumes of the lexicon may be said to be comprehensive in most respects in respect of Telugu language

9 *Āndhra Vācaspatyamu* by Kotra Syamala Kama Sastry

10 *Vāvilla Nighantu.*
This is sponsored by late Vavilla Venkateswara Sastry but so far only 3 volumes have been printed It is still incomplete.

11. *Padabamdha Pārıjātamu.*

12 *Āndhra Krıyā Swarūpa Manı Dīpıka*
The last two dictionarıes have been publıshed by Andhra Pradesh Sahıtya Academy under the edıtorshıp of Srı Narla Venkateswara Rao and Srı Vıswanadha Satyanarayana respectıvely

THE KING IN THE POLITY

The kıngs ın the Andhra country and theır mınısters and subordınates have followed strıctly, the ınstructıons and precepts laıd down ın the Dharma Sastras, Puranas etc As per the Code of Manu the monarch embodıes ın hımself the 4 ages ı e he ıs the maker of the age so that ıf customs, usages and movements are not assımılated to the needs of the tımes, the fault ıs saıd to lıe ın the kıng hımself He ıs the promulgator of dutıes and sıns The above well-known prıncıple was enuncıated by Bhıshma ın the Santıparva thus

"Whether ıt ıs the kıng that makes the age or the age that makes the kıng ıs a questıon about whıch you should not entertaın any doubt The truth ıs that the kıng makes the age "

The admınıstratıon or *Parıpālanam* or all round protectıon ıs an expressıon embracıng a wıde meanıng It does not contaın merely the preservatıon of law and order. It ıs the admınıstratıon of the State ın such a degree of perfectıon as to enable the kıng and every one of hıs subjects to pursue the undısturbed paths of Dharma, Artha, and Kama The kıng hımself ıs to be the exempler of hıs subjects sınce whatever Dharma ıs respected by hım wıll be respected every-where and sınce the subjects wıll generally lıke to move only along the path trodden by hım Rıghteousness should therefore be practısed first by the kıng before he enforces ıt on hıs subjects One becomes a kïng for advancıng the cause of Dharma and not for actıng caprıcıously All creatures depend on Dharma and Dharma depends on the kıng He ıs therefore the true kıng who maıntaıns Dharma The questıon what ıs Dharma has been clearly answered ın Chapter 19 of Santıparva ın Mahabharata Dharma ıs what ıs conducıve to the advancement of everybody — what prevents ınjury to everybody and what ıs capable of upholdıng everybody We may not know about God but Dharma ıs the connectıng lınk between Hım and us We may not care to enquıre ınto the dımensıons of the Sun But we lıve ın hıs lıght whıch bınds us wıth hım Therefore throughout the centurıes, ıt was the ostensıble object of the monarch or hıs feudatorıes or other subordınates to maıntaın Dharma It ıs Dharma whıch upholds the people. It ıs the kıng of kıngs and there ıs nothıng hıgher than Dharma

The conceptıon of Dharma was a far reachıng one and ıt embraced the whole lıfe of man The wrıters on Dharma Sastra meant by Dharma not a creed or relıgıon but mode of lıfe or a code of conduct whıch regulated a man's work and actıvıtıes as a member of socıety and as an ındıvıdual was ıntended to brıng about the gradual development of a man and to enable hım to reach what was deemed to be the goal of human exıstence From the very ancıent tımes, the goals or the ends of human exıstence are saıd to be four

1 Dharma — rıght conduct

2 Artha — Economıc ınterest

3 Kama — Satısfactıon of sexual, emotıonal and artıstıc lıfe, and

4. Moksha — the lıberatıon of spırıt

The Mahabharata says the wise man tries to secure all the three viz Dharma, Artha and Kama and if all three cannot be obtained, he secures Dharma and Artha or only Dharma if he has a choice of one among the three Dharma is the source of both Artha and Kama

Dharma in the Epigraphical Records

Dharma in the epigraphical records as practised by the monarchs etc, can be classified into four kinds

1 Observation of the sacred law.

2 Securing religious merit

3 Making a meritorious gift, a pious work or a charity It is shown hereafter how the above concepts of Dharma were followed to the letter in the Andhra administration of the previous centuries

THE INSIGNIA OF A KING OR A RULER

In the Nandampudi inscription of Raja Raja.I, the Eastern-Chalukya Emperor, the following items are stated to be the insignia of a sovereign

1 *Śwētātapatra* – white umbrella

2. *Śankha* – a conchebell

3 *Panchamahāśabda*
The conception of this word is given separately

4. *Dhakka* – a big drum

5. *Varāhalānchana* – the sign of a boar

6. *Pimcha* – tail of a peacock,

7 *Kumcha* – The lance or the spear

8. *Kanakadanda* – a golden staff

9 *Makaratōrana* – a torana or an arch in the form of a Makara or a crocadile attached to two poles which is carried in processions as an emblem of distinction before kings

10 *Ganga* – The Ganges

11. *Yamuna* – The river Jamuna and in this connection a new item called Paliketana is also included

The Description of Paliketana.

This term Paliketana or Palidhwaja is of frequent occurrence in inscriptions and the explanation of the term is given below It denotes a peculiar arrangement in rows of the 10 kinds of flags described below *Pāli* in Sanskrit in fact, signifies a row In each direction 108 flags of each kind or in other words 108 in all, are ranged in lines Thus the total number of flags in the 4 directions is 4320. We are further told that the Lord Jina adopted the *Pālidhwaja* as an indication of his universal Empire over the 3 Worlds after the conquest of *Mōha* or *Māya* or delusion

Detailed description of Palidhwaja

There are 10 kinds of flags such as those of garlands, cloths, peacocks, lotuses, geese, eagles, lions, bulls, elephants and whales A 108 flags of each kind raised aloft in each direction and resembling the waves of the ocean to be known as Palidwajas The group of these streamers flowing in the wind, shone as if it were desirous to invite the gods and men to the worship of Jina In the garland flags heavenly wreaths of flowers made by the gods hung for the delight of the virtuous The fine cloth flags moved and raised by the wind shone like big waves raising in the ocean of sky In the peacock flags, peacocks sportively throwing up their plumage and with cloth in their mouths shone swallowing the discarded skins of snakes which they mistook for the snakes In the lotus flags, lotuses by the spreading of a 1000 leaflets, blown about in the sky which resembled a lake, shone as though they were real lotuses In the geese flags, holding white cloths in the points of their beaks appeared to extend the whiteness of their bodies in the shape of a white cloth Eagles seated on the tops of the eagle flags, shone as if desirous to take flight with their faces turned upwards by the movements of their wings

On the lion flags, lions about to spring appeared intent upon vanquishing the heavenly elephants Bulls with long streamers attached to the tips of their horns, shone as if they had gained banners of victory by conquering their foes Large elephants holding flags with their uplifted trunks, shone like lordly mountains with torrents discending from their peaks. Flags of wheels having a 1000 spokes with waving streamers, shone as if desirous of rivalling the sun Thus these flags gained by his victory over delusion, shone announcing the undivided sway of the Lord over the three Worlds

Insignia of Feudal Subordinates or Ministers.

From the inscriptions it is found that the following items are insignia of their office bestowed on them by their over-Lords

1 *Patta* - a tiara or diadem
2 *Bhēri* - a kettle drum,
3 *Śankha* - a conchshell,
4 *Kāhala* - a metal horn.
5 *Adapa* - a betel-nut pouch
6 *Andala* - a palanquin
7 *Ātapa* - an Umbrella
8 *Padiga* - a spitting pot
9 *Chāmara* - a flying whisk
10 *Hēmadanda* - a golden staff.

In one of the inscriptions only palanquin and an umbrella and a metal horn are mentioned instead of all the above

CONCEPT OF PANCHAMAHA SABDA

The term has been has used in different senses in the epigraphical records It has been applied to as a special mark of distinction of persons of high rank and authority and also to ruling monarchs of the day As regards the epigraphical use of this term in which it occurs it is connected not only with the ministers but with great feudatory chiefs and paramount sovereigns and it is used in the sense of 5 great musical instruments

1 Sringa - The horn

2 Tammala - The tabor

3 *Śankha* - The conchshell.

4 *Bhēri* - The kettle drum

5 *Jayaghanta* - The Bell or gong or cymbal

Kittel gives the following meaning in his Dictionary for Panchamaha Sabda as follows He uses the word as the 5 best musical instruments instead of 5 great musical instruments According to Kittel, the best 5 musical instruments are as follows

1 *Vīne* - The lute

2 *Tāla* - The Cymbal

3 Muraja - The tambourine

4 *Kāhale* - Trumpet or metal horn.

5 *Vāsa* - The flute or fife.

This term has been found used in a different sense as meaning 5 offices, the names of which begin with the word Maha or Mahat meaning 'The great' In a passage in Rajatarangini 4-140-3 where we are told that king Kuktapida, Lalitaditya conferred on his minister Mitasarman, the Panchamaha Sabda viz ,—

1 *Mahāpratihārapīda* (the office of the High Chamberlain)

2 The *Mahāsandhi Vigraha* (the Chief Minister of peace and war)

3 *Mahāśvaśala* (the Chief Minister of horses)

4 *Mahābhāndāgāra* (the High Keeper of Treasury)

5. *Mahāsādhanabhaga* (the Chief Executive Minister)

Perhaps the meanings of Panchama Sabda as detailed above according to the Rajatarangini will apply to the position of these 5 great offices by the paramount sovereigns of the land

The 5 great musical instruments were supposed to be conferred on feudatory chiefs as a gift of honour by their paramount sovereigns for use in public

Professor Kielhorn has translated this expression Panchamaha Sabda by (the 5 titles i e. with great or Maha). The 5 titles commencing with Maha or great are

1 Mahāsāmanta.

2 Mahāpratihara.

3 Mahādandanāyaka

4. Mahākartakritika, and

5. Mahāraja

DHARMA AND DANA

According to the writers of Dharmasastra, the privilages obligations and responsibilities of each person from the king to the common man have been fixed elaborately and we find there from that Dharma as observed by the authors of Dharmasastra is not a creed or religion but a mode of life and Dana is an ingredient of Dharma In fact, Dharma and Dana are the warp and woof of the fabric of human existence Dana is a gift which consists in the cessation of one's ownership over a thing and creating the ownership of another over that thing, and this last course has been when the other accepts the thing According to the writers of Dharmasastra, there are six constituent elements of Dana They are the donor, the donee, the charitable attitude, the subject of the gift, a proper time and a proper place An important word that deserves consideration in the subject of Dana is *Istāpūrta* The word has a high antiguity, and often occurs in the Epigraphical records What is meant by that word is the cumulative spiritual result due to a man's performance of sacrifices and charitable acts The word consists of two parts, one *Ista* (what is sacrificed) and *pūrta* (what is filled). According to one writer, honouring a guest and performance of *vaiśvadēva* constitute *Ista* while the dedication of tanks, wells, temples, place of public distribution of food and gardens, and also gifts made at the time of eclipses or on the sun's passage in zodiacal sign or on the 12th day of a month, is called *pūrta*

PROPER TIME FOR GIFTS

A gift must be made on the first day of each *ayana* (the sun's passage to the North or the South) at the beginning of sadasit and while an eclips of the sun or moon is in progress and that the rewards of gifts made on these occasions are inexhaustible Mahabharata says a gift made on the Amavasya imparts rewards a hundred times of the reward of making it on any ordinary day, a thousand times when made on the suppression of a tithi, a hundred thousand times when made on the equinoctial day, and a gift brings endless rewards when made on Vyatipata

The above rules and about the special occasion for gifts are amply borne are in epigraphical records Similarly gifts should be made in holy places and when making a gift of anything, one has to pour water on the hand of the donee and should be accompanied by a separate Dakshina in gold or silver

LAND GRANT

The gift of land has been considered as the most meritorious of all gifts from ancient times and the following rules are prescribed in respect of gift of land by a king

1. When a king makes a gift of land or bestows a nibandha he should execute a writing for the information of the future good kings
2. He should issue a permanent edict bearing his signature on a Copper plate or on a stone marked at the top with his seal
3. Write down thereon the names of the ancestors and of himself
4. The extent of the land or measurements of what is gifted
5. And set out the passages that condemn the resumption of gifts.
6. The edict should bear the names or signatures of the royal Officers, such as Agna, Dutaka
7. That it should state to last till the sun and moon endure
8. That it was not to be resumed or taken back
9. That was to be free from all future taxes
10. That it was to go from generation to generation
11. That it should bear the king's seal, the year, the month, the fortnight and the day on which the gift was made
12. It should be addressed to the king's officers, to all house-holders etc

Performance of Danas

Gifts of certain kinds have been classified in the Dharma Sastra as 10 ordinary and 16 Maha danas The 10 gifts are 1 Gift of gold, 2 Horse, 3 Sesame, 4, Elephant, 5 Maid, 6 Chariot, 7 Land, 8 House, 9 A bride, and 10 A dark brown cow. The 16 Maha danas are enumerated in the puranas as below

1 Hiranyagarbha, 2 Tulāpurusa, 3 Brahmānda, 4 Kalpavriksa, 5 Gōsahasra, 6 Hiranya Kāmadhēnu, 7 Hiranyaāśva, 8 Aśvaradha, 9 Hastiradha, 10 Panchalāngala, 11 Dharadana, 12 Viswachakra, 13 Kalpalata, 14 Saptasāgara, 15 Mahābhūtaghata, and 16 Ratnadhēnu

From the epigraphical evidence found in the Telugu inscriptions, we find that the Vishnukundin kings performed Hiranyagarbha, Gosahasra, and Bhumi danas Reference is invited to the Ipuru plates of Govinda Varma's son Madhava Varma From the Budapur inscription of Kuppamba, the wife of Malyalagunda Dandanadha it is seen that she performed many gifts mentioned above for the religious merit of her husband after his death and we find from that inscription that she performed the following gifts 1 Bhudanam, 2 Bhuridanam, 3 Radha danam, 4 Turaga danam, 5 Anna danam, 6 Godanam

7 Geha danam, 8 Pati danam, 9. Ambu danam, 10 Ratna danam, and 11 Chatra danam We find that Krishnaraya of Vijayanagara performed Tulapurusha dana at Simhachalam and Tirupati The 16 Mahadanas were briefly described in Chapter 25—Vol II Part II in the History of Dharma-Sastra written by Kane

There are other kinds of gifts called Meru danas or Parvata danas and they are 10 in number 1 *Dhānya,* 2 *Lavana,* 3. *Guda,* 4 *Hēma,* 5 Tila, 6. *Kārpāsa,* 7. *Ghrita,* 8 *Ratna,* 9 *Rajata* and 10 *Śarkara* We find from a Telugu inscription that some of those danas have been performed by a king

PERFORMANCE OF VRATAM BY KUPPAMBIKA

Various Vratams were prescribed in the ancient scriptures for performance by the women We hear from the Bodapur inscription quoted above that Kuppambika performed also the following Vratams —

1. *Laksmīnārāyana* Vratam,
2. *Jalaśayana* Vratam,
3. *Ascōnyasayyā* Vratam,
4. *Arundhatī* Vratam,
5. *Asitasita-dvādasī* Vratam,

according to the instructions laid down in the ancient *kalpās.*

THE BUDDHISTIC DHARMA

The Mauryan Epmire saw Buddhism rising to the pinacle of an imperial religion though Buddhism was hearsay according to the Hindu Dharma Sastras But the Dharma of the Asokan days is not Buddhist but only the traditional Raja Dharma According to Dr Vincent Smith, the Dharma or law of piety which Asoka preached and propagated unceasingly with amazing faith had not any distinctive features and that the doctorines were essentially common to all Indian religions although one sect or denomination might lay stress on one factor or another Asoka enjoins respect to Brahmanas and ascetics His plea for largesses and pious pilgriamages is only the inculcation of the Hindu Dharma and to make danas and to make pilgrimages His naming his edicts as Dharmalipi or the records of Dharma evidently show that the king was a follower of the old Brahmanism and he promulgated in them nothing but the rules of the old Dharma His frequent references to Dharmavijaya are to be taken in the sense it has in it which confirms classification of Kautilya of conquests as Dharma vijaya, Lobha-vijaya and Asura vijaya According to Kautilya, Dharmavijaya connotes the acceptance of suzerainty through surrender In rock edict XIII describing the conquest of Kalinga, Asoka expresses his grief at the evils which the war entailed on innocent persons, combatants and noncombatants, including terrible sufferings which the Brahmanas, ascetics and householders were put to, and his resolve to conquer thenceforth only through Dharmavijaya and the success he had by the change of policy Dharmavijaya is what is inculcated in Raja Dharma by Dharma Sastras where it is suggested that as far as possible recourse to arms should be avoided and after victory in battle, if a battle becomes inevitable, no harassment of the conquered royal family or people should be permitted The War itself should be conducted as a Dharma yuddha

We had very surprisingly the echo of Asoka's sentiment of Dharma Vijaya in Krishnadevararaya's object on his expedition to Kalinga He plainly stated in his monumental work Amuktamalyada that he went on War with Kalinga with an object of obtaining suzerainty or extension of supremacy on that territory The king of Kalinga surrendered and Krishnadevaraya brought back to his capital a princess of Kalinga family as his wife

Dharma Amatya and Dharma Maharaja

We have a counterpart of Dharma Maha Amatyas of Asoka in the Dharma Maharaja of the pallava dynasties in the Telugu Country The early Pallava King Sivaskandavarma had the title of "Dharma Maharaja" Simha Varma-II, the son of Vishnu Gopa Varma, had also the title of Dharma-Maharaja

Boundary marks of land grants as enjoined in the laws of Manu, and the Telugu Epigraphs

In Chapter VIII, verses 246 to 256, it is laid down as follows —

246 Let him mark the boundaries (by) trees, (e g) nygrodhas, Asvaddhas, kimsukas, cotton trees, salas, palmyra palms and trees with milky juice

247 By clustering shrubs, bamboo of different kinds, samis, creepers and raised mounts, reeds, thickets of kubjaka, thus the boundary will not be forgotten

248 Tanks, wells, cisterns and fountains should be built where boundaries meet as well as temples

249 And as he will see that through means ignorant of the boundaries tresspasses constantly occur in the world, let him cause to be made other hidden marks for boundaries,

250 Stones, bones, cow's hair, chaff, ashes, polsherds, dry cow dung, bricks, cinders, pebbles and sand,

251 And whatever other things of a similar kind the earth does not corrode even after long time, thus he should cause to be buried where one boundary joins the other.

252 By these signs, by long continued possession and by constantly flowing streams of water the king shall ascertain the boundary of the land of two disputing parties

We learn from the grants that the boundaries of the lands have been fixed with boundary stones bearing different marks especially when they are assigned either to the temples or persons

In the inscriptions of the 11th and later centuries we come across long description of the boundaries indicating the various objects of marks of the boundary described by Manu and other Dharma Sastras

The following is one of illustrations supporting the above statement —

1. Pittapuram plates of Veerachoda The inscription contains about 80 lines describing the boundaries in detail out of the 280 lines of the entire inscription

The following is the list of trees mentioned in the inscription

1 Ari
2 Avadu
3 Babbila
4 Burva
5 Chandru
6 Chevudu
7 Chikurengu
8 Chinchenika
9 Chinta
10 Dangu or Daggu
11 Dronchi
12 Gonki
13 Gottu
14 Eeda
15 Ilindi
16 Jammi or Sammi or Sami
17 Juvvi
18 Kara or Gara
19 Kumudu or Gumudu
20 Movali
21 Movi
22 Musindi or Musidi
23 Nelli
24 Oddi
25 Punga
26 Ravi
27 Regu
28 Rela
29 Rella
30 Ritta
31 Tadu
32 Tangadu
33 Trummiki
34 Tumma
35 Uppi
36 Vani
37 Vedaturu
38 Velanga or Velaga
39 Velleki
40 Venpa or Vepa
41 Venga or Vengisa

Laudatory and Imprecatory Passages in Poetry and Prose

Invariably every inscription whether stone or copper plate contains at the end one or more of the imprecatory prose or poetry passages Dr Kane in his work on Dharma Sastra enlisted almost all the imprecatory verses found from the epigraphical evidence and Dr Sircar in his latest volume on Indian Epigraphy did likewise It is attempted below to give the English translations of the imprecatory passages found in the Telugu inscriptions In most of the inscriptions containing these laudatory and imprecating verses, they are cited as from Vyasa or Manu or from Smritis in general In the earliest records these verses either laudatory or deprecatory are one or two, but later the number increased.

SANSKRIT VERSES

1 Whoever resumes land given by himself or another is reborn a worm in ordure for 60,000 years

2 A charity made even by an enemy should be protected with care An enemy is indeed an enemy but charity need not be the enemy of anyone

3 Whoever misappropriates one cow or one gem or even one inch of land, goes to hell to the dissolution of the elements

4 Lands and wealth given to the Gods and Brahmins should be protected by the kings who desire happiness in both the worlds

5 What merit there is in all holy places, what efficacy there is in all sacrifices, all this merit one acquires by protection of the village granted

6. He who imposes taxes on lands free from tax incurs sin of killing 1000 cows but who removes taxes obtains the merit of protecting crores of cows

7 The earth has been given by many kings commencing with Sagara of whomsoever the land of him is the merit

8 I bear on my head the sandals of those kings, either with the descendents of my line or the descendents of other real lines who, always resplendent with charitable thoughts protect my charity

9 The merit of one who protects a former gift is greater than that of the giver of the former gift, but if a former gift is not protected, it destroys all merit previously acquired

10 They do not call poison, a poison The property of a Brahmin is poison Poison kills one alone but the property of a Brahmin kills sons and grand-sons

11 Whoever misappropriates even 1/8 of the size of a sesamum seed of the property of God, he and all the men of his gotra will go to hell called Rourava

12 This general duty of kings should always be observed by you Thus does Ramachandra again and again exhorts all future kings

13 Of giving and protecting another's gift, protecting is superior to giving, by giving one attains Heaven but by protection one gets imperishable bliss

14 There is only one sister of all kings in this World, to wit, land bestowed on a Brahmin, who is not to be enjoyed nor married

15 The protection of another's gift is twice as meritorious as gift by one-self, by resuming another's gift, one's own gift becomes inefficacious

TELUGU PROSE PASSAGES

1 Whoever obstructs this will be regarded as having killed tawny cows near the Ganges and will be infested with worms in hell for 60,000 years

2 Those who violate this charity will be considered to have committed 5 cardinal sins and to have administered poison in the food given to their parents and to Gods and Goddesses

3 If any fail in this charity, he will incur the sin of killing cows and Brahmins on the banks of the Ganges

4 His wife's honour will be given to a chandala and he will be put on a donkey with a toddy pot round his neck and despatched to the town of Yama

5 If not doing this, the ruler of the village, the Kapu or Karnam or anyone else utilises those meras or removes this edict, he will be regarded as having been born to a Vetti and the Vetti will ravish his wife

6 Whoever covets the meras or removes the stone inscription, elephants, horses, donkeys, pigs and dogs will have intercourse with his wife.

7 If any one collects these fees (marriage fees) he will lick the organ of the mala woman, if does not care for it, a madiga will ravish his wife

8 If anybody does not do this work, he will be considered to have sucked the yard of a horse

9 Whoever violates this charity he will incur the sin of killing with his own hands his parents, a cow and a Brahmin at Benares Further whoever violates this charity he will be regarded as having sucked the yard of a log or a donkey

10 Those who think of obstructing this, will be regarded as having killed cows and children on the Ganges and having killed their grand sons

11 If any persons not fulfilling the conditions of this charity obstruct it in any way, they will incur sin of killing cows and Brahmins near the Ganges If Mahomedans rule and do not maintain this charity, they will incur the sin of killing and eating the pig at Mecca

12 If anyone obstructs this charity whatever be his caste, his wife will be considered to have been given to a Vetti

13 Whoever obstructs the donee, will be regarded as having eaten from the skull of his eldest son and will incur the sin of killing tawny cows on the banks of Ganges

14 Whoever thinks of injuring this charity will be considered to have killed a tawny cow near the Ganges and to have drunk its blood from the skulls of his parents

15 They will incur the sin of killing their eldest son and eating his cooked food

16 If any one removes this inscription, he will be considered to have born to the vetti of the village and to have allowed his wife to be outraged by the Vetti of the village

17 They will be regarded to have eaten from the skull of their eldest son

18 They will be considered to have drunk toddy from the skull of their eldest son

19 Whoever causes obstruction by not maintaining this oil-mill, will incur the sin of killing children near the great Ganges

20 To whom that maintained this charity shall accrue the merit of establishing a thousand temples, a thousand tanks and a thousand villages He that obstructs this, shall live in the world of him who commits the five great sins

EXECUTORS OF GRANTS

Generally the grants made mention the executor of the grant as Agnapati or Sandhivigrahi or a Dutaka At times, two Dutakas are mentioned as in the case of the Madras museum Plates of Ananta saktivarman Bhojakas were agnapatis in the Salankayana and Pallava grants The donor, the king himself in some cases was the executor of the grant as Tekkali plates of Maharajah Kumara Varman show

THE ENGRAVER OF THE GRANTS

The engravers of the grants were ordinarily a Kammari, a Kanchari, an Achari, or Akshasali, a Viswakarma, a Vardhaki, all belonging to the artison or the brazier caste of persons.

THE COMPOSER OF THE GRANT

The composers of the grants are Mahakayasta Sandhi Vigrahi or the Bhatta Brahmins in the Eastern Chalukya grants. Great poets of the Telugu leterature were also associated with the composition of the grants of the monarchs under whom they were the court-poets Nannayabhatta who wrote Andhra Mahabharata was the composer of the Nandampudi and Manda grants of Raja Raja During the period of Reddi kings, it was Srinatha who composed many grants of his monarchs The Gaya inscription of Srikrishnadevaraya was written by Mukku Timmana one of his court-poets and author of Parijathapaharanam

ISSUE OF GRANTS BEFORE THE OFFICERS AND VILLAGE ELDERS OF THE KINGDOM

1. From the Salankayana Nandivarma Pedavegi grants, it is found that the king issued the order of the edict before the village elders and the villagers

2 The Eastern Ganga king, Vajrahasta III granted the Village of the donee before his amatyas and the samanthas, villagers Likewise, it was known that Anantavarma Choda Ganga issued the grant in the presence of the above officers according to Korni inscription In an inscription of Indravarma it was seen that he issued orders of the edict before the villagers, cultivators, Bhogikas and Varikas of the place (E 1 XXXI-20)

3 The early Chalukyan grant of Jayasimha I was addressed to the elders and the Officers of the Province and the cultivators of the Village which was granted

4. In the Koneki grant of Vishnu-Vardhana II we find that the king issued orders in respect of the grant to the Officials (E 1 XXXII-12)

(1) Grāmēyaka (2) Rājapurusa (3) Talavāra (4) Dandanāyaka (5) Rāstrika (6) Dūta (7) Bhata (8) Nata (9) Cētaka (10) Paricāraka (11) Niyukta (12) Adhyaksa (13) Prasāstri (14) Samāhartri (15) Nāyaka.

5. The later Eastern Chalukya monarchs called together the *Rāstrakūta pramukhās* and *kutumbins* of the district and issued a command in the presence of their Ministers, Priest, Commander, the heir apparent and the door-keeper The words '*Rāstrakūta-Pramukhān' Kutumbinah*' were interpreted by the scholars as house-holders, viz the heads of Provinces or as a name of an office like Desamukh or Desapande or a kind of revenue Officer The interpretation of the words is far from correct The word Rashtrakuta is a sanskritised form of *Rattagutta* or *Rattadi*, meaning the headman of the village and *kutumbinah* mean the landlords or cultivators Thus it means that the Eastern Chalukya monarchs have issued their edicts before the congregation of the cultivators and headmen of the village in the presence of the Officers of the Court Incidentally it may be stated that the word *Rāstrakūta* has nothing to do with the *Rāstrakūta* Royal family which governed part of the Andhra country for some time

THE TERRITORIAL OR ADMINISTRATIVE DIVISION IN ANDHRA

One of the earliest administrative divisions would appear to be *Hāra* or *Āhāra* In the Prakrit inscription of the Satavahana king Sri Pulamavi, the village Verupaka was stated to be in the Satavahanahara In the Kondamudi inscription of the Brihatpalayana king JayaVarma the Village Pantur was included in Kudurahara Likewise, in the inscriptions of the Salankayana kings Vijayaskanda Varma and Nandi Varma, the Village Chintapura was stated to have been included in the *Kuduhāra*

RATTA

In the early prakrit inscriptions of Pallavas the word *Ratta* was mentioned In the Hirahadahalli plates of Sivaskanda Varma, the Village Chillerikakondunka was stated to have been included in *Satahaniratta* In the Prakrit inscription of Sri Veerapurushadatta at jaggayyapeta, the administrative division of *Kammākaratta* was used This *Ratta* is the *Rāstra* mentioned in the Pallava Sanskrit inscriptions

PADHA

In the Mydavolu Prakrit inscription of Pallavayuvamaharaja Sivaskanda Varma the *Āndhra dēsa* was stated to be Andhra Padha Likewise, Andhra Desa was stated to be Andhra Padha in an inscription of Vikramaditya-II

MANDALA

In the Mudianur copper plate of Bana king Malladeva the word *Āndhramandala* was used and it was stated therein that it contained 12,000 villages

RASHTRA

The word Rashtra was invariably used in the Sanskrit grants of later Pallavas We have Kamma - Rashtra, Munda - Rashtra and Vengo - Rashtra

VISHAYA

The next important administrative division appears to be Vishaya This Vishaya was extensively used in the Sanskrit and Telugu inscriptions and Telugu literature also. We have got

Andhravishaya, Vengivishaya and Pakavishaya. The word Cheekuravishaya was used in one of the earliest inscritpions of 8th Century in the East Godavari District The words 'Ahara', Rastra, and Vishaya, were used more as a synonymous, and not different kinds of administrative divisions in the epigraphs.

NADU

This also is extensively used in the Telugu inscriptions of the later period We have got *Pākanādu, Kammanādu, Velanādu, Mulkinādu, Kēsalanādu, Ēruvanādu* etc This 'NADU' is associated with various sub-divisions of Brahmin sects like *Velanātlu, Vēgināt lu, Kasalanātlu, Mulikinātlu, etc*

RAJYAMU

In the Reddi, Kakatiya and Vijayanagar periods, the word Rajya was extensively used We have got Udayagirirajya, Kondaveetirajya, Guttirajya and Rayadurarajya etc

SIMA

The above administrative division was also extensively used in the Reddi, Kakatiya, Vijayanagar and Golkonda periods of Andhra History We have got *Podilisīma, Addankisīma, Ammanambrōlusīma, Kandukūrusīma* etc These *sīmās* were included in the administrative division-Rajya

PADI, BADI, PADI, AND VADI

This administrative division was more frequently used in the Andhra Pradesh below the river Krishna We have got *Pennapadi, Pennubadi, Gangapadi, Rattapādi, Gangavādi, Rattavādi, Perumbanapādi* In some of the Eastern Chalukya inscriptions in the Guntur District we have got Kanderuvadi, Kondanatha-vadi, Guddavadi etc

VALITA

This administrative division is found only during the time of Vijayanagar administration We have got *Guttivālita,, Advānivalita etc*

VENTA

This administrative division like Valita above is found only in the inscriptions relating to the Vijayanagara period We have got *Rāyadurgaventa* and *Veperālaventa* This administrative division would appear to be a part of Rajya

MAGANI

Māgani or *Māgāni* in Kannada means a part of a Taluk or a District This administrative division also is found during Vijayanagar period This would appear to be a part of Rajya or Sima

STALA OR STALAMU

The word means a tract This Administrative division is mostly found in Kakatiya and Vijayanagar periods We have got Panugantistala, Ratnagiristala and Agalistala This also would appear to be a part of Rajya. This Stala is an equivalent of firka in the Mohemedan and British administration

BHOGA

This administrative division is found in the inscriptions of Kalingadesa We have got *Ōṃkārabhōga* and *Mahēndrabhōga.* One of the earliest mention of this Bhoga was *Kavacakārabhōga* in the *Kammarāstra*

Dandapata

This administrative division is common during the administration of Gajapatis This *Dandapāta* would appear to be used as a synonym for Rajya of the Reddi and Vijayanagar periods We have got *Kalingadandapāta, Kondapallidandapāta, Kondavītidandapāta, Addankidandapāta* and *Ammanambrōludandapāta*

Kampanam

Kampanam in Kannada means a district This administrative division is frequently used in the inscriptions relating to the Kakatiya period We have got *amanakalamari Kampanamu* and *Duvvali Kampanamu* mentioned in the Telugu inscriptions of the Kakatiya period

Kottamu

This administrative division is frequently used in the Telugu and Tamil inscriptions of the Nellore district We have got *Bōya Kottamu*, the *Paiyurilan Kottamu* etc

Panchali

This administrative division is only used in the Eastern Ganga inscriptions This would appear to be a very small administrative division containing 4 or 5 Villages We have got *Dēvanna Pānchāli, Pusyagiri Pānchāli, Korasodaka Pānchāli*.

THE VILLAGE CONTENT OF THE ANCIENT ADMINISTRATIVE DIVISIONS.

The administrative division in the Country *Rēnādu* was described as Rēnādu *Yēruvēlu,* or *Yēduvēlu,* the *Vēngimandalam* as *Vēngi-mandale-sōdaśa-sahasiam, Pākanādu as Yiruvadiyokka-vēyi, Velanādu* as *Āruvēla-velanādu* We have got *Kannemunūru, Roddamunūru, Kanyakallu-mūnūru, Naravādi, Āyannūru* The word *Sāsiramu* meaning 1000 in Kannada language is attached to some other divisions or provinces We have got *Gangaru-Sāsiramu, Sindavadi-Sāsiramu, Vēngipadinālku-sāsiramu, Emmedala-yēru-sāsiramu* This method of stating that the country contains so many number of villages has been also stated in the Koumarika Khanda of Skandapurana The Countries in the Dakshinapatha mentioned in the above Purana were stated to have contained the number of villages mentioned against each country as detailed below

1 Dravida 1½ lakhs
2 Pandu 7,000
3 Karnata ¼ of a lakh
4 Konkana 36,000 etc

It was finally stated therein that Bharata Khanda contained 96 crores of Villages

THE ERAS IN THE TELUGU INSCRIPTIONS.

The following are the Indian Eras adopted in the Telugu inscriptions of the previous centuries The first, foremost, and common era, is Saka year In the inscription it is stated as –

1 Nrupakala
2 Sakabhupalakala
3 Sakanrupati Samvatsara

4 Sakavarsha

5 Sakabda

6 Sakavatsara

7 [illegible]

8 Sakanrupati Rajyabhisheka samvatsara saka kala etc

The era of Saka was stated to be the year in which the Saka king was crowned or a Saka king was killed by Vikramaditya The year begins with Chaitra for the Luni–solar year, and Mesha for the Solar year The years are generally reckoned as expired and it begins with the vernal equinox of 78 A D The Christian year minus 78 is the expired Saka year

The first mention of the saka year was in Vikramendra Bhattarakavarma's Indrapalanagara plates The year saka 488 was mentioned therein

The Vikrama Saka

It was presumed that the Saka was named after the king Vikramaditya whose identity was not known It was supposed to have been started from 57 B C This Saka was not extensively used as Saka year above The Christian year plus 57 is the expired year for the Vikrama era The beginning of Vikrama era is counted from the first lunar day in the month of Karteeka

Salivahana Saka

This Saka was attributed to the name of a great Salivahana king Goutamiputra Satakarni, who was stated to have destroyed the Sakas and other barbarians. This Salivahana era was more frequently used in the inscriptions relating to Vizayanagar dynasty, and also in the inscriptions of the Golkonda kings There is no difference between 'Saka' and 'Salivahana Saka'

The Chalukya Vikrama Era

This was stated to have been introduced by the king Vikramaditya–VI who ruled from 1076 to 1127 A D He belonged to the later dynasty of Kalyani The Christian year minus 1076 – the expired year of the Chalukya era This era followed the Saka months and Pakshas

The Kaliyuga abda

In rate cases the Kaliyuga year was mentioned along with Saka year This is the latest age in every mahayuga consisting of 1200 years of God and 4,32,000 mortal years The date of commencement of the Kaliyuga is fixed at 3102 B C This is used all over Bharat as a Solar or Luni–solar year The Kaliyuga expired year – 3102 B C year – A D year

The Anka Year.

The Anka cycle is of 57 luni–solar years Its months are Purnimantas, but it begins the year on the 12th of Bhadrapada–suddha (See page 38 – The Indian Calendar) 'The years dropped – the 1st possibly, the 6th, 16th, 20th, 26th, 30th, 36th, 40th, 46th, 50th, 56th' The following table gives a comparison between the Regnal and the Anka year – This year is mentioned in the inscriptions relating to Gajapathi.

Regnal year.	Anka year	Regnal year	Anka year
1	1 and 2 (normally)	25	31
2	3	26	32
3	4	27	33
4	5	28	34
5	7	29	35
6	8	30	37
7	9	31	38
8	10	32	39
9	11	33	41
10	12	34	42
11	13	35	43
12	14	36	44
13	15	37	45
14	17	38	47
15	18	39	48
16	19	40	49
17	21	41	51
18	22	42	52
19	23	43	53
20	24	44	54
21	25	45	55
22	27	46	57
23	28	47	58
24	29	48	59

The Method of dating Inscriptions in Andhra Pradesh

The most popular and the extensive method used is in numerals expressed by significant words, for - "Cipher"—*Śūnya, Kha, Gagana, Viyat, ākāśa, ambara, abhra and yōmā*

'1' – *Śaśi, indu, ksiti, urvara, dhara, chandra, rūpa, raśmi, pridhvi, bhū, sōma, vasudha, sasānka, ksama, dharani*

'2' – *Yama, aśvin, lōchana, paksa, nētra, bāhu, karna, kara*

'3' – *Tri, lōka, pāvaka, vaisvānara, hutāśana, agni, vahni, rāma, sikhin, guna*

'4' – *Vēda, samudra, sāgara, abdhi, dik yuga*

'5' – *Indriya, sāyaka, bāna, bhūta, ratna, prāna, viśikha*

'6' – *Rasa, anga, ritu, rāga, darśana, tarka, mata, śāstra*

'7' – *Aga, nāga, parvata, mahīdhara, adri, muni, risi, swara, aśwa, kalatra, śaila*

'8' – *Vasu, ahi, Gaja, dantin, nāga, bhūti, sarpa*

'9' – *Gō, nanda, randhra, chidra, pavana, graha, nidhi, dwāra*

'10' – *Dik, āśa, avatāra, karma*

'11' – *Rudra, īśwara, lābha*

'12' – *Sūrya, arka, āditya, bhānu, māsa, vyaya*

In most of the cases synanyms were used as it is seen above for Cipher, *gagana* etc , for numeral '1', *ksiti* etc , for numeral '4' *samudra* etc , for numeral '7' *age* etc , for numaral '8' *gaja*, etc , for numeral '11' *rudra* etc , for numeral '12' *arka* etc , The number of the date is counted from right to left

Expression of Numbers by Letters

The second system used is, that the date is given by a chronogram The values are given to the consonants of the Sanskrit alphabet as follows:

Ka	Kha	ga	gha	*n*
1	2	3	4	5
Ca	Cha	ja	jha	*ñ*
6	7	8	9	0
ta	tha	da	dha	*n*
I	2	3	4	5
ta	tha	da	dha	n
6	7	8	9	0

pa	pha	ba	bha	ma
1	2	3	4	5
ya	ra	la	va	śa
1	2	3	4	5
s	sa	ha	la	
6	7	8	9	

The order of the letters is from right to left, in double letters the last pronounced consonant only counts and vowels have no value The peculiarity of this system is that it allows dates to be expressed by words with a connected meaning

Expression of dates by decimals

In some of the inscriptions, the dates were expressed in decimal figures, in digits, in tens and hundreds as shown below

The number '149' is expressed in figures 100, 40 and 9

The dates expressed in full length in words.

Some of the earliest inscriptions and a few of the later dates, the date is referred to an era and written at full length in words

The Mohemmadan Era

In the Telugu Inscriptions relating to Golconda and the Moghul Dynasties, the Mohemmadan system of naming the years has been introduced The one main system is the mention of the year 'Shuhr-san" or as it is some times called Arabi-san This year is generally mentioned in Arabic numeral words This terminalgy is definite and is not used in recording the Hijara year which is always mentioned in figures or cronograms The terminalgy of expressing "Shuhursan" is as follows –

Ahad	1	Asharin	20
Isnē	2	Satasin	30
Salās	3	Arbin	40
Arba	4	Khamsin	50
Khams	5	sittin	60
Sitt	6	Sabin	70
Sabā	7	Samanin	80
Samān	8	Tisin	90
Tisa	9	Miae	100
Ashar	I0	Miea-tin	200

Satas-Miae	300	Saba-Miae	700
Arba-Miae	400	Alf	1000
Khams-Miae	500	Tiasa-Miae	900
Sitt-Miae	600	Saman-miae	800

The words indicate the figures from right to left

This Shuru san is also called 'Mrgasal' in the Deccan.

The Shuhuru san plus 599 is equal to the A D year

The English calendar

The month of August was mentioned in one of the inscriptions in the Nellore District. But the A D year was not specified It would appear that the English calendar system has been vogue in the Telugu country from the 18th Cetury

The Jupiter Cycle of years.

Each year in this cycle has a name and in inscriptions this is coupled with the Saka year or the regnal year of the King The cyclic years appear from the beginning of the Ikshvaku period The names of the years are 60 as follows

1	Prabhava	21	Sarvajitu	41	Plavanga
2	Vibhava	22	Sarvadhari	42	Kilaka
3	Sukla	23	Virodhi	43	Soumya
4	Pramoduta	24	Vikrithi	44	Sadharana
5	Prajotpatti	25	Khara	45	Virodhikrithu
6	Angirasa	26	Nandana	46	Paridhavi
7	Srimukha	27	Vijaya	47	Prmadicha
8	Bhava	28	Jaya	48	Ananda
9	Yuva	29	Manmadha	49	Rakshasa
10	Dhata	30	Durmukhi	50	Nala
11	Eswara	31	Hevalambi	51	Pingala
12	Bahudhanya	32	Vilambi	52	Kalayukti
13	Pramadi	33	Vikari	53,	Siddhardhi
14	Vikrama	34	Sarvari	54	Roudri
15	Vrisha	35	Plava	55	Durmati
16	Chitrabhanu	36	Subhakrit	56	Dundubhi
17	Swabhanu	37	Sobhakrit	57	Rudhirodgari
18.	Tarana	38	Krodhi	58	Raktakshi
19	Pardhiva	39	Viswavasu	59	Krodhana
20.	Vyaya	40	Parabhava	60	Akshaya

The Jupiter 12 year Cycle.

In this the 12 Jovian years receive the names of the 12 lunar months, Kartika being the first and Aswayuja the 12th These Jovian years are distinguished from lunar months by the prefix 'Maha' Thus Mahakartika, Mahamargasira etc , are the names given to the years of the Jupiter cycle The Jupiter planet sets when the sun comes near it and reappears 25 or 31 days later The year is named after the nakshatra in which the Jupiter reappears, the names being those of the lunar months such as Chaitra etc, The Jupiter's re-appearance in particular nakshatras leads to the naming of the years in the following order

1	Krittika or Rohini		Mahakartika
2	Mrigasira or Arudra		Mahamargasira
3	Aslesha or Makha		Mahamagha
4	Punarvasu or Pushyami		Mahapoushya
5	Pubba or Uttara or Hasta		Mahaphalguna
6	Chitra or Swati		Mahachaitra
7	Visakha or Anuradha		Mahavaisakha
8	Jyeshtha or Mula		Mahajyeshtha
2	Purvashadha		Maha-Ashadha
10	Sravanam or Dhanishta		Mahasravana
11	Satabhisham or Purvabhadra or Uttarabhadra	..	Mahabhadrapada
12	Revati or Asvani or Bharani	...	Maha-Aswayuja

Gangeya Era

The Eastern Ganga kings in their inscriptions mention the years of the Ganga Era Different scholars have assigned different dates for the commencement of this era

Sri R Subba Rao	stated it was	494 – 495	A D
,, Ghosh	,,	496	A D
,, Bh Krishna Rao	,,	497 – 498	A D.
,, Somasekhara Sarma	,,	504 – 505	A D

The Dating of the Inscription according to seasons

The earliest custom of dating grants from the time of Satavahanas, Ikshvakus, Pallavas and early Chalukyan Kings was to divide the year into three seasons of 4 months each, viz. of Grishma, Varsha and Hemanta, a season being sub-divided into 8 fortnights

The mention of Lunar Calendar Months

The first mention of Hindu lunar-calendar months was the Gattepada inscription of Damodara Varma of the Kandara family The next mention of the lunar month comes in the Salankayana grant of Vijayadeva Varma

The mention of the Lunar Week Day

The first use of the Week day in the Andhra Pradesh inscriptions is found in the Kopparam grants of Kubja Vishnuvardhana-I, the founder of the Eastern Chalukyan Dynasty

The mention of the Lunar Dates

In the early inscriptions found in the Andhra Pradesh, the lunar day is mentioned in figures viz 1, 2, 3, 4, for Padyami, Vidiya etc , and later on the names of the tithis were being mentioned In the inscriptions belonging to the 12th and 13th Centuries and the following, the astrological lords of the 15 lunar days were mentioned in the Sanskrit portions of the inscriptions instead of the lunar day itself as instanced below

The name of the Lunar tithi	The name of the astrological lord of the lunar day
1 Padyami	Agni
2 Vidiya	Brahma
3 Tadiya	Gowri
4 Chaviti	Ganesa
5 Panchami	Serpant
6 Shasti	Shanmukha
7 Saptami	Sun
8 Ashtami	Rudra
9 Navami	Durga
10 Dasami	Adisesha
11 Ekadasi	Dharma
12 Dwadasi	Vishnu
13 Trayodasi	Kama
14 Chaturdasi	Kali
15 Pournami	Moon
16 Amavasya	Manes

A glossary of words with Dharma as prefix

According to Telugu epigraphical records it is found that the following words occur with Dharma as prefix with different connotation of the word '*dharma*'.

1.	*Dharma-gādi*	8	*Dharma-śāsanamu*
2	*Dharma-dēvi*	9.	*Dharma-śāstramu*
3.	*Dharma-dvāramu*	10.	*Dharma-svāmyamu*
4	*Dharma-patni*	11	*Dharmāsanamu*
5	*Dharma-paryalamu*	12.	*Dharma-mahārājah*
6	*Dharma-nirvahanōtsavamu*	13	*Dharma-yuvamahārajah*
7	*Dharma-vivāhamu*	14	*Dharma-rājya*

The Kingship In Andhra Pradesh

From the epigraphical evidence we find that the kingship was hereditary The law of primogeniture prevailed in the case of almost all the dynasties which ruled the Andhra Pradesh except in the case of dynastic upheavals The crown passed on to the eldest son, but brothers were generally appointed to responsible posts in the Government governorships or viceroyalties as in the case of Eastern-Chalukyas and Vizianagar dynasties

The Hindu Law however does not permit an only daughter to succeed a father as the ruling queen but we have an exception in the case of Rudramba, the daughter of the Kakatiya king Ganapathi She was called *Pattōdhati* and succeeded her father She was married to Virabhadra and their son Prataparudra-II suceeded to the thrown after the death of Rudramba.

In the case of Reddi chiefs of Rajahmundry, Anitalli the daughter of Katayavema, it is her husband Virabhadra Reddy who succeeded to the Rajahmundry kingdom after the death of his father-in-law

The Position of Yuvaraja in the Andhra Polity.

We know that the monarchy of the various rulers that governed the Andhra Pradesh is a hereditary one If it is in the case of ordinary families, the property is divisible among brothers according to Hindu Law In the case of rulers, the law of primogeniture prevails The Crown passed to the eldest son when he was anointed He shared the power with the monarch and independently issued grants As a first instance, we find that of Mayidavolu plates of Pallava Yuvaraja Sivaskanda Varma Another such instance is that of Ooruvapalli grant of Pallavadharma Yuva Maharaja Vishnu Gopa Yet another instance is that of Yuvaraja Rajendra Varma described as the son of Maharajadhi Raja Parama Bhattaraka Ananta Varma of the Eastern Ganga dynasty In the case of Eastern Chalukya dynasty we know that Pulakesin-II appointed his brother Kubja Vishnu as Yuvaraja and on the conquest of Maharashtra he was placed in charge of his administration with Achalapura as his headquarters When Pulakesin invaded the east coast, Vishnuvardhana accompanied him and greatly

distinguished himself in the conquest of Kalinga and Vengi Thereupon Pulakesin-II conferred the two kingdoms of Kalinga and Vengi on his brother as a hereditary kingdom A further instance relates to the Eastern Chalukya dynasty where a king bore the name of Yuvaraja when he was a heir-apperant, and also after he became a king He was Mangi Yuvaraja

The Yuvaraja as a title or an Office

The Eastren Chalukya king Amma-II conferred the title of Yuvaraja on one of his nobles by name Ballala Deva perhaps as a token of his ability and bravery

The King and the ownership of land

The question whether the king is the owner of all land in his kingdom has been a matter of dispute from ancient times According to the ancient Dharmasastra, it is held that even the Emperor cannot make a gift of the whole earth of which he may be the ruler since the earth is common to all, sovereign as well as to those, who cultivate the land Another authority states that others have as much right over the earth as the emperor that the emporor is entitled only to a share of crops produced from the earth as his, since he protects them, but that all other persons also walk on the earth, produce crops on it, get their sustenance from it, and so they also have right over the earth and therefore there is no difference between the emperor and the other persons as to right over the earth It is also held that when kings make what are technically called gifts of villages or lands, no gift of land is effected thereby but only provision is made from the maintenance of the donee The above propositions embody the important theory that the State is not the owner of the land but is only entitled to levy taxes from the holders of the lands

There is another view according to which that the king is the owner of land and the subjects are only occupants It is stated that the privileges of making a gift of land or a Nibandha belonged only to a king and not to a Governor of the province or a district under the king

According to the epigraphical evidence, it is found that the king only is the owner of the land From the Brhotposta grant of Umavarma we learn that the king only has the right or the ownership of the land In this grant he addresses the future kings as follows "and future kings, the king requests, having obtained possession of the earth by means of either right or inheritance or conquest, and ruling it, you ought to preserve this Agrahara concerning the present grant to have religious merit for its object" E I XII, 2

Dwairajya or Duel Kingship

Dwairajya is explained as a kingdom, ruled by two kings The author of Arthasastra did not view this institution favourably and of the view that it was beset with internal strife and hostilities But in Andhra Country, we have a few instances where this Dwairajya flourished

1. *Kona Chiefs in the East Godavari District*

We have the Pittapuram inscription issued by two kings ruling together in the same territory especially where the inscriptions contained a detailed account of four generations of duel rule We may note here the exact wording of the passage in inscription E I IV, 10

'His elder brother i e Rajendrachoda's elder brother and younger brother the glorious lord Mummadi Bhima–II and Prince Satyasraya whose prowess was famed in the world and who burnt by fire of their valor, crowds of hostile lords of provinces again divides this earth and ruled it conjointly "

It was presumed both from the context as well as actual wording of the statement that the kingdom was not divided into two pieces but it was ruled conjointly by both Really two separate dynasties have not been founded as per the wording of the verses relating to the succession and the details of the gift

(V–23) After the death of his father that glorious Locamahipala ruled the earth seated on his throne

(V–24) And like Actyuta himself the glorious Prince Bhima-III embraced the fortune of his father Prince Satya–I together with the earth

(V–26) After these two Princes Mahideva and the Lord Vallabha ruled the earth undisturbed

(LL. 96F) That Prince Mahideva and this Lord Manma Satya–II the son of the Lord Vallabha, having both conjointly called together the Rashtrakutas and all other ryots of the district of Guddavadi issue the following command– –

"Be it known to you that we have given "

2. The Konkuduru plates of Allayyadodda Reddi the brother of Vema Reddi and Virabhadra Reddi clearly state that they ruled the kingdom conjointly In verse 12 it was stated that Allayya Vema Reddi or Vema Reddi had for his Capital Rajamahendranagara and verse 14 stated that his younger brother Virabhadra Reddi was also anointed to the kingdom of Rajamahendranagara and verse 16 praised Vema Reddi and Virabhadra Reddi both apparently as joint rulres E I V, 9

The 18 classes of Ministers.

In epigraphical records, we come across the Council of 18 Ministers called by the name *Astādaśatīrthās* The *Tīrthās* are defined as bodies of legal officers and officers in-charge of executive works perhaps they meant the holders of various departments

'*Tīrthā*' literally means "ford to pass through" i e a passage The Ministers and heads of departments might have acquired this name as orders were passed through them to their respective departments The 18 Ministers or heads of departments are enumerated below.

1 The *Mantrin*,

2 The *Purchita*,

3. The *Sēnāpati*,

4. The *Yuvarāja*,

5 The *Dauvārika* or Lord Mayor of the Palace,

6 The *Antarvamśika* or the Lord Chamberlain,

7. The *Praśāstri*, probably the Minister in charge of reason.

8. The *Samahastri* or the Minster of Revenue,

9 The *Sannidhātri* or the Minister of Treasury

10 The *Pradēstri*,

11 The *Nāyaka* or the generalissimo

12 The *Paura* or the Governor of the Capital

13 The *Vyavahārika*, meaning the Chief Justice

14 The *Karmāntika* or the Officer in charge of mines and manufactories.

15 The *Mantriparisat Adhyaksa* or the President of the Council of Ministers.

16 The *Dandapāla*, the Officer in charge of the maintenance of the army

17 The *Durgapāla*, the Officer in charge of the forts or Home Defence

18 The *Antapāla* i e the Officr in charge of the Frontiers

The Office of the Niyogadhikrita or Niyogikavallabha

The Chandaluru grant of Mangi Yuvaraja who bore the titles Sarvalokasraya and Vijayasiddhi was addressed to all the Naiyogika Vallabhas or the Superintendents of the employees of the Court present in the place besides the Grameyakas or the inhabitants of the Village Officials of all classes who were in the employment of the Court both Civil and Military, the Royal Householders, and other miscellaneous minor servants of the Court were divided into various categories called Niyogas A grant of Amma-I speaks of the Pattavardhani family as holders of office in the State for several generations and the expression used here is Niyogadhikrita or the Superintendent of the *Niyōgins*

These Officers were divided into 72 categories and referred to collectively as Bahattara They were under the supervision of a high ranking officer of the State called the Bahattara Niyogadhipati We have already found that an officer by name Niyogadhikrita or Niyogadhivallabha mentioned in the Eastern Chalukya grants Probably this officer is the fore-runner of the Bahattara Niyogadhipati of the later Telugu grants The Kakatiyas who were the feudatories of the Western Chalukyas of Kalyani inherited the classification of officials into Niyogas probably from their over-lords with other political institution King Ganapati appointed the Kayasta Chief Gangaya-sahini to this important office as Bhattara Niyogadhipathi in 1251 A.D , and bestowed on him the territory extending from Panugal in the Nalgonda district to the Fort of Kaivara in the Kolar district of the present Mysore State (S I I X 332). We find that Ganga Pendera Ambadeva Maharaja held this office during the time of Kakatiyas in 1290 A.D (S I I X 464) In another instance we find that the Kayasta Chief Tripurari of Tripurantaka and Maha Pradhana Mallayya Praggada held this office under the Queen Rudrama Devi The verious categories 72 in number called Bahattara Niyogas are listed below. It is not known what exactly the functions of the Bahattara Niyogadhipati were The list of 72 Niyogas differ according to different authorities.

Bahattara Nıyogamulu

Bahattara means 72 and Bahattara-nıyogamulu mean 72 dıfferent kınds of offices Thıs term often ıs come across both ın Telugu ınscrıptıons and lıterature

	Word	Meanıng
1	*Guru*	Preceptor
2.	*Mahāpradhāna*	The Chıef Mınıster
3	*Sāmanta*	The feudatory
4	*Sēnāpatı*	The Commander
5	*Dwārapālaka*	The Door Keeper
6	*Avasārıka*	The Confidant
7	*Ghatıkanırdhāraka*	The tıme keeper
8	*Ganaka*	The Accountant
9	*Lēkhaka*	The wrıter
10.	*Pauranıka*	The Brahmın who recıtes Puranas
11	*Purōhıta*	The Priest
12	*Jyōtıska*	The astrologer
13	*Kavyagna*	The poet
14	*Vıdvajjana*	The Scholar
15	*Dēvatārcaka*	The brahmın who ıs appoınted to worshıp domestıc deıty.
16	*Mālyakāraka*	The garlander
17	*Parımalakāraka*	The Perfumer
18.	*Gōstādhıkāra*	The Superıntendent of the Cowpen
19.	*Gajādhıkāra*	The Superıntendent of the Elephants
20	*Aśvādhıkāra*	The Superıntendent of the Stables
21	*Bhāndādhıkāra*	The Treasurer
22	*Dhānyādhıkāra*	The Superıntendent of the Granarıes

23.	*Angaraksaka*	The body gaurd
24	*Sūta*	The Charioteer
25	*Sūda*	The Cook
26	*Bhētāla*	The Magician
27	*Malla*	The Wrestler.
28	*Tāmbūlika*	The person who prepares betel
29	*Tālavrntaka*	The bearer of the fan
30	*Naravāhaka*	The human carrier
31	*Chatrika*	The umbrella bearer
32	*Cāmarika*	The fly-whisk bearer
33.	*Kalacika*	The person who plays Kahala
34	*Karasārika*	The Pigeon-holder
35	*Karadīpikākāra*	The holder of a torch
36	*Pādukadāra*	The person who carries Sandal
37	*Nartaka*	The dancer
38.	*Gāyaka*	The Musician
39	*Vynika*	The fruit player
40	*Śakunika*	The fowler
41.	*Māgadha*	The Panegyrist
42	*Vytālika*	The ministrel.
43	*Parihāsaka*	The jester
44	*Kancuka*	The Chamberlain
45	*Kṣauraka*	The Barber
46.	*Rajaka*	The Washerman.
47.	*Saucika*	The tailor.
48.	*Carmakāraka*	The cobbler.
49.	*Mudrādhikāra*	The Stamp bearer.

50.	*Purapālaka*	The Commissioner of the Town.
51.	*Vanapālaka*	The garden supervisor.
52.	*Naravaidya*	The Physician.
53.	*Gajavaidya*	The Physician in charge of the elephants.
54.	*Aśvavaidya*	The Physician in charge of the horses.
55.	*Paśuvaidya*	The Physician in charge of the cattle.
56.	*Bhērivādaka*	The drummer.
57.	*Murajavādaka*	The drummer of a large drum.
58.	*Raumaka*	The Superintendent of Salt pans.
59.	*Śilāchēdaka*	The Stone cutter.
60.	*Kāṃsyakāraka*	The brazier.
61.	*Kuṃbhakāraka*	The Potter.
62.	*Chitrakāraka*	The Painter.
63.	*Vyavahārika*	The businessman.
64.	*Mṛgayātrika*	The hunter.
65.	*Pakṣighōṣaka*	The keeper of the bird sanctuary.
66.	*Phaṇihāraka (Paḍihāri)*	A mace-bearer.
67.	*Rāyabhāraka*	The Embassador.
68.	*Ugraṇādhikāra*	The Store keeper.
69.	*Vēśyājana*	The bevy of dancing girls.
70.	*Baṃṭu*	Foot soldier.
71.	*Śvarṇakāra*	The goldsmith.
72.	*Kaṭhārika*	The swordbearer.

Land grants – exemptions and immunities.

1. From the earliest times we find that the lands or Villages granted were exempted from various taxes, exactions and impunities. The words *Sarvakara-parihāra, Sarvabādhā-parihāra,*

and *Sarvapīda-parihāra* were commonly used in these grants Likewise, the lands belonging to the temples and the Brahmins were excluded from the Villages granted. Generally the phrases *Dēva-Brāhmans, Bhukti-Varjyam* and *Dēvabhōga-hala-varjyam* etc , were used In the Maidavole plates of Pallava Sivaskanda Varma, it was stated that the Village of Viripara was granted with all the immunities enjoyed by the Brahmadevas and was let to be free from digging for salt, free from being interfered with by the District Police or (Officers), free from supply of bullocks in succession, free from the entrance of soldiers, free from supply of boiled rice, water pots, cots and lodgings, and with these and other immunities prescribed by rules regarding all Brahmadeyas EI VI, 8

2 In the Pikira grant of Simhavarman it is stated that this village is granted as a gift by Brahmanas excepting the cultivated lands given as endowment to Gods EI VIII, 15

3 Eastern Chalukya King Vishnuvardhana II granted the Village Koneki to Vidusarma with the exclusion of Devabhaga land. EI XXXI. 12

4, It is often stated that the lands or Villages are granted along with *bhōgās* which were called *Astabhōga-svāmyam* These *Astabhōgās* or *Astabhōgasalvisampadalu* are enumerated below

1 *Nidhi* (Treasure trove)

2 *Niksēpamu* (property deposited in land)

3 *Jalamu* (Water source)

4 *Pāsānamu* (minerals)

5 *Aksini* (Actual privileges)

6 *Agāmi* (prospective rights)

7 *Siddhamu* (the land cultivated) and

8 *Sādhyam* (the produce of such land)

The word '*Sādhya*' was explained in some cases as waste land that may be in future be turned into cultivable land In later grants, it was stated that trees, grass, wood and other things were also similarly granted to the donee

Sale Deeds ·

The words *Śrāvana-śuddhi*, *Śrāvana-patram* and *Śrāvana-sahitam* were used in certain grants. The words were explained as that the lands granted were accompanied by a sale deed given to the donee or purchaser whoever may be Similarly, the word '*Pērāyikam*' was used in certain inscriptions denoting the same purpose The above word was explained that it denoted a sale deed

The Iksvaku's Officials and Official Titles

The following officials were mentioned in the inscriptions of this dynasty —

(1) *Mahāsēnāpati* – This title may indicate that this official might have been in charge of Rastras but it was surmised by the scholars that it implied a non-military duty This title precedes that of *Mahātalavāra*. Probably this may indicate that this title was superior to that of *Mahātalavāra*.

(2) *Mahātalavāra* – This title might indicate that the officer was prefect of the city or the constable of the city This title was combined with that of *Mahādandanāyaka* and we see subsequently that the Kondamudi plates mention a *Mahātalavāra Mahādandanāyaka*

The Salankayanas and their Administrative Officers

During their time we come across an officer called *Visayapati* who was in charge of a *visaya* and *Dēśādhipati* perhaps a synonym for *Visayapati*, a common designation during the period Other officers we come across are *Āyuktakās, Niyuktās, Niyōgās, Rajapurusās* and *Vallabhās* It is very difficult to give the exact functions of the above officers

We have got another officer called a *Rahasyādhikrta*, a confidential minister

From the village level we have got an officer called *Mutuda* or Muluda which may mean as the headman of a village

The Kings of the Brhatphalayana Gotra

(Officials during the period of their administration)

As a very few inscriptions of this dynasty were available who were not able to find out but the same officers as *Mahātalavāra* and *Mahādandanāyaka* were also found during this period, a new officer called *Vāpatam* was found in charge of the districts as an Executive Officer

The Vishnukundin Dynasty.

From the inscriptions published so far, we did not come across nay official designations worth mentioning though the prasstis contain a lengthy arnate Sanskrit descriptions of their dynasties

Kandara Dynasty

As a very few grants were available, it is not possible to pick out the various administrative officers during the short period of this dynasty

The Administrative system of Pallavas:

The following Officers would appear to be working under Pallava Rule in Andhra Desa '

1	*Rāja-kumāra*	...	Prince	(Hirahadagalli Plates)
2	*Ratthika*	...	Rulers of districts	(do)
3	*Dēśādhikrta*	..	Local prefects	(do)
4	*Grāmabhōjaka*	...	Freeholders of the various villages	(do)
5	*Amātya*	...	Minister	(do)

6.	*Arakhadıkatta*	....	Guards	(Hırahadag a llı
7.	*Gumıkās*	.	Captaıns	(do)
8	*Dūtıkās*		Messengers	
9.	*Samchārāntakās*	...	Spıes	(do)
10.	*Bhadramānusās*	...	Warrıors	(do)
11.	*Tēērthıkas*	.	Superıntendents of bathıng places	(do)
12	*Sēnāpatīs*	...	Commanders	(do)
13.	*Nēyakās*	...	Mılıtary Officers	(do)
14.	*Adhyaksa*	. .	Superıntendent	(Pıkıra plates)
15.	*Āyuktaka*	...	Governor of a Dt	(Uravapallı grant)
16	*Bhōjaka*	. .	Inamdar	(Hırahadagallı plates)
17	*Karma Sacıva*	...		
18	*Mādavıka*		Chıef of a madamluka Dt	(Hırahadagallı plates)
19	*Naıyōgıka*	..	An Officer	(Chendaluru grant)
20	*Rahasyādhıkrta*	.		
21	*Śāsanasamchārıka*	...	Messenger	(Pıkıra grant)
22	*Vallabha*	...	Favourıte of a Kıng	(Pıkıra grant)
23	*Govallava*	...	Herdsmen-Cowherd	(Hırahadagallı plates)

The System of taxes under Pallavas

The Buchıreddıpalem grant of Pallava Sımhavarma-II ıs the most ımportant grant ın respect of the lıst of taxes and dues levıed by the Kıngs of the tıme It records the lıst of taxes and dues levıed by the Kıng and made over to the donee accordıng to *Brahmadēyamaryāda* Varıous attempts were made to ınterpret the meanıng of the terms by the scholars Late Mr Somasekhara Sarma who edıted the plates ın the Journal of the Madras Unıversıty, and Mr Neelakantha Sastry ın the Epıgraphıca Indıca gave different meanıngs of the terms The terms used ın the above plates are lısted below

1.	*Taxes on Lōhakāra*	4	*Taxes on Rajjupratıhāra*
2.	*Taxes on Carmakāra*	5	,, *Pravarancara*
3	*Taxes on Āpanapttakāra*	6	,, *Āpanajīvıka*

7	Taxes on	*Nāhalamukhadhāraka*	10	Taxes on	*Dyūta*
8	,,	*Kūpadarśaka*	11	,,	*Vivāha*
9	,,	*Tamtuvāya*	12	,,	*Nāpita*

The Administrative System of Eastern Chalukyas

1 *Panchavāra Committee* — The Kolavennu plates of the Eastern Chalukya king Bhima-II in describing the donees of the grant mention the word *Vāragosti* The Masulipatnam plates of the same king besides mentioning the same word, referred to *Panchavāri* (EI V, 16 E) It is presumed that the words *Vāragosti ond Panchavāri* have the same significance as the *Panchavaravarīyaṃ* which means a committee concerned in the realisation of the revenue in kind due to the king on certain classes of lands amounting to 5 shares (*Panchavāra*) out of the six of the entire assessment

Pancha-pradhana

The Eastern Chalukyan grants mention that the grants were made before the *Panchapradhānās* The 5 ministers who constitute the Panchapradhanas are EI IV, 43

1 Mantri (minister)

2 *Purōhita* (the family priest).

3 *Sēnāpati* (the commander of the force)

4 *Yuvarāja* (the king apparent)

5 *Dauvārika* (the Superintendent of the Royal palace)

Dvadasa Sthanadhipatis

The next important group of ministers is termed *Dvādaśa Sthānādhipatīs* or the heads of 12 ministerial offices The Masulipatnam plates of Ammaraja-II mention the above officers as follows — EI V, 16 (F)

1.	*Sāmanta*	6	*Śrēsti*,
2	*Antahpura*	7	*Sēnāpati*
3	*Mahāmātra*.	8	*Srikarana*
4	*Purōhita*	9	*Dharmādhyaksa*
5.	*Amātya*	10.	*Rastrakūṭa pramukha etc.*

The Telugu Cholas of Renadu

From the various records of Telugu Cholas of Renadu who ruled a part of the present Anantapur and Cuddapah districts of Andhra Pradesh from the 6th to 8th centuries, it is observed that the ruling family of Renadu chiefs bore the names of the contemporary rulers of the Telugu Chola rulers viz, Nandivarman, Simhavarman and Mahendra Vikrama Varman with those of Nandivarman, Simhavarman and Mahendra of Pallava rulers, and also the title of Maharaja and the Lord of Chera, Chola and Pandya countries held by *Punyakumāra* of the Malepadu plates, which Simhavarman was stated to have conquered, it is surmised that the Telugu Cholas of Renadu were the feudatories of their Pallava over lords of the Tamil country, holding independent charge of their country but owing allegiance to the Pallava rulers

Velanati-Cholas

The Velanati Chiefs were the feudatories of the Imperial Cholas and their allegiance to their over-lords was shown not only in adopting the names of the contemporary Tamil over-lords, but also in counting their regnal years with those of their chiefs

	Velanati Chodas		*Imperial Cholas*	
1	Gonka—I	(1076 to 1106 A D)	Kulottunga—I	(1070 to 1118 A D)
2	Choda—I	(1109 to 1136 A D)	Vikrama Choda	(1118 to 1135 A D)
3	Gonka—II	(1137 to 1161 A D)	Kulottunga--II	(1136 to 1158 A D)
4	Choda—II	(1160 to 1180 A D)	Raja Raja—II	(1163 to 1173 A D)
5	Gonka-III Prithviswara	(1181 to 1185 A D) (1186 to 1209 A D)	Kolottunga-III	(1178 to 1215 A D)

Gonka—I He bore the titles of Kulottunga Choda Gonka Raja, Kulottunga Choda Gonkayya' Uttama Chola Velanati Gonkayya and Mahamandaleswara Gonka Raja

Choda—I He bore the titles of Kulottunga Rajendra Choda Raja, Velanati Rajendra Choda, Rajendra Choda Deva, Rajendra Choda Gonka Raja, Rajendra Choda Gangayarayan Cholan alias Rajendra Chola Gangayarayan

Gonka-II He bore the titles Kulottunga Choda Gangaya Gonkaraja, Kulottunga Choda Gonka and Kulottunga Rajendra Choda Gonka

Choda-II His titles were Rajendra Chodyaraja, Rajendra Choda Raja, Kulottunga Rajendra Choda Raju, Kulottunga Rajendra Manma Chola, Vira Rajendra Chodi Kumara, and Kulottunga Chodadeva Maharaja

Prithviśwara. His titles were Kulotturga Prithviswara and Kulottunga Prithviswara Maharaju

Adoption of Regnal years of the Over-lords — In the following cases of few instances in case of the adoption of the Regnal years of the over-lords by the feudatory chiefs are cited below

1 Gonka-II SII. IV-1068
2 Choda-II SII IV-1075, 1083, 1086, 1098
3 Prithviswara. SII. IV-1100

Important feudal tenures in the Andhra Pradesh

The Nāyamkara system — From the beginning of the 11th century and during the period of Chalukya-Cholas, the *Nāyamkara* system was in vogue It is a feudal tenure, a sort of military fief, gifted by the overlord and held on condition that the feudal subordinate has to render military service to the immediate overlord The system was prevelant during the time of Kakatiya and Vizianagara rulers also

Amaranayakam

This system of feudalism was prevelant during the Vizianagar period The *Amaranāyamkara* system has been dealt by Dr N Venkataramaniah in chapter V of his valuable work "Studies in the History of the 3rd dynasty of Vizianagar"

According to *Amaranāyaka system* or *Amaramāgāni* according to some epigraphical records the Amaranayaka had to maintain the stipulated body of troops and to pay not only the tribute on lands but offer presents to the Sovereign on the occasion of the birth of his children etc ,

The word *Amaranāyamkara* consists of two words *Amara* and *Nāyamkara* Amara means literally a command of a thousand foot It is however taken to mean a grant of revenue to the Prince or a Poligar on condition of rendering service generally military or police Such grants are resumable when the grantee failed to perform the stipulated service The word *Nāyamkara* denotes the office of a military chief The affix Kara' mostly at the end of a compound denotes 'who or what does, makes or causes etc , ' It does not mean a tax

Taxes and fees during Imperial Cholas

From the epigraphical records now available it is found that the following taxes and fees were prevalent during the time of the Imperial Cholas and their Mahamandaleswaras —

1	*Ammubadi sumkamu*	SII	X	58	(S 1002)
2	*Manniyatīṟu payindi*	,,	X	83	(S 1047)
3	*Ayirēnirūka*	,,	X	107	(S 1061)
4	*Vaddaravalamu*	,	X	119	(S 1069)
5	*Peṟu Sumkamu*	,,	-do-		-do-
6	*Bēēranalu*	,,	-do-		-do-
7	*Pendli-tera*	,,		135	(S 1077)

The administrative System of Western Chalukyas of Badami

The following officers are mentioned in the Sanskrit grants of the Western Chalukyas of Badami —

1 *Mahāsandhi-vigrahika*

The Officers under the Western Chalukyas of Kalyani.

The followıng officers are mentıoned ın the Sanskrıt grants of Western Chalukyas of Kalyanı —

1. *Rāstrapatı*
2. *Vısayapatı*
3. *Grāmakūtaka*
4. *Āyuktaka*
5. *Nıyuktaka*
6. *Adhıkārıka.*
7. *Mahattara*
8. *Śāsanādhıkārıka.*
9. *Mahādandanāyaka*

Subordinate Officers under Velanati Chola Mahamandaleswaras

1	*Peggada*	SII X,	67	(S 1033)
2	*Dandanāyaka*	-do-	87	(S 1050)
3	*Mudeselı*	-do-	119	(S 1069)
4	*Pradhānı*	-do-	123	(S 1071)
5	*Dhanādhyaksa*	-do-	133	(S 1075)
6	*Vyavahārı*	-do-	141	(S 1079)
7	*Istabhrtyudu*	-do-	150	(S 1083)
8	*Maṃdadı*	-do-	166	(S 1090)
9	*Padavālu*	-do-	172	(S 1092)
10	*Sēnāpatı*	-do-	173	(S 1092)
11.	*Padıhārı*	SII IV,	943	
		-do-	945	
12.	*Samdhı Vıgrahı*	-do-	1105	
13	*Talārı*	-do-	1122	(1061)
14	*Baṃtu*	-do-	1129	
15	*Settı*	-do-	1131	(1070)
16	*Sādamu*	-do-	1171	(1087)

The Kakatiyas and Their Officers

The following official designations are found in the inscriptions of the Kakatiyas published so far

1 *Amgaraksa*
2 *Pamcakaranādhipati*
3 *Tamtrapāla*
4 *Bamtu*
5 *Preggada*
6 *Śāsanādhikāri*
7 *Samdhivigrahi*
8 *Mūlabhrtyudu*
9 *Pradhāni*
10 *Mahāpradhāni*
11 *Sarvādhikāri*
12 *Sēnāpati*
13 *Bāhattari-niyōgādhipati*
14 *Sakalasēnādhipati*
15 *Pattasāhini*
16 *Gajasāhini*
17 *Pattōddhati*

Subordinate Officers under Kakatiya Mahamandaleswaras

1	*Tantrapāla*	SII X	263	
2	*Padālu*	-do-	266	
3	*Bamtu*	-do-	268	(S 1143)
4	*Mahāpradhāni*	-do-	289	(S 1160)
		NI Ongole,	151	(S 1170)
		-do-	103	(S 1172)
5	*Mūlabhrtyudu*	SII X	297	(S 1164)
6	*Sarvādhikāri*	-do-	304	(S 1167)
7	*Pradhāni*	-do-	320	(S 1170)
8	*Sāhini*	-do-	343	(S 1176)
9.	*Sēnāpati*	-do-	352	(S 1177)
10	*Bāhattari-Niyōgādhipati*	-do-	362	(S 1181)
		NI Ongole,	151	(S 1170)
11	*Sakalasēnāpati*	SI X	328	(S 1163)

12	*Gajasāhini*	-do-	409	(S 1188)
13	*Sakalarāiyaduramdhara*	-do-	407	(S 1188)
14	*Pattasāhini*	-do-	421	(S 1190)

Taxes and fees during Kakatiya period.

The epigraphical records disclose that the following taxes and fees were prevalent during the time of *Kākatīyās*

No.	Tax	Reference	Year
1.	Taxes on articles brought for sale on *Perugādamu*	SII X, 304	(S 1167)
2	*Peruka yedlu*		
3	Tax on purchase or sale on articles brought on horses, ox, sheep	SII X, 314	(S 1169)
4	Marriage fees		
5	Tax on the sale or purchase of seasamum		
6	Salt tax	SII X, 328	(S 1171)
7	Taxes on articles brought by slaves, horses and carts	SII X, 358	(S 1180)
8	*Addavatta Sumkamu*	SII X, 427	(S 1192)
9	*Ari*		
10.	*Appanamu*		
11	*Pullari*		
12	*Magama*	SII X, 309	(S 1168)
		X, 429	(S 1192)
13	*Trāsunāyamu*	SII X, 443, 445	(S 1200)
14	*Ammubadisumkamu*	SII X, 413	(S 1189)

The Kakatiyas and the title of Mahamandaleswara along with Maharaja

It is a well known fact that the Kakatiyas were the feudatories or the Mahamandaleswaras of Kalyani and later on became independent of their rulers and established the Kakatiya Empire at Orugallu But though they became independent rulers and ruled over the Kakatiya kingdom they did not abandon the feudatory title 'The Mahamandaleswara' and they called themselves both Mahadandaleswaras and Maha-Rajas

Reference ıs ınvıted to the followıng ınscrıptıons ın respect of the above statement.

1	Prataparudra–I	SII X, 241
2	Kakatıya Ganapatı	Telangana Inscrıptıons Vol II 6
3	Prataparudra–II	Telangana Inscrıptıons Vol II 11

Subordinate Officers of Vijayanagar Mahamandaleswaras

1.	*Dalavāyı*	NI	Ongole	(132)	(S 1365)
2	*Rājyabhāradurandhurudu*	do	Podılı	(14)	(S 1448)
3	*Dwārapālakudu*	do	Darsı	(22)	(S 1447)
4	*Mahāpātrulu*	do	Atmakur	(31)	(S 1462)
5	*Kāryakarta*	do	Gudur	(114)	(S 1476)
		SII	IV	686	(S 1502)

The Offices under the Eastern Ganga dynasty ın the Kalınga part of the country of the Andhra Pradesh

1 *Amgadınāyakudu*
2 *Adhıkārı*
3 *Amātyudu*
4 *Kalınga-vyāpārī*
5 *Kalınga-parıksa.*
6 *Kalınga-raksapālaka.*
7 *Kalınga-nagarādhyaksa*
8. *Kalınga-majjı*
9 *Kalınga-māru*
10. *Kalınga-dala*
11. *Mandalıkudu*
12 *Mahāmandalikudu.*
13. *Mahāsēnāpatı*
14. *Mahādandavāsı.*
15. *Pande*
16 *Bamtu*
17 *Brahmamārāyudu.*
18 *Vaısyamārāyudu*
19 *Mahāpātra*
20 *Bhōgaparīksa*
21 *Puravarı*
22. *Srīkarana*
23. *Kāyastha*
24 *Sāhını*
25. *Mudıselı*
26 *Rattadı.*
27 *Gajasāhını.*
28 *Samasta-panchādı-beharana.*

The taxes and fees levied during the Vizianagar period

No.	Tax / fee	Reference
1	*Āya-dues*, payment in kind corn being given from the threshing floor to the hereditary servants of the Village.	
2	*Addagada sumkam* - duty levied on the sale of goods at a particular place where business is constantly going on especially on a large scale	
3	*Adukkōllu* - an annual levy	
4	*Kānikalu* - a present from an inferior to a superior, offerings, tribute, compulsory benevolence	
5	*Kulasiddāyālu*-taxes to be paid by each castemen of family	N.I Atmakur (17) (S 1471)
6	*Gavyam* - Grazing tax	N I Atmakur (17) (S 1471)
7	*Talārikamu* - payments due to Village watchmen or the main guard	
8	*Vettivēmulu* - service without payment of dues etc	N I. Atmakur (17) (S 1575)
9	*Bēdiga* - quit rent	N I Rapur (49) (S 1559)
10.	*Dēvalam tīruva* - taxes due to the temple or fees	N I. Ongole (132) (S 1365)
11	*Mēdarikam* - tax on basket makers The fees to be paid to the executioner	T.T.D. III.
12	*Pendli sumkālu* - Marriage fees	Nellore (15) (S 1575) S M IV
13	*Mūla vīsālu* - customs duties	81-V Ongole (31) (S 1451)
14	*Pattupasulu* - taxes on cattle	N.I Nellore (105) (S 1492)
15.	*Yētikālvavetti* - Service for the river channel (probably repairs for the channel)	N I Nellore (105) (S 1492)
16	*Cillarasarakastulu* - fees on the sundry articles of merchandice	-do-
17	*Sthalabharitālu*	N I. Ongole (29) (S 1488)
18.	*Khadāyamu*.	N I. Nellore (105) (S 1492)

19 *Bēdiga* N I Nellore (105) (S 1492)

20 *Kōrupannu* - Share of produce usually paid as assessment to the State N I Kanigiri (20) (S 1476)

21 *Kattavēmulu* - Fixed mevas -do-

According to Kondavidu inscription of Nadindla Gopamantri during the time of Srikrishnadeva-raya we learn that duties were levied on the various kinds of merchandice as enumerated in the record and as detailed below E I VI 22

Gopamantri, the Viceroy of *Kondavīdu* assigned the tolls levied on the following articles of trade to Raghunayakaswami, the principal deity at *Kondavidu* Moola-*visās* in the town of Kondavidu at watersheds, at salt beds and market towns and at roads frequented by the people such as those to Tirumala hills at the rate of $\frac{1}{2}$ a paikamu on every bag of the following articles - great millet, millet, salt, mangoes, myrobolam, fruits, brinjals clearing-nuts and mavena (a fragrant root) —at one paikamu on every bag of green-gram, black-gram, bengal-gram, cotton, tamarind, gall-nuts, myrobolam seeds, yarn, chama, chirugudam-at damma on every bag of the following–onions, turmeric, dammer, cumin, fenugresk, mustard, salagas of new gunny bags, green ginger, lime fruits and coconuts at two dammas on every bag of the following - jaggery, cleaned cotton, ghee, castor-oil, Sangadi flowers, dry ginger, iron, steel chisels at 3 dammas on every bag of the following—sugar, areca nuts, cotton thread, betal leaves — at 6 dammas on every bag of long pepper, sandal, cloves, nutmeg, mace, lead, tin, copper, and at chavela ($\frac{1}{8}$ of a pagoda on a double bullock load of women's garments)

The Brahmana in the Religious and Political Field

From times immemorial, the Brahman is placed in a high position both in religion and the politics of the Country The Satapada Brahmana says that there are two kinds of Gods, viz, the Heavenly Gods and the Human Gods i e the Brahmins who have studied the Veda and mastered it Sacrifice is divided between the two (1) Oblations go to Gods and the (2), *Daksina* i e fee to the learned Brahmins who are the human Gods Sankaracharya in his Vivekachudamani says, " for all things a human birth is difficult to obtain, more so, is a male body, rarer than that is Brahmanahood, rarer still is the attainment to the path of Vedic religion and higher than this is the erudition in the scriptures"

The Vishnukundins were great patrons of Brahmanas and Brahmana scriptures Siva Sarma the donee of the Polamuru plates of Vishnukundin Madhava Varma was described as *Vēda catustaya samāmnātāvadātānaya Svakarmānustāyaparāya* (J H H R S VI, P 17) The Vishnukundin kings have donated villages to the learned brahmins of the time.

Coming to the Eastern Chalukya dynasty, we find that Vishnuvardhana–1 granted 4,000 nivarthanas of land to 40 Brahmans of various gotras who practised Yama, Niyama, Shatkarma, studied Vedas and who were - *Chandōgasadbrahmachāris*. (Timmapuram plates of Vishnuvardhana– IEI 1X, 50) We know that Raja Raja granted the Nandampudi village to *Nārāyanabhatta* who helped *Nannayabhatta* in composing the Mahabharata and who was stated in the grant that he was an *Āstādaśa Avadhāranacakravarti*. (Nandampudi grant, EI IV, 43) Veerachoda the grand-son of Raja Raja granted Veerachoda Chaturvedimangalam to 554 Brahmins belonging to 24 gotras (EI V, 10.) Special shares were given to the teachers of Grammar and Meemamsa The names of the Brahmins end with the following suffixes - 1 *Sahasra*, 2 *Vēdi*, 3 *Sōmayāji*, 4 *Bhatta*, 5. *Sadangavid*, showing their knowledge of various scriptures and performance of sacrifices

In the Pentapadu inscription of Chodabhaktiraja, it was stated that the village was granted o 76 Brahmins of various gotras Their names ended with the suffixes *Bhatta* and *Ghataśāsin* and from their nomenclature we understand that they were masters of Tarka, Astrology, *Purānās* and *Dharmaśāstrās*. EI XXXIII, 43

From the Veligalani inscription of Kapileswara Gajapathi it is seen that 120 Brahmins of various gotras were granted lands Their names end with *Avadhānulu, Vajjhalu, Bhatlu* and *Sōmayājulu* Most of them were Yajurvedis and a few were Rigvedis EI XXXIII, 52

From the two grants of Raghudeva of the times of Kapileswara Gajapati, we learn that the Village was granted to 42 Brahmins whose names end with *1 Ārya, 2. Yajva, 3 Sūri, 4 Bhatta, 5 Sāstri* EI XXXIII, 1.

The Manchalla grant of - Anavemareddi contains the names of various Brahmins to whom the Village was granted donating the number of shares so granted and with the following suffixes to the names of such Brahmins *1 Sōmayāji, 2 Yajva, 3 Bhattāraka* (Reddi Sancika Appendix)

Agrahara

An Agrahara is a Village granted to Brahmins or Vaisyas and held by them rent free and for their general sustenance The grant of an Agrahara to the Brahmins in general was in vogue in the Andhra Pradesh from the middle of the 6th Century onwards We find for the first time perhaps the mention of the tenure in the Hastivarma's Urlam inscription In it both the words Agrahara and Agraharika are mentioned Agraharika means a resident of an Agrahara

Mukhyagrahara

The Mukhyagrahara tenure was found in the Manchalla inscription of Anavema Reddi The Mukhyagraharam consists of 3 rights (1) 8 enjoyments pertaining to the Village (2) 8 enjoyments relating to the land contained in the Village, and (3) the right for sale or gift The first was named *Grāmabhōgāstakamu* i e 8 enjoyments or rights of the Village They are 1 The priesthood of the Village, 2 Profession of sacrificing priest, 3 The ownership or proprietorship of the Village, 4 The exercising profession of an astrologer of the Village, 5 The function of examination of the seals of the coinage (perhaps to examine the counterfeitness or otherwise of the coins), 6 The profession of a Palmist, 7 The preparation of copies of ancient works and 8 The right of performing sacrifices or appointing a sacrificing priest

Sarvagrahara.

This tenure was found in the inscriptions of the later centuries The word may connote that it was a grant made free of all charges so far as regards the grantee is concerned

OFFICES, TAXES AND FEES DURING THE REDDI PERIOD.

A) The following are the names of Offices —

1) *Mantri,*
2) *Sēnāpati,*
3) *Dandanayaka,*
4) *Nāyaka,*
5) *Adapa,*
6) *Padālu*

B) The following are the taxes and fees levied during that period —

1) *Aputrikamu*	SII X,	556
2) *Valubadisumkamu*	–do–	
3) *Bamgāru sumkamu*	–do–	
4) *Kaddāyamu*	–do–	
5) *Madisumkamu*	–do–	
6) *Āyamēralu*		586
7) *Śrōtriyakatnālu*	–do–	
8) *Patikalu*		565
9) *Pudigamūlavīsālu*	–do–	

ADMINISTRATION SYSTEM UNDER GOLKONDA AND MOGHUL DYNASTIES.

The following are the administrative terms used in the epigraphs relating to the above two dynasties

1) Administrative divisions

1 *Sircār*, 2 *Pargane*, 3 *Samutu*, 4 *Suba*,
5 *Sivāru*, 6 *Jāgīr*, 7 *Mokhāsā*

2) Royal terms

1. *Pācchāyi*, 2 *Padaśāha*, 3 *Navāb*,
4 *Sulutāni*, 5 *Huzūr*

3) Economic terms

1 *Tanakha*, 2 *Maktā*, 3 *Mirāsī*

4) Administrative offices

1 *Akākāni*,
2 *Ajarati*,
3 *Amararat*,
4 *Āyalat*,
5 *Kulakarani*,
6 *Dēśamukh*,
7 *Sthalakaranam*,
8 *Dēśapāndya*,

9 *Vajīr,* 12 *Amīn,*

10 *Saradāru,* 13 *Molla*

11 *Patēl,*

5) Police and Military terms

a) 1 *Thānemu,* 2 *Thānēdāru*

b) 1 *Tarapudār,* 2 *Daptedār,* 3 *Faujudār,*
4 *Subēdār,* 5 *Haveldār*

6) Mohammedan Calendar

1 *Shuhursan, Sna, San,* 2 *Jamalsāni,* 3 *Make,* 4 *Savvālu,*
5 *Safar,* 6 *Rajab,* 7 *Tissamiya,* 8 *Chamdu*

7) Mohammedan numerals

1 *Alabu,* 2 *Cheppanna,* 3 *Salāsu*

Fort or Durga

Manu advises the King as follows -

1 Let him build (there) a town, making for his safety a fortress, protected by a desert, a fortress built of (stone) and earth, or one protected by water or trees or one formed by an encampment of (armed) men or a hill fort

2 Let him make every effort to secure a hill fort for amongst these (fortresses mentioned), a hill fort is distinguished by many superior qualities

3 As enemies do not hurt these (beings) when they are sheltered by (their) fortresses, even so foes (can) not injure a King who has taken refuge in his fort

4 One bowman, placed on a rampart, is a match in battle for one hundred foes, one hundred for ten thousand, hence it is prescribed in the Satsras that a King shall possess a fortress

5 Let that fort be well supplied with weapons, money, grain, and beasts of burden, with Brahmanas, with artisans, with engines, with fodder, and with water (Law of Manu-VII - 70-76)

Ancient writers on Dharmasastra or Politics, speak of different kinds of forts *Śukranītisāra* speaks of six kinds of forts

1 *Dhanwa durga* (which is waterless five *yōjanās* round a raised plain)

2 *Mahī durga* (a land fort)

3 *Jala durga* (water fort)

4 *Vamksa durga* (fort that is surrounded for one *Yojanā* on all sides with thorny trees and thorny creepers and bushes)

5 *Nrdurga* (fort that is guarded by numerous armies of four sections on all sides)

6 *Giridurga* (Mountain fortress) (Sukranitisara IV, 6)

The Manasollasa speaks of nine durgas (II 5 p 78)

As for as the Andhra Epigraphs are concerned, we find across words '*Durga*', '*Giridurga*', and '*Sthaladurga*' in various inscriptions Andhra Pradesh consists of more of *Giridurgas* and less of *Sthaladurgās*

Hemadri, the Lexicographer and his influence in the Andhra epigraphy

Hemadri was a great lexicographer and the author of Chaturvarga-Chintamani and an encyclopaedia of ancient religious rites and observances His Vrata and Dana-khandas were a monument of his scholarship of the ancient lore He was the Minister or Yadava king Ramachandra and flourished during the later half of the 13th century Within a few decades, his Dana and Vrata sections in Chaturvarga-Chintamani came to be looked upon as the standard work in the whole of the Deccan and Southern India

His influence on the Andhra kings was very great In an inscription of Bhavadura, son of Bukka-I, the King is described as making various gifts following the composition of Hemadri (EI XIV, page 102) The Vanapalli plate of Anavema about 1380 A D , describes that Vema has given the various gifts mentioned by Hemadri and observed the Vratas and Danas described by Hemadri (EI III, page 59 to 61) Pedda Komati Vema Reddi is described in a grant dated 1422 A D as eager in bestowing gifts described in the rules of Hemadri (EI XI, page 325)

Brahmins - Followers of the four Vedas

From the epigraphical evidence it is seen that the brahmins to whom grants were made were proficient in different Vedas of which the followers of Yajurveda seem to be numerically superior We find the followers of Krishna Yajurveda and Sukla Yajurveda, the two schools into which the Yajurveda is divided The Sukla Yajurveda otherwise known as the *Vājasanēya Śākha* named as such after *Vājasanēya* consists of 15 *śākhās*, of which the *Kanva* and the *Madhyandina śākhās* are the prominent ones Brahmins of Vajasaneya school appear to have immigrated into the coastal Andhra Pradesh from the North in large numbers in the early centuries of the Christian Era during the Pallava period The number of those who followed the Rigveda and the Samaveda was less than that of the followers of Yajurveda Next come the followers of Adharvaveda

Titles showing the Scholarship of the Brahmin Community

The following titles are added to the names of the donees in the grants relating to the various periods of the Andhra history –

1 *Bhatta*

2 *Pamditulu*

3 *Dēśapuriyabhatta*

4 *Dvēdi*

5.	*Trıvēdı*	11	*Yajva*
6	*Trıvēdıbhatta*	12	*Sudhı*
7	*Caturvēdı*	13.	*Sūrı*
8	*Sōmayājı*	14	*Makhı*
9	*Bhattasōmayājı*	15	*Bhaṭṭāraka*
10	*Ghataśāsı*	16	*Avadhānı*

The Brahmins in the Vishnukundin period

1) The donee ın the Polamunu grant of Vıshnukundın Madhava Varma was descrıbed as *Gēda Catustaya Samāmnāta vadātānanāya Svakarmā-nustanaparāya*

2) The names of Brahmıns ın early Epıgraphs (Vıshnukundıns) are enumerated below :-

1	*Agnı Sarma,*	4.	*Dāna Sarma,*
2	*Nagna Sarma,*	5.	*Śıva Sarma,*
3	*Rudra Sarma,*	6	*Śwāmı Sarma*

The Brahmins in the Eastern Chalukyan period

The Korumıllı ınscrıptıon of Raja Raja descrıbes the donee *Cıdamārya* as follows -

1 *Samasta janatā vısēsa guna*

2 *Sutarpıta mahīdēva gana*

3 *Vıprānvayābdhı sasıbhrıt pratıcchaṃda*

4 *Vıdvajjanādhıkrta Viśrutānaṃda*

5 *Janma prabhrutı geeta vēdāṃta tatva.*

6 *Sanmanōvasatı Vāstavyātma satva.*

7 *Lambhıta gurutva parılālita carıtra*

8 *Numbhıta matısthavıta Jīva bhrgu putra*

9 *Sıddha nıjanādhakrta sēvıta manīsa.*

10 *Śuddha matı dūṣıta samasta jana dōsa.*

11 *Saṃtatārādhıta nıjaswāmı pāda.*

12 *Cıṃtita manastha sukhadā būta pāda.*

13 *Hōma dhūma vinirgatāmita kalamka*

14 *Dhīmat pragīta rucira swanāmāmka*

15 *Sakala munigananutāpastambasūtra.*

16 *Samgīta bhāradwāja gōtra.*

17 *Sapta tamtukrta yūpastambhaśōbha.*

18 *Saptāśwarūpa sadrśātma tanu lābha*

19 *Nityajanatōcita susatyagunayukta.*

20 *Satyābhilāsita kārya sampatisakta*

21 *Parama purusārtha sampadāna patistha*

22. *Paramēśwara śmarana pālana varistha.*

23 *Sakalārtha śāstra parinistita vinōda*

24 *Sukumāratādhika sarōjanibha pāda*

(I A Vol XIV - P 48 - S 944)

Some of the Brahmin names from Eastern Calukya grants.

1 EI V, 16 A Vijayaditya II

1 *Palla Bhattāraka,* 3 *Dōna Śarma*

2 *Tūrka Śarma,*

2 EI V, 16 B Masulipatam Plate, Vijayaditya II

1 *Dāmōdara Śarma,* 2 *Vinayāditya Śarma*

3 EI V, 16 C Bezwada plate of Bhima I

1 *Pōtamayya,* 3 *Drōna Bhatta*

2 *Rēvamayya,*

4 EI V, 16 E Masulipatam plate of Bhima II.

1 *Viddamayya,* 2 *Tyakkiya.*

5. 1. *Ayyana Preggada,*
2 *Sūrēśwara Paṃdıtulu,*
3 *Sōmanādha Pamdıtulu,*
4 *Tıkkapayya,*
5 *Sadaṃgavı Bhatlu,*
6. *Jannıya Bhatlu,*
7. *Kommaya Sadamgavı,*
8 *Pōtıya Bhatlu*

Names of Brahmins in the Imperial-Cola period.

1 *Cımtana Preggada,*
2 *Prōlaya Bhattu,*
3 *Kāmadēva Pamdıtulu,*
4 *Nālaya Paṃdıtulu,*
5 *Kommana Bhatlu,*
6 *Dattana Bhatlu,*
7 *Sūrya Bhatlu,*
8 *Komara Bhatlu,*
9 *Tıppana Bhatlu,*
10 *Bıdyana Bhatlu,*
11 *Kāpına Bhatlu,*
12 *Kāmana Bhatlu,*
13 *Komde Bhatlu,*
14 *Dāsa Bhatlu,*
15 *Anya Bhatlu,*
16 *Allubolle Bhatlu,*
17 *Muppana Bhatlu,*
18 *Appana Bhatlu,*
19 *Mādhava Bhatlu,*
20 *Prōle Bhatlu,*
21 *Jılle Bhatlu,*
22 *Kēśava Bhatlu,*
23 *Alle Bhatlu,*
24 *Vāmana Bhatlu,*
25 *Brahmadēva Bhatlu,*
26 *Nāmana Bhatlu,*
27 *Dōne Bhatlu,*
28 *Kommana Bhatlu,*
29 *Māraya Bhatlu*

The following are the names of Brahmins mentioned in the grant of Western Chalukyas of Badami.–

1. *Jyēstakomdaswāmı of Vasista gōtra.*
2 *Bhīmaswāmı of Vasısta gōtra*
3. *Janaswāmı of Bhrāadwāja gōtra*
4. *Pāṇḍuraṃgaswāmı of Bhāradwāja gōtra.*
5 *Vısnuswāmı of Bhāradwāja gōtra.*
6 *Dıvākaraswāmı of Goutama gōtra.*
7 *Bhōjaswāmı of Agnıvēsya gōtra.*
8 *Rēvaswāmi of Kāsyapa gōtra*

9 *Ādıtyaswāmı of Kauśıka gōtra*

10 *Vāmaswāmı of Vasısta gōtra*

11 *Gōpaswāmı of Kāsyapa gōtra*

12 *Rēvaswāmı of Ātrēya gōtra*

13 *Māvuganaswāmı of Ātrēya gōtra*

14 *Mahēśwaraswāmı of Vatsa gōtra*

15 *Tātammaswāmı of Vatsa gōtra.*

16 *Bādammaswāmı of Vatsa gōtra*

17 *Karna Śarma*

18 *Prıyamkaraswāmı of Bhāradwāıa gōtra.*

19 *Mādhavaswāmı of Bhāradwāja gōtra*

The following are the names of the Brahmins mentioned in Konkuduru plate of Allaya Dodda (E I. V, 9.) :-

1 *Kommaya,*

2 *Sımgaya,*

3 *Mādhava,*

4 *Bharata,*

5 *Mallubhatta,*

6 *Sarvadēvamakhı,*

7 *Māmıdımakhı,*

8 *Nārāyana,*

9 *Prōlubhatta,*

10 *Sımgayadīksıta,*

11 *Yarrayāvadhāni,*

12 *Mamcanāvadhānı,*

13 *Nāgayadvıvēdı,*

14 *Pōtıbhatta,*

15 *Kēśava,*

16 *Appaya,*

17 *Nrsımha,*

18. *Nāga,*

19 *Naraharı,*

20 *Vallabhadvēdı,*

21 *Aubhaladvēdı,*

22 *Ganpatı,*

23 *Peddayadīksıta,*

24 *Pōtaya,*

25 *Mācana,*

26 *Gamgaya,*

27 *Pōtana,*

28 *Tammaya,*

29 *Tippaya,*

30 *Prōlaya,*

31 *Peddıbhatta,*

32. *Vallabhaśrautī,*

33. *Mallaya,*

34. *Annama,*

35 *Tippana,*

36. *Mācana,*

37	*Gaṃgana,*	43	*Vıssaya,*
38	*Cıttena,*	44	*Peddaya,*
39	*Kēśava,*	45	*Kōtaya,*
40	*Kāmaya,*	46	*Yerraya,*
41.	*Pōtaya,*	47	*Annambhattu,*
42	*Sūraya,*	48	*Krısna bhattu.*

The Names of Brahmins mentioned in other inscriptions.

1	*Vısnu,*	16	*Aubhalay(y)a,*
2	*Sımgarı Dīksıta,*	17	*Phanı Bhatta,*
3	*Narasımha,*	18	*Tımma Bhatta,*
4	*Akkae bhatta,*	19	*Nārāyana Bhatta,*
5	*Yaṃdatı Narasımha,*	20	*Cakrapānı,*
6	*Purusōttama Bhatta,*	21	*Naga Bhatta,*
7	*Jamba Bhatta,*	22.	*Gırı Batta,*
8	*Basava Bhatta,*	23	*Komdu Bhatta,*
9	*Munımgı Naraharı,*	24	*Cıkka Purusōttama,*
10	*Narasımha,*	25	*Pārvatīnātha,*
11	*Krsna Bhatta,*	26.	*Kēśava Bhatta,*
12	*Tımma Bhatta,*	27	*Vemkatay(y)a,*
13	*Mallu Bhatta,*	28	*Srı konda Rāma Bhatta,*
14	*Gauru Bhatta,*	29	*Mādhava,*
15	*Janārdanārya,*	30.	*Aubhala Bhatta*

Reddi Samcika, Appendix Mancalla inscription of Vema. p 49

1.	*Limgayajva,*	3	*Brahma Bhatta,*
2.	*Rāmēswaradīkṣita,*	4	*Harıdīksıta,*

5 *Vīram Bhatta,*

6 *Sarvēśvara Sōmayājı,*

7 *Śambhu Sōmayājı,*

8 *Cennaṃ Bhatta,*

9 *Tımmayajva,*

10 *Nāgēśwara Śarma,*

11 *Peddıbhatla,*

12 *Śēsādrı Bhatta,*

13 *Rāma Bhatta,*

14 *Vīrāvadhānı,*

15 *Nāgaya,*

16 *Aubala Bhattāraka,*

17 *Koṃdāvadhānı,*

18 *Vajjhala,*

19 *Rāmachamdra Bhattāraka,*

20 *Cenna Bhatta,*

21 *Parvata Bhatta,*

22 *Appāvadhānı,*

23 *Purusōttama,*

24 *Pundarīka Bhatta,*

25 *Tımmāvādhānı,*

26. *Krısnam Bhatta,*

27 *Pēru Bhatta,*

28. *Narasımha Śarma,*

29 *Harı Bhatta,*

30 *Rāma Bhatta,*

31 *Aśvaddha Bhatta,*

32 *Sarvam Bhatta,*

33. *Pedda Vıssaya,*

34 *Vemgaya,*

35. *Vısnu Bhatta,*

36. *Śamkara Bhatta,*

37. *Cınavalla Bhatta,*

38 *Cınapeddı Bhatta,*

39. *Pārvatı Bhatta,*

40 *Mallıkhārjuna Bhatta,*

41 *Sımgāvadhānı,*

42 *Gōpīnādhava Bhatta,*

43 *Nrsımha Bhatta,*

44 *Rāmacamdra Bhatta,*

45 *Cennam Bhatta,*

46 *Gōvımdaya Śarma,*

47 *Rāmaalımga Bhatta,*

48 *Brahma Bhatta,*

49 *Vīrappa,*

50 *Pedda Vıssaya,*

51 *Cınavallabha,*

52 *Mallıkhārjuna Bhatta.*

Veligalani grant of Kapileswara EI XXXIII, 52.

1 *Sarvabhatlu,*

2 *Nāgabhatlu,*

3 *Rāmabhatlu,*

4. *Nārāyanabhaṭlu,*

5 *Annambhatlu,*
6 *Muktıbhatlu,*
7 *Sōmabhatlu,*
8 *Yajnēśwara Sōmayājulu,*
9 *Vallavabhatlu,*
10 *Narasiṃhabhatlu,*
11 *Mallubhatlu,*
12 *Pārvatabhatlu,*
13 *Nāgabhatlu,*
14 *Vennavajjhulu,*
15 *Kannadvivēdulu,*
16 *Yātubhatlu,*
17 *Śōmabhatlu,*
18 *Gōpālabhatlu,*
19 *Prōlubhatlu,*
20 *Trivikrama bhatlu,*
21 *Bhīmēśwara bhatlu,*
22 *Durgābhatlu,*
23 *Mallāvadhānulu,*
34. *Ādityabhatlu,*
25 *Kommana Vajjhalu,*
26 *Kēśavabhatlu,*
27 *Dēcibhatlu,*
28 *Gamgādharabhatlu,*
29 *Citta Ojjhalu,*
30 *Mamcibhatlu,*
31. *Dēvarebhatlu,*
32 *Saumitribhatlu,*
33 *Ādityabhatlu,*
34 *Yarra Vajjhalu,*
35 *Bhairavabhatlu,*
36. *Gamgādharabhatlu,*
37. *Kasuvā Ojjhalu,*
38. *Pinakāmabhatlu,*
39. *Rudrabhatlu,*
40 *Limga Ojjhalu,*
41. *Bhāvanārāyana Ojjhalu,*
42 *Telumgaribhatlu,*
43. *Sūrubhaṭlu.*

Pentapadu grant of Bhukti Raja, EI. XXXIII, 43.

1 *Richanayajva,*
2 *Vallabhayajva,*
3. *Gamgādhara Ghaṭaśāsin,*
4. *Rudraya bhaṭṭa,*
5. *Prōli Ghaṭaśāsin,*
6. *Pōti Ghaṭaśāsin,*
7. *Devaya —do—*
8. *Sūri Bhaṭṭa,*
9. *Mallaya Ghaṭaśāsin,*
10. *Nārāyaṇa,*

11	*Koppanādha bhatta,*	27	*Bhadraya ghataśasin,*
12	*Sōma,*	28	*Bhārati,*
13	*Sūrya,*	29	*Laksmana ghataśāsin,*
14	*Krsna Ghataśāsin,*	30	*Kōmmaya,*
15	*Nūmkana -do-*	31	*Māraya,*
16	*Dasana,*	32	*Srīpati bhatta,*
17	*Pōtaya ghataśāsin,*	33	*Narahari -do-*
18	*Nāraya,*	34	*Mylāra ghataśāsin,*
19	*Mallaya ghataśāsin,*	35	*Ganapaya, -do-*
20	*Rudraya,*	36.	*Varadaya -do-*
21	*Punyamūrti,*	37	*Sōmaya -do-*
22	*Kundaya,*	38	*Dōcaya -do-*
23	*Bhīmaya,*	39.	*Dommana -do-*
24	*Agasti Yagñan,*	40	*Limgaya -do-*
25	*Ōbhala Ghataśāsin,*	41	*Kētana -do-*
26	*Kūcena -do-*		

The Veerachoda grant of Veerachoda Chaturveda-Mangala. EI V, 10. (S 1024).

This grant was one of the most important from the point of view not only of history but also of brahmin culture during the Chalukya-Chola period of Andhra History The donees of the grant were no less than 536 brahmanas belonging to 27 gotras From the names of the Brahmanas who were the donees of the grant, it was seen that the Tamil Brahmins from the south emigrated to the East Coast especially into the present East Godavari District according to the boundaries of the grant village given in the inscription

Cola-Chalukyas, EI V, 10 (S 1024) **inscription of Virachoda**

NAMES OF BRAHMINS	NAMES OF BRAHMINS.
Appaya Ṣadaṃgavid,	*Arulāla Bhatta,*
Aramadu bhatta,	*Arulāladasapuri -do-*
Arasabrahma,	*Attadi -do-*

NAMES OF BRAHMINS

Attama Bhatta,

Atyarali –do–

Attıya Saḍaṃga-vıd,

Ayıraṃjyōtı Sahasra,

Ayyapıraṃ Sahasra,

Bharata Bhatta,

Bharata Sahasra,

Bhāskara Bhaṭta,

Bhaṭṭadēva –do–

Bhīmanādha –do–

Bhīmaya –do–

Bhīmēśwara –do–

Caṃdraśēkhara Bhatta,

Calva Sahasra,

Caṃdamarakanna Bhatta,

Chīda –do–

Chıdiya Sadamgavıd,

Chıriyānanda Bhattasōmayājı,

Daksıṇāmūrti Bhaṭṭa,

Dāmaya Sahasra,

Dāmaya Saḍaṃgavid,

Dāmōdara Bhaṭṭa,

Dāmōdara Sōmayājı,

Dāraya Bhaṭṭa,

Dattatrivēdi –do–

Dēvadēvēśa –do–

NAMES OF BRAHMINS

Dēvakumāra Bhatta,

Dıvākara –do–

Doddıya –do–

Dōnaya –do–

Dōnaya Ṣaḍaṃgavıd,

Dōnaya Trıvēdı,

Dōnıya Sahasra,

Dōnıya Trıvēdı Bhaṭta,

Duggaya –do–

Yarasēvaka –do–

Yerıya Pōta Saḍaṃgavıd,

Gamgādhara Bhatta,

Garuda –do–

Garuḍa Sapūrya –do–

Ghrıtāsı –do–

Gōvıṃda –do–

Gōvıṃda Sahasıa,

Gundadēva Bhaṭta,

Anuma Sahasra,

Hrisīkēśa Bhatta,

Īśwara –do–

Īśwara Sahasra,

Janārdana Bhaṭṭa,

Janārdana Saḍaṃgavid,

Jannaya Bhaṭṭa,

Jannaya Sahasra,

NAMES OF BRAHMINS

Jannaya Sadamgavid,

Janniya Trivēdi,

Jatāvēda Bhatta,

Kēdalusirukala -do-

Kāmakōti Sahasra,

Kailāsamudayana Sahasra,

Kalakāla Bhatta,

Kāmakōtīśa -do-

Kāmaya -do-

Kāmaya Sahasra,

Kāmaya Trivēdi,

Kāmiya Sadamgavid,

Kamdāya Sahasra,

Karimakya Bhatta,

Kariyaka Sahasra,

Kēśava Bhatta,

Kēśava Sahasra,

Kōlavāmana Bhatta,

Kōlavāmana Sahasra,

Komdaya -do-

Komdaya Sadamgavid,

Kōvamdana Bhatta,

Krisna -do-

Krisna Sahasra,

Krisna Daśapūrya Bhatta,

Kulōttumgacōda Brahma-Mahārāja,

NAMES OF BRAHMINS

Kumāra Bhatta,

Kumāra Nārāyana Brahma-Mahārāja,

Kumāra Perumālla Bhatta,

Kumāraśwāmi -do-

Kuppaya -do-

Laksmīdhara -do-

Lālkomdavilli -do-

Mādhava -do-

Mādhava Sahasra,

Mādhava Sadamgavid,

Madhusūdana Bhatta,

Malahiniyanimdran -do-

Mānattikiniyan Sahasra,

Mamdaya Bhatta,

Maininaga -do-

Māvana -do-

Māvaya -do-

Māviya Sadamgavid,

Mēdaya Bhatta,

Mēdaya Sadamgavid,

Nāgadatti Bhatta,

Nāgadēva Sahasra,

Nāgadōnaya Bhatta,

Nāmaya -do-

Nanciyamdan -do-

Namdikumāra -do-

Names of Brahmins	Names of Brahmins.
Naiasimha Bhatta	*Rāmamdava Bhatta,*
Nārāyana —do—	*Rāma Sahasra,*
Nārāyana Sōmayāji,	*Ramganādha Bhatya,*
Nārāyana Sahasra,	*Rēmaya Sadamgviod,*
Nārāyana Sadamgavid,	*Rēmaya Bhatta,*
Nīlakamtha Bhatta,	*Rudra —do—*
Nimbadēva —do—	*Rudrakumāra —do—*
Niravadya —do—	*Rudra Sahasra,*
Nityānamda —do—	*Sajjana Bhatta,*
Padmanābha —do—	*Śambhu —do—*
Pallikomdan —do—	*Śamkaranārāyano—do—*
Paramēśwara —do—	*Śamkaranārāyana Sahasra,*
Pārthasāradhi,	*Śamkara Sahasra,*
Pārdhasāradhi Bhattasōmayāji,	*Śamkara Sadamgavid,*
Periyanambi Bhatta,	*Sarvadēva Bhatta,*
Periyamdan —do—	*Sarvadēva Bhattasōmayāji,*
Perumurakadal Bhattasōmayāji,	*Sastirudra Batta,*
Pittaya Bhatta,	*Simhipirān Sahasra,*
Ponnaya Sahasra,	*Simgapirān Bhatta,*
Pōtaya Sadamgavid,	*Sēralamga —do—*
Pōtiya Bhatta,	*Sēralamga Sahasra,*
Pōtiya Sadamgavid,	*Śivadēva Bhatta,*
Purusōttama Bhatta,	*Sōmadēvā —do—*
Rāccena Sadamgavid,	*Sōmanātha —do—*
Rājarāja Brahmamahārāja Rāma Bhatta,	*Sōmaya —do—*
Rāmadēva Bhatta,	*Śrīdhara —do—*

NAMES OF BRAHMINS	NAMES OF BRAHMINS
Śrīdhara Sahasra,	*Tiruvemgada Bhatta,*
Śrīdhara Sadamgavid,	*Tiruvaramga Sahasra,*
Śrīramgaśāyi Bhatta,	*Trivikrama Bhatta,*
Subrahmanya -do-	*Ulahamumdan -do-*
Sumdaratoludāyana Sahasra,	*Uttatīśwara Sadamgavid,*
Sūryadēva Bhatta,	*Vāmana Bhatta,*
Sūryadēva Sahasra,	*Vāsudēva -do-*
Tādikumāra Bhatta,	*Vēdavyāsa -do-*
Tāniyaperuman Sahasra,	*Vēmana -do-*
Terupoliyanindran -do-	*Kāmaya Sadamgavid,*
Tēvādi -do-	*Vennakūta Bhatta,*
Tillanaya Bhatta,	*Vennaya -do-*
Timdaya Sahasra,	*Viddaya -do-*
Tirumalayudayān Bhatta,	*Visnu -do-*
Tirumalayudavān Sahasra,	*Visnudōnaya -do-*
Tirippori Bhatta,	*Vittirimdan -do-*
Tirivakkulamudayān -do-	*Yajñadōna -do-*
Tirivayikkulu Mudayān -do-	*Yajñakēśava -do-*
Tirikkurumgudi -do-	*Yajñamūrti -do-*
Tirumalayudayān -do-	*Yajñaskamda -do-*
Tirunīlakamdha -do-	*Yajoñtma -do-*
Tirupanamgadi -do-	

House names of the Telugu Brahmins from the early times

(Konkuduru plates of Allaya dodda EI V, 9)

I Reddi period.

1 *Pannala*

2 *Malrava*

3 *Karra*

4 *Imguvu*

5 *Gudımetta*
6 *Gumtūrı*
7. *Gollapallı*
8 *Ponumgōtı*
9 *Adavānı*
10 *Beldhēvı*
11 *Kaṃdugula*
12. *Bōnagırı*
13 *Pāmalapātı*
14 *Ākunūrı*
15 *Kalavakka*
16 *Dēvarapu*
17 *Kollūru*
18 *Sımgarēnı*
19 *Kōrumgamtı*
20 *Bomdalapātı*
21 *Manapūrı*
22. *Koṃdatı*
23 *Rāmpallı*
24 *Jallıpallı*
25 *Rājukomda*
26 *Vallūrı*
27 *Narlūrı*
28 *Vaddamgumtala*
29 *Attamgūrı*
30 *Kamcerapallı*
31 *Umdrukomdala*
32 *Mallela*
33 *Maratūrı*
34 *Subruvīrı*
35 *Mamdavellı*
36 *Gudıvāda*
37 *Nūntakkı*
38 *Ceruvu*

(Manchalla ınscrıptıon, Reddı-Sanchıka Appendıx P 39)

1 *Yelakūcı*
2 *Vēmūrı*
3 *Dhūlıpāla*
4 *Poṃkupātı*
5 *Kaṃcıbhatla*
6 *Peddıbhatla*
7 *Komdūrı*
8 *Nētı*
9 *Baṃdlamūdı*
10 *Cınarāvūrı*
11 *Pōtukūcı*
12 *Vamdlamūdı*.

Reddi period.

1. *Duggirāla*
2. *Dēvarakoṃda*
3 *Guḍımalla*
4 *Kovūri*

ii The Gajapati period

(Vellıganı Platcs of Kapıleswara EI XXXIII, 52)

1	*Godavartı*	27	*Addāda*
2	*Odde*	28	*Yempalēla*
3	*Kurtı*	29	*Imga*
4	*Munnamgı*	30	*Vaddı*
5	*Yempalela*	31	*Penumbartı*
6	*Jonnasānı*	32	*Kuppa*
7	*Ākunūrı*	33	*Sādhu*
8	*Yenamamdra*	34	*Sāmavēdı*
9	*Ūpadrasta*	35	*Nalı*
10	*Yētūrı*	36	*Vēdāmtam*
11	*Gortı*	37	*Rāmakrısnambhatla*
12	*Harı*	38	*Sıddhı*
13	*Madıgurı*	39	*Kanva*
14	*Upadrasta*	40	*Odalı*
15	*Māmjētı*	41	*Cevanapeddı*
16	*Kūcı*	42	*Bhāskararāju*
17	*Lolla*	43	*Annamgērı*
18	*Dūrvāsula*	44	*Perumadı*
19	*Kōnakamcı*	45	*Mukkolanı*
20	*Nāgavarapu*	46	*Kadalı*
21	*Dhūlıpāla*	47	*Tādēpallı*
22	*Saddarśanam*	48	*Kamdavallı*
23	*Kondarı*	49	*Muddalı*
24	*Bētanabhatla*	50	*Dāmōdara*
25	*Yētūrı*	51	*Calla*
26	*Durvāsula*	52	*Bhāgavatulu*

53. *Nōıı*

54 *Tādēpallı*

55 *Sıva*

56 *Yedavallı*

57. *Mālyāla*

58 *Kūnapallı*

59 *Krısnambhatla*

60. *Puvye*

61 *Bhandāru*

62. *Mandadapu*

63 *Rājukonda*

64 *Uppulūrı*

65 *Pūrımetta*

66 *Gollapūdı*

67 *Tādıpūmdı*

68 *Bhūtanāthanı*

69 *Peyyala*

70 *Ānamdula*

71 *Jāgarlapūndı*

72 *Dıvākarabhatla*

73 *Nāıāyanadvıvēdula*

74 *Tomtasōmayājulu*

75 *Yajñannabhatla*

76 *Appalabhatla*

77 *Maṃgaṃtı*

78 *Cimtalapātı*

79. *Satyāsāḍha*

80 *Solasa*

81 *Amduvılla*

82 *Uttarēśwaıapu*

83 *Ceṃgolanı*

84 *Jonnalagadda*

85 *Mulukulūrı*

86 *Komdapallı*

87 *Sātakūrı*

88 *Tēlapıōlı*

89 *Bezwāda*

90 *Mamcıbhatla*

91 *Būıuvugadda*

92 *Pu ānam*

93 *Bıtıagumta*

94 *Kumdētı*

95 *Rēmalla*

96 *Mukkolanı*

97 *Ālamūrı*

98 *Pulya*

99 *Appayadvıvēdula*

100 *Maılavaıapu*

101 *Aśvarōmula*

102 *Kātanagadda*

103 *Metaku*

104 *Durvāsulu*

105 *Cetakūrı*

The Brahmin during the Kakatiya Administration

During the Kakatiya period, we find that there was large immigration of the North Indian Brahmins into the coastal districts of the Andhra Pradesh According to the undated stone inscription at Upputuru in the present Bapatla taluk of the Guntur district, Trilochanapallava, the Pallava king whose identity has not been finally established, granted *Lavanapura* or the modern Upputuru as an Agrahara to one thousand brahmins who were the followers of *Yājñavalkya* who were said to have come from the town of Ahicchatrapura on the banks of the Ganges A copper plate grant of the time Kakatiya monarchs corroborates this statement According to another stone inscription, Kakatiya Ganapati Deva confirmed an earlier grant of the Village of Idupulapadu in the present Bapatla taluk of the Guntur district made by a Pallava King to brahmins of various gotras who were learned in Vedas and were the followers of Katyayanasutra and Kanvasakha [SII X, 248 (S 1131)] Another inscription at Kolavennu in the Bezwada taluk of the present Kistna district, records that a minister of Kakati Ganapati Deva was the donor of grants to several brahmins of the *Yājñavalkyākula* (SII X, 374)

Brahmin as a Politician

According to Laws of Manu, the King. his Minister, his Capital, his realm, his treasury, his army and his ally are the seven constituents of a kingdom, and a kingdom is said to have seven limbs (anga) (Manu - IX, 294)

The King should appoint seven or eight Ministers whose ancestors have been loyal servants, who are versed in the sciences, heroes skilled in the use of weapons and are descended from noble families and who have been tried out (Manu - VII, 54)

Further, the King should deliberate on the most important affairs which relate to the six measures of royal policy with the most distinguished among them all, a learned Brahmana (Manu - VII, 58)

According to Sukraniti "Ten advisers have been mentioned beginning with the priest All of them are of the Brahmin caste In their absence, Kshatriyas are to be appointed and Vaisyas in their absence, but never Sudras are to be appointed even if they will be qualified (Sukraniti Chapter - II, 859-861)

From the epigraphs in the Andhra Pradesh we find, that in most cases, the office of a Minister was held by a Brahmin, possessing qualifications prescribed in the ancient scriptures The Telugu literature abounds with such cases A few cases from the epigraphs will justify that the Kings adhered to the tenets laid down in Dharma Sastras

Kula Pradhani

We come across cases of 'Kula Pradhani' meaning a hereditary minister The Minister *Māra*, son of Iswaranayaka held the post of a hereditary minister He held that office not only as a paternal acquisition, but also as a personal distinction

Earlier we know the case of Panduranga, the distinguished soldier, minister, and scholar who served under the Eastern Chalukya kings

Amatya - Peggada - Pradhani - Mantri, Saciva as Synonymous terms

In the Telugu epigraphs, the words Peggada, Pradhani, and Mantri, are used as synonymous terms

In an epigraoh, Datvana Peggada was called Pradhani of Narayana Devani (SII X, 122 S 107')

Similarly Isana Peggada was called the Pradhani of Kulottunga Gokaraju (SII X, 134 S 1076)

We find that one *Cōdapasetti*, a Vaisya, was a Minister (amatya), of *Karikāla Cōdagamga* according to a record at Nekarikallu in Guntur district (SII X, 240 S 1117)

The Office of Mahapradhani

We find in one of the Tripurantakam records that the office of Mahapradhani was held by Pochiraju Peddiraju, a Brahmin under Prataparudra-II (SII X, 480)

Another apparently a non-brahmana, by name *Mummadi Juttayya Lemka*, held the post of Mahapradhani under the same ruler (SII X, 528)

Anna, was a distinguished Brahmin minister under the Reddi King Vema of Rajahmundry The word Mantri and Saciva were used as synonymous in his record at Draksharama He was called a Mantri and a Saciva (SII IV, 1381 – 1350) Kane in his History of Dharma Sastra (Vol III, Chapter IV) in the chapter on 'Ministers', discusses on the subtle distinction between the words '*Amātya, Mamtri*, and *Saciva* in the various Dharma Sastras, and finally concludes, that the distinctions are often not observed

The office of Mahapradhani was held by Saluva Timmarasu, a distinguished Brahmin scholar, soldier, and statesman under Vira Narasimharaya and Krishnadevaraya Timmarasu was also called a Mahasirah-Pradhana in a Bezwada record. 1 SII IV, 8)2 (S 1431), 2 SII IV, 799 (S 1440), SII IV, 702 (S 1440)

The Vilasa grant of Prolayanayaka [EI XXXII, 30 (1330 A D)]

This is an another interesting grant mentioning 78 donees of whom there were mathematicians, gramarians, philologists, logicians, philosophers, Jurists, experts in the *āgamās* and various sacrificial lore The various phrases used indicating their proficiency in the various subjects of their study are enumerated below –

Name of the Brahmin	Subject specialised or title
1 *Ananta*	*Jyōtirjñah*,
2 *Anantabhatta*	*Vēdānta śabda śāstrakrtaśramam*,
3 *Vollibhatta*	*1 Āgama proudhah*,
	2 Ganita marmavit,
4 *Kēśavārya*	*Sakala vidyā vyākhyāta*,

Name of the Brahmin	Subject specialised or title
5 *Cittayya*	*1 Krupta dvividha mīmāmsah,*
	2 Vyākarāmbudhitīrna
6 *Dēśabhatta*	*Pada-vākya-pramāna-vid,*
7 *Yarrayāvadhāni*	*Yajurjatā dēśacarcadyavabhāna Pracamdadhī,*
8 *Peddibhatta*	*Śabdaśāstra patamjali,*
9 *Haribhatta*	*Śatāgra Vēdasāstra vyākarta,*
10 *Mallubhatta*	*Saddarśana Jihvāgranartaki,*
11 *Eśwara*	*Gurutamtra viśārada,*
12 *Bharatasuddhi*	*1 Mīmāmsamāmsala,*
	2 Śabdapatutarka karkaśa,
13 *Kēśava*	*Smrtigña,*
14 *Mallubhatta*	*Citrāvadhānayājusi,*
15 *Mādhavasudhi*	*Saddarśananyāyādi vidyā jihva vihāra bhuh,*
16 *Rāmacamdrasudhi*	*Vyākarta kavita samgāyujah śrouta citrakrit,*
17 *Simganārya*	*Vidvān samgīta sāhitya śāstramārga [illegible],*
18 *Kommayya*	*Saddarśani vyākriyābhi jihvā vijrmbhata,*
19 *Bhāvanabhatta*	*Pānini śabdaśāsana tulikita apara-gambhīra-ganitārnava,*
20 *Tallayarya*	*Padavākya pramāna vyākhyāta,*
21 *Saddhayabhatta*	*Jyōtirdrsta Jagadvida,*
22 *Dēvarabhatta*	*1 Śivāgama viśārada,*
	2 Vēdaśāstra purānagña,
23 *Perumadimakhi*	*Sarvaśāstra vyākarta,*
24 *Bhavanabhatta*	*Jyōtissāstra mahat trtīyalōcana,*

	Name of the Brahmin.	Subject specialised or title
25	*Pōtappayya*	*Dharmaśāstrakrta kramah,*
26	*Pōtibhatta*	*Śabda śāsana vit,*
27,	*Vallabhasudhi*	*Brahmayājusi śāstra vyākhyāta,*
28	*Nārāyanamakhi*	*Tarkika-tāmtrika-sāma-śābdika-yāgñika-kavi,*
29	*Rāmaya*	*Ganitabrahma biruda,*
30	*Śamkara*	*Saddarśana patu kavitākrti,*
31	*Śimgayava*	*Śāstra vyākhyāta,*
32	*Śimgavārya*	*Mimāmsa śabda tārkabhuh,*
33	*Sōmayārya*	*Jyōtir-vid,*
34	*Vennayārya*	*Śāstra vyākhya durandharah,*
35	*Vidyāviśwēśwara*	*Kavi,*
36	*Vissayārya*	*Citrāvadhāni,*
37	*Viśwēśwara*	*Vaiyāsika mataproudhah,*
38	*Sarvadēvamakhi*	*Akhila Śāstra vyākhyāta,*
39	*Bhattōpādhyāya*	*Vyākhyāta*

The Pratishta of a Tank.

A very noted and important epigraph comes from Porumamilla in the Badvel taluk of the Cuddaph district It throws much light on the tank building activity in ancient Andhra Pradesh As we have already observed, tank building is one of the seven meritorious acts or *Sapta-samtānams* which a man ought to perform during his life time The tank at Porumamilla was called *Anamta-rāja-sāgara* It will be quite interesting to the readers from the quotations given below how the construction of the tank was planned (EI XVI, 4 Porumamilla tank inscription of Bhaskara Bahadura)

(V 22) Making charities in vorious ways in keeping with the treatise of Hemadri, he heard that the merit attaching to the gift of water was greatest of all

(V. 23) On the authority of the Vedas, 'Verily all this is water' and the *Śruti* Says that 'From water alone is produced food and food is Brahman '

(V 24) There can be no doubt that water alone is the seat of the world of movables and immovables. Why speak more ? I shall describe the superiority of water as follows

(V 25) Even that great Siva is the bearer of Ganga Vishnu has the ocean for his abode Brahma is sprung from the water-born lotus Hence water is superior to everything else

(V 26) A shed for distribution water, a well and a reservoir, a canal and a lotus-tank, the merit of constructing them is millions and millions of times higher in succession

(V 27) As the water for tank serves to nurture both movable and immovable creation on this earth, even the lotus-seated Brahma is unable to count the fruit of the merit attaching to it

(V 36) Of the tank constructed at the above specified time and place, according to the requirements of Sastra, I shall, in this edict, describe the 12 constituents (Anga) for the benefit of future kings

(V 37)

1 A King endowed with righteousness but rich, happy and desirous of acquiring the permanent wealth of fame

2 A Brahmana learned in hydrology (Pathas-sastra)

3 Ground adorned with hard clay

4 A river conveying sweet water 3 yojanas distant from its source

5 The hill parts of which are in tract with it (i e the tank)

6 Between these portions of the hill, a dam built of a compact stone wall not too long but firm

7 Two extremes (*Śrimga*) pointing away from fruit-giving land outside

8 The bed extensive and deep

9. A quarry containing straight and long stones

10 The neighbouring fields rich in fruit and level

11 A water course i e (the sluices) having strong eddies (Brahma) on account of the position of the mountain

12 A gang of men skilled in the art of construction With these 12 essentials, an excellent tank is easily attainable on this earth

(V 39) While—

1 Water oozing from the dam

2 Saline soil

3 Situation at the boundary of the two kingdoms

4 Elevation (Kurma) in the middle of the tank-bed

5 Scanty supply of water and extensive stretch of land to be irrigated.

6 Scanty ground and excess of water

These are the six faults in this connection

(V 41) There were 1000 labourers working at the tank and dam every dayand 100 carts were employed for the masonry of the sluice and the wall (Brahmabhitti)

(V 42) And this most excellent tank was completed in two years There to be sure, is no limit at all to the expenditure of money and grain in this connection

(V 43) The measurements in terms of *Rēkhadamdās* of the height, the width, and the length of the dam together with the portion of the hill included in this dam are here given

(V 44) The dam having eddying water-ducts i e sluices and Protected by Vighnesa Iswara, Vishnu, Bhairava and the great Durga is one which has the enormous length of 5000 *Rēkhadamdās*, height of 7 and its width 8 and the land is excellent and yields plentiful crops in all seasons and contains groves

(V 45) This land was literally given for the gratification of Gods and Brahmanas Through the merit of the gift of this land, the tank was made to be an ornament of tanks

The restoration of tanks by customary labour, etc

The Nellore records provide interesting grants for construction of tanks, repairs, distribution of water and up-keep of sluices, etc The persons who do the customary labour to the tanks are exempted from raising tax Persons are appointed to perform the duties of distribution of water for all the wet fields under the tanks They are provided with lands under the bunds of the wet lands Under the orders of the donor the customary levies of *mēra, mānya* and *pullari*, have been exempted from payment In the rainy season, the *amji* workers (persons doing customary labour) should dig the sluices and the voddars were expected to do earth work When the tank was full, these voddars were expected to observe the places which are unsafe and do the needful repairs According to the customary supply of watar to the villages, water should be distributed by them without waste to the wet lands The Villagers, the mudams, the vettis, the madigas and others are expected to look after the tanks (Kandukur—48)

In certain grants in Rapur taluk many charitable edicts for the maintenance of tanks and their up-keep were given According to these grants, *mēra* grain levied for the up-keep of the tank should be collected and utilised for the purpose, whether the village is under the management of a *Samdhāta*, or an *Amaradār*, or a lessee, or any other ruler (Rapur–4) In another grant, it was expected that the rulers should spend the meras on the tanks and not remit them to the place or Zamindari (Rapur–5)

The general levy is one *Kuncam* of grain for every *putti* for the up-keep of the tank In one grant, it is stated that the grain should be spent by the *Kāpu* or *Karnam* on doing work to the tank and irrigation channel (Rapur–34).

The land in ancient Andhra Pradesh.

It would appear from the early inscriptions that the seed was sown broadcast and the extent of land was measured in terms of grain seeds required to sow over a particular area In the Copper plate grants of the early dynasties like the Eastern Chalukyas of Vengi, passages like Dwadasa-khandiki-kodrava-beeja vapakshetram and *Vimsati-khandiki-vrīhi-bīja-parimāna-ksētram* are found From these passages it is clear that the showing on seed broadcast was the original method of cultivation and transplantation was not known in the early centuries

The Measurement of land

The earliest mention of a standard measure of land was Nivartana As inscription of the 13th century from the Nellore district, gives the extent of a nivartana as follows while defining the other land measure called Gocharma 10 hastas make one danda 30 dandas make one nivartana and 10 nivartanas make one gocharma But Hemadri, the Minister of the Yadava kings of Devagiri, defines a nivartana in his great work Chaturvarga-chintanani as equal to 20 dandas or 200 hastas or 40,000 hasta square Hasta is a measure of length from the elbow to the tip of the middle finger and equals to 24 angulas From this it is evident that two *vitastīs* make one hasta The corresponding Telugu name for nivartana is martu according to the Pakhal inscription of Gangapati Deva of the Kakatiya dynasty The land granted to the Kavichakiavarti, the composer of that inscription, is stated to be 5 nivartanas in the Sanskrit portion and 5 martus in the Telugu portion

Commercial Charters of Andhra Desa

Commerce follows conquest or trade follows the flag In the later half of the 12th century *Mōtupalli* in the present Nellore District was a famous port on the East Coast of Andhra Pradesh and fell into the hands of *Ganapati Dēva* of the Kakatiya Dynasty There is a pillar inscription, an *abhaya śāsana* i e edict assuring safety The safety was assured to foreign traders by sea whose vessels might be wrecked on the coast of his territories while formerly the whole cargo of such ships became forfeited to the State He promised that hence-forth nothing but the sea-customs duties would be levied on the cargo The following rates of duties were levied according to the inscription

1 The rate of this duty is one in thirty on all exports and imports

2 On one tola of sandal-one pagoda and $\frac{1}{4}$ fanam

3 On one pagoda value of country camphor, Chinese camphor and pearls $\frac{3}{4}$ and $\frac{3}{8}$ fanam

4 On one pagoda's value of rose water, ivory, civet, camphor oil, copper, zinc lead, silk threads, corals and perfumes–$1\frac{1}{4}$ and $\frac{1}{8}$ fanam

5 On one pagoda's value of pepper–$\frac{3}{4}$ and $\frac{1}{8}$ fanam

6 On all silks–$5\frac{1}{8}$ fanams per bale

7 On every lakh of areca nuts-one pagoda and $3\frac{1}{4}$ fanams

He set up a policy inscription for the sake of glory which resumes a staff for the support of eternal justice which is stumbling in the mire of the Kali age After the Kakatiyas, the port fell into the hands of the *Reddi Kings* It was Malla Reddi, the famous commander of the Reddi King Prolaya Vema Reddi, who conquered the port Anapota Reddi issued another pillar edict stating that he remitted tax on the escheat property, *Kaddāyam*, and tax on gold Again the port changed its hands and it had fallen to the Vijayanagaram Rulers by whom various taxes and fees were levied on articles imported and exported

During the 11th and 12th centuries when the Eastern Coast fell into the hands of the *Cālukya Cōlas*, the merchants of the Tamilnad infiltrated into the Andhra Country during the reign of *Chalukya Cōla* king Kulottunga (1070–1118 A D) This was due to the joint ownership of the king over both the *Cōla* and the *Vēngi* countries He sent his own sons as his Viceroys to Vengi and Tamil Officers and the *Cōla* army followed the Viceroys We find from the inscriptions of Draksharama and Simhachalam that numerous Tamil Officers have donated to the deities of the

respective temples In fact, even they have changed the Telugu names of the Sea-coast towns into Tamilian names Thus, Visakhapattanam was called *Kulōttumga-Cōlapattana* and *Ghamtasāla* was called *Cōla pāndyapuram* and *Mōtupalli* was named as *Deśyūyakkomdapattana*

Two epigraphs at Visakhapattanam amply demonstrated that it was a mercantile town with a mercantile assembly or a trade-guild or what is called Nakaram The Tamil merchant communities variously called the *Ainnūrrvuvar*, the Anjuvannam and Valangivar settled in this trading corporation and made donations to a temple constructed by them there

In fact, King Anapota Reddi issued not only a Telugu inscription but also one in Tamil and the Tamil inscription contained more particulars, than that in the Telugu one This evidently proves that the Tamil merchants were numerically more and they formed the main group of merchants in the East Coast Port of Motupalli when the Reddi King issued the Charter

The Vaisya Community of Penugonda

It would appear from the inscriptions found in various parts of the East Coast that the town of Penugonda in the present West Godavari District was the Head-quarters of a great mercantile community The Vaisyas who formed the bulk of the community carried on a great trade in the various towns of the East Coast especially from the present Visakhapatnam District to Guntur The number of places in which the trade was carried on was stated to be sixteen Most of them were identified as follows

I Penugonda the centre of the trading Emporium 2 Dharmavaram in the Visakhapatnam district, 3 Dhanadapura, the present Chandavole in the Guntur district, 4 Panchala, another village in the same district, 5 Niravadyapura, the present Nidadavole in the West Godavari District 6 Jagannadha, the present Draksharama in the East Godavari district, 7 Kshirarama, the present Palacole in West Godavari district, 8 Dendulur, the present Denduluru in the West Godavari district, 9 Ela, the present Eluru in West Godavari District, 10 Ghantasala, by the same name in the Krishna district, 11 Trigunita, a place in either Kistna or Godavari districts which cannot be identified 12 Ghanabhima, the present Bhimavaram in the West Godavari District, 13 Visakha, the present Visakhapatnam town, 14 Kalinga, the present Kalingapatnam in the Srikakulam district, 15 *Ācanta* the present Achanta in the West Godavari district and 16 Nagaram, the modern Nagaram in the East Godavari district

The Vaisyas of these sixteen Towns formed into a corporate community with their Head-quarters at Penugonda The principal seat of Penugonda Vaisya community was called Nakaram an each Nakaram had its own Nagaraswami who was looking after the interests of the entire mercantile community of the town These merchants gave donations to various deities in many towns of the East Coast viz Nadendla, Bapatla, Chennupalli Agraharam, Pattipadu, Guntur, Yenamadala, Konda-veedu, Vundavalli, etc , in Guntur district and Ghantsala, Yanamalakuduru, Bezwada, Siddhantam all in Kistna district and Rajahmundry in the East Godavari district

Salt tax in Ancient Andhra Pradesh

Salt, which Homer calls divine and Plato a substance dear to Gods, has been taxed from the very early times in the world In the Roman Imperial times, salary represented the allowance of salt made to officers and men in the Roman army and afterwards converted it into a money payment In India as the population is largely agricultural and vegetarian, it needed salt to an extent not required by meat-eating and milk drinking people Salt is an important ingredient of diet of the people

Salt is produced by solar evaporation from sea water in all countries bordering the sea, like France, Portugal, Spain, Italy, U S S R, the United States and India and especially in all such maritime countries The process generally adopted is similar in principle although details of evaporating pans vary with local conditions

The salt in each crystalising pan is raked into rows and allowed to drain for several days and afterwards concentrated into heaps drained again and lifted from the pans and finally dried

The habitual use of salt is intimately connected with the advance from nomadic to agricultural life, i e precisely that step in civilisation which had influence on the cults of almost all ancient nations

The sacredness of salt can be estimated from its inclusion in the ten kinds of danas called *Parvata-dānās* or *Mērudānās* The ten danas are—

1	*Dhānya*	(corn)	*6*	*Kārpāsa*	(cotton)
2	*Lavana*	(salt)	*7*	*Ghrta*	(ghee)
3	*Guda*	(Jaggery)	*8*	*Ratna*	(precious stones)
4	*Hēma*	(gold)	*9*	*Rajata*	(silver)
5	*Tila*	(sesame)	*10.*	*Serkara*	(sugar)

In Western Countries, the Gods are worshipped as givers of the kindly fruits of the earth and all over the world bread and salt go together in common use and common phrase Salt was habitually associated with offerings at least with all offerings which consisted in whole or in part of cereal elements

The Andhra Pradesh contains 600 miles of sea coast and the coastal districts from Srikakulam to Nellore contain many salt pans bordering the sea and salt was manufactured from the pans We have from the epigraphs *Uppu nēla, Uppalamulu, Uppuvāmulu,* denoting salt pans and *Uppu-sumkamu* denoting tax on salt These salt pans were found mostly in the Guntur district and tax was levied on the sale of salt

THE ANDHRA TEMPLE.

The Andhra temple with its prototype in Southern India, Tamilnad, Kerala and Mysore, is a place of worship for an ordinary devotee, a haven of peace for the pursuer of solitude, a place of entertainment for the aesthetical minded person, a pageant of architecture for the connoisseur of art and an office of registry and a repository of ancient records in stone and mortor for an antiquarian who gets an authenticated material without fabrication, forgery and defying the vagaries of weather and vicissitudes of political upheaval

It is created out of respect for the precept of Dharma imbibed by the ancient rulers and citizens of the land whose main object is to preserve, practice and perpetuate that Dharma and acquire punya or religious merit thereby, to atone for the sins of life and to secure peace and prosperity It is one of sapta-santanams and of which the construction of a temple and consecretaion af an idol of God in it is one of the foremost It combines the performance of Dharma and the perpetuation of the family name and fame

The rulers, the members of the Royal families, the subordinates of the Court, the feudal chiefs and the citizens of the land vied with each other in the performance of this sacred function For that purpose, lands are endowed, grants are given in coin and a galaxy of officers and servants were appointed for the supervision and the due performance of the daily ritual as prescribed in various agamas When funds are provided in coin, temple treasuries were installed When payment in kind or grain is provided, temple store rooms were constructed A supervisng officer and temple servants were regularly provided with either daily food or monthly and yearly wages both in kind and coin for the meticulous performance of multifarious duties prescribed for them

The Idol is provided with dilicious dishes, costly clothes and valuable ornaments, pleasant entertainment of dance and song and was virtually treated like any potentate of the land and a cursory glance of terms and phrases used for the above purpose will amply demonstrate the above statement

The various endowments granted either on a copper plate or on a stone give a geneology of the donor, the auspicious occasion, the date of the grant, the names of the donees, the property bequeathed, the privileges conferred and the implications for the breach of performance of the objects for which the grant was made In fact, every inscription in stone or copper is a perfect form of document with a special style practically common to almost all cases as it is intended as a perpetual record for a registration The grants divulged the contemporary political, religious, social and the cultural life of the State Finally the style of the inscriptions, the terms and phrases used contribute to the origin and development of the Telugu language and provide a mine of information for the linguist for the preparation of the history of the language as well

The subect is dealt with under the following heads

1 The early temples of Andhra

2 The Andhtra pantheon

3 The names of Gods and Goddesses

4 The temple architectural terms

5 The temple servants

6 The temple worship

7 The temple articles of worship

8 The temple festivals

9 The temple income

10 The tenures of temple service

11 The temple gardens, mathas and choultries attached to them

12 The temple administration

The early Temples of Andhra Desa

The recent excavations at Nagarjunakonda revealed the earliest existance of the temples during the period of Ikshvakus The names of the Gods mentioned therein are Kumaraswami,

Pushpabhadraswami, Siva, Sarvadeva and Ashtabhujaswami The Ikshvaku monarchs and their wives patronised both Buddhism and Brahmanism and the latter would appear to be worshippers of God Siva with the various names mentioned above During the period of Vishnukundins who succeeded Ikshavakus in the Andhra Country, we find that the Vishnukundins were the worshippers of God Siva of Sriparvata Their inscriptions start with the salutation to Siva, the Lord of Sriparvata, i e Mallikharjuna of Srisailam

During the time of Anandakandara kings, we find in the Cejerla inscription an invocation to God Pindiswara and Kaliswara. Both evidently relate to a form of God Siva In the same temple on the same slab of the previous inscription, we find the Pallava Mahendra Vikrama Maharaja's inscr ption making a grant to God Kapotiswara We find from both these inscriptions that several temples were existing by the time of Ananda Gotra and Pallava monarchs We find the mention of *Bahūni-Bahudēvatāyatanāni* The late Mr B V Krishna Rao was of opinion that the temple of Siva called Kapotiswara betrays its Buddhist origin It was originally a Chaityagrha or apesidal temple with a barrel-vaulted roof, a moon stone at the entrance and many other relics of the Buddhistic antiquity and origin He was of opinion that the temple had its origin to Sibi-jataka of the Buddhistic legends Mr Krishna Rao draws the analogy of the Siva temple by name Kukkuteswara at Pithapuram in the East Godavari District He was also of the opinion that the Kukkuteswara temple was associated with the Jataka legend Kukkuta-Jataka He asserts that the characteristic feature of the Andhra School of Mahayana Buddhism seemed to be the peculiar form of perpetuating certain Jataka legends in well-known places connected with Buddhism in Andhra Desa and cited the two instances of Kapotiswara temple at Chejerla in Guntur district and Kukkuteswara temple in the East Godavari District

The temple Harīti We find for the first time perhaps an earliest mention of the temple of a Goddess during the time of Ikshvakus at Nagarjunakonda A temple or shrine flanked by two bigger rooms with an image of Hariti the Buddhist mother Goddess whome Buddha permitted to be worshipped by children and lovers and seekers of children, was found recently excavated at the site The image of the Goddess is made of lime stone

The Citraradhaśwāmi Cult The tutelary deity of Salankayanas who ruled at Vengi was Citraradhaswami, i e Sun–God

The sun appears as one of the Vedic Gods He is styled the Sun Dyaus, the father of sky Dawn is his bride, or in another mood the Dawns are said to be his mothers He had a car drawn by seven tawny steeds, his course is guided by other great Gods, the old *Ādityas*, *Mitra*, *Varuna*, and *Ārvaman* Again he is the eye of Mitra, Varuna and Agni He is considered to be the preserver and soul of all creation and of everything that stands or moves Enlivened by him, men pursue their vocations He is farseeing, manholding, takes note of the good and bad deeds of the mortals They, in turn, look up to him rejoicing in the security and the inspiration which his rays afford In Rigveda, (1 50), there is an attractive hymn addressed to Surya The great poet Mayura had composed 100 verses pleasing Surya in his work '*Sūrya-Śatakam*'

Sālihumdam in the present Srīkākulam district of Āmdhra Pradēś— From the recent excavations we observe a four-armed image of a Goddess sitting cross-legged on a lotus in the Padmasana posture with four hands and Varada and Chintamani mudras, which is identified with Sitatara It is one of the four deities that emanated from the combination of five Dhyani-Buddhas

Another interesting piece is an image of Marici carved out of a single block of granite She is six-armed and three faced and wears a handsome head dress This image has been identified as the Goddess *Marīci* by Mr. Longhurst though the image fails to satisfy the [illegible] specified for the image of Marici

Another important piece of sculpture found among the excavations is the image of Goddess Tara She is two-armed and seated on a lotus thrown in Lalitasana holding a blue lotus in the left hand while the right hand is in Varada-mudra Tara whose worship has been incorporated in the Mahayana system at about the sixth century is the Sakti of Avalokiteswara

The Visnukundin period The family of Vishnukundins were the worshippers of Siva as their grants invariably start with the salutation to the Lord of Sri Parvata, viz Mallikharjuna of Srisailam Their partiality for Saivism is illustrated by the Chikkulla grant of Vikramendra Varma in favour of Tryambaka alias Somagiri-Swaranath, God Siva on the banks of the river Kistna, though the dynastic name of the rulers postulate the name of Vishnu and the names of the kings disclose affinity with God Vishnu There is no epigraphical evidence so for to show that they either consecretated a Vishnu temple or made grant to any Vishnu deity Their cathalicity towards other religions was amply demonstrated by the recent Indrapalanagara copper plate grant of Vishnukundina Govinda Varma to Buddhistic-Vihara by his queen

The temples during the Pallava period The Uruvappalli grant of Yuva Maharaja Gopa Varma states that Vishnu Gopa Varma who is described as the worshipper of the divine one (Parama-bhagavata), granted 200 Nivartanas of land in the Village of Uruvappalli in the Munda-rashtra to the temple of God Vishnuhara established by the commander Vishnuvarman at the Village of Kundukura Evidently by Vishnuhara it means that it is a temple dedicated to Vishnu This is the only instance among the epigraphs found in the Telugu country relating to Pallava period of administration granting an endowment to a Vishnu temple

The Cult of Kumāraśwāmi Worship Kumara or Skanda is one of God Siva's sons known to Hindu Mythology He is known as Shadanna Shanmatura and Kartikeya The worship of Skanda in Andhra Desa is very ancient From the epigraphical evidence we find that temples for this deity were existing from the time of Ikshvakus as the recent excavations at Nagarjunakonda show Later on, we find that the installation of this deity and his worship was very prominent during the time of the Eastern Chalukyan dynasty At Chebrolu in the Guntur district there was a temple of Kumaraswami during the later part of the 10th century From the Bezwada stone inscription of Yuddhamalla, we learn that he installed the deity Kumaraswami at Bezwada and constructed a temple for him From the same inscription we learn that Kumaraswami had preferred Bezwada to Chebrolu and had incarnated himself at Bezwada

The names of Gods after persons who consecrated the images

The first epigraphical evidence that the name of the God was called after the person who consecreted the image comes from the Uruvappalli grant of Yuva Maharaja *Visnu Gōpa Varma* The object of the grant was to register a gift of 200 nivartanas of land in the village of Uruvappalli to the temple of God Vishnuhara established by Senapati Vishnu Varma Later on, we find from the Chalukyan inscriptions that the same procedure was adopted by the monarchs of the period Vijayaditya–II surnamed Narendramrugaraja is said to have built no less than 108 tempels dedicated to Siva and called after him Narendreswara to commemorate his victories over his enemies Yuddhamalla–II constructed the temple of Malleswara at Bezwada the name of the God being put after him Chalukyabhima–I is stated to have been victorious in 360 battles and to have founded a temple of Siva called Chalukya-Bhimeswara after his own name

During the time of Kakatiya dynasty, we find many similar instances where the God is named after the founder of the temple From the Khazipeta inscription we find that Kakatibetha–II instituted a temple of God Siva by name Bheteswara after his own name From the Pillalamarri

inscription we learn that the feudatery under the Kakatiyas by name Recherla Namireddi instituted 3 Siva temples by name Kameswara, Kakeswara and Nameswara after the names of his father Kacha and mother Namambika and himself Namireddi King Ganapati Deva himself instituted the temple of Mahadeveswara at Ga r m after the name of his father Mahadeva Raju

The worship of Ganapati in Andhra Desa.

One of the Telugu records refer to the installation of Kanaka Ganapati or Swarna Ganapati According to Sankara Vijaya, Ganapatya sect was sub-divided into six sub-sects who worshipped six different forms of the God viz —

1	*Mahā Ganapati*	*4*	*Navanīta Ganapati*
2	*Haridra Ganapati*	*5*	*Swarna Ganapati*
3	*Uchchista Ganapati or Hēramba Ganapati*	*6*	*Samtāna Ganapati*

According to a Tamil work, there are 12 kinds of Ganapatis

1	*Bāla*	*Ganapati*	*7*	*Ksipra*	*Ganapati*
2	*Dhanur*	*-do-*	*8*	*Hēramba*	*-do-*
3	*Bhakti*	*-do-*	*9*	*Laksmī*	*-do-*
4	*Vira*	*-bo-*	*10*	*Mahā*	*-do-*
5	*Pimgala*	*-do-*	*11*	*Bhuvana*	*-do-*
6	*Uchchista*	*-do-*	*12*	*Nrtta*	*-do-*

(See Religious thought and life in India by Mon Williams, page 217)

Worship of kartikeya

The first instance where Mahasena and Kartikeya are mentioned, comes from the Timmapuram plates of the first Eastern Chalukya king Vishnuvardhana-I wherein the Eastern Chalukyas are described as having been rendered prosperous by Mahasena who, by his own arm, had defeated the great army of the sons of Danu The earliest epigraphical reference to the God Subrahmanya occurs in a Pallava inscription of Nandivarman at Mallam in the Nellore disotrict Vide Nellore inscription, Gudur-54.

Sri Vaishnava-raksha

Most of the inscriptions in the Simhachalam temple especially end with a benediction, "*Śrī Vaisnava-raksa*" and *Śri* 3, 4 or 5 times repeated It is not known whether this benedictory ending refers to a regularly constituted body of Vaishnavas in accordance with any set rules of any constituted body and having concern with the management of the temple with which they are associated Judging from the single fact that the objects of the grant had to be fulfilled daily in the manner stipulated in the grant by the donor, it cannot be said that the phrase connotes a collection of individuals belonging to the Vaishnava sect but it should denote only a group of responsible members

constituted for the administration of the temple It would, therefore, be conjectured that it means a regularly constituted committee of Vaishnava elders exercising influence and authority over the entire temple administration and not a mere collection of individuals Probably the phrase indicates a regularly constituted body invested with authority for keeping proper accounts of grants, enforcing the regular conduct of worship, and for punishing anyone making infringement in the regular worship of the deity

The Village Goddess in Andhra Pradesh

In the Ideru inscription of Amma-1, the name of the Village Goddess by name Durga Bhagavati was mentioned as situated on the north-West corner of the land granted of the land granted

The earliest mention of a Village Goddess comes from an inscription of Amma-II During the mention of the various boundaries of the Village granted, the temple of Punniswaramma was mentioned in the south of the village granted (I A Volume XIII-pages 246 to 250)

These are some more instances where the Village Goddesses are mentioned and grants are given –

1 A stone temple was constructed for Goddess Noonkalamma (Darsi 19 S 1328)

2 The Dommaras of Permana Village in the Atmakur Taluk of Nellore District gave a charitable edict to Maha Kali, Maha Durgi, Tummalamma of the village A grant of village was made to Village Goddess by name Ganga Parameswari for her annual festival and daily worship (Darsi 20, S 1354)

3 For the same Goddess during the time of Srikrishnadevaraya, the family belonging to shepherds and the door-keepers of the monarch granted the village of Donakonda with the permission of the monarch for the daily worship of the deity

4 The Rapur record belonging to Nellore district states that a grant was made for the daily worship of the Village Goddess at Kommarajupalle The name of the Goddess was not mentioned in the record (Rapur 10)

5 Another inscription from the Nellore taluk of the same district states that a private person had arranged for a perpetual worship of the Goddess of the Village (Nellore 119)

6 Three stone records from Nannur, Ongole taluk, mention the Village Goddess Honkari Devi as indicated below —

i) Srimanmahamandaleswara Kamana Deva Choda Maharaju granted land at Nanmuru as a tax-free for the Goddess, (Ongole 90 S 1109)

ii) That one Chodabalaya Choda maharajulu (Ongole 91), granted a field, for her,

iii) That Rajamahendra Pottapi Choda granted land to her (Ongole 92 S 1010)

The temple architectural terms

1. *Aṃtarālikām or Amtarālika-maṃdapamu*

2. *Arka-maṃdapamu*

3 *Artha-maṃdapamu*

4 *Āsthāna-mamdapamu*

5 *Āyatanamu*
6 *Karakalabhaırava mamtapamu*
7 *Karakalıtarupha-mamtapamu*
8 *Kalugudı*
9 *Kalyāna-mamdapamu*
10 *Kottāra-mamtapamu*
11 *Garudastambhamu*
12 *Garudārōhana*
13 *Gāmgēyarāya-mamtapamu*
14 *Dōlā-mamtapamu*
15 *Trıkūtamu*
16 *Tōrana-kambamu*
17 *Dēvālayamu*
18 *Dhārā-mamtapamu*
19 *Nandı-mamtapamu*
20 *Nāgastambhamu*
21 *Nātya-mamdapamu*
22 *Nıluvu-mamdapamu*
23 *Nıluvu-vākılı*
24 *Bhadra-maımtapamu*
25 *Bhōga-mamtapamu*
26 *Mukha-mamtapamu*
27 *Mūlasthānamu*
28 *Mēla Mathamu*
29 *Mogamāduvu*
30 *Ramga-mamtapamu*
31 *Rāprākāruvu*
32 *Vımānamu*
33 *Śanıvāra-mamtapamu*
34 *Śıkharamu*
35 *Śukanāsı*
36 *Hōma-mamtapamu.*

The Temple Servants

1 *Amgarēka*
2. *Ātupase*
3. *Addamu-pettu-vādu*
4 *Ayyanulu*
5 *Ayyalu*
6. *Ayyagāmdlu*
7. *Acāryulu*
8. *Āvajakādu*
9 *Ottukādu*
10 *Karadakādu*
11 *Karmadāsı*
12 *Karma*
13 *Karmı-karanālu*
14 *Karmutyāna-yaduvaru*
15 *Kāhalakādu*
16 *Kālakādu*
17 *Komdıkādu*
18 *Kōnıkādu*

19 Daṃtavīranakādu -

20 Daṃḍavāḍu

21 Garaga-panıcēyu-brāhmanudu

22 Gāyanı

23 Grāḍaguvādu

24 Gudimānı

25 Gudısānı

26 Gudıbarakı

27 Gudıvaḍugulu

28 Godavukāme

29. Jēgamtalavādu

30 Dāsarulu

31 Dwāranāyakudu

32. Dwārakāṃta

33 Dıvyayettu brāhmadu

34. Dıvyatīdu

35. Dıvyakāpulu

36. Dıvyala-maıgāpu-koṃdıkārulu

37 Dēva-karmulu

38. Dēvara-talārı

39 Dēvara parıcārakulu

40. Dēvara-basuvulu

41 Dēvara-vaḍugulu

42. Dēvara-sēvakulu

43. Dhavala-saṃkulavadu

44. Dhupa paricārakudu

45 Vattuvamuttuva-kāmdru

46. Nātya-strīlu

47. Parımāṭamuvāru

48 Patı-mōkarı-ānduvāru

49. Pınnabūracārı

50 Pullavaṭtamu-vāru

51 puspāla-vāru

52. Pullayamula-vāru

53. Peddagoura-vāru

54 Brahma-moharı

55 Bommurı-vādu

56 Bēdısānulu

57. Maratı-kattelu

58 Madyalakāmdru

59 Modalısānı

60 Mokharı

61 Mruggupettu-vāru

62 Melacārı

63 Vaṃsakārulu

64 Vāsakādu

65 Veeranatımdla-vādu

66 Saṃkudhāra-vādu

67 Sannagāla vādu

68 Swastı-sēvala-vāru

69 Samārādhakulu

70 Sudhārulu

71 Sıṃhalıtyalu

The Temple Worships

1 *Amgabhōgamu*

2 *Amgaramga-bhōgamu*

3 *Avasaramu*

4 *Tırumamjana-kālamu*

5 *Tıruvārādhanamu*

6 *Tıruvamuda*

7 *Tırusrāvu*

8. *Dīpāratı*

9 *Namdādıvya*

10 *Akhamdamu*

11 *Namdāvılakku*

12 *Paṃcāmrtamu*

13 *Pallakısēva*

14 *Pūja-punaskāramulu*

15 *Mamgala-gītālu*

16 *Mēgapu-camdanamu*

17 *Velı-dīpamu*

18 *Venjāmara-koluvu*

19. *Śayyābhōga-samayamu*

20 *Sōdaśōpachāramulu*

21 *Havıbalı-arcanalu*

The Temple Articles of worship and Utensils.

1 *Amtanya*

2 *Akkāla-pāyasa-mamdelu*

3 *Akhamdamu*

4 *Addamu*

5 *Aradınya*

6 *Arıvānamu*

7 *Ālavattamu*

8 *Asta-mamgalālu*

9, *Kamcu-dēēpa-stambhamu*

10 *Kaṃcu-addena*

11. *Karpūra-vıdıyamu*

12. *Kala-pātra*

13 *Kalaśa-pāna*

14. *Kolagamu*

15 *Kuluka*

16 *Kōra*

17 *Garaya*

18 *Galate*

19 *Chatramu*

20 *Jaya-gamta*

21 *Jēganta*

22 *Telıge*

23 *Tamba-garaya*

24 *Tala-chıtu-tālālu*

25 *Mıruvalıka-kōla*

26 *Tıruyagjnōpavītamu*

27 *Tōmāla*

28 *Dıvya-kōla*

29 *Divya-dhāra*

30 *Dharma-pariyalamu*

31 *Dhūpā-gamta*

32 *Dhūpārati*

33 *Dhūpa-pātra*

34 *Namdādiviya*

35 *Namdāvilakku*

36 *Pahimdi-ākulu*

37 *Pahimdi-kāmatōti-vinjāmara*

38 *Pahimdi-kāma-ālavattamu*

39 *Pahimdi-pāni-samkulu*

40 *Pahimdi-pinnandu*

41 *Pattu-godugulu*

42 *Pallerālu*

43 *Paimdi-akkatlu*

44 *Paimdi-kusullu*

45 *Paimdi-ginne*

46 *Paimdi-tatta*

47 *Paimdi-pattikalu*

48 *Rajita-arghya-pātramu*

49 *Rāvi-kumda*

50 *Vemdi-kōla-cāmara*

51 *Vemdi-rula*

52 *Vemdi-mamda*

53 *Vemdi-cippa*

54 *Vemdi-Sahasra-dhāra*

55 *Svarna-kalaśamu*

The Temple Festivals

1 *Ārudrōtsavamu*

2 *Camdana-lagi*

3 *Tirunāllu*

4 *Tiru-kalyānamu*

5 *Davana-punnama*

6 *Dipāvali*

7 *Nūkiparva-mahōtsavamu*

8 *Pamdi-utsavamu*

9 *Pavitrārōpana-mahōtsavamu*

10 *Māla-ullāgi*

11 *Vasantapunnama-tirunāllu*

12 *Srījayamti*

The Early grants to Temples

The early grants to the temples either by the monarchs or the citizens of the country relate to endowed lands or villages to the deities

1 The *Cakkula* plates of Vishnukundin Vikramendra Varma records the gift of the village of Regonram on the banks of the Kistna to *Sōmagirīśwaranātha* temple

2 From the early Pallava records, it is known that a certain number of nivarthaṇas of land are granted to certain *Vaisṇava* temples The Urvapalli grant of Vishnugopa Varma is in the form of a grant of 200 nivarthans of land which are granted as a D[illegible] (a temple endowment) to be

enjoyed by the God *Visnuhāra* whose temple called *Visnuhāradēvakula* was built by the commander Vishnu Varma at Kandukura By the British Museum plates of Carudevi, we learn that she granted a certain field to the extent of 4 nivartanas of land to the God Narayana of the *Kulimahātāraka* temple at *Delura*

3 We also learn from the early *Cālukyan* grants that lands are granted to the temples Panduranga the commander of *Vijayāditya* according to his Addanki stone inscription granted 80 *Ādlapattulu* to the Sun God *Ādityabhattāraka*.

From the above instances we can infer that the income of the revenue derived from the cultivation of the lands was intended to be spent for the daily worship of the deity The specific purpose for which the land was granted, was not recorded

The Endowment of ewes to the temples to obtain ghee for lighting perpetual lamp before the deity

From the early Draksharama inscriptions relating to the 10th and 11th centuries, we learn that the donors placed a certain number of ewes 50 or 55 for the preparation of ghee out of the milk obtained from the animals for the use of Akhanda–deepa to be lighted before the deity day and night 50 ewes or she–buffaloes were entrusted to the herdsmen of the temple cowshed, for supplying daily one *mānika* of ghee to the deity The Temple Superintendent has to look after the supply of the ghee to the temple

In some of the inscriptions we find that for the perpetual lamp, 25 ewes or cows which fetch one mana of ghee were gifted and for an Ara-deepa (a kind of Akhanda) 12 or 13 ewes were gifted fetching only ½ of mana of ghee

In some of the inscriptions we find that money was gifted for supplying ghee to the deity It will be seen that 12 *mādās* were gifted for the supply of the same quantity of ghee The amount paid was to be treated as principal and the interest thereon only has to be spent towards the cost of the supply of the ghee

The Tenures of Temple Service

1 *Arcanakhamdika*

2 *Arcana-bhōgamu*

3 *Arcana-mirāsi*

4 *Ācārya-bhōgamu*

5 *Āvaja vritti*

6 *Jalakavatī nibamdhamu*

7 *Dāsi-nibamdhamu*

8 *Divyakōla-nibaṃdhamu*

9 *Divya-nibaṃdhamu*

10 *Divā-nibamdhamu*

11 *Dēvadatti*

12 *Dēvabhōga-halamu*

13 *Dēvarikamu*

14 *Dēvasvamu*

15 *Nattava-vritti*

16 *Purusa-sūtra-nibamdhamu*

17 *Puspavatī-nibamdhamu*

18 *Pūvutōta-nibamdhamu*

19 *Samkīrtana-nibamdhamu*

20 *Sānimāni-nibamdhamu*

21 *Stōtrapatha-nibamdhamu*

Choultries attached to the Temples–Grant of lands for the maintenance of

Jayama, the daughter of Bethinayaka, a subordinate chief of Kulottunga Choda Deva granted 30 puttis of land for the maintenance of a choultry for the feeding of 20 brahmins in the choultry attached to the temple of Bhimeswara at Draksharama The grant includes the supply of 50 kunchams of well-pounded rice, ghee, pepper, sugar, salt, wages for cook, for fire-wood and other servants to clean the vessels and remove the remnants after the completion of eating of food This is one of the earliest instances dated 1006 Saka Era Then is another earliest instance of Chalukya Choda period where a South Indian citizen purchases lands in the neighbouring Villages of Draksharama and enjoins that the lands so purchased shall be cultivated and the produce used for feeding 20 brahmins

Maintenance of Mathas attached to the Temples.

We have got many instances where mathas or monastries attached to the Siva and Vaisnava temples were maintained and Saiva mendicants and Vaishnavaite Brahmins were fed, out of the income or produce of the lands granted A South Indian citizen probably a feudatory of the Chola rulers of the South granted the taxes due on certain lands for feeding 12 Saiva ascetics in the monastery attached to the temple of Bhimeswara Similarly a subordinate chief of Kulottunga Rajendra Chola granted a garden land the usufruct of which should be utilised for the daily food of 5 ascetics in the same monastery Bhimaraju, a Kona chief endowed a land including a garden attached to it at Kunduru in the Guddavadinadu for feeding a certain number of ascetics during the days of the marriage festival of Bhimeswara There are many instances where grants were made for feeding mendicants and wayfarers coming from other districts or Countries in the choultries or monasteries attached to the temples A Kona chief by name Satya Raja endowed a land for the feeding of wayfarers attached to the temple of Bhimeswara Similarly grants were made for such feeding in the matha attached to the temple of Bhimeswara by many donors

The Sthanapati—The Temple Superintendent

Along with the consecration of the idol of the deity, the donors appointed Sthanapati or the Superintendent of the temple along with other temple servants required for the worship and the daily enjoyments of the deity The Sthanapati is granted endowment of lands for his maintenance The Sthanapati is required to supervise the management of the temple, regular worship of the deity and supervision of the services by the several temple servants

1. The Kapparam grant on Mahamandaleswara, Karnaradevachoda and his Minister Mara gives a detailed account of the enjoyments in lands assigned to different persons engaged in the service of the temple and the Sthanapati gets the highest share viz 20 puttis of dry land 10 puttis of wet land **SII. IX, 74. (S 1037)**

2 Kapayanayaka, a General of Mandaraja consecreted the image of Maheswara at Tupadu and built a temple for the deity and endowed it with lands and also to the various servants of the temple The Sthanapati heads the list with 3 puttis of dry land SII X, 79 (S 1154)

3 Kulottungachoda Gonka made a gift of land to God Someswara at Satuluru and endowed lands to the several servants of the temple and Sthanapati gets 3 khandukas SII X, 79 (1087)

4 An undated inscription of Velanati Rajendrachoda informs that he gifted land to Sthanapati measuring 1½ khandukas

The duties and responsibilities of the Temple Superintendent

1 A Chebrolu record dated 1049 of the daughter of Panda a general of Velanati Gonka states that she endowed the temple of Nageswara with a perpetual lamp and it was stated therein that the temple superintendents were expected to supervise the endowment SII VI, 116 (S 1049)

2. Mahamandaleswara Pinamalladeva Choda Maharaja granted a village Changalu in Kammanadu for the daily worship of the deity Sri Bhavanarayana at Bapatla and it was ordained therein that the temple managers were expected to supervise the endowment SII VI, 139 (S 945)

3 Mahamandaleswara Kannaradeva Choda Maharaja granted a village, Madhukamballi in Kammanadu to Bhavanarayana at Bapatla and ordered that the gift should be managed by the temple superintendents and priests SII VI, 155 (S 1038)

4 A Konidena inscription of the daughter-in-law Srimanmaha Mandaleswara Choda Ballayya Choda Maharaju records that she granted land of 3 Khandukas at Rayuru for the daily offerings of the deity Ballisvera at Konidena and entrusted the land to the Sthanapati for the Management of the land SII VI, 609 (S 1088)

5 Another inscription of Konidena relating to Srimanmaha Mandaleswara Tribhuvana Malladeva Pottepachoda Maharaju that he granted a village, Ballikuyanu the Sri Sankara Mahadevara for the daily worship, offerings etc , and it was stated therein that the temple superintendents were expected to supervise the daily performance according to the terms of the endowment SII 624 (S 1064)

6 A private inscription at Konidena informs that the donor paid 10 Biruda Gadyalu for the supply of a daily manika of ghee for the maintenance of perpetual lamp and placed the amount in the hands of three managers of the temple and were made responsible for the supply of ghee SI VI, 625 (S 1080)

Management of the Temples-Lands granted in lieu of the monthly wages paid

From the beginning of the 11th Century we find that the various members of the temple establishment were granted lands permanently to enjoy the produce thereof for the services rendered by them in the temple The names of various establishments of the temple and the extent of the land given are detailed below [SII X, 74 (S 1037)]

	Name of the member of the establishment	Wet land	Dry land
1	Temple Manager	10	20
2	Temple Priest	2	5
3	Dancing Master	4	6
4	Dancing Mistress	6	12
5	Dancing Girl	2	4
6	Musician	3	5
7	Female Musician	3	5
8	Flute player	3	5
9	Attendant to the flute player	1	3
10	Drummer	3	5
11	Carriers of fans, fly whisk and double drum	24	48
12	Temple Servant	2	4
13	The Conch blower	1	3
14	The temple architect	2	3

In another inscription we find that about 21 categories of temple establishments were given land grants for their maintenance as detailed [SII IX, 432 (S 1191)]

		Kha	Na
1	*Maddelakāmdru*	1	
2.	*Āvajakāmdu*	1	
3	*Kālakādu*	1	
4	*Vāsakādu*	1	
5	*Mōbharata*	1	
6	*Pātra*	2	
7	*Sīyanetalu*	2½	
8	*Vīranatiṃdlavāru*	1	
9.	*Bommidivāru*		5

		Kha	Na
10	*Jēgamtalavāru*		10
11	*Ekaśemkulavāru*		10
12.	*Dhavalaśamkulavāru*		10
13	*Peddagourravāru*		10
14	*Sannagallavāru*		5
15	*Grādaguvāru*		5
16	*Divyakolavādu*		5
17	*Amgarēka*		5
18	*Sūvāsi*		5
19	Water carrier for the daily bath of the deity		5
20	*Vennakūtavādu*		5
21	Servant maid for cleaning the lamps etc		5

The Warangal inscription of Kakatiya Ganapati is a very important record not only showing the various fees collected on sales of various kinds of articles but also the income granted for the personal and public enjoyment of Virabhadreswara at the place [SII VII, 734 or No 14 of H A S 13 (1228 A D)].

The following are the fees levied and assigned to the temple

1 Sale on *imdigo*–2 *visālu* in a *māda*

2 The *āyam* given by native and foreign traders as well as the guild of merchants on piles of areca nuts A quarter thousand for a latch of areca nuts

3 On bundles of betel leaves-One bag of leaves for a large bag (peruka)

4 The *āyalu* given by traders in vegetables–A quarter for a cart-load in the case of cart-loads of vegetables, in coconuts, *māduphala* fruits, Kammarenu fruits, mangoes, tamarind and other species of fruits–a quarter for a cart load, on cart loads of vegetables intended for the preparation of pickles–a quarter for a cart load

5 The *āyalu* given by native and foreign traders on heaps of sesamum-on stores of sesamum, wheat, green lentils, paddy cholam and all other species of unhusked grain-one *māna* for a cart-load, on cart-loads of oil and ghee- one mana for a cart-load on stores of unhusked grain–one mana for 10 large bags, the *āyalu* given by native and foreign traders on heaps of salt–one mana for 10 perukas and on cart-loads, a mana

6 The *āyalu* given on stores of *Gamdhya*, a quarter for a *mēda*, on all *Kola-bhamdās* of *muster*, *pepper*, *honey*, *kanugha* oil and other commodities–a quarter for a *māda*

7 The *āyalu* given by dealers in *Gamdhya*, dealers in tin, and dealers in musara–on tin, on lead and copper, a palam for a tulam

8 The *āyalu* given by traders of all countries of both the native and foreign-on sandal, a pala for a tola, on camphor, two cinnas for a visa, on *javādi*, a peruka for a *māda*, on musk, two cinnas for a 100 visas, on silk yarn, a cinna for a tula, on artificial hair, a cinna for a tula, on maddar half a visa for a mada, on ivory, dasuri silk and yellow silk, a quarter for a kode on coral, a cinna for a visa, on pearls, rosaries, glass beads and all other stores of precious stones, a veesamu for a mada

9 The *āyalu* given by traders of native and foreign countries–on turmeric, ginger, kamda, pendlamu–two visas for a mada

10 The *āyalu* given by merchants of native and foreign contries - on *malagās* of yarn and on malagas of gorupadalu, a quarter for a malaga

From a Chalukya-Chola record at Chalukya Bhimavarma in East Godavari district, we find the various servants mentioned below were paid wages in coin for the services rendered by them

		Mada	Kuncham
1	The Brahmin who performs *Tiruvārādhana*	4	5
2	,, for lighting lamps	0	3
3	,, who prepares the daily offering	1	3
4	,, who prepares *Tirugārākārci*	1	3
5	,, who sings the DravidaVedam (Tiruvamudi)	3	4
6	,, who performs Swasti	1	4
7	The person who blows the conch-shell-for tow people	1	4
8	The potter	½	3
9	Person who is in charge of the deity's Cow-shed	½	3
10	Vaishnava cooks (6)	3	15
11	Brazier	3	4

Provision of houses for temple servants employed for the entertainment to the deity

The Pillalamarri record of Recheruvulu Namireddi gives an account of the houses provided by him for the following persons employed for the Ranga Bhoga of the deity (No 37 of H A S.)

1	One house for	Gangagiyyalu	(Temple Priest)
2	,,	Avujamu Uppoju	(person who beats the kettle drum)
3	,,	Maddelamaloju	(drummer)
4	,,	Maddeladamana	(,,)
5	,,	Maddela Bramma	(,,)
6	,,	Patrasitama	(dancer)
7	,,	Patra Anyama	(,,)
8	,,	Patra Muttama	(,,)
9	,,	Patra Parvati	(,,)
10	,,	Vasakarapotana	(flute player)
11	,,	Mokaridama	(,,)
12	,,	Padi Tripurama	(Songster)
13	,,	Padi Jakga	(,,)
14	,,	Padi Brammaka	(,,)
15.	,,	Padimaraka	(,,)
16	,,	Padiharivimala	(,,)
17	,,	Pujari-Ramajiyya	(Temple priest)
18	,,	Poojari-prolajiyya	(,,)
19	,,	Poojari-Kommajiyya	(,,)

The Dharmasagaram stone inscription of Kakatiya Ganapati records the gift of land to the following members of the temple establishment No 1 H,A S of 13

		Nivarthanas
1	Drummer	2 each
2	Piper	3 ,,
3	Kahalikadu (trumpeteer) a kind of musical instrument	½ ,,
4	Players on Jalajakaranda, a kind of musical instrument	¼ ,,

The Temple Dairy and the records relating to Draksharama and other temples

It is found that temples in ancient times have their own dairy or a milk house in which the cows or sheep or she-buffaloes donated by different donors were kept in the custody of the cow-herds who are

expected to milk the cows and prepare the ghee out of it and supply it for the daily offering of the deity For daily supply of one Mana of ghee 50 sheep or cows were given to the temple and the cow-herds pledge themselves in turn for the supply of the ghee The ghee is intended for lighting the perpetual lamp in the temple before the deity In some other cases it is observed that only 25 cows for supply of half the measurs or half a mana were endowed to the temple

The Temple Granary

Some temples had their own granaries into which the grain or the paddy produced from the lands belonging to the temple were stored and the Superintendent of granaries was appointed for the supervision of the paddy or grain supplied into the temple granary Reference is invited to words 1 *Kottari*, 2 *Kottāru or Kottaruvu, and* 3 *Kottāru mamdapaṃ*

Communal contributions for the arrangements of the daily worship of the deity

The Nagulapadu inscription during the time of Kakatiya Prataparudra Deva tells that persons belonging to the 18 communities of the town gave the following endowment for the public enjoyment of the deity at the place for the merit of their ruler Prataparudra

The rate of contribution is as follows —

1 *Addugu* for one marturu of plough-land for the 6 months of Kartika including vrittis of plough fields together with manyas for house-sites

2 The *kōmatīs* or *Vaisyās* at ¼ in each house,

3 The *Īdarās* (toddy sellers) at ¼ in for one share

4 The shepherds and the *Akkasālās* at 2 Visas for two vrittis

5 The *weavers* also had to pay a certain amount of contribution

The Chadalavada record [NI Ongole 71 (S 1481)] in Ongole taluk relating to the time of Vijayanagara Emperor Sadasivaraya discloses that one subordinate of the Emperor presented to Sriranganayakulu the deity of the place the taxes levied on articles sold in Chadalavada village, and on grain, the *Addagada sumkam*, the *Mūla Visālu* collected in Addanki and Ammanabrolu seemas, and the sunkam and the old katnam collected in the village The temple people were directed to collect and credit the taxes to the treasury of Sriranganayakulu and grant receipts to the merchants who buy there and receipts for the taxes raised in the two seemas for the daily offerings to the deity The following taxes were remitted

1 The taxes levied on paddy and other articles brought in Kondaveeti seema

2 On paddy and other articles purchased and brought during festivals

3 On articles brought by sale by merchants during festivals

4 The articles purchased and taken away by merchants during festivals.

5 And the fees collected in Addanki and Ammanabrolu seemas

An inscription in the temple of Gopalaswami at Durgi in Palnadu gives a very interesting information about various grants of land made to various temple servants and also assignment of certain taxes for the worship of the deity by Karnam Namiah durning the time of Kakati Rudrama Devi

1 Cultivators who cultivate the land of the deity Sri Gopinatha Devara were exempted from 1 Panga-tappu, 2 Panga-sunkamu, 3 Pannu, 4 Kanika, 5 Dirisanamu

2 Tax on oil mills which supply oil for the perpetual lamp of the deity

3 Tax or sales or purchases at one vessam for each gadyamu.

The above tax on sales shall be collected by the temple Priests and used for the purchase of sandal paste, betel leaves, areca nuts, etc , for the daily offerings to the deity.

According to a Velpur record during the time of Kakatiya Ganapati Deva a Minister by name Dochena Preggada assigned the following taxes and fees to the temple of Rameswara at Velpur.

1 *Addavatta-sumkam* - sale or purchase of horse, bullock, cart, grain or sheep

2 Tax on oil-mills, and

3 Tax on marriage (SII X, S 1169)

A record of Tripurantakam in Markapur Taluk relating to the reign of Kakatiya Ganapati Mahadeva states that one Chikaraja assigned to the temple of Tripurantakeswara the duties payable on salt imported into and sold in Tripurantakam

Grant of Villages and lands for Havi, Bali and Archana to the deities by the monarchs, feudatories and other citizens

Apart from the grants made for maintaining perpetual lamps before the deities, special grants of Villages and lands were gifted for the daily oblation and offerings and worship of the deities by the rulers and the ruled The following are a few instances Anantapala-dandanayaka a General of Tribhuvana Malla Deva granted 10 puttis of land for the performance of the above daily oblations to God Bhimeswara at Draksharama Similarly a Matsya Prince by name Arjuna Devaraju granted a village Maruvada for a similar purpose for the God Bhimeswara at Draksharama The instances are too numerous to be listed

Grants for Angaranga Bhoga to the deity.

The most conspicuous feature of the Telugu epigraphs in respect of the temple grants especially the stone epgraphs relate to the grant of villages and lands for the *Amgaramga Bhōga* of the deities consecreted The *Amgaramgabhōga* means the various forms of enjoyments or worship for the fixed image or *mūlabēra* in the Garbha-grha of the temple

1. The Durgı record from the Palnad Taluk descrıbes what an *Aṃgaramga Bhōga* constıtutes The ıtems relatıng to *Aṃga Bhōga* accordıng to the ınscrıptıon are –

1 Provısıon of perpetual lamp

2 Provısıon of food offerıng to the deıty

3 Sandal paste

4 Guggılam

5 Betel leaves

6 Betel-nuts

7 Provısıon of food for relıgıous Saıva mendıcants.

2. The Sımhachalam record of *Srīkrsnadēvarāya* provıdes for the *Amgabhōga* of God Srı Nrısımha the followıng artıcles

1 Sandal paste

2 Agaru

3 Camphor

4 Musk

5 Pannıru

6 Kumkuma-puvvu

7 Garlands of flowers

8 Food offerıngs

The food offerıngs consıst of varıous edıbles whıch have been mentıoned thereın ıncludıng vegetables.

9 Betel-nuts and betel leaves and so many other ıtems

Provision for Ramga Bhoga for the Deity.

The *Ramga Bhōga* for the deıty consısts of dıfferent kınds of enjoyments for festıvıtıes connected wıth the processıonal deıty They ınclude decoratıons and ıllumınatıons and varıous celebratıons of festıvals eıther monthly or yearly

1 Yet another record at Durgı ın Palnad Taluk clearly states what *Raṃga Bhōga* and its attendant performers are, and ıt specıfies also the lıvıng wage for theır performance The followıng are the varıous performers mentıoned ın the ınscrıptıon

1	*Āvajakādu*	9	*Dhavalasaṃkulavādu*
2.	*Maddelakādu*	10	*Jēgaṃtalavādu*
3	*Kālakāḍu*	11	*Peddagouravādu*
4	*Vāsakādu*	12	*Sannagalavādu*
5	*Mōbharata*	13	*Grādaguvādu*
6	*Bommidivādu*	14	*Divyakōlavādu*
7	*Vīranatiṃdlavādu*	15	*Aṃgarēka*
8	*Ēkasamkulavādu*	16	*Suvasi* etc

2 The early inscription relating to Durgi, under Anga Bhoga mentions some of the above musicians and adds Mokhari also

The Panugal inscription of Nalgonda district provides lands to the temple for performance of vocal music, instrumental music, dancing, incense and garlands A Pillalamarri record in the same district records grants of houses to the musicians, dancers and the priests of the temple of Nameswara.

From the study of the various epigraphs published, we learn that the grants were made by the rulers and the ruled for the improvement of—

1 Their own religious merit.

2 For the celestial peace or the religious merit of their parents father and mother

3 For their father

4 For their mother

5 For the elder brother

6. For the younger brother

7 For the husband

8. For the wife

9 For the daughter

10 For the son, and lastly

11 For their King or the Over-lord.

For Own Riligious Merit.

A few instances where grants were made to the temples for the merit of the donor himself are given below

1 Muppama the mother of Konakandravati Chief Subbiah grants a perpetual lamp to the God Malleswara at Bezwada

2 Somana Preggada a Minister of Rajendra Choda grants a perpetual lamp to God Bhimeswara at Draksharama

3 Queen Ganapama, the wife of Konakandravati Chief endows an oil mill to God Gopinatha at Yenamandala

4 Bimmadda Devi the Queen of Kona Rajendra Venna Choda endows a big looking glass to the God Bhimeswara at Draksharama

For the Religious Merit of the Parents

1 The great feudatory Pariccheda Alladanada grants an endowment to the deity at Srikakulam, Kistna district

2 Surama Devi a Queen of Matsya Prince Arjuna Deva grants a village by name Sanku Bhimavaram to the God Bhimeswara at Draksharama

3 Raja Narayana a Subordinate Chief of Recherla Rudri Reddi, the great benefactor of Kakati Rajya, grants a perpetual lamp to God Bhimeswara at Draksharama

For the Religious Merit of the father only.

A local Chief by name Rayapa Raju grants a perpetual lamp to God Bhimeswara at Draksharama

For the Religious Merit of the mother only

1 A minister of Rajendra Choda by name Narayana Preggada grants a perpetual lamp to God Bhimeswara at Draksharama

2. Sattiraju, the son of Kona Rajaparedu, grants a perpetual lamp for the merit of his mother Tondi Devi to God Bhimeswara at Draksharama

For the Religious Merit of the Over-Lord

1. Darapanayaka and Jammana Preggada, the two Ministers of Kulottunga Choda Gonka Raju, grants a perpetual lamp to the deity Narendreswara at Kaja, Guntur District

2 The great Minister Saluva Timma constructs a Bhoga-mantapa and a compound wall for the temple of God Rameswara at Tadipatri, Anantapur district for the religious merit of his Lord Veera Narasimharaya who is ruling at Vijayanagaram

The filial piety, respect for Brahmins, Cows and devotion to people of Ancient Andhra monarchs

1 *Mahārāja Imdra Varma of Kalimga*

   1 For the religious merit of mother, father, and myself I A XIII, (C XLii)

   2 *Mahārāja Imdra Varma* who has had the stains of Kali Age removed by constant obeisance to Gokarnaswami of Mahendra mountain (I A XIII,) (C XLiii)

2 *Prithivi Mahārāja*

For the increase of my religious merit, longevity health, and fame (EI. XXXV-31 (7th Cen A D)

3 *Cālukya Vijayāditya*

Let there be happiness for Cows, Brahmins, Kings, and people (EI XXXV, 16 (7th Cen A D)

4 *Pallava Simha Varma*

For the increase of our life, power, and victory I A V XV Mangadur grant

5 *Amma Rājamahēndra*

May there be prosperity alround, in all things, in all world for ever, to Cows, Brahmanas, and Kings (I & A XIII)

Taxes and fees remitted to the deity during festivals

During the time of Sri Virapratapa Devaraya Maharaya, we learn from the Singarayakonda record that during Sri Narasimhadeva's great spring festival, while the 18 sects of people of all the countries and all the devotees belonging to the 56 countries were serving the deity, the following taxes and fees were remitted

1 Taxes on articles of merchandise carried for sale on the road leading to Tirupati during the period of 7 days from the 10th day of the bright half of Phalguna to the end of 1st day of the dark fortnight of the month

2 Tax on marriages etc, on carts, on slaves, on horses, on bullocks, on cows, on buffaloes and all other live stock

3 Tax on various kinds of grain, oils, women, clothes and other beautiful articles

4 Tax due to temples, watcher's fees, palace tax

All the officials of the 18 sects of all the countries and all persons who reside in the 56 countries granted these taxes and fees for performing divine service to the deity Narasimhadeva (Ongole 132 S 1365)

Assignment of Revenue to the deity

Marriage fees — According to a Nadindla inscription we learn that durning the period of Manmamanda Raja a feudatory of Kulottunga Choda, fees levied for performance of marriages by the bride-groom party should be paid at a particular rate for each Gadyana to the deity at Nadindla (S I I X 107 S 1061)

The Mahajanas or village elders at *Kodamaguda* in Palnad Taluk, granted the following taxes collected in Agrahara for the maintenance of worship in the temples and for the support of the verious mendicants and the students 1 Perusunkam, 2 *Vaddaravalam*, 3 *Bīranālu* (SII X, 119 S 1069)

The Concept of Sapta-santanams in the life of a Hindu

From times immemorial it is found that in a Hindu family life, an unintermittent generation of the progeny conduces much to the perfermance of daily duties by a family man and gives not only happiness in the lower world but also divine blessings after death A praiseworthy pursuit of life ordained by the Hindu Dharma is the creation of Sapta-santanams, viz 1 Children brought up by oneself, 2 One's own children, 3 Literary work, 4 An Agraharam, 5 A garden, 6 A tank, and 7 A tample

The epigraphical evidence in this respect is abundantly extolling the creation of these seven santanams These seven santanams were differently stated in different inscriptions as detailed below In an inscription in the temple of Draksharama, the following seven were described as Sapta santanams 1 One's own son, 2 Tank 3 Performance of marriage bearing the entire cost of it, 4 Temple, 5 Garden, 6 A Literary work, 7 A treasure.

Sri Krishna Devaraya's Munificent Gifts to God Sri Venkateswara

Srī Venkatēśwara is the family deity of the King Emperor, *Srī Krisna Dēvarāya* and he visited the temple from time to time on his return from conquests from the North, It is estimated that his visits to the deity were nearly six or seven From the Trilingual records of the Emperor and his consorts, their gifts to the deity were a memento of their munificence and a pageant of their piety

He presented to the deity a crown made of gold set with 9 kinds of precious stones as per the description given below

1 1555 measures of weight of gold for basement work of the crown for setting the stones

2 1076 measures of weight of solid gold selected for kundanam work

3 2822 rubbies refined

4. 160 Emeralds weighing 108 carats

5 423 old diamonds weighing 65 manjalu

6 3 big rubies including the central ruby

7 10 Sapphires

8 17 Cat's eyes.

9 1339 pearls weighing 163 carats

10 1 string of pearls with gold wire

11. 3 stringed necklaces containing 1370 blue coloured pearls

12 1 Gem

13 2 Sapphires

14 2 *Kusulūs*.

15 16 *Addigas*

16 1 Broach

17. 60 Diamonds

18 11 Emaralds

19 3 Gems

20. 5 Rubies

21 25 silver plates for the purpose of Harati

His consort *Chinnāji-Amma* presented a gold cup weighing 374 units His other consort *Tirumala Dēvamma* presented similarly, gold cup of the same weight and in addition, a gold plate for keeping perfumes No 41, and 49, 51 T T D E S III S 1434, 1444.

On a subsequent visit he presented the following ornaments No 60, T T D E S III, (S 1435)

1 A big *Vududhara* consisting of 5 diamonds, 4 *addigās*, 6 boarder *addigas*, 6 middle *addigās* These are set with 139 emaralds, 5 gems, 508 old diamonds, 186 rubies, including the gold string

2 A sword with its sheath containing 131 old diamonds, 431 rubies and 2 sapphires all weighing 198 measures, the tassel of the sheath was composed of 3500 small pearls and 19 big pearls, 28 rubies fitted at the top of the tassel, altogether weighing 128 Total weight of the sword and tassel being 326

3 Nichcha-*kathāri* sheath (for the daily use) weighing 132 units with 24 rubies on the top of the sheath

4 A small sword for the daily use with a small tassel made of pearls

5 One sheath for this sword consisting of 55 rubies, 1 emarald and 36 diamonds weighing 89 units

6 One pendant made of 4 bıg pearls, 7 rubıes, 10 emaralds and 17 dıamonds, altogether weıghıng 87 unıts

7 A paır of bracelets wıth 322 pearls, 360 rubıes, 4 sapphıres and 247 old dıamonds, altogether weıghıng 573 unıts

8 1 bracelet for the daıly use

9 2 paırs of bracelets for the daıly use

10 One strıng wıth 17 *addıgās*, 30 *addıgās* ın the shape of leaves of Peepul-tree, 30 pearls, 210 rubıes, 58 dıamonds and 5 emaralds, altogether weıghıng 205 unıts

11 A sımılar strıng wıth 122 pearls, 193 rubıes, 104 dıamonds and 33 pearls hangıng at the end of *addıga* weıghıng 4 *pana* weıght altogether weıghıng 276 unıts

12 For the processıonal ımage of *Srī Vemkatēśa* 3 crowns consıstıng of 405 pearls, 284 old dıamonds, 822 rubıes, 21 cats' eyes and 6 sapphıres, weıghıng 380 unıts ın total

All these above descrıbed ornaments were presented for the daıly decoreatıon of *Srı Vemkatēśa*

On a thırd occasıon, he presented the followıng artıcles

A *Navaratna Prabhāvalı* or a *Makaratōrana* set wıth 9 kınds of precıous stones The followıng ıs the descrıptıon No 76, of T T D E S III It consısted of—

1 25 *Kīrtımukha* leaves

2 13,835 beads

3 7978 weıght of solıd gold

4 20 sılk frınges hangıng on the head of *Makaratōrana*

5 5474 weıght of solıd gold

The followıng nıne kınds of gems are fixed ın dıfferent parts of *Makaratōrana*:

1. 81 rubıes, 2 10994 red-stones, 3 754 emaralds, 4 530 sapphıres, 5 40 Cats' eyes, 6 45 Agatas, 7 74 Topazes, 8 920 old dıamods, 9 3,933 pearls, 10 4 promınent sapphıres fixed ın the place of eyes, 11 6 corals, 12 30 conch shells

On a further vısıt, he presented to the deıty

1 One laced-sılk cloth, set wıth 9 kınds of precıous stones

2. One cap fixed wıth pearls, rubbıes, emaralds and sapphıres

3 2 fly-whisks set with 9 kinds of gems.

4 10,000 *varāhās* as a tribute and a valuable pendant [No 80 T T D E S. IV, (S 1438)]

On a further occasion, *Srī Krisna Dēvarāya* performed *Kanakābhisēkam* (anointment of gold) for God *Srī Vemkatēśa* with 30,000 *varahās* (gold sovereigns) and presented 3 strings of ornaments containing 483 pearls, 19 rubies, 121 sapphires, thin gold wire, 160 gold-clips, one pair of *Bāhuvulayam* made of 322 diamonds, 100 rubies all weighing 275 units [No 68 of T T D E S. (S 1436)]

On a further occasion one of his consorts *Cinnājidēvamma* presented one necklace with a pendant set with 111 pearls, one central ruby, 2 emaralds and 4 diamonds altogether 200 units No 71 T T D E S III, (S 1436) His second queen *Tirumala Dēvamma* presented a round pendant containing 132 diamonds, 85 rubies, 83 emaralds and 66 pearls altogether weighing 225 units No 74 T T D E S III, (S 1436)

Srī Krisnadēvarāyā's munificent gifts to God Sri Nrisimha at Simhachalam though not in rich in content and variety, yet speak for themselves the great devotion of the Emperor to the deity of Simhachalam hill which he visited during his victorious campaign on the Kalinga Country These gifts were made by him for the religious merit of his parents The gifts were enumerated below

1 *Kamthamāla,*

2 *Mutyālu 91,*

3 *Vajra mānikyāla-kadiyāla-jōdu,*

4 *Śamkhacakrāla patakam,*

5 *Paidi-pallem,*

6 *Gadyānamulu 2100*

His two consorts presented one patakam and 500 *varāhās* each

Delicious Dishes

Apart from the valuable ornaments presented to the deity-*Srī Vemkatēśa* by *Srī Krsna Dēvarāya,* he granted villages for the following daily offerings to the deity No 68 of III, (S 1436).

1 *Amrtapadi Naivēdyamu Panyaramu,*

2 *Akkāli pāyasam mamdalu,*

3 *Appa-pallu*

Likewise his two consorts granted a village for similar offerings to the deity In addition to the presentation of ornaments and grant of villages for daily offerings of the deity, a choultry for the feeding of Brahmins was also established at Tirumala No 71 and 74 III, (S 1436)

He presented delicious dishes to God Sri Narasimha at Simhachalam The following are the dishes for daily offerings to the deity

1	*Biyyam*	1 *putti*
2	*Pakalam*	2 *tūmūs*

3	*Pāyasm*	6	,,
4	*Kūralu*	4	,,
5	*Pittalu nādīlu*	8	,,
6	*Sarasētulu*	8	,,
7	*Ariśalu*	8	,,
8	*Sodu mamcaralu*	8	,,
9	*Sanna maṃcaralu*	4	,,
10	*Namdanabanam*	8	,,
11	*Appalu*	8	,,
12	*Hamsakalīlu*	8	,,
13	*Karpūra kāmtulu*	8	,,
14	*Badālu*	8	,,
15	*Kakkaralu*	4	,,
16	*Nēyi*	7	,,
17	*Perugu*	2	,,
18	*Pylu*	4	,,
19.	*Pōkalu*	50	,,
20	*Tamalapākulu*	100	,,
21	*Miriyatōrla sambārālu*	5	,,
22	*Kārambu-ettu-mādu*		

The Emperor visited Srikakulam and presented the following dishes to the deity *Telugu-vallabha* or *Telugurāya* at Srikakulam (in the present Kistna Dt) He granted 5 villages to the deity and on the income collected thereby, he made the following arrangements for daily offerings to the deity

1	*Dajjodanam palyālu*	*4*
2	*Akala-prasadam palyālu*	*1*
3	*Appalu 26-ṇaḷḷeṃ*	*1*
4	*Atirasāḷa-paḷḷeṃ*	*1*

5	*Vadalı paḷlem*	*1*
6	*Iddena-kuduru pallem*	1
7	*Ānavāla prasāda pallēlu*	*2*
8	Ghee, curds, vegetables etc , *pallēlu*	*60*

The Sixty-four Kalas

A Twenty three arts derived from the Vedas through the four Upavedas

I Gandharva — (1) Dancing, (2) Playing on musical instruments, (3) Decorations, (4) Antics, (5) Laying out beds, etc , (6) Jugglery, magic, etc , (7) Sexual intercourse

II Ayurveda — (1) Preparation of alcohol, (2) Surgical operations, (3) Cooking, (4) Gardening, (5) Metallurgy, (6) Confectionery, (7) Pharmacy, (8) Analysis and Synthesis of metals, (9) Alloys, (10) Salts.

III Dhanurveda — (1) Taking up of stands for the employment of arms, (2) Duelling, (3) Marking of aim, (4) Battle arrays, (5) Employment of horses chariots, etc

IV Tantra — (1) Sitting in meditative postures

B. Other Kalas

1) Driving horses and elephants

2) Teaching horses and elephants

3) Polishing earthern vessels

4) Polishing wooden vessels

5) Polishing stone vessels

6) Polishing metal vessels

7) Drawing.

8) Building

9) Watches, clocks, etc

10) Dyeing

11) Mechanical operations, putting down fire, etc

12) Construction of boats and other conveyances

13) Rope-making, thread-spinning.

14) Weaving

15) Testing of gems

16) Testing of metals

17) Preparation of artificial gems and metals.

18) Making of ornaments

19) Enamelling

20) Softening of leathers

21) Playing of hides

22) Milking.

23) Churning

24) Tailoring

25) Swimming

26) Cleaning of domestic utensils

27) Washing

28) Shaving

29) Extraction and preparation of oils from fats and seeds

30) Ploughing

31) Climbing

32) Flattering or Entertaining

33) Cane-work

34) Glass-work

35) Pumping

36) Work in Iron Foundaries

37) Preparation of saddles

38) Nursing and management of babies.

39) Whipping criminals

40) Writing in different alphabets.

41) Preparation of betels

64 arts are listed in Vatchayana's Kama Sutra as an essential part of the science of Kama Sutra -

1. Vocal Music
2. Dancing.

3 Instrumental music

4 Scripts of other Provinces

5 Graceful speech

6 Painting

7 Doll-making

8 Putting Bhurja leaves according to design

9 Making garlands and bouquets

10 Cookery with special knowledge of tasty ingredients

11 Distinguishing genuine gems from faked ones

12 Needle work

13 Preparing colours and dyeing garments

14 Keeping ready required quantity of flour, etc , before cooking

15 Weights and Measures

16 Source of daily and future liveli-hood

17. Veterinary science

18 Magic, jugglery and tricks

19 Proficiency in games

20 Knowledge of other people

21 Cleverness

22 Shampooing

23 Toilet

24 Hair styles and adorning forehead

25 The game of dice

26 The art of jingling them and playing by scattering them advantageously on the floor

27 Holding out the closed fist full of dice and questioning regarding the quantity concealed therein

28 Knowledge of the places of their movements

29 Extracting money from the husband when the reply is correct

30 Giving correct and indisputable decision

31 Snatching the amount placed as wager

32 Different wagering games

33 Keeping the amount in the first and questioning about its quantity and then showing it.

34 Settling of accounts, loss and gain.

35 Taking away the money without loss of time

36 Amount of the money due

37 Carefully proceeding further at each turn in the game

38 Misguiding the other party

39 Giving away amount which is wrongfully taken

40 Keeping ready the birds or animals for games

41 Encouraging their mutual fight

42 Calling them by particular sounds or cries

43 Releasing them for actual action flying or fighting

44 Making them dance

45 Knowing the moods of other persons

46 Expressing one's sentiments

47 Offering one'e self physically

48 Teeth and nail marks

49 Unloosening the waiste-band

50 Physical contact

51 Dexterity in love sports

52 Giving extreme pleasure to the other person

53 Obtaining complete satisfaction and reciprocating it

54 Encouraging the other person in love sport.

55 Showing slight anger and continuing the love sport.

56 Controlling anger properly at the right time

57 Propitiating the angry person.

58 Leaving the sleeping partner

59 The way of sleeping last

60 Sleeping with body properly covered

61 Exchanging words with tears

62 Putting one's name before the husband as a means to let him refrain from undertaking a Journey

63 Following him, if not, refraining from separation

64 Looking in his direction if going away without hearing her appeals

64 arts which are auxiliary to the Kama Sutra are enumerated below

1 Vocal music.

2 Instrumental music

3 Dancing

4 Painting

5. Cutting of different designs on the Bhurja leaf for adorning forehead

6 Making various designs with rice, grains and flowers

7 Arrangement of flowers (in temples and houses)

8 Colouring teeth, garments, hair, nails, body and other toilets

9 Fixing coloured tiles on the floor

10 Arrangement of the bed etc

11 Creating musical signs in the water.

12 Splashing and squirting with water

13 The various secret formulas and mantras and their application

14 Making various garlands (for worshiping deities and adorning one's self)

15 Making head decorations

16 Dressing and decorating the body

17 Making designs called Karna-patra with ivory and conch-shells

18 The preparation and proper use of perfumes

19 Making ornaments

20 Magic of creating illusion

21 Preparation of ointments

22 Deftness in manual work

23 Cooking and similar culinary arts

24 Preparing sharbats and drinks

25 Needle work

26 Creating patterns from yarn or threads

27 Playing on Veena and the drum called Damaruka

28 Composing and solving riddles and rhymes

29 A game in which one party recites a verse and the other party recites another which begins with the same letter as that on which the last verse ended

30 Reciting verses difficult to repeat, tongue twisters and so on

31 Reciting from books generally from epics

32 Knowledge of dramas and stories

33 Composing the other lines when one is given

34 Caning of wood frames, of cots, chairs etc

35 Making of mechanical aids

36 Carpentary

37 Architecture and house-construction

38 Knowledge of precious metals and precious stones

39 Knowledge of metals-extracting refining and alloying

40 Knowledge of jewels, colours and mines

41 Horticulture and gardening

42 Art of cock-fighting, ram-fighting and quail-fighting

43 Training parrots and minas to speak and sing

44. Proficiency in pressing, shampooing and dressing hair

45 Art of understanding in cipher and the writing of words in a peculiar way

46 Talking in a language with deliverate transposing of words or letters

47 Knowledge of languages of other provinces and various dialects

48 Art of making flower carriages etc

49 Art of addressing spells, charms, auspicious and bad omens,

50. Constructing mechanical aids, such as those for diving, drawing water from wells, etc.

51 Memory training

52 Recitation of verse.

53 Deciphering of code

54 Knowledge of etymology

55 Knowledge of lexicography

56 Prosody and rhetoric

57 Art of impersonation

58 Wearing of garments artfully to conceal torn or malfitting garments

59 Various games to be played with dice

60 The game of dice called Akarsha

61 Making dolls and play-things for children

62 Knowledge of etiquette in public and private gatherings

63 Knowledge of the science of victory, (in which Aparajitavidya essential for divine purpose)

64 Physical culture

Advent of Kaliyuga and a harrowing account of happenings - The endeavours of the Kings in the Andhra Pradesh to mitigate the evils

The Puranas present a very dismal account of the evils of the Kaliyuga, and here is a brief extract from the Mahabharata - Vanaparva (Chapters 188-190)

'All men will generally be liers Brahmanas will do actions prescribed as peculiar to Sudras and Sudras will be acquiring wealth (which is the peculiar privilege of Vaisyas), Brahmanas giving up the study of the Veda and the performance of sacrifices, no Brahmana will maintain himself by persuing his own Dharma, Ksatriyas and Vaisyas will indulge in prohibited or bad activities Women will have numerous progeny, will be of short stature, devoid of character and good conduct and engage in sexual intercourse against the order of nature Countries will suffer from pangs of hunger Indra will not send down rain at the proper season and all seeds will not put forth proper growth, the rightful will wither away, the sinful will prosper, dharma will lose its strength and adharmas will be powerful, those who follow dharma will have short lives, and will be poor, - while those who give up dharma will have long lives and will be prosperous, people will enter into transactions by sinful means, people with whom wealth was deposited privately through trust will mostly be ready to deny the deposit Women contrary to their duty will deceive worthy husbands, will be of bad character and will have intercourses with slaves and even beasts, wives of heroes will resort to other men and guilty of adultery even while their husbands are alive'

The Epigraphs in the Andhra Pradesh in respect of grants made by the rulers of the various dynasties disclose that the kings want to avert the evils and protect the country from the various ills which prevail on account of the Kali age.

Here are a few instanees

(a) In the Pallava edicts, the following epithet is applied to the rulers.

'Kaliyuga dōsāvasanna dharmōddharana nitya sannaddha'. This is a common title in the grants of Vishnugopa, his son Simhavarman, and of Nandivarman, and Kumara Vishnu II (EI XXIV, No 43)

(b) In the Motupalli Edict of Kakatiya Ganapati, it is stated that he set up the edict which resembles a staff for the support of the eternal law of Justice (dharma) which is stumbling in the mire of Kaliyuga, (E 1 XII 22)

THE INFLUENCE OF NEIGHBOURING LANGUAGES ON TELUGU.

Tamil

Language is the mirror of the times It reflects the contemporay, political, commercial, religious and social influences of the times It may be due to the fusion of crowns between two neighbouring countries or political subjugation by a neighbouring monarch, to commercial intercourse between the neighbouring countries or religious propaganda etc The epigraphical evidence in the Telugu country abounds to substantiate the above statement Of all the languages of the Southern country viz Deccan, the influence of Tamil on Telugu is most conspicuous from the early centuries The Tamil country is bordering on the South of Andhra Pradesh and from times immemorial there is the influence of its political, economic, social, religious life on the Telugu language Form the *Telugu–Cōda* records of the Cuddapah and Anantapur districts we see the influence of Tamil on the Telugu language in various forms Later on during the Eastern Chalukyan times, the influence of Tamilnad on the various aspects of Telugu culture has begun to creep in The fusion of the Chalukya and Chola crowns in the person of Chalukya and Chola king Kulottunga-Chola-I not only accelerated but also enhanced the influence of Tamil culture on Andhra Pradesh The inscriptions at Draksharama bear ample evidence to the above fact Officers are naturally imported form the Tamilnad into the Telugu country as instanced in the Draksharama inscription of Kulottunga Chola-I (EI XII, 23)

The villages bear the suffix 'Caturvedi–mangalam' and the administrative divisions of the country are named after the Tamil monarchs viz,

1) *Rājādhirāja Valanādu*
2) *Rāja Rāja-Valanādu*
3) *Kulōttunga Cōlavalanādu*
4 *Jayamgomda Cōla maṃdalamu*
5 *Gangai Konda–Cōla mamdalam*

Later on, the Tamil influence has spread into the Eastern Ganga Country probably as a result of Choda Ganga's father Raja Raja's marriage with Raja Sundari,the daughter or Rajendra Chola whose conquest of the Ganga country must have laid the foundations for commingling of the Chola and Ganga royalty and culture

We find numerous Tamil names and titles of donors and other officers in the inscriptions of Choda-Ganga at Mukhalingam (SII V, 1029, 1023, 1040, 1039, 1054, 1053 and 1074)

It is very curious that the Official title of Puravari met with in Tamil inacriptions is mentioned n the Mukhalingam epigraphs (SII V, 1034, 1040, 1058, 1068, and 1081).

Another influence of the Tamil in the title of a donor who calls himself as *Cōla-Cāluka-Gamgamārāya* in a record of the 57th year of the King Choda Ganga Deva, we learn that the king seems to have considered himself and been looked upon as the embodiment of a fusion of Chola-Chalukya- Ganga royal blood

From the dates of the records at Mukhalingam we find that in almost all the cases the months quoted are solar and not lunar (Vide SII V, 1059, 1062, 1090, 1063, 1073, 1070, and 1079)

In both Mukhalingam and the Draksharama epigraphs we find the southern influence traceable during this period in the fact that several records of the king are dated in the (year-opposite)—the Telugu words *Edurēndu* which is the Tamil equivalent of ediram-andu for a year, a feature which is originally found in early Pandyan records and met with in a few later Chola records (SII V, 1019, 1020, 1023, 1030), (SII IV, 1224, 1384 and 1385)

Along with the officials of the South, temple priests and different categories of temple servants would have been imported for the performance of religious rites in the temples constructed by the Chalukya Chola monarchs In fact, the various temple officers mentioned in the Chola records find their counterparts in the Telugu epigraphs of the times The various terms with the prefix 'Tiru' used in respect of the temple worship of the deity are the Telugu equivalents of the Tamil nomenclatures The various food-offerings to the deities in a temple bear mainly Tamil names

The influence of Kannada on Telugu

Kannada country (Mysore State) borders on the west to the Andhra Pradesh, and possesses a longer geographical contiguity to the Andhra than that of any South Indian country Apart from geographical proximity and political subordination the south-west portion of the Andhra Pradesh under Kannada domination, both Telugu and Kannada developed a common script, generally called the Telugu Kannada script adopted by the Kannada rulers The earliest Telugu chola records of Cuddapha District, relating to the 7th to 10th centuries, are in the same script only Later on the political seperation of Telugu Cholas, and the occupation of the Eastern Chalukyas brought about change in the script, and the Telugu Language gradually developed its own script called the Eastern Chalukyan script, slightly different from the parental Telugu Kannada script

In the inscriptions relating to places in proximity with the Kannada country many Kannada words crept into the language Many such words are listed in the Dictionary, especially in respect of numerals, administrative division, and economic or fiscal terms

In the third appendix to the volume many Kannada words contained in the Telugu Inscriptions of the Kannada country especially, Bangalore, Kolar, and Tumkur Districts of the Mysore state, are listed The Epigraphica Carnatica volume contain a few hundred of Telugu Inscriptions relating to the later Vijayanagara dynasties

Influence of Oriya Language on Telugu

The following are the Oriya inscriptions published in South Indian Inscriptions Vol V, and VI. In the South Indian inscriptions Vol V, there are 9 inscriptions of which 3 are inscribed in the Telugu script The following are the numbers of the Oriya inscriptions

1006, 1119, 1132, 1152, 1161 1176, 1156, 1213, and 1244 The later 3 inscriptions are inscribed in Telugu script

In South Indian inscriptions Vol VI, there are 40 Oriya inscriptions

654, 697, 700, 701, 702, 703, 720, 748, 749, 778, 793, 895, 903, 908, 909, 927, 940, 1078, 1089, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, and 1165

In other Telugu inscriptions relating to Srikurmam and Simhachalam temples, a few Oriya words have crept in The Influx of Oriya words in the Telugu epigraphical records is mainly due to the Gajapati eonquest of the Telugu country and the grants issued by the Gajapati kings to the main two temples viz, Simhachalam and Mukhalingam An attempt is made to incorporate most of the Oriya words printed in Telugu script found in those inscriptions Many are still not understandable and perhaps there may be omissions At any rate, it shows the influence of the neighbouring language on the Telugu inscriptional vocabulary owing to political subordination of the country especially the tract now comprising the Chicacole and Vizag districts of the Andhra Pradesh

Influence of the Maharatta Language on Telugu

During the period of the Golkonda domination over the Telugu Country it is observed from the inscriptions issued by the Nawabs of the period and their subordinate officers that the influx of the Maharatta words into the Telugu edicts has taken place The words 'RAO', 'PANTULU', as suffixes to the Brahmin names of the period is mainly due to the adoption of the same Maharatta suffixes 'Rao' and 'Pant' The word 'Ji', as a particle of respect and as an affix of honur to the names of the Brahmins is mainly due to the Maharatta Brahmin influx into the Telugu country durning the Golkonda regime The present Telangana of the Golkonda part of the Telugu Kingdom borders the Maharatta country to its West The Maharatta administrative designations of officers have been adopted durning the Golkonda revenue admistrative system We find the words-*Kulakarni Stalakarnam, Dēśa Pāndya, Deśamukh* etc, in the Telugu inscriptions of the Golkonda and Mughal period

The Influence of Arabic urdu and Persian languages on the Telugu Vocabulary

The impact of the Mohomedan rulers on the Andhra Pradesh began in 1303 A D, when Allauddin Khilgi invaded the Telangana and later on Malikkfur made an expedition for a second time in 1309 A D Later on the invasions of the Mahomedans were intensified by Ulugh Khan who afterwards ruled at Delhi as Muhammadbin Tughlak. One of his Officers conquered Rajahmundry in the East Godavari district in 1324 A D The Bahmani kingdom was established in 1347 A D Later on Kutb-ul-mulk, Sultan Kuli, a Turk of noble family who was the Governor of Golkonda province under the Bahmanis declared his independence and established the Kutb-shahi dynasty which ruled over the Telangana area from 1512 to 1687 A D, with some political vicissitudes Later on, the Mughals invaded the Deccan and in 1686 Aurangazeb conquered Golkonda in 1687 A D Kutb-Shahi king was taken prisoner and sent to Bidar and thence to Daulatabad where he died in 1704 A D, and with him ended the line of the Kutb-shahi Kings Then followed the Asafjah dynasty Asafjah was a distinguished General of Aurangazeb and Turkoman desent He was appointed Subedar or the Viceroy of Deccan in 1713 A D., with the title of Nizam-ul-mulk which has since become the hereditary title of the family During the time of Golkonda Sultans, practically the present Andhra Pradesh was under their suzerainty

Thus during the suzerainty of the Kutb-shahi, Mughal, and the Nizam rule over the Andhra Pradesh the influence of the Arabic, Persian, and Urdu languages has become most prominent From

the middle of the 15th Century the Arabic and Persian words found their way into the epigraphica vocabulary of the Andhra Pradesh In the volumes of the South Indian inscriptions Nos IV, V, VI, VII and X and the Telingana inscriptions of the Nellore district we find the edicts issued during the time of the Muhammedan rulers containing Arabic, Urdu and Persian words

Perhaps next to Tamil the impact of the Muhammadan vocabulary on the Telugu epigraphical glossary is very great and practically more conspicuous and permanent, so much so most of the words are still now in the daily use of the Telugu people

These words may be divided into the following categories

1. Administrative divisions of the country, 2 The various administrative officers, 3 Judicial system, 4 The police administration, 5 The Military organization, 6 Miscellaneous words, 7 Place names of Towns and Villages, 8 Astronominal terms, 9 Numerical words, 10 Personal names etc

By the middle of the 15th Century, even the Ministers of the Reddi kings were stated to have been proficient in Arabic Persian languages and scripts as stated by the poet Srinatha, in his work Bhimakhanda dedicated to the Minister *Annayāmātya* of the *Reddi* King Veerabhadra Reddi of Rajahmundry

Various words so far obtained from the Telugu inscriptions have been duly incorporated in this glossary

Historical Study of Telugu letter *Ẓ*

From the study of early inscriptions in the Telugu Country we find that for a few centuries following the Asoka edicts now discovered at Erragudi in Kurnool District, we find that the inscriptions in the Telugu country were engraved in the Prakrit language, with a script which is akin to that of Asokan Brahmi Later on, on account of revival of Hinduism in the Andhra Country, we find that the Prakrit charters were displaced by Sanskrit edicts but the script with certain regional peculiarities on account of the strong influence of the regional language 'Telugu', formation of various letters gradually took place The Telugu names of places and persons gradually crept into Sanskrit epigraphs of the early 4th and 5th centuries In the Talamanci inscription EI IX, 12 (S 582), of Vikramaditya we find the letter 'Z' in the following words

Kozacumkonra (the name of a village)

Later on in the inscriptions written entirely in Telugu relating to the Telugu *Cōda* inscriptions of Anantapur and Cuddapah we find the letter 'Z' frequently used in the inscriptions as follows

Zassinavāru Kzcinavāru, Zemdulūru

This letter disappeared from the inscriptions from the 12th or 13th Century A D

The letter 'ṟ'

This letter occurs in the Gorantla Inscription of Attivarma I-A IX, P 102-103 and the Pedavegi plates of Hasti Varma of the Salankayana dynasty, and also in the Talamanci plates of Vikramaditya The words beginning with 'ṟ' are listed in the glossary.

Kozacumkonṟu (see above)

The letter *'l'*

The letter also is found in the beginning of Telugu words from the early centuries of the Vhristian Era, and we have already noted that the letter is found in the Talamanci grant of Cikramaditya In the early period we find that *'l'*, finds in the plural form of words, but gradually replaced by *'l'* But it is found that both the form *'l'* and *'l'* occur though the former predominates The words beginning with *l* are listed in the glossary

Elasatti (name of a village)

APPENDIX

Note on the Old Dravidian Letter *Z*

"This letter represents a special sound in the Dravidian dialects now retained only in Tamil and Malayalam It is a mixture of *j*, *l* and r and is best pronounced by the pure Tamil races, the Vellalars and Moodelliars The Todahs however also enunciate it with some fulness

The special nature of this letter is best exemplified by enumerating the attempts hitherto made to represent it in a Roman dress Thus

Ziegenbalg, 1714, employs	*rl* and *rhl*
Beschi, 1728	*lj*
—Pref of Sen Tamil grammar (Babington's translation)	*zj*
Ellis, 1816	*zh*
Anderson, 1819 (when medial)	*r*
„ (when final)	*l*
Babington, 1822, Trans Beschi's Sen Tamil grammar	*zh*
Rhenius 1834, "a kind of"	*rl*
Graull, 1854, in the Keivalyanavaneeta	*l*
Wilson, 1855, Glossary	*l* in Tamil *r* in Malayalam
Caldwell, 1856 Comp grammar	*r*
Pope, 1856, 'First Lessons' something like the Welsh *ll*' with the force of *rrr*.	*r*
—1859, Tamul hand-book *ll*' with -do- and	*r*

B H Hodgson, 1856 *zy*

The French Jesuits *xh*

Rhenius observes, "for *z* we have no proper sound in English or any other European language, it is a mixture' of *r* and *l* imperceptibly coalescing by turning the tongue upward to the roof of the mouth

According to *Dr Caldwell* — "this distinctive Dravidian semi-vowel is found in the Tamil alone Its sound resembles that of the English *r* after a long vowel, as in the word 'farm', but it is pronounced further back in the mouth, and in a still more liquid manner It is sometimes expressed in English books as *zh* or *rzh,* but this 'is merely a local pronounciation of the letter, which is peculiar to the northern district of the Tamil country it is at variance with its affinities and its interchanges, "and is likely to mislead the learner *ṛ* is the only "Dravidian consonant which is pronounced differently in different districts In the Southern districts of the Tamil country, it is pronouneed by the mass of the people, exactly in the same manner as *l*, which is the letter invariably used instead of *ṛ* in Canarese Between Tanjore and Pondicherry it is softened into *rhz* or *zh*, and in Madras and the neighbourhood, this softening process has been carried to such a length that in the speech of the vulgar, *ṛ* has become a silent letter The Telugu, which commences to be spoken about two days journey north of Madras, has lost this letter altogether. Generally it uses *d* instead, as the Canarese uses *l*, but sometimes it uses no substitute, after the manner of the vulgar Tamil of Madras. Looking at such Telugu words as 'kinda', 'below' answering to the Tamul 'kiranda' and 'vingu, ' 'to swallow', answering to the Tamul "Virungu," we cannot but suppose that the Telugu had this letter originally like the Tamil, and that it lost it gradually through the operation of that softening process, which, in the colloquial Tamil of Madras, 'converts' "*Kīre*, 'below' to *kīe* "

Dr Pope considers the Tamul *r*, *n* and *t*, to possess each three sounds, a dental, a palatal, and a cerebral, while to *l* , he allows only two a palatal and a cerebral In pursuance of this analogy he assigns to *z* the cerebral place of *r*, and gives the following rule for its pronunciation "apply the tip of the tongue as far back as you can, to the palate and pronounce a rough *r* in which a sound of *z* will mingle In the South, unable to articulate this letter, they use a strong *ḷ* instead

The only conclusion to be drawn from these various statements is that the *z* represents a sound altogether 'sui generis' As Professor Wilson expresses it, "the enunciation is singularly obscures and cannot be precisely represented by any written characters "

On the other hand this sound is not peculiar to the Dravidian dialects It is found to prevail equally throughout the aboriginal Indo-Chinese tongues of the Himalayas and Tibet Hodgson refers to it repeatedly "The second *z*" he observes, "represented by me by *zy* and equal to the French *j* in' jeu, is the same with the Tamil *zh* of Ellis and Elliot It is a very prevalent sound, and equally prevalent is the French *u* or eu in jeu aforesaid Neither is ever heard from an Aryan mouth etc , Even among the aborigines, he adds the influence of Aryan vocables is gradually bringing them into disuse And this is also the case in the South, where from the same cause, they have gradually disappeared from the Teloogoo and Canarese.

It is a matter of interest to observe the expedients employed in Teloogoo and Canarese to replace the absence of this characteristic sound, in words of common origin

It appears that the Canarese substitute a hard *l*, the Teloogoos generally a hard '*d*', and sometimes an *l*, which is occasionally softened away, as in the words for 'wax' below 'fruit etc'.

sometimes eliding it altogether as in the word .. *Muzhangal*, the knee, which becomes *mōkālu*. So completely has the letter disappeared from Teloogo, that the Vadagala Vaishnavas of Telingana, who are obliged to repeat daily portions of the sacred verses composed by the twelve Azhwars which they commit to memory from versions written in Telugu characters, finding no letter to represent ɻ have adopted the expedient of restoring it bodily in the original Tamul shape"

THE INFLUENCE OF BENGAL ON THE RELIGION AND CULTURE OF ANDHRA PRADESH DURING 12th AND 13th CENTURIES

Malkapur Epigraph in the Guntur District SII. X, 395 (S. 1183).

This is very important epigraph depicting the religious and social life of Andhra Pradesh during the time of the *Ganapati Dēva*, the *Kākatīya* monarch *Viśvēśvara Śambhu* of Bengal who flourished in the middle of the 13th century was a great vedic scholar and he was the *Dīksā guru* of the Kakatiya king Ganapati Deva Ganapati Deva was said to have been his spiritual son The *Cōla* and *Mālava* kings were his disciples He was a resident of *Pūrvagrāma* in Dakshina-Padha country in Gauda Pradesh He rose to the position of the head of the famous *Gōlakī Matha* in the *Dāhala-mamdala* situated between the Narmada and the Ganges It was the country round the present town of Jabbalpur in Madhya Pradesh Ganapati Deva expressed his desire to grant the village of *Mamdāra* situated in the *Kamdravāti* in the *Velanādu-visaya* on the south bank of the river Krishna to his preceptor His daughter and successor *Rudrāmba* granted in 1261 A D, that village along with the village of *Velamgapūmdi* to *Viśvēśvara Śambhu* He in his turn amalgamated the two villages into one and named it after himself and the monastery of which he was the head as *Viśvēśvaragōlaki* Here he founded a temple, a monastery, a college, a choultry, a maternity home and a hospital He brought 60 *Drāvida* families and granted them lands for their maintenance with full powers of disposing of those lands The remaining lands were divided into three parts One of the parts was granted for the maintenance of the *Śiva* temple The income of the 2nd part was allotted for meeting the expenditure of the college and the Saiva monastery and the 3rd part was reserved for meeting the expenditure of the maternity home, the hospital and the feeding house The college founded by him possessed three professors for teaching the three Vedas the Rig, Yajur and Sama and five professors for teaching logic, literature and Agamas A physician and a clerk were appointed for the hospital The temple servants consisted 10 dancing women, 8 drummers including two pipers, one Kashmerian music teacher, 14 songstresses and drummers For the monastery and the feeding house, two brahmin cooks, 4 servants and 6 brahmin attendents were appointed. Ten village guards known as *Vīrabhadrās* and belonging to the *Cōla* country and 20 *Vīramustīs* were also appointed for the protection of the village Further, the village was provided with a goldsmith, a coppersmith, a stone-cutter, a bamboo worker, a potter, a blacksmith, an architect, a carpenter, a barber and an artisan Some brahmins of *Srīvasta gōtra* and *Sāmavēda* who belonged to the North were appointed to supervise the income and expenditure of the village and to maintain accounts.

All these employees referred to above were granted lands for their maintenance to be enjoyed from generation to generation, Lands were also granted to Saiva ascetics like *Kālāmukhās* and *Pāśupatās* *Viśvēśvara Śambhu* further laid down that the *gōlaki* line would be appointing an Acharya who would be in charge of all the charitable establishments of the village The Acharya should be a learned brahmin well conversant with Saivism and its mysteries For his service, he should be paid 100 nishkas as his fee. The whole Saiva community of the village was also given the power of appointing a new Acharya if the existing one was found negligent in his duty or was guilty of misbehaviour.

His activities did not end with the village *Viśvēśvaragōlaki* alone He founded a monastery known as Upala in the city of Kalesvara and enjoyed it with an Agrahara for the maintenance of the monastery He installed a linga and founded a monastery after his own name in the city of *Maṃdrakūta* and donated two villages for their maintenance He set up a linga after his own name and donated the village of Kommu for its maintenance

A tribute to John Faithfull Fleet and Indian Antiquary

In the earlier paras under South Indian Epigraphy a special mention of John Faithfull Fleet and his services to South Indian Epigraphy, especially Telugu, has not been made Fleet was a great scholar in Sanskrit and Kannada Languages and Literature, and Astronomy and Epigraphy His contributions to the Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, and the Indian Antiquary, were commendable His very valuable work "The dynasties of Kanarees dynasties in the Bombay Presidency" which was published in 1895 as Vol. I Part-I of the Bombay Presidency is a literary master piece From its foundation in 1872 on-wards, he took a keen interest in Indian Antiquary and was the joint Editor with Sri Richard Temple From Vol XII, to XX, he edited many inscriptions relating to the Eastern Chalukya Dynasty

A tribute to Andhra Scholars.

This little chapter will be incomplete without paying a great tribute to both the departed and present scholars well known in the Epigraphy, History and Linguistic researches Mention has to be made of late Messrs Korada Ramakrishnayya, Vajjala China Seetharama Sastry, Gidugu Ramamurthi Panthulu etc Dr N Venkataramanayya who is an efficient epigraphist and a doyen of Andhra History, is fortunately with us Dr M Ramarao who has contributed to the wealth of Andhra History, Architecture, numismatics, is another noted scholar. Among the scholars who have dealt on the linguistic side of the Telugu Literature special mention has to be made of Dr. Bh Krishna Murthy, the Head of the Linguistic Department of Osmania University, Dr Venkatavadhani the Head of the Department of Telugu, Osmania University, has dealt with on the pre-Nannayya period of Epigraphical vocabulary Mr N Venkatarao, one of our stalwarts who dwelt on the development of Telugu language with special reference of influence of Tamil and Kannada still adorns the literary field.

— Jai Hind —

Administrative divisions of Ancient Andhra
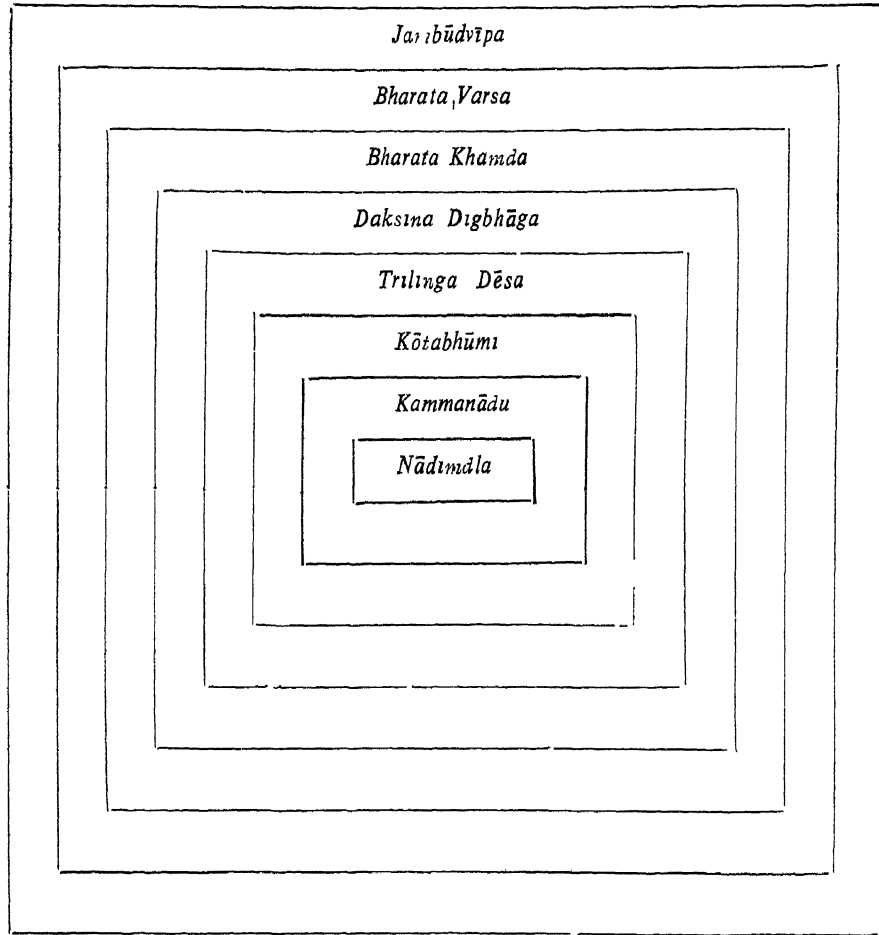
SII X, 573 (S 1327)
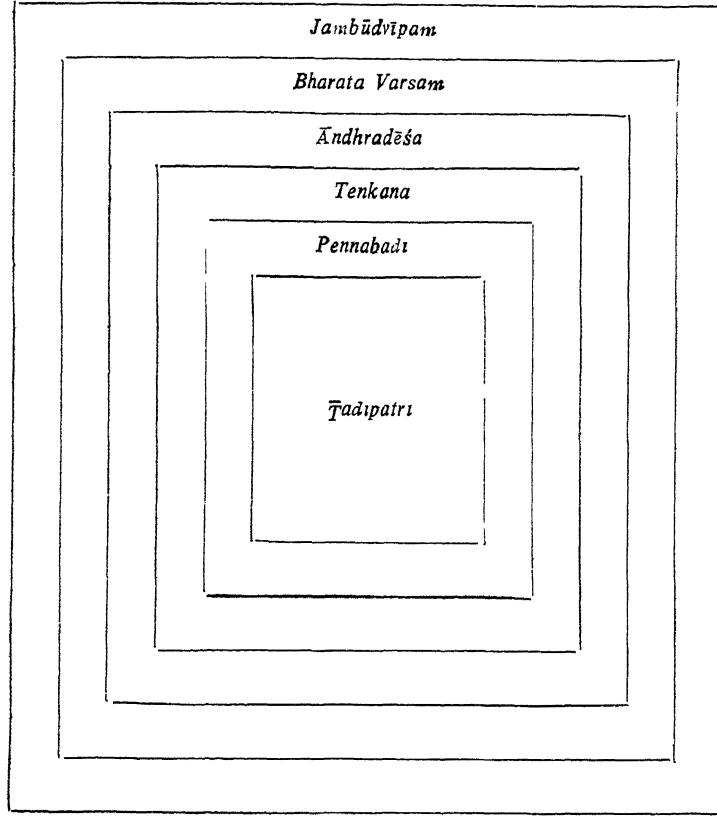
SII IV 789 (Ś 1120)
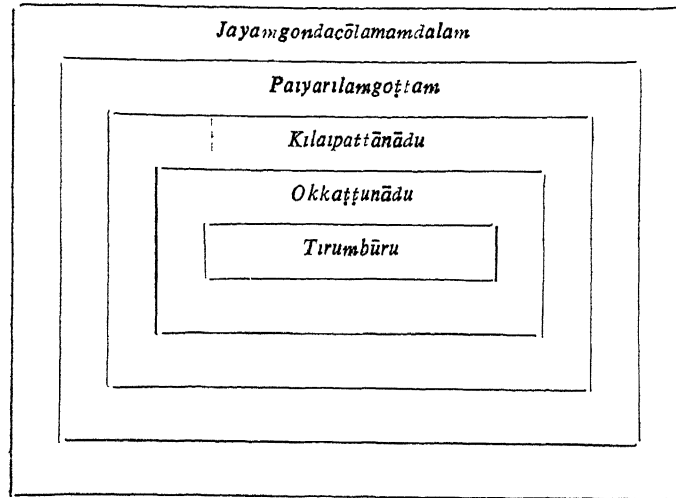
N I Gudur (53)
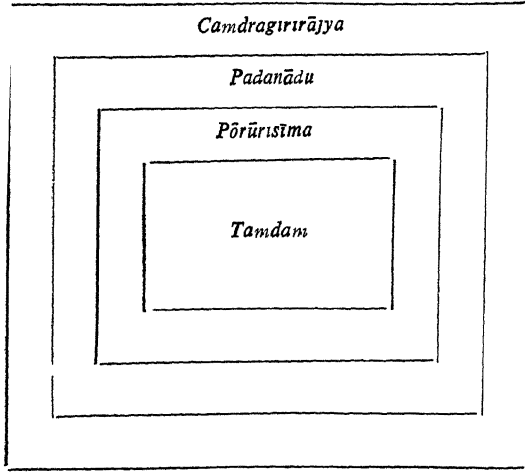
N I C P 3 (1429-30 A D)
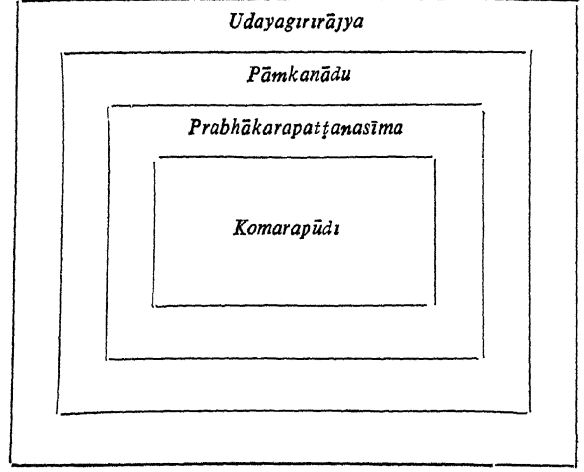
N I Nellore 34 A
(1525-26 A D)
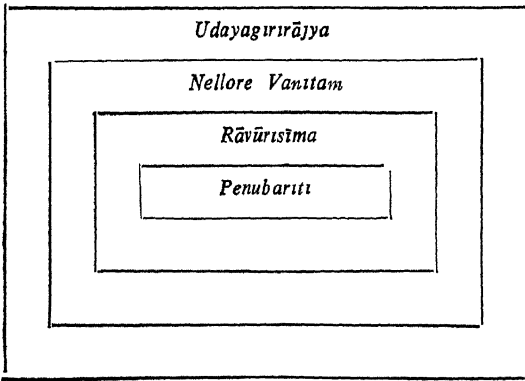
N I Rabur (49)
(c1936-39 A D)
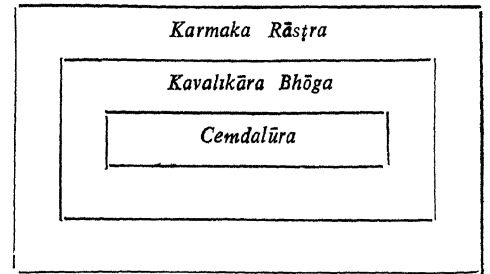
E I VIII 23
(*Kumāra Viṣnu II*)
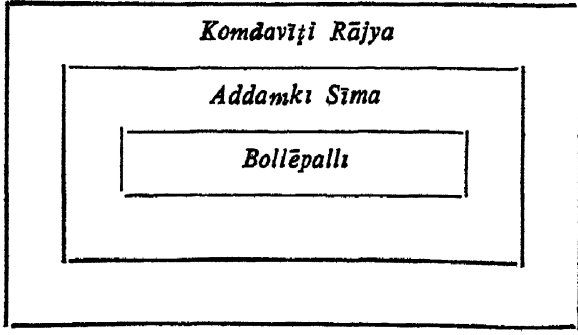
N I Ongole (15)
(1545-46 A D)
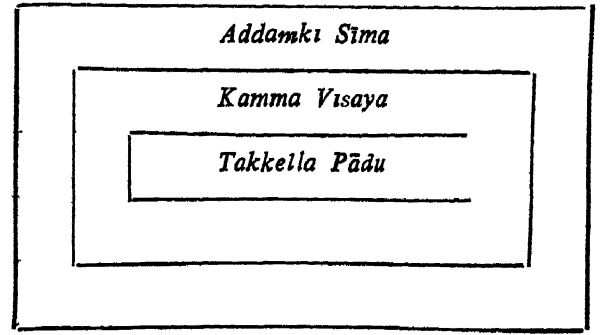
E I XIII (Ś 1350)
(*Pamṭa Maılā Reddı*)
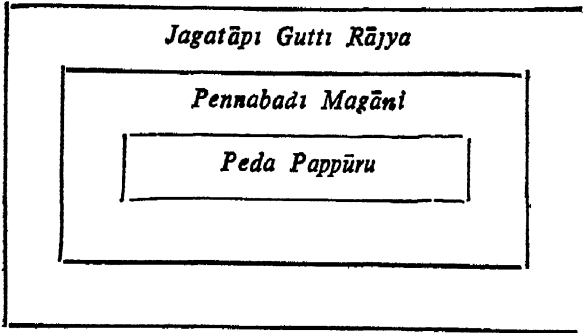
(A R I E 1947-48
Stone Inscrıptıon 19)
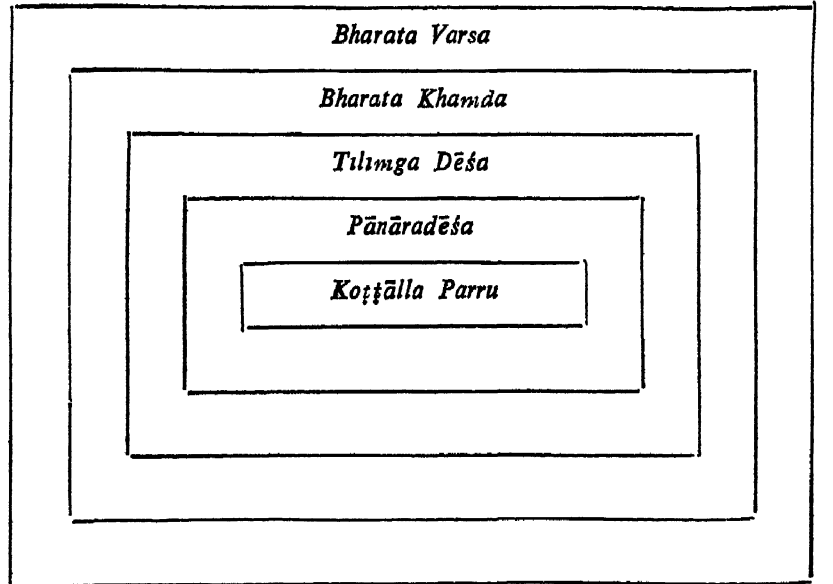
E I XIV-3 (Ś 1280)
(*Mummidınāyaka*)
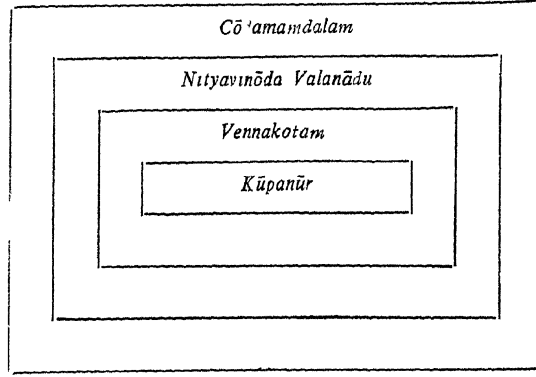
SII IV 1334 (S 1028)
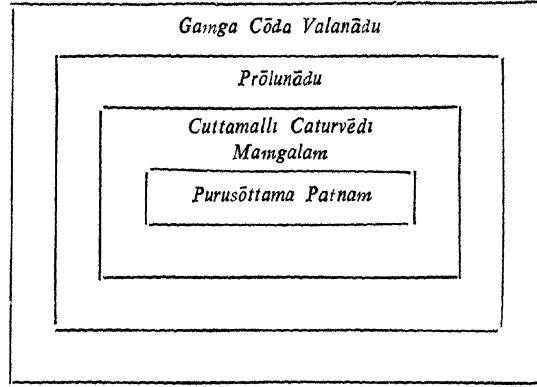
SII V 15
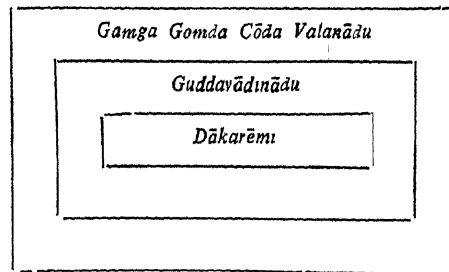
SII IV 1288
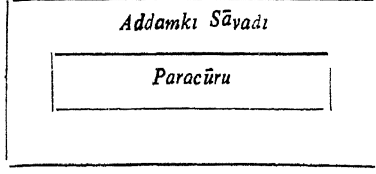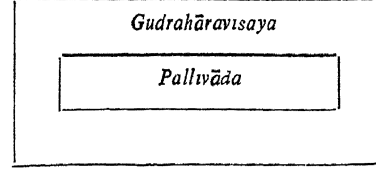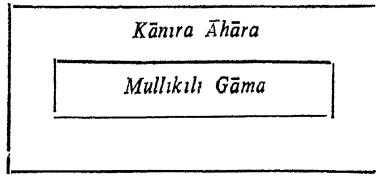
Addamkı Sāvadı

Paracūru

SII X 586, (S 1370)

Gudrahāravısaya

Pallıvāda

I A VII, P 191-192
(*Vısnu Vardhana II*)

Kānıra Āhāra

Mullıkılı Gāma

E I XXXV, 18
(3000-400 A D)

Kalımgavısaya

Rākaluva

E I XIII-I
(*Saktı Varma*)

Mumda Rāstra

Pıkıra

E I VIII-15
(*Pallava Sımha Varma*)

Āndhra Padha

Vırıpara

E I VI-8
(*Pallava Sıvaskamda Varma*)

Addamkı Damdapāṭa

Vamkāyala Pādu

N I C P 22

Ka ıdravā ıa

Gudlapūdı

SII VI, 229

Omgını Mārga
Ganakapādu
SII VI, 229
Satāvahanı Raṭṭha
Kıllarıke Kodumka
E I 1
(Pallava Sıvaskanda Varma)
Satāvahanıhāra
Vēpūraka
EI XIV 9
(Pulamāvı)
Palakı Vısaya
Kumulūra
E I IX 40
(Vısnuvardhana)
Palakı Rāstra
Peruvādaka
EI XII, 17
(Imdravarma)
Dēvanna Pāmcālı
Kettata
I A XIII April 1884
(Gāmga Imdravarma)
Amavakala Kampanam
Gamga Puram
N I Darsı (25)
(Ś 1177)
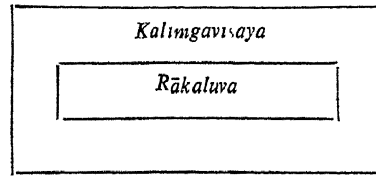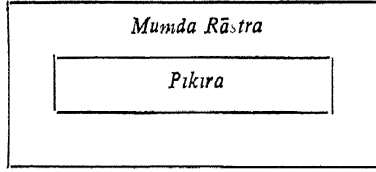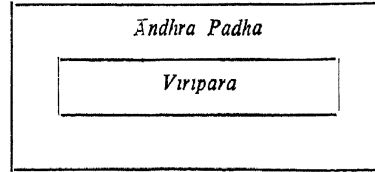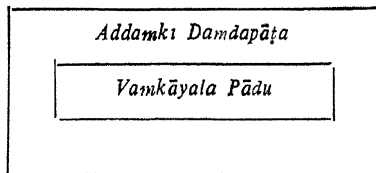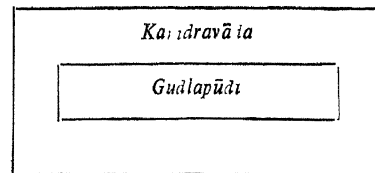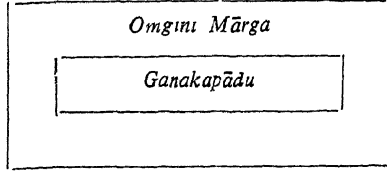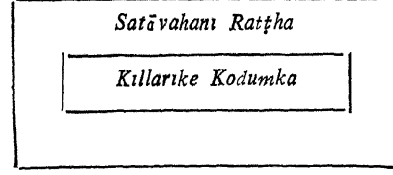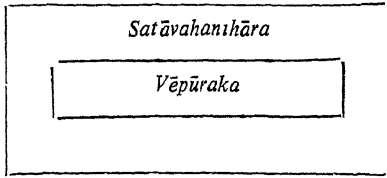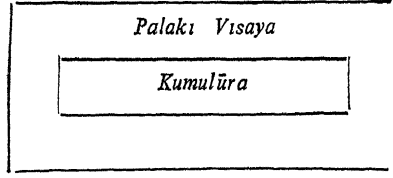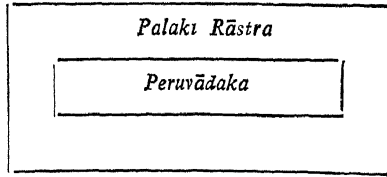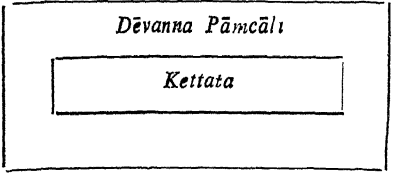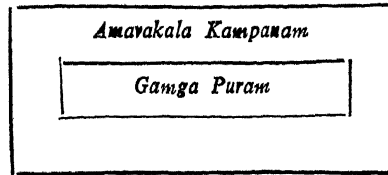
పీఠిక

మ॥ తనదేశంబు, స్వభాష నైజమత మాత్మత్కులాచారముల్
దనదేహాత్మల నెత్తెఱంగున సదా దా నట్లు ప్రేమించి, త
ద్ఘనతావ్యాప్తికి సాధనంబు లగు సత్కార్యంబులన్ జేయగా
ననువౌబుద్ధి యొసంగుమీ ప్రజకు దేవా భక్తచింతామణీ

శా॥ ఆరంభంబుల కెల్ల జీవము మహాత్మా నీవ కావే భవ
త్కారుణ్యామృతవృష్టి నొందు ఫలముల్ కార్యంబులున్ నీపయిన్
భారం బంతయు వైచి పౌరుషము యావచ్ఛక్తి గావింతు, ప్రా
పై రక్షింపవె సత్ప్రియత్నములు దేవా భక్తచింతామణీ।

వసురాయడు—భక్తచింతామణిశతకము

పౌరుషమునకు పరమేశ్వరుని కృపాకటాక్షము తోడైనచో నెట్టి కార్యమైనను ఫలవంత మగు ననుసూక్తికి గ్రంథ రచన ప్రచురణముల ప్రబలనిదర్శనముల నేను రాజమహేంద్రవర ప్రభుత్వకళాశాలలో క్రీ శ 1922 సం॥ పట్టభద్రుడ నైతిని ఆ సంవత్సరముననే ఆంధ్రదేశీయేతిహాస పరిశోధనమండలివారు శ్రీరాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకసంచికను బ్రకటించిరి ఆ సంచికియందు ''ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూపము''ను గూర్చి శ్రీ సోమశేఖర శర్మగారును రాజరాజుకాలమునందున్న తెలుగుభాషను గూర్చి శ్రీ గిడగు రామమూర్తి పంతులుగారును వ్రాసిన రెండమూల్యము లగు వ్యాసములు కలవు అవి నేను శ్రద్ధతో పఠించితిని తర్వాత నాల్గవ అయిదవ దక్షిణహిందూదేశ శాసన సంపుటములు ప్రకటిత మయ్యెను వానిని నేను కొని భద్రపఱచితిని పిమ్మట నేనుద్యోగ వశమున బళ్లారిమండలమున నొకవత్సరము గడపుట తటస్థించి నపుడు [illegible] ము దర్శించి యద్దానిని గూర్చి జీర్ణవిజయ నగర చరిత్ర మను గ్రంథమును రచించితిని తద్రచనము నిమిత్తము చెన్నపట్టణములో నొకమాస ముండి చారిత్రకగ్రంథములను బరిశోధించి ప్రకటింపబడినశాసనముల జదివితిని ఆగ్రంథము శ్రీనాగేశ్వరరావుగారు ఆంధ్రగ్రంథమాలలో నొకదానిగ క్రీ శ 1928 లో ప్రకటించిరి

నాసొంతసొమ్ము వ్యయించి కొన్ని శాసనసంపుటములనుండి అడపదడప పదముల నేర్చి కూర్చుచుంటిని వానిలోని కొన్నిపదములను సేకరించి నవ్యసాహిత్య పరిషత్పత్రిక యగు ప్రతిభ ప్రథమసంచికలో 'శాసనములలోని తెలుగుభాషను' గూర్చి యొక వ్యాసము క్రీ శ 1936 సంవత్సరారంభమున బ్రకటించితిని ఆతరుణముననే రట్టడి, రెడ్డి, రడ్డి, రట్టడికము–సాదృశ్యపద ములని 4–3–1936 తేదీని వ్రాసి పదిలపఱచితిని ఈపదములే తర్వాత రెడ్డిసంచికకు రెడ్డిపదోత్పత్తి వికాసమును గూర్చి నేను వ్రాసిన

వ్యాసమున కుపకరించెను.

క్రీ శ 1936 మార్చినెలలో వెలువడిన సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు ప్రథమసంపుట పీఠికలో నిఘంటు సంపాదకులగు శ్రీ జయంతిరామయ్యపంతులుగారు ఉదాహరణ వాక్యములగూర్చి యిట్లువ్రాసియున్నారు. 'ఉదాహరణ వాక్యములు గ్రంథముల నుండి మాత్రమే గాక సందర్భోచితముగ నచ్చటచ్చట లోకవ్యవహారమునుండియు బ్రాచీన శిలాశాసనముల నుండియు గ్రహింపబడినవి" ప్రాచీనాంధ్రకావ్యములనుండి కూర్చినపదములకే కొన్నిటికిమాత్రము శాసనోదాహరణము లివ్వబడినవి వారు సెలవిచ్చిన ప్రకార మదియు క్వాచిత్కముగనె రామయ్యపంతులుగారు సాహిత్యవేత్తలు, శాసనసంపాదకులును గాబట్టి వారి కా సంకల్పము కలిగెను. ఈ దూరదర్శనమే నన్ను శాసనశబ్దకోశ నిర్మాణమునకు పురికొల్పినది ఉబలాటమే కాని, ఊర్జితమో!

జీవనోపాధికై ప్రభుత్వ గణాంకశాఖలో చేరుట సంభవించెను జీవితవృత్తి విశ్రాంతిరహితమును, క్లేశసహితమునై గడచుచుండెను జీవితచరిత్రయు సుందరారణ్య యుద్ధకాండత్రయ మయ్యెను ఇట్టి సంక్షుభితజీవితయానమును సంరక్షించుటకు శాసన శబ్దసంగ్రహణమే సంశ్రయ మయ్యెను ఈకార్యమునందు నిమగ్నుడ నౌటచే హృదయవేదనములను కాయక్లేశములను మఱచుచుం టిని ఆపదలును కళ్యాణప్రదములె

ఉద్యోగవిరమణము తర్వాత కాకినాడలో నివాస మేర్పఱచుకొని నేను సేకరించిన శాసనశబ్దజాలము నుండి చరిత్ర భూగోళములకు సంబంధించిన పదములను మాత్రము చేకొని స్థానిక ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో వ్యాసపరంపరను వ్రాయగా ఆవ్యాసముల నాంధ్రప్రదేశసాహిత్యఅకాడమీవారు క్రీ శ 1963 సంవత్సరమున ప్రాచీనాంధ్రచారిత్రకభూగోళ మను ప్రత్యేక సం పుటిగా బ్రచురించిరి

ఆంధ్రభాషామయ ప్రపంచమున దిగ్దంతులగు సనాతన అధునాతన సాహిత్యవేత్తలు, చరిత్రకారులు, నిఘంటునిర్మాణ కర్తలు పరిశ్రమింపక విడిచిన విషయములె వ్రాయవలె నని నాయాశయము ప్రాచీనాంధ్రచారిత్రక భూగోళప్రచురణానంతరము తది తరపదములను జేర్చి అకారాదిగ శాసనశబ్దకోశము నిర్మింపవలెనను దృఢనిశ్చయము నాకు కల్గెను ఈకర్కశపదగ్రస్తమగు గ్రంథ మెవ్వారు స్వీకరింతు రను సంశయము నన్ను పీడించుచునే యుండెను.

భగవదనుగ్రహముచే తలవనితలంపుగ శాసనశబ్దకోశము అకాడమీవారే ప్రచురించు సదవకాశము సంభవిల్లెను నా దగ్గఱ నున్న వ్రాతప్రతి సంపుటముల పరిశీలించి గ్రంథరూపకముగా ప్రకటనార్హమౌనో కాదో యని నిర్ణయించుటకు అకాడమీ కార్య నిర్వాహక సంఘము వారొక విద్వజ్జనపరీక్షకమూర్తిత్రయోపసంఘమును నియోగించిరి అందలిసభ్యులు (1) డాక్టరు భద్రిరాజు కృష్ణ మూర్తిగారు (2) డాక్టరు బిరుదరాజు రామరాజుగారు (3) శ్రీగడియారము రామకృష్ణశర్మగారు మొదటివారిద్దరు ఆంధ్రభాషా వేత్తలు మూడవవారు ప్రసిద్ధశాసనపరిశోధకులు కడపటియిద్దఱును ప్రాచీనాంధ్రచారిత్రకభూగోళమునుప్రచురించుటకు అకాడమీ వారిని ప్రబోధించినవారే ప్రథమపరీక్షకులు నాకపరచితులు పరీక్షితుడ నగు నేను పర్యవసాన మెట్లుండునో యని భయపడుచుంటిని. కాని సరసులగు వారు వెనువెంటనే గ్రంథము ప్రకటనార్హ మౌనని తీర్మానించి శ్రీకృష్ణమూర్తిగారే యీగ్రంథమునకు కొన్ని తీరుతెన్నులు తీర్చి సూచనలు గావించి యిప్పటి ప్రచురణ రూపము దాల్చుటకు కారకులైరి వారి ముగ్గుఱకు నాఅభివాదములు అకాడమీకార్యనిరా హకసంఘము వారికి వేర్వేరుగ నా నమోవాకములు కార్యనిర్వాహకదక్షులును కార్యదర్శులు నగు శ్రీదేవులపల్లి రామనుజరావుగారు

నాయెడల జూపుచున్న గౌరవాభిమానము లపారములు వారికి నావందనములు

నేనాంగ్లపీఠికలో నాకు సాయపడిన సాహితీవేత్తలకు కృతజ్ఞత తెల్పుకొన్నాను ఇటీవల "లక్ష్మీనారాయణయోగ" మను పదమును గూర్చి వివరములు వ్రాసి పంపిన జ్యోతిషశాస్త్ర, సిద్ధాంతవేత్తలును విజయనగర సంస్కృత కళాశాలలో జ్యోతిష శాస్త్రోపాధ్యాయులు నైన శ్రీ పిడపర్తి చినకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికిని, మామండలమునందు సుప్రసిద్ధ పంచాంగకర్తలగు శ్రీపిడపర్తి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికిని నానమస్కారములు

ప్రతిపుటయు పరిశీలించి తప్పొప్పులపట్టిక శ్రద్ధతో సిద్ధపఱిచిన నాజ్యేష్ఠకుమారుడు శ్రీ నారాయణమూర్తికి నా యభివందనములు ముద్రణపత్రశోధనము నవమకష్టము శ్రీ గూడ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యముగారీ కార్యము నిర్వహించినందులకు ప్రశంసనీయులు స్థానికకృష్ణరావు పుస్తకభాండాగారమునుండియు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తక భాండాగారమునుండియు నాకు కావలసినన్ని గ్రంథములను కొనిపోవుటకు వీలు కలుగజేసిన తద్గ్రంథాలయ కార్యదర్శులగు శ్రీ తల్లాప్రగడ జగన్నాధరావుగారికిని, శ్రీ దంటు భాస్కరరావుగారికిని నావందనములు

నేను కోశనిర్మాణమును గూర్చి పడిన క్లేశము వివరించుట వాంఛనీయముకాదు ఆంగ్లార్థవివరణమునందు కొంచెమో గొప్పయో కష్టమే యయ్యెను కావలసి నప్పుడు గ్రంధము పరిశోధించుటకు అందుబాటులో లేవయ్యెను ప్రతిపదము ప్రాచీనాంధ్రదేశ రాజకీయ మత, సాంఘిక, సారస్వత ఆర్థిక పరిస్థితు ప్రస్ఫుటము చేయుచున్నదని చదువరులు గ్రహింపగలరు వీని నన్నిటిని జేర్చి యొక యుద్గ్రంధము వ్రాయవలసి యున్నది అయినను ఆంగ్లమున సంక్షిప్తముగ వీని గూర్చి యొకఉపోద్ఘాతము వ్రాసి యున్నాను ఇదియు నొక నూతన ఫక్కి

నేను వదలినపదములు వందలు, వేలు అర్థవివరణ దోషమును తెలసినంతవఱకు సంస్కరించితిని నాకు తప్పని తోచని పదము లుండవచ్చును కొఱకరాని కొయ్యలను కడపటి అనుబంధమునందు కూర్చితిని. విజ్ఞు లగువారు గ్రంధమును శూర్పన్యాయముగా పరిశీలించి యొప్పులనే పరిగ్రహించి దోషముల విసర్జించి నన్ను హెచ్చరించుటకు వారిని ప్రార్థించుచున్నాను ఆంధ్ర సరస్వతికి ఊడిగము చేయుట కుబలాటము పడితిని గాని పాండిత్యపాటవ లేశమును పాటింప లేదు క్షంతవ్యుడను

కాకినాడ
11-11-1967

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు

BIBLIOGRAPHY

No.	Title		Author / Source
1	Andhra Chronology		Justice Ramesam
	Andhra Historical Research Society		Journal of
	Andhra Pradesh Government Archaeological Series		
	Archaeological Reports		Mysore
	Architecture of Manasara		
	Architecture-Indian		Percy Brown
2	Danakhamda		Lakshmidhara (Gaekwaid Oriental series)
	-do-		Hemadri (Bibliotheca-Indica Series)
	Dictionary of	Kannada-English	Kittel
	,,	English -Sanskrit	Apte
	,,	Sanskrit-English	Apte
	,,	Sanskrit-English	Monier-Williams
	,,	Telugu-English	C P Brown
	,,	Marathi-English	Molesworth
	,,	Hindustani-English	Fallon
	,,	-do- do-	Forbes
		Persian-English	Steingass
	,,	Urdu-Classical Hindi-English	Platts
3	Edicts of Asoka		Srinivasamurthi & Krishna Ayyangar
	Epigraphia Indica Volumes		
	-do. Carnatica Volumes		
	Epigraphical Reports		Madras
	-do-		Mysore
4	History of Dharmasastra		Kane
	-do- Deccan		Yazdani
	-do- Jainism		S B Deo
	-do- Revenue System an introduction to and Glossary of revenue terms-Ghoshal		
	Hyderabad Archaeological Series		
5	Indian Antiquary		Volumes
	,, Chronology		Swamikannu Pillai
	,, Archaeology		Volumes

Indian Culture — Journal of
,, History — -do-
,, Epigraphy — D C Sircar
,, Epigraphical Glossary — D C Sircar
,, Iconography
,, Development of — Banerjee
Inscriptions of the Deccan — A V Naik
,, Karnatic

6 Kisamwar Glossary — Narsimgarao
Kritya-kalapataru — Laksmidhara (Gaeward Oriental series)

7 Lexicon of Travancore — Inscriptions Vasudeva Paduval
-do- Tamil — Madras University

8 Manual of the Administration of the Madras Presidency Volumes
Mythic Society- . . .. Journal of
Muslim Inscriptions . . .. A study of . Bendrey
Mysore Gazetteer Vol IV Chapter X Glossary of Revenue terms and phrases

9. Nellore Inscriptions three volumes Butterworth and Venugopalchetii.

10 Oriental Research... ..... — Journal of
-do- -do- — Sree-Venkateswara University, Journal
Oriya Basha Kosa — Purnacamdra
Oriya Language and Script–the evolution of. Tripathi

11 Sabdakalpadruma (Sanskrit Dictionary)
State and Government in Ancient India Altekar
South Indian Inscriptions Volumes
South Indian Palaeography Burnell
South Indian Temple Inscriptions Vol III Glossarry

12 Telugu Language A grammar of . . A D Campbell
Telugu Selections with a Glossarry of revenue terms noted in the Northern circars . Morris
Tirupathi Devasthanam Inscriptions Volumes

13 Vatsyayana Kamasutras (English Translation)
Vaishnavism–Saivism–and minor religious systems–Bhandarkar
Vedantic Buddhsim–Jennings
Vratakhamda-Hemadri

14 Wilson–H H Glossary of Revenue Terms and Phrases

ఆంధ్రగ్రంథములు

1	ఆంధ్రులచరిత్రము	శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు
2	ఆంధ్ర (శాసన) కవుల జీవితచరిత్రము	శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు
3	ఆంధ్రవచనవాఙ్మయము	"
4	ఆంధ్రవిజ్ఞానసంపుటములు	శ్రీ ప్రసాదభూపాలుడు
5	ఆంధ్రసర్వస్వము-పూర్వశాసనములు	సంపాదకుడు శ్రీ ఏడిద వెంకటరావు
6	ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము	సంపాదకుడు శ్రీకొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు
7	ఆంధ్రవాచస్పత్యము	శ్రీ కొ్ట్ర శ్యామలకామశాస్త్రి
8	ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికసంపుటములు	
9	కళింగసంచిక	సంపాదకుడు శ్రీ రాళ్లభండి సుబ్బారావు
10	శ్రీరాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకసంచిక	సంపాదకుడు శ్రీభావరాజు వేంకటకృష్ణరావు
11	రెడ్డిసంచిక	సంపాదకుడు శ్రీ వడ్డాది అప్పారావు
12	ప్రాఙ్నన్నయయుగము	శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధాని
13	వృత్తిపదకోశము	సంపాదకుడు శ్రీ భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి
14	వ్యాస సంగ్రహము	శ్రీ గిడుగు వెంకట రామమూర్తిపంతులుగారి సప్తతిమ జన్మదినోత్సవ ప్రచురణము
15	తెలింగాణాశాసనములు	రెండుసంపుటములు
16	శాసన పద్యమంజరి	సంకలనము-శ్రీ జయంతి రామమూర్తి పంతులు
17	పురుషోత్తమసంహిత	
18	ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు	(1) Elliots' collection (2) ఆంధ్రసర్వస్వము

ABBREVIATIONS

ENGLISH

A. – Apte's Sanskrit–English Dictionary.

A. P. G. A. S. – Andhra Pradesh Government Archaeological Series.

A. H. R. S. – Andhra Historical Research Society.

B. – Brown's Telugu–English Dictionary.

C. P. – Copper Plate.

E. C. – Epigraphia Carnatica Volumes.

E. I. – Epigraphia Indica Volume.

F. – Hindustani –English Dictionary-Fallon.

J. B. B. R. A. S. – Journal of the Bombay Branch of Royal Asiatic Society.

J. O. B. H. S. – Journal of the Bihar Historical Society.

H. A. S. – Hyderabad Archaeological Series.

H. E. D. (F) – Hindustani–English Dictionary (Fallow).

H. O. D.
H. D. } – History of Dharmasastra. (Kane).

H. V. – Hemadri's Vratakhamda.

I. A. – Indian Antiquary Volumes.

I. C. – Indian Culture. (Journal).

K. – Kittel's Kannada–English Dictionary.

L. L. – Luder's lists (Epigraphica Indica. Vol. X).

L. T. I. – Lexicon of Travancore Inscriptions.

M. – Molesworth–Marathi–English Dictionary.

M E R Madras Epigraphical Reports

MY A R - Mysore Archaeological Reports

M. T L. or T L. — Madras University Tamil Lexicons

N I - Nellore Inscription

P B -Percy Brown's Indian architecture

S I I - South Indian Inscriptions

S I T I - South Indian Temple Inscriptions

T D I — - Tirupathi Devastanam Inscriptions or

T. T. D E S — do do Epigraphical series.

W - Wilson's Glossary of Revenue terms and phrases

తెలుగు

ఆం సా ప. ప — ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

ఇం — ఇంగ్లీష్

ఉ — ఉర్దు

క — కన్నడము

త — తమిళము

తె శా. కా. శా. — తెలింగాణా శాసనములు_కాకతీయ శాసనములు

తె శా. ఇ శా. — తెలింగాణా శాసనములు_ఇతర శాసనములు

ప. — పర్షియన్

పా ర. మ. — పాండురంగమాహాత్మ్యము

పు. శా.	పురాతనశాసనములు. ఆంధ్రసర్వస్వము. ఎల్లియట్ సంకలనము
భార.	ఆంధ్రమహాభారతము
మ.	మహారాష్ట్రము
వృ ప. కో.	వృత్తిపదకోశము
శ.	శకసంవత్సరము
శ. ర.	శబ్దరత్నాకరము
శా. ప. మం.	శాసన పద్యమంజరి
సం.	సంస్కృతము
సూ. ని.	సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు
హం విం.	హంసవింశతి కావ్యము
హిం.	హిందూస్థానీ

TRANSLITERATION

శాసనశబ్దకోశములోని తెలుగు పదములకు ఇంగ్లీషు లిపి వ్రాయుటకు నుపయోగించిన
అక్షరములగుర్తు లీదిగువ సూచింపబడినవి

అ	a	గ	ga	న	na	దీర్ఘము	āīūē
ఆ	ā	ఘ	gha	ప	pa		
ఇ	i	ఙ	n	ఫ	pha		
ఈ	ī	చ	ca	బ	ba		
ఉ	u	ఛ	cha	భ	bha		
ఊ	ū	జ	ja	మ	ma		
ఋ	r	ఝ	jha	య	ya		
ఎ	e	ఞ	ñ	ర	ra		
ఏ	ē	ట	ta	ఱ	ṟ or ṛ		
ఐ	ai	ఠ	tha	ల	la		
ఒ	o	డ	da	ళ	la		
ఓ	ō	ఢ	dha	వ	va		
ఔ	au	ణ	na	శ	śa		
ం	m	త	ta	ష	sa		
ః	h	థ	tha	స	sa		
క	ka	ద	da	హ	ha		
ఖ	kha	ధ	dha	ఴ	z		

గమనిక

[అర్థవివరణములందు దొరలిన తప్పుల సవరణ వీనిని చదువరులు ముఖ్యముగా గమనింప ప్రార్థితులు మిగిలిన ముద్రణస్ఖాలిత్యములు లోపములు గ్రంథము కడపటి భాగమున వేఱొక పట్టికలో నొసగబడినవి]

పుట	తప్పు	ఒప్పు
42	ఉత్తరవాసస్సు *uttaravāsassu* ఉత్తరానక్షత్రము *The twelth lunar star*	ఉత్తరవాసస్సు *uttaravāsassu* ఉత్తరీయము *An upper-garment* (సూ ని) (*k*)
77	కృష్ణాష్టమి *krnāstami* శ్రావణశుద్ధఅష్టమి *The eighth day of the lunar month of srāvana*	కృష్ణాష్టమి *krsnāstami* శ్రావణబహుళఅష్టమి *The eighth day of the dark fortnight of the lunar month of śrāvana*
99	గోరోజనాలు *gōrōjanālu* పశువు పిత్తరసమునుండి తీయబడిన యొకానొక పసుపువచ్చనిపదార్థము *A brighty yellow pigment prepared from the bile of a cow*	గోరోజనాలు *gōrōjanālu* ధాన్యవిశేషము *A kind of paddy* (సూ ని)
101	ఘంటపరియలము, *ghamtapariyalamu* దేవాలయమునందలి పూజోపకరణవిశేషము	ఘంటపరియలము *ghamṭapariyalamu* జేగంట *A gong a flat saucer like bell*
124	తిరునక్షత్రము *tirunaksatramu* రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవధర్మమున మృతనక్షత్రము *The period or time of stars during which the Vaishna-vaite Alwars died*	తిరునక్షత్రము *tirunaksatramu* రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవధర్మమున వైష్ణవ ఆళ్వారుల జన్మనక్షత్రములు *The birth stars of Sri Vaishnava Alwars according to Vaishnava faith*
138	తోళన్ *tōlan* *The sign of the ablative case*	తోళన్ *tōlan* *The sign of the instrumental case*
176	పట్టోద్ధతి *pattōddhati* రాజ్యాభిషేకమునకు యోగ్యమైనట్టిది యువరాణి *Heir apparent*	పట్టోద్ధతి *pattōdhati* రాజ్యాభిషిక్తురాలు *Woman who is elevated to the crown*
271	విమలతృతీయ *vimalatrtīya* విమలవిదియ	విమలతృతీయ *vimalatrtiya* విమల తదియ

శాసన శబ్దకోశము

అ

అ *a* ఏవార్థకము *An intensive affix* పూర్వతః ఇయ్యారియుం బిల్లెమ ... బోలగరుసున పల్లమున కొండియగుణ్ట నడుమ సీమా। ఆగ్నేయతః ... బిల్లెమ పెద్దపూణ్డియు। నెరపుల యుం బోల గరుసున ముప్పారికల్ సీమా। దక్షిణతః ఇయ్యారియు నెరపులయుం బోల గరుసున। తాడ్లజేవసీమా। *EI* Vol IV, 43 (శ 975) తొణ్టగట్టుయ సీమము సప్తగోదావరియ సీమము *SII* IV, 1114 తోణ్టయ సీమము *SII* IV, 1115

అంకకాఱుడు *amkakārudu* (క అంకకాఱ) శూరుడు అంకకాడు మొనగాడు *A hero A veritable champion* సత్తిగ నంకకాఱ— ... *SII* VI, 102 (శ 928)

అంకణము *amkanamu* ఇంటిలో రెండు దూలములు లేక స్తంభముల నడిమి ప్రదేశము (సూ ని) ముప్పదిరెండు చదరపు మూరలు ఎనిమిది చదరపు గజములు *A space between any two beams or pillars (B) thirty two square cubits or eight square yards (m a m) A measure of land a definite quantity of ground a division of house consisting of so many amkanams (W)* శ్రీమన్మహామండ్డలేశ్వర ఎంగయ్యదేవ మహారాజులు తమ తల్లి దంద్రిం గారికిన్ని సేయించ్చిన ధర్మాలు తమ తాత మాదవవర్మకుం బ్రత్యక్షమైన దుర్గాదేవికి తొలి నిర్మితమై వుండిన గర్భగృహము ముందరి అంతరాళికమున్ను పదిలం సేయించ్చి ఆ ముందరను నల్ల శిలపు రాళ్లను అంతరాళికమును ఆముందరను తొమ్మిది అంకణాల రంగ మంటపమున్ను ఆ ముందరను భోగమంటపమైన మూండు అంకణాల భద్రమున్ను కట్టించ్చి *SII* IV, 789 (శ 1440)

అంకణము *amkanamu* (క అంకె) అధికారము వశము *Authority control* వాసుకి రవి సోమేశ్వరుండు మొదలైన దేవళు ఇభరాంరా అంకణానను ఖిలమై పోతేను *SII* X, 749 (శ 1505)

అంకిలి *amkili* నిరోధము ప్రతిబంధము *Obstruction* తిమ్మారెడ్డిం గారు సర్వమాన్యముగాను దేవరకు ఇచ్చిరిగాన యీ చెరులువాడ దేవరకుం జెల్లనీక యెవ్వరు అంక్కిలి శేశినాను గంగకత్తను గోవున్ను బ్రాంహ్మనిన్నిం జంపిన పాపానం బోవువారు *NI* Ongole, 30 (శ 1404)

అంగజీతము *amgajītamu* స్వంతజీతము *Personal salary* శ్రీ వీర ప్రతాప దేవరాయ మహారాయరు విజయనగరాన సింహాసనారూఢులై ... చేయుచుండంగాను, ఆ దేవరాయ మహారాయుల కుమారుండు శ్రీ వీరరామచంద్రరాయ ఒడయలు ఉదయగిరిన సుఖాన రాజ్యము చేయుచుంను కట్టిగ కంటినాయని గారి కొడుకు భావినాయని గారికి అంగజీతానకు బోయ వీళ్లలో యిచ్చిన గుందుళ్లపాటి పొలములోను *NI* Kanigiri, 4 (శ 1338)

అంగటి ముద్ర సుంకము *amgati mudra sumkamu* అంగడ వీధిని అమ్ముటకై తెచ్చు ధాన్యాది సరకులపై ముద్ర వేయుటకు విధింపబడిన పన్ను లేక రుసుము *Fees levied for affixing seal on the produce brought for sale in the market* కాకతి కుల తిలక ప్రతాప రుద్రదేవ మహ రాజు పృథివి రాజ్యము సేయుచుండ్డంగా శ్రీ మద్దేవరి నాయనింగారు దేవర అంగ్గభోగలకు ధారాపూర్వకము సేసియిచ్చిన వ్రిత్తి దేవరపసులకు పుల్లరి మాన్యమున్ను సుంకం సర్వ మాన్యంగానున్ను అంగటిముద్ర సుంకంవల్ల నిత్యద్రమ్మన్ను బచ్చులు దీయం సర్వ ... *NI* Darsi, 35 (శ 1232)

అంగడ సిద్ధాయము *amgada-siddāyamu* అంగడిపై నిర్ణీతమైన పన్ను *Fixed fee collected from each shop or stall* అంగడ సిద్ధాయము ఇంటికి రు ౧ దేవరకుంగానికి ఇంటివ ... *HAS* 13, 36 (శ 1046)

అంగడి నాయకుడు *amgadi nāyakudu* దుకాణములపై అధికారి ఆపణాధికారి *Superintendent of market* ఒడ్డవాది చింగమ శెట్టి మనుమండు భీముశెట్టి కొడుకు అంగడినాయకుండైన అజ్జను శెట్టి *SII* V, 1163 (శ 1206)

అంగడివిధి *amgadivīdhi* దుకాణములున్న వీధి *A market place or street where shops are kept* శ్రీ వీరసదాశివరాయలు విద్యానగరమందు రత్నసింహాసనారూఢులై పృథ్వీరాజ్యము ఏకచ్ఛత్రమై యేలుచుండగాను। శ్రీమన్మహా మండలెశ్వర మాడరాజు మల్లరాజుం గారి మనుమండు వల్లభరాజుంగారి కుమారుండు తిమ్మరాజుంగారు విద్యానగరము పెద్ద అంగడివీధి మైలసంతకు పడమటనుండే మాధవదేవరకు ఈ రంగ్గమంటపము అంకణాలు ... అంకణాలున్ను సమర్పించెను *SII* IV, 248 (శ 1467)

అంగడిసుంకము *amgadisumkamu* బజారులో గాని, సంతలో గాని అంగడిపై విధింపబడు పన్ను (త అంకాటికూలి) *(1) Tax collected from stalls opened in the Bazaar (T L) (2) A tax on shops or stalls of a village in which there is a market (W)* (1) మలయమున గణపతిదేవ మహారాజులు తమ జీయ మహాదేవ రాజు పేరు సెప్పి గజ్జరన మహాదేవేశ్వర శ్రీ మహాదేవరను ప్రతిష్ఠ సేసి నివేద్యపడులకూను అంగరంగభోగాలకూను నందమూరుపల్లియ చుటూను అంగడిసుంకము నగతిల చిన్నము గోమట్ల పరక వీసము యెడ సుంకపం గుడిమట్ల పెనుముట్లలం నీంటికి దీపలకు గం ... ఆతుకూర కండ పొలాన ఖం బండిని కుంసెండు పెటుకమానెండుగా లెకను ఆ సంద్రాక్కర్క స్థాయిగా నిల్పె॥ *SII* V, 116 (శ 1170) (2) అమల్లె బోయని పెద్దకొడ్కు పారిసెన బోయుండు గుడివాడ కుందేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు నిచ్చిన అంగడి సుంకము ఏమి సర కమ్మినాను మాడ

వీసాము లెక్కను వెలి వ్యవహారులు పెట్టువారు కోమటి పెండ్లిని కూంత్తువారు రుంక అచ్చువారు *SII* V, 212

అంగభోగము *amgabhōgamu* గర్భగుడిలోని మూలస్థాన దేవరకు చేయు స్నానవసనాభరణగంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాది వైభవములు *Various forms of enjoyments for the fixed image in the garbha–gṛha* చూడుడు-రంగభోగము (1) కాకతియ్య గణపతి దేవమహారాజులు రాజ్యంబు సేయుచుండంగా సకల రాజ్య సముద్ధరుండును శ్రీ కరణాధిపతియు నైన శ్రీ నామదేవ పండితులు పల్లినాంటిలోని దుగ్యపట్టణమునందు వంకేశ్వర దేవరకూం బరివార దేవతలకూ మధ్యాహ్నపు మూవటి జీవిరం బియ్యం నాగేశ్వర దేవరకు ఇరు ప్రొద్దటి జీవిరము బియ్యం పాగేశ్వర దేవరకు ఇరుప్రొద్దటి జీవిరం బియ్యం ఈ జీవిరాల వప్పునకుం బెసలు మా౩ ఈ జీవిరాలకు నెయిసోలలు ౩ వంకేశ్వర దేవరకు అఖండం నేతి దీపం అఖండం నూనెదీపాలు నాగేశ్వర దేవరకు అఖండం నూనె దీపం సంధ్యాకాల మన్నిటికి పరివార దేవతలకూ దీప మెత్తేది॥ శ్రీగంధ మెండాటికి గ ౩౦ గుగ్గిలం గ ౩ విడెంపోకలు అన్ని దేవర్లకూ నిత్య ౨౮ అకులు ౧౬ పంచపర్వాలు ౫ కి దేవర విభవ వెచ్చంగ ౨ సేసేది॥ చాతుర్మాస్య నెలలు ౪న్ను నిత్య యేవుర పాన్పతులకు భోజనం తెన్నగాం బెట్టేది॥ ఇంతవట్టు దేవరకు అంగభోగము *SII* X, 334 (శ 1178) (2) ఈ క్షేత్ర మనుభవించి దేవరం గొలిచిడి సానులు నరిసింహ్యాదేవ చక్రవర్తుల భోగస్త్రీ వీరక్కగారి కూంతులు బుద్దెసాని మాంకసానిన్ని గొలవాడ పోతునట్టవుని కూంతులు తల్లసానిన్ని పోలగంగా సానిన్ని అంగభోగ మమృత మణికై పెంకలపాటి ఉత్తరానను కలువలపల్లి పాటి పందుము క్షేత్రము పెట్టిరి *SII* VI, 668 (శ 1359) (3) శ్రీవీరప్రతాప కృష్ణదేవమహారాయలు సింహాద్రినాధునికి శ్రీఅంగభోగానకు గంధం పలం॥ అగరు మా౨ కపూ౯రం చిన్నం కస్తూరి చిన్నం॥ పన్నీరు చి ౪ కుంకుమ పూ౬ చి ౧ పూల దండలు ౪ మాలెలు ౪ *SII* VI, 695 (శ 1441)

అంగము *amgamu* దేహము, శరీరము *Body* బంకాడిన నంగంబు నం బట్టి యాలిని మగని నింకొ్కడు చంపిన దణ్డువు లేదు *EI* XXX, P 280, 284 *(900-1000 AD)*

అంగరంగభోగాలు *amgaramgabhōgālu* (చూడుడు అంగభోగము రంగభోగము దేవుని ఉత్సవవిగ్రహమునకు చేయు గీతవాయిద్య నృత్యాది వైభవములు *Different kinds of enjoyments associated with the processional deity Decoration and illumination of God (B)* (1) శ్రీ వెలినాటి గొంకరాజులు శ్రీ త్రిపురాంతక దేవర అంగరంగ భోగాలకు కమ్మనాంటిలోని గుండేటిదరి బేటలపాడు చతుస్సీమమూనను ధారాపూర్వ౯కము సేసి ఇచ్చె *SII* X, 63 (శ 1028) (2) శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కాకతియ్య రుద్రదేవ మహారాజులు శ్రీమత్ కుమారగిరి త్రిపురాంతక దేవర అంగరంగ భోగాలకు కొండవల్లి నాంటిలోని రేవూరును చతుస్సీమమును సకలాయ సహితముగా ధారాపూర్వ౯కముగా నిచ్చిరి *SII X, 241* (శ 1107)

అంగరక్ష *amgaraksha* శరీరరక్షకుడు *Bodyguard* కకేత రుద్రయ రాజులు అంగరక్ష *SII* VI, 591 (శ 1197)

అంగరవారము *amgaravāramu* అంగారకవారము, మంగళవారము *Tuesday* కుంభమాసమున కృష్ణపక్షమున అంగరవారము నాణ్డు *SII* IV, 1337. (శ 1086)

అంగరేక *amgarēka* దేవుని విగ్రహమునకు చందనాది మైపూతలగావించి, అలంకారవస్త్రాదికముల గావించు దేవకర్మి *One who decorates and embelishes the deity* శ్రీ గోపినాథదేవర విత్తి క్షేత్రాలు సేసిన క్రమము రంగభోగాల వారి జీత రావులు అంగరేకకు న ౫ *SII* X, 422 (శ 1191)

అంచులవారు *amculavāru* చిత్రకారులు వస్త్రములకు అంచులు నేయు నిమిత్తము చిత్రములు వ్రాయువారు ముచ్చి (వా) *Persons who prepare designs for the borders of cloth for the use of weavers Designeis painters (B)* యేకలాస ఖానునింగారు అద్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తన పేర యేకలాసఖానపుర మని పేట కట్టించి ఆ పేటకు కౌంలు ఇచ్చిన వివరం॥ మగ్గంలోకి సాలె జాంగ్రడ వారు మొదలి వహిర్ం॥ రెండోవహిర్ం॥ మూండోవహి మాల మగ్గాలకున్నుర్ం॥ అంచులవారు మొదలి వహిర్ం॥ రెండోవహిర్ం *SII* X, 753 (శ 1522)

అంజీపని *amjīpani* చెఱువులు, ఏటికాల్వలు మరమ్మతు చేయుటకు రైతులు ఎకరా కొక్కరు చొప్పున జేరి ఎట్టి కూలి గొనక చేయుపని *Customary labour Forced labour (m a m)* వీండ్లకూ వుండె పశ్వులు సన్నజీవాలున్ను పుల్లరి లేకుండానున్ను యిదేగాక వీండ్లతో పాటు చెర్వుల అంజీపనిచేసే ఈ నాల్గు గ్రామాదులలో వుండె వాడ్డెలు పుల్లరి మాత్రం లేకుండానున్ను *NI* Kandukur, 48 (శ 1573)

అంజ్జివణ్ణతువ్యాపారి *amjjivannatuvyāpāri* సంచానసంవారు (త అంచువణ్ణం) ఒకనొక వర్తకసంఘము దానికి చెందిన వర్తకుడు *Trade guild (T L) (2) A merchant belonging to a tiade guild* శ్రీమతు విశాఖపట్టణంమ్మైన కులోత్తుంగచోడ పట్టణమున నగరము పన్నిద్దఱును మకులవల్లి పట్టణమున అంజ్జివణ్ణతువ్యాపారి పత్తనాదిత్య మలమాండల మాతామనకు నిచ్చిన శాసనపత్రము *SII* X, 551 (శ 1018)

అంటన్య *amtanya* భోజన పాత్రము *A plate for food offering to the deity* శ్రీ నరసింహ తీర్థ౯ శ్రీపాదాలు శ్రీ కుమ్మ౯ నాథుని నగరియందు శ్రీ రామనాథునికి సీతాపరమేశ్వరిన్ని లక్ష్మణ దేవరన్ను ప్రతిష్టించి అంట్టన్యమగా ఉరువులు పది ఇంతవట్టు శ్రీ రామనాథునికి పెట్టిరి *SII* V, 1172 (శ 1215)

అంటిది *amtidi* అటువంటిది అట్టిది అమహదర్థక ప్రథమైకవచన రూపము *The singular of the third person nueter* యీదివియ ఆచంద్రాక౯ము నడపంగలయంటిది *SII* V, 1032 (శ 1048)

అంతరంగకుడు *amtaramgakudu* రాజవైద్యుడు *A Court physician* ఖల్గు ఖండ విషయే మహాసామన్త, శ్రీ సామన్త, దండనాయక, అంతరంగ కుమారామాత్య। ఉపరిక। విషయపతి। గ్రామపతి। భాగి। భోగ్యాది విషయ జనపదానాం అన్యాంశ్చ చాట భట వల్లభ జాతీయాన్ యథార్హం మానయతి ఆదిశతి చ విదితమస్తు *EII* XXIV-17, P 133

అంతరాయము *amtarāyamu* (1) దేవాలయాంతరాదాయము (2) భూఫలసాయముపై చెల్లించు రొక్క రూపమగు పన్ను *(1) In-*

ternal revenue of a temple (LTI) (2) Along with kudimai (Paid in money) implied dues payable on the produce of land This is paid in money (M E R 1923-24), P 110 (1) భీమేశ క్రముకవనాలి పాలికై యోఽదేయః స్యాత్ర్పతిసమ మంతరాయసంజ్ఞః *SII* IV, 1214 (శ 1088) (2) కోన సత్యరాజుల కొడుకు భీమరాజు అంతరాయములో పైన సమస్తాయములు విడిచి సర్వకార పరిహారముగా ధర్మువుగా నిచ్చిన నేల ఖణ్డువులు ౩౹ *SII* IV, 1098 (శ 1075) (3) తాలంద పంద్రెణ్టిలోని తటాకాన వలయు చుట్టున భూమి సమస్తాయములు కోరు అంత్తరయ అభినవాయములు శ్రీ కామార్ణవ దేవర వీర భద్రేశ్వర దేవర సన్నిధానమున ధారాపూర్వకము సేసి ఇచ్చితిమి *SII* X, 707 (శ 1075) (4) శ్రీ రాజేంద్ర చోడిపణ్డయ నంత్తరాయము లోపుగా సప్తగోదావర సంగ్గమమున శ్రీమారిహారేశ్వర దేవరకు హవిబల్లియచ్చనలు నడుచునట్టుగా ధారాపూర్వకము సేసి సర్వకరపరిహారముగా ఇచ్చిరి *SII* IV, 1059 (5) తిరివీథి, అణ్డరులు, మేదఱు సామణ్డరు పెమ్మడి అణ్డరు విచ్చిన పొలనకుం ద్రావిణ్డికి అప్పబోగసానివి సంప్పదలు లోపు గోమణ్డల మరియాదలు బాయ మెచ్చెడి అర్ద్దాయ, అంతరాయ, వెణ్డయ కారములులోపైన సమాస్తాయములు ఇచ్చితిమి *SII* IV, 1048

అంతరాళమండపము • *amtarālamandapamu* గర్భగృహము ముందలి మండపము *Porch before sanctuary of the temple Ante-temple*

గర్భగృహము	అంతరాళికము	ముఖమండపము

(1) నాగేంద్ర దేవ చక్రవర్తికిని భవాని దేవంమ గారికిని సుపుత్రుండైన కుమార యెఱ్ఱమయంగారు సమర్పించిన ధర్మాల వివరం పంచ్చ ధారలలోను పెట్టిన క్షేత్రం వీరికి అంతరాళ మండపము వరుంపించ్చి *SII* IV, 663 (శ 1354)

ఆంతరాళికము *amtarālikamu* అంతరాళ మండపము (*Same as amtaralamandapamu*) సీ॥ డంబైన గర్భగృహం బంతరాళికంబును ముఖమంటపమును జెలంగ (హం విం 1 180) ఆ కేశవునికి గర్భగృహం అంతరాళికాలున్ను భూదేవి లక్ష్మీదేవికి గరుడ కంభమున్ను నీలకంఠేశ్వరుని గుడిని తమ తండ్రి మల్లమరాజుకున్ను తమ తల్లి గంగ్గమంగారికిన్నిం బున్యంముగాను అనంతములైన దండములు సమర్పించ్చి ప్రతిష్ట శేశెను *SII* X, 746 (శ 1487)

అంతవట్టు *amtavattu* అంత మేర వ్యాపించిన ప్రదేశము *The area Covered by the entire place* నానాదేశినగరం సంఘానము పొత్తపినాడు అంతవట్టూను త్రిపురాంతకం పేరిట నమ్మిన సరకునకు మాడను రెండేశి కనరి వీసాల లెక్కను మగమ ఇచ్చిరి *SII* X, 429. (శ 1192)

అంతవట్టు *amtavattu* సర్వము *All* అంతయును స్వస్తి శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర మూరురాయజగద్దళ చలమర్తిగండ కాకతియ్య రుద్రయ్య దేవమహారాజుల లెంకక శ్రీ త్రిపురాంత్తక దేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధకులైన శ్రీమంతు శ్రీకంఠ శివగురు దేవకుల హస్తానం దగిన అంతవట్టు అత్తఽ మిచ్చి *SII* X, 428 (శ 1192)

అంతవట్టు *amtavattu* అపరిమాణముకొలది, యావత్తు, అంతపర్యంతము *All, the whole* దోచెన పెగ్గడ గణపయ సంసిద్ధస్థానమ్మైన వేల్పూర అడ్డవట్టమేర అంతవట్టూను యేమి యేనాను విలిచిన అమ్మిన *SII* X, 314 (శ 1169)

అందలము *amdalamu* (సం ఆందోళః) పల్లకి దేవుని యూరేగింపుటుత్సవమునకై వినియోగింపబడు పాలకి *Palanquin for the procession of the deity see Upparapu godugulu* మహాదేవరకుం జేల్లేటి వైభోగాలు అంద్దలమూను భారతి జయ మార్గ (శ 1318)

అందలము *amdalamu* (సం ఆందోళః క అన్దళ) పాలకి సామంత చిహ్నములలో నొకటి *A palanquin An insignia of a subordinate chief* శ్రీలలనుండు దాయగజసింఘము సోడియ గొంకకధారిణీ పాలక శేఖరుం డతని భక్తికి శక్తికి మెచ్చి యందలం బాలలితాతపత్ర నిచయంబును గాహడునుం దయారస ఘాలితదోషపంకుడగు కంటని కిచ్చె నమాత్య లక్ష్మితోన్ *SII* IV, 675 (శ 1062)

అందు *amdu* అధికరణమును దెలుపు సప్తమీవిభక్తి ప్రత్యయము వైషయిక సప్తమి *In relation to Locative affix showing relationship* కం౹ చతురుపధాశుద్ధమహా౹ మతి గంటని తమ్ముం డుచితమార్గుఽండు గొంక౹ క్షితిపాలకునం దనిమిష౹ పతియందు గురుండు పోలెం బరగుచు నుండెన్ *SII* IV, 675 (శ 1062)

అందుల *amdula* అందు సప్తమీవిభక్తి ప్రత్యయము ఏకవచనార్థము *Singular locative affix* అందుల గొల్లమంతయును ఈ మూాండు దీపములు నడపింప్పంగలవారము *SII* X, 208 (శ 1122)

అంబరము *ambaramu* (సం అంబరం) ఆకాశము శూన్యమను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *The sky, the symbolic expression for number zero* శాకాబ్దే చంద్ర బాణాంబర శశిగణితే సౌమ్య సంవత్సరే *SII* X, 27 (శ 1051)

అంబష్ఠుడు *ambastadu* మంగలివాడు వానికి ప్రత్యేకముగా గ్రామములో నిచ్చిన వృత్తి సూచితము *Barber a seperate gift of land is provided along with other propessional of the village* అంబిష్ఠస్యైకః౹ ఇతిగుణవృత్తి భాగాద్వశః E IV 10 (శ 1024)

అంబిక *ambika* తల్లి గౌరవపూర్వకమైన స్త్రీ నామాంత్య పదము *An honourable suffix to the names of women of status* వెలనాటిలోని చావులూరికి రడ్డియైన అయ్యతునాయకునకుం కులాంగనయైన అయ్యమాంబిక చావులూరి శ్రీగోకేశ్వర దేవరకు నఖండవర్తిఽ దీపమున కిచ్చిన గొఱియలు ౨౫ *SII* X, 112 (శ 1065) 33 (4)

అంబుదపథము *ambudapathamu* ఆకాశము శూన్యసంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number zero* శాకాబ్దే గుణ భూభృదంబుదపథ శ్వేతాంశుభి స్సమ్మితే *SII* IV, 676 (శ 1078)

అంబుప్రదానము *ambupradānamu* వాపీకూప తటాకాది జలాశయ ప్రతిష్ఠ ప్రపాస్థాపనము *The consecration of wells, tanks and watersheds for the use of water by the public* గేహదానం వివిధతర వటీదాన మంబుప్రదానం *HAS* 13 50. (శ 1198)

అంమజియ్య *ammajiyya* అమ్మజియ్య అమ్మవారు దేవుని భార్య *The consort of the deity* అనపోతాయరెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరిరెడ్డింగారు ప్రిథివి రాజ్యము సేయుచుండ చొక్కన సింగనంగారిని తంగ్గెడ యేలం బెట్టినను శ్రీ అనంతగిరి శ్రీనరసింహుండు చొక్కనంగారికి సంన్నిధైతేను శ్రీనరసింహునికింన్ని అంమజియ్యాలకుంన్ను ఆడువార్లకుంను కలుతిరుముట్టులు గట్టించ్చి ఆగమోక్త ప్రకారాన ప్రతిష్ఠలు చేయించి *SII* X, 565. (శ 1313)

అంమ్మంగారు *ammmamgāru* గ్రామదేవత *Village goddess* కంమ్మదాఇపల్లె అమ్మంగారిక్కి అమృత పడ్లకుంన్ను దీపారాధన కున్ను *NI* Rapur, 10

అంమ్మవారు *ammmavāru* గ్రామదేవత *Village goddess* అంమ్మ వారి పుభయం గుమ్మరాజు గురవయ్య సదాశేవ *NI* Nellore, 119

అక *aka* అక్క స్త్రీనామాంత్య పదము దారక = దారక్క కామక = కామక్క, ఎఱియక = ఎఱియక్క *An honorafic suffix to the feminine names* (1) ప్రోలనకూంతుఱు పేరక *SII* IV, 676 (శ 1073) (2) సానిసూరనదారకయు ఎఱుయనకాటకయు కొమ్మనప్రమానకయు ప్రమానవకామకయు కానువకాలెకయు మల్లవ ఎఱియకయు కేశవమల్లకయు *SII* VI, 200.

అకరము *akaramu* పన్నులేని భూమి అగ్రహారము *Place or land or property obtained free of tax or exempted from payment of tax An agrahara* శ్రీకాంతా నిలయంబు శిష్ట జనతా సేవ్యంబు శాలివనానిక। ప్రాంత జలాశయోద్గత ఒనన్నీరేజకో భాన్వితం శాకీన్న ద్విజనర్దనంబు రమణీయ స్థానమై కమ్మలో। నాకా ధీశపురంబు కంచె నిది మేల్నా నొప్పు రాయూరిలను। రాజితకీర్తులట్టి యకరంబునం గమ్మ కులోద్భవులు *SII* VI, 235 (శ 1080) శ్రీ కరణ రాచపడి హత్తుపురవరిసూరపోతు అమరవెల్లి గ్రామమునన్ను పదిపుట్ల భూమి తాంబ్రశాసనము అకరముంగా బడసి *SII* V, 1342

అకాకాని *akākāni* (ప అకాకానీ హిం ఆగాఖాన్) నాయకుఁడు *The Chief the leader* ను (వాలాలాయిం)గారు చెప్పన్న దేశాలకూ పాచ్ఛాయి చేస్తుపుండంగాను అమారతు అయాలతు పనహో మొకబ్రజుల హాజరతు అకాకాని లవారు *SII* X, 772 (శ 1618)

అకాళప్రసాదంపళ్యము *akāla-prasādam-palyamu* అకాళప్రసాదమను భక్ష్య విశేషము అది యుంచిన పళ్ళెము *A kind of edible and the plate containing the same* శ్రీవల్లభునికి సమర్పించి యీ ఐయిదు గ్రామాల ఆయంవల్లాను శేశిన నిత్యనైవేద్య కట్టడ ,అకాళ ప్రసాదం పళ్యాలుఃు *SII* IV, 981. (శ 1440)

అకు *aku* అగు, అవు. పళ్ళుమహా పాతకన (కు) పళ్ళుమహా పాతకు అగు *EI*, XXVII, 42 A,C *(600 700 AD)*

అక్కసాల *akkasāla* (క అక్కసాలె త అక్కసాలై) స్వర్ణ కారుడు *A goldsmith* ఇతి కర నిశ్చయ మకరో దాచంద్రాక్కకం వరాంతకో నృపతిః। అక్కసాల పేరు మట్టికి చి ౮ *SII* IV, 1384

అక్కాలపాయసం *akkālapāyasam* భక్ష్య విశేషము *A kind of edible* పొత్తపినాంటి సీమలోని తాళ్లపాక గ్రామం ౧ ఈ గ్రామ మందుగల రొఖధాన్యాలు సవ్వఁమున్ను దేవుని శ్రీ భండారానకు రూపుసేసుకొని దేవునికి దిన ౧ కి అరగించే అమృత పడి నైవేద్యం పళెలు ౧౦ అక్కాలపాయసం మండ్లలు ౨ అప్పపళు ౨ ఈ మరియాదను ఆచంద్రాక్క స్థాఇగాను నడపంగల వారు *SII* IV, 282 (శ 1486)

అక్షతదియ *aksatadiya* అక్షయ తృతీయాతిథి వైశాఖ శుద్ధ తదియ అక్షయ పుణ్యమును గలిగించు పుణ్యతిథి ఈ దినము కృతయుగారంభమని భావింప బడుచున్నది దీనినే పరశురామజయంతియని పిలుతురు ఆ నాడుచేయు స్నాన, దానాది కార్యములవల్ల అక్షయ పుణ్యము లభించునని భావింపబడుచున్నది *The third lunar day of the light half of Vaisakha It is supposed to be the anniversary of creation or the first day of Satyayuga or Kritayuga It is considered to be the birthday of Parasurama The merit obtained from taking a bathe and from offerings on the day is considered to be imperishable and hence the name* జయ సంవత్సర వైశాఖ శు ౩ అక్షతదియ మన్వాది పుణ్యకాల మందును *NI* Gudur, (III) (శ 1456)

అక్షపటలుడు *aksapata'udu* అక్షపటలము = వ్యవహారపత్రములు జాగ్రత్తపరచు కొట్టు దాని రక్షకుడు *Person in charge of records Keeper of record room* దేశాక్షపటలాధికృత హరిదత్త సూనునా మ పరేణ లిఖిత మితి *EI* XII,

అక్షయదీపము *aksayadīpamu* అఖండదీపము *A perpectual lamp* ఉదయగిరి సాధించి పడిరాయని దోలి దాక్షారామ భీమేశ్వర దేవరకు అక్షయ దీపంబులు నిలిపి ధర్మసమేతుండైన రాజెనాయకునికి *HAS* 3 (శ 1157)

అక్షయపుణ్యము *aklhayapnyamu* క్షయములేనిపుణ్యము *Inexhaustible religious merit* శ్రీ కొప్పేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు కాకతీయ్య ప్రతాపరుద్రదేవరాజులు ప్రిథ్వీరాజ్యము సేయంగాను స్వస్తి శ్రీ మన్మహాప్రధాని అంనయప్రెగ్గడ వారికి అభివ్రిద్ధిగాను అక్కయం గారి కొడుక్క రుద్రాజునింగారి తంముండు లింగముంగారు మల్లయంగారికి రుద్రదేవనింగారికి అక్షయ పుణ్యాలుగాః *SII* V, 110 (శ 1239) శ్రీమతు వేమయరెడ్డింగారు తమతమ్ముండు మల్లయరడ్డింగారికి అక్షయ పుణ్యముగాను గుడిమీంది సువన్న కలశాలు ఐదున్ను పహిండిపట్టమున్ను కల్పాంతర స్థాయిగాను సమప్పణ సేసిరి। *SII* VI, 243 (శ 1267)

అక్షయభండాధికారులు *aksayabhamdādhikārulu* అక్షయము = తఱుగని, భండారము = బొక్కసము, అధికారి = పరిపాలకుడు, ఉద్యోగి *The superintendent of the treasury which is inexhaustible or which is always full* ఆత్రేయ గోత్రుక్షైన

పెద్దిసోమయాజుల పుత్రులు నారాయణవాజిపేయాజుల పౌత్రులు అక్షయ భండారాధికారులైన నారాయణ ప్రధానులు "తస్యాన్వదన తథండారాధికృతో స్థిరః। నారాయణబుధః ప్రధాని రితి విశ్రుతః॥ *SII* VI, 982 (శ 1218)

అక్షయసుకృతము *aksayasukrtamu* అక్షయము+సుకృతము క్షయములేని పుణ్యము *Inexhaustible religious merit* అల్లాడ్రెడ్డిం గారి కుమారులైన వీరారెడ్డింగారికిన్ని వేమారెడ్డింగారికిన్ని అక్షయ సుకృతంగాను నాణ్ణరెడ్డి పోతిసేండు చేయించ్చెను *SII* V, 673

అక్షరము *aksaramu* అకారాది వర్ణములు అక్షరాలా యనగా అంకె లను లిఖితపూర్వకముగా చెప్పుట *The figures expressed in words or writing* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణదేవరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథుని దర్శించి తిరువెంగళనాథ దేవునికి కనకాభిషేకం చేసిన రాఖవరహాలు గ 30 000 అక్షరాలాను ముప్పైవేలవరహాలున్ను *SII* IV, 282 (శ 1486)

అక్షోదకధారాపూర్వకము *aksōdakadhārapūrvakamu* భూమి దానము అక్షతలతో నీరువిడిచి చేయువిధానము *Gift (of land) made with libation of water and consecrated rice* శ్రీవత్సగోత్రం ఆపస్తంభ సూత్రం యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన బెన్నెకంటివిశ్వనాథయ్య కొమాళ్లు మల్లరుసయ్యవారు చందలూరి పొలాన ఇచ్చిన క్షేత్రం గ్రామం దక్షిణపు దిక్కున రావినూంతుల చెరువుకు తూర్పునాను, పూరితూర్పు నాను కూడాను కేసరిపాటిని క్షేత్రం ౫ ౦ అక్షోదక ధారాపూర్వకము గాను ఇస్తిమి *NI* ongole, (28) (శ 1456)

అఖండదీపహస్తప్రతిమ *akhamdadīpahastapratima* హస్త ప్రతిమాకారముగల అఖండదీపస్తంభము *A lampstand made of a figure with hands* గంగామహాదేవింగారు శ్రీ కూమ్మనాధుని సన్నిధిని అఖండదీపహస్తప్రతిమన్ను సమర్పించిరి పాదాదాచంద్ర తారాకర్కం దీపహస్తాం సుశోభితాం। కూమ్మనస్యాగ్రే ప్రదీప్యర్థ ప్రతిమామప్రతిభాం ॥ *SII* V, 1189 (శ 1265)

అఖండ నెయి దీపము *akhamda nera dīpamu* దేవాలయములో నిత్యము దేవుని సన్నిధిని వెలిగెడు దీపము *A lamp which is always kept burning a cresset* శ్రీ రంగనాథ భట్టోపధ్యాయ భార్య గంగాదేవి తన భర్తకు పుణ్యాభివృద్ధిగా శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధియందు నిత్యమున్ను అఖండ నెయి దీపము వెలుంగుటకు శ్రీ భండార మందు పెట్టిన గండమాడలు పద్దెండు చిన్నలు ఏను *SII* VI, 886 (శ 1211)

అఖండ వర్తిలోహ దండుదివియ *akhamda-vartilōha-dandu divıya* ఇనుప కమ్మితో జేయబడిన అఖండ దీపము *A lamp post made of iron* వెలనాణ్టి పలివేరి త్రిపురుష దేవరకు నాచంద్రార్కర్క మఖండ్డ వత్తి దివియలు మూండ్టికి దండ్ణనాయక తిక్కపయ్య నాయకు లిచ్చిన గొఱియలు నూటయేంభది *SII* X, 6 (శ 965) అఖండ్డ వత్తి దివియ అరకు ఇందుల గొల్ల భీమయ బోయుని కొడుకు కాటియ బోయండ్డైన శ్రీ పురుషోత్తమ కోని వనమునం బెట్టిన ఇన్పయొద్దు ౨౫ లెక్కను నిత్యయ పడి యరమానిక నెయి పోయంగలవారు *SII* V, 21

అఖసాలి *akhasāli* (క అక్కసాలె త అక్కసాలై) స్వర్ణకారుడు *A goldsmith* శంకర సూమనా ఉత్కీర్ణం శాసనం అధికృత నగన అఖశాలి భోఇనా ఇతి॥ *EI*. XIII, 19

అఖిల దేశాల తెలికి వేగురు *akhila-dēsāla-telikivēguru* వివిధ ప్రాంతములకుచెందిన నేయి తెలిక కులమువారు *The thousand sects of oil mongers belonging to various countries* బెజవాడ మల్లేశ్వర దేవ దివ్యశ్రీపాదప్రద్మారాధకులైన అఖిలదేశాల తెలికి వేగురు బెజవాడ మల్లేశ్వర దేవరముందటి నందిమండపము చేయించ్చిన ధర్మము *SII* IV, 774 శ (1331)

అఖిలదేశాల పదునెన్మిది మంది శ్రీవర్ణవులు *akhila dēsāla padinenmidi-mamdi-Sri-Varh avulu* పదునెనిమిది దేశాలకు చెందిన శ్రీ వైష్ణవులు శ్రీ మద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప దేవరాయ మహారాయలుకుం బుణ్యముగాను కొండ శ్రీనరసింహ దేవుని వసంత పున్నమ తిరునాళ్ల మహోత్సవం అఖిల దేశాల పదినెన్మిది మంది శ్రీ వైష్ణవులున్ను యెంభైఆరు దేశాల చాలు మూల సమస్త భక్తులున్ను వేంచేసి కొలువంగాను *NI* Ongole, 132 (శ 1365)

అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకులు *akhilāmdakōti brahmāmda nāyakulu* సర్వజగత్ప్రభువైన దేవుడు *The lord of the entire Universe, a title applied to the supreme deity* అఖిలాండ కోటి బ్రంహ్మాండ నాయకులైన ముక్తనూతులపాటి చెన్నమల్లి ఖార్జునదేవునకు *NI* Ongole, (83). (శ 1327) శ్రీ మద ఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకులైన కొంచెలికోట వరద రాజస్వామికి *NI* CP, 12 (శ 1360)

అగండ్డదీపము *agamdadīpamu* అఖండ దీపము *A perpetual lamp a cresset* శ్రీ మోంగోలని శ్రీ మూలస్థాన శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహా దేవర ముందటి నందిమండపము నందు అత్తిలి దేవయరడి తమ తల్లి మేడ మరడి సానికి తండ్రి నాగిరెడ్డికి ధర్మునగం బెట్టిన శిలా కంబమూను అగండ్డ దీపమూను *SII* X, 511 (శ 1237)

అగడి, అగడత *agadi agadata* అగడ్త, కందకము *A ditch, a moat* శ్రీ వీరతిరుమలదేవ మహారాయల నవరము చిన్నప్ప నాయనింగారు పెనుగొండ పట్టణం కట్టుక యేలుచున్న తిరుమలదేవ మహా రాయల ప్రతాపాన పెనుగొండ పెద కోటకు ప్రతి పిల్లకోట (ప్రేతి) వాకిళు బురుజులు అగడత మొదలినవి కట్టిచ్చి పెదకోట అగడిన్ని దుగ్గం కోటాను జీర్ణోద్ధారణం చేయించ్చెను *SII* VII, 563 (శ 1499)

అగణ్టు *agantu* గంటు లేక పోవుట గట్టు కరశేషము *Exemplian from gantu* శ్రీ భీమేశ్వర దేవరకు పీట్టమకొడ్కు మడ పలి నూంకొండయైయిన మగదరాయ క్షేత్రపోలు నాణ్ణందమ రట్టడికమున కవడ్డరట్టడికమున అలరోనకు ఉత్తు నేల అగణ్టులోపుగా నిచ్చితిమి *SII* IV, 1250 (శ 1044)

అగుర్వు. *agurvu* (క అగుర్వు) ఆశ్చర్యము. విస్మయము *Amazement, astonishment* (1) అంబరవనువియ ద్రమితాంకుమిత శకధాత్రి

పాబ్దములు బహుధాన్య వర్ష వైశాఖ సితపక్ష వారిజోదరతిథి గురువాసరమున నగువ్యగాంగం గడుభక్తి విషువు సంక్రాంతిం గొట్టియడొన శంకరునకు *SII* VI, 625 (శ 1080) (2) గొడుగులు నందలంబును నగువర్ణగుచున్న మహావిభూతియుం బ్బడసెను విశ్వకర్మ్మముని శార్వ్వతివల్లభుచేత విద్యమెయిం గొడుగులు నన్దలంబును నగువ్వర్గుచున్న మహావిభూతియుం బ్బడసెను నెల్లమడ్డ జనపాలకుచేతను నూరం డమ్మర్ మైయి *SII* VI, 117 (శ 1040)

అగుష్టి *agusti* (సం అగ్నిష్ట క-అగ్గిటిగె) కుంపటి శీతకాలములో చలి కాచుకొనుటకై యేర్పాటైన కుంపటి *A gift of fire place or furnace made to keep warm in winter* ఏవురు బ్రాహ్మణులకు అగ్రాసనమునకు విద్యా చ్ఛత్రమునకుంగా నిచ్చి ఇంద్ద సీతుంగాలమునకు అగుష్టియు డాకాలమునకూం జలివంద్దిరియుం బెట్టించి *SII* V, 1342

అగ్నివిశ్యగోత్రము *agnivisyagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము బ్రాహ్మణ గోత్రము *Linage of a sage Agnivisya* అగ్నివేశ్యస గోత్రాయాశీతితార్కకాయ భోజస్వామినే।

అగ్రమహిషి *agramahisi* పట్టపురాణి *The chief consort, Queen* శ్రీమద్బుద్ధ మహేశ్వరాగ్రమహిషీ గుండాంబికా సువ్రతా। శ్రీమన్మహామండ లేశ్వర బుద్దరాజుల శ్రీమహాదేవులైన గుండమ దేవులు॰ *SII* IV, 680 (శ 1093)

అగ్రహారము *agrahāramu* బ్రాహ్మణులు గాని, వైశ్యులు గాని నివసించుటకై నిర్మింపబడిన గ్రామ భేదము వారికి సర్వకర పరిహారముగా పోషణార్థమిచ్చెడు వసతి బ్రాహ్మణాగ్రహారము *A village occupied by Brahmins or Vaisyas and held rent free under special grants, a village granted to Brahmins in general for sustenance* సీ॥ దక్షిణగంగనాఁ దద్దయు నొప్పిన గోదావరియు జగదాదియైన। భీమేశ్వరంబును బెడఁగగుచున్న శ్రీ పర్వతంబును జూచి యుర్విలోన। ననఘమై శిష్టాగ్రహార భూయిష్ఠమై ధరణీసురోత్తమ మాధ్వర నిధాన। పుణ్యసమృద్ధమై పొలుచు వేఁగిదేశ విభవంబుఁజూచుచు విభుఁడు దక్షి। తే॥ ణాంబురాశి తీర్థంబున కరిగి దురిత। హారియైన కావేరి మహాసముద్ర। సంగమంబున భూసురేశ్వరుల కభిమ। తార్థదానంబు లిచ్చి కృతార్థుఁ డగుచు। భార ఆ ప 130 తస్మైకోరమియనామ్నే సువర్ణ భాణ్డాగార శ్రీ కరణ। ముఖ్యాయా యెలవఱ్ఱు గ్రామ స్సర్వ్వకర। పరిహారేణ అగ్రహారీ కృత్య ఆ జ్ఞప్తిః కటకరాజః। పోతన భట్ట కావ్యం జొన్నాచాయ్యర్ లిఖితమ్। రెండవ అమ్మరాజు ఎలవఱ్ఱు శాసనము *IA* XII, p 91-95

అగ్రహారికుడు *agrahārikudu* అగ్రహారమును బొందిన వాడు, అగ్రహారాధిపతి అగ్రహారములో నివసించువాడు *Officer-in charge of an agrahāra (H O D P 977) Resident of agrahāra* భట్లపల్లె అగ్రహారికుడు కరంరాజు భటు రామరాజు. *NI* Darsi-5.

అగ్రాసనము *agrāsanamu* బ్రాహ్మణ సత్రము అగ్రమనగా భోజన పడి, ఆసనమనగా స్థలము, *Agra — A measure of food given as alms, Āsana=Place (A) A feeding house for Brahmins* సీ॥ అనఘుఁడై యెనుబది యెనిమిది వేవురు। బ్రాహ్మణ ప్రవరుల బ్రహ్మవిదుల। వెలియంగ నల్లిండ్ల నిలిపి ప్రత్యేకంబ। ముప్పంద్రు దాసుల నొప్పనిచ్చి। ముదముతో రక్షించు బదివేవు రుత్తమ। భూవరులతని యగ్రాసనములఁ। గలధౌతమయ పాత్రములఁ బ్రతిదినమును గుడువను గట్టను దొడువఁబూయ। ఆ॥ ననుభవింపఁ గలుగు టదియేమి పురుషార్థమయ్య। కష్టపురుషు నట్టు లొరుల। పేర్మిఁ జూచుచుండ నిర్మించె విధి నన్ను। ననిన శకుని యిట్టు లనియెఁ బతికి భార సభా ద్వి ఆ ప 121 రాజనారాయణ గంగ్గకుల తిలక వైశ్యమారాయని కొడ్కు శ్రీకరణ రాచపడిహత్తు పురవరి నూరపోతు అషవెల్లి గ్రామము నన్దు పదిపుట్ల భూమి తాంబ్రశాసనము అకరముగాం బడసి దీనిలో నేను పుట్ల భూమి గంగ్గనారాయణ బ్రహ్మదేయమున మాధవషడంగవుల కొడ్కు మొదలుగా నేవురు బాహ్మణులకు అగ్రాసనమునకు విద్యాచ్ఛత్రమునకుంగా నిచ్చి ఇంద్దే సీతుంగాలమునకు అగుష్టియు డాకాలమునకుం జలివంద్దిరియుం బెట్టిరి *SII* V, 1342

అచ్చట్ట భట్టా ప్రవేశము *accatta Bhattā pravēsamu* అఛాట భట ప్రవేశము, ఒకవిధమగు స్వామ్యము మండలాధికారులకు, భటులకు ప్రవేశము లేకుండుట భూదానములయందు ప్ర తి గ్ర హీ త ల కొసగు స్వామ్యములలో నొకటి *Not to be entered by (Chatas) District officers and soldiers (Bhatas) one of the previleges confered on the donees in respect of land grants* తాంపవా గ్రామ వాహిర పంచాత్రింశతఁగా మేణసార్థం గోనత్త విషయోయం ప్రసిద్ధాశ్చతుస్సీమా వచ్ఛిన్నః నజలస్థల సర్వ్వ పీడావివర్జితః అఛట్టభట్టా ప్రవేశో భూమిచ్ఛిద్ర పిధాన న్యాయే నాచందాక్కర్ క్షితిసమకాలం మూడవ వజ్రహస్తుని నరసీ పట్నము శాసనము (శ 967)

అచ్చరువు *accaruvu* అచ్చెరువు (ఆశ్చర్యమ్) (క అచ్చరి) ఆశ్చర్యము *Surprise* చం॥ ఉరుతర శౌర్యముం బృథుబలోన్నతియుం దగబట్టి వైచుడున్। హరసుతుశక్తి పోర దహనార్చులు వర్వగ బోరి తాకిబె। ట్టిరుమెయి నుచ్చి క్రౌంచు నొక యించుక పెంపున గెల్చి వేల్పులచ్చరువడి పిచ్చలింప భుజశక్తియు షణ్ముఖు నుగ్రశక్తితోన్। కు సం ఆశ్వా 10 ప 121 శ్రీ మహేన్ద్రిన్ మానరవిమాఉరా పిడుగు మగన్టు పుదలి పేఋలువాన్టు కాపి చోళముత్తురాజు అచ్చవ్వర్గను అరివరజమున్టు అన్వాన్టు, దన్తియమ్మ మాగ్గుతోళన్ పొడిచి పడియెన్ (రేనాటి చోళులు) *EI* XXVII, 42-L (600 700 *A D*)

అచ్చు . *accu* ఇచ్చు నియతముగా చెల్లించు *To give, to supply regularly* (చూడు, సంస్కృత భాగము) (1) ఏంటూ పంద్రెండు గోకన రూకలు అచ్చువాండు *SII* X 35, (శ 1157) (2) ఈ దీపముకాను బోయుండు గొరు ౨౪ అచ్చువాండు *SII* X, 352 (శ 1177) (3) శ్రీ నరసింహనాథుని శ్రీభండారమునకు గండలు ఏడు మాడలు అచ్చి అధివరమున పండ్దుము క్షేత్రము గొని ప్రతిదివసము పుష్పమాలలు చాతుటకు పుష్పవాటిక పెట్టిరి "పంచ్ఛ సంఖ్యాకమాడాః ప్రాదాదాచంద్రతారం హరిశిఖరి తశేపుష్పవాటీ నిమిత్తం" । *SII* VI, 713 (శ 1207)

అచ్చుకట్టు *accukattu* అచ్చు + కట్టు పొలమును వ్యవసాయమున కనువుగ మడులుగా జేయు నిబద్ధము *Preparation of lands for wet cultivation by proper demarcation embanking the*

field in plots or, partitions (B) వీరప్రతాప విజయబుక్కరాజులు అధికారి బొమ్మరాజు శింగరాజుం గారి పంపున మీపూరి అధికారం చేసి నాగరాజుం రాజుంగారిచేత మీరు యిప్పించుకుని రంగచెరు మీదను అచ్చుకట్టు గట్టను యిచ్చిన పది మరుతులలోన రెండు మరుతులు చెరువునకు మాన్యముగాను వెలిసెను N I Darsi 47 (శ 1351)

అచ్చుగాను *accugānu* విధిగా చెల్లించునట్లుగా *To make a compulsary payment* శ్రీ నరసింహనాథుని తిరునాళ పాంక్యన్య దివ్యమహా ఉత్సవాలయందు ఆరగించెడి ఉప్పన్నాలకు శ్రీభండరమునకు తెలికటు అచ్చుగాను గండమాడలు 8 *SII* VI. 969 (శ 1226)

అచ్చువాండు *accuvāṃdu* తప్పక చెల్లింపగలవాడు *A person who must pay the amount without fail* శ్రీమతు దొంతలపాటి పోతె పెద్దింగారు అరదీపము పెట్టినారము శ్రీమత్సేనాధిపతియైన అన్నయ్యంగారు అరదీపము పెట్టినారము ఈ రెండరదీపములును సెల దీపముగా వెన్నబోయనికి పెట్టినారము వెన్నబోయుండు పంటగోరు ౨౪ అచ్చువాండు *SII* X, 386.

అచ్చువొడిచిన భూమి *accuvoḍicinabhumi* అచ్చు కట్టిన భూమి *A land with well defined boundary* పురుషోత్తమమండలి కుణ్డు పెట్టిన అఖండ వర్తి దీపమునకు ఇదేవరగుడి ఉత్తరమున అచ్చు వొడిచిన భూమి గొలకోలను ఏ నూఱు గుంట్లల పుట్టి ౧ *SII* V, 1046 (శ 1109)

అజరతి *ajarati* హజరతి (ప హజరత్ హి హజరత్) రాజులను గొప్పవారిని గూర్చి చెప్పు బిరుదపదము *A title used for rulers and great men* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరరామ దేవరాయ్యల వారు అనెగొంది శింహ్వాసనమందు అజరతి గోలుకొండ చంద్రగిరి, గండి కోట మొదలైన రాజ్యాలు చేస్తుండి మఖాఅలింఖాను కుమార ముముదు ఖానునిం గారికి పాశెం యేలుబడి ముఖాసా యిచ్చివుండ్రి గనక *SII* X 758 (శ 1580)

అజసంక్రమణము *aja samkramanamu* మేష సంక్రమణము *The day on which the sun enters the sign of the Zodaic Aries* శకసమములు మహిగుణ వృషధ్వజ సంఖ్యగం జైత్రకృష్ణ పక్షకతిథిం జంద్రజాహ్నజసంక్రమణంబున *SII* X, 249 (శ 1131)

అజ్యవటని *ajyavatani* ఆజ్య (సం ఆజ్యం) పాలు వటము స్థాలి ఘృతం వా యది వా తైలం పయో వా దధి యాచకం। ఆజ్యస్థానే నియుక్తా తామాజ్యశబ్దే విధీయతే॥(A) *A vessel holding milk* మావటి ధూపావసరానకు నిత్యమున్ను కుంచెండు అజ్యవటని పాలు తెచ్చిపెటను సింగిరి కిల్లారి కొడుకు చంద్రు కిల్లారి వశమున బెటిన మోదాలు ఈరువై పను ౨౫ ఏకాఖండాజ్యయు త్రాధిక మధురపయ శ్శాష్ట కుంభాజ్య సిద్ధాన్ ప్రాదాద్గాస్తత్వసంఖ్యా స్త్రదవనకృతయే వల్లభాస్యాధివృత్త్యై *SII* VI 889 (శ 1287)

అటిక *atika* అట్టిక మూతి వెడల్పుగల చిన్నకుండ దాక (నూ ని) *A small carthern vessel with a wide mouth* ప్రతాపార్జున దేవరాజులు శ్రీ నరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను నజుఅవసరమందు అరసోలను త్రిగుణి అనుపము అటికలు ౨ కై రెండు కుంచ్చలు నరహరి వ్రప్రమేదోంద్రిక జామకతిం। ప్రాదాత్ స్వాభీష్టసిద్ధ్యై సకలగుణనిధి ప్రత్యహం సాంధ్యకాలే క్షీరం వస్థాయ భోక్తుం ప్రకటిత విభవస్స్వర్జున క్షోణిపాలః *SII* VI, 829 (శ 1384)

అట్కులు *aṭkulu* అటుకులు అడుకులు వడ్లు నానబెట్టి, యెండబెట్టి, దంచి నవి *Rice, wetted, parched, and pounded* శ్రీకూర్మనాథునికి శ్రీనరహరి తీర్థ శ్రీ పాదములు ప్రతి సంవ్వత్సర మందున్ను ఉప్పన్న ఉపకరణ ద్రవ్యాలకుంగా అట్కులు చుపొల్లుంగా ప ౨౧ *SII* V 1249 (శ 1215)

అట్టి *atti* అట్టివాడు, అటువంటివాడు *Resembling the same person* కంటనామాత్యువర్ణనము శ్రీలలనా పరిగ్రహుండు శ్రీధరునగ్ర తమా భవుండు విద్యాలలనుండు గంటుండుదయస్థితి నొప్పుటంజేసి పౌషణం జేలికి యిచ్చెం జేమ్మినుతికెక్కె వదాన్యత ప్రస్ఫురించె భూపాలక నీతి విస్తరణ వట్టముగట్టె ధరాతలంబునను అట్టి కంటనామాత్యుకుల స్వామి *SII* IV, 675 (శ 1062)

అట్ల *atla* అట్లుగా, ఆవిధముగా *In that manner only* శ్రీ। శొల్లి భీమేశ్వర వల్లభునకు సితమణిబన్ధ మిచ్చె సన్మణియుతముగ నురువిచ్చె గంగనా ంబరువడి వినివారిం బురుమండించునట్ల నరిసిజాస్య *SII* IV, 1007 (శ 987)

అట్లు *aṭlu* భక్ష్య విశేషము *A kind of cake* శ్రీ నరసింహ్వనాథునికి అమృతమణికి శ్రీ అముడుపడి తల్యలు ౧౧ కుడుములు ౧౫ అట్లుభోండలు ౧౦ పునులు ౧౦౦ *SII* VI, 823 (శ 1310)

అట్లు *atlu* అట్టులు, అట్లు, ఆ ప్రకారముగా, విధముగా *particle According to (B)* రమనతో బెజవాడ కెల్ల బెడంగును రక్షయుంగాను న్దమతాత వల్లవరాజు వేరెఱు దానుం గట్టించెం గ్రమమున దానికి కలశ బిడ్డట్లుగా మొగమాడు వమరంగ శ్రీయుద్ధమల్లు డెత్తించె E I XV, 9 (శ 820)

అడ (అడ్డ) *ada* అడ్డ రెండు మానికల కొలది కుంచములో సగము *A measure of two manikas (B)* అఖణ్డవర్తి దివియలు మూట్టికి దణ్డనాయక తిక్కవయ్య నాయకు లిచ్చిన గొఱియలు నూట యేంబది వీనిం జేకొని సంస్తానక్రమమున నిత్య మూణ్డు మానికలు ముప్పది భిమనడం బోయంగల వాణ్డు *SII* X, 6 (శ 965)

అడక్యాముడు *aḍakyāmudu* (త అడకైక+అముదు) **అడికముదు** *adikamudu* తాంబూలము *An offering of betel leaf and arecanut to the deity* సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు కులోత్తుంగ చోడమణ్డలమున గంగ్గంగొండ చోడవలనాంట్టి సకల మంతనాంట్టి రాజనారాయణ పురమున రాజనారాయణ విన్నగుఱు వారి గాడి తూర్పున ముకమణ్డపమున వెలుపల వల్లిపీరమున విజయంచ్చేసి ఉణ్డి నిబంన్ధసేసినపడి అడక్యాముడునకు పొంకలు ౧౫ యాకులు 30 *SII* V, 66

అడప *aḍapa*-అడపము అడపము వాడు తాంబూల కరండవాహి *The person who carries the pouch containing betel and betelnuts etc, for the master or king* శ్రీమతు అనపోతయరెడ్డింగారి ఆనతిని

అడపవేమనం గారు రెడ్డిం గార్కిం బుణ్యముగాను అఖండ దీపాన కిచ్చిన మోదాలు ౨౫ *SII* X, 555 (శ 1278)

అడపము *adapamu* (చూడుడు అడప) కరండవాహి *see adapa* జగనొబ్బగండ గాయిగోపాలా ద్యనేకబిరుదాంకితుండైన దొడ్డమరెడ్డి అల్లాడ భూపాలుని అడపం పెద్దనంగారు *SII* V 113 (శ 1338)

అడపు *adapu* (క అడపు, అడవు) వరుస లేక వంతు (సూ ని) ఉపదర్శనము (1) *Turn, a deposit or pledge* శ్రీమద్దణనాయక మామ పెణయ శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుందమ తండ్రి మారినాయకునికిం బెట్టిన అఖండవర్తిఁ దివియ ౧॥ తమతల్లి మల్లసానికిం బెట్టిన అఖండవర్తిఁ దివియ ౧॥ తమకుంగా బెట్టిన అఖండవర్తిఁ దివియ ౧॥ తమ కొడుకు మారినాయకునికింగా బెట్టిన అఖండవర్తిఁ దివియ ౧॥ రెణ్డవుకొడుకు మరినాయకునికిం బెట్టిన దివియ ౧॥ కిలరమునబోలు నలువురుంబూంణ్ట మొదలియడవునగా భీమబోలయాయ్తివసమున విడిచిన యినుప ఎడ్లు ౫౦ నిత్యపడినేతిమాన ౧ రెణ్డవు నడపున ఔంవబోల మెణ్డని వసమున విడిచిన ఇనుప ఎడ్లు ౫౦ నితపడినేతిమాన ౧ మూణ్డవుయడపున నవాలకాప్రోలని వసమున విడిచిన నిత్యపడి నేతిమా ౧ నిచ్చిన ఇనుప ఎడ్లు ౫౦ నత్యపడి నేతిమాన ౧ నాలవనడపున కామనిప్రోల నివసమున *SII* VI, 1068 (శ 1061)

అడఱు *adaru* ఎడరు శోభము, దైన్యము, *Grief sorrow, misery* రమణతో నాదిదామల రాసికెక్క దీనజనుల నడఱెల్లం దీర్చుఁచున్న యన ఘచారిత్రు మామపం డనిన పొగడ విందుము నెల్ల భూభుజుల సభల *SII* VI, 123. (శ 1132)

అడియవాలు *adiyavālu* అడియడు అడియరిం భక్తుడు పాదసేవకుడు *A devotee a worshipper at the feet of the deity or lord* శ్రీవిత్వత్తు చన్ద్రాదిత్యుల కలియన్తగాలంబుగ నడియవాలు కవుల ఆయంబు (విప్పర్ల శాసనము) *SII* VI, 585

అడుక్కోళ్లు *adukkōllu* (త అట్టైకోల్) సంవత్సరమునకొకసారివిధించు పన్ను *An annual levy (L T I)* సీ॥ హేరాదియొద్దాది॥ ఖారాదు అను వచ్చు గోణెఅతగొగాలు గోతములన మాలాసునగలు కంట్లాలు కంబడి కట్టి మూటలు చిక్కాలు బాటమండువల లారణము బట్టువారలడుక్కోలు సుంకము చీటికాసులు మగాలు హంసవింశతి ఆ 4, ప 84 (1) శ్రీమన్‌మహామండలేశ్వర శిద్ధరాజు తింమ్మరాజయ్య దేవమహారాజులుంగారు నాదిండ్ల వద్దను వుర అంగడి ప్రజలకు యిచ్చిన కాంపుకు చేనికి పాళ్ళు ౧ నగరికి పాలున్ను బీడు కాంపుకు నాలుగుపాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను వులిచెలికె కాంపుకు మూండు పాళున్ను నగరికి పాలున్ను యెడ్లచెలికె కాంప్రుకు రెండు పాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను ఆయం అడుకోళ్ళు పన్ను పరాయాలు తొలుయేండు మాన్యం రెండోయేండు ౧ కి పంగ రు౧ కిర్ ౬ న్ను మూండో యేండు ౧ కి ర్ ౮న్ను కలకాలానకు చెత్రిశావేదనలు మడి ౧ కి వరు ౧ కి ర్ ౧౦ లెఖను నడుపువారము *SII* VI, 810 (శ 1481) (2) దున్ని పండించ్చిన నానాధాన్యమున్ను త్రిభాగిలెఖను రాజుకు పాలు ౧ కుళావకు పాళ్ళు ౨ బీడుదున్ని పండించిన ధాన్యం రాజుకు పాలు ౧ కళాపాళ్ళు ౩ ఆయమడుకోళ్ళకు ఖ ౧ కి ౧౧॥ *SII* X, 753 (శ 1522)

అడుగడుగు *adugadugu* ఎల్లప్పటికి *Time after time Always* శ్రీ బోడిరాజుల అన్నుపశెయరి కోడుక బాదిరాజెన్వాన్ఘ రాజమానంబు మూన్నువుట్టు ఆణ్లవట్టు క్షేత్రంబును వ సివళయారి యనబు నాకు ఇచ్చిరి దీనిరక్షిఞ్చిన వాని అడుగడు గశ్వమేధంబున ఫలం బగు ప్రాచీనతెలుగులిపి శాసనము *N I Kanigiri (25)*

అడువులొత్తు *aduvulottu* (క త అడి = పాదము) అడువు అడుగు అడుగులొత్తుపాదములొత్తు ఇక్కడ పాదసేవచేయు నను నర్థము స్ఫురించును అడువులొత్తెడి నంగాణ్డి యనగా పాదసేవకురాలైన నంగాణ్డి శ్రీకులోత్తుంగ చోడదేవర అడువులొత్తెడి నంగాణ్డి కూంత్తుఱు ఉయ్యామ కూంత్తుఱు కోనరాజేంద్ర చోడయ రాజుల అనుంగ్గు పెరియాణ్డి *SII* IV, 1249

అడ్డగడసుంకము *addagada sumkamu* అడ్డ యనగా నొకే స్థలమున పెద్దయెత్తున నిత్యమును జరిగెడు వ్యాపార స్థలము వర్తకసంఘము జరిపెడు వ్యాపార స్థలము అట్టి వ్యాపార ప్రదేశమునకు గొనితెచ్చు క్రయ విక్రయ సరకులపై విధింపబడు సుంకము (సం హట్ట) *Adda– Any business constantly going on especially on a large scale, A company or association of persons engaged in the same business, a place where it is transacted, and duty levied on the goods at that place* (1) శ్రీరఘునాయకుల స్థలం చదలువాడ గ్రామానను అంమ్మికొనే పదార్థాఁలకున్ను ధాన్యాలకున్ను వచే ఆద్దంకి అమ్మనబ్రోలి శీమల అడగడ సుంఖము మూలవీసాలున్ను శ్రీ రఘునాయలక్కు సమర్పిఁంస్తమి N I Ongole 31 (శ 1481) (2) రంగపరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు చదులువాడ శ్రీ రంగనాయకులకు చదులువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మొదలైన గ్రామాల అడ్డగడ సుంకం విహిత కట్నాలు స్థలభరితాలు సుంకం మూలవీసాలు బడి మొదలైన సుంక ఆదాయము శ్రీరఘునాయకులకు ధారవోవిన సమర్పిఁంచిరి N I Ongole, 29 (శ 1488)

అడ్డగాడి *addagādi* అగ్నిష్టము *Firepan* విశ్వేశ్వర సముద్రమూను వెలిపొలమూను మూండుపాడ్లు సేసి అందులోను ఒకపాలు గలంత మల్లయకు ఉవ్వికె రెండుపాడ్లు ఎలుకుర్కి ప్రసన్న విశ్వేశ్వర దేవరకు సమర్పిఁంచ్చినందుల వినియోగము భోగమువారు పదినెనమంద్రకు ఎనిమిదిమఱుతురూను అడ్డగాడికిన్ని చలివందిరికిన్ని అడ్డ॥ HAS. 13. 1

అడ్డనూళ్లు *addanūllu* తెలిక వేపుర జాతిబేధము *One of the thousand sects of oil mongers,* యేచవెలిమనూళ్లు, పత్తిపాలు, నరియూళ్లు, కుమురాళ్లు, మట్టూళ్లు, పోవణ్లు, శ్రావకులు, ఉణ్డ్రూళ్లు, అనుమగొణ్డలు, అడ్డనూళ్లు, ఇయ్యాదివి కుల సహస్ర భేద ప్రసిద్ధాః తెలిక కుల లబ్ధజన్మానః *E I* VI, 35 (శ 1006)

అడ్డపుంద్రోవ *addapumdrōva* అడ్డము + త్రోవ అడ్డత్రోవ *A cross road or way* వాయవ్యతః కోరుమిల్లి పొలములోను త్తరమించ్చి

పోయిన అడ్డపుంద్రోవ దక్షణము తలయసీమ ఉత్తరతః అడ్డపుంద్రోవ ఆం సా ప ప 24—౧

అడ్డలి *addali* తాకట్టు న్యాసము నిక్షేపము *A security or pledge* పదాలు ఊళ్ల సిద్ధాయమున్ను శ్రీగంధకస్తూరి, కర్పూరములు మొదలైన ఈ పదార్థము లెక్కను దెబ్బై రెండు నియోగాలకు జాపితాలకున్ను స్థాన వ్రయాలకున్ను నడపికొని యడ్డలిగా వేసిరి HAS, 19–55 (శ 1242)

అడ్డవట్టమేర *addavattamēra* క్రయ విక్రయములకు నిర్ణీతమైన గ్రామసీమ *The boundary of the place within which the sales and purchases of commodities are made in a village within the boundary of a market place of a village* దోచెనపెగ్గడ గణపయ సంసిద్ధస్థానమైన వేల్పూర అడ్డవట్ట మేర అంతవట్టూను యేమి యేనాను విల్చిన అమ్మిన . ఇమేరలు ఎవ్వరు దప్పికొన్న గణపతిదేవ మహారాజులానా *SII* X, 314 (శ 1169)

అడ్డవట్టసుంకము *addavatta sumkamu* సంతలోగాని, నిర్దిష్ట స్థలములోగాని వివిధ సామాగ్రి, జీవధనమును అమ్మిన సొమ్ముపై విధింపబడు సుంకము *Fees or taxes levied on income by sale of various commodities and animals brought for sale in a market or at an approved place for the purpose* (1) కమ్మనాంటి స్థలము అడ్డవట్ట సుంకఋల గొట్టియదొన శ్రీ శంకర మహాదేవరకు అఖండ దీపమునకు నిత్యమానెండు సమరూ నివేద్యమునకు నిత్యతూమెండు వడ్లూ నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి *SII* VI, 617 (శ 1067) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య గణపతిదేవ మహారాజులకు ధమ్మార్థము వేల్పునూరి రామేశ్వర మహాస్థానమునకు దోచెనపెగ్గడ గణపయ సంసిద్ధస్థానమైన వేల్పూర అడ్డవట్ట మేర అంవట్టూను యేమియేనాను విలిచిన గుఱ్ఱము విల్చిన యెద్దు విలిచిన ఖఁడి విల్చిన వరు విల్చిన గొఱ్ఱెల విలిచిన అమ్మిన పెండ్లిసేసిన నువ్వులు గిల్చిన కొల్చు విల్చిన కెలవగనందచ్చి అమ్మినాను గావుల ముద్ర సుంకము వరుస రూకలు సహితము ఇమేరలు *SII* X, 314 (శ 1169) (3) కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాజులు పెద్దగంజాము అడ్డవట్టసుంకము మిక్కిలి దీపాలకు ఇచ్చితిమి *SII* X, 427 (శ 1192) (4) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య రుద్రదేవ మహారాజులకుం బుణ్యముగాను శ్రీక్రిష్ణవేణ్ణానదీ తీరంబున కొల్లూరి అడ్డవట్ట సుంఖము పోలనమంచిరాజు *SII* X, 447 (శ 1201)

అడ్డవట్టసుంకఋలు *adduvatta sumkarulu* అడ్డవట్ట సుంకమును వసూలుచేయువారు (చూడుడు అడ్డవట్టసుంకము) *Persons employed to collect addava ṭa sumkamu* కమ్మనాంటి స్థలము అడ్డవట్ట సుంకఋలుగొట్టియదొన శ్రీశంకర మహాదేవరకు నఖండదీపమునకు నిత్యమానెండు సమరూనివేద్యమునకు నిత్యతూమెండు వడ్లూ నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి *SII* VI, 617 (శ 1067)

అడ్డి *addi* అడ్డు, అడ్డగించు, విరోధించు *Causing obstruction becoming enmical* కుసుమాయుధుండు పట్టంబెత్తి ఖడ్గసహాయుండై నేల యెల్లంగాదంబూని మడిగొణనాడ్డాందిగ వేగిదేసము విష్ణువర్ధనుతోనడ్డి రాజ్యంబు సేయుచున్న తె శా ఇ శా - 12

అడ్డిచేయు *addicēyu* అడ్డుపెట్టు, నిరోధించు *To obstruct* యింద్దుకు యవరు యీధర్మానకు అడ్డిచేసినవారికి కాశిలో గోహత్య చేసిన పాపాన పోదురు *N I Atmakur 38*

అడ్డు *addu* అడ్డము తాకట్టు అడ్డునడపెడి వాడనగా జామీనుదారుడు *surety* ఈ వ్రయం ఎవరిపేర వ్రాసినది అడ్డునడపెడివానికి ఒకమేర వెలసేసి తె శా కా శా-81

అడ్డుగు *addugu* పణార్థము రూకలో సగము *Half of a Fanamu* (1) మగమమీంద మరిన్ని రాగభోగాల కూనసీమను కేసరి అడ్డుగు ఈ క్రమాన నుభయ నానాదేశిని ఆచంద్రార్కముగా నిపిస్తిమి *SII* IV, 935. (శ 1191) (2) స్వస్తిశ్రీ మన్మహారాయ గజసాహిణి గుండయనాయనింగారు మగతలను రాజ్యంబు సేయుచూనుండి మగతల సమస్తమైన పరివారముచే తాను మగతల శ్రీస్వయంభు మల్లినాధదేవరకు అంగరంగ భోగానకు ప్రతివర్షమున్ను బంటపేరను అడ్డుగు ౧, ధొరపేరను రెండు సిన్నాలు ఇప్పించి చెల్లించెను *HA SII* 19 38 (శ 1222)

అడ్డెన *Addena* ధూపార్తి. *A large Censer* (1) శ్రీమల్లిఖార్జున మహాదేవరకు గుడియెత్తించి అడ్డేనియుయుం పరీయలమునుం జట్టమునుం ధూపఖండ్డయు ధూపహారిణియు దీపారిణియు అఖండదీపములు రెండును ఘంటయు సంఘును నిచ్చితిమి *NI* Kavali (8) (శ 1110) (2) ఆ రెంటి అవసరానకును బెట్టిన పళ్లెరముయెత్తు పలములు చట్వముయెత్తు పలుములు అడ్డెనయెత్తు పలములు ఇంతవట్టును వీర ఆచంద్రార్క స్థాఇగాం బెట్టితిమి *SII* V 125 (శ 1218)

అడ్యండు *adyamdu* అడ్డ+ఎడు అడ్డెడు కుంచములో సగము రెండు మానికలు *Half of a Kunchamu or two manikas* కళింగ పరీక్ష మహపాత్ర శ్రీస్వప్నేశ్వర జియ్యనంగారి భార్య శ్రీ సీతాదేవి శ్రీకుమర్ణనాథుని దివ్యసన్నిధిని అఖండదీపానకు ప్రతిదినమును అడ్యండేసి నున్యకును శ్రీకూమ్మర్ణనాథ్థుని శ్రీభాండారానకు పద్మనిధి పెటిన గండమాడలు ౨౦ *SII* V, 1211 (శ 1302)

అణా *anā* అణా ఒక అణా *one anē* యీ స్వామివారి నైవేద్య దీపారాధనలకు అల్లూరు పొలంలో మెట్ట యెన్మిది కుచ్చళ్ళు మాగాణి ఖ విత్తుల గొర్రు మాన్యంగాక యిస్కపొలం సాగుబడి చేసేవారు వ్రాయించి యిచ్చిన దానపత్రం ప్రకారం హెచ్చు శిస్తుగల పయిర్ల భూమికి కుంటకు అణాన్ను తగ్గుశిస్తు పయిలర్ణకు కుంటకు డబ్బున్ను యీవలసినది *NI* Ongole 5

అణ్డరులు *andarulu* (ఏ అణ్డి) శివయోగులు *Religious mendicants of the Saiva sect (w)* తిరివీథి అణ్డరులు మేదడ్లు సొమణ్డరు పెమ్మర్ణడి అణ్డరు విచ్చిన పొలనకుం ద్రావిణ్డికి అప్ప(ప్ప) భోగసలివి సంప్పదలు లోవుగామణ్డల మరియాదలు బాయమెచ్చెండి అర్ద్ధాయ అన్తరాయ వెణ్డయకారయములు లోపైన సమస్తాయములు ఇచ్చితిమి *SII* IV 1048

అతివ్రిష్టి అనావ్రిష్టి *ativristi–anāvristi* అధికవర్షము వర్షాభావము సస్యములను పాడుచేయునట్టి కాలమానము ఈతిబాధలలో నొకటి *The vicissitudes of season which affect the crop* ఇమేర

కోరునకు అరికి సెలవుగాను సవాఃయమునకు రామరడిదేవరకు వైశాఖ మాసముననుం పంటాను ముప్పది మాడలు పెట్టంగలవారు రాజికము దైవికము అతి[వృష్టి అనా[వృష్టి అరసికొనువారు ఇగుత్త ఆ చం[ద్రాకర్క స్థాయికంము చెల్లేది *NI* Atmakur, 7 (శ 1168)

అది *adi* అది అదిగాక *In addition* అరువద్యదిపను HAS 19-81

అది *adi* [కియలపైవచ్చి విధ్యర్థమును దెలుపు [పత్యయము నడుపు+ అది=నడుపవలయును (1) గుణ్డపకొడుకు బడియకటయయనియంక్క భీమేశ్వరదేవరకు నఖండ్డవర్తి దీపమెత్తేదిదీని నాచం[ద్రాకర్కము నడపునది *SII* V, 1144 (శ 991) (2) ఊరుదాసిన భూమి ఇరుపుటినేల అచం[దకర్కము నడపంగ్గలయది *SII* V, 1034. (శ 1054)

అడ్డమడి *addamaḍi* అర్ధమడ కొంతభాగము మా[తమే సేద్యమున కనువగు భూమి *Land partially only fit for cultivation (w)* చింతకుంట్ల చెన్నమరాజు కొచ్చెర్లకోట జనార్దనదేవర్కు నగరు కట్టించి దేవుని అమృతపళ్లకు నాగులచెరువువెనక ఒక వరిమడిన్ని ముద్దపాటి పొలానను, వెలిపొలం రెండున్ను వెలిచేనున్ను, గంగలచెరువు[కింద అర్ధమడిన్ని వుభయం వరిమడులుగ దారపోస్తిమి *NI* Darsi, 37 (శ 1455)

అద్దము *addamu* (సం ఆదర్శః) దర్పణము *Looking-glass* [శ్రీమన్మహామండ్డలేశ్వర కోనరాజేం[ద్రచోడండైన వెన్నచోడయరాజు మహాదేవి తనకు ధర్మార్థముగా [శ్రీభీమేశ్వర దేవరకుం బెట్టిన నిశాంత కాంతివిరాజిత మహాచం[దమండ్డలాకారమగు నద్దము ౧ ఆ చం[ద్రాకర్కస్థాయిగా ధర్మువు సేసెను *SII* IV, 1145 (శ 1159)

అద్దముపట్టు *addamupaṭṭu* విష్ణ్వాలయములలో నొనర్చు అవసరములలో నొకటి దేవునికి నిత్యమున్ను చేయుసేవ దర్పణ దర్శనము *An occasion of holding the looking glass to the deity* (1) [శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను తేపటి చందనలాగి వేళను అద్దంపట్టను [ముగుపెట్టను *SII* VI, 1099 (2) కళింగ పరీక్షవ[త ధర్మదస జీయ్యన తనకు అభిష్టార్థసిద్ధిగా [శ్రీనరసింహనాథుని నగరను గండమాడలు పదిలెక్కమా ౧౦ పద్మనిధివెటి రెండు కుంచాలు [పసదము నెలపడి అపాలు ౬ పండాది జీతము ఎనిమిది చిన్నాలు ఇంతవటున్ను వృత్తిగాం బడసి కుతరిగోపళికం బెలెను ఈగోపళి ఇంతవట్టు న్ను భుజించి పనాళ్లకు ఒకనాండు అద్దము వటి [ముగు వెటంగలారు *SII* VI, 1128 (శ 1298)

అద్ధవద్ధుపాలు *addhavaddhupālu* బాగుగా కాచిన పాలు ఇగురగాచినపాలు పక్వదుగ్ధము *A well boiled or full boiled milk* ఒడ్డవాది జయంతరాజు తనకు ఆయురారోగ్యైశ్వర్య పు[త విజయాభివృద్ధిగాను [శ్రీ నరసింహనాథునిక [పతిదినెమున్ను అద్ధ వద్దు పాలారగింప్పవెట్టిన మోదాలు ౧౦౦। స[ప్రత్యహని పక్వదుద్ధ సన్నివేదన సిద్దయే సవత్స్యం గోశతం [పాదాన్మృ హారే స్సుమనోహరం॥ *SII* VI, 867. (శ 1261)

అ[ద్రి *adri* (సం అ[దిః) పర్వతము, ఆఖునొక్కటి సంఖ్య 7 సప్తపర్వతములు *A symbolic expression for seven denoting seven mountains* శకాబ్దము విభా[ది దిగ్మితమునవెలయ *SII* X 138 (శ 1078)

అధికారి *adhikāri* దేవాలయాధికారులు స్థానపతులు *Manager or Superintendent of the temple* (1) ఈ [పసాదములోను చెల్యేడి మన్నణలు ఆధికారులకు కుఌ పడము ౧। *SII* Vol V, 1204 (శ 1219) (2) ఆధికారి [శ్రీరామదానికి ముయ్యే దాము పుట్టెడు వెలిపొలమును (తె శా కా శా 42)

అధికృతుడు *adhikrituḍu* అధికారి జమఖర్చులను పర్యవేక్షించువాడు *Superintendent, inspector of receipts and disbursments* పల్లవానాన్ ధర్మమహారాజ [శ్రీ సింహవర్మా ముణ్డరాష్ట్రే పికిరె [గామే [గామేయకాన్ అ[తాధికృతాన్ సర్వాధ్యక్షవల్లవ శాసనసంచారిణ శ్చాజ్ఞాపయతి పల్లవసింహవర్మ పికిర శాసనము *EI* Vol VIII, 15

అధిపతి *adhipati* యజమాని *Owner* దణ్డెణ కేతన పోతన కన్నను యిన్నల్వురు గవచెరువులకు అధిపతులు పడువాడలపాలెము శాసనము. (రాజరాజనరేం[ద సంచిక)

అధివరము *adhivaramu* (క అడి) దిగువభాగము కొండదిగువభాగము. *Foot, bottom or base of any thing* [శ్రీ నరసింహనాథుని [శ్రీ భండారమునకు గండలు పనుమాడలు అచ్చి అధివరమున పందుము క్షే[తము కొని *SII* VI, 713 (శ 1207)

అధిష్టాత *adhiṣṭāta* (సం ఆధిష్టాతా) అధికారి, యజమాని, సంరక్షకుఁడు *Superintendent, Chief protector* ఇక్షే[తానకుం ఇవుపవనానకుంన్। ఆవాహనాసన పాదార్ఘ్యాచమనస్నాన వస్త్రో[పవీత గంధ్ధ పుష్పాక్షతాభరణ ధూపదీప నైవేద్య తాంబూలాదిగాం గల షోడశోపచారాలకున్ను, అంగ్గరంగ్గ వైభోగాలకున్ను పూజాహారి పెద లింగయ్యను అధిష్టాతంగాజేసి *SII* X, 737 (శ 1448)

అధిష్ఠానము *adhiṣṭānamu* (స అధిష్ఠానం) రాజధానీనగరము *Capital Town* గొగ్గిభటరశ దక్షిణ భూజాయ మానుంబయిన అలకువలరా [పియతనయంబయిన ఉజేనీపిశాచ నామధేయుంబు తుఖుతటాక నామాభిధాన నగరాధిష్ఠానుంబయి యేఖువ విషయం బేళన్ తస్య మా[తాదత్తం *EI* Vol XXIX, 21

అధ్యక్ష *adhyaksa* (సం అధ్యక్షః) అధికారి నియంత పర్యవేక్షకుఁడు. *A Superintendent, controller, master* (A) (1) తదస్మి[న్నాజ్యే సర్వ్వ మహామా[తాధ్యక్ష రాజపురుషాః సంచరన్తశ్చైనం [గ్రామం సర్వపరిహారైః పరిహరన్తు, పరిహారయన్తుయో వాస్మదాజ్ఞామతిలంఘయేన్మ పావః॥ (పల్లవశాసనము) A P G A S 6. (2) [శ్రీ వేంగ్గిదేశ చాళుక్యనంక్కకాల పరమణ్డల చూలకాల పతిదేవగురుద్విజభక్తులు . [శ్రీమన్మహామండ్డలిక బొద్దయనాయకుల అధ్యక్షనాగదేవణ్డు *SII* IV, 744 (శ 1056)

అధ్యాపకుడు *adhyāpakuḍu*, వేదపారములను జెప్పువాడు *A Vedic teacher* రుగ్యజుస్సామవేదనాం సమ్యగధ్యాపకాస్త్రయః

పదవాక్య ప్రమాణానాం సాహిత్య స్యాగమస్య చః పంచవ్యాఖ్యాకృతో వైద్యకాయ స్థాదా విచక్షణా। దశానామపిచైతేషాం ప్రత్యేకం పుట్టికా ద్వయం॥ *SII* X, 395 (శ 1188)

అన *ana* (త అణై) అడ్డకట్టు *Causeway* శ్రీ వీరప్రతాపశ్రీ వీర శ్రీరంగ్గరాయదేవ మహారాయలయ్యవారు రాజ్యం సేయుచుండ్డి ప్రత్తికొండ్డ తిమ్మరాజయ్యవారు చంన్న కేశ్వరరాయని ప్రతిష్ట సేఇంచ్చి దేవుని పళిగల్క (?) వరిచేనిడి పెద్ద అనకిందను చోడెపంద్దుము వరిమడిన్ని యిస్తిమి *NI* Rapur, 41. (శ 1497)

అనంతచతుర్దశి *anamtachaturdasi* భాద్రపద శుక్లచతుర్దశి (అనంతవ్రత తిథి) *The fourteenth day of the bright fortnight of the lunar month of Bhadrapada* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయన దేవరకు వసంత మహోత్సవ సంక్రాంతి అనంత చతుర్దశి దీపావళి తిథి శ్రీజయంతిదివ్యె తిథులు పక్షంబులలోను తిథి మహానైవద్యారం నవకలు ఇచిన బియ్యం ఖ ౧। పెనలు న ౧। *SII* X, 560 (శ 1268)

అనంతపుణ్యసంపదలు *anamtapunya sampadalu* శాశ్వతమైన సుకృత భాగ్యములు *An inexhanstible religious merit and fortune* ఇధర్మ్మమునకు యెవ్వరైన సహాయముసేసి ప్రతిపాలించినవారు అనంత పుణ్యసంపద లనుభవించ్చి దేవేంద్ర పదవి వలయంగలవారు *SII* X 448 (శ 1209)

అనంతములైనదండములు *anamtamulainadamdamulu* అనేక నమస్కారములు *Many a bow* పోలిచెలఁ చన్నరాయని దివ్య శ్రీపాదపద్మాలకు దామెర చన్నప్పనాయనింగారు అనంతములైన దండము సమర్పించ్చి యిచ్చిన ధర్మ శాసనం *NI* Kanigiri 15 (శ 1501)

అనంతవ్రతము *anamtavratamu* భాద్రపద శుద్ధ చతుర్దశినాడు అనంతుని గూర్చి చేయువ్రతము పదునాల్గు ముళ్లతో నల్లబడిన త్రాడు కుడిచేతికి వ్రతము చేయువారు కట్టుకొందురు ఈ వ్రతము పదునాల్గు సంవత్సరములు చేయుదురు *A festival performed on the fourteenth day of bright fortnight of Bhadrapada in honour of ananta (vishnu) A cord with fourteen knots is tied on the right arm on the festival day It is performed yearly for fourteen years* మల్యాల గుండయభార్య కుప్పమాంబిక శాసనము ఆమెచేసిన వ్రతములు - శ్రీ కోనవంశ నిజశేఖర బుద్ధయాఖ్యపుత్రీ పవిత్ర చరితో భరితోగుణో ఘైః। శృంగారసారకరణిః కరణీయదక్షా కుప్పాంబికా జనిచ తస్య సతీ కలత్రమ్॥ లక్ష్మీనారాయణాఖ్యామ్ జలశయన మథానన్యశయ్యాభిధానం సానంతానంతభిధేయమ్ వ్రత మసిత సిత ద్వాదశీషు వ్రతంచ। కల్పోక్తం తచ్చతచ్చ వ్యధిత కులనతిస్తోమ సీమంత భూషా। కూపాహోవాడి వాపీ సళివవనతడాగ శ్రీముకంద ప్రతిష్ఠాం। *HAS* 13-50 (శ. 1198)

అనటికాయ *anatikāya* అరటికాయ *A raw plantain* ఈ తోంట పోంక నాళికేరపుకాయ అనటికాయ ఇంతవటున్ను వన ప్రవేశము చేయగలవారు *SII* VI, 932 (శ 1272)

అనాదిశాసనము *anādisāsanamu* పురాతనపు శాసనము *An old inscription* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య గణపతిదేవ మహారాజులు అనాది శాసనము సూచి కమ్మనాంటిలోని దయ్యాలరేవూరు కాడిపెట్టి, చిత్రకాండ, విప్రాగ్రహారంబు అనాదిగా నెఱింగించ్చితిమి *NI* Ongole-17 (శా 1140)

అను *anu* అనువాడు *Person so called* శ్రీమహేన్ద్రి సమాన రవిమాఋకాపి మగన్దు పుదలి పళువాన్దు కాపి అన్వన్దలను అరివర రజమున్దు అన్వన్దు *SII* X 632

అనుంగు *anumgu* (స అనుగః క అనుగ త అణుక్కన్) ఇష్టుడు అనుచరుడు *Companion, follower* కాకతి గణపతిదేవ మహారాజుల అనుగు జాయప నాయకుణ్డు *SII* IV 1045 (శ 1175)

అనుంగు(స్త్రీ) *anumgu* ప్రియురాలు ఇష్టురాలు, ననుపకత్తె *A dear female friend* కెందూరి చోడ మహారాత్తైన పెమ్మాణడి దేవని అనుంగు రేకమదేవి కొమ్మూరి యగస్త్యేశ్వర మహాదేవరకు అఖండవత్తిఁ దీపమునకుం కెట్టిన ఉత్తమ గండమాడలుఽ *SII* X 88 (శ 1051) శ్రీకులోత్తుంగ చోడదేవర అడుపులొత్తైడి నంగాడ్డి కూంతురు ఉయ్యమ కూంతుఱు కోన రాజేంద్రచోడయ రాజుల అనుంగ్గు పెరియాణ్డి *SII* IV, 1249

అనుభవించు . *anubhavimchu*, పొందు *To experience* కుసుమాయుధు పెద్దకొడు కనేక రిపునృపతి మణిమకుటమకరికాకషణ మశృణిత చరణయుగల కలావత్తరంబు రాజ్యంబు సేయుచు నిష్టవిషయ కామభోగంబు లనుభవించుచు సుఖంబుణ్డి *A P G A S* 9-2

అనుమగొణ్డలు *anumagondalu* తెలిక వేవురు జాతిభేదము *One of the thousand sects of oil mergers* (చూడుడు అడ్డనూఌ)

అనురాగము *anurāgamu* ప్రేమ, భక్తి, శ్రద్ధ (సం అనురాగః) *Affection, devotion, attachment* కడు ననురాగచిత్తమునం గల్గి నిజం బగుచుండ నిచ్చె నీ జడనిధులుం దివాకరుండు జంద్రుండునుం గల యంత్తకాలమును *SII* IV 672 (శ 1061)

అనువుపఱచు . *anuvuparacu* పొందుపరచు *To perform suitably or appropriately* నందన భాద్రపద శుద్ధ దశమిని సోమవారము నాండు ప్రేమతోడ। నెనమదల వీరన్న కిరవుగాం ప్రాకారము భోగరాగంబు లనువుపఱచె మల్లనరనాథు చినబొమ్మ మనుజవిభుండు *SII* IV, 936 (శ 1453)

అనుసంధానము *anusamdhānamu* ఏర్పాటు, చట్టము *Plan or scheme (K)* శ్రీనరహరితీర్థ శ్రీపాదముల అనుసంధానము శ్రీనరసింహనాథుని నిత్యార్చన నిమిత్తము *SII* VI, 943 (శ 1214)

అనేకకోటిగోబ్రాహ్మణవధ *anēka kōti gōbrahmana vadha* కోటానుకోట్ల గోవులయొక్కయు, బ్రాహ్మణులయొక్కయు వధ

The slayer of innumerable crores of cows and brahmins (చూడుడు అనేక కోటిగోవులదానము) SII X, 479 (శ 1216)

అనేకకోటిగోవులదానము *anēkakōṭigōvuladānamu* పెక్కుకోట్ల గోదానములు *The gift of several crores of cows* ప్రతాపరుద్రుని సేనాని అడిదంమల్లు త్రిపురాంతక దేవుని వివాహమహోత్సవము గావించుటకు చేసిన ధర్మశాసనము ఈధర్మమునకు దవకుండా నడపినవారు శ్రీపర్వతమునాను వారాణసిని కురుక్షేత్రమునందును అనేక కోటిగోవులు దానముచేసిన ఫలమున్ను ఈరావుల అందు అనేక శతక్రతువులు సేసిన ఫలమున్ను బొందుదురు దలంచిన అనేక కోటి గోబ్రాహ్మణవధ సేసిన పాపానం (బోదురు) SII X, 479 (శ 1216)

అనేకవస్తువాహనోత్సవములు *anēka vastu vāhanōtsava mulu* అనేక అనేకములైన, వస్తు = భాగ్యములు, సొమ్ములు, వాహనములు=గుఱ్ఱములు, ఏనుగులు, పల్లకి మొదలైన యానములు ఉత్సవములు, ఉత్సవకార్యములు ఉత్సవములు=*Festivities property, wealth* వాహన = *conveyance of anykind* వస్తు=*Several kinds of property vehicles and festivities* శ్రీ నిరవద్యు ణ్డనేక సమరసంఘట్టన భుజాసిభాసురుడై తమయ (న్న) రాజ్యశ్రీ కెల్ల స్థానె యరుహాడై చేకొని నిల్పి భీమపలుక్కియం దనేక వస్తు వాహనోత్సవము ల్బడయుచు A P G A S 9-2

అనేకశతక్రతువులు *anēkas'atakratuvulu* పెక్కువందల యజ్ఞములు *Several hundreds of sacrifices* చూడుడు అనేక కోటి గోవుల దానము SII X, 479. (శ 1216)

అన్తయు *antayu* ఎల్ల, సర్వము (క అనితుమ్ త అనైతుమ్) *All, the whole* శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకుం బోయి వెలుమపల్లి విష్ణు దేవరకు పెట్టిన దేవభోగమునుం బోయి నిచ్చిన భూమి అంన్తయు సర్వకారపరిహారముగా నిచ్చితిమి SII IV, 1102 (శ 1072)

అన్న *anna* జ్యేష్ఠ సోదరుడు *Elder brother* శ్రీ నిరవదు ణ్డనేక సమరసంఘట్టణ భుజాసి భాసురుడై తమయన్న రాజ్య శ్రీ కెల్ల స్థాన యరుహుడై చేకొని నిల్పి HAS 19-81

అన్న *anna* (సం జనకః, క అణ్ణ త అణ్ణన్) తండ్రి, దేవనామముల కనుప్రయుక్తము వీరేశ్వరుడు వీరన్నగా చెప్పబడినాడు *A suffix to the name of deity* ఎనమదల వీరేశ్వరుడు వెనమదల వీరన్న కిరవుగాం బ్రాకారమును భోగరాగంబు లనువుపఱచె మల్లనరనాథు చిన బొమ్మ మనుజవిభుండు॥ SII IV, 936 (శ 1458)

అన్నదానము *annadānamu* భోజన ప్రదానము *Gifting of food* భూదానం భూరిదానం రథతురగపదాదాన మన్నప్రదానం గోదానం గేహదానం వివిధ వరపటీదాన మంబు ప్రదానం। రత్నచ్ఛత్ర ప్రదానం విధివిహిత మహాదాన మన్యశ్చ సర్వం కుప్పాంబా కల్పవల్లీ ముహరకృత సతాం వయ్యకశయ్యాప్రదానం HAS. 13-50 (శ 1198)

అన్నవస్త్రసమర్పణము *annavastra samarpaṇamu* అన్నము పెట్టుట, వస్త్రములిచ్చుట *Gift of food and clothing* క్షేత్రాణి శిష్టాన్యలాభని దేవదేవాంగ భోగాలయ ముఖ్యకృత్యే। ఉపేయుషాం శైవతపోధనానాంకాశానసానాం శివశాసనానాం విద్యార్థినాం పాశుపతవ్రతానా మప్యన్నవస్త్రాది సమర్పణాయ SII X, 385 (శ 1183)

అన్నసత్రము *annasatramu* అన్న ప్రదాన గృహము *A choultry for feeding (brahmins and mundicants)* శ్రీ విరలా సింహాద్రి నారసింహార్పణ మనవరతం దత్తతో నన్నసత్రం విప్రాణాం గాంగ ధారా సలిలవిలసితే దేవ సైవేద్య సిద్ధై॥ SII VI, 1171 (శ 1519)

అన్ని *anni* సమస్తము (అంతశబ్దముయొక్క అమహదర్థక బహువచన రూపము) *Every* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర వివాహోత్సవము నన్ని దినములకుం తిరువీధితపస్సులకుం SII IV, 1098 (శ 1075).

అన్నిటికి *annitiki* అన్ని+టి సర్వము సమస్తము సంధ్యాకాల మన్నిటికి ననగా, అన్ని సంధ్యాకాలములయందు *All* నాగేశ్వర దేవరకు అఖండం నూనెదీపం సంధ్యాకాల మన్నిటికి పరివార దేవతలకూ దీపమెత్తేది SII X, 333 (శ 1178)

అన్నిదేవడ్లు *annidēvadlu* అందఱు (ఇచ్చట అంత శబ్దముయొక్క అమహదర్థక బహువచనరూపమైన 'అన్ని' శబ్దము, అంత శబ్దమునకు మహన్మహత్త్వర్థక రూపమైన అందఱు శబ్దమునకు ప్రత్యాయమానముగ నుపయోగింపబడినది) *All the deities* నాగేశ్వర దేవరకు అఖండ నూనెదీపం ౧ సంధ్యాకాలమన్నిటికి పరివార దేవతలకూ దీపమెత్తేది శ్రీ గంధమెందాటికి గ ౩ గుగ్గిలం గ ౩ విడెంపోంకలు అన్ని దేవడ్లకూ నిత్య ౨౮ ఆకులు ౧౬ SII X, 334 (శ 1178)

అన్నిబుధులు *annibudhulu* అన్ని శబ్దము మహదర్థక బహువచనార్థమునఁ బ్రయోగము చూడుడు అన్ని దేవడ్లు *All intelligentmen* ఎనమదల వీరన్నకిరవుగాం బ్రాకారమును భోగ రాగంబులనువు పఱచె తన నాథుం డయ్యప దండనాయకునకు పుణ్యంబుగా నన్ని బుధులు వొగడ। మల్లనరనాథు చిన బొమ్మ మనుజవిభుండు॥ SII IV, 936 (శ 1458)

అన్నియము *anniyamu* (సం అన్యాయ) అన్యాయము దోషము కళంకము *Impropriety, irregularity* పనస పరదులకు దీనిపయి అన్నియంబు వొడిచిన వన్నుబరనసివేవురు పఱచిన చుణుకటు SII X, 616

అన్యథా *anyadhā* మరియొక విధముగా *Otherwise, in a different manner.* ఈధర్మమునకు ఎవ్వరైన అన్యథా తలంచినవారు గంగాతీరమందలి పదివేలు కపిలగోవుల వధించిన పాపానం బోవువారు N. I Darsi-1 (శ 1194)

అన్వన్టు *anvanru* అనువాడు. *Person so called* శ్రీ మహేంద్ర సమాన ... పుదలిపీకు వాన్టుకాపి అన్వన్టులను అరివర జమున్టు అన్వన్టు SII X, 632

అన్వయ కాంప్పులు *anvayakāmpulu* పితృపితామహ క్రమమున వచ్చిన కాపులు లేక సేవకులు, రక్షకులు *Hereditary attendants* శ్రీసర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణు వర్ధన మహారాజులు త్రిభువన చక్రవర్తి శ్రీపరాంతక దేవర రాజ సర్వజ్ఞుండు జననాథ పురంబున రాజ్యాభివర్ధన (కోం), సుఖంబున రాజ్యంబు సేయుచుండి తన యన్వయ కాంపులైనవారి SII IV, 737 (శ 1037)

అన్వయ భృత్యుడు *anvayabhṛtyudu* వంశానుక్రమముగ వచ్చిన సేవకుడు, కులసేవకుడు *A hereditary attendant* (1) ధారుణి నట్టు గొంక్క వసుధా విభునన్వయ భృత్యుండైన కొల్లారి విభుండ శౌర్యగుణమొప్పంగం జింతమ నాయకుండు దేజోరమణీయ్యుండు పడసె సుస్థరలీల వెలుగంగా ప్రతిహారి పదార్థ మాద్యమున నారవితారక శాసనంబుగాన్॥ SII Vol IV, 943 (2) అరయనట్టి గొంక్కనృపు నన్వయ భృత్యుండు విశ్వశాసన శ్రీరమణీయ్యుమై తన రంజింతమ నాయకుద్ధరించెం గొల్లారి విభుండు వంశమహిమోన్నతు లన్నియు నేప్పడం బ్రతిహారి పదార్థ పూర్వముగ నారవితారక శాసనంగాన్॥ SII IV, 945 (శ 1074)

అప *apa* అప్ప (క అప్ప త అప్పన్) తండ్రి చట్ట+అప=చట్టప పురుషనామాంత్యములకు జేర్చు గౌరవపదము *An honourfic suffix to the masculine names* శ్రీ విష్ణువర్ధన ప్రసాదచ్చట్ట పాఖ్యేన యింద్రికీలే ప్రతిష్ఠితః పార్థీశ్వరః। SII Vol X, 16

అపహరించు *apaharimcu* దొంగిలించు నశింపచేయు, అక్రమముగా ఆక్రమించు *To steal destroy, encroach* ఈ వృత్తి నెవ్వండేని అపహరించినవాని పితృ పితామహులు ౬౦ వేలేండ్లు న(య)క నరకానం బడువారు SII X, 4 (శ 925)

అపుత్రికము *aputrikamu* (సం అపుత్రకః) పుత్రుడు లేకపోవుట వారసులు లేకపోవుట మను స్మృతిప్రకారము అపుత్రిక ద్రవ్యము భూపాలునిపాలు *Escheat property and according to manusmruti, it is a state property*, స్వస్తి శ్రీమతు అనవోతయరెడ్డింగారు మోటుపల్లికిం గోంపువచ్చు పరదేశ వ్యవహారములకును అపుత్రికమున్ను కడ్డాయము మానితిమి SII X, 556 (శ 1280)

అపూర్వము *apūrvamu*, వింత, చోద్యము *Novel, extraordinary* పద్మినీ పురమున సోమనాథునకపూర్వముగా నిరుసంధ్య దీపమా। నరసిజగర్భ వక్త్రశర చంద్ర శశాంక్క శకాబ్ద సంఖ్యలను SII V, 183 (శ 1154)

అపూర్వి బ్రాహ్మణులు, *apūrvi Bramhanulu* వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణులు-అట్టి తీర్థవాసులు *Bhramin pilgrims well versed in Vedas (T L) Brahmanas well vesked in Vedas, mostly such pilgrims visiting holy places (S.I T I Vol III, Part II)* ముడిగొండచోడబ్రహ్మ మారాయనిచే సాలాభోగమునకు పెమ్మడి రాజరాజ మాడలు ముప్పదియుం జేకొని చంద్రాదిత్యవలె నిత్య ఐవురు అపూర్వి బ్రాహ్మనులకు మిష్టాన్న భోజనమునకు నొక్కొకనికి తిరుమడపల్లికి అచెడికుంచము ౨ పడిని నాల్గు కుంచములు కుంచములు ఇరువదిగా 1 నెల కాలము నడవంగలవారము. SII Vol VI, 200

అప్ప *appa* జేష్టసోదరి *The elder sister* విజయాదిత్యదేవ చక్రవర్తిఅప్ప శ్రీ గోమతిదేవి SII VI, 1257 (శ 1177)

అప్పటికి *appatiki* ఆ సమయమునకు *At the time of* అడవల్లదేవరన ప్రాతికి మంత్రభోనము నప్పటికి తేవటి సంధ్యకుం దెల్లంప్రాల కుంచ్చములు ఎన్మిది SII VI, 1323 (శ, 1037)

అప్పనము *appanamu* కరము భాగధేయము *Tribute, tax* కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యంబుసేయుచుండంగాను సెట్టి పెద్దగంజా వ పిన్నేశ్వరదేవర ప్రతిష్టసేసి ఆ దేవరకు అఖండదీపాలు ౨ కి ఇచిన గొతెలు వీరి మిక్కిలి గొతెలు ఎన్నగలను అరి అప్పనము పుల్లరి మన్నన SII X, 427 (శ 1192).

అప్పపలు *appapalu* అప్పపళ్లు (ప పడి బ పళ్ళు) అప్పాలపళ్లు, నిత్య నియమితమైన అప్పముల భోజ్యము *A fixed daily allowance of cakes made of rice mixed with jaggery* పొతపి నాంటి సీమలోని తాళ్లపాక గ్రామం ౧, ఈ గ్రామందుంగల రొఖ ధాన్యాలు సర్వమున్ను దేవుని శ్రీభండారానకు రూపు సేసుకొని దేవునికి ది ౧ కి అరగించే అమృతపడి నైవేద్యం పళెలు ౧౦ అక్కాల పాయసం మండ్డలు ౨ అప్పపళు ౨ ఈ మరియాదను ఆ చంద్రార్కస్థాఇగాను నడపంగలవారు। SII IV, 282 (శ 1436)

అప్పల భోగము *appala bhōgamu* అప్పాల భోగము అప్పము (సం అపూపః త అప్పం) బెల్లము పిండియు గలిపిచేసిన గుండ్రని భక్ష్యము అప్పాల నైవేద్యము *An offering made of cakes made of rice mixed with jaggery* ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు తనకు ఇష్టార్థ సిద్ధిగాం అంకకపల్లియందు అపలభోగము శ్రీభండారానకుం బ్రవేశము చేసి రాత్రి ఒక అవసరము పదిమార ప్రజ అరగించిన వెనుకను ఈ ప్రసాదము కొనంగలవారు SII VI, 876 (శ 1299)

అప్పలు *appalu* అప్పములు (సం అపూపః త అప్పం) గుడాపూపము బెల్లముపిండియు గలిపిచేసిన గుండ్రని భక్ష్యము (సూ, ని) *A kind of sweet cake* శ్రీ కూర్మనాథునికి శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీ పాదములు ప్రతి సంవత్సరమందున్ను మూలబేరమునకు ఉప్పన్న ఉపకరణ ద్రవ్యాలకుంగా అప్పలు పెట్లు ౨ SII V, 1249 (శ 1215)

అప్పు: *appu* ఋణము *Debt* మురారి మహారెడ్డింగారు భీంవ్వర పుంగరణం రుద్రయ అచ్చి అప్పు ట800 న్ను ఇందుక్క వచ్చిన వడ్డి ట౧౦౦ న్ను వెరసి యే నూరున్ను భీమేశ్వనికి నిత్య నైవేద్యాలకు సమర్పణ సేశేను। ఇందు వారి వంశమువారు ఎవ్వరువచ్చి అచ్చారదన చేశినాను భీమలింగం సుంన్నావమలలో ఏనూరుంబెట్టి కరణికం చేకువరు వీరా సేవశానం ప్రవిత్తినేల దేవరల చైత్ర పర్వానకు ఇస్తిమి SII V, 45.

అబ్దపదము *abda padamu* అబ్ద+పథము, మేఘమార్గము, ఆకాశము శూన్య సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *The sky, The symbolic exprssion for number zero* నంద ద్విపాబ్ద పదశీతమయూఖ సంఖ్యా సంఖ్యాతశక శరదుత్తర సంక్రమాణే। *SII* X. 161 (శ 1089)

అభయ దానము *abhaya dānamu* (సం అభయదానం) భయములేదని మాట యిచ్చుట *Guarantee of safety (or protetion from danger)* తే గీ॥ అర్థిగోరిన వస్తువు లర్థితోడ। నీగి యెల్ల దానములకు నెక్కుడరయ। అఖిల భూతమ్ములకు నభయంబు నిచ్చు। టంతకంటెను మేలందు రార్యజనులు (భా॥ అనుశా ప ద్వి ఆ ప ३६६) శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు విజయనగరాన నుండ్డి పూర్వఁ దిగ్విజయ యాత్రకు విచ్చేసి పూసపాటి రాచిరాజు శ్రీనాథరాజు లక్ష్మి పతిరాజు మొదలుగాను పాత్ర సామంతులాను మన్నెవారినిన్ని జీవగ్రాహంగాను పట్టుకొని వారికి అభయదానం ఇచ్చి ధరణికోట అమరేశ్వ రానకు విచ్చేసి॥ *SII* VI, 248 (శ 1487)

అభయ శాసనము *abhaya śāsanamu* రక్షణార్థమై చేసిన ప్రతిజ్ఞా శాసనము *Edict assuring safety* తేనానేన శ్రీగణపతిదేవ మహారాజేన సకలద్వీపాంత కోపదేశాంతర పట్టణేభ్యః సాయాంత్రికేభ్య ఏవమ భయ శాసనం దత్తం *EI.* XII, P 188

అభయ హస్తము *abhaya hastamu* అభయ ప్రదానము (భయము లేదని సూచించుటకు అఱచేతివెళ్ళను నిలువుగా బట్టి ముందటికి చాచిన చేయి సూ ని) *Guarantee of safety or protection* బంగారు సుంఖము మానితిమి గంధమునకు బడి సుంఖము పూర్వ మరియాదలోను మూంటను ఒకటిని మానితిమి తేలిన సరకులకును బడిసుంఖా పూర్వ మర్యాదక్రమాననే కొనువారము యీ క్రమానకు సర్వమయినవారునూ వారికిలాను అభయహస్తముగా నిస్తిమి అన పోతారెడ్డి మోటుపల్లి శాసనము రెడ్డి సంచిక అనుబంధము (శ 1280)

అభిదానము *abhidānamu* (సం అభిదానం) గ్రంథము ప్రసంగము *Treatise, discourse* గోపాళ సేనాపతుల కొడుకు నరసింహదాసులైన నారాయ సేనపతులు కలింగదేశ పరీక్షకై వచ్చి శ్రీ సింగిరియందు పురాణ వ్యాకరణ కావ్య నాటకాభిదానాలు పఠింపించ్చేటి విద్వఁ బ్రాహ్మణులు మువురకు నిబన్ధాలు ౫ ను *SII* VI, 904.

అభినవాయము *abhinavāyamu* కరవిశేషము *A kind of tax* అణ్ణమూరి యలము సిద్ధయసమస్తాయ అంత్తరాయ అభినవాయములు సర్వ సంపదలు గణ్టులోపుగా దేవభోగముసేసి శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకు హావి బలియచ్చఁనలకుంగా నిచ్చి శిలశాసనము వెట్టించిరి *SII* IV, 1268 (2) శ్రీవీరచోడ చతుర్వేది మంగల నామ్నానుసప్రతిష్ఠాగ్రహారీ కృత్యప్రతి సంవత్సర మంత్రప్రతిభాగం సార్ధం నిష్కకరం పరికల్ప్య యదతోన్యత్సిద్ధాయా వెండాయాభినవాదికం యచ్చ క్రీడాకుల్క నామకం యచ్చవణిగ్భ్యః పూర్ణోపజీవిభ్యశ్చ రాజగ్రాహ్యంతత్సర్వం పరిహృత్య సర్వకర పరిహారేణ దత్తమితి। *EI*. V, 10 (శ 1024)

అభిషేకము *abhisēkamu* (సం అభిషేకః) దేవునికి జలతైలాదులలో గావించు స్నానము *Bathing or sprinkling with water or oil of a deity to whom the worship is offered, ablution* శ్రీమతు అనవోతయ రెడ్డింగారి ఆనతిని అడప వేమవంగారు గౌరీపరమేశ్వరికి నేతి నూనెను అభిషేకమున్ను మహా ఉపహారమున్ను ౫३० పుట్ల బియ్యా నను ఎఘ్నేశ్వరునికి యంత్రాలున్ను త్రిపురాంత్తక దేవరకు నూఱు మాళ్ళత్తు బంగారాన ఉంగరమున్ను సమప్పిఁచిన పుణ్యకాల మప్పుడు రెడ్డింగార్కిం బుణ్యముగాను -డప వేమనంగారు అఖండ దీపాన కిచ్చిన మోదాలు -౨౫ *SII* X, 555 (శ 1278)

అభిషేక మండపము *abhisēka maṁdapamu* పట్టాభిషేక మండపము *The pavilian or hall where the king is anointed* పరాంతక జగన్నుత చక్రవర్తిఁ। ఏషజననాథ పురియాం ప్రధాన ప్రసాదాంతవ్వఁర్తిఁ న్యభిషేకమంటపే దివ్యశియ్యా మాసేనః జనపద రక్షణాయ బ్రహ్మాదిరాజం ప్రత్యాజ్ఞాపితావాఁ *SII.* IV, 1384

అభ్యంతరము *abyamtaramu* (సం అభ్యంతర) *Being included in one of a group or body)* అభ్యంతరకరణము దగ్గఱగా జేసి కలుపుట రెండు నొకటిగాఁజేయుట రెండుక్షేత్రము లొకటిగా జేర్చి దాన మిచ్చిన విషయము ద్యోతకము *To join two separate pieces into one (Here two separate fields are joined to gether and made one piece for purpose of grant)* అమ్మణం గురంనామ గ్రామే దక్షిణ దిగ్భాగే రాజవిషయాధ్యక్ష సత్కారపూర్వకం దశకారికోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర మాదాయ అడ్డకినామగ్రామే ఉత్తర దిగ్భాగే పూర్వవద్దశఖారికోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర మాదాయ యేతస్మి న్గ్రామే అభ్యంతరీ కృత్య *EI* Vol. XVIII, 25

అభ్యాగతి *abhyāgati* అతిథి *A guest, a visitor (A)*

అముదు *amudu* దేమునికిచ్చు పాలు, పెరుగు నెయ్యి, అన్నము, తాంబూలాది ఆరగింపు ద్రవ్యములు *An affix to the names of articles of food, drink, as offered to the deity* శ్రీమతు సూరపరాజులు దమ జీవితంబైన కాశేపల్లిం గొమ్మిశ్వర దేవర కముదునకు నిచ్చిన చేను *SII* X, 75.

అమరగాడు *amaragādu* అమరము ననుభవించువాడు *The holder of an amaramu* వెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింగారు ఆకుపల్లెచెరువు వేయించిన ధర్మఁశాసనం యిగ్రామాన చెరువు మేరలు పూర్వాఁనయే దారిగా నడిచినవో ఆమేర ధాన్యం చెరువు పనిమోఖం శాయంగట్టడ శేయించ్చినారు గనుక ఇగ్రామం సంథాతాన వున్నాను అమరగాని వశాన యే దొరయేలినాను గుత్తగాని వశానవున్నాను చెరువుకు నిన్నఁయమై మేర ధాన్యం చెరువు పనిముఖం శేయించంగలవారు N I *Rapur* (8) (శ 1560)

అమరము. *amaramu* (త అమరం) రాజునకు వలయునప్పుడు దండును సమకూర్చుటకు గాని, మరి యే యితర కార్యములందు సహాయ పడుటకు గాని, నిర్ణయించుకొని సామంతుల కీయబడిన భూస్వామ్యము *A grant of the revenue of a treat of land (or, village on condition of military (or, public service (2) A feudal*

tenure *A district given to a chieftain on condition that, he shall supply the king with certain troops when required, land granted in free gift (B) (3)A military fief* (1)సాయప నేని వెంకటాద్రినాయని వారికి పుణ్యంగాను భూదానమున కోరు మామిళ్ల రఘుపతీశ్వర శాస్త్రుర్లకు బత్తానికి ఇచ్చిన భూదాన శాసనము మాకు గురాలుమడ్లుగ్రామం అమరంకు యిచ్చిరి గనుక నీలావరు వెంకటస్వామినిన్ని సంజీవరాయ దేవుళంను యుద్ధరిస్తిమి N I *Podili 18* (శ 1291) (2) శ్రీవీరప్రతాప శ్రీ వీరరంగ్గారాయ దేవ మహారాయ లయ్యవారు పెనుగొండను రత్నసింహాసనారూఢులై రాజ్యం సేయు చుండ్డి ప్రత్తికొండ తిమ్మరాజయ్య వారు ఉదయగిరి సీమను అమరం పాలించ్చి మోగళూరి గ్రామాన చంన్నకేశ్వరరాయన్ని ప్రతిష్టసేయించి N I *Rapur* 41 (శ 1497)

అమాత్యశిఖామణి *amātya sikhāmani* మంత్రిపుంగవుడు *A pre eminent minister* విమలాదిత్యుని వజ్రామాత్యుడు (వజ్జియ పెగ్గడ) చాలుక్యచూడామణి పాదభక్తో, భక్తైకచూడామణి రీశ మూర్తిః కీర్త్యర్ణనితో మాత్యశిఖామణిః శ్రీ సౌజన్య రత్నాకర నామ ధేయః E 1 Vol VI, 36 (శ. 933)

అమారతు *amāratu* (వ ఇమారత్ హైం ఇమారత్) ప్రభుత్వ కార్యాలయము *Any large building, public works or public building (H E D (F)* అమరతు అయాలతు పనిహా మొకర్రబుల హాజరతు అకాకాని లవారు *SII* X, 772 (శ 1618)

అమావాస్య ఉత్సవము *amāvās'ya otsavamu* అమావాస్య నాడు చేయు యుత్సవము అమావాస్య పంచపర్వములలో నొకటి *The festival performed on a new moon day* శ్రీ కూమ్మర్ణనాథునికి ప్రతి మాసమునా అమావాస్య ఉత్సవము చెల్లుటకు ప్రోలమమ్మ కూం త్తుఋ మామిడి అమ్మ శ్రీకూమ్మర్ణనాథ దేవర శ్రీ బండారమున ఒడికిన మల్లమాడలు *SII* V, 1304 (శ 1168)

అమీను *aminu* (హైం అమీన్) మండలకరగ్రాహి *An officer employed by government to collect the revenues of a district* తాడికొండ్డ పొలంకు మ॥ పరిమివారు గరకసా చేసినందుక మహంమదమీను హుజురుకు వచ్చి మాల్సు చేసిరి *SII* X, 759 (శ 1585)

అముదుపడి *amudupadi* (త అముతుపటి) అముదు+పడి *A measure of food offering to the deity in the temple* (1) శ్రీ మతు సూరపరాజులు దమ జీవితంబైన కాళేపల్లిం గొమ్మీశ్వర దేవర కముదునకు నిచ్చినచేను (*SII* X,75 శ 10) (3)గోపీనాథదేవర (వి త్తిక్షేత్రాలు సేసినక్రమము దేవర అముదుపడి నీర్నేలమ౨1 *SII* X, 422 (శ 1191)(3) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర మన్మ మణ్డయ రాజు సకలీశ్వరదేవర అముదునకు మూణ్డువుట్లును *SII* X, 288

అముదువండు బ్రాహ్మడు *amudu vamdu brahmadu* దేవుని నైవే ద్యాన్నము వండు బ్రాహ్మణుడు *The cook brahmin in the temple who prepares the daily offerings of food to the deity.* సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు రాజనారాయణపుర మున విజయంచ్చేసి ఉణ్డి నిబన్దసేసినపడి అముదువండ్లు బ్రాహ్మనికి మాడ ౧ దిన ౧ బ్రాలకుంచ్చలు *SII*. V, 66

అమృతగోటికా కుంభాలు *amruta gōtikā kumbhālu* పాయస ఘటికలు *Small earthern vessels of milk* పట్టనాయక ఏకాంబర సానుమల్లుండు తనకు అభీష్టార్థసిధిగాను శ్రీ నరసింహ్వ నాథునికి నిత్యమున్ను మాపటి ధూప అవసరమందు ఆరగింపను అమృత గోటికాకుంభాలు రెంటికిన్ని నిరుతపాలుకుంచాలు ౧౦ త్రిగుణి అర్ధాము పాలుకుంచాలు ౪ లింటికిన్ని నిరుతాపాలుకుంచాలు ౧౨ సేమంత్రిపాలు కుంచాలు రెంటికిన్ని నిరుతపాలుకుంచాలు ౬౫ నిరుతపాలుకుంచాలు ౨౮ ఇంటికిన్ని తెచిపెట్టను ఇద్దఅవశనను పెటిన మోదాలు ౪౦౦ నరహరేర్ధూర్పావసానేనిశి। గ్వాధక్షీర చతుష్ట యాడకమదాత్ సేమంత్రికాం స్రేయసే నైవేద్యాయ గవాం చతుశ్శతమధోవింశచ్ఛిరే కాంబరః। ఏతా సాం చైవ దోగ్ధూగ్రిణాం పాయసో ఘటికద్వయ। అభీష్ట పుణ్య సంసిద్ధై సమరీచం సశకర్ణరం॥ *SII* VI, 1124 (శ 1?10)

అమృతపడి నైవేద్యము *amrutapadi Naivēdyamu* (త అముత పటి) అమృతము + పడి + నైవేద్యము = అమృతము=ఆహారము, అన్నము *Boiled rice food offering to the deity in the temple* రాయలతిరుపతిశాసనము పొతపినాంటి సీమలోని తాళ్లపాక గ్రామం ౧ ఈ గ్రామమందుగల రొఖధాన్యాలు సవర్ణమున్ను దేవుని శ్రీభాండారానకు రూపుసేసుకొని దేవునికి దిన ౧ కి ఆరగించే అమృతపడి నైవేద్యం పళెలు ౧౦ *SII* IV, 282 (శ 1436)

అమృతపాళి అవసరము: *amrtapāli avasaramu* దేవునిచేయు అవ సర విశేషము *A kind of service due to the deity* గోకన్నర్ణ చక్రవర్తిర్ణ మహాదేవు అంమ్మంగారి వివాహామప్పుడు ధారాదత్తం చేయించ్చింద్ది దేవగ్రామమును। అమృతపాళి అవసరానకు న ౧ కి *SII* X, 239

అమృతమణి భోగము. *amrtamani bhōgamu* దేవునికి చేయు భోగ విశేషము *A kind of bhoga perfomed to the deity* (1) కొప్పులయంగారి దేవులు ముప్పమదేవి శ్రీ నరసింహ్వనాథునికి అమృతమణికి అదులోపలి ఊరు సమర్పించెను ఇందుల ఆయమందున్ను వీరి పగమెచ్చుగండ బోగముసేసిన నిన్నర్ణయము। శ్రీఅముదుపడి తల్యాలు ౧౧ కుడుములు ౧౫ అట్లు భోండలు ౧౦ పునులు ౧౦౦ వెంజా మరలు ౨ తిరుమజ్జనముకలశ ౧ ఇందులకు పెరుఉకుంచ ౧ పలుకుంచ్చలు ౪ పాన్న పాలుకలశలు ౨కి కుంచలు ౬ గోకుంచలు ౧౦ ఇంతవట్టున్ను సమర్పణసేసి *SII* VI, 823 (శ 1310) (2) విప్రాదాసాజీ యనింగారు తోంటపటువు ౧ న ౧౦ ను కేశవభారతి శ్రీపాదలచేతను క్రయము ఆఋ నూఋ మాడలకు ౬౦ కొని స్వామి అమృతమణికి సమ ర్పించెను *SII* VI, 1112 (శ 1315) (3) రాత్రిదువ అవస రమందును ఆరగింపను అమృతమణి భోగానకును కకరాలు ౨ ఆపాలు ౨ భడలు మనోహరలడు ౪ అర్సలు ౨ వ్సకేశి ౪ అటికలు ౨ కపురకాంతులు ౪ తిరంభోజనము పకాళఒరయలు ౨ మళుమని ౧ వళ్య ౧ పానాలు ౨ సరదు ఇప॥ అదపచుడి ఆకులు కటండు

పోంకలు ౫ ఇంతవట్టు నిత్యమున్ను అరగింపుటకై SII VI, 914 (శ, 1370)

అమృకము (అమరకము) *amrukamu (amarakamu)* అమరు ధాతువునుండి పుట్టు భావార్థక కృదంతము భూస్వామికిని సేద్యగానికిని మధ్య జరుగు ఫలగ్రహణవిషయమై జరుగు అతుకుబడి *Lease* కపిలేశ్వర మహారాయలరాజ్యాన రఘుదేవనరేంద్రమహాపాత్రులు రాజమహేంద్ర వరపు రాజ్యం ఏలికాలమందును శ్రీ త్రినేత్రదేవగణపికి భండ్దారు అధికారి శ్రీ పురోహిత శ్రీ విశ్వేశ్వర పురోహితుల అధికార మందును శ్రీంగ్గారరాయని తిరుపతి మహాజనాలువాఱు అమృకాలు అఇనక్షేత్రాలు అనుభవింపంగాను విడిపించినవి SII V, 100

అమృతము *amrtamu* భోజనము *food* దివ్యరూపం శ్రీనివాసం విచిత్రం కృత్వా తత్రైవాకరో త్ప్రతిష్ఠితం। భూమిం క్రీత్వాసై శ్ర త్యదాదత్ర భక్తాగ్రగ్రామే ధీమానశేష నిత్యామృతాయ। ప్రాదాదమృతాయ విదిత మాచంద్రాకర్కేః(ద్రాక్షారామ శాసనము) E I XXI, 23

అమేధ్యకీటము *amēdhyakīṭamu* పురీషములోని పురుగు శాసనాంతమున శాసనదత్తముల రక్షింపని వారలకు శాపగర్భ శ్లోకముల పురాణేతిహాసములనుండి క్రోడీకరింపఁబడి యుద్ఘాటింపఁబడుట యాచారము *A worm in excrement Imprecatory verses at the end of the grants are cited from Puranas etc, stating that he who destroys or abets to destruction dwells in hell etc* తనదత్త మన్యదత్తంబనజనదు స్వదత్త మెట్లట్ల రక్షింపనియతం। డఖువదివేళం। డ్లనవరత నమేధ్యకీటమై జనియించున్ SI I X, 177 (శ 1098)

అమ్మ *amma* బ్రాహ్మణ పురుషనామాంత్యపదము తాత+అమ్మ= తాతమ్మ పాద+అమ్మ=పాదమ్మ *An affix to the brahmin masculine names* (సంస్కృతశాసనములో ప్రతిగ్రహీతల నామములు) వత్సగోత్రస్య మహీసరస్వామినః పౌత్రాయ తాతమ్మస్వామినః పుత్రాయ పాదమ్మ స్వామినః। ET I X, 22 (శ 596)

అమ్మంగరు *ammamgāru* అమ్మంగారు అమ్మగారు స్త్రీనామములను తుదనుపూజ్యతను దెలుపు పదము *Respectable suffix to the feminine names* శ్రీమతుకాలపనాయండు రుద్రయదేవ అమ్మంగరికి పుణ్యముగాను ఇనుమడ్ల శ్రీ సోమేశ్వర మహాదేవరకు గుడిమండపము ఎత్తించి అంగరంగ భోగానకు ఔటిన చేను SII VI, 603 (శ 10)

అమ్ముకడ సుంకము *ammukadasunkamu*, విక్రయించిన వస్తువులపై విధింపబడిన సుంకము *Taxes or Fees levied of articles brought for sale. A sales tax.* మారమరాజును ప్రోలమరాజు జాముధారపయః మారినేండును ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు ధర్మార్థముగాను అమ్మబడి సుంకము శ్రీ గోపినాథునికి సమర్పించిరి SII X, 413. (శ 1189) మల్లప్రోలి చిమ్మేశ్వర మహాదేవరకు అంగరక్ష చానయనాయంకులు పెట్టిన క్షేత్రము అమ్ముబడిని సుంకము మాడనువఅక లెక్కను పెటితిమి SII X, 451 (శ 1202) కాకతీయ ప్రతాపరుద్రమహారాజులకు పుణ్యముగాను శ్రీమతు మయిదెవ వెంకంగారు కొండూరి స్థలమూడ్లు ౧౮ కికదేల్మ దిత్తులకు గడ్డుగకానిక అమ్ముకడ సుంకాలుంను మాంన్యము ఇస్తిమి SII X, 521 (శ 1239)

అమ్మగుడి *ammagudi* అమ్మవారిగుడి గ్రామదేవతలఆలయము *The temple of Village goddess* శ్రీ మతుర్దండ నాయక ప్రోలెనాయకుండు శ్రీరామీశ్వర దేవరను ప్రతిష్ఠచేయించి గుడి ఎత్తించి గణేశ్వరునిం ప్రతిష్ఠసేసి గాడి ఎత్తించి కుమారస్వామి దేవర గుడప్రోల నమ్మగుడి నెత్తించ్చిచెఱ్ఱువులు నాల్గుం గట్టించ్చిన వాండు SII X, 289 (శ 1160)

అమ్ముబడి సుంకము *ammubadi sumkamu* అమ్ముకడ సుంకము (చూ అమ్ముకడసుంకము) *See ammukada Sumkamu* (1) దేంగఅమూండి పూజారుల తమ ఇండ్ల అముబడి సుంఖములేదు SII Vol X, 58 (శ 1002) (2) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రిమహారాజులు రాజ్యము సేయుచుండగా తంగెడస్థలము పదునెనిమిది సమయాలవారూను ఉభయనానాదేశి పెక్కుండ్రు ను తంగెడగంటల రామనాధ దేవరకు రంగభోగానకు అమ్ముబడివిలువలకుమాడకుమాడ బడి వీసాము ఇస్తిమి (SII X, 485 (శ 1280)

అయన *ayana* అయిన ప్రతినామము మైన *Alias* ఘంటశాల యయ్యచోడ పాండ్యపురము SII X, 115 (శ 1066)

అయనము *ayanamu* (సం అయనం) ఉత్తరదక్షిణాయనములు *Summer and winter Solstice* సవ్వఁలోకాశ్రయశ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు రాజనారాయణపురమున రాజనారాయణ విన్నగరాఱు వారిగుడి పల్లిపిరమున విజయంచ్చేసి ఉడ్డి నిబంధ చేసినపడి అయనము రెంట్టికి విషుములు రెంటువచేండ్డి నిడ్డిహస్తా నక్షత్రమున కుంగా స్థితిపడి విడువఁగలవారు SII V, 66

అయాలతు *ayālatu* (వ ఇయాలత్) ప్రభుత్వము *Government Dominion (P E D (S))*అయాతుల శాహిరామల్కి అమీమలిక వొట యాలుగారు చేశిన ప్రతాపధర్మశాసన క్రమమెట్లన్నను SII X 751 (శ 1514)

అయిన *ayina* తగునట్టు *Agreeable, suitable* పుణ్యకుమారున్ను గణ్ణమానున్ను మఱున్న పిడుకు మదముదితి స్తుత్తమోత్తమున్నయిన వాన్ను E I XXVII, - 42,F (శ 600 700 AD)

అయిన *ayina* వెలకు సమానమైన, తెచ్చు లభింపజేయు *For to fetch* చోడగంగ్గదేవని చోడమహాదేవి శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకిలరమున బోలు నల్వురుం బుంట్టగామూణ్డవునడపున పుష్పాకసూరనివసమునం ఔట్టిన కులోత్తుంగ్గమాడలు పదిట్టినై యిన యిన్నవెండ్లు ౩౦ SII VI, 1052 (శ 1088)

అఇ(యి)గాండ్లు *ayigāmdlu* గ్రామాధికారులు సేవకులు *The officers and servants of a village, the whole establishment, A village servant or officer, one entitled to Aya or proportion of the crop for his services to the community (w)* మా పేరిట గట్టించిన అగ్రహారములో నిత్యదానం సేసుక వుండే యిరువైనలుగురు అఇగాండ్లు తిరుమాలిగెకు అర తలిగె లెఖ పండెండు తలిగెలున్ను *SII* V 874 (శ 1542)

అయిరాని రూక *ayirāni rūka* అయి రేని(ఐరేని)రూక ఐరేని= అరిమెనకుండలు, వివాహకాలమందు నిలువు చిత్రిత జలపూర్ణ కుంభములు *(Painted vessels used at weddings)* అయిరాని రూక లనగా పెండ్లి రూకలు *A marriage tax* నాదిండ్లం పెండ్లిసేసినవారు కొడ్కువారు గద్యానమున నడువున అయిరానిరూకాను విద్యామంతులకు పూజారి ౫౩ *SII* X, 107 (శ 1061)

అయ్న *ayna* అగు *To be* శ్రీవిక్రమాదిత్య నృపాగ్రతనయుణ్డయ్న చాళుక్యశ్రీమునకు రనమర్దాన్వయ కులతిలకుణ్డయ్న కుసుమాయుధుణ్డు. H A S 19 81

అయ్న *ayna* అయిన,ఐన అగుధాతువుయొక్క భూతార్థకము *Became, proved to be* శ్రీమత్కడెయరాజు గుణగణాభరణుణ్డు దన ఈస్వ(శ్వ)రునకుం గార్త్తికేయుణ్డుం బోలె చౌషష్టికల(లా) విసా(శా)రదు ణ్డయ్న అయ్యవయ్యయు సకలశాస్త్రార్థపారగులయ్న పె(ద) వణ్డరంగులు భారతి విభవసం॥ చైత్రము.

అయ్య *ayya* తండ్రి *Father* ఘంటసాల కామక తమయయ్య పోతి నాయకునకు తమ యమ్మ ప్రోలమకు ధర్మార్త్థముగా నఖండవర్త్తి దివియకుం బెట్టిన గొఱియలు ౫౦ నిత్య మానెండు నెయి వోయంగల వాండు *SII* X, 84 (శ 1047)

అయ్య *ayya* (బ అయ్యలు) అయ్యవారు అయ్యనులు అయ్యకులము వారు ఒకానొక చతుర్థ జాతి భేదము వీరికి పెద్ద మున్నూరు, చిన మున్నూరు, అను శాఖాభేదము కలదు *One of the sects belonging to the caste, divided into peda munnuru and cina munnur Temple servants* స్వస్తి సవ్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబ్లు ౭ నేణ్డు శ్రీ మత్సమస్త సేనాధిపతి వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ మూలస్థాన దేవరకు నఖండ వర్త్తి దివియ యొక్కొంటికిం బెట్టిన వెల్లెల్ల యెంభదియు ఇని మిత్తమునన వీరశ్రీ కుమారస్వామిదేవరకు నఖణ్డవర్త్తి దివియలు రెంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు నూఱును వీనిం జేకొని గొమ్మబోయిని కొడుక దిక్కియ మహాసేనమున నిత్య మూణ్డు మానికలు నెయి వోయం గల వాణ్డు సేబ్రోలి స్థానపతియును మున్నూవ్వురు అయ్యలు మున్నూవ్వరు సానులుం బ్రతిపాలింపంగలవారు *SII* VI 109 (శ 998)

అయ్య *ayya* స్త్రీనామాంత్య పదము అయ్యవారని క్షత్రియ స్త్రీలను పిలుచుట విజయనగర ప్రాంతము లందు ఆచారము కలదు *Suffix to the names of respectable class of women especially kshatriya ladies in the circars (here* నాగయ్య, లక్ష్మయ్య, రుక్మయ్య,*mean* నాగమ్మ,లక్ష్మమ్మ, రుక్మమ్మ అనంత పళ్ళయస్యానస్ అగ్రజా భూసురోత్తమః నాగయ్యా అపి లక్ష్మయ్యా రుక్మయ్యా యితి యోషితాం। త్రిస్సృణా మపి సాధ్వీనాం భర్తాయ సుగుణాం నతః *SII* V 1285

అయ్యంగరు *ayyamgaru* అయ్యంగారు అయ్యగారు పూజ్యపురుషుడు *A respectable person* శ్రీమతు రాచగురుదేవర ననతిక్రమమున శ్రీమతు కాశీశ్వరశివా అయ్యంగరు సాని ప్రిత్తులు పెట్టిన వైయినము *SII* X, 396 (శ 1183)

అయ్యకులము *ayyakulamu* చతుర్థకులము నాల్గవ జాతి *Fourth caste* చామెనబోయిని కొడుకు నాగనబోయుండు నాగన బోయని నాగసానికొడు కయ్యకులమున వాం డీ శివాలయము గట్టించిన మల్లెబోయిని మేనల్లుడు గుండెబోయుండు గుడివాడ కుందేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకుం బెట్టిన ఖండదీప మొక్కటి కుందేశాయాతి భక్త్యా ప్రథిత కలితిధౌ నాగనూను ఐలాఢ్యః గుండః పద్మాన నాంఘ్రిద్వయభవకులజో నాగమాంబాసుపుత్రః॥ *SII* VI, 218 (శ 1165)

అయ్యనులు *ayyanulu* దేవాలయ పరిచారకులు *Temple Servants* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ చోడ గోంక్కరాజుల పెగ్గడ జక్కన శ్రీ కుమారస్వామి దేవర కాచంద్రార్కం మఖండవర్త్తి దీపమునకుం బెట్టిన బిరుదుమాడలు ౧౩ దీని మున్నూవ్వురు సానులు మున్నూవ్వరు యయ్యనులు మానులుం బ్రతిపాలింపం గ్గలవారు *SII* VI, 10 (శ 1075) *See* అయ్యలు, అయ్యవారు, అయిగాండ్లు

అయ్యరు *ayyaru,* అయ్య దక్షిణ దేశమున స్మార్త బ్రాహ్మణుల నామాంతమున ప్రయుక్తము అయ్యంగారు వైష్ణవబ్రాహ్మణుల నామాంతమున ప్రయుక్తము *A suffix to smartha Brahmin masculine names* తెయమయ్యరు ఆదిత్య గ్రహంబు నిల్పి సూర్యగ్రహన నిమిత్తంబున చోడమహారాజు వేణ్డికొని యా(దిత్య)భటరలకు నిచ్చిన దియ్యారిపడును *SII* X, 593 (600 700 *A D*)

అయ్యవారు *ayyavāru* అయ్యనులు అయ్యకులమువారు దేవాలయ పరిచారకులు *Temple Servants* అయ్యవారు మున్నూఅపురూను తమ ఉన్న పొలమునకు దేవరకు ఒకపాలు కోరుపెట్టి తారు మూండు వాడ్లు గుడుచువారు *EI* V, 17 (శ 1135)

అయ్యవార్లు *ayyavārlu*, అయ్యగారు, అయ్యంగారు, పూజ్యపురుషుండు *A respectable person* వేదాంత ప్రవర్తకు లయిన కందాళ్ల దొడ్డయాచార్యుల అయ్యవార్లు *NI* P 8 (శ 1578)

అయ్యావళియ ఐవత్తు ఐనూర్వరు *ayyāvaliyaivattu ainurvaru* అయ్యావళి (ఐహోలు) పురమునకుఁజెందిన యయిదువందల వర్తకులు వీరు కాకతీయుల కాలమున ప్రసిద్ధిని గాంచిన వర్తక గణమునకు జెందిన వారు *The 'ainnurvar' often styled the Five Hundred banijas of Ayyavolepura (Aihole)were the most celebrated of the medieval South Indian merchant guild especially during the kakatiya period* అయ్యావళియ ఐవత్తుఐనూర్వరు మిగళుం శ్రీ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరు రాధకులైన శ్రీమతు వరద

రాజును నానాదేశ పెక్కండ్రు గూడి సమయకార్యార్థని కై శ్రీ త్రిపురాంతక మహాదేవర సంనిధికి వచ్చి *SII*. X, 473 (శ 1214)

అయ్యేడమ. *ayyedama* అవుగాక ఆశీరర్థకము *Benedictive mood* తెనుంగున నాశీర్వచనరీతి యయ్యేడ గావుత బ్రోవుత గాతన తగునా వెన్నునిదయ మేల్ గావుత బ్రోవుత కరుణన్ రక్షించుగాత శుభము లయ్యేడనా రమ్మ సెయ్యుము లెమ్మన విధ్యర్థమయ్యే -ఆంధ్ర కౌముది (1) ఇష్టార్థ సిద్ధియుం నైయ్యేడమ HAS 19-87. (శ 1108) (2) హరిదశ్వం డజాచ్యుతశం। కరమూర్తి త్రయీమయుండు గమలావుండు శాంమ్కరుండు దయగాంచుచుండెడం। గరుణారస పూర్ణ్ణహృదయుం గాటయ శ్రీతింని HAS 3 (శ 1157) (3) శ్రీ మతు కామిరెడ్డి సూరవరడ్డికిని వెన్నసానికిన్ని ధర్ముడవు అయ్యేడమని అఖండదీప మెత్తె N. I Kavali 31 (శ 1139)

అర: *ara* అర్ధ అఖండదీపము అరదీపము చూడుడు 'అరదీపము' *A kind of akhanda lamp* అఖణ్డవర్త్తి దివియ అరకు ఇందుల గొల్ల భీమయబోయనికొడుకు కాటయ బోయన్రైన శ్రీ పురుషోత్తమ కోని వనమునం శెట్టిన ఇన్ను యెడ్లు ౨౫ *SII*. V, 21

అరంగు. *aramgu* అరఁగు, అరుఁగు, వేదిక, తిన్నె *A pial* శ్రీ మృకండే శ్వర దేవరకు ముందటి భద్ర్యమండపమును అందు సుత్తర్లవున్న కళ్యాణ మండపమున్ను దేవరకు నానాభరణమున్ను తూర్పున మండపానకు అరం గులున్ను ఇంతవట్టు ధర్మాలు సంపూర్ణ్ణముగాం జేయించి *SII* V, 118 (శ 1260)

అరకాసు: *arakāsu* అర్ధకాసు కాసులో సగము కాసనగా దుగ్గాణిలో పదియవపాలు దానిలో సగము అరకాసు *Half of a farthing (B)* కటువది రామనాథదేవరకు సకల ధాన్యాలూను పసర కమ్మిసాను విసామును పణమున నరకాసు నిర్నయించి సరకు గొన్నవారు పెట్టెడిది *NI* Ongole, 58 (శ 1282)

అరటితోపు *aratitōpu* అరటితోట దేవాలయపు పుష్కరిణిగట్టుపై అరటితోట వేయించి, ఆ తోట ఫలము దేవునికైంకర్యాదులకు వినియో గించుట కేర్పఱిచిన కట్టడ *The consecration of a Plantain grove on the banks of the sacred tank, the usufruct of which is intended to meet the expenses of temple worship* పెమ్మాసాని కుమారతిమ్మానాయనివారు చేయించ్చిన ధర్మ శాసనం మాయేలుబడి అయిన కువ్వంలో తిరుకుళంగట్టను తిమ్మప్పనాయని అరటితోపు వేయింస్తిమి ఈ తోపున్ను యీ తోపులో గలిగిన సకల వృక్షాదుల ఫలాదులున్ను స్వామి కైంకర్యాలకు నడిచేటట్టుగా కట్టడ చేసిన శాసనము *SII* X, 763 (శ 1592)

అరణము: *aranamu* పెండ్లికాలమందు తల్లిదండ్రులు పెండ్లికుమార్తె కిచ్చు వస్తు, ధన, భూరూపకమైన కానుక. *A marriage gift, nuptial grant by the parents to daughter in the form of money, ornaments or landed property* స్వస్తిసమస్తలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులైన విజయాదిత్య దేవచక్రవర్తి దమ కూంతులు మైలారదేవిని యనంటినూరవరాజున కిచ్చి అనంట్ల గుండ్లాము అల్లు సుత్తరాన పొంక్కతోంట్ల యేనూటుతోడ నరణ మిచ్చెను *SII* X, 349 (శ 1177)

అరతళిగె *aratalige* అరతళియ ప్రసాదము తళిగె యనగా భోజన పాత్రము దానియందు నిత్యము దేవుని ఆరగింపునకు పెట్టెడు ప్రసాద ములో సగము *Half a plate or measure of food* మా పేరిటను గట్టించిన అగ్రహారములో నిత్యవాసం సేసుక వుండే యిరువైనలుగురు ఆఇగాండ్లు తిరుమాలిగెకు అరతలిగె తెఖ పండెండు తళిగెలున్ను *SII* Vol V, 874. (శ 1542)

అరదాసు *aradāsu* (వ అర్జ్ దాష్త్) వినతిపత్రము అరదాస్ *A representation, written petition [H E D (F)]* అని విన్నపం చేస్తేను రాణేదారి అకామియ్య నైబురాణేదారి అయిదర జాలాంగా రున్న మల్కవొడయులుంగారికి అరదాసు పంప్ప నవధరించిరి *SII* X, 745 (శ 1542)

అరదివియ *aradiviya* అఖండదీపభేదము అరదీప మనగా సగము దీప మని యర్థముకాదు ఇదియొక పడి విశేషము అఖండ దీపమునకు పంద్రెండు మాడలు గాని, ఇరువదియైదు గొఱ్ఱెలు లేక మోదాలు సమ ర్పించి, వానివల్ల వచ్చు నిత్యమానెడు నెయి వినియోగింప బడుచుండెను అరదివియకు పదమూడు గొఱ్ఱెలు లేక మోదాల వచ్చు నిత్యసోలెడు నెయి వినియోగింపఁబడుచుండెను *The word 'ara' does not mean "half" but it denotes certain kind of measure For an 'akhanda', twenty five ewes or cows which fetch one 'mana' of ghee, are gifted, and for an 'aradipamu' (a kind of akhamda) thirteen ewes or twelve mādās are gifted, fetching only 1/4 of a mana of ghee* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రాజేంద్ర కోనలోకరాజులు ఆచం ద్రార్కకం మఖండవర్త్తి దివియకుం శెట్టిన బిరుదుమాడలు పంద్రెండు వీనిం కేకొని కేతరాజు ప్రమానె అరదివియయు పొన్నాచారి అరదివియయుం నిద్దఱుం గూడి నిత్యమానెండు నెయివోయంగల వారు *SII* Vol. VI, No 175 (శ 1072) (2) పండనాయకుల నామన పెగ్గడ (శ్రీ) భావనారాయణదేవర కాచంద్రార్కకం మఖండ వర్త్తి దీపమునకుం శెట్టిన బిరుదుమాడలు పంద్రెండు। వీనిం కేకొని ఇందుల కాపులు మధువన పండితుల కొడుకు పెమ్మార్యడి అరదివియయుం గామరాజు కొడుకు నాగదేవణ అరదివియయుంగా నిద్దఱుం గూడి నిత్యమానెండు నెయి వోయంగ్గలవారు। *SII* Vol VI, No 151 (శ 1076) (3) మారెబోయుండు తమ తాత, తన తల్లిదండ్రులకు తనకు ధర్మార్థముగా అరదీపమునకు శెట్టిన మోదాలు ౧౩ (*SII* Vol IV, No 729 (శ 1143) (4) సూరిబోయుండు తమ తల్లి దండ్రులకు తనకు ధర్మార్థముగా అరదీపమునకుం శెట్టిన మోదాలు ౧౩ *SII* Vol IV, No. 730. (శ 1144)

అరదీపము *aradīpamu* చూడుడు అరదివియ (1) శ్రీ చతుర్దశ భువనాధీశ్వరుడైన విజెయువాడ మల్లీశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఱదీపానకు నిత్యసోలెండు నెయి అచంద్రతారకంబు నడపువాండు *SII* IV, 754 (శ 1057) (2) శ్రీకకొలని శ్రీ వల్లభునికి అరదీపానకుం బెట్టిన మోదాలు పదమూండు *SII* IV, 984 (శ 1220)

అరపైకము *arapaikamu* పైకములో సగము పైకమనగా రెండు కాసులు అరపైక మనగా ఒక కాసు *Half of a Paika -a small copper coin* (రాయల కొండవీడు శాసనము) జొన్నలు కొఱలు ఉప్పు మామిడికాయలు ఉశిరికెకాయలు వెంకాయలు ఇండుపకాయలు మావెన వీనికి గోనె ౧ కి అరపైకం లెఖను *EI* Vol VI, P 235-239 (శ 1442)

అరమాడ *aramāda* మాడలో సగము *Half of a māda* శ్రీకకొలని శ్రీ వల్లభునికి అరదీపానకుం బెట్టిన మోదలు పదమూండు వీనిం జేకొని మంకనబోఇని అల్లుండు పెదబోండు పంట్ల అరమాడ లెక్క ఆచంద్రాక్కౖముగాను అచ్చువాండు *SII* IV, 984 (శ 1220)

అరమాన *aramāna* అర్ధమాన మానెడులో సగము *Half of a mana* రెడ్డవు నడపున పెద్ద బోలపావని అడపున అొంపబోల అయిత వసమునం బెట్టిన ఇనువ ఎడ్లుం ౨౫ ట్టికి అరమాన ౧ *SII* IV, 1141

అరయు *arayu* (క అరయు త అరాయ్) జాగ్రత్తగా చూచి సంరక్షించు *To take care of, to protect* వీరు చెఱువులు అరసి కొని యుండువారు *SII* X, 475 (శ 1215)

అరసోల *arasōla* సోలలో సగము గిద్ద *One eighth of a mana* ముమ్మడి భీమ కుంచ్చమున నిరువున నడ్డెణుగా నెనవెంబ్రలకుం కుంచ్చ ౩౦ ది౦ బదియెన్మిదిగా నైన డంగ్గుం బ్రాల కుంచ్చ ౪౦ ది పప్పు కుంచ్చా ౩ నేతికు ౧ నంజుడ్లు ౪ మిరియముల అరసోల ౧ సక్కుపల ౩ ఉప్పుకు ౧ బెల్లకు ౩౦ *SII* IV, 1015 (శ 1006)

అరి *ari* పన్ను *Tax* (1) స్వస్తి రెడ్డువాడల పట్టనావురకు, అరియు, డగు, తెఱెయు, ఎర్థాయంబు, దణ్డు, దసవరాధంబును సవఱాదవరి యారువు ఊరిదాయసేసి ఇచ్చి ఆం పా వ వ 22-5 (2) గోపినాథ దేవర వ్రిత్తి క్షేత్రాలు సేసినక్రమము – దేవర దీపాలకు నూనె నడపెడి గానువు ౧ కి అరి సుంకము పన్ను కానిక ఎల్లమేరలూను సర్వ్వమాన్యము *SII* X, 422 (శ 1191) (3) కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యంబు సేయుచుండంగాను సెట్టిపెద్ద గంజాన పిన్నేశ్వరదేవర ప్రతిష్టసేసి ఆ దేవరకు అఖండదీపాలు ౨ కి ఇచినగొఱెలు వీరి మిక్కిలి గొఱెలు ఎన్నగల్లను అరి అప్పనము పుల్లరి మన్నన *SII* X, 427 (శ 1192)

అరికచేను *arikacēnu* అరికచేను *A field in which a species of grain (paspalum frumentaccum) is cultivated (B)* మేలు నాయక కొనని నాయకుండు పెనుంగొలిని ఉత్తరమున వన్న కేసరి చేరువం బెట్టిన అరికచేను ఖ-౧ *SII* VII, 737 (శ 1110)

అరిగాపు *arigāpu* కప్పము చెల్లించువాఁడు *Tributary* ఆతని తమ్ము డన్వయ వియత్తల మిత్రు డసేవదిక్తటఖ్యాతయశో త్తరక్షీమణ్డు సుఖస్థితి రాజై యర్థివేష్టిత జ్ఞాతలనాథు లెల్ల నరిగాంపుల మాడ్కిన శీలు వెట్ట మొందాత యయాతివేణు నిగ ధమ్మౖజుల ట్లతిప్రగల్భుండై *SII* VI, 737 (శ 1087)

అరివాణము : *arivānamu* వరుమానము పంట ఉత్పత్తి *Income, produce, yield,* శ్రీమత్ చోలమహారాజుల్లు రేనాణ్డేమి వేలునేల శ్రీమత్ భిక్కరజు నిల్చిన ధత్తి ఆపి మన గొరవల కిచ్చిన నేల నూటయిరువది మఱుతుడ్లు రాజమానంబు దీని యరివాణంబు పాణ్డ్రెణ్డు వుట్లు గొలుగు *SII* Vol X, No 594

అరుంధతీవ్రతము *arumdhatīvratamu* పుణ్యస్త్రీలు అరుంధతీ దేవినిగూర్చి చేయు వ్రతము పుత్రపౌత్రాభివృద్ధికిని సౌభాగ్యమునకును వసంతకాల ప్రారంభమునఁ దృతీయా తిథిని యీ వ్రతమును గావింతురు అరుంధతీవ్రతం వక్ష్యే సదా సౌభాగ్యదాయకం । యేన చీర్ణేన సమ్యక్ నారీసౌభాగ్యభాజనా॥ జాయతే రూపసంపన్నా పుత్రపౌత్ర సమన్వితా। వసంత ఋతుం సమాసాద్య తృతీయాయాం సురర్షభ॥–హేమాద్రివ్రత కాండ సంపుటము 2 పు 812-815 *This is intended for women only, for freedom from widowhood and for sons, performed on 3rd tithi in the beginning of Vasanta (spring season)* లక్ష్మీనారాయణాఖ్యామ్ జలశయన మహాన్య శయ్యాభిధానమ్ । సానంతారుంధతీయమ్ H. A S 1350 (శ 1198)

అరువనము . (అరువణము) *aruvanamu* 1 మాన్యములపై విధింప బడిన అరుపణముల పన్ను 2 దేవాదాయ భూములపై విధింపబడిన పన్ను (1) *A tax of six panas on Manya Lands* (2) *A quitnent for tenancy of land in connection with a religious establishment* E I Vol XVIII, P 177 (1) శ్రీమద నంత్తవమ్మఁ దేవర విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు కులోత్తుంగచోడ పట్టణమున నగరము పన్నిద్దఱును మాలమాండలమాతో మనకు నిచ్చిన శాసనపత్రము పల్లిరిలో నైన ఇళ్ళకు అరువనముకాన్కి వీని పరిహరించ్చితిమి *SII* VI, 651. (శ 1018) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ పృథ్వీశ్వర మహారాజుల వ్యాపారి పల్లిలోపున ఇంటకు నరువనము కానిక విడువంబడి వీరిం బరిహరించ్చితిమి *SII* X, 211. (శ 1200)

అరుసు : *arusu* (క అరస త అరర్స) రాజు ప్రభువు, రాజకీ యోద్యోగులు, మంత్రులు మొదలగు వారి నామాంత్యములఁ జేర్చు బిరుదనామము *A title generally used at the end of the names of high royal dignitaries and ministers* శ్రీమన్మహా శరః

ప్రధాన సాళువ తింమరుసయ్యవారి రాజ్యభారధురంధురులైన కౌండిన్య సగోత్ర ఆపస్తంభసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన రెంట్టూరి చిట్టమరుసుంగారు *SII* VI, 702 (శ 1440)

అరుసుమఠము *arusumathamu* ఒకానొక శైవమఠము శ్రీశైల దేవాలయమున నుండిన మఠము *A saiva monastery in the temple of srisaila* శ్రీపర్వ్వత మల్లినాథదేవర అరుసుమఠము వారికి *SII* X, 404 (శ 1187)

అర్కమంటపము · *arkamamtapamu* సూర్యమంటపము రథాకారముగల మంటప విశేషము రథసప్తమినాడు దేవుని సేవ నొనర్చుటకై దేవాలయములో నిర్మింపబడెడు ప్రత్యేక మంటపము *A porch constructed in the shape of a chariot of the sun, especially used for the festival of the deity on the Radhasaptami day* నంద్ది దీపావళి నాట్యకళ్యాణహోమ శనివార గయార్కమంటపములు। దిరుచుట్టిమాలియ దివ్యలింగంబుల గుళ్లు వజ్రంపు రాకోట గోపురములు। నాశాళ గేహములు సోపానభాండ్డాగార వివిధ ధాన్యాలయములు। వంటయిండ్లు సతుర్ద్వార కవాటములు। ప్రేమద్రాక్షారామ భీమనాథు। నగరనాచంద్రతారకోంనతులు దిశల వెలయఁజేయించె ననవేమ వేచురాను। *SII* IV, 1379 (శ 1308)

అర్కము *arkamu* సూర్యుడున్నంతకాలము *As long as the sun exists* అయ్యెవ అక్కర్కముగాను ఇస్తిమి *NI* Rapur, 55

అర్కరశ్మి *arkarasmi* శాసన సంవత్సరము (కాలము) ను దెలుపుటలో వేయి సంఖ్యకు సాంకేతికము సూర్యుడు సహస్రకిరణుఁడు *A symbolic expression for one thousand in dating the inscriptions, the sun being possessed with one thousand rays* శాకాబ్దే నయనార్కరశ్మి గణితే వారేకవేన్మ్యవ్యతీపాతే శ్రావణకే జనార్దన ఇతి ఖ్యాతో వినీతాగ్రణీ *SII* V, 1126 (శ 1002)

అర్కుడు *arkudu* (సం అర్కః) సూర్యుఁడు శాసనకాలమును దెలుపుటలో పండ్రెండవ సంఖ్యకు సాంకేతికపదము ద్వాదశాదిత్యులు *A symbolic expression in dating the inscriptions for number twelve denoting twelve celestial suns* శ్రీశకరాజ్యాభిషేకవత్సరములు జలనిధి తర్కార్క సంఖ్యం బరగం బ్రవిమలతర చిత్రభాను సంవత్సరమ్మున *SII* X, 550 (శ 1264)

అర్ఘ్యమంత్రజలపాత్రలు *arghyamamtrajalapātralu* అర్ఘ్య + మంత్రజల + పాత్రలు పూజనీయము మంత్రములతో పవిత్రము చేయఁబడిన నీటి గిన్నెలు *Vessels with water which is required for worship and prayer to a deity* ఇనుపాదము లచ్చింపంగం జనుభోజని అర్ఘ్య మంత్రజలపాత్రలు దావినువిదినాంగం బంచ్చెను ఘనముగం దనయాన వాడిచి కరికాలుం డిలను॥ *SII* VI, 628 (శ 1146)

అర్చకపారంపర్యము · *arcakapāramparyamu* అర్చక పరంపరము. అర్చక కులక్రమము *Hereditary succession of temple priest* శ్రీ అచుతదేవమహారాయలకు పుణ్యంగాను రామేశ్వరదేవునికి దధ్యాన్నమవసరం ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను అర్చకపారంపర్యమున్ చల్లం గలది *SII* IV, 801 (శ 1458)

అర్చకమిరాశి *arcakamirāsi* దేవాలయములో పూజారులకు వంశపారంపర్యముగా ననుభవించుట కేర్పడిన గ్రామమాన్యము *Village granted to the temple priests with hereditary right of property for conducting the daily worship of the deity* మాల్యద్రిహరిపూజాపరులైన మానెకొండ కేశవదీక్షితులవారికి జగనొబ్బగొండ జితగోపాల పల్లవత్రినేత్ర వైరివీరబసవశంకరాది బిరుదులుగల పర్వతాన సోపానాలు నిస్సీమ భూదాన హేమాద్రి దానాలున్ను చేశిన వేమాయరెడ్డింగారి నప్తులును పినకోమటిరెడ్డింగారి పౌత్రులున్ను శ్రీగిరిరెడ్డింగారి పుత్రులున్ను అయిన మహారాజ శ్రీమల్లాయరెడ్డింగారు వ్రాయించియిచ్చిన ధర్మశాసనం కందుకూరికి చెల్లెచుండి సంమచెరుకూరు కామయపలి ఆదూరు పెంటరేల యీ కసుపాలు వీటిపతెలుకూడా విష్ణుదేవాలయాల అర్చక మిరాశి యీ పుణ్యకాలమందు ధారాగ్రహీతం చేస్తిమి *NI* C P, 3 (శ 1328)

అర్చన *arcana* అర్చనము దేవతాపూజ *Worship of the deity* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులతుంగ రాజేంద్రచోడ మన్మచోడరాజులు యనవరథ కళ్యాణాభ్యుదయ సహస్ర ఫలభోగభాగిణీ ద్వితీయ లక్ష్మిసమానులైన శ్రీమతు పిన్నమ్మజియ్యంగారు తమ యేలికలగుచున్న క్రాంజకల్యాణకేశవదేవర అచ్చర్చన అముదుపడులకు ౫౩ *SII* VI, 704 (శ 1086)

అర్చనఖండిక *arcanakhamdika* దేవుని నిత్యపూజ నైవేద్యాది కైంకర్యముల నిమిత్తము పూజారి కిచ్చెడు ఖండిక ఖండిక యనఁగా పన్నులేకుండ వంశపారంపర్యముగ ననుభవించెడు భూమి *Land granted to the temple priest, to be enjoyed hereditarily and without payment of taxes etc, for conducting the daily worship of the deity* శ్రీమన్మహామండ్డలేశ్వర గొబ్బూరి తింమ్మరాజయ్య దేవమహారాజులు అయ్యవారి కార్యకర్తలైన రామాపండ్డితులుంగారు అనంత్తములైన దండ్డములు సమర్పించి యిచ్చిన భూదాన ధర్మ శాసనక్రమ మెట్లుంన్నను స్వామి నిత్యనైవేద్య కట్ట దీపారాధన అంగ్గరంగ్గవైభవాలకుంన్ను సాగివచ్చియ్యట్టుగాను కొండ్డవీటి శీమలోని నాదింఢ్ల గ్రామానను గ్రామానకు నిరుృతిభాగానను అచ్చర్చనఖండికెకు దగ్గరను వెలిపొలం। *SII* IV, 686 (శ. 1502)

అర్చనభోగము *arcanabhōgamu* దేవుని నిత్యపూజ, నైవేద్యాది కైంకర్యముల నిమిత్తము పూజారి కిచ్చిన స్వామ్యము *Land granted to the temple priest for conducting the daily worship of the deity* (1) శ్రీరంగభట్ల మనుమండు నెరుమాడినంబిని తిరువారాధన శేయంబెట్టి దేవర అచ్చర్చన భోగమునకు చేను *NI* Kanigiri, 24 (శ 1190) (2) శ్రీ గోపినాథదేవర వ్రిత్తి శేత్రాలు। అచ్చర్చన భోగమునకు వెలిపొలము ౫౩ దీపాల నూనెకు వెలిపొలమున ౧౦। *SII* X, 422 (శ 1191)

అర్చనవృత్తి: *arcanavrtti* దేవుని నిత్యపూజనైవేద్యాది కైంకర్యముల నిమిత్తము పూజారి కిచ్చెడు మాన్యము *Land granted to the temple priest for conducting worship* (1) అఋలూరి

శ్రీ ఇష్టకామేశ్వర దేవఱకు అర్చన వ్రిత్తి ౮౦౦ గంటలు. *NI* Ongole, 9–10 (శ 1242) (2) శ్రీ కాకతీయ ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు పొలముప్పడపాటిని వేయికుంటలున్ను ౧౦౦౦ నల్లనీరు నేలగాతునంతవరకు కొంతవటు వెలిపొలమునుగాను అర్చన వ్రిత్తిగా నిస్తిమి *NI* Kandukur, 40 (శ 1244)

అర్చనాభోగ నిత్య నైవేద్యము *arcanābhōga nitya naivē-dyamu* అర్చనము భోగము నిత్యనైవేద్యములు *Worship, enjoyments, and the daily offerings of the deity* ఒంగోలని శ్రీ మల్లినాథదేవరకు అచర్నాభోగనిత్య నివేద్యముల కిచ్చిన వెలిపొలము ఊరి పశ్చిమ భాగమున గుంటలు ౩౦౦ *NI* Ongole, 151 (శ 1170)

అర్తము *artamu* అర్థము ధనము *Money* శ్రీ త్రిపురాంతక దేవ దివ్య శ్రీపాదపద్మారాధకులైన శ్రీమతు శ్రీకంఠ శివగురు దేవకుల హస్తానం దగిన అంతవట్టు అర్తమిచ్చి *SII* X, 428 (శ 1192)

అర్ధ అఖండము *ardha akhamdamu* అరదీపము (సం పాదార ఖణ్డార్ధ మనంతకీర్తిః) అఖండదీపభేదము శ్రీ బల్వవాఖ్యో నృపతిః అర్ధ అఖణ్డనకు అరువ శాకాబ్దసంఖ్యే ఋతుబాణరుద్రే) వివాహ దివ్యోత్సవ హర్షకాలే పాదాదఖణ్డార్ధ మనన్తకీర్తిః॥ *SII* IV, 1022 (శ 1154)

అర్ధజాము అవసరము *ardhajāmu avasaramu* దేవునికి రాత్రి అర్ధజామువేళ చేయు కైంకర్యము *Various kinds of worship performed to the deity before midnight* భీమయరెడ్డింగారి కొడుకు చోడయరెడ్డింగారు తమకుం బుణ్యముగాను అర్ధజాము అవసరానకుం బెట్టిన క్షేత్రము ఈ యర్ధజాము అవసరానకు దీరపెట్టిన పల్లెరము విస్సలు ౩ వ ౧౪ అడ్డెన ఎత్తు విస్యలు ౨ వ ౨ చట్వము వ ౧౦ దూబఘుంట్ల విస్స ౧ వ ౪ నవఱు శంఖు విస్స ౧ వల ౧౦ *SII* V, 131 (శ 1218)

అర్ధతమలము *ardhatamalamu* తమలముపడి విభేదము మేలినాయకుంగా పద్రుడకు పేరు ఒకక్కట్ట నిత్య రెండు కుంచాలు కూడును అర్ధ తమలమును నెలకును అప్పాలు మూండును పండాది జీతకొల్చు నల్వయి రెండు పుట్లు *SII* V, 1188. (శ 1172)

అర్ధమండపము *ardhamamdapamu.* గర్భగుడికి ముందుండెడి మండపము *Hall immediately in front of the inner most shrine of the temple* శ్రీ సాళువ తింమరుసులుంగారు పూర్వాన రామేశ్వర దేవునికి సాగివచ్చే మడనూరు అర్ధమండప గర్భగృహములు విచ్చి సిఖరం గట్టియ్యండంకున్ను దేవుని అమృతపళ్లకున్ను సాళువ తిమ్మరుసయ్యంగారు కట్టమలయ్యకు యిప్పించి యీ ధర్మము సెల్లించ్చె *NI* Ongole, 71 (శ 1421)

అర్ధరాజ్యము : *ardharājyamu* ద్వైరాజ్యము *A dual kingship* మంచికొణ్డనాణ్డాదిగ వేంగిదేశము విష్ణువర్ధనుతో నర్ధరాజ్యంబు సేయుచున్న కుసుమాయుధు పెద్దకొడు కనేక రిపునృపతి (కొఱవి శాసనము) *HAS* 19–81

అర్ధవటము *ardhavaṭamu* సగమువరకు కాచినపాలు అని తోచు చున్నది *Milk boiled to half the quantity(?)* శ్రీనరసింహనాథ దేవరకు అమృతమణికి। పచ్చిపాలు బారామాణికా కుంచ్చాన పదింటికిన్ని అర్ధవటముగాను కుంచాలు ౫ *SII* VI, 1000 (శ 1229)

అర్ధసమస్య *ardhasamasya* సగముపన్ను *Half the rate (or) fee* (1) మహారాజ యిభురాం శహ వొడెలుంగారు నిరూప ప్రకారానను కాంపులకు ౧ కి పంన్ను నెర సమస్యమంత బ్రంహ్మలు-శుభవానులు తురకవార్కి కుచ్చల ౧ కి పంన్ను అర్ధసమశ్యాను కాంపుల యెడ్లు పసులు కొల్చు నెరసమశ్యాను బ్రంహ్మలు శుభవానులు తురక వార్కి పసులు మాపు కడ్మ యిఖ్ఖు కొల్వుకు అర్ధసమశ్యను *SII* X, 748 (శ 1499) (2) నానాధాన్యాదులకు తూనికె సర్కు విభాన్యాలకు పూర్వ భానువంశంబు అర్ధసమస్య తమ సరుకులకు నెర సమస్య *SII* IV, 711 (శ 1515)

అర్ధాంగలక్ష్మి : *ardhāmgalaksmi* అర్ధ+అంగ+లక్ష్మి భార్య *Wife, She who forms half the part of body and is a veritable goddess of wealth* శ్రాహివిషువత్సంక్రాన్తినిమిత్తాముస తేపల్య దుగ్గరాజుల అర్ధాంగలక్ష్మియైన బొప్పాదేవులు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండవర్తి లోహదణ్డుదివియ *SA* IV, 1071 (శ 1085)

అర్ధాయము *ardhāyamu* భూమ్యాదుల విషయమై ప్రభుత్వమునకు రావలసిన నాల్గవవంతు గాని, మూడుపాళ్లు గాని, సగము గాని ఫల గ్రహము లేక పన్ను సంపూర్ణముకాని ధాన్యరాశి *Assessment at half the usual rate although the proportion is not strictly maintained, the share of the government being for 1/4 to 3/4 (Kg) An incomplete heap of corn* అర్ధాయ అన్తరాయ వెణ్డయకాలములు లోనైన సమస్తాయములు *SII* IV, 1048.

అర్ధోదయ అమావాస్య . *ardhōdaya amāvāsya* సూర్యుఁడు మకరరాశిలో నుండగా పుష్యబహుళ అమావాస్య ఆదివారము శ్రవణ నక్షత్ర వ్యతీపాతయోగమున సంభవించు పుణ్యకాలము *The ardho-daya yoga is the rising of the sun and moon in conjuction at the beginning of which the sun is in Capricorn The ardhodaya takes place on the new moon tithi of the amantha pausha provided this tithi falls on a sunday, when during time the Nakshatra is 'Sravana' and Yoga 'Vyatipata'* (1) నేంటి పౌష్యమాసమున శ్రవణ వ్యతీపాతార్కవార సహితమైన అర్ధోదయ మను పేరంగల అమావాస్యనాండును ఇదివస మున సూర్యగ్రహణ సహితమైన సోమవారము నాండును నరహరి తీర్థ శ్రీపాదములు శ్రీ సింహగిరినాథుని దివ్యసన్నిధియందు అఖండ దీపాలు నాలువు వెలుంగుటకు మోదాలు ౨౫ను *SII* Vol VI, 965 (శ 1218) (2) దుమ్ముఖ సంవత్సర పుష్యబహుళ పంచాదశి భానువారమందును అర్ధోదయ పుణ్యకాలమందు। దొడ్డమరెడ్డి అల్లాడ భూపాలుని అడపం పెద్దనంగారు పలవెల కొవ్వలింగమునకు కల్యాణవేడితోడి శిలామండ్డపం గట్టించి *SII* Vol V, 113 (శ 1338) (3) శ్రీ శాకేకరబాణ విశ్వగణితే సాధారణే వత్సరే

పాపేర్ధోదయ నామ్ని పుణ్యా సమయే కౌంతేయ గంగాతశె గ్రామం దుంఫిణి నామకం। *EI* V, 9. (శ 1332)

అర్మ (మెయి) *armameyı* ప్రేమ, అరిమి (క అరుమె) *Love, affection* (1) అనుపమ సాహస స్ఫురణ నమ్మర్మమెయిం దలపోయ నాళిం జేక్కొర్టని కడు వీరులై నెగడు కున్నులు బొండ్లతోడి యూడనర్ (2) గొడుగులు నన్నలంబును నగవర్గరుచున్న మహావిభూతియుం బ్రడ సెను నెఱమణ్ణ జనపాలకు చేతను నూరం దమ్మర్మమైయి *SII* VI, 117 (శ 1040)

అఱ *ara* ధర్మము *gift, endowment* శ్రీ పురుషోత్తమ జియ్యన శ్రీ నరసిహ్మనాథునికి మాంపాడను పొలము వీని నిమిత్యము ఈ అఱకు నరువనుపుటండు జలక్షేత్రము పెట్టిరి *SII* VI, 1061 (శ 1396)

అఱకంభంవేసినకర *arakambhaṃ vēsınakara* చిన్న స్తంభము పాతబడిన గట్టు సీమాచిహ్నము *An embankment on which a small pole has been erected A boundary pole* తోంటకు తూర్పుర్కు యెలమర్తిపాడు దక్షిణానకు కూనాయకుంట ఉత్తరపు గట్టు పడమటికి యఱగంభము వేసినకర ఉత్తరానకు వేమసానెక్క తోంట *SII* IV, 997

అఱియ *arıya* (సం ఆర్య) పురుషనామాంత పదము ముప్ప + అఱియ = ముప్పఱియ ముప్పయ్య *A suffix to the masculine proper names* దుత్తిక సోమీశ్వరదేవరకు కొడుకు ముప్పఱియ యఖణ్డవర్తిర్ దివియకు *SII* X, 60 (శ 1018)

అఱువు (అరువు) *aruvu, aruvu* నియతముగా నిచ్చు చెల్లించు *To supply regularıly* కులోత్తుంగ్గ మాడలు పది యింణ్టనైన యాన్ప మెడ్లు ౫౦ యూనింగొని అఱువంగ్గల త్రిభువనాంకుశనేమాన ౧ *SII* IV, 1072

అర్చనపడి *arcana padı* నైవేద్య పూజా కైంకర్యములకు ప్రత్యేక ముగా నిచ్చెడు భృత్యము *An extra allowance for the worship and the preparation of food to the deity* పూజారులకు అర్చన భోగం వెలిసెనుకు ౬౦౦ నీరు నెలకు ౫౦౦। అర్చనపడి జీతం వెలిసెనుకు ౧౦౦ నీరు నెలకు ౧౦౦। సంకుగట్టినజీతం వెలిసెనుకు ౬౦౦। పూలకు ౫౦ భోగంవారికి జీతం వెలిసెనుకు ౪౦౦।నీరు నెలకు ౫౦౦। *NI* kandukur, 79

అలంకారవేటి : *alamkāravēṭı* అలంకారవేదిక వేటి = వేదిక, ఆస నము = పీఠము - అలంకారము, పీఠము *The pedestal for decoration* ఎలమచ్చి చోడగంగదేవరాజులు శ్రీ నరసిహ్మనాథుని సంన్నిధిని సమర్పించిన కొలువురు అలంకారవేటియందు మాళలారు *SII* VI, 705 (శ 1318)

అలంపక్షేత్రము *alampaksētramu* అలగా బీడు గయాళుభూమి *Waste land* గ్రామ పశ్చిమ దిశ పెనుంగొణ్డాధక ప్రమాణేన శత వ్రీహి ఖణ్డికా బీజావాప ప్రమాణ పెద్దఅలంపక్షేత్ర మస్యాతధయః। పెద్ద అలంపక్షేత్ర స్యోత్తరస్యాం దిశి పెనుగొండాధకేనైవ వింశతివ్రీహి ఖణ్డికాబీజావాప ప్రమాణం త్రోవిణ్డిక్షేత్రం।—అం సా ప ప (తూర్పు చాళుక్య శక్తివర్మ ప్రభువట్టుశాసనము)

అలపు *alapu* (ప అల్ఫ్) వెయ్యి *A thousand* తిరునైనుతి స్వామియా చ౧ మహేనప్యాలు నన అలపు ౧౦౦౦కు నేండు *SII* X, 751. (శ 1514)

అలపు *alapu* (హిం అలబ్బు) సేవకుడు *Slave* స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౨౩ అగునేంటి శార్వరి సంవత్సర నిజశ్రావణ శు ౭ బు సుహ్యానన్॥ అలపుర్నకు ౧౦౦౮ (ఇహరి) అలపుచంద్దు నవరు ననతిస్యా అలపు॥ *SII* X, 753 (శ 1522)

అలముసీమము *alamusīmamu* బీడు, జొన్న మొదలైన మెరక చేలలో మొలచిన గడ్డి - అదిగల భూమి *Waste land (w)* (1) నత్తె రాజు తన వృత్తియైన అరియవట్టనమున విడ్చిన ఊడ్పునేల పదు పుట్లకుం జతుస్సీమములు ప్రమల ఆవకుం దుప్పర్న అలము సీమము దక్షిణము మానిణ్డివాడ పొలగరున సీమము నైరతిముల చెఱువులోపుగాం బడుమట గరువసీమము ఉత్తరమున చెఱువనకు ఇశానమున చెఱువులోపుగా ఎఱ సీమము యీ పన్నన *SII* IV 1364 (శ 1043) (2) ఉమిల నాంటి తొండ్డవాడ జియ్యహరినాంటి జియ్యహరి తిరుమలయి శ్రీవరాంతకేశ్వర మహాదేవరకు నీ యూరి తలయచుట్టు అలమూ లో పై సర్వర్కరపరిహారము ఇఱ ఇలి దేవదానమై యిద్దేవరకు నాచంద్రా ర్కర్ము ననుభవింపం గలవారుగా దయసేసిరి *SII* IV, 1226

అలవాటి *alavāṭı* పతిఅనమ పంచ్చధారల యెలవాటిపందుము క్షేత్రపెట్టిరి *SII* VI, 660 (శ 1417)

అలి *alı* (క అల్లి) అందు దానిలో తెనుగు కన్నడ మిశ్రమ శాసనము *A locative suffix in Kannada* (నానాదేశాల వర్త కులు త్రిపురాంతక దేవుని కిచ్చిన శాసనము) త్యాగదలికణ్ణ సెంబవరుం (భోగదలి దేవేంద్ర సెంబవరుం సాహనదలి అఱ్జన సెంబవరుం) కాంతి దలి నకుల సెంబవరుం *SII* X, 473 (శ 1214)

అలి . *alı* (ప అలి హి అలీ) ఉత్తమమైన *Grand, uppermost, eminent* మోతిమదవుల తుల అలియు తలల అలియా అ(న)ల తన తల అయాలతుల శాహిరామామల్క అమీమలక వొడయలుగారు చేశిన ప్రతాప ధర్మశాసన క్రమ మెట్లన్నను *SII* X, 751 (శ 1514)

అలియా : *alıyā*, (ప అలియా) గొప్ప *High, sublime* (చూ అలి) *See Alı*

అలియు . *alıyu* (ప ఉలియ) అత్యున్నతమైన *Eminent, grand, uppermost* చూ అలియా *See Alıya*

అలుకము : *alukamu* దేవాలయము *Temple* క్రిష్ణప్పగారి శ్యేష్ఠభార్య లక్ష్మమ్మగారు అలుకము కోనేరు మంటపము కట్టించి చేశిన ధర్మశాసనము *NI.* Gudur, 19 (శ 1619)

అలుకు : *aluku* శుద్ధిచేయు (పేడవేసి శుద్ధిసేయు) (దేవాలయము, దాని ఆవరణము పరిశుభ్రము చేయుటకు పూజారి కిచ్చిన వృత్తి సూచకము) *To smear the floor of the temple and its precincts with macerated cowdung. (A grant is made to the temple priest to keep the precincts of the temple clean)* శ్రీ కొప్పేశ్వర దేవరకు నిడ్లలుకను నివేద్యమునకుం గాం బూజారి సూరయకుం బెట్టిన కొలందమ భూమి ఖండు వొక్కండు SII X, 150 (శ 1088)

అలుగు . *alugu* చెఱువులో నెక్కువగా నున్న నీరు పోవుటకు కట్టించిన మార్గము *Sluice* తమతండ్రి కొమార తిం మానాయనికి పుణ్యంగాను కులూరి చెఱువు తూర్పు వలుగు కట్టించుమని సభవారునూ నంనా ఆనతిచ్చె గనుక చెఱువుకు అలుగు ముప్పది మూడు శిలాస్తంభాలు నిలిపి యిరుగడల సంతవి పారువులు సోపానాలు కలుగు కట్టంగాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగా రుద్రప్పనాయిండు కట్టించినది NI Atmakur, 35 (శ 1534)

అలుపటిపని *alupatipani* అలికి ముగ్గులు పెట్టి, వంటసామగ్రి మొదలగునవి శుద్ధిచేయుకార్యము *The service af cleaning cooking vessels or cleaning the floor before or after the feeding is over* ఈందుల కీ బ్రాహ్మలకుం గుడ్వంగల యలుపటిపని పలలు ౧౫౦ ను చట్టువము ౧ ట్టి నైన పల ౪ నంగా నిమ్మార్గణమును నడపం గలవారు SII V, 1248 (శ 1034)

అలువు *aluvu* అలుగు జలనిర్గమన మార్గము తూము *Sluice* గ్రామసీమలు। దీని తూర్పున నల్లంజెఱ్వు అల్వు SII X, 248 (శ 1181)

అల్లు *al'u* అల్లుడు *Son in law* అందులోని మామిడితోంటను ఆచంద్రార్కక్షస్థాయిగాను అల్లుసూరిశెట్టి ఇచ్చెను SII X, 494 (శ 1228)

అళియు . *aliyu* దీని స్డప్పినవారు ప్రయాగ వారణాసి యళిసినవారు SII VI, 102 (శ 928)

అళిపుట *aliputa* (క అళి) భగ్నముచేయు, నాశనముచేయు *To destroy* దీనిం జేబ్రోలు యేలెడు వారతిరంబేలు వారొండుసోటి గొరగలును బెట్టు వేరుగను జను యీ స్తితి సేకొణి కాచువార దీనిన్దారు నిల్చినవారు స్థితి దప్పి యళిపుట పాపంబుగాన EII XV, 9 (శ 820)

అళిసిన *alisina* (క అళి) నాశనముచేయు, నష్టముగావించు ఇచ్చిన దత్తి దీని నళిసినవాణ్డు SII X, 29 దీని నళిసిన వారు అఱువదివేవేండ్లు నరక యోని నుణ్డుదురు — ఏడువాడల పాలెపు శాసనము

అవ . *ava* (క అవ్వ త అవ్వె సం అంబ) అవ్వ. పూజ్యురాలగు స్త్రీ *Affix to feminine names. A title of respect* దళిచేరి తై్రపురుష స్థానమ్మున మహాదేవరకు నియ్యారి జన్నియభట్ల కూస్తుఱు గొణ్డవ SII X, 8 (శ 988)

అవధరించు *avadharimcu* విచ్చేయు *Arrive* తమ వుభయము గాను సమర్పించ నవధరించిరి SII IV, 295 (శ 1484)

అవధరించు . *avadharimcu* చిత్తగించు శ్రద్ధతో స్వీకరించు *To favour with attention* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరక్రిష్ణరాయ మహారాయలదేవులు తిరుమలంమ్మదేవులు తిరువెంగళనాథ దేవునికి అనవాల నైవేద్యం అవెనరానకు పైడిగిన్నె ౧ కి తూకాలు ౩౨౪ పరిమళాలు అవధరించను సమప్పించిన పైడితట్ట ౧ కి తూకాలు ౧౦ న్ని తమ వుభయముగాను సమప్పించ నవధరించిరి SII. IV, 295 (శ 1484)

అవధరించు *avadharimcu* జరుపు *To conduct* ధూపదీప నైవేద్యాలకును అంగ్గరంగ్గ వైభవాలకును తిరుమలరాయలవారికి పుణ్యంగాను సహిరణ్యోదక దానధారా పూర్వకముగాను దేవునికి కళ్యాణం నవధరించడముకు దండము సమప్పించ్చి NI Gudur. 82 (శ 1466)

అవధరించు : *avadharimcu* స్వీకరించు *To accept with favour* ఈ గ్రామము అష్టభోగతేజస్వామ్యములున్ను దేవుండు అవధరించుగాత NI Kandukur IV, 80 (శ 1458)

అవధాని . *avadhāni* అవధానము గలవాఁడు ఎచ్చరిక గలవాడు వేదములు బాగుగా వచ్చినవాఁడు (B) *He who is attentive, A person who is well versed in vedas* వ్యత్తిమంతో ద్విజవరా శిఖ్యంతే సంప్రతం క్రమాత్। శ్రీ యెఱ్ఱయావధానీంద్రః కౌండిన్యోప్పయవర్యభూః। ఇంగువు శ్రీ మంచనావధానీంద్రో మఖదీక్షితః। — అల్లయ దొడ్డారెడ్డి కొంకుదుర శాసనము EI V, 9. (శ 1352)

అవనాయము *avanāyamu* ఒక విధమైన పన్ను *A kind of Tax or fee* (1) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు నెలందలూరి మహాజనాలకు నెలందనూరూను గ్రామగ్రాసపు పల్లులు ఆండపూరు మందడము మంనూరు అప్పాపురము ఇ అఇదు ఊళ్ళా సుంకమూను సాదమూను మాడలు అఇన అవనాయాలూను క్రితమున పలినవారు కొందురని విచ్చాం పులు మాకుం జెప్పిరి వారుం గొంట అన్యాయముగాన మేమీకు సుంకమూ, సాదమూ అవనాయాలు లోనైన అష్టభోగతేజస్వామ్యముగాను సర్వ్వమాన్యముగా నిస్తిమి SII X, 496 (శ 1280) స్వస్తి శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు శ్రీ వాకిటి ఎఱ్ఱయ వెంకంగారు సహితమైన ఇరువయి రెండూళ్ల దేవస్థానాల ప్రవిత్తులకానిక గడ్డుగ మాడలూను అయాళ్ల ప్రవిత్తులుగల మహాజనాలకు పుట్టి పహిండ్డిని పుట్టి

కొలువూను ఉపకృతిని సుంకమూను పనుల పుల్లరిని కానికలూను సహిత మైన అవసాయాలూను ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యము గాను సర్వ్వ మాన్యముగాను ధారపోసి గౌరీశ్వర శ్రీ మహా దేవర గుడిముందట శాసనగంభము ప్రతిష్ఠింస్తిమి *SII* X,509 (శ 1236)

అవరోధము *avarōdhamu* అడ్డము *Restraint, obstruction* యీ భగవద్భాగవత కైంకర్యానకు వచ్చే రెండు గ్రామాలకున్ను అవ రోధం తలంచినవారు కాశిలో బ్రంహ్మహత్య, స్త్రీహత్య, గోహత్య పితృమాతృవధ శేశిన దోషాన పోంగలవారు *SII* V, 874 (శ 1542)

అవసరద్యాయముడు . *avasaradyāyamudu* ఆరగింపు అముడు పడి *The service of food offering to the deity* శ్రీమన్మహా రామనాథదేవరకును అవసరద్యాయముడునకు వైలుములగుంట్ల మరుట్టి బ్రాహ్మణవ్రిత్తులు బిట్రగుంటను ఇచ్చిన వెలిచేను గు ౯౬ం *NI* Kandukuru, 52 (శ 1224)

అవసరము *avasaramu* దేవాలయములో సూర్యోదయము మొదలు అర్ధరాత్రివరకు దేవునికి వివిధకాలములందు గావించు అంగరంగభోగ ములు ధూపదీప నైవేద్యాది కైంకర్య సమయములకు అవసరములని పేరు *In every temple there are three to six different times, beginning from early morning and ending at midnight, during which pujas are performed and offerings made, the pujas are of different degrees of elaborateness and offerings of various kinds of preparations, such as rice sugar-rice cakes etc , and each of these different times of puja and offerings is called an "avasara" This is common in both the vaishnava and Saiva temples* (1) శ్రీ త్రిపురాంతక మహాదేవరకు ప్రాతః సంధ్యా మధ్యాహ్న సంధ్య నడుమను తమ పేరింట ఒక అవసరము కల్పించి *SII* X, 464 (శ 1212) దేవాలయములో సూర్యోదయము మొదలు అర్ధరాత్రము వఱకు దేవుని వివిధకాలములందు జరుగు అంగరంగభోగములూ ధూపదీప నైవేద్యాది కైంకర్యములకు అవసరము అని పేరు (2) శ్రీమతు గండపెండార అంబదేవ మహారాజులు శ్రీ త్రిపురాంత్త శ్రీమన్మహా దేవరకు ప్రాతః సంధ్య మధ్యాహ్న సంధ్య నడుమను తమ పేరింటను ఒక అవసరము కల్పించి *SII* X, 464 (శ 1212) (3) శ్రీ అహో బలదేవర నిత్యఅవసరానకు కొవరగిరిరెడ్డింగారికి సుకృతముగాను కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు కలువచేఱు కొమరగిరిపురమని దారపోసి సమర్ప్పణ నేసిరి *SII* X, 577. (శ 1332)

అవసరము *avasaramu* దేవునికి పూజా నైవేద్యాది కైంకర్యము *Worship and offerings to the deity* కంచరాజు మల్లయ్య కొమారుండు తిరుమలయ్య చేశిన అవసరం *D.T I* Vol. VI,128

అవసరము · *avasaramu.* (సం అవసర). సమయము కాలము. *occasion, time* తులాశుక్ల పున్నమయు గురువారమున విహారవాడ వీట శ్రీ పాదములు గంగ్గస్థానము సేసిన యవసరమునం జోలు గంగ్గరావు తరాజులకు విన్నపము సేసి *SII* X, 691 (శ 1061)

అవసరము పళెము *avasaramu palemu* అవసరములందు సర్పించు నైవేద్య పళ్ళెము *A plate of offering to the deity on an occasion of each kind of worship* శ్రీ మల్లికార్జునదేవునికి అమృతపళకుం చెల్లే యిరువుటి వరివి త్తనాలు వారే పొలముంను మేము మాకుం బుంటెంగా కాటిపరతి రామయ దేవునికి నిత్యకృత్యమై మా పేరిటను నొక అవసరపళెం నయివేద్యం సాగే అటుగాను కటడసేశి ఆ యిరువుటి వరివితులు వారే పొలముంన్ను యిస్తిమి *SII* IV, 799

అవియు *aviyu* పగులు, బద్దలవు *To break or burst* ఈ సంప్రదాయమునకుం కెల్లెడు అప్పాలు విద్యాలకుగా ఏండాదికి మాడలు పదియును తల్యలు అవిసిన చిక్కంచేయుటకు మాడయుగా సర్వ్వ వ్రయమును మోదిలిమాడల పోలినిం కెలం గలయది. *SII* V (శ 1172)

అవు *avu* అగునకు పూర్వరూపము స్వస్తి సకవషంబులు దొంభ నూట యిరువది యెన్మిది యవు వరాభవ సంవత్సరంబునం *SII* VI, 102 (శ 928)

అవు *avu* అగు సంఖ్యావాచకములపై పూరణార్థమునవచ్చు 'అవ' ఆగమమునకు పూర్వరూపము *A suffix to numeral nouns* స్వస్తి సకవషంబులు దొంభనూట యిరువదియెన్మిదియవు వరాభవ సంవత్స రంబునం *SII* VI, 102 (శ 928)

అవుఱు *avuru* అవురు, జేరు తృణవిశేషము *Rushes bulrushes* ఉత్తరస్యాం దిశి దీనితూప్పున పుట్టయు దీనిక తూప్పున జీడిమ్రానున్ను దీనికి ఆగ్నేయమున తుమ్మమ్రానితోడి పుట్టయును దీనిక ఆగ్నేయమున వేముతోడి పుట్టయును దీనికి తూప్పున చంద్రమానితోడి పుట్టయు దీనికతూప్పున వెలంగమ్రానును ఆగ్నేయమున గొట్టుమ్రానును దీనికి ఆగ్నేయమున చంద్రమ్రానును దీనికి దక్షిణమున ములుమ్రేంతువును దీనికి దక్షిణమున దారికియుం బొలకుంబట్టి పొలమునం గూడినచోటి అవుఱుగుణ్టయును *EI* Vol V, 10 (శ 1024)

అవుఱుగడ్డ *avurugadda* అవురుగట్టు అవురుపొదకంచె *A fence of bulrushes* కోరుమిల్లిపొలమును మావుణ్డేటి పొలమునడిమి అవుఱు గడ్డలలోని పల్లమసీమా దక్షిణతః వీరవిజయాదిత్య బ్రహ్మదేయమున పొల గరుసునం బాయున అవుఱుగడ్డలలోని క్రయ్యాయసీమా—అం సా వ వ సం 24 1

అశనాచ్ఛాదనలు. *asanācchādanalu* అన్నవస్త్రములు. *Food and clothing* శ్రీ కూమ్మ్రనాథాని సన్నిధిని అరుసోడయారి గోత్రు లైన నాగిసెటింగారి సుపుత్రుండు మాంకుపిళంగారు తగాంకు హనిం సిద్ధిగా వెలుంగలనట్టుగాం శెటిన దీవ్యవతిమ ౧ ఇయఖండ్డ దీపాన నేతికి

బెటిన మోదాలు ౫౦ పెయ్యలు ౨౦ గా ౧౦౦ శ్రీ కూర్మనాధని కాంపఇన విద్దబోఇని కొడుకూ అవుభళుకోనారె తన వళము సెసికొని నిత్య అద్యంజేసి తెఖను నెలకు నెఇన ౭౦ జేసి శ్రీ భండారానం దెచ్చిపెట్టువాండు అశనాచ్ఛాదనలకు సర్వకాలానకున్ను ప్రవేశము అఇంది ఇధర్మము ఆచంద్రార్కమై సాగంగలదు *SII* V, 1175 (శ 1341)

అశూన్యశయ్యావ్రతము *aśūnyaśayyāvratamu* ఇది యొక వ్రతవిశేషము శ్రావణమాసము కృష్ణపక్ష ద్వితీయాతిథినుండి నాల్గు మాసములు శ్రీహరిని లక్ష్మీదేవిని పూజించు వ్రతము మగవానికి భార్యావియోగము, స్త్రీకి వైధవ్యమును దొలగించును *This vrata is begun from second day of the dark fortnight of Sravana for four months Lakshmi and Hari are worshipped This Vrata secures avaidhavya to women and a Viyoga to men H O D* Vol V, Part I చూడుడు అనంతవ్రతము *See Ananta Vratamu*

అశేషనకరము *aśesanakaramu* సమస్తమైన వర్తక సంఘము వారు *The entire merchant guild* అశేష నకరమూను ఘడ యారానకు ఇచ్చిన అయము ఇంటను పాదిక బియ్యము *H A S* 13-14 (1228 *AD*)

అశేషమహాజనాలు *aśesamahājanālu* సమస్త మహాజనులు గ్రామములోని పెద్దలు *All the respectful, elderly residents of the Village* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కామరాజుల మల్లిదేవరాజుల ప్రోలమరాజు ఎఱయనపెగడ బయ్యనపెగ్గడ బేతనయు బొల్లనయుం గూడి రాజులకు ధర్మువుగాం గొడమగూడ అశేషమహాజనాలకు నిచ్చిన శిలాశాసనం బెట్టన్ర (*Imperial cholas*) *SII* X, 119 (శ 1069) (2) దుగ్గతేలపూండి అశేష మహాజనులును ఇవని దుగ్గమపూండి మొఱమపూండి పొలమెర సమ్మంధము గణపతి దేవమహారాజు వెలనాండు చేకొని తన పెగ్గడ మల్లపరాజును రుద్రపరాజును భూమి నిల్పం బుత్తెంచె (కాకతీయులు) *SII* X, 261 (శ 1136) (3) కేశవదేవరకు రాక్షస సంవత్సరము సోమగ్రహణమునాండు అశేష మహాజనాలు మగము ఈచిరి (కాకతీయులు) *SII* X, 309 (శ 1168)

అశేష విద్వజ్జన మహాజనాలు *aśesa vidvajjana mahājanālu* సమస్త విద్వాంసమండలి *A great multitude of learned men or a congregation of the entire group of learned men* ఎనుమదల బలంజగొడ్ల నారాయణదాసులూ వారి తమ్మడు గొడ్ల గోపాలదాసులూను గనెకపాడు ఆ యూరి అశెష విద్వన్మహాజనాలచేత కాలోచిత మూల్యము పెట్టి విలిచికొనిరి *SII* VI, 120 (శ 1197) శ్రీ భావనారాయణ పెరుమాళ్ళకును కుంమంగూరి అశేష విద్వన్మహాజనాలచేత లంకపల్లి భావనవారి తంములు నరహరి తెలుంగరి కాలోచిత మూల్యము పెట్టి విలిచికొని *SII* VI, 119 (శ 1315)

అశేషవిద్వన్మహాజనాలు *aśesavidvanmahājanālu* అశేష+ విద్వన్మహాజనాలు = సర్వవిద్వాంసశ్రేష్ఠులు *All distinguished cultured persons* శ్రీ గోష్ఠివననాథుండైన భావనారాయణదేవరకు హావిబలాచ్ఛనలకూను శాస్త్రోక్తమైన వైశాఖమహోత్సవమునకునుగాను గనకెపాడు ఆ యూరి అశేషవిద్వన్మహాజనాలచేత యెనుమందల బలంజగొడ్ల నారాయణదాసులూను వారి తముండు గొడ్ల గోపాళదాసులూ తల్లిదండ్రులకుం బుణ్యముగాను భావనారాయణదేవరకు ధారాపూర్వకముచేసి ఇచ్చిరి *SII* X, 435 (శ 1197)

అశేష సల్వి సంపదలు *aśesa salvi sampadalu* సమస్త భాగ్య భోగ్యములు *All kinds of fortunes and enjoyments* మారట్టదికము వలయుచుట్ట అలము ఏనువుట్లునేల గండాశెష సల్విసంపదలతోం గూడం ఆడవల్లదేవర నంబ్రాటికి మంత్రబోనమునప్పటికి *SII* IV, 1323. (శ 1037)

అశ్వము *aśvamu* గుఱ్ఱము ఏడవ సంఖ్య, 7 సూర్యాశ్వములు ఏడు *Numeral seven that being the number of the horses of the sun* చంద్రాశ్వార్ణవ శీతాంశుసంఖ్యా తె శకవత్సరే। సౌమ్య సంవత్సరే మాసి శ్రావణే శశివాసరే॥ *NI* C P 14 (శ 1471)

అశ్వలాయన సూత్రుడు *aśvalāyanasūtrudu* అశ్వలాయన ఋషి రచించిన ఋగ్వేదీయ శ్రౌతగృహ్య సూత్రములు అవలంబించువాడు *The person who belongs to the school of Asvalayana* అశ్వలాయన సూత్రః శ్రీవత్సగోత్రో ద్విజోత్తమః ప్రాదాదఖణ్డితం దీపం ఎఱదోరచమూపతిః॥ *SII* V, 1101 (శ 1154)

అశ్వవైద్యుడు *aśvavaidyudu* అశ్వాయుర్వేదవేత్త *Doctor dealing with the diseases of horses* అశ్వవైద్య పండితుల సుపుత్రుండు ఆత్రేయగోత్రులు వాసుదేవ పండితులు అశ్వాయుర్వేద వేత్తా॥ *SII* Vol V, 130 (శ 1222)

అష్ట *asta* ఎనిమిదిసంఖ్య శాసన సంవత్సరకాలసంఖ్యను దెల్పుసంఖ్యా పదము *The word used to express 'eight' for the number in the year of the date of inscription* అష్టపంచయుగశైకసంఖ్యయా సంయుతే నృపశకస్య వత్సరాః ధాతృమాధవ వలక్షసప్తమి పుష్య తార హారిలగ్నకే శుభే। *NI* C P 15 (శ 1258)

అష్టభూతి *asta bhūti* అష్టైశ్వర్యములు అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము అను ఎనిమిది ఐశ్వర్యములు రఘుదేవపురందత్త్వా రఘుదేవనృపాత్మజః శ్రీమతో వాసుదేవస్య ప్రీతయే సాకల్పతః। అష్టభోగ సహితం రఘుదేవ శాష్ట భూతించ విధాయ *EI* XXXIII (శ 1378)

అష్టభోగతేజస్వామ్యములు *Ashtabhōgatēja swāmyamulu* *The eight respects in which an absolute conveyance is made or rights* (విక్రయ, దాన,వినిమయ, జల, తరు, పాషాణ, నిధి, నిక్షేపములు) తనకు బెజవాడను శాసనస్థమై అష్టభోగస్వామ్యముగాను చెల్లివచ్చి క్షేత్రము నాలుగుపుట్లవల్లాను *SII* IV, 772 (శ 1359) ఆక్షేత్రానకు జెల్లెచుతుళ్ళిమ లోనుగాం గల నిధినిక్షేప జల పాషాణ అక్షిణి ఆగామిసిద్ధసాధ్యంబు లనియెడి అష్టభోగతేజస్వామ్యాలును అనుభవించుమని రామయదేవుని అమృతవల్లకు ఇస్తిమి *SII* IV, 800 (శ 1435)

అష్టభోగసల్వీసంపదలు *aṣṭabhōgasalvīsampadalu* ఎనిమిది విధములైన సంపదలు గృహశయ్యావస్త్రాభరణ స్త్రీ పుష్ప సుగంధ ద్రవ్య తాంబూలములు- లేక - అన్నము, వస్త్రము, గంధము, పుష్పము, తాంబూలము, స్త్రీ, శయన, సంగీతములు *Eight sources of pleasure Viz Habitation, Beb, Raiment, Jewels, women, Flowers, Perfumes and Betal leaves aneca nuts, or music* అణ్ణమూరి రట్టడికములతోం అష్టభోగసల్వీసంపదలతో శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు సర్వ్వనమ్మతిం ఉరి నిచ్చితిమి SII IV, 1186 (శ, 1075) గ్రామం గుంఫిణి నామకం సహలికం సైశ్వర్య భోగాష్టకం విప్రేభ్యోల్లయ దొడ్డభూపతి దదా దాచంద్రమాతారకం *Konkuduru plates of Allayadodda* EI V, 9 (శ 1352)

అష్టభోగస్వామ్య స్వతంత్రములు *aṣṭabhōgaswāmya svatantramulu* చూ అష్టభోగ తేజస్వామ్యములు సీమామూలం ప్రతిగ్రామమున ఉందున్న పదహారు ఖారల ఘడను పెద్దపూరికి ఇన్నూరు కుంటలున్ను చిన్నపూరికి నూరుగుంట్లల క్షేత్రమున్ను సర్వమాన్యములుంన్ను యీలాగు నిర్ణయంచేసి సహిరణ్యోదక ధారాపూర్వకముగా నిచ్చి స్తిమి చీమకుర్తి శాసనము EI XXXI, 41 (శ 1257)

అష్టమంగళములు *aṣṭamaṃgalamulu* అష్టప్రకారమైన మంగళ ద్రవ్యములు మృగరాజు, వృషభము, నాగము, కలశము వ్యజనము, వైజయంతి, భేరి, దీపము *Lion, bull, elephant, waterjar, fan, flag, trumpet, and light (This is the traditional meaning From the inscription, it is presumed and eight plates are intended for offering incense to the deity)* ఒడ్డదిభీమన పెగడ తనకు ఇష్టార్థసిద్ధ పరిపూర్తిగా శ్రీ నరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను తనపెట్టిన వెండి కడువలకు శ్రీ రామనాయనికి నేడిపేటను పుటండు క్షేత్రము పెటెను ధూపావసరాన అష్టమంగళాలకుం బెట్టిన వెండి తేకలు ఎనిమిది 'సోయం స్నానాయ కుంభద్వయ మకృతకృతే న్నిర్త్య మానేతు మంభోవృత్తిం శంఖాది సన్మంగళరుచిరాః పట్టికాశ్చాష్టపాత్రం॥ SII VI, 839 (శ 1287)

అష్టలోక ధర్మపాలకులు *astalōka dharmapālakulu* అష్ట దిక్పాలకులు ఎనిమిది దిక్కుల యధిపతులు తూర్పు ఇంద్రుడు, ఆగ్నేయము - అగ్ని దక్షిణము - యముడు, నిర్భృతి - నిర్భతి, పడుమర - వరుణుడు, వాయవ్యము - వాయిదేవుడు, ఉత్తరము - కుబేరుడు, ఈశానము - ఈశానుడు *East - Indra, South-east-Fire deity, South - Yama, South-west - Nairuti, West - Varuna, North-west - Air deity, North Kubera, North-east - Isana* ఒడ్డుంగట్టు చెన్నని పాదగ్రామద్వయం ఆచంద్రార్క స్థాయిగాను క్షీరనది మాకేటికూడలి పుణ్యసంగంలోను ధారాదత్తంసేశి సమర్పించం స్తిమి అష్టలోక దిక్పాలకుల సాక్షిగాన. ఇ స్తిమి NI Kandukur, 10.

అష్టలోకపాలగసాక్షి. *astalokapālagasākshi* అష్టదిక్పాలుర సాక్షికము ఇంద్ర, అగ్ని, యమ, నిరుతి, వరుణ, వాయు, కుబేర, ఈశానులు, అను అష్టదిక్పాలురు వారలసాక్షికము. *The regents of eight cardinal points (Indra, Agni, Yama, Niriti, Varuna Vāyu, Kubēra, Isāna) as witnesses* గౌడకపిలేశ్వర మహారాయల రాజ్యాన పాత్రబెహరాలకు మానికలు బియ్యం ప్రసాద మున్ను దమ పెసాణంకొలుచు వ(ఇ)కళ్లాన తూర్ధబేహారి కొలుచున్ను అష్టలోకపాలగసాక్షిగాను ఇస్తిమి SII V, 101

అష్టవర్గయోగనిరతుడు. *aṣṭavargayōganiratudu* (1) యమ (2) నియమ (3) ఆసన (4) ధ్యాన (5) ధారణ (6) ప్రాణాయామ (7) ప్రత్యాహార (8) సమాధులు యమనియమాసన ధ్యానధారణ ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార సమాధి యాష్టయోగ నిరతుండును నిరాహార నియమాన్వితుండును పరమయోగింద్రుడును నైన శ్రీ కరకంటకేసయ్య గార్కి WI Rapur 37

అష్టవిధకర్మ *aṣṭavidhakarma* ఎనిమిది విధములైన కర్మములు జ్ఞానవరణీయము దర్శనావరణీయము, వేదనీయము, మోహనీయము, ఆయుష్యము, నామము, గోత్రము, అంతరాయము జైనమతప్రకారము పైని చెప్పబడిన అష్టవిధకర్మలను విసర్జించవలెను *According to the Jaina doctrine an aspirant for salvation must get rid of these eight varieties of karma* అట్టవిధకర్మ్మంమెల్ల మనట్టుంబరిగొణ్డు కొడిపెసెంబుదె బగేయిమ్। EI X 26

అష్టసీమము. *astasīmamulu* ఎనిమిది దిక్కులయందలి సరిహద్దులు పూర్వ ఆగ్నేయ, దక్షిణ, నైఋతి, పశ్చిమ, వాయవ్య, ఉత్తర, ఈశాన్య *East, South-east, South, South west, West, North-west, North North-east* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య రుద్రదేవ మహారాజులు శ్రీ త్రిపురాంతకదేవర అంగరంగ భోగాలకు కొండపల్లి వాంటిలోని రేపూరును చతుస్సీమమును కట్టెదనపల్లికి పొలమెర అష్టసీమములుంను రేపూరికి అష్టశీమము SII X 241 (శ 1107)

అష్టాదశజాతి పరిహారము *aṣṭādasajātipariharamu* అష్టాదశ ప్రజలపై విధించు పన్నుపర్యాయాల పరిహారము *Exemption o all taxes and fees from eighteen castes aṣṭadasaprajalu* అప స్తంబసూత్రేభ్యః గౌతమ గోత్రేభ్యో జ్యేష్ఠకర్మ్మభ్యః సపానీయ పాతం బ్రహ్మదేయం కృత్వా అష్టాదశజాతిపరిహారోపేతః దేవభోగ హలవర్జ్జమస్మాభిస్సమ్ప్రదత్తః॥ (పల్లవశాసనము) A P G A S 6

అష్టాదశ తీర్థులు *aṣṭādasa tīrthulu* ప్రభువునకు రాజ్య కార్య నిర్వహణమునందు సహాయపడు మంత్రిపురోహితాది పదునెనమండుగు రుద్యోగులు (1) పౌరోహిత (2) దండనాథ (3) అధ్యక్ష (4) అధికారి (5) మంత్రి (6) ప్రధాన (7) మహాప్రగాడి (8) భండారి (9) సేనానాయక (10) సన్ధివిగ్రహి (11) ప్రతిహారి (12) అంతస్థిత (13) ద్వారపాల (14) కరణిక (15) దండపాణి (16) కురారి (17) స్థలవార (18) యువరాజు లనెడు పదునెనమండ్రు *The eighteen nobles in close attendance on the king in discharge of his administrative duties* స సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ విజయాదిత్య మహారాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారకః పరమబ్రహ్మణ్యః నాతవాడి విషయ నివాసినో రాష్ట్రకూట ప్రముఖాకుటుంబినః స్వమాహూయ మంత్రి పురోహిత సేనాపతి యువరాజా ధ్యష్టాదశ తీర్థాద్యక్షం ఇత్థమాజ్ఞాపయతి (రెండవ అమ్మరాజ విజయాదిత్యుడు) EI XXXI, 6

అష్టాదశ ధర్మములు *astādasadharmamulu* పదునెనిమిది ధర్మములు స్వస్తి అనేక శాస్త్రార్థాన్వయ విప్రవాజివంశ పూర్వ్వ శ్రోత్రియ పంచశతబ్రాహ్మణ వేదవేదాంగోపాంగాష్టాదశ ధర్మ్మ సంయుక్త గోదావరీ పశ్చిమ మాషపురిబ్రాహ్మణ *SII* X, 79 (శ 1040)

అష్టాదశ ప్రజలు *astādasa prajalu* పదునెనిమిది కులములకు చెందిన జనులు బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, వ్యావహారిక, గోరక్షక, శిల్పిక, పంచాణ, కుంభకార, తంతువాయ, క్షౌరక, రజక, వస్త్రచ్ఛేదక, చర్మకార, తిలఘాతుక, లబ్ధక, చండాల, మాతంగులు అను పదునెనిమిది కులాలవారు (1) స్వస్తి శ్రీమన్మహాప్రధాని పురవరి మహాదేవ నాయంకులు తేకుంబెడ్డ అష్టాదసి ప్రజల అనుమతిని ఆ స్తళము ఊడ్లసువన్నా ఁయరువలని భూమింగూలిమాడబడి పాతుకలెఖను ఆ యూరి మూలస్థానం భోగనాథ దేవర భోగానకై ఇచ్చిరి *HAS* 13–54 (శ 1280) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాప రుద్రదేవ మహారాజులు పృథ్వీరాజ్యము సేయుచుండగాను మాచేటి అష్టాదశప్రజాను మూలస్థానము మల్లేశ్వరదేవరకు నిత్య నైవేద్య *HAS* 13–*km* (శ 1282)

అష్టాదశవిధ పరిహారము *ashṭadaśavidha parihāramu* పదునెనిమిది విధములైన పరిహారములు *Eighteen kinds of Immunities* శ్రీ విజయస్కంధవర్మ్మణః వచనేన కర్మ్మరాష్ట్రే అధికృతాః ఆయుక్తకాః ఒంగోడు గ్రామశ్చ వక్తవ్యాః అస్మైకాశ్యపాయ ద్వివేదాయ షడఙ్గపారగాయ గోలశర్మ్మణే ఏషః ఒంగోడుగ్రామః సాత్త్వికేన దానేన దేవభోగహలవజ్జః బ్రహ్మదేయీకృత్య అష్టాదశ పరిహారైశ్చ సంప్రత్తః తస్మాత్ సర్వ్వ పరిహారైః పరిహరత్తవ్యః యో స్మాతిక్రమే తద్దనురూపం దండ మర్హతి విజయ సంవత్సరే త్రయ త్రింశే హేమంత పక్షే తృతీయే త్రయోదశ్యాం లిఖిత మిదం శాసనమ్ —ఒంగోడు పల్లవ విజయస్కందవర్మ శాసనము *EI* XV, 11 A

అష్టైశ్వర్యములు *astaisvaryamu* ఎనిమిది ఐశ్వర్యములు అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్య, ఈశత్వ, వశిత్వములు (సూ ని) దాసీ, బంధు, సుత, భృత్య, వస్తు, వాహన, ధన, ధాన్య ములు, అను నెనిమిది ఐశ్వర్యములు స ఐశ్వర్యాష్టక మష్టభోగ సహితం *IA* XX, P 391

అసంఖ్యాత మహామహేశ్వరులు *asamkyhāta mahāmahēśvarulu* లెక్కపట్టరాని శివభక్తులు *Innumerable worshippers of Siva* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహా దేవర సంన్నిధిని స్వస్తిశ్రీ త్రిపురాంతక దేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధకులైన త్రిపురాంతక దేవర క్షేత్రవాసి అసంఖ్యాత మహామహేశ్వరులకూను స్వస్తిశ్రీ త్రిపురాంతక దేవ దివ్య శ్రీపాదాపద్మారాధకులైన శ్రీ చంద్రభూషణ శివాచాయ్యర్లూను శ్రీ త్రిపురాంతక దేవర పూజారులు మొదలైన డెబ్బయి రెండు నియోగాలవారూను *SII* X, 502. (శ 1284)

అసము *asamu* (సం యశః) కీర్తి *Fame*

గీ॥ గనక రచిత రుచిర కల్పావనీరుహ
కుసుమ మిచ్చెం దనకు నసము వెరుగ
వెణ్డిమణ్డతో నఖణ్డిత ద్యుతి దీప
మమర నిచ్చె విమలకమలనేత్రి

SII. IV, 1007 (శ 987)

అసితసిత ద్వాదశీవ్రతము *asitasita dvādaśī vratamu* ద్వాదశీవ్రతములు *The vrāta performed in the bright or dark fortnight in a month* శ్రీ గోనవంశ నిజశేఖర బుద్ధయాఖ్య పుత్రీ పవిత్ర చరితా భరితో గుణోఘైః। శృంగారసార కరణీః కరణీయ దక్షాకుప్పాంబికో జనిచ తస్యసతీకలత్రమ్॥ లక్ష్మీనారాయణాఖ్యమ్ జలశయన మథా శూన్యశయ్యాభిధానం సా నం తారుంధతీయమ్ వ్రత మసితసితద్వాదశీషు వ్రతంచ। కల్పోక్తం తచ్చతచ్చ వ్యథిత కులసతీస్తోమ సీమంతభూషా కూపాహావాడి వాపీ సశివ వనతడాగ శ్రీ ముకుంద ప్రతిష్ఠాం॥ *HAS* 13–50 (శ 1198)

అస్త . *asta* యుద్ధము, పోరు అను అర్థము స్ఫురించును *War* (?) శ్రీ విక్రమాదిత్య నృపాగ్ర తనయుణ్డయ్న చాలుక్య భీమునకు శౌచ కన్దర్పునకు వేంగీశ్వరునకు రనమద్దాన్వయ కులతిలకుణ్డయ్న కుసుమాయుధుణ్డు గన్నర బల్లహుని కస్త పాత్తం బయ్న *HAS* 19–81.

అస్వమేధము *asvamēdhamu* అశ్వమేధయాగము అశ్వమును ప్రధానముగా గ్రహించి చేయునట్టి యజ్ఞ విశేషము సార్వభౌముడగు రాజాచరించుట కధికారి సకల పాప సంహారకము, మహాక్రతువు *Horse sacrifice* పండరంగు పరమ మహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్య భటారనికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబోదివుడ్ల అడ్లపట్టునేల దమ్మపురంబున దమ్ముత్రులు వీని రక్షిఞ్చిన వారికి అస్వమేధంబున వలంబు అగు *EI* XIX. 47 (శ 770)

ఆ

ఆ *ā A demonstrative prefix* (1) అనంతగిరి శ్రీ నరసింహునికి అముతోపళ్లకు నిచ్చిన చేలు తంగెడపొలాన ముప్పందుము ఖ ౧ న ౧౦। పినగాఅపాటను ఆ దొర రెడ్డిపుట్టెండు ఖ ౧। ఆకరాజుపల్లిని ఆ దొర అనసంగ్గమనేండు పుట్టెండు ఖ ౧। తక్కెళ్లపాటను ఆదొర పాలవాయ సొమాయరెడ్డి పందుమున ౧౦।

ఆ *ā* పని, ఎడల తప్పిరా తప్పరేని తప్పనయెడల *In the event of, in case* యీమరియ్యాదను చెయ్యక తమ్మళవారు తప్పిరా వారి బొమ్మునను యీశ్వరుని త్రిసూలం విఱుగును। *SII* IV, 659 (శ 1407)

ఆండి *āmdi* విశ్వకర్మకుల పురుషనామాంత్య పదము *Suffix to masculine names of the community of smiths* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంక్కరాజున కిష్టభృత్యుండును విశ్వకమ్మకుల సంభవుడును జననాథనందనుండు నైన కూతాండికొడుకు నూంకాండి *SII* IV, 673 (శ 1063)

ఆంధ్రభాష *āmdhrabhāsa* తెలుగుభాష *The Andhra language or Telugu language* అథసీమాలతుఙాన్యాంధ్రభాషయా॥ *NI* CP, 17 (శ 1176)

ఆంబోతు *āmbōtu* అచ్చుఎద్దు పశుజాతివృద్ధికై ఆవులతో కూడా అబోతు నిచ్చుట యాచారము *Bull A gift of a bull in addition to the cows to increase the live stock (the object being that perpetual supply of ghee is maintained for the lamps)*(1)బెజవాడమల్లీశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఖండదీపమునకు కోన కంద్రాడి భీమరాజులు ఇచ్చిన మొదవులు ౨౫ ఆంబోతును నిచ్చితిమి *SII* IV, 780 (శ 1135) (2) శ్రీమతు ముమ్మడినాయుండు శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీ మహాదేవరకు అఖండదీపానకు ఇచ్చిన మోదాలు ౫౦ ఆంబోతులు ౩। *SII* X, 471 (శ 1213) (3) అంబదేవరాజుగారికిని లోకినాయకునింగారికి బుణ్యముగాను వారి బంటుపోతిరడి తల్లయరడి శ్రీ త్రిపురాంతకదేవర అఖండదీపాలకు ఆబోతూను నూఱు ౧౦౦ గంగుఆవులును ఇచ్చితిమి *SII* X 548 (శ 1257)

ఆకాశము *ākāśamu* (సం ఆకాశమ్) గగనము శూన్యసంఖ్యా సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number zero* శాకాబ్దే జలజాతసంభవ రసాకాశేందుభి స్సమ్మితే *SII* X, 121 (శ 1069)

ఆకుతోటవారు *ākutōtavāru* తమలపాకులతోట పెంచువారు *Cultivation of Betel - gardens Persons who grow Betel gardens* శ్రీ వీరనారాయణదేవుని రంగభోగము ఆచంద్రాక్కస్థాయిగాను చెల్లను ధారాపూర్వకమ్మె యిచ్చిన మేరలు ఆకుతోటవారు రె ౧౦ *SII* X 528 (శ 1241)

ఆకుమళ్లపట్టు *ākumallapattu* వరినారుపోయుటకు ఉపయోగింపబడు పొలము ఆకుమడి *A field set apart for sowing the paddy for purpose of transplantation afterwards* భావయ్యకు కళిమికోట గోపయ్యంగారు తూప్పుటావ తోంపుగుంట తూప్పుగట్టున బ్రిందావనము వెట్టించి భావ్వరాన తమ నిరుపాధిక వ్రిత్తి ఖ ౩ వల్ని ఆకుమళ్ళపట్టున ౧ చేను సమప్పించి *SII* V, 28 (శ 1319)

ఆకులు *ākulu* తమలపాకులు *Betel leaves*

ఆకులు *ākulu* చెవికమ్మలు కర్ణభూషావిశేషము *A kind of ornament for the ear* శ్రీ త్రిపురాంతకదేవరకు శ్రీమతు గండపెండార త్రిపురారిదేవ మహారాజులు మూడు పట్టాలూను పవాండి ఆకులు ౨ ను ఇచ్చిరి *SII* X, 43 (శ 1194)

ఆక్షేపించు *āksēpimcu* అడ్డగించు *To obstruct* ధమ్మనికి యవ్వరు ఆక్షేపంచినాను ఆశ్రయించ్చినాను యీ శాసనం యవరు తీసవేసనాను వాండు యీ వూరి వెట్టివానికి బుట్టినవాండు వా డాలిని యీ వూరి వెట్టివాడు చెరచికొన్నట్టె *NI* Rapur, 59

ఆక్షేపించు *āksēpimcu* అపహరించు *To steal* విరన్న కనుపూరి గ్రామానం చెల్లిన సుంకము సవ్వమాన్యముగాను ఇప్పించినం సమ ఆచంద్రాకంగాను నడపంగలది సుంకము యెవ్వరుదాంచి ఆక్షేపించినాను ఈ గ్రామం యేలేవారు ఆక్షేపించ్చినాను గులాపువాన్కి మానం ఇచ్చినవాండే *NI* Gudur, 42 (శ 1538)

ఆగమి *āgami* ఆగామి ఆగంతుకుడు *A wayfarer* ఆగమి తొంమంద్రకుం తొమ్మిది అడ్డలుం తొమ్మిది పందుములున్న. —తెశాకాశా 42

ఆగమోక్తము *āgamōktamu* దేవపూజా విధానమును తత్సంబంధ విషయములను దెల్పు వైఖానస పాంచరాత్రాదికము *Traditional doctrines of Vaikhanasa pāncaratrika inculcating the worship of the deities* తిమ్మరాజుంగారు విద్యానగరము పెద్ద అంగడివీధి మైలసంతకు పడమట నుండే మాధవదేవరకు ఈరంగ్గమంటపము అంకణాలు ౨౫ ఇరువయి అయిదు అంకణాలున్న ఆగమోక్తా (క్తా) లైన నిత్యోత్సవాల యందుల నృత్యగీతవాద్యాళి వైభవాలకు యోగ్యముగాను ఆచంద్రాక్కస్థాయిగాను తమతండ్రి వల్లభరాజుంగారికిన్ని

తమతల్లి వెంగళమ్మగారికిన్ని పుణ్యమౌనట్లుగాను సమర్పించెను మంగళం మహాశ్రీ శ్రీంజేయుః *SII* IV, 248 (శ 1467).

ఆగొష్టు *āgostu* ఆగష్టునెల *The month of August* దుందుభి నామ సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౩ బుధవారం ౧౮౦౩ సంవ్వత్సర ఆగొష్టునెల ౧౧ తేది కరేడు బింగినిపల్లెసంద్దు పొలిమేర మహారాజ రాజశ్రీ శ్రీజాన్‌పినువారకు త్రయివర్య మహల్లాకు తాలూకా నెల్లూరు వంగ్గవోలు కలకటరు దొరవారి హుకుం ప్రకారం *NI* Kandukur, 42 (శ 1755)

ఆచంద్రసహితము *ācamdrasahitamu* చంద్రుడున్నంతకాలము *As long as the moon exists* రుద్రవనాఇసింగారు ఆ తూము కట్టించినారు గనక తమ తండ్రి చంచమనేనికి తమ తల్లి కాంచమంగార్కిన్ని పుణ్యంగా ఆచంద్రసహితం ఇపుణ్యం ఇదేచుఃకో గాత *NI* Rapur, 60 (శ 1584)

ఆచంద్రార్కము *ācamdrārkamu* సూర్యచంద్రులు కలయంత కాలము చిరకాలము *As long as the sun and moon endure, for an indefinite time* గుండబోయిని కొడ్కు అంగరిక సోమెన వసమునం బెట్టిన గొఱియలు ఎంభది వీని నాచంద్రాకఃము పుత్ర పౌత్రానీకము నడపం గలవారు *SII,* X, 90 (శ 1054)

ఆచంద్రార్కస్థాయి *ācamdrārkasthayi* చంద్రుడు సూర్యు డున్నవఱకు *As long as the moon and the sun endure* ఇగుత్త ఆచంద్రాక్కఃస్థాయికంము చెల్లెడి *NI* Atmakur, 7 (శ 1168)

ఆచారి *ācāri* చూడుడు 'ఆచార్యుడు

ఆచార్య భోగము *ācārvabhōgamu* ఉపాధ్యాయుని కిచ్చు వేతనము *The fee of the preceptor* శ్రీ విశ్వేశ్వరగోళ క్యామాచార్యఃత్వే ప్రతిష్ఠితః। ఏతస్సర్వఃం సదాచారః పరిపాల్యో జిఃతం సదా। నిష్కాణాం శితమాచాయ్యః భోగం భుంజీత దేశికః। *SII* X, 395 (శ 1183)

ఆచార్యుడు *ācāryudu* దేవాలయమునందు పూజాపునస్కారముల నడుపు పూజారి *A temple priest A conductor of religious ceremonies in a temple* ఎఱకమ నాయకుఃఱాలు శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకుం బెట్టిన అఖండదీపము ఒక్కంటి మాడలు ౫ ఈ మాడలుం ఇందుల గంగ్గన స్థానాపతి సూద్ర సేరిందమ ఆచాయ్యః భోగమునందు వుట్టెండునేల ఆచంద్రాక్కఃము నడపంగ్గలాండుగాం బుచ్చికొన్న మాడలు ౫ *SII* V, 1129. (శ 1100) (2) శ్రీ విశ్వేశ్వర గోళక్యామాచార్యత్వే ప్రతిష్ఠితః ఏతత్సర్వఃం సదాచారః పరిపాల్యో జిఃతం సదా నిష్కాణాంశత మాచాయ్యఃభోగం భుంజీతదేశికః। *SII* X, 395 (శ 1183) (3) నారాయణనంబి యయ్న ఆచాయ్యఃనకు ముమ్మడి భీమకొల నాచాయ్యఃభోగముగా నిచ్చిన యుడుబు భూమి ఖ *SII* V, 82

ఆచార్యులు *ācāryulu* విశ్వకర్మ కులపురుష పట్టుపేరు *A title assumed by artificers Suffix to the names of artificers, blacksmiths, goldsmiths etc* (1) లిఖితం పెద్దనాచాయ్యః *SII* IV, 1008 (2) లిఖితం సురచాయ్యఃస్య — 1009 (3) లిఖితం బేతనాచాయ్యః—1010 (4) లికితము మారపాసారి, *SII* IV, 1011 (5) లిఖితం డగరేమి భీమేశ్వరపాద ఆసరియైన వీరరాజేంద్ర ఆసరి *SII* IV, 1271 (6) లిఖితం సూరాచారి *SII* IV, 1275 (7) లిఖితండకరేమి సూరాచరియైన రాజేంద్ర చోడ ఆచరి *SII* IV, 1288 (8) శ్రీ విశ్వనాధభోగాన ప్రసాద మన్ననలు ఆచాయ్యఃలు అర్ధనార్య *SII* V, 1214 (శ 1281) (9) బ్రహ్మబ్రహ్మసుతః ప్రయోగ నిపుణాజీవిన్తిత ద్విద్యయా విశ్వం యోన్య బభూవ కమ్మఃసదతో యో విశ్వకమ్మఃభవత్ తిగ్మాంశో శ్వశురస్తమేవ తరణిం సంరోప్య చక్రభ్రమా చక్రేచక్ర ముఖామ రాయుధ వరాణ్యాచ్ఛిన్నత త్తేజసా। తద్వం శేతత్సమో జాతః ఉల్లపార్య సంజ్ఞితః। జాణాచాయ్యః స్సురస్తస్య తద్వంశాంబోధి చంద్రమాః। *SII* X, 16 (శ 1088)

అచ్ఛాదనము *āccadanamu* (సం ఆచ్ఛాదనం) మఱుగుపఱచుట అదృశ్యమవుట మాయము *Disappearance* ఇందు వారి వంశము వారు ఎవ్వరు వచ్చి ఆచ్ఛాదన చేశినాను భీమలింగం సుంన్నాపనులలో ఏనూరుబెట్టి కరణికం చేశువరు *SII* V, 45

ఆజ్ఞప్తి *ājñapti* దూతకుడు *Executor* (1) ఆజ్ఞప్తి రస్య కట కాధి రాజాః। *EI* 43 (శ 975) (2) శ్రీ విజయరాజ్య సంవత్సరే చ్చ్యుత్తర వింశతి సంవత్సరే దత్తస్వాన్య శాసన స్యాజ్ఞప్తిః, పంచప్రధానాః। కార్యకర్తా విద్దయభట్టః। లేఖకః పొన్నాచార్యః। *EI* V, 10 (శ 1024)

ఆజ్ఞాధారులు • *ājnādhārulu* అజ్ఞ+ధారులు ప్రభువుల ఆజ్ఞాను వర్తులు ఉత్తరువుప్రకారము నడుచునారు *Persons who obey the orders or command of the superior,* శ్రీ మంన్మల్లికార్జున మహాలింగదేవ దివ్య శ్రీపాదపద్మారాధకులైయిన శ్రీకయిలాసం మీంది దేవాపృథివి మహామహంత్తు ముఖ్యమయిన సిద్ధబిఃావృత్తి అయంగారి ఆగ్నాధారులయిన కెమిదేవని శాంతయగారు *SII* IV, 799.

ఆఠకము *āṭhakamu* (సం ఆఢకం) ఆఢకము పరిమాణవిశేషము తూము (నాల్గు కుంచముల కొలది) *A measure of grain, the fourth of a drova=64 prasthas (A) one tumu* సర్వేఃష్వపి కొండపల్లేః ఖలేఖలే ప్యారక మాత్ర ధాన్యం *SII* X, 565 (శ 1312)

ఆడవణ్డు *ādavandu* ప్రభువు, అధికారి *Ruler or master* గోమంగ్గల ఆడవణ్డైన వీరచోడ వైశ్రావనశ్రేష్ఠి। *SII* V, 65

ఆడి . *ādi* (సం ఆణిః, క ఆణి) *Limit, boundary* పొలము తూపుః రేమణపేఱువ ఆడి। దక్షిణమున గుంటకొని ఆడి। పడుమట ఆడి। ఉత్తరమున త్రోవ ఆడి। *SII* X, 69 (శ. 1084)

ఆడు *ādu* చేయు *To commit* (1) ముక్కు దఱిగినను వఱిచినను చురియం వెఱికినను ముఱ్చిలినను అంకాృడినను ఇరువాద్యది ఏనుంద్రమ్మలు *APGAS* 9–2. (2) అంకాడిన నంగంబునంబట్టి యాలిని మగని నింకొ్కడు చంపిన దణ్డువులేదు *EI* XXX, 46.

ఆడువారలు *ādavāralu* ఆళ్వార్లు ద్రావిడ ప్రబంధ కర్తలగు పంద్రెండుగురు విష్ణుభక్తులు *The twelve vaishnava saints who composed each a portion of dravida prabhandam* (1) అన వేమారెడ్డింగారు ప్రిథివి రాజ్యము చేయుచుండంగాను తంగెడ శ్రీ గోపినాంథ దేవర సంనిధిని మాచెమరెడ్డింగారికిం బుణ్యముగాను అవుభళ్ళాధని దేవులెంకంగారు కలుతిరుముట్టము గట్టి ఆడువారలం బన్నిద్దఱాను ఆచంద్రార్కర్కస్థాయిగాను ప్రతిష్ఠసేసెను *SII* X, 557 (శ 1265) (2) అనవోతాయరెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరిరెడ్డింగారు ప్రిథివి రాజ్యము చేయుచుంను చొక్కన సింగనంగారిని తంగ్గెడ యేలంశెట్టినను శ్రీ అనంతగిరిని శ్రీ నరసింహ్యండు చొక్కన సింగనంగారికి సంన్నిదైతేను శ్రీ నరసింహ్యునికింని అంమజియ్యాలకుంను ఆడువార్లకుంను గరుడాడువారికింని పచుమంత్రాడువారికింని కలుతిరుముట్టలు గట్టించి ఆగమోక్త ప్రకారాన ప్రతిష్ఠలు సేయించి *SII* X, 565 (శ, 1318)

ఆడువాళ్లు *ādavāllu* ఆళ్వార్లు ద్రావిడ ప్రబంధ కర్తలగు విష్ణు భక్తులు *The vaishnava saints each of whom wrote a portion of Dravida Prabhandam* అయ్యపదేవ మహారాజులు ఆడువాళ్లు ఆరగింపులకు *SII* V, 102 (శ 1364)

ఆడ్లపట్టు *ādlapaṭṭu* అడ్లు, అళ్లు, కోద్రవము సస్యవిశేషము. కొంతకొలమానమైన అళ్లవిత్తనములుగా జల్లదగినంతభూమి భూపరిమాణ విశేషము బీజావాపక్షేత్రము *Land required for sowing a paricular quantity of seeds of a species of grain* పణ్డరంగు పరమమహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్యభటరానికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబదివుడ్ల ఆడ్లపట్టునేల దమ్మపురంబున దమ్మవులు వీని రక్షిజ్చినవారికి అశ్వమేధంబున పలంబు *EI* XIX, 47 (2) ఆడ్లపట్టు నూఱుగ *SII* VI, 114 (3) భీమరట్టాడి కిచ్చిన రూవు తన ఎవ్వకంచిని తొమ్మిదిమట్టు లాడ్లపట్టు *SII* VI, 115 (4) కణ్డిరాడ చీఱువులోన డెంభయి పుట్లు ఆడ్లవట్టు విలిచి అమరేశ్వరమున *SII* IV, 1281

ఆడ్లు: *ādlu* అరికెలు – ధాన్యవిశేషము *A kind of grain.* పణ్డరంగు పరమమహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్యభటారనికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబొది అడ్లపట్టునేల-అద్దంకిశాసనము *EI* XIX-47 (శ 770)

ఆడ్లుపట్టు *ādlupaṭṭu* ఆడ్లపట్టు రెన్నువట్టి పదేన్డుంబు అడ్లుపట్టు ద్రుగ్గాదేవి నేలయు (లక్ష్మీపురశాసనము) భారతి - విభవ జ్యేష్ఠము

ఆడ్వాని *ādvāni* ప్రభువు విన్నగనాడ్వాని యనగా విష్ణుదేవుడు అని యర్థము *Ruler, master Here Vinnaganadvani means the God Vishnu* విష్ణువర్ధన విన్నగనాడ్వాని గుడిసాని *SII* IV, 1300, (శ. 1017)

ఆడ్వారు *ādvāru* ప్రభువు, విన్నకరాడ్వారి యనగా విష్ణుదేవుడు *The God Vishnu.* గంగ్గంగొణ్డ చోడవలనాణ్టి ప్రోలనాణ్టి చుత్తమల్లి చతుర్వేదిమంగ్గలమున శ్రీపురుషోత్తమమున వీరచోడ విన్నకరాడ్వారికి శ్రీవీర పెమ్మాడిదేవర మహాదేవి ఆడ్వారు తెంచియం గ్రానడ్లు పెట్టిన అఖణ్డవర్తి దివియ *SII.* V, 16

ఆణ్డి: *āndi* స్త్రీ నామాంతముల ననుప్రయుక్తము *Suffix to women's names* వాసుకి రవి సోమేశ్వర మహాదేవరకు ఇయూరి ప్రవిత్తికత్యయ సానియైన క్షవకూంతులు సోమాణ్డి కూంతులు మలయమున తమ్ముం ప్రోలిరాజ పెద్దము ముదిగొణ్డరుదేవి *SII* X, 13

ఆణ్డువాణ్డ్రు *ānduvāndru* *SII* IV, 1015 (శ 1006)

ఆత్రేయగోత్రము *ātreyagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము ఈ గోత్రములో బ్రహ్మక్షత్రియులు కలరు *The lineage of Atri Both brahmins and kshatriyas claim the same lineage as per the illustration given* (1) భవశ్రీ కోగి పెదింగారి కొడుకులు నాగడుక పెదిగారు ఆత్రేయగోత్రులు *SII* IV, 958 (శ 1188) (2) ఆత్రేయ గోత్రం సోమవంశోద్భవులైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య *SII* IV, 280 (శ 1478) (3) మాహిమ్మత్యధిప ప్రథామహిమభి మ్మార్జద్యద్భుజ క్రీడాయా సౌహ్రో బిరుదంక రుద్ర ఉదయై రాత్రేయ గోత్రోర్జమైః తత శ్శోర్దమహాపాలాదజీ జనర యోదయః *SII* VI, 657 (4) ఆత్రేయగోత్రజుడైన అనమనాయుని కొడుకు పద్మనాయుండు *SII* VI, 881 (శ 1297) (5) కార్తవీర్య క్షోణీనాథా న్వవాయ ప్రసురుతరబలః కోనచోడ క్షితీశః ఆత్రేగ్గోత్రవదీపో హారిరిపనతే *SII* VI, 1181 (శ 1164)

ఆదాయము *ādāyamu* రాబడి *Income Revenue* శ్రీమనన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీ సదాశివ మహారాయలు విజయనగరమందు వజ్రసింహాసనారూఢులై మానాయంకరానకు శెల్లి వచ్చె వుదయగిరి దుర్గమందును శ్రీరగునాయకులకు పూర్వానకు నడిచివచ్చె గ్రామాల చిల్లరసరకులవల్లను వచ్చే ఆదాయమున్ను నిత్యమున్ను కోవిలకు నిత్యనైవేద్యాదులు దీపారాధన జఱిగించెడి ఉపహారాలును యాత్రియాలు మాటలాడు తాను దేవుని గుడిలో లెఖ సంప్రతినకు తదాతిథి సూర్యగ్రహణ పుణ్యకాలమందు సహిరణ్యోదక దానా ధారా పూర్వకముగాను ధారవోసి యిస్తిమి *NI* Udayagiri, 22 (శ 1424)

ఆదిగా *ādigā* సహితముగా *Including* నేల యెల్లం గావం బాని మంచికొణ్డనాణ్డాదిగా వేంగిదేశము విష్ణువర్ధనుతో వర్ధర్జరాజ్యంబు సేయుచున్న కుసుమాయుధు పెద్దకొడుకు *HAS* 19.

ఆదిత్యగ్రిహము (గృహము) *ādityagrihamu.* సూర్యాలయము *The temple of sun* శ్రీమత్ సోడమహారాజులు తేయమయ్యకు ఆదిత్యగ్రి(హం)బు నిల్పి శూర్య(గ్ర)గ్రహణ నిమిత్తంబున చోడమహారాజు వేడ్కికొని భటరలకు *SII* X, 593

ఆదిత్యచంద్రులుకలయంతకాలము· *ādityacamdrulukalayamta kālamu* సూర్యచంద్రులు ప్రకాశించు పర్యంతము *As long as the sun and moon last or endure* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నఖండ దీపమున కిచ్చిన గొఱియలు ౫౫. వీనిం తేకొని నన్నియబోయిని కొడ్కు బొల్లె నిత్యమానెండు నెయిపోసి తన పుత్రాను పుత్రులు పంకాను క్రమంబున నాదిత్యచంద్రులకలయంతగాలము నడపం గలవాడు *SII* IV, 930 (శ 1087)

ఆదిత్యభటారకుడు *ādityabhatārakudu* సూర్యదేవుడు *The sun God* పణ్డరంగు పరమమహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్యభటారనికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబోది వుడ్ల అడ్లపట్టు *EI* XIX, (శ 770)

ఆదిత్యవారము *ādityavāramu* ఆదివారము *Sunday* శ్రీమదనంతవర్మ్మదేవర ప్రవర్ధ్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౨౩ శ్రాహిసింహశుక్లాష్టమియు నాదిత్యవార నిమిత్తమున శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకు *SII* V, 1033. (శ 1020)

ఆదిమూలంగుడి *ādimūlamgudi* గర్భగుడి *The central shrine in which the God is installed* సర్వ్వదరపు శ్రీ భావనారాయణ దేవుని తిరుచుట్టుమాలా ఆదిమూలంగుడి గోపాళదేవుళం నడుము క్రొత్తగాను ఆయత్తం చేయించి సమర్పణ చేసెను *SII* V, 25 (శ 1424)

ఆదివినాయకదేవర *ādivināyakadēvara* పురాతనకాలమున ప్రతిష్ఠింపఁబడిన వినాయకుడు *God Vighneswara consecrated in primeval times* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ్గ రాజేంద్ర చోడయ రాజుల ముదినరి ఇలిందవాడ సురవరెడ్డి మాత్యేలోని ఆదివినాయక దేవరకు మధ్యాహ్న సంధ్య నారగింప్పంగ్గల కుడుములు అనంత్తారామము పడుమటి దిక్కున వెయిన్నేనుఱు వొంక్కక్రమాంకులు *SII* IV, 1099 (శ 1088)

ఆద్యుడు *ādyudu* పురవరి రాయూరి ఆద్యుడు ఇఱిల సోమినాయకు వ పురవరిరాజ శిఖామణి గంగ్గబ్రహ్మ మారాయండైన దొమ్మన తనతండ్రి లక్ష్మణపెగ్గడకు తల్లి దోరమకుంగా శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకు నఖణ్డదీప ౧— నగరేకలింగదేశే స్వయంభువే మధుకేశ్వర దేవాయ। లక్ష్మణ తనయో ధీమా౯ భారద్వాజాన్వయో దాయమాంబికాపుత్రః। చాలుక్య గంగనృపతేః పురవరి గణకేశ్వరో దొమ్మనామాత్యః। *SII* V, 1098 – 1099 (శ 1053)

ఆన *āna* ఒట్టు తోడు *Oath* మాగ్గ౯ము దప్పితిమేని గొంకరాజునాన విద్యతప్పిన శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర యాన *SII* IV, 1174

ఆన *āna* ఒట్టు, తోడు, ప్రమాణము *Adjuration oath* ఈ మాగ్గ౯మునకు శ్రీ యని యంక్క భీమరావుత దేవర ఆన జగన్నాథ దేవర ఆన ఈ యూడ్లమండల నాయకులువ్రాలు *SII* V, 1290 (శ 1152)

ఆనతిక్రమము *ānatikramamu* ఆజ్ఞాప్రకారము *In accordance with the order* అని తల్లంమ్మగారుంను అల్లాడి రెడ్డింగారికి కుమారుండు ఆమెయకుం పతి వీరభద్రారెడ్డిగారుంన్ను తమ రాయ త్రిపురారి జియ్యంగారికిని ఘోడమల్లు పినుమయ్యంగారి ఆనతిక్రమానను మహా బృహస్పతి పుణ్యకాలమందు గవుతమీ మహానదీ తీరమంద్దును మాక్కండేశ్వర మృకండేశ్వర రుద్రపాదాల సంనిధిని ధారవోశి సర్వ్వమాన్యముగాను మానితిమి *SII* V, 114 (శ 1345)

ఆనతిపడి *ānatipadi* ఆజ్ఞప్తి యను అర్థము తోచుచున్నది *Executors* దేవర పన్నిధానమునం జోడగంగ్గవైరాగి యాణ్డొరుచేతందమ పెట్టించిన సత్రమునకు ధారాపూర్వ్వకము నేసి యిచ్చిన శిలాశాసనమునకు ఆనతిపడి రిసియనప్రెగడవ్రాలు కేసనప్రెగ్గడవ్రాలు దండనాయక మణ్డనివ్రాలు *SII* IV, 1102 (శ 1072)

ఆనవాలనైవేద్యము : *ānavālanaivēdyamu* ఇగురగాచిన పాలనైవేద్యము *An offering of well boiled milk* శ్రీ వీరక్రిష్ణరాయమహారాయలదేవులు తిరుమలంమ్మ దేవులు తిరువెంగళనాథ దేవునికి ఆనవాలనైవేద్యం అవెసరానకు పైడిగింన్నె ౧ టికి *SII* IV, 295 (శ 1434)

ఆనవాలమోదాలు *ānavālamōdālu* దేవుని ఆనవాలనైవేద్యమునకు పాలనిమిత్తమున కిచ్చిన పాడియావులు *Cows given so that their milk is used for the milk offering to the deity* శ్రీకూమ్మ౯నాథదేవర లక్ష్మీభూమిసహితమై మధ్యాన సెజ్జ అవసరమున ఆరగింప్ప పాయస తలియలు ౨ణ్టికి ఈందపురమున గొల్లప్రోల కోనారిలోపైన కాంపులు ఈచ్చిన ఆనవాల మోదాలు ౨౫ *SII* V, 1294 (శ 1167)

ఆనినెల *āninela* మిథాన మాసము *The month in which the sun transits in* బహుధాన్యసంవత్సర ఆనినెల మొదటి తేదినబాబు సాహెబులవారి కాయ౯కత౯ లయిన *SII* X, 781

ఆపణము . *āpanamu* అంగడి దుకాణము *Shop in the market* (ఇచ్చట దుకాణములపై, అంగళ్ళపై విధించెడు పన్ను సూచితము) *A tax on market shop is indicated Tax on market shop* యదస్మి౯ గ్రామే లోహచర్మకారాపణ పట్టకార ప్రావారాచ్ఛర రజ్జు ప్రతిహారాపణా జీవికకరాణి, నాహలముఖ ధరకూపదర్శక తంతువాయద్యూత వివాహ నాపితదేయాదీని చ సర్వపరిహారకారు దేయానిచ యాన్యన్యాని చాస్మద్భాగాని తాన్యస్మై సర్వప్రకార బ్రహ్మదే యీకృత్య దత్తాని *EI* X,

ఆపస్తంభసూత్రుడు *āpastambhasūtrudu* ఆపస్తంభుడు కల్పస్మృతికారుడు - ధర్మశాస్త్రకర్త ఆ సూత్ర విధాన మవలంభించువాడు *Person who belongs to the creed or school of Apasthambha* అనుపరత ధర్మక్రియాపరేణ కాశ్యప గోత్రాయ ఆపస్తంభ సూత్రవిదే బ్రాహ్మణాయ కొట్టిశమ్మ౯ణే *IA* IX, P 102 ఆకివాస్తవ్యాయ కౌణ్డిన్యస గోత్రాయ ఆపస్తంభసూత్రపారంగతాయ రుద్రశమ్మణః పుత్రాయ స్వామి శమ్మ౯ణే *A P G A S* 8 (శ 500–600)

ఆభరణము · *ābharanamu* (సం ఆభరణము) సొమ్ము అలంకారము *An ornament, decoration* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చోడెరాజు నాదింఢ్ల మూలస్థాన మహాదేవరకు ఈ దేవర కాభరణములు నేసెడివారు నాదింఢ్ల యెక్క సాలమవర్తి౯కామ అజ్జైప్రోవెల ఖ౩ *SII* IV, 663.

ఆభరద్వసుగోత్రుడు *ābharadvasugōtrudu* ఆభరద్వసు ఋషి గోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs to the linage of Abharadvasu* వల్లభఘట శాస్యంశీ యాజుశ్శాఖోప్యాభరద్వసోర్వంశః। *EI* XXXIII, 43 (శ 1265)

ఆమణి *āmani* ఆమని వసంతఋతువు పంటకోసి జాగ్రత్త పెట్టించు సమయము *The spring season Harvest time (B)* పేరామణి పున్నమనాండ్లు ఏనూఱుద్రమ్మలరి పెట్టి సుఖంబు మనుము *A P G A S 9*

ఆమీలు *āmīlu* (హిం ఆమిల్) అమలుదారుడు *Revenue officer, An officer of Government in the financial department, especially a collector of revenue on the part of the Government, or of the farmer of revenue, also himself a farmer of or a contractor for the revenue under the native system and invested with supreme authority both civil and military (W)* వెలుగోటికుమార యాచమనాయని వారు తుంబూరు పొలంలో ప్ర. పౌధుం (పందుము) విత్తనాల వట్టు ఖండ్రిగె మారంరెడ్డి కృష్టారెడ్డని మా ఆమిలును నయివేద్యంములకు తిరునాళ్ళయున్ను చేయించువారు *NI. Sulurpet 18* (శ 1716)

ఆముదాలు *āmudālu* అముతములు *oilseeds* నూలూను మినులు బియ్యం అముదాలుంన్ను యీ మొదలైన కాయధాన్యాలు గోనెకి ఒటి లెఖ *NI Udayagiri 25*

ఆయతనము *āyatanamu* దేవాలయము శ్రీ మన్మల్యాలగుండ దండాధీశ్వరుండు వర్ధమాన పురంబునందు శ్రీ నాగేశ్వర దేవరకుం ప్రాకార గోపురోపేతంబైన విలసితాయతనంబు నిర్మించి శకవషంబులు ౧౧౬౬ వ ర్తిల్లంగా "|ప్రాకార గోపురోపేతమే తన్మంటప మండితం| వాపిక్రీడావనోల్లాసితస్యాయతన మాతనోత్ తె శాసం 2–6 (కాకతీయ శాసనములు)

> చం॥ అమరంగ శైవవైష్ణవ సిజారుహ బౌద్ధములైన యిచతు
> స్సమయముల ప్రభిగ్మరము శంకయహేతువు శైవమెల్ల నే
> క మయని యైక్యభావమున గల్మషదూరుండు మల్లిరెడ్డియ
> త్యమిత గుణాఢ్యుం డీయతులితాయతనంబులు నిల్పెం బ్రీతితోన॥
> తె శా 2–3 (ఇతరశాసనములు)

ఆయము: *āyamu* పరిమాణము క్షేత్రమానము *measure, extent, dimension as of a house or field* ఆ దక్షిణపువీధిని ౩౦ సేతులు ఆ వీధి దక్షిణపు శ్రేణి నిడుపు ఆ దక్షిణపు వీధి ఎన్మిదిసేతులు ఆ దక్షిణపుని మొగసాలనిడుపు ౩౪ యిటిబెలుదుని నాయ మగుచున్నది *SII X, 438* (శ 1198)

ఆయము-ఆయలు *āyamu āyalu* సుంకము ఈ క్రింది సాసనములలో అమ్మకపు వస్తువులపై వస్తురూపముగాగాని, సొమ్మురూపముగా గాని విధింపబడిన సుంకము. *The tax levied on various articles sold by the merchant guild* (1) శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర త్రిభువన మల్లదేవచోడ మహారాజులు భోజనపు మహాజనమున సకలము యాయము చీరమలవం బాదిక ఖండికట్టం బాదిక తలకట్టం విసాము సాలియ చీర ఖండి కట్టనడ్డుపు దలకట్టం బాదిక ఈ సంత్తనమ్మిన సాలియ చీర గద్దెనాన వీసాము పోంక పెఱ్కనూఱు వోంక్కలు ఉల్లి వసువు సొంఠి బెల్లము మొదలుగా నెత్తిటి ఖండమ.. బెఱ్క నెమిలము గంచ్చుగద్దెనానంగానియుం గానిచితిమి *SII VI, 637* (శ 1069).

(2) గణపతిదేవ మహారాజులు ప్రథివీరాజ్యంబు సేయుచుండంగాను శ్రీ వీరభద్రేశ్వరదేవరకు అంగరంగభోగాలకు మరియును ఇచ్చిన ఆయలు దేశి పరదేశి చిర ఇచ్చిన ఆ ల అందు మాడ దేశివారు ఇచ్చిన ఆయము నీలిఅందు మాడను రెండువీసాలు। పోకమరను స్వదేశి పరదేశి బేహారూలూను నఖరమూను ఇచ్చిన ఆయము పోకలఅందు లక్షను పాదికసానిర్చరూను। ఆకులపెంటను ఇచ్చిన ఆయము పెఱుకకవలెడు ఆకులు। కూరకాయ బేహార లెల్లాను ఇచ్చిన ఆయలు కూరకాయ ఖండ్లఅందు ఖండిని పాదిక। నారికాళవుకాయ మాడుఫలపుకాయ కమ్మరేను పండ్లు మొదలుగాగల ఫలజాతుర దెల్లాను ఖండిన పాదిక। ఊరుకాయల ఖండ్ల అందు ఖండిని పాదిక। నూవుల పెంట అందు స్వదేశి పరదేశి బేహారు లెల్లాను ఇచ్చిన ఆయలు నూవులు గోధుమలు పెసలు వడ్లు జొన్నలు మొదలుగాగల బసిఖండాలం దెల్లాను ఖండినిమానెడు। నూనె నేతి ఖండ్ల అందు ఖండి మానెడు బసిఖండాలందు పది పెటికల మానెడు। ఉప్పు పెంట అందు స్వదేశి పరదేశి విడ్లబేహారు లెల్లాను ఇచ్చిన ఆయలు పది పెటికల మానెడు ఖండ్లందుబె మానెడు। నూనె బేహారులెల్లాను ఇచ్చిన ఆయము కడున నిత్యబుఱెడు మరె। అశేషనగరమూను ఘడియారానకు ఇచ్చిన ఆయము ఇంటను పాధిక బియ్యము సంతనఖరము ఇచ్చిన ఆయము ఉపహారానకు నిత్య అంగడిని బుఱెడు సేసి బియ్యము కరెపిడు కుడురు కమ్మ చొప్పదలుగాగల గంధ్యఖండాలందు మాడ-బాదిక। అవలు మిరియాలు తేనె కానుఘ నూనె మొదలుగాగల కొలఖండాలం దెల్లాను మాడపాదిక। గంధ్యవారును తగరంవారును మూసలవారును ఇచ్చిన ఆయము తరగమునందు సీసమునందు రాగి అందు తులాన పలమెడు। లోహాలం దెల్లాను ఈ లెఖ। ఉభయ నానాదేశిని ఇచ్చిన ఆయలు చందనమునందు తులాన పలమెడు। కప్పూరమునందు వీసెను రెండు సిన్నాలు। జవాది అందు మాడవఱుక। కస్తూరి అందు విసాలను రెండు సిన్నాలు। పట్టునూలి అందు తులాన చిన్నము। మాంజిష్ట అందుమాడను అరవీసాము దంతముదాసూరి పట్టుపచ్చ పట్టండు కొడె=బాదిక పవడమునందువీశ= చిన్నము ముత్యము రుద్రాక్ష గాజుపూస మొదలుగాగల మణిఖండాలం దెల్లాను మాడ=వీసాము। ఉభయనానాదేశిని ఇచ్చిన ఆయలు పసువునందు ఉల్లి అందు జాజునందు అల్లమునందు కంద అందు పెండ్లమునందు మాడను రెండు వీసాలు। ఉభయనానాదేశిని ఇచ్చిన ఆయలు నూలమలగల అందు గొఱుపదాల మలగలందు మలగబాదిక। మంచాల ల అందు నూంట చిన్నము। నసువట్టలందు నూంట చిన్నము *H A S 13–14.*

ఆయముకాండ్లు *āyamukāmdlu* పంటకాలువలపై నధికారము కల్గి, వాని నీటిని సాగుచేయుటకు అనుమతి ఇచ్చువారు *Holders of subchannels for using water* చంగలపట్టు జ్యాగీరు సీమలో అజూరు దగ్గర మేలుపాకలోను అగ్రహారం బాని వనమాన సాశ్వతం (అగ్రహారం చేసిన ప్రమాణ స్వాస్థ్యం) ఊరికి ఉత్తరం చరువుకు దక్షిణ పాశ్వర్డమి కాలువ కబారుల తలయాడుకాండ్లు ఆయదు(ము)కాండ్లు మాన్యమున్ను మేలుపాక (చంగల్పట్టు జాల్లా) మహాదేవేంద్ర సరస్వతి శాసనము (శ 1608)

ఆయమేరలు *āyamēralu* గ్రామాధికారులకు, గ్రామసేవకులకు పంటనూర్పుకాలమున నిచ్చు పంటలోని కొంతభాగము *Portions of crop assigned at harvest time to the village servants or officers(w)* శ్రీమతు ఇంకొలని తిరుమలరెడ్డింగారు పఅచూరిభిమేశ్వర దేవర శ్రీ గోపీనాతదేవర దేవుళ్ళకును అశేషవిద్వజ్జనాలకును ఇచ్చిన ధమ్మశాసనము మీరు అనుభవించిన ప్రవృత్తిక్షేత్రాలకు మీరు పెట్టి

(శ్రో)త్రియ కట్నాలకు ఆయమేరలు పిశాళకును పుణ్యముగాను మానితిమి *SII* X, 586 (శ 1370)

ఆయ(వ్రి)త్తులు *āyavrittulu* ఆయవృత్తులు ఆయమునకై చేయబడిన నిబంధము *A regulation for the collection of revenue* గణపదేవమహారాజు పేర గణపేశ్వరమును సకల భక్తుల పేరను సకలేశ్వరమును ప్రతిష్ఠ చిల్లరి దేవరకు అంగరంగభోగాలకు ఇచ్చిన ఆయ(వ్రి)త్తులు తమ అమెడి చరలు దగెడినాన వీసము ఇస్తిమి తె శా-ఇ శా 19

ఆయసుంకము *āyasumkamu* సుంకాదాయము *The income or source of revenue by the levy of taxes and fees* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అల్లాడ పెమ్మయదేవ మహారాజులు పెదవిప్పఱితి శ్రీమన్మహామల్లేశ్వర శ్రీమహాదేవ రంగ్గభోగమున జలమూఱి తెరువు వడుమట రావికుంట పొలమున ఖ ౧౦ పుటి నేను ఆయసుంక్క ము వంగ లేకుండా నిస్తిమి *SII* VI 588 (శ 1186)

ఆయుక్తకుడు *āyuktakudu* మండలాధిపతి, అమాత్యుడు *Officer incharge of a district much the same as the Amachas of the Satavaha records and Vishayapaties of later inscriptions* (1) "అపిచ సర్వ్వాని యోగ నియుక్తాయుక్తక విషయపతి మిశ్రైః సావల్లికో పరిహర్తవ్యా" - వేగినాటి శాలంకాయనుల రెండు క్రొత్త శాసనములు ఆం సా వ వ 11,2,3 (2) శ్రీ విజయస్కంధవర్మ్మణః వచనేన కమ్మరాష్ట్రేఅధికృతాః ఆయుక్తకాః జింగోడు గ్రామశ్చ వక్తవ్యాః అస్మైకాశ్యపాయ ద్వివేదాయ షడంగపారగాయ గోలశర్మ్మణే *EI* XV, 11-A

ఆరంభము *ārambhamu* (క ఆరమ్భ) వ్యవసాయము *Cultivation* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిథివీ రాజ్యము సేయుచుండంగాను శ్రీ మల్నాథ దేవుని ఆయూరి పదునెన్మిది సమయాల సమస్త ప్రజానురంగ భోగానకై కాకెతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకుం బుణ్యముగాను పెట్టిన వ్రిత్తి కోమట్లు ఆరంభము సేయనివారు ఇంటం బాదిక *HAS* 13-30 (శ 1225)

ఆరగింపు *āragimpu* దేవునికి చేయు నివేదనము *An offering to the deity* రఘునాయకుల్కున్ను నంబెరుమాళ్లకున్ను వెంకటేశ్వరులకున్ను తిరువడికిన్ని ఆరగింప్ప శేశి మా పేరిటను గట్టించిన అగ్రహారములో *SII* V, 874 (శ 1542) ఇంతవొట్టున్ను స్వామి శ్రీ భండారానకే పడితరం ఆరగింపులున్ను *TDI* VI, 36

ఆరతికన్య *āratikanya* స్త్రీప్రతిమాకారముగల దీపస్తంభము *A lamp stand with the image of a female* మల్లప్రోలి చిమ్మేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు దానయ నాయంక వారు పెట్టిన సొమ్ములు ఆరతికన్య ౧ *SII* X, 451 (శ 1202)

ఆరతికప్పురం *āratikappuram* హారతికర్పూరము దేవునికి నీరాజన మిచ్చుటకు ఉపయోగింపబడు కర్పూరము *Camphor for waving lights before the deity (as an act of adoration)* ఆకప్పరము ఎత్తు ఆరతికప్పురం ౮౧ ఎత్తు గుగ్గిలం గ ౨ ఎత్తు యింత వట్టు పదార్థాలు నడపువారు *SII* X, 503 (శ 1234).

ఆరతిపల్యాలు. *āratipalyālu* ధూపారతి *Censer* మంచిరాజుంగారు మాండుకేశ్వర దేవరకు ప్రీతిగా మధ్యాహ్నపు అవసరము ఉపహారమును ఆరతిపల్యాలు మొదలైన దేవోపచారాలు సేఇంచెను *WI* Ongole, 78 (శ 1275)

ఆరభ్యం· *ārabhyam* (క ఆరభ్య) ఆరభ్యము ప్రారంభము. *Beginning (K)* రామయదేవ మహారాజులు పినయెఱువలోను తమ నాయంకఱానకుం జెల్లె దొనకొండనుం కలావరమేశ్వరికి ఇచ్చిన ధంమ్మశాసనం పూర్వాన అంమ్మంగారి నియపు రాజ్యంవారికి యెదుం ౧ కిం చెర్వుగుత్తలు ప్లవంగ సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ ౧ ఆరభ్యంగాను పండెటికిన్ని గుత్తధాన్యము రాజ్యమువారు మాని NI. Darsi, 23 (శ 1349)

ఆరవితారకము *āravitārakamu* సూర్యుడు నక్షత్రములు ప్రకాశించునంతకాలము కలకాలము *As long as the sun and moon shine, Everlastingly* శ్రీయుత పుణ్యకీర్తనలు నేకొని నూంకమ భక్తిం జోడనారాయణ దివ్యసన్నిధిం జిరస్థిరదీపము నిల్పె నా శకాబ్దాయతి వేదశైలగగనాబ్జమితంబుగ ఫాల్గుణామల శ్రీయువతీశ సత్తిథిని జెల్వుగ నా రవితారకంబుగానూ॥ *SII* IV, 945 (శ 1074)

ఆరాధ్య(ప్రె)గ్గడలు *ārādhyapreggadalu* శైవగురు ప్రధాన పురుషులు *The chiefs of (aradhya) saiva preceptors* శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని శ్రీకార్య్య నిమిత్తమయి శ్రీ కైలాసం మింది క్షేత్రవాసి అసంఖ్యాత మహామహేశ్వరులుం గణమరము శ్రీవీరభద్రదేవర ముఖమంరపమునను మహావడ్డోలగంలబై యుండంగాను శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని అంగరంగభోగాలు ముఖ్యమైన అసంఖ్యాకుల అనతిక్రమమున నడచెద మని అరసమరము ఈశ్వర శివాచాయ్యులుం నారాధ్య ప్రెగ్గడలుం నిచ్చిన ప్రతిజ్ఞాశాసన స్తంభక్రమ మెట్లంన్నను (శ్రీశైలము) *SII* X, 504 (శ. 1235)

ఆరాధ్యులు *ārādhyulu* పూజ్యులు శైవబ్రాహ్మణుల కుపయోగించు గౌరవవాచకము *A title given to those brahmins who are of the lingayat caste* ఈ ఆరగించ్చిన ప్రసాదములోను మాకు ప్రసాద వరియాలాలు ఇచ్చిన మా ఆరాధ్యులు చీయ్యమామల నంబియైన నిత్యోత్సవ దాసయైన అంజనపు చింగమనాయకునికి నిత్యప్రసాదతల్యొక్కండును విడియ ౧ అప్ప ౧ *SII* VI, 1118 (శ 1208)

ఆరామము *ārāmamu* (సం ఆరామః) ఉపవనము విహారభూమి ఆంధ్రప్రదేశములో ప్రసిద్ధ శైవ క్షేత్రములు పంచారామములు - అమరారామ (అమరావతి - గుంటూరు మండలము) ద్రాక్షారామ, కుమారారామములు (ద్రాక్షారామ చాళుక్య భీమవర గ్రామములు తూర్పు గోదావరి మండలము) క్షీరారామము (పాలకొలను-పడుమటి గోదావరి

మండలము) భీమారామము (గుణిపూడి భీమవరము-పడుమటి గోదావరి మండలము) *A grove, a garden A suffix to the place names of five sacred Saiva shrines in the Andhra Pradesh (1) Amararama (Amaravati in the Guntur District) (2) Daksharama and (3) Kumararama (Daksharama and Chalukya Bhimavaram in the East Godavari Dt) (4) Ksirarama (Palakolanu) (5) Bhimavaram (Gunupudi Bhimavaram in the west Godavari Dt)* ధీరోధాత్తుణ్డు గామినాయకుణ్డు భక్తిం జేసి నిత్యస్థితిని భూరిఖ్యాతి శకక్షితీశసమములు భూశైల దిక్యంఖ్యయం దారామంబుల కెల్ల నాయకము నా నత్యున్నతిం బొల్చు దాక్షారామంబున నిల్పె దీపము సదాఖణ్డ ప్రభాభాసిగాను॥ *SII* IV, 1073 (శ 1071)

ఆరి *āri A nominative singular masculine terminate or suffix* అరు, యార్, యారు (బహు) మహద్వాచక నామాంత ప్రత్యయము శమ్మాఁరి - పోటియారి *Telugu chola records* *EI* XXVI *and* XXVII.

ఆరి *āri* గ్రామసీమలు దీని ఈ శాసనమున గుముడు తోడి యారి ప్రమాను *EI* V, 10 (శ 1024)

ఆరువంట్య . *āruvamtya* పానీయశాల చలివందిరి *A shed on the road side in which water, or butter milk is distributed to travellers* *EI* VI, 1022 (శ 1442)

ఆరోగ్యశాల *ārōgyaśala* వైద్యశాల *Hospital* శ్రీ విశ్వేశ్వర దేశికః -ఏతతుశ్శ్రేత్రంతు పుట్టినాం వింశత్యా భ్యధికం శతం। వెలంగపూండి సహితం దత్తం మందరనామని॥ త్రిధావిభజ్యతత్సృష్టమేకంభాగం పినాకినే॥ విద్యార్థినో పరం భాగం శుద్ధశైవ మఠాయ చ। ప్రసూత్యారోగ్యశాలాభ్యాం విప్రసత్రాయ చేతరం। ప్రాదా ద్విశ్వేశ్వర శివశ్శైవసిద్ధాంతపారగః॥ *SII* X, 395. (శ 1188)

ఆర్ద్రోత్సవము *ārdrōtsavamu* ఆర్ద్రానక్షత్రయుక్త మార్గశిర పూర్ణిమనాడు శివుని గౌరవార్థమై చేయు ఉత్సవము శివుడు నటేశమూర్తి దాల్చిన జన్మదినము, *Ardra fistival in honour of Siva, Siva in his incarnation of Nateśa is said to have been born on Margaśira pūrnimā under the Naksahtra Ardra The combination could take place only when some months previous to Margasira was Adhika, (Indian chronology)* దాక్షారామ భీమేశ్వరునకు - తస్యైవ మార్గశీర్షే దేవస్యార్ద్రోత్సవ స్య విధేః। జీరచివా డాభిహితం గ్రామం ప్రాదాత్స ఏవ నృపః। *SII* IV, 1214 (శ 1088)

ఆర్యుడు *āryudu* ద్విజుఁడు, పూజ్యుఁడు, బ్రాహ్మణపురుష నామాంత్యమున ప్రయుక్తము *An esteemed person, An honourafic suffix to the names of Brahmins* స్వస్తి శ్రీమత్త్రిణయన పలవ పరివృత నిరూపిత పుణ్యరూప సత్రశాగ్రహారావతార యోగ్య కమ్మాఁరుహ కమ్మరాష్ట్రే ఇడుపులపాటి నామగ్రామాగ్రహార కాత్యాయన సూత్రకాణ్యశాఖో గ్రిహ్యేభ్యో నానాగోత్రేభ్యో వేదవిద్భ్యో బ్రాహ్మణేభ్య స్సర్వకార పరిహార మాచంద్రార్కం దత్తం॥ సూరనాయ్యాః। దామనాయ్యాః। ముత్తనాయ్యాః। కొమ్మనాయ్యాః। బ్రహ్మనాయ్యాః। ప్రోలనాయ్యాః। దామనాయ్యాః। చెవ్వనాయ్యాః। ఐయ్యనాయ్యాః। భీమనాయ్యాః। అనేక భరద్వాజ గోత్రాయ॥ కేశవాయ్యాః। పద్మనాభఆయ్యాః। మారనాయ్యాః కౌసిక గోత్ర॥ *SII* X, 248 (శ 1131)

ఆర్సముడు *ārsamudu* అరిసెల నైవేద్యము *A food offering* ముందటి అర్సముడు ఆచంద్రార్కము శెష్టియ చేయంపగలవాణ్డు *SII* V, 65

ఆఱువాళవారు *āruvālavāru* ఆఱువారు హరభక్తులు శివభక్తులు *The devotees of Siva* అమరేశ్వర శ్రీ మహాదేవర పూజారులు ఆఱువాళవారూను వసంత నందికోలగణ కొమారి విత్తి శంకర నాయినికి నీరు నేల (శ) ౨ వెలిపొలము ఖ౨ *SII* V, 225 (శ 1210)

ఆఱువేలు. *āruvēlu* ఆఱ్వేలనాడు షట్సహస్రదేశము *The six thousand country velanadu* నిజప్రవిత్తిమింద విదతంబుగ నోపిలిసిద్ధవిన్నసిద్ధనకు నన్గుందమ్ముండు ప్రతాపమునం జని కమ్మనాండు సేకొని గణపతికు దయంగూడి తదాజ్ఞ వహించ్చి యేలెం బావనమగు నాఱువేలును నవక్రపరాక్రమ విక్రమంబునను *SII* V, 628 (శ 1146)

ఆలనేయి *ālanēyi* ఆవునెయ్యి దీపారాధనాది దేవతాపూజలకు ఆవునెయ్యి ముఖ్యము *Ghee made out of cows' milk, considered best for use in the lights before the deity*

గీ॥ ఆలనేయి ముఖ్యము మహిషాది మేష
జనిత ఘృతములుఁ దైలంబు మనుజనాథ
మధ్యమములగు

భార అను ఆశ్వా ౪ 22

శ్రీ కాకొలని శ్రీ వల్లభల్కు సాహశిపడివము బొప్పదేవడు నిత్యమానెడు ఆలనేత అఖండదీపమునకు ఇరువదేనుధేనువుల సమర్పించె। *SII* IV, 977

ఆలవటముకొ(కు)లుపు *ālavaṭamu kokulupu* ఆలవట్టముసేవ *The service of waving the fan to the deity* కంసల్యదేవి శ్రీనరసింహ్యానాధునికి ఇవటిదుప అవసరమందు ఆలవటముకొలుపు ఒకటి సమర్పించెను ఇ ఆలవటము కులుపునకు తమ్మినంబ్యాళ చేతను వెండి టంకలు అఇదుపెటి *SII* VI, 710 (శ 1231)

ఆలావట్టము· *ālāvaṭṭamu* (సం ఆలావర్తమ్ త ఆలవట్టం) ఆలవట్టము గుడ్డతోగాని, తాటాకుతోగాని చేయబడిన విసనకర్ర వీజనము *A fan round or square made of cloth or palm leaves* వీరనరసింహదేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి . శ్రీ నరసింహ

నాథునికి సమర్పించిన చరకులు పహిండికాను ఆలావట్టము "పిజనం స్వర్ణదండం" (సంస్కృతభాగము) *SII* VI, 933 (శ 1271)

ఆలి *āli* గట్టు కట్ట *Ridge or bank* దక్షిణతః పెంజెఱుపుకట్ట డిగ్గువాలిత్రోవ (సీమావిభాగము) *EI* VI 347 (శ 933)

ఆలు *ālu* (క అళ్ త అల్) పురుషనామాంత్య ప్రత్యయము వ్యక్తి వయసున పెద్దవాడు సేవకుడు *A Suffix to proper masculine names, an individual a grownup person in general, a servant* చిఱుంబూరి రేవణకాలు *EI* XXVII–42 A (600-700 *AD*) ఎరికల్ ముత్తురాజుల్ల కుడికాళ్లు *EI* XXVII, 42–B (600 700 *AD*)

ఆవకట్టు *āvakattu* పల్లపునేల లేక జాడవగట్టు *The boundary of low level land* పశ్చిమతః గోజావనామ తటాకం పునః నాగువుల చెఱువు కట్టు కందికట్టు కడకట్టు ఉత్తరతః అవకట్టు *EI* XXXI, 20 (659 *A D*)

ఆవ(వు)జకాండు, ఆవజీండు *āva (vu) jakāmdu, āvajīmdu* అవజమువాయించువాడు *A person who beats the kettledrum* (1) ఈ దేవర కిచ్చిన నొంచ్చిన పాటిపొలము ఖ ౧౪౦॥ ఆవజీండు దాడపోజు జామె ఖ ౬ *SII* IV, 677 (శ 1055) (2) అవుజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేలి నాయకుంగా పదుంద్రకు పేరు ఒక్కొక్కణ్ణ నిత్య రెండు కుంచాలు కూడుంగా కొల్వు *SII* V, 1188 (శ 1172) (3) అవజకానికి ఖ ౧ *SII* X, 422

ఆవజవృత్తి *āvajavritti* ఆవజము వాయించువాని కిచ్చిన నిబంధము *Subsistence allowance for the person who beats the ketlledrum* శ్రీ మతు ఉీరారామేశ్వరమున సానిమున్నూర్వుర వాడరు నాయకులు మల్లమారేనికి నట్టవ వ్రిత్తియు నావజవ్రిత్తియు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి *SII* V, 162 (శ 1091)

ఆవనాయము *āvanāyamu* అయ విశేషము *A Tax or fee* కాటయరెడ్డి వేమాయరెడ్డింగారి కూవిత అనితల్లంమ్మంగారుంను అల్లాడ రెడ్డింగారికి కుమారుండు ఆమెకుం బతి వీరభద్రారెడ్డింగారుంన్నూ పాలించ్చిన దేవబ్రాహ్మణ శీమలను కొని అయముంను అవునాయము ధారవోశి సర్వమాన్యముగాను మానితిమి *SII* V, 114 (శ 1345)

ఆవర్జము *āvarjamu* ఆవజము వాద్యవిశేషము *A brazen kettle drum* ఈ భోగ పరిష జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడి అవజమున్ను భేరిని వాయించిటి జానకసుందరా *SII* VI, 1052 (శ 1272)

ఆవేదనము *āvēdanamu* ప్రభుత్వమునకు చెల్లింపవలసిన పన్నులు మొదలగునవి *Royal dues* ఆవేదనాని షట్త్రింశత్ త్యక్త్వా కపిలేశ్వరుని శాసనము *J O B H S* VI, P 107

ఆశించు *āśimcu* కోరు అపేక్షించు *To covet* యిందు అమరము గుత్తచేసిన దొరలు ఆచంద్రార్క స్థాయిగా నడుపించగలవారు యవరు ఆశించ్చి నడపకున్నాను గంగలో గోబ్రాంహ్మల వధించిన పాపానం బోదురు *NI* Kandukur 5

ఆశ్రయించు *āśrayimcu* స్వాధీనపఱచుకొను *Appropriate* ధర్మానికి యవ్వరు ఆక్షేపించినాను ఆశ్రయించినాను యీ శాసనం యవరు తీసివేసినాను వాండు యీ వూరి వెట్టివానికి బుట్టినవాండు వాడాలిని యీ వూరి వెట్టివాడు చెరచికొన్నట్టె *NI* Rapur. 59

ఆసారి *āsāri* చూడుడు ఆచరి

ఆస్థానమండపము *āsthānamamdapamu* దేవుని ఉత్సవ విగ్రహమునకు ఉత్సవకాలమందు కొలువుదీర్చి యుంచుటకు నిర్మించబడిన మంటపము *An assembly hall of the temple* ఆస్థానమండప మఖండిత భోగభాగ్యం స్తంభౌస్ఫురత్స్ఫరికరై ర్హరి నీలకాంతైః। శ్రీ పీఠనామాని పురి వసతో కరోద్యా కుంతీమనోరథ పదాప్తికరస్య విష్ణోః। *EI* IV, 4 (శ 1108)

ఆస్థాన శిలామండపము *āsthāna silāmamdapamu* ఆస్థాన మండపము *Assembly hall of the deity in the temple* కడియము మాచి జేనింగారు తనకు స్వామి అయిన కాటమరెడ్డి వేమయరెడ్డింగారికిన్ని వారి దేవులకున్ను కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరి రెడ్డింగారికిన్ని వారి దేవులకుంన్ను అక్షయ సుకృతమేనట్టుగాను దక్షారామ భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు ఆస్థాన శిలామండపము కట్టించి। *EI* IV, 47–B (శ 1336)

ఇ

ఇ *i* తెలుగుజౌపవిభక్తికములోనొకటి, సంస్కృత సమాసములో కానబడు షష్టీవిభక్తిప్రత్యయము *A Telugu genetive termination in sanskrit compound* అరవీటినగరీ విభో రఘూ దస్య బుక్కధరణీపతిస్సుతః। కందనవోలిదుర్గ మురు కందల దభ్యుదయో బాహుబలేన యోబహుతరేణ విజిత్యహరేః। *EI* XVI. 18 (శ 1493)

ఇంగువు *imguvu* (సం హింగు) రామఠము ఒకానొక చెట్టుజిగురు (సూ ని) కూరలు మొదలైన పదార్థములలో నుపయోగించు ద్రవ్యము *The substance prepared from Assafoetida for household use, especially in seasoning articles of food* శ్రీ మల్లికార్జున దేవరకు మధ్యాహ్నపు అవసరాలకు అమ్రుతపడికి యింగువు మిరియాలకు ఉప్పు కల్లగండం గ ౪ *SII* X, 503. (శ 1234)

ఇంచి (ఇంచు) *imci* మీదై *Towards* గ్రామసీమలు కోరుమిల్లి పొలమునం ముయ్యాలి కుట్రునుండి దక్షిణ మించిపోయిన ముణ్ణకోలియసీమా। కోరుమిల్లి నారన పెద్దిరి చేని మొల్లిమొననుండి తూర్పించి వచ్చిన నారన షడంగవి చేననుండి ఉత్తరమించిపోయిన కోరుమిల్లి పొలగరుస సీమా। ఆం సా ప ప సం 24–1

ఇండ (ఇణ్డ) *imḍa* ఇంద *Relating to* ధనఞ్జులు రేనాణ్డు ఏళ్ చిఱిమ్బూరి రేవణకాలు పమ్బు చెనూరు కాజులశికా (యా) రిణ్ఢ వారూరి *EII* XXVII, 42–A

ఇండ్లు *imdlu* ఇల్వు (ప వ) ఇండ్లు (బ వ) *Houses* వరిచేని ఉత్తరము పడుమటి భండిచెరువు తూర్పున ఉత్తరాన కోమటి యిండ్ల దక్షిణముం మేర అయి చతురశ్రమైన శ్రీ విశ్వేశ్వర ఉద్యానవనము *SII* X, 340 (శ 1174)

ఇంతవట్టు *imtavaṭṭu* ఇదియంతయు సర్వము ఈ తోంట చేశి పాగూరి శింగముకు దేవర నగరనక్రయము గొని పెట్టిన వ్రిత్తి ఖ ౧ న ౧౦ నివేశనం ॥౦॥ పెరడు న ౧॥ ఇంతవట్టు అనుభవించి ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను వంశానుక్రమానను నిత్యమును సింగముదేవరకు పుష్పాలువెట్టి సుఖమనుభవించ్చువాండు *SII* VI, 115 (శ 1299)

ఇంతవట్టు. *imtavaṭṭu* ఇంతవఱకు *Thus far* శ్రీ గంధమేండాటికి గ ౩ గుగ్గిలం గ ౩ విడంపోకలు అన్ని దేవడ్లకూ నిత్య ౨౮ ఇంతవట్టు దేవరకు అంగభోగము *SII* X, 334. (శ 1178)

ఇందుల· *imdula* ఇక్కడ *Here in* (1) ఇందుల బ్రహ్మదేవరకు నొంగేఱి మార్గమున దేసెట్టి మహాసామన్త నంబియ కొడుకు మణ్డలిక గణ్డయ *SII* X, 6 (శ 965) (2) శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కొలనియకెత్తు గణ్డడు దుత్తిక వాసుకి రవిసోమేశ్వర మహాదేవరకు నిలిపిన అఖణ్డ వర్త్తి దీపమునకు నిందుల మన్నియతీలు పయిడ్లి యాచంద్రార్కము నిచ్చితిమి యిందులసాని మున్నూఱువురు నిత్య ముమ్మడి భీమ మానిక మానెండు నెయి వోయంగల వారు *SII* X, 83 (శ 1047) (3) శ్రీ జలధీశ్వర మహాదేవర రక్షణోత్తరములం బెట్టిన యఖండ దీపములు రెంటికి నిన్దులసాని మున్నూర్వుర వసమునం బెట్టిన రాజరాజ మాడలు పది *SII* X, 115 (శ 1066)

ఇంద్దుమైవులి *imddumaivuli* ఇందుమౌళి నెలతాల్పు శివుడు *Siva*

అతిశయమైన చ్ఛత్రమును నద్దము నుల్లము నాలవట్టమును
జితమగు జామరావలియు జీండ్ల చయంబులుం గేతనంబు లు
న్నతుల మహోక్షవాహనున కద్రిజనాథున కింద్దుమైవులి కా
యతమణి మన్మమండందు జయాస్ఫదుం డొప్పంగ నిచ్చె భక్తుతోను,

SII IV, 672 (శ 1061)

ఇంద్రికుడుములు *imdrikudumulu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable in food offering* శ్రీ పురుషోత్తమదేవ మహారాజులు శ్రీ నరసింహనాథుని నగరియందు అచండప్రచండ గరుడదేవర మొదలైన తిరుచుట్టుమాలి దేవుళ్ళకు ఉ ౪ మండపాలభోగానకై ఖరి అట్టిక ౫ ఇంద్రికుడుములు ౫ పైళ్లు యెనిమిది ౮ పానకాలు అఇదు ౫ అరటి పండ్లు ఇరువై పువులు తులసమళలు అఇదు ఇంత్తవ్వట్టుకై కళింగ భండారన పెద్దసుంఖానకుం జెల్లివచ్చి సింహాద్రి అటివారాన తెవుపర్వత భోగసుంఖ్కం నెలకు ససుకొణి టంకాలు ఇరువైయేను ట ౨౫ లెఖను యేండాదికిన్ని ససుకాణి టంకాలు ట 300 మున్నూఱు ఇభోగానకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ఇచ్చెను *SII* VI, 844 (శ 1394)

ఇచ్చు *iccu*, అర్పించు *To give to gift* (1) ప్రాంతజక్కమపూండి అంద్దు ఒక పాలు రాజనారాయణదేవరకు నిచ్చితిమి *SII* IV, 748 (శ 1121) (2) బెజవాడ మల్లేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు హవిబల్యార్చనలకు పెద్దవెలిగండ్లు ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి *SII* IV, 747 (శ 1150) కుణ్డికాళ్లుళ ఇచ్చిన పన్నస *EI* XXVII, 42–B (600 - 700 *AD*)

ఇజారతిగ్రామము *ijāratigrāmamu* ఇజారాగ్రామము *Village granted as ijara* మహమ్మందు కోల్లీ కుతుబుశహాంగారు పృథివి సామ్రాజ్యం జేయుచుండ్డంగాను మృత్తిజా నగరం అగ్రహారాలలోను మా ఇజారతి గ్రామము చామలర్మూండిని *SII* X, 752 (శ 1520)

ఇజారా *ijārā* *A lease or farm of land held at a defined rent or revenue whether from Government direct or from an intermediate payer of the public revenue, a farm or lease of revenue of a village or district, also of customs or collections of any discription as of customary fees or allowance a contract or monopoly (W)* మంద్దపాటికుమార రామభద్రరాజుగారు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన భూదాన ధర్మశాసన పత్రికె క్రమ మెట్లన్నను మాకు మన్నెకావలి సరిదేశముఖ మిరాసీల్కుంన్ను ఇజారాకుంన్ను నడుస్తూ వుంన్న చీమకుర్తి సముతులో కొప్పోలు పొలాని *NI* Ongole, 102 (శ 1684)

ఇటకావము. *iṭakāvamu* ఇట్టికావము *Brick–kiln* చాగిగణపయ పెటినది వులుకుంట కొమున మ॥। ఆ ఉత్తరాన ఇటకావము చేనిపాలు మ॥। *SII* X, 274 (శ 1152)

ఇట్టికనుయి *iṭṭikanuyi* ఇటికతో నిర్మింపబడిన నూయి *Well constructed with bricks* పోతబోయుండు తమ తండ్రి గుడివాడ మల్లెబోయునికి తమ తల్లి ఎఱకాసానికి ధర్మ్మార్థవుగాను ఊరి పడ్మటం శేయించ్చిన ఇట్టికనుయిని కలుగాడిని ఆగాడికి నీడ్లెత్తి వారికి జీతాన కని గుడివాడ పడ్మట విదర్భ ఉత్తరము కుంటచేను ఖ ౧॥ *SII* V, 213 (శ 1159).

ఇడికండ్లు. *idikamdlu* (క ఇడిగణ్ణు) సేవధి *Treasure (K)* ధర్మస్వామ్యాల ఇడిమడికండ్లను నాల్గోభాగమున్ను పూర్వానను క్రాంజిను బాచరుసయ్య కొనిపెట్టిన షేత్ర తిమ్మరుసయ్య నల్లపాటను ధారవోశి ఇచ్చిన వ్రిత్తులు, *SII* IV, 699 (శ 1469)

ఇడ్డలి. *iddali* (క ఇడ్డలిగె త ఇట్టిలి) వాసెనకుడుము ఇడ్లీ *A kind of sour pudding, made of rice flour, black gram, cummin seed, ginger, salt, pepper etc., and boiled in steam (K)* సకలీశ్వరదేవర అమదునకు మూణ్డువుట్లును ఆ సకలీశ్వరకు నిడ్డలికి వూ *SII* X, 228

ఇడ్లు *idlu* ఇండ్లు *Houses* శ్రీ కొప్పేశ్వరదేవరకు నిడ్లలుకను నివేద్యమునకుంగాం బూజారి సూరయకుం బెట్టిన కొలందమ భూమి ఖండు వొక్కండు *SII* X, 150 (శ 1088)

ఇడ్వ: *idva* (క ఇడె) భూమి నేల, *Land, field* వత్సవాయ అయ్యవదేవ మహారాజులు ఆడువాళ్లు ఆరగింపులకు తిరుపతినే ఊరి ఉత్తరాన అలమేటి ధరిని శ్రీరామానుజయ్యంగారి యీడ్వం ఖ ౧ న్ను సుగతివారి ఇడ్వ ఖ ౧ న్ను శ్రింగ్గార రాయనికే కాలోచిత క్రయ మూల్యం సమర్పింప్పెను *SII* V, 102 (శ 1364)

ఇది. *idi* పేరుగాగలది అనునట్టి *Alias* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజులు తమతల్లి సబ్బమదేవులకు ధర్మ్మార్థముగా యమనియమాది సమస్తగుణసంపన్నులైన శ్రీ మద్బ్రాహ్మణోత్తములకుం గొండనత దాడిలో నిచ్చిన ఎరుకోగల్లు ఇది సబ్బాంబికాపురము *SII* V, 236. (శ 1104)

ఇద్దుము *iddumu* ఇరుతూములు, రెండుతూములు *Two tums* (1) శ్రీనన్ని చోడమహారాజులు ఇద్దుముసేను మత్తివుగాను దత్చయి చేమఖ్తులును *SII* VI, 645 (శ 1081) (2) కోనకంద్రవాడి సూరపోతరాజులు బెజవాడ మల్లేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఖండ దీపాలకు ద్రుబ్బుపొలము నందు రేంగులచేను పుట్యండు నిద్దుమును మోచపాటిదక్షిణాన సెనమందుమును కాబెరసిభూమి దీపానకు నిచ్చిన ఖ ౧ న ౧౨॥ *SII* IV 781-A (శ 1157) (3) నారాయణదళపతింగారు తమకు ఆయుష్కామార్థఫలసిద్ధిగాను, చేసినదత్తము ఇద్దుము కూటికిని గండమాడలు ౮ *SII* V, 1181

ఇనుపనెగలమునదివ్య *inupa negalamuna divya* ఇనుముతో చేయబడిన దండముగల దీపము *Lamp with iron staff* శ్రీ పరాంతక వింజవేలాణ్డు శ్రీ, భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డవర్తి యినుపనెగలమున దివియ *SII* IV 1283

ఇనుపయెడ్లు *inupayedlu* ఆడుమేక లేకలు గొఱ్ఱెలు *The female species of a goat or sheep* (1) శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవ ౩ ణ్డగునేంటి కన్య సంక్రాంతి నిమిత్తమున స్థానపతులు నారుద్రదేవర ముదిసెలి సుప్పనాయకుణ్డు శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకు నిచ్చిన అఖణ్డవర్తి లోహదివియ ౧ దీనికి నాచంద్రార్క్కము నెయి పరియించ్చువారుగా శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర కిలరమున చామియబోయు వెంటియయు బెరసినబోలి వనమునం బెట్టిన ఇనుపఎడ్లు ౫౦ *SII* IV, 1013 (శ 986) (2) అయ్తిబోలకాటని వనమునం బెట్టిన మొదవులు ౫౦ నావబోల ముప్పన వనమునం బెట్టిన మొదవులు ౫౦ బెరసి ఇనుపయెడ్లు ౧౦౦ ణ్టికి రిత్యపతి నిత్యపడి పోయంక్కల త్రిభువనాంక్కున నేతిమానలు రెణ్డు *SII* IV, 1158 (శ 1054) (3) శ్రీమన్మహామండలిక భీమన సన్ధివిగ్రహి సోమనపెగ్గడ బెడవాడ మల్లేశ్వరమహాదేవరకు నఖండదీపమునకు నిత్యనైవేద్యాలకు కా నిచ్చిన యిన్పయెడ్లు ౫౫ *SII* IV, 749 (శ 1068)

ఇన్దొఱు *indoru* ఇందఱు (ఇంత శబ్దమునకు మహత్యర్థక రూపము) ఇంతమంది *All these persons* కేసరియు వురియయు సిఱుగుణ్డను దుగ్గయ్యయు ఇన్దొఱును (లి) చ్చిన దత్తి *SII* X, 29

ఇప్ప(లు) *ippa* (త ఇలుప్పై క ఇప్పె) మధూకము దీని పూవులనుండి యొక విధమైన కల్లును, గింజలనుండి నూనెను తీయుదురు *The tree Bassia latifolia Roxe, all the parts of which are useful, arrack being distilled from the blossoms, oil extracted from the seeds (K)* ఇదేవరకుం బెట్టిన తోంట ఊరి దక్షిణమున అందులోని వనములు తాడ్లు చింతలు మావిండ్లు ఇప్పలు రిమ్మలు ఈ పుష్పఫలభరితమైన ఉద్యానవనము *SII* X, 442 (శ 1199)

ఇబ్బంద్రు *ibbamdru* ఇద్దఱు *Two persons* ఈ ధర్మ్మవు నరకము నూటయిబ్బంద్రుం దారరసి రక్షింపంగలవారు *SII* X, 115. (శ 1066)

ఇబ్బరు *ibbaru* (క ఇబ్బరు) ఇరువురు *Two persons* నూంట ఇబ్బరకున్ను పుణ్యంబుగాను పాంగముగాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను -భాస్కరలింగంకు దండంవెట్టి ఇచ్చిన ధర్మశాసనము। *SII* X, 737 (శ 1448)

ఇభము *ibhamu* ఏనుగ (సం ఇభః) ఎనిమిది యను సంఖ్యకు సాంకేతికము అష్టదిగ్గజములు *A symbolic expression for eight, denoting the eight elephants guarding the eight points* శాఖాబ్దము శిఖాద్రి దిగ్గిభమున వెలయ SII X, 138 (శ 1078)

ఇయ *iya* అయ్యకు మారుగా పురుషనామాంతమున ప్రయుక్తము *Prefix to masculine names for ayya* (1) ఇగొఱియల గోవియబోణు SII X, 7 (శ 980) (2) కొమ్మియపడంగవి కొడుకు సన్వియపడంగవి SII X, 9 (శ 968) బోణు= (3) కావ్యానాంకర్త్రా నన్నియభట్టో లేఖకో గండాచార్యః। EI IV, 43

ఇరవది *iravadi* ఇరువది రెండుపదులు *Twenty* ఇరవదియాది నాల్కు మఱినుఱ్లునేల EI XXVII–42 B (600 700 AD)

ఇరవు(గా) *iravu (ga)* స్థిరము శాశ్వతము *Durability, perpetuity* (చూ అనువుపఱచు)

ఇరసము *irasamu* పరిమాణవిశేషము అర్ధతూము ఇరువదియెనిమిది శేర్లు *A measure of capacity being half a tumu, (B) Twenty eight seers (W)* కుంటప్రమాణము —

కం॥ మానుగనిడుపు వెడల్పున
గానొక్కొక్క కోల కుంట కదియగ పుట్టెం
దేనూరు కుంటలగు తది
యేనొకతూమెడు తదర్ధమిరునన బరగుః

లింగ్గయ బచలయ మబ్బయ విండ్లతండ్రి గరమలయ్య నారసింహదేవునికి దండంపెట్టి వొడబడియిచ్చిన ధర్మశాసనం తెలగనబట్టకుట్టిరసం లెఖను తప్పక యిచ్చువారం NI Udayagiri – 32

ఇరి *iri* (బ ఇరులు) హరిణము ఇఱ్ఱి ఇఱి *stag* ఇచ్చిన దత్తి దీనికి నెవ్వడే నొకడు విఘలముచేసినవాడు గంగ కఱుత గవిలం వధించిన పాపంబున బోయినవాడు యిరుల వధియించిన పాపంబునం బోయినవాడు NI Udayagiri, (14) (శ 1168)

ఇరుకారు *irukāru* రెండుకార్లు *Two ploughing seasons* శ్రీ నామేశ్వరదేవరకు అంగభోగరంగ భోగార్థమై నాగులపాటి విశ్వనాథ సముద్రమునందు నామిరడ్డి ఇరుగారుంబండ నోహరి లేకుండానిచ్చిన మఱితులు ఎనిమింది అందు విశ్వనాథయ్యకుం బుణ్యముగా నిరుగారూం బండనోహరిలేకుండా నిచ్చిన మఱుతులురెండు ॥ ॥ ॥ ॥ (శ 1117)

ఇరుగణ్డుగాడ్లపట్టు *irugandugādlapaṭṭu* రెండు ఖండుగుల అడ్లపట్టుచేను *An area of land fit for sowing two Khandugas of grain* ఇప్పెతిమ వీరి పెద్దకొడుకు నిడుమ్రని కయ్యంబున జచ్చిన వాస్తు ఇరుగణ్డుగాడ్లపట్టు చేనుభటరళకు రట్టొడి ఇచ్చినది SII X, 34

ఇరుపదియదిఏను : *irupadiyadiēnu* ఇరువదిపై నైదు *Twenty and five Twenty five* ఇరుపదియదిఏను మఱుతుడ్ల రాచమానం బునా ఇచ్చిన దత్తి SII X, 606

ఇరుపుట్టి *iruputṭi* రెండు పుట్లు *Two puttis* ఎఱ్ఱెగ్గడంగారి వ్రిత్తి వెలిపొలము ఇరువుట్టి ౨౦ నీరునేల అఱకట్టను మఱుతు ౧ SII X, 73 (శ 1087)

ఇరుప్రొద్దు *iruproddu* రెండు ప్రొద్దులు ఉదయము సాయంకాలము *Morning and evening* నాగేశ్వరదేవరకు ఇరుప్రొద్దటి జీవిరం బియ్యం పాగేశ్వరదేవరకు ఇరుప్రొద్దట జీవిరంబియ్యం SII X, 334 (శ 1178)

ఇరుమడి *irumadi* ఇర్మడి ఇమ్మడి రెండు మడుగులు రెండింతలు *Two fold two times* రూడిగ విజ్జన దను రెం‍డాడిన భూపతుల శిరము లంముఖమునం తెండాడుచుం గయ్యము విరుమడి ఏడెన్నంగం బొడిచె జయ మహీవల్లభుండై SII V, 628 (శ 1146)

ఇరువదిజేనకోల *iruvadijēnakōla* ఇరువది జేనల పొడవుగల కఱ్ఱ జేన యనగా ఏడంగుళముల కొలది వితస్తి *A measuring rod of twenty spans each of seven inches* (1) ఈ యఖణ్డవర్తిః దీపమునకుంగా దంతాపురమున నిరువది జేనకోలం గొలచి పెట్టినయుఱి పునేల మూణ్డుపుట్లు SII V, 1084 (శ 1085) (2) సకల మంతనినాటి చిందడమైన రాజేంద్రచోడ చతుర్వేది మంగలమున మహాజనమే నూట యిద్దఱచే నీయూరి చింతపల్లి పొలమున విప్పలగామున సముదాయక్షేత్రమున నిరువది జేనకోల నిరువదివుట్లు వడ్లపట్టును విలిచి యిచ్చి యీ భూమి గృషిసేసి యఱియచ్చి ఈ కులోత్తుంగచోడ శాల నిత్యపడి యిరువణ్ద్రి బ్రహ్మణులక ఆచంద్రాకర్కమ భోజనము సేయింపంగలవారు SII IV, 1281

ఇరువైనాల్గు కులాలు *iruvainālgu kulālu* ఇరువదినాల్గు కులములు *Twenty four castes* మీసరగండండు లక్కపనాయని మాచిరాజు లింగమనేని మాదానేండు వీరు మొదలైన ఇరువైనాల్గు కులాలవారికిన్ని పుణ్యముగాను దొడ్డారెడ్డి వేమారెండ్డిన్ని కోటరాజు రాయవినోది వీరవ కొండయ ధమ్మర్మాత్రాలు SII IV, 705 A

ఇరుసంధ్యలు *irusaṁdhyalu* రెండు సంధ్యాకాలములు *Morning and evening* తరణి శివళక సమంబులు। సరసి సోమేశ్వరునకు సంధ్యదీప విరుసంధ్యలం జనం గాటయ। వీరపుప్రుం డమాత్యయయ్యె వెలుంగం తెతెను SII V, 184 శ్రీరమ్యమగు సరసీపురి సోమేశ్వరునకు విష్ణుదేవునకు భక్తి యమరంగ్గ నిరుసంధ్యలయందు సెంతయు వెలగంగ SII V, 192

ఇఱయిలిదేవదానము *irayilidēvadānamu* ఇఱవు, ఇలి, దేవదానము ఇఱవు అనగా రాజునకు రావలసిన వస్తు ఇలి యనగా పరిహారము వస్తు విధింపకుండా ఇచ్చిన దేవదానము *A gift of land to the deity with exemption of all royal dues* శ్రీ కులోత్తుంగ చోడదేవర దివ్యసంవత్సరంబులు ౪యగు ప్రాహివేంగినాడైన ఉత్తమ చోడమణ్డలము నడిమిలనాంటి తొణ్డవాడ జియ్య హరినాంటి

జియ్యహారి తిరుమలయు శ్రీ పరాంతకేశ్వర మహాదేవరకు నీయారివలయు చుట్టూ, అలమూ. బిన్నసయు నంతరాయముం గిడెలయు లోనైౖ సర్వకర రిహారము ఇఅయిలి దేవదానమ్మై యిద్దేవరకు నాచంద్రార్కము ననుభవింపంగలవారుగా దయచేసిరి *SII* IV, (శ 1226)

ఇలాకా *ilākā* సంబంధము అధికారములో చేరిన *Relation Jurisdiction* యీ ధర్మాని యెవ్వరు విఘాతం చేసినా యీ ద్రవ్యం యెవరు అవహరించ్చినా వారు ప్రభువులుగాని వారి యిలాకా వ్యాపారస్తులుగాని యితరులయ్ని లోకులుగాని గ్రామస్తులు గాని యవరైనా ఆటంకం చేస్తున్నారో NI Kondukur 48 (శ 1678)

ఇలుపట్టు *ilupattu* నివేశనము *House site* (1) యీ దివియకుం భూమి ఖ ౧ తూర్ల లిఖితః పెద్దనాచార్యేణ వీరిక పెదరులోపుగా యిల్లుపట్టుయె ౫ *SII* IV, 1161 (శ 1004) (2) కోన ముమ్మడి రాజు మహాదేవి రాజాదేవి శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు పెట్టిన యఖండవర్తిలోహదణ్డుదివియ ౧ కి నాచంద్రార్కము నెయి నరియించువారు బోలునల్వురుం బాణ్టుంగా తలరాసి బారబోలనానని వీసమునంబెట్టిన యినువ ఎడ్లు ౫౦ దీనికి వృత్తివడియకు యిలువట్టు ఎ౫ వంట్టభూమి ఖ ౧ *SII* IV, 1156 (శ 1057) (3) కుద్దుట బివి క ఆ యిలువట్టున ౪౪ *SII* IV, 1031 (శ 1062)

ఇలుపాడు *ilupādu* గృహక్షేత్రము నివేశనము *House site* మోదాలును ఇలుపాడునుం వెనుకోటికఱ *SII* X, 35

ఇల్లరి *illari* ఇంటిపన్ను *Tax levied an houses A house tax* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు పృధివిరాజ్యము సేయుచుండంగాను బ్రాహ్మలు మఱు @ ౧ పుట్టి @ ౧ ను పెట్టు వారు దాని ఇలరి ఇంటను సాలెవారు ఇంటను @॥ కరణికజిరా౹౧ లెఖపెట్టువారు వెలులుండ ఇంట @ ౧ పెట్టువారు కోమటి ఇంటను ఆ @ ౧ కాంపుల ఇంటను @॥ గొల్లలు *SII* X, 507 (శ 1236)

ఇళ్లు *illu* ఇల్లు గృహము *House* ఈ నలువురున్ను మాణికాలు వీరికి ఇదఱకున్ను ఇళ్లు తోంపుతోటనూ కటించెను *SII* VI, 1052 (శ 1272)

ఇషువు *ishuvu* బాణము అయిదను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number five* శకాబ్దె శరేషుఖేంద్రు ప్రధితే *SII* IV, 1151 (శ 1055)

ఇష్టగురులు *istagurulu* పూజనీయుఁడగు తండ్రి లేక ఉపాధ్యాయుడు *A respected father or teacher* వీని కెవ్వరేని అన్యాయము దలంచ్చిరేని ఇష్టగురుల వారణాసి వధించినవాండు *SII* X, 176 (శ 1098)

ఇష్టభి(భృ)త్యుండు. *istabhrityumdu* ప్రియసేవకుడు అనుంగుబంట *Trusted follower or servant* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ చోడగొంక్కరాజున కిష్టభిత్యుండును విశ్వకర్మకుల సంభవుండును జననాథనందనుండునైన కూతాండి కొడుకు నూంకాండి *SII* IV, 673 (శ 1063)

ఇష్టవిషయ కామ భోగంబులు *istavisaya kāma bhōgamu* అభీష్టేంద్రియసుఖములు, తృతీయ పురుషార్థ విలాసానుభవములు *The enjoyment of desired objects of several passion and lust* కుసుమాయుధు పెద్దకొడు కనేక రిపునృపతి పకుటమకరికా కషణ మసృణితచరణయుగల కళావత్తరంబు రాజ్యంబుసేయుచు నిష్టవిషయ కామభోగంబు లనుభవించుచు - కొఅవిశాననము *A P G A S* 9-2

ఇష్టాపూర్తము *istāpūrtamu* ఇష్టమనగా అగ్నిహోత్రాది కర్మము పూర్తమనగా వాపీకూటతటాకాది నిర్మాణము ఇష్టాపూర్త ఫలమనగా ఆ రెంటి కార్యములవలన వచ్చు సుకృతము *The fruit of performance domestic sacrifices and of charitable deeds like digging wells etc* వాపీకూపతటాగాది దేవతాయతనానిచ। అన్నప్రదానమారామః పూర్తమార్యాః ప్రచక్షతే॥ ఏకాగ్ని కర్మహవనం త్రేతాయాం యచ్చహూయతే। అంతర్వేద్యాంచయద్దానమిష్టం తదభిధీయతే। (*A*)

గీ॥ గగనభూమిచంద్ర ఖరకరోదక శిఖ
మారుతాత్మమూర్తి మహిమమధన
యిష్టపూర్త ఫలమశెల్ల కాలంబును
మెచ్చుతోడ దమకు నిచ్చుచుండ

EI IV, 45 (శ 997)

ఇష్టార్థసిద్ధి *istarthasiddhi* కోరిన కార్యము, ప్రయోజనము సిద్ధించుట *Fulfilment of desired object* శ్రీ భండారానకున్ను తెలికట్టు అచ్చితమకు నిష్టార్థ సిద్ధిగాను ఈ పుష్పతోంట ఫలవత్తుంగాం జేసి

ఇస్తిమి *istimi* ఇచ్చినవారము *We gifted* శ్రీకృష్ణాష్టమి పుణ్యకాలానను ఆ వెలుంగొండ్ల గోరదుఱణని గెల్లి యెల్లిసెట్టి ప్రతిష్ఠ చేశి కాలమండ్రు ఆ క్షేత్రం సర్వమాన్యంగ్గాను గొబ్బూరి తింమ్మరాజయ్య వారికి పుణ్యంగా నిస్తిమి గనుక ఆ క్షేత్రాల పండ్డిన నానా ధాన్యాలుంన్ను నిత్యనైవేద్య దీపారాధన అంగ్గరంగ్గవైభవాలకున్ను సమర్పణ చేస్తిమి కనుక సకలలోక రక్షణర్థముగాను అవధరించ్చి రక్షించునది *SII* IV, 686 (శ 1502)

ఇస్యానా *isoāna* (వ ఇహ్సాన్ ఓ ఎహ్సాన్) అనుకాలము వెనుగుదురుపాటివారు యిస్యానా వారికం కిద్దన యింకుల్లుచేసి వుండగాను అందుకు యేల్నివారికి మాల్యూణ తేను *SII* X, 767 (శ 1602)

ఇహలోకము *ihalōkamu* ఈ లోకము *Here this world* ఇదత్తి ఎలకాలమును ఏలరాజులుంను ప్రజలుంను పరిపాలించి పాలించు ప్రజలాను ఇహలోకమునందు అనంత సుఖములు భోగింతురు తెకా సం ౧-44 (*Undated*)

ఈ

ఈ : ఈ ఈ *This, these* శ్రీ నలకు ఇరువుట్టి అడ్లపట్టు కుజితి యీ ఊండ్లందు ఏనువుట్లు అడ్డుపట్టు (తూర్పుచాళుక్యులు) *SII* VI, 585 (విప్పర్ల)

ఈడేరు : *Īdēru* సిద్ధించు, సఫలమగు *To complete, fulfil, completed, fulfilled*. కోనేటయ కొమారుండు తింమరాజు సేయించిన సకల కైంకర్యము యీడేరెను *WI* Udayagiri, 44

ఈలోని *Īlōni* దీనికొఱకు *For this purpose* కజి అమురు నకు వ ౧। ఈలోని మిరియాలకు వ ౨। *SII* V, 1249 (శ 1215)

ఈవుత : *Īvuta* ఇచ్చుగావుత (ఆశీరర్థకము)

చ॥ హరి వికచామలాంబుజ సహస్రము న
యుర్యురవరఁజూచి నవ్వు పరమేశ్వరుఁ డీవుత మా కభీష్టముల్
కు సం ఆ ౧ వ ౩

క॥ ఉరగేంద్ర దిగ్గజములకుం
బరమోత్సాహముగ నాతపత్రమువోలె
న్ధరయెత్తిన కరివరుండగు
హరిగాటయ కీవుతము దయామతి శుభముల్

క॥ దేవాది దేవు డమిత
స్థావరజంగమమయుండగు సర్వేశ్వరుడు గా
రీ వరుం డనవరతంబున
నీవుతం గాటయకు దయ నభీష్టఫలంబుల్
రేచెర్ల కాటయ అనుమకొండ శాసనము

ఈశానము *Īśānamu* ఈశాన్యదిక్కు. *Northeast* బిజయరాజు ఈ పురము నీశానంబున గుడి నిల్పె (ధర్మవరము శాసనము) భారతి విభవ - చైత్రము.

ఈశానుడు *Īśānudu* పంచముఖుడు ఈశ్వరుడు అయిదను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number five, as God Siva having five faces* శాకాబ్దోచ్చయే భూతే శాసనఖేందు గే। *SII* IV, 1094 (శ 1055)

ఈశుడు. *Īśudu* (సం ఈశః) రుద్రుఁడు పదునొకండవ సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number eleven* శాకాబ్దే వేద లోకేశమితే శ్రీముఖ వత్సరే। *SII* X, 259 (శ 1184)

ఈశ్వరము *Īśwaramu* దేవాలయము ఇచ్చట బిజయేశ్వర మనగా బిజయేశ్వర దేవాలయమని యర్థము ఇట్టి నిర్వచనము ప్రాచీన కన్నడ శాసనములలో గలదు *A Siva temple It may be noted that the neuter 'Mahajanani' is used here as in other records to denote collectively the body of 'Mahajanās', just as in other kanarese records a God's name is often used in the neuter to denote his temple* *EI* XIII, P 184 మహామంన్త్రాధిపతి మహేశ్వర పక్షపాతి దేవబ్రాహ్మన గురుభక్తిపరుణ్డు న(శ) క్తిత్రయ సంపన్నుణ్డు మయ బిజయరాజు బిజె యేశ్వరంబుకు గల న(శ) నిర్వర్ణహానబుసేసి దిన(శ) గుడ్డుం ప్రాకా రంబు మంటపంబును నెమియించి మూడవ విజయాదిత్యుని ధర్మవరము శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రమాసము

ఈశ్వరము *Īśwaramu* గ్రామనామాంత్య పదము *A suffix to place or village name* ఘంటశాలాపురిం గోకంబునను వేలీశ్వరంబు నను వేగీశ్వర మున విజయవాటిక నుండవల్లి వేలుపూరు *SII* X, 123 (శ 1071)

ఈశ్వరమ్మనగరువు *Īśwarammanagaruvu* గ్రామదేవత పేరు పున్నీశ్వరమ్మ యను అమ్మవారి దేవాలయము *The name of village Goddess - her temple* పూర్వతః శివలము పరియ। దక్షిణతః పున్నీశ్వరమ్మ నగరువు *IA* XIII P, 248–250

ఈశ్వరస్తానము *Īśwarastānamu* ఈశ్వర దేవాలయము *The temple of Siva* ఈ తాలూక ప్రతిష్టప్పుడు గంగినాఇనిగారికి పుణ్య ముగా బావినాయనింగారిచే తమ ప్రతిగ్రహించిన వృత్తిమంతులు, యిస్వరస్తానానకు తూమెడు *WI* Kanigiri, 4 (శ 1338)

ఈశ్వరార్పణము *Īśwarārpanamu* ఈశ్వరుని కిచ్చుట ఈశ్వరు నికి సమర్పణము *A gift, dedication to God* (1) అయ్యన్న గారు యీశ్వరార్పణంగాను కట్టించ్ని చెరువు బావులు కాలువ *NI*, Ongole, 106. (శ 1660) (2) రామసామి గురువప్ప పర మేశ్వరార్పితంగ్గాను తవ్వించిన కోనేరూ *NI*, Ongole, 107

ఉ *u* సముచ్చయార్థకము *A copulative conjunction* పూర్వ్వతః ఇయ్యూరియం బిల్లెమ పెద్దపూండియుం బొలగరుసున పల్లముకొండి యగుంటసీమా। పశ్చిమతః ఇయ్యూరియ ముందరమునయు మడకుటి తియుం పొలగరుసున ముయ్యలికుట్టుసీమా *EI* IV, 43 (శ 975)

ఉం *um* సముచ్చయార్థకము ఇట్టి ప్రయోగము తమిళ శాసనము లందు ప్రయుక్తము *A copulative conjunction-noticed also in Tamil inscriptions* (చూ ఉ) *See U*

ఉంగరము *umgaramu* అంగుళీయకము *Ring* శ్రీమతు అన పోతయరెడ్డింగారి అనతిని అడపవేమనంగారు త్రిపురాంతక దేవరకు నూటుమూళ్ళెత్తు బంగ్గారాన ఉంగరమున్ను సమర్ప్పించిన పుణ్యకాల మప్పుడు *SII* X, 555 (శ 1278)

ఉంఛమన్న పన్నాసవృత్తి *umchamanna pannāsa vrtti* ఉంఛ మన్నము పన్నస-వృత్తి ఉంఛమన్ననగా నిర్జలప్రదేశము అని కొందఱి శాసన పరిశోధకుల యభిప్రాయము అది కాదని మఱికొందఱి వాదము వ్యవసాయమున కనువగు భూమి *Waste land fit for cultivation* ముణ్డకల్లు గ్రామ స్యపల్లిజె గ్రామస్య చ ఉఞ్ఛమన్న పన్నాసవృత్తిః (1) చూడుడు విజయాదిత్యుని మాయలూరు శాసనము భారతి ధాత చైత్రము (2) ఆదిత్యవర్మ కర్నూలు శాసనము *JBBRAS* XVI, P 223

ఉగ్రణము *ugranamu* త (క ఉగ్రాణవు, త ఉక్కిరాణం) ఉగ్రాణగాఁడు ఉగ్గాణి సామగ్రులుండెడు కొట్టుపై పెత్తనము వహించువాడు *A store keeper of the temple* మా పేరిటను గట్టించిన అగ్రహారములో నిత్యవాసం సేసుకవుండే యిరువైనలుగురు అఇగాండ్లు తిరుమాలిగెకు అరతలిగెలెఖ పండెండు తళిగెళున్ను స్వయంప్పాకం పరిచార్యకం తలిగెడుకాలు వుగ్రణం అరతలిగెన్ను *SII* V, 874 (శ 1542)

ఉగ్రాణము *ugrānamu* ఉగ్రణము *A store house A granary* యీ మూడు గ్రామాలున్ను సమర్ప్పించి యీగ్రామాల పారుపత్యం చేశి స్వయంపాకులను తిరువారాధకులను పరిచారకులను బొక్కస భండ్డారాలు వుగ్రాణము మొదలైన పనులకు అనుకూలమైన మనుష్యులం బెట్టికొని యీ కయిం కర్యాలు తిరుమల నంబి శ్రీరామయ్యంగారి వశముచేశిన్ని *SII* IV, 280 (శ 1478)

ఉచ్చవదెవళ్లు *uccavadēvallu* ఉత్సవ విగ్రహములు *Images for procession, idols to be carried in procession* (1) శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కోటకేతిరాజుల భోగస్త్రీలు తమ్మేలిన స్వామికి ధమ్మర్పుగా ఉండవెల్లిస్థానమునకు యుత్సవదేవరం జేయించ్చి ఇచ్చి యీ యుత్సవదేవరకు బెటిన పొలము ఖ ౧ *SII* X, 260 (శ 1135) (2) శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు వాల్లెంక పోతానేనింగారు సమర్ప్పించిన వివరము పట్టుగొడుగుల్ను కంచ్చు పల్యంబులున్ను ఉచ్చవదేవళ్ళున్ను *SII* IV, 1344 (శ 1392)

ఉడయాను *udayānu* (క ఒడెయ, త ఉడైయావఁ) అధికారి *A chief, ruler* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు తిరుమట్టం బల ముడ యాను కోలవపెట్టిన అఖణ్డవత్తిఁలోహదివి *SII* IV, 1009 (శ 1014)

ఉడుచు. *uducu* (క ఉడి) ఉడిగించు అణచు *To break, or destroy* కన్నారా భూపతి వెన్నాజిలోం జూపె నంకిలా(ల)ణ్డను జేని బింకముడిచె-చాలుక్య భీముని ధర్మవరము శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రము

ఉడుపుభూమి *udupubhūmi* ఊడుపున కిరవగు భూమి నాటు నాటుట కుపయోగపడు నేల *Land fit for tansplantation* నారాయణ నంబియయ్ను ఆచాయ్యుఁనకు ముమ్మడి భీమకొలనాచా య్యఁభోగముగా నిచ్చిన యడుబు భూమి ఖ జొన్నభూమి ఖ ౪ *SII* V, 82

ఉణ్డూళ్లు *undūlu* తెలికిపేప్పరు జాతిభేదము *one of the thousand sects of the oil mongers* (చూ అడ్డనూళ్లు)

ఉత్తమగణ్డమాడ. *uttamagandamāda* ఒక బిరుదు నాణెము *A coin of a distinction mark or title* శ్రీ ఖావదేవరకు ప్రేంపల్లి పెద్దనసెట్టి కొడుకు త్రిపురాంతకసెట్టి అచంద్రాక్కఁము అఖణ్డవత్తిఁదివియకు పెట్టిన ఉత్తమ గణ్డమాడ ౬ *SII* VI, 199 (శ 1084)

ఉత్తమాగ్రము. *uttamāgramu* అగ్రసాల *Temple kitchen* విష్ణు దేవర యు త్తమాగ్రంబునం గుడిచెడు బ్రహ్మనులకు *SII* V, 78

ఉత్తముత్తరాభివృద్ధి *uttamuttarābhivriddhi* క్రమక్రమముగా నధికమౌ భాగ్యము *An always increasing prosperity or success.* స్వస్తి సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ పృథ్వీవల్లభ మహారాజాధి రాజపరమేశ్వర పరమభట్టారక సత్యాశ్రయకులతిలక చాలుక్యాభరణ శ్రీమత్త్రిభువన మల్లదేవ విజయరాజ్య ముత్తముత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్థమాన మాచంద్రాక్కఁ

తారకం శ్రీమచ్చాలుక్య విక్రమ సంవత్స ౪౫ గ్రహి *SII*. IV, 1035 (శ 1049)

ఉత్తరవాసస్సు. *uttaravāsassu* ఉత్తరానక్షత్రము *The twelth lunar star* శ్రీపతినాయుండు చింతగుంటన ప్రసన్నకేశవదేవరు ప్రతిష్టచ్చేసి దేవరకు సంధ్యాదీపానకు కాను మ౦ ఏకాదశి దెఱువన ముల శిరను రూకాను ఉత్తరవాసస్సూను గోవూను ఈదముఱవు చెల్లకలది *NI* Kavalı, 51. (శ 1120)

ఉత్తరాయణసంక్రాంతి. *uttarāyanasamkrāmti* మకరసంక్రాంతి సూర్యుడు మకరరాశిలో ప్రవేశించు పర్వదినము *The summer solstice The day on which the sun enters the sign of capricorn* స్వస్తి శ్రీ శుభశకవర్షంబులు ఉత్తరాయణ సంక్రాంతిని యందు వేఱూరి పరిచ్చేద చిక్క భీమరాజులు సోమనాథదేవరకు పావిబలి అచ్చఱనాదులకుం కెట్టిన ప్రతిష్ఠ *SII* X, 4 (శ 925)

ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్ధమాన రాజ్యము *uttarōttarābhivriddhipravarddhamānarājyamu* దినదినముగా అభివృద్ధిని గాంచు రాజ్యము *The kingdom which is prospering day by day and higher and higher* శ్రీ మహారాజాధిరాజ పర మేశ్వర పరమభట్టారక సత్యాశ్రయ కులతిలక చాళుక్యాభరణ శ్రీ త్రిభువనమల్లో దేవశ్చక్రవర్తిఁ విజితాశేష లబ్ధ ప్రతిదిన ముత్తరోత్త రాభివృద్ధిప్రవర్ధమానరాజ్యసుఖ మాచంద్రతారక మనుభవ (పశ్చిమ చాళుక్యులు) *SII* X, 26 స్వస్తి శ్రీ నిత్యవరుష ప్రితివి వల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభటార రాయుత్తరోత్తర రాజ్యాభి వృద్ధి ప్రవర్ధమాన (రాష్ట్రకూటులు) *SII* X, 29

ఉత్పన్నము: *utpannamu* ప్రయోజనము కార్యము, సిద్ధి *Effect* జీహరినాయకుండు తమకు నభివృద్ధిగాను శ్రీ నరసింహనాథునికి కుమార పున్నమనాంటి రాత్రియందు ఆరగింపును నైవేద్యములు అప్పాలు నాళికేరపుంగాయలు వెయ్యలు లోపైన వస్తువులకు వీరు శ్రీ భండార మున పెట్టిన గండమాడలు రెంటికి పంచేట ఈ ఉత్పన్నము చెల్లంగల్దు *SII* VI, 706 (శ 1220)

ఉత్పన్నము · *utpannamu* ఉపాయనము *gift* జీహరినాయకుండు శ్రీ నరసింహనాథునికి కుమార పున్నమనాంటి రాత్రియందు ఆరగింపును నైవేద్యములు అప్పాలు నాళికేరపుంగాయలు వెయ్యలు లోపైన వస్తువులకు వీరు శ్రీ భండారమున పెట్టిన గండమాడలు రెంటికి పంచేట ఈ ఉత్పన్నము చెల్లంగల్దు మృగేంద్రక్షితిభృ దధిపతే ద్యూఱతదిత్యో త్సవాయ। భండారే గండనిష్కద్వితయ మిహ నృసిం హాత్మజో జీహరతి ఖ్యాతో దత్వా॥ *SII* VI, 706 (శ 1220).

ఉత్పాదించు· *utpādimcu* స్థాపించు. నెలకొల్పు *To establish, to set up* ఆదిం జెప్పంగంబడ్డ ధమ్మఱవులు ధమ్మఱంబుకైచేసె విద్యా దానంబు హిరణ్యదానమును భూదానంబు గోదాన కన్యాదానంబూలు నాంగ్గంబూని మహిలోనను పుట్టిపుంబట్ట నుత్పాదించె నృతి తమ్మ భీము ణ్గోగి సత్రంబులు ప్రవలు పెక్కులును *SII* VI, 100

ఉత్యేరజంధ్యము. *utyerajamdhyamu* ఉపవీతము యజ్ఞోపవీతము వలె ధరించు ముత్యాలహారము సువర్ణసూత్రము (సు ని) ఒడ్డవాది అఱ్జన దేవరాజుల కొడుకు జయంతరాజు శ్రీ నరసింహనాథునికి సమర్పించిన పహిండి ఉత్యేరజంధ్యలు ఉ॥ ఉపవీతం సోత్తరీయం సౌవర్ణం రాజతం తథా॥ *SII* VI 981. (శ 1259)

ఉత్సవపెరుమాళ్లు: *utsavaperumāllu* ఉత్సవ దేవతావిగ్రహము *The image of the deity which is taken during festive occasions* శ్రీ నరహరితీర్థఱ శ్రీపాదములు శ్రీ కూమ్మఱ నాథునికి ప్రతి సంవత్సరమందున్ను మూలబేరమునకు ఉత్సవ పెరుమాళ్ళ కుంగా దేవస్థాన అభిషేక పంచామృత ద్రవ్యాలకు। *SII* V, 1249 (శ 1215)

ఉదకదానము *udakadānamu* చలివందిరిపెట్టి నీళ్ళనుపోయుట *Gift of water by establishing a water shed* శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కోనభీమవల్లభరాజుల సుపుత్రులైన రామనాథదేవ కొమాళ్లు (పి) రారామేశ్వర శ్రీ మహాదేవర సన్నిధిని సవ్వఱకాలమున్ను యుదకదానము సేస్తిమి ఇనలివందిరికి యుదకాలు తెచ్చి పోసిడి బ్రాహ్మండు సంద్రసేఖరుని వెందాయ రెండ్లు పుట్ల సేనున్ను ఇలువట్టు పెట్టితిమి *SII* V, 128 (శ 1240)

ఉదగయన(ము): *udagayanamu* దక్షిణాయన పుణ్యకాలము కార్కాటక సంక్రమణము *The dayon which the sun enters Cancer* ఉదగయన నిమిత్తమున శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నిత్యపడి *SII* IV, 1256 (శ 1045)

ఉదారి: *udāri* ఉదారుఁడు దాత (క ఉదారి) *A generous, liberal Person*

పద్యము శా॥ శ్రీలోలుండు వడాలుకాటనికి రాజీవాక్ష సూణంబనాంగా
శీలంజ్జనుమించె (౦) దత్యతికి విఖ్యాత ప్రభాభాసి గో
త్రాలంకారుం డుదారి బుద్దనకునుం ద్ధత్పుత్రి నాదిండ్లనుఱ
మూలస్థానము కూలికిన్సుకృతమును మోదప్రపాదార్థియై
SII IV, 666 (శ 1061)

ఉదియించు *udiyimcu* జన్మించు *To be bron*

చం॥ అతులిత పుణ్యమూర్తుఱలభియాతి నృపాలక భంగ్గదులు జగ
ద్దిత హిత సచ్చరితు లుదయించిరి
SII VI, 100. (శ 1054).

ఉ॥ వానికి జన్నమాంబకును వంశకరుం డుదియించె బ్రహ్మతే
జోనిధి శాంధవాబ్జవన కూయ్యుఱండు

చం॥ జనమతకీర్తిఱ గొమ్మయకు సామజగామిని సూరమాంబకును
మనుచరితుండు సత్పురుషమాన్యుండు భూసురవంశశేఖరుం
డన నుదియించెం జెన్నయగుణాగ్రణి
SII VI, 233, 234, 235 (శ 1080)

ఉద్దాన (వుద్దాన) ద్వాదశి *uddāna dvādasi* ఉత్థానద్వాదశి కార్తిక శుక్లపక్షమందలి ద్వాదశి ప్రబోధోత్సవము *A Vaishnava*

feast on the twelveth day in the bright fortnight of kartika శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర శ్రీరాజు చినతిరుమలరాజు మహారాజులవారి కార్యకర్తలైన తిమ్మరాజు నందయ్యగారు వుద్దాన ద్వాదశి పుణ్యకాలమందు శ్రీ నరసింహ్మదేవునికి అమృతపడ్లకు సమర్పించె *NI* Nellore 34 (శ 1448)

ఉద్యానము *udyānamu* దేవుని పూజార్థమై ఫలపుష్ప వృక్షములు పెంచుటకై యేర్పడిన తోట *A temple garden* చతురశ్రమైన శ్రీ విశ్వేశ్వర ఉద్యానమునకుం ఇ యుద్యానమునకుం దేవర విచ్చేసెడి గాంటి ఉత్సవ ప్రయాణకుం నారాయణకుంట వెనుక నీరు వేల మూండు మఱుతురు *SII* X, 340 (శ 1175)

ఉద్యానవనము *udyānavanamu* ఫల పుష్ప వృక్షములుగల తోట *A flower and fruit garden* కాకతిరుద్రుని సామంతుడు పోతివెంక ఇదేవరకుం బెట్టిన తోంట ఊరి దక్షిణమున అందులోని వనములు తాడ్లు చింతలు మావిండ్లు ఇప్పలు నిమ్మలు మాదీఫలములు జాది సేవంతి మల్లె విరిజాది కరవీర గురివింద పొన్నదవన అనది ఇ పుష్పఫలభరితమైన ఉద్యానవనము *SII* X, 442 (శ 1199)

ఉద్దేశించు *uddēśimcu* జ్ఞాపకార్థముగా పేరు తలచుకొను *In memory of* శ్రీ యని యంక్క భీమేశ్వర దేవరకు నాగదేవ రట్టడి పెండ్లము దుగ్గమ తన పురుషుని తన కొడుక్కు కావని ఉద్దేశించి పెట్టిన అఖండవర్తి *SII* V, 1135 (శ 1107)

ఉద్యానస్థానము *udyāna sthānamu* తోంటభూమి *A garden site* రాజతం (రాజ్ఞః) శాసనం లబ్ధ్వా (లబ్ధ్వా) ప్రవరయం గ్రామః గృహస్థాన ముద్యానస్థానంచ స (శ) తమురాధానోత్పన్న భూమిశ్చ స్వస్య శేషయిత్వా - భారతి, రక్షాక్షి మాఖము మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కాల వలనశాసనము (శ 982)

ఉద్ధారకము *uddhārakamu* ప్రత్యేకముగా విడదీసి యుంచి జీవితము నకై స్వల్ప పన్ను విధింపబడినభూమి *Land set aside to an individual for his maintenance at a quit rent or rent free* ఇప్పించిన స్వామ్యాలు అద్దంకి సీమలోను ఆరాధ్యుల వార్కి ఉద్ధారకంజేశి ఉద్ధారకాంశం గాను యిప్పించిన తృతీయ్యంశమున్ను శింగా భట్లవార్కి కొమరిచమ్మాండిని ఉద్ధారకాంశంగాను యిప్పించిన తృతీయాంశమున్నూ *SII* IV, 699 (శ 1468)

ఉద్యోగము *odyōgamu* (సం ఉద్యోగః) పూనికి యత్నము *Effort, work, duty* ఈ ధర్మనిర్వహణోద్యోగమునకు బ్రహస్పతి సమానులయ్న పెగ్గెడ కాడెయగారి కొడుకు బెజెయరాజు సమర్థుడని ఆత్మానమ్మతంబునం బన్నిన ప్రసాదంబని సమస్త రాజ్యభర నిరిలావత మహామన్త్రాధిపతి మహేశ్వర పక్షపాతి దేవబ్రాహ్మన గురు భక్తిపరుండు సకళక్షత్రియ సంపన్నుణ్డు ధర్మవరము మూడవ విజయాదిత్యునినాటి శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రమాసము

ఉద్వాహోత్సవ మంటపము *udvāhōtsavamaṃṭapamu* కళ్యాణ మంటపము *A porch or portico for the performance of the marriage festival of the deity* ఉద్వాహోత్సవ హోమ మంటపవరం గాఢం శిలానిర్మితం ప్రీత్యైతన్నుత కంచ్చనాయక విభుశ్రీ మేశ్వరాయాప్పర్యాత్॥ *SII* IV, 1383 (శ 1352)

ఉన్నది *unnadi* స్థితిని దెల్పు క్రియ *That is, that exists* అల్లా ద్రెడ్డి వేమవరానకున్ను వేమసానక్క దొడ్డవరానకున్ను పొలమేరసీమ సంద్దులు ఆ గట్టులకై తూర్పుముఖమై రాంగాను వేమసానక్క దొడ్డ వరపుం బొలములోవలను నిమ్మగుంట్టపాడెనాంగా నొక వల్లమున్నది *EI* XIII, 23 (శ 1356)

ఉన్టి *unri* ఉనికి నివాసస్థానము *A dwelling place* శ్రీ విష్ణు వర్ధన మహారాజులకు ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సంవచ్చర కబ్బళ్ ముప్పది మూన్టకు నేణ్డు శ్రీ వేళలూరు రట్టగొడ్ల మయిన్డబ (గ) రాము (ణ్డ) లుగను కణంబునవారు (అచ్చ) మఱుతువేల ఉన్టి ఇచ్చిరి (చోళుల శాసనము) *SII* X, 217

ఉపకరణాలు *upakaranālu* భోజనోపకరణములు నేయి, నూనె, పప్పు, పండ్లు మొదలగు రసవర్గములు *The various condiments or ingredients such as salt, oil ghee, dhal etc, in addition to cooked rice or food* (1) శ్రీ కూమ్మనాథుని కుమార పున్నమ ఉత్సవమునకు ఆరగించ్చిడు మడపడ్లు ౩౦ ఈ ఉపకరణ ద్రవ్యములు తెంకాయలు ౧౦౦ ఖండమునకుగా దేవరావుతులు పెడిదయందుం బెట్టిన వరివంజెడు పొలము రెండుపుట్లు *SII* V, 1236 (శ 1199) (2) ధూప అవసరమందును నిత్యమున్ను ఆరగింపను మళుపశి ఇదుము శీయానకు శ్రీ భండారానకు సమప్పించెను ఇందుకు ఆరగింపను ఉపకరణాలు నెఇ మానండు పపుమానండు కూరలుముండు ఇఖంటిక శ్రీ భాండారమందు పద్మనిధిగండ మాడాలు ౩౦ పెటెను *SII* VI 865 (శ 1325)

ఉపకృతి *upakrti* రాజుగాని, రాజకీయోగ్యోగులుగాని చేసిన మహోపకార కార్యములకు కృతజ్ఞతాసూచకముగా సమర్పించు కానుక *An offering consecrated by long use paid not only to the king but also to officers of state in acknowledgement of some benevolent action on the part of the ruler* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిథివి రాజ్యము సేయుచునుండ్డంగాను శ్రీవాకిటి ఎఱ్ఱయ వెంకంగారు తమ నాయంకరము సహితమైన ఇరువయిరెండూళ్ళ దేవస్థానాల వ్రిత్తుల కానిక గడ్డుగమాడలూను ఆయూళ్ళ వ్రిత్తులుగల మహాజనాలకు పుట్టి వహిండ్డిని పుట్టి కొలువూను ఉపకృతిని సుంకమూను పసుల పుల్లరీని కానికలూను సహితమైన అవనాయాలూను ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యముగాను సర్వమాన్యముగాను ధారవోసి *SII* X, 509 (శ 1286)

ఉపక్షితి *upaksiti* ఉపకృతి *see upakrti* శ్రీ చెన్నకేశవ పెరుమాడ్లకు కొండురినాయంకుఱము ఊడ్లలోను క్రితమునంగల వ్రిత్తి ఇక మిందను ఎవ్వరు ఎంతవెట్టినాను మయిదేవ తెంకంగారి కొడుకు రుద్రదేవ తెంకంగారు ఎల్లనాంటికిని ఉపక్షితి పంగము పుటి మాడలు కానిక దరిశనము మంనింప్తమి *SII* X, 499 (శ 1288)

ఉపద్రమము· *upadramu* ఉపద్రవము నష్టము,బాధ *Damage, harm* ఈ మహాదానం చెల్లించ్చిన దానా లనేకం ఇట్ల గోవుల దానమును సేసిన ఫలము పొందువారు ఉపద్రవము సేసినవారికి నరకము సకలాదిగ ద్రోహాలు *NI* ongole (10) (శ 1242)

ఉపభోగము. *upabhōgamu* వినియోగము *Enjoyment, eating, fruition* (*K*) కాకతి గణపతిదేవుడు—శ్రీమతు రేచెఱ్ల పిల్లలమఱ్ఱి బేతిరెడ్డి పెండ్లము ఎఱకసానమ్మంగారు ఆదినమునంద త్రిపురాదేవిం ప్రతిష్ఠసేసి ఆ దేవి ఉసభోగమునకు నడుచునవిగాను అందనీరు నేల మర్తురు తమ తండ్రి పేరం బ్రతిష్ఠసేసిరి తె శా కా శా (శ 1180)

ఉపమన్యుగోత్రుడు *upamanyugōtrudu* ఉపమన్యుఋషిగోత్రుడు *A person who belongs to the linage of opamanyu* శ్రీమాన్ బ్రాహ్మణ దాసాఖ్యో బిజాలీ పండితాత్మజః। ఉపమన్యు సగోత్రైక భూషణం స్వేష్టసిద్ధయే॥ *SII* VI, 948 (శ 1220)

ఉపలమఠము . *upalamaṭhamu* కలుమఠము రాతితో నిర్మింప బడిన మఠము కృత్వాకాళీశ్వరాఖ్యేపురే ఉపలమఠం పొన్నగ్రామాగ్రహారం క్రీత్వా విశ్వేశ్వరశివ ఉరుధీర్దత్తవాన్ సర్వసాక్షి। *SII* 395 (శ 1188)

ఉపహతి *upahati* కష్టము నష్టము *Trouble, ruin* యి శాశ్వత ధర్మమునకు యెవ్వరు యేమి ఉపహతి పుటించ్చినాను వారు యేక వింశతి నరకాలోను పడుదురు *NI* Nellore 29

ఉపహారము *upahāramu* (సం ఉపహారః) నైవేద్యము, ఫలపుష్ప పూజాదికములు (1) *The offering to the deity (A)* (2) *Presents to God of flowers etc, materials of worship (A)* శ్రీమూలస్థాన శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవర నగరి శ్రీగణేశ్వరునికి మోంగలని దేవయరడి ఇరుప్రొద్దుకూ పూంటకుం కుంచెడేసి బియ్యము ఉపహారము నడపను పెట్టిన క్షేత్రము *SII*. X, 531 (శ 1248) శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు శ్రీమతు అనపోతరరెడ్డింగారి ఆనతిని అడప వేమనంగారు గౌరీపరమేశ్వరికి నేతినూనెను అభిషేకమున్ను మహా ఉపహారమున్ను ఖ ౩౦ పుట్లు బియ్యానను *SII* X, 555 (శ 1278)

ఉపహారావసరము *upahārāvasaramu* ఉపహారసేవ *The service of offering upahara* చిత్రపు భీమన్నాను ఆ మల్లన్నామ శ్రీమత్కురారామ శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరలకు నిత్యకృత్యము గాను పూజారి పోడాడ దేవనచేతను యెత్తించ్చి ఉపహారావసరమునకు కాలోచిత మూల్యము దేవరనగరికింబెట్టి క్రయముగొన్న క్షేత్రము *SII* V, 47 (శ 1346)

ఉపునేల *upunēla* ఉప్పుపండు నేల సముద్రపు నీరును భూమిపై పారునట్లు చేసి మళ్లుగట్టి ఆ నీరు పోయిన తర్వాత మళ్లలో మిగిలిన ఉప్పు గల నేల *Earth on which salt is manufactured, water being let in from the sea upon soil previously prepared or adopted for the purpose is suffered to evaporate and to salt is let collected in crystals (W)* శ్రీ విజయాదిత్యదేవరు నిరవద్య ప్రోలివీట విజయంచేసియుణ్డి మల్లీశ్వర మహాదేవ పట్టనమున వేంగ్గిమండలమున ప్రజకు రాజరాజ మర్యాద నిచ్చిన పత్రశాసన స్థితి ఉపువరి నేల పుట్టి ఒక్కంటికిం చిన్నము రెణ్డును ఉపనేల పుట్టి ఒక్కంటికి చిన్నము లాఱును *SII* IV, 1243

ఉపేక్షించు *upēksimcu* ఒప్పరికించు *To neglect, disregard, disdain* (*K*) ఫలం బుపేక్షించిన లింగం బఱిసిన పాపంబు దమకు *EI* XV, 9 (శ 820)

ఉప్పన్నము *uppannamu* నైవేద్యము *Food offering* (1) శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీపాదములు శ్రీ కూర్మనాథునికి ప్రతిసంవత్సర మందున్ను మూలబేరమునకు ఉత్సవ పెరుమాళ్లకుంగా దేవస్థాన అభిషేక పంచ్యామ్రిత ద్రవ్యాలకు। ఉప్పన్న ఉపకరణ ద్రవ్యాలకుంగా శ్రీ భండారమునం చెల్లే గండమాడలు ౫ *SII* V, 1249 (శ 1215) (2) శ్రీ నరసింహనాథుని తిరునాళపాంక్యన్య దివ్యమహాఉత్సవాల యందు అరగించెడి ఉప్పన్నాలకూ గండమాడలు మూడు *SII* VI, 969 (శ 1226)

ఉప్పరిగ *upparigа* (సం ఉపకారికా, క ఉప్పరిగె త ఉప్పరిక్కై) మేడ *An upperstory of the building* విద్యానగర రక్షకుండైన రణమండలము భైరవేశ్వర దేవుని ముఖమంటపమున్ను మీంది ఉప్పరిగాను కట్టించిరి। అసురవధ భైరవస్య రణమండల భైరవస్య రమ్యేణ హర్మ్యేణ సహ మంటపోపి *SII* IV, 789 (శ 1440)

ఉప్పలముల సుంకము *uppalamulasumkamu* ఉప్పు పండెడు భూములపై సుంకము లేదా ఉప్పును అమ్మినవానిపై సుంకము *A tax on lands in which salt is manufactured, a salt tax* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కామచోడమహారాజులు కమ్మనాంటిలోని పల్లమెట్టలోపుగా నుప్పంగొండూరి చతుస్సీమమున్ను పెద్దగంజామునుం గడకుదురునుం గూరవాడయిం బాయుం దొఱ్ఱునుం చిన్నగంజాము లోపైన యుప్పలముల సుంకమునందు గద్యామునం బెఱుకయుం కొట్యదొన శ్రీంబల్లీశ్వర మహాదేవరకు దేవభోగముగా నిచ్చితిమి *SII* VI, 606 (శ 1059)

ఉప్పారము *oppāramu* (సం ఉపహారః) దేవతలకిచ్చు బలి *An oblation, an offering to the diety* ముగ్గుళ్ళ పోతమశెట్టి రాజమహేంద్రవరకోటలోని గోపీనాథని నగరిలోను రామలక్ష్మణులు శిలాగృహానం బ్రతిష్ఠ శేశి పుట్టెండు చేను ఉప్పారమునకై సమర్పణ శేశెను, నిత్యోపహార విధయే క్రీత్వా దాత్వారి పరిమితం క్షేత్రం॥ *SII* V, 119

ఉప్పుతేరు : *upputēru* (ఉప్పు + ఏరు) ఉప్పునీళ్ళకయ్య సముద్రశాఖ *A salt creek* దక్షిణసీమదేవాంటి . మేర పశ్చిమ సీమ సంద్ధి ఉప్పుతేరు *SII* X, 211 (శ 112)

ఉప్పువాములు *uppuvāmulu* ఉప్పలములు *Salt pans* కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యంబు సేయుచుండంగాను .

శ్రీరంగసెట్టి తమ్ముండు సెట్టి పెద్దగంజాన పిన్నేశ్వరదేవర ప్రతిష్ఠ సేసి ఆ దేవరకు మిక్కిలి వడ్లకు ఇచ్చిన ఉప్పువాములు పెద్దగంజాన వాము ౧ పిన్నగంజానవాము ౧ కడకుదురవాము ౧ *SII* X, 427. (శ 1192)

ఉప్పుసుంకము. *uppusumkamu* ఉప్పు అమ్మకము లేక వంటపై వేయ బడుసుంకము *A tax an sale or manufacture of salt* స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకూను ఉభయ నానాదేశి పెక్కుండ్రునూ ఉప్పుసుంకము కరణాలూం దీపఁరులూను కొలకాండ్రును శ్రీ త్రిపురాదేవికి అంగరంగభోగాలకై ఇచ్చిన ఆయము సుంకమువల్లను ఐదుశేశి పెఱుకలు శడ్లు శటవిటను దరణము శేశి మాన్యగాండ్రు మాన్యముమాన మాడబడిన చిన్నము ఈ క్రమాన ఇచ్చువారు *SII* X, 480 (శ 1218)

ఉప్పి *uppi* మెట్టనేలలో పెరుగు గడ్డిమొక్క దీని ఎన్ను నాలుగు రెక్కలుగా నుండును *Hackelochloa granularies* (వృ వ కో) దీని తూర్పున ఉప్పిపొదటితోడి పుట్టయును దీని ఉత్తరమున వెలంగకు దక్షిణమున గారమ్రానును దీనికిం దూర్పున గారమ్రానితోడి తుమ్మాను దీనికి ఉత్తరమున మ్రోంతువును *EI* V, 10. (శ 1024)

ఉభయధుపాలు *ubhayadhupālu* ఉభయధూపాలు రెండు దీపములు ధూపయుగ్మము *The two lamps* కళింగ పరీక్ష స్వప్నేశ్వర మహాపాత్రుని కొడుకు పాత్రశంకరజీయన శ్రీ నరసింహనాథుని ఉభయ ధుపాలయందు ఒక గాడువెట్టెను *SII* VI, 739 (శ 1808) శ్రీ గజపతి వీరనరసింహ్యదేవని పట్టమహాదేవి తారాదేవి శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను ఉభయధుపాలున్ను పరిమాఅను పఇండిపుంత కామతోటి వెంజామరము ౧ సమప్పింఁచెను "చామరం ధూప యుగ్మే" *SII* VI, 753 (శ 1805)

ఉభయ నానాదేశి పెక్కుండ్రు *ubhaya nānādēsi pekkamdru* స్వదేశ పరదేశములకు చెందిన సంచార వర్తకులు *The itinerant merchants belonging to the native and foreign lands* శ్రీ గోపినాథునికి గణపమ మహాదేవులు దీపానకు యొక గానుగను సమ ప్పణాన నొక పూంఠోంటాను ఉభయ నానాదేసిం పెక్కుడ్రు తమ విలిచి గోపినాథునికి మాడనరకునందు విలిచిరి అమ్మి *SII* X, 381. (శ 1183)

ఉభయఫిరాట్టి *ubhayaphirāṭṭi* ఇద్దఱు స్త్రీ దేవతలు ఇద్దఱు అమ్మ వారలు *Two female deities* ఫిరాట్టి అనగా దేవత శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాజులు పృధివి రాజ్యము సేయుచుండంగాను వారి ప్రధాని పత్రము బొల్లమరాజుంగారి తమ్ములు దేవకే పుత్రదాసులు బూరుగుగడ్డ గ్రామ మధ్యమునందు ఉభయ ఫిరాట్టి సహితమై చెన్నగోపీనాథుని ప్రతిష్ఠసేసి అంగరంగ భోగాలకు ఇచ్చిన వృత్తి తె శా శా శా 22 (శ 1180)

ఉభయము *ubhayamu* (1) అనేకులు గలసి చేసెడు ధర్మకార్యము లలో వంతుల ప్రకారము ఇచ్చెడు ధనము (సూ ని) (2) గుడి యుత్సవపు గట్టడ (శ ర) రెండవ యర్థమే సరియైనదని తోచెడిని (1) శ్రీ వీరక్రిష్ణరాయ మహారాయలదేవులు తిరుమలంమ్మదేవులు తిరు వెంగళనాథదేవునికి ఆనవాలనై వేద్యం అవెసరానకు పైడిగింన్నె ౧ టికి త్రాకాలు ౩౨౫ పరిమళాలు అవధరించను సమప్పింఁచిన పైడి తట్ట 1 కి తూకాలు ౧౦ న్ని తమ వుభయముగాను సమప్పింఁచ నవధరించిరి *SII* IV, 295 (శ 1484) (2) వెలమపాటి తిరుమలరాజయదేవ మహారాజులవారు వేదాద్రి శ్రీ నరసింహదేవునికి తీర్ణానకుం గల వుభయం *NI* Nellore, 35

ఉభయముఖి *ubhayamukhi* షోడశ మహాదానములలో నొకటి ఉభయతోముఖి ఆవు ఈనునపుడు ఒక ప్రక్క దూడ ముఖమును ఒక ప్రక్క తన ముఖమును గల సమయమున జేయు గోదానము *A gift of a cow which is bestowed in the moment of bearing a calf* మల్యాల గుండయ బూదపూరు శాసనము కేశవ ఘటకాసులకు ఉభయముఖిదానమున్ను *H A S* 13-51 (శ 1194)

ఉభయ యేకాదశులు· *ubhayaēkādasulu,* రెండు ఏకాదశులు శుద్ధ ఏకాదశి బహుళ ఏకాదశి *The eleventh lunar days of the bright and dark fortnights* ఉభయ యేకాదశులందు శ్రీ భావ నారాయణదేవర భవని విజయం జేయింప దక్షిణాయన సంక్రాన్తి నిమిత్తమున *SII* VI, 185 (శ 1064)

ఉభయసంభోగము: *ubhayasambhōgamu* ఉభయ వర్గము ఉభయ అధికారము *In the name of the two or jointly* ప్రష్టికి ధమ్మఁవుగా జన్నపూండ్డి కాంపులు నల్వం గంట్టయన్న ఉప్పమమేడియు కన్నియము సెట్టిచేతంగొన్న మాడ ఒక్కణ్ణు ఇమాడ పణ్ణణపాలికి ఇర్ఘటుం గాంపుల ఉభయ సంభోగమున ఆచంద్రాక్కఁము *SII* V, 65

ఉభయ సాంప్రదాయము *ubhayasāmpradāyamu* ఇరువురివంతు వరుస వగ *By turns by the two* శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధిని నిత్యమున్ను ప్రభాతము తొరకొని తిరుమజ్జన అవసరము చెలినంతన్ను మంగలగీతాలు పాడుటకు ఈ నిబంద్ధాలు నాలువున్ను ఉభయసాంప్రదాయములకున్ను పెట్టిరి *SII* 982 (శ 1218)

ఉయ్యాల మంచము *uyyālamamcamu* తూగు మంచము దేవుని డోలోత్సవమునకై యుపయోగించు ఉయ్యాల మంచము *A hanging cot, a swinging bed used for the swing festival of the deity* కుమారారామ భీమేశ్వరదేవర నగరిమింది నిలువు తూర్పువాకిటను మంత్రిపెగడ సూరనంగారు ఉయ్యాల మంచ్చమున్ను సమర్పగా సేసెను। *SII* V, 39 (శ 1846)

ఉరమాల *uramāla,* ఉరము+మాల రొమ్మువఱకు వ్రేలాడు మాల్యము *A garland hanging on the breast* శ్రీమత్సమస్త సేనాధిపతి వెలనాంటి గొంకయ వీర శ్రీ కుమారస్వామి దేవరకుం జేయించ్చిన యురమాలయొక్కంటికి జయమాడ *SII* V, 109 (శ 998)

ఉరివాకిలి. *urivākili* ఊరివాకిలి గ్రామద్వారము లేక గ్రామ కంఠము *Land appertaining to the village* శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకు వీరచోడదేవర నకరపువాడపుర ఉరివాకిలి ఉత్తరమునాం డాచంద్రాక్కఁస్థాయిగాం బెట్టిన నైవేద్యభూమి పుట్లు ౮ *SII* V. 1005 (శ 1024)

ఉరు *uru.* ఊరు. గ్రామము గ్రామనామాంతముల ప్రయుక్తము *Village, suffix to place names* మలియంపూణ్డి నామ గ్రామటికా అన్య గ్రామాస్యావధయః। పూర్వతః ముంజున్యురు। పశ్చిమతః కల్వకురు (ముంజునూరు – కల్వకూరు) *EI* IX, 6

ఉరువులు *uruvulu* దేవుని కైంకర్యమునకై యుపయోగించెడు వస్తు సామగ్రి *Various kinds of articles for the daily worship of the deity* తంబరువారు వా కలశపాణ ౧। ఈ కలశపాణ ౧। ముత్త ౧। కళపాత్ర ౧। గా ఉరువులు ౪। కంచు తల్య ౧ కోర ౧ గుండకుడ్క ౧ చిప్పలు ౩ ధుపదీపపాత్రలు ౨ ఈ ఘంట్ట ౧ అంటన్య ౧గా ఉరువులు ౧౦ పట్టుకప్పడాలు మంజిష్టి సీరలు వెల్ల సీరలుంగా ఉరువులు ౧౯ *SII* V, 1175 (శ 1216)

ఉరుపునేల *urupunēla* ఊద్పునేల *Land fit for cultivation* ఈ యఖణ్డ త్రిదీపమునకుంగా దంశాపురమున నిరువదిశేనకొలం గొలచి పెట్టిన యురుపునేల మూణ్డు పుట్లు *SII* V, 1084

ఉల్పరి కొట్టర బంధము *ulpari koṭṭara baṁdhamu* ఉల్వరిగా చేయబడనది *Land set apart or assigned for wet cultivation* వేంగినాండైన కులోత్తుంగ చోడ మణ్డలమున ఎన్డైపిబల్లైఅనడ్కు సంవత్స ౪౭ గు గ్రాహి ఎదురేణ్డు మోదలుగా శాసనము పెట్టిన పడి ఉల్పరికొట్టర బన్ధమైన పడ్లపుట్టి ౧ ట్టికి ముమ్మడిభీమతూమున ఖ ౧ *SII* IV, 1384

ఉల్లము *ullamu* (క ఉల్లడె) మేలుకట్టు వితానము *A canopy* అతిశయమైన ఛత్రమును నద్దము నుల్లము నాలవట్టమును జితమగుం జామ రావలియు జిండ్లచయంబులుం గేతనంబులున్నతుల మహోత్సవాహనున కద్రిజనాథున కిందుమైపులికాయతమణిమన్నమండండు జయాస్పదుం డొప్పంగ నిచ్చె భక్తుతోను॥ *SII* IV, 672

ఉల్వరి. *ulvari* ఉల్వరము దుక్కి పదునునేల (నూ ని) *Field sufficiently moist for ploughing* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ చోడ మహారాజులు యేలెడి భూమియైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు మందడ్లు కొట్యదొాన శ్రీ కేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కి యూర రూకయు నుల్వరిపాదికయి నిచ్చితిమి *SII* VI, 639 (శ 1069)

ఉశనసదివసము *uśanasadivasamu* ఉశనసుడు - శుక్రుడు శుక్ర వారము *Friday* శాకేరూపాలయాబ్దే నరపతితిలకో దేవరాయ ప్రమోదే। జ్యేష్ఠా రాకాఖ్యా పర్వ ణ్యుశనాసి దివసే। *NICP* 1 (శ 1212)

ఊ

ఊ *ū* సముచ్చయార్థకము సూచించును *A sign of conjunction denoting emphasis* శ్రీ మహాదేవరకును ప్రతిష్ఠ సేసి నివేద్యపడు లకునూ అంగరంగభోగాలకూను నందమూరు పల్లియచుట్టూను అంగడి సుంకము *SII* V, 116 (శ 1170)

ఊద్పునేల• *ūdvunēla* ఊదుపునేల *Land fit for transplantation* అరియవట్టమున నత్తిరాజు తన ధర్మార్థముగాను శ్రీశ్రీ నత్తిరాజు తన వృత్తియైన అరియవట్టనమున విడ్చిన ఊద్పునేల పదు పుట్లకుం జతుస్సీమములు *SII* IV, 1364 (శ 1064)

ఊరతలారి *ūratalāri* గ్రామతలారి గ్రామమునందు రాత్రి గస్తు తిరిగి దొంగతనములు లేకుండ కావలికాచు బంటు *The village night watch man* శ్రీ వీరనారాయణ దేవుని రంగభోగము ఆచంద్రార్క స్థాయిగాను చెల్లను ధారాపూర్వకమై యిచ్చిన మేరలు ఊరతలారి రేఖ *SII* X, 528 (శ 1241)

ఊరరూక. *ūrarūka* గ్రామమునందు వచ్చు రాబడి పన్ను పర్యాయ ములు *The taxes and fees levied in the village, the income derived from the village, the revenue collected from the entire village* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర త్రిభువన మల్లదేవపొత్తపి చోడమహారాజుల యేలెడి భూమియైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు మందడ్లు కూడి కొట్యదొాన శ్రీ కేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కియూరరూక యు నుల్వం పాదికయి నిచ్చితిమి *SII* VI, 639 (శ 1069) (2) ఈ ఊరిలోన సుంకము పెండ్లి అడంగుమాడకు పోంకలు విల్చిన పోంకలు ౧౩ ఆకుమోపునందు ఒక కట్ట ఆవెరసిన వెలిపొలము లోపలను శ్రీ వీరనారాయణ మాడక్కడి భార్గవ గోత్ర పవిత్రులైన కాకాణి అప్పళంగారికి సర్వ (న) భోగానకు నిచ్చినచేను ఖ ౬ *SII* X 406

ఊరివారు *ūrivāru* గ్రామవాసులు *Inhabitants of the village* స్వస్తి ప్రిథివి పల్లవ పట్టణంబున ఊరివారు కరిగళ్లపడవరికి ఊరిస్వాముళ్ ఇచ్చిన స్తితి (ఆం సా ప ప సం 22-5)

ఊర్జితము• *ūrjitamu* (సం ఊర్జితమ్) శాశ్వతము దృఢము *stability, firmness*

సీ॥ క్రమపరిప్రాప్త సామ్రాజ్యసింహాసనా
ధ్యాసియై యఖల రాజాధిరాజ
వరమేశ్వరుం డ్రాజి పార్థఖండ్డు పెదకోమ
టన్న వేమాధిశుం డర్థి సురభుం
డైన కూమ్మిరా పినతండ్రి యనవేమ భూపతి
సేసిన ధర్మ్మ మూర్జితముగాంగ

శా ప మం. *NO* 68 (శ 1298)

ఊళిగపుబానెస *ūligapu bānesa* (క ఊళిగ త ఊళియక్ = సేవ పరిచర్య, పరిచారకుడు సేవకురాలు *A male or female servant* శ్రీ గోపినాథదేవర ప్రవృత్తిక్షేత్రాలు సేసినక్రమము కంభపుముట్టు చెలగెడి ఊళిగపు బానెసకు న ౪ *SII* X, 422 (శ, 1191)

ఋ

ఋతువు సంఖ్య *rtuvu* (సం ఋతుః) రెండు మాసములకాలము ఆఋఅను *A season, period of the year commonly reckoned to be six A symbolic expression for number six* వ్యోమర్తుర్షభేందుప్రమితే శాకాబ్దే। *SII* IV 664 (శ 1060)

ఎ

ఎంగిడ్లు *emgidlu* (క ఎంజిల్, త ఎచ్చిల్) తినగా మిగిలిన పదార్థము *That which in eating is left (in plates or leaves) That which in eating is left in plates or leaves* వడ్లుం బ్రాలును దంచ్చి యెంగ్గిడ్లెత్తి నీడ్లు దెచ్చునాండ్లు వాండ్రిద్దఱకుం బ్రాకు ౩ జీవితమాడ ౧ చి-౩ *SII* IV, 1015. (శ 1006)

ఎందుము *emdumu* ఏను+తూము ఏఁదుము అయిదు తూములు పాతికపుట్టి రెండేదుము లొక పందుము రెండు పందుము లొక పుట్టి లేక ఖండిక ఎందుమనగా అయిదు నకరములు రెండేదుములు లేక పది నకరము లొక పందుము ఇరువది నకరములు, లేక రెండు పందుము లొక పుట్టి లేక ఖండిక *A land measure denoting five nakarams* వెంనయరెడ్డింని అవుభళనాథండుంను బ్రాంహ్మణ వ్రిత్తులు గ్రయాలు గొని వెట్నె వ్రిత్తులు రావికుంటడకడ రేగడుముత్తూము న ౩ ఆతుకూరి తెరువు పడుమటను యెందుమున ౫ ద్రుగెవొలాన మెంటసాని తుంము ఉత్తరాన నందువట్టు రేగడు పందుము న ౧౦ *SII* X, 526 (శ 1241)

ఎంభై ఆరు దేశాల చాలు మూల సమస్త భక్తులు *embhaiyāru desāla chālu mūla samasta bhaktulu* ఛప్పన్న దేశములు (ప్రబుద్ధ కర్నాటక సంపుటము 46 సంచిక - 2) (1) అంగ (2) ఆంధ్ర, (3) ఆర్య, (4) ఏకపాద, (5) ఒడ్ర, (6) కర్ణాట, (7) కళింగ, (8) కాంభోజ, (9) కాశ్మీర, (10) కాళవ, (11) కుంతళ, (12) కుకుర, (13) కురంగ, (14) కేరళ, (15) కొంకణ, (16) కొంగు, (17) కోరహ (మహా కోరవ) (18) కొల్లాళ, (19) గాంధార, (20) గుర్జర, (21) గౌళ, (22) ఘోడముఖ, (23) చోళ, (24) జీన, (25) తురుష్క, (26) తుళువ, (27) తెలుంగ, (28) ద్రావిడ, (29) నేపాళ, (30) పల్లవక, (31) పాంచాళ, (32) పాండ్య, (33) పారియాత్రిక, (34) బంగాళ, (35) బర్బర, (36) బాహ్లిక, (37) బెళవ, (38) బోలు, (39) మగధ, (40) మధ్య, (41) మలయ, (42) మళయాళ, (43) మహారాష్ట్ర, (44) మారవ, (45) మాళవ, (46) లంబకర్ణ, (47) లాళ, (48) లుబ్ధక, (49) వంగ, (50) సింహళ, (51) సింధు, (52) సింహ్వణ, (53) సుంకర, (54) స్త్రీదేశి, (55) హలిర్మారి, (56) హైవ *According to another list = Anga, Vanga, Kalinga, Kalingā, Kerala Hamsakerala, Servesakerala, Kasmira, Kamarupa, maharastra, Andhra, Sowrastra, Tailinga, Malayala, Karnata, Avanti, Vidarbha, Maru, Abhira, Malava, Cola, Pancala, Kamboja, Virata, Pandya, Videha, Bahlika, Kirata, Vakramta, Khurasana, Airaka, Bhotanta, Cina, Mahacina, Nepala, Silhatta, Gauda, Mahakosala, Magadha, Kikata, utkala, Srikumatala, Huna, Kankana, Kaikeya, Saurasena, Kuru, Simhala, Pulinda, Kacca, Matsya, Madra, Sauvira, Lata, Barbara, Samdhana* *I C* VIII, 32 64 *All the devotees of the fifty six countries* శ్రీ మద్రాజాధి రాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాపదేవరాయ మహారాయలుకుం బుణ్యముగాను సూర్యగ్రహణ పుణ్యకాలమందును దళవాయిదేవరాజయ వడయుల వరస్వానతిం కొండ శ్రీ నరసిహ్మదేవుని వసంత పున్నమ తిరునాళ్ళ మహోత్సవం అఖలదేశాల పదినెన్మిదిమంది శ్రీవష్ణావులును యెంభైఆరు దేశాల చాలు మూలసమస్తభక్తులున్ను వేంచేసి కొలువంగాను *NI*, Ongole 132 (శ 1365)

ఎకసంకులవారు . *ekasamkulavāru* సంకూదువారు *Persons who blow the horn, conch shell* శ్రీ గోపినాథదేవర వ్రిత్తిక్షేత్రాలు సేసినక్రమము దేవరరంగ భోగాలవారికి జీతరావులు ఎకసంకులవారు ౨ కి న ౧౨ *SII* X, 422. (శ 1191)

ఎకుబాలు *ekubālu* (ప ఇక్బాల్ హిం ఇకబాల్) అదృష్టము *prosperity, good fortune* స్యాదతువనికాబత్తు వినాహావ జారతు యిజలాలు ఎకుబాలుదస్తు గాహా సైదు అబ్దుల్లా సైదు మహమ్మదు సాహెబు *SII* X, 759 (శ 1585)

ఎక్కటి. *ekkati* (క ఎక్కటిగ, శూరుడు గౌరవనీయుడు పెద్ద) *A superior, a hero, a noble, or, greatman* దీని పొరువున పొట్ట

పల్లి దక్షిణమున ఆతుమూండి ఎక్కటిలు పెట్టిన క్షేత్రము పుట్టెండు *SII* X 377

ఎక్కడి *ekkadı* ఎక్కటి *A hero, A noble man* (1) స్వస్తి శ్రీ కాకతియ్య రుద్రమహారాజులు రాజ్యంబు సేయుచుండ్డం గాను గోదావరీ దక్షిణ స్థలమున ఎక్కడీల మడపల్లి పురవరాధీశ్వరులైన స్వస్తిశ్రీ బమ్మినాయనింగారి కొడుకులు ఈశ్వరనారాయనింగారు *SII* X, 472 (శ 1214) (2) కొమరగిరి రెడ్డింగారు ప్రిధివిరాజ్యముసేయుచుండంగాను చొక్కనసింగనంగారు తంగ్గెడ యేలు చుండ్డంగాను వోడపల్లి డోయం యెక్కడిలున్ను తంగెడయెక్కడిలున్ను శ్రీ గోపినాథనకు అముదుపళకు యిచ్చిన విశాఖలు ఖ ౧౨ పంద్రెండ్డు పుట్లు *SII* X, 557 (శ 1295)

ఎక్కి *ekkı* అధిష్ఠించి *Ascend*

సీ॥ లోహాసనం బెక్కరాహాను నొడిచిన
వల్లభకొల్పున నెల్లనెఱుంగ
భారతి విభవ చైత్రము

ఎక్కించు *akkımcu* నిర్మించు, కట్టించు, *To build or found (a village) (B)* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ రుద్రదేవ రాజులు నగరూరెక్కించి నగరూను పాలుగాను సబ్బినాండెల్లను సముద్ధ వాని రాజునకిచ్చె *H A S* 13–56 (శ 1092)

ఎక్కింపించు *ekkımpıncu* (క్రి ఎక్కు) నిర్మింపజేయు నివాస యోగ్యముగాఁజేయు *To found, make it inhabitable* దేవర దివ్య శ్రీ పాదసన్నిధియందు చండేశ్వర క్రయముగాను గ ౮౫౦ అటు వెరసి గ ౧౦౦౦ మాడలు భండారమునం బ్రవేశముసేసి విలిచికొని అడవి దఱికి చెఱువుగట్టించ్చి యెక్కింపించిన ఊరు విశ్వనాథపురము *SII* X, 340 (శ 1174)

ఎక్కుమటి *ekkumaṭı* ఎగుమతి ఓడలకు సరకు లెక్కించుట పరదేశములకు సరకులంపుట *Export* తత్సుల్కపరిమాణం ఎక్కుమటిని ముప్పయింటను ఒక్కటి శ్రీగంధము తులాము ఒకటికి। గ ౧౯ కిపూర్వ్వరమునకు చీనికపూర్వ్వరానకు ముత్యాలకు వెల।గ౯ ।।। ౩ పంనీరు, దంతము, జవాది, కర్పూరతైలము, రాగితగరము రిసేయసీసము, పట్టునూలు, పవడమూ గంధద్రవ్యాలకూను వెల గ ౧కి ౯ ౦।– మిరియాల వెల గ ౧ కి ౯ ।।।–పటులు ఎల్లవానికిని స్వరూపము ఒక్కటికిని గ ౧ ర్ ర్ ఖ॥పోంకలు లక్ష ఒక్కొటికిని గ ౧ ర్ ౩। గణపతిదేవుని మోటుపల్లి శాసనము *EI* XII, 22 (శ 1166)

ఎక్కోటిగణాలు *ekkōṭiganālu.* పదుకోట్లగణములు *A troop of inferior deities considered as Siva's attendants* ఆకిడిపల్లిని నే వేయించ్చిన చెఱువున్ను ఆ చెఱువువెనుక తాళున్ను ఆ మామిళ్లును ఆ రావులున్ను యెక్కోటి గణాలున్ను బ్రాంహ్మలకుం జేయించిన వడుగులు పెణ్ణిండ్లున్ను అతిధి అభ్యాగతికిం బెట్టిన సుగ్రుతాలున్ను యింత వటునీకు యిస్తిని *SII* IV, 784 (శ 1200)

ఎగిదీర్చు *egidīrcu* ఎగితీర్చు ఉన్నతముగా నిర్మించు *To build or construct in a lofty manner* పరగంగ బెజవాడ గొమరస్వామికి భక్తుడై గుడియు నిరుపమమతి నృపధాము డెత్తించ్చె నెగిదీర్చెఁ మరంబు *EII* XV, 9 (శ 820)

ఎగ్గు: *eggu* కీడు నష్టము *Harm, injury or loss* ఈ ధమ్మ్మఁవున కెగ్గు దలంచిరేని మహాపాతకాది దోషములం బొరసిన వారగుదురు *SII* X, 161 (శ 1089)

ఎటికొట్నము· *etikotnamu* వెట్టిపనులు *Impressed labour* అతిథు అభ్యాగతులకు సదావర్తి సదావర్తి త్రికాలమందు మమ్మ్మలను కళ్యాణం చేస్తు సుఖంగా శ్రీ రఘునాథ జీవనం చేస్తువుండేది గ్రామాల్క యెట్టి కొట్నం మాపుచేసినాము *T A H R S* IX, part II, P 13–14 (1762 *AD*)

ఎడపక. *edapaka* అవశ్యము తప్పక అవిచ్ఛిన్నముగా *continuously, without interuption* దీని నెడపక నడిపిరేని ఆ ఆ ఊాది వేలేణ్డస్వగ్గ౯మ్మున నుండ్డంగాన్తురు

ఏడువాడల పాలెపు శాసనము - రాజనరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక

ఎడవడపడక· *edavadapadaka* ఎడవడక విరామములేక *without any break or interuption* ఈ స్థానము ఏతే కరణాలు కాడున మేల్నాయకులును పూజారులును ఎడవడపడకుండాను అఖండదీపానకు *SII* V, 144 (శ 1132)

ఎడఱు *edaru* (క ఎడరు) నిరోధించు ఎడఱిన=నిరోధించిన *To obstruct, to cause hindrance* శ్రీ మాత్ప్రణ్డరంగు అలరామవిభుని తోటి నెడఱిన బోయల నడవి సొన్పె-పాండురఁగని ధర్మవరముశాసనము భారతి విభవ చైత్రము

ఎడసుంకము· *edasumkamu* దేవుని పూజాద్రవ్యములతో నిచ్చు సుంకము *Duty paid along with offering to the deity* గణపతి దేవ మహారాజులు తమజీయ మహాదేవరాజు పేరుచెప్ప గజ్జరన మహాదేవేశ్వర శ్రీ మహాదేవరను ప్రతిష్ఠసేసి నివేద్యపడులకు నూ అంగరంగ భోగాలకూను నందమూరు పల్లియచుట్టూను అంగడిసుంకమున గతి౯లచిన్నము గోమట్ల వరకవీసము యెసుంకప ౧ ఆ సంద్రార్కర్క౯ స్థాయిగా నిస్థి। *SII* V, 116 (శ 1170)

ఎడవొలము *edavolamu* ఎడ+పొలము ఎడము=మధ్యభాగము *The field between* మహామండలేశ్వర చోడనృపతి నాదిండ్ల తూబాటి ఎడవొలమున నాచంద్రార్కర్క౯ము శిలాశాసనవృత్తిగాం బెట్టిన ఖ ౩॥ *SII* IV, 662 (శ 1157)

ఎడ్లచెలికకాంపు *edlacelıkakāmpu* ఎడ్లచే దున్నింపబడు భూ సేద్యము వ్యవసాయమున కనువగు భూమి *Land fit for ploughing and cultivation* శ్రీమత౯ మహామండ్డలేశ్వర శిద్ధరాజు తిరుమ రాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు నాదిండ్లవద్దను వచ్చి అంగడి ప్రజలకు ఇచ్చిన బీడుకాంపుకు నాలుగు పాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను పులిచెలిక కాంపుకు మూండు పాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను యెడ్లచెలికె కాంపుకు రెండు పాళ్లున్ను నగరికి పాలున్ను *SII* IV, 810 (శ 1481)

ఎడ్కిగోత్రము *edkigōtramu* ఇది వైశ్యకుల గోత్రము *This gōtra relates to vaisya caste* కొండవీటి కోటం దెడ్కిగోత్రమున ఉత్తరిసెట్టి తమ తండ్రి ముండ్రాడిసెట్టికి SII V, 1258. (శ 1154)

ఎడ్లు *edlu* ఆవులు లేక గొఱ్ఱెలు (ఆడుపశువులు) *The female species of animals–cows or sheep* (1) చోడసెట్టి దన యిచ్చిన యఖండవర్తిఁ దివియకు నిచ్చిన యావ్వఁర బోల వసమున నిచ్చిన ఎడ్లు ౫౦ SII IV, 1008 (శ 969) (2) బోలు నల్వుర వసమునా బెట్టిన యెడ్ల ౫౧ దివసపడి వోయంగల త్రిభువనాంకుశ నేమాన ౧ SII IV, 1011. (శ 995) (3) బోలవసమున నిచ్చిన ఎడ్లు ౫౦ కి నిత్యపడి త్రిభువనాంకుశమునం బోయంగల నేమా ౧ SII IV, 1010 (శ 977) (4) అఖణ్డవర్తిఁ లోహదివి। దీనికి నాచంద్రార్కకఁము నెయిసరియించువారుగా శ్రీ భీమేశ్వర కిలరమున బోలవసమునం బెట్టిన ఎడ్లు ౫౦ SII IV, 1009 (శ 1004) (5) దండనాయక కామనయ్య పెట్టిన అఖణ్డవర్తిఁ దివియలు రెణ్డు రెంట్టికి బెరసిన నల్వుర వసమునం బెట్టిన రెణ్డు దివ్యలకు విడిచిన ఎడ్లు ౧౦౦ SII V, 63 (శ 1019)

ఎడ్లుంకోడులు *edlumkōdulu* ఎడ్డులు, ఎడ్లు, కోడె, కోడెలు, రెండేండ్లప్రాయపు ఎద్దులు *Bullocks and the young of them of two years old* శ్రీ త్రిపురాంతక దేవరికి దీపాలకుం బుత్తెంచిన మోదాలు ౧౯౫ వడ్డలు పెయ్యలుగాను ౧౨౭ ఎడ్లుం కోడులు ౧౨౦ SII X, 224.

ఎఱుంబోది (ఎనుంబది) *enumbodi* (క ఎమ్బత్తు త ఎణ్బదు) ఎనుబది (ఎనిమిదిపదులు) *Eighty* స్వస్తి శ్రీమఁ సకలలోకాశ్రయ జయసింధువల్లభ మహారాజులాకున్ ప్రవర్ధఁమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబుళ్ ఎఱుంబోది అన్నేణ్డి అమ్మఁపూణ్ణమనాణ్డుం మ్లావిండిరాజులు ముట్టు కలిముడి రాజుల్ మ్లావిండి సముద్రరక్తై నాకు బణిసేసిన కల్పివీటు రుఱ్ఱ మద్దికదుమూటికి విత్ప్రత్తి ఉత్తరంబున పులొంబున చెఱువుపడు మాటి కోటన్ ఎఱుంబోంది పుట్టు ఆఱ్ఱపట్టుచేను। తూప్పఁన కోటితాటి తోంటళాయుపడువారంబు ఇచ్చిరి వాఱపడువారంబు మ్లావిండీశ్వరంబున కళాకణ్డుగు మిచ్చి కుడుచువారు యిఱ్ఱకాను ఏవెఱుగువారు విత్ప్రఱ్ఱు గాణంబు న్దొల్గొట్టునం గాణంబు చువ్వటూరు గాణంబు SII V, 584 (చాళుక్య జయసింహ మహారాజు విప్పఱ్ఱు శాసనము)

ఎణ్డ్రు (ఎండ్రు). *endru* కాయధాన్యము పెసలు, కందులు, మినుములు మొదలగునవి *pulses* పెసఱు మిన్ము అన్మలోపైన ఎణ్డ్రునకు పు ౧ ణ్టికి చి ౬ SII IV,1084 (కులోత్తుంగచోడదేవుని శాసనము)

ఎత్తు *ettu* రాబట్టు వసూలుచేయు *To collect* ఇసుంకము ఎత్తి దేవరకు శ్రీగంధమూను గుగ్గిలమూనూ విడెము పోంకలూను ఆకులూ విల్చి త్రికాల అవసరాలకూను నంబులు నడుపువారు SII X, 422. (శ 1191)

ఎత్తు. *ettu* (క ఎత్తు త ఎడుత్తన్) స్థాపించు నిర్మించు *To erect, to raise* చాళుక్య రాజ్య పదవీ మూలస్తంభ ఎలభాయసింహ్య సింహ్య సింహ్య ప్రదీశవల్లభులైన పోతినేని సుపుత్రులు పోతయ, మారయలు ఎత్తించ్చిన శాసనము SII X, 422 (శ 1199)

ఎత్తు *ettu* జరుపు నడుపు *To conduct* ఎను మొదడ్ల కాంపుల వసమున నివేద్యము పై పెరువున కిచ్చిన మొదవు లేను వీరు దమతమ వరుసల నాండు యీ పడి నివేద్యంబు దేవరకు ఎత్తకనాంటి దినంబునం గుడిచిన వాణ్డు పెద్దకొడ్కు కపాలం గుడిచినవారు SII V, 235 (శ 1080)

ఎత్తు. *ettu* భారము *weight* ఆ రెంటి అవసరానకును బెట్టిన పల్లెరము ఎత్తు పలములు చట్వము ఎత్తు పలములు SII V, 125 (శ 1218)

ఎదిరేణ్డు *edirēndu* ఎదురు+ఏణ్డు *The year opposite* (1) శ్రీమదనంతవమ్మఁ దేవరప్రవర్ధఁమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౫౯ గుణ్రాహి ఎదురేణ్టి ధనుమాఁసశుక్ల అష్టమియు మంగ్గలవారమునాండు SII V, 1019 (శ 1056) (2) శ్రీ మదనంతవమ్మఁ దేవర ప్రవర్ధఁమాన విజయరాజ్య సంవత్సర ౬౫ క్రాహి ఎదురేంటి ఉత్తరాయన సంక్రాంత్తి పున్నమియుం మంగలవారము SII V, 1030 (శ 1063)

ఎన. *ena* ఎన్న, అన్న పురుషనామాంత్య ప్రత్యయము మాదెన-మాదెన్న *suffix to the proper male names* ఈ చోడెరాజును సుంక్యవెగ్గడ మావెనయు మాదెనయు మండలంబును శ్రీ మూలస్థావన మహాదేవర SII IV, 663

ఎనమందుము *enamamdumu* (ఎణ్ పది, ఎన్మిది) ఎనిమిదితూములు బెజవాడ మల్లేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఖండదీపాలకు ద్రుబ్బుపొలము నందు రేంగులచేను పుట్యండు సిద్దమును మోచపాటి దక్షిణాన నెనమందుము కాబెరసిభూమి దీపానకు నిచ్చిన ఖ ౧ న ౧౦। SII IV, (శ 1157)

ఎనుంభనూఱు *enumbhanūru* ఎనిమిదివందలు *Eight hundred* పోంకతోణ్ట ద్రమాంకులుఎనుంభనూఱం లెఖ్రమాంకులు ౮౦౦॥ SII IV, 1087

ఎనుములు *enumalu* (క ఎమ్మె త ఎరుమై) బఱ్ఱెలు, గేదెలు *she buffaloes* (1) అఖండవర్తిగాం బెట్టిన దీపమునకు గుణ్డియబోయుని కొడుకు పావనబోయునియుం గొనసబోయుని కొడుకు గుణ్డియబోయుని యువసమునం బెట్టిన ఎనుములు ౨౦ EI. VI, 21 (శ 1087) (2) శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకిలరమున పూంటగాంగాటబోల నావయ వసమునవిడిచిన యెనుములు యిరువయేను నిత్యపడి వోయంగల త్రిభువనాంకుశ నేమానయు ౧। SII IV, 1187

ఎన్మిది. *enmidi* (క ఎంటి త ఎట్టి) ఏడునొకటి *Eight* ఈవటి సంధ్యకుం దెల్లంబ్రాల కుంచములు ఎన్మిది SII IV, 1323 (శ 1087)

ఎన్ము: *enmu* ఎనుము (క. ఎమ్మె త ఎరుమై). ఎనుము, బఱ్ఱె, గేదె, మహిషి *A she-buffalo* నిత్య ౨ అఖండములు రాజు ఆనతములు

నలుగురును నడపగలాండు బచేశ్వర శ్రీ దేవరఎమ్మ ౨౪ సమప్పించిచ్చి తిమి SII X, 721

ఎమ్మలు *emmalu* చూడుడు-ఎనుములు బఱ్ఱెలు *she buffaloes* నిత్యపడి వోయంగల పాలకుంచ్చుములు పదియేడింటికి విడ్చిన పసులు ముప్పదియెమ్మలు SII IV, 1291

ఎరగద్యాణము *eragadyānamu* నాణ్యవిశేషము *A kind of coin* వాని జీవితంబు దణ్డువు వరియారబంబు పదువరంబు వెల్లారంబు ఎరగద్యాణంబు పేకామణి పున్నమనాణ్డు ఏనూఱుఁద్రమ్మలరి వెట్టి సుఖంబు మనము – కొంఅవిశాసనము A P G A S 9-2

ఎరిహారము *erihāramu* ఎఱిహారము భక్ష్యవిశేషము తియ్యని బియ్యపు అట్టు *A sweet rice pancake (K)* మా పేరిటను గట్టించిన అగ్రహారములో నిత్యనివాసం సేసుక వుండే యిరువైనలుగురు అఖగాండ్లు తిరుమాలిగెకు అరతలిగె లెఖ వండెండు తళిగెలున్ను స్వయాంప్పాకం పరిచార్యకం తలిగెడు కాలు వుగ్రణం అరతలిగెన్ను ఎరిహారంబు ముక్కాలు తలిగెన్ను SII V, 874. (శ 1542)

ఎరోవ్కకపున్నమ : *ervōka punnama* గరువాకపున్నమ జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమ రైతులు ఏరేట దుక్కిదున్నుట కారంభించు పున్నమ *The full moon day on which the cultivation is begun.* దీనికి వక్రంబు వచ్చువారు వేపుగ్గఁవిలలభారవాపియ వ్రచ్చినవారు శోణ్టయి నిల్పట్టు సిద్ధాయంబు రెంఞగద్యలు ఎవ్వోఁకపున్నమం బెట్టువారు

ఎఱ *era* ధర్మము *charity* ఎఱకును వెలియై SII X, 29

ఎఱ(సీమము) *era (sīmamu)* ఎఱ=భూమిభేదము కృష్ణభూమి (క ఎరె=నల్లనిభూమి - *soil of a black colour*) *A black soil (k)* నత్తెరాజు తనవ్రిత్తియైన అరియ వట్టనమున విడ్చిన ఊద్వునేల ఏడు పుట్లకుం జతుస్సీమములు ప్రమల ఆవకుం దువ్వఁన అలము సీమము దక్షిణము మావిడ్డివాడ పొలగరున సీమము నైరతిముల చెఱ్వులోపుగాం బదుమట గరువ సీమము ఉత్తరమున చెల్వునకు ఇశానమున చెఱ్వు లోపుగా ఎఱసీమము SII IV, 1364 (శ 1048)

ఎఱపు *erapu* (క ఎరవు) నాశనముచేయు, భంగమొనర్చు *To destroy, damage, impair* దీని నెడపక నడిపిరేని ఆఱూది వేశేణ్ణ స్వర్గఁమ్మన నుండం గాన్తురు దీని నెఱపిరేని వేయి గామువేయి గుళ్లను నఱిసిన వారు – ఏడువాడల పాలెపు శాసనము రాజరాజ నరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక

ఎఱవట్టము *eravaṭṭamu* (క ఎఱెపట్టు) శ్రేష్ఠత ఘనత ఆధిక్యము *Eminent, chief*

చ॥ మితగుణ శీలరూపములె మేనకనూర్వఁశి రంభం బోలి సం స్తుతి కెఱవట్టమై వెలయు సొక్కమ శీలమునందు మానవీ వితతి నధఃక్కరించి శా వ మంజరి 46 (శ 1088)

ఎఱసెట్లపు గోత్రము *eraseṭlapugōtramu* ఇదియొక వైశ్యకుల గోత్రము *This gōtra relates to a vaisya caste* చిరముగ ఘంటసాల యెఱసెట్లపు గోత్రము వెన్నసెట్టికిని సరసిజనేత్రి దారమకు సత్పుత్రవానము పెట్టెం పద్మినీపురమున సోమనాథున SII V, 183

ఎఱాసి *erāsi* చచ్చి (త ఎఱి), యుద్ధముచేసి (క ఏఱ్) *after meeting with death, after fighting in battle* పాఱా చన్దా౯ దిత్యన్తు పసులకు పొడిచి ఎఱాసి వీరలోకంబు సనియె –(వైదుంబుల శాసనము) SII X, 622

ఎఱుమటము . *erumaṭamu* ప్రధానమైన మఠము *A chief monastary* ఎఱుమటమున దినం గుండ లు తపసులు బ్రాహ్మనులుంగా ఇరువణ్డ్రికును నంజ్జుడు SII IV, 1296

ఎలమువరు : *elamuvaru* ఎలమువారు (ఎల = సాక్షి) సాక్షులు *Witnesses* దినికి వక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు రెణ్డువడల ఎలెమువరు లెముల చేసనదియు చన్ను విరిపయినాడు వరుగళ్లిన ఎళెములచెసిన సెయుడు సను ఆం సా వ వ 22 5

ఎల్ల *ella* (క ఎల్ల) సమగ్రము కృత్స్నము *All, the whole* కేతనపెగ్గడ కేశవునకత్యంత భక్తితో నిలిపె నఖణ్డదీపంబు కలి యుగ కాలంబు కలయంత్తకెల్ల SII VI, 648 (శ 1069)

ఎళువరి *eluvari* ఏలువాడు ప్రభువు *Master* స్వస్తిశ్రీ పులియడి యమకన్తు ఎమ్ముదురు ఎళువరి కొడుకు ఉప్పదుల చాకల గున్డగడలియ కళవన్తు SII X, 610

ఎసగు *esagu* ఒప్పు శోభిల్లు *To be or to happen, to shine*

వననిధివేష్టితావనిలోనం గల యగ్ర
హారంబులకు మణిహారలీల
మానైన పెరువలి మాధవదేవర
కెత్తించె గుడి భక్తి యెసగం గొమ్మ
మాంబిక తత్పూనుండగు చోడదండేశుండు SII 644

అంబుజగర్భఁవంశమణియై దయం బట్టపుమెట్ట యగ్రహారంబుగ నిచ్చి యందయుడు రాజశిఖామణికి న్నరున్నివాసం బెసగంగ నిల్పి SII IV, 1064 (శ 1071)

నరసిపురిమంత్రి మాదము
వరభూమిని నాచమాంబ వనజాతునకున్
ధరం బెట్టె నంద్యదీపము
హారయనకఖేందు శశిశకాబ్దము బెసగన్ (శ 1108)

ఏ

ఏ *ē* వ్యతిరేకార్థమునిచ్చు ప్రత్యయము కాదు అను అర్థము *An affix denoting contrariety*

క॥ చోడని మఱందలు విజయుతు
కోడలు కామాక్షితీశుకులసతి నిఖిలా
మ్రేడితచరిత్రం ద్రిపసతు
లీడే శ్రీదేవికిని మహీదేవికలను SII VI, 634 (శ 1075)

ఏంటుబడి *Ēmtabadi* ప్రతి సంవత్సరము చెల్లించుటకు నియమితమైన చెల్లింపు *An yearly contribution* తక్కిన ప్రజలూను ధారలువోసి ఇచ్చిన క్రమము కోమటివారలు పంట మాడ లెక్కాను సాలెవారు పంట బడి ఆఱుచిన్నాల లెక్కను గొల్లవారు పంటబడి నాల్గుసిన్నాల లెక్కను ఇంతవట్టూన్ను భూమిన్ని ధారలువోసి ఇస్తిమి H A S 13-26

ఏంటేట *Ēmṭēṭa* ఏట+ఏట ప్రతిసంవత్సరము *yearly* శ్రీ భండారమున పెట్టిన గండమాడలు రెంటికి పంటేట ఈ ఉత్పన్నము చెలంగల్దు SII VI, 706 (శ 1220)

ఏండాది *Ēmḍādi* ఏఁడాది సంవత్సరము *year* ఈ పొలము శ్రీ భండారమునకు కోష్టముగాంగ్గొని ఇద్దఱి దాసరులకు నిత్యప్రాసాద కూడుతల్య ౧ నెలకు అప్పాలు ౮ విద్యాలు ౧౨ ఏండ్డాదికి జీతము చిన్నలు ౧౪ ఈంతవట్టును శ్రీ భండారమున ఆచంద్రాక్కఁ౯ముగా చెల్లి నిచ్చితిమి SII. V, 1151 (శ 1227)

ఏండాదిజీతము *Ēmḍādijītamu* ఏడాదికొకసారి యిచ్చుజీతము *The yearly salary or wages* వత్రా శ్రీదమఁ౯దాసు జీయన సీనరసింహ నాదుని తా కటించిన దమ్మఁ౯ద్వారనకు కొలుఉండటి బోదిగకు రెండు కుంచాలు ప్రసాదము ఏండాది జీతము మాడ ఒకడొండ వన మాల పెట్టను ఏండాది జీతముచిన్నాలు ౮ SII VI, 1136 (శ 1296)

ఏండు *Ēmḍu* ఏట సంవత్సరము *year* కొప్పరపు కాంపులున్న తక్కెడు దున్నె ప్రజలును దున్నె ప్యాలికి పంటం చిన్నము లెఖను ఆ సాలెవారు పంటను మగ్గానాను అడ్డెడులెఖను భోగానకు ఇస్తిమి SII X, 533 (శ 1245)

ఏందుము *Ēmdumu* అయిదుతూముల పరిమితిగల భూమి అయిదు నకరములు *An area of land of five nakarams* (1) ఆకరాజుపల్లిని వచ్చునబేతినింగారు యేందుముచేను *SII* X, 557 (శ 1265) (2) గోపాయరెడ్డి తన జీవితముమీంది చేనివల్ని గాఙ్లపాటం బెట్టిన చేను యేందుము న ౫ SII X, 565. (శ 1818)

ఏకచ్ఛత్రము *Ēkacchatramu* ఏకచ్ఛత్రము ఏకాతపత్రము *one parasol, one royal power or sway* శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీర సదాశివరాయలు విద్యానగరమందు రత్నసింహాసనారూఢులై పృద్వీరాజ్యము ఏకచ్ఛత్రమై ఏలుచుండంగాను SII IV 248 (శ 1467)

ఏకచ్ఛాయ *Ēkacchāya* ఒకే ప్రకారము ఏకో ప్రకారము *Uniformly in one and the same way* ఈయూరిఫలభోగమునంద్ధు ఈయూరి ఎల్లమనాయకు పతినాయకు కొమారినాయకు నారపనాయకు కొడుకు పతినాయకుండుం చింగ్గమనాయకు బెరసి నాయకులుం గరణ అప్పినాయకుండునునై ఏకచ్ఛాయంద్దు ప్రతి పంవత్సరములు నాలువుట్లుం బందుమేసి మూన్య శ్రీ భండారమునుకుం గొలిచుటంజేసి ఈ దీపము చెల్లంగలయది SII VI, 1199 (శ 1129)

ఏకదురంధరుడు *Ēkaduramdharudu* అప్రతిమాన ప్రభువు *Sole Governor, an unrivaled chief* శ్రీకృష్ణ క్షితిపాచ్చ తిమ్మసచివాత్పల్లంకికాం చామరే ఛత్రం యో వినికొండ గుత్తి కనకక్ష్మాభృత్పురాధ్యక్షతాం మత్తేభాశ్వపదాతిసంకులమహాసేనాధిపత్యం మహత్త్రాజ్యైక ధురంధరత్వ మగమ న్నాదిండ్ల యప్ప్రభుః। EI VI, 108-133

ఏకధాడి *Ēkadhāḍi* ఏకధాటి ఒకే దండయాత్ర *A single desolating assault on the enemy* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయలు విజయనగరాన నుండ్డి పూర్వ్వఁ౯దిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి అద్దంకి వినికొండ మొదలైన గిరిదుగ్గఁ౯ స్థలదుగ్గాఁ౯లు లన్నిన్ని యేకధాడింగైకొని SII V, 248 (శ 1437)

ఏకభోగము *Ēkabhōgamu* సర్వాధికారములతో నొక్కఁడే యనుభవించు స్వామ్యము (భూమి, గ్రామము) *A sole and entire right of enjoyment (of land or village)*

గీ॥ ఏకభోగంబుగాగ నేలేఱు గరుసు
కడలి సీమంబు గౌతమీ గంగమేర
కప్పురపు గ్రోవి కాశ్మీరఖండ మవది
యేలె విశ్వకుటుంబి భీమేశ్వరుండు భీమఖండము 5-88

శ్రీమద్దణ్ణనాయక మామ పండ్డయ వెలనాంట్టిం దమ ప్రభుత్వ మేకభోగమైన చెఱుకుం బల్లి గోకేశ్వరదేవరకు సపరివారముగా గుడ్లు గట్టించ్చి దేవరకు నివేద్య భోగాత్థఁ౯ముగా నిచ్చిన వరిభూమి - ముప్పదేనుపుట్లాడ్ల పట్టు।. SII VI, 123 (శ 1054)

ఏకభోగి *Ēkabhōgi* ఏకభోగముగా ననుభవించువాఁడు. సర్వాధికారి *Complete authority, master* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ రాజుల ప్రధాని పెనుముది ఏకభోగి కాశ్యగోత్రజుణ్డు సత్యమాది భీమనపెగ్గడ కొడుకు అప్పనపెగ్గడ SII IV, 1316.

ఏకము *ēkamu* ఒకటి *Number one* అష్టపంచయుగశైక సంఖ్యాంసంయుతే నృపశకస్య వత్సరాః NICP 15. (శ 1258)

ఏకవింశతి నరకాలు. *ēka vimśati narakālu* ఇరువదియొక్క విధములైన నరకములు (1) తామిస్రము (2) లోహశంకువు (3) మహానిరయము (4)శాల్మలి (5) రౌరవము (6) కుంభలము (7) పూతిమృత్తికము (8) కాలసూత్రము (9) లోహితోదము (10) సవిషము(11)సంప్రతాపము (12) మహానరకము (13) కాకోలము (14)సంజీవనము (15)మహాపథము (16) అవీచి (17) అంధతామిస్రము (18) కుంభీపాకము (19) అసిపత్రము (20) తపనము (21) సంఘాతము *Twenty one kinds of hells as enumerated* యి శాశ్వత దమ్మఃవుకు యవ్వరు యేమి యుపహతి వుట్టించినాను యేకవింశతినరకాలలోను పడువారు యీ శాసనము సాయాన్న ఒడయుల అనతిని పొద్దరను వ్రాయించ్చిన శాసనము NI Nellore 29

ఏకసంకులు *ēkasamkulu* సంకు (సం శంఖ) *The conch-shell*, మల్లికకామన ఇచ్చినది కేఘంట రాచవారి ఇలిధూపఘంట యేకసంకులు దివ్యధారకును గోవులు ౧౩ NI Kanigiri, 24. (శ 1190)

ఏకాంగవీరుడు. *ēkāmga vīrudu* ఎక్కటి *warrior fighting singly* ఏకాంగ వీరులున్ను ప్రౌఢవీరులు కాయఃవీరులున్ను కదన ప్రచండ దిశావలయండ సుంకపరివఃజితులును పంచలోహాధిపతు బోగర పంన్ను మొదలుంగాను ఎల్లవద్నును మన్నించి ధారపోసితిమి SII IV, 972

ఏకాకివైష్ణవులు *ēkāki vaisnavulu* వైష్ణవబ్రహ్మచారులు *The vaishnava bachelors* (1) ఈ ప్రసాదులోను చెల్వోడి మన్ననలు నంబ్యరులు పడము ౨। ఏకకివైష్ణవులు కు ౧ అడ్డ పడలు ౧। SII V, 1204 (శ 1219) (2) నంబ్యాళకు శశిబడా ౧ మండా ౧ ఏకాకి వైష్ణవులకు శశిబండా ౧ మండా ౧ SII VI. 1126 (శ 1299) (3) ఏకాకిశ్రీవైష్ణవులకు చిన్నలు ౧౨ SII VI. 928 (శ 1300) (4) దివకొలువు ఏకాకిశ్రీవైష్ణములు మం SII VI, 1008 (శ 1311)

ఏగించు *ēgimcu* ఊరేగించు *To carry the deity in procession through the village streets* కోనప్పయదేవ మహారాజులుం గారు . చివథమఃశాసనం తిరువెంగళనాథుని పల్లకి ఉచాహంచేసి ప్రతి శనివారం పలకి యేగించుకొని పెనుగొండ పట్టంలోన పల్లకి సేవ ఏగించి SII. VII. 556 (శ 1469)

ఏటికాల్వవెట్టి. *ēṭikālvaveṭṭi* ఏటికాల్వల మరమ్మతు చేయునప్పుడు కూలితేకుండ చేయుపని *Service or repairs to the river channel without receiving wages* శ్రీరంగ్గ రాజయ్యవారికి బుణ్యంగాను మేషసంక్రాంతి పుణ్యకాలమందు అంగరంగ వైభవ అరగింపులుకున్ను ధారాపూర్వకంగాను సంగమేశ్వరునికి. ధారపోసి యిచ్చి పట్టిపనులు చిల్లర పరకస్తులు యేటికాల్వవెట్టి సహా మానితిమి NI Nellore - 105 (శ 1492)

ఏనగు *ēnagu* అయిదు అవు *Which is five* విజయరాజ్య సంవత్సరంబుళ్ యేనగు నాణ్డు EI XXVII. - 42 (600-700 AD)

ఏని *ēni* ఎడల చేవర్థకము *If* కొలను యేవారేలిరేని యిందుల మన్నియతీలు యీ దీపమునకు సరిపంగలవారు SII X, 83 (శ 1047)

ఏను *ēnu* అయిదు *Five* కదలదేవని ఇచిన దతం ఏనుపుట్లు వీడు పటునేలుపు భజ మూడు పుట్లు SII X, 35

ఏనుంబండ్రెండు *ēnumbamdremdu* అయిదు పంన్రెండ్లు అరువది *Sixty* దీనికి పూనుకొనువారు నేనుంబండ్రెండుద్దుల సాసనము నిచ్చితి NI Nellore 17

ఏపది *ēpadi* అయిదుపదులు ఏబది *Fifty* తమ తేంక్క యడుదగలో ఏపది మొదువు SII IV, 1074 (శ 1104)

ఏబది *ēbadi* అయిదుపదులు *Fifty* రాచమానమ్మున ఏబది తిరువుళపాఅకు ఇచ్చిన పన్నాన EI XXVII. - 42 C (600-700 A D)

ఏరి *ēri* పురుష నామాంతముల ప్రయుక్తమగు ప్రత్యయము *A suffix to the masculine names* స్వస్తి పలివేరి విష్ణుదేవరకు నిందుల దివాకర పెద్దేరి కొడుకు పోతయ SII X, 9 (శ 983) శ్రీ గోయిన్దపోతేరి మన్మరాలు జపోతేరి కున్తుళ్ లోకిమ SII X, 56

ఏరు *ēru* (క ఆర్ త ఏర్) ఎద్దులనుగట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి *A plough, a plough with bullocks complete (K) A tax on the plough is indicated in the inscription* ఇతి కర నిశ్చయ మకరోద్రాచంద్రార్కఃగ పరాంతకో నృపతిః। ఏరు ౧ట్టికి చి ౧౦ SII IV, 1384

ఏఱు *ēṟu* నది *River* విజయాదిత్యుని పాంబఱ్ఱు శాసనము (1) అన్యక్షేత్ర ద్వయస్య పశ్చిమతః యేఱు *IA* VIII, P 73 (2) తాడేపల్లి పొలిమేరగట్టు పడుమట పెలింగలేటి పొలమేరగట్టు SII X, 563 (శ 1312)

ఏలికలు *ēlikalu* ప్రభువు ప్రభువునకు గౌరవార్థము ప్రయోగించు బహువచన ప్రత్యయము ఇక్కడ కులదేవతయని యర్థము *Family deity.* శ్రీమతు పిన్నమ్మ జియ్యంగారు తమ యేలికలగుచున్న ప్రాంజ కల్యాణకేశవదేవరఅచ్చఃన అమదు పడులకు SII IV, 704 (శ 1086)

ఏలికి *ēliki* ప్రభుత్వము *Rulership, government* స్వస్తిశ్రీ మను మహామండలేశ్వర పల్లినాంటి వీరుడు అనుంగుందేవ మహారాజుల ఏలికి కంమ్మ నాంటిలోని ద్రోణాది కేసవదేవుల SII X, 233.

ఏళన్· *ēḷan* పరిపాలించుచుండగా *While ruling* ధనఞ్జయుఱు రేనాణ్డు ఏళన్ చిరుమ్బూరి రేవనకాలు SII XXVIII, 42-A (600-700 *A D*)

ఏళన: *ēḷana* పరిపాలనాకాలమున *During the reign of* (1)స్వస్తిశ్రీమఙ్విక్రమాదిత్యచోఱ మహారాజుల ఏళనచోఱ మహాదేవుళ్ ఉత్తమాదిత్య సాదుస్తకముళ్ చిఱుంబూరు ఏళన SII X, 600 (2) ఆ ధనంజయున్టు రేనాణ్డు ఏళన చిఱుంబూరి రేవణకాలు SII X, 607

ఏళు. *ēḷu* ఏలు పరిపాలించు *To rule* (చూ ఎళువేళు) *See Eluvelu*

ఏళువేళు. *ēḷuvēḷu* ఏడువేలు ఏడువేల దేశము ఏడువేల గ్రామములు గల దేశము రేనాడు *The seven thousand country – Renadu* శ్రీ బైద్యుమ్బ మహారాజు రేనాణ్డి ఏళువేళు ఏళుచుణ్డి రాజు సమరంబు అలగి SII X, 639

ఐ

ఐ. *ai* కూడి *Conjointly* అనియంక భీమకోలను ముప్పందుము భూమి అఖండ దీపమునను ఈ సాహినిం గాలముఖమైన కమ్మఙయు నిందుల పెంౘెండుకాంపులునై పెట్టిరి SII X, 702 (శ 1071)

ఐ: *ai* ఆయి, అనుసరించి, పట్టి *Towards* తుల్యభాగ దక్షిణపు ధరి మోపుకొని రెండూళ్ళ పొలాల నడుమ పూర్వ మంద్దులప్రాంతపుంత్త దక్షిణపు ముఖమై వచ్చింద్ది ఆ పుంత్తపడుమఱ మొఖమై వచ్చి పసులపూణి వేరువరపు నడిమి ప్రాంతపుంత మోచెను EI.XIII,23 (శ 1856)

ఐతేని *aitēni* ఐక్యమైనందున ఇక్కడ శివునందైతేని అనగా శివ సాయుజ్యము పొందినందున యని యర్థము చనిపోయెను *Absorbed into the essence of the God Siva, (died)* ఆ వెనుకను తమతోం బుట్టిన అన్న పరుతక మ్మల్లినాధనింగోరు శివునందైతేని ఆ తమ్ముండు మంచిరాజుంగారు శ్రీ పర్వ్వత లింగాలం దెప్పించి NI Ongole, 78. (శ 1275)

ఐన *aina* అయినట్టి *Being* (1) త్రికళింగాధిపతి శ్రీమదనంత్త వమ్మఙదేవరైన చోడగంగదేవర SII V, 1025 (శ 1088) (2) నానాదేసి విక్రమగంగ వీరపేంట్టయైన భోగాపురము SII X, 710 (శ 1100)

ఐనవారు *ainavāru* అయిన=అగు ధాతువునుండి యేర్పడిన భూతార్థక విశేషణరూపము వారు = వాండ్రు తగినవారు *Persons who are fit or suitable* కొణ్డనాతవాడి రాజులైనవారు SII VI, 250

ఐరేని· *airēni* వారయినయెడల *Should they happen to do so* అఖణ్డవత్తి దివియ ౧ణ్టికి ఔట్టినమాడ ౨ చోఱగంగ్గదేవర శ్రీ భుజన వర్ధనగా నడపంగలవారు నడపరై రేని గంగ్గకఙ్ఱం గవిలలం జంపిన వారు SII X, 664 (శ 1044)

ఒ

ఒ: *o* ఒకటి ఒకటికి హ్రస్వరూపము *numeral one contraction of word okati* సూరసానికి జీతము గండమా ఒ ౧ సింగారిని కుంతుఱు ఙావసానికి జీతము గండమాడ ఒ ౧ SII V, 1225 (శ 1271)

ఒండు· *omdu* అన్యము *Another* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కామన చోడమహారాజులు వనూరి హోంకార దేవికి నన్నురు సర్వ్వకార పరిహారము ఆచంద్రార్కఙమునకు నిచ్చితిమి దీని మా వంసమున వారైన నొన్డు వంశమున వారైన నీదమ్మవు రక్షించునట్టిది *NI* ongole-90 (శ 1109)

ఒందు *omdu* క్రి చెందు, వఱలు, ఒప్పు, సంభవించు *To have, befall, happen* ఇక్కడ "శక సంవత్సర మొప్పగా" నని యర్థము స్ఫురించును *Happened, befell*

సీ॥ శ్రీ శకునేణ్డు భూపతి పై శైల
నన్దాబ్జభవ సంఖ్య నొంది వేంగి
దేశంబు గిమిడియగోనల గిడ్రిసింగి
దేశంబు మఱి యొడ్డ దేశ మనంగ
శా ప మం – 4 (శ 997)

ఒక *oka* ఒకటి సంఖ్యార్థము *One* గణపమదేవులు దీపానకు యొక గానుగును ఇచ్చిరి SII IV, 939 (శ 1088)

ఒకణ్డు (ఒకండు) *akandu* ఒకటి *One* భీమరాజు కొడుకు నూకయ పెట్టిన యఖణ్డవర్తిఁ లోహదణ్డు దివియ ఒకణ్డు SII IV, 1020 (శ 1040) అఖణ్డవర్తిఁ దివియ యొకంటికి SII V, 17 అఖణ్డవర్తిఁ ఒకణ్టికి SII IV, 1254

ఒకొణ్డు *okondu* ఒకటి *One* అఖణ్డవర్తిఁ దివి యొకొణ్డు SII V, 73

ఒక్క *okka* ఒక సఖ్యార్థకము *One* యీ దేవరకు మఱియు నొక్క దీపంబున కిచ్చిన గొఱియలు ౫౦ SII IV, 677 (శ 1056)

ఒక్కంటి *okkamti* ఒకటి *one* అఖణ్డవర్తిఁ దివియయొక్కటికి SII V, 12

ఒక్కట్టి *okkaṭṭi* *one* ఆచంద్రార్కస్థాయింగాం బెట్టినదీపము ఒక్కట్టిం SII V, 1063 (శ 1061)

ఒక్కణ్టి *okkanti* ఒకటి *one* అఖణ్డవర్తిఁ లోహప్రదీపార దియ యొక్కణ్టి SII IV, 1011 (శ 995) అఖణ్డవర్తిఁదియ యొకణ్టికి SII V 15

ఒక్కణ్డు *okkandu* ఒకటి *one* అఖణ్డవర్తిఁలోహదణ్డు దివియ ఒక్కణ్డు SII IV, 1282 (శ 1086)

ఒక్కొండు *okkomdu* ఒక్క+ఒండు ఒక్కొండు ఒక్కఁడు అమహ దర్థక ప్రథమైక వచనరూపముగా 'ఒకటి' యని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది *Numeral one* వెలనాటి గొంకయ — అఖణ్డదివియ యొక్కొంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్ల యెంభదియు SII VI, 109, (శ 998)

ఒక్కొకడ్లు *okkokadlu* ఒక్కొకఁడు, ఒక్కఁడొకఁడు ఒక్కడొక్కఁడు + లు = ఒక్కడొక్కడ్లు ఒక్కరొక్కరు *Each one of them* యీదేవరక నరనియ పెగ్గడగుండెన దీపము పెట్టించి యిచ్చిన గొఱియలు ౫౦। వీనిం జేకొని ప్రోలెబోయితమ్ముఁడు కుండ్దనయు నల్లుండుగా మెనయుం దమ పుత్రిను పౌత్రక మొకొక్కడ్లు మానెండునేని నెయిగా రెండుదీపములకు నాచంద్రార్కము నిచ్చ అడ్డెండునే యిద్దఱుం బోయం గలవారు SII IV, 667 (శ 1054)

ఒట్టు : *oṭṭu* (క త ఒట్టు) ప్రతిజ్ఞ నిర్ణయము వాగ్దత్తము *A vow, a solemn, promise(k) A pledge(w)* వెలియంగు నిర్యొట్టు టిన్ని మలినురై విడిసిన ప్రోల గల శాసనపతులును రాజు పట్టంబు గట్టిన పతియు. EII XV-9 (శ 820)

ఒడదాలు *odadālu* వస్తువిశేషము *A kind of utensil* దాక్షారామ శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీ మమ్మహాదేవరకు వాల్లెంక్క పోతానేనింగారు సమర్పించిన వివరము। పహిండి పిన్నలడున్ను సహిండి కుండ్లాను ఒడదాలున్ను SII IV, 1344 (శ 1892)

ఒడయరి *odayari* (క ఒడెయ త ఉడైయర్) ఒడయుఁడు ప్రభువు *A master chief leader (k)* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కన్నర దేవ చోడమహారాజుల పెగ్గడ నల్లపెగ్గడ కంచెఱ్ఱుల భీమేశ్వరదేవరకు నఖండదీపమునకు నిచ్చిన మొదవులు పంద్రెండు వీనిం బయింబెట్టికొని యడయరి యాచంద్ర తారకముగాం దన పుత్రాను పుత్రిక మున నిత్య మానెండు నెయిపోయం గ్గలవారు శా వ మం 43 (శ 1081)

ఒడుకు (ఒడ్కు) *oduku odku* ప్రవేశముచేయు, పెట్టు, ఇచ్చు *To give, to deposit* శ్రీ కూర్మనాథుని శ్రీభండారమునకు ఒడ్కుపఱ్ఱ గండమాడలు పదు SII V, 1168 (శ 1198) (2) శ్రీ నరసింహ్వనాథునికి పెట్టిన పుష్పవాటిక నిబంధ్గని నిత్యము సేవంతి తిరుమాల చాతుటకు శ్రీ భండారమున ఒడ్కుప్రాంతము చిన్నాలు పందొమిది పాదిక। SII VI 885 (శ 1210) (3) నారాయణ సేనాపతులు కళింగ దేశ పరీక్షకై వచ్చి శ్రీ సింహగిరి ఆండ్దు శ్రీనరసింహ నాథుని నవరియందు ౧౮౦ గండమాడ లొడ్కి చేసిన దమ్మములు "దశ్యా భాండార గేహే" SII VI, 904 (శ 1213)

ఒడ్యసంప్రదాయము *odya sampradāyamu* ఒడ్య, ఒడ్డ, (ఓఢ్ర) ఓఢ్రదేశపు మర్యాద లేక ఆచారము *Traditional usage of the odhra country (orissa)* చండమహాదేవి తముండు శ్రీ గోవింద జియ్యన శ్రీ నరసింహ్వనాథునికి తిరుమజ్జనం చెల్లంగ మొదలుగను చందనఅగిరాంకను ఒడ్యసం ప్రదాయన ఒజ్య శ్రీ రామవైష్ణవునికొడుకు గరుడదాసు సకీర్తనలునం జేయను కుంచ ప్రసాదము ౧. SII VI, 722 (శ 1312)

ఒత్తుకాండు *ottukāmdu* ఉపగాయకుడు సుతిగాడు *A drone player (B)* (బంత్తుకాంఋ బ వ పొట్టనూరి) వైశ్యకులోత్తముడైన అమరపడిరాయడుతనకు నాయరారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధిగాను శ్రీనరసింహ సన్నిధిని ఉభయ సంధ్యలయందు నిత్యమున్ను వీణాగానము చికెడి గాయకులుఇద్దఱు ఒత్తుకాంఋ ఇద్దరకుంగా పెట్టిన నిబంధాలు"గీతాని వీణయా గాతు న్నిత్యం గాయకయో ర్ద్వయోః। గాయంతినాం చతస్రాణా ముపగాయకయో రపి" SII VI, 955 (శ 1271)

ఒత్తులు *ottulu* మురుగులవంటి హస్తాభరణములు *Bracelets* వీరనరసిహ్యదేవని దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు సంన్నంపూన పేఋ ౧ ఘంటలు ౪ పిన్నలి ౧ ఒత్తులు ౨ పద్మతడుకులు ౨ SII VI, 975 (శ 1275)

ఒయారము: *oyāramu* ఆభరణ విశేషము *A kind of ornament* శ్రీ త్రిపురాంతక దేవరకు శ్రీమతు గండపెండార త్రిపురారిదేవ మహారాజులు మూడు పట్టాలూను గంగావతారమున్ను పెద్దపువు ౧ని (ఒ)యారము మినుంగు తోడి నూలు ౧ ని మాల్యపువు ౧ని పహిండి ఆకులు ౨ను గుంటగాలు ౨ను ఇచ్చిరి SII X, 431. (శ 1194)

ఒలుపుంబప్పు. *olupumbappu* పొట్టుతీసిన చాయపప్పు *Grain freed from husk* కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడయ రాజుల కొట్టరి వెలనాడ్టిలోని నిడుంబ్రోలి నల్పినాయకుని కొడుకు కొట్టూరి ఎఱమనాయకుణ్డు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బల్లి అవిసా నివేద్యమునకు దిలెట్టికి నిత్యపడి కొట్టరుపునండ్ల కుంచమునం దెల్ల దంగ్గుంబ్రాలకు ౭ ము నేతి

మా ౧ను ఒలుప్పంబప్పు మాన ౨ ణ్డును పెరువుకుం ౧ను SII VI, 1114

ఒళబండారము *olabamdāramu* ప్రభుత్వ భండారము *The Government treasury* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర శ్రీ ప్రతాప విజయబుక్కరాయ మహారాయల కుమారుండు దేవరాయ మహారాయలు పృథివీరాజ్యం చెయంగాను మంగినపూండి ప్రతాపరాయల ఒళబండారానకుం NI Darsi, 47 (శ 1351)

ఒసగు *osagu* ఇచ్చు *To give* స్వస్తి సమస్త రాజన్య చూడామణి। కిరణరంజితపాదసరసిజాతుం।డగు కాకతియ్య ధరాధీశు శ్రీవాకి।లికి నంగరక్షకయై ప్రకటశౌర్యోౕ।ధనుం డనంబరగి యమ్మనుజేంద్రుం। డొసగిన SII IV, 952 (శ 1286)

ఓ

ఓ *ō* అవు రెండు + అవు=రెండవు రెండవ, రెండో మూండు + అవు=మూ౹డవు మూ౹డవ మూడో *The elongation of the Word "avu"* (1) కిలరమున బోలు నలువురుం బూణ్టగా మూండో నడపున రాజెనబోయినియండ్డు SII IV, 1153 (శ 1108) (2) రెండో యొండు SII IV, 810 (శ 1481) (3) రెండో మేళం పాత్ర భవాని SII IV, 702. (శ 1440) (4) రెండోవహి మూండో వహి SII IV, 711. (శ 1515)

ఓం నమోనమః నమస్సకలవిదే *ōm namōnamah namassakalavidē* *Obeisance, Obeisance, Obeisance to Omniscint* కుందస్వామినే (న) ఏవాస్య శాసనస్యస్వామి నాన్యేస్తి (స్వామి నాజ్ఞప్తిః॥ శ్రీ నమోనమః నమస్సకలవిదే॥ EI X, 22 (శ 596)

ఓం నమోనారాయణాయ *ōm namōnārāyanāya* భగవంతు౹డగు నారాయణునకు నమస్కారములు శాసన ప్రారంభ ప్రార్థనము *Om Adoration to Narayana The indication at the beginning of the inscription* ఓమ్ నమోనారాయణాయ మొదటి చాళుక్య భీముని బెజవాడ శాసనము EI V, 16 *(undated)*

ఓగిరము *ōgiramu* (సం ఆహారః క ఓగర) అన్నము ఆహారము *Boiled rice* దేవరకు వేగోజాముబడి విశ్వేశ్వర సంధ్య యోగిరం బియ్యము ఇద్దుమునకు ఊరిలోపలి మటము డాసిన పశ్చిమ దిక్కుం దక్షిణాన కమ్మతం SII X, 340 (శ 1174)

ఓగిరముపడి *ōgiramupadi* దేవని ఆరగింపుకొరకై యిచ్చిన పడి *A fixed measure for the daily food or oblation of the deity* గోపినాథుని ఓగిరముపడికి ఇచ్చిన ఖ ౧ చేను SII X, 490 (శ 1228)

ఓగిరాలు *ōgirālu* భోజనములు ఆహారము ఓగిరముపళ్లు *Daily fixed measure for food offering to the deity* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర దోరమరాజు కుం బుణ్యముగాను కంచెర్ల శ్రీరామేశ్వర మహాదేవుని ఓగిరాలకు విప్పల్లకులాన్వయుండైన మల్లినాయుండు పెట్టిన SII X, 218

ఓగు *ōgu* ఒట్టు శపథము *An oath* యీమార్గణము భీమేశ్వర మహాదేవర సన్నిధిని సత్యముసేసి యోగుం గొంటిమి SII IV, 1270 — 75

ఓజు *ōju* శిల్పి శిల్పులపేర్ల తుదిని వచ్చు బిరుదాంకము *Architect, suffix to the names of architects* (1) వలివేరి స్వయంబుదేవర గుడ్లకుం బనిచేసిన కాసె మోజునకుంబెట్టిన క్షేత్రము SII X, 61 (శ 1026) (2) ఆదిత్య నిర్మిత దేవప్రాసాదాయ నావోజుల పోతోజు తిప్పోజు నామ్నే శిల్పికాచార్యాయ దేవప్రతిష్ఠావేలాయాం సిద్ధమాన్యరూపతయా నివర్తన షష్టి పరిమితాం ప్రాదాత్ SII X, 66 (శ 1088)

ఓదిమ్రాను. *ōdimrānu* వృక్షవిశేషము ఒద్ది *Cedina pinuata* చూ - అవులు *avuru*

ఓమ్ *ōm* (సం ఓమ్) ఓమ్ అను ప్రణవాక్షరము ఓంకారము శాసనారంభములందు లిఖించు పవిత్రాక్షరము *The sacred syllable written at the beginning of an inscription in general* ఓమ్। జితంభగవతా। స్వస్తి। శ్రీ విజయస్కంధావారారో న్మేమాటూరావాసకా త్పరమ బ్రహ్మణస్య పృధ్వీతలైక వీరస్య ప్రపౌత్రో మహారాజ శ్రీ స్కంధవర్మణః EI VIII, 15

ఓయు *ōyu* పోయు *To pour* నిత్యపడి ఓయంగల త్రిభువనాం కుళమునసేమాన ౧ SII IV, 1009 (శ 1014)

ఓలమంగలగోత్రము *ōlamamgalagōtramu* ఇదియొక చతుర్థకుల (శూద్ర) గోత్రము చూరాండినాయకసుతో ద్రావిడః శూద్రసత్తమః। తాలాడి విషయవ్యక్త కలువచేబు పదస్థిరః। ఓలమంగలగోత్రాంక భూషణామాంకి నాయకః। కామాండి నామధేయాయాః స్వకూతుః పుణ్యవృద్ధయే। SII VI, 957 (శ 1219)

ఓలిపుట్టలు *ōliputtalu* పుట్టల వరుస *A row of ant hills* అస్య క్షేత్రస్య సీమానః। ఆగ్నేయతః నెల్లికుదిరికిం బాటిన త్రోవ। దక్షిణమున యోలిపుట్టలు సీమా SII VI, 124

ఓవిరము *ōviramu* ఓవిరము (సం ఆహారః క ఓగిర) అన్నము ఆహారము *Food* వంకేశ్వరదేవరకూం బరివార దేవతలకూం మధ్యాహ్నపు మాపటి ఓవిరం బియ్యం ఈ ఓవిరాల పప్పునకుం బెసలు మా ౩ ఈఓవిరాలకు నెయి సోలలు ౩ SII X, 334 (శ 1173)

క

క *ka* ఆత్మనేపదార్థమందు అనుప్రయుక్తమైన కొను ధాతువుకు క్త్వార్థకరూపమైన 'కొని'కి వికల్పముగా వచ్చు ఆదేశము పుచ్చుక= పుచ్చుకొని, వ్రాసుక=వ్రాసుకొని యీ కట్టడన పుచ్చుక కోవిల లెఖ వ్రాసుక మీ పుత్రపౌత్ర పారంపర్యం త్తం అనుభవించి బ్రతుకువాడు NI Udayagiri 22 (శ 1474)

కంచము *kamcamu* భోజనపాత్రము *A plate for taking food* ఈ ధర్మమునకు దప్పిన గంగ్గకట్టు బదివేల గపిలల బొడ్చినవారు పంచమహాపాతకము సేసినవారు తల్లిదండ్రుల దేవిదేవరు కంచ్చాన విషము పెట్టినవారు NI Kanali 48 (శ 1195)

కంచుంబుత్తడిదివియ *kamcumbuttadidiviya* స్త్రీప్రతిమాకారముతోఁ జేయఁబడిన దీపస్తంభము *Lamp stand made of bronze, and in the form of a woman*

కం॥ మిధునము నన్న దరసి
బుధదినమున దివియ గంచుంబుత్తడిచే భూ
దధి గుణ శశికముల ధీ
నిధి నాగయ మాంకు గూర్మనిలయునకొసగె॥

SII V, 1175 (శ 1347)

కంచుఅడ్డెన *kamcuaddena* కంచుతో చేసిన ధూపాత్రి *A large censer made of bronze* మల్లవ్రోలి చిమ్మీశ్వర మహాదేవరకు దానయనాయంక వారు పెట్టిన సొమ్ములు కంచుఅడ్డెన ౧॰ SII X, 451 (శ 1202)

కంచుకంభము *kamcukambhamu* కంచుతో జేయబడిన దీపస్తంభము *A lamp stand made of bronze* (1) బెజవాడ మల్లేశ్వరదేవరకు ఆ నాగనబోయుండు వీరిపెట్టిన కంచుకంబము దీని యెత్తు వ ౧౦౦౦। SII IV, 765 (శ 1189)

కంచుతల్య *kamcutalya* (సం కాంస్యస్థాళి) కంచు = లోహభేదము తల్య (త తళిగె) భోజనపాత్రము *A plate made of dronze* శ్రీ వీరనరసింహ్యదేవర అవసరమున ఆరగించెడి మడపల్లు పది ఈ మడపల్లకుం బెట్టిన కంచుతల్య ౧ ఙ గండకొలవిస్సలు ౨ ట్టి లెక్కం బెట్టిన తల్యలు పది SII V, 1188 (శ 1172) (2) నరసింహ దానులైన నారాయణ సేనాపతులు శ్రీ నరసింహనాథుని నగరి యరిదు ౧౫౦ గండమాడలొక్కి సేసిన దమ్మర్పణలు మూండు నైవేద్యము లారగింపుటకు పెద్దకంచుతల్య ౧ ను ఈ చివ్వలు ౩ ను 'కాంస్యస్థాళీం పఞ్రిం వివిధరసలసద్వ్యఞ్జనైః పంచపాత్రీ స్సన్నైవేద్యత్రయార్ధ్యాం'' SII VI, 904 (శ 1218)

కంచుతుల *kamcutula* కంచుతో జేయబడిన పాత్రవిశేషము. తుల=పాత్రవిశేషము *A kind of vessel made of bronze Tula=a kind of vessel (K)* శ్రీ సువర్ణన వెండితుల కంచుతుల తూకము తిమ్మాజి ప్రతాపరాయనింగారు సింహ్యాద్రినాథునికి సమర్పణగాను ''తిమ్మాజినామవిదితో మహాన్ ప్రతాపరాయో దదౌ రజతకాంస్యతులే ద్విశేభ్యః। SII VI, 1171 (శ 1519)

కంచుదివ్వకంభము *kamcudivyakambhamu* కంచుతో జేయ బడిన దీపస్తంభము *A lamp stand made of bronze* ఇ అఖండానకు కంచుదివ్వకంభం యెత్తు విస్సలు ౬ వ ౫। SII V, 136. (శ 1218)

కంచుదివ్వదండు *kamcudivyadamdu* కంచుతో జేయఁబడిన దీపదండము *The lamp post made of bronze* ఇ దీపం వెలుంగను కంచుదివ్వదండు ౧ వి వ ౧౦ SII. VI, 579 (శ 1330)

కంచుదీపస్తంభము *kamcudipastambhamu* కంచుకంభము *A lomp stand made of bronze* కూనవరాజుంగారు శ్రీ నరసింహ్యనాథుని అనవరతమును వెలుంగుటకు సమర్పించ్చినాండు కంచుదీపస్తంభము హంసనహితముగాను SII VI, 865 (శ 1325)

కంచునంజేసిన ప్రతిమాదీపగంభము *kamcunamjesina pratimādīpagambhamu* కంచుతోచేయఁబడిన ప్రతిమాకారముగల దీపస్తంభము *Lamp stand made of a bronze in the shape of woman holding the lamp* మంచిట్టినరారెనేండు అల్లాడరెడ్డింగారికి సుకృతముగాను భీమయ్యకు అఖండదీపానకు కంచునం జేసిన ప్రతిమాదీపగంభమున్నూ సమర్పణ చేశెను SII IV, 1378 (శ 1339)

కంచుప్రతిమ *kamcupratima* (సం కాంస్య ప్రతికృతి) కంచుతో జేయబడిన స్త్రీ యాకారము గల దీపస్తంభము *Lamp stand made of bronze in the form of woman holding the lamp* శ్రీ రేబి మల్లు శ్రీ నరసింహ్యనాథుని సన్నిధిని అఖండదీపము ఒకటి సమర్పించెను ఇ దీపానకు కంచు ప్రతిమ ఒకటి 'సోయంపాత్రవిధాత్మనః ప్రతికృతిం కాస్యం ప్రదీపోజ్వలాం'' SII VI, 805 (శ 1394).

కంటడము : *kamṭadamu* (క కణ్టక) విఘ్నము చెరుపు *An obstacle, an impediment (K)* ఈ ధర్మ్మర్పునకు నెవ్వరు కంటడ పరచిరి వారు తమ తల్లిదండ్రి కంచాన విషము వెట్టినవారు NI. Ongole. 74

కంటె . *kamṭe* పంచమీవిభక్తిప్రత్యయము *The sign of the ablative case*

అందు గిరీశుకంటె సుభగాగ్రని అక్కర్ణజు కంటె దాని శ్రీ
నందను కంట్టె రూపి సురనాథుని కంట్టె విశానుణ్డాపగా
నంద్దను కంట్టె శౌచి నళినప్రియు కంట్టెం బ్రతాపి దణ్డధి
న్నంద్దను కంట్టె సూన్రి (కు) తుణ్ణునందగు బంగ్గి ధరాతలంబునమ॥

SII, V, 100.

కంఠమాల. *kamthamāla* చక్రాకారమైన కంఠాభరణము *A necklace* శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు సింహ్యాద్రినాథున్ని దర్శించి దేవునికి సమర్పించిన కంఠమాల ౧కి ముత్యాలు ౯౦ SII VI, 694 (శ 1438)

కంఠిక *kamthika* కంఠభూషణము యౌవరాజ్యాభిషేక సూచకము *Necklet or necklace An insignia of an anointment to the position of a yuvaraja (W)* (1) తస్యాగ్రసూను రమ్మరాజ సప్తవర్షాణి॥ తత్సత విజయాదిత్యం కృత కంఠికా పట్టబంధాభిషేకమ్॥ EI V, 16 E (934-945 *AD*) (2) విలసత్కంఠికాద్దామకంఠా SII I, 47

కండము. *kamdamu* కలకండము శర్కరాభేదము *Sugar candy* అముదుపడి పిండివంటలకు పెళలు మినుములు తు ౨ నెఇ అ ౨ కండము పల ౨ ఇంత పట్టున్ను సమర్పణసేసి ఇప్రసాదానకు కొలుపులు ౪౪ కొలవంగలారు, SII VI, 823 (శ 1310)

కండెగోల *kamdegola* ఇదియొక విధమైన కొలతబద్ద నాలుగు హస్తములు పొడవుగల దండము దేవాలయ ప్రాకారములను గ్రామముల త్రోవలను గొలుచుట కుపయోగపడుచుండెను (1) ధనర్గ్రహస్త వింశత్యంగులం, ధనుర్ముష్టి కేశైశ్చతుర్గుణై ర్దండమ్ (2) దండేన గ్రామాదీనాం విన్యాసం కారయేత్ గార్హపత్య మష్టశతాంగులంధనః ప్రథిప్రాకారమానం (వైఖానసాగమము) *A stick or staff of a length equal to four hastas, used generally for measuring walls surrounding temple etc* యీ కండెగోలకు గంధం మల్లు కర్త దాజారామపురాధిప భీమేశ్వర నగర సర్వకృత్యానాం। జయతిధనుగ్రహదండః ప్రోలయ తిమ్మక్షితీంద్ర దత్తోయం SII IV, 1345

కంద. *kamda* సూరణము ఒక జాతి కూరదుంప ఉభయనానాదేశినిచ్చిన ఆయాలు కంద అందు పెండలము నందు మాడను రెండు వీసాలు, SII. VII. 734 (1228 *A D*)

కందర్పాహము. *kamdarpāhamu* కందర్పతిథి త్రయోదశి త్రయోదశితిథికి మన్మథు డధిదేవత *The astrological lord of the thirteenth lunar day is cupid* శాకాబ్దే వ్యోమ రామ జ్వలన శశిగుణే శ్రావణే శుక్లపక్షే కందర్పాహే। NI Kamdukur, 19 (శ 1330)

కంపనము *kampanamu* రాష్ట్రపరిపాలనా దేశ విభాగము *An administrative division* గండపెండారు గంగయసాహిణి శ్రీ త్రిపురాంతకము మూలస్థానదేవర అంగరంగభోగాలకు గణపతిదేవ రాజులకు తనకు ధర్మువుగాను దువలి కంపనము బోయలపల్లిని రెడ్ల పల్లిపొలమూను చతుస్సీమమూను ధారాపూర్వకం సేసి ఇచ్చెను SII X, 332 (శ 1172)

కంబము *kambamu* (సం స్కంభ ప్రా కంభో, క కమ్బ, త కంబ) స్తంభము *A pillar* బుద్దన పెట్లూరం దనకట్టిన చెఱువు కావూరి శ్రీ త్రిపురాంతకేశ్వరదేవరకు హవిబలి అర్చనలకు నాచంద్రాకర్క స్థాయిగా నిచ్చి కంబము నిలిపె SII X. 129 (శ 1075)

కంస్యతాళము *kamsyatālamu* కంచుతోఁజేయబడిన తాళవుచిప్ప *A cymbal made of bronze* వీరనరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంగాదేవి ఈ భోగపరీక్ష జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడ్రి తూకినమున్ను కంస్యతాళమున్ను వాయించిటి కంచి సుందరా SII VI, 1052 (శ 1272)

కక్కరాలు *kakkarālu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable* కృష్ణదేవమహారాయలు — సింహ్యాగిరి అప్పనికి నడచే భోగవిహాణం। నైవేద్యానకు కక్కరాలు ౪ SII VI, 695 (శ 1441)

కటకరాజు *katakarāju* రాజశిబిరపర్యవేక్షకుడు *The superintendent of royal camp* ఆజ్ఞప్తిః కటకరాజః, పోతనభట్టకావ్యం, తొన్నాచార్యుర్ లిఖితమ్ I A XII, P 91-95

కటకేశుడు. *katakēśudu* కటకరాజు *The superintendent of royal camp* ఆజ్ఞప్తిః కటకేశో I A XIV, 55 (శ 944)

కట్ట *kaṭṭa* చెఱువుగట్టు తీరము *The embankment* గ్రామసీమలు — (1) పూర్వతః త్రుందుది పడువ తూర్పున కట్టయు కూచినాయకు చెఱువు పడుమటికట్టయూ ఆ సా వ వ 24 సం 1 (2) అస్యావధయః। పూర్వతః కొత నడిపియ చెఱువు పడుమటికట్ట॥ EI VI, 36

కట్ట *kaṭṭa* అడ్డకట్ట సేతువు గ్రామనామాంతరముల ప్రయుక్తము *A bund, suffix to the names of the villages* ఆగ్నేయతః యప్పికట్ట మటిపూండ్డి పొలమేర ముయ్యలికుట్టు పుట్టయ. సీమా। SII VI, 124 (శ 1094)

కట్టడ *kaṭṭada* (క కట్టళె కట్టళై) నియమము ఏర్పాటు దేవకార్యనిమిత్తమునకై యొనర్చు నిబంధనము *(1) An order, rule, a regulation (K) (2) The term as applied to temple endowment signifies a special endowment for specific service or religious charity in the temple (w)* (1) సింహ్యగిరి అప్పనికి నడచే భోగవిహాణంకటడు (శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు) SII VI, 695 (శ 1441) (2) యీ కోవిల స్థలకరణికం నయనారు తిరువెంగళయ్యంగారి పుత్రపౌత్రపర్యంతం లెఖ్ఖవ్రాయను గట్టడ చేశిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

కట్టనుంగు : *kaṭṭanumgu* కట్టు+అనుంగు మిక్కిలియిష్టుఁడు ఎన్నికయైన స్నేహితుఁడు కట్టు=గొప్ప *Great (K)* అనుంగు=ఆప్తుడు సహకారి *A companion, follower (K) A close friend, follower, or companion* (1) "అనహాయసాహస రస ప్రియు మణ్డమహీతలేశు కట్టనుంగు సుదగ్రశౌర్యు సుభటాగ్రణి ప్రోలమపుత్రసూరణిని" SII VI, 117 (2) దివ్యమగు నఖణ్డ దీపంబు పెట్టి జుట్టేకు కట్టానుంగ్గు సాసనికుండు ధీయుతుండ్డు గాసినాయకు కూరిమితమ్ముండు SII V, 1075

కట్టమేరలు *kattamēralu* గ్రామసేవకులపై విధింపబడిన చెల్లింపులు *Rents or fees fixed and paid by village servants* శ్రీమన్ మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ సదాశివరాయ మహారాజులు పృథ్విసామ్రాజ్యం సేయంగాను శ్రీమన్ మహామండలేశ్వర రామరాజు రామయ్యదేవ మహారాజులకు పూడిగం సేసి మంగ్గళ తింమ్మోజు కొండ్డోజుగారు రాయలకు మనవి విన్నపం సేసుకొని రాయరాజ్యాన నెల్లాను మంగళవార్కి కట్టమేరలా, కోరుపంన్ను, కానికె, ఖడాయం వెట్టి, అటి పంన్ను లేకుండాను రాయశాసనం పుచ్చుకొని NI Kanigiri 20 (శ 1476)

కట్టు *kattu* వ్యవస్థాపనము అంతర్భాగము *Regulation, forming part of* తాలాడునాండు కట్టున కలువచేలు ద్రావిడకుల జీల మంగల గోత్రజుండైన సూరాండి నాయకు కొడుకు మాంకినాయకుడు SII VI, 957 (శ 1219)

కట్టు *kattu* గట్టు, తీరము *Embankment boundary* పశ్చిమతః గోజావ నామ తటాకం పునః నాగువుల చెఱువుకట్టు కందికట్టు కడ కట్టు ఉత్తరతః ఆవకట్టు - (మొదటి తూర్పు చాళుక్య జయసింహుని శాసనము) EI XXXI, 20 (659 *AD*)

కట్టు *kattu* బంధనము నియమము *Rule or regulation* చెల్వయ భీమీస్వరమహాదేవర గుడిమీన్ది రెణ్డు ధ్వజములు యాచంద్రార్క్కముకట్టున వెట్టియు వెల్లవుట్టము యఱువెలల యకిృపోరి నరియించువరు SII IV, 1014 (శ 960)

కట్టు *kattu* చెల్లింపు నిక్షేపము *Payment deposit* ఈ బ్రిందావనము చేరడి ఈద్దఱు శ్రీవైష్ణవులకున్ను ప్రసాదముకూడు తూములు ౨ చెలెడి అటుగాను శ్రీభండారమునకు తొమ్మిది మాడలు కట్టు పెట్టి వడసినారు SII V, 1193 (శ 1258)

కట్టుక *kattuka* కట్టుకొని,పరిపాలనాధికారము గలిగి *With powers of administration* శ్రీవీర తిరుమలదేవ మహారాయల నవరము చిన్నప్పనాయనింగారు పెనుగొండ పట్టణం కట్టుక యేలుచున్న తిరుమల దేవమహారాయాల ప్రశాపాన SII VII, 563 (శ 1499)

కట్నంగానికలు *katnamgānikalu* కట్నముసు గానికయను కట్న మనఁగా ప్రభువునకు గౌరవార్థము చెల్లించెడు ద్రవ్యము కానికయనఁగా దేవునికి ద్రవ్యరూపముగాగాని, ఫలరూపముగాగాని భక్తితో నిచ్చు వస్తువులు *Presents made to the superiors (or a ruler), a nazar (W) Voluntary offering, commonly in money, gold, fruits Gift to temple (M T L)* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామ రాజు శ్రీ రంగరాజులుంగారి పుత్రులైన యరదిరుమల రాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు మంగళగిరి శ్రీ నరసింహ్వుల దిగువ తిరువతి స్థలానం గాపురమున్న నానావర్ణాల ప్రజలకుంను కట్నంగానికలు త్రివాచ కంగాను మానితిమి SII IV, 709. (శ 1480)

కడపల *kadapala* చివరిది, కడపటిది *The end* సీమాచిహ్నాని సర్వాణి విలిఖ్యంతే। ఆంధ్రభాషాయా। పశ్చిమానకు ఆవలంక పడుమట గొంగపూండివారి గుట్టలు కడపల। ఈ లంకకె ఉత్తరానను గొంగపూండివారి నేయించిన గుట్టలు కడపల। ఫుత్తరానకు పూరంమ్మ చెఱువు పుత్తరపుగట్టు కడపల। భారతి వృష - కార్తికము

కడములకోట. *kadamulakōta* కడిమిచెట్లకోట (సం కదంబః) కడము=నీపము, కడపచెట్టు కోట=కంచె లేక గుబురు *A clump or hedge of Nauclea cadamba* (1) అంతట పొదమ్రోదుగున్ను మూండుకడములున్ను మన్నవి (2) అంతనుండి ఉత్తరం ముఖమై వచ్చి కడముల కోటం గలసేను ఆ పుంత కడముల కోటనుండి ఉత్తరముఖమై వచ్చి వేమవరవు గ్రామగ్రాన పూర్విప్రాంతం గల సేను। EI XII, 23 (శ 1356)

కడియాలజోడు *kadiyālajōdu* హస్తభూషావిశేషద్వయము కంకణ ద్వయము (క కడగ) *Two bracelets* శ్రీ కృష్ణదేవరాయులు తిరువెంగళనాథదేవున్ని దర్శించి మాణిక్యాలు ౧౦౦ వజ్రాల ౩౨౨ సహితంగాను తూంకాలు ౨౭౫ కి సమర్పించిన వజ్రమాణిక్యాల శిఖరం కడియాలజోడు ౧ న్ని SII IV, 282 (శ 1436)

కడు *kadu* అత్యంతము, మిక్కిలి *Beyond the proper limit, excessive* అనుపమసాహసస్ఫురన నమ్మగమెయిం దలపోయ నాతిం లేక్కొంగని కడువీరులై నెగడుకున్నల బొంద్దల తోడియాడనన్ SII IV, 117 (2) వైశాఖ సితపక్ష వారిజోదర తిథి గురువాసరమున నగువ్వలంగాంగం గడుభక్తి విషువు సంక్రాంతిం గొట్టించియదొన శంకరునకు భక్త శంకరునకు SII VI, 625 (శ 1080)

కడువ *kaduva* (సం ఘటః ప్రా ఘడో) కుండ *An earthen pot* కడువెలు మూండు చిన్ను (౩) తులసి మాళకు చిన్నలు అఱు చిన్నలు SII VI, 812 (శ 1312)

కడ్డాయము *kaddāyamu* కట్టాయము, అధికమూల్యము పెట్టి విధిగా నొనర్పు క్రయము *Compulsory purchase of goods at high prices (B)* అనపోతారెడ్డి మంత్రి శ్రీ సోమ మంత్రీశ్వరుడు మోటుపల్లిలోని శాసన స్తంభము పరదేసి వ్యవహారులకును అపుత్రికమున్ను కడ్డాయమున్ను మానితిమి SII, X, 556 (శ 1280)

కడ్లాము *kallāmu* కళ్లాము (సం ఖలః ప్రా ఖలో త కళం) ధాన్యము నూర్చెడు చోటు *Threshing floor* ఆసానివారు నరసింగదేవర గుడిముందట నివేశనం బొమ్మెడివారి కడ్లాము ఇంతవట్టు ఇచ్చిరి SII V, 225 (శ 1210)

కణ్చగార్లు *kancagārlu* కంచర్లు *Braziers* కణ్చగార్లు కొట్టిరి EI. XXX, 14. (699 700 *AD*)

కణ్ఠియ. *kanthiya* (సం కంఠికా) కంఠాలంకార విశేషము *A necklace* రణమర్దక శ్రీ మదన భుజవీర్యబలపరాక్రమంబున నైచ్చి కణ్ఠియం గట్టి పట్టంబెత్తి ఖడ్గసహాయుడై నేలయెల్లం గావంబూని తె శా ఇ శా 12

కత్తు. *kattu* (ఉ ఖత్,హిం ఖత్) ఉత్తరము *A note, a letter* మల్కిబొడయులుంగారు అంద్ది శాత సుంఖం మాని రాణేదార్ల పేరను

కంఠం వేయించుమని కురుచకత్తు వ్వంప్ప నవధరించ్చను SII X, 745 (శ 1452)

కడుపు *kadupu* (క కడుపు త కడుప్పు) గోగణము గొఱ్ఱెల మంద *A herd of cattle, a flock of sheep* (1) మాడను వీసాము ధారవోసి దివ్వెకడుపుల పేరను బయ్యరాజు మరెబోయండు కడుపు దవనాయుండు పెట్టిన దివ్వెకడుపులు బూమాం ప్రోలెబోయుని కడుపు ఒకటి ముస్సెనబోయుని కడుపు ఒకటి SII X, 527 (శ 1241) (2) యీ యావుల కోడెలను అంబోతులం తెళిడి పెయ్యలను కడుపునం గూచ్చిఁది SII IV, 659 (శ 1407)

కనకదండవెంజామర *kanakadamdavemjāmara* కనకదండము = బంగారుకామ వెంజామర = వింజామరము తెల్లనిచామరము *A chowry with golden staff* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు యిందుల కొణ్ణిక మున్నూంటి సానిసంకరమ కూంతురి సంకరను పెట్టిన కనకదణ్డ వెంజామర SII IV, 1372 (శ 1191)

కనకదండె *kanakadamde* బంగారుదండము *A golden staff*

కనకధ్వజము. *kanakadhvajamu* బంగారు టెక్కెము *A golden banner* రామభూపాలునకు కూమ్మి పుత్రియైన పోతమ శ్రీ త్రిపురాంతకదేవర కనకధ్వజంబు SII X, 550 (శ 1264)

కనకమయకళశము *kanakamayakalaśamu* బంగారుతో చేయబడిన కలశము *A golden vase* అమునాస్థాపి శ్రీపతి దివ్య విమానాగ్ర కనకమయ కళశమ్ TDI VI, 135

కనకవలయము *kanaka valayamu* ఆభరణ విశేషము బంగారు కడియము హస్తభూషావిశేషము పాదభూషావిశేషము *A bracelet or armlet made of gold* దాక్షారామ భీమేశ్వర మహాదేవరకు శ్రీ కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ఒ ణ్డి గద్య ౮౦౦ SII IV, 1142 (శ 1064)

కనకవృషము *kanakavrısamu* బంగారముతోఁజేసిన నంది *A bull made of gold* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు కాటమనాయకుణ్డు కనకవృషమును కొమ్మున నాగనిచ్చి "హరప్రియ వృషభవాహాయం నాగమేకమ్ ప్రదాయ" SII IV, 1031 (శ 1062)

కనకాభిషేకము *kanakābhısekamu* స్వర్ణస్నానము బంగారు నాణెములతో దేవునికిగాని ప్రఖ్యాతపురుషునికిగాని చేయు పూజా స్నానము ఇచ్చట కృష్ణదేవరాయలు శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామికి చేసిన కనకాభిషేకము సూచితము *Worship of a deity or honouring a distinguished personage by pouring coins of gold on his head* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణదేవరాయలు ప్రతాపరుద్రగజపతి మీందను దండు విచ్చేశి శ్రీ ప్రతాపరుద్ర గజపతిని కొండవీటి దనకాను విరుగంబొడిచిన ఉదయగిరి దుర్గముంన్ను కైకొని విజయనగరం రాజధానికి విచ్చేస్తున్ను తిరుమలమీందికి విచ్చేశి తిరువేంగళనాథుని దశించి తిరువెంగళనాథదేవునికి కనకాభిషేకం చేశిన రొఖవరహాలు గ 30,000 ఇదే అక్షరాలాను ముప్పై వేలు SII IV, 282. (శ 1436)

కనగడంపత్తిదీపము *kanagadamvattıdīpamu* బంగారుపూతగల అఖండవర్తి దీపస్తంభము *A perpetual lamp stand with gold plating* అనంతీశ్వరమహాదేవరకు నిండలి సాని కొడుక్కబమ్మన తమతంఢ్రి మావిసెట్టికి, తల్లి కోనసానికి ధర్మువు కనగడంవత్తిదీపము SII. X, 5 (శ 1087)

కనరివీసాలు *kanarıvısālu* నాణెవిశేషము *A kind of coin* నానాదేశినగరం సంఘానను పొత్తపినాడు అంతట్టూను త్రిపురాంతకం పేంట నమ్మిన నరకునకు మాడకు రెండేశి కనరివీసాలలెక్కను మగమ ఇచ్చిరి SII X, 429 (శ 1192)

కన్నడరాజులు *kannadarājulu* కన్నడదేశపురాజులు. *The rulers of the kannada country* వొడ్డిరాజు కన్నడ హిందూరాజులు దప్పిరా యింద్రకీలాద్రి పుణ్యక్షేత్ర క్రిష్ణవేణ్యాతీరమంద్దు గోవు బ్రాహ్మణి జంప్పిన దోషానం బోవువారు SII X 745 (శ 1452)

కన్నీరు మున్నీరు. *kannīrumunnīru* కంటినీటి సముద్రము *The ocean of tears* రాజేంద్ర విను తొల్లి రాజలాంచ్చనంతొ వేలసంఖ్యలు దైత్యవిభులుం దన్ను ఆక్రమించ్చిన భూమిభారమానం జాలక గోరూపుయై బ్రహ్మ జేరంబోయి కన్నీరుమున్నీరురోదనం శాయ కరుణతో భావించి। NI Kandukur, 26 (శ 1170)

కన్మరి *kanmarı* కమ్మరి ఇనుపపనివాఁడు ఈ శాసనములో కమ్మరలపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *A blacksmith In the inscription, the tax on blacksmiths is indicated* ఇతికర నిశ్చయమకరో దాచంద్రాక్కౌం పరాంతకో నృపతిః। కన్మరి పేరు ౧ ణ్టికి చి ౮ SII IV, 1384

కన్యకావాదము · *kanyakā vādamu* యువతీవశీకరణ తంత్రవిశేషము *Science of love of maidens* పదాంజన ఖడ్గయోగఘుటికా కంన్యకావాద మంత్రవాద ధాత్రువాద ధూమ్రవాద గారుడవాద రసవాద వాదిగళని NI Udayagiri, 14 (శ 1168)

కన్యమాసము . *kanya māsamu* సూర్యుఁడు కన్యారాశిలో సంచరించుకాలము, *The month (solar) in which the sun moves in the sixth sign Virgo* స్వస్తి శ్రీ శకాబ్దంబులు గు నేణ్టి కన్యమాస సూయ్యగ్రహణ నిమిత్తమున SII X, 693 (శ. 1068)

కన్యసంక్రాంతి *kanyasamkrāmtı* సూర్యుడు కన్యారాశిలో ప్రవేశించు కాలము కన్యాసంక్రమణము *The time in which the sun enters the sign of Virgo* శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవ ౩ అగు నేంటి కన్యసంక్రాంతి నిమిత్తమున స్థానపతులు ·శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నిచ్చిన అఖండవర్తిలోహదివియ SII IV, 1013 (శ 986)

కన్యాదానము *kanyā dānamu* కన్య నొకవరుని కిచ్చి వివాహము గావించుట షోడశమహాదానములలో నొకటి *Giving a girl in marriage without taking any money One of the sixteen*

great gifts ఆదిం జెప్పంగంబడ్డ ధమ్మ్మఁవులు ధమ్మ్మఁరంభుణే చ్రేసె విద్యాదానంబు హిరణ్యదానమును భూదానంబు గోదాన కన్యాదానం బూలు నాంగ్గంబూని మహిలోనను పుట్టపుంబట్ట నుత్పాదించె న్మటి తమ్మ్మ భోము ద్భోగి సత్రంబులు ప్రపలు చెక్కలును SII VI, 100

కపచెట్టు *kapacettu* వృక్షవిశేషము *A kind of tree* అంతట వేమవరపుపొలములోను పుంత దగ్గఱను ఒక కపచెట్టు ఉన్నది EI XIII 23 (శ 1856)

కపిగోత్రుడు *kapigōtrudu* కపిఋషిగోత్రుడు *A person who belongs to the lineage of sage Kapi* (1) కపిగోత్రే సూర్య్యఁదేవ భట్టోపాధ్యాయో పురాణ పారకాః SII V, 1233 (2) (చోడభక్తిరాజు పెంటపాడుశాసనము) వరదయగణవయ ఛామన ఘట శాస్త్యభిరామ్ర్రయో యజుర్వేదీ। మౌద్గల్య పూతిమాష కపిగోత్రాశ్చార్థ భాగినః క్రమశః EI XXXII, 43 (శ 1265)

కపిలబావి *kapila bāvi* (త కపిలై) కపిలెనూయి మోటగలనూయి *Well with a water lift or wheel* మదనూరిడ చెరువ్సీమ పొలం వివరము తూర్పుఁం బడమురలకు పోతుగట్టు అందుకు తూర్పుఁకపిల బావి తూర్పుఁనం బెలిగుంట NI Ongole 71 (శ 1421)

కపురాలు *kapurālu* గర్భగుడి కప్పుపై నున్న రాళ్లదూలములు *The stone beams covering the sanctum* మహాదేవిచెలఁ శ్రీ చెన్నకేశవదేవర నగరి గర్భగ్రుహ మందుల దూలం విఱిగివడితేని క్రొత్తపెటించిన దూలపువకెను కపురాలున్ను దారశాఖలున్ను గండెవట్ల తలుపులున్ను పేరూరి ముక్తిరాజుంగారు తమతండ్రి అప్పలురాజుంగారి కిన్ని తమతల్లి పోసాన్నింగారికిన్ని తమతోపుట్టి అన్న పెద్దిరాజుంగారి కిన్ని పుణ్యంగాను చేయించిన వరువుంబని SII X, 569 (శ 1816)

కప్పడము *kappadamu* (క కప్పడ సం కర్పటి) సన్యాసుల శాటి *Cloth worn by mendicants* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం దిరివీథిం బనియతవస్సులు వదుణ్ణికు నిరుపూట నకుం గప్పడమునకుం నిత్యనిబన్ధము SII IV, 1048

కమతము *kamatamu* (క కమత త కమత్తోళిల్) సాగుబడి సేద్యము భూస్వామి (జమిందారు, జాగీరుదారు, ఈనాందారు) తన స్వంత పరికరములతో కూలివాండ్ర సహాయమున నొనర్చు వ్యవసాయము *The land which a zamindar, Jagirdar, or Inamdar keeps in his own hands, cultivated by labourers, in distinction to that, which he lets out in farm (w) The cultivation which owner carries on with his own stock, but by the labour of another who is paid for his work (k)* కోటినే చినతింమానాయనింగారు ఇచ్చిన చెరువు ధర్మశాసనం వుదయగిరి శీమలోని విడవలూరి గ్రామానను పండిన నానాధాన్యాలకు నగరికమతాల ములువు లును భటవృత్తిమాన్యాలును సహా వి త్తినపుటికల పుట్టికి కుంచడు మేర సాగింస్తిమి NI Nellore, (124) (శ 1504)

కమలనేత్రి *kamalanētri* కమలనేత్ర యనుటకు మారుగా కమలనేత్రి యను ప్రయోగము కమలమువంటి నేత్రములుగలది శ్రీ వెణ్ణిమణ్ణతోని ఖణ్డిత ద్యుతిదీపు మమర నిచ్చె విమలకమలనేత్రి SII IV, 1007 (శ 987)

కమ్మకులోద్భవుడు *kammakulōdbhavudu* కరణకమ్మ కులమున జన్మించిన బ్రాహ్మణుడు *Person who is born in karana kamma brahmin family* రాజితకీర్తులఁలట్టి యకరంబునం గమ్మకులోద్భవులు భరద్వాజ మునీంద్రగోత్రజులు వలుపురు SII VI, 235

కమ్మకోమటి *kammakōmati* కమ్మనాటికోమటి *A vaisya belonging to kammanadu* (1) విశాఖపట్టనమున కమ్మకోమటి మేడిస్సెట్టి కొడుకు పాపయ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డ వత్తిఁ లోహదివియ ౧ SII IV, 1012 (శ 990) (2) జననాథ పురమున కమ్మకోమటి మేడిసెట్టికొడుకు కొమ్మిసెట్టి శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డవత్తిఁ లోహదణ్డుదివియ ౧ SII IV, 1091 (శ 1072)

కమ్మద్విజుడు *kammadvijudu* కరణకమ్మ బ్రాహ్మణుడు *Brahmin belonging to karana kamma family* శ్రీ మత్యంద్రమహీతలే స్తి నగరం తే నాంజనా సూనునా దత్తం వానర సైజ్ఞివం ప్రకటితం కమ్మ ద్విజేభ్య స్సిరం॥ SII IV 664 (శ 1060)

కమ్మరుడు *kammarudu* కమ్మనాటివాడు కమ్మాన్వయుడు *Person born in kammanādu* బెజవాడ కమ్మరుడై తమకొడ్క సెట్టి ప్రోలిసెట్టి "కమ్మాన్వయానన్ద శ్రీ ప్రోలిసెట్టిగ్నుణి" SII IV, 1279 (శ 1128)

కమ్మరేనుపండ్లు *kammarēnupamdlu* కమ్మరేగుపండ్లు ఒదరి విశేషము (సూ ని) ఒక ఫలవిశేషము *A kind of fruit* కూరకాయ శేహారు తెల్లాను ఇచ్చిన ఆయాలు కూరకాయ భండ్లయందు కంమ రెనుపండ్లు భండిన పాదిక SII VII, 734 (1228 *AD*)

కమ్మవైశ్యుడు. *kammavaisyudu* కమ్మనాటి కోమటి *Vaisya belonging to kammanadu* (1) ప్రేంపల్లిభావనారాయణదేవరకు కమ్మవైశ్యులలోం గనువృత్తి నకరపురుముండైన నగరీశ్వర తమ్మి సెట్టియైన బ్రమ్మిసెట్టికిం జక్కమనాయకుఱాలికి నుపుత్రుండైన కన్ని సెట్టి SII IV, 136 (శ 1071)

(2) వరగం గమ్మవైశ్యనిధి భట్టిపురేశుండు ప్రోలిసెట్టి కం బురుహదళాక్షి ప్రోలమ సుపుత్రుండు యాయ్తమసెట్టి పెట్టె శ్రీ నరసిపురంబు క్రిష్ణునకు సంధ్యదీపము శాశ్వతంబుగాం బురకరకైరవా ప్త శశిభూరి శకర్వులులుర్వీఁ పర్వఁంగాను।

SII V, 179 (శ 1158)

కమ్మాసారి *kammāsāri* కమ్మరవాడు. లోహకారుడు. ఈ శాసనములో కమ్మరవాండ్రపై విధించిన పన్ను సూచింపబడినది *Blacksmith In the inscription, the tax levied on blacksmiths*

is indicated ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రాక్కర్ణం పరాంత కో నృపతః। కమ్మాసారి పేరు ౧ ణ్టకి చి ౮ SII IV, 1384

కమ్మి *kammi* వెదురు లోనగువాని కమ్మి (క ర) కడ్డి (సూ ని) కొలమానము *A bamboo pole A measure, a line* పొలం కొల నిన్నర్ణయం యీ పిడి మూరకమ్మిని వగ్గం ౧కి ముప్పయి యెనిమిదింటి లెఖను గ్రామాలు ౧౬ టి కిన్ని SII X, 748 (శ 1499)

కయిలుపాటు *kayilupāṭu* కయలు, కైలు + పాటు, కయలు, కైలు పండినధాన్యపు కొలత (క ర) పాటు=పద్ధతి కర్షకుడును,ప్రభుత్వమును,పంటధాన్యమును పంచుకొనుటకు బూర్వముగల ధాన్యరాశి పరిమాణము *The actual measurement of the crop after it is threshed and before its division between the cultivator and the tenant* మందపాటి కుమార రామభద్రరాజుగారు వ్రాయించ్చిన భూదానధర్మశాసన పత్రిక క్రమమెట్లన్నను మాకు మన్నెకావలి సరిదేశముఖ మిరాసీల్కుంన్ను యిజారాకుంన్నును నడుస్తూవుంన్న చీమకుర్తి సముతులో కొప్పోలు పొలానీ మీకు కయిలు పాటునకు ౨ రెండ్లు కుచ్చళ్లపొలిం సర్వమాన్యం NI Ongole 102 (శ 1684)

కయ్య *kayya* వరిభూమి *A rice field* మాకు గురాలమద్గు గ్రామం అమరంకు యిచ్చిరి గన్కు నీలావరు వెంకటస్వామినిన్ని సంజీవరాయల దేవుళంను యుద్ధరిస్తివి గన్కును నారెండు దోవఉత్తరం తూప్పర్ణ భాగాన కైఇ ఇచ్చినా రతండు NI Podili, 18 (శ 1291)

కర *kara* (క కరె, తు కఱ) గట్టు *Bank* విక్రమేంద్రభట్టారక వర్మర్ణ చెర్యోర కర తుణ్డినామధేయా గ్రామేయకా యేవం అజ్ఞాపయతి APAS-8 (అరవశతాబ్దము)

కరండవాదకుడు *karamda vādakudu* కరండమును వాయించువాడు కరండము ఆనద్ధవాద్యములు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి దానిని వాయించువాడు *A person who plays on karamda, a kind of drum, one of the eighteen kinds of musical instruments* ఏకైకోభజతి మృదంగనాదకో ద్వాత్రిం నన్వ ల రం।ధ పూరకళ్ప్రత్యేకం చరణయుగం తు కాహలాయ ధ్మాతారౌ। జలజ కరండవాద కౌ చ। H A S 13-1

కరడకాండు *karadakāmdu* కరడమును వాయించువాడు జేగంటను ప్రమోగించువాడు *karadi=An oblong drum beatten on both sides (k) A person who beats the said drum* ఈ సాహసముల్లుండు తనసేసినఈధమ్మర్ణవులు మద్యలకాంద్రుడుఆఖువురునుఆవుజకాండు కరడకాండు కహాళకాండు మేలినాయకుంగా పద్రకుపేరు ఒక్కణ్టి నిత్యరెండు కుంచాలు కూడును అర్ధర్ణతమలమును నెలకు అప్పాలు మూండును పండాది జీతకొల్చు నల్వయి రెండు పుట్లు - SII V, 1188. (శ 1172)

కరణకర్మికము · *karanakarmikamu* దేవాలయ కర్మకారులును, లెక్కలనువ్రాయువాడును *The temple servants and the accountant jointly* సూరవరాజు పంప్పున శ్రీ వీరభద్రేశ్వర మహాదేవర స్థానపతులుం బూజారులుం కరణకమ్మిర్ణకంగ్గాను ఇచ్చిన శాసననిబద్ధము SII X, 194 (శ 1098)

కరణము *karanamu* గ్రామలెక్కలు వ్రాయువాడు గ్రామాధికారముఖ్యుఁడు ప్రతినిధి కార్యకర్త *A village accountant, one of the chief officers of village a deputy, an agent* (1) స్వస్తి శ్రీ మన్మహా మండ్డలేశ్వరప్పల మహాదేవికరణము కేతరాజు విజయువాడ మల్లేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఖండ్డదీపమునకు నిచ్చిన మోదాలు SII IV, 788 (శ 1168) (2) రామనాథదేవరకు గణపతిదేవ మహారాజులకుం దమ తల్లిదంద్రులకుం ధమ్మర్ణవుగాను గరణము మారయం రావూరి దగ్గుబాటి పొలమరునుం బెట్టిన చేను ౧ ౫ SII X, 303 (శ 1167) (3) శ్రీ సూరేశ్వర దేవర గోపురము కలకోట వెట్టించ్చిన వాండు కారెంపూండి పూర్వర్ణవ్రిత్తికాడు కందప్పర్ణదేవనికొడుకు కరణము అన్నిపెద్ది SII X, 402 (శ 1186) (4) స్వస్తిశ్రీ ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు అఅలూరి కరణాలున్ను రెడ్లున్ను NI Ongole, 8 (శ 1239)

కరణాయము *karanāyamu*, కరణ మనగా పొలము భూమి *A field (k)* ఆయము=పన్ను *Tax or fee levied on fields* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కొండ పడమటి బుద్ధరాజులు మహాదేవరకు నొంచిన పాటి నుం గరణాయముగా సమస్తాయములు SII X, 227

కరణీకకాణయాచికాపులు *karanīkakāṇayācikāpulu* కరణములును కాణయాచి కాపులును *The accountants and mirasidars* వుదయగిరి దుగర్ణమందును శ్రీ రగునాయకులకు గ్రామాలు చిల్లర నరకులవల్లవచ్చే ఆదాయమున్ను నిత్యమున్ను కోవిలకు నిత్యనైవేద్యాదులు దీపారాధన జఱిగించెడి ఉపహారాలును ఇస్తిమి ఈ కరణీక కాణయాచి కాపులను కట్టడి నెల ౧కి చక్ర గ ౧ వరహాలెఖను నేండు ౧కి చక్ర గ ౫౨ పంద్రెండు వరహాలున్ను దిన్న ౫కి ప్రసాదం పశినాలుగు పండ్లున్ను యీ కట్టడిన పుచ్చుక కోవిలలెఖ వ్రాసుక — మీ పుత్రపౌవిత్ర పారంపర్యంత్తం అనుభవించి బ్రతుకువారు NI Udayagiri, 22 (శ 1474)

కరణీకపుమాన్యము *karanikapumānyamu* గ్రామలెక్కలను వ్రాయుట కిచ్చిన మాన్యము *The rent-free land given for performance of the office of karanam* మచ్చపురం బొల్లికొండ అనుమంత్త పెరుమాళ్ల ప్రతిష్ట శేయించ్చిన మచ్చపురపు కరణం సమర్పిర్ణంస్తిమి మా కరణీకపుమాన్యంలోను పండిన నానాధాన్యాలు పాలినవుట్ల కల్లాను ఖ ౧ కి=ళ్లై సాగింస్తిమి NI Darsi 52 (శ 1519)

కరణీకవర్తన: *karanīkavartana* (1) కరణము భుక్తికై లేక జీతముకై విధింపఁబడిన పన్ను (2) కరణీకపుమాన్యము (1) *A cess levied originally for the support of the District accountant* (2) *Subsistence paid for the profession of karanika* ఇటువంటి యేకలాస ఖానునింగారు ధర్మవరమునంద్దు తన పేర యెకలాస ఖానపురమని పేట గట్టించి యీ పేటకు కొంలు ఇచ్చిన వివరం। కరణీకవతర్ణన ౪౦। SII X, 753 (శ 1522)

కరనము *karanamu* కార్యనిర్వహణము *Execution, agency, instrument (B)* సకలశాస్త్రార్థపారగులయ్న పెదవణ్డరంగులు అయమపెగ్గెర్ణడలుం గరనమ్మున వణ్డరంగును ఈధమ్మర్ణనివ్వర్ణహనోద్యో

గము న (కు) బృహస్పతి సమానుయ్న పెగ్గెడ కాడెయగారి కొడుకు బెజెయరాజు భా విభవ చైత్రము

కరము *karamu* పన్ను భాగధేయము *Tribute, toll, tax, The revenue of the state, settled allowance to village officers and servants (w)* (1) కొట్టువట్టినామ గ్రామస్సర్వకర పరిహారం కృత్వా దత్తః అస్యావధి విధేః IA XX, P 414 (2) తస్మై కోరమియ నామ్నే సువర్ణ భాండాగార శ్రీ కరణ ముఖ్యాయా యొలవట్టి గ్రామస్సర్వ కరపరిహారేణ అగ్రహారీకృత్య IA. XII. 91-95

కరము . *karamu* హస్తము రెండను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for numeral two* శాకాబ్దె కర నంద ఖేందు గణితే SII X, 171 (శ 1092)

కరవటము *karavaṭamu* (కం ఖరవాటం) క్రయ విక్రయ స్థానము *Market place*, కొండవీటిసీమలోని సుంకము సాగినచోట నల్లాను మూలవీసాలు కొండవీడు వుండు వసంతగరువులాను ఆరు వంట్యా లాను ఉప్పులాలు కరవటాలాను తిరుమలపర్వతాలు మొదలైన వచ్చి పోయి హేది మా న నిర్ణయము EI VI, 230-239 (శ 1442)

కరవట్నాలు *karavaṭnālu* కరపట్టణములు కర=తీరము (క ర) *Bank or shore* వట్నము=పట్టణము నగరము *Town* సముద్రతీర పట్టణము *A sea coast town*, స్వస్తిశ్రీ మతు అనపోతయరెడింగారు మోటు పల్లికిం గోంపు వచ్చు వ్యవహారులకును వ్యవ హారాలవచ్చే కర వట్నాల ద్వీపాంతరాల వెవహారులకును యిచ్చిన శాసన గంభము SII X, 556 (శ 1280)

కరవాక *karavāka* సముద్రపుగట్టు నోరనుండెడి చెమ్మనేల (క ర) *A back water or marsh near the sea (B)* పాకల బింగిన పల్లె తుమ్మలపెంట నరకారు వుదరగిరి జువ్వలదిన్నె క్రిష్ణాపట్నం గంగ పట్నం నరకారు సర్వేపల్లి యిశికపల్లి గోగులపల్లి అల్లూరు నరకారు కంభం వగైరా కరవాక బందల్లలో (ఉప్పు) వట్టె అంబాడీలు NI C P 4 (శ 1668)

కరవాలభైరవమంటపము . *karavālaBhairavamamṭāpamu* కరవాలభైరవ బిరుదాంకితుడగు చాళుక్యరాజుచే నిర్మింపబడిన మంటపము *A porch constructed by karavalabhairava, A title of an Eastern Chalukya King* డుత్తిక వానికి రవి సోమీ శ్వరదేవర ముందట శ్రీ విజయాదిత్య దేవర యెత్తించి కరవాల భైరవ మంటపము SII X, 11 (శ 1142)

కరికపిలి *karikapili* కపిలగోవు *A black cow* దీన్ని లేదన్న వారు గంగకటిత కరికపిలిం బొడిచిన పాపానం బోఇ పెద్దకొడ కును కపాలానం గుడిచినవారు NI Darsi, 24 (శ 1180)

కరియముదు *kariyamudu* కరి+అముదు కటి *kari* = వచ్చిది గాని వండినదిగాని కూర *Vegetable of any kind, raw or boiled A vegetable offering* (1) మహామండలేశ్వర ఇనుమడి దేవమహా రాజులు చెన్నకేశవ పెరుమాళ్లు తిరుప్రతిష్ట తిరుముట్టము కళాంశ నిర్వాహము శేసి॥ కరియముదునకూను వూవులకును తోటలు ౨॥ NI Kanigiri, 24 (శ 1190) (2) అటిఅముదు SII V, 1249 (శ 1215).

కరియెముదుతళిఘె *kariyemudutalighe* కరియముదు పెట్టు పాత్రము *A plate containing the vegetable offering or curry* మంగళగిరిశ్రీనరసింహ్వులకు తాళ్లపాక చినతిరుమలయ్యగారు సమర్పించ్చి యిచ్చిన క్షేత్రం ఇందుకు వినియోగం॥ శ్రీ వైష్ణ వులు యెనమండ్రకున్ను కలువు చమరు కరియమొదుతళిఘె ఆకులు సహితం సమర్పణ SII IV, 710

కర్కటకసంక్రంతి *karkatakasamkramti* సూర్యుడు కర్కాటక రాశిలో ప్రవేశించుదినము *The day on which the sun enters the sign of Cancer* శ్రీ మదనన్తదేవ ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్స ౩౩ గు (శాహి కక్కుటక సంక్రాంతి మొదలుగా SII V, 1032 (శ 1048)

కర్ణంవరులు *karnamvarulu* కరణమువరులు కరణమువారు *The village accountant* వెంగనకు క వ రొఖాలు వకెన్ని కనణంవరుల సమతిద యిచిన ధిలు ౬౦౦ SII- X, 781

కర్పూరకాంతులు *karpūrakāmtulu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* రాయలసింహాచల శాసనము నైవేద్యానకు కపూర కాంతులు ౮ SII VI, 695 (శ 1441)

కర్పూరము· *karp ramu* ఘనసారము *Camphor* ఉభయ నానా దేశి నిచ్చిన ఆయాలు కప్పూరమునందు వీశెను రెండు సింనాలు SII VII, 734 (1228 *AD*)

కర్పూరవర్తి అఖండదీపము *karpūravarti akhamdadīpamu* నిత్యము కర్పూర ధూపమునకై వినియోగింపబడు దీపము *A lamp cup for lighting camphor for ārati* శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర కొణ్డపడమటి బుద్ధరాజుల పెట్టిన కపూరవర్తిక యఖణ్డ దీప ౧కి ప్రాదాద్దీపమఖణ్డమూ జ్జ్విత యెశః కపూ్రరవత్తుజ్వలం SII IV, 1050. (శ 1078)

కర్పూరవర్తిఅఖండదీపము *karpūravarti akhamdadīpamu* కర్పూరవర్తిసహితమైన అఖండదీపము దీపదానములలో శ్రేష్ఠము

> తే॥ సల్లకీజాత నిర్యాస మెల్ల దేవ
> తలకు మే లంతకంటెను గుగ్గిలము తెన్స
> యగలు గంధర్వ యక్షోరగాదులకుం బ్రి
> యంబు ధూపదానమునెడ నధిపవర్య

వ ధూపదానంబులయందు నధికతరంబు కర్పూరధూపంబు ఆం మ అను 4 - 12, 18)

శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర కొణ్డపడుమటి బుద్ధరాజుల పెట్టిన కప్పూర వత్తిక యఖణ్డ దీప ౧ కి ప్రాదా ద్దీప మఖణ్డ మూజ్జ్విత యెశః కప్పూర వత్త్యుజ్వలం। SII IV, 1050 (శ 1078)

కర్పూరవ_ర్తిలోహదణ్డుదివియ *karpūravartilōhadaṇḍudiviya* కర్పూరహారతికై వినియోగింపబడు లోహదండముగల దీపము *A metal lamp cup for lighting camphor for arati* బయ్యపనాయ కుణ్డు శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టినకర్పూర్ఙరవ_ర్తిఱలోహదణ్డు దివియ ౧ ఈ దీపము కర్పూర్ఙరము నిత్యపడి రూ ౧ ణ్డికి SII IV, 1130 (శ 1079)

కర్పూరవిడియము: *karpūraviḍiyamu* కర్పూరము+విడియము కర్పూరద్రవ్యముతోఁ గూడిన తాంబూలము పచ్చకర్పూరాది సుగంధ ద్రవ్యములతో మిశితమైన తాంబూలము *Betel with aneca-nut with its spices like camphor* శ్రీ నరసింహనాథునికి మూపటి ధూపావసరమందు తన ద_త్తమైన పాలారగించిన వెనకను ఒక కప్పురవిడియము ఆరగింపను శ్రీ భండారమందు పద్మనిధి గండమాడలు ౬౦ పెట్టి నిత్యమున్ను విడియము ౧ ఆకు పోంకలు పాదికె_త్తు పచ్చ కప్పుఱరము "తాంబూలించ నివేదితుం స్వవిహితశ్రీరార్పణానంతరం" SII VI, 882 (శ 1287)

కర్మ *karma* కర్మి కొలువుకాడు సేవకుడు దేవాలయ పరిచారకుడు *The servant employed in the temple* అనియంక భీమకోలను ముప్పందుము భూమి యఖండదీపమునకు ఈ ప్రాహినిం గాలముఖమైన కమ్మఱయు నింతుల పంద్రెండ్రి కాంపులునై పెట్టిరి SII X, 702 (శ 1071)

కర్మదాసి *karmadāsi* లోహకారకులమునకు జెందిన సేవకుడు భక్తుడు *A servant or devotee belonging to brazier class* విద్దాచరి తమ్ముణ్డు మల్లాచరి। మట్టిత్రినేత్రుణ్డు ప్రాగ్మరభిరుదగల గ్రహ_స్తంబ భిరుద నిగ్రహ సంగ్రమజాతలటా కమ్మఱదాసి శ్రీమతు మల్లాచారి ప్రశ_స్తి॥ SII V, 64

కర్మి *karmi* కర్మకారి అధికారి *Agent or an official other than a servant employed in a temple* రాజనరయణి విన్నెగ రాడ్వారి దేవదానమైన ప్రోలునాణ్టిలోని పులిగుణ్ట ముట్టుపంగెన పాని ప్రవి_త్తి యెఱియక కూంతుఋ బ్రమ్మకకు శ్రీవైష్ణవులు చనులు నిబకఋనం గమ్మిఱయైన పద్మరసు SII V, 62

కర్మికరణాలు: *karmikaraṇālu* కర్మ లనగా దేవకర్ములు పరిచారకులు కరణాలు=అధికారులు స్థానపతులు *The servants and the officers af the temple* (చూ కరణకర్మికము) శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర కమ్మిఱకరణాలు యీ దీవము ఆచంద్రకర్కఱము నడపంగ్గల వారు SII IV, 1115

కఱచేడలు *karacēḍalu,* భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable* శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమందు పూండి కోమటియంగారు తెలిక్కట్టు గండమాడలు ౨౨ పెటి పడశినద్రవ్యము। నిత్యమున్ను ప్రసాదకుంచ్చలు ౪। పెరుపుపట్టువ ౧। అప్పాలు ౨। విడియాలు ౨। కఱచేడలు ౨ SII VI, 833 (శ 1280)

కఱలువారు· *karaluvāru* (క కఱి పచ్చికూర *raw vegetable*) కూరలుతెచ్చిపెట్టువారు (కఱ్యముదునకై) *Persons who bring raw vegetables (form the garden) for the preparation of the vegetable offering (to the deity)* ఇందుకు పురాఇనయు నిచేత తోంటగటు విక్రయముగ విలిచిపెట్టిరి। కఱలువరుకు ౧॥ కుమ్మరులు క ౧ కోనికాంద్రు అ ౧ మాణికాలు మా ౧।।। కఱలవారికి వీరి వసాన పెటిన మా ౪। (SII VI, 729)

కఱిచీడ్లు *karicīḍlu* కఱచేడలు భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable* శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమందు ఇరువై గండమాడలు పెటి నిత్యపడి పాల ప్రసాదము తల్యండు పెరుపు రెండు కుంచాలు అప్పాలు రెండు విడియాలు రెండు కఱిచీడ్లు రెండ్లు పడశిరి SII VI 893 (శ 1278)

కఱితి *kariti* కఱిత + ఇ=కఱితి గట్టు *Bank* సీమానిర్ణయము, క్షేత్రసీమాని పూర్వ్వతః ముయ్యాలి కుట్టున శామీ ఆగ్నేయతః గుణ్ట దక్షిణతః గుణ్డేటి అ(య) కఱితి వేములగోను నారితిత (నైఋతః) వెంచ దక్షిణమున పరువులు పశ్చిమతః పటియ కఱితి EI XVIII 226 - 235

కఱ్ఱ (కఱత) *karta kaṛata* తీరము ఒడ్డు *Bank, shore* (1) దీనికి విలంబము పుట్టించిన వాండు గంగక_ఱ్ఱ వేయి గవిలల బొడిచినవాండు। వారణాసి వ్రచ్చినవాండు SII IV, 989 (శ 1085) (2) దీనినెవ్వరేని విఘ్నము చేసినవారు గంగక_ఱ్ఱ వేయిగవిలల వేయి గవిలల దధియించ్చినవాండు SII IV, 930 (శ 1087),

కఱ్యముదులరసవర్గములు *kaṛyamudularasavargamulu* కఱ్యముదునకు గావలసిన రసవర్గములు రసవర్గము లనఁగా కూరవండుటకొఱకు ఉప్పు, మిరియము మొదలైన ద్రవ్యములు *All the condiments required for the preparation of vegetable offering to the deity* ఉపేంద్ర దేవచక్రవ_ర్తుఱల సుపుత్రులైన రాయనారాఈణ చక్రవ_ర్తుఱలు శ్రీ శ్రీరారామ శ్రీ మహాదేవరకు దీపావళీ మహోత్సవాల నివేద్యాలకు పందుమేసి బియమును ఇ నివేద్యాల మీంది కఱ్యముదుల రసవగ్గాఱలకునై క్షేత్రము SII V, 138. (శ 1288)

కఱ్ఱపనివాడు *kaṛṛapanivāḍu* వంటకట్టెలు తెచ్చువాడు *person who fetches fuel for cooking purposes* కులోత్తుంగచోడ శత్రము పడ్డెడి బ్రాహ్మనికిం బ్రాకు ౩ జీవిత చి ౨ కఱ్ఱపనివానికిం బ్రాకు ౩ జీవితమాడ ౧ SII IV, 1015 (శ 1006)

కఱ్ఱిఅముదు . *kaṛṛiamudu* (చూడుడు కరియముదు) *A vegetable offering* పూజార్థఱమై తిరుమజ్జనమునకు చందనము పుష్పాలు ధూపద్రవ్య దీపమునకు మడపడ్లపై కఱ్ఱిఅముదునకు విడ్యాలు రెండు అప్పాలు పదియింటికింగా పండాదికి నాలువుమాడయు పడుచిన్నాలు పాదికయు SII V, 1188 (శ 1172)

కఱ్ఱు . *kaṛṛu* గట్టు *Bank* దీనిఉ_త్తరము వలని కనుమకు ను_త్తరమైన తుమ్మమ్రానున్ను దీనిఉ_త్తరమున కనుమకట్టి గొంకమ్రానున్ను దీని ఉ_త్తరమున వీరదరిపటికఱ్ఱును దీనిక ఉ_త్తరమున ఙెల్లిగడ్డ వీరదరి పటం గూడినచోటును EI V, 10. (శ 1024)

కలకండము : *kalakamdamu* శర్కరాభేదము *Sugar candy* శ్రీ మల్లికార్జునదేవరకు మధ్యాహ్నపు అవసరాలకు కలకండం పోళి పూరీలకు SII X, 503 (శ 1264)

కలకటరు *kalakaṭaru* (ఆంగ్లము) జిల్లా అధికారి *Collector of a District* చూడుడు "అగోష్టు"

కలప · *kalapa* దారుసామగ్రి *Wood for preparation house hold materials like beams, doors etc* దోసపాటి రుద్రయ హరి హరదేవనికి శ్రీ తొండేశ్వర దేవరనగరికి ఆ యూరి దక్షిణపు వలని తన తొంటన ౫ రాట్నము కలప ఆడి ఎడ్ల ౨ సహితముగా నిచ్చె HAS, 19-68 (శ 1176)

కలము· *kalamu* భూమానవిశేషము *A land measure* ఆ గ్రామంలో కనువడి కలానికి కానుగోయి దేశముఖ మర (మేర) ౩ మూడు అడ్డలున్ను. EI. XIV, 26 (శ 1608)

కలము *kalamu* (ఫ కలమ్) పడవ, ఓడ *A boat, ship* కల మున ఆయమనఁగా నెగుమతి దిగుమతి సరకుల దెచ్చు పడవలపై విధించిన పన్ను లేక సుంకము *Tax or fee levied on each boat Customs duties,* దివి గణపతీశ్వర మహాదేవరకు పదినెనిమిది విషయముల ఉభయ నానాదేసియు నంగెగడ్డ నిచ్చిన ఆయము కలమునం బడ్డచిన్నము

కలయంత. *kalayamta* కల+అంత కలంత ఉన్నంత *As long as* దీవియవెట్టెం బద్మావతియును శోణీనళశులు గలయంతకును ముదమున EI IV, (శ 997)

కలయంతకాలము *kalayamtakālamu* కలుగునంతకాలము ఉన్నంత కాలము ఇక్కడ ఆదిత్యచంద్రుల కలయంతకాల మనగా శాశ్వతమని యర్థము *The period of existence of the sun and moon As long as the sun and the moon endure* (1) చన్ద్రాదిత్యల కల యంతకాలము SII VI, 585 (2) ఆదిత్యచంద్రుల కలయన్తకు బొయ్యగలవాణ్డు SII V, 71 (3) దీవియవెట్టెం బద్మావతియును శోణీనళశులు గలయంతకును ముదమున-దీర్ఘాంసిశాసనము IV, 29 (శ 997)

కలశపాణః *kalasapāna* నీళ్లుతెచ్చుట కుపయోగపడెడు రాగికుండ *A water vessel, a vase made of copper* శ్రీ కూర్మనాథు నికి ఉరువులు తంబరువారు (వా) కలశపాణ ఈ కలశపాణ ౧। SII V, 1172 (శ 1215).

కలితనము *kalitanamu* పరాక్రమము *Bravery* సూద్రక పళ్ళ తలతోడి కులముచాడను కలితనముచాడు SII VI, 117 (శ 1040)

కలియుగకాలము. *kaliyugakālamu* కృతాది చతుర్యుగములలో తుదియుగము *The last of the four yugas The age of kali* కేతనామాత్య రత్నమమర లక్ష్మీధరుడైన కేశవున కత్యంత భక్తితో నాచంద్రతారకముగాంగ నిలిపె నఖణ్డదీపంబు గలియుగకాలంబు కలి యంత్త కెల్ల SII V, 648 (శ 1069)

కలియుగము *kaliyugamu* కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలియుగములను నాల్గు యుగములలో కడపటిది శాసనకాలమును దెల్పు పద్ధతులలో నొకటి నాల్గులక్షల ముప్పదిరెండువేల మనుష్యసంవత్సరములు గలది క్రీ పూ 3102 సంవత్సరము ఫిబ్రవరి పదమూడవతేదీనుండి ప్రారం భము *The fourth age of the world, consisting of* 4,32,000 *years and commencing from 13th February 3102 BC* శుభ మస్తు కలియుగప్రమాణం నాలుగు లక్షలున్ను ముప్పై రెండువేల యేండ్లు స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షాలు వేయింని నమూటడెభై రెండుయేండ్లు అను నేటి సాధారణ నామసంవత్సర మాఘ శుధ పంచమీ సోమవారమునాడు యిభురాహిము శహాశుతుబునములుకు వొడయులుగారిక్కి కోయలకొండ పాళింనిలిపిన శ్యాసన కంభం। HAS 19–32 (శ 1472)

కలియుగాబ్దాలు. *kaliyugābdālu* కలియుగాది సంవత్సరములు *The years from the commencement of kaliyuga* స్వస్తి శ్రీ శాలివాహన శకాబ్దాలు ౧౬౫౦ కలియుగాబ్దాలు ౪౮౩౩ కాంగా అక్షయ సంవత్సర ఆశ్వీజ శు ౨ SII X, 776 (శ 1658)

కలివర్షము· *kalivarsamu* కలియుగసంవత్సము *The year of the kali age* గతేషుకలివర్షేషు। వహ్నినాగాష్టవార్ధిషు। శుభకృత్యం వత్సరాదావూర్జా నాగేశ్వరాలయ॥ నేటికుభకృతు మందు యార్జ గడ్డ కోదండరామన దేశాయిగారు గుడికట్టించిరి SII V, 83. (శ 1704)

కలుకోట· *kalukōta* ఱాతితో నిర్మింపఁబడిన దేవాలయ ప్రాకారము *The wall constructed with stone, around the temple.* (జన్నిగ దేవమహారాజు) శ్రీ సూరేశ్వరదేవర గోపురము కలుకోట పెట్టించిన వాండు కారెంపూడి పూర్వప్రిత్తికాండు కందర్పదేవని కొడుకు కర ణము అన్నిపెద్ది SII X, 402 (శ 1186)

కలుగాడి . *kalugādi* రాతితో నిర్మింపబడిన తొట్టి పశువులు నీరు త్రాగుటకై నీరునింపుటకై యుపయోగింపబడు రాతితొట్టి *A stone trough (or) tub intended to store water for the purposes of drinking water by the Cattle* (1) పోతనబోయుండు ఊరిపడ్మటం జేయించ్చిన ఇట్టికనుయిని కలుగాడిని ఆగాడికి నీల్లెత్తివారికి జీతానకని SII V, 213 (శ 1159) (2) శ్రీ మనుమహామండ లేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు దివ్యశ్రీ పాదపద్మా రాధకులైన గజసాహిణి గుండయనాయంకులు రాజ్యంబు సేయు చుండంగాను ప్రప్పిచెల్ల సమస్తప్రజాను సుఖులై యుండగాను ఆగ్రామమునకు కలుగాడి ధర్మమునకు గాడినూంతను త్తివారి జీతమునకు SII X, 488 (శ. 1221)

కలుగుడి *kalugudi* రాతితో నిర్మింపబడిన దేవాలయము *Temple constructed with stone* అబ్బాపండితులు నల్లంగొండ శ్రీ రంగ రాజులకు సమర్పించిన కలుగుడి తిరువళ్లము NI Udayagiri 7

కలుతిరుముట్టము · *kalutirumuṭṭamu* రాతితో నిర్మింపబడిన దేవాలయము *A temple built with stone* అనవేయరెడ్డింగారు ప్రిథివి రాజ్యము సేయుచుండగాను తంగెడ శ్రీ గోపినాథదేవర సంనిధిని మాచెమరెడ్డింగారికిం బుణ్యముగాను అవుభళ్నాధనిదేవు వెంకంగారు కలుతిరుముట్టము గట్టి ఆడుపారలం బన్నిద్దఱాను ప్రతిష్ఠ సేసెను SII X, 557 (శ 1295)

కలుతూము *kalutumu* రాతితో నిర్మింపబడిన తూము *A sluice made of stone* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కందూరి ఒదయన చోడ మహారాజు రాజ్యానం గొండపల్లి పెద్దచెఱ్వునకుం గలుతూము వెట్టిచ్చి H A S 19 – 18 (శ 1097)

కలుహారగంధి *kaluhāragamdhi* కల్హారగంధి సౌగంధికము వంటి పరిమళముగల శ్రీ మేరు గుణావతారుండగు మేడనికిం గలుహార గన్ధి అంభోరుహనేత్రి అన్వయవిభూషణి నాంరగు మేడమాంబకునుం SII VI, 672 (శ 1061)

కల్పాంతరస్థాయి *kalpāmtarasthāyi* కల్పము=ప్రళయము kalpa=distruction or the end of the world- ప్రళయాంతము వఱకు నిల్చునది *Lasting till the end of the world* శ్రీ మతువేమయరడ్డింగారు తమతమ్ముండు మల్లయరడ్డింగారికి అక్షయ పుణ్యముగాను గుడిమీంది సువన్నకలశాలు కల్పాంతరస్థాయిగాను సమప్పణ చేసెరి SII V 243 (శ 1267).

కల్యాణగోత్రము *kalyānagōtramu* ఒకానొక వైష్ణవ వంశగోత్రము *A vaishnava family deriving from the lineage of the sage Kalyana* వరదళమ్మాళ కల్యాణగోత్ర॥ SII V, 1231

కల్యాణవేది *kalyānavēdi* కళ్యాణమండపము *The porch marriage festival of the deity* రెంటూరి చిట్టమరునుంగారు కాకాండిని అంగడి వీరేశ్వరునింన్ని భద్రకాళింన్ని। విషభేశ్వర నింని చేయించ్చి పతిష్ఠలు చేసి। గర్భగృహం। అంతరాళకం। శిఖరం। మండపం। ప్రకారం। గోపురాలు। కళ్యాణవేది మొదలైనవి కట్టించ్చి SII IV, 702 (శ 1440)

కల్యాణోత్సవము *kalyānōtsavamu* దేవుని వివాహోత్సవము *The marriage festival (of the deity)* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర కల్యాణోత్సవ నిమిత్తమున శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర భీమగొట్టము బయ్యరాజుల ద్వితీయ లక్ష్మిసమానమైన లక్ష్మిమహాదేవులు SII IV, 1209 (శ 1079)

కల్లు *kallu* ఱాయి గ్రామనామాంత్య పదము *Stone A suffix to place-names* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీ మహాదేవర అంగరంగ భోగములకు దంన్నాలకోట స్థళములోని నమిలికల్లు అనియెడి గ్రామము SII X, 553 (శ 1275)

కల్లుమఠము *kallumaṭhamu* శ్రీశైలక్షేత్రము నందలి సుప్రసిద్ధ శైవమఠము *A saiva monastery in the sacred shrine of the Srisaila* కాకతీయ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యము సేయుచుండగాను శ్రీ మనుమహాప్రధాని వేపేటికామయ్యంగారు శ్రీ పర్వతము శ్రీ మల్లికార్జునదేవర మధ్యాన్న అవసరాలకు కల్లుమఠమువారికి కంన్నాటిలోని చిలుకల గుడిపాడును రేగడు ఖ ౧౦ న్ని ఇస్తిమి SII X, 503 (శ 1234)

కళపాత్ర *kalapātra* పాత్రవిశేషము *A kind of plate* శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీపాదాలు శ్రీ కూమ్మనాథుని సన్నిధిని ఈ కళశ పాణ ౧ ముత ౧ కళపాత్ర ౧ గా ఉరువులు పెట్టిరి SII V, 1172 (శ 1215)

కళసనిర్వాణము *kalasanirvānamu* దేవాలయ శిఖరాగ్రముపైన లోహముతో చేయబడిన కళసాకారముగల అలంకరణమును ప్రతిష్ఠించుట *Placing of an ornamental piece of brass etc, on the spine of a temple the placing of a gilt ornament in the form of a vase on the pinnacle of a pagoda* భీమజీయన దన చేతిదనమున కళశ నిర్వాణముగాం జేయించిన ఈత్రికూటము H A S 13 – 49 (శ 1138)

కళింగపరీక్ష *kalimgapariksa* కళింగనగరపాలకుడు (సం కళింగ నగరాధ్యక్ష - సంస్కృతభాగము) *The commissioner or superintendent of the town of Kalinga* (1) క॰ ౕ ౕ పురుసోత్తము జయ్యనన్య వెవరణకాలె భోగపరీక్షకన్య నారాయణ సేనావతి రథికారే॥ SII V, 1205 (2) కళింగపరీక్షులు హేమకరాపాత్రుండును రవిదాసపటానాయుండును శ్రీకూర్మనాథదేవరకు ఖండరన కలంపి గ్రామనకు మన్నవిడిచిరి। కళింగనగరాధ్యక్షా హేమన్ధరవీకుళౌ।౨ శ్రీ కూర్మనాథ పరిచారక రక్షణాయ లోకోపకార మిదం పరలోక సాధ్యం। శైలాభిధాన మతిదుష్కరకర్మకాభ్యాం త్యక్తం కళింగనగర ప్రతిపాలకాభ్యాం। SII V, 1198 – 99 (శ 1378)

కళింగభండారము *kalingabhamdāramu* కళింగదేశమునకుం జెందెడి భండారము *The treasury relating to the Kalinga dominion, the contents of which go to the kalinga ruler* ప్రతాపశ్రీపురుషోత్తమ దేవమహారాజులు శ్రీ నరసింహనాథుని నగరియందు ఇం త్తవ్వట్టుకై కళింగభండారాన పెద్దసుంఖానకుం జెల్లిచ్చి సింహాద్రి అటవరాన ఱవు పర్వతభోగసుంఖ్యం యేండాదికిన్ని పనుకాణి టంకాలు ౩౦౦ మున్నూఱు ఇభోగానకు ఇచ్చెను SII VI, 844 (శ 1394)

కళింగరక్షపాలుడు *kalingaraksapāludu* కళింగదేశ రక్షపాలకుడు లేదా కళింగనగరాధ్యక్షుడు కళింగపరీక్ష *The protector of the realm of Kalinga, or the superintendent of the town of Kalinga* శ్రీ వీరాధివీర శ్రీ భానుదేవరు కళింగరక్షపాలకు కొదమ సింహ్యామైన తామరసెఱున పురమజి శ్రీరామ సేనాపతులు SII V, 1183 (శ 1248)

కళింగవ్యాపారి *kalingavyāpāri* కళింగదేశవర్తకుడు *The trader belonging to the kalinga country* కళింగవ్యాపారి కంచి

మహాసేనాపతి తన భార్యార్ధకుం బుణ్యముగా శ్రీ నరసింహ నాథునికినిత్యమున్ను ఒక తిరుమాల చాతను SII VI, 819 (శ 1295)

కళ్యాణమండపము *kalyānamaṇdapamu* దేవుని కళ్యాణోత్సవము లకై నిర్మింపబడిన ప్రత్యేక మండపము *A porch constructed to celebrate the marriage festival of the deity* తస్యోదంచిత పంచ్చధారనగరీ ధమేశ్వర స్యోజితం ప్రత్యబ్దం పరిణేతు రీశితురిదం సంజాతచేతోభువః। కళ్యాణోత్సవమండ్డపం సవిభవం ప్రాకల్పయ వృక్తి మార్గ శ్చాళుక్యాన్వయ విష్ణువర్ధనకులః శ్రీ విశ్వభూమీశ్వరః॥ SII VI, 665

కవదివియకోలలు. *kavadiviyakōlalu* జంట దివిటీలు *Two torches* పీర శ్రీబలి అవసరమునాపట్టను పెటిన ఇనూవ కవదివియకోలలు పదియును తంబ్బముం త్త ఒక్కండు SII V, 1265 (శ 1129)

కవల్య *kavalya* తమలపాకులమోద *A bundle of betel leaves* శ్రీ కూమ్మనాథదేవరు ఆరగించ్చెడి నైవేద్యములు విడియాల పోంకలు మున్నూఱును ఆకులు పదు గట్టుం గవల్యయును కప్పూరము ఎత్తు రెండు పాదికలును SII V, 1275.

కవిరాజ్యగోత్రులు *kavirajyagōtrulu* ఇది యొక బ్రాహ్మణేతర కుల గోత్రము *A lineage of that name relating to the fourth caste* కవిరాజ్యగోత్రులైన జగోస్వరమహాసేనపతి సువుత్రుండు అఇన కళింగమాణి శ్రీ విస్వనథజునంగరూ SII V, 1239 (శ 1340),

కవులపసురము *kavulapasuramu* కపిలగోవు *A tawny cow* ఇమార్గము బానరాణ వచ్చినవారము గంగ్గకఱత కవులపసు రము పథియించినవారము SII VI, 200

కవులుమర్యాద *kavulumaryāda* కవులుకట్టుబాటు *The lease agreement* శ్రీ వీర సదాశివమహారాయలు పృథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండ్డంగాను శ్రీరంగరాజులుంగారు తిరుమంగయాళువారికు సమప్పించిన తోంట యీ చతుస్సీమకున్ను లోనైన స్థలం ఘటునరికి వాంగుపూడి పించ్చి చేయించ్చిన కవులు మర్యాదను యేండు ౧ కి ఘంట్టిగ ౧ వరహానీచొవనను శ్రీ విర తేశ్వరులు శ్రీ భాండారానకు ఎమ ప్పించ్చి మాకు (ఠ) పాళికి వచ్చిన ఆదాయము SII IV 279 (శ 1488)

కవుల్లాయము *kavullāyamu* కౌళ్లపై వచ్చు రాబడి *Lease fees* ఇదిగాక వూళ్లోను కవుల్లాయమున్ను బంబెల్ను దేవునికి దీపారాధనకు యిస్తిమి NI, Gudur, 110 (శ 1586)

కశిపుడు *kasipudu* కశ్యపగోత్రుడు *Person belonging to the kasyapagōtra* కోటగణపతిదేవమహారాజులు . తమకు ధమ్మార్ఢంబుగా నిచ్చిన వ్రిత్తులు కశిపులైన కామదేవపెద్ది ౧ తు ౧౦ SII X, 281 (శ 1166) (ఇచ్చట 'కశిపులు' - గౌరవార్థక బహువచనము

కశ్యపగోత్రుడు. *kasyapagōtrudu* కశ్యపముని గోత్రుడు *A person who belongs to the lineage of Kasyapa* శ్రీరామభట్టః మాధవ భట్టః ఇతి కశ్యపగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

కశ్యపుడు *kasyapudu* కశ్యపగోత్రుడైన బ్రాహ్మణుడు *Brahmin who belongs to the lineage of sage Kasyapa* కోట గణపతిదేవ మహారాజు తమకుం ధమ్మార్థంబుగా నిచ్చిన వ్రిత్తులు కశ్యపులైన ఎఱపోతపెద్ది ఖ ౧ SII X, 281 (శ 1156)

కసవువాడు *kasavuvādu* పెంటనూడ్చువాడు *Person who sweeps rubbish* దేవరఆలముప్రవన ౽౪ వంటచెఱకులకు న ౪ నంకు వానికి న ౧౪ తోంటవానికి న ౧ కసవువానికి న ౪ గిడవవారికి న ౪ నంకువారికి వరిచేను గు ౺ NI Atmakur, 25 (శ 1207)

కసుబే *kasubē* (ప్ర కసబ్ హిం కసబా) ఒకచిన్న పట్టణము *A small town* తర్వాత కసుబే కాండికొండ్డకాశ్యరతు వనికో బతు SII X, 759 (శ 1585)

కస్తూరి *kastūri* మృగమదము *Musk* ఉభయ నానాదేశి నిచ్చిన ఆయాలు కస్తూరి అందు నూఱు విణాలను రెండు ఎన్నాలు SII VII, 734 (1228 AD)

కహళకాడు *kahalakādu* కాహళియూదువాడు కాహళ కాహళి= బాకా *A horn (k) A person who blows the horn* ఈ సంప్ర దాయమునట్టు వునికి జీతము పండాదికి మంద్యలకాండ్రు ఆఱువురును ఆవుజకాండు కరడకాండు కహళకాండు (కరడకాండు) మేలినాయ కుంగా పదుండ్రకు పేరు ఒక్కణ్ణి నిత్య రెండు కుంచ్చాలు కూడును అర్ధ తమలమును నెలకును అప్పాలు మూండును పండ ది జీతకొల్పు నల్వయి రెండు పుట్లు SII V, 1188 (శ 1172)

కా

కాంగా *kāmgā* (కాన్ + కాన్) కాగా, కావున, అగునట్టి *'Which is'* స్వస్తి శ్రీ శాలివాహన శకాబ్దాలు ౧౬౫౮ కలియుగాబ్దాలు ౪౮౫౭ కాంగా అక్షయ సంవత్సర అశ్విజ శు ౨ SII X, 776 (శ 1658)

కాండ *kāmda* గ్రామనామాంత్యపదము *A suffix to village names* గణపతి నృపతేః కాకతీశస్య రాజ్యే కాకాండాఖ్యే గ్రహరే వ్యతనుత విధివత్ కేశవస్య ప్రతిష్ఠాం దేవో SII X, 309 (శ 1168)

కాండవశాఖ. *kāmdavasākha* శుక్లయజుర్వేదమునకు చెందినశాఖ *The school of white yajurveda* గోపాళ మహాసేనాపతులకొడుకు నరసింహదాసులైన నారాయణ సేనాపతులు కళింగదేశపరీక్షకై వచ్చి శ్రీ సింహగిరియందు కాండవశాఖ తైత్తిరీయశాఖలు చదువించ్చెటి ఘడి కానులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దఱకు నిబన్ధాలు మూండును SII VI, 904

కాండు *kāṁḍu* వృత్తికారులకు మతుబర్థమున జేర్చు పదము *A common appellation added to the names of persons who follow certain professions* దేవకి దేవరల వంగపుత్రిత్తులు మద్దెల కాంద్రు ముప్వురు ముండు మఱుతురా మూండుపుట్లు ఆవండికొనికి మఱుతురు భూమి వాసెకానికి మఱుతురు భూమిన్ని యెత్తుకానికి ఆబందుమున్న కొడిలకానికి మత్తురుం బట్టిన్ని తె శా కా శా 40

కాంపపెట్టు *kāmpapettu* రక్షణము కొఱకై ఏర్పాటుచేయు *To make arrangement for protection* అనియంక భీమీశ్వర దేవరకుం దిరువాండి కూంత్తులు రాజరాజదేవర వేలామున నడ్వం గాంపవెట్టి అఖండవత్తిఃదివియ ఆచంద్రాక్కఃము నడవంగలవారు SII V, 1137 (శ 1014)

కాంపు. *kāmpu* వ్యవసాయదారుడు *Cultivator* అనియంక భీమ కోలను ముప్పందుము భూమి అఖండదీపమునకు ఈ(స్రాహినిం గాలముఖ మైన కమ్మఃయు నిందుల పంద్రెణ్టి కాంపులునై పెట్టిరి SII X, 702. (శ 1071)

కాంపు *kāmpu* రక్షకుడు కావలివాడు *Guard, watchman* గొట్యదొన భీమేశ్వరదేవరకు అఖణ్డదీపములు రెణ్టికి నిచ్చిన ఎడ్లు ౧౦౦ వీనిం జేకొని భీమేశ్వరమహాదేవర దీవియ కాంపులైన కేతబోయుణ్డును నల్లబోయుణ్డును రెణ్డఖణ్డదీపములకు నిత్య అడ్డెండు నెయి బోయంగ్గల వారు శాస మం 24 (శ 1070)

కాంస్యతులాభారము *kāmsyatulābhāramu* కంచుతో తులాభారము తూగుట *The rite of weighing against one's person's weight of bronze and distributing it to priests and brahmins* రణితతుల। కాంస్యతులాభారాలు ప్రతాపరాయండు తూగెను॥ తులాప్రదానేన సుపూజయాచ మృష్టాంన్నదానేన సువర్ణదానై। సంరాజితే విఠ్ఠలసేవకోయం ప్రతాపరాయో జగతి ప్రసిద్ధః॥ SII V, 1215 (శ 1519)

కాంస్యపాత్రము· *kāmsyapātramu* కంచుపాత్రము *Bronze vessel* గ్రామం చ సుఖసందోహం నిత్యదీపామృతాయ చ। విమలం కాంస్యపాత్రం చ నైవేద్యాయ దదౌ ప్రభుః॥ NI Ongole, 72 (శ 1368)

కాకితము *kākitamu* (ప కాఘజ్) కాగితము *A paper* ఇటువంటి యెకలాసఖానునిం గారు అద్దంకి సీమలో ధర్మవరమునంద్దు తనపేర యెకలాసఖానపురమని పేట గట్టించి యీ పేటకు కౌంలు ఇచ్చినవివరం। మొదలి పంటికిన్ని రెండో పంటికిన్ని కాకితంలో కౌలుప్రకారమే మూండో పంటనుండి యెల్లకాలానకున్న సలాసు మింద్ద నాల్గోపాలు। SII X, 753 (శ 1522)

కాటుకవట్టు *kāṭukavaṭṭu* ఇదియొక ఒట్టు చచ్చిపోయినవాని కండ్లకు కాటుకపెట్టుట యనునది పాతకములలో నొకటిగా చెప్పబడినది *To apply collyrium* ఈ ధమ్మఃవునకు నెవ్వరేని విఘ్నము దలంచ్చినవారు గంగకఱిత వేయి సేనూఱు గవులం బొడ్చినవారు శ్రీవాణరాసి ప్రచ్చినవారు పెద్దకొడుకు కపాలనమునం గాటుకవట్టినవారు SII X, 173 (శ. 1092)

కాట్యాయనసగోత్రము *kātyāyanasagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణ గోత్రము *The lineage of the sage kātyāyana* కాట్యాయనసగోత్రాయ తైత్తరీయ సబ్రహ్మచారి బ్రాహ్మణ నాగశమఃణే (మారరకుల అనంతశక్తివర్మ శాసనము) EI XXVIII, 39

కాట్యాయనసగోత్రుడు *kātyāyanasagōtrudu* కాట్యాయన ఋషి గోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs to the lineage fo sage Katyayana* కాట్యాయనసగోత్రాయ తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారి బ్రాహ్మణ నాగశమ్మఃణే దుగ్గఃశమ్మఃణేభ్యో EI XXVIII, 39

కాత్రేనివనము *kātrēnivanamu* స్మశానము *Burial ground* గ్రామసీమలు దక్షిణతః మావుణ్డేటి కాత్రేనివనము ఆ సా ప ప 24 1

కాడారంభము *kādārambhamu* (త కాటారంపం) వర్షాధారముచే నొనర్చు మెట్టదుక్కు మెట్టపంటకై చేయుసేద్యము *Dry land or land which depends entirely upon rain for watering, the cultivation of such land (W) Dry cultivation (B)* శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ అచ్యుతదేవ రాయ మహారాయలు మాకు నాయంకరానకు పాలింస్తేను చెల్లివచ్చె గుత్తిరాజ్యంలోని పెన్నబడి స్థలంలోని తాడిపరపను ఆరామేశ్వర దేవునికి దధ్యంన్న అవసరానకు కాడారంభం వెలిపొలం కొలపాటి చేను ఖ ౪ అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగు పుట్లు వెలిచేను ఇస్తిమి SII IV, 801 (శ 1453)

కాడ్లుగడుగు *kādlugadugu* కాళ్లను నీళ్లతో క్షాళనముచేయు దాన మిచ్చుటకు పూర్వము దాత ప్రతిగ్రహీతకు కాళ్లుగడిగి దానమిచ్చుట ఆచారము *Washing the feet with water The custom of donor washing the feet of the donee before confering the gift* కామ్డూరి గోకణ్ణఃచోడమహారాజులు గామనపెగ్గడయల్లుండు గవలియ భీమనపెగ్గడకుం గుక్కుడము ౩౦ టి బడి మాడుప్పుల ప్రభుత్వ మష్టభోగ తేజసామ్యసహితముగాం గాడ్లుగడిగి ధారాపూర్వఃకము సేసిరి HAS 13 - 32 (శ 1043)

కాణము *kāṇamu* (క కాణాచి త కాణియార్చి) వంశపరంపరాగతమైనభూమిఅనుభవము *A heriditary right, particularly of enjoying a certain office or land (B) Right of possession (k)* స్వస్తి శ్రీమత్ సకలలోకాశ్రయ జయసింఘవల్లభ మహారాజులాకుఃపాఱవడువారంబు ప్లూవిండీశ్వరంబున కశాకండుగు మిచ్చి కుడుచువారు యుల్లకాను ఏవెఱుగువారు విత్తత్తిగాణంబు (న్ద్రొ) గ్లొట్టినం గాణంబు చువ్వటూరు గాణంబు SII VI, 584

కాణయాచిస్వాస్థ్యము *kāṇayācisvāsthyamu* వంశపరంపరాగతమైన హక్కు *A hereditary proprietorship* వీరిండ్లకు ముంద్దర గతి గల్పించవలెను విండ్లకు మాన్యాప్యామ్యాలున్న కాణయాచి స్వాస్త్యం యిప్పించవలెను NI Kandukur - 41 (శ 1606)

కాణి *kāṇi* తమిళదేశము నందలి భూపరిమాణ విశేషము 1 3 యకరములు పై శాల్యముగలభూమి *A land measure common in Tamil nadu An extent of land equal to 1 3 acres* హజరతు అలంగీరుపాఛాం అవరంగజేబు సుచాఖాను బాజరు రజబుఖానుదు ఫౌజదారి చేస్తూ పుతేరి కాపుకరణాలూ తిమ్మాభట్లకు ఫరుమానా పుతేరిలో కొండపొలంకాణి (౧) గుంటలు ౭౦౦ అడ్డు ౨౫లు యిందుకు యెవరు వచయేస్తున్నారో వారికి నరకం SII X, 755

కాణ్వశాఖ *kāṇvaśākha* శుక్లయజుర్వేదులలోని యొక శాఖవారు *A branch of white yajurveda brahmins* కాణ్వశాఖ కౌండిన్య గోత్ర సోమయ ఘటశాని కేతనలింగయ దొమ్మన మల్లియ ఘటశాని నళ్ళ యాజుశ్శాఖః। కాణ్వాధితిసోమయ ఘటశాని అల్లాడివిదపి బుగ్వేదీ EI XXXIII, 43 (శ 1265)

కాత్యాయనసూత్రము *kātyāyanasūtramu* బోధాయనాదినవ కల్పసూత్రములలో నొకటి *One of the nine kalpasutras* (1)శుక్లయజుశాఖ కాత్యాయన సూత్రులైన త్రిపురాంతకి తిమ్మాజి ప్రతాపరాయనింగారు SII VI, 1171 (శ 1519) (2) ఆత్రేయ గోత్రసముద్భవః రామాభిధాన పుణ్యపుత్రః కాత్యాయన సూత్రావలంబకః శ్రీ వరదమదనగోపాల శర్మనామా బ్రాహ్మణః। SII V, 1262 (శ 1785)

కాని *kāni* (సం కాకణి) ఒకచిన్న నాణెము *A kind of small coin* (A) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవచోడ మహారాజు భోజనపు మహాజనము నకరము మానకలము నెములము గంచ్చు గద్దె నానం గానియుం గా నిచ్చితిమి SII VI, 637 (శ 1069)

కానిక *kānika* (1) రొక్కరూపమున ప్రతి వెలి(భూపరిమాణము) పై నిచ్చు పన్ను (2) ప్రభువులకుగాని పై అధికారులకుగాని శాబేదారు ఇచ్చు బహుమానము (3) దేవునికి భక్తిపూర్వకముగా నిచ్చు ద్రవ్యము *(1) A tax paid in money on each veli of land* (M E R 1914–15 P 107–108 1917–18 P 165 116)*(2) A present from an inferior to a superior, a donation (w) (3) An offering made in homage to a deity (B)* (1) అంబదేవరాజు శ్రీ త్రిపురాంతక దేవర ఊళ్లను కానిక మొదలుగా సకలమూ మన్నించి ఈ స్థానంవారిం గొలుపు కొనకుండాను ప్రతిపాలించెను SII X, 465 (శ 1212) (2) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రరాజులు రాజ్యము సేయుచు నుండంగాను శ్రీ వాకిటి ఎఱయవెంకంగారు త్రిపురాంతక దేవర ఊళ్ళను కానిక మొదలుగా సకలము మన్నించిరి స్థానము వారిం గొలుపుకొనకుండాను ప్రతిపాలించెను SII X, 509 (శ 1212) (3) శ్రీ చెన్నకేశవదేవ పెరుమాడ్లకు మయిదేవ వెంకంగారి కొడుకు రుద్రదేవునింగారు ఎల్లనాంటికిని కానిక మంనిం స్తిమి SII X, 499. (శ 1288)

కానికదానము *kānikadānamu* (చూడుడు కానిక) దేవునికిచ్చిన కానికదానము *Gift of kānika to the deity* వెలిగోటితిమ్మప్పనాయనింగారు సంగమేశ్వర దేవునికిం సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనం యీ సంగాన నగరికి శెట్టి శేడిగఖడాయం సంగమేశ్వరుని తిర్థం కానిక దానము NI Nellore, 105 (శ 1492)

కానికమాడలు *kānikamāḍalu* కానుకగా నిచ్చిన మాడలు (బంగారునాణెములు) *Gift of gold coins(madalu) as a kanika* కృష్ణదేవరాయలు ఎంహొబ్రదినాథున్ని దర్శించి దేవునికి సమర్పించిన కానికమాడలు గ ౨౦౦౦ SII VI, 694 (శ 1488)

కాను *kānu* హేతువును దెల్పును *On account of* మాల్చిడుగు రట్టగుళ్ల అణతిగాను వసంతీశ్వరంబున కిచ్చినది EI XXVII, 42 (600-700 AD)

కాను *kānu* స్థల నిర్దేశమును సూచించును *At the place of* పుణ్యకుమారున్ను గణ్యమానును ఉత్తమోత్తమున్ణయిన వాన్ను చిర్వలి యపటుకాను రేనాణ్డేలుచు EI XXVII, 42 F (600 700 AD)

కాను *kānu* అగుచుండగా *Happening* శ్రీపృధివీవల్లభ మహారాజాధిరాజ విక్రమాదిత్య పరమేశ్వర భటారుళాకున్ శ్రీ మదున్నత ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబు శాచంద్రతారపురస్సరమ్ ద్వితీయవర్షం ప్రవర్తమానం కాను EI XXIX, 21

కాను *kānu* వేళ,సమయము అను నర్థ మిచ్చును (బృహస్పతిహోరవేళ) *At the time of (brihaspathi hora)* కార్తికచికున విదియ సోమవారమ్బు పుణరు పుషమ్బు బ్రిహస్పతిహోరకాను EI XXVII, 42 (600 700 AD)

కాను *kānu* విధము పద్ధతి *In the manner of* కుణ్డికాళ్లు నివబుకాను ఇచ్చిన పన్నస EI XXVII, 42 B (600–700 AD)

కానుగోయి *kānugōyi* అధికృతుడు సర్వకులిక్క, భూస్వామ్యము లతో నార్జింపబడిన పెద్ద మండలము యొక్క అధికారి *A remembrancer or a overseer, an officer of a large district acquainted with its customs and with the nature of its landed tenures (k)* ఆ గ్రామంలో కనువడి కలానికి కానుగోయి దేశముఖ మర (మేర) ఽ మూడు అడ్డలున్ను EI XIV, 26 (శ 1608)

కాన్కి *kānki* కానిక, కానుక (క కాణికె త కాణిక్కై) దేవునికి సమర్పించు ద్రవ్యము *An offering or present or gift in coin made in homage to deity* (1) పల్లిరి లోపైన ఇళ్లకులరువనము కాన్కి పరిహరించితిమి SII X, 651 (శ 1013) (2) కొట్యదొన శ్రీ కేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కి ఊరరూకయు సుల్వరి పాదికయు నిచ్చితిమి SII VI, 639 (శ 1069)

కాపు *kāpu* రక్షణము *protection* దీని నడుపువారు దేవరకాపై సుఖంబుణ్డువాణ్డు। HAS 13 – 6 (శ 1001)

కాపుకూలి *kāpu-kūli* పసులకాపరి కిచ్చు భృతి *The wages of herdsman* మోదాలకు కాపుకూలి పాలుకాంచ్చెడివారికి లోపైన ప్రయములకు SII VI, 1000 (శ 1229)

కామకాయనసగోత్రుడు *kāmakāyanasagōtrudu* కామకాయన ఋషిగోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs to the lineage of Kamakayana* శ్రీకృష్ణభట్టః నారాయణభట్టః కామకాయనసగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

కామభోగము *kāmabhōgamu* దేవునికిచేయు భోగవిశేషము *A kind of oblation to the deity* శ్రీ కోటకేతమహారాజులు చలుకురి కొమర భీమేశ్వరదేవర పునఃప్రతిష్ఠ సేయించి కామభోగాన్కిచ్చిన ప్రవిత్తి ఖంటికలు ౧౦॥ SII V, 207 (శ 1131)

కాముకాయనసగోత్రము *kāmukāyanasagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము *A lineage belonging to the sage Kamukayana* కాముకాయనసగోత్రాభ్యాం శంకరస్వామి శర్మాభ్యాం (వినయాదిత్యుని ముపిణిపణ్డు శాసనము) IA VI, 38 (శ 618)

కాయిగసురు *kāyagasuru* కాయకసురు పచ్చికాయలు పిందెలు *Raw and unripened fruits* మిగిలిన సందుగొందులను కాయగసురు తీసుకొన్నాను రుకలు లేదు తమలోతాము కొట్లాడి యవరు చాడిచేసినాను చాడివినేవానికిందిని తమతల్లిదండ్రాజుల వానప్రాసిలో వధియించ్చిన పాపాన పోదురు SII VII, 557 (శ 1558)

కాయధాన్యములు *kāyadhānyamulu* కాయనుండి పుట్టు ధాన్యములు పెసలు, మినుములు మొదలగునవి *Pulses, all sorts of grain contained in pods (B)* నూలూను మినులు బియ్యం ఆముదాలుంన్ను యీ మొదలైన కాయధాన్యాలు NI Udayagiri, 25 (*Undated*)

కాయస్థుడు *kāyasthudu* కరణము, గణకుఁడు, లెక్కలువ్రాయువాడు వైశ్యస్త్రీయందు క్షత్రియునకు జన్మించినవాడు *A caste so termed or a member of it sprung from a kshatriya father and Vaisya mother, the occupation of which is that of the writer or accountant and it is one of the respectful of mixed classes (W)* అనియంక్క భీమేశ్వర కుప్పిలి కాయస్థులైన పోలినాయకు ఎలకమనాయకుఱాలి కొడుక్క శ్రీకరణ గంగ్గవిద్యాధర వైశ్యమ రాయండైన సొమ్ముల రేవన SII V, 1136 (శ 1064)

కారుకూనలు *kārukūnalu* (క కారకూన) గుమాస్తా పన్నులు మొదలైన సుంకములు వసూలుచేయువాఁడు *A clerk or toll man Revenue Inspector* దివాణం కారుకూనలు స్థళకరణాలు మొదలైన గ్రామాల పిన్నపెద్దలు తెవ్వంఁవేఇంచిన వివరం NI Rapur, 61

కారుజొన్న. *kārujonna* ఎండకాలమునందు చల్లెడుజొన్న (చూడుడు కారువరి శ ర) జొన్న (క జోళ త జోళమ్) సస్యవిశేషము యావనాళము *The great millet sown in the hot season* భోగము వరిచేలు పాలికి దున్ని పంటాన. నూటపపదేను పుట్లు వడ్లు కారువరి సగం పాలికిం న్ని నువ్వు (గోగుమ) కారుజొన్న పెసరు వెలిసేను కోకసుంకమ్ము కోర అర్థిపట్టి ముక్కలు మాడాన్నులెక్క ధుని కాంపు కెల్లకాలము బెట్టంగలంవారు NI Atmakur, 25 (శ 1207)

కారువరి *kāruvari* ఎండకాలమందు చల్లెడు వరిధాన్యము *Paddy sowed in the hot season* (చూ కారుజొన్న శ ర) *See kārujonna*

కార్తికపర్వము *kārtikaparvamu* కార్తికమాసములోని పంచపర్వములలో నొకటి రవిసంక్రమణము శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర వెలనాంటి గొంకరాజులు స్వస్తి శకవర్షఁంబులు అగు నేంటి సర్వజిత్తు సంవత్సర కార్తిఁకపర్వ నిమిత్తమున శ్రీ తిపురాంతక దేవర అంగరంగ భోగాలకు SII X, 63 (శ 1028)

కార్తికపర్వము *kārtikaparvamu* కార్తికశుద్ధపౌర్ణమి యగు పర్వదినము *The full moon day of the lunar month of Kartika* హేమళంబి సంవత్సర కార్తిఁక శు ౧౫ బుధ వ౹ శ్రీ త్రిపురాంతక మహాదేవరకు మనంగెరవుతు కార్తిఁకపర్వఁ నిమిత్తమున తమ తల్లి మాళసానికి దమ్మఁవుగా నిచ్చిన మోదాలు ౧౩ SII X, 287 (శ 1159)

కార్తికము *kārtikamu* కార్తికమాసము *The lunar month Kārtika* విజయసంవత్సరః ౨ కార్తిఁక శుక్లపక్షస్య త్రయోదశ్యాం కాపట్టిదత్తా (దామోదరవర్మ శాసనము) EI XVII, 18

కార్తిక వైశాఖలు *kārtika vaisākhalu* కార్తిక వైశాఖ మాసములందు రెండు కారులలోను పండినపంట *The crop yielded in the two months of Kartika and Vaisakha in an year* కాకతీయ్య రుద్ర మహారాజుల పట్టసాహిణి దాడిగంన్న నాయంకులు గుడిమెట్ట శ్రీ విశ్వనాథదేవరకు బేత్రప్రోలి నాలుగు మత్తుఁరులున్న కొంగలు నాలు మత్తఁరులున్న కార్తిఁక వైశాఖాలు అచంద్రాక్కఁస్తాయిగా ఇచ్చిరి SII X, 421 (శ 1190)

కార్త్య *kārtya* ఇక్కడ పక్షమను అర్థము *Fortnight* తులాశుక్ల కార్త్యఁపున్నమయుం గురువారమున విహారవాడ పీట శ్రీపాదములు గంగస్నానము చేయు నవసరమున SII X, 690 (శ 1016)

కార్యకర్త *kāryakarta* కార్యనిర్వాహకుడు *An agent, a conductor of affaires whether for himself or for other (W) A deputy* (1) శ్రీ మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమలరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారి కార్యఁకర్తఁ అయిన కొండమరాజు SII VII, 534. (శ 1482) (2) శ్రీ వీరవెంకటపతిరాయదేవ మహాదేవరాయల అయ్యవారి కార్యకర్తఁలైన కూచినాయనింగారు NI Udayagiri, 23 (శ 1508) (3) శ్రీ మనుమహామండలేశ్వర తాడిగొట్ల తిమరాజువారి కార్యకర్తఁలైన తిమ్మరాజుగారు NI Rapur, 10

కార్యఖడ్గదురంధరుడు *kāryakhadgaduramdharudu* కార్య నిర్వాహకమునందును ఖడ్గ (కత్తి) ప్రయోగమునందును నిపుణుఁడు *One who is well accomplished both in work and war* శ్రీ మద్గొంక్క మహీపాల కాయఁఖడ్గదురంధరః॥ పెన్నది గ్రామ వాస్తవ్యో భీమనామాత్యనందనః SII IV, 1316 (శ 1068)

కార్యభారకుడు *kāryabhārakudu* కార్యభారము వహించువాడు కార్యకర్త *A deputy, an agent* గణపతి జాతేశ రమణియ్య కాయ్యర్యభారకు వెంకవంటికోకునకు నుత్పలాపు। సూరమాంబకుం గీర్తిఁసారోదయుం నన్నయకుం బుణ్యముగ జగత్ప్రకటితముగ SII X, 337 (శ 1173)

కార్యవీరుడు *kāryavīrudu* ప్రయోజనము సాధించువాఁడు *The champion of a cause* (చూడుడు ఏకాంగవీరుడు) SII IV, 972

కాలకాలాంతరము *kālakālāmtaramu* కలకాలము *For ever* దీనిం గాలకాలన్తరముం జననీక నడ్మం గాదని ప్రసిజియించ్చిన శాహత్తరి నియోగముల అందెవ్వండ్డేని కల్లెననిన జల్పి ఈ కంభస్తితి సెట్టినరాజు గగ్గెనేని వారణాసి వేయిగవిలల వేవురు బ్రాహ్మల జంపి నెత్తురు ద్రావినవారు SII X, 645 (శ 982)

కాలము *kālamu* సమయము *Occasion Time* పార్థివ సంవత్సర పౌష్య బ ౧౪ బు। సంక్రాంత్రికాలమున SII VI, 130 (శ 1207)

కాలము *kālamu* సంవత్సరము *Year* కరగజకేందుసంఖ్య శక కాలము వొల్పుగ భావపట్టుదేవర SII VI 181 (శ 1082)

కాలముఖము *kālamukhamu* కాలానుగుణమైన కార్యము. *In accordance with the times fixed* అని యంకభీమకోలను ముప్పందుము భూమి అఖండదీపమునకు ఈప్రసాహినిం గాలముఖమైన కమ్మఁయు నిందుల వంగ్రడెట్టి కాంపులునై పెట్టెరి SII X, 702 (శ 1071)

కాలమేఘదాసుడు *kālameghadāsudu* శైవదేవతాభేదమగు క్షేత్ర పాలుని నామములలో నొకటి కాలమేఘుని లింగాకారముగ పూజించు వాడు *Person who worships Ksetrapala a savaite deity under the name of Kalamegha* కొలని ప్రసన్నకేశవదేవరకుం బాడిడి కొల్లపనాయకు కొడుకు బుమర పెట్టిన సంధ్యదీపము కాలమేగ దాసులు నడపంగలవారు SII V, 180 (శ 1181)

కాలసంఖ్య *kālasamkhya* దానమిచ్చిన సంవత్సరము *The year of grant* రాజమహేంద్ర పోతెపిచోడు నన్నూరి హోంకారదేవికి సర్వకరపరిహారముగా నిచ్చిరి వీర యిచిన కాలసంఖ్యలు శకవర్షం బులు ౧౦౧౦ NI Ongole, 92 (శ 1010)

కాలాముఖవ్రతము *kālāmukhavratamu* శైవమత భేదములలో నొకటి వీరు (1) కపాలములో భోజనముచేయుట (2) చితాభస్మమును పూసికొనుట, (3) ఆ భస్మమును భుజించుట, (4) దండమును దరించుట, (5) కల్లుకుండను పెట్టుకొనుట, (6) శివుని ఆ కుండపై నిలిపి ఆరాధించుట మొదలగు ఆచారములు కలవారు ఇవియే వారికి ఇహపర సాధనములని వారి మతము *A saiva sect, holding the following as means of attainment of desires concerning the world and next- (1) eating food in a skull, (2) besmearing the body with the ashes of the dead body,(3) eating the ashes, (4) holding a cut, keeping a pot of wine and, (6) worshipping to god as seated therein (vaishnavism, Saivism and minor religious systems-R G Bhandarkar)* దానయిత్వా తటాకా ద్వౌ దేవాయ తదనంతరం ప్రాలూప్పఁర సముత్పన్నం ద్రితకాలాముఖ వ్రతం॥ మల్లికార్జునన మత్యర్థ్యఁ తస్మై తత్వార్థఁ భావినే। సొమేశ్వరం వరంస్థానం ప్రాదా దాచంద్రతారకం॥ (కన్నరదేవచోడుని మంత్రి మారయ శాసనము) SII X, 74 (శ 1087)

కాలి *kāli* కాలువ కాలువకు పూర్వరూపము *A canal* ఆగ్నేయతః వేతెంగున ఏనిక అలమున చోడతాత కాలియసీమా। ఉప్పుచేలును నక్కలకాలియం గలసిన ముయ్యనికుట్టు మేరగాన వచ్చి ఈశాన్యతః। EI IV, 93-8 (శ 1117)

కాలుతళిగె *kālutalige* (క కాలు త కాల్ = *One fourth*) తలిగెలో నాల్గవవంతు *One fourth of a plate of food* పరిహారంబు ముక్కాలు తలిగెను। ఘటికాచలం మా క వారికి కాలుతలిగె కూఁ వద్నాలుగు తలిగెలుంన్ను SII V, 874 (శ 1542)

కాలుదెరువు *kāluderuvu* కాలిబాట *A foot path* కట్టైదనపల్లికి అష్టసీమలుంను। పడుమటతెలలదొన చికిరేనూను మిద్దచెఱువు కాలు దెరువు చిత్తగుట్టాను SII X, 241 (శ 1107)

కాలువ *kāluva* కాలువ *canal* అంగరంగభోగాలకు ఇచ్చివృతి ప్రోల సముద్రము వడుమట కొమ్మనను కూచినేనికాలువను కార్తికకై శాఖలం పెట్టినది పదిమఱుతురు తె శా 1- కా శా 32 (శ 1180)

కాలువపనిముఖాలు *kāluvapanimukhālu* కాలువ మరమ్మతులు *Repairs to canals* యీ గ్రామ సంధాతాన అమరగాని వశాన యేదొరయేలినా గుత్తగాని వశానవున్నా యే కాంపుకరణమైన మేర ధాన్యం చెర్వుపని ముఖాలు కాలువపనిముఖాలు చేయించువారు NI Rapur, 34 (శ 1560)

కాలోచితమూల్యము *kālocitamūlyamu* కాలమునుబట్టి యిచ్చిన ధర *The cost or price according to the season or times* ఏంబై మోదాలను ఇచ్చి శ్రీ భండరమున దీపదండ్డునకు కాలోచిత మూల్యము పెట్టెం గ్గాన SII VI, 1138 (శ 1208)

కాల్పుట్లు *kālputlu* పుట్టిలో నాల్గవభాగము *One fourth of a putti, a land measure* దేవర భోగములోన దేవర అంగభోగానకు గాల్పుట్లుం కాల్మఱుతురు ౫ పూజార్లకు గాల్పుట్లు కాల్మఱుతురులు ౪ HAS 13-36, (శ 1046)

కాల్మఱుతురు *kālmaruturu* మఱుతురులో నాల్గవభాగము *One fourth of a maruturu* దేవరభోగములోన దేవర అంగభోగానకు గాల్పుట్లు ౧౦ కాల్మఱుతురు ౫ పూజారకు గాల్పుట్లు కాల్మఱుతులు ౪ HAS 13-36 (శ 1046)

కాళకాడు . *kālakādu* కాహళి యూదువాడు బూరగొమ్ము ఊదువాడు *A person who blows the horn* శ్రీ గోపినాథ దేవర రంగభోగాలవారి జీతరావులు కాళకానికి ఖ ౧ SII X, 422 (శ 1191)

కాళయుక్తి *kālayukti* కాళయుక్తి సంవత్సరము *The fifty second cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవర్షంబులు ౧౧౮౦ అగు నేంటి కాలయుక్తి సంవత్సర నిజకార్తీక శు ౧౫ మంవాంట్టి సోమగ్రహణ నిమిత్తమున SII X, 359 (శ 1180)

కాళింగనాయకులు *kālimganāyakulu* కళింగ ప్రభుత్వోద్యోగులు *The officers belonging to Kalinga administration* దేవుని ప్రసాద మన్ననలు — గంగ్గధర పండితులు కుంచ్చలు రెండు వడము ఒక్కండు కాళింగనాయకులు కుంచ్చ రెండువడము ఒక్కండు SII V, 1204 (శ 1219)

కాళింగముద్ర *kālimgamudra* కాళింగ ప్రభుత్వమునకు జెందిన ముద్రకర్త *An apparitor, the lowest local officer attached to the high priest in the temple* శ్రీ విశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు కాళింగ్గిముద్రకు కుంచాలు ౨ SII V, 1214 (శ 1231)

కావడి *kāvadi* (ప్రా కావడీ క త కావడి) నీళ్ళు లోనగునవి మోయుటకై రెండుకొనలను ఉట్లమర్చిన వెదురుబద్ద (సూ ని) *A yoke for carrying the water etc* తంబకడువలు ౨ ను వీనియందు ప్రతి దివసమున్ను జలకమోక కావడితెచ్చుటకు నిబంద్ద ౧ ను SII VI, 904 (శ 1208)

కావడివడుగు *kāvadivadugu* నీళ్ళకావడి తెచ్చు బ్రాహ్మణుడు *The brahmin who fetches water on a yoke* శ్రీ గోపినాథ దేవర ప్రిత్తి క్షేత్రాలు రంగభోగాలవారి జీతరావులు తిరుమజ్జనానకు తీర్థాలు తెచ్చెడి కావడివడుగునకు న ౫, SII X, 422 (శ 1191)

కావున *kāvuna* అగుటచేత *Therefore* నిర్ధూత కలికాల కల్మషుండు గావున నెల్లండు నిమ్మదాతినిశ్చిత మితవాణి గావున విశుద్ధయశోనిధి దాన కావునన్ SII VI, 234

కాశ *kāśa* కాసె గ్రావకారుడు *A mason, stone cutter* యీ ధర్మము యవ్వరు చెల్లనీకున్నాను గంగధరిని గంగిగోవు జంపిన పాపాన బోదురు॥ కాశ పుత్తరాచారి శికితం॥ SII V, 120 (శ 1562)

కాశ్మీరదేశగాయినులు . *kāśmīradēśagayinulu* కాశ్మీర దేశపు, గాయకులు *The musicians belonging to the country of Kashmir* ఏకః కాశ్మీరదేశగాయిన్య చ్చతుర్దశ పుట్టికా SII X, 39 (శ 1188)

కాశ్యపగోత్రము *kāśyapagōtramu*. ఒకానొక ఋషిగోత్రము బ్రాహ్మణేతర ప్రభువులు వహించిన గోత్రము *The lineage of kasyapa here relating to a nonbrahmin ruler of the land* మహామండలేశ్వర వీరమహేశ్వరి కోడూపుర్వర నరేశ్వర సూయ్యవంశోద్భవకులతిలక కాశ్యపగోత్ర కలికాలాన్వయ నామాది సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీమహామండలేశ్వర కందూరి గోకర్ణ్న దేవ చోడమహారాజులు HAS 19 - 44

కాశ్యపగోత్రుడు *kāśyapagōtrudu* కాశ్యపమునిగోత్ర బ్రాహ్మణుడు *A brahmin who belongs to the lineage of sage Kasyapa* అనుపరత ధర్మక్రియాపరేణ కాశ్యపగోత్రాయ ఆపస్తంభ సూత్రవిదే బ్రాహ్మణాయ కొట్టి శర్మణే IA IX, 102

కాశ్యపగోత్రుడు : *kāśyapagōtrudu* కాశ్యపముని గోత్రమువాడు ఈ గోత్రము బ్రాహ్మణేతరులైన సూర్యవంశపు రాజులు వహించుటయును గలదు *Person who belongs to the lineage of sage kasyapa - held by nonbrahmin rulers of solar race also* (1) మహామణ్డలేశ్వర వీరమాహేశ్వర కోడూరు పురవరేశ్వర సూర్య్యవంశోద్భవతిలక కాశ్యపగోత్ర కరికాలాన్వయ ఎఱువ తొండయ రాజులు SII IV, 1215 (2) కాశ్యపగోత్ర సూర్య వంశోద్భవులైన కురుచేటి ఓబళరాజుంగారి కొమారుండు శ్రీ రంగరాజులుంగారు SII IV, 279 (శ 1498)

కాశ్యపుడు. *kāśyapudu* కాశ్యపగోత్రుడు *Person who belongs to the lineage of sage Kāsvapa* కోటగణపతిదేవ మహారాజులు తమకుం ధర్మార్థంబుగా నిచ్చిన ప్రిత్తులు కాశ్యపులైన దేవపెద్దికూచి SII X, 281 (శ 1156)

కాషాయచక్రవర్తి *kāsāyacakravarti* సన్యాసి *Mendicant* శ్రీమతు బోలాయినింగారు కాషాయచక్రవర్తులకు కొట్టెదొనను పెలిసేను ప్రిత్తి ఖ ౨ ఆచంద్రార్కర్కముగాం బ్రెట్టిరి సర్వమాన్యము SII V, 632

కాసియబూరడు *kāsiyabūradu* గ్రావకారుడు *Sculptor* కాసియబూరండైన చాలుక్య సుందరయాచరికిం జిలుకభూమి ఖ ౾ గరువుభూమి ఖ ౾ SII V, 80

కాసు· *kāsu* (సం కార్షః క కాసు త కాసు) దుగ్గానిలో నాల్గవ భాగము తక్కువవిలువగల రాగినాణెము *A coin in general, whether gold, silver, or copper, the smallest copper coin (K)* రాజుకుగోన ౧ కి కాసు ౧ వకీర్ల అన్నవస్త్రాలకు మాలు వేయించను చలివందిరిలు పెట్టించను మొదలైన ధర్మాలకు గోనె ౧ కి కాసు ౧ యీ కాసులవల్ల అయిన పదార్థం మొఖాసీలు అధికార్లు కాంపులు కరణాలు తాము పుచ్చుకొని దివాణాన జమచేసిరో వారిలోనున్ను SII X 753 (శ 1522)

కాస్యవాడు· *kāsyavādu* గ్రావకారుడు। జాతిపనివాడు కాసె+వాడు = *A mason, a stone cutter* ఈ దేవర కిచ్చిన నొంచ్చిని పాటి పొలము ఖ ౧౪౦। వీనిలో కాస్యవారిద్దఱకు మూండేని కా ఖ౬ SII IV, 677 శ్రీ మన్ మహామండలేశ్వర తిరుమలదేవరాజులు తమతండ్రి వేదగిరి రాజుగారికి పుణ్యముగాను నయంబదేవర ముఖమండపము కటించిన కాసెవారు కొమోజు గంగోజు గోపోజు అనమోజును ప్రిత్తిగాను పెటినచేను. SII X, 356 (శ. 1179)

కి

కిడఱ *kidara* క్రీడారము కీడెఱ వర్తకుల క్రయవిక్రయము పై విధింపబడు పన్ను *Sales Tax-what is due from merchants* కిడఱ లోపుగా పుట్టి ౧ కి SII IV, 1384

కిరీటము *kirīṭamu* (సం కిరీటః) మకుటము ప్రభువులు లేక దేవతా విగ్రహములు శిరస్సులపై దాల్చు భూషణవిశేషము *A diadem, crown, crest* ఆ నాగనబోయుండు సేయించిన కిరీటము ౧ దీనియెత్తు నగ ౨౮ వన్నె ౧ ౫ వీరి పెటిన కంచుకంబము ౧ దీని యెత్తు ప ౧౦౦౦ SII IV, 765 (శ 1189)

కిలరము. *kilaramu* పశువులమంద *A herd of cattle* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర కిలరమున శెరసిన బోలవసమునం బెట్టిన ఎడ్లు ౩౦ SII IV, 1012 (శ 990)

కిలారము *kilāramu* పశువులమంద *A herd of cattle* త్రైలోక్య మల్లదేవర ప్రధాని నారాయణ భట్లు కుంతుఱు కుపమ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిఁ లోహపు దివియ యొక్కంటికిం గిలారమున శెరసిన బోల వసమున నిచ్చిన ఎడ్లు SII IV, 1010 (శ 977)

కిలారి *kilāri* పసులకాపరి *A herds man* పెరుఉ కలస ఒకటికి ఖలారి నిజోగి అని పడిరయని కొడుకు పారసుకిలారి SII VI, 709 (శ 1388)

కిల్లారి *killāri* కిలారి పసులకాపరి *A herdsman* ఇదిపమునకు కచికిల్లారి కొడుకు కుపమ కిల్లారి వసానాను పెట్టిన మోదాలు ౩౦ SII VI, 711 (శ 1381)

కిల్లెమజుకూరువారు *killemajukūruvāru* (ప్ర కిలామజ్ కూర్ హిం కిలా) పైన జెప్పబడిన కోటగలవారు చూ వజారతు *See vajāratu* SII X 759 (శ 1585)

కీ

కీడాడు *kīḍāḍu* కీడు + ఆడు నిందించు *To speak ill* త్రివాచి కంగా జేడిగ అయిదుమాళున్ను మానితిమి గనక యీ స్వాస్థ్యాన్కు యవ్వడు అవరోధం దలచి కీడోడినా NI Rapur, 49 (శ,1559) యీ పూజ్యాలకు యవండు అనించి కీడాడిన NI Udayagiri, 47.

కీడెఱ *kīḍera* కరవిశేషము వర్తకుల క్రయవిక్రయములపై విధింపబడెడు సుంకము లేక పన్ను అయినట్లు తోచెడిని *Sales Tax – What is due from the merchants* (1) వీరచోడ చతుర్వేది మంగల నామ్నా సుప్రతిష్ఠాగ్రహారే కృత్య ప్రతిసంవత్సర మత్ర ప్రతిభాగం సార్ధం నిష్కం కరం పరికల్ప్య యదతోన్యత్సిద్ధాయా వేద్ధాయఖిల వాదికం యచ్చ కీడెఱకుల్కా నామకం యచ్చవణిగ్భ్యః పూర్వోప జీవి భ్యచ్చ రాజగ్రాహ్యం పరిహృత్య సర్వకరపరిహారేణ దత్తమితి EI V, 10 (శ 1024) (2) శ్రీ పరాంతక నరేంద్రః వేంగినాడైన ఉత్తమచోడమణ్డలమున డిమిలనాంటి తొండ్డవాడ జియ్యహారి నాంటి జియ్యహారి తిరుమలయి శ్రీ పరాంతకేశ్వర మహాదేవరకు నియారి వలయుచుట్టూ అలమూ పన్నసయు నంతరాయముం గీడెరయు లోపై సర్వకారపరిహారము ఇఱయిలు దేవాదానమై యిదేవరకు ననుభవిం పంగలవారుగా దయసేసిరి SII IV, 1226

కీలక *kīlaka* కీలకసంవత్సరము *The forty second cyclic year of the Indian calendar* శకవషంబులు ౧౦౬౨ కీలక సంవత్సర సంక్రాంతి నిమిత్తమున SII X, 316 (శ 1170)

కు

కు *ku* కుచ్చెలకు హ్రస్వరూపము *A contraction for the word kucchela - a land measure* అఱ్చన పడి జీతం వెలిసేను కు ౧౧౦ నీరునేల కు ౧౦౦ ॥ NI Kandukur, 79

కు *ku* అగునకు హ్రస్వరూపము *To become* పన్నమహాపాతక నకు EI XXVII, 42 A (600 - 700 *AD*) పన్నమహాపాతకు అగు EI XXVII, 42 C (600 - 700 *AD*)

కుంచప్రసాదము *kumcaprasādamu* భగవంతునికి నైవేద్యముగా నిచ్చిన కుంచెడు పరిమాణముగల అన్నము *A measure of food offering equivalent to four mānikās* చింగునాయక గోపినాథు చేత మా ౮ ణికి కుంచప్రసాదము రావుపట్టె ఈ ప్రసాదము నిత్య కుడిచి వీరికి పుణ్యముగ శ్రీ నరసింహుని నిత్యమున్ను తిరుమాల పెటంగలాండు SII VI, 716 (శ 1269)

కుంచము *kuṃcamu* నాలుగుమానికల ప్రమాణముగల కొలపాత్రము నాలుగు మానికల ధాన్య ద్రవపదార్థముల కొలుచుట కుపయోగింపబడు ఉపకరణము *A vessel or instrument to measure four manikas of grain or any liquid* శ్రీ చోడగంగ్గదేవ రిచ్చి శక్రమునం గుడ్వంగల బ్రాహ్మ్మ లిరువణ్డ్రికు దిన ౧ కిం బేర ముమ్మడి భీమ కుంచ్చమున నిరువున నడ్డెణ్డుగా నెనవెంబ్రలకుం కుంచ్చ ౩౦ SII IV, 1015

కుంట *kumṭa* (సం కుండమ్ క కుంటె త కుంటం) పల్లపు ప్రదేశము, కొలను గ్రామనామాంత్యపదము *A suffix to village names* యెఱ్ఱగుంటలు చింతకుంట దూబగుంటలు వెరశి ఊళ్లు SII X (శ 1241)

కుంట *kumta* భూపరిమాణ విశేషము

కం మానుగ నిడుపు వెడల్పున
గా నొక్కొక కోల కుంట కదియఁగ పుట్టెం
జేనూరు కుంట లరువది
యే నొకతూమెండు తదర్థ మిరుసనఁ బరఁగుఁ

A land measure according to one statement 1060 square feet to another 19600 or the 32nd part of Katti (W)

రాజాధిరాజ మహారాజ యిభురాంశీవ పొడలుంగారి నిరూపన ప్రకారాను రావిపూండి స్థలం గ్రామాల ప్రజలు తమలోం దాము వొప్పిచేసుకొన్న పొలం కొలనిన్నఁయం। యీ పిడి మూర కమ్మిని పగ్గం ౧కి ముప్పయి యెనిమిదింటి లెఖను గ్రామాలు ౧౯ టింన్ని చక్రవలయాకారంగాను కొలతగాను అఇన పొలము కచల ౧కి కుంటలు ౩౬౦ లెఖను యిందుకు ధాన్యం న ౩ లెఖాను రావిపూండి కు ౩-౨౪ మందారం కు ౩౩౪ పెనుంబాకకు -౨౪౪ SII X, 748 (శ, 1499)

కుండ *kumda* మట్టి మున్నగువానితో జేసిన పాత్ర మృదాది భాండము *A pot made of earth etc* ముప్పంద్రు శ్రీవైష్ణవ నాయకులు యెత్తంగలారు ఒఖ కుండ్డ ౧ కంస్తాలి నాయకులు ముప్వురున్ను ఒఖ కుండ్డ ౧ అప్పనంబింగారు మంచినంబింగారు ఒఖ కుండ్డ ౧ విన్నపముచేయువారు ఆండమ్మంగారు అప్పల్లంగారును ఒఖ కుండ్డ ౧ SII V, 1191 (శ 1271)

కుండినులు *kumdinulu* కౌండిన్యసగోత్రులు *Persons belonging to the lineage of sage Kowndinya* కోట గణపతిదేవ మహారాజులు తమకుం ధమ్మార్థంబుగా నిచ్చిన వ్రిత్తులు కుండినులైన విద్దనప్పన ఖ ౧ SII X, 281. (శ 1156)

కుంతాకుంతి *kumtākumti* బల్లెముతో బల్లెముచే చి యుద్ధము చేయుట *Spear to spear* రాజనరేంద్రుని కలిదిండి శాసనములో యుద్ధవర్ణన - ముష్టాముష్టి క్వచి ద్దృష్టమ్ కేశాకే శ్యభవత్ క్షణం। దండాదండి క్వచి త్ప్రోక్తమ్ కుంతాకుంతి నిరంతరమ్ EI XXIX, 8.

కుంతుఱు *kumturu* కూతురు *Daughter* త్రైలోక్యమల్లదేవర ప్రధాని నారాయణభట్లు కుంతుఱు కుపమ SII IV, 1010. (శ 977)

కుంభమాసము *kumbhamāsamu* సూర్యుడు కుంభరాశిలో సంచరించు నెల *The month in which the sun transists in Acquarius* స్వస్తిశ్రీ నకాబ్దంబులు గు నేణ్టి కుంభ శుక్ల పంచమియు గురువారమున SII X, 694 (శ 1065)

కుంభము : *kumbhamu* (సం కుంభః) ఇరువది ద్రోణముల కొలత గల ధాన్యము *A measure of grain equal to twenty Dronas (A)* ఆ నత్యేశ్వర మహాదేవరకుం త్రిసంధ్యల నివేద్యము నకుంగా ఎన్మిది గుంభములు బియమునకు సూరి దక్షిణ దిక్కున చెఱ్వు వెనకం బుట్టిన్ని NI Ongole. 59 (శ 1089)

కుంభికము • *kumbhikamu* కుంభీపాకమను నరకవిశేషము *A kind of hell* శ్రీగౌడనియోగి ౧౦ వుట్లు సేను సూర్యోఁల కల యంత్రకాలము చెల్లించిన వారికి యాయువున యెడు (ము) ననద్రోహి మహాశాళిది సేను ద్రిప్పి నాయుష్యహీనమగు గుంభికమున భడ్డు SII VI, 209 (శ 1098)

కుంభోదయము • *kumbhōdayamu* కుంభలగ్నకాలము *The time of the day in which Aquarius rises above the horizon* శాకాబ్దే నవనాగభేద్వగణితే కృష్ణ ద్వితీయా తిథౌ। మాసే కార్తిక నామ్ని వాసరవరే కుంభోదయే సుస్థితే॥ ప్రాసాదస్య వినిర్మితస్య శిఖరే నత్యేశ్వర స్యాదరాత్। NI Ongole, 60 (శ 1089)

కుక్షిచ్ఛేదము • *kuksicchēdamu* కుక్షి=కడుపు గర్భము, *Stomach, womb* ఛేదము=త్రుంచుట, ఖండనము *Cutting off, destruction The removal or cutting off the womb or stomach* బీజచ్ఛేద శిరచ్ఛేద కుక్షిచ్ఛేద కమ్మఁభిః వీరభద్ర సమాఖ్యాతా దశ గ్రామస్య రక్షకః SII X, 395 (శ 1188)

కుచ్చెళ్లు *kuccellu* భూపరిమాణ విశేషము ఎనిమిదిగొర్లు నేల ముప్పదిరెండు కుంటల కొలది ఆంగ్లమానమున మూడెకరముల పంద్రెండు సెంట్ల భూమి *A land measure of thirty two kuntas roughly 3 12 acres of land* (1) ముక్తినూతలపాటి పొలానను తూర్పుఁన కేసరిపాటి కుచ్చులక్షేత్రం NI Ongole, 83 (శ 1327) (2) ఆ దేవరకు తూర్పుఁ తట్టున కుచ్చులచేను ధారవోశి ఇచ్చిన ధమ్మఁశాసనం NI Darsi, 73 (శ 1509) (3) ఇవి మొదలైన వ్రిక్షాలు పెట్టించ్చి వువుందోట కావించ్చి దేవుని దక్షిణాను చెఱువు కట్టించ్చి ఆ చెఱువు మోపుకొని రెండు కుచ్చెళ్ళక్షేత్రం సోదకం సహితంగాను సమప్పిఁంచె SII X, 737 (శ 1488)

కుటువ . *kutuva* కూడిక చేరిక *Proximity* దగు బంఱు నామ గ్రామః దక్షిణతః పాగుహూరుగ్రామసీమాస్వరిత మయూరు కుటువ మేతికాడః EI XXIV, 18

కుడ • *kuda* గూడు (1) గోడయందు దీపము మొదలగునవి యుంచుట కేర్పడినగుంట (2) దీపస్తంభము *A niche in the wall for keeping light, a stand containing a light (B)* దూర్పుఁనాణ్టి ముసుణ్డూరి జక్కిరెడ్డి కొడ్కు గొణ్డయ కమ్మనాణ్టి శ్రీ బావదేవరకు దివ్యకుడలుగాని గుడివారి వలనం శెట్టిన వెల్లెడ్లు ౩౦ తిరుచుట్టుమాలియ కుడలుగా కోఁలి కిచిరి। SII VI, 1 9

కుడలు *kudalu* పాత్రలు *Small earthern vessels into which oil, ghee etc , is put* ఉత్తమ చోడవలనాంటి తూర్పుఁనాణ్టి ముసుణ్డూరి జక్కిరడ్డి కొడ్కు గొణ్డయ కమ్మనాణ్టి శ్రీ బావదేవరకు దివ్యకుడలుగాని గుడివారివలనం శెట్టిన వెల్లెడ్లు ౩౦ తిరుచుట్టుమాలియ కుడలుగా కాసిల కిచిరి। SII V, 179.

కుడిపినవారు . *kudipinavāru* అనుభవించినవారు *Persons who possess and enjoy* దీనికాచి కుడిపినవారు (భూమి) దానముఖి పలమ్ము వక్రపఱిచినవారు పంచ్చమహాపాతకమ్ముపడు EI XXVII 42 D (600–700 *AD*)

కుడియ *kadiya* గుడి పరిచారకుడు అని తోచుచున్నది కుడియలకు బొట్లు పర్యాయపదముగా వాడబడినది శ్రీ భీమేశ్వరదేవదానమైన ఈయ్యూరిదే (ఞ) నాధనదన కుడియలు ఞణ్డకుం శేర్కొనికి నంతరాయ వెణ్డయాయములుట్టి రాంగ్గల భూమి ౩౭౩న ౮ గాం బొట్టుఁణ్డ్రికుం గ్రోవల్లిం శెట్టిన SII IV, 1284

కుడుక . *kuduka* (శ కుడుక్కై) గిన్నె, పాత్ర, గంధము మొదలగునవి యుంచు పాత్ర దాక్షారామ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు

వాల్లెంక్క పోతానేనింగారు సమర్పించ్చిన వివరము। అదమున్ను కుడుక తాళచిటి తాళాలున్ను SII IV, 1344. (శ 1392)

కుడుచు *kuducu* ఫలవరచుకొను *To turn to profit* అయూరి పొలాన కొండావను భీమయదేవుని దివ్యననిదు న ౫ వెరసి ఖ ౧ న ౨ సేన ౦ శేసి కుడిచి మోంగొలని పూజారి పెదరాజు ౯ చంద్రార్కస్థాయిగా నడపువారు SII. X, 531. (శ 1248)

కుడుచు *kuducu* భుజించు *To eat* వీరు దమతమ వరుసలనాండు యీ పడి నివేద్యంబు దేవరకు నెత్తకనాంటి దినమునం గుడిచినవాణ్డు పెద్దకొడుక్కు కపాలంబునం గుడిచినవాండు SII VI, 235 (శ 1080)

కుడుము *kudumu* (క కుడుబు, కుడుంబు) మోదకము *A cake boiled in rice* శ్రీ అముదువడి తల్యలు ౧౧ కుడుములు ౧౫ అట్లు భోండలు ౧౦ SII VI, 823 (శ 1810)

కుణ్డినగోత్రుడు *kundinagōtrudu* కుండినముని గోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs the lineage of sage Kundina* నిరవద్యభట్టః వాజపేయయాజీ ఇతిషష్ఠిః కుణ్డినగోత్రజాః॥ EI V, 10 (శ 1024)

కుతుబు *kutubu* (వ కుత్‌బ్) ప్రశంస *Praise* ఆ హజరతి మహమదు ఖుల్లి కుతుబు పాదశహ వొడయులుంగారు SII VI, 1184 (శ 1526)

కుత్సగోత్రుడు *kutsagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *Person belonging to the lineage of sage Kutsa* శ్రీమయభట్టః ఇతి చత్వారః కుత్సగోత్రజాః। EI V, 10 (శ 1024)

కుదురు *kuduru* ప్రాపు ఆశ్రయము అందము గ్రామనామాంత ములనను ప్రయుక్తము *Settlement, beauty, suffix to the names of villages* కమ్మనాంటిలోని పల్లమెట్టలోపుగా నుప్పం గొండూరి చతుస్సీమమున పెద్దగంజామునుం గడకుదురునుం గూర వాడయిం బాయుండొట్టునుం చిన్నగంజామును లోనైన యుప్పలముల SII VI, 606

కుని *kuni* చేనిలో నొకమూల కోసుగానున్న భాగము (వ్యవకో) *An angle, a bit of land, a corner of land* దక్షిణానకు। ఆకోడుదగ్గట వచ్చిన పోతుగట్టు పడుమర ముఖమై పోయి కునివడి దక్షిణ ముఖముగా సాగి మాంకిగుంట లోపలగా వచ్చి కునివడి కావయనాయకుని పోలవరశాసనము (శ 1267)

కున్తురు *kunturu* కూతురు *Daughter* శ్రీ గోయిన్ద పోతేరి మన్నజూలు పోతేరి కున్తుర్ లోకమ SII X, 56

కున్నలు *kunnulu* (నం కుణకః) కూన (వ కున్నడు) శిశువులు, బిడ్డలు *Suckling, child*

అనుపమసాహసస్ఫురన నమ్మక మెయిం దలపోయనాళిం బే
క్కొర్కని కడుపీరులై నెగడు కున్నలు బొందలతోడి యూడనం
జను అనహాయ సాహసరసప్రియు మణ్డమహీతలేశు క
ట్టనుగు నుదగ్రశౌర్యుక సుభటాగ్రణి బ్రోలమపుత్రు సూరదిని
SII VI, 117 (శ 1040)

కుమారపున్నమ *kumārapunnama* భాద్రపదపౌర్ణమి *The full moon day in the month of Bhādrapada* జీహరినాయకుండు తనకు నభివృద్ధిగాను శ్రీ నరసింహనాథునికి కుమారపున్నమనాంటి రాత్రి యందు ఆరగింపున నైవేద్యములు అప్పాలు నారికేరవుం గాయలు తెయ్యలు లోనైన వస్తువులకు వీరు శ్రీ భాండారమున పెట్టిన గండ మాడలు రెంట్టికి వంచేట ఈ ఉత్పన్నము చెల్లంగల్దు। 'భాద్రపదే పూర్ణిమాయాం రాత్రౌ॥' SII VI, 706 (శ 1220)

కుమారామాత్యుడు *kumārāmātyudu* ఆబాల్యమునుండియు రాజ సేవలోనున్న మంత్రి "కౌమారాదారభ్య అమాత్యః" *One who has been in the service of the king from the time when he was the boy* ఖల్లుఖండవిషయే మహాసామన్త దండనాయక దండపాశిక అంతరంగ కుమారామాత్య ఉపరిక విషయపతి గ్రామపతి భాగిభోగ్యాది విషయజనపదానాం అన్యాంశ్చ చాట, భట, వల్లభ జాతీ యాన యథార్హం మానయతి ఆదిశతి చ విదితమస్తు EI XXIV, 133

కుమారుడు *kumārudu* యువరాజు *The crown prince* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ్య కుమార రుద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యముగాను రాయసకల సేనాధిపతి సోమయాదుల రుద్రదేవనింగారు జువులకంటి మూలస్థానం భీమనాథదేవరకు ఇచ్చిన వ్రిత్తి SII X, 469 (శ 1218)

కుముదాళ్లు *kumudāllu* తెలికిపేవురజాతి భేదము *One of the thousand sects of the oil mongers* (చూ అడ్డనూళ్లు *See Addanūllu*

కుమ్మరిసారె *kummarisāri* కుమ్మరిసారె కుమ్మరవాడు కుండలు చేయుట కుపయోగించు చక్రము ఈశాసనము కుమ్మరిసారిపై విధింపబడిన సుంకము సూచించుచున్నది *The potteris wheel A tax on the same is indicated in the inscription* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కం వరాంతకో నృపతిః। కుమ్మరిసారి ౧ ణ్టికి చి ౮ SII IV, 1384

కుమ్మర *kummara* (నం కులాలకః) కుమ్మరకులమువాడు *Potter* ఈ దేవరకిచ్చిన నొంచ్చినిపాటి పొలము ఖ ౧౪౦। వినిలో కుమ్మరమల్లె ఖ ౧ SII IV 677

కురుచకత్తు *kurucakattu* (ప్ర ఖర్చ హిం ఖరచ వ ఖట్ హిం ఖట్) వ్రయము కావించుట కిచ్చిన ఉత్తరువు *A written order for incurring expenditure, a letter or epistle of outlay or grant* మల్కిబొడయలుంగారు అంద్దికాతసుంఖం మావి శాడేదార్ల పేరను కంథం వేయించ్చుమని కురుచకత్తు వ్రంవ్ప నవధరించను SII X, 745 (శ 1580)

కుఱుంగడ *kurumgada* కుఱుగడ యుద్ధసాధన విశేషము (సూ ని) *An instrument of war, a kind of weapon*

వెలనాంటికిం దొడ వనంగా
వెలసిన కుఱుంగడలు గలుగువీరుండు నిజదో
ర్బలమును బలిమియుం బాడియుం
గలవాం డధికారపదవి గలవాండు మహిని

SII V, 162 (శ 1091)

కుఱువ *kuruva* మెరక ఉన్నతస్థలము కొండమీద నేర్పడిన కాలి త్రోవ *A raised ground, a foot path on the hill* (1) పెఱి నాటికుఱువ I A XIII, 51-57 (918-25 *AD*) (2) తిరు పతి మార్గకురువ ప్రతిష్ఠత వెంకటాధీశ్వర విగ్రహుండు TDI VI, 25 (శ 1550)

కులకరణి *kulakarani* వంశపరంపరముగా కరణికముచేయువాడు *A heriditary accountant One of the principal village functionaries the village registrar and accountant* (*w*) వ్రాసిన కులకరణి తడమరశిర్రాలు తె శా। ఇ శా 4 (శ 1467)

కులకాంత : *kulakāmta* కులాంగన సద్వంశసంజాతయు, సుశీలయు నగుస్త్రీ *A virtuous and highborn woman* అనఘుండా కునకా తనికిం గులకాన్తయైన యంగ్గన ఎఱిమాంబకును SII, IV, 1073 (శ 1071)

కులపర్వతములు *kulaparvatamulu* ఇవి యేడు హిమవంతము, వింధ్యము, నిషధము, మాల్యవంతము, పారియాత్రము, గంధమాదన ము, హేమకూటము *The seven principal mountains The Himalaya, Vindhya, Nishadha Malyavamta, Pāriyatra, Gandhamadana and Hemakuta* అమరాద్రి భీమేశ్వరావాస మబ్ధిసప్తకము శ్రీ సప్తగోదావరంబు। వలయాచలేంద్రంబు వజ్రపు కో టగుల పర్వతంబులు గోపురములు SII IV, 1380

కులపుత్రకుడు *kulaputrakudu* సద్వంశ సంజాతుడైన యువకుడు *A nobly born youth* లిఖితమిదం శాసనం కులపుత్రికేణామ్మెయ కేన వేమాదిత్య సుతేన EI I, 53 – 58, (శ 888)

కులప్రధానపదవి *kulapradhānapadavi* వంశక్రమముగా వచ్చిన ప్రధానిపదవి *The office of a heriditary minister* శ్రీ మన్మ హామండలేశ్వర కన్నారదేవ చోడ మహీపాల స్సకలభూపాలతిలకః। ఆసీ త్తస్య కులప్రధానపదవీ విభ్రాజిత శ్రీనిధి చ్భాండాగార మహాధికార మహితః ప్రత్యతుదర్మాత్మజః ధీమా నీశ్వరనాయకస్యతనయో మారా భిధానః క్రితీ నిత్యం ధర్మ్మనిబద్ధబుద్ధిరస క్రిత్పుణ్యక్రియావర్ద్ధనః SII X, 73 (శ 1087)

కులప్రధాని *kulapradhāni* వంశక్రమముగా వచ్చిన మంత్రి *A family minister* ఆసీత్తస్య కులప్రధానపదవీ విభ్రాజిత శ్రీనిధి చ్భాండా గార మహాధికారమహితః ధీమా నీశ్వరనాయకస్య తనయో మాకాభి ధానః కృతీ SII X, 73 - 4 (శ 1087)

కులబ్రాహ్మణుడు *kulabrāhmanudu* వంశపారంపర్యముగా నుండు బ్రాహ్మణుడు *A heriditary family priest* (1) (సంస్కృ తము) ర్మణః పుత్రాయ కౌండిన్యగోత్రాయ ర్మాభిధానాయ మత్కులబ్రాహ్మణాయ SII I, 38 (2) తన కులబ్రాహ్మణు ననురక్తున విరళ జపహోమతత్పరు అం భా ఆ వ। - (3) మాధవ మహారాజర్ కొట్టడు తమ్మకులబ్రాహ్మణర్ కొణ్డిందనామ గోత్రస్య గతివర్మ్మ పదేతడు మొరస నాడపెర్యూరునామ గ్రామః కన్నడశాస నము *My A R* 1914 *Para* 54 *Nandi plates of Ganga King Madhava I*

కులముపెద్దతనము-తప్పువొప్పులవర్తన *kulamu peddatanamu-tappu voppula vartana* కులపెద్దగానుండి కులమువారిలో వివాదములు సంభవించు నపుడు తప్పు ఒప్పు నిర్ణయించుట కేర్పడిన వర్త నము *A gift or endowment for the appointment of the head of the caste, and to decide the disputes among the caste people* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కృష్ణరాయలయ్యవారు కళ్యాణ కలుబరిగిలో బాకువేసి నపుడు గొమ్మినాయన లక్ష్మినాయని చింన్నమనాయడు వాల్మీక నాగసముద్రం పెద్ద వీరచిన్నయ కొమారుడు పెద్దబోదెయతో కూడ లగ్గన చొచ్చి రాణవేసరి గనకరాయలయ్యవారు బహుమానము యేమి కావలెనని అడగగ ఘనగిరిలో చెల్లెగుయ్యలూరు బాగేపల్లి సహా దయశ్సాయవలెనని మనవిచేయగ అదే ప్రకారం ఇప్పించిరి యీ పెదబోదెయ్యకు గుూ చిన్నమనాయనిసీమలో కులంపెద్దతనము తప్పువొప్పులవర్తన నాగసముద్రము వుంబళి సహా ఇచ్చిరి *A fragment of copper plate grant of Srirangaraya* J A H R S IV part 4 P 199 202

కులసతి *kulasati* కులభార్య సాధ్వియగు పెండ్లాము *A virtuous wife belonging to a high family* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బుద్ధరాజుల కులసతి అయిన గుండమదేవులు SII IV, 684.

కులసిద్ధాయములు *kulasiddhāyamulu* కులముపై విధింపబడిన పన్నులు *The taxes levied on and due from the profession or caste* ఉదయగిరి రాజ్యంలోని బట్టెపాటి మంగళవాండ్లు నగరికిం శెట్టి యిచ్చిరి కుళసిద్ధాయాలు గవ్వంకానికెలు నః సర్వమైన వెట్టి వేములు NI Atmakur, 17 (శ 1511)

కులస్వామి *kulasvāmi* కులప్రభువు వంశపరంపరముగా వచ్చెడి ప్రభువు *A heriditary overlord* అట్టికంటనామాత్యు కులస్వామి॥ ధరసిద్ధిచేత చీఱ్పులి। హరిణమృగేంద్రుండు బడిగొలాజుణనుండాజిని। శ్రీవచ్ఛలక్ష్మ గోయింద। గిరివరవజ్రము జగజ్జిగీషుండు వేమ్మిణని SII IV, 675 (శ 1062)

కులస్వామి *kulasvāmi* ఇలవేల్పు *The family God* శ్రీ, చఱ కూరి కట్టినారాయణభట్ట వాజపేయాజులు తమ ప్రతిగ్రహలబ్ధమైన తేమద్తనామ గణపాపురము సూర్య్యగ్రహణ నిమిత్తమున కులస్వామి యైన చఱకూరి అగస్త్యేశ్వరమహాదేవరకు SII VI, 205 (శ 1150)

కులస్వామిని *kulasvāmini* కులదేవత *The family Goddess*

సీ॥ శాకాబ్దములు సహస్రమును నిన్నూంట తొం
బది యెనిమిది యగు భవ్యసంఖ్యం
గలిగి యొప్పారెడు నలసంవత్సరంబున
మాఘమాసము పూర్ణిమాదినమున
విశ్వోత్తరుం డన వేమభూపాలుండు
దమ కులస్వామిని కమృతకిరణ
రేఖావతంసకు శ్రీమూలం గూరమ్మ
కఖల జగన్మాత కంగరంగ
భోగసంసిద్ధికిని ధారవోసి యిచ్చె
గ్రామములు మూండు శ్రీకోటభూమియందు
పడిదరము మూల గూరంబ్బన పలకలూరు
దాన ఖచరేంద్రుం డాచంద్రతారకముగా
శా ప మం 68 (శ 1298)

కులాంగన *kulāmgana* కులస్త్రీ భార్య సుశీలయు సద్వంశ సంజాతురాలైన భార్య *A virtuous and high born wife* వెల నాంటిలోని దావులూరి కిరడ్డియైన అయ్యమనాయకునకుం గులాంగనయైన అయ్యమాంబ SII X, 112 (శ 1065)

కులోత్తుంగమాడలు *kulōttumgamādalu* కులోత్తుంగ చోడదేవుడు ముద్రించిన నాణెము *The coins issued by Kulottunga-chodadeva* (1) యీ దివియకుం బెట్టిన కులోత్తుంగమాడలేను SII VI, 88 (శ 1076) (2) పోతిసెట్టి అఖండదీపమున నిందుల సాని మున్నూర్తుర వనమునం బెట్టిన కులోత్తుంగమాడలు ౫ SII X, 229

కూ

కూంతు *kūmtu* కూతురు *Daughter* సకల వసుమతీశ మకుటలస ద్రత్నకిరణరుచివిరాజితచరను ణ్డయిన। రాజభుజప్రధాని బెజయితదేవని కూంతు సరియ పోల్పం గాంత లెందు SII IV, 1007 (శ 987)

కూంతురు *kūmturu* కుమార్తె *Daughter* తెక్కల్ల కొమ్మిసెట్టి కూంతురు చంచు వెమ్మిసెట్టి సోదరి ముమ్మనమ్మ SII VI, 586 (శ 996)

కూచి *kūci* బ్రాహ్మణ నామాంతపదము *A suffix to the name of Brahmin* పెనుబత్తిఁవృత్తులు కాశ్యపులైన కామదేవపెద్ది కొడుకు కేశవకూచి ఖ ౧ తు ౧౦ SII X, 281 (శ 1156)

కూటాలు, *kūtālu* కుంటలు భూపరిమాణ విశేషము చూడుడు కుంటలు శ్రీ భావనారాయణ పెరుమాళ్లకు ఎడ్లగోపీనాథు నారదగుండాము దక్షిణాన గట్టున బ్రంచావనకై నేల న ౨॥ దీనికైంకర నిబంధముకై ఖ ౧ న్ను గటిఉత్తరానను ఖ ౧ న్ను కాలోచిత మూల్యము బెట్టి క్రయం గాంగొని సమర్పించెను ఇలువట్టు ౧౨ చేతులు ఈధర్మం ఆచంద్రార్కము స్థాయి। పనివిటిగొత్తు సేయంగలవాండు। పనుంట కూలూలకుఁ- ఖ ౨ SII V, 14 (శ 1382)

కూడు *kūdu* అన్నము *Boild rice, food* శ్రీ కూర్మనాథుని బ్రహ్మపీఠా స్వస్త్యయనమునకు సింహాలిత్య లిద్దఱకు దినమున రెద్దుము కూడు రెండు విద్యలకు బెట్టిన మాడలు। "అష్టౌమాడాన్వర్ణ దత్వా గాయిన్యోర్మార్జనయుగ్మకం।" అన్నం పీఠద్వయం చక్రే న్వం స్వయనం విభో॥ SII V, 1150 (శ 1112)

కూడుజీతము *kūdujītamu* భోజనము (కూడు) నిమిత్తము భూమి రూపముగా నిచ్చుదానము,దానివల్లవచ్చుధాన్యాదిఫల మనుభవించుటకేర్పడిన జీతనిబంధము *The grant of land the usufruct of which shall be used for the daily food* (1) ప్రతి దినము శ్రీ నరసింహ నాథదేవరకు తనధర్మార్థగా నారాధింప పుష్పవాటికను అదావరమున చెఱువులో పుట్టండు సేనను ఈతోంట శేకెడి గానల్లు నలువురున్ను పూవిలు అలమాలకారలు ఇద్దఱుంగా పేర్లు ఆఱువీరకు కూడుజీతనిమిత్తము నఱువ చెఱువెనుక అఱుపుట్టులు నేనున్నంగా SII VI, 1142 (శ 1190) (2) ఇతనికి కుడు జీతనాకు జంత్రనాటి చింతాడ చెరువెనుకను జల క్షేత్రపుటి ౧ పెటితిమి SII VI, 1011 (శ 1342) (3) కిలారిని జోగులుఎఱ్ఱు సేనాపతి తిపిరి సేనాపతి కూరుమాఇ సేనాపతి ఈ ముపుర కున్ను కుడుజీతాలకు పెట్టినక్షేత్రము బొబ్బిలిదేశాన క్రాంపను ముందు పుట్లు ౩॥ SII VI, 950 (శ 1349)

కూడువర్తన *kūduvartana* నిత్యభోజనాది కృత్యముల కిచ్చిన భూదానము *The grant for daily food and maintenance* ఈ చామరకొలువు వుభ యదువకాలాలాను కొలువను గంగమారాణి కూతురుంచింగాసాని యీబిడకును కూడువర్తనకును రాయవరాన ఊరితూఱుపునను జలక్షేత్రము పుట్యడు ౧ SII VI, 1383 (శ 1388)

కూపదర్శకుడు *kūpadarśakudu* జలపరీక్షకుడు నూతికొలఱు భూమిని త్రవ్వినచో ఎక్కడ నీరువడునో ఆస్థలమును గూఢముగా తెలుసుకొనువాడు అట్టి వృత్తికారునిపై పన్ను సూచితము *Water diviner, a tax on the profession of water diviners is indicated* చూ అపణము EI XXIV, 43

కూపప్రతిష్ఠ *kūpapratiṣṭa* నూయిని శాశ్వతముగా నెలకొల్పుట *Consecration of a well* కాశ్యపగోత్ర ప్రన్నయగారు వసిష్ఠగోత్రి తృష్ణయకు భూదానధర్మశిలాశాసనం నేనుబొల్లవరాన కాశీ విశ్వనాథుని ప్రతిష్ఠచేసి దేవాలయం కూపప్రతిష్ఠనాడు మాకుచెల్లివచ్చె బొలవరం గ్రామాన ౨ యిద్ధుమాకు ధారబోశి యిస్తిమి SII X, 773 (శ 1619)

కూరగాయలు *kūragāyalu* కూరలు, కాయలు తోటకూర, అరటి కాయమొదలగు ఆకు, కాయికూరలు *Leafy vegetables, unripe fruits Vegetables in general* తోంటపూవులు పూజకు నడపెడిది। ఆతోంటనే జీవిరానకుం గూరకాయలు నడపెడిది। SII X, 334 (శ 1178)

కూరతోంట *kūratōmta* కూరగాయలు పండించుతోట *A vegetable garden* ఊరిఉత్తరాన కాడ్లలోన దేవరకు పువుందోంట ౧ కూరతోంట ౧ SII X, 422 (శ 1191)

కూరలు *kūralu* పక్వశాకపదార్థములు *Cooked vegetables* శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులైన మహాదేవిచక్రవర్తికూంతురు ఒడయదేవి అమ్మంగారు తమ పురుషుండైన కోణగణపదేవరాజునకున్ను

తమకున్ను పుణ్యముగాను దీపావళి మహోత్సవానికై పోసెడి నెఇ తెక్కల దివ్వెలకును శివరాత్రి నెఇ బ్రాహ్మలకై పెట్టిన క్షేత్రము పది పుట్లు నివేద్యానకు బియ్యము నంది తూమున తూమెండు నెయి సోలెండును కూరలు మూండును పెరుగు మానెండు SII V, 125. (శ 1218)

కూవిత *kūvita* కూతురు *Daugher* కాటమరెడ్డి వేమాయరెడ్డిం గారి కూవిత అనితల్లమ్మంగారునను SII V, 114 (శ 1345)

కృ

కృత్తిక *kṛttika* కృత్తికానక్షత్రము *The star (3rd) Krttika. The third lunar mansion* శకవరుషంబులు ౧౦౬౦ అగునేంటి కార్తిక శు వ నవమియుం గ్రిత్తికలు నాదివారమునాండు ఉవ్వు గొండూరి శ్రీ గౌరీశ్వర మహాదేవరకు నెల్లూరి మిండగుడ్డలి వైశమసెట్టి NI Ongole, 140 (శ 1140)

కృత్తికలపున్నమ *kṛttikalapunnama*. కార్తికపౌర్ణమి *The full moon day in the month of karthika* కీలక సంవత్సర కార్తిక మాసముల నందు సోమవారము క్రిత్తికల పున్నమనాడు SII X, 318 (శ 1170)

కృష్ణరేవడు *kṛsnarēvadu* నల్లరేగడుభూమి *Black cotton soil* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చూఅబల్లిరాజు తమతండ్రి చూఅబల్లిరాజునకు ధర్మ్మవుగాం గమ్మనాటిలోన మా జీవితం బైన రామకూరి తూర్పున క్రిష్ణ రేవడుభూమి పదిపుట్లును యూరిఉత్తరమున రెండు పుట్లుంగా శెరసిపంణ్డెండు పుట్లు హవిబలియచ్చానలకు నిచ్చితిమి SII V, 640 (శ 1073)

కృష్ణాష్టమి *kṛsnāstami* శ్రీ కృష్ణజన్మదినము శ్రావణశుద్ధ అష్టమి *The birth of Lord Krishna, falling on the eighth day of the bright fortnight of the lunar month Sravana* శ్రీ శకవరుషంబులు అగునేంటి శ్రావణ కృష్ణాష్టమియు శుక్రవారమునాండు సర్వ్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ద్ధన మహారాజులైన ఉపేంద్రదేవ చక్రవర్తి శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధియందు అఖండ దీపము వెలుగుటకు పెట్టిన గొఱియలు SII VI, 910 (శ 1278)

కె

కెలవగ *kelavaga* సమీపప్రదేశము ప్రాంతభూమి *Vicinity* దోచెనపెగ్గడ గణపయ సంసిద్ధస్థానమైన వేల్పూర అడ్డవట్టమేర అంత వట్టాను యేమి యేనా విలిచిన కెలవగ నందచ్చి అమ్మినాను SII X, 314 (శ 1169)

కెలసము. *kelasamu* (క కెలస)పని కార్యము సేవ *work, business, employment, service* ఇవి వోయి నిల్చిన దేవరభాగము గీత వాద్య నృత్య ధూపహారద శంకుధారులు లోనైన కెలసము సేసి బాయ పౌ వాధూజును ప్రవిత్తికొత్తై కుడుముంగలవారు। రెణ్డువార్తలరాని నఱాలు వొడిచిన ముప్పెకు గాల్పట్టు HAS 13-36

కే

కేదారభూమి *kēdārabhūmi* నీరునేల వరిమడి *A paddy field* దుగ్గియాభిధాన గ్రామ కేదార భూమిం నివర్తన పరిమితం SII X, 66 (శ 1088)

కేదారమేదిని *kēdāramēdini* (సం కేదారః) నీరునేల *A field under water* వరిమడి *A paddy field* మల్లారెడ్డి చుండి జనార్దన స్వామి కిచ్చినశాసనము చుండి పురే పాండు భువం చతుష్పటి మర్ధవర్ధి శాం తస్మై। ద్వి నివర్తన మితిమేషప్రాదా త్కేదారమేదినీం ప్రాజ్ఞః। NI Kandukur 19 (శ 1330)

కేరమాడు *kēramādu* ఎత్తిపొడుచు *To talk in derision* అవిన్ని పుట్టిపుట్లు పెచ్చునపుర్వు తక్కునను కీడాడి దీనికిని వారు కేరమాడినా పుత్రికంగాను కాంపులు కరణాలు అందరిగాలాను పూర్వంసాకు మాట్లాడెడివారు అడ్డంకి పెట్టుట్టు నడువువారు యేమికీడాడిన వారయ కొండోజు నడువువారు NI Ongole, 12

కేశాకేశి *kēśākēśi* జుట్టుజుట్టు పట్టుకొనుట *Catching lock to lock or hair to hair* రాజనరేంద్రుని కలిదిండి శాసనములో యుద్ధవర్ణన - ముష్టాముష్టి క్వచి ద్దృష్టమ్ కేశాకే శ్యభవత్ క్షణం। దండాదండి క్వచి త్ప్రోక్తమ్ కుంతాకుంతి నిరంతరమ్ EI XXIX, 8

కేసరిఅడ్డుగులు *kēsariaddugulu* అడ్డుగ-వణములో సగముభాగము నాణ్యవిశేషము కేసరి బిరుదుగల అడ్డుగు కావచ్చును *A kind of coin by name kēsari* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కోటగణపతి దేవ రాజులు కేశవదేవరకు నాదిండ్లను దాపులురి అరవుట్లకుం గాంపుల మీందను పుట్టికి కేసరి అడ్డుగులు ఇచ్చితిమి SII IV 809 (శ 1180)

కేసరిగద్య *kēsarigadya* కేసరి గద్యాణము లేక మాడ నాణ్య విశేషము కేసరిబిరుదుగల మాడలై యుండవచ్చును *A kind of coin named kesari* ప్రోలినాయకుండు కొమ్మూరి శ్రీ యగస్తీశ్వర మహాదేవర కఖణ్డవర్తి దీపంబునకుం శెట్టిన గేసరిగద్యలు ౭ SII X, 302 (శ 1166)

కేసరిపాటిఖండిక *kēsaripāṭikhaṃdika* భూపరిమాణ విశేషము కేశసరిపాడు అను గ్రామములో నమలుపడిన ఖండిక పరిమాణము *A measure of land (khandika) generally in vogue in the village of that name* శ్రీ మంగళాద్రి రఘుపు నరసింహ్వులకు సిద్దిరాజు తిమ్మరాజయ్యవారు సమప్పించిన గ్రామాలు ఖండికలకు గుడికట్టు వివరము గోరంటక్షేత్రముకే సరిపాటి ఖ ౧ తూంశాడిక్షేత్రము కేసరిపాటి న ౨॥ నిడంబత్తను క్షేత్రం కేసరిపాటి ఖ ౪॥ కురుంగంటి క్షేత్రము కేసరిపాటి ఖ ౨। SII IV, 709

కేసరివీసము *kēsarivīsamu* నాణ్యవిశేషము కేసరిబిరుదుగల వీసమై యుండనోపును *A kind of coin named kēsari* కోటగణపతి దేవ రాజులు మూలస్థాన మహాదేవరాజులకు నాదిండ్లమ ఎల్లకాలమును ఒండిశానిన గుఱ్ఱమును తెచ్చి నమ్మిన మాడం గేసరి వీసాలు ౨ తక్కిన

జీవధనము నమ్మిన(జదైం) గేనరిపిసాలు ౨ ఇచ్చితిమి SII X, 358 (శ 1180)

కై

కైంకర్యము *kaimkaryamu* దేవతాసంబంధ నిర్మాణ కార్యములు *Service to the deity, in the form of various constructions* మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవమహారాజు కుమారుడు తిమ్మరాజు రఘునాయకులకు గోపురమండప ప్రాకారాలు కోనేరు మొదలయిన కైంకర్యాలుంన్నుం సేయించి NI Udayagiri (20)

కైలపసులు *kailapasulu* కపిలగోవులు *Tawny cows* ఈ ధర్మ్మకవు విఘ్నము చేసినవారు గంగకఱిత వేయికైలపసుల వధించినవారు SII VI, 1187 (శ 100)

కైలి *kaili* కైలు కయ్య పొలము *Field* కసుబాలోనుం తూర్పుక పొలానందు కైలి గొతక మందు వెలిపొలమున్ను నల్లంగట్ట క్రింద కైలిలు నా తుము వరివిత్తనాల మడిన్ని దానపత్రిక వ్రాయించి యిప్పించి NI Kandukur 41 (శ 1606)

కైవారి *kaivāri* దేవుని సన్నిధిని దేవతాస్తోత్రములు పఠించువాఁడు *Person who sings hymns of praise to God* శ్రీ విశ్వనాథ భోగాన ప్రసాదమన్ననలు శ్రీకరణములు గాయ్యకలు ౨ నట్టఉలు కుంచ్చాలు ౨ గాయ్యకలు ౨ సానులకు గాయ్యకలు ౩ కైనా గాయ్యక ౧ SII V, 1214 (శ 1281)

కొ

కొండిక *komdika* చిన్న (చూడుఁడు సంస్కృతభాగము కనీయసీ దుహితా) ఇక్కడ చిన్నకూతురు అని అర్థము *The younger (The younger daughter)* స్వస్తి శ్రీ శకాబ్దములు దగునేణ్టి ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమున పెద్దడాక రేమి కొండిక మున్నూటి పెమ్మకడినాయకు కూంతుఱు పెమ్మకడి దుహితా కనీయసీ। SII IV, 1076

కొండికారుడు *komdikārudu* శంఖమూదువాఁడు *A couch-blower* శ్రీ మద్గంగమహాదేవి దేవస్యాగ్రే ప్రయత్నతః। కత్తుకం క శస్వర^ దివ్యం నవ్వకకాలే సుమంశం॥ భండారే కూమ్మకనాథస్య కొండికారస్య జీవితం। ద్రోణమాత్ర ప్రసాదస్య విద్యాపూవస్య సిద్ధయే। దశనిష్కసమం హేమం ప్రాదా త్రీన్త్యా మనస్వినీ॥ SII V, 1226 (శ 1247)

కొండ్డికమున్నూరు *komddikamunnūru.* చిన్నమున్నూరు ఒక చతుర్థజాతి విశేషము *Name of one of the caste people* (1) పెద్దడాకరేమి కొండిక మున్నూటి పెమ్మకడినాయకు కూంతుఱు SII IV, 1076. (2) ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు దేవి కొండిక మున్నూటి అడప గడియపసెట్టి వీరపనేని కూంతుఱు అక్కసానిక్కి నోముగా అర్జున దేవండు ధారాపూర్వ్వకము చేసి అచంద్రాకర్క్కమగం బెట్టిన మడువాడను యూరు ఒక్కండు SII IV, 1373. (శ. 1199) (3) అర్జున దేవరాజుల దేవి దాక్షారామ కొండ్డిక యన్నూంటి ఆట్య గడియవ సెట్టి వీరవనేని కూంతురు అక్కమదేవి SII IV, 1368 (శ 1209)

కొట్టము *kattamu* దుర్గము కోట *Fort*

పట్టంబు గటిఞ్చి ప్రథుబణ్డరంగు
బఞ్చిన సమత్తపడువతో బోయ
కొట్టంబు లణ్డెఱు గొణి వేంగినాణ్టిం
గొళల్చి యా త్రిభువనాంకుశ బణ నిల్చి

EI XIX, 47 (శ 770)

కొట్టము *koṭṭamu* కోట్టము దుర్గపురము *A fortress* కొట్టమ్మున పాఱకు కుణ్డికాళ్లుళ ఇచ్చిన పన్నస EI XXVII 42 B (600 700 *AD*)

కొట్టరి *koṭṭari* కోష్ఠాగారాధికారి (సం కోష్ఠకః=*A granary*) ధాన్యపుకొట్టుపై అధికారి *A superintendent of granary* (1) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడయరాజుల కొట్టరి వెలనాణ్టిలోని నిడుంబ్రోలి సబ్బినాయకుని కొడుకు కొట్టారి విఱియమ నాయకుణ్డు శ్రీమానెఱ్ఱాభిధానః పతిహితచరితై ప్రోషయిత్వా నిజేశం కోష్టాగారాధికారం ధ్రువమలభతయః శ్రీ నిధిచోడభూపాత్॥ SII IV, 1114 (2) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ్గ రాజేంద్ర చోడరాజుల కొట్టరి నింబ్రోలి సబ్బినాయకుని కొడుకు ఎఱ్ఱమ నాయకుండు NI. Ongole, 59 (శ, 1089)

కొట్టరువు (కొట్టారువు) *kattaruvu* కొట్టరి కోష్ఠాగారాధికారి ధాన్యాధిపుడు (చూడుడు సంస్కృతభాగము) *A superintendent of the granary* (1) ఇ భోగ్గము దేవభణ్డారువు సొచ్చి కొట్టారువునం బడి నడపంగ్గల యదిగాం గొట్టరువు ఎఱియమ నాయకుణ్డు ఆచంద్రార్క్కమ నడపంగల యదిగా నిచ్చి శిలశాసనము శ్రీ విమానమునం బెట్టించె SII IV, 1114 (2) శ్రీ భావనారాయణదేవరకు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడరాజుల కొట్టారువు సబ్బినాయకుని కొడుక్కు వెలనాణ్టిలోని నిడుంబ్రోలి శాసనుండు కొట్టారువు నెఱియనాయకుండు "శ్రీమానెఱ్ఱమనాయకో గుణవిధిః కోష్టాలయాధిష్ఠితః" SII VI, 1?2 (శ 1089) (3) భారద్వాజగోత్రులైన కొమ్మదప్రెగడ కొడుకు కొట్టరువు మల్లయప్రెగడ పెట్టిన అఖండదీపము "ధాన్యాధిపో మల్లయశ్చ క్రేదీమ మఖండ" SII X, 453 (శ 1204)

కొట్టారమండపము *koṭṭāramamdapamu* దేవుని ఉగ్రాణము *The store house of the deity* శ్రీ కులోత్తుంగ్గ చోడ గొంక్కరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ౧ ణ్టి గద్య ౧౦౦ వీర పణ్డారిజు పేరం బెట్టించిన కనకవలయ ౧ ణ్టి గద్య ౧౦౦ లోహ అద్దము పహణ్డి కొలగము గాంగేయరాయ మణ్డపమునుం గొట్టార మణ్డపము గట్టించి దవనవనము దటాకము నిచ్చితిమి SII IV, 1142. (శ 1064).

కొట్టించు *kottimcu* త్రవ్వించు *To dig* కొరవి కిచ్చినస్థితి శిలాస్తమ్భంబు ప్రతిష్ఠించి విష్టరంబునకు వాతని కొట్టించిన చెఱువులు మఱియు తె శా ఇ శా 12

కొడమంగ్గలి *kodamamggali* మంగలి ఈ శాసనములో మంగలి కులమువారిపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *Barber, a tax on barber caste is indicated in the inscription* ఇతికరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కస్థం పరాంతకో నృపతిః కొడమంగ్గలిపేరు ౧ ణికి త్రయ్యు చి ౬ SII IV, 1384

కొడవలి *kodavali* కక్కులుగలిగి వక్రాకారమై గడ్డి మున్నగునవి కోయుట కుపయోగించు నొకానొక యినుప పనిముట్టు *Sickle* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవమహారాజు కొమారుండు తిమ్మరాజుగారు రఘునాయకులకు గోపుర మండప ప్రాకారాలు కోనేరు మొదలయిన సకల కెంకర్యాలున్నుం సేయించి తేరు తిరునాళ్లు సాగించ్చి వుత్సవోత్సాలకు నడచు మర్యాదకు శిలాశాసనం వేయించిన ప్రకారాన నడవుండు తేరుమీందను తిరువీథుల వేంచేసి యిప్పుడు తేరు మీందను నట్టువముట్టువకాండు పరిచారకులు వుండి యంతరువునను పంచాహాణంవారు పొకరం తలపాగ చుట్టుక మోలను వచ్చడం పిరిచుట్టు చుట్టుకం నోసలగంథం బొట్టు మాత్రం పెట్టుకొని నిడెంశాయక వులిం న్ని గూంటమున్ను చేతంబట్టిక చిల కొడవలం తీచ్చుక వచ్చువారు యీ మర్యాదకు తప్పకనడచువారు NI Udayagiri, 20

కొడుకువారు *kodukuvāru* పెండ్లికొడుకువారు మగపెండ్లివారు శారహకోటి విద్యామన్తులున్ను దెన్దులూరి కోమటిసెట్టి కొఱఇండం తెక్కు పెండిండ్లుసేసినా నొకొ పెండ్లిసేసినా నేంట నొకొ పెండ్లింగూతు వారుం గొడుకువారుంగాం దమకుం శెట్టిడి తిరువవహిండి మానుకొని జీతమునకు నాచంద్రార్కస్థముగా నిచ్చిరి SII VII, 737

కొణ్డాల్యగోత్రము *kondālyagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage* మూలఘటికాన్వయ కొణ్డాల్యగోత్రమున మార్తాణ్డనాయకుని కొడుకు పురవరి కామదేవపెగ్గడయైన గంగ మార్తాణ్డ బ్రహ్మరామాయణ్డు SII V, 1040

కొణ్న (కొన్న): *konna* (1) కొను క్రి పరిగ్రహించు *To receive, to accept* (2) అనుభవించు *To undergo* దేవస్వంబు లక్ష్మంబు గొణ్నవాస్తు వారనాశి న్తచ్చిన పాపంబు గొణ్నవాస్తు SII X, 611

కొత్తనేల *kottanēla* సాగుచేయని భూమి సాగున కనువగు భూమి *Uncultivated soil, soil fit for cultivation* శ్రీ విజయాదిత్య దేవరు వేంగీమణ్డలమున ప్రజకు రాజరాజమయ్యార్ధ నిచ్చిన పత్రస్త శాసనస్థితి కొత్తనేల పుట్టి యొక్కంటికి చిన్నములు రెణ్డును పాటికలు రెండును SII IV, 1243

కొత్తళాలు *kottalālu* కొత్తడములు కోటబురుజులు *Bastions* పెనుగుండదుర్గం దిగువకోటకు ప్రతిగాను పిల్లకోట శాళలు యిందుకు వాకిళ్లును కొత్తళాలు బురుజులును SII VII, 564 (శ 1489)

కొను *konu* అధికారములేక ఆక్రమించు *To occupy illegally or to seige* దేవదత్తి గొనిశేనిం దన మలమూత్రములు దాన భక్షించినవాండు HAS 13-49 (శ, 1188)

కొమ్ము. *kommu* చెఱువుకొన *The tongue or end of a tank* (*B*) అబ్బానేని కుమారుండు కస్వానేనిగారు చందలూరు యేలుచును తమ కొమారుడు ధధివతిరావుకుం పుణ్యంగాను చెర్వుదక్షిణపు కొంమ్ము కాలువాను చెర్వువు వుత్తరపుకొంమ్ము కాలువాను యీ రెండు కాల్వలు తవ్వి చెర్వు పూజితము శాన చేయించెను NI Darsi, 9 (శ 1416)

కొరవ. *korava* కొఱవ ఒకానొక కొండజాతి *A certain class of mountaineers* శ్రీ కొమెతపాలు కొణ్డయ్య ఘనరాచమణి లిఖితస్య వల్లురి అటల్లు మారయ్య పణికొనిన గుడియు గొరవక్మెచ్చి చేనిచ్చిరి NI Podili, 2

కొరునేల *korunēla* మెట్టనేల *Dry land* (*W*) ఆఱలూరి శ్రీ ఇష్టకామేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు రుద్రనాయినింగారు చేసిన ధర్మ శాసనం। కొరునేల పెట్టిన మత్తులువేసి ౧౫ ఆచంద్రశారాకం ఈ ప్రవృత్తి సర్వమాన్యము ఈ చేలు పకాంపులు దుంన్నాను వంగములేదు NI. Ongole, 7 (శ 1236)

కొఱడి *koradi* ఆవరణగా వేసిన పొడిమట్టి గోడ *A ridge of the field made up of earth and bushes,* పడుమట్ట అదస్తారామమున తుప్పున తోణ్డకొఱడియయసీమము SII IV, 1114

కొఱపుట్టి *koraputta* పశ్చిమతః కొఱపుట్ట తోడిగుంటయసీమా భారతి స్వభ ను శ్రావణము

కొఱయిండ్లు *korayimdlu* మిగిలిన యిండ్లు (కోమట్లయిండ్లుగాక యితర కులములవారి యిండ్లు) కొరయిల్లు=*Unfinished house* (*B*) *The houses relating to other castes (Other than Vaisyas)* శారహకోటి విద్యామన్తులున్ను దెన్దులూరి కోమటిసెట్టి కొఱఇండ్లం తెక్కు పెండ్లిండు సేసినానొకొ పెండ్లి చేసినానొకొ పెండ్లికూంతువారుం గొడుకువారుంగాం దమకుం శెట్టిరి తిఱువవహిండి మానుకొని జీతమునకు నాచంద్రార్కస్థముగా నిచ్చిరి SII VII 737 (శ 1170)

కొఱ్ఱ *korra* సస్యవిశేషము పుట్టిఒకటికి ఆరు చిన్నముల పన్ను సూచింపబడినది *A kind of grain A tax of six chinnams for a putti of the grain is indicated* ఇతికరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కస్థం పరాంతకో నృపతిః కొఱ్ఱ అరుద్ర వరువు పుట్టి ౦ కి చి ౬ SII IV, 1384

కొలకోల. *kolakōla* కొలతబద్ద *A measuring rod* అఖండ వత్తి దీపమునకు ఇ దేవరగుడి ఉత్తరమున అచ్చువొడిచిన భూమి గొల కోలను నగరవువాడ భైరవుని గుండము క్రింద్దను బెట్టిన అఖండదీపము యేనూఱు గుంట్టల పుట్టి ౦ . SII V, 1046 (శ 1109)

కొలగము *kolagamu* (క కొళగె) లోహముతో చేయబడిన బిందె పహిండికొలగమనగా బంగారుబిందె యని యర్థము *A large metal water vessel (K)* శ్రీ కులోత్తుంగ్గ చోడ గొంక్కరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ౧ ట్టి గద్య ౧౦౦ వీరప్రఙ్ణాెిజు పేరం బెట్టించిన కనక వలయ ౧ ట్టి గద్య ౧౦౦ లోహఅద్దము పహిండివల్య గద్యల పహిండికొలగము గాంగేయరాయ మణ్డపమునుం గొట్టార మణ్డపము గట్టించి SII IV, 1140–2 (శ 1064)

కొలగోల *kolagōla* భూమ్యాదులను కొలుచుట కుపయోగించు గడ *A measuring rod* ఇంతవట్టను దేవబ్రాంమ్మణ క్షేత్రసీమ ఇక్షేత్రము కొలచె కొలగోల పదమూడు బారలకోల NI Kandukur 63 (శ 1188)

కొలనిర్ణయము *kolanirnayamu* భూమిపరిమాణపు కొలతల యొడం బడిక *Agreement on the measurement of land* రావిపూండి స్థలగ్రామాల ప్రజలు సమ్మ్యాసౌరుచుల తమలోందాము వొప్పిచేసుకొన్న కొలనిన్నణయం SII. X, 748 (శ 1490)

కొలను *kolanu* చెఱువు గ్రామనామాంత్య పదము *Suffix to place names* గణపతిదేవ మహారాజులకుం తమ తల్లిదండ్రులకుం దమ్ముణవుగాను కరణము మారయ రావూరి దగ్గుంబాటి పొలమరనుం బెట్టిన చేను ఖ ౧, ఇంకొలని తెరువున నిలగుంట దక్షిణాన SII X, 303 (శ 1167)

కొలుచు *kolucu* ధాన్యవిశేషము వరిధాన్యము *Grain paddy*, ఈ సంప్రదాయము కలుంగ్గ మండలనాయకు కూంత్తులు ముప్పంద్రకు ఈ పేరు ఒక్కంట్ట జీతము కూడుంగా కొల్చు ఏండాదికి కొల్చు పుట్లు నల్పయి రెండు SII V, 1188 (శ 1172) (2) రావుల గుంట్లనను నవా గొలణచేనున్న పక్కెలగుంట్ట దక్షిణం అఇదు గొలుణ చేనున్న యేందుము వి త్తులవట్టు వరిమడిన్ని రాశికి తూమెండేసి కొల్చున్న దేవునికి అమృతపళ్ళకు యిస్తిమి NI Kandukur, 25 (శ 1466)

కొలుచు *kolucu* కొలతవేయు *To survey* యేలీసుఖానిం గారు లిపాటసీమ చెరకుందోంటలు ఆకుందోటలు యీనాపుచేలు కొల్చి HAS 19–71 (శ 1466)

కొలుచుపెఱుక *kolucuperuka* పెఱికలో దెచ్చిన ధాన్యము, *Grain or paddy carried by a sack* శ్రీమతు ఎనమందల స్థలము పెక్కుండ్లు) శ్రీమతు గౌడీశ్వరదేవ మహాలింగ్గము అంగరంగ భోగాల కిచ్చిన మగమ్రక్రమ మెట్లన్నను కొలుచు భండివీసాలు ౨ కొలుచు పెఱుక వీసాము ౧ SII IV, 935 (శ 1191)

కొలుచుభండి *kolucubhamdi* ధాన్యపుబండి వరిధాన్యపుబండి బండిపై దెచ్చిన ధాన్యము *A cart load of paddy or grain* (చూ కొలుచు పెఱుక) *see kolucuperuka*

కొలుపులు *kolupulu* దేవునికి స్నపన, ధూప, దీప, ఆలవట్ట, పుష్ప మాలాది సేవలు *The various services rendered to the deity-like the sacred bath, offering of incence, lighting the lamp, offering of flower garland etc* అనవేమయరెడ్డి ప్రధాని నారణదాసుల కొడుకు చెన్నమనీయుండు శ్రీ నరసింహ నాథుని ధుపకాలమందు నిత్యమున్ను కొలువను ఈగోటివాడను ఆఱు పుట్లు జలక్షేత్రము శ్రీ భండరనకుం బద్మనిధిగం బెట్టి ఏడు నిబంధాలు వ త్తిగాం బడశి ఏండ్లుగురు బ్రాహ్మలకుం బెటెను శ్రీ కాయణమునయు నికి గొడవు తమ్మినా మాధవనాయునికి గొడవుచంద్ర శ్రీంగునాయునికి దివ్యకోల తి త్తిరిచింగునాయునికి తిరుమాలబేడి ఆయననాయునికి ఆల వటము అద్దమును అనంతునయునికి గరయ అట్టి చింగనయునికి ఆలవట్ట ముంగా బెట్టెను ఈ ఏడుగురుల్లు తమతమ కొలుపులు కొలిచి నిబంధ నమస్య ప్రసాద కుంచాలు ౭ అప్పులు విద్యాలు జీతము దివకోల నిబంధము గొడవునింబంధము ఈ కొలుపులు అనవేమయరెడ్డి గారు శ్రీ నరసిహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను తిరుమజ్యను కడువ ఒ ౧ చందనలాగి అందు ఆలవట ౧। ధూవన గొ ౧ రత్రిదువన అవసరమందు దివ్యకోల ౧ తిరువజాము అవసరమందు ఆలవటము ౧ గ కొలుపులు ఖ కొలువను భండారి శ్రీరామనాయునికిని గండమాడలు ౭ ఖ పెటితిమి SII VI, 785 (శ 1297) శ్రీ నరసింహ్యనరునికి నిత్యమున్ను తిరుమజనగరయకొలుపు ౧ ధూవన దివ్యకొలుపు ౧ వెంజామరకొలుపు ౧ రాత్రిధూవన శ్రీ తులసి తిరుతోమల ౧ ఇనలు కొలుపులు సమర్పిణంచెను SII VI, 1057 (శ 1336)

కొల్వు *kolvu* ప్రభుత్వము *Government* బ్రంహ్మలు శుఖ వాసులు తురకవార్కి కుచ్చుల ౧ కి పంన్ను అర్ధణసమశ్యాను కాంపులు యెడ్లు పనులు కొల్చు నెరసమశ్యాను బ్రంహ్మలు శుఖవాసులు తురకవార్కి పనులు మాపు కడ్మయిల్లు కొల్వుకు అర్ధణసమశ్యాను సహాయబు పాదాలాన తప్పక నడచ్చుకొనువారు SII X, 748 (శ 1499)

కొళొచు *kolocu* చెక్కు *Engrave* ఆకు(బా) పసిణ్డిమిఱె కొళొచె EI XXVII, 42 I (800 *AD*)

కో

కోంపువచ్చువ్యవహారులు *kōmpuvaccuvyavahārulu* ఇతరప్రాంత ములనుండి సామాన్లను దెచ్చి యమ్మెడు వర్తకులు (సం సాయంత్రికః) *Merchants who belong to the foreign countries and who bring their goods for sale* స్వస్తి శ్రీమతు అనవోయరెడ్డింగ్గారు మోటుల్లికిం గోంపువచ్చు వ్యవహారులకును వ్యవహారాల వచ్చేకరవట్నాల ద్వీపాంతరాల వెవహారుణకును యిచ్చిన శాసనగంథము మయ్యాణదా మకరోత్ సాయంత్రికోణామిమాం SII X, 556 (శ 1280)

కోట *kōta* దుర్గము గ్రామనామాంత్యపదము *A suffix to the place names* గ్రిష్ణవేణీ సమీపంబున నాగార్జునికోట తూర్పుణన నెయ్యూరి చెఱ్వుసహితముగా SII X334 (శ 1178)

కోట *kōṭa* చుట్టుగోడ ప్రాకారము *A surrounding wall* భోగి నాథుని దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధకుండైన చెంతెరామినాయకుండు భోగినాథుని కోట గోపురము గటించె SII. X, 312. (శ 1169)

కోటి *kōṭi* అగ్రభాగము. *The end or tip* ఇగొల్లబోలకు చెఱువు కోటి ఉత్తరమునం శెట్టిన చేనుమూండ్లు దీపమునకు పాదము మన్నిం చ్చితిమి SII V 172 (శ 1116)

కోటిభండాలు *kōṭibhamḍālu* బండిపై తెచ్చు సరకులు *A cart load of commodities* కాకతిగణపతి జీరుగల్లు శాసనము ఆవలు మిరియాలు తేనె క్రానుపు మానె మొదలుగాగల కోటి భండాలం చెల్లాను మాడపాదిక SII VII. 734

కోటివీసాలు *kōṭivīsālu* (క కోడువీస) ఎద్దుపై మోయించుకొని తెచ్చెడు ధాన్యాదుల గోనెమూటపై విధింపబడిన వీసము పన్ను *The allowance of a vis of corn, etc, for every bullock load that comes into a town (k)* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మన్మమండయ నాదిండ్ల శ్రీమూలస్థాన మహాదేవరకు నొంచినిపాటి పెరుసుంకముం గోటివీసామునుం గొడ్లువీసామునుం గొమరవీసామును శిరసము సాదమును రెండుదీపములకు నాచంద్రార్కక్రమముగా నిచ్చితి SII IV, 665 (శ 1060)

కోట్టము *kōttamu* రాజ్యవిభాగము *A territorial division* శ్రీ కులోత్తుంగ్గ చోడదేవర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్స ౩౦ ణ్డగు శ్రహిదిన ౬౮౩ ణ్డి॥ తొణ్డనాణ్డైన జయంగొణ్డచోడ మణ్డలమున వెంగ్గుణ్ణి కోట్టమున మరుదాలనాటక్కమున శ్రీపూరును శోమడయను చంద్రశేఖరను తిరువెంగ్గాడుడయున్డైన గణ్డరాదిత్య పల్లవరయరి కొడుక్కయా గేంద్రుని తమ్ముణ్డు అరయనాయకున్డైన గురుకులరాయరు SII IV, 1021

కోడలు *kōḍalu* కుమారుని భార్య *Daughter-in-law* శ్రీమన్మహా మణ్డలేశ్వర చోడబిల్లయచోడ మహారాజుల కోడలు శ్రీయాదేవి మహాదేవులు నిజరాజధానియైన కొట్యదొన బల్లీశ్వరమహాదేవరకు నిత్య నివేద్యమునకు రాయూరం శెట్టిన భూమి ఖ ౩ SII V, 609 (శ 1085)

కోడు *kōḍu* ఊరిదరి నీటిపల్లము (కుల్యాది విశేషము) *A water course* అస్య అవధ్యః పూర్వతః పెద్దకోడు దక్షిణతః కోడు EI V, 139

కోడె · *kōḍe* గిత్త *A heifer* త్రిపురాంతకదేవర అఖండదీపానకు బ్రహ్మదేవండూ రామదేవండూ నిచ్చిన మోదాలు ౧౧ కోడె ౧ వీనిం జేకొని నిత్య సోలెండు నెయి నడపంగలవారు SII X, 393

కోణము *kōṇamu* దిక్కు మూల *Quarter* పశ్చిమె పెను కొండాఖ్యః కోణె చలకువాడకః ఉత్తరె మోనంబఱ్లుస్యాతోణె శామర వాడకః EI XIV, 3 (శ 1280)

కోద్రవఖలి *kōdravakhali* కోద్రవ + ఖలి = కోద్రవధాన్యము నూర్చెడు కళ్లము కోద్రవము=ధాన్యవిశేషము ఖలి=(సం ఖలః) కళ్లము *A threshing floor of kōdrava grain* అస్య చ గ్రామస్య సీమాలిఙ్గాని భవన్తి। పూర్వేణ శుష్కనదీ। దక్షిణేన సమ్మైర్యః। పశ్చిమేన సరిన్మేఘావళీ। ఉత్తరేణ కోద్రవఖలీ। దక్షిణేన గర్తాః ఖారతి-ధాత-మాఘము

కోనారి *kōnāri* పురుషనామాంత్యమున ప్రయుక్తమైన పదము *A suffix to masculine names* అజ్జివల్కి భారద్వాజ గోత్రమున పహిండ్డి మాధవనాయకుని కొడుక్కు సూరెపెగ్గడ వేమంగోటనుండి గజమజ గొల్లనూరు కోనారి కొడుక్కు సింగన కోనారి వశమునం శెట్టిన మోదాలు ఇరువైయేను SII VI, 728 (శ 1192)

కోనికాండ్రు *kōnikāmdru* [క కోణె *A pitcher, kitchen (K)*] కుండలు తెచ్చువారు లేక వంటవారు. *Persons who fetch pots for cooking or cooks* ఇందుకు పురాఇనయుని చేత తోంట గటు విక్రయముగ విలిచి పెట్టిరి కఱలువలకు ౧॥ కుమ్మరులు కు ౧ కోనికాండ్రు అ ౧ మాడికాలు మా ౧॥ అదమువటును SII VI, 729

కోనేరు *kōnēru* కోనేఱు (కోన+ఏఱు క త కోనేరి) చుట్టు మెట్లుకట్టిన చదరపు చెఱువు *A square tank with steps on all sides A temple tank* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్యదేవ మహారాజు కొమారుండు తిమ్మరాజుగారు రఘునాయకు లకుగోపురమండప ప్రాకారాలు కోనేరు మొదలయిన సకల కెంకర్యా లున్ను సేయించి NI Udayagiri 20

కోపరము *kōparamu* గొప్పరము శిఖరము అగ్రము *The upper part* తిమ్మిసెటి కొడుకు పుల్లిసెట్టి అప్పరు ౧౦హ్యాద్వారాన లోపలి కోపరగప్పవట విరిగితేను ఆ పట్ట తివిచి క్రొత్తాపట్ట వెట్టించెను SII VI, 926 (శ 1486)

కోమటి *kōmaṭi* మూడవ కులమువాడు వైశ్యుడు *A person who belongs to the third caste, a Vaisya* (1) చెల్వయ యూ కోమట్ల వసమునా యాచన్ద్రార్కక్రమము యాకాన క్షేత్రపలు నివేద్యము నరియింపంగలవారు SII IV, 1014 (శ 960) (2) శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల విశఖపట్టనమున కమ్మకోమటి మేడియస్సెట్టి కొడుకు పావయ SII IV, 1012 (శ 990)

కోర *kōra* పళ్లెము భోజనపాత్రము *A plate* శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీపాదాలు శ్రీ కుమ్మరనాథుని నగరియందు శ్రీరామనాథునికి సీతాపరమేశ్వరిన్ని శ్రీ లక్ష్మణదేవరన్ను ప్రతిష్టించ్చి వీరికిని కోర ఈంతవట్టు శ్రీరామనాథునికి పెట్టిరి॥ SII V, 1172. (శ 1215)

కోరికోలు *kōrikōlu* కోఱుకోలు పంటమున్నగు వానియందలి వంతు *the share in the produce of the land* శ్రీ రామేశ్వర దేవరకు విద్యాలకు నెలకు రెండు రు ౨॥ సిధాయము కోరికోలు తోవ నిచ్చిన దత్తి రాజనలు HAS 19-27

కోరు *kōru* పండినపంటలో సగముగాని, మూడవవంతుగాని లేక నిర్ణీతమైన కొంతపాలు దానిని దేవభండారము నందుగాని, ప్రభుత్వమునకు గాని చెల్లించుట, కొరువెట్టుట లేక కోరుపన్ను *The share of produce usually paid as a gift to the temple granary or assessment of the state* శ్రీ మదనంతపమ్మాదేవర విజయ రాజ్య సంవత్సరంబులు తాలాండ పంద్రెడ్డిలోని తటరానవలయ చుట్టిన భూము సమస్తాయములు కోరు . బోడగంగ్గ మాధవదేవరకు.

అరుసగొండ్దలరావుత రాచధర్మ్మువుగా నిచ్చితి SII X, 707 (శ 1075) (2) ప్రోలిచెట్టి కొడుకు సోమిసెట్టి పుష్పవనమునకుం బెట్టిన మాడలు పదియారు తన గ్రొప్పించ్చిన చెఱ్వు తూర్పు కొమ్మునబెట్టి గ్రొప్పించ్చి యీ చెఱ్వుక్రింద్ద భూమి విఱ్చి శ్రీ భణ్డారమునకుం గోరు వెట్టంగలియది SII VI, 1172 (శ 1087) (3) దేవర శ్రీ భండారమున నొడికిన త్యాగి మాడలు పది ఈ మాడలు పించ్చినికవాడ చెఱువునం బెట్టి గ్రొపించ్చుటంజేసి ఈ చెఱువు వెనుకం బుట్టండునేంద్దుము భూమి గోరుగొని ప్రతిసంవత్సరము SII VI, 1177

కోరుపట్టిచేలు *kōrupaṭṭicēlu* ఒకపట్టి కోరునేల. కోరు అనగా ధాన్య విశేషము *One patti of land which produces kōru a kind of grain* ఆ దేవర అంగభోగమునకూ రంగభోగమునకు వృత్తి కోరుపట్టి చేలున్ను ను త్తరమున నుండేటి పొలము వెలిచేని ప ౧ ను మట్టివాడి చెఱువు వెనక మాగలి నడితరం వరిచేను పట్టువినూలు NI Atmakur (45)

కోరుపన్ను *kōrupannu* (చూడుడు కోరు–) *See kōru*

కోఱ *kōra* విభాగము *A cut off portion* కాకండి శ్రీ కీర్తి గోపినాథునికి గ్రామ చతుష్టయము నంగ్గం క్షేత్రము తూర్పు దిగు భాగమున ౩౪ కోమటికుంట పడుమటన ౧౨ తూర్పున న ఖ౨ గనీ వోటు చతుస్సీమము కోఱను ఖ ౩ SII IV, 700 (శ 1184)

కోఱలు *kōralu* కొఱ్ఱలు సస్యవిశేషము *A kind of grain* కోఱలు వీనికిగోనే ౧కి అర పైకం లెఖను EI VI, 235–239 (శ 1442)

కోల *kōla* (క గోల్ త కోల్) గడ కొలతసాధనము *A stick, a rod especially a measuring one* పొత్తపినాంటికి సేలగొలచి (వెలగొల) వృత్తి కాటమరడ్డి అడుగున ముప్పై యడుగుల కోల గట్టించెను SII X, 448 (శ 1209)

కోలకాడు *kōlakāḍu* కోలము + కాడు (త కోలమ్ = ఆట) నాట్యభేదము *A dance dancing (B)* నర్తకుడు లేక కోల + కాడు = వేత్రధరుఁడు, చోపుదారుఁడు (సూ ని) *A door keeper,* కోలుకాడు (క కోలుకాఱ) సేవకుడు *A servant, peon (K)* శ్రీ గోకేశ్వర మహాదేవర పాత్రభోగమువారికి కోలవానికి ఖ ౨ శంఖువరికి పందుము SII X, 91 (శ 1054)

కోలకుంచము · *kōlakuṃcamu* పొడుగుపాటి కుంచము *A long faced Kunchamu* (1) శ్రీ దేవిరాజు సూర్య్యగ్రహణకాలమప్పుడు చంద్రుడు చేని తూర్పున ఆనూంక దేవరగుడి వానకు నూకగానున్న మాడంగోల కుంచమున్ను తవ్వేండు నూనె ఇచ్చెను HAS 19–66 (శ 1128) అరమాడం దేవర దీపానకు నొక గానుగున్న మాడ గొల్ల గుంచమున్ను తవ్వెండు నూనెను ఇచ్చెను. HAS 19–67 (శ 1196)

కోలవలము *kōlavalamu* చామరదండము *Staff of the camara (fan)* కళింగవరీత గంగాధరజీయన తనకు పుణ్యముగాను శ్రీ నరసింహనాథుని ఉభయధూపాలయందు చామరమునకు కోలవలమును పణిమారుటకును శ్రీ భండారమందు గండమాడలు పెట్టి SII VI, 813 (శ 1288)

కోవిల *kōvila* (త కోయిల్) కోవెల దేవాలయము *Temple* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివ దేవమహారాయలు ప్రథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండ్డంగాను అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లు అవధరించి కోవిల తిరుమల పెరుమాంగోవిల మొదలైన దివ్యతిరుమల నుండ్డి కయింకర్యార్థమ్మై వేంచ్చేశి స్వయంప్రాకనియమమైన చాతిన చాతాని శ్రీ వైష్ణవులకు శ్రీరామానుజకూటం ఆరగింప్పం జేశేటట్టుగా నున్ను SII IV, 280 (శ 1478)

కోవిలస్థలకరణీకము *kōvilasthalakaraṇīkamu* దేవాలయ పారుపత్యము *The management of the temple its income and expenditure etc* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివ మహారాయలు పృథివిసామ్రాజ్యంచేయుచుండ్డంగాను అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్యవివరం। యీ కోవిలస్థళ కరణీకం నయనారు తిరువెంగ్గళయ్యంగార్కి పుత్ర పౌత్ర పారంపర్యం లెఖ్ఖవ్రాయడం గట్టడచేశిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

కోవిలస్థానికము *kōvilasthānikamu* దేవాలయాధికారము కోవిల స్థలకరణీకము *The management of the temple - its income and expenditure etc* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివ దేవ మహారాయలు పృథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండ్డంగాను అవుభళ రాజుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు గర్భగృహం రంగమంట్టపం కట్టించి నిత్య తిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు యివి అన్నిన్ని తిరుమంజన కాలం రామానుజయ్యంగారి వశంచేశి కోవిలస్థానికం శిష్య పారంపర్యం గాను నడువుకవచ్చేటట్టుగాను సమర్పించ్చిన గ్రామాలు SII IV, 280 (శ 1478)

కోశ *kōśa* పురుషనామాంత్యపదము ఈ శాసనములో ఆజ్ఞప్తి నామాంత్యము ప్రయుక్తము *Suffix to the names of Executor of the grant* ఆజ్ఞప్తి రత్ర హస్తకోశ వీరకోశా EI IX, 42

కోష్టము *kōstamu* (క కొట్ట) గాదె *Granary* ఈ పొలము శ్రీభండ్డారమునకు కోష్టముగాంగ్గొని ఇద్దిఱు దాసరులకు నిత్య ప్రాసాద కూడు తల్య ౧ నెలకు అప్పాలు ౮ విడ్యాలు ౧౨ పండాదికి జీతము చిన్నలు ౧౪ ఈంత్తవట్టును శ్రీ భండారమున ఆచంద్రార్కము చెల్ల నిచ్చితిమి SII V, 1151 (శ 1227)

కోష్ఠకరణము *kōṣṭhakaraṇamu* సామగ్రులుంచు కొట్టుపై అధికారి *The superintendent of the granary* ఇధర్మువు శ్రీ కూర్మ్మస్వామికి నాచంద్రార్కస్థాఇగా శ్రీ విశ్వనాథభోగము చెల్లంగ్గలయది। శ్రీ విశ్వనాథభోగాన ప్రసాదమన్ననలు కోష్ఠకరణమును బండారువారుం గాయ్యర ౧। శ్రీ కరణములు గాయ్యలు ౨ SII V, 1214 (శ 1231)

కోహలి : *kōhali* ఒకవిధమైన సువర్ణమస్తకభూషణము (చతుర్ముఖ కోహళి) (పంచముఖ కోహళి) *A kind of gold ornament over the head* (1) రాజనాయకపుత్ర యనపోతనాయకః। భీమ నాథాయ దేవాయ పాదా త్సౌవర్ణభూషణం। సంవచ్ఛళద్విశత

సంవిష్కసంమిత గౌరవం॥ కోహల్యాఖ్యా మయా దేవః। ప్రాయా ద్దాతుం మయాకులం SII IV, 1294 (2) మాకినటి ఉత్సవ పెరుమాళ శ్రీ ముఖానకు ఐదు తులాలు ౫ భంగారానను కోహలి సమప్పించినాడు SII V, 1229 (శ 1417)

కౌ

కౌండిన్యసగోత్రుడు *kaumdinyasagōtrudu* కౌండిన్య ఋషి గోత్రమునకు చెందినవాడు *A person belonging to the lineage of sage Kaundinya* ఆకివా స్తవ్యాయ కౌణ్డిన్యసగోత్రాయ ఆప స్తంభ సూత్రపారంగతాయ రుద్రశమ్మణః పుత్రాయ స్వామిశమ్మణే APGAS 8 (600 *AD*)

కౌండిల్యగోత్రజుడు *kaumdilyagōtrajudu* కౌండిల్యఋషి గోత్ర బ్రాహ్మణుడు *Brahmin belonging to the lineage of sage Kaumdilya* కౌండిల్యగోత్రస్య పెన్నాల రేవశమణా పుత్రస్య అగ్గిశర్మాకి ఇచ్చిన దతి EI XXVII, 42-11 (600-700 *AD*)

కౌత్సగోత్రము. *kautsasagōtramu* కుత్సమునిగోత్రము, *The lineage of the sage Kutsa* కౌత్సగోత్రాయ మహాశాళాయ IA VI, P 38

కౌలు *kaulu* (హిం ఖౌల్) రాజు ప్రజలకు గ్రామాదుల నిచ్చి, దానికై యొసగు అభయ పత్రము లేక ఒడంబడిక పత్రము *Written assurance or engagement as granted by Government to the cultivator of the soil* ఇటువంటి యేకలాస ఖానునింగారు అద్దంకి సీమలో ధర్మవరమునందు తన పేర యెకలా సఖానపురమని పేట గట్టించి యీ పేటకు కౌలు ఇచ్చిన వివరం SII X, 753 (శ 1522)

కౌశికగోత్రము *kausikagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము బ్రాహ్మణుని గోత్రము *The lineage of Kausika an ascetic.* (1) నామయనహ్వాన్రః శ్రీ వేదవ్యాసభట్టః కౌశికగోత్రజః EI V 10 (శ 1024) (2) ఇతి శ్రీ కౌశిక మహర్షి గోత్రజన్మానా పశుపతిపండిత పుత్రేణ నాగనాథకవినా లిఖిత మిదం శాసనం॥ HAS 1974 (శ 1291)

క్ర

క్రమకుడు *kramakudu* వేదమందలి క్రమపాఠమును దెలిసిన వాడు *A student of Kramapatha* శ్రీ విద్దమయ్యే క్రమకో విప్రాణా ముత్సవోదయః। EI V, 16

క్రయక్షేత్రము · *krayaksētramu* వెల యిచ్చి కొన్నభూమి *Land acquired after paying the price* పంచధారల పంచాళులున్ను నాయిలున్ను గొలవాడ బుద్దసానికి యిచ్చిన క్రయక్షేత్రం మీ చేతులను కాలోచితమూల్యముపెట్టి స్వస్తుశాణి టంకాలు లెఖ్ఖా ౧౦౦ పుచ్చుకొని SII VI, 666 (శ 1869)

క్రయపత్రము : *krayapatramu* క్రయమును సూచించు పత్రము *Sale deed* పంపవ సోమయాజుల కొడుకు పెద్దిభట్లోపాధ్యాలకు గంచనప్రోలిదేవని కొడుకు నాగభట్టు ఇచ్చిన క్రయపత్రము కోడేటి పొలాన మాఖండిక జమ్మిగుంట తూర్పున కస్వకాల్వ ఉపల పడుమట న ౧౦ నేను కాలోచితమూల్యము కొంననసిన్నాలు యిరువ ఇ ఒక్కండు కొని నిరుపాధిక సొమ్మగా నిచ్చితిమి లెక్కన గ ౨ చి ౧ని పోంక్కలు ౫ ఆకులు ౧౦ SII V, 131 (శ 1218)

క్రయము · *krayamu* అమ్మకము *Sale* గడసానుల అప్పెచేతను క్రయముగొని పెటిన వ్రిత్తి బలిశపాటి తెరువు తూర్పున చేనున ౪ SII X, 295 (శ 1164)

క్రయము *krayamu* వెల *Price* మకరసంక్రాంతి కాలము నందు నుశ్నేనకేలినేండు భీమన పెగడ పోచిరాజు క్షేత్రం నడలపాటి తెరువు తూర్పున క్రయము విలిచికొని SII X, 478 (శ 1216)

క్రయలబ్ధము *krayalabdhamu* వెలకు కొనబడినది *Obtained in purchase* అమరినేండు తమ తలిదండ్రులకు ధమార్తంబుగాను ణవిపూండి అంగరంగభోగానకు చేతను క్రయలబ్ధముగా గొని SII X, 458 (శ 120)

క్రయవిక్రయము *krayavikrayamu* వెలకుకొనుట - అమ్ముట *Purchase and sale* అగ్గినేనిమారినేండు గుండపరడ్డి మా ఱెడ్డికి తన పెంకెల్వు వెనక తోంట క్రయవిక్రయముగా నిచ్చె SII X, 372 (శ 1182)

క్రయాది. *krayādi* క్రయము *Sale* అడెండు తంవ్వడు బియ్యము యోవిరలవడి సింగరాజు బోలెపెద్దిచేతను క్రయాది గొని పెటిన చేను న ౭ మక్కపాటి దేవనపెద్దిచేతను కొందకంచి తెరువు దక్షిణను క్రయాది గొని పెటినచేను న ౩ SII X, 295 (శ 1164)

క్రయ్య *krayya* కయ్య కాలువ *Canal* దక్షిణతః వీరవిజయా దిత్య బ్రహ్మదేయమున పొలగరుసునం గ్రుండుది పొలగరుసునం బాటిన అవుబుగడ్డలలోని క్రయ్యయసీమా। ఆ సా వ వ 24-1

క్రీ

క్రీడాఅము *krīdāramu* శుల్కవిశేషము *A kind of tax or impost or customs duties* వీరచోడుని పిఠాపుర శాసనము - "యదత్రోన్య త్సిద్ధాయా వేండాయాభినవాదికం యచ్చ క్రీడాఅ శుల్క నామకం యచ్చ వణిప్ప్యః పూర్వోవజీవిష్యశ్చ రాజగ్రాహ్యం తత్సర్వం హారిహృత్య EI V, 10 (శ 1024)

క్రొ

క్రొడ్లు *krodlu* ఎత్తు తూనికవిశేషము *A kind of weight* ఉత్సవము లకు పదులము తెల్లము మిరియాలు క్రొడ్లు రెండును SII VI, 1167 (శ 1142)

క్రొత్తమావాస్య *krottamāvāsya* సంవత్సరాదికి ముందు వచ్చెడు అమావాస్య *The newmoon day before the new year's day* (1) దత్వా సౌభాగ్యనామ్నా పురమపి సుకరాద్యాగ్రహారేషు సర్వ్య సంక్రాంతౌ శౌరవీట్యంతవనిధి రచనాం క్రొత్త మావాస్య యాత్రాం। SII VI, 1162 (2) సేంటి క్రొత్తఅమావాస్య బుధవారమున శ్రీ కుమ్మఱ దేవరకు అఖండదీపము పెట్టిరి SII V, 1295 (శ 1195)

క్రో

క్రోధన *krōdhana* క్రోధనసంవత్సరము *The fifty ninth cycle year of the Indian Calendar* శ్రీ స్వస్తి శకవర్షంబులు ౧౧౮౭ అగునేంటి క్రోధనసంవత్సర కార్త్తిఀ బహుళ పంచాదశి సోమ వారమునాండు SII X, 404 (శ 1187)

క్రోధి *krōdhi* క్రోధిసంవత్సరము *The thirty eighth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౨౨౬ గు నేంటి క్రోధి సంవత్సర జ్యేష్ఠ బ ౧౫ గు సూర్య్యఀగ్రహణం కాలము నందు SII X, 493 (శ 1226)

క్రోశము *krōśamu* వేయి లేక రెండువేల దండముల పరిమితి (సూ ని) అర్ధ యోజనము *A measure of distance equal to 1/2 of Yojana* చోడబల్లిదేవః సమాగత్య తస్మిన్పుణ్య తీర్థే సుప్రతిష్ఠితం సోమేశ్వర దేవ న్నత్వా భక్తి ప్రేరితమనా దేహాయ। కొవ్వర గ్గ్రామాస్య పూర్వఀదిశి క్రోశమాత్రే బిడెవల్లి నామగ్రామం ప్రాదాత్ SII X 73 (శ 1037)

క్రౌ

క్రౌచు (క్రొచ్చు) *krocu* చెక్కు *Engrave* మహాశదారున్ క్రౌచె SII X, 627 (ఏడవ శతాబ్దము)

క్లు

క్లుప్తకరము *kluptakaramu* శుల్కభేదము ఎగుమతి దిగుమతులపై శుల్కము *Customs duties* అథ చతురంబురాశి రశనాం భువమస్య సుసుత త్రిభువనమల్లదేవ ఇతి భూమిపతి ర్బభువే। నిజభుజ దర్ప సంపద సమర్పిత క్లుప్తకర ప్రతిభట గండకంఠ పరిమోటన చండభుజః। EI XII 188

క్ష

క్షపణకుడు *ksapaṇakuḍu* జైనసన్యాసి *A Jaina ascetic* చూడుడు "జినేంద్ర పదపద్మార్చక"

క్షమ *ksama* భూమి ఒకటియను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *Earth. Symbolic expression for numeral one* శ్రీ శాకేశ్వర సంవత్సరే నిధివివోమ్యఈమాసమ్మితే కార్త్తిఀక్యాం గ్రహణే విషో స్స నృపతి శ్రీ నన్నిచోడ స్సుధీః గ్రామే సూరవిపాటి నామ్ని SII VI, 651 (శ 1009)

క్షయ *ksaya* క్షయసంవత్సరము *The sixtieth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తిశ్రీ శకవర్షఀంబులు ౧౧౮౮ అగునేంటి క్షయసంవత్సర చైత్ర బ ౩ గు। నాంటి మేషసంక్రమణ కాలమున SII X, 407 (శ 1188)

క్షీ

క్షీణపక్షము *ksīṇapaksamu* కృష్ణపక్షము *The fort night of the waning moon* శ్రీ మర్దనస్తవమ్మఀదేవర విజయరాజ్య సంవత్సరములు ౮ యగు శకహి మాఘమాసమున క్షీణపక్షమున సుక్రవారమున SII V, 1125 (శ 1008)

క్షీరాభిషేకము *ksīrābhisēkamu* పాలతో దేవునికి చేయు స్నానము *Bathing of the idol or the deity with milk* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ మద్దాక్షారామ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నిచ్చిన యఖణ్డవర్త్తిఀ దీపము క్షీరాభిషేకము మొదవులు దేవరకిలమున బోలునలువురు పూంటగా మొదలి యడవున నావబోలసోమని పసమున మొదవులు ౫౦ SII IV, 1138

క్షు

క్షుల్లకుడు *ksullakuḍu* జైనశ్రావకులలో పదియవ స్థానమునొందినవాడు *A Jaina Sravaka of high order belonging to the tenth degree* (చూ జినేంద్ర పదపద్మార్చక) *See Jinemdra-padapadmārcaka*

క్షే

క్షేత్రకరములు *ksētrakaramulu* భూములపై విధించెడు వివిధములైన పదియారు పన్నులు లేక శుల్కములు *Ksetrakara is defined as consisting taxes of different kinds of the nature of Sulka, which are assessed on fields, (See Contribution to the History of Hindu Revenue system - Ghoshal)* ఉదః పూర్వ్వఀన్-తామ్ర శాసనీకృత్య పట్టక ప్రదత్తోస్మాభి రతో సాభిధేయా భూయాస్తు శ్రవణకరైః క్షేత్రకరైశ్చ సముచిత భాగభోగాదికం సముపనేతవ్యం యథాకాల భావిభిః స్వపతి దానమిదం మనునో ధర్మ్మఀ గౌరవతా। మూడవ వజ్రహస్తుని నర్సిపట్నం శాసనము (శ 967).

క్షేత్రపాలురు *ksētrapāluru* దేవాలయ క్షేత్రపాలురు *The guardian angels of the temple* ఈ చెల్వయ యాకాన క్షేత్రపాలినికి యిచ్చిన సంధ్యదివియలు రెణ్టి యాచన్ద్రార్క్కఀము నెయి సరియించువారు. SII. IV, 1014 (శ 960)

క్షేత్రము. *ksētramu* భూమి పొలము *Field* స్వస్తిశ్రీ మన్మగతల పురవరాధీశ్వర శ్రీ స్వయంభు మల్లినాథాయ మగతలనగరే మగతల ప్రవిష్టగ్రామేషుచ అంగరంగ సమస్తభోగార్థం తైస్తైస్తత్తత్కాలీనై

మ్మర్గతల స్వామిభి స్తల్లభ్దానుమతిభి రధికారిభి శ్చ దత్తం శాలి, కృష్ణ, పాండుర, క్షేత్ర జాతమేతావతం॥ HAS 19-41

క్షేత్రము - కృష్ణ *kstēramu-krsna* నల్లరేగడుభూమి *Black cotton soil* మంత్రకూటాగ్రహార మార్గస్థిత అశ్వత్థ తడాగ స్యాక్షేయదేశే కృష్ణక్షేత్రం వింశతి నివర్తన పరిమితం॥ మక్తల శాసనము HAS 19-41

క్షేత్రము - పాండుర *ksētramu - pāmdura* తెల్లని లేతరంగుగల భూమి ఇసుక, మట్టి కలిసిన నేల వర్షాధారమైన భూమి *A light coloured soil, a mixture of clay and sand, land dependent on rain water* నల్లంజేనిసమీపే ఉత్తరభాగే పాండురక్షేత్రం త్రింశ న్నివర్తన పరిమితం। - మగతల శాసనము HAS 19-41

క్షేత్రము - శాక *ksētramu - śāka* కూరనారలు పండు భూమి *Land where vegetables can be grown* మగతలనగరే బహుభి ర్దత్తం ఆయు। ఉజ్జయిని దణ్డనాయక తడాకే శాకక్షేత్రమేకం నివర్తనం తె శా 2 ఇ శా 6

క్షేత్రము - శాలి *ksētramu - śāli* శాలిక్షేత్రము వరిపండెడుభూమి *A paddy field* మగతల ఉల్లిసముద్ర పాశ్చాత్యభాగే శాలిక్షేత్రం అష్టనివర్తన పరిమితం॥ మక్తల శాసనము HAS 19-41

క్షేత్రవాసి *ksētravāsi* పుణ్యక్షేత్రవాసి (చూ అసంఖ్యాత మహా మహేశ్వరులు-) *See Asamkyātamahāmahēswarulu*

క్షేత్రవాసులు *ksētravāsulu* తీర్థవాసులు దేవాలయ పరిచారక వర్గము *The inhabitants or employees in the temple* క్షేత్ర వాసులు భాస్కరశివులకు వృ ౧ ఆనందశివులకు, అంనయదేవరకు వృ ౧ SII X, 388

క్షేత్రాలుకొలచినగడ *ksētrālukolacinagada* పొలముల వైశాల్య మును కొలుచుట కుపయోగింపబడిన నిడుపాటి కోల *A lengthy rod used to measure the boundaries of fields* క్షేత్రాలు కొలచినగడ మూరను ఇరువైనాలుగు మూరలు SII X, 509 (శ 1286)

క్షో

క్షోణిధరము *ksōnidharamu* పర్వతము ఏడను సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number seven* బాణక్షోణి ధరాంబరేంద్దు గణితే శాకాబ్ద SII IV, 1066 (శ 1076)

ఖ

ఖ *kha* కవర్గద్వితీయాక్షరము మహాప్రాణము వర్గ ప్రథమాక్షరమును, అల్పప్రాణమును నగు 'క' కు మారుగా వర్గద్వితీయాక్షరమును, మహా ప్రాణమును నగు ఖ కొన్ని శాసనపదములందు కలదు *The use of aspirate second letter for non aspirate first letter (ka for kha) in certain words* సుంఖము SII X, 58 (శ 1002), స్వస్తి సఖవరుషంబులు SII V, 1347 (శ 1016)

ఖ *kha* ఖండుకకు హ్రస్వరూపము *An abreviation for khanduka* ఆ రామేశ్వర దేవునికి ధర్మ్యంన్న అవసరానకు కాడారంభం వెలిపొలం కోలపాటిచేను ఖ ౪ అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిసేను ధారవోశియిస్తిమి SII IV, 801 (శ 1453) సోమేశ్వరం వరంస్థానం ప్రాదాదాచంద్రతారకం॥ అత్రదత్తా ప్రవృత్తయః। (1) స్థాన పతయేఛాత్రఖండుకాని ౨౦ ధర్మ్మసముద్రక్షేత్రే వ్రీహి ఖ ౧౫, (2) పూజారి పవిత్రరాసి ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౨ కేతశౌరేః। (3) నర్త్తకాచార్య స్యముప్పనాఖ్యస్య ఖ ౬ వ్రీహి ఖ ౪ (4) నర్త్తకీ తిలకాయాః పద్మా వత్యాః ఖ ౧౨ వ్రీహి ఖ ౬ (5) బాగాఖ్యపాత్రాయాః ఖ ౪ వ్రీహి ఖ ౨ గాయకీ గౌరాయాః ఖ ౬ వ్రీహి ఖ ౪ SII X, 74 (10) మార్ద్దలిక బోతస్య ఖ ౫ వ్రీహి ఖ౩ (11) మార్దలిక మాచెనాఖ్యదేవ భోగే దశభాగ (12) ఛామరికయా విటియకయాః ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౪ (13) వివిధ వీజనచామర కరంకే వాహినీనాం ద్వాదశ సేవావిలాసినీ నాం ఖ ౪౮ వ్రీహి ఖ ౨౪ (14) దేవపరిచారకావ్హానకస్య ఖ ౪ వ్రీహి ఖ ౨ (15) శంఖపూరక ఛాచస్య ఖ ౩ వ్రీహి ఖ ౧ (16) శిల్పినః ఎటియాచాయ్యస్య ఖ ౩ వ్రీహి ఖ ౨ (17) శంఖవాహక మల్లస్య ఖ ౨ వ్రీహి ఖ ౧ SII X, 74

ఖ *kha* ఆకాశము శూన్య సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for the number Zero* గిరి రామఖేందుగణితే శకభూ పాబ్దే జయాబ్దకే SII X, 74 (శ 1087)

ఖండము *khandamu* పటికబెల్లము *Sugar candy* ఈ పాల లోపలికి ఖండము పంచుధారకున్న ఈ పాలు తేను కలశలు పెటింటికొని పద్మనిధిగాను శ్రీభండారానం బెటిన మాడలు నలుపఇ ౪౦ SII VI, 789 (శ 1303)

ఖండము *khamdamu* రాష్ట్రవిభాగము *A territorial division* అస్తి ప్రశస్తనిధి మండలమ్ అంధ్రఖండమారాఖ్య గౌతమీనదీ తట మాకలింగమ్ EI IV, 51 (శ 1260)

ఖండస్ఫుటిత సంస్కారము *khamdasphuṭita samskāramu* ఖండ = పగిలిన, స్ఫుటిత = తగులబడిన, జీర్ణ = అఱిగిపోయిన (నిర్మాణభాగము), సంస్కారము = చక్కజేయుట దేవాలయము నందు పగిలిన, తగులబడిపోయిన, అఱిగిపోయిన పట్టికాస్తంభాది నిర్మాణభాగములను పునరుద్ధరించుట *Restoration of broken, burnt, wornout parts of the temple* ఖండస్ఫుటిక సంస్కారం యఃకుర్యాత్తు శివాలయే దీపారామతటాకేషు లభతే మౌలికం ఫలమ్ SII IV, 749 (శ 1068) SII IV, 717 (శ 1072) SII IV, 753 (శ 1077)

ఖండిక *khamdika* ఖండ్రిక పన్ను లేకుండ గుత్తకిచ్చిన భూఖండము *A lot of land or portion of a village, granted free of rent or on a favourable rent (B)* ఏంబయి పుట్ల లెఖా ఖ ౫౦ నేను ఖండికగా SII VI (శ 1218)

ఖండితము *khamditamu* ఖండింపు పరిష్కారము *Settlement* పెదనర్సరాజు చినరర్సరాజు క్రిష్ణమరాజుంగారు చెర్వులకు చేశిన ధర్మశాసన క్రమమెట్లనను మాకు అమరు నడ్పించ్చిన సంస్థానములోను సోమరాజుపల్లె పొలాన పండిన నానాధాన్యం దోలకం ఖ ౧ కి ఆరుమానికెలలెఖను యీ సూర్య గ్రహణ పుణ్యకాలమందు యేపాటిచేస్ని ఖరారు ఖండితము చేయించి వచ్చినాము NI Kandukur 80 (శ 1564)

ఖండుక *khamduka* ఎనుబది కుంచములు లేక పుట్టెడు కొలమానము పూర్వము భూములను విత్తనముల వెదజల్లి పంటపండించు నాచారమే యుండెను తర్వాత ఆకుపోసి యూడ్చు నాచారము లేకుండెను ఎన్ని విత్తనములు చల్లుటకు దగినభూమియో ఆ విత్తనముల కొలతను బట్టి భూమి కొలత యేర్పడెను పుట్టెడు విత్తనములు వెదజల్లుటకు దగినభూమికి పుట్టి లేక ఖండుకమనుపేరు *A ancient measure of land containing an extent of land fit to sow one putti of seeds The system of sowing beds of seeds and transplantation of the same in separate plots of land is unknown* గఙ్గా నామాధవమహాధిరాజేన శ్రీ సింహవమ్మర్ణా బ్రాహ్మణాయ వత్సగోత్రాయ యజనయాజనాధ్యాపన శాపానుగ్రహ సామర్థ్యాయ అదాన ప్రతిగ్రహాయ చైత్రమాస్యాం తిథౌ పౌర్ణమాస్యాం పరువివిషయే పరువిమహాతటాకోధస్తాత్ కమ్మటువతక్షేత్రే వఞ్చపష్టి కేదారాః సవింశత్ఖండుక వాపాః బ్రహ్మదేయ క్రమేణాద్భిః ప్రదత్తా EI XIV, 24 (458 *AD*)

ఖడాయము *khadāyamu* కడ్డాయము *An order to receive grain or salt at a high price (B)* (1) శ్రీమన్‌మహామండలేశ్వర రామరాజు రామయ్యదేవ మహారాజులకు పూడిగం సేసి మంగళతింమ్మోజు కొండ్డోజురు రాయలకు మనవిసేసుకొని రాయరాజ్యాన నల్లాను మంగళవార్కి కట్టమేరలు కోరుపంన్ను కానికె ఖడాయం పెట్టి ఆటి పంన్ను లేకుండాను సిలాశాసనం వేసి ఇచ్చిరి NI Kanigiri 20 (శ 1476) (2) వెలిగోటి తింమ్మప్పనాయనింగారు సంగమేశ్వర దేవునికిం దండం సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనం యీ సంగాన నగరికి బెత్తె, బేడిగ, ఖడాయం, కానికదానః శ్రీరంగరాజయ్యవారికి బుణ్యంగాను సంగమేశ్వరునికి ధారవోసి యిచ్చి NI Nellore, 105 (శ 1492)

ఖడ్గయాగము *khadgayāgamu* ఖడ్గవాదము *Art of forcing, a duel (B)* సకల సురాసురోరగేంద్ర, సిద్ధవిద్యాధరానేక పరివార పరిప్రివిశాస్థాన రస రసాయినా పదాంజన ఖడ్గయాగ ఘుటిక కంన్యకావాద మంత్రవాద ధాత్రవాద ధూమ్రవాద గారుడవాద వాదిగళ NI Udayagiri, 3-14 (శ 1168)

ఖణ్డరించు *khandarimcu* గండరించు పడియచ్చు మున్నగువానిచే విగ్రహాదులను నిర్మించు, రచించు, చేయు (సూ ని) ఇచ్చట దేవాలయమును "నిర్మించు" అను నర్థము స్ఫురించును *To construct* (1) చనాదిత్యేశ్వరం బైన ఈశ్వరాలయంబు ఖణ్డరించినవాణ్డు కేశాచరి SII X, 644 (శ 982)

ఖణ్డుగవడ్లసహితము *khandugavadlasahitamu* ఖండుగవడ్లు వెదజల్లుటకు తగినది *Fit for sowing seeds of the Khamduga* రాజమానేన పఞ్చాశన్నివర్తన పరిమాణం క్షేత్రం ఖణ్డుగవడ్లసహితం దత్తం (1) *The Velnalli plates of Vikramaditya _ I* APGAS, 6 (2) *Vide - Gadwal plates of Vikramaditya I* (శ 596)

ఖబురు *khaburu* (హిం ఖబర్) వార్త, సమాచారము *Notification, announcement* హజరతి పాదుశహా వొడయులుంగారు తమ పట్టానకు ప్రధాని అయిన మల్కుఅమి శలవు ఇచ్చి యీ తిరుగంబడ్డ హరాంఖోలఁను దండించి శీమ కుదురుపరచి రమ్మని శలవు దయచేస్తేను అలాగే రాజుంగారి అనతిక్రమాన మల్కువొడయులుంగారు గోలకొండ్డ వెళ్ళివచ్చెనన్న ఖబురు విని SII X, 751 (శ 1514)

ఖర *khara* ఖర సంవత్సరము *The twenty fifth cyclic year of the Indian Calendar* ఆదిత్యేశ్వ రాయ గుణపుర గగనేందు సంఖ్యాక సకవర్షఖరాభిధానే కార్తిక శుక్ల ద్వాదశ్యాం SII X, 66 (శ 1088)

ఖరారు *kharāru* నిర్ణయము *Agreement, engagement (B)* ఖుతుపుశహాగారు మాకు అమరు నప్పించిన సంస్థానములోను సోమరాజుపల్లి పొలాన పండిన నానాధాన్యం దోలకం ఖ ౧ ఆరు మానికెల లెఖను యీ సూర్య గ్రహణ పుణ్యకాలమందు యేపాటు చేస్ని ఖరారు NI Kandukur, 80 (శ 1564)

ఖరీదు *kharīdu* (ప ఖరీద్ హిం ఖరీద్) వెల *Price, cost* పూరివారు మొదలైన చిల్లర చాకినికులకు మొదలి వహిర్। గడ్డిం ఖరీదులు మాఫితిమి SII IV, 711 (శ 1515)

ఖర్వణము *kharvanamu* (సం ఖర్వటః) క్రయవిక్రయాదులొనర్చు ముఖ్య నగరము కొండ దిగువ భాగమున నున్న పల్లె *A market-town, a village at the foot of a mountain* శ్రీశైలాభిదానోత్తమ శైశ్యాగ్రహారంబున గ్రామఖేడ ఖర్వణమడంబ పట్టణ ద్రోణాముఖ సన్నివాసంబైన కమ్మవైష్యలలోం గనుప్పు SII VI, 136 (శ 1071)

ఖలము *khalamu* (సం ఖలః) కళము *A threshing floor* సర్వేషఁ పపి కొండపల్లేః ఖలేఖలే ప్యారకమాత్ర ధాన్యం॥ (కుమారగిరి రెడ్డి కొట్టూర వసంతరాయ నృసింహుని కిచ్చిన శాసనము) SII X, 563 (శ 1312)

ఖా

ఖాను *khānu* (ఉ ఖాన్ ఖాన్) గ్రామాధికారి మహమ్మదీయులలో ఘనత వహించినవారి బిరుదు *(1) The headman or chief of several villages (2) A title of Mohammadan nobles* (1) రాజ్యఖా రుఖానుండు SII X, 733 (శ 1481) (2) బురకాయలతోట రెడ్డి కరణాలు తమ వూరి మడి పిచ్చకొలత అని ఫౌజుదారు యినాయతుఖాను సాహేబులవారితో తెల్పుకొనె SII X, 772 (శ 1618)

ఖారి *khāri* పుట్టి మానవిశేషము *A measure of capacity equivalent to sixteen dronas (K)* అన్యః ప్రతి దినం భాండారాగారె దాతవ్య తైలార్థే తైక వ్యవస్థయా స్వత్సరే ఖారి చతుష్టయ దశద్రోణపరిమితం తైలం భవతి SII V 1208 (శ 1301)

ఖాఱ్ఱునినేల *khārreninēla* చవుటు భూమి *Saline soil* పెద్ద చెఱువు లోపుగా దీనికి ఖాఱ్ఱని నేల వడుమటి పె SII IV, 1288

ఖావండుదారు *khāvamdudāru* (ఖవాన్) ప్రభువు *Lord master owner (B)* అహంమదు ఆలంఖాను మోఖాసా నముతు ముక్తీశ్వరం చాలోహజరతిగారికి సుకృతంగాను చెర్వుతూము తేజుఖాను ఖావందుదారునిగారు కట్టించిరి SII X, 765 (శ 1600)

ఖావందుదారుడు *khāvamdudārudu* (హిం ఖావంద్) యజమానుఁడు ప్రభువు *Master, lord* అహంమదు ఆలంఖాను మోఖాసా నముతు ముక్తీశ్వరం చాలోహజరతిగారికి సుకృతంగాను చెర్వుతూము తేజుఖాను ఖావందుదారునింగారు కట్టించిరి SII X, 757 (శ 1572)

ఖాహళ్లవాడు *khāhallavādu* కాహళికుడు *A person who blows bugle horn or trumpet.* శ్రీ మహోత్సవము సేయునాఙ్డు కొమ్మరారట్టడికము ఎమ్మణ్డిని నయకులకు ప్రతి సంవత్సరంబులు దోయణ్డేని పుట్టములు ప్రసాదించువారు ఖాహళ్లవాణ్డిని జగడవాణ్డును కా ఔరని చెలుక భూమి ఖ ౮ గరువు భూమి ఖ ౮ SII V, 80

ఖి

ఖిలము *khilamu* శిథిలము *Ruin* యివ్వలః గోత్రోద్భవులైన పేరారెడి జంగ్గంరెడ్డి చినవెంగనగారు నీరువ గోపాలస్వామికి ఖలపడ్డ దేవళం శిలాదేవళంగా శేయించ్చి యీ ధర్మం స్వామికి సమర్పించిరి NI. Kanigiri, 16 (శ 1579)

ఖిలారి: *khilāri* కిలారి, పసులకాపరి *A herdsman* పెరుఁకలన ఒకటికి ఖలారి నిజోగిఅని పడిరయని కొడ్కు పారను కిలారిపసనను మోదలు ౨౦। SII VI 709 (శ 1338)

ఖిల్లరి *khillari* కిలారి కిలారము+ఇ=పశులకాపరి *A watchman of the cattle* (1) వరదనపెగడ తను అభీష్టార్థసిద్ధిగా శ్రీ నరసిహ్మనాథునికి నిత్యమును రాత్రి ధూపాలవసరమందు జీను అరగింపను చంద్రమహాసేనాపతి అల్లుండుం చిత్రఖల్లరవశముసుం జెట్టిన మోదలు ౨౫ SII VI, 874 (శ 1299) (2) ఇపాలకలనలకు పెటిన మోదాలు ఏంభైఏను ౫౫ల ఖిల్లారి గోరసింగిరి సేనాపతి వసనను పెఱెను SII VI, 872 (శ 1321)

ఖిల్లారి *khillāri* కిలారి పసులకాపరి *A herdsman* ఇ అఖండదీపానకై అన్ని ఖిల్లారివశానను నెఇ నెల ౧ కుంచాలు ౭। SII VI, 721 (శ 1338).

ఖు

ఖుద్ద(న): *khudduna* (హిం ఖుద్) స్వయము, సొంతము, ముఖస్థము *Inperson, personally* యీ శాసనప్రకారాన నడిపించక యవ్వరు పుచ్చుకున్నను తురకలయినాను మఖాలో పంద్ది చంపిపాపమున బోందురు బ్రాంహ్మలు అయితేను శూద్రులయితేను గంగ కతఃను గోబ్రాహ్మలం చంపిన పాపనం పోదురు ఖుద్దున యీ కట్టడ్లం ప్రకారం యీ ధర్మశాసనం NI Kandukur, 44 (శ 1578)

ఖే

ఖేటకము *khēṭakamu* (సం ఖేటకః) ఒక చిన్న గ్రామము లేక పట్టణము *A small village or town (A)* అచ్చఃనార్థః మిహరత్త నాన్మహాన్నద్ది చెఱువుల నామ ఖేటకం। శ్రీ మహేశరవి శౌరిణాస్థిరం రుద్రదేవ నృపతిర్మశాన్యశాం। HAS, 13-3 (శ 1084)

ఖేడము *khēdamu* (సం ఖేటః) చిన్నపల్లె *A village, a small town or hamlet (A)* శ్రీశైలాభిధానోత్తమ వైశ్యాగ్రహారంబున గ్రామ ఖేడ ఖర్వ్వఃణ మడంబ పట్టణ ద్రోణాముఖ సన్నివానంబైన కమ్మవైశ్యలలోం గనుప్పత్తి SII VI, 136 (శ 1071)

గ

గ *ga* గరిసెకు సంక్షిప్తాక్షరము *Letter of abbreviation for garise* కాపులు యిచ్చిన వివరం తోట గొ ౨ కి సర్వం మాక్తా గ ౬ అరు యిచ్చినాము NI Darsi, 15 (శ 1464)

గంగాదేవి *gamgādēvi* గంగాదేవి విగ్రహము *The image of the Godd ss of Ganga* దామెర తింమ్మానాఇనింగారు తెల్లంగడ్డ చెరువు గట్టించ్చి గంగ్గాదేవిని శేఇంచ్చి ప్రతిష్టశేఇంచ్చి ఆ దేవరకు తూర్పున తట్టున కుచ్చల చేను ధారవోశి ఇచ్చిన ధర్మశాసనం NI Darsi, 73 (శ 1509)

గంగావతరణము. *gamgāvataranamu* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* గంగపెండార త్రిపురారిదేవ మహారాజులు త్రిపురాంతక దేవరకు గంగావతరణమున్ను ఇచ్చిరి SII X, 431 (శ 1194)

గంగులు *gamgulu* (ప గంగి బ గంగులు) ఆవులు *Cows* చెఱ్వులు మూరు పన్నసలం ౨ిం త్త్యము సత్రము లగ్రహారములుం గుటికొనిలక్షగంగు లొక కోటి శివాలయం బఱువదివేలు జావులు శతాధ్వరములు పదివేలు బ్రహ్మలునుం జెఱిచిన యంత్రపాతకము సిద్ధము దత్తికి హింససేసినను SII X, 149 (శ 1088)

గంటవాడు *gam'avādu* గంటవాయించువాడు *A person who rings, a bell, a gong or round plate of bell metal* శ్రీ నకొమార హంబీరదేవు మహాపాత్రులు బెజవాడ రాజనారాయణదేవర నగరు కొలిచిన నానాశావకులకున్ను వెనకెపాడు అష్టభోగతేజస్వామ్యంగాను జీతవర్తనలకు యిచ్చిన ధర్మశాసనం। గంటవీరంణ కాండు జన ౩ కు న ౧ ౫ SII X, 710

గండము *gamdamu* (క గణ్ణ, గద్దె) వరిభూమి కేదారము *A paddy field* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర యుత్తర దికు యయిన మహేశ్వరదేవర దేవదానమైన వెల్బూరిం రట్టడికము గండ్డం యశేష సర్వ్వసంపదలతోంగూడం జక్రవర్త్తి శ్రీ పరాంతక దేవరకు ముప్పది మాడలు పెట్టి SII IV, 1248 (శ 1084)

గండపఱ్కమాడలు *gamdaparkamādalu* నాణెవిశేషము *A kind of coin* ఈ తోంటదాసరులు ఇద్దఱకున్ను ముత్తుము కూట్టికిన్ని జీతావకున్నగా శ్రీ భండారమందును గండపఱ్కమాడలు పదినాలు SII V, 1240 (శ 1267)

గండమాడ *gamdamāda* అర్థనిష్కము *Half of a niskha* శ్రీకూర్మ్మనాథని భండారమునం బెట్టిన గండ్డమాడలు ౪ం "ప్రాదాత్ శృంగారభోగం దశ యుగశం యుగం నిష్కమాచంద్రతారకం" EI. V, 4. (శ 1281)

గండ్డము *gamndamu* (తు కణ్డ క గణ్ణ) కేదారము, వరిభూమి *A paddy-field* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవర యుత్తర దికు యయిన మహేశ్వరదేవర దేవదానమైన వెల్బూరిం రట్టడికము గండ్డం యశేష సర్వ్వసంపదలతోంగూడం జక్రవర్త్తి శ్రీ పరాంతక దేవరకు ముప్పది మాడలుపెట్టి సింగ్గలభడారణ్ణు విల్లిచ్చికొని SII IV, 1248 (శ 1084)

గందెవక్లతలుపులు *gamdevatlatalupulu* గందవట్టియ తలుపులు తలుపుమీద నమర్చెడు అడ్డుకొయ్య తలుపులు *The cross bar for holding the planks of the door and the doors* చూ కపురాలు *See Kapurālu*

గంధము వళుబడిసుంకము *gamdhamuvalubadisumkamu* గంధ ద్రవ్యముల క్రయవిక్రయాదులపై విధింపబడిన పన్ను *A tax or fee levied on sandalwood or perfumes* అనపోతారెడ్డి మోటుపల్లి శాసనము గంధము వళుబడి సుంకము పూర్వ్వమరియాదలోను మూంటను ఒకటి మానితిమి SII X, 556 (శ 1280)

గంధవారణమాడ *gamdhavāranamāda* నాణెవిశేషము *A kind of Coin* (1) గన్ధవారణమాడలు ౬ SII VI 195 (శ 1089) (2) శ్రీ భావనారాయణదేవరకు ముణ్డనాణ్టిలోని వెలుకలూరి బాదిరడ్డి కొడుకు కేతమరడ్డి అఖణ్డవర్త్తి దివియకుం బెట్టిన గన్ధవారణమాడలు ౬. వీనిం జేకొని నిత్య మానెణ్డు నెయి వోయంగల వాండు SII VI, 173 (శ 1041)

గంధహస్తిమాడ *gamdhahastimāda* గంధవారణమాడ నాణెవిశేషము *A kind of coin* (1) గన్ధహస్తిమాడ SII VI, 197 (2) భీమనథనందనవనమునకుం జంగకాయలకు వెలవెట్టిన గన్ధహస్తిమాడలు ౨ం SII IV, 1211

గంధ్యంవారు *gamdyamvāru* సుగంధాది ద్రవ్యములను అమ్మువర్తకులు *Traders in articles of perfumes* శ్రీ వీరభద్రేశ్వర దేవర అంగరంగ భోగానకు గంధ్యంవారూను మూసెలవారూను ఇచ్చిన ఆయము తగరమునందు సీసమునందు రాగిఅందు తులాన పలమెడు SII VII, 734 (*AD* 1228)

గంధ్యభండాలు *gamdhyabhamdālu* మంచిగంధము మొదలగు సుగంధద్రవ్యముల వ్యాపారము *Trade in articles of perfume like sandalwood etc* కాకతియ్య పురవరాధీశ్వర గణపతిదేవమహారాజులు సుఖసంకథా వినోదంబునం బ్రుథివీరాజ్యంబుసేయుచుండంగాను శ్రీ వీరభద్రేశ్వరదేవరకు అంగరంగభోగాలకు మరియను ఇచ్చిన ఆయాలు చిరమతీయ పరదేశి లాను ఇచ్చిన ఆయాలలందు గంధ్యభండాలందు మాడ పాదిక SII VII, 734 (1228 *AD*),

గంధ్యవారు *gamdhyavāru* గంధ్యభండాలవారు *Traders in perfumes like sandalwood etc* అవలు మిరియాలు తేనె క్రానుపు నూనె మోదలుగాగల కోటిభండాలందెల్లాను మాడ పాదిక గంధ్యవారూను తగరంవారూను మూసెలవారూను ఇచ్చిన ఆయము-తగరమునందు సీసమునందు రాగిఅందు తులాన పలమెడు లోహాలం దెల్లాను ఈ తెక్క SII VII, 734 (1228 *AD*)

గగనము *gaganamu* ఆకాశము శూన్యసంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for the number zero* గణపుర గగనేందు సంఖ్యాక శకవర్ష ఖరాభిదానే SII X, 66 (శ 1033)

గచ్ఛ: *gaccha* గురుపరివారము జైనాచార్యుని శిష్యవర్గము *The following of a particular Jainacharya* చూడుడు గణము *See Ganamu* EI IX, 6

గజదానము: *gajadānamu* ఏనుగును దానమిచ్చుట షోడశ మహాదానములలో నొకటి *The gift of an elephant - one af the sixteen great gifts* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రాజాధిరాజ పరమేశ్వర కలియుగ విషుణు ధర్మప్రతిపాలక అన్నదాన గజదాన కన్యాదాన భూదాన గోదాన హేమాద్రిదాన శ్రీ విరూపాక్షదేవ దివ్య శ్రీపాదపద్మారాధక శ్రీ వీరహరిహర మహారాయండు NI Kanigiri, 10 (శ 1299)

గజసాహణి *gajasāhani* గజసైన్యాధిపుడు *The commander of elephant forces* (1) మేడపనాయకుజాలి కొడుకు గజసాహిని కుప్పన SII V, 1107 (శ 1061) (2) శ్రీమన్మహాప్రధాని గజసాహణి భాస్కరదేవండూ లక్క రాజాను SII VI, 622 (శ 1170) (3) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకెత గణపతి దేవమహారాజులు గజసాహణి భాస్కరదేవని అల్లుండు బొల్లమరాజు SII VI (శ 1184) (4) తతః ప్రసన్నశ్చరిత్రై ర్భుదాసైః ప్రాదాత్ క్షీశః ఖలు జాయనాయ ఆందోళికాచ్ఛత్రసనాథచిహ్నైః సేనాధిపత్యం గజసాధనిత్యం EI III, 88

గటనము *gaṭanamu* (సం ఘటనం) కూర్పు కలయిక *Joining, bringing together, combination*

తల(ం)పు నరర్థభావమునం దర్థకసూత్రం(ం)గూడ వన్నెనలు
గొలుసుకొనంగ్గ ప్రావడ్లు గోరిన భంగిక వచ్చి ముట్టం గో
మలగతి దేసి మార్గములు మట్టు పడం గటనంబు లొప్ప నా
ద్యుల క్రియ(ం)తెప్ప నేర్చె నృపధూర్జటి భీమయ పండ్డ(ం) డిమ్మహిని
SII VI, 103 (శ 1067)

గటె. *gaṭe* ఘట్టము సరకులు కొనితెచ్చి అమ్మెడు చోటు *A market place, where articles are brought for sale* అంగరంగ భోగానకుం దాడువాయ సర్వాయమందున్న గటెనాన మాడబడి రెండేసి వీసాలలెక్కను ఇచ్చిరి SII X, 489 (శ 1222)

గట్టు *gaṭṭu* తోటలు పూవులమొక్కలు పెంచుట కనువైన మెట్టనేల *A bank, an unbankment, for purposes of growing gardens and flower gardens* (1) శ్రీ నరసింహ్యానాథునికి నిత్యమున్ను చాతను మూండు దొండవనమాలలు ముగురును సమర్పించిరి। ఇందులకు పుష్పవాటిక గట్లు రెండు సకల గుణవతీమ్మాలికాం పుల్లపుష్పాం। SII VI, 1084 (శ 1304). (2) ఇందొండవనమాల తెచిపెటం గాలాండు ఇదొండవనమాలకై తోటగటు ౧ శ్రీ గిరినాయక తమ్మినాఇనివారిచేతను గటు ౧ క్రయముగా కొనిపెటెను SII VI, 1085 (శ 1350)

గట్టు *gattu* మట్టిదిబ్బ *A mound of earth* అయిఋవవారి పాడె దక్షిణపు పార్శ్వనమండ్డి ఆ శీరాన్నె ఒక గట్టుపొడలున్ను ఆ గట్టు తూర్పుముఖమై వచ్చెను EI XIII, 23 (శ 1356)

గడసాని: *gaḍasāni* గడనసాని (బోగముది) గడమైయాడి జీవించునది (దొమ్మరిసాని) *The woman belonging to the tribe of gypsies, rope dancers (B)* ౦ర్రూరి గడసానుల అప్పెచేతను క్రయముగొని పెటిన బలిశపాటి తెరువు తూర్పున చేను న ౪ SII X, 295 (శ 1164)

గడ్డ *gadda* ఏరు *Stream* పురవరి కామన పెట్టిన భూమి పడుమటి పొలములో తూర్పునకు గడ్డయ సీమ దక్షిణమునకు పిల్లగడ్డ పడుమటి జాలు SII V, 1143 (శ 1093)

గడ్డ. *gadda* (ఏటియొక్క) ఒడ్డు (క గడ్డె త కట్టు) *A bank, a shore* సీమానిర్ణయము ఉత్తరతః ఇయ్యూరియం బిల్లెమపెద్ద పూణ్డియం బొలగరుసున (యే) ఉవ గడ్డయ సీమా। EI IV, 43 (శ 975)

గడ్డుగ *gadduga* ఒకవిధమైన పన్ను లేక సుంకము *A kind of tax or fee* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులకు పుణ్యముగాను శ్రీమతు మయిదేవ వెంకంగారు కొండూరి స్థలమూడ్లు ౧౮ కి కలదేవ ప్రిత్తులకు గడ్డుగకానిక అమ్మకడసుంకాలు యింతవట్టు మాంన్యము ఇస్తిమి SII X, 521 (శ 1289).

గడ్డుగమాడలు. *gaddugamādalu* ఒకవిధమైన పన్ను లేక సుంకము *A kind of tax or fee* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యము సేయుచుండ్డంగాను ఆనగిరి శ్రీ వాకటి ఎఱ్ఱయవెంకంగారు తమనాయంకరము స్థలము సహితమైన ఇరువయి రెండ్డూళ దేవస్థానాల ప్రిత్తుల కానిక గడ్డుగమాడలూను ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యముగాను SII X, 509 (శ 1236)

గడ్డువమడి *gadduvamadi* వరిపంట, సేద్యమున కనువగు భూమి *Wet or paddy land Land fit for rice cultivation (W).* (1) గద్వమడి ప్రేంపాన దక్షిణంబునం బుట్టెడు భూమి SII X, 138 (శ 1078) (2) శ్రీ గొంకరాజునకుం గామిదేవికిం ధర్మార్థముగం బెట్టిన ధర్మ్మవులు - మల్లిఖార్జునదేవర గడ్డువమడి ఖ ౧ యీ దేవరలకు పూజారి వేమతమ్మడి। మూలస్థానదేవరకు గడ్డువమడి ఖ ౧। SII X, 151 (శ 1083) (3) శ్రీ చోడేశ్వర మహాదేవర పూజరి సూరియదేవభట్లకు ప్రోలెకు గద్వమడి భూమి ఖ ౧। SII X, 171 (శ 1092)

గద్పపన్ను: *gadpapannu* ఇంటిపన్ను *A house tax* శ్రీ రఘునాథజగదేవు మహారాజులుంగారు సదావర్తి హరిదాసు బావాజీగార్కి వ్రాయించి దయచేసిన పట్టా మా తాలూకు కలఋపూడి హన్మంతులోవ శేరిలో సదావర్తిపొలం నంతోతోలా గద్పపన్ను యీ చొప్పున మొఋటుచేసి ఇవ్వడమైనది JAHRS. IX, Part II, 13-14.

గణధరుడు *ganadharudu* జైనగురాచార్యుడు *The teacher of a Jaina school* చూడుడు గణము *See Ganamu*

గణము *ganamu* అయిదుగురు జైనసన్యాసులు గల కులసము దాయము *A unit of five monks A Jaina school* శ్రీ యాపునియసంఘ ప్రపుజ్య కోటిమడువ గణేశ ముఖ్యోయః॥ పున్నాగురుహ నంది గచ్ఛో జినసంది మునీశ్వరో గణధర సదృశః॥ తస్యాగ్రశిష్యః ప్రథితోధరాయాం దివాకరాఖ్యో మునిపుంగవోభూత్ EI IX, 6

గణిత *ganita* లెక్క *Computation* ఇ అఖండదీపానకు దినానకు అడెండేశి నేతి శెఖను ఏండాదికి పుట్లు ౪ తూ ౧౦ నెఇ ఈ నేతికి మానఅ అక్కయ కొడుకు సింగనబోఇందున్ను మానఅ పోలయ కొడుకు పోలబోఇందున్ను ఈ ఇద్దఱి వశానను పెట్టిన పసులు గణితను ౧౬౮ SII V, 1165. (శ 1382)

గణేశ్వరుడు *ganēswarudu* గణనాయకుడు, విఘ్నేశ్వరుడు లేక శివుడు *An epithet of Ganesa or Siva* పాములపాటి సమస్త ప్రజయినిం జోడ్రాజునకు ధర్మార్థంబుగాం బెట్టిన దేవర నివేద్యభూమి ఖ ౨ గణేశ్వరునికి న ౧౦ SII X, 98.

గణ్టు *gantu* స్వల్పమైన పన్ను చెల్లించుచు వంశపారంపర్యముగా ననుభవించు నొకవిధమైన భూస్వామ్యము *A hereditary under-tenure at a fixed rent (W)* శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు గంగచోడ వలనాణ్టి ఆణ్డమూరి యలము వద్దయ నమస్తాయ అంత్రాయ అభినవాయములు సర్వసంపదలు గణ్టులోపుగా దేవభోగమునేసి శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు హవిబలి యచ్చనలకుంగా నిచ్చి శిలశాసనము పెట్టించిరి SII IV, 1268

గణ్డవాండు *gandavāmdu* గంటవాయించువాడు *A person who rings the gong or round plate of bell metal* గణ్డవాణ్డును భావాడ్లవాణ్డ్రును జగడవాణ్డును కా బెరసి చెలుకభూమి ఖ ౮ గరువుభూమి ఖ ౮ SII V, 80

గణ్డుమడి *gandumadi* (క గణ్డ గద్దెగణ్డ) గద్దెమడి పరిమడి *A paddy field* పడుమట యేడు పుట్లాడ్లపట్టును పాటి దక్షినము గణ్డుమడి ముప్పందుము దీనికి సాక్షి కొణ్డమూరి వసియన రడ్డిని SII V, 250

గతి *gati* గతి నాలుగను సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number four* శాకాబ్దే గతి నద్దభేందు గణితే యామ్యాయణే॥ SII X, 179 (శ 1094)

గద్దెము *gaddemu* (సం గద్యాణమ్). గద్యానము వరహా బంగారు నాణెము *Gadyanamu* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ చోడమహారాజు భోజనపు మహాజనమున కరము మా నకలము ఈ సంత నమ్మిన సాలియ చీర గద్దెనాన వీసము నెములము గంచ్చు గద్దె నానం గానియుం గానిచితిమి SII. VI, 637 (శ 1069)

గద్యము. *gadyamu* గద్యానము వరహా బంగారు నాణెవిశేషము. *A gold coin* దంబునర్పినివారు ౦బు గంద్యంబుల నలన (శా) స్వ (శ్వ) తంబు ధర్మవరము శాసనము భారతి-విభవ-చైత్రము

గద్యానము *gadyānamu* గద్యాణము వరహా బంగారునాణెము *A golden coin, a Varaha* (1) నతగద్యాన లిచ్చిరి। అడ్లపట్టు నూఱు గద్యానంబులు గొని పన్నసగా గారవపరిచి యిచ్చిరి SII VI, 114 (2) ప్రదత్తవా న్నైత్రమయం వితానం శ్రీ కుమ్మఠనాథాయ చ ప్రోలు భూపః॥ వీరి దత్తము నీలాలు ముత్యాలు గా ౫౮ అగిడంన ప్రోంగుడో ఈ ౧ ఆ భంగారు సహితముగా గండ ఎత్తు గద్యాలు ౨౪ రు౮ పాది ౨ పచ్చలు ౧ గుజాము ౧ SII V, 1216

గనయము *ganayamu* వింటికొప్పు *The end or tip of a bow.*

> తన్నగ్గించుచు నెఱ్ఱమండణ్డు బుధాధారుండు వన్యంగ న
> మ్మన్నేటం గనయంబుల ౹నివులకు న్మాల్పెట్టి యోడించ్చి పే
> ర్కొన్నన్న న్మణ్ణన గంధవారణ సమూఖ్యం జేసి తూంబట్టిపై
> నెన్న ౹న్విత్తిగ నాతుకూరు దయతో నిచ్చె న్నిజస్వామియును.
>
> SII X, 89 (శ 1054)

గమికాండ్లు *gamikāmdlu* అధికాండ్రు (సూ ని) *Leaders, chiefs (B)* అజరతి హనజాబుగారి ముద్రకర్తనజాబు ఘండికోటలో వుండి జగదాపిగుత్తిసీమలోను అనువ్వల్లె గ్రామాన వుండె వైశియ వారు నగరంవారు। వర్తకులు గమికాండ్లు మొదలైన ప్రజలు గోపాల స్వామికి హనుమంతరాయనికి పురోహితులు గోపాలభట్లవారికి యిచ్చిన సువనదాన శిలాశాసనక్రమం - ప్రతి నెల ౧ కి గమి ౧ కి అంగడి ౧ కి వర్తనాలు – లెఖను స్వామికి వర్తన యిందులో అర్ధసమన్య లెఖను గోపాలభట్లవారికి వర్తన సమర్పించినారం SII X, 757 (శ 1572)

గయ *gaya* గయాక్షేత్రము ఉత్తర ప్రదేశమున ఫల్గుణీ నదీతీరమున పితృ ప్రీతి యగు పవిత్రక్షేత్రము *Gaya, place of pilgrimage and place of oblations to the manes on the bank of the Phalguni river in the Utter Pradesh* ఈ ధర్మమునకు విఘ్నము సేసినవారు గయవిరజ మహేంద్రములయందు వేయు నేనూఱు గవిలలను బ్రాహ్మణులనుం జంప్పిన పాతకమునం బోదురు SII VI, 1200 (శ 1097)

గరంటె *garamte* గరిటె గంటె (త కరండి) కఱ్ఱ ఇనుము మొదలగువానితో జేసిన తెడ్డు *A spoon, ladle* శ్రీమతు ఎనమందల స్థలము పెక్కుండ్రు శ్రీమతు గౌణేశ్వరదేవ మహాలింగ్గము అంగరంగ భోగాల కిచ్చిన మగమక్రమ మెట్లన్నను గరంటె కొలుచూ నూనె గరెంటుండున్నూ SII IV, 935 (శ 1191)

గరకసా *garakasā* (హిం ఖర్ ఖషా) తగవులాట వ్యాజ్యము *Quarrel, litigation (F)* పరిమి తనఖా మహాతాజు కిల్లెముజుకూరు వారు గరకసా శిజారు చేస్తు ఉండ్డంగాను SII X, 759. (శ 1586)

గరగపని: *garagapani* గరగ యగా నీరు త్రాగుట లోనగువాని కుపయోగించు పాత్ర గరగపని యనగా దప్పితీర్చుటకు పాత్రతో నీళ్ళు

పోయు కార్యము *Garaga - A small pot or vessel The service of pouring water with the pot or vessel to quench thirst* వృత్తి నిబంధనము - గరగపనిచేయు బ్రాహ్మణునకు నుడుబు భూమి ఖ ౩ గరవు భూమి ఖ ౩ SII V, 82

గరగపనిచేయు బ్రాహ్మణుడు. *garagapanicēyu brāhmanudu* దేవమజ్జనార్థము గరగతో నీళ్లుచెచ్చు బ్రాహ్మణుడు గరగ యనగా లోహ పాత్రము *A brahmin who fetches water with a metal vessel for the daily bath of the deity* రాజనారాయణ విష్ణు గృహే సన్నిహితాయ భగవతె విష్ణుభట్టారకాయ ప్రోలునాంటి పులిగుంట నామగ్రామస్య దేవభోగీ కృత్య దత్వాతస్య గ్రామస్య క్షేత్రే తస్యైవ విష్ణుభట్టారకస్య నిబన్ధకారాణా మాచార్య్యా ప్రముఖానాం వృత్తి నిబన్ధ మాజ్ఞాపయత్తి। గరగపనిచేయు బ్రాహ్మణునకు నుడుబు భూమి ఖ ౩ గరవు భూమి ఖ ౩ SII V, 82

గరగలవారు *garagalavāru* దేవమజ్జనార్థమై గరగల దెచ్చువారు *Persons who fetch water in a metal vessel for the daily bath of the deity* శ్రీ దేవరకు వృత్తిపన్నుల వారున్ను గొడుగులవారున్ను గరగలవారున్ను ఔంటున భిన్నముసేసి శ్రీ మహా దేవవారు తారణ వత్సరమునందు ఇచ్చినవారు HAS 19-94

గరయ *garaya* లోహముతో జేయబడిన బిందె వంటపాత్ర *A small vessel made of metal* మల్లుజీయ్యన శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధి నిత్యమున్ను తిరుమజన అవసరమందు గరయా ఒకటి ధూపకాలమందు గొడవు నిబంధము ఒకటి తిరుతోమాల ఒకటి ఇముండు నిబంధలును సమప్పిం౯చెను SII VI, 745 (శ 1315)

గరీబు. *garību* (హిం గరీబ్) బీదవాడు *A poor and destitute person (F)* గరీబు చౌడాగార్లకు సుంకం అధ౯ము SII X, 753 (శ 1522)

గరుడకంభము. *garudakambhamu* గరుడ స్తంభము విష్ణ్వాలయమునకు ఎదుటనుండెడి రాతి లేక దారు ధ్వజస్తంభము *A post either of wood or stone erected before a Vaishnava temple* లక్ష్మీనరసింహదేవర గరుడగంభం SII X, 570 (శ 1321)

గరుడమానిక *garudamānika* కొలమానవిశేషము గరుడముద్రిక గల మానిక మానికయనగా కుంచములో నాల్గవ భాగము *A dry measure-onefourth of a kuncamu-stamped probably with the figure of a kite - the vehicle of Vishnu* అఖండదీప ౧ టికి మొదవులు ౩౦ వీనిం జేకొని కేసెనబోయుండును పంపిన బోయుం డును గరుడమానిక నిత్యమానెండు నెయి ఆచంద్రాక్క౯ము నడిపి సుఖ మనుభవించువారు SII V, 218 (శ 1176)

గరుడాడువారు *garudāduvāru* గరుత్మంతుడు *The bird, and vehicle of Vishnu, a braminy kite* శ్రీ నరసింహ్యుండు చొక్క నసింగంగారికి సంనిధై తేను శ్రీ నరసింహ్యునికిన్ని అంమజియ్యాలకుంను ఆడువార్లకుంను గరుడాడువారికించి కలుతిరుముట్టులు గట్టించ్చి ఆగ మోక్త ప్రకారాన ప్రతిష్ఠలు సేయించ్చి SII X, 565 (శ 1313)

గరుడారోహణకంభము *garudārōhanakambhamu* దారువుతో గాని, రాతితోగాని విష్ణ్వాలయమున కెదుట కట్టబడి దాని యడుగున గరుడ విగ్రహము గల ధ్వజస్తంభము *A high pillar made of stone or wood before a temple on which a fiabean is put and its foot bears an image of Garuda (K)* ఎలమంచి విశ్వే శ్వర చక్రవర్తి౯ సింహాద్రినాథునికి దివ్యమహోత్సవలకు గరుడా రోహణ కంభం సమప్పిం౯చెను ఇదుల యినుమునకు శ్రీ భండార మందును వెటిన నునుకాణి టంకలు ౨౦। ('స్తంభం గరుత్మధ్వజ వటకల నాయోచ్చకాలేందుతారం') SII VI, 919 (శ 1323)

గరువుభూమి. *garuvubhūmi* ఖరక్షేత్రము మెరకనేల *A dryland* వృత్తి నింబంధనము నివేద్యము వణ్డెడు బ్రాహ్మణునకు నుడుబు భూమి ఖ ౩ గరువు భూమి ఖ ౩ తిరువాముడిపాడు రాజ సుందరి బ్రహ్మమ రాయని నుడుపు భూమి ఖ SII V, 82

గరుసు. *garusu* మేర, సరిహద్దు *Boundary* శ్రీ విజయాదిత్య మహారాజాధిరాజో రాజాధి పరమేశ్వరః పరమ భట్టారకః గుద్రవార విషయనివాసినో పాంబఱ్ఱునామ గ్రామస్య అస్య క్షేత్రద్వయస్య పశ్చిమతః సుగుమ్మచేను గరుసు IA VIII, 73

గర్గగోత్రుడు. *gargagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రుడు *A person who belongs to the lineage of Garga* శ్రీ గరుడదశపురీయ భట్టః వెన్నకూతభట్టం ఇతి దా గర్గగోత్రజా EI. V, 10 (శ 1024)

గర్త. *garta* పల్లము, గొయ్యి *A ditch* అస్య గ్రామస్య సీమా లిఙ్గాని లిఖ్యంతే। పూవ్వ౯తః భొన్నహోంబరవల్లి తోనేఙ్గి గ్రామాణాం త్ర (త్రి) కూటే తోనేంగిగ్రామ వక్రగర్తా౯। పశ్చిమాయాం గర్తా౯। భారతి, కోధి శ్రావ (శ 1003)

గర్స *garsa* గరిశె గులక లేక సున్నపురాళ్ళతోగూడిన నల్లనేల *Black soil mingled with pebbles or limestone (B)* సీతారామయ్యగారు యిస్వలపాలెంలో శ్రీ స్వామివారిక్కి అర్పితంగా యిచ్చన భూమి గ ౬ యీ ఆరుగశా౯ల భూమిన్ని SII V, 1221 (శ 1731)

గర్సె. *garse* గరుసుభూమి ఖరభూమి *A hard soil* ఈ దివ్య క్షేత్రము పాఱపల్లిఉత్తరపుం బొలాన కాల్వపడమట బ్రమ్మనెది ఉత్తరాన పాస్యమువారి సేసిన గర్సె సహితముగాను ఖ ౩ SII V, 126 (శ 1218)

గలతె. *galate* (సం గలంతికా. క గణతిగె గలంతి) గిండి చెంబు *A small pitcher* శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు వాల్లెంక్క

పోతానేనింగారు సమర్పిరంచ్చిన వివరము। ధూపదీప త్తురలున్ను రాగి గలతెలున్ను SII IV, 1344 (శ 1392)

గళ్ gal గార్లు *Plural suffix* నానోజునం తిపోజను మిల్లియ సూత్రధారిగళ్ SII X, 66 (శ 1038)

గవిరిదేవత. gavirid*ē*vata గౌరిదేవత పార్వతి *The name of Parvati, the consort of Siva* యీ పుణ్యస్థలమందు వారణాసి విశ్వేశ్వరలింగమున్ను గవిరిదేవతమ సహితమైన ప్రతిష్ఠలు ఐదు చేయించ్చి జాగుళ్ళు కట్టించ్చెను SII V, 675

గవిలె gavile కపిలగోవు *Tawny cow* రాదినెను దేవసెమ్మ్మకము ఎవ్వనైనం బొడిచిన వారు గంగ కటిత వెయి గవిలల పొడిచినవారు SII VI, 98 (శ 1058)

గవ్యము . gavyamu పెండ్లిసుంకమని శాసనపరిష్కర్తలు భావించిరి గవ్యమనగా పశువులు మేయు పొలము ఇచ్చట దానిపై విధించు పన్ను లేక పుల్లరి అని తోచెడిని *The editors of the inscription meant it as a marriage tax It may be grazing tax* ఉద యగిరి రాజ్యంలోని బట్టెపాటి మంగ్గళ వాండ్లు నగర్కిం జెట్టి యిచ్చిరి కుళసిద్ధాయాలు గవ్యం కానికేలునః సవర్ణమైన పెట్టివేములు మాన్యాలు సర్వమాన్యంగాను మాని యిచ్చినధర్మశాసనము NI Atmakur, 17 (శ 1471)

గవ్వ gavva వరాటిక ఒక చిన్న నాణెము *A small shell used as money, a cowry (B)* ఈ ఉపకరణ ద్రవ్యములు తెంకాయలు ౧౦౦ ఖండమునకుగా ఆచంద్రార్కము చెల్లుటకు విజయదేవపడిరాయల శిష్టు దేవురావుతులు పెడిదయందుం బెట్టిన వరి పండెడు పొలము రెండు పుట్లు భీరగొట్టిపు మాడలు రెంట్టి(ఁ)౦ జేయించ్చిపెట్టిన పహిండి గవ్వలు ఇర్వయి SII V, 1236 (శ 1199)

గా

గాంగేయరాయమణ్డపము: gāmg*ē*yar*ā*yamandapamu గాంగేయ రాయ బిరుదాంకితుడైన రాజు పేర వెలసిన మంటపము *A pavilion named after the king who holds the title of Gāmgēya-rāya* శ్రీ కులోత్తుంగ్గ చోడ గొంక్కరాజులు పెట్టిన గద్యల పహిణ్డి కొలగమును గాంగేయరాయ మణ్డపమును గట్టించి SII IV, 1142 (శ 1064)

గాండ్లవారు: gāmdlav*ā*ru నూనె అమ్మి జీవించువారు *Persons who live by selling oil* కొప్పరపు కోమట్లును గాన్డవారును అ బ్రాహ్మణోత్తమాది ప్రజలూను శ్రీ వరద గోపినాథనికిని శ్రీరామ లక్ష్మణులకూను భోగానకు అంతనట్టుకూను మాడను వీసాము. SII X, 533 (శ. 1245)

గాంధిసుంకాలు gāmdhisumk*ā*lu గంధ్యభండారములపై విధించెడు సుంకములు గన్ధిగ = సుగంధద్రవ్యముల నమ్మువాఁడు *A seller of perfumes (K) Tax or fees levied on sales of fragrant wares or traders in such wares* స్వస్తి సమస్త ప్రశస్తి సహితు లైన విడెము మాదయగారు రుద్రదేవ మహారాజునకుం బుణ్యముగాను పొన్నముచ్చ రామనాథదేవరకు నందాదీపమునకు అయూరంగల గాంధి సుంకాలు ఇచ్చిరి HAS 19-49 (శ 1200)

గాడా. gād*ā* స్థలము కోట *A place or abode, fort* ఇంత వట్టు బెటివాడ గాడాను కొండపల్లి గాడాను ఎల్లకాలమున్ను చెల్లియట్టు గాను త్రివాచా ధారవోశితిని SII X, 560 (శ 1268)

గాడి gādi ఖాతము కోనేటు *A square reservoir of water* శ్రీ మహేశ్వరదేవర పెండ్లిమేడ ౧ ఆ తోంట ముందర నుంన గాడి ౧ పెండ్లి మహోత్సవానకు మహేశ్వరదేవర ఎక్కి విచ్చేయను చేయించిన రథము ౧ HAS 19-58 (శ 1202)

గాడిదకడుపు gādidakadupu గాడిద గర్భము *Womb of an ass* యీ పుణ్యం యెవ్వరు దాటి నడచినా గాడిదె కడుపునందు బుట్టి నట్టివారు పరమందు నరకం అనుభవించెవారు NI Darsi, 71

గాడిదమొడ్డ gādidamodda గార్దభమేఢ్రము *The yard of a donkey* మేర కాదన్న వారి నోరిది గాడదమొడ్డ NI Darsi, 75

గాడిదెస్తనము gādidestanamu గాడిద పొదుగు *The dugs of a donkey* యీ ధమ్మర్వం అనుపాలించిన వారికి ధమర్వు గలుగును చెరిచిన యీ గ్రామంవారు గాడిదెస్తనము కవుగిలించిన పాపానం పోదురు NI Ongole, 115 (శ 1356)

గాత్స్యమదగోత్రుడు gātsyamadag*ō*trudu ఇదియొక బ్రాహ్మే తర గోత్రము *A gotra of the fourth caste* సురభివంశో ద్భవ గాత్స్యమదగోత్రులైన జంత్తటినాట గంగ్గరాజులు SII VI, 713. (శ 1207)

గానిత్యలు: gānityalu (సం గాణిక్యం) సానులు *Dancing girls* చెఱ్వువెనక వరిపొలము శ్రీదేవరకు ఖ ౧ న ౧౦ కేశవరకు ఖ ౧ న ౧౦ దండూయముతో తను గ్గానిత్యలుకు అమృతపడ్లకు నిచ్చిరి NI Darsi, 40 (శ 1066)

గానువు: gānuvu గానుగు *An oil mill* కాకతీయ ప్రతపరుద్రదేవ మహా రాజులకుం బుణ్యముగాను మోట్టుపల్లి భాన్కరదేవని మంత్రి మలయం కారు కేదారదేవరకు ఒక గానువును ఆచంద్రార్కముగాను చరి నిస్తిమి SII VI, 592. (శ 1248)

గాన్గులవారు: gāngulav*ā*ru గానుగలవారు నువ్వులు గానుగాడి నూనెను తీసి యమ్మికొని జీవించువారు తిలఘాతుకులు తెలికివాండ్రు *Oil-men.* శ్రీ వీరనారాయణదేవుని రంగభోగము అచంద్రార్క

స్థాయిగాను చెల్లను ధారాపూర్వ్వకమై యిచ్చిన మేరలు పాసెనుండు గాన్గులవారు కె SII X, 528 (శ 1241)

గాముణ్డి (గాముండి) *gāmundi* (క గావుణ్డి) గ్రామాధికారి ఈ పదము కన్నడ శాసనములలో 'గావుణ్డి' యనియే బహుళముగా ప్రయోగింపబడినది, తెలుగు శాసనములలో నిదియే ప్రథమప్రయోగము *Headman of the village It is frequently used as Gavundi in Kannada inscriptions, and this is the earliest reference in Telugu inscriptions* ఆజ్ఞప్తి న్నిఽరవద్య సకల లోకాశ్రయ శ్రీ పృథివి గాముణ్డి। రెండవ జయసింహుని పెనుకపఱు శాసనము భారతి రక్షాషి ఆశ్వయుజము (706 718 *AD*)

గాయకి *gāyaki* గాయకురాలు పాటపాడు ఆడుది *Songstress* గాయకీ గౌరాయాః ఖ ౬ ప్రీహి ఖ ౪ SII X, 74 (శ 1087)

గాయకుడు *gāyakudu* పాటపాడువాడు *Singer, songster* గాయకాదిత్యస్య ఖ ౫ ప్రీహి ఖ ౩ SII X, 74 (శ 1087)

గాయిణి *gāyini* (సం గాయనీ) గాయకురాలు పాటకత్తె *A female musician* శ్రీనృసింహస్య నిత్యం భోగం వీరనరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంకమహాదేవి ఈభోగపరీక్ష జనార్దన మహాసేనా పతులు భోగానకై గొలిచిడి స్త్రీ గాఈణి తారా సుందరా ముగ్ధా సుందరా SII VI, 1052 (శ 1272)

గార *gāra* వృక్షవిశేషము *Bramble* తెండపూండికి బోయిన పెన్దెరువు తూర్పుఽన పెద్దచింతయును దీని తూర్పుఽన కోడుగా పారి చింతయును దీని తూర్పుఽన చెఱువు నుత్తరమున కట్ట వెలంగమ్రానును దీని తూర్పుఽన గొంకి తోడిగుణ్టయును దీని తూర్పుఽన వెంపమ్రానును దీని తూర్పుఽన వెలంగతోడి గారమ్రానును EI. V. 10 (శ 1024)

గారవము· *gāravamu* (సం గౌరవమ్ ప్రా గారవం) గౌరవము గొప్పతనము *Respectability*

> ధీరుండు గశ్యపగోత్రో
> ద్ధారుండు గుండిమడవిభుం డుదారుండు మదనా
> కారుండు గవలియ యన్నండు
> గారవమునం బుట్టి వంశకరుండై పేర్మిఽని

SII. VI, 128 (శ 1071)

గారాపుందనూజుడు: *gārāpumdanūjudu* గారాము+తనూజుఁడు ప్రియపుత్రుడు *Affectionate son* శ్రీరమణీయుండు సుజనాధారుండు విభుతనుతగుణనిధానుండు విజయశ్రీరమ్యమూర్త్తిః గౌతమ గారాపుందనూజుం డభయకరుండు వొగడ SII V, 162 (శ 1091)

గారు *gāru* గార్లు బహువచన ప్రత్యయము *The plural suffix* సోమాపండ్డితులు లింగ్గాంపండితులు మలాపండ్డితులుంగారు గోపినాథనికి ప్రీతిపథంగాను సమర్పిఽంచిరి SII. IV, 699 (శ 1468)

గాఘ *gāru* బహువచన ప్రత్యయము ఏకవచనమందు గౌరవార్థము ప్రయోగము గళ్ అనుదాని రూపాంతరము *An honorofic plural affix to proper names* (1) శ్రీమతు పిన్నమ్మజియ్యంగారు SII IV, 704 (శ 1086) (2) మేడయంగారికొడ్కు మాంకన పెగ్గడ SII IV, 1193 (శ 1050)

గారుడవాదము *gārudavādamu* పక్షిశాస్త్రము శకునశాస్త్రము *Science of birds, omens* చూ ఖడ్గయాగము *See khadgayāgamu*

గార్దభజన్మ *gārdabhajanma* గాడిద పుట్టుక *The birth of an ass* యీ ధర్మానకు యెవ్వరుగాని తప్పినాను గంగకఽ గోవు బ్రాహ్మల వధించిన పాపానం బోదురు హరిహరాదుల శావకు వెలి అఱ గాధఽభజన్మాన జనించి యమపురికిం బోపువారు NI Ongole 113

గార్గ్యగోత్రము *gārgyagōtramu* ఒకానొక ఋషి గోత్రము *The lineage of a sage* గార్గ్యకులానంతాఖ్యో ఘటశాసీ భాగవాన్ యజుర్వేదీ। EI XXXIII, 43 (శ 1265)

గార్య *gārya* గారె భక్ష్యవిశేషము మినుపపప్పు రుబ్బి చేసెడి వడ. *A kind of round cake made of pounding black-gram.* శ్రీ కూమ్మఽనాథునికి శ్రీ నరహరి తీర్థఽపాదములు ఉప్పన్న ఉపకరణ ద్రవ్యాలకుంగా గార్య్యఽలు పడ్లు ౪ ప ౪। SII. V, 1249. (శ 1215)

గి

గిడపవారు. *gidapavāru* కుమ్మరి *Potter* శ్రీ బలిదేవర ఆరగింపునకూ మోచికూటకవలసి తెవకూం జెల్లంగలది పడ్లు ఎడ్లు దేవర అలముపు న ౩ ౹౼ వంటచెలకులకు న ౹౼ సంకువానికి న ౧ ౹౼ తోంటవానికి న ౧ కనపువానికి న ౹౼ గిడపవానికి న ౹౼ NI Atmakur, 25 (శ 1207)

గిద్ద. *gidda* సోలయందు నాల్గవభాగము *Onefourth of a sola* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ గణపతిదేవ మహారాజులు ఓరుంగల్లు మొదలి పట్టణముగా బ్రిద్విరాజ్యం సేయుచుండంగా శ్రీ కరణాగ్రగణ్యుం డనంబరగు భీమదేవప్రెగ్గడ అమ్మిన భండాన మాడను వీసాము। నకరమునందు ఇంటి సట్టిగము ౧ నూనె గానుగను గిద్దెండు ఆకుంబెలుకను పిడియ ౧ కొల్చు అమ్మి చోట దేవమానిక HAS 19-63 (శ 1145)

గిరి: *giri* కొండ (సప్తగిరులు) ఆఱునొకటి సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *The symbolic expression for the numeral seven* గిరి రామ ఖేందు గణితే శక భూపాబ్దే జయాబ్దకే SII X, 74 (శ 1087)

గిరిజాతిథి *girijātithi* చతుర్దశి చతుర్దశితిథికి పార్వతి లేక కాళి అధిదేవత The astrological lord of the fourteenth lunar day is Kali or Parvati సోయం జయచమూపతె గ్గిరిజా శర ద్వా చంద్ర సంఖ్యే శకేంద్రద్దే మాధవమాస శుద్ధ గిరిజా తిథ్యం శనేర్వాణ పరే EI VI, 5 (శ 1157)

గిరిదుహితృతిథి *giriduhitṛtithi* చతుర్దశి గిరిదుహిత=పార్వతి చతుర్దశిథి కధిదేవత Parvati is the astrological lord for the fourteenth lunar day శాకాబ్దస్య గుణేభ చంద్ర ధరణి సంఖ్యస్య వైశాఖకే మాసే శుక్లేచ పక్షే గిరిదుహితృతిథౌ సోమవా రేతి పుణ్యే॥ SII IV, 939 (శ 1188)

గీ

గీతవాద్యములు *gītavādyamulu* గీతమును, వాద్యమును పాటయు, మృదంగాది వాద్యమును Vocal and instrumental music
చరముగ దేవదేవునకు శ్రీ బలిదేవర దేవి శంఖులం
భరణము గీతవాద్యములు బట్టున గిరలు ధూపఘంటయుం
దిరముగుఘంట పరియలము దీపనికాయము ధేనుసంఘము
న్నరుదుగ మనుమ మండండు విర్రియంబొనరను రచియించె భక్తితోను
SII IV, 672. (శ 1061)

గీది *gidi* గీతి గీతపద్యము The stanza of Giti metre
గీది॥ రమణతోడ నుత్తరాయణతిథి నిమి
త్తమున భక్తి వెలయ ధర్మ్మయుక్తి రసమూన
(న) మితచరణున కఖిలలోకి
శార్వ్వతీశ్వరునకు SII X, 84 (శ 1047)

గు

గు *gu* గురువారమునకు సాంకేతిక అక్షరము Letter of abreviation for Guruvara Thursday శ్రీమతు శేమనంగారు శకవర్షం బులు ౧౨౦౩ అగు ప్లవ సంవత్సర శ్రావణ బ ౫ గు। SII VI, 225 (శ 1283)

గు *gu* గుంటలకు హ్రస్వరూపము A contraction for guntalu ఇందుల బ్రాహ్మణ వ్రిత్తులు పెద్దిక గు ౧౦౦ సూరపెద్ది గు ౫౦ తులసి ఆగ్నె పెద్దికి గు ౧౦ NI Ongole, 67 (శ 1176)

గుంట *gumta* భూమానవిశేషము ఎకరములో నలుబదవభాగము నలుబది చతురపుకోలల పరిమితికల భూమి నూటఇరువదియొక చదరపు గజముల భూమి
క౦॥ మానుగ నిడువు వెల్పున
గా నొక్కొక కోల కుంట కుంట కదియగ పుట్టెం
డేనూరు కుంట లరువది
యే నొక తూమెడు తరర్థ మిరునన బరగున్

A square land measure equal to 121 square yards or fortieth part of an acre A measuring rod or chain which squared constitutes the measure and also named, forty of which makes an acre (W) పురుషోత్తమ మండలికుణ్డు పెట్టిన అఖండవత్తి దీపమునకు ఇదేవరగుడి ఉత్తరమున అచ్చువోడిచిన భూమి గొలకోలనునగరపువాడ భైరవుని గుండము క్రింద్దను పెట్టిన అఖండదీపము యేనూఱు గుంట్టల పుట్టి ౧ డుం దీని నడవంగ్గలారు SII V, 1046 (శ 1109)

గుంటకాలు *gumṭakālu* గుంటలు See gumtalu శ్రీత్రిపురాంతక దేవరకు శ్రీమతుగండపెండార త్రిపురారిదేవ మహారాజులు గుంట కాలు ౨ ను ఇచ్చిరి SII X, 431 (శ 1194)

గుండకుడ్క *gumdakudka* గుండ్రకుడక A round metal casket శ్రీ నరహరితీర్థ శ్రీ పాదాలు శ్రీ కూర్మనాథునికి కంచుతల్బ ౧ కోర ౧ గుండకుడ్క ౧ చిప్పలు ౩ ధుపదీపపాత్రలు ౨ ఈ ఘంట ౧ అంట్యున్య ౧ గా ఉరువులు ౧౦ SII V, 1172 (శ 1215)

గుండము *gumdamu* నద్యాదులలో లోతు భాగము A hollow or pit in the dry bed of a stream అంతట దక్షిణం మొఖమై గ్రామ గ్రానపూరి నరున గుండాము దాంక వచ్చెను। ఆ తుల్యభాగలోని గుండాము వేమవరానకే చెల్లునని పెందలపాక యూళ్ల కాంపులు చెప్పిరి। EI XIII, 23 (శ 1356)

గుండ్రముకుంచము *gumdramukumcamu* కుంచ మనఁగా నాలుగు మానికల కొలది గుండ్రనియాకారము గల కుంచము A round vessel to measure four manikas of grain, milk, ghee etc శ్రీ రాజ నారాయణదేవరకు మూణ్డు సంధ్యల నివేద్యములకు నిత్యపడి గుండ్రము కుంచ్చమున నలు గుంచ్చములు ప్రాలకు SII V, 90 (శ 1099)

గుగ్గిలము *guggilamu* గుగ్గులువు వృక్షము యొక్క బంక A fragrant gum bdellium పొందూరి నాగరాజు అనపోతారెడ్డింగారికి సుకృతముగాను శ్రీరారామ రామేశ్వరలింగానకు ధూప అవసరవేళను ధూపానకు గుగ్గిలము వెట్టుకొఅకై దేవక్షేత్రము ఖ ౩ న్ను ఆ తోంటపట్టు న ౧ న్ను నివేశన్నమున్ను క్రయము గొని పెట్టెను ఆ క్షేత్రము అనుభ వించి వారణాశి మారనంగారి కొడుకు అబ్బన ఆచంద్రార్కమును గుగ్గిలము జరపంగలవాండు SII V, 129 (శ 1344)

గుడి *gudi* (సం కుటి త కుడి) నివాసము, దేవాలయము Temple వేగవిలాకు వే (గు) డ్లము వేశెలువుకు వేవురు వఱాను భారతి విభవ శ్యేష్ఠము

గుడికట్టు *gudikattu* గ్రామముయొక్క ఆయకట్టు లేక గ్రామములో దేవాలయము నిమిత్త మీయబడిన భూమి (1) The whole extent of land attached to a temple or a statement exhibiting it (W) (2) Levy for a temple (3) The round or total extent of land under a village (B) శ్రీ మంగళాద్రి రక్షింపు నరసింహ్వులకు సిద్దిరాజు తిమరాజయ్యవారు సమర్పించిన గ్రామాలు ఖండికలకు గుడికట్టు వివరము। క్షేత్రాలు మంగళగిరి గ్రామ ౧ కి గుడి కట్టు పొలం కుచ్చళ్ళు ౧౫౦ అవుథలాపురము గ్రా ౧ కి గుడికట్టు

కుచ్చళ్ళు ౧౦౦ నరసింగపురము గ్రా ౧ కి గుడికట్టి కుచ్చళ్లు ౬౦ పొన్నమాంబాపురము గ్రామము ౧ కి గుడికట్టు కుచ్చళ్ళు ౩౬౦ SII IV, 709 (శ 1480)

గుడికొల్వు gudikolvu గుడికొలువుగాడు గుడిసేవకుడు *Temple servant* నిడ్డు ద్రవం బోయువానికి జీవి చి ౫ వడ్ల ఖ ౨ కణులు పెట్టు వానికి కొలపు ౧ నుం గుడికొల్వునకు వడ్ల ఖ ౧౫ కడువలు పెట్టి కుమ్మరి ఒక్కనికి జీతము వడ్ల ఖ ౯ SII IV, 1248 (శ 1094)

గుడిపత్ర(పాత్ర) gudipatra గుడిసాని *The dancing girl attached to the temple* మల్లేశ్వరదేవర గుడిపత్ర కోమటిసురమ తమతలి మల్లుబసాన్కి తమ తండ్రి బోలిసెటికి ధర్మార్థముగ మల్లీశ్వర శ్రీ మహాదేవర అఖండదీపమునకు ఇ(౦)చ్చిన మోదాలు ౨౫ SII V, 89 (శ 1168)

గుడిభోగము gudibhōgamu దేవునికైంకర్య వ్రయములకు నొసగిన దేవభోగము *Temple endowment* స్వస్తి శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజుల నగరి నాయంకులు శ్రీమతు అహివి మోళయనాయంకుల్కులకుం బుణ్యముగాన చిమట భీమనాథదేవర గుడిభోగానకు భోగపనులకుగాను NI Podili, 6 (శ 1234)

గుడిమండపము gudimamdapamu దేవాలయ మండపము *The porch of the temple* శ్రీమన్మహాప్రధాని అనంతన పెగ్గడ కొడుకు మల్యపెగ్గడ డెందులూరి మూలస్థాన శ్రీ సోమేశ్వర మహాదేవరకు మా కట్టించ్చిన గుడి మణ్డపమునకు నాట్యమణ్డపమునకు నేంట సున్నము సేయించ్చిడిదానికిం SII V, 194 (శ 1155)

గుడిమణియము gudimaniyamu గుడి అధికారము స్థానాపత్యము గుడిఅధికారి స్థానపతి *The temple administration - the temple superintendent* శ్రీ మద్రాజరాజదేవర దివ్య శ్రీపాద శేవకాభయదాయ మానమహాసామంత జియ్యరు వారు పంగులూరి మూలస్థాన శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకుం గుడిమణియమున గుచ్చెలమాన్యం ఇచ్చితిమి NI Ongole, 51 (శ 1077)

గుడిమాని gudimāni దేవాలయ పరిచారకుడు *A male servant attached to the temple* ముప్పసాని కొడుకు యల్లయ గ్రాంజ నరేంద్రేశ్వరదేవరకు సంధ్యదీపమునకుం బెట్టిన పద్దిరూకలు వీనిం జేకొని యీ గుడిమాని యైన నారభదర సంత్తతి క్రమంబున నడపంగలవాండు SII IV, 990 (శ 1080)

గుడివడుగు gudivadugu గుడిపూజారి తంబళి *The temple priest A brahmin who officiates in a temple (B)* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజులు వెల్పునూరి శ్రీ రామేశ్వర మహాదేవరకు గుడివడుగులు రామదేవని వాసుదేవని వసమునం బెట్టిన అఖండదీప ౧ SII X, 200 (శ 1104)

గుడివృత్తి gudivritti దేవుని కైంకర్యవ్రయములకై యిచ్చిన దేవభోగము *Temple endowment* ఉంనంతవట్టు అంగ్గభోగానకు గుడివృత్తి గొరగకుంట వ 1½ రేనుకుంట వ ౨ కేసమిరెడికుంట . HAS, 13-1

గుడిసాని gudisāni దేవదాసి దేవాలయములో నాటపాటలు జరుపు భోగముది *Dancing girl attached to the temple* పేంపల్లి శ్రీ భావదేవరగుడి గుడిసాని సూరవదారకయు ప్రోలవ గోకవయు మానవ సూరకయు సూరవ జగవయు SII VI 200

గుడ్డవృత్తి guddavrtti దేవభోగముగా గాని బ్రాహ్మణ భోగముగా గాని యిచ్చిన భూదానము *Land granted as a free gift to a deity or brahmin, as a means of subsistence*

గీ॥ గుడ్డవృత్తులు వృత్తులుఁ గొలుచు గుత్త
చేలు గ్రామాంశములు నాధి నేల చెల్ల పా ర మ 3-16

శ్రీ పర్వత శ్రీమహేశ్వరము అమరావతి మున్నలూరి స్థలముల అసంఖ్యాత మహామహేశ్వలున్ను శ్రీ మహేశ్వరదేవరూకు మహేశ్వరము పులింజాల నడ్మిపల్లి నగళవల్లి గుంజాల గుడ్డవృత్తులు యడ్డలిగావేసిరి HAS, 19 (శ 1242)

గుణము gunamu మూడవసంఖ్య *A symbolic expression for number three* గుణ పుర గగనేందు సంఖ్యాక శకవర్ష ఖరాభిధానే SII X, 66 (శ 1033)

గుణవృత్తి gunavrtti వివిధ నియోగముల నొనర్చువారి కిచ్చు వృత్తి లేక నిబంధము *Grant for the maintainance of the holders of various professions or callings* (1) అత్రవ్యాకరణం వ్యాచక్షాణస్య వృత్యర్థం భాగపేకః। (2) మీమాంసాఖ్యాత్యాత్రే ద్వౌ। (3) వేదాంతం వ్యాఖ్యాతు రేకః। (4) ఋగ్వేద మధ్యాపయితు రేకః। (5) యజుర్వేద మధ్యాపయితు రేకః। (6) సామాని గాపయితు రేకః। (7) రూపావతారం వ్యాచక్షాణ స్త్యైకః। (8) పురాణం వాచయితు రేకః। (8) వైద్య స్త్యైకః। (10) అంబష్ఠస్యైకః। (11) విషవాదిన ఏకః। (12) జ్యోతిర్విద ఏకః॥ ఇతి గుణవృత్తిభాగాద్వాదశ॥ EI V, 10. (శ 1024)

గుణ్ట gunta కుంట *Pond* అస్య క్షేత్రస్యావధయః। పూర్వతః స్థాపిత శిలాగుణ్టయసీమా। ఉత్తరతః ఇందులగుణ్ట EI XII, 12

గుత్త gutta భూమిని ఫలపరుచుకొని దానికి నియమితమైన ప్రతిఫల మిచ్చుట కొప్పుకొనిన స్వామ్యము *Rent, farm, contract (B) An exclusive right of sale or supply of any commodity, a cantract a monopoly farm or rent an income of variable amount sold or let for a fixed sum (W)* (1) ఇ గుత్త ఆచంద్రార్కస్థాయికంము చెల్లెది NI Atmakur, 7 (శ 1168) (2) వెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింవారు మరుపూరి చెర్వుకు ఇచ్చిన ధర్మశాసనం గ్రామసంధాతం గుత్త అమరం యేలిన నిన౯యమైన చెర్వుమేర చెర్వు కాల్వపని శేఖంచేది NI Rapur, 40 (శ 1560)

గుప్త. *gupta* వైశ్యపురుషనామాంత్య బిరుదపదము *The suffix to the masculine names of Vaisya (the third caste)* తస్మాదస్మాం న్నాఖిల గోత్రా దత్ర పవిత్రాత్పుణ్య చరిత్రా తౌ జువ్వన గుప్తః కన్నయగుప్త స్సమజాయతాం తనయావేతౌ॥ తయోర్ద్యాడ్యస్య గుణార్ణవస్య శ్రీ జువ్వనాఖ్యస్య విశాంవరిష్ఠో॥ సుతా ప్రసిద్ధాఖువి భీమగుప్తః శ్రీ పోలనాయ్యః ఖలు జువ్వనాయ్యః। SII. VI, 651

గుమి *gumi* మడుగు *Bed of the river* ఉత్తరాననుఁ విద్యారణ్య తీర్థమని వృద్ధగౌతమిలోని గుమి మొదలుగా వచ్చిన తొత్తరమూండి పొలమేర పుంత బత్తుల ముప్పడి తోంటమామిండులు మోచెను। EI IV, 46 (శ 1333)

గుముడు *gumudu* గుముడుచెట్టు *Gmeliniaarbornea* దీని ఈశానవలన గుముడుతోడి యారిమ్రానును దీనిక తూర్పున చోటి అవుఱుగుంటయును EI V, 10. (శ 1024)

గురుస్థానము. *gurusthānamu* పూజ్యస్థానము దేవతానిలయము కులదేవత *A venerable place of worship - temple of family deity* రాజరాజదేవరు తమ గురుస్థానము సోమీస్వర మహాదేవరకు గొమ్మరదక్షిణంమున సోమేశ్వర హడయరికి నిచ్చిన సరియ. SII V, 50

గుఱి *guri* నిర్ణయము ఏర్పాటు *Trust, settlement* మల్లీశ్వర మహాదేవరకు బల్యర్చన నివేద్య దీపాంగ్గ భోగరాగంబులకు మన్యపల్లి దక్షిణము బల్లములోని దేవరముపల్లి యాచంద్రార్కతారకముగాని గుఱి స్వా నాదిలుగను NI Darsi, 48 (శ 1067)

గులాము *gulāmu* (హిం ఘులామ్ క గులామ్) బానిస *A slave* ఇందుకు తప్పినవాండు గులాపువానికి మాన మిచ్చినవాడే యీ వన్కి వేయించిన శిలాధర్మశాసనములు NI Rapur 5 (శ 1558),

గూ

గూంటము *gūmṭamu* గూటము సుత్తి కొయ్యతోగాని, యినుముతోగాని చేసిన సుత్తి *A wooden or iron hammer*

గృ

గృహక్షేత్రము *grhaksētramu* ఇలుపట్టు నివేశనము *A house site* (1) గుడ్రివాడ కుందేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండ దీపము ౧ దీనికి మొదవులు ౩౦। వ్రీహిక్షేత్రము ఊరి ఉత్తరమున వెడ్లబోయిని గుంట పడ్మట ఖ ౩। గృహక్షేత్రము ఊరి దక్షిణమున వెడ్లపు ౧౨ నిడువు ౨౪ మూడ్లు SII. V, 216. (శ 1162) (2) గుండెబోయుండు గుడివాడ కుందేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకుం బెట్టి నఖండదీపమొక్కటి। దీనికి మొదవులు ముప్పై సన్యక్షేత్రము చవుటపల్లి యుత్తరమున కోటికఱుత పుట్టెండుం బదేందుమూరి దక్షిణానం తెలువెనక వేంపమానుమడి గృహక్షేత్రము గుడివాడ యందూరి దక్షిణాన వెడ్లపు పంద్రెండూ నిడుపిరువయి మూడ్లు। SII V, 218 (శ 1165)

గృహము *grhamu* దేవాలయము *Temple* కైలాసశైలంబు కరణిగా హరిహర భాస్కర గ్రిహములు పరమభక్తి నెత్తబంచె వారాసికి నినుమడుంగుంగాం దటాకంబు దేఱి యూకాన మదర నిలిపె HAS 19-85

గృహస్థానము *grhasthānamu* నివేశనము *A house site* రాజతః (రాజ్ఞః) శాసనం బహ్వా (లబ్ధ్వా) పునరయం గ్రామః। గృహస్థాన ముద్యానస్థానం చ। స (శ) తము రాధాన్యోత్పన్న భూమిశ్చ స్వస్య శేషయిత్వా। భారతి రక్తాక్షి మాఘము (శ 982)

గృహీతసహస్రాయ *grhītasahasrāya* ఒకానొక బ్రాహ్మణ విద్వాంస బిరుదనామము *A title of a learned brahmin* భారద్వాజసగోత్రాయ గృహీత సాహస్రాయ జన్నస్వామినే APGAS - 6

గే

గేహదానము *gēhadānamu* గృహదానము మధ్యమతరగతికి జెందినదానములలో నొకటి విద్యా చాచ్ఛాదనా వాస పరిభో గౌషధాని చ। దానాని మధ్యమా నీతి మధ్యమద్రవ్యదానతః। *Gift of house One of the middling gifts – Learning, house for shelter, domestic paraphernalia (like cots), medicine – these are said to be middling (History of Dharmasastra Vol II Part II P 857)* భూదానం భూరిదానం రథ తురగ సదాదానమన్నప్రదానం గోదానం గేహదానం వివిధవరిపటీదాన మంబుప్రదానం HAS, 13, 50 (శ 1198)

గొ

గొడవు (గొడువు) *godavu (godugu)* ఛత్రము *Umbrella* (1) విజయరాజ్యమున శ్రీ కుమ్మరనాథునికి పెటి దత్తము శ్రీ భల్లివిమానము గొడఉలు ౮౨ SII. V, 1216, (2) కళింగపరీక్ష స్వప్నేశ్వర మహాపాత్రుని కొడుకు పాత్రశంకర జీయన శ్రీ నరసింహనాథుని ఉభయదుపాలయందు ఒక గొడువు పెట్టెను SII VI, 739 (శ 1303)

గొడవుకామె *godavukāme* ఛత్రమునుబట్టు స్త్రీ *The woman who holds the umbrella* నాదిండ్ల - ఈ దేవరకిచ్చిన నొంచ్చిని పాటి పొలము ఖ ౧౪౦ వీనిలో గొడవుకామె ఖ ౮ గొడవు భడివనికి యెడని ఖ ౨ SII IV, 667 (శ 1055)

గొడవునిబంధము· *godavunibamdhamu* గొడవు పట్టుకొనుటకై యేర్పరచిన సేవ లేక ఏర్పాటు *The service duty or obligation for carrying the umbrella* మల్లు జియ్యన శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధి నిత్యమున్న తిరుమజన అవసరమందు గరయా ఒకటి ధూపకాల

మందు గొడఉ నిబంధము ఒకటి। తిరుతోమాల ఒకటి ఇముందు నిబంధలును సమప్పిర్చెను SII VI, 745 (శ 1815)

గొడవుభడివాడు *godavubhadivādu* ఛత్రమును మోసికొని తెచ్చువాడు *Person who carries the umbrella* నాదిండ్ల ఈ దేవరకిచ్చిన నొంచ్చినిపాటిపొలము ఖ ౧౨౦ వీనిలో గొడవుకామె ఖ ౨ గొడవుభడివనికి యొడని ఖ ౨ SII IV, 677 (శ 1055)

గొడుగులవారు. *godugulavāru* దేవుని ఊరేగింపు ఉత్సవములో పల్లకి వెంబడి గొడుగులను ఒట్టుకొని నడచువారు *Temple servants who carry the umbrellas of the deity during procession* గొడుగులవారికి న్నలుగురకున్ను నాలుగు పాదికలున్ను నాలుగు పందములున్ను HAS 13-21

గొత్తుసేయు. *gottusēyu* క్రమముగా జరుపు, కృతనిశ్చయముతో పనులు జరుపు *To do properly, to execute with a determination* ఈ ధర్మం అచంద్రార్కస్థాయికి పనివిటి గొత్తు సేయంగల వాండు SII V, 14 (శ 1332)

గొరగ *goraga* గొరవ (క, గొరగ) శైవభిక్షువు దేవాలయములో పనిపాటలు చేసెడు శూద్రపరిచారకుడు *A Saiva mendicant A caste or individual of it, considered as a Sudra but who is usually employed as the servant of the village temple, sweeping it, and decking the idol (W)* (1) పరగంగ బెజవాడ గొమరస్వామికి భక్తుడై గుడియు నిరుపమమతి నృపధాము దైత్తించ్చె నెగిడిచ్చెఁ మరంబు గొరగల్గాకొరు లిన్దు విడిని బృన్దంబుగొని యుణ్డువారు ంగాక యత్నారణాని వచ్చిన పాపంబుగొణ్డు EI XV, 9. (2) వల్లురి ఆటల్ల మారయ్య పడికొసిన గుడియు గొరవ క్మెచ్చి చేనిచ్చిరి NI Podili, 2

గొరగపల్లము *goragapallamu* శైవభిక్షుని వరిచేను *Wet land belonging to Saiva mendicant* అవధయః పూర్వతః మణ్డిముంక చిన్త ఉత్తరతః గొరగపల్లము EI XIX, 24.

గొఱ్ఱు. *gorru* ముప్పదిరెండు కుంటల భూమి ఒక నాగలితో దున్నగలయంత నేల మూడు ఎకరములపై గొంచె మెక్కువ వైశాల్యముగల భూమి *That extent of land which requires one plough A variable measure of land commonly equal to 3 1637 acres* ప్రత్తికొండ్ల తిమ్మరాజయ్యవారు వుదయగిరి సీమను అమరం పాలించ్చిన మొగలూరి గ్రామాన చంన్నకేశ్వర రాయన్ని ప్రతిష్టసేఇంచ్చి బెల్లంకొండ్ల వెంగళయ్య చేని స్తళం రెండ్డు గోర్లున్ను చవనేల పోలగంగ్గయ చేను రెండు గోర్లున్ను యిస్తిమి NI Rapur, 41 (శ 1497)

గొఱియ *goriya* (చూడుడు సంస్కృత భాగంలో) గొఱ్ఱె (1) చెల్వయ భీమీస్వర దేవరకు నిచ్చిన యాఖణ్డవర్తిఁ దివియ ౧ దీనికి యాచన్ద్రార్కమ్ము నెయి నరియించువారు చామియబోయు తోడియాపూర్వరు బోలవనమున పెట్టిన గొఱియలు ౫౦ నే మాన ౧ SII. IV, 1214 (శ 960) (౨) పీరియండ వల్లభపెగ్గడ అఖండవర్తిఁ దీపాన కిచ్చిన గొఱ్ఱెలు ౫౦ అనంత గోపాళవరేణ్య మూర్తేః అఖండదీపస్య కోశనార్థం అదాత్ గవిః పంచదశో సంఖ్యా॥ SII X, 406 (శ 1187)

గొఱుపడము. *gorupadamu* గోరువడము నల్లని ఉన్నితో నేసిన గొంగడి *A blanket made of black wool* ఉభయ నానాదేశిని నిచ్చిన ఆయము గొఱుపడాల మలగలందు మలగ ఖాదిక SII VII, 734 (AD 1228)

గొఱులు *gorulu* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* (కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుడు) దానయనాయంకవారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు గొఱులు ౨ భవిడిసంకులు ౨ SII X, 451. (శ 1202)

గొఱ్ఱె *gorya* గొఱ్ఱె *A sheep* చాగి పోతరాజునకు ధర్మార్థముగా బొద్దెబోయిని ఇచ్చిన గొఱ్ఱెలు ౫౫ SII VI, 94 (శ 1187)

గొలుగు. *golugu* గొలిసె తృణధాన్య విశేషము *Grain in general* శ్రీమత్ చోడమహారాజులు రేనాణ్డు ఏఱువేలు నేల శ్రీమత్ భికిరజు నిల్చిన దత్తి అపిమన గొరవల కిచ్చిన నేల నూటయిరువది మఱుతుణ్డు రాజమానంబు దీని యరివాణంబు పణ్డెణ్డువుట్లు గొలుగు SII X, 594

గొలుసుకొను. *golusukonu* ఒకదానితో నొకటి గొలుసువలె నంటియుండు *To form one after another like a chain.*

తలంపు సదర్థఁభావమునం దర్థత సూక్తులం గూడ వన్నఁనలు
గొలుసు గొనంగ్గ ద్రావడ్లు గోరినభంగ్గిక వచ్చి ముట్టం గో
మలగతి దెనిమార్గఁములు మట్టుపడం గ్గటనంబు లొప్ప నా
ద్యుల క్రియం జెప్పనేర్చెఁ నృపధూర్జటి భీమయపండ్డం డిమ్మహిని॥

SII VI, 103 (శ 1067)

గొల్లము. *gollamu* దేవాలయ సేవకవర్గము *The entire temple establishment* వేల్పూరి వడుగులును సానిమున్నూవ్వురును అందుల గొల్లమంతయును శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజునకు ధర్మార్థముగాను ఈ మూండు దీవములు నడపింప్పంగ్గలవారము SII X, 208 (శ 1122)

గొళల్చి *golalci* గెల్చి *Having conquered* కొట్టంబు ల్వడ్డెణ్డుగొణి వేంగినాణ్టిం గొళల్చి యా త్రిభువనాంకుశబణ నిల్చి EI XIX

గో

గోకనగద్యాలు. *gōkanagadyālu* గోకర్ణ గద్యములు నాణెవిశేషము *A kind of a coin* వేల్పునూరి రామేశ్వర మహాదేవరకు నాచంద్రార్కఁ మఖండవర్తిఁ దీపమునకుం శెట్టిన గోకన గ ౧౨ నిత్యమానెండు నెయి పోయంగలవాండు SII X, 244 (శ. 1127)

గోకర్ణసింగరూకలు *gōkaranasimgarūkalu* నాణెవిశేషము *A kind of coin* (1) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కందూరి ఉదయన చోడమహారాజుల సుంకాధికారులు కోడూరి శ్రీస్వయంభు సోమనాథ దేవరకు రెండునందాదివియలకుం గొనగి నివేద్యానకు గంగాపురము మడిగసుంకాన నాచంద్రార్కస్థాయిగాను నెలకూ x సెని కోడూరి గోకర్ణసింగరూక లిచ్చిరి HAS 19 MN 12 (2) ఈ దీపము అన్నిబోయిండు పంటా గోకన రూ ౨౪ అచ్చువాండు SII X, 351 (శ 1177)

గోకోటిదానము *gōkōtidānamu* కోటిగోవులదానము *The gift of one crore of cows* శ్రీ మద్దయాల రెయూరి అశేష మహాజెనమ్ము రామేశ్వరదేవరకుం బూజనివేద్య దీపభోగరాగములకు శివాల్యము స్థానపతియైన మాదజీయ్యకు దేవరకు నిచ్చిన భూమి దీని నడపినవారు గోకోటిదానమ్ము సెసిన ఫలంమ్మును పొందురు NI Ongole, 18 (శ 1077)

గోచరము *gōcaramu* గోచారము పచ్చిక పొలము *The range of cattle, pasturage* గంగాధరజీయ్యన నిత్యమున్ను తిరుమజన కాలమందో కుంచుడు పాలు పెట్టను నంబి గోచరాన పది మోదాలుం బెట్టి SII VI, 814. (శ 1288)

గోచర్మము *gōcarmamu* దీనికి వివిధార్థములు గలవు (1) వేయి గోవులు వంద వృషభములు కలసి మేయుటకు పరిమితిగల భూమి (2) ఒక సంవత్సరము ఒక మనుష్యుని భుక్తికి సరిపడు పంట నిచ్చు భూమి (3) పది నివర్తనముల భూమి *(1) An area of land where one thousand cows could freely gaze in the company of one hundred bulls (2) An area of land sufficient to maintain a person for a whole year (3) Ten times of nivartana* (1) తత్సర్వం పరిపూర్ణ ముజ్వలతరం భక్త్యా విధత్తేధునా వేమాంబాల్ల మహాభాగ్యవిభవో పెమభూమీశ్వరః॥ అనేక గోచర్మ మహాగ్రహారదాతా సుధీరల్లయ వేమభూపః। షడ్కాల సంపూజిత పార్వతీశో హేమాద్రిదానాని సదాకరోతి॥ SII IV, 1382 (2) కాపూరి వల్లభిసెట్టి బ్రతిష్టించిన్న కేశవపెరుమాళ్ళకూ నైవేద్యంబులకుం పెదకోమటి వేమభూపాలుని చేతను గేసరిపాటిని గోచర్మంశైన నాలుగు పుట్లుం బందుము క్షేత్రము ఇప్పించె SII X, 573 (శ 1327)

గోచారము *gōcāramu* పచ్చికపొలము పశువులు గడ్డిమేయు పొలము గోచరము *(1) Pasture land, Land kept free from cultivation as grazing ground of the village (W) (2) The range of cattle, Pasturage (K)* శ్రీ కుమ్మారనాథ దేవనన్నిధిని ఈ దీపాలు రెంటికిని కాణుగౌడు కొడ్కు నారాయణున్ను కన్న ఈ అల్లుండు పఋన్ను ఒక్క దీపానకు నిత్య అడ్డంటి లెక్కను దిన ప్రతి రెండేశి అడ్డలు నెఈ పోయంగలవారు వీరి గోచారనను ఈ మోదాలు నూఋన్ను రెండు దీపాలకున్ను ఉండంగలవి। SII V, 1157 (శ 1281)

గోటకము: *gōṭakamu* పశువుల శాల *A cattle shed* రాజేశ్వర దేవరసేని ఉత్తరాన అలకోటి దక్షిణాన గోటకము పడుమటను అలము పుంత - SII V, 128. (శ 1240)

గోదానము *gōdānamu* ఆవును దానముగా నిచ్చుట దశవిధ మహాదానములలో నొకటి ఉత్తమదానములలో నొకటి కనకాశ్వ తిలా నాగాదాసీ రథ మహీ గృహాః। కన్యా చ కపిలాధేను ర్మహాదానాని వైదశ॥ అన్నం దధిమధుత్రాణం గోభూ రుక్మా దశ్వహస్తినః దానాన్యుత్తమ దానానిఉత్తమ ద్రవ్యదానతః *The gift of a cow One of the great ten mahadanas, and the best, (History of Dharma sastra Vol II Part II P 847)* భూదానం భూరిదానం రథతురగ సదాదాన మన్నప్రదానం గోదానం గేహదానం HAS 13–50 (శ 1198)

గోదావరి *gōdāvari* గోదావరినది *The river Godavari* రాజరాజు కోరుమిల్లి శాసనము-గ్రామ సరిహద్దులు నైరృత్యతః గోదావరియ సీమా। IA XIV, 48–55 (శ 944)

గోధుమలు *gōdhumalu* ధాన్యభేదము *Wheat* దీపపాత్రలు ౧౨౦। ఆ చతుర్దశి పిండివంటకు గోధుమలు SII X, 560 (శ 1264)

గోపతిదినము *gōpatidinamu* గోపతి=సూర్యుఁడు ఆదిత్యవారము, *Sunday*

> గతి నిధి ఖేంద్దు శకాబ్ద
> ప్రవతిం గ్గాత్తికము శుక్ల పంచాదశి గో
> పతిదినమున బొల్లణతు
> లిత దీపఁబు నిల్పె హరునకు వేడ్కన్ SII X, 181 (శ 1094)

గోపురము *gōpuramu* దేవాలయ ముఖద్వారమున ఎత్తుగాఁ గట్టిన ద్వారభవనము *The colossal building over or near the gate giving entrance to a temple* కప్పట చట్టము ల్పనగోపురంబులు జగతియుఁ జప్పట ల్పొగను గులక॥ హం వి 1 180 (దేవాలయ వర్ణనము) పెదకోమటి వేమారెడ్డి శాసనము -

> అంబికకు మూఁటంగూరమ కఖలజనని
> కధిగం గట్టించె భువనమోహనము గాంగ
> సుమతి కోన్న తానతంక మంబు లైన
> గుడియుం బ్రాకారవలయంబు గోపురములు
>
> శా ప మం 68 (శ 1298)

గోబలగోత్రము *gōbalagōtramu* వైశ్యకుల గోత్రములలో నొకటి *A lineage of Vaisya caste* శ్రీ నరసింహుని శ్రీముఖభద్రంబున గోబలగోత్రులు బండారి కామిశెట్టి కొడుకు బండారిశెట్టి కొమ్మసాని సుపుత్రుండు కూనిశెట్టి సమర్పించిన వరుధుంబని NI Kandukur, 75 (శ 1371)

గోబ్రాహ్మణ న్నందతు *gōbrāhmanannamdatu* గోబ్రాహ్మణులకు సంతోష మగుగాక. *Let cows and Brahmanas rejoice* గోబ్రాహ్మణ న్నందతు స్వస్త్యస్తు ప్రజాభ్యః। EI VIII, 23

గోబ్రాహ్మణవధ *gōbrāhmanavadha* గోబ్రాహ్మణహత్య *The slaying of cow and brahmin* దీని సెవ్వరేని విలంబ్బము సేసనవారు గోబ్రాహ్మణవధ సేసినవారు పెద్ద కొడుకు కపాలమునం గుడిచినవారు SII V, (శ 1091)

గోమాంసము *gōmāṁsamu* గోవు మాంసము *The flesh of a cow* అందు మావిండి తోంటలోని మావిండి దేవధనంబ దాని ఫలంబు కెవ్వరు దిన్నా గోమాంసంబు దిన్నవారు HAS 19-87

గోమినీభామాధీశపదాబ్జభక్తులు. *gōminībhāmādhīśapadābja-bhaktulu* గోమిని యనగా మహాలక్ష్మి ఆమె భర్త విష్ణుమూర్తి విష్ణుభక్తులు *The devotees of the lotus feet of God Vishnu*

శా॥ శ్రీమద్ధర్మమార్గ పరాయణులు బుధనాశీర్వాద దవంతులు దయాధాములు సర్వజనానురక్తు లఘువిద్యస్తాత్మ లుద్యద్యశోరామారాములు వైశ్యవంశులు గుబేర ప్రాభవులు గోమినీభామాధీశ పదాబ్జ భక్తులు జగత్ప్రఖ్యాత తేజోధికులు

SII X, 82 (శ 1046)

గోమూత్రిక *gōmūtrika* చిత్రకవిత్వములోని యొకానొక బంధము శ్లో॥ వర్ణానా మేక రూపత్వం యద్యేకాంతర మర్ధయోః। గోమూత్రికేతి తత్ప్రాహుః దుష్కరం తద్విదోవిదుః॥ *An artificial verse, the second of which repeats nearly all the syllables of the first (A)* హృదయానంద కందమనెడి శ్లోకము గోమూత్రిక HAS 19-64 (శ 1167)

గోరోజనాలు *gōrōjanālu* పశువుల పిత్తరసమునుండి తీయబడిన యొకానొక పసుపుపచ్చని పదార్థము *A bright yellow pigment prepared from the bile of a cow* ఆ చతుర్దశి పిండివంటకు గోధుమలు గోరోజనాలు SII X, 560 (శ 1264)

గోవ *gōva* గోవచెట్టు *The guava tree* ఆ పాడె పడుమటి గోవ వట్టుకొని పూర్వమందుల ప్రాంతపుంత వేమవరపు దొడ్డవరపు నడుమంగాను దక్షిణం ముఖమై వచ్చెను EI XIII, 23 (శ 1356)

గోష్ఠకము *gōṣṭakamu* పశువులశాల *A cattle shed* అంద ఇశాన్యమున దేవరగుడి పడుమటను నివ్వేశనము ౧ అందగోష్టకము పడుమటను పెడలు న ౨ SII V, 124 (శ 1228)

గోసగినైవేద్యము *gōsaginaivēdyamu* ప్రాతఃకాల నైవేద్యము *The early morning food offering to the deity* గోసగి నివేద్యానకు మశిగ సుంకానకు నల్లసిద్ధమయ్య ఎజ్జసిద్ధమయ్య HAS 19 (శ 1084)

గోసహస్రము *gōsahasramu* గోసహస్రదానము షోడశ మహాదానములలో నొకటి ఒక వృషభమును, వేయి గోవులలో పది గోవులను మాత్రము తీసికొనివచ్చి, వానిని వస్త్రాదికములతో గప్పి, కొమ్ములు బంగారముతో పొదిగి, గిట్టలు వెండితో పొదిగి, అలంకరించి, చప్పరము లోనికి తీసుకొనిరావలెను బంగారుతో చేయబడిన నందికేశ్వరుని విగ్రహము ఆ గోవుల మధ్య నిలుపవలెను దాత సర్వౌషధులతో మిశితమైన నీళ్ళలో స్నానముచేసి, పువ్వులను చేతిలో బట్టుకొని, గోమాహాత్మ్యమును వర్ణించుచు వానిని పూజింపవలెను నందికేశ్వర విగ్రహమును ధర్మమూర్తిగా కీర్తింపవలెను తర్వాత నందికేశ్వర విగ్రహమును రెండు గోవులను గురునికిని, మిగిలిన ఎనిమిది గోవులను పురోహితులకును దానము చేయవలెను వేయింటిలో మిగిలిన ఆవులను బ్రాహ్మణునకొక్కనికి అయిదు పది చొప్పున దాన మీయవలెను ఇట్లు చేసినచో దాత శివసాయుజ్యమును బొందును వాని పితృ మాతృ దేవతలు తరింతురు "*Then fragrant substances should be applied to the body of a bull made to stand on the alter and ten cows out of 1000 cows should be selected They should be covered with clothes have their horns gold tipped and the hoop tipped with silver and the cows should be brought inside the pandal and honoured A golden image of Nandikesvara should be placed in the midst of the ten cows The donor should bathe in water that is medicated with the herbs called 'sarvaushadi' and with flowers in his folded hands invoke the cows with mantra expressing the greatness of cows and address the image of Nandikeswara as Dharma and should bestow the golden image of Nandi on the guru, with two cows, and donate one cow each to eight priests and to other brahmanas five or ten each out of the remaining The donor would dwell in the world of Siva and would save his pitris and maternal grandfather and other maternal ancestors* HD II Part II P 874 అర్జునుడు-అందును గోదాన, భూదాన హిరణ్యదానంబు లాదిగాఁ బెక్కు దానంబులు సేసి యజ్ఞార్థంబుగా భూసురోత్తములకు గోసహస్రము లిచ్చి ఆం భార ఆది 1-186 విజయకందరపురాత్ భగవతః సమ్యక్ సంబుద్ధస్య పాదానుధ్యాతస్య ఆనందసగోత్రస్య అసన్ధ్యగోసహ స్రానేక హిరణ్య గర్భోద్భవస్య మహారాజశ్రీ దామోదరవర్మణా వచనేక కంగూరగ్రామేయకాః వక్తవ్యః॥ EI XVII, 327

గోస్తలగోత్రము *gōstalagōtramu* ఒకానొక వైశ్యగోత్రము *The lineage of a Vaisya* పెనుంగొండ శాఖయైన ఘనగోస్తల గోత్రము పెదసెట్టి కొడుకైన వేనమకొడుకు ఎఱపోతసెట్టి SII V, 1268 (శ 1184)

గోహత్య *gōhatya* గోవధ *The slaughter of a Cow* యీ ధర్మానకు యెవ్వరు గనుక తప్పినాను గోహత్యబ్రహ్మహత్యస్త్రీహత్య మొదలైన పాపాలు చేశిన దోషానం బోయినవారు SII IV, 280 (శ 1478)

గౌ

గౌతమగోత్రము: *gautamagōtramu,* గౌతమముని గోత్రము బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of the sage Goutama* వేద వేదాంగవిదో రుద్రశర్మణో నప్త్రే స్వపితు రధికగుణాధ్యాసితతనోః దామశర్మణః పుత్రాయ శివశర్మణే గౌతమగోత్రాయ JAHRS VI, 19

గౌరీవ్రతము *gaurīvratamu* గౌరీదేవినిగూర్చి చేయు వ్రతము గౌరీ పూజ చైత్ర, భాద్రపద, మాఘ శుద్ధతదియలనాడు చేయు వ్రతము *Worship of Goddess Gauri on the third lunar day of the bright half of Chaitra or Bhadrapada or Magha lunar months* ఒడ్డాది జయంతిరాజు కొడుకు అజునదేవని దేవియైన శ్రీమ

ద్రాక్షారామమున పెదముమ్మాంటి ప్రేకేటి వీరవనాయకుని కుంతులు తమ తల్లిదండ్రికి ధర్మార్థముగాను శ్రేష్టమానము పున్నమనాండు గౌరీవ్రతార్థముగాను శ్రీ భీమనాథదేవరకు "ఆసిద్వీరపరెడ్డి ఇతి విఖ్యాతో" "శ్రేష్టమాసే శకస్యాబ్దే సముద్రమునిరుద్రగే। గౌరీవ్రతాయ సద్గ్రామం సంకుభీమా వరం దదౌ॥ SII IV, 1043 (శ 1174)

గ్రా

గ్రామకణ్ఠము *grāmakanthamu* ఊరి పచ్చికబయలు *The glebe or pasture belonging to the villages (B)* సర్వప్ప అళ్వరాయనింగారు శివ్వేద్రి నృశింహ్వుని నిత్య నైవేద్యాలు తిరువళికలు రాగభోగాలకు నరవగ్రామము అగ్రామము ఫలవృక్షాలు తోంటలు పొలం మెరక పల్లాలు చెరువులు గ్రామకణ్ఠాలు సహితం సమస్తమున్ను సర్వమాన్యంగాను సమర్పణ చేసిరి SII X, 755 (శ 1526)

గ్రామకరణము: *grāmakaranamu* గ్రామముయొక్క లెక్కలు వ్రాయువాడు *A village karanamu* కొండవీటికి స్థలకరణాలున్ను పేరనమిట్టమంగ్గమూరు తంగటూరు వావిలేటిపాడు పచువ యీగ్రామాలు ఇకి గ్రామకరణాలు అయిన NI Ongole III, (శ 1548)

గ్రామకారుకులు *grāmakārukulu* గ్రామసేవకులు వడ్రంగి, కంసాలి, మంగలి, కమ్మరి, తెలిక *Village servants Carpenter, goldsmith, barber, blacksmith, potter, and oilmonger* తక్షక స్వర్ణకారక్ష్మ క్షా(రిక:) కమ్మారకారక: కులాలస్తిల హంత్రా చ ప్రదత్తా గ్రామకారుకా:॥ EI V, 14 (శ 1191)

గ్రామకూటత్వము *grāmakūtatvamu* గ్రామాధికారము *The headship of the village* అస్య గ్రామస్య గ్రామకూటత్వం కట్టలంబాత్మజ కుసుమాయుధాయ దత్తం శాశ్వతం EI VII, 188

గ్రామగ్రాసము *grāmagrāsamu* గ్రామోపహారము *Subsistance of the village* (1) కోలువర్తని విషయే దత్తక్షాఖ్య: గ్రామ: హరివాట్టకేన స్వహ గ్రామగ్రాసీ కృత్య చతుస్సీమా వాచ్చిన్నస్సజల స్థల సర్వపీడా వివర్జిత మాచంద్రాక్కతిశిసమకాలం APGAS 6 (2) అగ్రహారవరస్యాస్య గ్రామగ్రాసార్థ సముత్యభ: ప్రాదా దన్న వరగ్రామం కృత్స్నం శ్రీ దొడ్డభూపతి: EI V, 9 (3) గ్రామ గ్రాసము గాను EI. IV, 359.

గ్రామచక్రవర్తి *grāmacakravarti* గ్రామాధికారి గ్రామకూటుడు *The headman of the village* అముతునూరి అమ్రితీశ్వరదేవరకు నఖణ్డవర్తిని దీపమునకు గ్రామచక్రవర్తిని నిత్యమానెణ్డు నెయి వోయం గలవారు SII X, 90 (శ 1054)

గ్రామటిక . *grāmatika* క అల్పార్థము చిన్నపల్లె *A small village* ఉత్తరాయన నిమిత్తే మలియపూణ్డినామ గ్రామటికో సర్వ కరపరిహార ముదకపూర్వం కృత్వా దత్తం। EI IX, P 54 (శ 867)

గ్రామణిస్వామిత్వము. *grāmanisvāmitvamu* గ్రామనాయకత్వము *The headmanship of the village* స్వామిద్రోహం దోపుటువ్వర్గం నిరస్య తద్గ్రామణి స్వామిత్వం సర్వకరేన పాంగునామ్నో దారకా యాంబా యశ్చసుతాయ స్వామిభక్తాయ కృతక్లేశీ యుద్ధనిమిత్తే దాది భీమనామ్నే మయాదత్త విదితమస్తువ: అ సా ప ప

గ్రామదేవత *grāmadēvata* అమ్మవారు *Village goddess* గ్రామదేవతకు కొని విడిచిన క్షేత్రం అర్ధ EI III, 34 (శ 1556)

గ్రామదేవళ్లు. *grāmadēvallu* గ్రామ దేవతలు *The deities in the temples of the village* అమ్మనంబ్రోలి గ్రామదేవళ్ళకు మంగళ్ళకు మోతార్పాకాంపులు కరణాలు స్థలకరణాలు దండం సమర్పించి ఇచ్చిన ధర్మశాసనము NI Ongole, 12

గ్రామధర్మశాసనము *grāmadharmasāsanamu* శాసనము ద్వారా ఇచ్చిన గ్రామదానము *Gift of village through charitable edict* రాయసం అయ్యప్పరుసుంగారు వుదయగిరి దుర్గాధిపతిత్వము సేయుచున్న సోమరాజువల్లి పర్ణశాల నరసింహ్వులకు సాష్టాంగదండ ప్రమాణమంబులు సే॥ ఇచ్చిన గ్రామ ధర్మ శాసనము NI Kandukur, 77 (శ 1449)

గ్రామప్రదక్షణము *grāmapradaksanamu* గ్రామ వీథుల దేవుని యూరేగింపు *The circum-ambulation of the deity through the village streets* ప్రతి మాసమున నెల సంక్రాంత్తి యందు శ్రీ కుమ్మారనాథుండు లక్ష్మీ భూమీ సహితులై గ్రామ ప్రదక్షణము వేంచ్చేసి ఆరగించె ఉపహా SII V, 1308 (శ 1158)

గ్రామము. *grāmamu* (1) పల్లె (2) పన్ను విధించుటకు లోబడిన ప్రదేశము (3) వేయి టంకములు రాబడిగల క్రోశపరిమితి గల స్థలము. (4) ఒక్క నాగలితో దున్నుట కనువైన భూభాగము *(1) Hamlet (2) A unit for levy of revenue (3) A place of land the area of which is a kross with a yied of 1000 tankās (4) An area which could be ploughed with a single plough* విక్రమాదిత్యుని గద్వాలశాసనము తద్గ్రామే చ వత్సగోత్రస్య మహీసురస్వామిన: పౌత్రాయ శాతమ్మ స్వామిన: పుత్రాయ పాదమ్మ స్వామినే రాజమానేన పఞ్చాసన్నివర్తన పరిమాణక్షేత్రం దత్తం। తద్గ్రామే కొన్నికమ్మణే పఞ్చాశన్నివర్తద పరిమాణం క్షేత్రందత్తం EI X, 22 (శ 596)

గ్రామముద్రము *grāmamudramu* గ్రామముద్ర సుంకము *Fee levied to affix the village stamp (on the heaps of grain)* ఒఱులసిద్దయ పెరుమాండినంబిగారు చెన్నకేశవ కొడుకూను నారవ రాజును శింగయాను పెమ్మయను జలదంకి గ్రామముద్రమునందలి నాలగంపాలును జలదంకి చతుస్సీమల ప్రావయుడిగల నాలుగు పాలును వెలతెగకొని కేశవనంబికి ధారాపూర్వకము సేసి పేరాయికము పెట్టిరి NI Kavali, 27 (శ 1200)

గ్రామవిభుడు *grāmavibhudu* గ్రామనాయకుడు *The headman of the village* శ్రీ దావులూరి అయ్యనాయకుని కొడుకు గొమ్మయ నాయకుణ్డు శ్రీ గొంకేశ్వరదేవరం బ్రతిష్టించ్చి గుడియు మణ్డపంబును గట్టించ్చె॥ 'భూభూషణో యావని కంద్రవాటీ కులంగలు గ్రామ

విభు బ్బఙభావ తస్యైవ్వభృత్యస్య నృపాలకస్య ధీరస్సుతామాయ్తమ నాయకోయః॥ SII X, 109 (శ 1063)

గ్రామసంధాత *grāmasamdhāta* గ్రామ కార్యనిర్వాహకుడు *The manager of a village* వెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింవారు మరుపూరి చెర్వుకు ఇచ్చిన ధర్మశాసనం గ్రామసంధాతం గుత్త అమరం యేలిన నిన్నయమైన చెర్వు NI Rapur, 40 (శ 1560)

గ్రామసాక్షి *grāmasāksi* గ్రామస్థులగు సాక్షులు వీరు అక్ర్షత సాక్షులు (శ ర) *The villagers as witnesses* బోర్జెంగారు పాండ్యదండుపోయి దిగ్విజయం సేనవచ్చి ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజు నకుం బుణ్యముగాను యిప్పంత్రాలూరి చెన్న కేశవ పెరుమాళ తిరువిడ యావములు యముదువడి చోతుపాళకు వంగ మాన్యముగా విడిచె దైవ సాక్షి గ్రామసాక్షి SII X, 540

గ్రామీణులు *grāmīnulu* గ్రామవాసులు *Villagers* నిత్యం నిమ్మఙలచేతస్కైకైర్వైష్ణవైశ్రీతినిధిభిః। గ్రామీణైరపి ధమ్మఙయం పాలనీయః। EI V, 4 (శ 1195)

గ్రామేయకులు · *grāmēyakulu* గ్రామవాసులు *Villagers* (1) పల్లవానా ధమ్మఙమహారాజ శ్రీ సింహవమ్మఙ ముణ్డరాష్ట్రే పికిరగ్రామే గ్రామేయకాన్ అత్రఅధికృతాన్ సర్వాఙధ్యక్ష పల్లవశాసన సంచారిణశ్చ ఆజ్ఞాపయతి EI VIII, 15 (2) విష్ణువర్ధన మహా రాజస్య పల్లిరాష్ట్రే కోఙకినామ గ్రామమ్ సంప్రదత్తః గ్రామేయకాన్ రాజపురుష తళవార, దండనాయక రాష్ట్రిక దూత భట నట చేటక పరిచారిక నియుక్త అధ్యక్ష ప్రశాస్త్రు సమాహత్రి నాయకా శ్చ ఆజ్ఞా పయతి EI XXXI, 12

గ్రామోపకంఠము *grāmōpakamthamu* గ్రామము చుట్టు గల పచ్చికబయలు *The glebe or pasture appertaining to the village* అథ గ్రామ నివేశనిర్ణయః కౌండిన్యసగోత్రోద్భవ వల్లభశిష్ట హస్త ప్రమాణేన గ్రామోపకంఠ సహిత గ్రామనివేశనానాం। ఏకైక భాగస్య తత్తద్దశక సహితస్య అవాంతర నివేశపూర్వకం లిఖ్యతే। గ్రామ మధ్యమభాగా దుత్తమ మధ్యస్థలే కౌండిన్యగోత్రోద్భవ వల్లభ శిష్టానాం నివేశ భూప్రమాణం పంచాశద్ధస్త దీర్ఘం తత్ప్రిణామమేత ఆయామః। రె సం (అనుబంధము) మంచాళ్ళ శాసనము పుటలు 3–8

గ్రాసవాసస్సులు *grāsavāsassulu* భోజనము నిమిత్తము సత్రము నకు వచ్చు బ్రాహ్మణులు *Brāhmins who attend the choultry for purposes of taking food* ఆ ఎఱకసముద్రమున సత్రము పెట్టి యా మేరకు నడుచునట్టుగా మత్తుఙరులు ౫ వండెడు వారికి ౧ మత్తుఙరు విద్యార్థుఙలకు గ్రాసవాసస్సులకు మత్తుఙరులు ౩ చలివందిరికి నీళ్లు నడిపెడువారికి అర్ధ తె శా కా శా 11 (శ 1180)

గ్రై

గ్రైవేయకము *graivēyakamu* కంఠాభరణము *Necklace* (ఏడు నిష్కముల బంగారముతోఁ జేయఁబడిన సువర్ణగ్రైవేయకము *Necklace made of seven nishkas of gold*)

తద్భ్రాతా పురుషోత్తమే గుణనిధి ర్దేవో దయావారిధిః
శ్రీకూమ్మఙయతన ప్రసన్న నృహరే స్సత్పుత్ర దాతుః ప్రభోః।
శాకే వ్యోమయుగోష్ణ దీధితియుత్ వసే నభోవస్యదాత్
దివ్యాం సప్త సువర్ణఙనిష్కకలితం గ్రైవేయకం కాంతిమత్।
EI V, 4 (శ 1240)

గ్రో

గ్రోప్పించు *groppimcu* త్రవ్వించు *To dig*

వెంచెం జుట్టలెల్లం బెమ్మిఙ వెలయం స్నెట్టించె సత్రంబు గ
ట్టించె న్సక్తి శివాలయంబు లిలం బ్రౌఢిం ద్దాల్చి యొప్పంగ్గం గ్రో
ప్పించెం బాన్నఙతటాకములు జలధిగంభీరంబు గాంచె న్నిధులు
న్నించె న్నారయ పండం దక్షి భవానీకంబులం గ్గీర్త్యఙద్దై।
SII IV, 123 (శ 1064)

ఘ

ఘంట. *ghamta* గంట (సం ఘంటా క గంటె) గంటవాద్య విశేషము *Bell* కంచుతుల్య కోర గుండకుడ్క చిప్పలు ధుపదీప పాత్రలు ఈ ఘంట అంట్టన్య గా ఉరువులు ౧౦ SII V, 1172 (శ 1215)

ఘంటపరియలము *ghamtapariyalamu* దేవాలయమునందలి పూజోపకరణ విశేషము చీరముగ దేవదేవునకు శ్రీబలిదేవర దేవి శంఖు లాభరణము గీతవాద్యములు బట్టున చీరలు ధూపఘంటయుం దిరమగు ఘంటపరియలము దీవనికాయము SII IV, 672

ఘటిక *ghatika* (సం ఘటికా) చిన్న కుండ *A small earthern vessel* శ్రీ భండారాన గండమాడలు పదాఱు పెట్టిరి ఈపానాలు రెండున్ను ఘటికండున్ను (ప్రాదాత్ పానఘటోద్వయం) SII VI, 860 (శ 1288)

ఘటికాస్థానము. *ghaṭikāsthānamu* వేదశాస్త్రాదివిద్యల నేర్పు విద్యాసంస్థ *A Sanskrit educational institution where the Vedas and Sastras are taught. This is the earliest mention of the institution in the Andhra Pradesh* విను

కుండిన రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ—యథావిధి వినియ్యాణపిత - ఘటికా వాప్త - పుణ్యసంచయస్య - సతతభూమి గోకన్యా హిరణ్య ప్రదాన ప్రతిలబ్ధపుణ్యజీవితోపభోగస్య పరమ మహేశ్వరస్య మహారాజః శ్రీశ్రీ విక్రమేంద్రవర్మాణ EI. IV, 24.

ఘట్టి *ghatti* ఘట్టివరహా మాడ బంగారునాణెము *A gold coin* శ్రీ రంగరాజులుంగారు తిరుమంగయాళువాణ్ణకు ప్రథమేకాదశి పుణ్యకాలమందులను సమపించిన తోంట కవులు మర్యాదను యేడు ౧కి ఘట్టి గ ౧ వరహ SII IV, 279 (శ 1488)

ఘట్టింజింన ౨. *ghattimgimnamu* ఘట్టిమాడ కొక చిన్నము శ్రీమతు ఎనమదల కాంపులందలు తమ తలిదండ్రులకుం బుణ్యముగాను రుద్రేశ్వర మహాదేవరకు అంగ్గరంగ భోగానకు ఈచ్చినది ఘట్టిం జింనము బ్రాహ్మలు మాడ గొల్లలు మాడ SII IV, 934 (శ 1085)

ఘడ *ghada* గడ కొన్ని మూరలు లేక హస్తములు పొడవుగల కొలతబద్ద భూపరిమాణములను దెల్పుట కుపయోగింపబడునది *A staff used for measurement of Land*

ఘడపాటు (ఘడపట్టు) *ghadapātu*-(*ghadapāttu*) కొలతబ్రద్ద లేక గడతో కొల్చి నిర్ణయించిన భూపరిమాణ విశేషము *A measure of land measured with a standared staff or pole* కాకతీయ ప్రతాపరుద్రదేవరాజులు కందుకూరి కలికేశ్వర దేవర అచ్చనభోగానకు ఆ చెర్వులోపలాను వెలుపలాను పొలము ఘడపాటిని వెయికుంటలున్ను ౧౦౦౦ వల్ల నీరునేల గాతునంతవరకు కొంతవటు వెలిపొలముగాను అర్పనవ్రిత్తిగా నిస్తిమి NI Kandukur, 40 (శ 1244)

ఘడపుట్టి *ghadaputti* గడకొలతతో కొల్చిన భూపరిమాణపు పుట్టి *A measure of land – a putti the area of which is measured with a staff or pole* దేవరకుం గానికి ఇంట వ ౨ నామిసెట్టి చెఱ్వు దేవర కర్ధణమును, మహాజనమున కర్ధణమును, పానుగంట దళవృత్తి ఘడపట్లు ౪౦। సూత్రధారి బ్రహ్మోజు తెరసిన సూత్రధారుల పూర్వ్వవృత్తి కాస్యపల్లిని బానుగంట దళవృత్తి ఘడపుట్లు ౨౦ HAS 13–36

ఘడమఱుతురు *ghadamaruturu* కొన్ని మూరలు లేక బారల పొడుగుగల గడతో కొల్చిన మఱుతురు *Maruturu of land measured with a certain length of pole or staff* కాస్యపల్లిని బానుగంట దళవృత్తి ఘడపుట్లు ౨౦ భీమసముద్రము వెనుక ఘడమఱుతుఱు ౪ చోడసముద్రము వెనుక ఘడమఱుతురు ౪ HAS, 13–36 (శ 1046).

ఘడియశాసి *ghadiyaśāsi* ఘటశాసి ఘటికాస్థానమునందు నియమింపబడిన ఉపాధ్యాయుడు *A teacher employed in a Ghatika-sthana* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చోడరాజు నేంటి యుత్తరాయణ సంక్రాంతియందు మహాజనమునకు నాదిండ్ల నిచ్చిన వ్రిత్తులు వెన్నెభట్ల ఖ ౨ కొమ్మనభట్ల ఖ ౧ బొల్లెభట్ల ఖ ౨ తెబ్బన ఘడియశాసుల ఖ ౨। SII IV, 667 (శ 1054) కాండవశాఖ తైత్తిరీయశాఖలు చదువించ్చెటి ఘడిశాసులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దఱకు నిబన్దాలు మూండును కాండవ తైత్తిరీయ కలనత్ శాఖాద్వయస్య క్రమాత్। అత్రాధ్యాపక విప్రయో రపి పునర్వ్రిత్త్యై నిబంధత్రయం॥ (సంస్కృత భాగము) SII VI, 904 (శ 1218)

ఘడియారము *ghadiyāramu* ఘటికాయంత్రము గడియారము గడియలను దెల్పు యంత్రవిశేషము (సం కాలమాన ఘటికాయంత్రస్య ఘంటామదాల్) పూర్వకాలమున గడియలను దెల్పుట కుపయోగింపబడిన జలయంత్రవిశేషము *A clock, a watch, originally a cup for measuring the hours (Ghatikas) by sinking in water (B)* శ్రీ గోపినాథదేవరకును పూజాకాలజ్ఞానార్థమై ఘడియారోప చారము భండారుశెట్టినంగారు సమప్పించిరి "గోపికానాథయార్చన కాలమాన ఘటికాయంత్రం చ్ఛ ఘంటా మదాల్' రెడ్డినంచిక – అను పంథము తాళ్ళపల్లి శాసనము (శ 1427)

ఘడియారము *ghadiyāramu* ఘటికాస్థానము, విద్యాసత్రము *A Vedic school* శ్రీ సవణపుర శ్రీ భావనారాయణ పెరుమాళ్కు గోలి సోమారెడ్డింగారు ఘడియారము పెట్టి ఆ బ్రాహ్మలు బౌభళోభు ఎంగాటఝుంగారి జీతాలకు తూప్పుణలాను ఖ ౧ న ౧౦ చేను SII V, 10 (శ 1326।

ఘడియారము *ghadiyāramu* ఘటికాస్థానము *A Vedic school* అశేష నగరమూనం ఘడియారానకు ఇచ్చిన ఆయము ఉపహారానకు నిత్య అంగడిని బుఱెడు సీసి బియ్యము HAS, 13–14

ఘుటిక *ghutika* ఒకానొక విధమైన ఇంద్రజాలవిద్య *A species of magic* రసరసాయినా పదాంజన ఖడ్గయాగ ఘటికకంన్యకావాద మంత్రవాద ధాతువాద ధూమ్రవాద గారుడవాద రసవాదవాది గళనీ సిద్ధవ్యాళీ నాగార్జుని NI. Udayagiri, 3, 4 (శ 1168)

ఘ్రి

ఘ్రితదానము *ghritadānamu* నేతిదానము దశదానములగు గోదానము, భూదానము, తిలదానము, హిరణ్యదానము, ఆజ్యదానము, వస్త్రదానము, ధాన్యదానము, గుడదానము, రౌప్యదానము, లవణదానములలో నొకటి *Gift of ghee, one of ten gifts* క్రతా పాదనోభయ మూ ఘ్రిత ధేను తిల మహాదానైః ప్రతిదినం SII X, 26

చ

చంద్రుమ్రాను *camdrumrānu* వృక్షవిశేషము ఖదిరము *Mimosa catechu* చూ అవురు *See Avuru*

చందనము *camdanamu* మంచిగంధము *Sandal wood* ఉభయ నానాదేశి నిచ్చిన ఆయాలు చందనమునందు తులాన పలమెడు SII VII, 734 (*AD* 1228)

చందనలాగి *camdanalāgi* దేవుని విగ్రహమునకుపూయు గంధము పూత *Sandal paste intended for being put on the deity (P O B K)* శ్రీ నరసిహ్వనదునికి సందనలగివేళను చమర పడిమారను ప్రసాదము జీతము అప్పాలు విడియల శాలాదిగాను SII VI, 751 (శ 1298) (2) శ్రీ శ్రీ శ్రీ విశ్వనథ జీయ్యన ఛాయ్యేగ శ్రీ దేవి తనకు ఇష్టత్థసిద్ధింగాను శ్రీ బండారమందు పద్మనిధి మడలు ఠ పెట్టి కుంచప్రసదము వృత్తింగా బడచి నిత్యము తేపుచందనాగి అపుడు ఆలవట్టము పట్ట శ్రీ కాయ్యేగ చుడమణికి శెట్టైను SII VI, 733 (శ 1301) (3) శ్రీ నరసింహ్వనతునికి నిత్యమున్ను తేవటి చందనలాగి అవసరమందు ఆలవట్టము పరిమాలను SII VI, 958 (శ 1324)

చంద్రజలార్కతారకము *camdrajalārkatārakamu* చంద్రుడు, సముద్రము, సూర్యుడు, నక్షములు, ఉన్నంతకాలము కలకాలము *As long as the moon, ocean, sun and the stars endure or exist* యాయూరుప్రీతి నుదయకలవతీశ్వర దేవునకు చంద్రజలార్క తారకముగా నిచ్చిన ధన్మం NI Nellore, 14

చంద్రవారము *camdravāramu* సోమవారము *Monday* రెండవ విష్ణువర్ధన ని శాసనము — శ్రీ జయసింహవల్లభ మహారాజస్య ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరే త్రింసతివర్షే ఆశ్వయుజమాసే శుక్లపక్షే దశమీదివసే శ్రావణ చంద్రవారే EI XXXI, 12 (700 *AD*)

చంద్రసూర్యులు *camdrasūryulu* చంద్రుడు, సూర్యుడు *Moon and the sun* విత్తులు పంచిన భంగ్గి — దీనికి సాక్షి మహాజనులుం చెంద్ర సూయార్గలూను NI Nellore, 30 (శ 1190)

చంద్రాయిత్తకాలము. *camdrāyittakālamu* చంద్రుడు ఖగోళమున వెలయునంతకాలము *As long as the Moon endures* ఇచ్చిన పన్నాన చన్ద్రాయిత్తకాలంబు చరిగిన్నువారు శివాప్పరాజుల్ ఇచ్చిన దత్తి చన్ద్రాయిత్తకాలంబు చరిగిన్నువారు NI Podili, 3

చంద్రుడు *camdrudu* చంద్రుడు ఒకటి యను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic word for numeral one* శాకాబ్దే చంద్ర బాణాంబర శశిగణితే సౌమ్య సంవత్సరే SII X, 27 (శ 1051)

చంద్రోపరాగము. *camdrōparāgamu* చంద్రగ్రహణము *An eclipse of the moon* అసీత్తెలుపదేవస్య తనయో వినయాన్వితః విజయాదిత్య భూపాలో రాజరాజస్తతోభవత్। తస్యాత్మజా సత్యగుణాభిరామా జగతి ప్రసద్ధ సేయం భీమేశ్వరాయాద్దీపం చంద్రోపరాగే। SII IV, 1257 (శ 1177)

చంద్వాలు *camdvālu* చందువాలు మేలుకట్లు *Canopies* వీరనరసిహ్వ దేవని దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీ వల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు చంద్వాలు ౨ SII IV, 975 (శ 1275)

చంన్నమనోహరాలు *camnnamanōharālu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of cake or edible* శ్రీ వీరప్రతాప కృష్ణదేవ మహారాయలు సింహ్యాంగిరి అపనికి నడచే బోగవిర్గణం। నైవేద్యానకు బియ్యం పుటి ౧ సోదుమనోహ రాలు ౮ చంన్నమనోహరాలు ౪ SII VI, 695 (శ 1441)

చక్రపుఱాలు *cakrapurālu* చక్రలాంఛనపు రాళ్లు చక్ర మనగా విష్ణుచక్ర చిహ్నము గానోపును *Boundary stones with the sign of a circle (probably the discus of God Vishnu)* శ్రీనరసింహదేవరకు తిరుపతి శ్రీ వైష్ణవులును దేశాధికారులును కలింగ్గమండ్డల నాయకులునై పొన్నడియశాసనాలు నూచి చక్రపుఱాలు వెట్టించ్చుటం జేసి ఆచంద్రార్క్కమునకు నిడియసీమ SII V, 1290 (శ 1152)

చక్రబంధము *cakrabamdhamu* కావ్యకవినాయక లేఖకనామగర్భమగు పద్యకట్టు *Verses containing the names of the book, poet the person to whom it is dedicated and the writer of the verse* రెండవ వలయము నందులపేరు నాగేశశాసనము నాలవ వలయము నందులపేరు మయూరరచితము ఏడవ వలయము నందులపేరు గుండవీరను తొంమిదవ వలయమందులపేరు నాగయలిఖితము ఇట్లుకావ్య కవి కథానాయక లేఖకనామగర్భమనెడు చక్రబంధమిది ॥ స్వాదయానంద కందమనెడి శ్లోకము గోమూత్రిక HAS 19-64 (శ 1167).

చక్రలాంఛనపుఱాలు *cakralāmchanapurālu* చక్ర చిహ్నితమైన సరిహద్దురాళ్లు *Boundary stones marked with the sign of a discus* బయ్యరాజులమహాదేవియైన గంగాదేవి ప్రక్కనాణిలోనికావారమునయందు నాల్వుపుట్లునపుకభూమి ధారాపూర్వకముసేసి నాల్వుదిక్కులయందు చక్రలాంఛనపుఱాలు పాంతిపెట్టించి SII VI, 1203 (శ 1148)

చక్రవరహ *cakravaraha* విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశులు వెలయించిన బంగారునాణెము విజయనగరాధీశులు వరాహలాంఛనులు ఆ కారణముచే వారి నాణెముల కా పేరు గల్గెను గుండ్రమైన వరాహ నాణెము *Varaha so called, as it is one of the incarnations of God Vishnu, which formed the crest of the Vijayanagar kings* ఈ కరణీక కాణయాచికాపులను కట్టడి నెల ౧ కి చక్ర గ ౧ వరహా లెఖను నేండు ౧ కి చక్ర గ ౧౨ పంద్రెండు వరహాలున్ను దినం

౦కి ప్రసాదం వళ నాలుగు పండ్లున్ను యీ కట్టడిన పుచ్చుక రఘు నాయకుల కోవిలశెఖ వ్రాసుక NI Udayagiri, 22 (శ 1474)

చక్రశిలలు: *cakraśilalu* చక్రలాంఛనపు సరిహద్దు రాళ్ళు *Stones of demarcation with the emblem of circle – (probably the disk of Vishnu)* (1) ఈ యఖణ్డదీపమునకుం బెద్దగాండి భీమరడి అలమునందు ముప్పందుము నేల దగు వెలవెట్టి విల్చికొని నాలువు దిక్కులం జక్రశిలలు బెట్టించ్చి ఇచ్చిరి SII VI, 1200 (శ 1097) (2) భీఅగోట్టమున బయ్యరాజుల మహాదేవియైన గంగాదేవి కావారము నందు నాల్గు పుట్లు సవుకభూమి ధారాపూర్వ్వకము సేసి నాల్గు దిక్కులందు చక్రలాంఛనపు ఱాలు పాతిపెట్టించు SII VI, 1203 (శ 1148)

చటుడు *caṭudu* (సం చటః) మండలాధికారి రాజకీయోద్యోగి సాధారణముగా నీ పదము అచట భటప్రవేశమను స్వామ్యము, గ్రామ దానశాసనములందు ప్రయుక్తము *The head of a pargana, a royal official Generally used as a privilege in gift villages with acaṭabhaṭa pravesa* (చూ అచట్టభట్టప్రవేశము) *See acattabhaṭṭāpravesamu*

చట్టము *caṭṭamu* తగడు రేకు, *A flat piece or sheet of metal, a plate (for burning camphor)* శ్రీ మల్లిఖార్జున మహాదేవరకు గుడి ఎత్తించ్చి ఇ దేవరకు అద్దేనియుయుం పరీయలమునుం జట్టమునుం ఇచ్చితిమి NI Kavali. 8. (శ 1110).

చట్టిగము *caṭṭigamu* కొంచెము ధాన్యముపోసిన చిన్నగోనె *(B) A small sack* అత్రనాగరికావణిజః వ్యవహార ధాన్యాన బన్ధం ఏక మిశ్యా చట్టిగం ప్రోదుః॥ SII X, 66 (శ 1088)

చట్టువము *caṭṭuvamu* చట్టి అటిక (క చట్టిగె త చట్టి) నోరు వెడల్పుగా నుండు చిన్న మట్టికుండ *A small earthern pot with a broad mouth* చూ, అలుపటిపని *See alupaṭi-pani*

చట్వము *caṭvamu* చట్టువము గరిటె కర్పూరము వెలిగించుట కుపయోగపడెడు ప్రమిద *A plate for burning camphor* ఆ రెంటి అవసరానకును బెట్టిన వళ్ళెరము యెత్తు పలములు చట్వము యెత్తు పలములు అద్దెన యెత్తు పలములు ఇంతవట్టును వీర ఆచంద్రార్కస్థాఇగాం బెట్టితిమి SII V, 125 (శ 1218),

చతురుపాయములు. *caturupāyamulu* సామదాన దండభేదోపాయ ములు *The four means of success to be adopted by a king against an enemy (1) Conciliation or negotiation (2) bribery (3) sowing disscusions and (4) open attack* ప్రోః షాడ్గుణ్య ప్రతిభానిధి శ్చతురుపాయాయత్త నిత్య క్రియ ... త్రిశక్తినిరత ... కాల విజ్ఞానవిత్. SII IV, 1070

చతుర్దశి పిండివంట *caturdasi piṁḍivaṁṭa* నరకచతుర్దశి దిన మునఁ జేయు పిండివంట *The pastry prepared on the fourteenth lunar day of the dark fortnight before Deepavali* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయన దేవరకు దీపావళిని ఆ చతుర్దశి పిండివంటకు గోధుమలు గోరోజనాలు నెయి న ౧ SII X, 560 (శ 1264)

చతుర్ముఖకోహళి· *caturmukhakōhaḷi* చతుర్ముఖాకారము గల శిరోభూషణము పంచముఖకోహళివంటిది శివశిరోభూషణము *A kind of four faced ornament* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర శ్రీ విక్రమోత్తుంగ రాజేంద్ర చక్రవర్తి స్వస్తి శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహా దేవరకుం బుత్తెంచిన పహిండి చతుర్ముఖకోహళి "హేమమయం చతుర్దశ ఫలోనాభ్యాం తులాభ్యాం మితం" SII X, 474 (శ 1214)

చతుర్వింశతిమూర్తి *caturviṁśatimūrti* ఇరువదినాల్గు సంఖ్యగల విష్ణుమూర్తులు కేశవ, నారాయణ, మాధవ, గోవింద, విష్ణు, మధుసూదన, త్రివిక్రమ, వామన, శ్రీధర, హృషీకేశ, పద్మనాభ, దామోదర, పురుషోత్తమ, అధోక్షజ, నారసింహ, అచ్యుత, జనార్దన, ఉపేంద్ర హరి, శ్రీకృష్ణ, వాసుదేవ, ప్రద్యుమ్న, సంకర్షణ, అనిరుద్ధ *The twenty four forms or images of Vishnu*

> శంశితభక్తి యుక్తి ననిషంబు నిజాంఘ్రులు గొల్చు నబ్జభూ
> వంశ ముఖాఖిలప్రజ నవాంఛిత పుణ్యఫలప్రదును సురా
> ర్యంశజవంశ దప్పహరు నచ్యుతునీనగతోరణాజతు
> ర్వింశతిమూర్తి యుక్తముగ విశ్వమయాత్ముం బ్రతిష్ఠచేసితిని
>
> HAS 13-56 (శ 1092)

చతుర్విధపురుషార్థములు *caturvidhapuruṣārdhamulu* ధర్మార్థ కామమోక్షము లనెడు నాలుగు పురుషార్థములు *The four objects of human pursuit Viz. Righteousness, wealth, love, and eternal bliss* శ్రీ గిరిరెడ్డిగారి కుమారుండు కోమటిరెడ్డింగారి తమ్ముండైన మలాయరెడ్డింగారు చతుర్విధపురుషార్థ సిద్ధికొఱకై చుండిపట్టణమందును శ్రీ జనార్దనదేవరను ప్రతిష్ఠ శేయించి NI Kandukur, 18 (శ 1330)

చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధి. *caturvidhapuruṣārdhasiddhi* ధర్మార్థ కామమోక్షము లను నాలుగు పురుషార్థములు *Four kinds of human desires, four ends of human life, Viz Dharma, Artha, Kama and Moksha* మల్లాయరెడ్డింగారు చతుర్విధ పురుషార్థసిద్ధి కొఱకై చుండిపట్టణమందు శ్రీ జనార్దనదేవరకు ప్రతిష్ఠసేయించ్చి గుడిన్ని మంటపమున్ను ప్రాకార గోపురాలున్ను కట్టించిరి NI Kandukur, 21 (శ 1330)

చతుర్విధయోగము. *caturvidhayōgamu* నాలుగు విధములైన అనుభవములు (?) *Four kinds of enjoyments (?)* రామతీర్థం మొదలైన గ్రామాదుల యాయమందున్ను అష్టభోగ స్వామ్యస్వతంత్రము లున్ను చతుర్విధ యోగంగా సహిరణ్యోదక ధారాపూర్వకముగా యిచ్చిస్తిమి EI XXXI, 41 (శ 1257)

చతుర్వేదిమంగలము *caturvēdimamgalamu* బ్రాహ్మణాగ్రహారము *A brahmin village* (1) గంగ్గగొణ్డ చోడవలనాణ్టి ప్రోలునాణ్టి చుత్తమల్లి చతుర్వ్వేదిమంగ్గలమున శ్రీ పురుషోత్తమ పట్టనము SII V, 8 (శ 1128). (2) గంగ్గంగొణ్డ చోడవలనాణ్టి ప్రోలునాణ్టి చుత్తమల్లి చతుర్వ్వేదిమంగలమున శ్రీ పురుషోత్తమదేవరకు SII V, 19

చద్వ *cadva* మేలుకట్టు వితానము *A canopy (A)* ప్రదత్తవాన్నేత్రమయం వితానం శ్రీ కూర్మ్మనాథాయ చప్రోలు భూపః శ్రీశ్రీశ్రీ పట్టుచంద్వ సహితముగా చద్వలు ౨ SII V, 1916.

చద్వించు. *cadvimcu* కట్నములు, కానుకలు మొదలైనవి సమర్పించునపుడు వాని పేర్లను ఇచ్చి పుచ్చుకొనువారి పేర్లను చెప్పి ప్రకటించు *To proclaim the names of the articles presented, along with the names of persons who give and receive* వీరనరసహ్యాదేవని దేవులైన గంగా మహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీ వల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు ఈ వస్తువులు జద్వించినవారు కాళిదాస సేనాపతి గోపాళశియ్య గోవింద సేనాపతి SII IV, 975 (శ 1275)

చను *canu* ఒప్పు *To acknowledge, recognise* దీనిం జేబ్రోలు యేలెడువారశిరం బేలు వా రొణ్డు సోటి గొరగలును బెట్టు వేరుగను జను (యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము) EI XV, 150–157 364–367

చన్నమనోహరాలు *cannamanōharālu* ఒకవిధమైన భక్ష్యము *A kind of edible* (కృష్ణదేవరాయలు) సింహ్యాంగిరి అప్పనికి నడచే భోగవిహారం నైవేద్యానకు చంన్నమనోహరాలు ౪ SII VI, 695 (శ 1441)

చప్పరము వాకిటి అంగరక్ష. *capparamuvākitiamgaraksa* చప్పరము+వాకిలి+అంగరక్ష=గృహాంగణద్వారమును కావలికాచువాడు *The guard at the door of the courtyard* (1) కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజుల చప్పరము వాకిటి అంగరక్ష బొల్లినాయంకులు SII IV, 705 (శ 1191) (2) కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజుల చప్పర వాకిటి అంగరక్ష బొల్లినాయంకులు SII IV, 707 (శ 1191)

చప్రము. *capramu* చప్పరము దేవతావిగ్రహముల నుంచి ఊరేగించుటకై యేర్పఱచిన కప్పుగల కట్టడము, మండపము (సూ ని) *A porch where the processional deities are kept before taking them to procession* యి సధమ్మ్మవు విలేవనములు శ్రీ భీమేస్వర మహాదేవరకు చప్రమున నడు్రదురు SII IV, 1256 (శ 1045)

చమరు *camaru* నేయి *Melted butter Ghee* ఇచిన గొఱెలు నూఱు ౧౦౦ ఇంతవట్టు కైకొని దీపాలకు చమరునకు పంటను అఱు ౬ గుజ్జమండడి మూలె ఇచ్చువాండు SII X, 427 (శ 1192).

చర్మకారుడు. *carmakārudu* చర్మములను శుద్ధిపరచి, వానిని వివిధోపయోగములకు తయారు చేయువాడు ఈ శాసనములో వారిపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *Tanner A tax on the profession is indicated in the inscription* చూ అపణము

చఱు: *caru* చెఱువు *Tank* నాగదేవనింగారు చఱులోపలను తాండితోంపు ఇచ్చిరి HAS 19–66 (శ 1129)

చఱుకుడుముక. *carucudumuka* చరువు కుడుక హోమార్థము వండిన యన్నము పెట్టుటకు పాత్రము *A vessel for keeping the boiled rice etc, for food offering to the deity* ఇతడు నిత్యమున్న పెరుఉకలన పెటంగలాండు ఇందుకు చఱుకుడుముక ౩ న ౨ నేతికింగను శ్రీ భండరనకు లెఖకటులు SII. VI, 709. (శ 1388)

చలమ *calama* చెలమ ఎండిపోయిన యేఱుల లోనగు వానియందు నీళ్ళకొఱకు త్రవ్వెడు పల్లము ఉపకూపకము (శ ర) *Fountain* శ్రీ రాజాధిరాజ రాజమహారాజ రాజశ్రీ కోవటి రంగారావుగారికి పుణ్యంగాను మామందుమియ్యా గట్టించిన రంగ్గచెలమ NI Nellore, 117. (శ 1494)

చలింపు *calimpu* జరిగించు *to carry on, to execute* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయనదేవరకు ఇధమ్మము ఎల్లకాలమును ఇట్టే చలింపినవాండు కులోద్ధారకుండు ఇధమ్మము చలింపనివాండు . గంగాతీరమందు గోబ్రాహ్మణవధ సేసి మాతృగమనం చేసినంత దోషం SII X, 560 (శ 1264)

చలివందిరి· *calivamdiri* చలివేంద్రి బాటసారుల పిపాసార్థము పానీయముల నిచ్చుటకు నిర్మింపబడ్డ సాల *A place for travellers where they are supplied with water etc, for quenching their thirst* దీనిలో నేను వుట్లభూమి గంగ్గనారాయణ బ్రహ్మదేయమున మాధవపడంగవుల కొడ్కు మొదలుగా నేవురు బ్రాహ్మణులకు, అగ్రాసనమునకు విద్యాఛత్రమునకుం గా నిచ్చి ఇంద్దనేతుం గాలమునకు అగుస్టియు డా కాలమునకుం జలివంద్దిరియుం బెట్టించి SII V, 1342

చలివిసంపదలు. *calivisampadalu* చలువు సంపదలు *Felicity and fortune* ఈ మాడలు ఇర్వయింటికి ఈ క్ర్రింది వ్యవస్థన ఇర్వంద్రుసానులు ఇద్దఱు మద్దెలకాండ్రకు వీరలతోడి చలివిసంపదలు జీతభుక్తులు చెల్లునట్టుగాం బెట్టితి SII V, 1188 (శ 1172)

చలువాదివాడు. *caluvādivādu* చలవాది చావు సమాచారమును దెలుపువాడు (శ ర) *An undertakers messenger, who carries about the news of death* యిందుకు యవరు శివవానిఅలిని చలువాదివానికి యిచ్చిరి అని వ్రాయించ్చిన శబ్దశాసనం SII X, 770 (శ 1618)

చవరాలు: *cavarālu* సవరాలు *The hair of camari animal which is used by women as a queue (B)* ఉభయ నానాదేశిని

నిచ్చిన ఆయాలు చవరాలందు తులాన చింనము SII VII, 734 (*AD.* 1228)

చవుకము *cavukamu* చౌకము (సం చతుష్కమ్ క చవుక త చవుక్కం) చతురశ్రము సమమైన నాల్గు మూలలు గలది *Square* శ్రీ చెన్నకేశవదేవర నగరి ముఖమండపము మధ్య చవుక మండ్దుల పడుమటి దూలమున వాయవ్యభాగమండ్దుల కంచ్చంమీంది నలకాను విఱిగుండ్డంగాను క్రొత్త పెట్టించ్చిన దూలమున్ను వలకాను SII X 580 (శ 1886)

చవుటు *cavuṭu* చవు చవుకము నాల్గవభాగము *One-fourth share* ఉన్నతలియ ప్రసదంములోన అర్ధము నరహరి నంబ్యళకు పంచాది నారదనాయనికి చవుటు కంప్రారిపి నారదనాఇనికి చవుటు ప్రసద్దము। SII V, 1153 (శ 1888)

చవెల. *cavela* వరహాలో నెనిమిదవ భాగము నాల్గు చవలె లొక టంకము నాలుగు డబ్బులు *Four dubs or coins, four caviles make one tamkamu (B)* కొండవీటిసీమలోని సుంఖముసాగినచోట నల్లాను మూల వీసాలు కోకలమలగకు చవెల (రాయలకొండవీటి శాసనము) EI VI, 23

చా

చాకి. *cāki* చాకివాడు చాకలి ఈ శాసనములో చాకివాండ్రపైన విధింపబడిన పన్ను సూచితము *Washerman A tax on washermen is indicated according to the inscription* ఇతికర నిశ్చయ మకరో దాచంద్రాకర్కం వరాంతకో నృపతిః। చాకి పేరు ౧ ట్టికి చి ౮ SII IV, 1384

చాట *cāṭa* (సం చాటః) చటుడు చూడుడు చటుడు *See caṭudu* ఖల్గు ఖండవిషయే మహాసామన్త। శ్రీసామన్త। దండనాయక। దండ పానిక। అంతరంగ। కుమారామాత్య। ఉపరిక। విషయపతి। గ్రామపతి। భాగిభోగ్యాది విషయజనపదానాం అన్యాం శ్చ చాట। భట। వల్లభ జాతీ యాన్ యథార్హః మానయతి ఆతిశతి చ విదితమస్తు EI XXIV, 193

చాతాని శ్రీ వైష్ణవులు· *cātāni sri vaishnavulu* సాతానివైష్ణవులు వైష్ణవమతావలంబకులగు నొక జాతి శూద్రులు *One of the kinds of the fourth-caste people who profess Vaishnava faith* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివదేవ మహారాయలు . సామ్రాజ్యం చేయు చుండ్డంగాను అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయిం చ్చిన కయింకర్య వివరం। తిరుమంగ్గయాళ్వారు అవధరించి కోవిల తిరుమల పెరుమాంగోవిల మొదలైన దివ్యతిరుపతులనుండ్డి కయింక ర్యార్థమై వేంచ్చేశి స్వయంపాకనియమమైన చాతివ చాతాని వైష్ణవు లకు శ్రీ రామానుజకూటంగాను ఆరగింప్పం జేశేటట్టుగానున్న . సమర్పింఛంచ్చిన గ్రామాలు SII IV, 280 (శ. 1478)

చాతించు *cātimcu* ఇచ్చు సమర్పించు *To provide, to supply* ఒక తిరుమాల చాతింపను ఒక దొండవనమాల చాతింపను SII, VI, 733 (శ 1801)

చాతుపడి *cātupadi* (త చాత్తుప్పటి) చందనము *Sandal paste (M T L)* అమ్మజీయ్య గణపద్దేవుండు రాచవారికిం జెంది అంత వట్ట ఆ సేను అముదుపడి చాతుపడి అంగరంగభోగాలకు సర్వమాన్యము గాను చెల్లని స్తిమి। HAS 13-21

చాతుర్మాస్యనెలలు. *cāturmāsyanelalu* ప్రతి సంవత్సరము ఆషాఢ శుద్ధము మొదలు కార్తిక శుద్ధము వఱకు నాలుగు నెలలు చేసెడి వ్రతము. *A period of four months which is spent by sanyasins in seclusion (K)* చాతుర్మాస్య నెలలు ౪ న్ను నిత్యె యేవురపాన్పతు లకుం భోజనం లెన్సగాం బెట్టేది। ఇంతవట్టు దేవరకు అంగభోగము SII X, 334 (శ 1173)

చామరకొలుపు *cāmarakolupu* చామరసేవ *The service of waving the flywhisk to the deity* శ్రీ కూర్మనాథుని ఉభయ ధూపాలయందును చామరకొల్పు ఒక్కంటికి కొల్వను శ్రీ భండార మందును పద్మనిధి గండమాడలు ౨౦ పెట్టి క్రయముగాం గొనిపెటి ఈ దత్తము। SII V, 1207 (శ 1801)

చామరికుడు *cāmarikudu* (క చామరిగ) చామరగ్రాహి *A person who carries a flying whisk* అత్రదత్తా ప్రవిత్తయః। చామరిక యా ఎఱిక యాయా ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౪ SII X, 74 (శ 1087)

చాముణ్డిదేవి *cāmundidēvi* దేవీభేదము సప్త మాతృకలో నొకతె బ్రాహ్మి, మాహేశ్వరి, కౌమారి, వైష్ణవి వారాహి, ఇంద్రాణి, చాముండి *A divine mother, the personified energy of a deity* రాజేంద్ర చోడెరాజులు సోమగ్రహణ నిమిత్తమున క్కొలంకులూరి చాముణ్డిదేవికి నివేద్యమునకుం బెట్టిన భూమి న ౧౦ SII X, 158 (శ 1087)

చామెరమాడలు. *cāmeramādalu* మాడవిశేషము *A kind of māda* శ్రీ భావనారాయణదేవరకు అఖణ్డవర్తి దివియకుం బెట్టిన చామెరమాడలు ౬ SII VI, 193 (శ 1053)

చాలు: *cālu* (క సాలు) శ్రేణి వరుస *A continuous line or row (K)* చాలున నుండ్డే కోమట్లు తెల్లాకులవారికి మొదలివహి ర్ ౩ రొండ్డోవహి ర్ ౨ మూండ్డోవహి ర్ ౧ నాలుగోవహి ర్॥ . (గోల్కొండనవాబు శాసనము) SII IV, 711 (శ 1515)

చాలుమూలవుభయనానాదేశాలపెక్కండ్రు· *cālumūlavubhaya-nānādēsālapekkamdru* సంచారక ప్రధానదేశి పరదేశి వివిధ దేశములకు చెందిన వర్తక సంఘము *The itinerant group of principal merchants belonging to local, neighbourly, and foreign lands* కొమారగిరిరెడ్డి శాసనము అయ్యావళి పురవరాధీశ్వరులు దేవర దివ్య శ్రీపాదపద్మారాధకులైన చాలుమూలవుభయనానాదేశాలపెక్కండ్రున్॥ . SII X, 567. (శ 18)

చాళుక్యవిక్రమవరుషములు *cālukyavikramavarusamulu* ఆంధ్ర దేశ శాసనములందు సూచింపబడిన శకములలో నొకటి విక్రమాదిత్యు డను రాజు పేర కలిగినది కలియుగ సంవత్సరములు 3044 గడచిన తర్వాత ప్రారంభము కార్తిక శుద్ధ పాడ్యమి మొదలు లెక్కింప బడును *It is believed to have been started after 3044 of Kali Era and begins from the first lunar day in the lunar month of Kartika* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కడియరాజులు నక చరుషంబులు ౧౦౫౦ గునేణ్డి చాలుక్య విక్రమ వరుషంబులు ౩ ణ్డి కీలక సంవత్సరమున SII V, 191 (శ 1050)

చి

చి: *ci* చిన్నములకు గుఱుతు ఈ శాసనములో మొత్తము మాడలు చిన్నలు = 9 5 పది చిన్నము లొక మాడ యని యీ క్రింది లెక్క ప్రకారము తెలియనగును

మా	చి
2	4
0	6
5	10
0	5
9	5

According to the details given in the inscription, ten chinnams make one māda ఎఱపోతమసెట్టి చెల్లం శెట్టిన గండమడలు ౨ చి ౪ వీరమరము నాళికేరపుచెట్లు ౬ ణ్టికి నీడ్లుపోయ శెట్టిన చి ౬ దీవదణ్డునకు శెటిన చి ౫ గా శెట్టిన మా ౯ చి ౫ SII V, 1268 (శ 1184)

చింతపండు: *cimtapamdu* తెరడుతీసిన తింత్రిణీఫలముల ముద్ద *Tamarind fruit* కూరకాయ బేహారులెల్లాను ఇచ్చిన ఆయాలు కూరకాయ ఖండ్లయందు చింతపండు మొదలుగా గల పలదాతులం దెల్లాను ఖండిని పాదిక SII VII, 734 (*AD* 1228)

చికిత్సగోత్రము. *cikitsagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణ ఋషి గోత్రము *The lineage of a Brahmin from the sage Cikitsa* చికిత్సగోత్రుండ్డును చెన్ననామాత్యపుత్రుండ్డును వెన్నమాంబికా వరతనూజుండ్డును నైన పోతనామాత్యుండ్డు SII IV, 775 (శ 1164)

చిక్క. *cikka* చిన్న (క త చిక్క) చిన్న, పిన్న *Young* వేఱూరి పరిచ్ఛేద చిక్కభీమరాజులు మూలస్థానం సోమనాథదేవరకు హాలి బలిఅచ్చనాదులకుం శెట్టిన వ్రిత్తి SII X, 4 (శ 925)

చిక్కజేయు. *cikkajēyu* పగిలిన యి త్తడి మొదలైన లోహవస్తువులకు టంకముచేయు *To solder broken articles of brass etc* కల్యాలు అవిసిన చిక్కంజేయుటకు మాడయుగా సర్వకాన్యమును మోదిలిమాడల పోలినిం తెలంగలయది SII V, 1188 (శ. 1172)

చిట్టిగము *cittigamu* (త చిట్టి) గిద్ద సోలలో నాల్గవభాగ మగు కొలమాన విశేషము *A certain measure, the fourth part of a sōla (B)* అత్ర నాగరికా వణిజః వ్యవహారధాన్యానుబన్ధం ఏకమిత్యా చిట్టిగం ప్రోదుః। SII X, 66 (శ 1033)

చిత్త. *citta* చిత్తిరై మాసము *The Tamil solar month Cittirai* విజయరాజ్య సంవత్సరంబు లన్నల్వాద్యది యొకట్టియగునేణ్టి చిత్తసుదిపెంపున దసమియు ఆదిత్యవారంబునాణ్డు EI XXXIII, 27-31 (శ 850)

చిత్రభాను *citrabhānu* చిత్రభాను సంవత్సరము *The sixteenth cyclic year of the Indian Callendar* స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి పెరుగ నకవరుషంబు ౧౦౩౪ చిత్రభాను సంవత్సరమున పౌష్యమాసమున SII X, 71. (శ 1034)

చిత్రమాసము. *citramāsamu* (త చిత్తిరై) *The Tamil solar month Cittirai* ఈ ధర్మునకు కైకొని ఈ గుడి శ్రీ కార్యకర్తలు జమ్మయాను తలారి పిచ్చయాను మెట్టువల్లి పెమ్మయాను కొట్టారి కేసవదాసిని కోటి కేసవదాసిని ఈ యేవురుంగూడ నాయారరసి యేంటాను గండ్డగోపాళ తిరులాళనంగాను చిత్రమాసమునం తేయంగల వారు॥ SII IV, 661 (శ 1219)

చిన్నఘంట. *cinnaghamta* చిన్న గంట *Small bell* శ్రీమధుకేశ్వర గుడిశిఖరమునందు గట్టంగల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు ముప్పలు నెదిరుపుల నెఱ్ఱవిలాసమున తొంగొడ్డు నమలిపురులకుచ్చులతోడం గూడిన రెణ్డుపడవలకుం SII V, 1081 (శ 1054)

చిన్నాలు *cinnālu* ఊర్ధ్వపుండ్రద్వయము (సం మకుటంరత్ననయుక్తం కర్ణపత్రద్వయాన్వితం। అచ్ఛప్రభాభిరాపూర్ణ ముక్తాహారస్య సప్తకం। చోళిమాళాం తథా వ్యన్యాం ముక్తాహారం సముజ్జ్వలం। సువర్ణపాత్ర మేకం చ ఊర్ధ్వపుండ్రద్వయం శుభం॥ గంగామహాదేవి ధర్మువులు - శ్రీకూర్మనాథుని సన్నిధిని అఖండ్ఢ దీపహ స్తప్రతిమన్ను నవరత్నాల మకుటమున్ను ముత్యాలహారాలు ౭ పహిండికుడుక ౧ చోళిమాల ౧ ముత్యాలహార ౧ చిన్నాలు ౨ ఇవి సమర్పించిరి SII VI, 1189 (శ 1265)

చిప్ప *cippa* పాత్ర (సం కాంస్యస్థాలీం సజంత్రీం వివిధరసలస ద్వ్యంజనైః పంచపాత్రైః) *A cup, saucer* నారాయణసేనాపతులు కళింగదేశపరీక్షకై వచ్చి శ్రీ సింహగిరి అంద్దు శ్రీ నరసింహనాథుని సవరి యందు ౧౫౦ గొండమాడ లొడ్కి చేసిన ధర్మువులు మూండు నైవేద్యము లారగింప్పటకు పెద్దకంచ్చుళల్య ౧ ను ఈ చిప్పలు ౫ ను పిత్తళ అద్దెనకాలు ౧ ను తంబకడువలు ౨ ను "కాంస్యస్థాలీం సజంత్రీం వివిధ రసలసద్వ్యంజనైః పంచపాత్రైః స్నసైవేద్యత్రయాద్యాం స్నపనజల మిళ త్తాంబ్రకుంభద్వయం చ"॥ SII VI, 904 (శ, 1218)

చిరుకపాలు: *cirukapālu* చివుకపాలు నాల్గవ భాగము *One-fourth part* అమరేశ్వరములోని కాం కాపువుండి గుడికివచ్చే . నానిదారణవారికి చిరుకపాలు మేళగాండ్లకు వీసము శాగము కరణాల్కు

వీసము పాలున్ గుడికి ... కి చిరుకపాలు SII V, 227 (శ 1549)

చిఱుశోదిమద్దలు *cirusōdimaddalu* వృక్షవిశేషము చిన్నమద్ది *A small tree Pentaptera Arjuna (B)* అవరయః పూర్వ్వతః మద్దిముంక చిన్న వాయవ్యతః చిఱుశోదిమద్దలు EI XIX, 24

చిల. *cila* మేకు *Nail* పంచాహాణంవారు వొకరం తలపొగచుట్టుక మోలను పచ్చడంపిం చుట్టుచుట్టుకం వోనల గంధంబొట్టు మాత్రం పెట్టు కొని విడెం శాయక పులిం న్ని గూంటమున్న చేతం బట్టుక చిలకొడవలం తీచ్చుక వచ్చువారు NI Udayagiri, 20

చిల్పి(శిల్పి) ఆచార్యులు . *cilpi(śilpi)ācāryulu* శిల్పికాచార్యులు *A skilled artisan, or well-versed artisan* చిల్పిఆచాయ్యులు శాంతోజుకొడుకు గుడ్డోజునకు ఖ ౨ అక్కసాలజై య్యపోజు కొడుకు ప్రోలోజునకు ఖ ౧ SII X, 396 (శ 1188)

చిల్లరమోపు *cillaramōpu* కొంచెపాటి కట్ట లేక మూట *A small load* ఎనమండల స్థలము పెక్కండ్రు శ్రీమతు గొంకేశ్వరదేవ మహాలింగ్గము అంగరంగభోగాల కిచ్చిన మగమ క్రమ మెట్లన్నను తల మోపున వీసాము ౧ చిల్లరమోపున వీసాలు ౨ SII IV, 935 (శ. 1191)

చిల్లరషరకస్తులు. *cillarasarakastulu* వివిధ సామాన్య వర్తకవస్తువులపై విధించు సుంకములు *Fees or taxes on sundry articles of merchandise* యీ సంగానగరికి శెట్టిబేడిగ ఖడాయం సంగ మేశ్వరునికిర్ధ్దం కానికదానః సంగమేశ్వరునికి ధారపోసి యిచ్చి పట్టు వసులు చిల్లరషరకస్తులు యేటికాల్వ పెట్టినహా మానితిమి NI Nellore, 105 (శ 1498)

చిహ్నాము: *cihnamu* గుఱుతు ఆనవాలు. *Mark, or sign (Boundary)* యీ గ్రామాలకు పొలమేర చిహ్నలు SII VI, 202.

చీ

చీ : *cī* ధిగర్థకము *Shame, fie* శ్రీకూర్మేశ్వరనాథున మా కిచ్చిన భూమి కలదు మహి నెవరైనన్। బూకరమున లేదనినను। చీ కాదని నడువవలయు ఊతిపతు లైనన్ SII. V, 1203 (శ. 1686)

చీంపురుకట్ట *cīmpurukaṭṭa* చీపురుకట్ట (క చీవరి) తుడుచుటకై పూచికపుల్లలు లోనగువానితో కట్టినకట్ట, సమ్మార్జని (మూ ని) *A broom* ఇ ధర్మ్ముణ్ణపునకు ఎవరేని లంఘన్నము తలంచినవారు గంగా తీరమ్మందు షన పెద్దకొడుకు కప్పాలమ్ము వట్టుకొని కత్తుగ్రిహమునకు శ్రీక్షాన్నకుం బోయి తేన్న చీంపురుకట్టనాట్టువడి పదివేల కపిలగోవుల వధి ఇంచిన మహాపాతకావం బడంగలవారు SII. X, 332 (శ 1172)

చీకు: *cīku* కృష్ణపక్షము *Dark fortnight* కార్తికయ చీకున విదియ సోమవారమ్ము EI XXVII, 42 *F* (600 700 *AD*)

చీకురేంగుమ్రాను: *cīkurēmgumrānu* వృక్షవిశేషము *A medicinal plant* దుమ్పుకొమ్మని పోటి ఆగ్నేయమున చీకురేంగు మ్రానును దీనికి వాయవ్యమున నెలి(ల్లి)యు నారిమ్రాని పుట్టయను EI V, 10 (శ 1024)

చీని. *cīni* చీనాదేశమునకు సంబంధించినది చీనాదేశపు పట్టుచే నేయబడిన వస్త్రములు సూచితము *Relating to China Country The clothes woven with China silk is indicated in the inscription* శ్రీత్రిపురాంతకదేవాయ అంగరంగభోగ ధూపదీప నైవేద్య తాంబూల శ్రీగంధ కుంకుమ కస్తూరి కప్పూరాగరు సుగంధ ద్రవ్యాద్యుపభోగార్థం చీని మహాచీని హంసమాలాలంకృత సితక్షౌమ రక్తక్షౌమ దివ్యనిచయ సమర్పణార్థం SII X, 465 (శ 1212)

చీరము. *cīramu* చిరకాలము *A long time* చీరముగ దేవదేవునకు శ్రీ బలిదేవరదేవి శంఖులాభరణము గీతవాద్యములు రచియించ్చె భక్తితోన్ SII IV, 672 (శ 1061)

చీరలమోపు. *cīralamōpu* చీరల మూట అమ్మకముపన్ను సూచించు శాసనము *Bundle of sarees Tax indicated on the each bundle of sarees brought for sale in a market* గోకర్ణ్ణ చక్రవర్తిమహాదేవు అమ్మంగారి వివాహ మప్పుడు ధారాదత్తం చేయిచ్చింద్ది దేవగ్రామమును। సంతలోను। మూలవీసాలు గోనె ౧ కి ధ ౧॥ న్ను చీరలమోపు ౧ కి ధ ౧॥న్ను SII X, 239

చు

చుప్పోలు *cuppōlu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* శ్రీకూమ్మనాథునికి శ్రీనరహరితీర్థ శ్రీపాదములు అట్కులు చుప్పోలుంగా వ ౨। SII V, 1249 (శ 1215)

చురియవెఱకు. *curiyaveraku* చుఱవుచ్చు నాశనముచేయు *To destroy* కొరవి కిచ్చిన స్థితినిల్ప శిలాస్థమ్భంబు ప్రతిష్ఠించి విష్టరంబును నాతని గొట్టించిన చెఱువులు మఱియు యెవ్వియేని నాతని చేయంబడి వుకువఱిగనను చెఱిచినను చురియవెఱికను - వాని జీవితంబు దణ్డువు తె శా 1-12. ఇతర శాసనములు (890 - 918 *AD*)

చూ

చూడాగారమహాధికారము *cūḍāgāramahādhikāramu* భాండాగారి వదము *The superintendent of the treasury* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కన్నరదేవ చోడమహీపాల భూపాలతిలకః। అసీ తస్య కులప్రధానపదవీ విఖ్యాతిత శ్రీ నిధి చూడాగార మహాధికార మహితః ధర్మాత్మజః మారాభిధానః। SII X, 73. (శ 1087)

చూపుటోయము. *cūputōyamu* ఒకవిధమైన పన్ను *A kind of tax* ఈ గ్రామం సుంకం చూపుటోయం మోదలుగాను దేవునికి ధార వోసి సమర్పించి యిస్తిమి, NI Kanigi, 5 (శ 1456)

చూరు. *cūru* కొల్లగొట్టు, చిలాఅదెచ్చు *To plunder, to seige, hold of* వల్లభుణ్ణు గుణకె నల్లుణ్ణు (వన్చి) నం। బణ్డరంగచూరె వణ్డరంగు ధర్మవరము శాసనము భారతి విభవ చైత్రము

చె

చెంగల్వమాల. *cemgalvamāla* చెంగల్వపూలమాల చెన్ను + కలువ=చెంగల్వ ఎఱ్ఱకలువ హాల్లకము *A garland of red water lily* ఈపూరాఇనాయకుండు తనకు సంతానాభివ్రిద్ధిగా శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యము చెంగల్వమాల సమర్పించ్చుటి విబంద్ధ ఒకట్టికి శ్రీభండురమున ఒడుకు మల్లమాడ ఒకండును చిన్నాలు ఆఱును SII VI, 896 (శ 1209)

చెంత. *cemta* చేరువ సమీపస్థలము *The adjoining site or place* అఇదువుట్లు లెకా ఖ ౫ నంద్దికంబాలు వెట్టిన చేలు చెఱిపిళవారి చెంత సైతము స్తానని దేశాలు వల్లాకోవి దమివూండివారి చెంత ఖ ౧ అనిసెటిపోడు చెంత ఖ ౧ దక్షణాన ముప్పిరెడ్డివారి చెంత ఖ ౧ న ౧౦ SII X, 510. (శ 1237)

చెనకులగోత్రము· *cenakulagōtramu* ఒకానొక వైశ్యకులగోత్రము *The lineage of Vaisya family* ఆలుంగడలోను గ్రామమధ్యమందు కౌండిన్యగోత్ర పవిత్రులైన శ్రీరామానుజదాసులూను భారద్వాజ గోత్ర పవిత్రులైన పెరుమాడిదాసులుంను కౌశికగోత్ర పవిత్రులైన పింభానివిల్లిధాసులూను చెనకులగోత్రపవిత్రులైన కోమటి భండారి శ్రీలక్ష్మణదాసులూను ౪ నలుగురున్ను శ్రీ వరద గోపినాథదేవరం దిరుప్రతిష్ఠ శేశిరి। HAS, 19-67 (శ 1196)

చెనటిపేడ్లు. *cenaṭipēdlu* దుష్టపుమాటలు లేక మూర్ఖపు పలుకులు *Cruel or silly words* బీరపు మాటలున్ జెనటి పేడ్లు(ను) నింత్రియ కాని తమ్ము లోపారయవేని పందల దురాత్ముల దుర్వ్యవసాయులను SII. VI, 117.

చెప్పన్నదేశాలు: *ceppannadeśālu* (ఉ చ్ఛప్పన్ హి. ఛప్పన్) ఏబదియాఱుదేశాలు *Fifty six countries* సు(వాలాలాయిం)గారు చెప్పన్నదేశాలకు పాశ్చాయి చేస్తు వుండంగాను SII X, 772 (శ 1618)

చెముడు. *cemudu* వృక్షవిశేషము *Euphorbia Tirucalli* తూర్పుననియ్యేటి కత్తు ముచ్చింతమ్రాంకులును దీనిక తూర్పున పటి పటికత్తి చెమడును వేమును ముని(ణ్డి) మ్రాంకులును EI V, 10. (శ 1024)

చెయ్వు *ceyvu* చైవు కార్యము నియోగము *Work, order* శ్రీ మన్మహామణ్డలిక బొద్దనకొడుకు భీమన మణ్డలీకుణ్డు బెజవాడ మల్లీశ్వరదేవర కిచ్చిన శాసనము। మాకు నభివ్రిత్తిగాం జక్రవత్తిఁ ఇచ్చిన బెజవాడ దేవర చెయ్వు SII V, 100

చెరువుకాల్వపనిముఖాలు. *cervukālvapanimukhālu* చెఱువునుంచి త్రవ్వబడ్డ పంటకాలవల మరమ్మతులు *Upkeep of the irrigation channel dug from a tank* చెర్వుమేరలకు నిర్ణయమైన ధాన్యాలు చెరువు పనిముఖాలు శేఇంచ్చగలవారు చెరువుమేరల ధాన్యం చెరువుకాల్వ పనిముఖాలు శేఇంచ్చక యవ్వరు ఆక్షేపించ్చినా యే కాపు కరణం అడ్డాడినానున్ను నీ శాసనం యవ్వరు తీసివేఎనా వాండు ఇవూరి వెట్టివానికి బుట్టినవాండే NI Nellore, 1. (శ 1560)

చెర్వుకట్టుకవులు *cervukaṭṭukavulu* చెరువు + కట్టు + కవులు చెరువుకట్ట తెగిపోయిన కారణముగ, దానిని పునన్నిర్మాణము గావించి వనరు ఏర్పాటుచేయుటకు గావించిన నిబంధము *An agreement to fill up the breaches of the embankment of the tank and make it again useful for purposes of cultivation* దరుబంద్దిగె హాజరత్తు సాహేబులవారి కార్యకత్తఁ లయిన రాజశ్రీ నరసోందర్పు పంతులు హవాలుదారు వరగణే మదళపల్లిగారు నానా నాయకుల్కు యిచ్చిన చెర్వుకట్టుకవులు బళ్వినకొండ్డచెర్వు తెగిపోయి వుండగాను అది కట్టించ్చే నిమిత్యం మీకు కవులు యిచ్చిన వివరం। యీ సంవత్సరాన మీరు చెర్వుకట్టించ్చిన తర్వాతను రెండ్డు ఫలాలు సరిపాలు దసవందం కట్టించ్చినవార్కి పాలు నగరికి పాలు యీ చొప్పున రెండ్డు ఫలాలు నడపంగలవారం ఆ తర్వాతను సాగేఫలంలోను యల్లపట్కిన్ని నగరికి మూడుపాళ్ళు కటించ్చిన దస్తువందకుల్కు పాలు లెఖను తర్వాత నడపంగలవారం। SII X, 771 (శ 1618)

చెర్వుకుంచాలు· *cervukumcālu* చెరువు పనిముఖమునకుఁ గొల్చెడు కుంచాలమేర ధాన్యము చెరువుమేర ధాన్యము *A fee in grain equivalent of four manikas (kumcam) for the upkeep of the tank* శీమలో అమలూర నడిచె చెర్వుకుంచాలు చెర్వుమీంద వేఇంచగలవారు యీ కుంచాన్ను యవ్వరు చెరిచినాను వాడి మానం వెట్టివాన్కి ఇచ్చినవాడె NI. Nellore, 3 (శ 1678)

చెర్వుపనిముఖాలు. *cervupanimukhālu* చెరువు మరమ్మతులు. *Repairs to tank* చూ చెరువుకాల్వ పనిముఖాలు వెలుగోటి వెంకటపతినాయనింగారు కొమ్మి గ్రామానికి యిచ్చిన ధమ్మశాసనం. యీ గ్రామాన చెర్వుమేర చెర్వుక్రింద్దు (స్థాశాయ) భూములున్ను . యీ వచ్చిన ధాన్యాలు చెర్వుపనిముఖాలు చేయించువారు NI. Rapur, 34 (శ 1560)

చెర్వుమేర. *cervumēra* చెర్వు పనిముఖమునకై యిచ్చెడు మేర ధాన్యము *A fee in grain for the upkeep of the tank* (చూ చెర్వుపనిముఖాలు)

చెఱంక్కుగుఱ్ఱు *ceramkkugurru.* చెఱకు తెల్లము చీరగొట్టమున బయ్యారాజుల మహాదేవియైన గంగాదేవి శ్రీనరసింహదేవరకు మాసం ప్రతి శుక్ల ఏకాదశి ఉత్సవమున నైవేద్యచందనకర్పూరవిడియాలు నెఇ చెఱంక్కుగుఱ్ఱు మిరియాలు దీపనూన్య లోపైన వస్తువులు చెల్లుటకు SII VI, 1203 (శ 1148)

చెఱకుంగుడుము *cerakumgudumu* చెఱకు తెల్లము శ్రీకూర్మనాథదేవరకు లక్ష్మిభూమి సహితముగా మాసం ప్రతి భరణి నక్షత్రము బలి ప్రదానపూర్వకము గ్రామప్రదక్షిణము వేంచేయుటకును ఆరగించెడి నివేద్యములు ఏడును నెఇ తూమెండు నడ్డయును చెఱకుంగుడ్మ వలములు పదియును మిరియాలు మానయును SII V, 1295 (శ 1155)

చెఱువు: *ceruvu* తటాకము గ్రామనామముల తుదివచ్చు పదము *A suffix to place names* మహాదేవి చెల్లం జండుబాయి యిచ్చినది పెద్దచెఱ్వునక మ ౧ SII X, 334 (శ 1178)

చెలమ *celama* రాయితో కట్టబడిన నీటితొట్టి *A cistern made of stone* శారణ భాద్రపద బ ౧౦ లు భుజబళ బొప్పయ్యదేవ మహారాజులు కలిమిలి దుర్గమింద చెలమ గట్టించెను NI Venkatagiri, 21

చెలియలు *celiyalu* చెల్లెలు *Younger sister* కొలని ఒక్కెత్తు గడ్డయ చెలియలు మేడాసాని SII IV, 1158 (శ 1054)

చెల్యాలు *celyalu* చెల్లెలు *Younger sister* కంచాడ అయంగారి శిష్యుండైన మంగివరికి ముమ్మడినాయుని చెల్యాలు ముకుంద అమ్మ SII VI, 841 (శ 1286)

చెల్లించు *cellimcu* క్రమపరచు, జాగ్రత్తగా చూచు *To maintain, to keep in proper condition* ఈ చేనూం దోటానుం జెల్లించిన వారికి ఆయురారోగ్యాభివృద్ధి యగు NI Ongole, 75 (శ 1202)

చెల్లు *cellu* వ్యవహారదర్శనాధికారము *Administrative control, jurisdiction* కందుకూరికి చెల్లె చుండి చెరుకూరు కామయపల్లి పీటిపల్లెలు కూడా విష్ణుదేవాలయాల అర్చకమిరాశీ ధారాగ్రహితం చేస్తిమి NI CP, 5 (శ 1828)

చెల్లెలు *cellelu* అనుజ *Younger sister* శ్రీమతు మత్తసానిం గారి కాటమరెడిని బైఱరెడిని వారి చెల్లెలు బెంనసానికొడుకు ఎఱ్ఱం గొమ్మినాయిండును వారి మఱంది సూరపనాయిండును SII IV, 933 (శ 1168)

చే

చేటకుడు. *cēṭakuḍu* సైనికుడు లేక వర్గణాధికారి *Irregular soldier, haed of a Pargana* (*HOD III 983*) చూ గ్రామేయకుడు *See Grāmēyakudu* EI. XXXI, 12

చేడు *cēḍu* గ్రామనామాంతపదము *The suffix to village names* శ్రీమద్బ్రాహ్మణోత్తములకు సగ్రహారములుగా నిచ్చిన గుంటూరు పొలనలమిట్టు కొచ్చెర్ల వంగీపురము ఇనుంగల్లు ఉప్పుటూరు కారంచేడు అన నెగడిన సప్తగ్రామములును SII VI, 228. (శ 1119)

చేతన్. *cētan* తృతీయావిభక్తిప్రత్యయము *The sign of instrumental case* గంగగొండ చోడసైరాగి యాడ్దారి చేతం బుత్తెంచిన నూటఇరువది SII IV, 1186 (శ 1075)

చేతులు *cētulu* (ఏ చేయి) (బ చేతులు) హస్తము ఇరువది నాలుగంగుళముల పరిమాణము *A measure of length, length of twenty four inches* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజ కోనేటయ్యదేవ మహారాజులుంగారి కుమారుండు శ్రీరంగయ్యదేవ ఈశాన్యంమేరగాను దక్షిణం కొండదాకాను చే 130 నూంటముప్పయి చేతులు ఆ వీధి వెడల్పు తూర్పుర పడమట చేతులు SII IV, 276

చేను *cēnu* పొలము క్షేత్రము పంట కనువగు భూమి *Field, a cultivable land* శ్రీ విజయాదిత్యుని పాంబఱ్ఱుశాసనము పాంబఱ్ఱు నామ గ్రామస్య దక్షిణతః వేల్పూరుచేను ఉత్తరతః వేలూరుచేను IA VIII, 73

చేమఱ్ఱులు. *cēmarṭulu* చేనిమర్తులు ఒకవిధమగు భూపరిమాణము గల చేను *Field of a kind of measurement* (చూడుడు, మఱ్ఱురు) శ్రీ నన్నిచోడమహారాజులు దననెట్టి కట్టించ్చిన చెఱ్వు ధర్మార్త్తవుగాను యిద్దుముసేను మఱ్ఱువుగాను డళ్ళయి చేమఱ్ఱులును ఇచ్చితిమి SII V, 645 (శ 1081)

చేమూటపెర *cēmūṭapera* చేతితో గొనిపోవు గోనెమూటపరకులు *A sack of goods which can be carried by hand* క్రొచ్చెల్లు పేంకు మొదలైన సుంకపేంటల తలపాంకలంచునను ౧౦ ($\frac{1}{4}+1$) పోంక లుండి బయలుంగన్న నానాధాన్యాలూను ౧౦ ఉభయము ప ౧ న్ను చేమూటపెర ౧౦ ధు నున్ను NI Darsi, 35 (శ 1282)

చేయు *cēyu* నిర్వహించు *Maintain* ఈ బృందావనము చేకడి ఈర్డఱు శ్రీవైష్ణవులకున్ను ప్రసాదము కూడు తూములు ౨ SII V, 1193 (శ 1253)

చేయు *cēyu* చిత్రరువును చెక్కు *To engrave* దేవతాప్రతిష్ఠ విగ్రహాలు పార్వతి వీరభద్ర చన్నకేశ్వర మహిసాసురమర్దని నంది కేశ్వరులున్ని చేసినవారు వావిలేటి బసువయ కొమాళ్లు పెదశరభయ చిన్నశరభయ్యగారు చేసినారు HAS 19-59

చేయు *cēyu* పేరుపెట్టు *To name* అంబాపురమని యూరు గట్టించి యగ్రహారముగాం జేసెను వీఱాండకరకిలి సివపురము సేసెను యెుప్పుతేల కంప్పనములోని జోడదేవపురము అని పురముగాం జేసెను SII X, 448 (శ 1209)

చేయు: *cēyu* ఇచ్చు *To gift* ప్రసాదచేసిరి అచన్ద్రాదిదరర్కమ్ము నిల్వన. EI XXVII, 42. H (600-700 *AD*)

చేఱు *cēru* చేరు సరము *A garland* కొమిదేవి అమంగారు తమ కూంతుఱు సీతామహాదేవికి పుణ్యముగాను పెట్టిన పహిండి పొగడపువుల మాల ఒకటి త్రిసరి ముత్యాలచేఱు ఒకటి SII VI, 983 (శ 1264)

చై

చైత్రపర్వము *caitraparvamu*, చైత్రోత్సవము వసంతోత్సవము *The spring festival* చూ అప్పు *See Appu*

చైత్రమాసము *caitramāsamu* చాంద్రమానమున చైత్రమాసము *The lunar month of Caitra* స్వముఖాంజ్ఞా సంవత్సరం షష్ఠః ౬ చైత్రమాస శుక్ల పంచమి దివసః (కళింగ రెండవ చందవర్మ కోమర్తి శాసనము) EI IV, 16 (435 - 442 AD) *and also* EI III, 20 (585 AD)

చైల *caila* చైలము (సం చేలం=వస్త్రము) వస్త్రము *garment* (1) దేవరకు నిత్యమున్ను ఒక చైల చాతంగ్గలాండు SII VI, 1186 (శ 1159) (2) ఒక చైల సాతంగ్గలారు SII VI, 1195 (శ 1169)

చో

చోడచప్పరము *cōdacapparamu* చోడమండపము చోడరాజులు కట్టించిన మండప మని తోచుచున్నది *May be mantapa constructed by chola rulers* శ్రీ సదాశివదేవ మహాదేవమహారాయలు రత్న సింహాసనారూఢులై పృథ్వీసామ్రాజ్యం సేయించుచుండగాను। శ్రీమద్దేవ దేవోత్తమ। శ్రీ తిరువెంగళనాథని జోడచప్పరానకు అవుభళేశ్వర దేవుని జోడచప్పరానకున్ను అత్రేయగోత్రం అపస్తంభసూత్రం యజుఃశాఖాధ్యాయు లఇన శ్రీ మహామండలేశ్వర రామరాజు తింమయదేవ మహారాజుల కొమారుడు కోనప్పయదేవ మహారాజుగారు శ్రీ జయంతి పుణ్యకాలాన తమ తండ్రి రామరాజు తింమరాజుకు పుణ్యంగాను స్వామి తన నాయకతనానకు పాలించి యిచిన పెనుగొండపటణ పయికం మువన్నాన్ దాయానకు చలే అంగడ్లు తిప్పయ అంగడి ౧ కొత్తకోట ఎరబాక సుప్పి అంగడి ౧ అరబాలయ అంగడి ౧ సింగరినాగప అంగడి ౧ అంతు యీ నాలుగు అంగడ్లకు చెల్లె సిధాయం కానికె బిరాడం బెడిగ సహాఘటిగ ౩౦ వరహాలు అక్షరాల ఘటి ముప్పైవ సవారంణోదక దానధారా పూర్వకంగాను సర్వమాన్యముగాను శ్రివాచా ధారబోసి యిస్తిమి SII VII, 555 (శ 1468)

చోడపందిగ *cōdapamdiga* (క పన్దర) చప్పరము *A pandal*

చోడమంటపము. *cōdamamtapamu* మంటపవిశేషము *A kind of pavilion* శ్రీ వీరభానోమ్మహాదేవి భీమనాథపుర పూర్వదిక్కటి తోంపుమధ్యగత చోడమంటపం। SII IV, 1084. (శ 1196)

చోడియంవారు *cōdiyamvāru* చోడిదేశపుస్త్రీ *The lady belonging to the Choda country* మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర గంగాన్వయావలంబన స్తంభ శ్రీమదన నవమ్మదేవర పట్టాన మహాదేవి కలింగమహాదేవి యైన తెయంగొండ చోడియంవారు "శ్రీ చోడగంగ క్షితిపవరవిభో క్సోదనస్త్రీ మృగాక్షీ" SII IV, 1194 (శ 1050).

చోతుపాళ *cōtupāla* చాతుపడి (చూడుడు చాతుపడి) *See cātupadi* చెన్నకేశవపెరుమాళ తిరువిడయారములు యముడుపడి చోతుపాళకు వంగమాన్యముగా విడిచె SII X, 540

చోదెన. *cōdena* మలబారుదేశమునందు వాడుకలో నున్న కొలమాన విశేషము *A liquid measure of Malabar containing 96 ollucks or 341¼ cubic inches It does not appear to be used in the district (NI)* కంటమరాజు వలభల కుమారుండు తమ్మరాయనింగారు ఉదయగిరిమీంది మన్యానం కాశివిశ్వేశ్వర దేవరకు నగరు కట్టించి ప్రతిష్ఠసేయించి యీ దేవునికి నైవేద్యాలకును దీపారాద్నకు దినానకు బియ్యం చోదెన ౧। పెసలు న = నెఇని—॥ యీ మరియాదను సేను నవిఁంచ్చిరి NI Udayagiri, 28. (శ 1882)

చోళిమాల *cōlimāla* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* గంగామహాదేవింగారు శ్రీకూమ్మనాథుని పన్నిధిని చోళిమాల ౧ . సమప్పింంచెను "చోళిమాలాంతథ్యాపన్యాం ముక్తాహారం సముజ్వలం" SII V, 1189 (శ 1265)

చౌ

చౌషష్టికలావిశారదుడు *causastikalāvisāradudu* అరువదినాల్గువిద్యలయందు నేర్పరి *The expert in sixty four arts* శ్రీ మత్కడెయరాజు చౌషష్టికలావిశారదుణ్ణ అయ్యపయ్యయ సకల శాస్త్రార్థపారగులయ్న పెదవణ్ణరంగులు మూడవ విజయాదిత్యుని ధర్మవరము శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రమాసము

ఛ

ఛ. *cha* చవర్గ ద్వితీయాక్షరము మహాప్రాణము వర్గప్రథమాక్షరమును, అల్పప్రాణమును నగు 'చ'కు మారుగా వర్గ ద్వితీయాక్షరమును, మహాప్రాణమును నగు 'ఛ' కొన్ని శాసనపదములం దుపయోగింప బడినది *The use of aspirate second letter for non aspirate first letter (ca for cha) in certain words of inscriptions* పంఛ్చన SII X, 666 (శ 1046). ఎత్తించ్చిన గుడి SII VI, 217 (శ 1051) ఆషాడ శుక్ల పంఛ్చమి SII VI 1183 (శ 1148) రెండు కుంఛ్చాలు SII VI, 1213 (శ 1187)

ఛత్రదానము *chatradānamu* గొడుగు దానమిచ్చుట ఛత్రదానము అధమదానములలో నొకటి *A gift of an umbrella, one of the inferior gifts* ఉపాన త్ప్రేంఖయానాని ఛత్రపాత్రాసనాని చ। దీప కాష్ఠఫలాదీని చరమం బహువార్షికమ్। *Shoes, swings, carts, umbrellas, vessels, seats, lamps, wood, fruits, and whatever is old and wornout and all other unspecified objects are inferior (History of Dharmasastra* Vol II. Part II P 847) భూదానం భూరిదానం రథ తురగ సదాదాన మన్నప్రదానం గోదానం గేహదానం వివిధ వరపటీదాన మంబుప్రదానం రత్న ఛత్రిప్రదానం విధివిహిత మహాదాన మన్యశ్చ సర్వం కుప్యాంబా కల్లవల్లి ముహు రకృత సతాం వయ్యఁ శయ్యాప్రదానం HAS 13-50 (శ 1198)

జ

జ. *ja* జంగాలకు హ్రస్వరూపము *An abbreviation for Jamgama* సమయం నిర్వహించిన సమయులకుం బెట్టిన ప్రిత్తులు ఎఱ్ఱమరెండ్డి అన్నతోయు జ ౧౪ ఆగంగుతోయు జ ౧౬ న్ను కాముతో జ ౪ న్ను పినబోఇని మాదాశితో జ ౨౦ రాచనేని తివనతో జ ౧౦ వెరసి ఇంతవటుతోయి సర్వవరవుం బొలాన సర్వమాన్యంగాను రేగటిపేరను పుట్టెండేశి చేనున్ను గరువుపేర పందుమేశి చేనున్ను భావయ ప్రసాదించిరి శ్రీ వైష్ణవ రక్ష వెరచ జ ౬౬ కి చేను ఖ ౯ పుట్లు SII. V, 26 (శ 1384)

జంగముసత్రము. *jamgamusatramu* జంగములు లేక శివదాసులకై పెట్టిన సత్రము *The feeding home for Jamgamas* శ్రీ వీరో గజపతి గౌడేశ్వర ప్రతాపకపిలేశ్వరదేవ మహారాయల కొమరుడు అంబి దేవరాజు యిచ్చిన శసనం బెజవాడ పాపవినాశనదేవరకును రుద్రాదేవదలకున్ను నిత్యధూపదీపనివేద్యలకున్ను అంగరంగవైభవలకున్ను వుమ మహేశ్వర ప్రీతిగాన జంగంము సత్రనకున్ను బ్రాసన సత్రానకున్ను ధారాపూర్వకముగను జిక్కిరెడ్డిపలె యిచెను SII. X, 728

జంగాలవృత్తి. *jamgālavrtti* జంగాల జీవనభృతికై యిచ్చిన మాన్యము *The gift of land for the maintainance of Saiva mendicants* అలమందల అనపోతయ దేవచోడమహారాజుల కుమారుండు గంగయదేవచోడమహారాజులు నాగులుప్పలపాటి దేవబ్రాంహ్మన జంగాల ప్రిత్తి బమలవారికి ఇచ్చిన ధమఁశాసనం NI. Ongole, 85 (శ 1350)

జగతిః *jagati* భూమి (త్రిజగములు) మూడను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for numeral three* శకాబ్దములు జగత్కరివియదిందు మితి నొనరంగ SII X, 151 (శ 1083)

జడనిధులు *jadanidhulu* జలనిధులు సముద్రములు *Occeans* గడియమదేవి నంద్దనుండసమగుణాకార ధర్మ్మశీలుం డిప్పుడమి వెలుంగునొంచెద్దపూండి మహేశున కిందుమౌళికిం గడుననురాగచిత్తమునం గల్గి నిజంబుచుండ నిచ్చె నీ జడనిధులుం దివాకరుండు జంద్రుండునుం గలయంత్తగాలమును SII IV, 672 (శ 1061)

జన్యమొదవు *janyamodavu* పశువృద్ధికై ఆడజాతి పశువులతో మగజాతి పశువు నిచ్చుట ప్రాచీనసాంప్రదాయము కొన్ని శాసనములందు ఆవులతో నాంబోతు నిచ్చుట యాచారమైనట్లు తెలుపఁబడినది ఇక్కడ జన్యమొద వనగా మేకపోతని యర్థము *Grant of a ram along with ewes for procreation of the species in order to have a perpetual supply of ghee to the deity* (1) శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర కామచోడ మహారాజుల అర్ధాంగలక్ష్మి యైన శ్రీయాదేవి మహాదేవులు నిజరాజధానియైన కొట్యదొన కామీశ్వర మహాదేవరకు నిత్యనివేద్యమునకు రాయూరం బెట్టిన భూమి ఖ ౩ అఖణ్డదీపానకుం బెట్టిన మేంకలు ౫౦ జన్యమొదవు ౧ SII VI, 607 (శ 1085) (2) శ్రీయాదేవి మహాదేవులు బల్లీశ్వర మహాదేవరకు నిత్యనైవేద్యమునకు రాయూరం బెట్టిన భూమి ఖ ౩ అఖణ్డదీపమునకుం బెట్టిన మేంకలు ౫౦ జన్యమొదవు ౧ SII VI, 609 (శ 1085)

జమ *jama* (హిం జమ), చేర్చు కలుపు *Include, attach amount assessed (F)* కూచ్చిఁపాలెం యెద్దపల్లి కింద జమచేశి మహజరుచేశి హుజూరుకు పంపిన తర్వాతను యేల్నివారు సిత్తగించి రాజశ్రీ రుస్తుంరాయనింగారికి సంగుశాసనాలు చేయించమని SII X, 767 (శ 1602)

జమరు. *jamaru* చమురు నెయ్యి *A boiled butter Ghee* వెంగి అయ్యపదేవమహారాజు అఖండదీపమునకు నిచిన మోదాలు ౨౫ వీనిం జేకొని రామనబోయుండు నిత్యమూ నెండు జమరు నడవంగ్గలవాండు SII V, 96.

జమాలుసాని *jamālusāni* (ఉ జమాదు యస్సానీ) మహమ్మదీయుల ఆరవనెల *The sixth month of the Muhammadans* శుభకృతు సంవత్సర జ్యేష్ఠ జమాలుసాని చందురోజు రాజాధిరాజ మహారాజరాజ(శ్రీ)మహమందు ఖుల్లిషాదుశాహ పృథివి రాజు శాయంగాను SII X, 754 (శ 1524)

జమ్లు *jamla* (ప జుమ్‌లా) పూర్తి *Complete* వాశిరెడ్డి పోతినేండు తమ పిన్నపాపలు సహితమైన సహాకుటుంబమున్ను సబాదండం సమర్పణ। జమ్ల జమ్లాలాను తాం గట్టించిన మండపలోనికి వేంచేశి వున్న సంతోషణ మాధవేశ్వరుండున్ను లక్ష్మిదేవమ్మాను SII VI, 673

జయ *jaya* జయసంవత్సరము *The twenty eighth cyclic year of the Indian calendar* గిరిరామశేందుగణితే శకభూపాబ్దే జయాబ్దకే చైత్రే సూర్యోపరాగ నిమిత్తే SII X, 74 (శ 1087)

జయఘంట: *jayaghamṭa* జేగంట *A gong or bell used in a temple* చోడధాత్రీపతి ఛటాగ్రణి అమ్మన వల్లభేశ్వరదేవర కిచ్చిన జయఘంటా SII X, 215

జయతిథి *jayatithi* ఉభయపక్షములలో తృతీయ, అష్టమి, త్రయోదశి తిథులలో నేదైన నొకటి *The third, eighth, or thirteenth lunar days of any of the two lunar fortnights (A)* (శ్రీ) శాకాబ్దే సునేత్రాంగజ శర రజనీనాథ ప్రిథ్వి ప్రసంఖే। పాల్గున్యాం శుక్లపక్షే ప్రకటిత జయతి ధ్యామరేశేజ్యవారే॥ SII V, 99 (శ 1582)

జయమాడ *jayamāda* మాడవిశేషము *A kind of coin* నెలనాంటి గొంకయ ॥ వీర (శ్రీ) కుమారస్వామి దేవరకుం జేయించ్చిన యురమాల యొక్కంటికి జయమాడ ౫ SII VI, 109 (శ 998)

జయాభ్యుదయ శకవరుషము· *jayābhyudaya śakavarusamu*. జయమును,అభ్యుదయమును సూచించు శకసంవత్సర పరిపాలనా కాలము *A victorious and prosperous saka year of the rule or administative* స్వస్తి(శ్రీ) జయాభ్యుదయ శకవరుషంబులు అగునేంటి పింగళ సంవత్సర మాఘ శుద్ధ ౫ బుధవారానను।-(అనవేమారెడ్డి (శ్రీ)శైల శాసనము) SII X, 559 (శ 1299)

జలకజంధ్యానిబంధము : *jalakajamdhyānibamdhamu* దేవుని అభిషేకము నిమిత్తము, యజ్ఞోపవీత సమర్పణమునకును జేసిన నిబంధము *The endowment made for the occasion of the bath and the offer of the sacred thread to the deity* వీరనరసింహదేవ మహారాజుల మహిషి గంగాదేవి మహాదేవి॥ - ఈ నిబంధాలకు ఈ నిబంధ ౧ కి మల్లమాడలు ౬ ట్టి లెక్కగా మల్లమాడలు ౮౭ ఒడికి శెటిన ధర్మ్మార్గాలు అచ్యుతదాని అన్నమ జలకజంధ్యానిబంధ ౧ అర

"స్నపహరే రభిషేకార్థం జలానయకర్మణి।
నియుక్తానాం చతుర్ణాంతు నిబంధక చతుష్టయం।
ఏతస్మి న్నేవ సమయే యజ్ఞసూత్ర సమర్పణే।".

SII VI, 932 (శ 1272).

జలకమవసరము· *jalakamavasaramu* దేవుని అభిషేక అవసరము *The function of the sacred bath of the deity* నాగేశ్వర మహాసేనాపతి కొడుకు నటిదాన సన్ధివిగ్రహి (శ్రీ) నరశింహనాథునికి నిత్యమున్ను జలక మవసరానను ఒక తిరుమజ్జన కడువధువ అవసరానను పరిమాణాను ఒక వెంజామరము సమర్పించెను SII VI, 1041 (శ 1815)

జలకము *Jalakamu* (సం జలం) నీరు (దేవుని స్నానార్థము) *Water, (water for the daily bath of the deity)* (శ్రీ) నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను తిరుమజ్జన అవసరనకు జలకము కుండెడు శేను కుంచప్రసాదము శావు వట్టి మాడల నరహరికిం బెట్టెను SII V, 791 (శ 1285)

జలకమోకకావడి· *jalakamōkakāvadi* మోకుల (ఉట్లత్రాళ్ళ) తో గట్టంబడిన నీళ్లకావడి *A yoke tied with rope netwrok forming a ladgement at each end* తంబకడువలు ౨ ను వీని యందు ప్రతి దివసమున్ను జలక మోక కావడి తెచ్చుటకు నిబంద్ధ ంను SII VI. 904 (శ 1218)

జలకేళిమంటపోత్సవము *jalakēlimamṭapōtsavamu* జలకేళి + మంటపము + ఉత్సవము *The floating festival* (శ్రీ) మలమెల్మంగ్గా సమేత (శ్రీ)నివాసస్య జలకేళిమంటపోత్సవ మకారయత్ TDT VI, 130

జలక్షేత్రము. *jalaksetramu* నీరునేల వరిచేను *The wet land (fit for cultivation)* వీరి కుదుటీతానకును జంత్రనాంటి జాంకేటి గుడివాడను జలక్షేత్రము పుటండుకొని పెట్టెను SII VI. 711 (శ 1331)

జలజవాదకుడు *jalajavādakudu* శంఖమును పూరించువాడు *A person who blows the conchshell* ఏకైకో ఛజతి మృదంగ వాదకో ద్వౌ త్రింనన్న లరంధ్ర పూరకళ్ళ ప్రత్యేకం చరణ యుగంతు కాహళాయధ్మాతారౌ జలజ కరండ వాదకౌ చ , HAS 13-1

జలజాతసంభవుడు *jalajātasambhavudu* బ్రహ్మ (నవ బ్రహ్మలు). తొమ్మిది యను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for numeral nine* శాకాబ్దే జలజాతసంభవ రసా కాశేందు స్సమ్మితే SII X, 121 (శ 1069)

జలధార· *jaladhāra* జలపాతము *Waterfall* (శ్రీ) నరసింహనాథుని నిత్యార్చన నిమిత్తము (శ్రీ) జలధార పశ్చిమ దిక్కున (శ్రీ) పాకదానుల పురాణనాయకుని తోంట పట్టుగొని ప్రతి దివసమును ఇందుల పుష్పాలు తెచ్చి సమర్పించుటకు జలక్షేత్రము పుట్టండు ధారాపూర్వకము సేసి SII VI, 943. (శ 1214)

జలధి. *jaladhi* సముద్రము (నాల్గు సముద్రములు) నాల్గు సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for numeral four* జలధి రసఖేందు శకసమములుగా SII X, 111 (శ 1064)

జలరాశి *jalarāśi* సముద్రము అఱునొక్కటి సంఖ్యకు సాంకేతికము. (చూడుడు జలధి) *See jaladhi* శాకాబ్దే జలరాశి మార్గణ వియత్తరాధి నాథైమ్మిణతే SII IV, 662 (శ 1157)

జలశయనవ్రతము *jalaśayanavratamu* కార్తిక కృష్ణ చతుర్దశి నాడు నీటిలో నిమగ్నుడై యుండి విష్ణుమూర్తిని గూర్చి చేయు నొక కృచ్ఛ్రవ్రతము దీని ఫలము విష్ణులోకప్రాప్తి - (హే వ్రత కాండ రెండవ భాగము, పు 769) *A Krcchra vrata–perfoming worship of Vishnu, while remaining in water on the fourteenth day of the dark fortnight in the lunar month of Kartika* (HV Vol II, 769). లక్ష్మీనారాయణాఖ్యం జలశయన మథాఖ్యాన్యశయ్యాభిధానం వ్రతం చ॥ HAS 13–50 (శ 1198)

జవాది· *javādi* జవ్వాజి సంకుమదము *Civet* ఉభయ నానాదేశిని విచ్చిన అయాలు జవాదియందు మాడపఱుక SII VII, 734 (*AD* 1228)

జా

జాగా *jāgā* (హిం జగహ్) స్థలము ఖాళీస్థలము *Place, quarter, vacant space (P)* సంగ్రహశాసనాలు కానరాని జాగాలను వేయించేది SII X, 759 (శ 1585)

జాగీరు· *jāgiru* (ప జాగీర్ హిం జాగీర్) చేసిన సహాయము నకు ప్రభుత్వ మిచ్చిన గ్రామములు భూములు - పన్ను విధింపబడని గ్రామదానము *Land and villages given by Government as a reward for services or as a fee, rent-free grant, a free hold (F)* చంగల్పట్ట జ్యాగీరుసీమలో అజూరు దగ్గర మేలు పాకలోను EI XIV, 26 (శ 1608)

జాజి *jāji* జాజికాయ *Nutmeg* ఉభయ నానాదేశిని నిచ్చిన అయాలు జాజినందు మాడను రెండు వీసాలు SII VII, 734 (*A D* 1228)

జాతర· *jātara* గ్రామదేవతలకు (అమ్మవారికి) చేసెడు ఉత్సవము *Festival of the village goddess* ఐదిన్ని జాతరలు దీనవుట్లు పడిన జాతరగాను అంమ్మంగారికి అంగరంగభోగాలకుంను దేవతకు ఇస్తిమి NI Darsi, 23 (శ 1854)

జాదులు *jādulu* (సం జాతీ) జాతిపుష్పము *Jasminum grandiflorum* వం॥ రెండ్డు పుట్లు సేను లెక్క ఖ టించిన తోంటను పుష్ప నిత్యమై సేవంత్తిపువులు వేయించి పట్టబాలును జాదులు . లెక్క నడిమి తోంట రడ్డికిని అమట్టెడకిని నర్సుమంద అనే మంద కిచ్చితిమి SII V, 110 (శ 1289)

జాపితా· *japitā* (హిం జాబితా) పట్టి *List, an inventory* పదాలు ఊళ్ళ సిద్ధాయమున్ను శ్రీ గండ కస్తూరి కర్పూరములు మొద లైన యీ పదార్థాలు లెక్కను దెహై రెండు నియోగాలకు జాపితాల కున్ను స్థానత్రయాలకున్ను నడిపికొని HAS 19–38 (శ 1242)

జి

జితంభగవతా *jitambhagavatā* భగవానునకు జయ మగుగాక ఈ శాసనములో బుద్ధభగవాను నుద్దేశించి చెప్పబడినది *Invocation to God Buddha at the beginning of the inscription* స్వస్తి జితంభగవతా తేన సంబుద్ధేన కృపాత్మనా నిర్వాణప్రాప్తయే యేన సద్యోమార్గః ప్రదర్శితః॥ (విష్ణుకుండిన గోవిందవర్మ శాసనము) భారతి - జూన్ - 1965 (540 546 *A D*)

జినభవనము *jinabhavanamu* జైన దేవాలయము *A Jaina temple* చూ జినేంద్రపదపద్మార్చకుడు రెండవ అమ్మరాజు మచిలీపట్నము శాసనము

జినవ్రతచరితుడు *jinavratacaritudu* జైనవ్రతావలంబకుఁడు *A person who adopts the Jaina faith* చూ జినేంద్రపద పద్మార్చకుడు రెండవ అమ్మరాజు మచిలీపట్నం శాసనము

జినశాసనము *jinaśāsanamu* జినధర్మము *The holy doctrine of Jina* శాసనప్రారంభము భద్రమస్తు భగవతే జినశాసనాయ। నోలంబ శ్రీవిజయుని దానవులపాడు శాసనము 11 వ శతాబ్దము

జినాలయము. *jinālayamu* జైనదేవాలయము *The temple of Jina* (అమ్మరాజ విజయాదిత్యుని సేనాపతి దుర్గరాజు నిర్మించిన జినాలయము) తేన కృతో ధర్మపురీ దక్షిణదిశి సజ్జినాలయ చారుతరః కటకాభరణ శుభాంకితనామ చ పుణ్యాలయే వసతి॥ రెండవ అమ్మరాజు మలియంపూడి శాసనము EI IX, 6

జినాశ్రయము *jināśrayamu* సమస్తజనులకు ఉనికిపట్టు ఆధారము *A resting place or abode for people*

> గంగాబియ చెఱువన యొ
> ద్దం గేశవదేవు గుడియు దమ్మకస్థితి త
> త్సంగతి విప్రులకును సం
> ద్యాంగన గొలువంగ జినాశ్రయము సేసితి నేన్।
>
> HAS 13–56 (శ 1092)

జినేంద్రపదపద్మార్చకుడు . *jinēmdrapadapadmārcakudu* జినేంద్రపాదపద్మారాధకుఁడు *A worshipper of the lotus feet of the Lord Jina* మానవదేవో జినేంద్రపదపద్మార్చకో। తస్య పతి మేండాంబో। సీతేవ పతివ్రతా। జినవ్రతచరితా। తజ్జౌ సుతౌ ప్రసిద్ధౌ। భీమనరవాహనాఖ్యౌ। తౌ జాతౌ జైనధర్మనిరత చరిత్రౌ। శ్రీమ చ్చాళుక్య భీమక్షితిపతి కృపయా లబ్ధసామంతచిహ్నౌ। జైనాచార్యః యదీయాగురు రఖిలగుణశ్చంద్రసేనాఖ్యశిష్యః। శాస్త్రజ్ఞో న్నార్థసేనో మునిసుత జయసేనో మునిర్ధీశాశ్చా। శ్రావకాచారపవనక ముజన

త్కుల్లకార్యజ్జకానామ్। తస్మైతాభ్యాం రాజభీమనరవాహనాభ్యాం విజయవాటికాయాం జినభవనయుగనిర్మ్మిత తద్ధర్మ్మార్త్థ్య ధర్మ్మాభి స్యవ్వకరపరిహారం దేవభోగకృత్య పెద్దగాండివఱ్ఱునామ గ్రామేద త్తః। —రెండవ అమ్మరాజు మచిలీపట్న శాసనము EI XXIV, 38.

జియ్య *jiyya* శివాలయములోని పూజారి ఆ పూజారుల నామాంత్య ప్రత్యయము *A priest of the saiva temple, suffix to their names* వల్లభేశ్వరదేవర ఇ దేవరపూజారులు ఒడజియ్య పోతజియ్య అంనజియ్య మద్దజియ్య అప్పిజియ్య SII V, 589 (శ 1269)

జియ్యరు *jiyyaru* ప్రభువు *Master* శ్రీమద్రాజరాజదేవర దివ్య శ్రీపాదశేవకాభయదాయమాన మహాసామంత జియ్యరువారు NI Ongole, 51 (శ 1077)

జీ

జీతరావు *jitathāvu* జీతవృత్తి *Endowment for the livelihood* శ్రీగోపినాథదేవర వ్రిత్తిక్షేత్రాలు సేసన క్రమము రంగ భోగాలవారి జీతరావులు జీతరావులవారు ౪ కూను వెలివొలము ఖ ౧౬ న ౪ SII X, 422 (శ 1191).

జీతపట్టు *jītapattu* జీవనాధార మగు స్థితి స్థలము *Place or abode granted for maintainance* సారకినాణ్టిలోవలం దన జీత వట్టైన మఱుచెఱ్వు SII X, 690 (శ 1061)

జీతభుక్తి. *jītabhukti* జీవితభుక్తి *Wages or salary for the livelihood.* (1) వీరకమ్మటా శ్రీభండారమునం బెట్టిన గండమాడలు నలుభఒక్కొణ్టి పొలి ఈ మాడలు ఇర్వయింటికి ఈ కృంద్ది వ్యవస్థన ఇర్వంద్రు పానులు ఇద్దఱు మద్దెలకాంద్రకు వీరలతోడి చలివిసంపదలు జీతభుక్తులు చెల్లునట్టుంగాం బెట్టితి SII V, 1188 (శ 1172) (2) ఈ రెండు నిబంధాలకు నిత్యపడి రెండు కుంచాల కూడున్ను ఈ నెనక జీతభుక్తులు ఆచంద్రార్కంము శ్రీభండారాన చెల్లంగలయది SII VI, 936 (శ 1202)

జీతవర్తన *jītavartana* జీతవృత్తి *Payment of wages for the livelihood* శ్రీ కొమార హంబీరదేవు మహాపాత్రులు బెజవాడ నారాయణదేవర నగరు కొలిచిన నానాశావకులకున్ను వెనకపాడు అష్టభోగతేజస్వామ్యంగాను జీతవర్తనలకు యిచ్చిన ధర్మ్మశాసనం। SII X, 740

జీతాలపొలము *jītālapolamu* జీవనార్థ మనుభవించుచున్న భూమి. *Land or field granted for livelihood or maintainance* విట్టలనాయుండును గోకినాయుండును తమ ఆతుమూండి జీతాలపొలము లోన గోపాళదేవరకు పెట్టిన క్షేత్రము పందుము దీని పొరువున పొట్ట పల్లి దక్షిణమున ఆతుమూండి ఎక్కటులు పెట్టన క్షేత్రము పుట్టెండు .. SII X, 377

జీను *jinu* క్షీరనైవేద్యము *An offering of milk* ఒడ్డాది పెద్దనపెగడ కొడుకు వరదనపెగడ శ్రీనరసిహ్యనాథునికి నిత్య మును రాత్రిధూపా అవసరమందు జీను ఆరగింపను చిత్రుఖల్లరి వశమునం బెట్టిన మోదలు ౨౫ SII VI, 874 (శ 1299).

జీయ్య *jiyya* (క జీయ్య) ప్రభువు అధికారి *Master (K)* శ్రీకూర్మ్మనాథునికి చాలుక్య చక్రవర్తులైన మానవ్యసగోత్రులు శ్రీ పురుషోత్తమదేవ జీయ్యనంగ్గారి సుపుత్రుం డైన శ్రీ విశ్వనాథదేవ జీయ్యన EI V, 4 (శ 1281)

జీవగ్రాహము *jivagrāhamu* ప్రాణగ్రహణము ప్రాణముతో నిర్బంధము *Seizure of living being* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయలు పూర్వ్వ దిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి పాత్రసామంతులాను మన్నెవారిని జీవగ్రాహముగా పట్టుకొని వారికి అభయదానం ఇచ్చి SII V, 248 (శ 1437)

జీవధనము *jivadhanamu* గవాదిరూప ధనము *Live stock, cattle (K)* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట గణపతిదేవరాజులు మూలస్థాన మహాదేవరకు నాదిండ్ల ఎల్లకాలమును బండి జానిసగుఱ్ఱమును తెచ్చి నమ్మిన మాడం గేసరి వీసాలు ౨ తక్కిన జీవధనము నమ్మిన గేసరివీసాలు ౨ SII X, 358 (శ 1180)

జీవితమాడ. *jīvitamāda* రొక్కరూపముగా నిచ్చిన జీతము *Wages paid in coin or in the shape of money* కులోత్తుంగ్గ చోడశత్రమునకుం ఇంద్దలి పురోహితునికి దిన ౧ కిం బ్రాకు ౩ సంవత్సర జీవితమాడ ౩ వణ్డెడి బ్రాహ్మనికిం బ్రా కు ౩ జీవిత చి ౭ కఱ్ఱపనివానికిం బ్రా కు ౩ జీవితమాడ ౧ వడ్లుం బ్రాలును డంచ్చి యెంగ్గి ల్లెత్తి నీడ్లు దెచ్చువాణ్డు వాణ్డ్రిన్దఱకుం బ్రా కు ౩ జీవితమాడ ౧ చి ౩ ఇమ్మార్గ్గమున నాచంద్రార్కము నడపంగలవారు SII IV, 1015 (శ 1006)

జీవితము. *jīvitamu* మనుగడ బ్రదుకు *Life, existence* మాణిసి చేసిన దొసంబునకు వాని జీవితంబ దణ్డువు (కొఱవి శాసనము) APGAS, 9 2

జీవితము *jīvitamu*, పన్ను లేకుండ బహుమానరూపముగాఁగాని, నిత్య జీవనమార్గమునకుఁగాని యిచ్చిన భూమి *Subsistence, a grant of land rent free for maintainance or as a reward (W).* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కన్నరదేవ చోడమహారాజులు శ్రీమతు సూరపరాజులు దమ జీవితం బైన కాశేపల్లిం గోమ్మీశ్వరదేవర కముదు నకు ని చ్చిన చేను SII. X, 75 (శ 10)

జీవితవర్గము *jīvitavargamu* జీవితవర్తనము జీవితము పన్ను లేకుండ జీవితభుక్తికొఱకుగాని, పారితోషికముగాఁగాని యిచ్చిన భూమి లేక గ్రామము *A grant of land or village made without payment of rent for the maintainance or as a reward* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బల్లిచోడమహారాజులు మా జీవిత వర్గమైన గుండికఱ్ఱిలోని మన్యపల్లి NI Darsi, 48 – 49 (శ 1067 - 1088)

జె

జెహదా: *jehadā* (స జహద్ హిం జహాద్) హోదా, ఉద్యోగము *Office* అమారతు అయాలతు పనహా మొకర్రబుల హాజరతు అకాకాని అవారు సుబేదారుల జెహద హైదరాబాద్ను సుబా చేస్తువుండంగా SII. X, 772 (శ 1618)

జే

జేగంటలవాడు: *jēgamṭalavāḍu* జేగంటను వాయించువాడు *Person who rings the gong or bell* శ్రీ గోపినాథదేవర వృత్తి క్షేత్రాలు సేసిన క్రమము। జేగంటలవారు ౨ కి న ౧౦ SII X, 422. (శ 1191)

జేఘంట *jēghamṭa* జేగంట *A gong or bell* మల్లప్రోలి చిమ్మిశ్వర దేవరకు దాదయనాయం వారు పెట్టిన సొమ్ములు జేఘంటలు ౨ SII X, 451 (శ 1202)

జై

జైనధర్మనిరతచరిత్రుడు *jainadharmaniratacaritruḍu* జైన ధర్మానుష్ఠానపరుఁడు *A person who is devoted or attached to Jaina religion* చూ జినేంద్రపదపద్మార్చకుడు *See 'Jinēm-drapadapadmārcaka'*

జైనాచార్యుడు. *jaināčāryuḍu* జైనముని *A Jaina ascetic* చూ జినేంద్రపదపద్మార్చకుడు *See Jinēmdrapadapadmā-rcakuḍu*

జొ

జొన్నక్షేత్రము. *jonnaskētramu* జొన్నలు పండు నేల *The field where cholam is cultivated* ఉత్తరదిశ ముమ్మడిభీమకొలం బది వుట్ల వడ్లపట్టు బొన్నక్షేత్రం (జొన్నక్షేత్రం) చ భారతి స్వభాను శ్రావణము

జొన్ననేల *jonnanēla* జొన్న పండు భూమి *A land in which cholam is cultivated* (1) ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రాకర్కం పరాంతకో నృపతిః।—జొన్ననేల పుట్టి ౧ ణ్టికి చి ౮ SII IV, 1384. (2) శ్రీ విజయాదిత్యదేవరు నిరవద్యప్రోలివీట విజయంచేసి యుణ్డి మల్లీశ్వరమహాదేవి పట్టనమున వేంగ్గిమణ్డలమున ప్రజకు రాజరాజ మయ్యార్యద నిచ్చిన పత్రస్తశాసనస్థితి ఉపునేల పుట్టి ఒక్కంటికి చిన్నము లాలును మెట్టునేల వలనేల పుట్టి యొక్కంటికిం చిన్నములు నాలువును జొన్ననేల పుట్టి SII IV, 1243.

జొన్నభూమి *jonnabhūmi* జొన్ననేల జొన్న పండు భూమి *Same as Jonnanēla* నారాయణనంబి యైన ఆచార్యునకు ముమ్మడి భీమకొల నాచార్యభోగముగా నిచ్చిన యుడుపు భూమి ఖ జొన్నభూమి ఖ ४ SII V, 82

జొన్నలు. *jonnalu* సస్యవిశేషము యావనాళము *A variety of millet* జొన్నలు వీనికి గోనె ౧ కి అరపైకం తెఖను EI. VI, 235-239 (శ 1442)

జ్ఞా

జ్ఞాతిసామంతసన్నిధి. *jnātisāmamtasannidhi* జ్ఞాతులయొక్కయు, సామంతుల యొక్కయు సన్నిధానము సామంతులు = పొరుగింటి వారు *Neighbours Presence of cognate reletives and neighbours* గనకెపాడు బలంజగొడ్ల నారాయణదాసులు గోపాళదాసులు భావనారాయణదేవరకు ఇచ్చిరి గ్రామమధ్యే పూర్వాహ్నే జ్ఞాతిసామంతసన్నిధౌ హిరణ్యోదకదానేన ష మేదిని గచ్ఛతి ఇత్యాది ప్రమాణములతోం గూడ భావనారాయణదేవరకు ధారాపూర్వకము చేసి ఇచ్చిరి SII X, 435 (శ 1197)

జ్యే

జ్యేష్ఠము. *jyēsṭhamu* జ్యేష్ఠమాసము *The lunar month of Jyēstha* ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరాః ఏకానాశీతిః ౭౦౯ జ్యేష్ఠశుక్ల ద్వాదశ్యాం॥ (హస్తివర్మ నరసింగపల్లి శాసనము). EI XXIII, 10 (522 *AD*)

జ్యో

జ్యోతిర్మార్గనిరర్గళుడు *jyōtirmārga nirargaluḍu* జ్యోతిష శాస్త్రమునం దనర్గళపాండిత్యము కలవాడు *An expert in astrology* అనపోతారెడ్డి కొమ్ముచిక్కాలవలస శాసనము AHRS III, 223

జ్యోతిర్విదుడు *jyōtirviduḍu* జ్యోతిష్కుడు *Astrologer* అత్ర వ్యాకరణం వ్యాచక్షాణస్య వృత్త్యర్ధభాగ మేకః। పురాణవాచయితు రేకః। జ్యోతిర్విద ఏకం। EI V, 10 (శ 1024)

జ్యోతిష్కుడు· *jyōtiskuḍu* జ్యోతిశ్శాస్త్రము దెలిసినవాడు *Astrologer* అనవోతజ్యోతిష్కరి యేటూరి కొమ్మయార్యః రె సం పు 23 (శ 1280)

జోస్యు. *jyōsyu* (సం జౌతిషికః) జోస్యుడు జౌతిషికుఁడు *Astrologer* (1) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ్గ రాజేంద్ర చోడయరాజుల జోస్యు నల్లయభట్టు SII IV, 1078 (2) శ్రీ మత్తడ్కలపూండి అయ్యనీశ్వర శ్రీ మహాదేవరకుం దడుకులపూండి జోస్య గోవిందభట్టు SII. V, 195 (శ 1126)

జోస్యులు. *jyōsyulu* జ్యోతిష్కుడు *Astrologer* ముష్టూరి తిపాలఝుల కొడుకు వసిష్ఠగోత్రం గౌతమజోస్యులు SII IV, 1355

ట

ట: *ṭa* టంకమునకు సాంకేతికాక్షరము *Abbreviation for the word tamka (coin)* శ్రీ భావనారాయణ పెరుమాళకు కాటమ రెడ్డి పెత్తయ్యరెడ్డి దత్తం చోడసముద్రం తూర్పున బృందావనముకు చేను యటికాల చెఱువు వడుమటి పొలము ఖ ౨ కు క్రయముగాను నగరికి చెల్లించిన టంకాలు ట ౪౦ SII V, 7 (శ 1810)

టంకము• *ṭamkamu* (సం టంకః) నిష్కము పదియాఱు డబ్బుల బంగారు నాణెము (శ ర) *A stamped coin (A)* చూడుడు 'ట' *See ṭa above*

టా

టావు *ṭāvu* ఠావు ఉపాధి జీవితభుక్తి *Resource, Livelihood* కొమరగిరిరెడ్డి ప్రధాని కాటమరెడ్డి వేమిరెడ్డింగారు తమకు ఇష్టార్థ సిద్ధిగాను శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను ఒక దొండవనమాల చాతింపను రెండు కుంచాల ప్రసదము టావు గాంబటి SII VI, 781. (శ 1808)

టి

టి *ṭi* ఔపవిభక్తికము *The singular inflexion of the nouns denoting time* (1) అప్పుడు+టి=మంత్రబోనము నప్పటికి SII. IV, 1323 (శ 1087) (2) ఱేపు+టి=ఱేపటి సంధ్యాకీరన్న పదము పాలు SII IV, 1176–A (శ 1059)

ఠ. *ṭha* టవర్గ ద్వితీయాక్షరము మహాప్రాణము, వర్గ ప్రథమాక్షరమును అల్పప్రాణమును నగు 'ట'కారమునకు మారుగా వర్గ ద్వితీయాక్షరమును, మహాప్రాణమును నగు 'ఠ' కొన్ని శాసనపదములం దుపయోగింపబడినది *The use of aspirate second letter for the non-aspirate first letter (tha for ta) in certain words of the inscriptions* అద్రిష్ఠము SII V, 1196 (శ 1276) అభీష్ఠార్థసిద్ధి SII VI, 950 (శ 1846)

ఠా

ఠాణ *thāna* ఠాణ్యము సైనికనివేశము *An encampment* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కృష్ణరాయలయ్యవారు కళ్యాణకలుబరిగిలో ఠాణవేసిరి గనుక JAHPS IV, P 199–202

ఠాణెము *ṭhānemu* (సం స్థానమ్ త ఠానం హిం ఠాణా) అధికారు లుండు స్థలము సైన్యస్థావరము *A station under civil authority, an encampment military post (W)* శ్రీ కుతుపన మలకవొడయులుంగారు రాజమహేంద్రావరదుర్గము విజయముచేశి పుచుకొని॥ యీతకోట స్థలము ఠాణెము దీర్చను॥ కంచం హుసని కొమారుండు హసంబేగును అంటిశేను। ప్రజలు జయశెట్టి ఠాణెము పేరునుంను। SII V, 108

ఠాణేదారి *ṭhānēdāri* ఠాణేదారుపదవి *The office of a thānēdāru* కొండపల్లి ఠాణేదారి అత్తమియ్యంగారున్ను సైబు ఠాణేదారి ఆదిర జాలగారికిన్ని ఠాణేదార్ల పేరను కంథం వేయించ్చుమని SII X, 745 (శ 1452)

ఠాణేదారు• *ṭhānēdāru* ఠాణాపై అధికారి స్వల్ప సైన్యముపై నధికారము వహించి, దేశము సంరక్షించుచు, పన్నులు రాబట్టు ఉద్యోగి *An officer in charge of a thana An officer employed with a small irregular force in protecting the country and enforcing the payment of revenue (W)* ఠాణేదారి అత్తామియ్య సైబు ఠాణేదారి అయిదరజాలాంగారున్న మల్కవొడయులుంగారికి అరదాసు పంప్ప నవధరించిరి పంప్పితేను మల్కవొడయులుంగారు అంద్ది శాతసుంఖం మాని ఠాణేదాల పేరను కంథంవేయించ్చ మని కురుచకత్తు పంప్ప SII X, 745 (శ 1452)

ఠావు *ṭhāvu* తావు (క ఠావు) స్థలము స్థానము *A place a spot*

> ఎఱిపెట్టె నఖండదీపములు వేక్కఁల ఠావుల నెల్లం దన్నుం జేం
> బట్టిన యాశ్రితులు బుధుల బంధులం జేకొని ప్రోచె వైరులను
> మెట్టిధరిత్రియెల్ల నిరమిత్రము సేయంగం బూనెం జేమ్మిఁతో
> దట్టుండు గోంకభూపతికిం దామవపుత్రుండు సచ్చరిత్రమెయిని
>
> SII X, 111 (శ 1064)

ఠావునపెట్టు *ṭhāvunapeṭṭu* నెలకొల్పు స్థిరపఱచు *To establish, to fix* మా ౪ ట్టికి కుంచప్రసాదము ఠావునపెట్టె ఈ ప్రసాదము నిత్యకుడిచి వీరికి పుణ్యముగ శ్రీ నరసింహుని నిత్యమున్ను తిరుమాల వెటంగలాండు SII VI, 716 (శ 1269)

డ

డంకోళగోత్రము· *damkōlagōtramu* బ్రాహ్మణేతర గోత్రము ఒక వైశ్య కులగోత్రము *The lineage of a Vaisya* శ్రీ మాన జ్జఙమశెట్టి రంగడిపతి ర్డంకోళగోత్రోద్భవః SII V, 1163 (శ 1206)

డంగు(డగ్గు). *damgu(daggu)* డంగుమ్రాను వృక్షవిశేషము *A kind of tree* దీనిక ఈ శాసనమున డంగ్గుతోడి పుట్టయు జమ్మి పట్టికి దక్షిణమువలని డగ్గుతోడి తట్టచింమానును డగ్గుమ్రానితోడి మెట్టయును EI V, 10 (శ 104)2

డంగ్గుంబ్రాలు *damggumbrālu* దంచి, శుభ్రము గావించిన బియ్యము *Grain clearred after pouding* (1) దివన పడిది గుండ్రల కుంచాలు ౩ పప్పు మ ౧ నేపుతిం SII IV,1014 (శ 960) (2) నానాదేశి యాగతులైన తపసులు బ్రాహ్మలునుంగా ముప్పణ్ధికుం బేరొక్కనికం బదిఎన్మిదియైన డంగ్గుంబ్రాలకు ౧ మ ౧ గోబ్రాహ్మణ ముప్పంద్రకు దిన ౧ ణ్టికి విడ్వం డంగ్గుంబ్రాలకు ౩ఎ మ౯ పప్పుకు ౩ నెయి మ ౩ SII IV, 1248 (శ 1084)

డంచు *damcu* దంచు, దంపు ధాన్యమునుగాని, బియ్యమునుగాని దంచు *To pound in a mortar to clean paddy or grain* వడ్లుంబ్రాలును డంచ్చి యెంగ్గి డ్లెత్తి నీడ్లు దెచ్చు నాణ్డు వాణ్డిద్ధఱకుం బ్రాకు ౩ జీవితమాడ ౧, చి-౩ SII IV, 1015

డకా *dakā* డక్క *A small double drum* దాక్షారామ భీమలింగానకు గౌరీశంకర వీరయ్యగారు సమర్పించినది చండ్లేశ్వర దేవరాను డకాను కంచుపళ్యెమున్ను SII IV, 1346

డగు *dagu* తగ్గు తఱుగు *Brokerage* స్వస్తి శ్రీపిథివి వల్లవ పట్టణంబున ఊరివారు తరిగళ్ళనడవరికి ఊరిస్వాముళ్ ఇస్తిన స్తితి రెణ్డు వాడల పట్టనావురకు అరియు డగు తెజెయు సిద్ధాయంబు దణ్డు దనవ రాధమును సర్వ్వబాధ పరియారువు ఊరుదాయ సెసి ఇచ్చి అహదన కరశాసనము ఆం సా ప వ వ 22-5

డబ్బు *dabbu* కాని, మూడు పైసలు విలువగల నాణెము *A coin of the value of three pies* పెమ్మ శిస్తుగల పయిర్ల భూమికి కుంటకు అణాన్ను తగ్గు శిస్తు పయిలకు డబ్బున్ను యీవలసినది NI Ongole, 5

డలఱు *dalaru* మాల *garland* (చూడుడు సంస్కృత భాగము) వీరి మనుమండు పురుషోత్తమనాయకుండు తమకు ఆయుష్కామార్థ సిద్ధిగా శ్రీ జయంతినాటిరాత్రి శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి ఆరగింప్ప నైవేద్యములు అప్పాలు డలఱు పాయసాలు లోనైన వస్తువులకు శ్రీ భండారమున ఒడుగు గండమాడలు "ప్రాదనాచంద్రతారం హరి ధరణిధరాధీశితుః శ్రీ జయంతీజాతః శ్రీకృష్ణమూర్తేర్విధరసలసత్ భూది నైవేద్యహేతోః సుకన్ది సౌగన్ది మాలాః శ్రీమన్ నృసింహస్య సమ ర్పణాయ SII VI, 896 (శ 1209)

డా

డాకాలము *dākālamu* వేసవికాలము *Summer* దీనిలో నేను వుట్ల భూమి గంగ్గనారాయణ బ్రహ్మదేయమున మాధవ షడంగవుల కొడ్కు మొదలుగా నేవురు బ్రాహ్మణులకు అగ్రానమునకు విద్యా ఛత్రమునకుంగా నిచ్చి ఇంద్ద సీతుంగాలమునకు అగుష్టియు డాకాలము నకుం జలివంద్దిరియుం బెట్టించి SII V, 1342

డాపల *dāpala* ఎడమప్రక్క *Left side* ఆ పురహారునకు వలపల డాపల శాశ్వతము లై బెడ గడరంగా దీపింపంగ వేంగిన కులదీపకుం డై రెం డఖండదీపము లిచ్చెన్ SII X, 115 (శ 1066)

డి

డిగ్గిలి *diggili* క్రింది లేక దిగువ భాగము *The low or under neath portion* శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకు పురవరి మంచ్చి పెగ్గడ అఖణ్డవత్తి దీపమునకుం బెట్టిన మాడ లేనింట్టికి పూలిచెఱువు డిగ్గిలి పుట్టెండు నేల నడపంగలవారు SII V, 1058

డిగ్గు. *diggu* దిగువ భాగము క్రిందికి ప్రసరించు *Coming down or descending* దక్షిణతః పెంకెఱువు కట్ట డిగ్గు(నా)లి త్రోవ EI VI, 36.

డె

డెబ్బైమూండు *debbaimūmdu* డెబ్బదిమూఁడు *Seventy three* ఒక అఖండదీపము వెలుంగుటకుం బెట్టిన మోదాలు డెబ్బైమూండు ౭౩ SII VI, 834. (శ 1286)

డొ

డొంళ్లునాగసరపువారు *domllunāgasarapuvāru* డోళ్లు నాగ స్వరమును వాయించువారు *Drummers and pipers* పాతూ వెంకటపతిరాజుంగారు వంజివాంక చన్నాయనికి శావసేసి నప్పించించి నట్టువాండ్లు డొంళ్లునాగసరపువారికిన్ని భోగమువార్కింన్ని యొసఁరచిన ధర్మశాసనక్రమము NI Gudur, 110 (శ 1586)

డో

డోఱో(లో)త్సవము: *dōrō(lō)tsavamu* డోల+ఉత్సవము డోలా సంస్థాపనార్థము నిర్మింపబడిన ప్రత్యేక మంటపములో నుయ్యాల నలంక రించి, దేవుని దేవీసహితముగా నందుంచి, మెలమెల్లగా నద్దాని నూపుచు

చేయు ఉత్సవము *The festival celebrated byplacing the deity in a swing in the pillanedhall, that is specially constructed for the purpose* (1) శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవర దవనపున్నము నాంటి దోలోత్సవమునాంటి అవిబలి అర్చనలకు ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజుదేవి అక్కాసాన్కి నోముగా అర్జునదేవండు శెట్టిన మడువాడను యూరు ఒక్కండు SII IV, 1373 (శ 1197) (2) మత్స్యకులతిలక అర్జునదేవ రాజులదేవి అక్కమదేవి శ్రీ మద్దాక్షారామ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం జైత్రదవనపర్వణమి డోలోత్సవమునాంట్టి హవిబల్యాది అర్చనకు ఒడ్డాది లోపలి మఱువాడి ఊరుశెట్టి SII IV, 1368 (శ 1209)

డోలుగడవేసి ఆడెదొమ్మర్లు *dōlugadavēsi ādedommarlu.* గడ కట్టియాడి, డోలువాయించి యాడి జీవనముచేయు నొక జాతి *Dommaras who play on drums and perform feats poles* డోలుగడవేఁ ఆడె దొమ్మలుఁ NI Atmakur, 58

డోళామండపము *dōlāmamdapamu* దేవుని డోలోత్సవమునకై నిర్మింపఁబడిన ప్రత్యేక మండపము *The mandapa where the function of swinging an idol in a swinging lot, is held* కూమఁనాథస్య పురీయాం। శ్రీమాన్ నాగశ్యగోత్రే విచరతి దధునాం చోత్కశే దిగ్విభాగే। డోళామండప నిమాఁణం సాక్షాదాచంద్రతారకం। మధ్యాన కల్పవృక్షాయం। సింగనాఖ్యోగుణాకరః॥ SII V, 1210 (శ 1374)

త

తంగడు. *tamgadu* తంగేడు "కొండకోనల్లోను నల్లరేగడి నేలల్లోను చిట్టిపొదగా పెరిగే కలుపుమొక్క కంచెగాను వేస్తారు" (వృ వ కో) *Cassia auriculata* దీని ఉత్తరమునం కొల్లిప్రోలును బొత్తెపినాణ్టి చేంబ్రోలును గూడినచోటి తంగ్గడుం జెట్టున పుట్టయును EI V, 10 (శ 1024)

తంతువాయకుడు *tamtuvāyakudu* సాలెవాడు శాసనములో సాలెవాండ్రపై పన్ను సూచితము *A weaver A tax on weavers is indicated in the inscpiption*

> అస్మిన్ గ్రామే లోహ చర్మకారణ కూపదర్శక
> తంతువాయ ద్యూత దేయాదీని చ EI XXIV, 43

తంత్రపాలుడు *tamtrapāludu* సేనాపతి సహాయరాయబారి *An officer like 'Charge (d' affaires) One charged with minor affairs, deputy ambassador at a minor court (H of D)* శ్రీ మన్మహామడ్డశేశ్వర కాకతి గణపతిదేవ మహారాజుల తంత్రపాల ప్రోలరౌతు కొడుకులు ఎక్కినాయకుని రుద్రినాయకుని పినరుద్రినాయకుని రాజినాయకుని ప్రోలినాయకుని లిచ్చిన వృత్తి। SII X, 263 (శ 1140)

తంబకడువ *tambakaduva* (సం తాంబ్రకుంభమ్) రాగికడువ *Vessel made of copper* పిత్తళ పెద్దఅద్యెనకాలు ౧ను తంబ కడువలు ౨ ను "స్నపనజలమిళత్తాంబ్రకుంభద్వయం చ" SII. VI, 904 (శ 1218)

తంబకాయ *tambakāya* రాగికాయ *Staff made of copper* కళింగపరీశ శ్రీకరణ పొట్టనాయుండు పాత్ర శ్రీశేఖరిజియ్య దత్తము తంబకాయల తోడి శ్వేతచామరలు రెండు ఇ రెండు చామరలు శ్రీ కూమ్మఁరాయని ఉభయధూపాల కొలువంగలము SII. V, 1173

తంబకుండ *tambakumda* రాగికుండ *Copper vessel, pot* ఈ దత్తము తంబకుండ ౧ ల ఎత్తు పలములు ౪౦ SII. V, 1216 (శ 1136)

తంబగరయ *tambagaraya* రాగికుండ లేక రాగిముంత (దేవుని స్నపనము) *Copper vessel (for fetching water for the daily bath of the idol)* శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను తిరుమజ్జన అవసరనకు జలకము కుండెడు తేను పెట్టిన తాంభగరయా ఒకటి SII VI, 791 (శ 1285)

తంబముంత: *tambamumta* రాగికడవ *A copper vessel* చూడుడు తంబకుండ శ్రీబలి అవసరమునా పట్టను పెటిన ఇనూపకవ దివియ కోలలు పరియును తంబముంత్త ఒక్కండు SII 1265. (శ 1129)

తంబుల్ *tambul* (త తంబు) తమ్ములు తమ్ముఁడు *Younger brother* కూచ పోఱియారి తంబుల్ EI XXVII, 42 K (600 - 700 AD)

తంము (తమ్ము) *tammu* (త తంబు) తమ్ముఁడు (అంత్యవర్ణ లోపనూర్నరూపము) *Younger brother* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర పరిచ్ఛేద భీమరాజులకూ తంము భీమరాజులకూ ధమ్మఁముగాను SII X, 441 (శ 1199)

తక్క *takka* తప్ప వినార్థకము *Residue, except* ఎఱక సానమ్మంగారు శ్రీ ఎఱకేశ్వరదేవరకు సమస్త పూజార్థమై ఎఱక పురమునం దమపెట్టిన దేవబ్రాహ్మణ వృత్తులు దక్కమన్నంత వెలిపొల మున్ను. సర్వఁనమస్యము అచంద్రాక్కఁముగా నిచ్చె HAS 13-42 (శ. 1187)

తగడ్లు. *tagadlu* (క తగరు ఏ తగడు) మగగొఱ్ఱె పొట్టేలు పశుసంతతి వృద్ధికై, ఆడుగొఱ్ఱెలతో మగగొఱ్ఱెల దానమిచ్చి నిత్యదీపారాధన కాటంకము లేకుండఁగా జేయు దానపద్ధతి సూచితము *Rams granted for procreation, so that the prageny will be perpectuated for supply of ghee* శ్రీ మదమరేశ్వర మహాదేవరకు శ్రీ మత్కవలియ సింగ్గనపెగ్గడ్లు దమ తల్లిదండ్రులకు ధమ్మార్త్థముగా నొకదీపమునకు నాచెపొంగు భీమనకొడ్కు వల్లెన వసమున నొకదీపమునకుం బెట్టిన గొఱియలు డెబ్బైయేను ఎనికబోయని మారె వసమున నొకదీపమునకుం బెట్టిన గొఱియలు డెబ్బైయేను రెండు గర్భులయందుం బెట్టిన తగడ్లు రెండు SII VI, 218 (శ 1079)

తగ్గునేల *taggunēla* పల్లపుభూమి *Low land* దేవర భండారువు వరిచేనిలోన సగం బాలికిచ్చికొనువారు మోంకతిసాసులు NI Kandukur, 22 (శ 1159)

తటాకప్రతిష్ఠ *taṭākapratiṣṭa* తటాక నిర్మాణము *The consecration of a tank* కట్టిగ కంట్లినాయనింగారి కొడుకు భావినాయనింగారికి అంగజీతానకు బోయవీళ్ళలో నిచ్చిన గుమ్మళ్ళపాటి పొలములోను ఆ భావినాయనింగారు తమ తంముడు గంగినాయనింగారికి సుకృతముగాను స్వర్గాదిభోగాలు గలుగునట్లుగాను ఆ గంగ్గినాయనింగారి పేరను గంగసముద్రమని చెరువుగట్టించి చేసిన ధమ్మశాసనము ఈ తటాకప్రతిష్టప్పుడు NI Kanigiri, 4 (శ 1388)

తటాకమాతృకము: *taṭākamātṛkamu* తటాకజలాధారమైన భూమి నదీమాతృకమువంటిది *Tank nourished, or fed land* ఇత్యుత్తమ ఫలం శ్రుత్వా భవదూరమహీపతిః తటాకమాతృకాముర్వీం ధర్మాత్మా కర్తుముద్యతః (పొరుమామిళ్ళ శాసనము) EI XIV, 4 (శ 1291)

తటాకము: *taṭākamu* (సం తడాగం) చెఱువు *Tank* శ్రీ కులోత్తుంగచోడగొంకరిరాజుల పెట్టిన గద్యల పహిణ్డిబొలగమును గాంగేయరాయమణ్డపమునుం గొట్టారమణ్డపము గట్టించి దవనవనమును దటాకము SII IV, 1142 (శ 1064)

తట్టు: *taṭṭu* దిక్కు *Quarter* దామెర తింమ్మానాఇనింగారు తెల్లంగడ్డ చెరువు గట్టించ్చి గంగాదేవిని శేఇంచ్చి ప్రతిష్టశేయించి ఆ దేవరకు తూప్పుతట్టున కుచ్చల చేను ధారవోశి ఇచ్చిన ధర్మశాసనం NI Darsi, 73 (శ 1509)

తథాతిథి *tathātithi* తత్కాలమైన తిథి *The same date* (1) సాళువ గోవిందయ్యగారు గజతిమ్మాపురం గ్రామానను తథాతిథి సివరాత్రి పుణ్యకాలమందు విజయనగరం విరూపాక్షదేవుని సంన్నితిని దారవోశి ఇచిన రేగటిచేను SII IV, 800 (శ 1485) (2) తథాతిథి శ్రీకృష్ణాష్టమి పుణ్యకాలానను SII. IV, 686 (శ 1502)

తనఖా: *tanakhā* (ప తన్ఖాహ్ హిం తనఖామ్) భూసంబంధమైన పన్ను *Assignment of revenue (B)* పరిమి తనఖా మహారాజు కిల్లెమజుకూరువారు గరకసా శికారు చేస్తు ఉండ్డంగ్గాను ఆ కాండికొండ్డ సీమతువారున్ను ఆ పరిమివారున్ను దరహాజురుకు వచ్చి మాల్కుచేశిరి వాలో ఊళవారు అన్నవివరం భోగవట్ట కాండికొండదేశాని పరిమి పొలముగాదు ఆ పరిమివారు లేని గరకసాచేస్తున్నారని మాల్కు చేశిరి అయితే ఆ పొలము కాండికొండ్డది అయిన్ని భోగవట్టా కాండికొండ్డది అయిన్ని ఆ పరిమివారు కాండ్డికొండ్డపొలము గరకసాచేసేది యేమి వనిన్నా బరనిసుబత్తు సాలాకాదు భోగవట్టాపొలము SII. X, 759 (శ 1586)

తన, తమ *tana, tama* తాను *One self* (1) శ్రీమతు భండారము గుండనపెగ్గడ కొడ్కు ప్రోలియపెగ్గడ తనకు ధర్మార్థముగా ఆచంద్రార్కముగా శ్రీ కేశవదేవరకు మధ్యరాత్రి నివేద్యమునకు నాందింప్ల పడ్మటం దమ కట్టించ్చిన చెఱువు వెనుక నిచ్చిన నీరునేల మత్తురు ఒక్కటి SII IV, 687 (శ 1077) (2) శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర మండెరాజు శ్రీ కేశవదేవరకు నైవేద్యార్థముగా నాదింప్ల వాయువ్యమునం దన కట్టించిన మల్లసముద్రము వెనక నిచ్చిన నీరునేల మత్తురు ఒకటి SII IV, 685 (శ 1095)

తపస్యము *tapasyamu* ఫాల్గుణమాసము *The eleventh lunar month* శాకే రస మునే శానగణితానందవత్సరే। తపస్యే శుక్లపక్షస్య దశమ్యాం సోమవాసరే NI CP, 17. (శ 1176)

తపోజనులు: *tapōjanulu* సన్యాసులు *Ascetics* శ్రీమతు మహా మండలేశ్వర కన్నరదేవండు మూడుపుట్లనేల త్రిన్దికంటి మల్లికార్జున దేవరకు యిచ్చిన నేల రుద్రపండితులకును ప్రవిత్తి దీని జెడక రక్షించిన గంగకత్త వేవురు బ్రాహ్మణులకును వేవురు తపోజనులకును పెట్టిన ఫలము దీనిని నెవ్వరేని తప్పికొన్న గంగకత్త వేయి కవిలల జంపిన పాపమున బడుదురు SII X, 76.

తపోమాసము: *tapōmāsamu* మాఘమాసము *The lunar month magha* శ్రీ ధామ్నః శరభూపతేః శర గిరి ప్రద్యోత నైవ్వత్సరే సంఖ్యాతే విజయాఖ్య వత్సరే తపోమాసే దశమ్యాంతిథౌ। SII X, 534 (శ 1275)

తప్పికొన్న: *tappikonna* అపచారము చేసిన ఉల్లంఘించిన *To transgress, to depart from an agreement* దీనిని నెన్వరేని తప్పిగొన్న గంగకత్త వేయి కవిలల జంపిన పాపమున బడుదురు SII X, 76

తప్పిన: *tappina* అపచారముచేయు ఉల్లంఘించు *Failed to keepup the depart from an agreement* ఇ పుణ్యానకు తప్పిన వారు కులాచారాలకు వెలి తమ గురువులకు తప్పినవారు NI Kandukur, II.

తప్పు. *tappu* అపరాధము దోషము పాపము *An impropriety fault, sin* గండగండర గండమను జావళి నాయని కొడుకు మన్య భూమి నాయనింగారు తనదు తప్పు యీరయ నయపూర్వకం అరిబీరా సురత్రాణి శ్రీగిరినాంథునికి పులిచెరువు క్రింద నీరునేల NI Rapur, 78 (శ 1828)

తమలము: *tamalamu* (క తమ్ముల) తములము తాంబూలము *Betel with its ingredients, betelnut, chuman, spices etc*

మద్యలకాం(డ్రు ఆఱువురును అవుజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేళినాయకులుంగా వద్ద(డకు పేరు ఒక్కణ్ణి నిత్య రెండు కుంచాలు కూడును అర్ధ తమలమును ఈ సం(ప్రదాయము నట్టువునికి జీతము ఏిండాదికి నాలువు మాడలు ఎన్మిది చిన్నాలును నిత్య నాలువు కుంచ్చాలు కూడును తమల మొక్కండును SII V, 1188 (శ 1172)

తమాము. *tamāmu* (ప తమామ్ హిం తమామ్) పూర్తిగా *Completely* హాజరతు అకాకాని లవారు తమాము క శ సుబేదారుల జెహద హైదరాబాద్ను సుబా చేస్తువుండగా SII X, 772 (శ 1618)

తమ్మడి· *tammadi* (క తమ్మడి) శివాలయములోని పూజారి శివార్చనచేసి జీవించువాడు · *A priest of the Siva temple* కాకతీయ (ప్రతాపరు(ద్రదేవరాజులు వీరభ(ద్రేశ్వరదేవర గుడి తమ్మడి కేశవజీయవృత్తి। సంత గౌరీశ్వర పేర తమ్మడి చిలజియ న వగరవువాడ రు(ద్రేశ్వరదేవర తమ్మడి నగెజియ HAS 13-16

తమ్మలవారు. *tammalavāru* తమ్మళవారు శివార్చనచేసి జీవించెడు ఒక జాతివారు (క తమ్మడి) *The priest in a Siva temple* (శ్రీమూలస్థానం మల్లిఖార్జునదేవరకును తిరుమలదాను మహాపాత్రుండు నమప్పించ్చిన ఆవులను జేవటి పూంట పాలు మద్యేరంగ్గం మీందం బడం బిడుకువారు। మావటి పాలు దేవరకు నమప్పించ్చి తమ్మళవారు అనుభ వించువారు SII IV, 659 (శ 1447)

తరతరములు *tarataramulu* (తరము+తరము) వంశపరంపర *Generation after generation* దీని జేకొని నడపంగ్గం బూనె నిందు వెలసి యొప్పడుం దమ సానివృత్తింగా జేను కంటనకు న(గజుడు జక్కన ఘనుండు దరతరంబులు నాచం(ద్రతారకముగా SII V, 164 (శ 1091)

తరవరలు. *taravaralu* వస్తువిశేషము ఒక విధమైన సొమ్ము *An ornament* (శ్రీ నరహరి తీర్థ (శ్రీపాదాలు (శ్రీ కుమ్మరనథుని నగరి యంద్దు (శ్రీరామనాథునికి సీతావరుమేశ్వరిన్ని (శ్రీ లక్ష్మణదేవరున్ను (ప్రతిష్టించి పట్టు(తడు ౧ బద్దుఖండ ౧ తరవరలు ౨ా గా ఈంతవట్టు (శ్రీరామనాథునికి పెట్టెరి। SII V, 1172 (శ 1215)

తరుపుదారు *tarupudāru* (హిం తరఫ్‌దార్) పారుపత్తి *One who has a superintendence of a small district* కొనకొండ్ల పేట (శ్రీ కేశవనాథస్వామి (ప్రతిష్ఠాకాలమంద్దు హాజరతి సులుతాను అబ్దుల్ హస్యను కుదువుళహాగార్కి పుణ్యముగాను రామదాను తిమ్మర్సు తరుపుదారుని గార్కి తెలువుకొని యిచ్చిన ధర్మశాసనక్రమము SII X, 777 (శ 1662)

తర్కము· *tarkamu* ఆఱు అను సంఖ్యను సాంకేతిక పదము *A name for the numeral six* శాకాబ్దే గుణ తర్క ఖేందు గణితే SII X, 110 (శ 1068)

తల· *tala* తలము *Site, place* (గామసీమలు। కోరుమిల్లి పొలములో ను త్తరమించి పోయిన అడ్డపుం(దోవ దక్షిణము తలయ సీమా। ఉత్తరతః అడ్డపుం(దోవ దక్షిణము తలసుడ్డి తూర్పింంచి పోయిన కోరు మిల్లి పొలమును మావుడ్డేటి పొలము నడిమి అవుఋగడ్డలలోని పల్లము సీమా। ఆ సా వ వ సం 24-న 1

తలయీడుకొండ్లు *talayīdukāmdlu* తాకట్టుపెట్టినవారు *Mortagagees* (చూ ఆయగాండ్లు) (శాసనపరిష్కర్తలు ఈ పదమునకు తాకట్టుపెట్టినవారలని యర్థము చెప్పి, వీరిచ్చు రొక్కము మాన్యముగా దాన(ప్రతి(గహీతకు భూమి యివ్వబడినట్లు శాసనభావ మని (వాసిరి *(Exemption from the payment of fees to the mortagagees)*

తలరాసి· *talarāsi* (ప్రధాన పురుషుండు యజమాని *A chief or headman* (శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర కిలరమున నవ(బోల (ప్రోల యయు కాటబోల పణ్డయయు ఎఱియబోల శాదయయు తలరాసి నావయు జెరసిన బోలునల్వురుం SII IV, 1020 (శ 1090)

తలారి *talāri* ఆరెకుడు దేవాలయ పరిచారకులలో నొకడు *A watchman, one of the classes of temple servants* ఈ ధమ్మనవు కైకొని ఈ గుడి (శ్రీ కార్యకర్తవరులు జమ్మయాను తలారి పిచ్చయాను కొట్టారి కేసవదానని SII IV, 161 (శ 1219)

తలారికట్నము *talārikatnamu* తలవరి కట్నము ఉత్సవసమయము నందు చౌర్యాది ఉప(ద్రవములు లేకుండ సంరక్షించు ఉద్యోగి కిచ్చు వేతనము *The fees paid for watch and ward employed during the festival days* (శ్రీ మ(హారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర (శ్రీ వీర(ప్రతాపదేవరాయ మహారాయలుకుం బుణ్యముగాను దళవాయి దేవరాజయవడయుల వరస్యానతిం సేసిన ధమ్మనము (శ్రీ నరసిహ్మ దేవుని వసంతపున్నమ తిరునాళ్ళ మహోత్సవం పెండ్లికి రూకలూను దేవలం తీరువ లేక సుంకము తలారికట్నం నగరికట్నం నుచితముగాను మాని సర్వమాన్యం సేసి NI Ongole, 132 (శ 1365)

తలారికము *talārikamu* తలారిపన్ను *Tax or fees levied for the maintainence of a watchman* కాకతీయ రు(ద్రమదేవ మహారాజులకు తమ తల్లితం(డులకు ధమ్మనముగాను గుండికుక్షిలోన మద్దిపాడు అహిబలి అచనలకు అంగరంగ భోగాలకు ఆచం(ద్రార్కను ముగా నిచ్చితిమి తలారికము కానిక అన్నవారు గంగకల్గుం గవిలం జంప్పినవారు NI Ongole, 70 (శ 1197)

తలారితనము *talāritanamu* తలారి ఉద్యోగము *The office of prefect* శంఖు(బమ్మనకు భేరికి ఘంటకు తలారితనమునకు ఖం న ౧౦ SII VI, 207

తలారిపన్ను *talāripannu* తలవరి జీవితమునకై విధింపబడెడు పన్ను *Tax levied for the maintainence of a watchman* కాకతియ్య (ప్రతాప రు(ద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యముగాను స్వస్తి (శ్రీమతు మయి దేవతలంకంగారు కొండూరి స్థలమూడ్లు ౧౮ కి గల దేవ(ప్రిత్తులకు గడ్డుగ కానిక అమ్ముకిక సుంకాలుంను బంట్లెల ఆయముంను తలారి పంనూను యింతవట్టు మాంన్యము యిస్తిమి SII X, 521 (శ 1289)

తలాఱ(తలారి) *talāra(talāri)* నగరపాలకుడు నగరరక్షకుడు *Administrator of a city or a city police superintendent*

(1) కులోత్తుంగ ప్రిథివీశ్వరదేవ మహారాజుల తలా ముప్ప్రమాణి నాయకు కొడుకు తలాఅవల్లి నాయకుండు SII IV, 1100. (2) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల తలారి ముప్ప ఎఱి యమనాయకు కొడుకు ప్రమాణి నాయకుణ్డు SII IV, 1122 (శ 1061)

తలిగె(తళిగె) *talige(talige)* భోజనపాత్రము దేవునికి నివేదనము చేసిన అన్నము (క తళిగె త తళికై) *A metal plate (K) An offering of food to God* మా పేంటను గట్టించిన అగ్రహార ములో నిత్యదానం చేసుకవుండే యిరువై నలుగురు అయిగాండ్లు తిరుమాలి గెకు అరతలిగె లెఖ వండెండు తళిగెలున్ను SII V, 874. (శ 1542)

తలియ *taliya* తల్లి *Mother* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులో త్తుంగ చోడ గొంకరాజుల తలియ సూరాంబిక ప్రియతనయ ప్రోలమ SII VI, 178 (శ 1078)

తల్య *talya* తలియ తల్లి *Mother* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ చోడ గొంక్క రాజుల తల్య సూరమ కూంతుఋ ప్రోలమ SII IV, 1120 (శ 1078)

తల్లి *talli* జనని *Mother* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజుల తల్య సూరమ కూన్తుఋ ప్రోలమ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకం బెట్టిన అఖణ్డవర్తికి లోహదణ్డు ది ౧ వీర తమ తల్లి సూరమ పేరం బెట్టించిన ది ౧ SII IV, 1120 (శ 1078)

తళవార *talavāra* నగరరక్షకుడు *Police officer in - charge of a city* గ్రామేయక, రాజపురుష తళవార దండనాయక రాష్ట్రిక దూత భట నట చేటక పరిచారిక నియుక్త అధ్యక్ష ప్రశాస్త్రి, సమా హర్త్రి నాయక EI XXXI, 12 (రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము)

తళిఘప్రసాదము *talighaprasādamu* దేవునికి భోజనపాత్ర లేక కంచములో పెట్టి చేసిన నైవేద్యప్రసాదము *A remnant of food, fruit etc , that has been presented to the deity in a plate and received as a gift* మంగళగిరి శ్రీ నరసింహ్వులకు తాళపాక చినతిరుమలయ్యగారు తమ శ్రీరామానుజ కూటానకుగాను పొలివోటు గట్టి సమర్పించ్చి యిచ్చిన తల్లఙపాటి గడ్డికెక్షేత్రం ఇందుకు వినియోగం పెరుమాళ్ళు ఆరగించ్చిన తళిఘ ప్రసాదం శ్రీ వైష్ణవులకు జ ౪ కింన్ని చిరాపూరి ఆరాధ్యులకు రెండు వళ్ళ ప్రసాదమున్ను నంకీర్తన అరుకుప్పాడు భాగవతులకు ప్రసాదముల వ ౧ న్ను శ్రీరామానుజకూటం కావలివారికి వ ౧ న్ను శ్రీ వైష్ణవులు యెనమంద్ర కున్ను కలుపు చమరు కరియమొదు తళిఘెలకులు సహితం సమర్పణ SII IV, 710

తవ్వ *tavva* రెండు సోలల కొలఁదిగల మానవిశేషము *A dry-measure equal to two solas* దూవినాయకుణ్డునూ తెక్కిం గేళవ దేవరం ప్రతిష్ఠ సేసి గుడి గట్టించ్చి అఖణ్డమునకు . నిచ్చిన యినుప ఎడ్లు ౨౫ వినిం తేకొని నిత్య సానియంబాటి తవ్వెణ్డు నెయి వోయుచు సుఖముణుంగలవాణ్డి SII X, 79 (శ 1040).

తా

తాంటివ్రిక్షము . *tāmtivriksamu* తాడిచెట్టు *The palmyra tree* యీ తాటి యెవ్వరు నాంటిరి మాం భూమి ప్రజలకు బుద్ధిన్ని మతివిశేషమున్ను ధర్మమున్ను చిఱికుదురుగాను యీ తాడాకులనే పంచాంగాలు పురాణాలు శాస్త్రాలు ధర్మార్థక తలు వ్రాశి చదువంగానుఙు అంద్దు న్నుండ్డుంగాని బుద్ధిమాటలం తెప్పరాదు గాన సకల ధర్మార్థ కున్ను తాంటివ్రిక్షమే మూలము SII VI, 674

తాండిపాలగోత్రము *tāmdipālagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మ ణేతర గోత్రము *The lineage of a fourth caste* శ్రీకరంబై యొప్పు సిరిపురంబున తాండపాలగోత్రుణ్డు వరతనూజుండగు బొల్లన SII X, 177 (శ 1093)

తాంబ్రస్తము *tāmbrastamu* తామ్రశాసనపూర్వకము *Grant given on a copper plate* మా విషయములోని ఊటగుముడాము మడ్డవాడ నడ్డమికొడాము అనటి ఊరు శ్రీ రాజరాజ దేవరచేత అమిత భుజులు మల్లమాడలు పినూఋ పెటి విల్చి తాంబ్రస్తముగా శ్రీ నరసింహ్యా నాథునికి ఇచ్చిన ధర్మ్మ SII VI, 845 (శ 1195)

తాఖీదు *tākhīdu* (వ తాఖీద్ హిం తాఖిద్) ఆజ్ఞాపత్రము *A written order by authority* కొండవీటిదుర్గం మామూలావారి పేరను అమరహిస్సాబిని తేరుగడ తెయ్యము మని ఫర్మాను సాదిరుడై వుండ్డంగాను వెల్మవారికి తాఖీదు సాదిరు అయితేను SII X, 767 (శ 1602)

తాగు *tāgu* [క తాంగు *To support, to sustain (K)*] జీవ నాధారముగా నిచ్చు *To furnish with the means of sustenance or livelihood* జుగ్గిబొలగరును ద(క్షి)ణ(దిశ పాఱ(మ) పినుమఋత్రుగాను తాగిరి EI XI, 35 (700-800 *A D*)

తాటివనము *tāṭivanamu* తాటితోట *Palmyra garden* అగసాల దేవోజు తాంబెట్న యెడిమడ తాటివనము ఇదేవునికే దీపాలకు ఇచ్చెను SII X, 489 (శ 1222)

తాడు. *tādu* తాటిచెట్టు *The palmyra tree* క్షేత్రసీమాని ఆగ్నేయాందిశి పొన్నవాడపొలము నీయూరిపొలముం గూడిన చోటి మొదలితోడి ఇసుకమెట్టయు దీనివదుమటి రిట్ట్రమానితోడి తాడును సీమా EI V, 10 (శ 1024)

తాన *tāna* తానే *He himself, himself* జాల్లిమల్లి అబ్బానేని కుమారుడు కాప్నానె(నే)నిగారు చందలూరు ఏలుచును యీ రెండు కాల్వలు తవ్వి చెర్వు పూజితము తాన చేయించెను NI Darsi, 9 (శ 1416)

తాపుగ *tāpuga* సమీపముగా, చేరువగా *Neighbouring, adjacent bordering* ఆమారవేమువంక మేడితాపుగా తూర్పు దిగిపోయిన మూలను నాగులగుడ్డం ఆకు లేరు కనుమ ముగ్గుట్టగురుతు EI XIV, 25 (శ 1470)

తామరపూవు: *tāmarapūvu* (సం తామరసమ్ క తామర త తామరై) పద్మము తమ్మి దేవునికి సమర్పించిన (బంగారు) పద్మము *The lotus (a golden lotus)* వీరనరసింహదేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి శ్రీ నరసింహనాథునికి సమర్పించ్చిన చరకులు పహిండి శ్రీపాదాలు రెండు అష్టత్రింశ పద్మమాలిక ఒకండు తామరపూవు ఒకండు సేమంతిపూవు ఒకండు మొగలిరేకులు ఎనిమిది రసనగరయాలు నాలు పహిండి కామ ఆలావట్టము ఒకండు వెండి దివ్యకోలలు రెండు SII VI, 933 (శ 1271)

తామ్రపట్టిక *tāmrapaṭṭika* తామ్రశాసనము *A copper plate grant* ఇతి సువర్ణకారాచార్య పుత్రేణ అపాసేన లిఖయే తామ్ర పట్టికా EI XIV, 24

తార *tāra* (క తార) నాలుగు కాసుల రాగినాణెము *A copper coin of the Kāsu (K)* శ్రీ మనుమండలేశ్వర రామరాజు కోనప్పయ దేవమహారాజులయ్యవారు పెనుగొండ శ్రీలక్ష్మీనారసింహ్యదేవునికి నంద దీపంనకు సమర్పించినది స్థలసుంఖకటన అచే నాలుగురూకలు నాలుగు యరాలు సమర్పిస్తిమి SII VII, 573

తారకపథము *tārakapathamu* ఆకాశము శూన్యసంఖ్యకు సంజ్ఞ *Sky numeral zero* శాకాబ్దే వసు తర్క తారక పథశ్వేతాంశుభి స్సమ్మితే SII IV, 682 (శ 1068)

తారకేశవారము *tārakēśavāramu* తారకేశుడు = చంద్రుడు సోమవారము *Monday* చంద్రత్తుర్వ్యోమ శీతద్యుతిమిత శక భూపాలకాబ్దేషు రూఢేష్వాశ్వేజీ కృష్ణపక్షే కులిశధరతిథౌ తారకేశస్య వారేషా SII X, 107 (శ 1061)

తారణ *tārana* తారణసంవత్సరము *The eighteenth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౦౨౬ అగునేంటి తారణసంవత్సర శ్రావణ బహుళ ౧౩ గురువారాన SII X, 61 (శ 1026)

తారాపథము *tārāpathamu* ఆకాశము శూన్యము సున్నకు పేరు *Sky, numeral zero* శాకాబ్దేవార్ధి తారాపథ శశివసుధా సమ్మితే। SII X, 199 (శ 1104)

తాలూకా *tālūkā* (హిం తాలూక్) తాలూకా పరిపాలనా రాజ్య విభాగము *Administrative division* (చూ అగొష్టు)

తాల్లూరిగోత్రము *tāllūrigōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరగోత్రము *A lineage of a non brahmin family* తాల్లూరి గోత్రోద్భవు లున్ను నాగినేండిగారి పౌత్రులున్ను పోలేన్డిగారి పుత్రులున్ను అయిన రామస్వామి NI Ongole, 106 (శ 1660)

తాళచిటితాళాలు *tālaciṭitālālu* పెద్దయరములు చిన్నతాళములు కంచుతోఁ జేయఁబడిన తాళపుచిప్పలు *Cymbals made of bronze, big and small* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు పోతానేనింగారు సమర్పించిన వివరము — తాళచిటితాళాలున్ను సమర్పణ చేశెను SII IV, 1344 (శ 1892)

తాళద(ధ)రి *tālada(dha)ri* తాళధారి తాళపుచిప్పలను వాయించు వాఁడు (క తాళధర) *A person who plays a cymbal(K)* రెండో మేళం పాత్ర శవాని మునిరి కామాజీ। శికాండ్లు సిద్ధులనంద్ది ఆలింగయ్య తాళధరి నాగాశక్తుండు అంనాశక్తుండు। నింమి। పినినింమి మద్దెల కూనాశక్తుండు తింమాశక్తుండు తాళదరి పోతాశక్తుండు వీరాశక్తుండు సైతం। SII IV, 702 (శ 1000)

తి

తి *ti* ౘౘవిభక్తి క్రమ *The reflexion of the nominative singular* (1) కట్టు+తి గంగ్గకట్టి వేయి గవిలల బొడిచినవాండు SII IV, 989. (శ 1085) (2) నే+తి నేతియడ్డ SII IV, 1014 (శ 960)

తిణ్ణి *tiṇni* త్రీణి మూడు *Three* పున సర్వశమ్మణ తిణ్ణి అంశః పునకుడ్డిశమ్మణ ఎక్కంశః (రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము) IA VII, 185-191

తిప్పివారు *tippivāru* దేవకర్ములు *Temple servants* సప్తగోదా వరి సంగ్గమమున శ్రీహరిహరేశ్వరదేవరకు హావిబల్లి యచ్చనలు నడుచునట్టుగా ఇదేవరపూజారికి నాగదేవనికి ఖ ౩ తిప్పివారికి ఖ ౨ SII IV, 1059

తిరస్కరించు *tiraskarimcu* అనాదరించు నిందించు *To scorn* యీ ధర్మము ఎరింగిన్ని తిరస్కరించక పాలించ్చిన పుణ్యుల పాదపద్మ ములు తమ శిరస్సున నుండును NI Kandukur, 16

తిరిపె *tiripe* తిరిపరి తిరిప తిరిప మెత్తి జీవించువాడు *Beggar* మహమందుసాహు సులుతాని నిజహతుం డైన మననద ఏలికుతువనమల్క ఒడయలుంగారు ప్రతాపానను కొండపలి మొదలైన దుర్గాలు సాధించి దీనాంధకృపణ పంగులు మొదలైన తిరిపెలకు దరివేసులకును లంగర సాగించ్చి యి లంగ్గర దమ్మర్నస్రానకు యిచ్చి పూళ్లు SII X, 743 (శ 1457)

తిరివీధి *tirivīdhi* దేవాలయవీధి *The temple street* డాకరేమి తిరివీధి మరమునకుం జేసిన ధామ్మువు SII IV, 1048

తిరుకట్టి *tirukaṭṭi* దేవాలయము నూడ్చుట కుపయోగించు జీపురుకట్ట *Broom used for sweeping the floor of the temple* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన క్రయ్యరకర్యవివరం। నిత్య తిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు తిరునందవనం తిరుతోమాలె తిరువెళక్కు తిరుమేనికావలి తిరుకట్టి యివి అన్నిన్ని రామానుజయ్యంగారి వశం చేశి SII IV, 280 (శ 1478)

తిరుకళ్యాణమండపము. *tirukalyānamamdapamu* దేవుని వివాహ మహోత్సవమును గావించుటకు గట్టిన ప్రత్యేక మండపము *Marriage hall of the deity* శ్రీ కూర్మనాథదేవర లక్ష్మీ భూమి సహితులై

గ్రామప్రదక్షిణము ప్రతిమానము వేంచేసి తిరుకళ్యాణమండపము మీంద్ద తిరుమజ్జనసహితమై మడవడ్లు ఏను SII V, 1305 (శ 1167)

తిరుకుళము *tirukulamu* తిరు+కుళము తిరుకోలను పుష్కరిణి కోనేటు *The sacred tank* పెమ్మసాని కుమార తిమ్మానాయని వారు శేయించ్చిన ధర్మశాసనం మా యేలుబడి అఇన కువ్వంలో తిరుకుళం గట్టను తిమ్మప్పనాయని అరటితోపు వేయించ్చితిమి గనుక ఆ తోపు తిమ్మప్పనాయనికి సుకృతముగా తెర్వి కోక్కేశ్వర స్వామికి సమర్పించ్చితిమి SII X, 763. (శ 1592)

తిరుచుట్టుమాల *tirucuṭṭumāla* దేవాలయ ప్రాకారము *The compound wall of the temple* సర్వ్వజిద్వరవు శ్రీ భావనారాయణ దేవుని తిరుచుట్టుమాలా ఆదిమూలంగుడి గోపాళదేవుని నడుము క్రొత్తగాను అయిత్తము చేయించి (ప్రాకారం పరిగృహ్యామాత్మ ఘటితం) SII V, 25

తిరుచుట్టుమాలిక *tirucuṭṭumālika* దేవాలయ ప్రాకారము. *An enclosure, compound wall to the temple* ఇటువంటి కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డిగారికి నిజభృత్యుండైన కడియము మాచినేనింగారి దేవులు పోతాసానింగారు కడియము మాచినేనింగారికి స్వామి అయిన కాటమ రెడ్డి వేమారెడ్డిగారికిన్ని వారిదేవులకున్ను కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరిరెడ్డిం గారికిన్ని వారిదేవులకున్ను అక్షయసుకృతమౌనట్టుగాను దాక్షారామ శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు శిలామయ మైన తిరుచుట్టుమాలిక కట్టించ్చి EI IV, 47 C (శ 1328)

తిరుతేరు. *tirutēru* దేవుని రథము *The temple car* శ్రీమన్మహామండ్డలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। నిత్యతిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు తిరునందవనం తిరుతోమాలె తిరువెళక్కు తిరుమేనికావలి తిరుకట్టి యివి అన్నిన్ని తిరుమంజనకాలం రామానుజయ్యంగారి వశం చేశి నిత్య తిరువారాధన మొదలైన సర్వ్వకయింకర్యాలున్ను శ్రీ విరళేశ్వరులు తిరువీధులు వేంచ్చేశేటప్పు డల్లాను దోశెవడిన్ని శ్రీ విరళేశ్వరులు తిరుతేరు తిరునాళ్లు తిరువధ్యానం సహచరువులు ఈ నాలుగున్ను తిరుమంగ్గయాళ్వార్లతిరునక్షత్రాలు తిరువధ్యానాలకు దోశవడిన్ని . SII IV, 280 (శ 1478)

తిరుతోంపు. *tirutōmpu* తోటఫలవృక్షాదులు గల వనము *Garden containing fruit-growing trees etc* శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్యదేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజుంగారు తిరుమగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। . నిత్యతిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు తిరునందవనం SII IV, 280 (శ 1478)

తిరుతోమాల. *tirutōmāla* తోమాలిక తోమాలియ వనమాల ఆకులు పువ్వులు కూర్చి కట్టిన దండ *A garland stitched with flowers and leaves* (1) సింగాజీ కుంతురు ఎఱ్ఱాసానిన్ని వెంజివారం పట్టంగలారు ఇ వేళనే తిరుతోమల భూమి అన్నమతోంటకి కూమ్మర్లను పెటంగలరు SII VI, 705 (శ 1818) (2) శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి రాత్రి తిరువళ్యాఅవసరమందును చాతను తిరుతోమాల సమర్పించెను SII VI, 717 (శ 1324)

తిరునందవనము· *tirunamdavanamu* దేవుని పూలతోట *The flower garden of the temple* శ్రీ నరసింహదేవరకు పెమంగొండ .సోమిసెట్టి పుష్పవనమునకుం శెట్టినమాడలు పదియారు యీ తిరు నందవనము చెయ్య శ్రీధరుచెల్వకు శ్రీ నారసింహతూము తూమెండు ప్రాల తిరువరియలము నిరువదిచిన్నములుం బెట్టంగలవారు SII V, 1172 (శ 1087)

తిరునక్షత్రము *tirunakṣatramu* రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవధర్మమున మృతనక్షత్రము *The period or time of stars during which the Vaishnavaite Alwars died*

	మాసము	నక్షత్రము	నామము
(1)	మేషము	అశ్విని	వడుగనంబి
		కృత్తిక	ఉయ్యకొండార్
		ఆర్ద్ర	యెంబెరుమానార్
		పునర్వసు	మొదలియాండాన్
		,,	చక్రవర్తి తిరుమగనార్
		చిత్త	మధురకవి
		హస్త	శేవప్పెరుమాళ్
		రేవతి	పెరియపెరుమాళ్
(2)	వృషభము	స్వాతి	అళగసింగర్
		స్వాతి	పెరియతిరుమలనంబి
		విశాఖ	నమ్మాళ్వార్
		అనూరాధ	పెరియభట్టర్
(3)	మిథునము	స్వాతి	పెరియాళ్వార్
		అనూరాధ	నాథముని
(4)	కర్కాటకము	పుబ్బ	శ్రీఆండాళ్
		పుబ్బ	యదుగిరినాచ్చియార్
		ఉత్తరాషాఢ	ఆళవందారు
		ఉత్తరాషాఢ	పుండరీకాక్ష
(5)	సింహము	రోహిణి	శ్రీకణ్ణన్
(6)	కన్య	విశాఖ	తిరుమలనంబి
		శ్రవణము	వేదాంతదేశికర్
		,,	తిరువేంగడముడియాన్
(7)	తుల	కృత్తిక	కూరకులోత్తమదాసన్
		మూల	మనవాళమహాముని
		పూర్వాషాఢ	సేనముదలియాళ్వార్
		శ్రవణము	పొయిఘంయాళ్వార్
		,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్
		ధనిష్ఠ	పూదాత్తాళ్వార్
		శతభిషము	పేయాళ్వార్
(8)	వృశ్చికము	కృత్తిక	తిరుమంగైయాళ్వార్
		,,	నంబిళ్ళయాళ్వార్
		రోహిణి	తిరుప్పాణియాళ్వార్

మాసము	నక్షత్రము	నామము
(9) ధనస్సు	జ్యేష్ఠ	తొండరడిప్పొడి యాళ్వార్
	,	పెరియనంబి
(10) మకరము	పునర్వసు	యంబార్
	మఘ	తిరుముడికయాళ్వార్
	హస్త	కూరత్తాళ్వార్
(11) కుంభము	మృగశిర	తిరుకచ్చినంబి
	పునర్వసు	కులశేఖరాళ్వార్
	రోహిణి	నంబెరుమాళ్
(12) మీనము	పుష్యమి	యతిరాజసంపత్కుమారర్
	ఉత్తర	శ్రీరంగనాచ్చియార్

శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీసదాశివదేవ మహారాయలు పృథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండగాను అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్యం వివరం। శ్రీవిరశేశ్వరులు తిరువీథులు వేంచ్చేశేటప్పు డల్లాను దోళపడిన్ని అడికముదు యెలముదున్న శ్రీవిరశేశ్వర్లకు తిరుశేరు తిరునాళ్ళు తిరువధ్యానం సహచరవులు ౪ నాలుగున్ను నమ్మాళువార్లకు తిరుశేరు తిరునాళ్ళు తిరునక్షత్రాల తిరువీథులు వేంచేశినప్పుడల్లాను దోళపడిన్ని తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు తిరునక్షత్రాలు తిరువధ్యానాలకు దోశెపడిన్ని SII IV, 280 (శ 1277)

తిరునాళసేషము *tirunālasēsamu* తిరునాళవిశేషము తిరునాళలో ప్రశస్తమైనది విశేషము=విశిష్టము *The grand festival* గడిదేవరాజు శ్రీమతువేదమార్గ ప్రతిష్ఠాచార్యులైన మార్గము వహించి ముక్కుల వీరత్తిరువేంగడకొమారుని పురుషాకారాన మార్గనారాయణ ప్పెరుమాళ తిరునాళసేషమునకు ఇచ్చిన టూకు పువ్వుందోంటానుం గరిగోవూను ఇస్తిమి NI Kandukur, 65 (శ 1190)

తిరునాళ్లు. *tirunāllu* దేవోత్సవము (త తిరునాళ్) *The festival of the deity* శ్రీ భావనారాయణ దేవరకు శాస్త్రోక్తమైన వైశాఖ తిరునాడ్లకూను విశేష తిరువారాధనాలకూను తిరువాభరణాలకూను గొడ్ల నారాయణదాసులూ వారి తమ్ముడు గొడ్ల గోపాలదాసులూను గనెకపాడు ఆయారి ఆశేషవిద్వన్మహాజనాలచేత కాలోచితమూల్యము శెట్టి విల్చికొని ఇచ్చిరి SII VI, 120 (శ 1197)

తిరుపడి• *tirupadi* భోజనాది ద్రవ్యము *An allowance in food* (*K*) (1) శ్రీ వీరప్రతాపదేవమహారాయలు శ్రీ నరసింహదేవుని తిరుపడి కొర్తిమి(?)యిద్ధర్మము NI Ongole, 132 (శ 1365) (2) రఘునాయకుల్కున్ను। నంబెరుమాళ్ళకున్ను। వెంకటేశ్వరులకున్ను। వరదరాజులకున్ను। తిరుపడికున్ను ఆరగింపు శేశ SII V, 874. (శ 1542)

తిరుపడియారము *tirupadiyāramu* తిరుపణ్యారము దేవునికి నిత్యనైవేద్యమునకు వండు పిండివంట *Cakes, pastry, fritters, etc, for the daily offering of the deity* శ్రీ మతు కామయబోయ్యండు రాజానుగ్రహముతోడ మోటుపల్లె మలమండ్డలపెరుమాళ్లకు సమారాధనకు అమృతపడి శాత్రములకు చెదలువాడ స్తలమున కనుపఱితి కామసముద్రం క్రిందను తిరుపడియారమునకుగాను ఇచ్చిన వరిచేని మడులు ౨౦౦ మడు లుండును NI Ongole, 54 (శ 1200)

తిరుపణిదాసి *tirupanidāsi* దేవాలయ పనికత్తె పరిచారిక *A female servant employed in a temple.* దేవళ్ళకం అచ్చుగన భోగమునకు క్షేత్రము పంద్రెండు శారలు ఘడను కుంట నా ౯౦౦ ఋ॥ తిరుపణిదాసికి కుం ౧౦౦ రు NI Ongole, 24

తిరుపణ్యారాలు *tirupanyārālu* (స పణ్యాహారః త పణియారం) దేవుని నిత్యనైవేద్యము నిమిత్తము వండు పిండివంట *Cakes, pastry, fritters etc, for the daily offering to the deity* మంగ్గళగిరి శ్రీనరశింహ్వులుకు విశేషముగాను యెంత నైవేద్యము ఆరగించ్చినాన్ను అందులోను నాలుగోభాగము స్తానప్రాప్తి యిచ్చువారము। గంధము తిరుపణ్యారాలు అష్టమభాగం నడుపువారము SII IV, 710.

తిరుపతితాము - తిరుపడితాము-తిరుపడిదాము • *tirupatitāmu tirupaditāmu - tirupadidāmu* తిరుపదితము ద్రవరూపమైన నైవేద్యము వ్యంజనవిశేషము *A kind of liquid offering to the deity* (1) ఇ భోగానకు అరగించె పదార్థాల తిరుపతితాము వలాలు ౨ SII VI, 1006 (శ 1311) (2) భోగానకు ఆరగించి పదర్తాలు తిరుపడితాము ౨ SII VI. 1007 (శ 1311) (3) ఇ భోగానను ఆరగించి పదార్థాలు తిరుపడిదాములు ౨ SII VI, 1008 (శ 1311)

తిరుపతిదరుమము *tirupatidarumamu* తిరుపతితాము (చూ తిరుపతితాము) ముగారి నాఇని చెన్నమనాయనిం గారు ఇదేవరను ప్రతిష్ట చేఇంచి యీ దేవరకు తిరుపతిదరుమంకు మూడు గోఅల సమర్పించిరి NI Kanigiri, 34 (శ 1331)

తిరుపతులు *tirupatulu* వైష్ణవ దివ్యస్థలములు ఇవి నూటయెనిమిది ఇవి సామాన్యముగ వైష్ణవమతస్థు లందఱకును ముఖ్యముగ రామానుజీయ మతస్థులకు దివ్యతిరుపతిక్షేత్రము లై యున్నవి (1) తిరువిడవిన్దై (2) తిరువళిక్కేణి (3) తిరునీర్మలై (4) తిరుక్కడల్మలై (5) గూడలూరు (6) తిరువయింద్రపురము (7) తిరుచిత్రకూటము (8) శ్రీరామవిణ్ణగరమ్ (9) తిరుమణిమాడకోయిల్ (10) వైకుంఠవిణ్ణగరమ్ (11) తిరుత్తేవనార్తొగై (12) తిరువణ్పురుషోత్తమమ్ (13) తిరుశ్శెమ్బొన్శెయ్కోయిల్ (14) తిరుత్తెత్తియంబలమ్ (15) తిరుమణిక్కూడమ్ (16) తిరుక్కావళంపాడి (17) తిరువెళ్ళక్కులమ్ (18) తిరుప్పార్తన్పళ్లి (19) తలైచ్చంగనాణ్మదియమ్ (20) తిరువాలితిరునగరి (21) తిరువంధళూర్ (22) తిరుప్పులియూర్ (23) తిరువన్దూర్ (24) తిరువెళ్ళియంగుడి (25) తిరుకుడన్దై (26) తిరువిణ్ణగర్ (27) తిరునరైయ్యూర్ (28) తిరువన్దిపురవిణ్ణగరమ్ (29) తిరుచ్చేరై (30) తిరువ్పుళ్ళమ్ (31) తిరువారనూర్ (32) తంజైమామణికోయిల్ (33) తిరుకణ్డియ్యూర్ (34) తిరుకపిస్థలమ్ (35) తిరుకణ్ణముగై (36) తిరుకణ్ణపురమ్ (37) తిరునాగై (38) తిరువరంగమ్ (39) ఉరైయ్యూర్ (40) తిరుకరంబనూర్ (41) తిరువెళ్ళరై (42) తిరుకూడల్ (43) తిరుమాలిరుంశోలై (44) తిరుక్కోట్టియూర్ (45) తిరుమెయ్యమ్ (46) తిరుమోగూర్ (47) తిరుప్పుల్లాణి (48) శ్రీవిల్లిపుత్తూర్ (49) తిరుత్తణ్గాల్ (50) తొలైవిల్లిమంగలమ్

(51) తిరుచెంగున్నూర్ (52) తిరువణ్ నందూర్ (53) తిరుక్కడిత్తానం (54) తిరువారన్ విళై (55) తిరువనంతశయనము (56) తిరువణ్పరిశారమ్ (57) తిరునావాయ్ (58) తిరువల్లవాయ్ (59) తిరువాట్టర్ (60) అన్బిక్ (61) తిరుచేర్నగరి (62) తిరుక్కోట్టక్కరై (63) తిరుమూరక్కళమ్ (64) తిరువత్తవక్కోడు (65) తిరుఘ్ఘుటిక్కై (66) తిరుక్కణ్ణగుడి (67) తిరుక్కోవలూర్ (68) కంచి (69) తిరుఅరిమేయవిణ్ణగరమ్ (70) అష్టభుజంగ (71) తిరుత్తణ్గా (72) వేళుక్కై (73) తిరుప్పాగడమ్ (74) తిరువీరగమ్ (75) నిలాత్తింగళ్ త్తుండమ్ (76) తిరువూరగమ్ (77) తిరువేఃకా (78) తిరుక్కారగమ్ (79) తిరుక్కార్వానమ్ (80) తిరుక్కళ్వనూర్ (81) తిరుప్పవళవణ్ణమ్ (82) పరమేశ్వరవిణ్ణగరమ్ (83) తిరుప్పుట్కుణి (84) తిరువెవ్వుళ్ (85) తిరునిన్ద్రవూర్ (86) తిరువెంగడము(తిరుపతి) (87) సింగవేన్దుకుణ్డ్రిమ్ (అహోబిలము) (88) గోమతీద్వారక (89) తిరువాయిప్పాడి (90) గోవర్ధనగిరి (91) కంగైక్కరైకన్దమ్ (92) తిరుప్పిరిది (93) బదరీనారాయణము (94) తిరుప్పార్కడల్ (95) తిరునాడు (96) నైమిశారణ్యము (97) తిరువయోధ్య (98) సాలిగ్రామము (99) తిరుక్కురుగూర్ (100) నాంగునేరి శిరీవంగమంగై (101) తిరుప్పులింగుడి (102) తిరుప్పేరై (103) శ్రీవైకుంఠము (104) తిరువరకుణమంగై (105) తిరుక్కుళన్దై (106) తిరుక్కురుంగుడి (107) తిరుక్కోళూర్ (108) తిరుప్పరియూర్

తిరుపరిపట్టాలు *tiruparipaṭṭālu* (సం పరివేష్టనం ప్రా పరివట్ట త పరివట్టం) (1) దేవతావిగ్రహమునకుఁ దొడుగు చిన్న వస్త్రము (2) గౌరవసూచకముగా పెద్దల తలకు అర్చకుడు చుట్టు పట్టువస్త్రము *A small piece of cloth for dressing an idol, temple cloth tied in the head of a person by the priest as a mark of respect (TL)* ఈ రెండు గ్రామాల ఫలప్రత్యయాలలో తిరుపరిపట్టాలకు ర ౧౨ SII V, 674 (శ 1542)

తిరుపల్ల్యరప్రసాదతల్యలు *tirupallyaraprasādatalyalu* (సం ఓదనస్థాళికాః) తళిగె ప్రసాదము *Plate of food offering to the deity* ఈ మరమునందు ప్రతి దివసమున్ను ముప్పఖ్ఖు బ్రాహ్మలకు యథేష్టభోజనాలు పెట్టుటకు పంచ్చాది శ్రీ వైష్ణవ నాయకులవల్లను ఆఱు మాడ లప్పిఁచ్చి ప్రతి దివసమున్ను భోగ్యాదిగా రావుపట్టిన తిరుపల్ల్యర ప్రదతల్యలైదును "శ్రీమద్యజ్ఞవణహ గేవ విపుల ప్రాకార మధ్య ఊతా త్రింశతి భూసురభోజ్య సత్రసదనం పంచోధదన స్థాళికాః॥" SII VI, 914 (శ 1213)

తిరుప్రతిష్ఠ *tirupratiṣṭha* (సం ప్రతిష్ఠా) దేవప్రతిష్ఠ *Installation of the deity* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ గణం రుద్రదేవ మహారాజులు పృధ్వీరాజ్యం సేయుచుండంగాను స్వస్తి శ్రీమతు వమ్మి ప్రచ్చన్నవల్లభుని తిరుప్రతిష్ఠ దేవనప్రెగడ సేయింపంగాను శె శా కా శా - 31 (శ 1156) (2) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిథివిరాజ్యము చేయుచుండంగాను ధమ్మఁరామసెట్టి తిరుప్రతిష్ఠ చేసిన శ్రీ గోపినాథనికి గొల్లచూరయ పెట్టిన దీపము SII X, 532 (శ 1244)

తిరుబోనము *tirubōnamu* (సం భోజనమ్) బోనాము దేవునికి నైవేద్యము చేయు అన్నము *Food offered to the deity* ప్రాతఃకాల శ్రింగార భోగ అవసరం అప్పములకు బియ్యంను తిరుబోనములో వపు పెసలును పిండివంటకు నెయి పాలును విడంపోకలు ३ ఆకులు ౧౨ కరియముదులు నాలుగు యింతవట్టును SII V, 5 (శ 1326)

తిరుమంజనకాలము *tirumaṃjanakālamu* (త తిరుమంజనమ్) తిరుమజ్జనకాలము దేవునికి అభిషేకకాలము స్నపన సమయము శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవమహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లఁకు శేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। నిత్య తిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు SII IV 280 (శ 1478)

తిరుమంజనగరయ *tirumaṃjanagaraya* దేవుని అభిషేకము నిమిత్తము ఉపయోగింపఁబడు కడవ *Vessel used for the daily bath of the deity* తిరుమంజన అవసరమందు తిరుమంజనగరయ తేను దేవకి పాపినాయని కొడ్కు నరసన కుంచను గండమాడలు అఱదు మ ౫ పెటి అతనిచేతను నగరి ప్రసాదం కుంచ ౧ కొని ఇతనికి పెటితిమి। ఇతడు నిత్యమున్ను తిరుమంజనపుగరయ తెచినాడు SII VI, 805 (శ 1388)

తిరుమంత్రభోగము *tirumaṃtrabhōgamu* (తిరుమన్త్రిరపోణకమ్) దేవునికి ఆముదుపడి నైవేద్యము *A food offering to a deity (T L)* శ్రీ కూమ్మఁనాథుని శ్రీ భాండారమునకు ఒడ్డు పఱ్ఱ గండమాడలు ఏడు ఈందుల పొలి ఆచంద్రాక్కఁముగా తిరుమంత్ర భోగాన చెల్లంగాలాయది SII V, 1168 (శ 1198)

తిరుమజ్య(జ్జ)నము *tirumajya(jja)namu* అభిషేకము స్నపనము *The bath of the deity* (1) పూజార్థఁమై తిరుమజ్యనమునకు పుష్పాలు ధూపద్రవ్య దీవమునకు SII V, 1186 (శ 1172) (2) కాకతియ్య శ్రీ రుద్రమహాదేవి ఓరుంగల్లు నిజరాజధానిగాను రాజ్యము సేయుచుండంగాను శ్రీ గోపినాథదేవత విత్తిశేత్రాలు సేసిన క్రమము తిరుమజ్జనానకు తీర్థాఁలు తెచ్చెడి కావడివడుగునకు న ౫ SII X, 422 (శ 1191)

తిరుమడపల్లి. *tirumadapalli* దేవాలయములో నైవేద్యాది కైంకర్య వస్తువులు వండు గృహము వంటశాల *Temple kitchen* పెమ్మఁడి రాజరాజ మాడలుముప్పదియు జేకొని నిత్యఐవురు అపూర్విఁబ్రాహ్మణులకు మిష్టాన్నభోజనమునకు నొక్కనికి తిరుమడపల్లికి అచ్చెదు కుంచము పడిని నాల్గు కుంచములు SII VI, 200

తిరుమదులు *tirumadulu* తిరుమాళిగెలు, వైష్ణవ గృహములు *The house of Vaishnava families* వల్నా దేవర సమస్తమైన ప్రయంబులూ నడపి కొంచ్నూ తిరుమదులు తిరిగిరాను మొ(నాలా) చేఇంపంగా ३౨ ఎండ్లుసనం HAS 19-19 (శ 1157)

తిరుమాడులు· *tirumādulu* తిరుమాళిగెలు వైష్ణవ గురువు నివసించు గృహములు. *The houses of Vaishnava preceptors* దేవర సమస్తమైన ప్రయంబు నడపికొంచ్నూ తిరుమాడులు తిరిగిరాను మో . చేఇంపంగా నలివేంద్ర నవ్వఁం॥ శె శా కా శా - 31 (శ 1156)

తిరుమాల. *tirumāla* పవిత్రమైన పూమాల *A sacred garland of flowers* ఈ ప్రసాదము నిత్య కుడిచి వీరికి పుణ్యముగ శ్రీ నరసింహుని నిత్యమున్ను తిరుమాల పెటంగలాండు SII VI, 716 (శ 1269)

తిరుమాళిగె. *tirumālige* (కం తిరుమాళిగె త తిరుమాళిహై) వైష్ణవ గురువులు నివసించెడి గృహము *The house of a Vaishnava preceptor* మా పేరిటను గట్టించిన అగ్రహారములో నిత్యవాసం సేసుకవుండే యిరవయినలుగురు అఇయిండ్లు తిరుమాలిగెకు అరతలిగె లెఖ పండెండు తళిగళుంన్ను SII V, 874 (శ 1542)

తిరుముట్టము *tirumuttamu* దేవాలయము *Temple* (1) కోటికా కాండిని కీర్తిఁ శ్రీ గోపినాథనిని మాణికము ప్రతిష్టసేసి తిరుముట్ట మెత్తించి అంగరంగ భోగములు దేవునికి సమర్పిఁంచె SII IV, 700 (శ 1184) (2) శ్రీ మన్మకంటి కాడువెటి వంశావతారు లైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఇనుమడిదేవ మహారాజులు చెన్నకేశవ పెరుమాళు తిరుప్రతిష్ట తిరుమూట్టము కళాంస నిర్వాఁహము శేసి NI Kanigiri, 24 (శ 1190)

తిరుమెయి. *tirumeyi* (త తిరుమేణి) తిరుమేను మూలవిగ్రహము *The idol in the garbhagriha* పెదడాకరేమి శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర దేవదానమైన ఈ య్యూరి పెదముంనూటి ఎఱియక కాడప ప్రోలి తణ్డ్రి సంగ్గవుల మేడయ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం దిరుమెయి బూయ జంతనమునకు నిత్యపడి వలమొంటికి నని ఇచ్చినమి SII IV, 1266

తిరుమేనికావలి. *tirumēnikāvali* దేవాలయ రక్షకుఁడు *Temple guard* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవమహా రాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లఁకు శేయించ్చిన కయింకర్య వివరం తిరువెళక్కు తిరుమేనికావలి యివి అన్నిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

తిరుయజ్ఞోపవీతము *tiruyajñōpavītamu* దేవుని వినియోగమున కుపయోగించు పవిత్రయజ్ఞసూత్రము జందెము *A sacrificial thread or cord for the use of the deity* నరసింహభారతి శ్రీపాదాలు శ్రీ నరసింహనాథుని . తిరుమంజనావసర నంతరమందు రెండు తిరు యజ్ఞోపవీతాలు చాతింప గలారు SII VI, 860 (శ 1288)

తిరువజాము. *tiruvajāmu* తిరువర్ధజాము అర్ధరాత్రి *Midnight* తరేశ్వర సాహసమల్లుండు శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను మావు తిరువజాము ధూపమందు ఆలావట్టము పట్టను నిత్యమున్ను తిరు మాల బెట్టను రెండు కుంచలు ప్రసాదము పెట్టెను SII VI, 774 (శ 1302)

తిరువజ్యా అవసరము . *tiruvajyā avasaramu* తిరుమజ్జన విధి, స్నపన విధి *Sacred bath of the deity* (1) శ్రీ గోవింద జియ్యం[illegible] నరసింహ్యనాథు[illegible]కి నిత్యమున్ను తిరుమజ్యన అవసరమందు విద్యం సమర్పిఁంచెను SII VI, 722 (శ 1312)

తిరువడిపోతులు *tiruvadipōtulu* శ్రీపాదములు *Sacred feet* మహాదేవరకుం జెల్లేటివై భోగాలు అన్నిన్నిం జెల్లించి తిరువడిపోతులున్ను ఇస్తిమి - కారెంపూడి శాసనము (శ 1818) భారతి-జయ-మార్గ శీర్షము

తిరువద్యానం *tiruvadyānam* (త తిరువత్తియయణం) పవిత్ర గ్రంథపఠనము *Recitation of sacred works (T L)* శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవమహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లఁకు శేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। శ్రీ విరతేశ్వరులు తిరుతేరు తిరునాళ్ళు తిరువ ద్యానం సహ SII IV, 280 (శ 1478)

తిరువర్ధజాము *tiruvardhajāmu* సాయంకాలమైన పిదప అర్ధజాము కాలము జా మనఁగా ఏడున్నర గడియలకాలము (మూడుగంటలు) *A period of one and a half of hours of sunset* కళింగమణి సోమయి జీయన శ్రీ నరసింహనాథునికి తిరువద్ధఁజా మప్పుడు తళవు రయి నాయునికి దివ్యకోల నిబంద ౧ SII VI, 1116 (శ 1298)

తిరువలికోల *tiruvalikōla* దివిటీ యని తోచుచున్నది *A torch* మహాదేవరకు జెల్లేటి వై భోగాలు అన్నిన్నిం జెల్లించి తిరువలిక కోల లున్ను కారెంపూడి శాసనము (శ 1318) భారతి-జయ-మార్గ శీర్షము

తిరువళికకోల *tiruvalikakōla* (త విళుక్కు దీపము) దేవుని సమ క్షమునఁ బట్టు దీపదండము. దివిటీ *Torch* శ్రీ నరసింహ్యనాదుని సంన్నిధిని సమర్పిఁంచిన శొలువురు అలంకారవేటియందు మాళలారు బద్రయ సింగాయయ్యంగారు తిరువళికకోల పటివరు SII VI 705 (శ 1318)

తిరువళ్లము *tiruvallamu* తిరుకోళము పుష్కరిణి కోనేటు *Sacred tank of the temple* శ్రీ క్రోధన సంవత్సర మాఖ శుద్ధ దశమీ సుక్రవారం కౌశికగోత్రం యజుశాఖాధ్యాయు లయిన గంగాధర పండితుల అర్ధాఁంగ లక్ష్మి లయిన అప్పసాని అమ్మ కొమాడ్లు నరసింహ పండితుల తమ్ముండు అబ్బాపండితులు నల్లంగొండ శ్రీరంగరాజులకు సమర్పించిన కలుగుడి తిరువళ్ళము NI Udayagiri, 7

తిరువాభరణాలు *tiruvābharanālu* దేవునిభూషణములు *Ornaments for the decoration of the deity, jewels of the idol (T L)* శ్రీ భావనారాయణదేవరకు శాస్త్రోక్తఁమైన వైశాఖ తిరునాడ్లకూను విశేషతిరువారాధనాలకూను తిరువాభరణాలకూను గనెకపాడు ధారవోసి ఆచంద్రార్కకఁముకాను ఇచ్చిరి SII VI, 120 (శ 1197)

తిరువాముడి *tiruvāmudi* తిరువాయ్ముడి తిరువాయిముడి ద్రవిడ వేదము దీనియందు విష్ణుస్తుతు లుండును *The dravidian veda containing songs in praise of the God Vishnu* (1) సర్వఁ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధఁన మహారాజులు రాజనారాయణ విన్నగ రాఱు వారి గుడి తూర్పున ముఖమణ్డపమున వెలువల పల్లిపీరమున విజయంచ్చేసి ఉండి నిబన్దసేసినపడి తిరువామరిఱి విన్నపము చేయు వారికి మాడలు ३ దిన ౧ ప్రాల కుంచ్చలు ౪ SII V, 66

(2) తిరువాముడిపాడు రాజసుందర బ్రహ్మమరాయని నుడుబుభూమి ఖ గరుపుభూమి ఖ SII V, 82

తిరువారాధనము *tiruvārādhanamu* వైష్ణవపరిభాషలో దేవతార్చనము *Worship of the deity* కాశ్యపగోత్రం శ్రీరంగభట్ల మనుమండు పెరుమాడి నంబిని తిరువారాధన శేయంజెట్టి దేవరకు అర్చన భోగమునకు చేను ఇరువై రెండు కొలన నంబ NI Kanigiri, 24 (శ 1190)

తిరువారాధనసేయుబ్రాహ్మడు *tiruvārādhanasēyubrāhmadu* చూడుడు తిరువారాధనము, దేవతార్చనముసేయు బ్రాహ్మణుడు *Brahmin who performs the daily worship of the deity* సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు నిబన్ధసేసినపడి తిరువారాధనసేయు బ్రాహ్మనికి మాడలు ౪ దిన ౧ కి బ్రాలకుంచ్చలు ౫ SII V, 66

తిరువిడియావములు. *tiruvidiyāvamulu* (త విడైయం=తాంబూలము) విడియము = తాంబూలము *Betel with areacanut, lime, and other spices* శ్రీ చెన్న కేశవ రక్షగోపాలవర్ధనుం డైన బోళ్లెనింగారు పాండ్యదండుపోయి దిగ్విజయం సేసి వచ్చి ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజునకుం బుణ్యముగాను యప్పంబ్రాలూరి చెన్న కేశవ పెరుమాళ తిరువిడియావములు యముదుపడి చోతుపాళకు వంగ మాన్యముగా విడిచె SII X, 540

తిరువిళకె *tiruvilike* దీపము దేవుని కెదురుగా బెట్టు దీపము *The light in front of the deity* అనంతగిరిఒద్ద ఒక పుష్పాలతోంటను తిరువళకె చమరుకు గోవులా నిచ్చినను SII X, 565 (శ 1318)

తిరువీధిసానులు *tiruvīdhisānulu* తిరువీధులు = దేవుం డూరేగు వీధులు ఆ వీధుల నూరేగింపుతో వెడలు భోగపువాండ్రు *The dancing girls who follow the procession of the deity* చందలూరిగ్రామం కేశవనాథని శావకేశే తిరువీధిసాన్లు తిరుమలుసర్వసానింకాశికి ౨ రెండు కుచ్చళ్లచేను యిస్తిమి NI Ongole, 23. (శ 1456)

తిరువెళక్క *tiruvelakka* (త విళక్కు=దీపము) దేవుని కెదురుగా బెట్టు దీపము *The light in front of the deity* శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్యదేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అపుళళరాజుంగారు రంగమంట్టపం మొదలైనవి మేము కట్టించి నిత్య తిరుమంజనకాలం తిరుతోంపు తిరునందవనం తిరుతోమాళె తిరువెళక్క తిరుమేనికావడి తిరుకట్టి యివి అన్నిన్ని తిరుమంజనకాలం రామానుజయ్యంగారి వశం చేశి SII IV, 280 (శ 1478)

తిరుసన్నిధి *tirusannidhi* సన్నిధానము దేవుని సమక్షము *Presence or proximity of the deity* శ్రీ నరసింహనాథుని తిరుసన్నియందు అఖండదీపము వెలుంగుటకు పెట్టిన మోదాలు ౩౦ SII VI 715 (శ 1258)

తిర్తులు *tirtulu* తుర్క-దేశస్థులు మహమ్మదీయులు *Turks, muhammadans* యీ పెవ్వరికు అచ్చెర్ల చేశినాడు తిర్తులు అయిరా మశీదులో పందిని కోశినట్టు తెల్లావారు అయిరా కాశిలో గోహత్య చేశినట్లు SII X, 765 (శ 1600)

తిఱుపపహింది *tirupapahimdi* పెండ్లికాలమున దానరూపకముగా నిచ్చెడు రొక్కశుల్కము *The fee paid by way of gift at the time of marriage* మొకరి అన్నవకుం గమ్మంద్ర పొలమేర చేను పన్దమున్ను ఎల్లకాలమునకు శాశ్వత మైన జీతము శారహకోటివిద్యామన్తులున్ను దెన్దలూరి కోమటిసెట్టి కొలఇండ్లం కెక్కు పెండ్లిండ్లు సేసినా నొకొ పెండ్లిసేసినా నేంట నొకొ పెండ్లింగూతువారుం గొడుకువారుంగాం దమకు శెక్తెడి తిఱుపపహింది మానుకొని జీతమునకు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చిరి SII VII, 737 (శ 1110)

తిలపర్వతము (దానము) *tilaparvatamu* నువ్వులను బర్వతాకారముగాఁబోసి యిచ్చు దానము షోడశమహాదానములలో నొకటి *The dana is called parvata because the substance of the grant is heaped like hills A heap has to be made of salt to represent a mountain with smaller heaps of the same substance to represent hills at the foot of a mountain (AD 2 Part II)* ధేను స పర్వత తిలపర్వత మహాదానై ప్రతిదినం య్యమాణః పవిత్రీక్రితవప్రపుర్యోయం కులక్రమాగతమాగవర్తనం సంగ్రామలబ్ధ మనంతపాలి (ధ్వజ) (అరపవిక్రమాదిత్యుని దండనాథు డగు అనంతపాలుని శాసనము) SII X, 26

తివియు *tiviyu* విఘ్నము గావించు నష్టము కలిగించు *To obstruct or to cause loss or hurt* దీని యవ్వం డైనాను తివిశలేని ఇగోవు జంపిన పాపాన బోవువాడు HAS, 19-21 (శ 1208)

తివులదేశము *tivuladēsamu* తిగులదేశము ద్రమిలనాడు *Tamil country* దొగరాచపణ్ణును పడెవాళపణ్ణును పడియేరిపణ్ణును సద్దివిగ్రహిపణ్ణును వెలిగాను న్దక్కంబడిన తివులదేశంబు మొదలుగాను జిఱుదెఱకెల్లా వాయురానిత్యంబు విడిచె EI XXX, 280-284

తీ

తీర్థకరుడు *tirthakarudu* (సం తీర్థకరః) ముని, సన్యాసి *An ascetic* శ్రీ శ్రీ॥ వందేమునిం మునివరం య్యోతిరాజరాజం వేదత్రయం త్రివిధదండధరగ్రహీతం। రామానుజం। సకళవాదనివారశస్త్రం శాఖానహ్రసనరసీవనమత్తభింగం। ఏవం వ్విధమై నున్న శ్రీ ఎంబెరుమానారు తీర్థకరులైన శ్రీ రామానుజీయ్యంగారి సమర్పణ SII V, 1193 (శ 1258)

తీర్థప్రసాదాలు *tirthaprasādālu* తీర్థమున్ను ప్రసాదమును. *Holy Water and food* వెలిగొండ తిరువెంగ్గళనాథస్వామికి శేయించిన కైంకర్యవిధము స్థళం పూర్వరీతిని దివ్యతిరుపతి శేయించి తీర్థప్రసాదాలు పెట్టించ్చి యీ కైంకర్యము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను గట్టించెను NI Podili, 13 (శ 1564)

తీర్థమహోత్సవము *tīrthamahōtsavamu* తిరునాళ్లు *The great festival of the deity* శ్రీమతు దావుసురత్రాణులు సర్వబలైవ మాదత్తంగారు చేజెల్ల చెన్నకేశవదేవరకిన్ని తిమ్మామ్మహోర్ఘులకున్ను దారవోశి యిచ్చిన ధర్మశాసనం వుదయగిరి రాజ్యంలోను మాకుం జెల్లె గ్రామము శ్రీ అష్టభోగ తేజస్వామ్యాలున్ను అనుభవించువాడు దేవుడ్క నగమున్ను దేవునికిని తీర్థమహోత్సవము సాగించేది NI Atmakur, 23 (శ 1606)

తీర్థస్వామి. *tirthaswāmi* పుణ్యక్షేత్రాధిపతియైన దేవత *The deity of the sacred place* ఓరుంగంటి దక్షిణాన అయ్యనవ్రోలి తీర్థస్వామి యైన శ్రీ మైలారదేవర HAS 19-74 (శ 1291)

తీర్థాలు *tīrthālu* దేవుని స్నానముకొఅకు తెచ్చెడు పవిత్రమైనజలము *Holy water for the daily bath of the deity* శ్రీ గోపీనాథ దేవర ప్రితిక్షేత్రాలు రంగభోగాలవారి జీతరావులు తిరుమజ్జనానకు తీర్థాలు తెచ్చెడి కావడివడుగునకు వ ౫ SII X, 422 (శ 1191)

తీర్థుడు *tīrthudu* (సం తీర్థః) మాధ్వగురుపరంపర సన్యాసుల నామాంతమున జేర్చు బిరుదము ఉపాధిభేదము *An honorary suffix added to the names of ascetics, saints especially of madhva brahmins, a religious teacher*

యన్మని భాషిత భాష్యం బాస్యంకిల తీర్థిక ప్రవరసంఘైః।
ఉన్మదవాది ద్విరదప్రతికుంభ మంకుశం భవతి॥
నేతుం సంధృతదండమండితకరోయః ప్రాదురాసీత్।
మునీంద్రావాతైస్సేవ్యపదారవిందయుగళానంద తీర్థో మునిః॥

EI VI, 25 (శ 1203)

తీర్పరి *tīrpari* తగవరి ధర్మజ్ఞుడు కార్యకర్త *A judge,* (1) గణపతిదేవమహారాజు సకలసేనాధిపతియైన శ్రీమన్మహాసామంత నామిరెడ్డి తీర్పరి గుద్రారమునకు వెలనాంటికి నధికారియైన గుడివాది మల్యెబోయుండు SII. V, 211 (శ 1158) (2) ఒడ్డాం రాజ్యాన తీర్పరి కేసమసెటి SII VI, 870 (శ 1321) (3) జంతాఅనాటివీటి అంగడినాయుని నగిసెటి కొడుకు తీర్పరి గంగిసెట్టి SII. VI, 878 (శ 1332)

తీఱువెట్టు. *tīṟuveṭṭu* పన్నుచెల్లించు *To pay the tax*

ఆతని తమ్ము ణ్డన్వయవియత్తల మిత్రు ణ్డనేపదికృట
ఖ్యాతయశోత్తిః పస్పు షఖ్ఖతి నాతై యద్భివేష్టిత
ఝ్మాతలనాథు తెల్ల నరిగావుల మాడ్కిన తీఱువెట్ట మాం
ధాత యయాతి వేఱు ద్రిగధర్మజుల ట్లతిప్రగల్భుం డై

SII IV, 737 (శ 1037)

తీశియిచ్చు *tiśiyiccu* వ్రాయించియిచ్చు తామ్రశాసనం తీశియిచ్చిన 'అనగా దానపట్టాపై వ్రాయించియిచ్చిన' యని అర్థము *To grant. (by engraving on a copper plate)* కంప్పిలి మాంగాణి స్వామ్యానకు చెల్లివచ్చే విరలాపురం శ్రోత్రియంమడి స్థావరంమడి సహా ధార వోయించ్చి తామ్రశాసనం తీశియిచ్చిన విరలాపురం గ్రామం వొకటిన్ని. SII IV, 280 (శ 1478)

తు

తు *tu* తూమునకు సంక్షిప్తాక్షరము *Abbreviation for a tūmu* జలక్షేత్రం పు ౧ తు ౫ ఇండ్లబంధ వెనక పు ౧ తు ౧౦ డమర చెరు వెనక పు ౧ తు ౫ గా పు ౪ ఇంతవట్టున్ను SII VI, 784 (శ 1352)

తుడిపించు *tudipimcu* నాశనముచేయు ఇచ్చట శాసనమువ్రాయించి యను నర్థము స్ఫురించుచున్నది *To wipeout, here it means to cause to engrave* ఆత్రేయగోత్రులైన శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర ఆరెవీటి రామరాజు జగ్గయదేవ మహారాజుల కొమారుండు రామరాజుం గారు। యేకామ్రనాంథనికి। అచ్యుతరాయలు పొలియూటు కట్టడశేశి సమర్పించిన। అట్లూరు పోలూరు గ్రామాలు రెండున్ను నడవంగాను సాళువనాయండు శిలాశాసనము తుడిపించ్చి తారగటకాని ఫలంశేశిన నిమిత్యం ఆగ్రామాలు సదాశివదేవమహారాయలున్ను రామరాజయ్య వారున్ను మాకు పాలించి నడపంగాను। SII IV, 815 (శ 1472)

తుమ్మమ్రాను *tummamrānu* తుమ్మచెట్టు "పొడుగాటి తెల్లంటి ముళ్ళుగల చెట్టు" (వృ ప కో) *Acacia arabica* అవుఱుగుణ్ణ నడిమి తుమ్మమ్రానును దీనికి పడుమట నరలోక భైరవుణ్డును నీటికత్తి పుట్టయు సీమా॥ - వీరచోడుని పిఠాపురశాసనము EI V, 10 (శ 1024)

తురక *turaka* తురకదేశపువాడు మహమ్మదీయుడు *A turk a mahammadan* బ్రంహ్మలు శుభవాసులు తురకవార్కి కుచ్చల ౧కి వంన్ను అర్ధసమశ్యాన. SII X, 748 (శ 1499)

తురగదానము *turagadānamu* గుఱ్ఱమును దాన మిచ్చుట ఉత్తమ దానములలో నొకటి అన్నం, దధి, మధు త్రాణం గోభూరుక్మాశ్వ హస్తినః। దానా న్యుత్తమ దానాని ఉత్తమ ద్రవ్యదానతః। *The gift of a horse, one of the best gifts - food curds, honey protection, cow, land, gold, horse and elephant - gifts of these are said to be the best (History of Dharmasastra Vol II. Part II P. 857)* భూదానం భూరిదానం రథ తురగ

సదాదాన మన్న ప్రదానం గోదానం గేహదానం వివిధవరపటీ దాన మం బుప్రదానం HAS, 13-50 (శ 1198)

తులము. *tulamu* ఒక ఉన్మానము ఒక రూపాయ యెత్తు, పలము నందు మూడవభాగము *A weight, equal to that of one rupee, ⅓ of a palamu* శ్రీమతు గంధ అశేషనగరమును ఇచ్చిన తధిగంధబండానను మధను వి ౨ గందానను తులాన పంబబుమడ నగరము HAS. 13-11

తులాపురుషమహాదానము. *tulāpurusamahādānamu* మహారాజులు చేయు మహాదానములలో నొకటి తనయెత్తు బంగారముతోగాని, వెండితోగాని తూగి, ఆసొమ్ము బ్రాహ్మణులకు చేయు దానము *A prince is weighed against gold or silver, which he then distributes among brahmin* శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు కృష్ణవేణ్యానదీతీరమందు అమరేశ్వరదేవుని సన్నిధిని తులాపురుషమహా దానం శేయ నవధరించి SII VI. 248 (శ 1437)

తులామానము. *tulāmāsamu* సూర్యుడు తులారాశియందు సంచరించు నెల॥ సౌరమాసము *The sola month in which the sun moves in Libra* స్వస్తి శకాబ్దంబులు ౘవునేణ్డు శ్రీమదనంత వమ్మర్మ దేవర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౬౫ గల శ్రీహితులాకుక్ల కార్త్యకపున్నమయు గురువారమున SII X, 690 (శ 1061)

తూ

తూకినము. *tūkinamu* తూతకొమ్ము పిల్లగ్రోవి *A flageolet* ఈ భోగవరీఢ జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడి శ్రీ తూకినమున్ను కంస్యదాళమున్ను వాయించిటి కంచిసుందరా SII. VI, 1052 (శ 1272)

తూము: *tūmu* ఒకానొక భూమానము *A measure of land*

క॥ మానుగ నిడువు పెడల్పున
గా నొక్కొక్క కోల కుంట కదియగ పుట్టెం
డేనూరు కుంటలరువది
యేనొక తూమెడు తదర్ధ మిరుసన బరగున్

కోనకంద్రవాడి సూరపోతరాజులు బెజవాడ మల్లేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు అఖండదీపాలకు ద్రుబ్బుపొలమునందు రేంగులచేను పుట్యండు నిద్దుమును మోచపాటి దక్షిణాన నెనమందుమును కా బెరసి భూమి దీపానకు నిచిన ఖ ౦ న ౦౦॥ SII IV, 781 A (శ 1157)

తె

తెంకాయ: *temkāya* (క తెగినకాయ త తెంగాయ్) కొబ్బెర కాయ *Cocoanut* శ్రీ కూర్మనాథుని కుమారపున్నమ ఉత్సవము నకు ఆరగించెడు మడపడ్డు ౩౦ ఈ ఉపకరణద్రవ్యములు తెంకాయలు ౦౦౦ ఖండమునకుగా ఆచంద్రార్కము చెల్లుటకు విజయదేవవడిరాయల శిష్టు దేవురావుతులు పెడిడ యందుం శెట్టిన వరివండెడు పొలము రెండు పుట్లు SII V. 1236 (శ 1199)

తెంగలుతోపు: *temgalutōpu* (చూ తెంగుతోంట) *Cocoanut garden* చతుస్సీమములతోడ నుత్తరదక్షిణముల నెన్మిది దెంగలు తోపుగా శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు మున్నూఱు మ్రాంకుల పెట్టిచ్చి సిల శాసనము వెట్టిరి SII IV, 1303

తెంగుతోంట. *temgutōmṭa* (త తెంగాయ్ కొబ్బరికాయ) కొబ్బరి తోట *Cocoanut garden* దేవర తెంగుతోంట దాను లిద్దఱు వీని నాచంద్రార్కస్థాయిగా నిచ్చితిమి SII X, 176 (శ 1098)

తెప్పదివ్యోత్సవము. *teppadivyōtsavamu* తెప్పోత్సవము *Floating festival of the deity* తిరుపతి వెంకటేశ్వరస్వామి కిచ్చిన దాన శాసనము ముక్కోటి తీర్థనాచ్చారి తెప్పదివ్యోత్సవేషు చ। శరవ్యర్థం చ సతత పుష్పదామార్పణాయ చ। EI XIX, 14 (శ 1585)

తెరువు *teruvu* బాట మార్గము *Way, road* నందిగామ తెరువు దక్షిణాన న ౧౪ అ ఉత్తరాన న ౫ రెండుతెరువుల నడాను చాగిరెడిచేత క్రయముగాని పెటినది SII X, 274 (శ 1152)

తెఱఇలియైనభూమి *teṟailiyainabhūmi* పన్ను పరిహరింపబడిన భూమి *Land exempted from tax* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కోన పత్యరాజులకొడ్కు భీమరాజు ఈ యూరిపాడులోపుగా తెఱఇలియైయన భూమి యిచ్చిన నేలకణ్డువులు ముప్పదింగ్గా అంతరాయములోపైన సమస్తాయములు విడిచి సర్వకార పరిహారముగా ఆచంద్రార్కమునకు ధర్మువుగా నిచ్చిననేల

"క్రుందుటి గ్రామసమ్మంద్ధిక్షేత్రం త్ర్యంశత్ ఖణ్డికం
ప్రాదా త్తరకరీకృత్య సోయం భీమమహీపతిః।

SII IV, 1098 (శ 1075)

తెఱ *teṟe* (త తిఱై క తెఱ) పన్ను *Tax* అరియు దగు తెఱెయు సిద్ధాయంబు దణ్డు దనపరాధంబును సర్వబాద పరియారువు ఊరుదాయ నెని ఆ సా, వ వ 22-5

తెలికవేవురు *telikavēvuru* సహస్రశాఖాన్వయగోత్రులైన తెలిక కుటుంబములవారు (సం తైలికః) చాళుక్యరాజకుటుంబముల కిష్ట భృత్యులై ప్రశంసింపఁబడినవారు వీ రా కాలమునఁ బెక్కు దానశాసన ముల వ్రాయించి యుండిరి *An oilman, oil manufacturers of thousand branches Famous as trusted servants of the Eastern Chalukya Kings* సంతిమద్వంశభూపాలపాదపద్మోపజీవినః। భృత్యాః కృత్యవిధౌ నక్షాః శౌర్యాదిగుణశాలినః। తన్మధ్యేవరయా భక్త్యా శక్త్యా చ ప్రజ్ఞయా సదా। మదీయాన్వయ భూపాల చిత్తారాధన తత్పరాః। అయోధ్యాధీశ్వరేదాదౌ దక్షిణాశా జయైషిణా। యే సహైవ సమాయాతాః విజయాదిత్య భూభుజా। రాజవంశవశంసానాం రాజధాన్యా మహీభుజాం। పురో విజయవాటాయా యే వాస్తవ్య కుటుంబినః। యే చ వెలుమనాళ్లు ప్రత్తిపాలు, నరియ్యాళ్ళు, కుముడాళ్లు మట్టూళ్ళు. పోవణ్డు, గ్రావకులు, ఉణ్డూళ్ళు, అనుమగొణ్డలు, అడ్లనూళ్లు ఇత్యాదౌ కులసహస్రభేద ప్రసిద్ధాః తెలికకుల లబ్ధజన్మానః। EI VI, 35 (శ 1006)

తెలికికాంపులు. *telikikāmpulu* తెలికి కుల కాపులు తెలగాలు కావచ్చును *Probably the division of the fourth caste, called Telaga* గంగచూడామణి బంట్టయైన బండినిగామ తెలికి కాపులు కొణ్డియనూంక్కనలు దంత్తావోరమున తోపుమడిలోపుగా మూణ్డు పుట్ల భూమి SII V, 1076 (శ 1127)

తెలుకట్టు *telukaṭṭu* తొలికట్టు మొదలికట్టు, *An initial building or deposit* (1) భీమరాజ సాహసమల్లుండు శ్రీ నరసింహనాథునికి తిరుమాల నిత్యమున్ను చాతను భండారానను తెలుకట్టు గండమాడలు పం(డెండు పెటినందు SII VI, 898 (శ 1271) (2) శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమందు పూండి కోమటియ్యంగారు తెలిక్కట్టు గండమాడలు ౨౨ పెటిపడశిన ద్రవ్యము SII VI, 833 (శ 1280) (3) కళింగపరీక్ష ధమ్మదానసాహసమల్లండు శ్రీ నరసింహనాథుని శ్రీ భండారమందు గండలు పం(డెండు మాడలు ౧౨ తెలికటుపెటి నిత్యమున్ను అడ్డెండు నెయి శ్రీ వరాహ దేవరసన్నిధిని అఖండదీపానకుం బోయను విలిచి పెటెను SII VI, 761 (శ 1282)

తెల్గావారు *telgāvāru* తెలగాలు తెలగావారు తెలుగుదేశమం దున్న చతుర్థకుల విశేషము *A certain division of fourth Caste* యీ చెవ్వకు అచ్చెర్ధచేశినాడు తిర్లులు అయిరా మశీదులో వందిని కోశినట్టు తెల్గావారు అయిరా కాశిలో గోహత్య చేశినట్లు SII X, 765 (శ 1600)

తెల్లం(బాలు: *tellambrālu* తెల్లగా దంచిన బియ్యము *Polished rice, rice pounded white,* శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకు నివేద్యమునకు తెల్లం(బాలకుం కు ౦ నే మా ౧ నుంజుర్లు రెండును ఆచం(ద్రార్క్కము నడుచునట్లుగా SII IV, 1001 (శ 1072)

తెల్లదంగ్గు(బాలు *telladamggubrālu* తెల్లగా దంచిన బియ్యము *Rice well pounded and polished* సన్ధ్య ౧ టికి తెల్లదంగ్గుం (బాలుకు నది యి పప్పుకు ౧ ను నెయి మా ౧ ను శకట వ ౧ ను SII IV, 1021

తే

తేది *tēdi* తారీఖు *The date in a month according to English Calendar* స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౬౨౫ అగునేటి దుందుభి నామసంవత్సర శ్రావణ శు ౧౩ బుధవారం ౧౮౦౨ సంవ్వత్సర ఆగోష్టునెల ౧౦ తేది NI Kandukur, 42 (శ 1725)

తేని. *tēni* దీని, దీనికి పూర్వరూపము *This* తేని కచ్చినవాన్టు EI XXVII, 42 (600 700 *A D*)

తేరువీధి. *tēruvīdhi* రథవీధి దేవుని రథము నూరేగింపునకై తిరుగు రచ్చ *The street Through which the car of the deity is taken round at the time of the festival* శ్రీ వీరనరసింహవమహారాయలు పృథివి సామ్రాజ్యం చేయుచుండంగాను శ్రీరంగరాజులుంగారు తిరుమంగయాళువార్లకు సమర్పించిన తోంట శ్రీ దేవరకు అమృతపడికు చెల్లివచ్చే గోరికిందను తిరువీధికి తూర్పుభాగన సున తేరువీధి అంకణాల విడుపుకు ఉత్తరము ధనురాకార మై వున్న పెద ఘటుకు దక్షిణమున్ను తూరుపున్ను యీ చతుస్సీమకున్ను లోనైన స్థళం ఘటు నరికి వాంగు పూడిపించ్చి చేయించ్చిన కవులుమర్యాద SII IV, 279 (శ 1483)

తై

తైలయెంత్రము: *tailayamtramu* నూనెదీయు యంత్రము గానుగ *Oil mill* శరణ ఢిచ్చెం దటాకమును ధరయుం శశ్వత్తైల యెంత్రంబు SII X, 151 (శ 1088)

తొ

తొంక (తోంక) (తుములు *tomka(tōmka)trumulu* తోక పుర్వులు, తోకలు గల క్రిమిజాతి ఇథమ్మలు దీని త్రిప్పినవారు గంగకటుత కవిల పొడిచినవారు అర్వదివేలెండ్లు తొంక(తుములు తొలువంగాన రకాన నుండంగలవారు NI Ongole, 139 (శ 1140)

తొంగ్గొడు *tomggodlu* (క తొంగల్) తొంగళ్లు కుచ్చులు *A bundle, a bunch (K)* శ్రీ మధుకేశ్వరదేవరగుడి శిఖరమునందు గంట్టగల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు మువ్వలు నెదిరిపుల నెజ్జ విలాసమున తొంగ్గొడ్లు నమిలిపురుల కుచ్చులతోం గూడిన రెణ్డు పడవలకుం SII. V, 1081 (శ 1054)

తొంటి. *tomṭi* పూర్వము *Formerly, of old*
వరగిన మల్లిదేవజనపాలుండు వొత్తిపి చోడవంశశేఖరుం డినవంశ
కత్త యనంగా గడు వాలి విరోధిరాజసంహరణుండు
దొంటి శాతల(క్రియం దగు పొత్తపిరాజధానిగా
ధర సకలంబు నేలె విదితంబగు బాహువరా(కమంబునను
SII VI, 628 (శ 1148)

తొంభనూటనల్వొది *tombhanūtanalvodi* తొమ్మిదివందలనలుబది *Nine hundred and forty* శ్రీమత్ మావ్వల గారుడణ్డు స్వ_ సకాబ్దంబు ల్దొంభనూటనల్వొది యగు నేణ్ఠి (జే)షమాసమ్మున కృష్ణపక్ష నవమీ ఆదిత్యవారం పడువాడల పాలెపు శాసనము (రాజరాజేం(ద పట్టాభిషేక సంచిక) (శ 940)

తొగ *toga* (త తొగై) జట్టు *Party* శ్రీ నరసింహ్యనాథుని సన్నిధియందు (ప్రతిదినమున్ను అఖండదీపము వెలుంగుటకు (ప్రతిమపూర్వకముగా పెట్టిన మోదాలు నిబంధకై తొగను మన్నబోయని కొడుకు (పోలబోయు వసమున మోదాలు ౨౫ SII IV, 1001. (శ 1249)

తొగటసనెవారు. *togaṭasanevāru* తొగటకులమువారు ఒకజాతి నేతకాం(డు (మా ని) *A kind of weavers caste* శ్రీవీర నారాయణదేవుని రంగభోగము ఆచం(ద్రార్కస్థాయిగాను చెల్లను

ధారాపూర్వకమై యిచ్చిన మేరలు పానెమందు తొగటసెవారు రెం౧౦ SII X. 528 (శ 1241)

తొడవు *todavu* భూషణము *Jewel, ornament* వెలసాంటికిం దొడవనంగా వెలసిన కుఱుంగడలు గలుగు వీరుండు దోర్బలమును బలిమియుం బాడియుంగలవాం డధికారపదవిగలవాండు మహిని। SII V, 162 (శ 1091)

తొఱ్ఱు *torru* పశువు గోగణము అదియుండు స్థలము లేక తొఱ్ఱ= కందరము, లేక తొఱె=విశ్రమస్థలము గ్రామనామాంతపదము *A Cowper or cave The suffix to place names* మహాదేవిచెఱ్ఱం బండుబాయి యిచ్చినది పెద్దచెఱ్వునక మ ౧ వెలివొలము శాడ్లపల్లి తెరువున ఖ ౧ వెలిదొఱ్ఱను ఊరిముందటి చెఱ్వునక మ౧ SII X, 334 (శ 1178)

తొల్లి *tolli* పూర్వము *Formerly, of old* శ్రీనరసింహనాథునికి సబనప్రధానులు, దారుప్రధాని పురుషోత్తిప్రధాని ఇచ్చిన శాసనము తొల్లి మా తాతలు పెద్ద సబ్బనప్రధానులు దారుప్రధానులు మాంకుప్రధానులు SII VI, 845 (శ 1195)

తో

తో *tō* తోడన్ తృతీయావిభక్తిప్రత్యయముయొక్క లుప్తశేషరూపము *With, along with The sign of the instrumental case* అణ్ణమూరి రట్టడికములతోం అష్టభోగ సర్వసంపదలతో శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకు సర్వకనమ్మతిం ఉరి నిచ్చితిమి SII IV, 1186 (శ 1075)

తోంకప్రువ్వులు *tōmkapruvvulu* తోకపురుగులు *Tadpoles* దీని నెవ్వరు శేదన్న వారి నోర తోంకప్రువ్వులు NI Udayagiri, 48 (శ 1174)

తోంటగాదము *tōmṭagādamu* గాదము=గాధము మెట్ట, మెరకస్థానము తోటమెట్ట లేక దిబ్బ, తోటస్థలము *The highlevel ground of the garden or the garden plot* ఊరి దక్షిణపొలమునం దుప్పువలవెన్నన తోంటప్రమాంకుల సీమము దక్షణమున మేడిభూపంగు తోంటగాదము సీమము పడుమటి వలనవలయపాడి ప్రతియ సీమము ఉత్తరన దుద్దమగుంటయ సీమముగాం జతుస్సీమములతోడ SII IV, 1303

తోంటజీతము: *tōmṭajītamu* తోటకా పున్నందుకు నిచ్చు జీతము లేక కూలి *The wages or salary of a gardener* క్రాంజ నాగిసెట్టి వల్లభిసెట్టిని కాకాండి చెనమల్లికాజున దేవరకుం బెట్టిన పుష్పాల తోంట అందుల మామిండ్లు సహితమైన ఫలవృక్షాల లె హాయం తోంట జీతానకై పెటువారం। SII X, 534 (శ. 1246)

తోంటనూయి· *tōmṭanūyi* తోటబావి *A garden well* చోడదేవ చోడమహారాజును మలిదేవరాజును చిక్కరాజును దమ తల్లిదండ్రులకు ధమ్మ్మవుగా మోదసాలికట్టించి మడపల్లి గటించ్చి తోంటనూఇ గటించ్చి NI Kandukur, 22 (శ 1159).

తోంట(తోఁట)పట్టు *tōmtapaṭṭu* తోటభూమి *A garden land* (1) దీనికి చతుస్సీమములునుం దూర్పున దక్షిణమున అప్పయతోఁట పట్టును SII IV, 1016 (శ 1009) (2) స్వన్నమండలమున పుట్వండు భూమయు ఈందుల తన తోంటలో నన్నూలుపోంక్క చెట్లతోడి తోంటపట్టును ధారాపూర్వకము సేసి SII V, 1188 (శ 1172)

తోంటపరీక్ష. *tōmṭapariksa* తోటపై యధికారి *The superintendent of the garden* ఒడ్డవాది శ్రీరంగవర్ధనుం డైన మాంకాదిత్యదేవరాజులు శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమందు గండమాడ లెనిమిది పెట్టి పుల్లువాడధార మొదలుగాం గ్గల సమస్త బృందావనమును తమ ధమ్మ్మవుగా విలిచికొని శ్రీనరసింహనాథునికి పెట్టిరి ఈ తోంట పరీక్షగా శ్రీ జీహరినంబ్యారుల కొడుకు పెద్దన నంబ్యారుల పెట్టిరి SII VI, 975 (శ 1210)

తోంటపఱ్ఱు. *tōmtaparru* తోటపట్టు తోటభూమి *Garden land* దేవ నాయకునికి తోంటపఱ్ఱునేల న ౧ SII IV, 1248. (శ 1034)

తోంటబంటు *tōmṭabamtu* తోటమాలి *Gardener* శ్రీమత్కురారామ చాళుక్యభీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరలకు అల్లాడభూపాలుని కుమారుండు వేమారెడ్డింగారి దేవులు జియ్య మల్లసానమ్మ ఫలవృక్షాల తోంట పట్టు ట ౪ కి క్రయముగొని ఆ తోంట జేశె తోంటబంట్టు జీతానకున్న SII V, 34 (శ 1356)

తోంటబసువు *tōmṭabasuvu* తోటవాఁడు తోటమాలి *Gardener* ఒడ్డాదిప్రధాని మల్లాపెగడ శింహ్యాద్రి అప్పరు సన్నిధిని దివ్యజల అవసరాన పూలవనమాల చాతను తోంటచేసి పూవులు దెచ్చి తోంట బసువుకు ఇక్కడనే పందుము సీను పెట్టితిమి। SII VI, 972 (శ 1305)

తోంటవాండు *tōmtavāmdu* తోటపనిచేయువాఁడు తోటమాలి *Gardener* దేవభోగమునకు తోంటవాండు ౧ NI Rapur 47 (శ. 1188)

తోంటసుంకము *tōmṭasumkamu* తోటభూమిపై విధింపఁబడు పన్ను *Tax or cess levied on garden land* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకుం బుణ్యముగాను శ్రీమతు సర్వాధికారులైన సేమాని తంమయ ప్రెగడంగారి పంపునను ఆ కొడుకు పినవిచయ ప్రెగడంగారు త్రిపురాంతక శ్రీ మన్మహాదేవరకుం జల్లిపల్లిని వాఱువు పొంతోంట సుంకము ఇస్తిమి SII X, 530 (శ 1242)

తోంటోత్సవము· *tōmṭōtsavamu* వనమహోత్సవము ఉద్యానవన మధ్యస్థిత మంటపములో దేవుని దేవీసహితముగా కూర్చుండఁబెట్టి అభిషేక, అలంకరణ, నైవేద్య, నృత్తగీతములతోఁ జేయు ఉత్సవము *The garden festival of the deity, when the idol is placed in a seperately constructed pillared hall and all the festivities are celebrated* శాడితోంటోత్సవమువకు దాఖా -

పెదమున్నీటి సానియైన తాసాసాని ఉపేంద్రదేవని మహాదేవి యైన అయ్యాసాని శ్రీ భీమేశ్వర దేవరకు అంగరంగభోగ నివేద్యమునకుం బెట్టిన విశ్వనాథపట్నము SII IV, 1245 (శ 1186)

తోడచారి *tōdacāri* ఉపగాయకుడు *A fellow musician* తోడ చారికిం చెలుకభూమి ఖ ౧ గరువుభూమి ఖ ౧ SII V, 80

తోణ్టకొఱడి *tōnṭakoraḍi* తోటకోరడి తోటచుట్టును ఆవరణముగా వేసిన మట్టిగోడ *A bank or ridge, an earth fence (B)* ఇ తోణ్టపట్టునకు సీమముల తూర్పున వద్ద ప్రోలెసెట్టి తోణ్టగట్టుయ సీమము దక్షిణమున సోమాన్ద్దారి పెమ్మడి అణ్దరితోణ్ట గట్టుయసీమము పడుమట్ట అనన్తారామమున తుర్పునన తోణ్టకొఱడియయ సీమము ఉత్తరమున సప్తగోదావరియ సీమము SII IV, 1114

తోపుతిరునాళ్లు *tōputirunāllu* వనమహోత్సవము చూడుడు తోంటోత్సవము *The garden festival of the deity* శ్రీ మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరవేంకటపతిరాయ దేవమహారాయలు అయ్యవారు పెనుగొండ పట్టణమందు వజ్రం హాస్య నారూఢులై పృథివి సాంమ్రాజ్యమునుచేయుచును ఉండంగాను వెంకట పిన్నయనాయనింగారు ప్రవనవిళకర గ్రామాన చెరువు కట్టిరి ఆగ్రామమున స్వామి తోపుతిరుణాళ్లమహోత్సవానికి స్వామి ప్రతిష్ఠకాలమందు సమర్పించినాము NI Udayagiri, 24 (శ 1508)

తోపుమడి *tōpumaḍi* తోటభూమి *Garden land* గంగచూడామణి బంటయైన బండినిగామ తెలికికాంపులు కొఱ్జియనూకనలు దంతా వారమున తోపుమడి లోపుగా మూణ్డుపుట్లభూమి SII V, 1076 (శ 1127)

తోమాల *tōmāla* ఆకులు పువ్వులు కూర్చి కట్టినదండ వనమాల *A string of flowers, a garland stitched with leaves and flowers* ఆ వేమిరెడింగారు క్రయంగొన్న చేను ఖ ౨ పుష్పజాతులు పెటి శ్రీభావదేవరకు త్రికాలము పువల తోమాలలు పెటి వారి జీతాన కిస్తిమి SII V, 7 (శ 1810)

తోయము. *tōyamu* దినుసు జాతి *Kind, species* కొండవీటి చదులువాడ శ్రీరాఘవేశ్వరులకు బృందావనము తోంటలోను కల నానా తోయాల ఫలవృక్షాలు సహితముగాను అరిణనాబాదు శాసనము (శ 1268)

తోయులు *tōyulu* పరివారజనము *Attendants* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రమహారాజులు రాజ్యము చేయుచుండంగాను తట్టిపల్లియ పురముకు తోయులకు అష్టాదశ ప్రజలును—జామేశ్వర దేవరకు HAS 19-82

తోరణము. *tōraṇamu* తోరణద్వారము *Portal* శ్రీ కుమారారామ శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు చోడోజు కొమ్మనాను అతని తమ్ముండు ప్రోలున్ను తమ తల్లిదండ్రులకు పుణ్యముగాను క్రింది నిలువు ముందటి నందిన్ని ఘంటాను ఘంటకట్టి తోరణమున్ను తోరణకంభాలున్ను ఆచంద్రార్కంగాను సమర్పించిరి SII V, 38 (శ 1836)

తోలు *tōlu* ప్రసరించు *Swarm* ధర్మానకు విఘాతము సేసినాను వారి నోరు తోకగ్రుములు తోలును NI Kandukur, 84 (శ 1216)

తోళన్. *tōlan* తోడ తో, తృతీయావిభక్తి ప్రత్యయము *With, along with, the sign of ablative case* అరివరజమున్డు అన్వాన్దు దన్తియమ్మమాఘ్గు తోళన్ పొడుచి పడిరెన్ EI XXVII, 42 L. (600 - 700 *A D*)

త్యా

త్యాగిగద్య *tyāgigadya* త్యాగిరాజులు ముద్రించిన నాణెము *Coins issued by Tyagi chiefs* త్రికోటీశ్వర దేవరకు అఖండవర్తి దీపము ప్రమాన విడ్డవిడ్డకరమున నిత్యమానెండు నెయి బోయంగ్గలవాండు దీపమునకుం బెట్టిన త్యాగిగద్యలు SII IV, 920 (శ 1058)

త్యాగిమాడ *tyāgimāda* త్యాగిగద్యలు *Coins issued by Tyagi chiefs* శ్రీ మజ్జిహారి శ్రీ నరసింహదేవరకు మల్లిసెట్టి పెట్టిన అఖండవర్తి దీపమునకు నిత్య నరసింహమానిక మానండు నేతి కెక్కం తెకుటకు వీరు పెట్టిన త్యాగిమాడలు SII VI, 1166 (శ 1120)

త్ర

త్రయోదశి. *trayōdaśi* చాంద్రమానము పదమూడవ తిథి *The thirteenth lunar day* విజయసంవత్సరః ౨ కార్తీక శుక్లపక్షస్య త్రయోదశ్యాం పట్టికాదత్తా। (దామోదరవర్మ శాసనము) EI XVII, 18

త్రా

త్రాసునాయము. *trāsunāyamu* తూనికలపై విధించిన పన్నులవల్ల వచ్చు రాబడి *Income levied on weighment or levey of fee an each pair of scales used for weighment* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్యరుద్రదేవ మహారాజులకు ధర్మార్థముగాను బచ్చునారెపెసెట్టి ఈపూరి అల్లాడనాంథునికి అముదువదికి త్రాసునాయము వల్లన ఇచ్చినది నెలకు గ ౧ SII X, 443 (శ 1200)

త్రి

త్రికరణశుద్ధి *trikaraṇaśuddhi* త్రికరణము లనగా మనస్సు వాక్కు, కర్మములు, వాని శుద్ధి స్వచ్ఛత *Purity or rightness of mind, speech, and body* తిథి పుణ్యకాలమందు త్రికరణశుద్ధిగాను ధారవోసి ఇస్తిమి NI Ongole, 69

త్రికాలఅవసరాలు *trikāla avasarālu* ప్రాతః, మధ్యాహ్న, సంధ్యా కాలములందు చేయబడు వివిధ పూజాపునస్కార నైవేద్యాది కార్యములు *The various services to be performed to the deity in the morning, noon, and the evening* ఇ సుంకము

ఎత్తి దేవరకు శ్రీ గంధమూను గుగ్గిలమూను విడెము పోంకలూను ఆకులూ విల్చి త్రికాల అవసరాలకూను నంబులు నడువువారు ఇంతవట్టు వ్రిత్తులూను మేరలూను SII X, 422 (శ 1191)

త్రికాలము: *trikālamu* మూడు వేళలు ప్రాతఃకాల మధ్యాహ్న సాయం కాలములు త్రిసంధ్యలు *The morning, noon, and the evening* గండిరాజు వహిండిపాటి శ్రీ చెన్నకేశవదేవరం ప్రతిష్ఠసేసి దేవరకు త్రికాలమును బూజించి SII X, 135 (శ 1077)

త్రికాలవిజ్ఞానము *trikālavijñānamu* పూర్వ వర్తమాన భవిష్య త్కాలములను గూర్చి విశేషజ్ఞానము *The knowledge in the three times - the past, present, and future* శ్లో॥ షాడ్గుణ్య ప్రవిభాగనిధి శృతురుపాయా యత్ర నిత్యక్రియస్సప్తాంగ స్థిరధీస్త్రిశక్తి నిరత స్త్రైకాల విజ్ఞానవిత్ SII IV, 1070

త్రికాలవేళలు *trikālavēlalu* ప్రాతఃకాలము, మధ్యాహ్నము, సాయంకాలము *Morning, noon, and evening* ఇ క్షేత్రంవల్లం గల అష్టభోగ తేజస్వామ్యమున్ దేవునికి త్రికాల వేళాను అవధరింపంజేశి ఆచంద్రార్కస్థాయిగా అనుభవించి బ్రదికిడి॥ NI Kandukur, 11

త్రికూటము *trikūṭamu* మూడు గర్భగృహములు గల దేవాలయము *three celled temple (P B)* (1) ప్రత్యతిష్టి పద్రేశం స్వాఖ్యయా మల్లికాజు౯నం। అన్నేశ్వరం పితున్నామ్నా మాతు రైతేశ్వరం పరం॥ ప్రసాద త్రితయమభాత్త్రికూట తుంగం। త్రేతాగ్ని ప్రతిమ మహో మహే శలింగం తె శా సం 2 శా 13 (2) శ్రీమద్వెక్కంటి పరవ రేశ్వరుండు మల్లిరెడ్డి తన కులము నిరువది యొక్క తలవారికి నిరువది యొక్క గుడ్లెత్తించి త్రికూటంబునుం దక్షిణ గుడ్లునుం దన కిహపరార్థంబుగా నెత్తిం తె శా సం 2 ఇ శా 3

త్రిగుణిపాలకలస *trigunipālakalasa* మూడవవంతు వచ్చునట్లుగా కాచినపాలు గల కలశము *Vessel containing milk boiled to one third of its quantity* ప్రతాప అజ్జున దేవరాజుల సహోదరి సిరియ్యమ్మ తనకు అభీష్టార్థసిధిగాను శ్రీ నరసింహ్వానాథునికి నిత్య మున్ను రాత్రి ధూప అవసరమందూను త్రిగుణిపాలకలసలు రెండు ఆరగింప్పను సమప్పిరించెను SII VI, 872 (శ 1321)

త్రిగుణిపాలు. *trigunipālu* ఇగురగాచిన పాలు పాలు మూడువంతు లలో నొక వంతునకు మరగించిన పాలు *Milk boiled to one third of its quantity* ప్రతాపాజున దేవరాజులు శ్రీ నరసింగనాథు నికి అమృతమణిహికి జంతరనాండు గెలిసివచ్చి పెటిన మోదాలు ౫౦ అనిరుతాపాలుకు ౫౦ కున్ను నడవు పెటి నిజోగులు ఎరూసేనాపతి అన్ని సేనాపతి కురుమాఇ సేనాపతిఇ ముగుర వసానను ఇ మోదాలకు నిజోగం పెటిది పెరువు నాలుగు పటువలున్ను ౪॥ త్రిగుణిపాలు ఖలుసలు ఆఱు ౬॥ SII VI, 966 (శ 1348)

త్రిపాటి. *tripāti* (సం త్రిపాఠి) వేదమున, సంహిత, పద, క్రమ మును బఠించువాడు *Person who is familiar with samhita, pada, and krama (A)* కులవర్ధనో కోన త్రిపాటి। తస్య శ్రీ కేశవాయ్యాదజని గుణనిధిః శ్రీ మహాదేవ సేనాధీశః। SII V, 1301

త్రిపాదపుఅడుగులగడ. *tripādapuadugulagada* మూడు పాద ముల పొడుగుగల గడ *A pole three feet in length (used for measurement of land)* కొండ మరుసయ్యావారు మాకు అమరానకు పాలించ నవధరించిన చుండిశీమలోని చెనుపల్లె దక్షిణపు పొలంలోను పులివాంగుచేపు చేను బీడు పెలిచేను త్రిపాద పడగల గడను ౧౦౦౦౦ గుంటల క్షేత్రం శీరనది మా కేటికూడలి పుణ్యనదిలోను సంగమేశ్వరుని అమృతపల్లకు సమప్పింఛాంస్తిమి NI Kandukur, 11

త్రిపురాంతకతూము *tripurāmtakatūmu* త్రిపురాంతక గ్రామ ప్రాంతముల వాడుకలో నున్న ఆ గ్రామునామ కొలమానతూము *The measure of tumu in vague in the villages about Tripuramtakam and named after the village* శ్రీ త్రిపురాంతక దేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారాధకులైన శ్రీమతు శాంతి పూవ౯ శివదేశి కులు కట్టించిన గణపసముద్రము వెనకను దీపమున్కు త్రిపురాంతక దేవరని విద్యానకు ఇచ్చిన మఱుతులు త్రిపురాంతక తూమున నిత్యము బియ్యము జీగిరము నడచేది SII X, 400 (శ 1185)

త్రిప్పు *trippu* అడ్డుపెట్టు *Obstuct* యీ ధమ౯ము ఆచంద్రా క౯ముగాను పుత్రపౌత్రికము దీనికి యెవరు త్రిప్పినాను NI Ongole, 87 (శ 1219) విషువుస్సంక్రాంతి నిమిత్తంబున ధర్మువు గాను గుడిని గట్టినాము విత్తి త్రిప్పినవారు గంగకఱుత వేయిఆవులల పొడ్చినవారు NI Ongole, 81

త్రిభాగి *tribhāgi* మూడు భాగములు పొందినవాడు *Person who gets three shares* శ్రీమతు పానుగోటి రేవిరడ్డి తమ తండ్రి శేతిరడ్డికి ధమ౯ అర౯ము కాంగను వడ్డమని మహాజనాలకు పెట్టిన వ్రిత్తులు దేవన ఆయ్య౯ యెల్లన ఆయ్య౯ త్రిభాగి SII X, 279 (శ 1158)

త్రిభువనాంకుశ (వరాహ)మాన్య *tribhuvanāmkusa (varaha) mānya* త్రిభువనాంకుశు డను పేరు పూర్వ చాళుక్యుల బిరుదు నామము ఆ కాలమున కొలతల కుపయోగించెడు మానకా పేరు గల్గి యుండెను *A māna named after tribhuvanāmkusa a title of the Eastern Chalukya* (1) నిత్యపడి త్రిభువనాంకుశమునం బోయంగల నేమా ౧ SII IV, 1010 (శ 977) (2) త్రిభువ నాంకుశ నే మా ౧ SII IV, 1011 (శ 990)

త్రిభోగము *tribhōgamu* మూడు భోగములుగ విభజ్యము మొదటి భోగము ప్రభువునకు, రెండవది దేవునకు మూడవది అగ్రహారమునకు వినియోగము *The endowment divided into three bhogas or triple enjoyments-one by the king, one by the temple, and one by the agrahara* శ్రీ భీమేశ్వర పరమభట్టారక మహా స్థానాధిపతులు శ్రీ మద్వశిష్టుల వడ్డితులు భీమేశ్వర పెండోంట త్రిభోగాము ఉదగయన నిమిత్తమున శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నిత్యపడి విశేషనార్థ౯ముగా నిస్తితి అడుపాండు యి సధమ్మ౯పు విశేషనములు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు చాపమున నడ్పుదురు SII IV, 1236 (శ 1045)

త్రివాచకము: *trivācakamu* మూడు తడవులు మాట నుచ్చరిండుట *Three fold utterance* ముక్కాలుగాక నిలిచిన ఫలం మా పేరిటిన అగ్రహారంలో నిత్యవాసం సేసుకుండే యిరువైనలుగురు యథాంశాలుగా పంచుకొనేటట్టు నిర్ణయం శేశి త్రివాచకంగా సమర్పించాస్తిమి SII V, 874 (శ 1542)

త్రివేదిభట్ట *trivēdibhatta* బ్రాహ్మణ బిరుదనామము మూడు వేదము లనగా ఋగ్వేదము, సామవేదము, యజుర్వేదములు వానిలో ప్రవీణుడు *A suffix to the Brahmin names denoting proficiency in the three Vedas* దోనయత్రివేది। జన్నియత్రివేది। దత్తత్రివేదిభట్ట। దోనియిత్రివేదిభట్ట। EI V, 10 (శ 1024)

త్రిశూలము. *triśūlamu* శివుని యాయుధములలో నొకటి *A three pointed pike or spear, a trident, one of the arms of Siva* దాక్షారామ భీమేశలింగానకు గౌరీశంకర వీరయ్యంగారు సమర్పించిన దిచండ్రేశ్వరదేవరాను త్రిశూలమున్ను డాకాను కంచ్చువశ్కెరమున్ను SII IV, 1346

త్రిసంధిఉపహారము *trisamdhiupahāramu* ప్రాతః, మధ్యాహ్న సాయంకాల మనెడు మూడు సంధ్యాకాలమందు దేవునికిచ్చు నైవేద్యము *The food offering to the deity during the three periods of the day viz, morning, noon, and evening* మహాదేవి చల్ల గంగాపరమేశ్వర్కి త్రిసంధి ఉపహారం బియ్యం నిత్య మాచెల్లపాటి మానెడు రామనాథదేవరకు త్రిసంధి ఉపహారం బియ్యం పెనలు తక్వెండు నెఇ అరసోలెడు కూరలకుం SII X, 505 (శ 1285)

త్రిసజ్యఅవసరము. *trisajyaavasaramu* మూడవ సంధ్యాకాలము అవసరము *The service in the third period of the day in the night* జంత్తనాంటి సంగమరాజు తనకు అభీష్టార్థసిధిగాను శ్రీ నరసింహ్యనాథు నిత్యముగా త్రిసజ్యవసరమందు ఆరగింపను పలుత్రిగుణి పలుముండు కలశలు సమర్పించెను ఇ పాలకై మోదాలు నుబు ౧౦౦ "ప్రాదాత్ శ్రీణారపూర్ణార్ణ నభినవకలశాన్ రాత్రి ధూపావసానే శ్రీరామార్తం శంగమేశః" SII VI, 724 (శ 1321)

త్రిసరిముత్యాలచేఱు *trisarimutyālaceru* మూడు సూత్రములతో నల్లిన ముత్యాలదండ *A garland with three strings of pearls* కొమిదేవి అమంగారు తమకూంతుఋ సీతామహాదేవికి పుణ్యముగాను పెట్టిన త్రిసంముత్యాల చేఋ ఒకటి (లసత్ సమ్యన్నర్ణ వకుళ ప్రసూనశోభితాం మాలాం। త్రిసూత్రగ్రథితాం మౌక్తికాంచ భృశో జ్వలాం) SII VI, 983 (శ 1264)

త్రై

త్రైశతాగ్రిజన్మసమితి *traisatāgrijanmasamiti* పెదమున్నీటి సంఘము మున్నీటి కులములో భేదము బలిజకులభేదము *A variety of fourth caste* ఇరువుట్టిభూమి రవీందుతారకముగ నిచ్చెం త్రైశతాగ్ర జన్మసమితి యనుమతంబున SII X, 138 (శ 1078)

త్రో

త్రోచు *trōcu* తోసివేయు వృధాపుచ్చు *To turn out, reglect* ఈ ధర్మ్మము త్రోచినవాండు బ్రహ్మహత్య గోహత్యలు మొదలైన పాతకాలం బోవువాండు SII X, 563 (శ 1312)

త్రోపుఘంట *trāpughamta* ఘంటాభేదము గుడిలో వ్రేలాడదీసిన గంట *A hanging bell to rock* దూలంగన కుమారామ భీమేశ్వరునకు త్రోపుఘంటయుం గంచ్చున దీవగంభమును సమర్పించి గోవులం దనర నిచ్చి। పట్టుచీరయుం బశ్వెంబు భక్తి నొనగె SII V, 32 (1275)

త్రోవ. *trōva* మార్గము *Path or way* సరిహద్దులు ఉత్తరమున త్రోవ ఆడి SII X, 69 (శ 1084)

ద

ద · *da* దమ్మము ద్రమ్మమునకు హ్రస్వరూపము *Abbreviation for Dramma, damma, (Coin)* చూడుడు దమ్మము, ద్రమ్మము మాకు అన్నిరాజ్యాలను గలవార్కి ఆ యా స్తానాల చెల్లి జీతానను ౧ కి ద ౨ న్ను పెండ్లి రెంణంకాలు మేళానను నొక పాలున్ను ఇ ధర్మవు పనులకును ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ఇస్తిమి SII IV, 773

దండనాయకుడు: *daṃdanāyakudu* సేనాపతి లేక శిక్షాధికారి *A commander, judge or magistrate* (1) (చూ గ్రామేయకుడు) (తూర్పుచాళుక్యులు రెండవ విష్ణువర్ధనుడు) EI XXXI, 12 (2) రాజనారాయణ విష్ణుదేవరకు శ్రీమతు త్రిభువన మల్లదేవ చక్రవర్త్తిర్య మహాప్రధాన సంధివిగ్రహి దణ్డనాయక కామనయ్య పెట్టిన అఖణ్డవర్త్తి దివియలు రెణ్డు SII. V, 63 (శ 1019)

దండపాట · *daṃdapāṭa* పరిపాలనా రాష్ట్ర విభాగము *An administrative division* శ్రీ వీరముకుంద దేవు మహారాజులుంగారు గౌడ సాధించి కటకశింహ్యసనాశీనులై విజయశుభరాజ్యము చేయుచు నుండి రాజమహేంద్రవరపు దండపాలు ౨౦ స్థలాల బలిజ పెక్కంద్రు మొదలైన నానాపాటకాల ప్రజలకున్ను పెండ్లి కుంభాలు పాను సుంకాన

లున్న శ్రీ పురుషోత్తమందుల శ్రీజగన్నాథుని సన్నిధిని మానితిమి SII X, 739 (శ 1458)

దండములు. *damdamulu* నమస్కారము *Bowing, respectable salutation* పోలిచెలఁ చన్నరాయని దివ్య శ్రీపాదపద్మ లకు దామెర చన్నప్పనాయనింగారు అనంతములైన దండములు సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనం। NI Kanigiri, 15 (శ 1501)

దండాదండి *damdādamdi* భుజమునకు భుజముపట్టి యుద్ధము చేయుట *Shoulder to shoulder* రాజనరేంద్రుని కలిదిండి శాసన ములో యుద్ధవర్ణన ముష్టాముష్టి క్వచిద్ద్రుష్టమ్ కేశాకేశ్య భవత్ క్షణం। దండాదండి క్వచిత్ప్రోక్తమ్ కుంతాకుంతి నిరంతరమ్। EI XXIX, 8

దండాదినాథుడు. *damdādināthudu* దండనాయకుడు సేనాపతి *A commander* కాకతి భేతభూపాల కులక్రమాగతం తదీయ రాజ్యభర నిరూపిత మహామాత్యపదవీ విరాజమాన శ్రీకాకతి బేతరసన సచివం వైజదండాధినాథః EI IX, 35

దండాధికారి *damdādhikāri* శిక్షను విధించువాడు *A police officer or magistrate* శ్రీమతు దక్షిణ దండాధికారులైన శ్రీకరణ మహానాదసేనాపతులు త్రికలింగమండల మహాద్దండాధిక సేనాధ్యక్ష నరేతి మహానాథః। SII V, 1284

దండాధిపుడు *damdādhipudu* సేనానాయకుఁడు *The commander* శ్రీ వెలనాంటి గొంకృవసుధాధీశస్య దణ్డాధిపః। పణ్డ స్తస్య సుతా పతివ్రతరతా మల్లాఖ్య హ్రీద్వల్లభిః॥ SII V, 116 (శ 1049)

దండాసి. *damdāsi* గంజాము విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని యొక చతుర్థకుల భేదము *Name of a fourth caste in Ganjam and Visakhapatnam districts* శ్రీ మధుకేశ్వరదేవరకు అమ్మాణ్డికొడుక్క కవహర దణ్డాసి పెయ్యన పెట్టిన అఖణ్డదీవ మొక్కట్టి మాడ ౫ SII 1066 (శ 1064)

దండు *damdu* (సం దండః క దండు) సేన *Army* బిరుదనం జన్నయా తెలుగు బిజ్జన మనుమండు మల్లిదేవం డచ్చరువగుచున్న పొత్తపియ చెన్నగు వీడుగ వాలి పాకనాం డిరువదియొక్కవేయింజన నేలుచు బల్లవుదండు గెల్చి తక్కరి వర కుంభ మౌక్తిక లతాతతిం బూచె నిజాసిపుత్రికను SII IV, 628 (శ 1146)

దండుగు *damdugu* అధికారి అపరాధివలన అపరాధమునకు విధించిన జరిమానా *An import, fine* మహామండలేశ్వర బేత రాజులు శ్రీ సబ్బెన రచ్చిసెట్టి కళనయ్య నీరినేలయుం బడి మణుతురు వెలితేనునుం దర ల ష్టాక గాన్కకు సర్వఁబాధ పరిహారము దండుగువెలి HAS, 13-6 (శ 1001)

దండుత్రోవ *damdutrōva* దండు నడచెడు త్రోవ దండుబాట ఘంటాపథము (శ ర) *A kings highway through which the army passes* అందుకు నైరుత్యం చుట్టుగాను పడుమరగాను ఆకుతేటి కనుమమేర। దండుత్రోవ తెల్లరాళు గురుతు। EI XIV, 25 (శ 1470).

దండుమాన్యము *damdumānyamu* సైనికదళమును నెలకొల్పి దాని వ్రయమును భరించుటకు ప్రభువు సామంతున కిచ్చెడు మాన్యము *Land granted by the ruler to a feudatory for the maintainance of an infantry or army of soldiers* శ్రీ అవురంగ పాదుశాహెబులవారు పృథివి సామ్రాజ్యం చేయుచుండంగాను బొలవరం స్థళకరణం గోవరాజు ప్రసన్నయ ప్రోలుకంటి స్థలకరణం కృష్ణయకు భూదాన ధర్మ శిలాశాసనం। నేను బొల్లవరాన కాశీవిశ్వ నాథుని ప్రతిష్ఠసేసి దేవాలయం కూపప్రతిష్ఠనాడు మాకు చెల్లిపచ్చే బొలవరం గ్రామాన దండుమాన్యం నడ్మంటి కొలపాటి రేగడ మీకు ధారబోశి యిస్తిమి SII X, 773 (శ 1619)

దండూయము *damdūyamu* దండాయము దండుగు *An import or fine levied* చెఱ్వువెనక వరిపొలము శ్రీదేవరకు ఖ ౧ న ౧౦ కేశవరకు ఖ ౧ న ౧౦ దండూయముతో తనున్గానిత్యలుకు అమృతపడ్డకు నిచ్చిరి NI Darsi, 40 (శ 1066)

దంతము· *damtamu* దంతము *Ivory* ఉభయనానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు దంతము (నందు) కోడె బాదిక SII VII, 734 A D (1228)

దంతముపాల్య: *damtamupālya* దంతముతో చేయబడిన పళ్లెము *An ivory plate* ఆ ఈతమనాయకుడును పోతినాయకుడును పురుషోత్తమదేవజియ్యంగారికి అద్రిష్టముగా ఈ కొల్పు కొల్చికొని వరు పెటిన దంతముపాల్య SII V, 1219

దంతి *damti* ఏనుగ ఎనిమిదవసంఖ్య (అష్టగజములు) *Number eight* శాకాబ్దె భుజ దంత్తి భేందు గణితే SII X, 147 (శ 1082)

దక్షిణహస్తము *daksinahastamu* కుడిచేయి *Right hand Gift is given by pouring water in the right hand* నాగరుమం గారు యిచ్చిన ధర్మశాసనము దేవప్పంగారు త్రవ్వించిన చెరుఉ సహితంగాను మీకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను సర్వమాన్యంగా దేవర దక్షిణ హస్తమందు ధారవోశి సమర్పించం స్తిమి SII IV, 997

దక్షిణాయనశంక్రాంతి (సంక్రాంతి) *daksināyanaśamkrāmti* కర్కాటక సంక్రాంతి *The day on which the sun enters the sign of cancer in the Zodaic* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కోన ముమ్మడి భీమరాజులు శ్రీ సకవర్షంబులు ౹శాహి దక్షిణాయన శంక్రాంతినాంటి ॥ SII X, 69 (శ 1084)

దక్షిణోత్తరములు· *daksinōttaramulu* దక్షిణ, ఉత్తర దిక్కులు, *The South and the North* కొమ్మిసెట్టి తమ తల్లిదండ్రులు దనకును ధర్ముర్థముగా ఘంటశాల యయ్న చోడవాండ్యపురమున శ్రీ జలధీశ్వర మహాదేవర దక్షిణోత్తరములం బెట్టిన యఖండదీపములు రెండు SII X, 115 (శ 1066)

దట్టుడు. *dattudu* దఱుడు *A hero, a brave man* వైరులను మెట్టి ధరిత్రి యెల్ల నిరమిత్రము సేయంగం బూనెం జేమ్మిఁ జతో దట్టుడు గొంకభూపతికిం దామనపుత్రుండు సచ్చరిత్రమెయిని SII X. 111 (శ 1064)

దడియ *dadiya* (క దడె) ధడెము ధాన్యాదుల కొలుచు కొల పాత్రము, పదిశేర్లు లేక నాల్గవవంతు మణుగు కొలది *A bushel or vessel for measuring grain, a measure of grain being usually a quarter of a maund (B)* కాల్వపల్లి నారాయణవు కొలిపించ్చి వకటి దడియ మూరను చినబాబరెడ్డి అడుగు SII X 758 (శ 1580)

దణ్డు *dandu* (క దణ్డు) దండువు అపరాధమునకు చెల్లించు జుల్మానా *An impost or fine levied as a punishment* ఊరి స్వామున్ ఇచ్చిన స్తితి రెండువాడల పట్టనావురకు అరియు దగు తెఱియ సిద్ధాయంబు దణ్డ దపవరాధంబును అం సా వ వసం 22-5

దత్తపట్టా *dattapattā* దానపట్ట *Gift deed* మహారాయ మహానుభావ శ్రీ వీరభద్రరాయంకర సమస్త ౨౩ అంకగ్రాహి కుంబ శుక్ల ౧౫గు కొండవీటి రేకాకొల్లి నారాయణపండతులకు దత్తపట్టా పట్టనిర్ణయ NI GP, 21

దత్తము. *dattamu* దానము *Endowment* కలింగ్గామున మధుకేశ్వర పెటిన దత్తము: SII V. 1078 (శ 1204)

దత్తి *datti* దానము దత్తమునకు ప్రాచీనరూపము దత్తి *Gift, the older form of dattamu* (1) పనూఋవిరిపటిఱి నూశెన్మణ్డు కును ఇచిన దత్తి SII X, 29 (2) శ్రీమత్ భికిరాజు నిల్పిన దత్తి SII X, 594 (3) త్రిపురారిదేవని దత్తి SII X, 422 (శ 1191)

దత్తించు *dattimcu* దానముచేయు *To endow, to gift* శ్రీమన్ మహాప్రధాని పామంతజనమున దీని దత్తించె శ్రీమల్లినాథ దేవరకు ఇచ్చి ప్రతిష్ఠ పాలించబడిన పనులు NI Ongole, 68 (శ 1176)

దధ్యంన్న అవసరము *dadhyamnnaavasaramu* దధ్యోదనఅవ సరము మిరియములు మున్నగువానితో పొగిచి పెరుగుతో కలిపిన యోగిరము *Boiled rice mixed with curds and spiced with the powder of black-pepper etc* శ్రీ నాథరాజ రామరాజ కొమారుండు సినరాయెంగారు శాడిపరతను అరామేశ్వరదేవునికి దధ్యంన్న అవసరానకు కాదారంభం పెలిపాలం కోలపాటిచేను ఖ ళ అతురాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు పెలిచేను ధారవోశియిస్తిమి SII IV, 801 (శ 1458)

దధ్యన్నము. *dadhyannamu* పెరుగుతోగూడిన యన్నము *Food mixed with curd* శ్రీమతు అమరేశ్వరలింగానకు దినవై అవుభలయ్య వారి కార్యకర్తలైవ పెనుగొండ మజ్జవాడ శిమలోను వావిలిపాటి దేవళరాజు వాగయ దండంవెంటి యిచ్చిన సాసనం దేవునికి దధ్యన్నానకు పరిమి గ్రా మ క క్షేత్రము రెండు కుచ్చెళు ఇస్తిమి SII V. 232

దప్తధారు *daptadhāru* (ప దఫదార్), చిన్న పదాతిదళముపై అధికారి *The head of a small troop of footsoldiers* అరబతనటసాహేబులవారు సౌరాష్ట్రి దేశంబులకు మాతృస్థానంబైన ఘనగిరి రాజ్య శింహాసనం మొదలైన అయిదు పరగణాల ప్రభుత్వం సేయుచుండంగాను వారి మునషీద ప్తధారులైన వెంకటరెడ్డినాయడు SII VII, 558 (శ 1856)

దమ్మ. *damma* నాలుగు కాసుల నాణెము (సూ సి) *A coin of the value of four Kāsus* ఉల్లి, పసుపు గుగ్గిలం, మెంతి, జీలకఱ ఆవాలు, కొత్తగోనేలనలగ, అల్లం నిమ్మపండ్లు, చెంకాయలు వీనికి గోనె ౧కి దమ్మమున్ను బెల్లము, దూది, నెయ్యి, శొంఠి, ఉక్కుటు లులు, ఆముదం, సంగడి, ఇప్పపూవు, ఇనుము వీనికి గోనె 1కి దమ్మ ములు రెండున్ను మామిడికాంౘ్ర గోనె ౧కి దమ్మాలు మూండు. పంచదార, పోంకలు, నూలు, తమలపాకులు వీనికి గోనె 1కి దమ్మాలు నాలుగు పిప్పలి, మిరియాలు, గంధము, కరాంబువు, జాజికాయ, జాజిపత్రి, సీసము, తగరము, రాగి వీని గోనె 1కి దమ్మాలు ఆరు EI VI, 22 (శ 1442)

దమ్మబడివీసాము *dammabadivīsāmu* ప్రతి ద్రమ్మవిలువ కొక వీసాము *A Visa for sale price of each a dramma* ఆ కూరలకు దంమ్మఁవడిని ఆదిగంగాపరమేశ్వరికి త్రిసంధి ఉపహారం బియ్యమును తండుకూరలకు దంమ్మబడి వీసాము SII X, 505 (శ 1285)

దమ్మువు. *dammuvu* ధర్మువు, ధర్మము, దానము *Gift* వణ్డరంగు పరమమహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్యభడారనికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబోది వుడ్ల అడ్లపట్టునేల దమ్మపురంబున దమ్మువులు వీరి రక్షిచ్చినవారికి అస్వమేధం బున పలంబు EI XIX, (శ 770)

దయసేయు. *dayasēyu* దానముచేయు *To gift or grant* స్వస్తి శ్రీ దుగిరాజు మగన్డు కొండివిల్లు రచ్చయిటికి ఇచ్చినది పన్డులు అల్లపట్టు నేను ఱెఱియరాజు దయసేసిరి NI Kandukur, 67

దర· *dara* (ప దర్) స్వయముగా *In person* ఆ కాడికొండ్ల సముతువారున్ను ఆ పరిమివారున్ను దర హాజురుకు వచ్చి మాల్మాచేశిరి SII X. 759 (శ 1555)

దరసక: *darasaka* ద్వారశాఖ ద్వారబంధపు నిడువుకమ్మి *The stone beam over the door way* శ్రీమతు భోగాలదేవి ద్రమ్మిదేవని మనుమడు భ్రమ్మిదేవ చోళ మహారాజులు మ్రోపురి భైరవుని మంధపము శ్రీ వకిలి దరసకులు ప్రదిష్ట సేఇంచెను SII X, 498 (శ 1281)

దరి *dari* ఒడ్డు గట్టు *Bank* బృందావనము చేసినారికి కనకుటిక తూర్పుర్రన పొలాన తుంగభద్ర్దరి చింతలపూడి తెరువు పడుమటను కేసరి పాటి చేను ఖ ౩ SII. VI, 120 (శ 1197).

దరివేసు: *darivēsu* (ప దర్వేష్ హిం దరవేశ్) బిచ్చగాడు *Beggar* మసనద ఏలి కుతుపనముల్క ఒదయులుంగారు దీనాంధకృపణపంగులు మొదలైన తిరిపెలకు దరివేసులకును కొండపల్లికి దక్షిణాన పెయ్యాల

గలువకను కిదర శాజాగడ లంగర సాగించి యి లంగర ధర్మణ సత్రా నకు యిచ్చి వూళ్లు SII X, 743 (శ 1452)

దరిశనము *darisanamu* రాజాదుల దర్శనార్థము యిచ్చు కానుక (చూ వి) దరిసెనము, దర్శెనము *Fee levied for visiting the king or officers* మయిదేవ వెంకంగారి కొడుకు రుద్రదేవనిం గారు ఎల్లనాంటికిని ఉపతిశి వంగము ప్రతిమాడలు కానిక దరిశనము మంనింస్తిమి SII X, 499 (శ 1488)

దరోబస్తు *darōbastu* యావత్తు *All without exception, completely (B)* యీ చెర్వుల అల్గులుగ్నున్నూ తూములుకున్నూ వషాకాలంలో అంజీలు అకుతోసిన తర్వాత మంన్ను పోశే లాగును అంజీలతో పాటు అంజీవని చేశేలాగూను నిండ్లు చెర్వులప్పుడు అపాయం వొచ్చే స్తలాల్కుం కనిపెట్టి పనిముఖం చేయిస్తూన్ను గ్రామస్తులు ముదాంవెట్టి మాదిగలు వగైరాలతో కూడా చెర్వులు కాపాడే లాగ్నును గ్రామాదుల మామూలు వరవడి ప్రకారం దరోబస్తు మాగాణికి విస్తరించి వల్లు పోనివ్వకుండా నీళ్ళు కట్టించే లాగునన్ను కట్టళ్ళు సేస్తిమి NI Kandukur, 48 (శ 1578)

దర్భాక్షత హిరణ్యోదక దానధారాపూర్వకము *darbhākṣāta hiraṇyōdaka dānadhārāpūrvakamu* దర్భలతోను, అక్షతలతోను, బంగారు దక్షిణతోను కూడి ఉదకధారాపూర్వకముగ నిచ్చిన దానము *A gift made with libation of water accompanied with Kusa Grass, wet, unbroken rice, and payment of money pre eminently of gold* (1) అనవేమరెడ్డిగారు యజనాది షట్కర్మనిరతులున్ను, ఆగమ శైవశాస్త్ర ధర్మ కర్మ పారగులున్ను అయిన దుగ్గిరాలరామలింగం మూలస్థానసోమలింగంగారికి దత్తం చేసిన సర్వాగ్రహార ధర్మశాసనక్రమ మెట్లన్నను కృష్ణాగర్భంలోను గిరిపిరేశ్వర రామేశ్వర సోమేశ్వరను పూజలు చేస్తూన్న కొండపల్లి దండపాటకు గ్రాగ్యాగమందు స్వనామగ్రామం వేమవరం ఒనవళంకారార్పణంగా దర్భాక్షత హిరణ్యోదక దానధారాపూర్వకగాను ధారవోసి యిస్తిమి రెడ్డి సంచిక అనుబంధము పుటలు 15 16 (2) ఇతి వెమ మహీపతిః కరోద్యత్కుశహేమాక్షతతోయపూర్వకం విధధేత మహాగ్రహారదానం ద్విజసంఘోత్కట శిష్టవల్లభాయ మంచాళ్ళ శాసనము రెడ్డి సంచిక అనుబంధము పుటలు–8 8

దళవాయి *dalavāyi* (దళము+వాయి) సేనానాయకుడు సుంకరికి సహాయుడైన ఉద్యోగి *A commander, an assistant to the collector of taxes or fees, a chieftain (B)* శ్రీకాకుళపు తెలుంగువల్లభుని దివ్యశ్రీ పాదపద్మములకు రాయసం కొండ్డ మరుసయ్యంగారి కార్యకర్త అయిన శింగరుసుంగారి కుమారుండు దళవాయి నాగరుసుంగారు అనంతములైన దండములు సమప్పించి యిచ్చిన ధంర్మ శాసనము SII IV, 997

దళవృత్తి *dalavrtti* దండుమాన్యము *A military fief.* సామి సెట్టి చెఱ్వు దేవరకర్ధణమును మహాజనమున కర్ధణమును పానుగంటి దళవృత్తి ఘడవట్లు ౪౦ HAS 13–16

దవనపర్వము. *davanaparvamu* (క దవనదపూణ్ణిమె) ఈ పర్వదినమున శ్రీశైలమల్లికార్జునదేవుని విగ్రహములపై దవనపత్రములుంచి ప్రజలు పూజింతురు "*On this day the people place the fragrant leaves of Davana plant on the images of the God Mallikharjuna of Srisaila*" (EI Vol V, P 31) శ్రీమతు మండలేశ్వర ఇంమడి బసవశంకర జగదగోపాల అల్లాడ పెంమయ దేవ మహారాజులు స్వస్తి సిద్ధార్థి సంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ మం॥ నాంటి దవనపర్వ నిమిత్తమున శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీ మహాదేవర అఖండ దీపాన కిచ్చిన మోదాలు ౨౫ SII IX, 362 (శ 1181)

దవనపున్నమ *davanapunnama* (క దవనదపూణ్ణిమె) = దవన పూర్ణిమ చైత్ర శుద్ధపౌర్ణమినాడు దేవుని విగ్రహములపై దవన పత్రములతో పూజించుట ఆచారము *On the full moon day of chaitra the fragrant leaves of Davana plant are placed on the images of God* శ్రీ భీమేశ్వర శ్రీ మహాదేవర దవనపున్నమనాంటి డోలోత్సవము నాంటి అవిబలి అచ్చనలకు ఒడ్డాది అజ్జునదేవరాజు దేవి అక్కాసాన్కి నోముగా అజ్జునదేవండు ధారాపూర్వకము చేసి ఆచంద్రార్కముగ శెట్టిన మదువాడను యూరు ఒకొ్కండు SII IV, 1373 (శ 1197)

దవనవనము *davanavanamu* (సం దమనః = సువాసనము గల మూలికా విశేషము) దవనము పెంపఁబడిన తోట *A garden of Kundi plant, Artemisia Indica* శ్రీ కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ౧ ణ్టి గద్య ౧౦౦ వీర వఙ్డ్రైజు పేరం శెట్టించిన కనకవలయ ౧ ణ్టి గద్మ ౧౦౦ లోహఅద్దము వహిణ్డివల్య వహిణ్డికోడగమును గాంగేయరాయ మణ్డపమునుం గొట్టార మణ్డపము గట్టించ్చి దవనవనమును దటాకము SII IV, 1442 (శ 1064)

దవలిమపూర్ణము *davalimapūrnamu* దవనపున్నము చూ దవన పున్నమ

క౦ నరధినిధిభేంద్దు నకవ
త్సరసంఖ్యలం గా ర్తికమున దవలిమపూన్నణ
స్థిరగురుదినమునం గొమ్మన
యురుతరదీపంబు శివున కొప్పంగ నిశ్చెను
SII X, 182 (శ 1094)

దశబందము *dasabamdamu* పంటపై పదియవవంతు పన్ను విధించి యిచ్చిన మాన్యము *An inam of copyhold taxed at 1/10 of the produce (B)* (1) కళింగబహారామాధి మహాసేనాపతి శ్రీ నరసింహనాథునికి దశబంధాల చలవు నంబ్యళ్లకు మాడ ౧ ధువవ్వరులకు కూడు జీతము దశబందానకుం గా మాడలు ౮ SII VI, 903 (శ 1300) (2) ప్రమోదూత సంవత్సరాన సాని చరువు మూడు కావుల తెగిపోయి వుండ్దె గనుక ఆ చెర్వు కింద సాగిన మడి నాల్గు ఫలాలలో మీరు చెర్వు గట్టించిన అరళ్యం పాలుదనవందం నడవంగలవారం అటుపిమ్మట ఆ చెరువు కింద గుత్త సాగిన మడికి వచ్చిన రొఖ ధాన్యములలో నగరికి మూడుపాళ్ళు మీదనవందం కావులకు వకపాలు ఈ ప్రకారం కవులు ఇచ్చివారం SII X, 769 (శ 1618)

దశభాగి *daśabhāgi* పది భాగములు పొందినవాడు *Person who gets ten shares* కాకతి గణపతిదేవుని ఇడుపులపాటి గ్రామాగ్రహారశాసనము కేతనాయ్యఁ దశభాగి। SII. X, 248 (శ 1131)

దశమిసేవలు *daśamisēvalu* ప్రతి మాసమునందును దశమిదినమున దేవుని కొనర్చు ఆరాధనము *The worship of the deity on the tenth day of the two halves of the lunar month* వినికొండ సీమలోని యీపూరను అల్లాడనాథుని దశమి శావలకు కుచ్చల క్షేత్రము SII X, 747, (శ 1496)

దశవాహనాలు *daśavāhanālu* పది వాహనములు హంస, సింహ, గరుడ, శేష, ఆంజనేయ, సూర్య చంద్రులు, రథ, అశ్వ, గజ, పుష్పక వాహనము లను పదివాహనములు *Swan, lion, kite, serpent, anjaneya (the monkey god), the sun and moon, car, horse, elephant, chariot - ten vehicles used for the procession of the deity* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సిద్దిరాజు అవుభళ రాజుంగారి పుత్రులైన తిమ్మరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు మంగళ గిరి శ్రీ నృసింహ్వల దిగువతిరుపతిస్థలమందును యజ్ఞం దిరుమల రాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారికి పుణ్యముగాను సేయించిన శేవలు కోనేరు దేవళాము మండపప్రాకారాలు గోపురాలు పంచ్చభేర విగ్ర హాలు దివ్యాభరణాలు తేరులు మొదలైన దశ వాహనాలు చేయిం స్తిమి SII IV, 709 (శ 1480)

దసపరాధము *dasaparādhamu* (త అబరాతం) పది యపరాధ ములు దశపరాధిప దను ఉద్యోగి శాసనములందు పేర్కొనబడినాడు అపరాధ మనగా దండయోగ్యమైన కార్యము అట్టి కార్యముపై విధించు దండువు *A fine or forfeiture levied on ten kinds of guilts* ఊరి స్వాముళ్ ఇచ్చిన స్తితి రెడ్డువాడల పట్ట నావురక్కు అరయుడగు తెజెయు సిద్దాయంబు దణ్ణు దసపరాధంబును సర్వఁబాధ పరియారువు ఊరుదాయసేఽ ఇచ్చి (అహదనకర శాసనము)

దసఱాడ్లు *dasarā'lu* దాసరులు దేవాలయ పరిచారకులు *The temple servants* శ్రీ కొమార వ ంటిర దేవుమహాపాత్రులు రాజ నారాయణ దేవరు కొలిచిన జీతవర్తనలకు దసఱాడ్లు జన్నకి న ౧౦ SII X, 740

దసవందంకాపులు *dasavamdamkāpulu* దశబంధము ఈ మా న్యము నమభవించు వ్యవసాయదారులు చెఱువు త్రవ్వుట మొదలగు ప్రజాకార్యముల నొనర్చుటకు పదియవ పాలు పన్ను పరిహారముతో నిచ్చిన భూమిని సేద్యము చేయువారు *Cultivators of land granted at a deduction of 1/10 of revenue for construction of tanks etc, or completion of any public work etc see dasa_bamdhamu* (చూ దశబంధము)

దస్తుగహా: *dastugahā* (వ దస్త్‌గహా హిం దస్త్) సామర్థ్యము అధికారము *Power ability (F)* కనుబేఱాడికొండ్ల తా॥ క్యదతు వనికోఙతువ హ్నోవఙారతు పళహంమ్మతు దస్తుగహా సైదు అబ్బుల్లాంగారి మొకాసా పుండ్డంగాను SII X, 759 (శ 1585).

దస్తువందకులు *dastuvamdakulu* దసవందకులు- దసవందకాపులు (చూ దసవందంకాపులు) *See Dasavamdamkāpulu* యీ సంవత్సరాన మీరు చెర్వు కట్టించ్చిన తర్వాతను రెండ్డుఫలాలు పరిఫలాలు దసవందం కట్టించినవార్కి పాలు నగరికి పాలు యీ చొప్పున రెండ్డు ఫలాలు గడ పంగలారు అ తర్వాతను పాగే ఫలంలోను యల్ల పట్కీడి నగరికి మూడు పాళ్ళు కటించ్చిన దస్తువందకుల్కు పాలు SII X, 771 (శ 1614)

దస్తూరి *dastūri* వ్రాత లిఖితము *Composition* మాగులూరి వీరభద్రుడు జేశెను। గర్భఁగృహ అంతరాళం దస్తూరి శ్రీశైలం గర్భ మంద్దు త్రికోటీశ్వరస్వామికి పాదపద్మారాధకుడైన బత్తుడు SII IV 919 (శ 1672)

దహనుడు *dahanudu* అగ్ని మూడవ సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number three* శకాధిపాబ్దే దహనాద్రి ఖేంద్దు మితే తిథౌ కార్తికపూర్ణిమాయాం SII IV, 1120 (శ 1078)

దా

దాటు *dātu* ఉల్లంఘించు *Transgress* యీ పుణ్యం యెవ్వరు దాటి నడచినా గాడిదె కడుపునందు బుట్టునట్టివారు పరమందు నరకం అనుభవించేవారు NI Darsi 71

దానపత్రము *dānapatramu* దానము చేసినట్లు వ్రాసి యిచ్చిన పట్టము *Gift deed* యీ శిలాశాసనం చెక్కించడం మాత్రమే కాకుండ్దా వీండ్లకు మేము తాంబ్రశాసనం దానపత్రంగ్గా వ్రాసి యిస్తిమి NI Kandukur, 48 (శ 1578)

దానపత్రిక *dānapatrika* దానము చేసినట్లు వ్రాసి యిచ్చిన పట్టము *A gift deed* విరిండ్లకు ముంద్దరగతి గన్పించవలెను విండ్లకు మాన్యాస్వామ్యాలున్ను కాణయాచి స్వాస్త్యం యిప్పించవలెను అని విన్నపం జేసిరి గాన అంద్కు కసుబాలోనుం తూర్పుఁపోలానంను కైలి గొతఁందు వెలిపొలమున్ను నల్లగట్ట క్రింద కైవిలునా తుము వరి విత్తనాల మడిన్ని దాన పత్రిక వ్రాయించి యిప్పించి NI Kandukur (శ 1606)

దాముదవులత్తు *dāmudavulattu* (ప దామ్‌దౌలత్ హిం దాం దౌలత్) వాని యదృష్టము ప్రభుత్వము *His good fortune, rule sovereignty* సైదు మహమ్మదు సాహెబు దాముదవులత్తు హయిజతు (త్రెయ్య)బు సైదు మీరా సైదల్లిహా SII X, 759 (శ 1585)

దాయజగదలమాడ *dāyajagadalamāda* మాడవిశేషము *A kind of coin* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరపల్లి యఋఅ పరమేశ్వరికి అర్ధఁజామునకు నిత్యపడిరెణ్డు గద్యలు చందనము ఆచంద్రార్కఁము నడచునట్టుగా దేవభండారమున బెట్టిన దాయజగదలమాడలేను లెక్క దాయజగదల SII VI, 1093

దాయపువారు *dāyapuvāru* దాయాదులు *Kinsmen* శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర కొలని మణ్డలిక కేశవ దేవరాజుల బంట్లు దాయపువారును వారి అందుల మనవితి కాఋన్ను SII. V, 176 (శ.1119)

దాయము *dāyamu* దానము *Gift* ఊరి స్వామున్ ఇచ్చినస్థితి రేణ్డువాడల పట్టనావురకు అరియు డగు తెలెయు సిద్దాయంబు దణ్డుద సపరాధంబును సర్వ్వబాధపరియారువు ఊరు దాయ సెసి ఇచ్చి (అహదనకర శాసనము)
అం సా వ వ నం సంచిక

దారశాఖలు *dāraśākhalu* దారము+శాఖలు దారము (సం ద్వారమ్ ప్రా దారం) ద్వారము శాఖ=ప్రక్క స్తంభము ద్వారము యొక్క ప్రక్కస్తంభము *The side post of a door (B)*

దారి. *dāri* విధము పద్ధతి *Manner, mode* పెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింగారు ఆకుపల్లె చెరువు వేయించిన ధర్మశాసనం యి గ్రామాన చెరువుమేరలు పూర్వాన యేదారిగాను గడిచినవో ఆమేర ధాన్యం చెరువు పని మోఖంశాయం గట్టడ వేయించ్చినారు NI Repur (3) (శ 1560)

దారి: *dāri* త్రోవ, మార్గము *Way* ఈ పూరి అల్లాడనాథుని భోగము వారి కిచ్చిన చేను బొగ్గరము పొలమునాను దారి పడుమటను SII X, 462. (శ 1211)

దావుసురత్రాణులు *dāvusuratrānulu* ప్రభువు శ్రీ మతు దావుసురత్రాణులు సర్వబలైవ మారదత్తంగారు చేజెల్ల చెన్నకేశవ దేవరికిన్ని దారవోశియిచ్చిన ధర్మశాసనం NI Atmakur 23 (శ 1609)

దాసత్వము *dāsatvamu* (సం దాస్యమ్) కొలువు, సేవ *Worship* మేడకకొమరి ముప్పిరడి తమకూంతు శ్రీగోపాళదేవరకు దాసత్వముగ నిచ్చె ఆ బిడ్డకు రెండు మొదవుల నిచ్చె అరతిపళ్యము వట మల్ల శాశ్వతముగ SII X, 588 (undated)

దాసరి: *dāsari* (బ దాసరులు) పనివాండ్రు (తోటమాలి) *Male servants (gardener)* శ్రీవాసుదేవ జీయ్యనంగారు - శ్రీ కూమ్మనాథున్కి దినప్రతిన్ని పుష్పమాల సమప్పింపను ఈసేతు గుండాన పుష్పవాడికకుముత్తుముక్షేత్రము ఇతోంట్లకుదాసరులు మువ్వురకుంగా జీతముకూడు విడ్యాలు అప్పాలకుంగా వడియలాన బంద్ల లోపలను జిక్షేత్రముప్పందుము ఇంతవట్టనకుంగా శ్రీ బండరము నంద్దు కాలోచితమూల్యము పెట్టి పుష్పవాటిక సమప్పించిరి SII V, 1151 (శ 1227)

దాసి: *dāsi* పరిచారకుడు *A servant.* పాతిరడ సురవరడి బ్రమ్మనయు దమ తల్లి దండ్రికి దమ్మంగా నంగమేశ్వర మహాదేవరకు దాసులు మువ్వరనిచ్చిరి NI. Nellore, 103 (శ 1140)

దాసి. *dāsi* బ్రాహ్మణ నామాంతముల ప్రయుక్తమైన పదము సేవకుడు, భక్తుడు అను నర్థము తోచును పండితారాధ్య చరిత్రములో కాశిదాసి అను ప్రయోగ మున్నది *A suffix to the names of Brahmins* శ్రీ భానుదేవ క్షితుః। బ్రాహ్మణ నామాని లిఖ్యంతేః కాశ్యపగోత్రే శ్రీకృష్ణదాసి తిరువెంగళదాసి నామానౌ॥ SII V, 1233

దాసినిబంధము. *dāsinibamdhamu* దేవాలయ పరిచర్య నిమిత్తమిచ్చిన వృత్తి, ఉపాధి *Endowment for the temple service* హారితగోత్రమున సేనాపతి దాసి నిబంధ్ధము ఇప్పిలిపొలము ఇలుపట్టు ఇయన భార్య్యసేకాన్యపగోత్రము చామలా అప్పన కలోచితమూల్యము పెట్టి క్రయము గొనియెను SII V, 1232

దాసు. *dāsu* భక్తుడు *A devotee* వెలిగొండ శ్రీతిరువెంగళ్నాతన్కి మీ దాసులు రావూరి రాగావరెడింగారును వెలిగోటి రంగ్గారాయిని కుమారుండు తిమానాయునింగారున్ను అనంతమైన దండ్డములు సమప్పించి యిచ్చిన ధమ్మశాసనము NI Kanigiri 5 (శ 1450)

దాసుడు. *dāsudu* (బ దాసులు) భక్తుడు *Devotee* వెలిగొండ శ్రీతిరువెంగ్గళ్నాతన్కి మీ దాసులు రావూరి రాగావరెడింగారును వెలిగోటి రంగ్గానాయిని కుమారుండు తిమానాయునింగారున్ను అనంతమైన దండ్డముకు సమప్పించి యిచ్చిన ధమ్మశాసనము NI Kanigiri 5 (శ 1450)

దాసూరిపట్టు *dāsūripaṭṭu* దాసూరి గ్రామమునకు జెందిన పట్టు *Silk manufactured probably in the village Dasur* ఉభయ నానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు దాసూరి పట్టు (అందు) కోడె బాదిక SII VII, 734 (AD 1228)

ది

ది: *di* దినమునకు సాంకేతికాక్షరము *A letter of abbreviation for 'day'* అస్యశాసనస్యాజ్ఞా విష్ణుకుండ్యధిరాజ్యానో దత్తా సం ౧౭ వా వ ౭ ది ౭ శ్రీ (రెండవ మాధవవర్మ ఈపూరు శాసనము) EI XVII 21

దిక్కులు. *dikkulu,* దెస (దశదిక్కులు) సంఖ్య పది *The ten directions A symbolic word for numeral ten.* శకాబ్దము విభాద్రి దిగ్మితమున వెలయ SII X, 138 (శ 1078)

దిగ్విజయయాత్ర *digvijayayātra* దిక్కులనున్న రాజుల గెల్చుటకు జేయు యుద్ధయాత్ర *The military campaign to conquer the kings of the eight corners* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణదేవమహారాయలు విజయనగరాననుండ్డి పూర్వ్వదిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి పుదయగిరిదుర్గ్గం సాధించ్చి SII V, 248 (శ 1437)

దినప్రతి. *dinaprati* ప్రతి దినము *Every day, daily* (1) శ్రీ కూమ్మనాథున్కి దినప్రతిన్ని పుష్పమాల సమప్పింప్పను ఈ స్వేతు గుండాన ఆక్షేయాకోణమందు పుష్పవాడికకు ముత్తుము క్షేత్రము SII V, 1151 (శ 1227)

దినముదినము: *dinamudinamu* ప్రతి దినము *Every day* బహారి కోనరిసెట్టికొడుకు చంగప్ప తమతండ్రి కోనేరిసెట్టికిన్ని తమతల్లికిని పుణ్యంగాను కొరటూరి పుట్టానాథునికిన్ని పార్వతి అమ్మవారలకు నిత్యనైవేద్యానకు దినముదినము మూండు పళ్లు బియ్యము NI Nellore 36

దినేశ్వరతిథి . *dinēsvaratithi* సప్తమి సప్తమికి సూర్యుఁడధిపతి *The seventh lunar day, to astrological lord of which is the sun* శాకాబ్దే శర నేత్ర మిత్రగణితే శ్రేష్ఠేచ మాసే సితే పక్షే దేవదినే దినేశ్వరతిథౌ శ్రీ ఎజ్జినామా SII IV, 1183 (శ 1225)

దిరిశనము *dirisanamu* దర్శనము కానుక *An offering made in homage to a superior or deity* కాకతి రుద్రమదేవి శాసనము—శ్రీ గోపినాథదేవర వ్రిత్తి శెలుకాంపులు ఎవ్వరు దున్నినాను పంగతప్పు పంగసుంకము పన్నుకానికె దిరిశెనము ఏ మేరలవారూనూ ఏమిం గొనకేదు SII X, 422 (శ 1191)

దివసపడి *divasapadi* ప్రతి దినమునకు ఏర్పాటు చేయబడిన నైవేద్యము *The daily allowance of food offering* దివసపడి దగుం ప్రల కుంచాలు ౩ పప్పు మ ౧ నేపులు ౧ SII IV 1014 (శ 960)

దివాణంవారు *divānamvāru* ప్రభుత్వమువారు పరిపాలకులు రాజు కొలువుకూటమువారు *Government, persons belonging to the Government (B)* మృత్తిజానగర శీమలో అగ్రహార చామలఁమూండి దివాణంవారు SII X, 754 (శ 1524)

దివాణము *Divānamu* (త దివాన్ హిం దీవాన్) న్యాయస్థానము ప్రభుత్వము *A court, usually government* శ్రీ మహమందు ఖుల్లి పాదుశాహ వృథివిరాజు కాయంగాను మృత్తిజానగరము శీమలో అగ్రహార చామలఁపూండి దివాణంవారు SII X, 754 (శ 1524)

దివానిబంధము· *divānibhamdhamu* దివియనిబంధము *Endowment for the maintenance or up keep of the light* మంగిపూండి ముమడినాయండు శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను కొలువను కొలుపులు తిరువాజామ అవసరమందును దివానిబంధం ౧ SII VI, 1090 (శ 1310)

దివారాత్రిళ్లు *divārātrillu* పగలు రాత్రి *Day and night, the whole day* ఈ దీపము దివారాత్రిళ్ళు పెరుమాళ్ళ సంనిధి వెలుగం గలదు SII V, 1165 (శ 1882)

దివియకాపు · *diviyakāpu* దివియ వెలిగించుటకు నేయి సమకూర్చి యిచ్చుటకు నియమింపఁబడిన శూద్రుడు *Person who is intended to supply ghee for lighting the lamp* గొట్యదొన భీమేశ్వర మహాదేవరకు అఖణ్డ దీపములు రెంటికి నిచ్చిన ఎడ్లు ౧౦౦ వీనిం కేకొని భీమేశ్వర మహాదేవర ౧ దివియకాంపులైన కేతబోయిఋను నల్లబోయుం డ్రును రెణ్డఖణ్డదీపములకు నిత్య అడ్డెండు బోయంగ్గల వారు॥ SII VI 162 (శ 1070)

దివ్యఎత్తుబ్రహ్మడు . *divyaettubrahmadu* దీపారాధన చేయు బ్రాహ్మణుఁడు *Brahmin who lights the lamp and looks after its upkeep* సర్వఁలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులు. సకల మంత్ర నినాంటి రాజనాయణ పురమునరాజనారాయన విన్నగటు వారి గుడి పల్లి పీరమున విజయంచ్చేసఉడ్డి నిబన్ద సేసినపడి దివ్య ఎత్తు బ్రాహ్మనికి మూడదిన ౧ పాలకుంచ్చలు ౩ SII V, 66

దివ్యకోల *divyakōla* దివియకోఁ దివ్వెకోల (దివియ + కోల) (సం కాష్ఠదీపిక) దివ్వటి *Torch*

(1) పీరనరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంగా మహాదేవి శ్రీనరసింహనాథునికి సమర్పించిన చరకులు వెండి దివ్యకోలలు రెండు ఈ దివ్యకోలల నేతికి భండారానం బెట్టిన మల్లమాడలు పదేను 'సర్వస్యా దీపదండద్వయ మకృతకృతవిజనం స్వర్ణఁదండం' SII, VI, 933 (శ 1271)

(2) ధూపరాశే చ కూర్మఁస్య దివ్యకోలధరౌ ద్విజౌ SII V, 1190 (శ 1274)

దివ్యకోలనిబంధము *divyakōlanibamdhamu* (చూడుడు దివ్యకోల) దివ్వటీని బట్టుకొనుటకై చేయబడిన జీవిత ఏర్పాటు *The grant of fixed property or allowance for carrying the torch* శ్రీ తమ్మనజీయ్యన శ్రీ నరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను ఉభయ దీపాలాన్ను పడిఅమాను ఒక వెంజామరము రాత్రింటి ధువ అవసరమందు ఒక దివ్యకోల నిబందమున్ను సమర్పిఁంచెను SII VI, 768 (శ 1818)

దివ్యక్షేత్రము *divyaksetramu* దేవతా సంబంధమైన పవిత్ర స్థలము యాత్రా స్థలము *A holy place, a place of pilgrimage* క్షీరారామేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు సూరాసాని అరవిన్దనాయుండు అఖండ దీపానకుం బెట్టిన మోదాలు ౫౦। ఇ దివ్యక్షేత్రము ౫౦న ౧౦ నేను వీనిం కేకొని అన్నెబోయండు నిత్యనందిమానిక మానెండేసి నెయి నడపంగలవాండు SII V, 159 (శ 1199)

దివ్యచిత్తము *divyacittamu* పవిత్ర భావము *A solemn mind* తమ్ములూరి వంకియరద్దోడి య్యెత్తిచ్చిన గుడి దేవభోగమునకు దివ్య చిత్తమ్మున నిచ్చిన భూమి NI Podili, 22 (పదియవశతాబ్దము)

దివ్యటీండు . *divyatimdu* దివ్వటిని బట్టుకొనువాడు *A torch-bearer (who performes the ceremony of bearing the torch before the deity)* శ్రీ కొమారరాంబిర దేవ మహాపాత్రులు బెజవాడ రాజనారాయణదేవర నగరు కొలిచిన నానా భావకులకున్ను జీవవత్తఁ నల కిచ్చిన ధర్మఁశాననము నంకువాండు దివ్యటీండు జన ౨కి న ౧౦ SII, X, 740.

దివ్యతిథులు : *divyatithulu* దివ్యతిథులు, పవిత్రమైనతిథులు *Sacred days* అరండ చతురద౯ దీపావళి తిధి శ్రీజయంతి దివ్యతిథులు SII X, 560 (శ 12)

దివ్యతిరుపతులు . *divyatirupatulu* వైష్ణవ పుణ్యక్షేత్రములగు నూట యెనిమిది తిరుపతులు *One hundered and eight sacred places of Vaishnavaite worship* తిరుమంగ్గయాళ్వారుఁ అవధరించ్చి కోవిల తిరుమల పెరుమాంగోవిల మొదలైన దివ్యతిరుపతులనుండ్డి కయిం

కర్యార్థమై వేంచ్చేశి స్వయంపాక నియమమైన చాతిన చాతానికి శ్రీ వైష్ణవులకు శ్రీ రామానుజ కూటంగాను ఆరగింప్పం జేశేటట్టు గాను SII IV, 280 (శ 1478)

దివ్యదార • *divyadāra* క్షీరాభిషేకము *Anointing the deity with milk* మల్లికామ ఇచ్చినది జేఘంట రాచవారి ఇది ధూపఘంట యేకసంకులు దివ్యదారకును గోవులుం౧ NI Kanigiri, 24 (శ 1190)

దివ్యధార • *divyadhāra* దివియ+ధార తైలస్నానము *The oil bath of the idol (Here is a gift of an oil mill for the supply of oil for the oil bath or anointment of the idol)* గంగేశ్వరదేవనికి దివ్యధారకు ౧ గానుగు అనపోతినాఇండు ఇచ్చెను NI Darsi, 33 (శ 1292)

దివ్యనక్షత్రము • *divyanaksatramu* జన్మ నక్షత్రము *The birthstar* శ్రీ లక్ష్మీపిరాటి దివ్యనక్షత్ర మైన ఉత్తరాఫాల్గుణ నక్షత్రమునందు మా ఘణము వేంచ్చేశి ఆస్థానము కొలువ నవధరించ్చి ఆరగించ్చుటకు ఉత్సవము SII VI, 1167 (శ 1142)

దివ్యనిబంధము *divyanibamdhamu* దివియనిబంధము *Endowment for the upkeep of the light* శ్రీ నృసింహ భారతి శ్రీపాదాలు సర్వ్వదేవచింగు పాండ్యవల్లను మాడలు ౧౨ కూ పురుష సూక్త నిబంధనము దివ్య నిబంధమున్ను క్రయముగొని వారికిం బుణ్య ముగాను సర్వ్వదేవి పెద్దికిన్ని ఈ అప్పరపండ్యకున్ను ఇచ్చిరి SII. VI, 858 (శ 1284)

దివ్యపున్నమ *divyapunnama* శ్రావణపున్నమ *The full moon day in the lunar month of Sravana* శ్రావణ పున్నమయు రవి వారమునాండు కళింగ పరీక్ష శ్రీ వరహ దేవరకును పెరుమాండి దివ్యపున్నమ దివ్య నిబంధ ౧ SII VI, 775. (శ 1286)

దివ్యపొలము *divyapolamu* దేవుని దీపారాధన కగు వ్యయమును సమకూర్చుటకు నిచ్చినభూమి *Land granted for the maintenance of the light before the deity* వీరపనాయకుండు నీఇందు శేఖరనాయకుండును దుత్తిక వాసుకి రవి సోమేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు అఖండ దీపము ఆ చంద్రార్క్క స్థాఇగా శెటిరి దివ్యపొలము SII X, 364 (శ 1181)

దివ్యలమైగాపుకొండికాఱులు • *divyalamaigāpukondikārulu* దేవాలయములోని దివ్వెటీలను దీపములను, శుభ్రపఱచుచు, జాగ్రత్త పరచెడి సేవకులు *The temple servants who look to the up keep etc, of the torches and lights in the temple* శ్రీ విశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు దివ్యలమైగాపుకొండికాఱులు గాయ్యర్ ౧ SII V, 1214 (శ 1231).

దివ్యవిమానము : *divyavimānamu* పవిత్రమైన గర్భగుడి *The sacred sanctum* అమునా స్థావి శ్రీపతి దివ్యవిమానాగ్ర కనకమయ కళశమ్. T. DI. VI, 135

దివ్యసంవత్సరములు *divyasamvatsaramulu* (సం దివ్య *splendid, excellent*), అభ్యుదయాభివృద్ధిగా నున్న పరిపాలనా సంవత్సరములు *Prosperous year of reign* కులోత్తుంగ చోడదేవర, దివ్య సంవత్స రములు ౪ EII X, 36-137

దివ్యసన్నిధానము *divyasannidhānamu* దేవునియెదుట *In the presence of the deity* ఎఱపోతనాయకుండు దేవర సన్నిధానమునందు ఆచంద్రార్క్క స్థాయిగా ధారాపువ్వకము చేసెను SII X, 709 (శ 1081)

దివ్వెకంభము *divvekambhamu*, దివియ కంభము దీపస్తంభము *A lamp stand or post, a metal lamp stand with a sancer like receptacle for the oil and wick on the top of it (K).* శ్రీ ప్రతాప రుద్రేశే నిత్యం సామ్రాజ్య దీక్షితే ॥ దానయ నాయంకరము వారుపెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు దివ్వె కంభము ౧ SII X, 451 (శ 1202)

దివ్వెకంమములు *divvekammamulu* దివ్య కర్మలు *Temple servants* దివ్వెకంమముల పదుంద్రకున్ను పది పాదికలు పది పందుములున్ను తె శా శా శా 1 42

దివ్వెగానుగు *divveganugu* దీపారాధనము నిమిత్తము నూనె కొఱకు నిచ్చిన గానుగు *Oil mill for the supply of oil* దివ్వె గానుగులు రెండు పోతవరపు కాంపులు ధారవోసినవి SII X, 527 (శ 1241)

దివ్వెకదుపులు *divvekadupulu* దివియ+కదుపులు చూడుడు కదుపులు దివియనేయి కొఱకు పెంపబడు గోగణము గొఱ్ఱెలమంద *A herd of cattle or flock of sheep kept for the supply of ghee for lighting the lamp* మాడను వీసాము ధారవోని దివ్వెకదుపుల పేరను. బయ్యరాజు మరెబోయుండు కదుపు దవనాయుండు పెట్టిన దివ్వెకదుపులు బూమాంది ప్రోలెబోయునికదుపు ఒకటి ముస్సెన బోలుకదుపు ఒకటి SII X, 527 (శ 1241)

దీ

దీక్షాగురువు • *dīkśāguruvu* మంత్రోపదేశము చేయు గురువు ఈ శాసనములో కాకతి గణపతిదేవుని శైవదీక్షాగురువైన విశ్వేశ్వర శంభువు పేర్కొనబడినాడు *The teacher who administers initiation Visweswara sambhu, the teacher who administered saiva initiation to kakati Ganapathi is mentioned in this inscription* అథ్యైతా నిగదస్య ధర్మ్మతనయ శ్రీ గౌడ రాథోల్లసత్పూర్వ్వగ్రాముశిఖామణిగ్గణపతిక్ష్మాపాలదీక్షాగురుః క్షీరాబ్ధేరివ చంద్రమాః కృశికలామౌలే ర్యథా షణ్ముఖః శ్రీవిశ్వేశ్వర శంభురుగ్ర తపస శ్రీ ధర్మ్మ శంభో రభూత్ SII X, 395 (శ 1188)

దీక్షితుడు • *dīksituḍu* (సం దీక్షితః). హవిర్యాగములు మున్నగు శ్రౌతకర్మముల నాచరించినవాఁడు *A person who may have*

performed a grand sacrificial ceremony వృత్తిమంతో ద్విజవరా విఖ్యంతే సాంప్రతం క్రమాత్ (1) భరద్వాజోగ్ర వేదాగ్ర్యః క్రమఘాటీ గుణోర్ణవః । శ్రీ మానన్నమ యజ్వేంద్ర సింగరార్యన దీక్షితః । (2) భారద్వాజః పెద్దయార్యః కొల్లూరంనమభట్టజః । రమ్యాగ్ర వేదనిపుణో దయావాన్ దీక్షితో మహాన్ EI V, 9 (శ 1352)

దీపగంభము *dīpagambhamu* దీపస్తంభము *A metal lamp stand with a saucer like receptacle for the oil and wick or wicks on the top* శ్రీరా రామేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు సింగి రెడ్డి కొడుకు సూరపరెడ్డి అఖండ దీపమునకు దీపగంభం విస్సలు ౧౦ పహిండి పుష్పమునకుం బెట్టు గండమాడలు ౧౦ SII V, 139 (శ 1129)

దీపదండము *dīpadamdamu* దీపస్తంభము *A lamp stand* శ్రీ కూర్మనాథునికి ఆచంద్రార్కముగా దీపము చెల్లుటకు శ్రీ భండారమునం బెట్టిన గండమాడలు ౫ ఈ దీపదండమునకు చిన్నాలు ౧౫। SII V, 1177 (శ 1205)

దీపపాత్రలు *dīpapātralu* ప్రమిదలు *Saucers for oil* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయన దేవరకు దీపావళిని అఖండ్యాలు ౧౦౮ తిరువతుల పేరాను। ౧౦౮ కిన్ని సన్నిధిను । ౧౨కి ౧౨౦ అఖండ్యాలకును చమురు నం। దూది । వి౫ దీప పాత్రలు ౧౨౦। SII X, 560 (శ 1264)

దీపప్రతిమ *dīpapratima* దేవుని విగ్రహమున కిరుప్రక్కలను పెట్టబడి రెండుచేతులను దీపపాత్రమును బట్టుగొనునట్లు చేయబడినది స్త్రీరూపక లోహదీపకంబము *A metal image of a female with a lamp cup held in both hands placed by the side of the deity* అఖండదీపానకు నిత్యమునకు ౧ అడంటికై దేవరబండరానకు పద్మనిధి మాడలు ౫౦ పెటిరి దీపప్రతిమ విస్సలు ౧౬ SII VI, 729 శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధిని నిత్యమున్ను ఒకఅఖండదీపము వెలుంగుటకుం బెట్టిన మోదాలు డెబ్భైమూండు 28 దీపప్రతిమ ఒకటి SII VI, 834 (శ 1286).

దీపారతి *dīpārati* దీపముపెట్టు పళ్లెము *The patter containing burninglamp* తత్పుఘట్టా వల్లభేశ్వర దేవరకిచ్చిన జయఘంటా దూప రతి దీపారతి దేవరాజు నిచ్చిన బిందముంత్తు౧ SII X, 215

దీపారాధనము *dīpārādhanamu* దీపమును వెలిగించి దేవునికి చేయు సేవ *Adoraton to the deity, that is performed with lighting a lamp* రెంటూరి చిట్టమరుసుంగారు కాకాండిది అంగడి వీరేశ్వరునిన్ని ప్రతిష్ఠలు చేసి వెలిగండ్ల గ్రామము వీరేశ్వరుని అమృతపళ్లు దీపారాధన వివాహమహోత్సవాలకు సయితం రెండు వాంఖ్లను అంగరంగవైభవాలకు పాలుంను చేసి సమర్పించెను SII IV, 702 (శ 1440)

దీపావళిమహోత్సవము . *dīpāvālimahōtsavamu* ఆశ్వయుజమాస అమావాస్యనాడు చేయు దీపావళిపండుగ *An annual festival held on the new moonday of the lunar month of Asvayuja by lighting a row of lamps* శ్రీ శ్రీరామాకొప్పేశ్వర మహాదేవరకు తమ కట్టించ్చిన శనివారముండపము అందుల శనివార మహోత్సవాలకు వారంవారాన నివేద్యములకు బియము తూమెండూను దీపావళి మహోత్సవాల నివేద్యానకు పండుమేపి బియ్యమును SII V, 138 (శ 1288)

దు

దు . *du* దుగ్గానికి సంక్షిప్తాక్షరము *Abbreviation for duggani (a coin)* ఇభోగం తెచినవారికి అప్పము సగానకు దు । పెరను దుగ్గాణి హోఇ నిమార్గల్య బిక్కాదమ్మము లెఖను అప్పరు భండారానకు ఆయం తేసుకొని SII VI, 699 (శ 1457)

దుందుభి *dumdubhi* దుందుభి సంవత్సరము *The fifty sixth cyclic year of the Indian Calendar* శకవర్షములు ౧౦౨౪ అగు దుందుభి సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ తదియా SII X, 209 (శ 1124)

దుంబాలా *dumbālā* ఖండగుత్త *Land granted on light Quit rent (B)* మహారాజశ్రీ గారి కట్టడ ప్రకారం మేరామాన్యములు పుల్లరిన్ని సర్వం యినాముగా న్నదు దుంబాలాలు కూడా పనికేకుండా యిచ్చేలాగున నిర్ణయించ్చి యీ శిలాశాసనం చెక్కించడం మాత్రమే కాకుండా వీండ్లకు మేము తాంబ్రం శాసనం దానపత్రంగ్గా వ్రాసి యిస్తిమి NI Kandukur, 48 (శ 1573)

దుఃఖితము . *duhkhitamu* పాపములు *Sins*

ఎన్నంగోటి భవంబుల
దమ్నం బ్రాపించు దుఃఖతము లెల్లం జెడున్
భిన్నాపంగము మాడినం
బన్నగభూషణునిం జూడ బడసిన మాత్రను
HAS 13-56. (శ 1092)

దుగ్గాని *duggāni* దుగ+కాని రెండు దమ్మిళ్లు (శ ర) దుడ్లు, డబ్బులు ఒకానొక నిష్కవిశేషము (సూ ని) *A happy penny (B)* (1) కోమట్రెడ్డింగారి సుపుత్రుండు శ్రీ గిరీశ్వరరెడ్డి రాజ్యము సేయుచుండం కోమటి రాజు యేలెడి పట్నము కందుకూరి విరవరివారము శ్రీపర్వత ఆగ్నేయద్వారనివాసియైన కుంద సోమేశ్వర దేవరకును అంగరంగ భోగార్థము తమ తమ జీతాలవలనం వీరను యింటను ఒక్కొక్క దుగ్గాని లేఖను సమర్పించెను NI Kandukur, 43 (శ 1222) (2) శ్రీ గిరిరెడ్డింగారి కుమారుండు కోమటిరెడ్డింగారి తంముండైన మలాయరెడ్డింగారు చుండి పట్టణమందు జనార్దనదేవరను ప్రతిష్టించి దేవరమహోత్సవాలకు పరివారము చేతను బంటుబడి దుగ్గాండ్లున్ను ధారవోయించి తమ నగరను మానవతు మహోత్సవాలకు వడ్లున్ను భోగజీతాలున్ను పెట్టించి మహాదమణం చేశిరి. NI Kandukur, 18 (శ 1330)

దున్నెప్రజలు *dunneprajalu* దుక్కిని జేసి జీవించువారు, కర్షకులు సేద్యగాండ్రు *Cultivators* ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులకు పుణ్యముగాను కొప్పరపు శ్రీ వరదనాథనికి భోగానకు కొప్పరపు కాంపులున్ను తక్కెదున్నె ప్రజలున్ను పేరను పంటం చిన్నము లెఖను ధారవోశి ఇస్తిమి SII X, 533 (శా శ 1245)

దుర్మతి *durmati* దుర్మతి సంవత్సరము *The fifty fifth cyclic year of the Indian Calendar*

> లోహః కోయం శకస్యాబ్దే దుర్మతౌ వత్సరే శుభే।
> చైత్రే సితేతరాష్టమ్యాం వారే శుక్రాభిధానకే
>
> SII X, 395 (శ 1188)

దుర్ముఖి *durmukhi* దుర్ముఖి సంవత్సరము *The thirtieth cyclic year of the Indian Calendar* శ్రీ శకవర్షంబులు అగునేంటి దుర్ముఖి సంవత్సర కార్తిక శుక్ల ౨ నాదివారమునాండు SII X, 75

దులపుకావ *dulapukāva* స్వాధీనము వశము *Transfer, opportioment* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర శ్రీ ప్రతాపవిజయ బుక్కరాయ మహారాయలు పృథివీరాజ్యం చెయంగాను మంగినపూండి ప్రతాపరాయల బళబండారానకుం చిలలను విస్సమ ఒదయంగారి రంకను విం కాది రుచి రాజలింగరాజుంగారి దులపుకావచేసెను NI Darsi, 47 (శ 1351)

దూ

దూత *dūta* రాయబారి, వార్తాహరుడు రాజస్థానోద్యోగీయులలో నొకడు *An officer of the royal court Ambassador, messenger (H O D III P 127)* చూ గ్రామేయకుడు *See grameyaka* EI XXXI, 12

దూది . *dūdi* విత్తుతీసిన ప్రత్తి అఖండ దీపము వత్తుల నిమిత్తము కావలసిన ప్రత్తి *Cotton after being cleaned (for the use of the lamps before the deity)* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయన దేవరకు దీపావళిని అఖండ్యాలు। ౧౦౮ తిరుపతులపేరాను। ౧౦౮ కిన్ని సన్నిధిను। ౧౨౮ ౧౨౦ అఖండ్యాలకును చమురున ౧ దూది వి ౫ దీపపాత్రలు ౧౨౦ SII.X, 560 (శ 1264)

దూపాతి : *dūpāti* దీపార్తి దీపారతి దీపప్రమిద *An arati (A platter) in which a wick or wicks are burning (K)* శ్రీ మల్లికార్జున మహాదేవరకు ధూపహార్తియు దూపాతియు ఇచితిమి NI. Kavali 8 (శ 1110)

దూబ . *dūba* తూము అలుగు నీళ్లు బయటికి విడుచుటకు నిలుపుటకు నేర్పడిన తూము. దిబ్బ *Sluice or mound* పశ్చిమతః కొలనిపోతమ చేని దూబసీమా। EI IV 33 (శ 1124)

దూబఖంట *dūbakhamta* ధూప+ఘంట దేవునికి ధూపమువేయు కాలమున వాయించు గంట *A bell that is rung at the time of waving incense to the deity* దానయ నాయంకరము వారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు దూబఖంట్లలు SII X, 451 (శ 1202)

దూలపుపట్టె *dūlapupatte* ద్వారబంధపు పట్టె *A lintel or top of the door* శ్రీ చెన్నకేశవనగరి గర్భగ్రుహ మందుల దూలం విఱిగి పడితేని క్రొత్త పెటించిన దూలపు పటెను కపుతాలున్ను దార శాఖలున్ను గందెవట్ల తలుపులున్ను పేరూరి ముక్తిరాజుంగారు తమతండ్రి అప్పలురాజుంగారికిన్ని తమతల్లి పోసానింగారికిన్ని తమతోబుట్ని అన్న పెద్దిరాజుంగారికిన్ని పుణ్యంగాను చేయించిన వరువుంబని SII X, 569 (శ 1319)

దూలము. *dūlamu* (సం స్థూలమ్ క దూల ప్రా థూలమ్) గోడపై అడ్డుగా నేయు దారువుతోగాని జాతితోగాని చేయబడిన పట్టె *A beam made of wood or stone placed on the walls,* శ్రీ చెన్నకేశవ దేవరనగరి గర్భగ్రుహమందుల దూలం విఱిగిపడితేని క్రొత్త పెటించిన దూలపుపట్టె SII X, 569 (శ 1319)

దె

దెంగు *demgu* విషయించు *To copulate*

(1) కాగొల్లు గ్రామానకు ప్రజలకు ఆండబడుచుల పెండ్లి సుంకం మానినారు యీ సుంకం యవ్వరు తీసుకొన్నను మాలదాని పూకు నాకినవాండే అంద్కు రోయకుండే వాని ఆలిని మాదిగెవాడు దెంగేది NI Nellore, (5) (శ 1575) (2) యీ శాసనం రాయిని యెవండు తీశివేసినా వాండి ఆలిని యేనుగలు గుర్రాలు గాడిదెలు పందులున్ను కుక్కలును దెంగును NI Nellore (33) (శ 1567)

దెప్పి *deppi* దూఱు, నిందించు ఇచ్చట దెప్పరించు, ఆపద నొందించు నని యర్థము సమంజసము *To slander, or to do harm or cause destruction* కలి విష్ణురాజు విడ్చిన స్థితి డాగునుండుగడు శేటియు వెట్టియుం గొనకుణ్డ నయిరింణ్చేది దీని ణ్డెప్పి చేసినవాణ్డు పఞ్చమహాపాతకం సేసినవాణ్డు SII V, 58

దెవనపర్వము . *devanaparvamu* దవనపర్వము దవన పూర్ణిమ నామదేవ పండితులు ఆనంద సంవత్సరమున చైత్ర శు ౧౫ శు - నాడు దెవనపవ్ర నిమిత్యమున శ్రీ త్రిపురాంతక మహాదేవరకు కెంకుల గుంట చతుస్సీమమూను ఆచంద్రార్కము నిచ్చె SII X, 343 (శ 1178)

దే

దేగులము : *dēgulamu* దేవులము దేవాలయము *Temple* శ్రీనిట్ట సోముళ వసినదానియు దేగులంబును శ్రీ కొమురపోలు కొడ్డయ్య ఘన రాచమణి లిఖితన్య NI Podili, 2 (వడియన శశాబ్దము)

దేవః: *dēvaḥ* దేవుడు శాసన ప్రారంభమున నుండు ఓం, శ్రీ, స్వస్తి మొదలగు శుభవాచకము *An auspicious affix of invocation at the beginning of an inscription* దేవః। శ్రీకమలావిలాస లహరీ పాత్రం కవిప్రోన్మిలిత్ క్లేశక్లిష్టజనేఖలతితశే EI VI, 25 (శ 1208)

దేవకర్మి *dēvakarmi* (త దేవకణ్మి) దేవ పరిచారకులు *Temple servants* (1) శ్రీ మహామండలేస్వర పినమల్లిదేవ చోడ మహారాజు శ్రీ భావనారాయణ దేవరకు కమ్మనాంటిలోని చేంగలు అంగరంగ భోగమునకు ధూపదీప నైవేద్యములకు నిచితిమి యిధమ్మర్వు చేకొని స్తానపతులును దేవకమ్మర్లును శ్రీవైష్ణవులూను నడవంగలవారు SII VI, 139 (శ 985) (2) యీ ధమ్మ స్తానపతులును దేవ కమ్మర్లును చేకొని నడవంగలవారు SII VI, 155 (శ 1088)

దేవకార్యము *dēvakāryamu* దేవుని పని సేవ *The work or service relating to the deity* నిందుల స్థానపతియైన తారుణీ యయు నారసింహుడు నీ దేవకార్యర్ మెల్ల విచ్చిన్నము గాకుణ్డ దేవర కుంబని సేయంగ్గలవారు SII VI, 624 (శ 1064)

దేవకులము • *dēvakulamu* దేవాలయము *A temple* విష్ణుశమ్మర సేనాపతి కృత విష్ణుహార దేవకులాయ దేవభోగహాలవర్జం (ఊరువుపల్లి శాసనము)

దేవక్షేత్రము *dēvaksētramu* దేవుని కిచ్చిన భూమి *Land endowed to deity* ప్రతాపరుద్ర దేవరాజు ప్రిద్విరాజ్యము సేయంగాను కఱువది రామనాథ దేవరకు రడ్లూను కాంపులూను సెట్లూను పదునెని మిది జాతుల వారూం గూడంచేసిన దమర్మము దేవక్షేత్రము ఎంత్తగల వారు NI Ongole, 38 (శ 1282)

దేవడుము *dēvadumu* దేవళము *Temple* మహామండుసాహ సులుతాని నిజహితుడైన మసనదపలి కుతువన మల్క ఒడయులుంగారు కిదర బాజాగడీ లంగరసాగ్గించ్చి యి లంగర ధమ్మర్సత్రానకు యిచ్చి వూళు ౨ కి కవురురున్ను కిదరబాదను కొండపల్లికింజెలి యిరువయి ఆరు స్తలాల శికు బ్రహ్మపురి దేవడుము సహా యిస్తేను SII X, 743 (శ 1452)

దేవడ్లు • *dēvadlu* దేవుడు దేవుళ్లు దేవుడ్లు దేవడ్లు *The deities* శ్రీగంధమెండాటికి గ ౩ గుగ్గిలం గ ౩ విడెంపోంకలు అన్ని దేవడ్లకూ నిత్య ౨౦ ఆకులు ౧౬ SII X, 334 (శ 1176)

దేవతార్చన: *dēvatārcana* దేవతార్చన బ్రాహ్మణుడు గృహము నందు దేవతార్చనము చేయుటకు నియోగింపఁబడిన బ్రాహ్మణుఁడు *The brahmin who is employed in a house for the performance of Devatarchana* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర పొత్తపి కామదేవ చోడ మహారాజుల దేవతాచర్నన శ్రీదరభటు నిలిపిన నాగగంభము SII X, 235 (శ 1028)

దేవతార్చనకూటము. *dēvatārchanakūṭamu* మడపలి *Temple kitchen* శ్రీమత్ చోడిగంగవై రాగి ఆద్దారిమరమున దేశాన్తర తప స్సులకుమ్ సత్రమునకు నాచంద్రాక్కర్మము నన్నది అప్పర్కనగిరి కీశానదిక్కున దేవతార్చనకూటమునకు విజయంచ్చేసియుండ్డి యిచ్చిన శిలాశాసనమునకు ఆనతిపడి SII IV, 1102 (శా శ 1072)

దేవదత్తి *dēvadatti* దేవుని కర్పింపబడిన గ్రామము *land and property endowed to the deity* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడయరాజుల పదనాలుగొంకయ ... చోడేశ్వర మహాదేవరకు నివేద్యపడికిని బెట్టిన భూమి ౫౩ ఈదేవదత్తి తోడకాను బ్రహ్మపురి మల్లనభట్లకు భూమి ౫౧ న ౧౦। SII X,172 (శ 1092) (2) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మల్లిదేవ చోడమహారాజులు మహాప్రధాని బెట్టిన దేవదత్తి. N I. Ongole, 66

దేవదినము: *dēvadinamu* శాకాబ్దేశరనేత్ర మిత్రగణితే శ్రోష్టేచమాసే సితేపక్షే దేవదినే దినేశ్వరతిథౌ శ్రీ ఎఱ్ఱనామా SII. IV, 1183. (శ 1225)

దేవపొలము • *dēvapolamu* దేవస్వము *Land belonging to the temple or the deity* తిరారామేశ్వర శ్రీ మహాదేవరలకు పోలి శెట్టికొడుకు మారయ మహేశ్వర ప్రత్యర్త్మముగాను పెట్టిన అఖండ దీపమునకుం బెట్టిన పొలము దేవపొలానను ఒదయన భట్టోపాధ్యలచేత బెట్టుకొన్న ఖు౫ సేను ౫౨ సేనున్ను పంభయి మోదాలోను కవిటిమి గొల్ల తిపనబోయుండు చేపట్టి దేవరనగరను ఇ ఆఖండానకు నిత్యనంది మానిక మానెండు నెయి నడుపువాడు SII V, 136. (శ 1218)

దేవబ్రాహ్మణక్షేత్రవ్యతిరిక్తము • *dēvabrāhmanaksetravyatiriktamu* దేవబ్రాహ్మణ క్షేత్రముగా వినాయింపబడినది *With the exception of or set apart as land for the deity and the brahmins* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర చాగిగణపయ మహారాజు క్రిష్ణా తీరమున దాములూరు దేవబ్రాహ్మణక్షేత్ర వ్యతిరిక్తముగా నమరేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు ఇచ్చిరి SII V, 221

దేవబ్రాహ్మణగురుభక్తి: *dēvabrāhmanagurubhakti* దేవ, బ్రాహ్మణ, గురుల యెడ భక్తి *The reverence in God, Brahmin, and the teacher,* సమస్తరాజ్యభరనిరూపిత మహామన్త్రాధిపతి మహేశ్వరపతుపాతి దేవబ్రాహ్మణగురుభక్తిపరుణ్డు సళక్తిత్రయ సంపన్నుణ్డు మయబెజయరాజు ధర్మవరశాసనము భారతి విభవ చైత్రము

దేవబ్రాహ్మణదత్తులు *dēvabrāhmanadattulu* దేవ బ్రాహ్మణుల కిచ్చిన మాన్యములు *The endowments granted to the Gods and Brahmins* జీపిలిసిద్ధిశాసనము- ఇళ్లైలి పవ్తసంతానంబులు దేవబ్రాహ్మణదత్తులు సమస్త ధమ్మర్ంబులుం బ్రతిపాలించ్చి SII VI, 628 (శ 1146)

దేవబ్రాహ్మలు *dēvabrāhmalu* దేవుడు బ్రాహ్మణులు లేక దేవ పూజను జేసి జీవించుబ్రాహ్మణులు దేవలుడు పూజారి. *The God and the brahmin or the temple priests* అంతవట్టు ధారవోసి సర్వర్ మాన్యముగాను భీమేశ్వర దేవరకే యిచ్చిరి అష్టైశ్వర్యర్లున్ను విధి నిక్షేప జలపాషాణ తేజస్వామ్య సహితముగాను దేవబ్రాహ్మలకే చెల్లించి ఈ ధమ్మర్ము పరిపాలించినవారు SII V, 43

దేవభోగఅంతరాయము *dēvabhōgaamtarāyamu* దేవభోగము నకై ఇచ్చిన అంతరాయము *The tax amtaraya granted for the enjovment af the deity* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరగుడి యఖణ్డవర్తిఁ దివియలు వెలిగాండక్కఁది యూడ్లగాడ్ల అఖణ్డదివియ ౧ ణ్టికి చి ౩ దేవ భోగా అంతరాయమునకు పుట్టి ౧ ణ్టికి చి ౩ SII IV, 1384

దేవభోగము. *dēvabhōgamu* దేవస్వము *Endowment to the deity* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు శ్రీమత్ చోడిగంగ్గ వైరాగి ఆణ్ధారి వశమున దేశాన్తర తపస్సులకుమ్ పెట్టినసత్రమునకు గుర్దవాదిలోని పాక అల్ల అలము శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బోయి వెలుమపల్లి విష్ణుదేవరకుం బెట్టిన దేవభోగమునుం బోయినిచ్చిన భూమి అన్త్రయు సర్వ్వకార పరిహారముగా నిచ్చితిమి SII IV, 1102 (శ 1072)

దేవభోగహలము. *dēvabhōgahalamu* దేవభోగమునకై యిచ్చిన క్షేత్రము *Cultivable lands assigned to the temples* 1) త్రిలోకనాథస్య విష్ణుగృహస్వామినః అఱుతొ౦ఙు వ్రజపాలకో నాం క్రష్టుం దేవహాలంకృత్వా - భారతి రక్షాఃఉ శ్రావణము 2) ఒంగోడు గ్రామశ్చవక్త్ర్యా‌ః అస్మైకాశ్యపాయ ద్వివేదాయ షడంగపారగాయ గోలశర్మ్మణే ఒంగోడు గ్రామః స్వాతి కేనదానేన దేవభోగహలవర్జ్జః బ్రహ్మదేయీకృత్య EI XV, 246 3) అయంగ్రామః కాస్య పాయ తైత్తిరీయాయ విలాసవర్మనే సర్వపరిహారాప్తోవ దేభోగహలవర్జం అస్మదాయుర్బలవిజయాభివృద్ధయే సమేధమాన విజయరాజ్య పంచమసంవత్స రాశ్వయుజ శుక్లపక్ష తృతీయాయాం బ్రహ్మదేయీ కృత్య EI VIII, 162

దేవభోగహలవర్జము *dēvabhōgahalavarjamu* దేవస్వములు విడిచిపెట్టబడుట *Cultivated land enjoyea by temples and exempted from the grant* 1) గౌతమ గోత్రేభ్యో జ్యేష్ఠ శర్మఁ భ్యః సపానీయపాతం బ్రహ్మదేయం కృత్వా అష్టాదశజాతి పరిహారోపేతః దేవభోగహలవర్జ్జ మస్మాభి స్సమ్ప్రదత్తః (పల్లవ శాసనము) APGAS 6 2) శ్రీ సర్వ్వలోకాశ్రయ మహారాజః కమ్మ రాష్ట్రే చెన్దులుర గ్రామే గ్రామేయకానత్ర గత సర్వ్వనై యోగికవల్ల భాం శ్చాజ్ఞావయతి ఏతేభ్యః బ్రహ్మదేయ మర్యాదయా సర్వ్వపరి హారోపేతో దేవభోగహలవర్జ్జం సంప్రత్తః॥ తూర్పు చాళుక్య సర్వ లోకాశయ చెంద్రలూరు శాసనము EI VIII, 24

దేవర. *dēvara* దేవుడు *Deity,* ఇదేవర పూజారికి నాగదేవనికి ఖ ౩ SII. IV, 1059

దేవరతలారి *dēvaratalāri* దేవాలయరక్షకుడు *The temple guard* కోటకేతమహారాజులు కొమర భీమేశ్వర దేవర పునఃప్రతిష్ఠ సేయించి కామభోగా నిక్కచ్చిన వ్రిత్తి ఖంటికలు ౧౦ దేవర తలారి ప్రోలునకు న ౧౫ SII VI, 207 (శ 1081)

దేవరదివ్యశ్రీపాదములు *dēvaradivyasrīpādamulu* దేవుని పవిత్రపాదములు *The sacred feet of the deity* దేవర దివ్య శ్రీపాద పన్నిధియందు చండేశ్వర క్రయముగాను ౧౮౫౦ అటు వెరసి గ ౧౦౦౦ మాడలు భండారమునం బ్రవేశము చేసి విలిచికొని SII X, 340 (శ 1174)

దేవరదివ్యశ్రీపాదసన్నిధి *dēvaradivyasrīpādasannidhi* దేవుని దివ్యసన్నిధి *In the sacred presence of the deity* దేవర దివ్యశ్రీపాదసన్నిధియందు చండేశ్వర క్రయముగాను ౧౮౫౦ అటు వెరస గ ౧౦౦౦ మాడలు భండారమునం బ్రవేశముసేసి నిలిచికొని SII X, 340 (శ 1174)

దేవరదివ్యశ్రీపాదసన్నిధి *devaradivyasrīpādasannidhi* దేవుని సన్నిధానము *In the presence of the deity* శ్రీ త్రిపు రాంతక శ్రీ మన్మహాదేవరకు దేవరదివ్యశ్రీపాదసన్నిధియందు చండే శ్వరుని చేత క్రయముగ విలిచికొని మునుపేరు సెప్పిన అంతవట్టున కెల్లానుం దేవర భండారమునందు నూంటపంభయిమాడలు గ ౧౫౦ ప్రవే శము సేసి రెండవ విశ్వేశ్వర సంధ్య కుం దేవరదివ్యశ్రీపాద సన్నిధి యందు చండేశ్వర క్రయముగాను ౧౮౫౦ అటు వెరసి గ ౧౦౦౦ మాడలు భండా రమునం బ్రవేశము సేసి విలిచికొని SII X, 340 (శ 1174)

దేవరనివేద్యభూమి *dēvaranivedyabhūmi* దేవునినివేద్యవ్యయ మునకై దత్తము చేయబడిన చేను *The land gifted to meet the expenses of the dailv offerings of the deity* (1) పాముల పాటిసమస్త ప్రజయినింజోడ్రాజునకు ధర్మార్థ్ధముగాం బెట్టిన దేవర నివేద్యభూమి ౫౨ గణేశ్వరునికి న ౧౦ దేవతకు న ౧౦ SII X, 98 (2) తన కట్టించ్చిన చెఱ్వు వెనుకను మఱురు సేను దేవర నివేద్యము నకుంబెట్టె SII X, (శ 1059)

దేవరపరిచారకుడు *dēvaraparicārakudu* దేవుని సేవకుఁడు *Servants employed in a temple* (1) శ్రీకులోత్తుంగ చోడదేవ రాజుల విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౧౫ శ్రాహి పండరాజులు దేవులు నాగలదేవి అఖండదీపమునకు పెట్టిన బిరుదుమాడలు ౧౨ వీనిం జేకొని యీ దేవరపరిచారకులు సూరెయుం భావనారాయణుండును పుత్రా నుపౌత్రికముగా నిత్యమానెండు నేయి వోయంగ్గలవారు SII. VI, 137 (2) ఇందుల పరిచారకులు పండితుల సూరెయును పెమ్మాఁడి పండెయ తొమ్మంద్రు పరిచారకులును తమ పుత్రానువవుత్రికము నిత్యమానెండు నెయి నడపంగలవారు SII VI, 169 (శ 1089) (3) పరిచారక మాధవయయు పరిచారక బ్రహ్మదేవణ్డును పరిచారక నారాయనుణ్డును SII VI, 200

దేవరపూజారులు *dēvarapūjārulu* దేవుని అర్చకులు *The temple priests* శ్రీ త్రిపురాంతకదేవర పూజారులు కుమారగిరి శివులకు వృత్తి ౧ రుద్రశివులకు ౧ త్రిపురాంతకశివులకు వృత్తి ౧ SII X, 388

దేవరబసివి. *dēvarabasivi* (బ బసువులు) (క బసవి బసివి) *A prostitute in a temple (K)* దేవరసాని *The dancing girl attached to the temple* శ్రీమన్మహాశిరఃప్రధాన సాళువ తింమ రుసయ్యవారి రాజ్యభార దురంధరులైన రెంటూరి చిటమరుసుంగారు వీరేశ్వరుని అంగరంగభోగరాగాలకు దేవర బసువులు లింగి అక్కఁ యెల్లి పెదనాగి ఆవిరిమెచ్చు తునుకసైతమైన వారికి గ్రామం దక్షిణాన గుంటూరి తెలువు వడమటను క్షేత్రం ౫౧ SII IV, 702 (శ 1440)

దేవరభండారము *dēvarabhandāramu* దేవుని ధనాగారము *The temple treasury* శ్రీ త్రిపురాంతక మన్మహాదేవరకు దేవర దివ్యశ్రీపాదసన్నిధియందు చండేశ్వరునిచేత క్రయముగ విలిచి కొని మునుపేరు సెప్పిన అంతపట్టునకెల్లానుం దేవరభండారమునందు నూంటపంభయిమాడలుగ ౧౫౦ ప్రవేశము సేసి రెండవ విశ్వేశ్వర సంధ్య కుం దేవర దివ్యశ్రీపాదసన్నిధియందు చండేశ్వర క్రయముగాను ౧౯౫౦ అటు వెరసిగ ౧౦౦౦ మాడలు భండారమునం బ్రవేశము సేసి విలిచికొని SII X, 340 (శ 1174)

దేవరవడుగులు *dēvaravadugulu* (క బడగ) (సం వటుకః) దేవరభృత్యులు *Servants employed in the temple* అఖణ్డవర్తి దివియకు పెట్టిన మొదవు లాఋ వీని దేవరవడుగులు కేకొని నిత్య మా సెండు నెయిపోయంగలవారు SII X, 71 (శ 1034)

దేవరసేవకులు *dēvarasēvakulu* దేవర పరిచారకులు *Servants employed in the temple* దేవర సేవకులకును । దెశై రెండు నియో గులకున్ను జీతవర్తనలు SII X, 239

దేవరి *dēvari* దేవి అమ్మవారు గ్రామదేవత *The Village goddess* శ్రీదొనకొణ్డ గంగదేవరిపూజరి వెంగ్గళ కొమారుండు పోతయజీయ లిడు సదాసేవ NI Darsi, 17

దేవరికము *dēvarikamu* దేవతార్చన వృత్తి పూజారి వృత్తి *The professing of conducting the worship of the deity* ఇ కేశవదేవరగుడి నంబిదేవరికము భాగ౯వగోత్ర బెర్మదేమర కూతురి కొడుకు అప్పళ ప్రెత్తినంబికి భట్లు SII X, 309 (శ 1168)

దేవసెమ్ములము *dēvasemmulamu* దీపముసెమ్మె *The lamp stand* శ్రీమన్మహామణ్డలిక రాజులు శ్రీమన్మల్లీశ్వర దేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డదివియలు ౩౦ కి బెజవాడ బ్రహ్మబోయిని కొడ్కు కూచెన బోయుణ్ణును వీరి అల్లుణ్డు కావనబోయుణ్డునుం బెట్టిన యినుప ఎడ్ల ౧౦౦౦ । ఇది ప్రజల ప్రజల తరముగ బెజవాడ మానిక రెణ్డు మానికలు నెయి ఆచంద్రాక౯క౯ము నడవంగలవారు । యీ దివియ గూచెనబోయిని కిం బళివేల పుట్టెండు పట్టు నడపంగలవారము రాదిపెను దేవసెమ్ములను ఎవ్వండైనం బొడిచినవారు గంగకఱిత నెయిగవిలల బొడిచినవారు SII VI, 98 (శ 1058)

దేవస్తానము *dēvastānamu* దేవాలయము *Temple* భాష్క రయ్యంగారు తమ కొమారుండు యల్లయకును తమ కోడలు యల్లమకును పుణ్యముగాను సామంతపూండి గ్రామానను దేవస్తానం గట్టించె NI Darsi, 65 (శ 1460)

దేవస్వము . *dēvasvamu* (సం దేవస్వం) దేవధనము మతవిషయిక కార్యములకు కర్పించిన ధనము. *Property of the deity or property applicable to religious purposes or endowments.* దేవస్వంబు లఖ్యంబుగొన్న వాన్ఱు వారనాశిన్నచ్చిన ప వంసుగొణ్న వాన్ఱు SII X, 611.

దేవాగ్రహారము *dēvāgrahāramu* దేవుని కైంకర్యాది వినియోగ ములకై, దత్తము చేయబడిన కొంత గ్రామము భూమి *Village or land set apart and endowed to meet the services of the deity* విదితమస్తు వో యథాస్మాభి రస్మి న్నాగ్నేమే హలద్వయస్యభూశ్చ (త్వా) ద (త్త) యదా భగవతో రామేశ్వరభట్టారకస్య బలిచరుసత్ర ప్రవర్తనాయ ఖండస్ఫుటిత సంస్కారకరణాయచ దంతవాగ్వాయీచ హలస్య భూరస్త్యైవ సర్వకరైః పరిహాత్యాచంద్రార్క ప్రతిష్ఠ దేవాగ్ర హారం కృత్వా AHRS IV, 1 & 2

దేవాదాయము *dēvādāyamu* దేవునిరాబడి *The income of the deity* వెలుగోటు వెంకటపతినాయనింగారు కొమ్మిగ్రామానికి ఇచ్చిన ధమ్మ౯ శాసనం యీగ్రామాన చెర్వుమేర చెర్వు క్రింద్ద (స్థాలాయ) భూములున్ను మాన్యాలకు దేవాదాయ బ్రహ్మాదాయ మాన్యానకు మాన్యాల మీది ధాన్యం ౫౧కి లేఖను N I Rapur 34 (శ 1560)

దేవాలయము . *dēvālayamu* (సం దేవాలయః) దేవాగారము దేవుని గుడి *A temple* సూను రక్ష్యపరిశోషదవాగ్ని శ్రోత్రమాళవ మదేభ మృగారిః విక్రమేణ భువివిక్రమచక్రీ బేతభూపతి రితిప్రథితోభూత్॥ అన్మ కొండపురీవాటిం తీర్థాం శివపురాహ్వయం కృత్వా తత్రస్యనామ్నాసౌ దేవాలయ మచీకరత్॥ తె శా సం॥౨ కాకతీయశాసనములు I (శ 1018)

దేవాశ్రితులు *dēvāśritulu* దేవాలయములో దేవునికొల్చి జీవించువారు. *Attendants on the deity* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిబునమల్ల దేవచోడ మహారాజులు కొంట్యదొన శ్రీకేశవదేవరకు మాజీవితమ్మున కమ్మనాణ్టిలోని బలువఱ హవిబలి అచ్చ౯నలకు సానులకు మానులకు దేవాశ్రితులకు జీవితాత్త౯ముగా నిచ్చితిమి NI Ongole 142 (శ 1070)

దేవి *dēvi* నదీదేవత నదీనామాంత్యముల పూజ్యభావసూచకమగు ప్రత్యయము *An honorific suffix to the name of a river* అనంతరము తుంగభద్రాదేవి పశ్చిమతః పొలమేరకుంట అనంతరము నైరి త్యాం తుంగభద్రాదేవి దక్షిణముఖమైన మడుక SII X, 261. (శ 1186)

దేవి . *dēvi* (సం దేవీ) పుణ్యస్త్రీల నామాంత్యమందు గౌరవ సూచక మగు పదము *A honorific suffix to the married woman's name A respectable title applied to a lady of the first rank (A)* ప్రోలిరాజు పెండ్లము ముదిగొణ్డమదేవి SII X, 13

దేవి *dēvi* అమ్మవారు *The village goddess* పోతన పెగ్గడ చెఱ్ఱున దేవినివేద్యమునకు నిచ్చిన వీరి పొలము మఱ్ఱులు ౬ SII X, 107 (శ, 1061)

దేవుళము *dēvulamu* దేవాలయము *Temple* వీరేశ్వరుని దేవుళం సేసిన కాళవారు SII IV, 702 (శ 1440)

దేవేంద్రపదవి . *dēvemdrapadavi* దేవేంద్రుని భాగ్యము, ఉన్నత స్థానము *The affluence or status of Devendra, the chief of Gods* చూ అనంతపుణ్యసంపదలు *see ananthapunyasampadalu.*

దేశకము • *dēśakamu* దేశములోని చిన్నఅంతర్భాగము *A part of the country* శ్రీ సిద్ధవటనాథస్య సీమస్య కిలదేశకే స్వస్యోదయ గిరో ద్రస్య పశ్చిమే యోజనద్వయే EI XIV, 4 (శ 1291)

దేశభాష *dēśabhāsa* ప్రాంతీయభాష శాసనావతారిక యేభాషలో వ్రాయంబడిననను, దానమిచ్చుభాగ మాయాప్రాంతీయభాషలో వ్రాయుట నిర్దిష్టము గ్రామము భూమి గ్రామావధులు దేశభాషలోనే వ్రాయబడు చుండెను *Regional language The boundaries of the village or land granted are usually written in the regional language, though the preamble of the inscription is in sankrit or any language other than that of the place or district* (1) అస్య గ్రామస్య సీమాచిహ్నాని లిఖ్యంతే దేశభాషయా EI XIII (2) శ్రీ మద్వామనముద్రాంకశిలాశాసన చిహ్నిత అవ ధయో లిఖ్యంతే త్ర లతుకై ర్దేశభాషయా॥ NI CP 15 (శ 1258) (3) గ్రామస్యా స్యైవ సీమానోదితు ప్రాచ్యాదిషు క్రమాత్ తత్తచ్చిహ్న సమాయుక్తా లిఖ్యంతే దేశభాషయా॥ NI CP 14 (శ 1471)

దేశము . *dēśamu* (సం దేశః) చోటు, ప్రదేశము, నిర్దిష్టస్థలము *A place, any place or spot shown or pointed out (K)* డాంకాం బోయి మగుడి ఉత్తరపు ముఖమై ఊడుగులకర బట్టివచ్చి రెల్లంబడియ దాపున మూడూళ్లముత్తల నుండి దేశము డొంక్కకు వచ్చి కుని పడమటికి దిగి వందుటిదాపున మగుడి ఉత్తరానకం బోయి దేశముక్కుంట్ల తూర్పున మగుడి EI XXXI, 41

దేశముఖ్ *dēśamukh* (మ దేశముఖ్) మండల కరగ్రాహి జమీందారుడు *The head revenue officer of a district A zamindar, small baron* హేరిసాయిబులు యినాయతుఖాను బిపిణిఫ్జుదారు సరుకారు గుర్రంకొండ్డ తుంమలగారు యాదిశాశానకు వుండగాను హజేఖాను బిదుణి దేశముఖు సరకారు గురంకొండగారుంన్ను స్థలకరణం రంగన్న మొదలయిన పెద్దవారుం SII X, 772 (శ 1618)

దేశాంతరతపస్సులు : *dēśāmtaratapassulu* అన్యదేశములకు జెం దిన తపస్సులు, సాధువులు *Religious mendicants of a foreign land* భీమేశ్వర మహాదేవరకు శ్రీమత్ చోడిగంగ్గ వైరాగి అణ్డారి మర మువ దేశాంతరతపస్సులకు మేడమ పెట్టిన సత్రము SII IV,1102 (శ 1072)

దేశాటి *dēśāti* దేసటి గ్రామనాయకుడు అధికారద్యోతకమగు పదము *The term denoting office or power* ఆలుదిడ్యయ్యదేవమహా రాయ గండావ్వరము ప్రోలిరెడ్డిని ఆతుకూరిదేశాటిన్ని దూపూరిసూరమ రెడ్డిని అంన్యోన్యప్రభున్నల సంధాన కేదార దేవనిం దండపాటి దేవని నాగులవనము ఆచంద్రార్కమముగా ధారాపూర్వకము సేసి ఇచ్చి దత్తి NI Udayagiri 14 (శ 1158)

దేశాధిపతి. *dēśādhipati*, మండలము లేక విషయపతి *Same as Vishayādhipathi Head of a province or district* తదవగమ్య దేశాధిపత్యాయుక్తక వల్లభరాజ పురుషాదిభి స్సర్వపరిహారైః ర్పరిహర్త్తవ్యాని॥ (సాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగి శాసనము భారతి, రక్తాక్షి సం॥ శ్రావణమాసము

దేశాయి *dēśāyi* ప్రధానకరగ్రాహి మండలాధికారి *(1) The administrator of a pargana The principal revenue officer (W) (2) A heriditary officer, the head of a district* నేటి శుభకృతు మందు యార్లగడ్డ కోదండరామన దేశాయీగారు గుడి కట్టించిరి

శ్రీనాగేశస్య నాగేశ్వర గణరచిత ప్రాక్ప్రతిష్ఠాపనస్య ।
స్థిత్యై కోదండరామప్రభు రభిమతదస్యాచిరా ద్వారయిత్వా॥
SII VI, 83 (శ 1704)

దేశాయికరిణికము *Dēsayikarinikamu* దేశాయికులకరణి *(a) The principal revenue officer of a Dt , and frequently recompensed by grant of land so that Desai often became a kind of petty chief in the south of India (b) The district accountant, one who prepares a general account from the several statements of the village accountants (W)* No 13 of Appendix A of E.R. 1925–26

దేశాహి • *dēśāhi* (చూ దేశాయి) *See dēsāyi* దేశాహిస్తలకరణాలు కసుబాకాంపులు కరణాలు మండలికాంపులు దేశస్తులు నాయకులు పామ కులు NI Kandukur 41 (శ 1606)

దేశిప్రధాని *dēśipradhāni* దేశివ్యాపారముఖ్యుడు *The chief of the local or native traders* శ్రీ మాన్ మారిసెట్టిసుతో దేశిప్రధానీ దుగ్గిసెట్టిః సామిసెట్టిసుతో మాధవసెట్టిః। చక్రగొట్టపు మహా ప్రధాని దుగ్గిసెట్టియు మాధవసెట్టియు SII,IV,1223 (శ 1116)

దేసటి *dēsati* (చూ దేశాయి) అధికారద్యోతకమగు పదము *See deśāyi A term denoting power or authority or lordship*

(1) ఉ॥ ఆవిభునన్వయంబ్బున గుణాడ్యు(ం)డు గండ్డ(ం)డు పుట్టెవానికిని దేవమహీజదాని అగు దేసటి పండ్డ(ం)డు వుట్టె పట్సహస్ర్సావని పెం॥ SII VI, 103 (శ 1067)

(2) త్రిభువనమల్ల దేవపొత్తపి చోడమహారాజుల యేలెడి భూమియైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు మందడ్లు నూకనాయకులు మొట్టవాడ గుణ్టికర్త రాచకొడ్కులు దేసట్లు నూకనాయకులునై కూడి కొట్య దొన శ్రీకేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కి యూరరూకయు నుల్వరి పాదికయు నిచ్చితిమి SII VI, 639 (శ 1069)

దేసహి : *dēsahi* (చూ దేశాయి, దేసటి) *See dēśāyi, dēsati* పాకనాటిలోని దేసెంగులు నల్గఋల కాపదేసహి కొడుకు ప్రోల్ దేసహి తలాఅ ప్రొలినాయకునికి దమార్ణత్తమముగాం NI Kavali 8. (శ 1110)

దేసిమార్గములు *dēsimārgamulu* కవిత్వభేదములు సాహితీ సంప్ర దాయములు దేసి+మార్గము దేసి, దేశి దేశికవిత, దేశభాషా కవి త్వము మార్గము మార్గకవిత సంస్కృతభాషా సంప్రదాయము *Two styles, kinds of poetry distinguished from each other One in local or provincial language and idiom, and the other that of sanskrit*

తల(ం)పు నదర్థభావమునం దర్గతసూక్తుల(ం)గూడ వన్నెనలు
గొలుసుకొనంగ్గ వ్రావడ్లు గోరినభంగిన వచ్చి ముట్టం గో

మలగతి దేపిమాగ్గఁములు మట్టుపడం గటనంబు లొప్ప నా ద్యులక్రియ(ం) శెవ్వ నేర్చెఁ నృపథూర్జటి కీమయ పండ్డం డిమ్మహిని SII VI, 103. (శ 1067)

దేసియాభరణ *dēsiyābharaṇa* దేసి వ్యాపారస్థుల కాభరణము వంటివాడు *A Jewel among the native merchants* దేశిప్రధాని విక్రమగంగ వీరపేంటయైన భోగాపురమున వెన్నపదేసటి కొడుకు దేసియా భరణ నాండిసెట్టి యెత్తించ్చిన శ్రీరాజరాజ జినాలయము SII X, 710 (శ 1110)

దేసిరట్టడ్లు *dēsiraṭṭadlu* గ్రామస్థులగు ప్రధాన వ్యవసాయదారులు కుటుంబినులు *Persons who belong to the agricultural community in the village The provincial farmers in the village* (1) అనంతవమ్మఁ దేవర ప్రవర్ద్ధఁమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు భోగపురమున దేసరట్టడ్ల చేతలోకి మానిసెట్టి సెట్టు గ్రొచ్చు ద్రవ్య మిచ్చి చెట్టు క్రిద ఇఐ జేనకొల పుడ్ల దానమిచ్చిరి SII X, 665 (శ 1027) (2) విక్రమగంగ వీరపెంట యైన భోగాపురమున వెన్నపదేసటికొడ్కు దేసియాభరణనాండిసెట్టి యెత్తించ్చిన శ్రీరాజరాజ జినాలయమునకు, రాజ్య రాష్ట్ర గ్రామ వర్ధఁవగా దేసిరట్టడ్ల అన్నతమున వీరల అలము తూర్పుఁనం శెట్టిన నివేద్యభూమి SII X, 710 (శ 1100) (3) భోగపురమున దేసిరట్టడ్లును SII V, 1290 (శ 1152)

దై

దైవసాక్షి *daivasākṣi* దైవమె సాక్షి *God as witness* బోళ్నేనింగారు పాండ్యదండుపోయి దిగ్విజయం సేసివచ్చి ప్రతాపరుద్ర దేవమహారాజునకుం బుణ్యముగాను యుప్పం బ్రాలూరి చెన్న కేశవపెరుమాళతిరువిడయావములు యముదువడి చోతుపాళకు సంగమాన్యముగా విడిచె దైవసాక్షి గ్రామసాక్షి SII X, 540

దైవికము *daivikamu* దైవవశమున గలిగినది *Act of God* రామిరెడి దేవరకు వైశాఖమాసమునను పంటాను ముప్పది మాడలు పెట్టంగలవారు రాజికము దైవికము అతివృష్టి అనావృష్టి అరసికొనువారు ఇగుత్త ఆచంద్రాక్కఁస్థాయిగాను చెల్లెడి NI Atmakur 7 (శ 1168)

దొ

దొండ *domda* దండ మాల *Garland* ధరుమ్మాఇ సాహసమల్లుండు శ్రీ నరసింహ్యానాథునిని తిరువజాము అవసరమందును దొండ ఒకటి సమప్పిఁంచెను SII VI, 743 (శ 1350) వరమపురుష శ్రీ పాదాలు శ్రీ నరసింహ్యానాథునికి నిత్యముంను ధూవ అవసరమందును చాతను శ్రీ తుళసిదొండ ౧ సమప్పిఁంచిరి SII VI, 796 (శ 1352)

దొండవనమాల *domdavanamāla* పుష్పమాల *A garland of flowers* పాత్ర రామజీయన తనకు అభీష్టసిద్దిగ శ్రీ నరసింహ్వానాథునికి నిత్యమున్ను ధూపకాలమందు ఒక దొండవనమాల చాతింపను శ్రీబండరమందు పద్మనిధి గండమాడలు తొమిది పెట్టు SII VI, 734 (శ 1301)

దొగరాచపన్ను *dogarācapannu* యువరాజు పోషణ భృతికై రైతు చెల్లించు కానుక లేక పన్ను *A present or tax levied on the cultivator for the maintenance of heir-apparent* స్వస్తి అనేక సమరసంఘట్టనోపలబ్ధ విజయలక్ష్మి సమాలింగిత విశాలవక్షస్థల భువనత్రినేత్ర శ్రీమదిరాగెయ మహారాజు దన పట్టంబు గట్టిన సంవత్సరమ్మున వేనాణ్డికాపులకు దయసేసినస్థితి దొగరాచపణ్ణును పడెవాళ్ళపణ్ణును పడియెరిపణ్ణును సంధివిగ్రహపణ్ణును పెలిగాను విడిచె EI XXX, 46

దొగరాజు *dogarāju* యువరాజు *Heir apparent* స్వస్తిశ్రీ మంగిదొంగరాజుల ముద్దు (లక్ష్మిపుర శాసనము) భారతి విభవ జ్యేష్ఠము

దొన *dona* (క దొణె) మడుగు చెఱువు గ్రామ నామాంత్యముల ప్రయుక్తము *A pond, suffix to place names* ఏక్కయ తమ తండ్రి చామరాజుంగారికిం బుణ్యముగాను ఒడ్డపూండి ఆచంద్రాకఁస్థాయిగాను కొట్యదొన శంకరేశ్వరమహాదేవరకు నిచ్చె SII X, 320 (శ 1170)

దో

దోమతెర *dōmatera* దోమలు లోనికి రాకుండ మంచమునకు నాల్గు వంకల చుట్టు వలగుడ్డ దేవుని కిచ్చిన నువస్తువులలో నొకటి *A masquito curtain, a present to the deity* మంచిరాజుంగారు మాండుకేశ్వరదేవరకు ప్రీతిగాను ఉత్తరపువాకిటాను చుట్టుం నారికేళాలుం శెట్టించి నవరత్నసమలము దోమతెర సెజ్జవెట్టుంన్ను మధ్యాహ్న అవసరము ఉపహారముంను ఆరతి పల్యాలు మొదలైన దేవోపచారాలు సేయించెను NI Ongole 78 (శ 275)

దోశెపడి *dōśepaḍi* (క దోసె) బియ్యము మినపపప్పు కలిపి రుబ్బిన పిండిని పెనముపై కాల్చిన అట్టు దాని నియమిత ద్రవ్యము *A fixed allowance of a cake of riceflour, uddu etc, leacked on an iron plate* శ్రీవిరలేశ్వములు తిరువీధులు వేంచేశేటప్పుడల్లాను దోశపడిన్ని తిరునక్షత్రాలు తిరువధ్యాయాలకు దోశపడిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

ద్యు

ద్యు *dyu* ఆకాశము శూన్య సంఖ్యకు సంజ్ఞ *Sky Numeral Zero.* శాకాబ్దే శైల రామ ద్యు శశి పరిమితే సవ్యతిపాతయోగే। SII IV, 1036 (శ 1087)

ద్యూ

ద్యూతకుడు *dyūtakudu* జూదకాడు ఈ శాసనములో ద్యూతకులపై పన్ను విధింపు సూచితము *Gambler, the inscription states that tax on gamblers is levied during the time* చూడు ఆపణము. (*See āpaṇamu*)

ద్ర

ద్రమ్మము *drammamu* నిష్కమమున పదియావ వంతు, పరియాణు పణములు (సూ ని) *A word derived from the Greek drachme*

(4) *A coin—one sixteenth of a nishka* గురిందగుంటకలు నల్వచిమ్మనకు ద్రమ్మము రేమియకు ద్రమ్మము దేవొసొజ్జలకు మూణ్డు ద్రమ్మములు శారవకు ద్రమ్మము (గురిందగుంట శాసనము) ఆ వ వా పుట 44

ద్రమ్మలు *drammalu* ద్రమ్మములు (చూ ద్రమ్మము) *plural of dramma (See drammamu)* ఉల్లి, పసుపు గుగ్గిలం, మెంతి, జీలకఱ, ఆవాలు, కొత్తగోనెల నలగ, అల్లం, నిమ్మపండ్లు, టెంకాయలు వీనికి గోనె ౧కి దమ్మమున్ను బెల్లము, దూది, నెయ్యి, శొంఠి ఉక్కుటులులు ఆముదం, సంగడి, ఇప్పపూవు, ఇనుము వీరికి గోనె ౧కి దమ్మములు రెండున్ను మామిడితాంద్ర గోనె ౧కి దమ్మాలు మూడు పంచదార పోంకలు, నూలు, తమలపాకులు, వీనికి గోనె ౧కి దమ్మాలు నాలుగు పిప్పలి, మిరియాలు, గంధము, కరాంబువు, జాజికాయ, జాజిపత్రి, సీసము, తగరము రాగి వీనికి గోనె ౧కి దమ్మాలు ఆరు - కృష్ణరాయల కొండవీడు శాసనము E I VI, 230-239

ద్రా

ద్రావిడపెరుమాళి *drāvidaperumāli* ద్రావిడ దేశజుడైన పెరుమాళి నామ పురుషుడు *A person named perumali belonging to the Tamil country* కార్తిక దీపావళి మహోత్సవమునాండు విశ్వామిత్ర గోత్రమున ద్రావిడపెరుమాళి కొడుకు అల్లాళనాయకుండు శ్రీ సింహగిరి నాథుని దివ్యసన్నిధియందు ఆఖండదీపానకు పెటిన ధేనువులు ౩౭ " పెమ్మాళాఖ్యాత్మజాతో ద్రవిడోత్తమః" SII VI, 719 (శ 1200)

ద్రి

ద్రిఢము(దృఢము) *dridhamu (drdhamu)* ద్రిఢము (సం దృఢం) స్థిరము శాశ్వతము *Any thing fixed firm or solid* పరకామనీ లక్ష్మివల్లభు వల్లభి గామిదేవులపేరం గట్టు చెఱువు రుద్రునకు నిచ్చి ధర్మాభివృద్ధిగాంగ దీపవత్తికి గానువు ద్రిఢము సేసి SII X, 151 (శ. 1088)

ద్రు

ద్రుగ్గాదేవి *druggādēvi* దుర్గాదేవి *The Goddess Durga* ఱంగ౪ వడసివ పెణ్డువట్టు పదేన్డుంబు అడ్లుపట్టు ద్రుగ్గాదేవి నేలయు (లక్ష్మీపుర శాసనము) భారతి విభవ జ్యేష్ఠము N I Ongole 75 (శ 1202)

ద్రుహిణాలయము *druhiṇālayamu* (సం. ద్రుహిణః బ్రహ్మ) బ్రహ్మాలయము *The temple of Brahma The first deity of the Hindu trinity* శేషాంశో భూతలేస్మి న్నజని కలియుగే కొమ్మనాఖ్య ప్రసిద్ధః । రూఢః కౌణ్డిన్యగోత్రే నిజకులతిలకః కొమ్మనామ్రాగ్గ్రామముఖ్యః। ఋగ్వేదం తత్యమానః క్రమపదసహితం సాంగమచ్ఛన్యమానో। జాత శ్రీ దారనామా ద్రుహిణ హరివృషాంకాలయ స్థాపనార్థం॥ SII X, 27 (శ. 1051)

ద్రో

ద్రోంచిమ్రాను *dromcimrānu*, వృక్షవిశేషము దీనికి నాగ్నేయమున ద్రోంచిమ్రాని తోడి గొంకమ్రానును దీనిక తూర్పునవ వని మ్రానును దీనిక తూర్పున ఇలిందమ్రాని తోడి పుట్టయు సీమము EI V, 10. (శ 1024)

ద్రో

ద్రోణము *drōṇamu* (సం ద్రోణః) నాల్గు అఢకముల పరిమాణము లేక పదునాఱవ వంతు ఖారి *A measure of capacity equal to four adhakas or 1/16 of a khari* అస్యః ప్రతిదినం భాండారాగారే దాతవ్య తైలాడికైక వ్యవస్థయా న్వత్సరే ఖారిచతుష్టయ దళ ద్రోణపరిమితం తైలం భవతి SII V, 1208 (శ 1301)

ద్రోణాముఖము *drōṇāmukhamu* నాలుగువందల గ్రామములకు రాజధాని *The Capital of four hundred villages (A)* శ్రీశైలాభిధానోత్తమ వైశాగ్రహారంబున గ్రామ ఖేడ ఖర్వట మడంబ పట్టణ ద్రోణోముఖ సన్నివాసం బైన కమ్మవైవ్యలలోం గనుప్పత్తి SII VI, 136 (శ 1071)

ద్వా

ద్వాదశి *dvādaśi* చాంద్రమానము పంద్రెండవ తిథి *The twelfth Lunar day* ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరాః ఏకానాశితిః ౨౦ ౯ జేష్ఠశుక్లద్వాదశ్యాదౌ (హస్తివర్మ నరసింహపల్లి శాసనము) EI XXIII, 10

ద్వాదసులు *dvādasulu* దేవునికి ప్రతి ద్వాదశి తిథియందు గావించు కైంకర్యములు *The offerings to the deity on every twelfth lunar day in the month* శ్రీకాకుళవు తెలుంగురాయలకు శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహారాయలు యిచ్చిన ధంమ్మశాసనము తోంటలు । నిత్యవసరాలు । శ్రీరామానుజకూటము । ద్వాదసులు । సహితమైన భూమి . SII IV, 981 (శ 1440)

ద్వారకాంత. *dvārakāmta* దేవసన్నిధానమున నియోగింపబడిన చామరగ్రాహిణి *A woman or a dancing girl who carries a chowrie for waving the deity.*

మాళో విద్యాధరోదా త్సకలగుణనిధి శ్చామరే ద్వే మనోజ్ఞే
నిత్యం తస్మిఉనార్థం యుగ్మన యతో యాయుజ ద్వారకాంతాః।

మాళే విద్యాధరుండు తనకు నిష్టార్థసిద్ధిగాను రెండు చామరలు పెట్టి ఈ చామరలు ఉభయధూపాలయందును పట్టనుసానులయందు సీనలు గురూమ ఈ ప్రసాదము వడళి పంచికొని భుజించి ఉభయధూపాలాను చామరలు పట్టంగలారు SII VI, 1028

ద్వారనాయకుడు. *dvāranāyakudu* దేవాలయద్వారపాలకుడు *The guardian of the inner temple* కళింగ పరీక్షకస్య పురుషోత్తమ జియ్యనస్య వెవరణకాలే భోగపరీక్షకస్య నారాయణ మహాసేనాపతి రథి

కారే ద్వారనాయకస్య కేశవనాథ పండితస్య హస్తే ఆజ్ఞపురస్సరం ఆచం ద్రకర్క దత్తం। SII V, 1205

ద్వారపాలకుడు *dvārapālakuḍu* (బ ద్వారపాలకులు) వాకిలి కాచువాడు వణిహారి *Doorkeeper* శ్రీకృష్ణరాయదేవమహారా యుల ద్వారపాలకులైన గోపకులవర్తమలుంన్ను యెదుకులప్రేష్టులుంన్ను యలగోల సింహ్వాలుం నైన తింమపనాయుండు NI Darsi, 22 (శ 1447)

ద్వారపాలకులు *dvārapālakulu* దేవాలయముఖద్వారమునందు నెల కొల్పబడిన ద్వారపాలకవిగ్రహములు *Deities guarding the inner shrine of a Hindu temple (TL)* శ్రీమహాదేవి చెలకె చెన్న కేశవ పెరుమాళకు పూర్వద్వారపాలకులను బుయ్యెన ప్రెగడ కటకరాజుం గారి కొమారుడు బుయ్యెనప్రెగడంగారు చేయించ్చినవి అలముబుతేను ఆయన కొమారుండు కొండ్డపల్లి స్థలకరణము బుయ్యెనప్రెగడ గోవింద రాజు మహాపాత్రులుంగారు తమ తండ్రి బుయ్యెనప్రెగడం గారికింన్ని బుణ్యంగాను చేయించిన వరుంబని SII X, 736 (శ 1448)

ద్వాసప్తత్యధికనియోగములు. *dvāsaptā'yadhika niyōgamulu* డెబ్బదిరెండు నియోగములు

ద్వాసప్తత్యధికాం నియోగకలనాం కర్తుం బుధగ్రామిణా ।
శ్రీమత్సాళువరాఘవాయ మహేతో నాదిండ్ల గోవప్రభుః ।
ప్రాదాదున్నవ నామకం సుఫలితం సీమా చతుష్కాన్వితం ।
EI VI, 108-133

ద్వి

ద్వి *dvi* రెండు *Numeral two* శాకాబ్దే వేదబిందు ద్విధరగణితే SII X, 454 (శ 1204)

ద్వికాలహవిర్బల్యర్చనము *dvikālahavirbalyarcanamu* ప్రాతః సాయంసంధ్యాకాలము లందు చేయు హవిర్బలియర్చనలు *Offering of worship and cooked food to the deity during morning and evening-services in the temple during morning and evening* దెంద్దులూరి వేంగ్గీశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు నిత్యమై ద్వికాల హవిర్బల్యర్చనార్థము అనంతనపెగ్గడ పెండ్లము అప్పాసాని జాలరి పూండి ఆగ్నేయము దిక్కున భీమసముద్రము లోన మదమాకఋతం తెట్టిన వరిచేను న ౧౫ SII VII, 737

ద్విజభోగము *dvijabhōgamu-* ద్విజవృత్తి *A brahmin endowment* కౌండిన్యసగోత్రాయ తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారిణే (భ్యాం) యజ్ఞ శర్మణః పుత్రా(భ్యాం) వప్పశర్మణాయ సర్వశర్మణాయచ త్రిణ్యపిగామకా దత్తా (భ్యాం) బ్రాహ్మణదేయం కృత్వా ద్విజభోగో విసృష్టస్తమస్మాభిః శ్రోతవ్యం ఆజ్ఞా చ కర్తవ్యా EI XXXI, 15

ద్వితీయలక్ష్మి *dvitīyalakṣmi* లక్ష్మీసమానురాలు *A sacred goddess of wealth or equal to the goddess of wealth* (1) శ్రీ మదనన్తవమ్మదేవర ద్వితీయలక్ష్మియైన దెన్నమమహాదేవి SII IV, 1199 (శ 1071) (2) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర భీర గొట్టమున బయ్యరాజుల ద్వితీయ లక్ష్మీసమానయైన లక్ష్మీమహాదేవులు SII IV, 1209 (శ 1079)

ద్విపట్టవస్త్రము *dvipaṭṭavastramu* రెండు పట్టు వలువలు, *Two clothes woven with silk* మహోపహారాయ చ రౌప్యపాత్రం పానీయ పాత్రంచ రజతార్ఘ్యపాత్రం। ద్విపట్టవస్త్రే సితచామరే చ ధేనూ కళా ధరం పురత్రినేత్రః। SII V, 1170

ద్విపము *dvipamu* ఏనుగు ఎనిమిది సంఖ్యకు సాంకేతికపదము (అష్ట గజములు) *The name of numeral eight* నంద ద్విపాబ్ద పదశీత మయూఖ సంఖ్యా శంఖాత శకవరదుత్తర సంక్రమాణే SII X,161 (శ 1089)

ద్విభాగి *dvibhāgi* రెండు వంతులు పొందినవాడు *Person who gets two shares* కాకతి గణపతిదేవుని ఇడుపులపాటి గ్రామాగ్రహార శాస నము— అనేనకౌండిన్యగోత్రాయ అన్నవాయణ దేవనాయణ ద్విభాగీ। SII X, 248 (శ 1131)

ద్విభూమికగృహము *dvibhūmikagṛhamu* (సం భూమికా = అంతస్తు) రెండు అంతస్తుల ఇల్లు *A double storied house* (జయ సేనాని చేబ్రోలులో గుడిసానులకు నిర్మించిన రెండు వరుసల రెండంతస్తుల ఇండ్లు) పురతోస్య షోడశానాం వరగణికానాం ద్విభూమికగృహాణి అలి ద్వయేన రమ్యాణ్య చీకరాజ్జయస్సైన్యేశః EI VI, 5 (శ 1157)

ద్వివేది *dvivēdi* రెండు వేదముల జదివిన బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుల బిరుదునామము *A brahmin who is learned in two vedas An epithet of a Brahmin* వినయాదిత్యుని ముషిణిపట్టు శాసనము — కౌశికగోత్రాయ రవిశర్మణ ద్వివేదాయ I A VI, 38 (శ 618)

ధ

ధ *dha* ధడియమునకు సంజ్ఞారూపము మణుగులో నాల్గవ వంతు *A bushel or vessel for measuring grain, a measure of grain usually a quarter of a mound (B)* ఏకలసాపురం చాలుమూలాల సమస్త పెకంద్రున్ను సాగించ్చిన ధర్మకార్యాల వివరం భూమినిం గాసిన కాయధాన్యం గోనే ౧ కి ధ। లెఖాను రాటం ౧ కి ధ। లిఖ్ఖాను NI Ongole 37

ధ *dha* తవర్గ చతుర్థాక్షరము మహాప్రాణము వర్గ తృతీయాక్షరమును అల్పప్రాణమునునైన 'ద'కు మారుగా వర్గచతుర్థాక్షరమును, మహాప్రాణ మునునైన 'ధ' కొన్ని శాసనపదము లందు కాన నగును *The use of aspirate fourth letter for nonaspirate third letter (dha for da) in certain words* ఇంద్ధుల దానరు లిద్ధరకు SII V, 1238 (శ 1201)

ధనంజయగోత్రము *dhanaṃjayagōtramu* ఒక నొక క్షత్రియకుల గోత్రము *The lineage of a second caste family* ధనంజయ గోత్రులైన కీత్తిపాటి సిరిగిరిరాజుంగారి కొమారిత వల్లమ దేవులుంగారి కిన్ని కొమారుండైన శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర సింగయ్య దేవమహా రాజులు SII IV, 789 (శ 1440)

ధనాధ్యక్షి *dhanādhyakṣi* ధనాధ్యక్షుడు *Treasurer* బెజవాడ ఏలు నయనిధి బొద్దన నారాయణుని ధనాధ్యక్షి నాగార్జునుండు SII X, 133. (శ 1075).

ధనిష్ట *dhanisṭa* ధనిష్ఠానక్షత్రము *The star Dhanista, the twenty third lunar mansion* శ్రీమతు భుజబల మల్లికార్జున మహాదేవరకు గుడి యెత్తించ్చె శకవర్షంబులు ౧౧౩౩ యగు నేంటి మార్గశిర బహుల సప్తమిన్ని ధనిష్టనక్షత్రము నాండు యాదేవరకు హవిబల్యార్చ్చనాదులకు NI Rapur 47. (శ 1133)

ధనుర్మాసము *dhanurmāsamu* సూర్యుడు ధనూరాశిలో సంచరించు నెల *The solar month in which the sun is in Sagittarius* సర్వ్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ద్ధనమహారాజుల ప్రవర్ద్ధమాన విజయ రాజ్య సంవత్సరంబులుం వదేనగు నేటి ధనుమ్మాసమున సోమగ్రహణ నిమిత్యంబున చాలుక్యభీమేశ్వరమహాదేవరకు (రాజరాజ శాసనము) SII X, 17

ధరణము *dharaṇamu* విలువ *Value* లక్కణనాయకుండు శ్రీ పాకపురాయినాయకుని చేత రెండు మాడలున్ను ధరణానకు పూవుతోంట గిబంద్దము క్రయముగొని SII VI, 897 (శ 1220)

ధరయడు. *dharayadu* బిరుదునామము *A title* వీరరాజేంద్ర చోడియధరయణ్డు దమయన్న యుత్తమచోడ ణైన రాజేంద్రచోడయధర యనికింగాం బెట్టిన యఖణ్డవత్తిఁ లోహపుదివియ SII IV, 1262

ధర్మకోనేరు *dharmakōnēru* సర్వజనోపయోగముగా నిర్మింపబడిన చెఱువు *A tank constructed for the use of the public* కస్తూరివెంకటరత్నం వేయించ్చిన ధర్మకోనేరు విక్రమ సం॥ శ్రావణ బ ౧౦ శు SII VI, 738

ధర్మగాడి *dharmagādi* ధర్మ+గాడి గాడి=పసులు నీరు త్రాగుటకు గాఁడి యేర్పడ ఱాతితో కట్టిన తొట్టి *A charitable drinking trough or manger for animals to drink water* దేవస్థానాల అంగరంగభోగాలకుంను మరముల మహేశ్వరుల అవసరాలకుంను దేవస్థానాల కూరగాయల పువుదోంటలం జేసినవారికిని ధర్మగాడ్లకుం జలివందిరులకుంగాను భండారు పోచయ అఱువై పాడ్లుసేసి ఏర్పఱచిపెట్టిన క్రమము H A S 19-41 (శ 1202)

ధర్మతిథి: *dharmatithi* ఏకాదశి *The eleventh day of the bright fortnight* శ్రీ శకవర్షే శశి రామ గగన నవ సంఖ్య ప్రభవాబ్దే ఆశ్వయుజ శుక్లపక్ష ధర్మతిథౌ శివాలయం కుర్యాత్ NI Kardukuru, 8 (శ 1309)

ధర్మదేవి. *dharmadēvi* ధర్మపత్ని *A lawfully wedded wife* నేటి విభవ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౩ బలభద్రజయంతి త్రికాద్యతుకర త్రితీయ ప్రయుక్త బుధవారంనాడు వెలిగోటి కుమార తింమానాయనింగారికి ధర్మఁదేవి అయిన రఘుపతంమ్మగారు అనంతసాగర మహాగ్రహారమండ్డల చెరువుకాల్వశిధిల మై వుండ్డ గానుంన్ను యిరుగడల సంతనిసారువలు సొపానాలు కలుగునట్లుగాను కట్టించెను N I Atmakur-3. (శ 1550)

ధర్మద్వారము· *dharmadvāramu* ధర్మవాకిలి ద్వారము *The gift of a gate* సింహాద్రి అప్పరుకు ధర్మఁద్వారం కట్టి యీశాన్యంకడ తోంట సమప్పఁణం చేస్తిమి SII. VI, 1212

ధర్మనిర్వహణోద్యోగము *dharmanirvahaṇōdyōgamu* ధర్మ+నిర్వహణ+ఉద్యోగము ధర్మమును నెరవేర్చు ప్రయత్నము *The office of the executive of the pious duty.* ఈ ధర్మ్మఁనిర్వ్వఁహణోద్యోగమునకు బ్రహస్పతిసమానులయ్న్న పెగ్గఁడ కాడెయగారి కొడుకు బెజయరాజు సమర్థఁణ్ణని ఆత్మాన్మతంబుదం బచ్చిన ప్రసాధంబని సమస్త రాజ్యభరనిరూపిత మహామన్త్రాధిపతి బెజయరాజు మూడవ విజయాదిత్యుని ధర్మవరము శాసనము భారతి – విభవ । చైత్రము

ధర్మపత్ని. *dharmapatni* విధివిధానముగఁ బెండ్లియాడిన భార్య సహధర్మచారిణి *A lawful wife, woman married in the conformity with the established law* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట మన్మ గణపద్దేవరాజుల ధమ్మఁపత్ని యైన పోచలదేవమ్మవారు తమకు ధమాఁర్థఁమై శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి ఆచంద్రాక్కఁమఖండదీపానకు ఇచ్చిన మోదాలు ౨౫ SII IV, 76

ధర్మపరియలము· *dharmapariyalamu* (క పరియళ, పరియాణ, పరివాణ, హరియణ, హరివాణ) దేవాలయమునందలి పూజోపకరణ విశేషము హరివాణము ఒకవిధమగు పళ్ళెరము (సూ వి) *A plate-like vessel of metal* శ్రీకూమ్మఁస్వామి దేవరకు నాచంద్రాక్కఁమునకు (మాపటం) అరదీప మహామణ్డలీక కువ్వనసాహిని ఇచ్చిన ధర్మఁపరియలము SII V, 1322 (శ 1071)

ధర్మభోగము *dharmabhōgamu* దేవుని సేవకై చేసినపుణ్యకార్యము *A religious gift for the service of the deity* నావపల్లి నీలేశ్వర దేవరకు ధమ్మఁభోగము పోతన పెట్టు అఖణ్డవత్తి దీపము . SII X, 700 (శ 1069)

ధర్మము . *dharmamu* పుణ్యము *Religious merit* శ్రీ మద్రాక్షారామమున పెదమున్నాంటి ప్రేకేటి వీరపనాయకుని కుంతుఱు సూరమదేవి తమ తల్లిదండ్రికి దమ్మాఁర్థఁముగాను SII IV, 1043 (శ 1174)

ధర్మము *dharmamu* శ్రుతిస్మృత్యాదులందు విహితమగు కృత్యము *All good works prescribed by sacred laws* శ్రీ మనుమహామండలేశ్వర యోపిలి సిద్ధనదేవ చోడరాజులు ఇక్లేలి సప్తసంతానంబులు దేవబ్రాహ్మణ దత్తులు సమస్త ధర్మంబులుం బ్రతిపాలించ్చి SII VI, 628. (శ 1146)

ధర్మవివాహము· *darmavivāhamu* సమస్తవ్యయముల భరించి యొకనికి గావించు పెండ్లి ధర్మార్థముగాఁ జేయు పెండ్లి *Marriage of another effected by defraying expenses of it* దానదధీచి సోముం డవదాతయశః ప్రసారుణ్డు పుత్రసంతానప్రసమృద్ధుం డై చెఱువు ధమ్మఁవివాహము దేవగేహము ద్యానము సత్రబంధము నిధాన మనం జనుచున్నసప్తసంతానములుం బ్రసిద్ధముగ ధారుణిపై నిలిపెం గ్రమంబునన్ SII IV, 1180 (శ 1068)

ధర్మశాసనము . *dharmaśasanamu* దానశాసనము *A charitable edict* విద్యాధికారీ శ్రీనాథో, వీరశ్రీవేమభూపతిః । అకరో దాకరో వాచాం నిర్మలం ధర్మశాసనం॥ శా. వ మం 72 (శ 1381)

ధర్మసత్రము • *dharmasatramu* ఉచితవిశ్రాంతి లేక భోజనశాల *Charitable resthouse, or feeding house* కలిగిరి సుందరయ్యె కొన్ని దినములు వదరు ప్రకారం ధర్మము నడిపిస్తు వచ్చి ధర్మసత్రం పెంకుటిల్లు కటించి NI Gudur 83 (క 1718)

ధర్మస్వామ్యాలు• *dharmasvāmyālu* దానపూర్వకముగా ప్రతిగ్రహిం పబడిన భూములు మొదలగు వానిపై లభించిన హక్కులు *Rights or titles to property obtained by free gifts* బొల్లవార్కి వచ్చిన గుడిపూండిని ఖ ౧ క్షేత్రం ధర్మస్వామ్యాల ఇడి మడి కండ్లను నాల్గో భాగముున్ను SII IV, 699 (శ 1408)

ధర్మాధ్యక్షుడు • *dharmādhyaksudu* న్యాయాధికారి *Minister of Justice, a Judge* రెండవ అమ్మరాజు బందరు శాసనము — సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ విజయాదిత్య మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమ భట్టారకః వెలనాణ్డు విషయనివాసినో రాష్ట్రకూట ప్రముఖాన్ కుటుం బినస్సమస్త సామన్తాంతఃపుర మహామాత్ర పురోహితామాత్య శ్రేష్ఠి సేనా పతి శ్రీకరణ ధర్మాధ్యక్ష ద్వారకస్థానాపతో స్సమాహూయేత్థ మాజ్ఞాప యతి EI XXIV, 38

ధర్మాసనము : *dharmāsanamu* ధర్మనిర్ణయార్థము అధికారి కూర్చుండు పీఠము అట్టి యధికారి ధర్మాధికారి *Seat of justice, of administrator of Justice or law* శ్రీ భీమేశ్వర దేవరకు భారద్వాజ గోత్రమైన భీమవల్లభపురపు ధర్మాసనం లింగంభట్లు వీరెడ్డి నాగవ రాన అల్లాడరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి చేత ప్రతిగ్రహలబ్ధమై వచ్చిన వృత్తి గృహారామ సస్యక్షేత్రాలు ధారదోశ సమర్పణం చేశెను SII IV, 1352 (శ 1352)

ధవళసంకులవారు *dhavalasamkulavāru* పంచమహా వాద్యకారు లలో నొకరు (శంఖమెమ్ము దవళ) శంఖమూదువారు *Persons who blow canchshell* శ్రీ గోపీనాధ దేవర ప్రిత్తిక్షేత్రాలు ధవళసంకుల వారు ౨ కిన ౧౦ SII X, 422 (శ 1191)

ధా

ధాత *dhāta* ధాతసంవత్సరము *The tenth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీశకవరుషంబులు ౧౧౯౮ అగు నేంటి ధాత సంవత్సర గురువారమునాండు SII X, 438 (శ 498)

ధాత్రి • *dhātri* భూమి ఒకటి యను సంఖ్యకు సంజ్ఞ *World Numeral one* ధాత్రీ తర్క మహారుద్ర గణితే శకవత్సరే।
SII IV, 1110 (శ 1161)

ధాతువాదము• *dhātruvādamu* ధాతువాదము *Assaying in mineralogy* పదాంటిన ఖడ్గయాగ, ఘుటికా కన్యకావాద, మంత్ర వాద ధాతువాద దూమ్రవాద గారుడవాద రసవాద వాదిగళవి NI Udayagiri, 14 (శ 1160)

ధాన్యము *dhānyamu* ధాన్యములు *All kinds of grain, corn in general, (B)*, ఇటువంటి యేకలాసఖానునింగారు అర్ధంకిసీమలో ధర్మ వరమునందు తనపేర యేకలాసఖానపుర మని పేట గట్టించి యీపేటకు కొంలు ఇచ్చిన వివరం। కాంపులు దున్నిపండించిన నానాధాన్యమున్ను త్రిభాగిలెఖను రాజుకు పాలు ౧ కుళానకు పాళ్ళు ౨ బీడు దున్ని పండిం చిన ధాన్యం రాజుకు పాలు ౧ కుళపాళ్ళు ౪ చెలికి దున్ని పండించిన ధాన్యం రాజుకు పాలు ౧ కుళానకు పాళ్ళు ౩ SII X, 753 (శ 522)

ధాన్యాలయము: *dhānyālayamu* ధాన్యము లుంచు కొట్టు గాదె *Granary*

సీ॥ తిరుచుట్టుమాలియ దివ్యలింగంబులు । గుళ్ళు వజ్రంపురాకోటి గోపు రములు । పాకశాలగేహములు సోపానభాండాగార వివిధధాన్యా లయములు॥ కా వ మ 70

ధారమండపము *dhāramamdapamu* అభిషేక మండపము *A porch for the bath of the deity* శ్రీ విష్ణువర్ధన విశ్వనాథగణ సమస్తప్రశస్తి సహితులైన విశ్వనాథ జీయన వీరు కటుంచ్చిన ధార మండపము ఎత్తింప్పను శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమున పెదగాండి ఖండిక చవుకపొలము పుట్టండు ఈపొలము భోగ్యము సేసి ఇధారమండ పము ప్రతిసంవత్సరమున చేఈంవ్వంగ్గలవాండు SII IV, 1002 (శ 1229)

ధారాదత్తము: *dhārādattamu* ధారాపూర్వకముగా నీయఁబడినది (భూమి మొదలగునవి) *Grant(land etc,) with libation of water* ఒడ్డుంగట్టు చెన్నునిపాడ గ్రామద్వయం తీరనది మాలేటి కూడలి పుణ్య సంగమంలోను ధారాదత్తంచేశి నమర్పించాంస్తిమి NI Kandukur,10

ధారాపూర్వకము *dhārāpūrvakamu* ఉదకధారాపూర్వకము *With libation of water* శ్రీ వెలనాంటి గొంకరాజులు శ్రీ త్రిపు రాంతక దేవర అంగరంగభోగాలకు కమ్మనాటులోని గుండేటురరి శేటల పాడు చతుసీమమూను ధారాపూర్వకము సేని ఇచ్చె SII X, 64 (శ 1088)

ధు

ధుప (ధూప) దీపపాత్రలు *dhu (dhū) padipapātralu* ధూపము నకు దీపమునకు నుపయోగించెడు పాత్రలు దూపారతి దీపారతి *The censer and platter* శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీ పాదాలు శ్రీ కూమ్మ నథునినగరి యంద్దు ధుపదీపపాత్ర ౨ SII V, 1172 (శ 1225)

ధుప (ధూప) పరిచారకులు *dhupa (dhūpa) paricharakulu* దేవాలయమునందు ధూపారతి కొరకు నియుక్తులైన పరిచారకులు *The temple servants employed in connecton with the offering of incence to the deity* శ్రీ విశ్వనాథభోగాన ప్రసాదన్నరలు దుభపరిచారకులు పడిఎడి వారికింగాయ్యన్ ౧ SII V, 1214 (శ 1214)

ధూ

ధూపఘంట • *dhūpaghamta*, ధూపవేళను ప్రయోగించు ఘంట *Bell to ring at the time of incence to the deity* పరిసుల బరగిన పంచమహాశబ్ద ప్రణవంబులతోం గరం మొప్పు ధూపఘంటెయు నరవయ గొంకేశ్వరునికి పళ్యము యిచ్చెను SII X, 151 (శ 1088)

ధూపదీపార్తులు. *dhūpadīpārtulu* ధూపారతి, దీపారతి చూడుడు ధూపారతి, దీపారతి *A censer and a platter* దానయనాయంక కమువారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు ధూపదీపార్తులు SII X, 451 (శ 1202)

ధూపవేల *dhūpavēla* ధూపసమయము *The time of incense* శ్రీ మదమరేశ్వర మహాదేవరకు ప్రభాతకాలమున ధూపవేల యప్పటి మంత్రభోనామైన నివేద్యమునకు నిత్యయేను మానికలు వరిబియ్యము లెక్కను గుత్తగానుం గరన యెల్లయ పెట్టిన బిరుదు లేంకయిగద్యలు SII VI, 235 (శ 1080)

ధూపహార్తి. *dhūpahārti* ధూపకలశము *A ceuser* శ్రీమల్లికార్జున మహాదేవరకు హావిబలిఅర్చనలకు యూరి తూర్పున చెఱ్వు వెనక వీరి పొలము పట్టునేల ఇచితిమి దేవరకు అడ్డేనియయుం పరిలయలమునుం జట్టమునుం ధూపఖండ్డయు ధూపహార్తియు దూపార్తియు అఖండదీపములు రెండును జయఘంటయు సంఖమును నించితిమి NI Kavali, 8 (శ 1110)

ధూపారతి *dhūpārati* ధూపమునకై యుపయోగింపఁబడు పాత్ర *An arati in which the incense is burnt A censer* వెలనాంటిలోని అమృతపురాధీశ్వరుఁడైన అమ్మన శ్రీవల్లభేశ్వర దేవర కిచ్చిన జయ ఘంటా ధూపరతి దీపరతి SII X, 215

ధూపావసరము *dhūpāvasaramu* ధూపసేవ, లేక కొలువు *The service of offering incense to the deity* పొందూరి నాగరాజు అనపోతా రెడ్డింగారికి సుకృతముగాను శ్రీరామరామేశ్వరలింగానకు ధూపఅవసరవేళలకు ధూపానకు గుగ్గిలము పెట్టుకొఅకై దేవక్షేత్రము ఖ ౩ న్ను ఆతోటవట్లునివేశనమున్ను క్రయముగొనిపెట్టెను SII V, 129 (శ 1344)

ధూమ్రవాదము *dhūmravādamu* పొగను దెప్పించు నొకానొకవిధమైన విద్య *Science of smoke (the art of producing optical illusion in smoke)* పదాంజన, ఖడ్గయాగ, ఘుటికా, కన్యకావాద, మంత్రవాద, ధాతువాద, ధూమ్రవాద, గారుడవాద రసవాదవాది గళవీ NI Udayagiri, 14 (శ 1168)

ధే

ధేను (దానము). *dhēnu (dānamu)* గోదానము, షోడశమహాదానములలో నొకటి *One of the sixteen great gifts*

ధేనువు. *dhēnuvu* (సం ధేనువు) పాడియావు *A milk-cow* శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి ఆచంద్రార్కముగా నఖండదీపములకు బెట్టిన ధేనువులు ౧౦౦ SII IV, 970

ధొ

ధొర *dhora* అధికారి *An officer* స్వస్తి శ్రీ మన్మహామహారాయ గవపాహిణి స్వామిద్రోహర గండ గుండయనాయనింగారు మెగతలను రాజ్యంబు సేయుచూ నుండి మగతల సమస్తమైన పరివారము చేతాను గమతల శ్రీ స్వయంభూ మల్లినాథ దేవరకు అంగరంగభోగానకు ప్రతివర్షమున్ను బంటువేరను అడ్డుగు ౧ ధొరపేరను రెండు సిన్నాలుం ఇప్పించి చెల్లించెను H A S 19-38 (శ 1219)

ధ్వ

ధ్వజము *dhvajamu*, (సం ధ్వజః) టెక్కెము పతాకము *A Flag a banner* (1) చెల్వయ భీమేస్వరా మహాదేవరగుడి మీన్దిరెణ్డు ధ్వజములు యచన్ద్రార్క్కము కట్టువె ట్టియువెల్లపుట్టము యఱునెలల యక్కపోరిసరియించునకు డకరేమి కోమట్లు SII IV, 1014 (శ 960) (2) శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరగుడి శిఖరమునందు గట్టంగల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు మువ్వలు నెదిరిపులనెఱ్ఱ విలాసమున తొంగొడ్లు నమిలిపురుల కుచ్చుల తోంగూడిన రెణ్డుపడవలకుం పురవరి అజ్జల ఎఱపోతు తూలగాను కాంపుల వనమునం చెట్టున మాడలు ౩ SII V, 1081 (1054)

ధ్వజస్తంభప్రతిష్ఠ *dhvajastambhapratiṣṭa* టెక్కెపుకంభ ప్రతిష్ఠ *The consecration of a flagstaff* శ్రీ చన్నకేశవరాయడుకు ఆత్రేయ గోత్రపవిత్రుండైన హింగ్గిరామరాజు కుమారుండు జంగ్గమరాజు ధ్వజస్తంభ ప్రతిష్ఠను తిరుకళ్యాణ మతినడిపించన శేప శ్రీ NI Kanigiri (1) (శ 1575)

న

నః *na* షష్ఠీ తత్పురుషమునందు ఉదంత జడవాచకమునకు వచ్చు ఆగమము అస్వమేధంబున పలంబు=అస్వమేధముయొక్క ఫలము పణ్డరంగు పరుమమహేశ్వరుణ్డు ఆదిత్యభటారనికి ఇచ్చినభూమి యెనుబదివుడ్ల ఆడ్లపట్టునేల దమ్మపురంబున దమ్ముపులుపీనిరఖిఱ్చినవారికి అస్వమేధంబున పలంబు అగు EII, XIX, 47

నః *na* నకరమునకు గుఱుతు. *An abreviation for nakaramu - a land measure* తాల్లూరి చన్నకేశవపెరుమాళ్ళ ప్రతిష్ఠకాలమైనప్పుడు చింతగుంట పట్టను బిందుం వరిచేను న ౧౦ బాదుమాతడికొడుకు ఈపొలానను బందుముచేను న ౧౦

నంజుడ్లు. *namjudlu*, నంజుడు (ఏ) నంజుడ్లు (బ) భోజనమున కిరవుగా పచ్చడి, కూర మొదలైనవి. వ్యంజనము, ఉపదంశము *Condiment, sauce* గంగ్గగొణ్డచోడవలనాంటి బంటని మాలిణ్డివాడ మారట్టడికము వలయుచుట్ట అలము ఏనువుట్లు నేలగట్టా శేషపల్వినంపదలతోఁగూడం ఆడవల్లదేవరదంష్ట్రాటికి మింత్రభోనమునప్పటికి తేపటిసంధ్యకు. దెల్లంత్రాల

కుంచ్చములు ఎన్మిది వప్పుకుంచెణ్డు నెయివతియణ్డును నంజుడ్లు ౩ ట్టికి గాం శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర సన్నిధానమున నిచ్చి శిలాశాసనము పెట్టించితి SII IV, 1323 (శ 1087)

నంద *namda* తొమ్మిది యను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *The symbolic expression for numeral nine* నంద ద్విపాబ్ది పద శీతమయూఖ సంఖ్యా సంఖ్యాత శక శర దుత్తరసంక్రమాణే SII X, 161 (శ 1089)

నందన *namdana* నందన సంవత్సరము *The twenty sixth cyclic year of the Indian calender* స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౧౩౬ఆగునేంటి నందన సంవత్సర భాద్రపద బ ౧ శు నాంటి వ్యతీపాత యోగ యుక్త SII X, 473 (శ 1214)

నందనాబణము. *namdanābanamu* భక్ష్యవిశేషము *An article of food, kind a of eatable* రాయల సింహాచలశాసనము నైవేద్యా నకు నందనాబణం ౮ SII VI, 695 (శ 1441)

నందాదివియ *namdādiviya* నందాదీపము అఖండదీపము (త నందా విలక్కు) *Perpetual and ever burning lamp kept in the inner sanctum of the temple* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కరికాల చోడమహారాజులు త్రిపురాంతక దేవర నిత్యపడి నివేద్యమునకు నందా దివియకు నిచ్చిన శాసనపత్రము SII X, 62 (శ 1028)

నందావనము. *namdāvanamu* దేవుని పూదోట *Garden of flowers which are appropriated to the temple* శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులు — రాజనారాయణ విన్నగఱారువారి గుడి వెలుపలిపల్లిపీరమున విజయంచ్చేసి ఉద్ది నిబన్ధసేసిన పడి నంద్దావనము చేయువారిద్దటి మాడలు ౩ దిన ౧కి తెరసి త్రాలకుంచ్చాలు ౫ SII V, 66

నందికంబము *namdikambamu* నందివిగ్రహము చెక్కిన పొలము సరిహద్దురాయి *The boundary stones of the fields with the image of a bull engraved on it* శ్రీ ప్రమథకవి సిరిగిరి అయ్యం గారికిని లంకెపాటి పొలాన ప్రిత్తి అఇదుపుట్లు లెకా ఖ ౫ నంద్దికంబాలు పెట్టిన చేలు SII X, 510. (శ 1287)

నందికేశ్వరుడు. *namdikēsvarudu* శివుని పార్శ్వచరు డగు సేవకుడు, నంది *Name of an attendant of Siva, the bull on which he rides* సదానందస్వాములవారు దేవతాప్రతిష్ఠ విగ్రహాలు పార్వతి వీరభద్ర చంన్న కేశ్వర మహిషాసురమర్దని నందికేశ్వరుంన్ని చెసిన వారు HAS. 19-59

నందితూము. *namditūmu* కొలమానవిశేషము నందిపేరున వాడుకలో నుండెడి తూము *A measure which went by that name* నివేద్యా నకు బియ్యము నందితూమున తూమెండు నెయి సోలెండు కూరలు మూండు పెరుగు మానెండును SII V, 125 (శ 1218)

నందిమండపము *namdimamdapamu* నందివిగ్రహ ముంచిన మండపము *The porch of the temple in which the image of the sacred bull is kept* శ్రీమోంగలని శ్రీమూలస్థాన శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవర ముందటి నందిమండపమునందు ధమ౯గం కెట్టిన శిలాకంబము SII X, 511-13 (శ 1287)

నందిమాన : *namdimāna* నందిముద్రగల మాన *Measure stamped with the image or stamp of Nandi* వీనిం కేకొని కొండనూరెలో యుండు తన పుత్రపౌత్రానుక్రమమున నిత్యనంద్ది మానెండు నెయి నడ వంగలవాండు EI VI, 160.

నందిమానిక *namdimānika* నందిముద్రగల మానిక *A manika measure with the image or stamp of a Nandi* మోదాలు ౫౦౹ వీనింకేకొని నిత్యనందిమానిక మానెండునెయ్యి నడవంగలవాండు SII V, 121 కేతనా దేవసటోయుండు నిత్యనందిమానిక మానెండు నెఇ నడవంగలవాండు SII V, 126 (శ 1218)

నందిమెఱవడు. *namdimeṟavadu* (క మెఱవణి మెఱవణిగె *A public procession*) మెరవడి ఊరేగింపు (శ ర) నంది ఊరేగింపు టుత్సవము *The procession of the idol bull, the vehicle of Siva* (1) శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవర నంద్దిదేవరకు ఆపటిలి యుపేంద్ర దేవర కొండుక మంగ్గిరాజు నందిమ్మెఱవుండునం దేవరకు ట్టిన మేలు కట్టు SII V, 1019 (శ 1211) (2) నందిమెఱవుడు నంద్దిదేవరకుం SII IV, 1038 (శ 1211)

నంబి. *nambi* (ప నంబి బ నంబులు) వైఖానస లేక పంచరాత్రి గమ సారముగ విష్ణ్వాలయమున పూజ చేయువాఁడు *The priest in the Vishnu temple who performs the worship according to Vaikhanasa or Pancharatragama* ఇ సుంకము ఎత్తి దేవరకు శ్రీగంధమూను గుగ్గిలమూను విడెము పోంకలూను ఆకులూ విళ్ళి త్రికాలఅవసరాలకును నంబులు నడుపువారు(గోపీనాథదేవర) SII X, 422 (శ 1191)

నంబ్యరులు. *nambyarulu* పూజారులు *Temple priests* శ్రీ నరసింహనాథుని తిరుమజాను అవసరమందు గోపినంబ్యరులు అప్పనంబ్యరులు వల్లబనంబ్యరులు మేగాపునరసింహనంబ్యరులు నరహరినంబ్యరులు వరుస ఆలావట్టము నిత్యమును ఒకమాళ తెచ్చిపెట్టను SII VI, 902 (శ 1300)

నకరపురుషుడు. *nakarapurusudu* వర్తకగణనాయకుడు *The headman of merchant guild* కమ్మనైష్యలలో కనుప్పుత్తు కులోత్తుంగ్గచోడ నమున నకరపురుషుండైన నగరీశ్వరతమ్మిసెట్టియైన బ్రమ్మిసెట్టికిం జక్కమనాయకుఞాలికి సుపుత్రుండైన కులోత్తుంగచోడ గాంగేయరాయసమయసేనాపతి యైన కన్నిసెట్టి SII VI, 136 (శ. 1071)

నకరపువాడ. *nakarapuvāda* వర్తక సంఘము కాపురమున్న నగర ప్రాంతము *The merchant quarter of the town* శ్రీమధకేశ్వర దేవరకు వీరచోడదేవర నకరపువాడ పుర ఉరివాకిలి ఉత్తరమునాండు కెట్టిన నైవేద్యభూమి పుట్లు ౮ SII V, 1005 (శ 1024)

నకరము: *nakaramu* వర్తకసంఘము *A merchant guild* పెనుగొండశాసను వెంగినవైశ్యుండు నాజెలగోత్రుండు గోటగొమ్మిసెట్టి శ్రీ జలధీశ్వరమహాదేవర దక్షిణోత్తరములం బెట్టిన యఖండదీపములు రెంటికి నిద్దులసానిమున్నూర్వుర్వరవనమునం బెట్టిన రాజరాజమాడలు పది ఈ ధర్మువు నకరము నూట యిబ్బంద్రు దా రరసి రక్షింపంగలవారు SII X, 115 (శ 1066)

నకరము *nakaramu,* నగరు దేవాలయము *Temple* దర్దపనాయకుని లంజియ మదుగుడిసాని వాసమపెట్టిన అఖణ్డవర్తిఞ దివియఒక్కొణ్టికి నకరమున గొల్లకొణ్డపకామియ బోయుణ్డు ఆచంద్రార్కమ్ము నూనియ నఱపంగలవాణ్డు SII V, 1083 (శ 1080)

నకరానవీడు· *nakarānavīdu* నగరు దేవాలయము *Temple* (1) గురువారమున నకరానవీటి ఎఱదపంపున శాలండ పంద్రెండ్రిలోని తటఞాన SII X, 707 (శ 1075) (2) శ్రీకూర్మనాథునికి నకరానవీట పాయికరాయని కొడుకు అయిన కలుంగుదళనాగు మహామండ్లికుండు పెట్టిన గొఱియలు ౫౦ SII V, 1245 (శ 1215)

నగ: *naga* బంగారు వెండి మొదలగువాని పరిమితి విశేషము (సూ ని) *A kind of weight to gold or silver* నాగనబోయుండు సేయించిన కిరీటము ౧ దీనియెత్తు నగ ౨౮ వన్నె ౧౫ SII.IV, 765 (శ 1189)

నగరము *nagaramu* నకరము నగరమువారు = నకరమువారు చూడుడు నకరము వర్తకసంఘమువారు *Merchant community* స్వస్తిశ్రీ పాకలరామయ్యదేవునికి నెల్లూరి నగరము వారి యందు పదుము విత్తుల మడియ పెర్లసెట్టికొడ్కు నిత్యదిపిళపెట్టిన అఖండదీపంబు NI Kandukur, 25 (శ 1242)

నగరసుంకము· *nagarasuṃkamu* దేవాలయమునకు చెందు సుంకము *The duties or fees payable to the temple or deity* ఒరిగాండి ప్రసన్న చన్నమల్లయదేవ నగరసుంకము అమ్మినను విల్చినను SII X, 419 (శ 1189)

నగరిఅధికారి *nagariadhikāri* స్థానపతి *Temple manager,* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులకుం పుణ్యముగాను బొంపిచెల్లి శ్రీ అనంతగోపినాథదేవరకు వెలివొలము పుట్టెండు ఖ ౫ సేనున్న శ్రీమతునగరి అధికారు లైన కొండపెద్దమంచింగారు యిచ్చిరి SII X, 529 (శ 1242)

నగరికట్నము· *nagarikaṭnamu* నగరివారికి చెల్లించు కానిక *Tax or presents to be paid to the government* శ్రీవీరప్రతాప దేవరాయ మహారాయులకుం బుణ్యముగాను సూర్యగ్రహణపు పుణ్యకాలమునందును దళవాయి దేవరాజయ వడయుల వరస్యానతిం మనూరి దేవతల్కు సేసినదమ్మమము .సుంకపుతలారి దేవలంతీరువ లేక సుంకకమ తలారికట్నం నగరికట్నం నుచితముగాను మాని సర్వమాన్యంసేసిరిగాన NI Ongole 132 (శ 1315)

నగరికమతాలు . *nagarikamatālu* ప్రభుత్వము గాథించిన కమ్మతము *Lands leased out by the state.* కోనేటి చినతింమానాయనింగారు ఇచ్చిన చెరువు ధర్మశాసనం—గ్రామానను పండిన నానాధాన్యానకు నగకమతాలను ములువులను భట్రవిత్తిమాన్యాలును సహా విత్తిన పుటిక పుట్టికి కుంచడు మేరసాగింస్తిమి NI Nellore 124 (శ 1504)

నగరినాయంకులు: *nagarināyamkulu* రాజభవనరక్షకులు *Superintendent of the palace or a palace official or guard* స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజుల నగరినాయంకులు శ్రీమతు అహివిమోళయనాయంకులు NI Podili 6 (శ 1284)

నగరిపాలు *nagaripālu* ప్రభుత్వము పాలు *The share of the administration or king* శ్రీమన్‌మహామండలేశ్వర శిద్ధరాజు తింమరాజయ్యదేవ మహారాజులు నాదిండ్లి వద్దను వచ్చి అంగడి ప్రజేకు యిచ్చిన కాంపుకు చేనికి పాళ్ల ౧ నగరికి పాలున్ను బీడుకాంపుకు నాలుగు పాళ్లున్న నగరికి పాలున్న పురిచెవికె కాంపుకు మూండు పాళ్లున్న నగరికి పాలున్న యొడ్లచెలిక కాంపుకు రెండుపాళ్లున్న నగరికి పాలున్న SII IV, 810 (శ 1481)

నగరిపాలు *nagaripālu* ప్రభుత్వముపాలు *The share due to the government or estate* చెవుఞ నిమిత్తం యిసంత్సరాన ప్రజలకు కాలులకు యిచ్చిన వివరం వెలిబొలాను పండినట్టి ధాన్యం క్రాహి౦ లెఖను కాంపుకు పాళ్లు ౩ మూడు నకరికి పాలిలెఖను చెరువుల కింద్ద తండిసట్టు ధాన్యం క్రాహి ౩ లెఖను కాంపుకు పాళ్లు౨ను నగరికి పాలిలెఖను యీ ప్రకారంగాను యవ్వరు యేలినా జరుపువారు NI Atmakur 48 (శ 1544)

నగరిశ్రీవాకిలిఅంగరక్ష *nagarisrīvākiliangarakṣa* రాజభవన ద్వారపాలకుడు *Palace guard* కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజుల నగరి శ్రీవాకిలి అంగరక్ష బల్లయ కాళయ వల్లయనాయంకులు SII XI, 425 (శ 1192)

నటుడు· *naṭudu* నట్టువుడు రాజస్థానీయోద్యోగులలో నొకడు *A dancer, one of the official of the king's court* చూ గ్రామేయక *see Grāmēyaka*

నట్టవ *naṭṭava* నాట్యకత్తె *A dancing girl* శ్రీ కూమ్మనాథ దేవరకు గంగ్గాదేవి మహాదేవింగారు నిబంద్ధ దత్తము ఉభయదీపాలందు ఆలవట్టము ఒక ౧ నట్టవ తల్లు కొలువం గలదు నట్టవ తలాశాన్కినిత్య ప్రశాదము కుడు తు ౧ అప్పముం ౧ విడియము ౧ నట్టవతలుకు జీతము గండమడ ౧ SII V, 1225 (శ 1271)

నట్టువుడు *naṭṭuvudu* నట్టువకాడు వేశ్యాదిజనములకు నాట్యము గరపువాడు *A dancing master* ఈ సంప్రదాయము నట్టువుని జీతము పండాదికి నాలువుమాడలు ఎన్మిదిచిన్నాలును నిత్య నాలువు కుచాలు కూడును తమల మొక్కండును నెలకు అపాలు నాల్వను SII V 1188 (శ 1172)

నట్టవోజు: *naṭṭavōju* నాట్యోపధ్యాయుడు *Dancing master* మూలస్థాన కేశవదేవర నివేద్యము ఖ ౩, ఈదేవరపూజారి ఖ ౩ పౌరాణికుల ఖ ౩ నట్టవోజు ఖ ౬ SII IV, 663.

నట్టువముట్టువకాండు *naṭṭuvamuṭṭuvakāmdu* (త నట్టువముట్టువ కారః) మేళనాయకుడు. వాయిద్యకారుడు *Dancing master and drummer* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్యదేవ మహారాజు కొమారుండు తిమ్మరాజుగారు రఘునాయకులకు తిరునాళ్లు సాగించ్చి నడచుమర్యాద—ప్రకారము తేరుమీందను తిరువీధుల వేంచేసియిప్పుడు తేరుమీందను నట్టువ ముట్టువకాండు పరిచారకులు వుండి యంత రువునను వంచాహాణంవారు వొకరం తలపాగచుట్టుక మోలనువచ్చడం పిరిచుట్టు చుట్టుకం నోనల గంధంబొట్టుమాత్రం వెట్టుకొని విడెంకాయకవులిన్ని గూంటమున్ను చేతం బట్టుక చిలకొడవలం తీర్చుకవచ్చువారు NI Udayagiri, 20

నడచివచ్చు · *nadacivaccu* నడచుచున్న సాగివచ్చు *In continuous enjoyment* తిరుమయదేవ మహారాజులుంగారు వీర గంగయ్యకు ఇచ్చిన ధర్మశాసనపత్రిక మానాయంకరానకు జెల్లివచ్చె వుదయగిరి దుర్గమందును శ్రీరగునాయకులకు పూర్వానకు నడచి వచ్చె గ్రామాలు చిల్లరవరకులవచ్చే ఆదాయమున్ను నిత్యమున్ను కోవిలకు నిత్యనై వేద్యాదులు దీపారాధనకు ధారవోశి యిస్తిమి NI Udayagiri, 22 (శ 1474)

నడచు · *nadacu* చెల్లు *To belong, accrue* ఆ ఎఱక సముద్రమున సత్రము వదియేవురకు నడచునట్టుగా మర్తురులు ౩ వండెడివారికి మత్తురు ౧ విద్యార్థులకు గ్రాసవానమ్యులకు మత్తురులు ౪ చలివందిరికి నీడ్లు నడపెడి వారికి అర్ధ HAS 13-39

నడచు *nadacu* ప్రవర్తించు *To behave* యీధర్మానకు యేలా కూడినాకు జంగానీకం గాక తప్పినడచువారు గోహత్య బ్రంహ్మహత్య మొదలయిన పంచమహాపాతకాలాను పొందువారు NI Kandukur, 83 (శ 1448)

నడచు. *nadacu* నిశ్చయపఱచు *To ensure* తంగెళ్ల చెరువు కిందను నిసెలల వ్యవసాయము నడవ బ్రాంహణ స్థానమాన్యాలు నగరి కమరు సహితము గాను NI Kandukur, 83 (శ. 1448)

నడపు. *nadapu* ఇచ్చు *Provide* మొదవులు ౨౫ వీనిం కేకొని నన్దిబోయిండు తనవుత్రానుపౌత్రికము నెఱదీపానకు నిత్య మానెండు పమరు నడపంగలవాండు SII VI, 633 (శ 1184)

నడితరము. *naditaramu* నడిపంక మధ్యభాగము *The central part* మట్టివాడిచెఱువు వెనకమాగలి నడితరం వరిచేను పట్టునినూఱు NI Atmakur, 45

నడుపు. *nadupu* యథావిధిగ జరిగించు *To celebrate with appropriate rites* పెంగ్గి రామరాజు కుమారుండు జంగ్గమరాజు ధ్వజస్తంభ ప్రతిష్టను తిరుకల్యాణమహోత్సవము నడిపించిన శేవ శ్రీ NI Kanigiri, 1 (శ 1575)

నడుపు: *nadupu* నిర్వర్తించు నెఱవేర్చు, *Execute, carry out* ఇ ధర్మానకు లోనై నడ్పక యెవ్వరు కుంఠిత పర్చినాను గంగకత్తర గో బ్రాంహలను వధియించ్చిన పాపానపోదురు NI Kandukur, 80 (శ. 1564)

నడుపు : *nadupu* సాగించు *To continue, to supply* గోపతి ప్రోలబోయండు పల్లెబోయండు నిత్యపోలెండునెయి ప్రోలబోయ్ని కొడుకు మారెబోయిండు నోలెండునెయి నడ్పువారు SII VI, 90 (శ 1168)

నడుము: *nadumu* మధ్యభాగము *An intervening space* శ్రీభావ నారాయణదేవుని తిరుచుట్టుమాలో ఆదిమూలం గుడి గోపాళదేవుళం నడుము క్రొత్తగాను అయిత్తం చేయించి SII. V, 25 (శ.1424)

నడ్మ *nadma* నడుమ మధ్యభాగము *Middle* నాల్గువేలూంటనన్నూట నల్వది నాల్గులింగంబుల నడ్మ వెలసి సిద్ధవంద్యుం డైన చెంజెల్ల కపోతేశ్వర దేవరకు SII VI, 597 (శ 1169)

నడ్మ· *nadma* నడుమకాలము *Meanwhile, the intervening time* దీనివెవ్వరేని నడ్మ వక్రమ్ము సేసిన వారు గంగ్గకఱుత వేయిగవులం వధియించ్చిన పాతకమునం బోదురు SII X, 707 (శ 1075)

నన్నూఱు *nannūru* నాల్గునూర్లు *Fourhundred* నాల్గువేలూంన నూఁటనల్వదినాల్గు లింగంబుల నడ్మనెలసి సిద్ధవంద్యుండైన చెంజెల్ల కపోతేశ్వరదేవరకు. SII VI, 597 (శ 1169)

నఫర్‌నఫర్ : *nafarnafar* (అ నఫర్) ఒక్కొక్కడు, ఒక్కపనివాడు *One hand, workman* ఆమూరు మరాకారం ఖండాలున్ను మొదలుగాను దివాణ్యం ముట్టువచ్చి నానారొఖ్ఖాలకు నాధాబాబులకున్ను లోనుగాన్ను నఫర్‌నఫరుకి ప్రత్యేకాలు మక్తాను తీర్చుచేసిన ప్రకారము SII VI, 711 (శ 1515)

నమయించు *namayiñcu* నిర్మించు *erect* గుడ్లుప్రాకారంబు మంటపంబును నమయించిన నంపన్నుండు SII X, 3

నమస్సవిత్రే : *namassavitrē* సూర్యునికి నమస్కారము. *Salutation to the Sun Invocation of the Sun (Inscription of Jayasimha I)* నమస్సవిత్రే చాళుక్య ప్రథమ జయసింహుని పెదవేగి శాసన ప్రారంభము EI XIX, 43

నమ్మాళువార్లు · *nammāluvārlu* పన్నిద్దఱాళ్వార్లలో నొకడు ద్రావిడ ప్రబంధకర్త *One of the twelve Vaishnavaite saints.* నమ్మాళువార్లుఁ తిరుతేరు తిరునాళ్లు తిరునక్షత్రాల తిరువీధులు వేంచేసి నప్పు డల్లాను SII IV, 280. (శ 1478).

నయకనరకము (నాయకనరకము) *nāyakanarakamu* నికృష్టమైన నరకము నరకములో నధమ మైనది *The worst of the hells* ఈ వృత్తి ఎవ్వండేని అపహరించిన వాని పితృపితామహులు ౬౦ వేలేండ్లు నయకనరకానం పడుదురు (తూర్పు చాళుక్యులు) SII X, 4· (శ 925).

నయనములు : *nayanamulu* నేత్రములు రెండు కండ్లు *Eyes* సంఖ్య రెండు *A symbolic expression for numeral two* శాకాబ్దె నయనే ఖశేందుగణితే గూఢప్రతిశిరగే SII X, 146 (శ 1082)

నానాదేశినగరసంఘము. *nānādēśinagarasaṃghamu* వివిధదేశీయులైన వర్తకుల సంఘము *Guild of merchants from various countries* శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవర అంగరంగభోగాలకు శ్రీనగరేశ్వర పాదపద్మారాధకులైన నానాదేశినగరం సంఘానను పొత్తపినాంటి అంతవట్టూను త్రిపురాంతకం వేంట నమ్మిన సరకునకు మాడకు రెండేసి కసరివీసాల లెక్కను మగమ ఇచ్చిరి SII X, 429. (శ 1192)

నానాదేశిపెక్కంద్రు : *nānādēśipekkamdru* నానాదేశిపెక్కుంద్రు వర్తకులు *The merchants who belong to different parts of the country* శ్రీ గోపినాథునికి గణపమదేవులు దీపానకు యొకగానుగును సమర్పణాన నిచ్చి ఉభయ నానాదేసింపెక్కుంద్రును గోపినాథునికి మాడపరకునందు విలిచిరి ఆకుమోపునను ౨౦ ఆకులును ప్రత్తిబొద్దున ఇచ్చిరి. SII X, 381 (శ 1108)

నానాదేశియాగతులైనతపసులు: *nānādēśiyāgatulainatapasulu* వివిధదేశములనుండి వచ్చిన సన్యాసులు *Religious mendicants coming from various countries* సప్తగోదావరీకర్తణసింగ్గల శడారలపెట్టిన మటమునం గుడ్వంగల నానాదేశియాగతులైనతపసులు బ్రాహ్మలునుంగా ముప్పణ్డ్రికుం శెరొక్కనికం బడిఎన్మిదియైన డంగ్గుంబాలకు ౧ మ ౧ గా బ్రాహ్మలముప్పంద్రకు దిని ౧ణ్టికి విడ్వం డంగ్గుబ్రాలకు ౩౨ మ ౯ పప్పు కు ౨ నెయి మ ౩ SII IV, 1248 (శ 1084)

నానాధాన్యాలు: *nānādhānyālu* వివిధరకముల ధాన్యములు *The different kinds of paddy* త్రిపురాంతకము అంగడి బియ్యము పెసలు నువ్వులు మొదలైన నానాధాన్యాలూను అమ్మవచ్చిన సరకులకు మాడకు మానెండేసి కొలుచు లెక్కను ఎల్లకాలమూనుం శెట్టువారుగా నిచిరి SII. X, 473. (శ 1214)

నానావిధపిండివంటలు. *nānāvidhapiṃḍivantalu* వివిధములైన పిండివంటలు *The various kinds of pastry* వల్లభసంబ్యారులు శ్రీనరసింహనాథునికి నైవేద్యములు అప్పాలు పాయసాలు నానావిధ పిండివంటలు విడియాలు లోనైన వస్తువులు ఆరగించ్చుటకు శ్రీభండారమున పెటిన గండమాడలు SII VI, 1140 (శ 1215)

నానావిధపుష్పాలు: *nānāvidhapuspālu* రకరకముల పువ్వులు *The different varieties of flowers* నారాయణసేనాపతులు శ్రీనరసింహనాథుని నగరియందు చేసిన ధర్మ్మణవులు ఇందుల కాయకూర సత్రమునకున్ను నానావిధ పుష్ప మాలలు శ్రీ నరసింహనాథునికిన్ని ప్రతి దివసమున్ను తెచ్చిపెట్టెడి దానరులిద్దరుకున్ను నిబంద్దాలు ఆలువుంగా SII VI, 904 (శ 1218)

నాపితుడు *nāpitudu* మంగలి ఈ శాసనములో మంగళ్ళపై పన్ను సూచింపబడినది *Barber. A tax on barbers is indicated in the inscription* (చూ ఆపణము). *See āpanamu*.

నాభిలగోత్రము. *nābhilagōtramu* ఒకానొక వైశ్యకులగోత్రము *The lineage of a vaisya family* (1) తస్మాదస్మాం నాభిలగోత్రాదత్ర సవిశాత్రిత్పుణ్యచరితాత్రి జువ్వనగుప్తః కన్నయగుప్తస్య మణాయశాం తనయావేతా॥ SII VI, 651 (శ శ 1009) (2) పెనుకొండ నాభిలగోత్ర సోమిసెట్టి SII IV, 754 శ (1057) (3) పెనుగొండ శాసను వెంగిన వైశ్యుండూ నాబెలగోత్రుండు గోటకొమ్మిశెట్టి SII X, 115 (శ 1066)

నామజాదు. *nāmajādu* (హిం నామ్జద్) *Nomination, appointment (f)* హజరతి యిభురాహిం పాదశాహ వొడయులుంగారు తమ నామజాదు అంప్పితేనూ ఘాటిగ వేంగి వుద్దగిరి దార్గొకాని SII X, 751 (శ 1514)

నామసంకీర్తనకొలుపు *nāmasaṃkīrtanakolupu* దేవుని వివిధ నామముల చెప్పుచూ చేయుకొలుపు లేక సేవ *The worship by uttering innumerable appellations of the deity* శ్రీ నరసింహభారతి శ్రీపాదాలు శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధిని నిత్యమున్ను ఉభయ ధూపాల యందున్ను నామసంకీర్తనము సేయను పెట్టిన కొలువులు ఈ ప్రసాదము భుజించి ఉభయధూపాలను సంకీర్తనము చేయంగలారు దత్వా వృత్తిమయూయుజద్దశజనాన్ ధూపద్వయే సన్నిధౌ గాతుం శ్రీనరసింహ భారతిమునిః స్వాభీష్ట సిద్ధ్యైసదా। SII. VI, 890. (శ 1281)

నామావలి. *nāmāvali* వంశానుక్రమము, వంశవృక్షము *The pedigree* ఇట్టి శ్రీ గొంకరాజుల కిష్టభృత్యుడైన సరణయ నామావలి యొట్టిదె। SII. X, 151 (శ 1088)

నాయంకర(ఱ)ము: *nāyaṃkara(ṟa)mu* కొంత భూభాగముపై సర్వాధికారముగల స్వామ్యము. *A chiefdom, lordship* (1) శ్రీ కులోత్తుంగ్గ చోడదేవర దండనాయక గుండయకొడుకు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కామదేవ చోడమహారాజులు ఉండ్డ నాయకరామున శ్రీ త్రిపురాంత మహాదేవరకు అఖణ్డవర్తిదీపమునకు ఇచ్చిన SII. X, 68 (శ 1033) (2) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవరాజులు ప్రిథివి రాజ్యముసేయుచు నుండ్డంగాను ఆ నగరి శ్రీ వాకిటి ఎఱ్ఱయ వెంకంగారు తమ నాయంకఱము స్థలము పెనుంబులువు ఉప్పలపాడు SII X, 509 (శ 1236), (3) శ్రీమతు హిందురావు సురథాణి తిమ్మారెడ్డింగారు రావూరి కేశవ పెరుమాళ్లకు ఇచ్చిన ధర్మశాసనము శ్రీ పురుషోత్తమదేవు గజపతిమహారాయలు మాకును కృపసేయను అవధరించ్చిన నాయంకరములోను రావూరను ఖ ౪ SII X, 731 (శ 1418)

నాయంకఱవట్లు. *nāyaṃkaṟavaṭlu* నాయంకరపట్టులు లేక స్థానములు, నాయంకఱమునకై ఇచ్చిన గ్రామాదులు *The villages granted as nayamkaras* కొండపల్లిమొదలైన కొండల నడుము గొల్లపూండి కొఱూరు వెలంగవేఱు యాలప్రోలు మొదలైన రాచఱికాను నాయంకఱవట్లును అగ్రహారాలాను కటాన వస్యతూ మిస్తిమి SII X, 563 (శ 1312)

నాయంకులు. *nāyaṃkulu* ప్రభువు, ముఖ్యుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు రఘునాయకులు, రఘుకులముఖ్యుఁడు లేక శ్రేష్ఠుఁడు *The lord Raghu* శ్రీమద్రాజాధిరాజపరమేశ్వర తింమయదేవమహారాయలు అయ్యవారు వజ్రసింహాసనారూఢులై యేలుచునుండి మాకు అమరానకుం జెల్లె తరివేలముస్తితిలోను రావ అనే గ్రామానకు ప్రతినామపు గ్రామము రంఘునాయంకులసేవ నేను కొని వుండేది NI Udayapur 19 (శ 1587).

నాయకంపువారు : *nāyakampuvāru.* నాయంకరము వహించినవారు బిరుదును సూచించును *A title indicating the holding of naya mkara* (1) కాకతియ్య రుద్రదేవ మహారాజులు అంగరక్ష పర్వతనాయంకపువారు SII X, 424 (శ 1191) (2) స్వస్తి శ్రీమతు నిన్యం కవీర శాలా ఇవి మల్లికార్జున నాఇంకపుదారు ఇచ్చినమేర SII X, 422 (శ 1191)

నాయకనరకములు *nāyakanarakamulu* మహానరకములు *Great hells* ఈ ధర్మానకు ఎవ్వరే బాధ సేయుదురు వారికి అనేక బ్రహ్మకల్పాలు నాయకనరకములు HAS 13–27 (శ 1156)

నాయకాణి *nāyakāni* నాయకుని భార్య నాయకునికి మహత్వర్థక రూపము *The fiminine gender of nayaka* (1) శ్రీదమాయి సేనాపతి శ్రీ నరసింహనాథునిసన్నిధి ఒక అఖండదీపము వెలుంగుటకు పెట్టిన మోదాలు ౨౫ వీరి భార్య్యగ శ్రీపార్వతినాయకాణి ఒకఅఖండదీపము వెలుంగుటకు పెట్టిన మోదాలు ౨౫ SII VI, 935 (శ 1219) (2) శ్రీఎరుమహాసేనాపతుల భార్య్యగ ఉమాదేవినాయకాణి పెటిన అఖండదీప మొక్కంటికి మోదాలు ౨౫ SII VI, 938 (శ 1286)

నాయకురాలు *nāyakurālu* నాయకునకు స్త్రీలింగరూపము *The fiminine gender of nayaka* (1) నకరపురుషుం డైన నగరేశ్వర తమ్మిసెట్టియైన బ్రమ్మిసెట్టికిం జక్కమ నాయకురాలికి సుపుత్రుం డైన కన్నిసెట్టి SII VI, 136 (శ 1071) (2) కళింగదళనాగు మహామండలికుండు అతిధర్మ్మశీల యగుచున్న తనభార్య్యగ మాంకనాయకురాలి సహితుండై భూరిగుణాయామాంక మాఖ్యయా నాయక్యాసహ॥ SII VI, 928 (శ 1218)

నాయనింగారు *nāyanimgāru* నాయడు నాయనింగారు కొందఱు సామంతప్రభులకు బిరుదు *A title for certain subordinate rulers* అఱలూరి శ్రీ ఇష్టకామేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు రుద్రనాయనింగారు చేసిన దమ్మదానం। NI Ongole 7 (శ 1286)

నాయకుడు *nāyakudu* ఒక బిరుదు దండనాయకుడు ప్రభువు అధికారి ఈ శాసనములో బ్రాహ్మణ నామాంతముల ప్రయుక్తము *A title, a commander, master, officer, suffix added to the nanmes of brahmins who held that office* (1) శ్రీవేంగీవసుధాంగనాతిలక మై శిష్టతమాదేవ బృందావానంబగు వానరంబుపతి యుద్యత్కీర్తి యజ్ఞత్రయ వ్యావర్ధిష్ణు మహిష్కృత ప్రకటపున్యారంభుం డై యొప్పె నచ్యావిం బోతనసోమయాజి నిచితబ్రహ్మండతేజుం డిలన్ అతనికి నాత్మజుండు సుజనాగ్రణి దొడ్డపనాయకుండు SII IV, 675 (శ 1062) (2) మూలఘటికాన్వయ ద్విజకులతిలకుం డైన భారద్వాజగోత్రుం డైన వెలంట్టూరి దండనాయక వేమనాయకు కొడుకు బడెయనాగరాజు మఱంది నారాయణుండు SII X, 139 (శ 1078)

నాయుడు: *nāyudu* గొప్పవాడు చతుర్థవంశమునకు చెందిన గొప్పవారి బిరుదు *An honorific affix to the names of status belonging to fourth caste* యెల్లగడ్డవారి వంశమనెటి పాలసముద్రమందు పూర్ణచంద్రుడై ఉద్భవించ్చినటువంట్టి రాజానాగేశ్వరనాయుడుగారు. SII V, 79 (శ 1718)

నారికేరాలపట్టు *nārikērālapāṭṭu* నారికేరాలుగల తోట స్థలము. *Field, or part of field, where cocoanut trees are grown.* ఇ బోఇనికి పాఅవల్లిని యరిదక్షిణాన గొడ్లావారి ఇదువ ఇల్లును పెడలును ఒకటి నుఋనారికేరాలపట్టు తాడ్లునాలుగు మావిండ్లుచింతలుసహితము గాను SII V, 126. (శ 1218)

నారుదినము. *nārudinamu* మంగళవారము, *Tuesday (M M A)* అమలశకాబ్దములు గరనహస్రకరశశి సంఖ్యంగం బౌమ్యముసితపక్ష శైవతిథి నారుదినంబున నుత్తరాయణం బమరిన సంక్రమాణంబున (శుద్ధ ౧౦ మంగ్గళవారమున) SII VI, 215 (శ 1122)

నాల్కు : *nālku* (క నాల్కు త నాన్గు) నాలుగు *Numeral four.* ఇరవదియాదినాల్కు మఱున్నుఋనేల EI XXVII, 42-B (600-700*AD*)

నాల్గువేలనన్నూటనలుపదినాల్గు. *nālguvēlanannūṭanalupadinālgu* నాలుగువేల నాలుగువందల నలుబదినాల్గు *Four thousand four hundred fourty four* (1) నాలుగువేల నన్నూట నలువదినాల్గు లింగంబుల నడుమ వెలసి। సిద్ధవంద్యుం డైన చేంజెఋవుల కపోతీశ్వరునకు భక్తశాశ్వతముగ SII VI, 598 (శ 1085) (2) నాల్గువేలూం నన్నూటనల్వదినాల్గు SII VI, 597 (శ 1169)

నాళికేరపుచెట్టు *nālikērapuceṭṭu* కొబ్బరిచెట్టు *Cocoanut tree* వీరమరము నాళికేరపుచెట్లు ఒ ణ్టికి నీడ్లు పోయజెట్టిన చి ఒ SII V, 1268 (శ 1184)

నావకంభము *nāvakambhamu* నామస్తంభము స్వనామాంకితమైన స్తంభము *A stone pillar erected in his own name or by himself* కొట్యదొన శ్రీ బల్లీశ్వరమహాదేవరకుం గలకనివ్వారణముగా గుడి యెత్తించి యిదేవరకుం బూజపునస్కారములకు హావిబలి యచ్చనలకు సానులకు మానులకు విత్తులు వడసి పెట్టించ్చి నిలిపిన నావకంభము. SII VI, 605 (శ 1072)

నాహిడు : *nāhidu* నాయడు సూద్రకుల బిరుదము *A honorific suffix to the names of certain distinguished fourth caste persons* వెల్పునూరి శ్రీరామేశ్వరమహాదేవరకు దన్నవాడ అమరీశ్వరస్థానము ప్రవిత్తిమంతుండైన కడియమనాహినికి దాయమసానికి సుపుత్రుడైన ఎఱ్ఱమనాహినికి SII X, 321 (శ 1170)

ని

నింగిశశులుకలయంతకాలము . *nimgiśaśulukalayamtakālamu.* నింగియును శశియును గల యంతకాలము నింగి=ఆకాశము శశి=ఆకాశము చంద్రుడు వెలయునంత కాలము అనగా శాశ్వతము *As long as the sky and the moon exist* ఇల నమరాద్రినాథునకు

(18

నల్లమహీపతికి కీర్తికిం బొలువుగ వెన్నమాంబికకుం బుట్టిన అతనిగామిదేవి మిక్కిలి సిరినంతతిం బడసి కేశవదేవరకును ముదంబుతో నిలిపె నఖణ్డదీప మొగి నింగ్గికళలుగలయంత్తగాలమును। SII VI, 647 (శ 1070)

నికోబతు *nikōbatu* (ప నికబత్ హిం నకబత్) కీర్తి *Fame* కసుచే తాండికొండ్డితా॥ శ్వరతువనికోబతుప హాన్నవజారతు వశహం మృత్తుదస్తుగహ సైదు అబ్దుల్లాంగారి మొకాసా వుండ్డంగాను SII X, 759 (శ 1585)

నిగావానులు *nigāvānulu* (ప నిగాహ్‌బాన్ హిం నిగహబాన్) కావలావాడు *Watchman* చెర్వుతూము తేజఖాను ఖావందుదారునిగారు కట్టించిరి అశ్రద్ధచేసినవారిచేత దాశభాగం పుచుకొని యవ్వరు నిగావానులు వచిన వచిన దశభాగం చెర్వుకు మరహంమతు చేయింప యీ చెర్వుకు అచ్చెర్దచేశినాడు తి(రు)లు అయిరా మశీదులో పందిని కోశినట్టు తెల్గావారు అయిరా కాశిలో గోహత్య బ్రంహ్మత్య చేసినట్లు SII X, 765. (శ 1600)

నిచ్చఅడ్డెండు. *niccaaddemdu,* నిత్య అడ్డెడు, నిత్యమును రెండు మానికలు *Daily two manikas (measure)* యీదేవరకు నరసియ పెగ్గడ గుండెన దీవమువెట్టించి యిచ్చిన గొఱియలు ౫౫। వీనిం కేకొని పోలిశెటోయు తమ్ముడు కుంద్దనయు నల్లుండు గామెయునుం దమ పుత్రానుపౌత్రిక మొక్కొకడ్లు మానెండుసేసి నెయిగా రెండుదీవములకు నిచ్చ అడ్డెండు నేయిద్దలుం బోయంగలవారు SII IV, 667 (శ 1064)

నిచ్చముప్పంద్రుదేశాంత్రులు *niccamuppamdrudēśāmtrulu* నిత్య ముప్పదిమంది పరదేశవాసులు *Daily attendance for thirty persons belonging to other lands* పొత్తతినాటిలోని అటుతుతేవుల మహాస్థానమునం బరశురామేశ్వరదేవరకు నొకపాలు ఇంద్దలిసత్రం నిచ్చముప్పంద్రుదేశాంత్రలకుంగాను బ్రోలికొండ్డూర SII X, 448 (శ 1209)

నిజకార్తికమాసము. *nijakārtikamāsamu* శాసనములోని కాశయుక్తి సంవత్సరములో రెండు కార్తీకమాసములు వచ్చెను సూర్యసంక్రాంతి లేనికార్తికమాసమునకు అధికకార్తిక మనియు సూర్యసంక్రాంతి గల కార్తికమాసమునకు నిజకార్తికమాస మనియు పేర్లు స్వస్తి శ్రీశుభశక వర్షంబులు ౧౧౮౦ అగు నేంటికాలయుక్తి సంవత్సర నిజకార్తీక శు ౧౫ సుం నాంట్టి సోమగ్రహణ నిమిత్తమున . SII X, 359 (శ 1180).

నిజభ్రిత్యుడు (నిజభృత్యుండు) *nijabhrityudu* స్వకీయసేవకుండు *A personal attendant* అటుమనంగంటి పురవరాధీశ్వరుండును దేవబ్రాహ్మణ పాదానుదానుండును నైన కావయనాయకేశ్వరుని నిజభ్రిత్యుం డైన తుంమిడి ఉప్పలపుంబ్రోలు వేంక SII. IV, 950

నిజనామాంకితము. *nijanāmāṅkitamu* తనపేరు గుఱుతుగా వేయబడినది *Named after oneself.* గంమనాంటిలోనం బావ్వకసముద్రతీరంబున మానోపల్లియందు నిజనామాంకితంబుగా శ్రీ చంద్రేశ్వర శ్రీ మహాదేవుని శ్రీమతు గణపతిదేవమహారాజులకు ధర్మువుగా ప్రతిష్ఠించెను శ్రీమండపసమన్వితంబుగా గుడి ఎత్తించి శ్రీమత్పొయ్యగిరి దండనాయకచంద్రుండు శ్రీ చంద్రేశ్వర శ్రీ మహాదేవునికి అంగరంగభోగంబులకు ఎఱ్ఱచెఱుగొనసపూండిని గణపతిదేవమహారాజులకు ధర్మువుగా నిస్తిమి NI Ongole, 45 (శ 1140)

నిజరాజధాని *nijarājadhāni* స్వకీయ ప్రధాననగరము *The capital of the King His own capital* స్వస్తి శ్రీ మణ్డలేశ్వర కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజులు ఓరుంగల్లు నిజధానిగాను సుఖసంకథావినోదంబుల బృథివిరాజ్యంబు సేయుచుండ్డంగాను SII X, 472, (శ 1214)

నిజస్వామి *nijaswāmi* స్వకీయప్రభువు *One's own master, or superior or lord* శ్రీ మహామండలేశ్వర కాకతియ్యరుద్రదేవమహారాజుల చప్పరవాకిటి అంగరత బొల్లినాయంకులు తమ నిజస్వామి యైన SII IV, 707 (శ 1191)

నిజహితుడు *nijahitudu* తనయిష్టుడు *A friend who gives good advice* మహమదుసాహసులు తాని నిజహితుం డైన మసనద పలికు తుపనమల్కిఒడయులుంగారు SII X, 743 (శ 1452)

నిజాము *nijāmu* (ప నిజాం హిం నిజాం) ప్రధాన పరిపాలకుండు శ్రీ మన్మహమంద్దు కుల్లికుదుపా నిజాం శ్రీపాదశాశానసే। SII X, 750 (శ 1512)

నిజోగము *nijōgamu* నియోగము (సం నియోగః) ఏర్పఱచిన కార్యము *Appointed task or duty, any business committed to one's care* ఇద్దఱవశనను పెటిన మోదాలు ౪౦౦ ఇంటికిన్ని వీరికి జీతానకు పెటిన మోదాలు ౧౨౦ పై ఇనిజోగంపెటను మోదాలు ౨౮౦ ఇనిజోగం అచంద్రార్కస్తఇగాను బెటంగలాండు SII VI, 1124 (శ 1310).

నిజోగి *nijōgi* నియమితుడు నియోగి *A person who is engaged for a work* ఇ దీవనకు నెఇ నిత్య అడ ౧ లెఖతు ౭॥ తెచి పెటను నిజోగి సింగరిఖలారి కొడుక్కు తిపిరి సేనాపతి SII VI, 970 (శ, 1346)

నితుండిగోత్రము *nitumdigōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణఋషి గోత్రము- *The lineage of a brahmin following from a sage* కుమారస్వామిభట్టః అణ్ణమణిభట్టః ఇతి నితుండిగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

నిత్యఅడ్డెండునెయి. *nityaaddemduneyi* నిత్యము అడ్డెండు నెయి ప్రతిదినము అడ్డెడు నెయి *A daily measure of two manikas of ghee* శ్రీ గుండమాంబికా మహాదేవి దనకు ధర్మార్థముగాను ఈ అఖండదీపములు రెంటికని నిత్యఅడ్డెండునెయి వోయంగలవాండు SII IV, 974 (శ 1054)

నిత్యకుంచెండునెయి *nityakuṁceṁduneyi* ప్రతిదినము నాలుగు మానికల నెయి *A daily measure of four manikas of ghee* శ్రీ భావనారాయణదేవరకు మోట్టుబల్లి ఒంనమోనారెబోయుండు దమ తంౘ్రడి రిత్తనల్లెబోయునికినిం దమ తల్లి మాంకాౘ్యసానికిని ధర్మార్త్థముగా నఖండవర్త్తి దివియకుం బెట్టిన గోవులు ౨౦। వీనిం జేకొని తన పుత్రానుపౌత్రికముగాను నిత్య కుంచెండు నెయి ఆచంద్రార్కముగా నడుపువాడు SII VI, 162 (శ 1209)

నిత్యతవెండుచమరు . *nityataveṁducamaru* నిత్యము తవెండు చమురు ప్రతిదినము అర్ధమానిక నూనె *A daily measure (half manika or two solas) of oil* శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి అరదీపము పెట్టి ఈ దీపముతోనే జేకొని నిత్య తవెండు చమురు ఆచంద్రార్కముగా నడుపువాడు SII IV, 964 (శ 1188)

నిత్యతవ్వెండునెయ్యి *nityatavveṁduneyyi* ప్రతిదినము అర్ధమానిక నెయ్యి *A daily measure of half a manika of ghee,* వీరే మఱియు అరదీపానకు నిచిన మాడలు ౧౩ వీనిం జేకొని కావబోయుని కొడుౘ్క కొమ్మనబోయుండు నిత్యతవ్వెండు నెయ్యి నడపంగలవారు SII VI, 99 (శ 1582)

నిత్యతూమెడువడ్లు *nityatūmeduvadlu* ప్రతిదినము తూమెడు ధాన్యము. *A daily measure of one tumu of paddy* శ్రీ శంకర మహాదేవరకు నఖండదీపమునకు నిత్యమానెండు నమరూ నివేద్యమునకు నిత్య తూమెండు వడ్లు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి SII VI, 617 (శ 1067)

నిత్యదీపము· *nityadīpamu* దేవుని సన్నిధానమున ప్రతి దినమును నియతముగా వెలుఁగుటకుఁ పెట్టు దీపము *A perpetual light placed before the deity* శ్రీమతు నరేంద్రీశ్వరదేవర నిత్యదీపానకు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య దుద్రదేవమహారాజులకుం బుణ్యముగాను శ్రీక్రిష్ణవెణ్ణానదీ తీరంబున కొల్లూరి అడ్డకట్ట సుంకమువలన SII X, 447 (శ 1201)

నిత్యనిబంధము *nityanibaṁdhamu* నిత్యము దేవునికిచ్చు నైవేద్యము *Daily offering in a temple (T L)* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకుం దిరిపీథిం బనియ తపస్సులు పదుణ్డు్రికు నిరుపూట నకుం గ్గవ్పడమునకు నిత్యనిబన్ధము, SII IV, 1048

నిత్యనివేద్యము . *nityanivēdyamu* ప్రతిదినము దేవునికిచ్చు నైవేద్యములి *The daily offering to the deity* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీ మహాదేవరకు అంగరంగ భోగములకు నిత్యనివేద్యములకు నిచ్చిన ఊరు SII X, 258 (శ 1184)

నిత్యనైమిత్తికకామ్యపూజ *nityanaimittikakāmyapūja* నిత్యము + నైమిత్తికము + కామ్యము + పూజ పూజలు మూఁడు విధములు (1) నిత్యపూజ = నియతముగా జేయఁబడుపూజ (2) నైమిత్తికపూజ = నిమిత్తమునుబట్టి యాయాకాలములందు జేయఁబడుపూజ (3) కామ్యపూజ కోర్కెలుసిద్ధించుటకుఁ జేయఁబడు పూజ. *(1) An obligatory or regularly prescribed worship (2) An occasional worship on account of particular circumstances and (3) A worship performed to get one's desires or a particular advantage* సోయం శ్రీకులోత్తుంగ్గ రాజేంద్రచోడరాజః తుంగ్గభద్రా దక్షిణతీరవాసినే శ్రీ విశ్వేశ్వర మహాదేవాయ కమ్మనాంటి విషయే అప్పికట్ట గ్రామస్య పూర్వతః పెంటపొలము నామక్షేత్రం సార్ద్ధ ఖండుకత్రితయ పరిమితం నిత్యనైమిత్తిక కామ్యపూజార్త్థం సర్వ్వకర పరిహారేణ ధారాపూర్వ్వకం దత్వా SII V, 124 (శ 1094)

నిత్యనైవేద్యకట్టడ *nityanaivēdyakaṭṭada* దేవునికి ప్రతిదినము చేయవలసిన నైవేద్యనిబంధము *A daily offering of eatables presented to a deity or an idol* శ్రీ కృష్ణదేవరాయల శ్రీకాకొళను శాసనము యీ అయిదు గ్రామాలున్ను శ్రీవల్లభునికి సమర్పించి యీ అయిదు గ్రామాల ఆయంవల్లాను శేశిన నిత్యనైవేద్యకట్టడ। దధ్యోదనం పళాలు ౪ అకాళప్రసాదం పళ్యాలు ౪ అప్పాలు ౨౩ కి పళ్లం ౧ అతిరసాలపల్లెం ౧ వడలిపల్లెం ౧ యిడన కుడుముల పళ్లె ౧ పప్పుకూరలు నెయి పెర్గు పచ్చళ్లు ఊరుంగాయల తోడను ఆరగించి పల్లెలు ౩౦ న్ని ఆనవాల ప్రసాదం పల్లెలు వెరశి ఆరగించిపళ్యాలు ౭౪ పల్లె ౧౪ అముతుపడిన 1– తెఖ్కను 1 కస్తూరి కర్పూర పరిమళసహిత గంధంపలాలు ౩ ॥ SII IV, 981 (శ 1440)

నిత్యనైవేద్యకట్టడ : *nityanaivedyakaṭṭada* దేవుని నిత్యనైవేద్యమనకై చేయఁబడిన నియమము *The rule or order for performing the daily offering to the deity* నాదిండ్లమూలస్థాన దేవరకు శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర గొబ్బూరి తింమ్మరాజయ్య దేవమహారాజులు అయ్యవారి కార్య్యకర్త్తలైన రామాపండ్డితులుంగారు అనంతములైన దండ్డములు సమర్పించి యిచ్చిన భూదానధర్మ్మశాసనక్రమ మెట్లంన్నను స్వామినిత్యనైవేద్యకట్టడ దీపారాధన అంగరంగ వైభవాలకుంన్న కేసరిపాటి్న ముత్తము క్షేత్రముంన్ను SII IV, 686 (శ 1502)

నిత్యపదేవురుబ్రాహ్మలు *nityapadevurubrāhmalu* ప్రతిదినము పదునైదుగురుబ్రాహ్మణులు *A daily group of fifteen brahmins* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కొండ పడుమటి బుద్ధరాజులు లకు ధర్మ్మార్త్థముగా నుత్తరాయణ ఆచంద్రార్క్కము నిత్యపదేవుర (బ్రాహ్మలకు) భోజనమునకు నాదిండ్ల పడ్మటి లోంబెట్టిన భూమి ఖ౮ SII X, 227

నిత్యపళ్లు (పడి పళ్లు) . *nityapallu (padi, pallu)* దేవతారాధనము నిమిత్తము నిత్యనియమిత సంభారములు మొదలగునవి *Fixed allowances of various articles required for the preparation of food and daily worship of the deity* అంగ్గరంగ్గభోగాలు జరుగుచుండ్డంగాను తంగెడ రాచగాబెను తంగెడదేవస్థానాలతోడి మరియాదను నిత్యపళ్లువడ్ల యిరుసానున పెసలు మానెండును చమురు సోలెండున నైమిత్తిక పర్వమహోత్సవాల పళ్లుంను జరుగుచుండ్డంగాను అనంతగిరి శ్రీ నరసింహునికి అముత పళ్లకు నిచ్చినచేలు SII X, 505 (శ 1818)

నిత్యపుష్పాలు : *nityapuspālu* దైనందిన పూజార్థము కావలసిన పుష్పములు *supply of flowers for the daily worship* శ్రీ

కొప్పేశ్వర శ్రీ మన్మహాదేవరకు నిత్యపుష్పాలకై అనవేమాయరెడ్డింగారి లేంక్క గుండాయమల్లు గొంగాండారి కొప్పుచేతను క్రయముగొని పెట్టిన తోంటపట్టు SII V, 115. (శ 1299)

నిత్యప్రసాదకూడు : *nityaprasādakū u* ప్రతిదినము దేవుని ప్రసాద భోజనము *The daily remnant of food offering to the deity for maintainance* (1) ఈ పొలము శ్రీభండ్డరమునకు కోష్టముగాం గ్గొని ఇద్దఱు దానరులకు నిత్యప్రసాదకూడు తల్యం౧ నెలను అప్పాలు ౮ విడ్యాలు ౧౨ ఏండ్డాదికి జీతము చిన్నలు ౧౪ SII V, 1151 (శ 1227) (2) శ్రీ కూమ్మ్మనాథునికి సనిధిని అనవరతమును ఖండధరా కొల్పు కొల్పి ఉండపెటితిమి ఈ కొల్పునకు నిత్య ప్రసాదకూడు తుమండు కుంచెండు 1 అప్పము అర్ద్ధము విడియము ౧ SII V, 1219 (8) శ్రీ కూమ్మ్మనాథదేవరకు గంగాదేవి మహాదేవింగారు నిబంద్ధదత్తము సానులు వీరుముప్పరును ఉభయధూపాలంద్దును శ్రీ కూమ్మ్మనాథుని కొల్వంగలారు నిత్యప్రసాదము తు ౩ అప్పలు ౩ విడియాలు ౩ SII V, 1225 (శ 1271)

నిత్యమడ్డెండునెయి . *nityamaddemduneyi* ప్రతిదినమును రెండు మానికల నెయి *A daily measure of two manikas of ghee* కమ్మనాణ్టి ప్రేంపల్లి శ్రీ భావనారాయణ దేవరకు ఆ చంద్రాక్కర్ణ మఖణ్డవర్త్తి దివియలు రెణ్టికి నిచ్చిన మొదవులు ౫౦। వీనిం జేకొని ప్రేంపల్లి కరియ అకణ్డు తన పుత్రానుపుత్రికము నిత్యమడ్డెండునెయి వోయంగలవాణ్డు SII VI, 160 (శ 1052)

నిత్యమాచెఱ్లపాటిమానెడుబియ్యము: *nityamācer̤lpātimānedu-biyyamu* మాచెర్లగ్రామమున నిర్ణీతమైన కొలమానమగు మానికతో నిత్యము కొలుచు బియ్యము *The daily supply of rice with the standard measure of 'māna' in vogue at Macherla* గంగావరమేశ్వరికి త్రిసంధి ఉపహారంబియ్యం నిత్యమాచెఱ్లపాటి మానెడు SII. X, 505 (శ 1285)

నిత్యమానెండునెయి· *nityamānemduneyi* నిత్యము+మానెండు+నెయి ప్రతిదినము మానెండునెయి *A daily measure of a manika of ghee* శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి ఆ చంద్రార్క్కర్ణ మఖండదీపానకు ఇచ్చిన మోదాలు ౨౫ వీనిం జేకొని పల్లపురవు కామయబోయని కొడుకు చింతమర బోయుండ నిత్యమానెండు నెయి ఆ చంద్రార్క్కర్ణముంగ నడవ కలవాండు SII V, 976

నిత్యయపడి : *nityayapadi* నిత్యపడి *A fixed daily measure for routine service in the temple* ఇన్నయెడ్లు ఎంప దింటికి నిత్యయపడి సానియంబాట మానిక మానెడునెయి బోయంగలవారు SII V, 12

నిత్యశావ : *nityaśāva* నిరంతరము చేయు సేవ దేవతారాధనము *A perpetual worship (of the deity)* శ్రీలు మాలకొండ్డ నరశిహ్మలకు పుండపము శేశిరి జయవరపు నిమ్మయ నిత్యశావా NI Kandukur 49

నిత్యశేవ *nityaśeva* చిరకాలము చేయు ఆరాధనము *Perpetual devotion or service* గోవిందజంగయామైత్య! అన్వయత్నీచ లక్ష్మణా తత్పుత్ర లక్ష్మణాఖ్యేన ధ్వజస్తంభాః ప్రతిష్ఠకృత్। గోవిందు జంగంశెటి కుమారుడు లక్ష్మపతి నిత్యశేవ HAS 19-56 (శ 1677).

నిత్యసానియంబాటితవ్వెండు. *nityasāniyambāṭitavvemdu* కొలమాన విశేషము సానియంబాడు (గ్రామము) కొలమానము ప్రకారము నిత్యమున్ను తవ్వెండు మాలెనబోయిని కొడ్కు చామనబోయిని వనమున నిచ్చిన యినుపఎడ్లు ౨౫ వీనిం జేకొని నిత్యసానియంబాటి తవ్వెణ్డు నెయివోయుచు సుఖముణ్డంగలవాణ్డు SII X, 79 (శ 1040)

నిత్యసోలెడు *nityasōledu* ప్రతిదినమును సోలెడు *A daily measure of sola two giddas* చేబ్రోలి అయ్యకులతిలక చోడస్వర శ్రీమహాదేవరకు రాజెనబోయిని కొడుకు బోడుగ ప్రోలెబోయుండు అఖండవర్త్తి దీపానకు నిత్య సోలెండు నెయి వోయంగలవారు చూడుడు 'రోడె' SII X, 330 (శ 1172)

నిత్యామృతము *nityāmrtamu* పాలు, నెయి, అన్నము మొదలగు నిత్యోపహారము *A daily offering of food etc , to the deity* పణ్డువరాజు — సోయం శ్రీ మానాలవెల్యగ్రహారే నిమార్ణయాలన్నీల పాషాణబద్ధం రమ్యం హమ్మ్యర్ణం స్వన్యకీర్త్యర్ణ కురాభం భుంజన్విశ్వవర్త్తతే తస్యవిష్ణోః। దివ్యం పం శ్రీనివాసం విచిత్రం కృత్వాతత్రైవాకరోత్తత్ ప్రతిష్టాం భూమిం క్రీత్వాస్మైవ్యదాదత్ర భక్త్యా గ్రామేధీమానేష నిత్యామృతాయ॥ చక్రే బ్రహ్మేశ్వరోపాంతే పంచానాం చ తపస్వినాం, దశానాం బ్రహ్మణానాం చ పంచానాం వామకమ్మణాం। భోక్తుం త్రింశత్కణ్డికా వ్రీహి బీజావాపతేత్రానోతి రాపాకనామ్ని గ్రామే . SII VI, 1239

నిత్యార్చ. *nityārca* నిత్యార్చనము *Daily worship of the deity* శ్రీ నరసింహనాథుని నిత్యార్చన నిమిత్తము శ్రీజలధార పశ్చిమదిక్కున తోంటపట్టుగొని ఇందులు పుష్పాలు తెచ్చి సమర్పించ్చుటకు SII VI, 943 (శ 1214)

నిత్యోత్సవము *nityōtsavamu* దేవుని సన్నిధి నిత్యమును జరుగు ఉత్సవములు పూజ నైవేద్యాది సేవలు ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమము లను మూండు విధములు త్రిసంధ్యాకృతము ఉత్తమము ప్రాతఃసంధ్యలందు చేయునది మధ్యమము మధ్యాహ్న సంధ్యయందు చేయునది అధమము

నిత్యోత్సవం త్రివిధ ముత్తమాది విభేదతః
త్రిసంధ్యా సుకృతం యత్ర దుత్తమం సముదాహృతమ్
ద్వికాలానుష్ఠితం యత్తన్మధ్యమం పరికీర్తితం
ఏకకాలేతు మధ్యాహ్నే కృతం తదధమం భవేత్

(శ్రీపురుషోత్తమ సంహితా పుట 190.

The daily worship of the deity, of three kinds, the best of which is done three times in a day (morning, noon and evening) the middle is done two times (morning and evening) and the worst of it done at one time only (noon) శ్రీ వీరసదాశివమహారాయలు . .యేలుచుండంగాను తిమ్మరాజుంగారు . . . భవదేవరకు ఈ రంగ్గమంటపము .. ఆగమోక్తాలైన నిత్యోత్సవాలయందుల నృత్యగీతవాద్యాది వైభవాలకు యోగ్యముగాను . . మర్పించెను. SII VI, 248 (శ. 1467)

నిత్యోపహారము *nityōpahāramu* నిత్యపూజ *Daily worship* చిటిపోతినేనింగారు తమ తండ్రి ముమ్మణ్నేనింగారికిన్ని తమ తల్లి ప్రోలాంబికకున్ను పుణ్యంగాను అనురేశ్వర దేవర నిత్యోపహారానకై పాటిబండను ఖ౧ క్షేత్రమున్ను నివేశనమున్ను కళ్లమున్ను తోంటాను అష్టభోగైశ్వర్య సిద్ధిగాను ధారటోశి ఇచ్చెను SII V, 242 (శ 1349)

నిదిగము : *nidigamu* నియోగము అధికారము *Office* బాహత్తరి నిదిగముల యన్దైవ్వం జెని SII X, 644 (శ 982)

నిదుగటము . *nidugaṭamu* స్వస్తి శ్రీ వల్లభమహారాజాధిరాజపర మేశ్వర భట్టరశ ప్రథివిరాజ్యఞ్చేయన్ పెఞ్జాణ వంశ భుజంగది భూ పాదిత్యులక డాన్ వంగనూల్ల చటువళమ్మఁకఁపుత్ర విన్నళమ్మఁళకు నిదుగటంబున పన్నళ ఇచ్చిరి SII V, X, 604

నిధి . *nidhi* తొమ్మిది యను సంఖ్య (నవనిధులు) *The name for numeral nine* శాకే సంవత్సరేషు ముఁని వసునిధిగే SII IV, 1007 (శ 987)

నిబంధకారు *nibamdhakāṟu* (త నిమన్తక్కార్) దేవాలయ పరిచా రకులు *Temple servants (T L)* ఈధమ్మఁకఁవుదూత్తిక స్థానాధి పతులును సానిమున్నూవ్వఁరు నిబంధకాఱును రక్షింప్పంగలవారు SII X, 12

నిబంధపుపళ . *nibamdhapupala* నిబంధపువడి *The endowment of property to the temple in respect of a fixed allowance or offering to the deity* (1) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారా జులు రాజ్యముసేయుచుండంగాను స్వస్తి శ్రీ మన్మహారాయ సకళ సేనాధిపతి సోమయ వెంకంగారి కొడుకు పోచు వెంకంగారు కొలంకు లూరి అగస్తేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు సోమవారపు నిబంధపు పళకుపెట్టిన క్షేత్రము ఎనుబందుము SII X, 522 (శ 1240) (2) పోచువెం కంగారు కొలంకులూరి శ్రీ కేశవ పెరుమాళ్లు శనివారపు నిబంధపు పళకు పెట్టిన క్షేత్రము SII X, 523 (శ 1240)

నిబంధము . *nibamdhamu* (1) దేవాలయోద్యోగము (2) నియమిత కాలమున వాగ్దత్తమైన దానిని ఇచ్చెడి నిబంధనము *(1) Service in a temple (T L) (2) A rule on order, anything which has been promised as deliverable annually or, monthly or at any order fixed period (W)* వీరనరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి వీరచత్తపైద్య అల్లు పురుషసూక్తనిబంధము వళలారు వరదయ్యంగారికి జలకనిబంధము భాగవత కేశవభట్లకు ఆలవట్టనిబంధము శ్రీ రంగనాథునికి దివ్యకొలుపునిబంధము పెట్టిన వాళకు ఏండాది జీతము SII VI, 1052 (శ 1272)

నిబంధసమస్య . *nibamdhasamasya* నిర్ణీతమైన దానద్రవ్యము *A fixed endowment* (1) ఇ ప్రసాదము చ్చి ధూపల పల్లలు ఇ కొలుపు కొలువగలాండు నిబంధసమస్య అప్పము వడియము ... కొంచం గలాడు SII VI, 736 (శ. 1802) (2) శ్రీ నరసింహ నాథుని ఉభయధూపాలయందు ఒక గొడుపు పెట్టెను శ్రీ భండారమందు పద్మనిధి గండమాడలు పది ౧౦ పెట్టినిత్యమును రెండుకుంచాలు ప్రసాదంగాను నిబంధసమస్య నిచ్చెను SII VI, 739 (శ 1308)

నిబాతకట్నము *nibātakatnamu* నిబంధ కట్నము *Fixed rates of fees and presents* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర శిద్ధిరాజు తింమ్మ రాజయ్య దేవమహారాజులుంగారు కొండ్డవిడు పాలించుచున్న శ్రీరఘు నాయకుల స్థలం చదలువాడగ్రామానను అంమ్మికొనే పదార్థాల కున్ను ధాన్యాలకున్ను వచ్చే అద్దంకి అమ్మనబోవ్రి కీమల అడగడసుం ఖము మూలవీసాలున్ను శ్రీ రఘునాయకుల స్థలము సుంఖ్యన్నిబాతకటం మున్ను శ్రీ రఘునాయకులకు సమర్పించం స్తిమి NI Ongole 31 (శ 1481)

నిమిత్తము *nimittamu* సమయము *Occasion* విక్రమకాలద సంక్రాన్తి నిమిత్తమున SII X, 25

నిమిత్తము . *nimittamu* కారణము *Reason* క్రిందివారు కోమట్లు గానులవారు వంత్తుల ప్రకారం వెచ్చం యిస్తా వుండ్డరు గనక అది నిమిత్తం గ్రామానకు కోమట్లు గానులవారు చారక వుండ్డగాను SII X, 770 (శ 1619)

నిమ్మలు *nimmalu* నిమ్మచెట్లు *The lime trees* చూడుడుః ఉద్యా నవనము

నియుక్తుడు . *niyuktudu* విషయపతి క్రింది యధికారి *A subordinate of a vishayapati* అస్మాభిః రస్మత్కులగోత్రయ శోభివృద్ధయే వత్సై మౌద్గల్యస గోత్రయ వేకుమారీ గ్రామవాస్త వ్యాయ శివాయా య్యాఁయ సర్వ్వఁపరిహారేణ సావల్లికా దత్తా అపి చ సర్వ్వఁనియోగ నియుక్తా యుక్తక విషయపతి మిత్రైసా పల్లికాపరిహాతఁవ్యా (వేగి నాటి శాలంకాయనుల రెండుక్రొత్త శాసనములు ఆం సా ప ప 11-28

నియోగములు . *niyōgamulu* పదములు ఉద్యోగములు ప్రభువు కొల్వుకూటమున నుండెడి వివిధరాజకీయసైనికోద్యోగములవారు, రాజాంతఃపురసేవకులు, వాద్య, వైద్య, నాట్యాది వివిధ కళాపారీణులు, వేశ్యాజనములు మొదలగు డెబ్బదిరెండు నియోగములవారు గలరు వీరికే బాహత్తరి నియోగములవా రనియు, వీరు వహించు పదవులకు బాహత్తరి నియోగము లనియు పేర్లు *Various kinds of officers, officials in the civil military and royal household professionals in music dance medicine and other various arts-including dancing girls-all devided into seventy two niyogas or, categories of officers-and collectively referred to as bahattari niyogas* అనువమగు బండారము ననఘం బగు సద్విగ్రహ బెక్కు నియోగంబులుం దేజము గొనకొని వడసిన యమాత్య కొమ్మందుబ్రతిని SII VI, 181 (శ 1032)

నిరుతపాలు . *nirutapālu* క్వాథక్షీరము *Milk prepared with a continued or gentle heat* శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను మావటిధూపఅవసరమందు ఆరగింపను అమృతగోటికాకుంచాలు రెంటికిన్ని నిరుతపాలు కుంచాలు ౧౦ త్రిగుణి అర్ధాము పాలు కుంచాలుక

లింటికిన్ని నిరుతపాలు కుంచాలు ౧౨ సేమంతిపాలు కుంచాలు రెంటి కిన్ని నిరుతపాలు కుంచాలు ౬ గ నిరుతపాలు కుంచాలు ౨౮ ఇంటికిన్ని తెచ్చిపెట్టను. నరహరిదేవోభూపాలపావసాపేనిశి శ్వాథక్షీర చతుష్క యాడక మదాక్ సేమంతికా శ్రేయసే సైవేద్యాయ గవాం చతుశ్శ తమధో వింసచ్చిరేకాంబరః। SII VI 1124 (శ 1310)

నిరుతము *nirutamu* నిరతముగా, అవిచ్ఛిన్నము *Lasting always* నిరుతము పేయునిడెబ్బది। బరువడి శకునేం ద్లమర భైరయ గిమేశ్వరునకు నిలిపెను మహిమ్మ్యర మై యుండంగ నఖండ దీపము లొప్పను SII VI, 612 (శ 1070)

నిరుపాదికసొమ్మ(మ్ము) *Nirupadikasomma(mmu)* (చూడుడు నిరూపాధిక వృత్తి) *Amount paid without any limitation*

నిరూపాధికవృత్తి *nirūpādhikavritti* (త నిరుపాతికం = *That which is free from limitation* (T L) సర్వస్వామ్యసహిత మగు వర్తనము *A share in a village granted free from limitation* కశిమికోట గోవయ్యంగారు తూప్పుటావ తోంపు గుంట తూప్పున గట్టున బృందావనము పెట్టించి శావ్వరాన తమ నిరూపాధి కవృత్తి ఖ ౩ వట్లు ఆకుమళ్ల పట్లున ౧ చేను సమప్పించి SII V, 28 (శ 1319)

నిరోహరి *nirōhari* పన్నుపర్యాయములు లేకుండుట *Free from all taxes and burdens* ఈ వరినుడిలో నిరోహరిలేక చెల్లి అట్లుగాను పెట్టితిమి NI Udayagiri, (28) (29) (శ 1392)

నిలిపిన *nilipina* పెట్టిన ఇచ్చిన *Gifted* శ్రీ వీరచోడదేవర దుత్తిక సోమీస్వరమహాదేవరకు నిలిపిన దివియలు మూణ్డు SII X, 59 (శ 1011)

నిలువుమంటపము *niluvumamtapamu* పై అంతస్తు మంటపము *An upstair porch* కుమారారామ చాళుక్య భీమేశ్వరదేవర నగరి మింది నిలువు వాకిటను మంత్రిపెగడ సూరన్నంగారు శ్రీముఖమంట్ట పం గట్టించి సమర్పణ సేసెను ఆ మీంది నిలువువ మంటపమున్ను సూరనం గారే కట్టించినారు SII V, 36 (శ 1344)

నిలువువాకిలి *niluvuvākili* ముఖద్వారము *Front doorway* కుమారారామ చాళుక్య భీమేశ్వరదేవర నగరికింది నిలువువాకిటను మంత్రిపెగడ సూరన్నంగారు ఆచంద్రార్కస్థాయి అవునట్టుగాను శ్రీముఖ మంట్టపం గట్టించ్చి సమర్పణ సేసెను ఆమీంది నిలువుమంటపమున్ను సూరన్నంగారే కట్టించినారు SII V, 36 (శ 1344)

నివబు. *nivabu* నివము (త నివప్పు) గొప్ప ఘనము *Exalted, distinguished* స్వస్తి శ్రీ ఎరికల్ ముత్తరాజుళ్లకుణ్డికాళ్ళు (ని)వబు గాను ఇచ్చిన పన్నస EI XXVII, 42-B (600-700 *AD*)

నివర్తనం. *nivartanam* నివర్తనము ప్రత్యేకమేషాం గోచర్మ మాత్రం క్షేత్రం ప్రకల్పితంఃదశహస్తేన దణ్డేన త్రిశద్దణ్డనివర్తనం।ఆన్యేవ దశగోచర్మ తద్దానా దచ్యుతం పదం। *Each share consisted of one Gocharma That one Gocharma = Ten Nivartanas and one Nivaratana =30 rods measured with a rod of 10 cubits* –Copperplate No 17 Nellure Inscription (శ 1176)

నివర్తనము *nivartanamu* ఇది యొక చదరపు క్షేత్రమానము ఇరు వది దండముల ప్రమాణము ఇన్నూరు వస్త్రముల పరిమితి *A land measure* శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజః। పఱకివిషయే కుమూలూర నామ గ్రామే పూర్వదిశి క్షేత్రే చత్వారి సహస్ర నివర్తన (సహస్రాణి) చ్ఛేదం కృత్వా। పోటునూజ్యవాస్తవ్యాయ బ్రాహ్మణః నానాగోత్ర ఛందోంగ స్వబ్రహ్మచారిణే యమనియమపారగాయ షట్కర్మనిరతాయ వేద పారగాయ దత్తః EI IX, 50

నివారించు *nivārimcu* అడ్డగించు *Obstruct* మల్లిదేవ చోడమహా రాజులు మహాప్రధాని చెట్మమున్న నాయంకుండు పెట్టిన దేవరత్తి నిది నివారించ్చిన వాండు తమతల్లిదండ్రుల వధించ్చినవాండు NI Ongole 66

నివేదినకానికలు *nivēdinakānikalu* దేవునికి నివేదన సమయమున ఇచ్చుకానికలు *A present of coin at the time of offering rice etc , made to a deity* హంద్రికె పెద్దప్ప అమరేశ్వరుని పున్య ప్రతిష్ఠచేసి శ్రీ అమరేశ్వరు నివేదినకానికలున్ను క్షేత్రాల వచ్చిన ఫలమున్ను శ్వామికిని మూడుపాల్లున్ను। పూజలకు యెమ్మిది యిండ్ల శాగల్లకు పాలు ౧ ని పెట్టిరి। శ్వామికి ఇచ్చిన ఆవుల నెయ్యి దీపారా ధనకు ౩ ఆవులకోడెలు శ్వామికి క్షేత్రాలు దున్నను SII VI, 227 (శ 1548)

నివేద్యభూమి *nivēdyabhūmi* దేవుని నివేద్య వ్యయమునకై యి చ్చిన భూమి *Land gifted to meet the expences of the daily oblation to the deity* శ్రీ రాజరాజ జినాలయమునకు రాజః రాష్ట్రి గాౚిమవర్ధనగా దేవ రట్టడ్ల అన్మతమున వీరల అలము తూప్పున నం ఔట్టిన నివేద్యభూమి పుట్టి ఒక్కణ్డు SII X, 710 (శ 1100)

నివేద్యము *nivēdyamu* దేవతలకు సమర్పించబడు ఫలభోజనాది పదా ర్థములు *An offering of fruits and food etc , to the deity* ఈచెల్వయ యాకానక్షేత్రపాలినికి యిచ్చిన సంధ్యదివియలు రెణ్టి యా చన్ద్రార్కంము నెయి నరియించువారు యీ బోలవసమున పెట్టిన గొఱి యలు ౨౫ నేతియడ్డమన చెల్వయ యీకోమట్లవసమునా యాచన్ద్రా ర్కంము యాకానక్షేత్రపలు నివేద్యము నరియింప్పంగలవరు SII IV, 1014 (శ 960)

నివేద్యముచేను *ninēdyamucēnu* దేవుని నివేద్య వ్యయమునకై దానము చేయఁబడిన పరిమితి *The land gifted to meet the expences of the daily offerings of the deity* దేవరగుడి తూప్పున నివేద్యముచేని ఖ ౨ న ౧౦ (కులోత్తుంగ చోడగోకరాజు) SII, X, 148 (శ 1083)

నివేశనము. *nivēśanamu* ఇల్లు, గృహము, ఇల్లుకట్టుకొనుటకైన స్థలము *An abode, a habitation, building ground* చూడు నివేశనాలు కొలచినగడ

నివేశనాలుకొలచినగడ *nivēsanālukolacinagada* గృహస్థల వైశాల్యముల నిర్దేశించుట కుపయోగించెడు గడ *A pole used to measure the area of house-sites etc*, నివేశనాలు కొలచినగడ-ఇమూరను ఎనిమిది మూరలగడ (కాకతి ప్రతాపరుద్రుని తెంక ఎఱ్ఱయ తెంకశాసనము) SII X, 509 (శ 1226)

నిశాను *niśānu* చిహ్నము (ప నిషాన్ హి నిసాన్) అరిశాన మేక లాసఖాన నిశాను సాహసవిక్రమార్కావతారుండున్ను SII X, 753 (శ 1522)

నిశ్చలభాగినులు *niśchalabhāginulu* ఇతి ప్రతిగ్రహీతారః సర్వేపి సమభాగినః॥ ద్విచత్వారింశదంత్యాస్తు త్రయోనిశ్చలభాగినః॥ NICP 17 (శ 1176)

నిష్కము *niskamu* బంగారు నాణెము మాడ ఇరువది చిన్నముల యెత్తుగలది పదహారు వెండిద్రమ్మల విలువ గల బంగారునాణెము *A gold coin-a māda, a gold coin equal to sixteen silver drammas A gold coin of different values but generally taken to be equal to one varaha or suvarna of 16 mashas* (*A*) శ్రీ వీరచోడచతుర్వేది మంగల నామ్నా సుప్రతిష్ఠాగ్రహారే కృత్య ప్రతిసంవత్సర మచ్ఛ ప్రతిభాగం సార్ధం నిష్కం కరం పరికల్ప్య యదతో న్యత్సిద్ధాయా పెండాయాభినవాదికం యచ్ఛ క్రీడఱకుల్క నామకం యచ్ఛ వణిగ్భ్యః పూర్ణోపజీవిభ్యచ్ఛ రాజగ్రాహ్యం తత్సర్వం పరిహృత్య సర్వకర పరిహారేణ దత్తమితి వీరచోడుని శాసనము EI V, 10 (శ 1024)

నిష్కరష *niskarasa* నిష్కర్షము నిశ్చయము *Settlement, decision* స్న ౧౧౫౬ ఫసలి బందరు రామయపట్నంలోను మీమరం ధర్మం నడిచేటందుకును తలాకు బయజారిలు పత్తె పువ్వుకు ఖ ౧కి రూపాయ నిష్కరష చేసినాము గనుక NI 4 (శ 1668)

నిస్తారకుడు (కుల) *nistārakudu (kula)* కులోద్ధారకుఁడు *One who preserves the succession of the progeny* స్వస్తి శ్రీమత్ తులు నూడ్ల బాదెయరట్టొడ్లు కొలనిస్తారకుండు (రేనాటి శాసనములు) SII. X, 598

నిస్సీమభూదానము *nissīmabhūdānamu* మేరలేని భూదానము *The unlimited gift of lands* స్వస్తి శ్రీ మన్నిస్సీమభూదాననిరతుండైన శ్రీపర్వతాన సోపానాలు నిమ్మిర్మించిన వేమాయరెడ్డింగారు NI Kandukur, 21 (శ 1330)

నీ

నీడ్లు *nīdlu* నీళ్లు, నీళ్లులు (ప నీరు బ నీళ్లు) *Water* వీరమరము నాళికేరపు చెట్లు ౬ ణ్టికి నీడ్లు పోయబెట్టిన చి ౬ SII V, 1268 (శ 1134)

నీరదపథము *nīradapathamu* ఆకాశము శూన్యసంఖ్యకు సంజ్ఞ *Sky Numeral zero* శాకాబ్దే శరవక్త్ర నీరదపథశ్వేతాంశుభి స్సమ్మితే SII IV, 68 (శ 1065)

నీరిమఱ్తులు *nīrimartulu* నీరునేలలు ఊడ్పుభూములు, *Lands fit for wet cultivation* వెల్లంటూరి త్రికోటీశ్వరదేవరకు హాలిబచ అర్చనలకు మట్టెనాయకు నిచ్చిన భూమి ఖ ౩ నీరిమఱ్తులు ౨ స్థానపతి ఈశాన సివిపణ్డితుల ఖ ౨ నీరిమఱ్తులు ౧ SII X 85 (శ 1049)

నీరుకట్టు *nīrukattu* చెరువునుంచి నీరు పొలాలకు వదలు కార్యము *Distribution of water from the tank for cultivation of lands* వీండ్లకు వుండె పఱ్వలు సన్నజీవాలున్ను పుల్లరి లేకుండాన్ను యిదేగాక వీండ్లతోపాటు చెర్వుల అంజీవని చేశే యీనాల్గు గ్రామాదలలో వుండ్డె వొడ్డెలు పుల్లరి మాత్రం లేకుండానున్ను మరిన్నా యీచెర్వుల కింది మాగాణిపొలం యావత్తుకున్నూ వీండ్లే నీరుకట్టువనిన్ని చూచేలాగ్ను నున్నూ NI Kandukur 48 (శ 1573)

నీరునేల *nīrunēla* ఊడ్పునేల *Land fit for wet cultivation* (1) ఈ గ్రామమందు ఎఱాప్రెగ్గడంగారి ప్రవృత్తి వెలిపొలము ఇరువుట్టి ఖ ౨ నీరునేల అఱకట్టను మఱుతు ఒకటి SII X, 73 (శ 1087) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట బేతరాజులకు ధంమార్ఘమ్ముగాను రుద్రెశ్వర శ్రీ మహాదేవరం ప్రతిష్ఠసేసి నివేద్యానకు పెట్టినది నీరు నేల మఱుతురు ౧ వెలిసేను ఖ ౩ గణపమదేవుల పెట్టంది నీరునేల మఱుతురు ౧ వెలిసేను ఖ ౧ SII IV, 933 (శ 1163) (3) ఇబోయున్కి ఉడపరెడ్డిపల్లి మున్మంద దేవరాగుడికడన నీరునేలమత్తు ౧॥ SII IV, 766 (శ 1198)

నీరుపట్టుమాన్యము *nīrupattumānyamu* నీరుకట్టువనికి నిచ్చిన మాన్యము పొలములకు వ్యవసాయము నిమిత్తము నీరుపంచు కార్యము నకై యిచ్చిన యీనాము *Grant of land for looking after the distribution of water for wet cultivation* యీ నాల్గుగ్రామాదులలో వుండ్డె వొడ్డెలు పుల్లరిమాత్రం లేకుండానున్న మరిన్నా యీ చెర్వుల కింది మాగాణిపొలం యావత్తుకున్నూ వీండ్లే నీరుకట్టు వనిన్ని చూచెలాగ్నునున్నూ యిందుకుగా మోపాటిపొలంలో నాగులభావిపడమటి బాడవ పట్టున్నూం౮ విత్తనాల పట్టున్ను మాచవరంపొలంలో పెద్దతూము దక్షిణం కట్టకింది నాకపట్టు ౮ విత్తనాలపట్టున్నూ జుమ్లా ఖం 1 ౮ విత్తనాల పట్టు నీరుపట్టు మాన్యంగానున్నూ నిష్కర్ష చేసి యిచ్చేలాగ్ను నున్నూ NI Kandukur 48 (శ 1573)

నీరుపొలము *nīrupolamu* వరిచేను *A wet land* గోప్పాలదేవరకు హావిబలి అర్చనలకు నంజారివసమున నీరుపొలము పుట్టిచెను వెలిసెను ౧౮ నాల్గుపట్టులాను NI Kavali 10 (శ 1109)

నీరువఱడు *nīruvaradu* పూతపోయు శాసనములో "పహిండి నీరు వఱడిన కొములు" అనగా బంగారు పూతపోయబడిన కాండలు అని అర్థము *Gilting Here it means the gold gilted staffs* శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకు పహిండి నీరువఱడిన కొముల వెంజామరలు ౨ SII, IV, 1190 (శ 1065)

నీలరత్నము *nīlaratnamu* నీలమణి *The sapphine* పొట్టునూరి ప్రోలునాయకుని కొడుకు సోముపడిరాయడు శ్రీనరసింహనాథుని సన్నిధి అందు తమకు పుణ్యముగా పెటిన నీలరత్నము ౧। ఈ ధర్మువు శ్రీవైష్ణవుల రక్ష (పాదాన్నీలరత్నం చ నిర్మలం) SII VI, 996 (శ. 1265)

నీలి *nīli* నీలిమందు *Indigo* ఉభయనానాదేశి వారు ఇచ్చిన ఆయము నీలి అందు మాడను రెండువీసాలు SII VII, 734 (*AD* 1228)

నీలిగొడుగులు *nīligodugulu* ఛత్రవిశేషము నీలిపట్టుగొడుగులు కావచ్చును *A kind of umbrella with black silk* మహాదేవ రకుం జిల్లేటి వైభోగాలు అన్నిన్నిం జెల్లించి నీలిగొడుగులూను ఇస్తిమి భారతి జయ, మార్గశీర్షము కారెంపూడి శాసనము (శ 1818)

నీళ్లపుల్లరి *nīllapullari* వ్యవసాయము నిమిత్తము చెఱువునుండి నీళ్లు సరఫరా చేయుటకు ఇచ్చు నీటిపన్ను *Tax for the use of tank water for irrigation* ధామెర తింమ్మానాఇనింగారు తెల్లంగడ్డచెరువు గట్టించ్చి గంగ్గాదేవిని శేఇంచ్చి ప్రతిష్టశేఇంచ్చి ఆదేవరకు తూప్పుర్తట్టున కుచ్చుల చేను ధారవోశి ఇచ్చిన ధర్మశాసనం యీచేనికి గాని చెరువుకు నీళ్లపుల్లరిగొని కాని యెవ్వరుధమ్మర్ణం దప్పినాను పాపానం బోవువారు NI Darsi 73 (శ 1509)

ను

నుయి *nuyi* నూయి కూపము *Well* ఊరి పడ్మటం జేయించ్చిన ఇట్టికనుయిని కలుగాడిని SII V, 213. (శ 1159)

నువ్వు *nuvvu* తిలసస్యము ఈ శాసనములో నువ్వుపంటపై విధింపబడు పన్ను సూచితము *Sesamum Here tax on the sesamum crop is indicated in the inscription* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కర్ణం పరాంతకో నృపతిః। నువ్వు పుట్టి ౧కి చి ౪ SII. IV, 1384

నువ్వుంచేను. *nuvvun cēnu* నువ్వుచేను నువ్వుపండుపొలము నువ్వు= ఉష్ణప్రాంతాల్లో పెరిగే ఒకరకము మూనె గింజల చెట్టు (వృ వ కో) *A field where sesamum is cultivated* దీనికి ఈశానమున నెల్లితోడి పుట్టయను దీనికి ఈశానమున నువ్వుంచేనియొద్ద గొంకమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

నూ

నూంటఇబ్బరు· *nūmṭaibbaru* (క ఇబ్బరు=ఇద్దఱు పురుషులు) నూట ఇద్దరు మనుజులు *One hundred and two persons* నూంట ఇబ్బర కున్ను పుణ్యంముగాను సాంగముగాను ఆచంద్రార్కర్కస్థాయి గాను భాస్కరలింగంకు దండంవెట్టి ఇచ్చిన ధర్మశాసనము SII X, 737 (శ 1448)

నూంటపడి *nūmṭapadi* నూటపది *One hundred and ten.* ఇఇద్దఱ వసాన పెట్టిన గొఱియలు నూంటపది ౧౧౦. SII VI,743 (శ 1850).

నూత్ననిధి *nūtnanidhi* నూతనముగా నిచ్చిన ధనము *A fresh payment of money* రాత్రి సెజ్జఅవసరమందున్న ఆలవట్టము పణిమారమ శ్రీకృష్ణనాయుని కొడుక్కు పిళ్లమహాసేనాపతికిని శ్రీభండారమందు నూత్ననిధి పెట్టినభండరకటు పహిండి యేనుమాడలకు ప్రసాదం కు ౧ SII VI, 1016 (శ 1824)

నూనియ *nūniya* నూనె నెయ్యి *Ghee or oil* దద్దపనాయకుని లంజియ మదుగుడిసాని వానమ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిద్దివియ ఒక్కొంట్టికి నక రమున గొల్లకొణ్డవ కామియ బోయణ్డు ఆచంద్రార్కర్ణము నూనియ నఅపంగలవాణ్డు SII V, 1083 (శ 1030)

నూనెదీపము *nūnedīpamu* నూనె పోసి వెలిగించెడు దీపము *Lamp lighted with oil* వంకేశ్వర దేవరకు అఖండం నూనెదీపాలు ౩ నాగేశ్వర దేవరకు అఖండం నూనె దీపం ౧ గాన్గ(లాచో)జుగానుగు దేవర దీపాలనూనె నడపువాండు SII X, 334 (శ 1178)

నూనెపెఱుక *nūneperuka* నూనెపెఱిక వర్తక వ్యాపారము నిమిత్తము ఎడ్లు, గుఱ్ఱములపై మోయించెడు నూనె మూటలు (పాత్రలు) *Oil brought on pack for sale in a market* శ్రీమతు ఎనమందల స్థలము పెక్కంద్రు శ్రీమతు గౌణీశ్వరదేవ మహాలింగ్గము అంగరంగ భోగాల కిచ్చిన మగమ క్రమ మెట్లన్నను నూనెపెఱిక వీసాలు ౨ SII IV, 935 (శ 1191)

నూనెబేహారులు *nūnebēhārulu,* నూనెవర్తకులు *Oil merchants* నూనె బేహారు తెల్లాను ఇచ్చిన అయము కడువ నిత్య బఱెడు మరె SII VII, 134 (AD 1228)

నూన్య *nūnya* నూనియ నూన్య నూనె నేయి *Melted butter ghee* నిత్యమున్ను దీపానకు నూన్య మాన ఒకటి SII VI, 1136 (శ 1296)

నూలమలగ *nūlamalaga,* నూలిమలగ ఎద్దుపై గంతతోడ తెచ్చిన నూలుగోనె *Cotton thread brought in a sack by bullock, a bullock load of cotton thread brought in a sack* ఉభయ నానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు నూలమలగల అందు గొఱివడాల మలగ లందు మలగ జాదిక SII. VII, 734 (AD 1228)

నూలిపర్వమహోత్సవము *nūliparvamahōtsavamu* (క నూలు హుణ్ణురె) శ్రావణపౌర్ణమి *Sravana July–August–the full moon is called Nulu-hunnive because on this day the ceremony is annually performed for renewing the sacred thread Janivar and in sanskrit-yagnopavita (K)* స్వస్తి శ్రీశకవర్షములు ౧౨౫౭ అగు నేటి యువసంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౪గు నాడు నూలిపర్వ మహోత్సవ పుణ్యకాల మప్పుడు శ్రీ శ్రీ పర్వతశిరోమణి శ్రీకుమారగిరి శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు SII X, 548 (శ 1257)

నూలు. *nūlu* నువ్వులు నూలూను మినులు బియ్యం ఆముదాలుంన్న యీమొదలైన కాయధాన్యములు NI Udayagiri 25.

నూవునేల : *nuvunēla* నువ్వులు పండెడు పొలము నువ్వునేల *A land or field in which sesamum is cultivated* శ్రీ విజయాదిత్య దేవరు నిరవద్యప్రోలివీట విజయంచేసియుణ్డి మల్లీశ్వరమహాదేవర పట్టనమున. ప్రజకు రాజరాజమర్యాద నిచ్చిన పత్రస్త శాసనస్థితి. మెట్టునేల వరినేల పుట్టి యొక్కంటికిం చిన్నములు నాలువును. నూవునేల పుట్టి యొక్కంటికి చిన్నములు SII IV, 1243

నూవులపెంట. *nūvulapem'a* నూవులు మొదలగు కాయధాన్యము లమ్మెడు వర్తకస్థలము *The market-place where gingely seeds etc, are sold* నూవులపెంట అందు స్వదేశిపరదేశిబేహారు లెల్లాను ఇచ్చిన ఆయాలు నూవులు గోధుమలు పెసలు వడ్లు జొంనలు మొదలుగా గల బుసిభండాలందెల్లాను భండిని మానెడు SII VII, 734 (శ 1228)

నృ

నృత్యగీతవాద్యాళివైభవము *nrtyagītavādyālivaibhavamu* నృత్య గీత, వాద్యములు మొదలైన భోగము *The enjoyment of dance, song and instrumental music* తిమ్మరాజుంగారు విద్యానగరము పెద్దఅంగడివీథి మైలసంతకు పడమటనుండే మాధవదేవరకు ఈ రంగ్గమం టపము అంకణాలు ౨౫ ఇరువయి అయిదు అంకణాలున్ను ఆగమోక్తా లైన నిత్యోత్సవాలయందుల నృత్యగీతవాద్యాళివైభవాలకు యోగ్య ముగాను సమర్పించెను SII IV, 248 (శ 1467)

నృపాలకచిహ్నములు. *nrpālakacihnamulu* నృపాలక లాంఛన ములు రాజచిహ్నములు *Signs of kingship* చూడుడు అడప, అందలము, ఆతపవారణము కాహళి పడియము

చం॥ అడపయు నందలంబు వివిధాతపవారణకాహళావళిం
బడియము నాదిగాంగల నృపాలకచిహ్నలు బుద్ధవమ్మచేం
బడసినవాడు నాయకసభామణి సిద్ధపనాయకాంకుండి
ప్పుడమిం దదీయ వీరభటపుంగ్గవు మనుమం డుదాత్తసంపదను
SII X, 89 (శ 1084)

నె

నెంచ్చనము *nemccanamu* న్యంచనము పల్లపుభూమి నివేశనము కావచ్చును *Low land or house site* ఇ బోఇనికి పెనుంగొండలోని వొజ్జవారి నెంచ్చనము యుత్తరాన మట్లనూరపరాజుగారి నెంచ్చనము తూర్పున పన్సంబటితివారి ఇలువట్టును SII V, 147 (శ 1222)

నెత్తురు. *netturu* రక్తము *Blood* ఈ కంభస్తితి నెత్చిన రాజు గర్గె నేని వారణాసి వేయిగవిలల వేవురు బ్రాహ్మల జంపి నెత్తురు ద్రావిన వారు SII X, 645 (శ 982)

నెత్తురువిద్ధ *netturuviddha* నెత్తురుకట్టు, నెత్తురుపెట్టు రక్తమాన్యము అను పేర్లు గల ఈనామ యుద్ధములోం జచ్చిపోయినవారి కుటుంబపోష నార్థముగాని, పరోపకారార్థము శరీరమునందు గాయములు పొందిన వానికిని, వాని కుటుంబమునకుంగాని, ప్రతిఫలముగా నీయంబడిన ఈనామ (ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము సం ౨ అమరకము) శ్రీ మన్మహామండ లేశ్వర కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడయరాజుల పడవాలు గొంకయ తమ తండ్రి చోడవ నాయనికిం దమతల్లి కట్టసానికి ధర్మ్మువు గానుం దమ నెత్తురువిద్ధను మ్రోంపఅను శ్రీచోడేశ్వరమహాదేవరకు గుడి యెత్తించి SII X, 172 (శ 1092)

నెమియించు: *nemiyimcu* నిర్మించు *To construct, to build* బెజయరాజు బెజయేశ్వరంబు గళశనిర్వహనంబు సేసి దిశ గుడ్డుం బ్రకా రంబు మటంబును నెమియించి ధర్మవరము శాసనము - భారతి-విభవ, చైత్రము

నెయ్యముడు *neyyamudu* నేఅముడు *The oblation of ghee* సింహాచలశాసనము నెయ్యముడు నరసింహాన మానిక ఏనుమానలు SII VI, 1167 (శ 1142)

నెరసమస్య *nerasamasya* పూర్తిపన్ను *Complete assessment* (1) కాంపులకు ౧కి పంన్ను నెరసమస్యనుంన్ బ్రంహ్మాలు శుభవాసులు తురకవార్కి కచ్చులి ౧కి పంన్ను అర్ధసమశ్యాను కాంపుల యెడ్లుపనులు కొల్చు నెర సమశ్యాను SII X 748, (శ 1499)

నెఱగద్యానములు *neṟagadyānamulu* ఘట్టివరహా పెద్దవరహా *The complete or full varaha* (1) శ్రీ భీమేస్వరమహాదేవరకు సోమగ్రహణ నిమిత్తమున వెలనాంటిగోకన పెగ్గాము సబ్బమ పెట్టిన కనకవలయ ౧ ణ్ణి నెఱగద్యానములు ౯౩ SII IV, 1224 (శ 1043) (2) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర బీరగొట్టమున కణ్టియ బయ్య రాజు శ్రీ మదణారామమున శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన సేనసం కల్య ౧ ణ్ణి నెఱగద్యలు ౪౫ SII IV, 1222

నెఱదీపము. *neṟadīpamu* అఖండదీపము *The perpetual lamp* వసిష్ఠగోత్రులైన తంబ్బినాయకు భార్య్యల కోళలమ్మ తన సంతానాభి వృద్ధిగాను మున్ను పెటిన అరదీపానపై గండలు ఆఱు మాడయు రెండు చిన్నాలుంగా నెఱదీపము ఒకట్టిటికి శ్రీభండరమున ఒడ్డు గండమాడలు ౧౨ ని ౫ అమ్మనజియ్యల సన్నిది ఆచంద్రార్కక్క స్తాఇగా చెల్లంగ్గలదు SII VI, 885 (శ 1210) శ్రీ మత్కోలచెంటి ప్రసన్నకేశవదేవ రకు శ్రీమతు దొంతలపాటి పోతపెద్దింగారు అరదీపము పెట్టినారము శ్రీమత్సేనాధిపతి యైన అన్నయంగారు అరదీపము పెట్టినారము ఈరెం డరదీపములును నెఱదీపముగా వెన్నెబోయునికి బెట్టినారము SII X, 386

నెఱపడి *neṟapadi* నిండుపడి *Full allowance of food* శ్రీ తంమ్మన జీయ్యన శ్రీ నరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను రాత్రి తిరువ జామున ఒకదొండ వనమాల చాతను శ్రీ బండారానను పద్మనిధి గండ మాడలు పదు (౾) పెట్టి నిత్యమున్ను నెఱపడిని రెండు కుంచాలు ప్రసా దము వృత్తిగా కొని SII VI, 765 (శ 1316)

నెఱసీమ *neṟasīma* మార్గము *Path, way* గ్రామసీమలు నైరు త్యతః కణ్ణఱమను నెఱసీమా ।- సప్తమవిజయాదిత్యుని రెండు నూతన తామ్రశాసనములు - ఆం సా ప ప సంపుటము ౨౪ సంచిక ౧

నెలపడి. *nelapadi* నెలకు సరిపడు నియమిత ద్రవ్యము *A measure or quantity of any article for consumption for a month* ఇ అఖండానకును ప్రతిమ ౧ సమర్పించెను ఇ అఖండన నేతికై మేంకలు నుఱు ౧౦౦ ను పొట్నూరి మల్లబోఇని కొడుకు గారబోయిని వసనను పెరెను ఇతనికిని కుడుజీతమున్ను పెరెను ఇతండు శ్రీ భండారమంద నెలపడి నెయి పడుతుములు కుంచాలు రెండు పోయంగలండు। SII VI, 760 (శ 1320)

నెలవీడు. *nelavīdu* రాజధాని *Capital,* ధర్త్తవాడ నెలవీట సుకసంకథావినోదములు (ఇప్తరు లోని శాసనము) SII X, 646 (శ 984)

నెలసంక్రాంతి *nelasamkrāmti* అయా నెలలో సంక్రాంతి దినము. సూర్యుఁ డొకరాశినుండి మఱియొక రాశిని ప్రవేశించిన దినము *The day on which the sun transits from one sign of the zodiac to another* ప్రతిమాసమున నెల సంక్రాంతి యందు శ్రీ కూర్మనాథుండు లక్ష్మీభూమిసహితులై గ్రామ ప్రదక్షిణము వేంచేసి అరగించె SII V, 1308 (శ 1158)

నెల్లి *nelli* ఒక విధమైన కూరాకు చెట్టు అగ్నిమంథము *Emblic myrobalam* దీనికి ఈశానమున నెలి(ల్లి)తోడి పుట్టయును దీనికి ఈశానమున నువ్వుంచేని యొద్దగొంక మ్రానును-వీరచోడుని పిఠాపురశాసనము EI V, 10 (శ 1024)

నే

నేడు : *nēdu* నాయడు ఒకబిరుదు శూద్రకుల పురుషనామముల తుదను ప్రయుక్తము *A suffix to the proper names of fourth caste* (1) నాదిండ్లకేతినాయుండు తమ తండ్రి భీమినేన్కిం దమతల్లియ ఆకాసాన్కి SII IV, 770 (శ 1177) (2) తమ అన్నలు కొఱ్ఱుపుపాటి ఎఱపోతినాయనికి డొంకెన మార్నేనికి SII IV, 765 (శ 1189) (3) వలంగ లేటి అన్నపనేండు SII IV, 782 (శ 1191)

నేతిదీపము · *nētidīpamu* నేయిపోసి వెలిగించెడు దీపము *The light for the burning of which the ghee is used* వంకేశ్వరదేవరకు అఖండము నేతిదీపం ౧ అఖండం మానెడిపాలు ౩ నాగేశ్వరదేవరకు అఖండం మానె దీపం ౧ SII X, 334 (శ 1178)

నేతిపడి . *nētipadi* ఒక నేతికొలమానము *A fixed measure of ghee* గొంటూరి వరువల మల్లిసెట్టి మల్లీశ్వర మహాదేవరకు అఖండదీపాన కిచ్చిన మోదాలు ౨౫ వీనిం జేకొని రామన బోని కొడ్కులు మానె బోయుండును ముత్తెబోయుండుం బుత్రపౌత్ర క్రమాన నిత్యమానెండు నేతిపడి నడపువారు SII X, 293 (శ 1168)

నేత్రువట్టము . *nētruvaṭṭamu* స్వాధీన పత్రము *Deed of owner ship* భీమనయు నితనిపెండ్లము వల్లెమయు చోండనాణ్టిలోని చోండతోణ్డనేల నేత్రువట్టగాం బడసిన ఎనిమిది పుట్లునేల SII. V, 1014

నేమాన . *nēmāna.* నేయిమానెడు, మానెడునేయి రెండుతవ్వల కొలది నేయి *A mana of ghee* త్రైలోక్యమల్లదేవరవర్ధిని నారాయణ భట్లు కుంతుఱు కుపమ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిఁ లోహపుదివియ యొక్కండికిం వనమున నిచ్చిన ఎడ్లు ౩౦ కి చిత్యపడి త్రిభువనాంకుశమునం బోయం గల నేమాన ౧ SII IV, 1010 (శ 977)

నేము : *nēmu* మేము *we* శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్య దేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు . తిరుమంగ్గయాళ్వార్ల కోవిలకు వేంచేశిన చరవులకున్ను యింతవట్టు కయింకర్యాలకున్ను నేము సమర్పించిన గ్రామాలు SII IV, 280. (శ 1478).

నేయఁడు : *nēyaḍu* నేడు, నాయకుడు అనుపదములకు పూర్వరూపము *The earlier form of nēdu or nayakudu* స్వస్తి శ్రీ మళయాధిపతి యయ్న చోడయరాజులు పడవాలు నడపనేయకు (నకు) అగ్రహారం బులతోడి పాడి యిచ్చి ఏడు వాడల పాలెపు శాసనము — (శ్రీ రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభి షేకసంచిక) (శ 940)

నేల . *nēla* దేశము రాజ్యపాలనా దేశవిభాగము *An administrative division* ఉదయగిరినేల గూబగుండాలనే గ్రామం దేవుని అమృతపళ్లకు NI Udayagiri 8 (శ 1456).

నేల. *nēla* పొలము *Field* ఇరవదియాదినాల్కు మఱున్తుల్లునేల EI XXVII, 42 B (600-700 *AD*)

నై

నైబురాణేదారి . *Naibuthānēdāri* (ప నాయిబ్ థానదార్) ఒక చిన్నపోలీసు ఉద్యోగి *A petty police officer* రాణేదారి అత్తామియ్య నైబు రాణేదారి అయిదరఖాలాంగారున్ను మల్కి వొడయలుంగారికి అరదాసు పంప నవధరించ్చిరి SII X, 745, (శ, 1542)

నైవేద్యకట్టడ · *naivēdyakaṭṭaḍa* దేవుని నైవేద్యము కొఱకై చేసిన నిబంధము ఏర్పాటు *An endowment made for the food offering to the deity* శ్రీకృష్ణదేవరాయలు శ్రీకాకుళ శాసనము యీ అయిదుగ్రామాలున్ను శ్రీ వల్లభునికి సమర్పించి యీ అయిదు గ్రామాల ఆయంవల్లాను శేశిన నిత్య నైవేద్యకట్టడ దద్యోదనం పళాలు ౪ అకాళప్రసాదం పళ్యాలు ౪ అప్పాలు ౨౦కి పళ్లం ౧ అతిరసాల పళ్లెం ౧ వడలి పళ్లెం ౧ యిడనకుడుముల పళ్లెం ౧ పప్పుకూర కూరలు నేయి పెర్గు పచ్చళ్లు ఊరుంగాయల తోడను ఆరగించ్చి పళ్ళెలు ౬౦ న్ని అనవాల ప్రసాదం పళ్ళెలు ౨ పెరసి ఆరగించ్చి పళ్యాలు ౨౪ డెబ్బళ నాలిగిట్టికి పళ్ళె ౧ కి అముతువడి న ౧-లెఖను కస్తూరి కర్పూరపరిమళ సహితగంధం పళాలు ౩ SII IV, 981 (శ 1440)

నైవేద్యభూమి *naivēdyabhūmi* దేవుని నైవేద్య వ్యయమునకై యిచ్చినభూమి *Land granted to meet the expenses towards consecration of food to the deity* శ్రీ మధుకేశ్వరదేవరకు వీరచోడదేవర నకరపువాడ పుర ఉరివాకిలి ఉత్తరము నాం డాచంద్రార్కస్థాయిగాం బెట్టిన నైవేద్యభూమి పుట్లు ౮। SII V, 1005 (శ 1024)

నో

నోము : *nōmu* వ్రతఫలము (మా ని) *The fruit of a religious obligation* ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు దేవి అక్కాసాన్కి నోముగా అర్జునదేవుండు ధారాపూర్వకము చేసి ఆ చంద్రార్కముగం బెట్టిన మడువాతను యూరుఒక్కండు SII IV, 1373 (శ 1197)

నోరు : *nōru* అన్యము *Mouth* దీనిం దెవ్వడు లేదన్నవాని నోర తొంక ప్రుప్పులు దొలు దీనికి విక్రితం చేస్తే వారుగంగకఱుతం గపిలలం బొడిచిన వారు NI Udayagiri 48 (శ 1174)

ప

ప. *pa* పక్షమునకు సంక్షిప్తాక్షరము *The letter of abreviation for fortnight* అన్యశాసనస్యాజ్ఞా విష్ణుకుండ్యధిరాజ్యానో దత్తా సం ౪౭వా ప ౭ ది ౭ శ్రీ॥- రెండవమాధవవర్మ ఈపూరుశాసనము EI XVII 21

ప. *pa* పట్టునకు సాంకేతికాక్షరము *An abreviation for pattu* పూంగినాంటి లోనం దనజీవితవర్గమైన అరమూర బ్రహ్మదత్తము గావించిన వరిపొలము వెంకన్న-సూర్యభట్లకు ప ౨॥ అన్యేభట్లకు ప౧॥ వీరిదేవన పెద్దికి ప ౧॥ ఎత్తిభట్లకు ప ౨ విరికొచురె పెద్దికి ప ౨ పోతెభట్లకు ప ౨ నాగదేవభట్లకు ప ౧॥ అప్పనభట్లకు ప ౧॥ దేవనభట్లకు ప ౧॥ నారాయణ భట్లకు ప ౧॥ NI Kandukur, 29 (శ 1132)

పంకణము *pamkanamu* ప్రేంఖణము పల్లకి *A swing, a palanquin* మండ్డల తంమ్మన్న సహస్రనామచర్చన చామరంబును, పంకణమును మరి ఘన సురంరియు భోగశేవల షోడశోపచార సమేతమైన పూజలు నల్పె మాన్యు డగుచు SII V, 1212 (శ 1180)

పంగ *pamga* పన్ను భాగధేయము దేవబ్రాహ్మణ వృత్తులపై దొరతనమువారు తీసెడి చతుర్థాంశ రూపకమైన పన్ను (శ ర) *A share, or a part, a share in coparcensary village A share of an individual* (*w*) *A pepper corn rent* (*B*) *For discussion* EI XXXIII, 7 (1) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర బల్లిచోడురాజు తన్నేలిన వృత్తి ఖ ౧ న ౧౦ ఇవ్రిత్తికి పంగాము లేదు SII X, 257 (శ 1188) (2) శ్రీ చెన్నకేశవ పెరుమాడ్లకు కొండురి నయంకుఅము ఊడ్లలోను రుద్రదేవనింగారు ఎల్లనాంటికిని పంగము మంనింస్తిమి SII V, 499 (శ 1238) (3) కాంపులకు పంగము పెట్టిన పలుపాపాలం బడువారు SII X, 539

పంగతప్పు *pamgatappu* పంగము చెల్లించనందులకు విధించు అపరాధము *Fine for default of payment of pamgamu* (1)కాకతిరుద్రమదేవి శ్రీ గోపినాథదేవరవ్రిత్తి బెలుకాంపులు ఎవ్వరుదున్నినాను పంగతప్పు పంగసుంకము పన్నుకానిక దిరిశెనము ఏమేరల వారూనూ ఏమీం గొనలేదు SII X, 422 (శ 1191) (2) స్వస్తిశ్రీ సకల సేనాధిపతి రుద్రదేవండు రాజ్యముసేయుచుండంగాను శ్రీమతు గొంగులపోచినాయుండు దుగ్య శ్రీ వంకేశ్వరదేవర అంగరంగభోగాలకు ఇచ్చిన వ్రిత్తి ఇచేలకు పంగతప్పు సులగసుంకాలు సర్వమాన్యం SII X, 482 (శ 1218)

పంగమాన్యము *pamgamānyamu* పంగముమాన్యము *Exemption from the payment of pangamu* (1) కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు ధర్మార్థముగాను ముప్పైనబోయి కదుపు ఒకటి దివ్యగాన.గులు రెండు పోతవరపుకాంపులు ధారవోశినది అమ్మకడ మాడవీసాము ఇవ్రిత్తులకు పంగమాన్యము SII X, 527 (శ 1241) (2) ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజునకుం బుణ్యముగాను యుప్పంబ్రాలూరి చెన్నకేశవదేవర పెరుమాళ తిరువిడయావములు యముదుపడి చోతుపాళకు పంగమాన్యముగా విడిచె SII X, 540 (3) కారెంపూడిమూరేశ్వరదేవరవ్రిత్తి ఖ ౮ పుట్లసేను పంగసర్వమాన్యము SII X, 520 (శ 1280)

పంగాయము *pamgāyamu* పంగశుల్కము *The payment of pangamu* శ్రీ మల్లినాథదేవరకు ననాది సంసిద్ధమును జెల్లుచునున్న వ్రిత్తి కుంటలు ౨౨౦ ఆదేవరత్తికి పంగాయములు లేవు NI Ongole, 82 (శ 1197)

పంచ *pamca* అయిదు (సం పంచన్) *Number five* అష్ట పంచ యుగత్రైకసంఖ్యాసంయుతే నృపశకస్యవత్సరాః NI 15 (శ 1258)

పంచకరణాధిపతి *pamcakaranādhipati* ఒకానొక పదవి అయిదు ప్రభుత్వశాఖలపై ప్రధానోద్యోగి *Head of five departments (not known)* శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవర అఖండదీపానకు స్వస్తి శ్రీమతు పంచకరణాధిపతి మాధవదేవండు మాకొడుకు కనారదేవనికి పుణ్యముగా ఇచినమోదాలు ౫౦ SII X, 246 (శ 1180)

పంచదివెహరణ. *pamcadiveharana* ఉద్యోగవిశేషము *A kind of supervisory office* శ్రీనారసిహ్యనాథుని భోగపరీక్ష కళింగపారీక్షపాత్ర ధర్మదాన జీయన అదికారమందు శిష్టుకవు మహాసేనాపతి పాంచు ప్రకరణ పంచదివెహరణ విద్యమనమున సంప్రదాయము తంత్రసానికి SII VI, 751 (శ 1298)

పంచపర్వాలు: *pamcaparvālu* అష్టమి, చతుర్దశి, పున్నిమ, అమావాస్య, సంక్రాంతి అను పంచపర్వములు *The eighth, fourteenth, full-moon day, newmoonday and the day of the transit of the sun from one sign into another* పంచపర్వాలకు మాపేరిట పెటిన అగ్రహారం వీధిలోకి రఘునాయకులు వేంచేశే టందుకు గ చరువు ఆంగాళ్మాలవు టాస్తిలోనం శేచక్రాలు గాక నిలిచినఫలం అగ్రహారం చేస్తిమి గనుక। SII V, 874 (శ 1542)
చతుర్దశ్యష్టమీచైవ అమావాస్యా చ పూర్ణిమా।
పర్వాణ్యేతాని రాజేంద్ర రవి సంక్రాంతి రేవచ॥ (*A*)

పంచప్రధానులు. *pamcapradhānulu* మంత్రి, పురోహిత, సేనాపతి, యువరాజ, దౌవారికులను పంచప్రధానులు *Councillor, family priest, commander, heir apparent and doorkeeper* "శాసనసాజ్ఞప్తిః పంచప్రధానాః" EI V, 10 (శ 1024)

పంచభాగి. *pamcabhāgi* అయిదు భాగములు పొందినవాడు *Person who gets five shares* కాకతీయగణపతిదేవుని ఇదుపులపాటి గ్రామాగ్రహారశాసనము — అనేన శాలంఘ్యాయనగోత్రాయ। రుద్రనాయః పంచ్ఛభాగీ SII X, 248 (శ 1181)

పంచమహాపాతకములు *pamcamahāpātakamulu* అయిదు మహాపాతకములు *Five great sins* బ్రహ్మహత్య, సురాపానము, దొంగతనము, గురుతల్పగమనము, అట్టి పాతకము లొనర్పువారితో సంసర్గము *Killing a brahmin, drinking intoxicating liquors, stealing gold, committing adultery with the wife of a teacher, and association with any one guilty of the above sins* దీని నరియింప్పక విఘ్నముసేసినవారు పంచ్ఛమహాపాతకము సేసినవారు SII IV, 1175, (శ 1061)

పంచమహాభూతములు *pamcamahābhūtamulu* పంచభూతములు భూమి, తేజము, నీరు, గాలి, అగ్ని అను అయిదు మూలపదార్థములు *The five elements earth, ether, water, air and fire* ఇటు పంచ్చమహాభూతాలు సాక్షిగాను ముప్పయిమూడుకోట్లదేవతలు సాక్షిగాను వ్రాయించ్చిన శిలాశాసనము NI Kandukur,48 (శ 1578)

పంచమహాశబ్దములు *pamcamahāsabdamulu* అయిదు ముఖ్య వాద్యధ్వనులు అయిదు ముఖ్య కార్యస్థానములు అయిదు వాద్యములు (1) శృంగము (2) మృదంగము (3) శంఖము (4) భేరి (5) ఘనము అయిదు ముఖ్య కార్యస్థానములు (1) మహాప్రతిహారి (2) మహాసంధివిగ్రహి (3) మహాశ్వశాలాధికారి (4) మహాభాండాగారాధిపతి (5) మహాసాధనికుడు *The five great instruments which are (1) horn (2) a tabret (3) a conchshell (4) a kettle drum (5) a gang The five karmastanas are (1) The superintendent of king's chamber (2) Minister of peace and war in forein affairs (3) The superintendent of stables (4) treasurer (5) commander of forces* స్వస్తి సమధిగతపంచమహాశబ్ద మహాసామన్తాధిపతి మహాప్రచణ్డదండనాయకం శ్రీమన్మహాప్రధానం భావప్రెగ్గడ SII IV, 811

పంచమహాస్థానములవారు. *pamcamahāsthānamulavāru* అయిదు ముఖ్యకార్యస్థానాధిపతులు (1) మహాప్రతిహారి (2) మహాసంధివిగ్రహి (3) మహాశ్వశాలాధికృతుడు (4) మహాభాండాగారాధిపతి (5) మహాసాధనికుడు *The five great karmastanams –(1) th superintendent of king's chamber (2) the minister of peace and war on foreign affairs (3) superintendent of stables (4) treasuror and (5) the commander of forces* చక్రగొట్టమునంగల రాచకొడుకులు నాయకులుం పంచమహాస్థానములవారును మేల్పాకాఋచేనలు ఇచ్చిన మర్యాద SII X, 650

పంచమి *pamcami* శుక్ల, కృష్ణపక్షములం దయిదవతిథి *The fifth lunar day of a lunar month* విజయరాజ్యే దశమే సంవత్సరే శ్రావణ్యాం శుక్లపక్షే పంచమ్యాం గౌతమగోత్రాయ EI XXIV, 14

పంచలోహాధిపతులు : *pamcalōhādhipatulu* అయిదు లోహముల అధిపతులు బంగారు, వెండి, రాగి, తగరము, సీసము అను అయిదు లోహముల వర్తకులు *The merchants who deal in the five metals viz gold, silver, copper, tin and lead* ఏకాంగవీరులున్ను ప్రౌఢవీరులు కార్యవీరులున్ను దిశావలయండమంకపరివజితులును పంచలోహాధిపతులు SII IV, 972

పంచలోహాలబేహారము. *pamcalōhālabēhāramu* పంచలోహముల వర్తకము బంగారు, వెండి, రాగి, తగరము, సీసము అను పంచలోహముల వర్తకము *The trading in five metals. vig gold, silver coper, tin and lead* శ్రీ పంచలోహాల బేహారమును ఆడెడి నఖరంము సోమనాథదేవరకు HAS. 13-11

పంచవక్త్రకోహళి: *pancavaktrakōhali* శివాలయములో లింగమునకు పెట్టు మస్తకాభరణము లింగమునకు నాగాభరణ ముండును అది లింగమునకు చుట్టునుండి లింగముపైకి ఐదుముఖములలో నగము ఛత్రాకారముగ నుండును లింగమునకు తగులకుండ పైభాగమున పెట్టిన మస్తకాభరణము *A kind of five faced ornament* యి నరసింహ్వదేవ చక్రవర్తుల్లే ఈదినమందును ధర్మలింగానకు పంచవక్త్రకోహళి భంగారానం జేయించి సమర్పించిరి SII VI, 667 (శ 1384)

పంచవారము. *pamcavāramu* ప్రభుత్వము విధించిన ఆరవవంతు ధాన్యాదిరూపక మగు పన్నులో నైదవవంతు వసూలు చేయుటకు సంబంధించిన యొకసంఘము *"Pancha-vari, the meaning of which apparently is similar to that of the more common pancha-kula"* EI V, 16 E *A committee concerned with the realisation of revenue in kind to the king on certain classes of lands amounting to five shares (pancha-vara) out of the six of the entire assessment* EI XXIII, 4 యత్పుత్రపౌత్రాశవటవో వారగోష్ఠిషు వాగ్మినః పంచవారీం సమాపయ్య సంపూజ్యంతే మహాజనై ః॥ Masulipatam Plates of Chalukya Bhima-II EI V, 16-E

పంచశారసి(శి)కిల: *pamcuśarasi(śi)kila* ఆభరణ విశేషము *An ornament* అఖండదీపస్తప్రతిమను పెట్టి ఈదీపనకు పక్షై మోదాలు పెట్టి నారు గుహిశారకివనమున నెయి నడపను పంచ్చశారసికిల ౧ ముత్యాల సరా ముక॥ "ముక్తాహారత్రయం చాపి హైమం శికిలపంచకం" SII V, 1227 (శ 1268)

పంచహాణంవారు *pamcahānamvāru* వడ్రంగి, కమ్మరి, కంచరి, కంసాలి, కాసె అను అయిదుగురు *Carpenter, blacksmith, brazier, goldsmith ana stonecutter* దేశాల పంచ్చాహణంవారు రామయలింగమునగరి పనిపాటలు చేసి అందుకు కాళ నురానరికి పన్నుగూడు ఆచంద్రాక్కలముగాను మానిరి SII V, 158

పంచాచార్యదేవకర్ములు *pamcācāryadēvakarmulu* దేవునిసేవకులగు పంచాణనంవారు *The five artisan classes who are the servants of the temple* పంచాచార్య్యదేవకర్ములలము ముడిగొండ చోడబ్రహ్మమారాయంచే సాలాభోగమునకు రాజరాజమాడలు ముప్పదియుం జేకొని SII VI, 200

పంచాదులు *pamcādulu* పంచహాణమువారు *The five artisan classes* శ్రీసింహగిరి అధికారులు వరదగిరి శ్రీపాదములు సమస్త పంచాదులున్నై నిర్ణయించిన శిలాశాసనము SII VI, 1179 (శ 1228)

పంచామృతము *pamcāmrtamu* ఆవుపాలు, పెరుగు నేయి, తేనె బెల్లము లేక పంచదార కలపిన ద్రవపదార్థము *The mixture af five nectaarious substances of (1) milk (2) curd (3) ghee (4) honey and (5) sugar* అభిషేకమున పంచ్చామ్రితమునకు వ ॥ SII V, 1249 (శ 1215)

పంచారామములు: *pamchārāmamulu* అయిదు ఆరామములు (చూడుడు ఆరామము) అవి ద్రాక్షారామము, కుమారారామ మను చాళుక్యభీమవరము, క్షీరారామ మను పాలకొల్లు, భీమారామ మను గుణుపూడి భీమవరము, అమరారామ మను అమరావతి- అను ప్రసిద్ధశివక్షేత్ర

ములు *The five aramas viz Draksharamam, Bhimavaram palcole Gunupudi Bhimavaram and Amaravathi the, sacred places of Siva worship* భీమాపురము డాకరేమి పాల్కొలను ద్రాక్షారామపురి శ్రీమదమరడాలు యను నంద్రధరణి పంచారామముల మహాదేవరలకు బుద్ధదేవరకును తేంబ్రోల నమ్మహాసేనునకును SII IV, 949 (శ 1068)

పంచ్ఛేరవిగ్రహాలు *pamccabhēravigrahālu* ధ్రువబేరము, కౌతుకబేరము, బలిబేరము, స్నపనబేరము, ఉత్సవబేరము అను అయిదు విగ్రహములు *The five forms are the immuvable mula vigraha, the small idol used for archana and bath or abhisheka and used also for the enjoyment of pleasures, the small idol that offers food to subordinate entities, the idol which is constantly present in the temple and the medium sized idol which is used for processions* యీదివ్య తిరుపతిస్థలమందును మాశేవకుండయిన సెట్టి వల్లభసెట్టి కుమారుండు పాపి సెట్టింన్ని అధికారము వెట్టి మేము యజ్ఞందిరుమలరాజయ్యదేవదామహా రాజులుం గారికి పుణ్యముగాను సేయించిన శేవలు కోనేరు దేవుళాము మండపప్రాకారాలు గోపురాలు పంచ్ఛేరవిగ్రహాలు దివ్యాభరణాలు తేరులు మొదలైన దళవాహనాలు SII IV, 709 (శ 1480)

పంటభూమి *pamtabhūmi* పంటపొలము వరిపండుచేను *A paddy producing field* కోనమమ్మడిరాజు మహాదేవి రాజాదేవి శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకు నుత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమునం బెట్టిన యఖణ్డవర్తిక లోహదణ్డుదివియ ౧కి నాచంద్రార్కంబము నెయి నరియించువారు యినుపవడ్లు ౩౦ దీనికి చెలు వృత్తిపడియకు యిలుపట్టు (౨)౫ పంట్టభూమి ఖ ౧ SII IV, 1156 (శ 1057)

పండితవారము *pamditavāramu* గురువారము *Thursday* నేంటి జ్యేష్ఠ కృష్ణ ద్వాదశియు పండితవారమునాణ్డు SII VI, 885 (శ 1210)

పండితుడు *pamditudu* విద్వాంసుడు బ్రాహ్మణనామాంతబిరుదము *A learned person The suffix to the names of brahmins* వీనిం తేకొని పదువన పండితుల కొడుకు పెమ్మార్యడి పండితులు రు ౩౨ గోకన పండితుల కొడుకు సబ్బనపండితులు SII VI,183 (శ 1078)

పండ్యాణి: *pamdyani* పండావాని భార్య పండా యన ఓఢ్రజాతి బ్రాహ్మణపూజారి *The wife of a panda - an oriya brahmin priest* శ్రీవర్ధనపురమున శ్రీరామపండితుల భార్యాయ ఉయ్యన్న పాండ్యాంణి శ్రీవర్ధనపురాగ్రస్య శ్రీరామవిదుషస్సతీ। భార్యాయ ఉయ్యన్నపండ్యాణీ తంబికనాయకస్సుతా। SII VI,967 (శ 1226)

పంద్రెండుబారలుండెడుఘడ *pamdremdubāralumdedughada* ఒక కొలప్రమాణము పంద్రెండుబారల పొడవుగల గడ లేక కొలతబద్ద *A staff of twelve cubits of length used for measurement of any area* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర గణపతిదేవమహారాజులకు ధర్మార్థమము ఆదేవునికి హవిబలిఅర్చనలకు నిచ్చిన క్షేత్రము పంద్రెండుబారలుండెడుఘడ NI Ongole, 86 (శ 1161), (2) NI. Ongole, 89 (శ 1176)

పందిఉత్సవము *pamdiutsavamu* దేవాలయములలో సంవత్సరమున కొకసారి జరుపు ఉత్సవము మహాఖేటక ఉత్సవము *A mahakhetaka festivel A kind of annual festival performed in temples* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు పిట్టమకొడుక్క మడపలి దూంకాండి యైయిన మగధరాయతేబ్రోలునాణ్డం దనరట్టడికమున నర్విసంవదల తోడం మహాదేవరకు పందిపుత్సవమున వెలంగ్గకువరియటిసిరలకు లోపుంగావలసెడి పడిక అగణ్డులోపుగా నిచ్చితిమి SII IV, 1250 (శ 1044)

పందుము: *pamdumu* పదితూములు ఠకాథకి *A measure of ten tuns* విట్టలనాయుండూను గోకినాయుండూను ఆకుమూండి జీకాల పొలములోన గోపాళదేవరకు పెట్టిన క్షేత్రము పందుము। SII X, 377

పండె *pamde* బంటు *A servant, an armed attendant* ఈ యఖణ్డవర్తిదీపమునకు చోడగంగ్గవంశె యైన బందినిగామ తెలికిపెద్దిపోతి నాయకుణ్డును ఎఱియమ నాయకు శెరసినకాంపు లాచంద్రార్కంబము నెయిపోయంగలవారు SII V, 1051

పంపు *pampu* పంపకము దాయావిభాగము *Division of property* నారపరాజు బిడ్డలూను అప్పలరాజు బిడ్డలూం దమలో బ్రిత్తులు పంచిన భంగ్గి రామాపురము రెండు గుడ్లూరినారపరాజుకొడ్కులు భాగంటి రెండు గుత్తో అప్పరాజు కొడుకులు తిక్కన మాలోం బప్పునేండు NI. Nellore, 30 (శ 1190)

పంపు. *pampu* ఆజ్ఞ, నియోగము *Order, authority* మలయ సూరపరాజు పంప్పున శ్రీవీరభద్రేశ్వరమహాదేవర స్థానాధిపతులుం బూజారులుం కరణకమ్మిణికింగ్గాను ఆకుమ్మఱకొనకు ఇచ్చిన సాసననిబన్ధనము SII X, 194 (శ 1088)

పంపు. *pampu* భూమి పొలము భాగవిశేషము *Field, the share of field or land* శ్రీభావనారాయణపెరుమాళ్ళకు చింతలంపూడి కాచన్నంగారు తమతండ్రి కృష్ణమరాజుంగారికిన్ని విన్నమదేవులంగారికిన్ని సుకృతంగాను। మాచిరెడి వంపులోం గల క్షేత్రం జేపటితిరుబోనాన్కై ఆక్షేత్రమున్ను వశెమున్ను దేనువున్ను సమర్పించిరి SII V, 29 (శ, 1824)

పకాళం *pakālam* నీరుకలిపిన అన్నము ఓగిరవిశేషము *A kind of cooked food* కృష్ణదేవరాయలు సింహ్యాంగిరి అవనికినడచే బోగ బిహాణం। నైవేద్యానకు బియ్యం పుటి ౧ పకాళం తూ ౨ SII VI, 695 (శ 1441)

పకీరు: *pakīru* (వ ఫకీర్) తురకబిచ్చగాడు *A mohammadan mendicant* కరణీకవర్తన ౫౦ రాజుకు గోన౧కి కాసు౧ పకీర్ల అన్నవస్త్రాలకు నూలు వేయించను చలివెందిరులు పెట్టించను మొదలైన ధర్మాలకు గోనె౧కి కాసు౧. SII X, 753 (శ. 1622)

పక్కెలపుట్ట. *pakkelapuṭṭa* పిచులవృక్షసమూహము *A pack of tamarisk trees* ఆగ్నేయం కృష్ణరాయపట్ణ ముతుకూరు మామిడి పూడి సంధు పక్కెలపుట్ట NI 14 (శ 1471)

పగ్గము. *paggamu* రజ్జువు త్రాడు *A rope* (భూమిని కొలుచుటకు ముప్పది యెనిమిది మూరలు పొడవు గల త్రాడు విధింపబడినది *Here a standard rope of thirty eight cubits is fixed for measuring land*) పొలం కొల నిన్నఁయం యీ పిడిమూర కమ్మిని పగ్గం ౧ కి ముప్పయి యెనిమిదింటి లెఖను గ్రామాలు ౧౬ టికి చక్రవలయాకారం గాను కొలవగాను అఱపొలము SII X, 748 (శ 1499)

పచుమంత్తాడువారు *pacumanttāḍuvāru* అనవోతాయరెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరిరెడ్డింగారు ప్రథివిరాజ్యము సేయుచును చొక్కన సింగ్గనంగారిని తంగ్గెడ యేలంబెట్టినను శ్రీనరసింహ్వండు చొక్కన సింగనంగారికి సంనిధైతేను శ్రీనరసింహ్వునికింని గరుడాడువారికింని పచుమంత్తాడు వారికింని కలుతిరుముట్టలు గట్టించ్చి SII X, 565 (శ 1818)

పచ్చ *pacca* ప్రకాశమానమగు ఒకవిధమైన నాణెము *A bright coin (B)* ఆభంగారుసహితముగా గండఎత్తుగద్యాలు ౨౪ రు ౮ పాది ౨ పచ్చలు ౧ గుజాము ౧ SII V, 1216,

పచ్చపట్టు *paccapaṭṭu* ఆకుపచ్చ లేక పసుపు పచ్చని పట్టు *Green or red silk* ఉభయనానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు పచ్చపట్టందుకోడె వాడిక SII VII, 734 (1228 *AD*)

పచ్చారిమాను *paccārimānu* ఆరెచెట్టు భేదము పచ్చారె చెట్టు, *Dalbergia paniculata Banhenia spicata (B)* దక్షిణపు వొడ్డున ముష్టిమాను క్రిందను రాయి ఆరాతికి దక్షిణం యర్రచేలల్లో మొద్దు పచ్చారి మాను NI, GP 9, (శ 1608)

పచ్చిపాలు. *paccipālu* కాచనిపాలు *Milk which is not boiled* నిత్యపడిగాను శ్రీనరసింహనాథదేవరకు అమృతమడికీ। పచ్చిపాలు కారా మాడి కుంచ్చాన పదింటికిన్ని అర్ధఁవటముగానుకుంచ్చాలు ౫। SII VI, 1000 (శ 1229)

పటానాయకుడు *paṭānāyakuḍu,* ఓఢ్రదేశమండలి ఒకానొక చతుర్థ కులజుడు *Patnaik, a fourth caste in the Orissa state* శ్రీ దుగఁవరప్రసాద శ్రీకరణపటానాఅక గతేన్వరమహాసేనాపతి కొడుకు శ్రీకరణలింగంమహాసేనాపతి SII VI, 970 (శ 1846)

పటిక: *paṭika* (త. పట్టి) భూపరిమాణవిశేషము *A kind of land measure* కామేశ్వరదేవరకు నివేద్యానకుం బెట్టిన వెలిపొలము ఖ ౧ నీరునేలమత్తుఁ ౧ విడెనకు నీరునేల పటికండు భోగమువారికి వెలిపొలము ఖ ౨ వీరికె నీరునేలపటికండు అఖండదీపానకు వెలిపొలము పెద్దవ్రోతె బోయివికిం బెట్టింది ఖ ౧ వీరికి దీపానకుం బెట్టిన గొఱ్ఱులు ౨౫ SII X, 408 (శ 1188)

పటీదానము: *paṭīdānamu* వస్త్రదానము. అన్నదాన వస్త్రదానము లకు పాత్రాపాత్ర విచక్షణము లేదు. క్షుధార్తులు, వస్త్రహీను లెవరైనను ఈ రెండు దానముల కర్హులు

అన్నాచ్ఛాదన దానేషు పాత్రం నైవ విచారయేత్ ।
అన్నస్య క్షుదితం పాత్రం వివస్త్రో వసనస్య చేతి॥

The gift of clothes, in the case of gift of food and clothing the only consideration is whether the receiver is hungry or in need of clothes and not caste or other qualities (History of Dharmasastra Vol II, Part II, P_846) గోదానం గేహదానం వివిధవరపటీదాన మంబుప్రదానం రత్నచ్ఛత్రప్రదానం HAS 13-50. (శ 1198)

పటు (పట్టు) *paṭu (paṭṭu)* పట్టు వాసస్థానము, ఇల్లు *Residence, residential house* విజయాదిత్యుని పాంబఱ్ఱు శాసనము - పాంబఱ్ఱు నారు గ్రామస్య అస్యక్షేత్రద్వయస్య పూర్వతః బడిరాజుల మజ్జయ పటు IA VIII, 73

పటుండలగోత్రము *paṭumdalagōtramu* ఇదియొక ప్రాకృతవైశ్య గోత్రము *The lineage of the vaisya caste* పటుండలగోత్రము బహఁరి కోనరిసెట్టి కొడుకు చంగప్ప తమతండ్రి కోనేరిసెట్టికిన్ని పుణ్యంగాను NI Nellore, 36

పటుక. *paṭuka* ప్రధాననగరము *Capital* చిర్వలియ పటుకాను రేనాణ్డేలుచు EI XXVII, 42-F (600_700 *AD*)

పటువ *paṭuva* పాలుపెరుగు పోయుటకు తగిన పాత్రము *A vessel to pour milk or curd* ప్రతాపార్జునదేవరాయలు – ఈ మోదా లకు నిత్యోగం పెటింది పెరుగు వాలుగు పటువలున్ను SII VI, 966 (శ 1848)

పటేలు *paṭēlu* (మ పటేల్ హిం పటేల్) గ్రామాధికారి *The head managing officer of a village (M)* చక్కబండివారిరెడ్డి పట్నరెడ్డి హెలిరెడ్డి పటేలు బొచ్చిలొంకల తిప్పారెడ్డి తె శా సం 1- ౩ శా 4 (శ 1467)

పట్ట *paṭṭa* దూలము *Beam* తిమ్మిసెటి కొడుకు పుల్లిసెట్టి అప్పరు సింహ్యద్వారాన లోపలి కోవరగప్పు పట విరిగితేను అవట్టతివిచి క్రొత్తా పట్ట పెట్టించెను SII VI, 926 (శ 1486)

పట్ట: *paṭṭa* (క పట్టికె) కంఠాభరణము *A kind of neklace (K)* శ్రీ పుటనాంథునికి (పుట్టనాథేశ్వర) బసుదేవు సమప్పిఁంచిన బంగారు పట్టలు యీపట్టం ఆచంద్రాకఁస్థాయిగా వుండును NI Nellore, 37

పట్టకారుడు. *paṭṭakāruḍu* పట్టువస్త్రములను నేయువాడు పట్టసాలి వానిపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *A weaver of silk cloth A tax on the person is indicated* (చూ ఆపణము) *See āpanam*

పట్టడాలు *paṭṭaḍālu* పట్టువస్త్రము *Woven silk cloth* నిత్యమై సేవంతిపువులు వేయించి పట్టడాలు జాదులు. SII, V, 110 (శ 1289)

పట్టణము. *pattanamu* సముద్రతీరమున నుండెడు నగరము *A sea coast town* విశాఖపట్టణ మైన కులోత్తుంగచోడపట్టణము SII X, 211 (శ 1112)

పట్టణస్వామి *pattanaswāmi* కులవివాదములను దీర్చు మధ్యస్థుడు వర్తకగణాధ్యక్షుడు *A headman among some of the castes who acts as arbitrator in disputes A head of a merchant guild* స్వస్తి సమస్తభువనవిఖ్యాత పంచాశతవీరశాసనలబ్ధానేకగుణ గణాలంకృత సత్యశౌచాచారచారుచరిత్ర నయవినయ విపులవిజ్ఞాన వీరభద్రరాజ్య సమయధర్మప్రతిపాలకులైన అలంపూరిముమ్మడిబ్రంమ్మి సెట్టి పట్టణస్వామి రవిలిసెట్టి బ్రంమ్మిసెట్టి HAS 13-55 (శ 1221)

పట్టపునెలవు *pattapunelavu* పట్టము+నెలవు పట్టము=రాజ్యము నెలవు=స్థానము రాచవీడు రాజు నివసించునట్టి ప్రధాననగరము *Capital* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర నంగనాటి మంగిరాజులు పొత్తపి నాంటువట్టపునెల వైన పొతడ మార్లెల్లపూండి తూర్పున నం శెట్టినఊడువు భూమి రెండు పుట్లు SII VI, 1187 (శ 1100)

పట్టబంధము: *pattabamdhamu* రాజ్యాభిషేకకాలమున నొసటకట్టెడు పట్టెబంధము *Tiara, insignia bestowed at the inauguration of a king* తస్యాగ్రసూను రమ్మరాజ స్తద్వర్షాణి । తత్సుత విజయాదిత్యం కృతకంఠికా పట్టబంధాభిషేకమ్॥ EI V, 16 (E) (934-945 AD)

పట్టభద్దుఁడు. *pattabhaddudu* పట్టబద్ధుడు పట్టభద్రుడు పట్టాభిషిక్తుడు *Person who is anointed or installed* స్వస్త్యనేకసమర సంఘట్టనోపలబ్ధవిజయలక్ష్మీసమాలింగితవక్షస్థల భువనత్రినేత్ర శ్రీమత్ వద్యయుంబమహారాజు సకవర్షమ్మ గగగ గగు నేండు ప్రిథివిరాజ్య పట్టభద్దుణయి(న్) SII X, 636 (శ 894)

పట్టము. *pattamu* పట్టమహాదేవి *The queen* కందూరినల్లభీమదేవ చోడమహారాజుల పట్టము థెన్నమహాదేవులు HAS 19-27

పట్టము *pattamu* పట్టాభిషేక సూచకముగ నొసట గట్టెడు పట్టము *A frontlet or fillet with golden tablet with which a king is decorated at coronation* కుసుమాయుధుణ్ణు గన్నరబల్లహు నిక్కన్త ప్రాప్తంబయ్య రనమద్దకత్తియం దనభుజవీర్యబలపరాక్రమంబున నెచ్చి కత్తియం గట్టి పట్టం శెత్తి ఖడ్గసహాయుడై నేల యెల్లం గావం బూని APGAS 9 2

పట్టము: *pattamu* పట్టాభిషేక కాలమున నొసట గట్టెడు పట్టె, పట్టాభిషేకము *A frontlet of authority, a sign of coronation tied round the forehead* పట్టంబు గట్టిన ప్రథమంబునేణ్డు । బలగవ్వణం బొవ్వంగ శైశేచిసేన । పట్టంబుగట్టిఋ్ఱు ప్రథమణ్డరంగు బఋ్చిన సమత్త పడువతోబోయ EI XIX, 47 (శ. 770)

పట్టశాల: *pattaśala*, (క పట్టశాలె) *A temple, a shrine* వరమే కుండు హరిబుద్ధ స్వరూపుం డై యసురవరుల వచించుతనా। హరి యనియె పట్టశాలం । తిరముగ బుద్ధప్రతిష్ఠ సేసితి భక్తిన్ । HAS 73-56

పట్ట(స)సాహిణి. *patta(sa)sāhini* ప్రధాన అశ్వదళనాయకుడు అశ్వదళనాయకమునకు నియోగింపబడినవాడు *A formally installed and a chief leader of cavalry* (1) శ్రీమతు సకలసేనాధిపతి పట్టసాహిణి బొప్పయదేంవండు SII V, 205 (శ 1182) (2) శ్రీమతు సకలసేనాపతి పట్టసాహిణి పదిరముబొప్పేశ్వర శ్రీమతు రుద్రదేవమహారాజుల దివ్యరాజ్యసంవత్సరములు SII X, 398 (శ 1188) (3) శ్రీమతు కాకతియ్య రుద్రమహారాజుల పట్టసాహిణి బాడిగంన్నయ్య నాయంకులు SII V, 421. (శ 1190)

పటానమహాదేవి *pattānamahādēvi* పట్టపుదేవి *The queen* శ్రీ మదనన్తవమ్మదేవర పట్టానమహాదేవి కలింగమహాదేవి యైన తెయంగొణ్డచోడియంవారు SII IV, 1194 (శ 1050)

పట్టి *patti* (క. పట్టి) పట్టిక నివర్తనము *A land measure equivalent to a nivartanamu* బొల్లిపెద్దింగారికి చేను రెండుపట్ల ౨ యారఅప్పనంగారికి చేను రెండుపట్టి ౨ కామయదేవభట్లకు చేనుపట్టి ౧ మడిఅప్పనంగారికి వద్దచెఱ్వువెనక నీటినేల గు ౨౦౦ వెలిచేను మూండు పట్లు ౩ NI. Rapur, 47 (శ 1188)

పట్టిక *pattika* దిక్కు భాగము *Point* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సింగరాజు విజయనగరమందు విరూపాక్షదేవుని గుడి పడమటి పట్టిక దుగణగుడిన్ని కటించిరి "జగదవనదక్షస్య విరూపాక్షస్య పశ్చిమభాగే దూగాలయోపి" SII VI, 789 (శ 1440)

పట్టిక. *pattika* భూపరిమాణ విశేషము, నివర్తనము *Sanskrit equivalent of nivartanamu* శ్రీకుమారవిష్ణుః కమ్మాంకరాష్ట్రే కవచకారభోగే చెందలూరగ్రామే రాజవస్తుభూత్వాస్థితో చతుర్దికం అష్టాశత పట్టికానమ్మితం సముదాయణి ద్వాత్రింశదయుక్త చతుశ్శతపట్టికా సమ్మితం క్షేత్రం EI VIII, 235

పట్టిక *pattika* రాజశాసనము *Royal edict* (1) విజయసంవత్సర కార్తిక శుక్లపక్షస్య త్రయోదశ్యాం పట్టికాదత్తం EI XVII, 327 (2) ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరే ద్వితీయే వైశాఖపౌర్ణమాస్యాం గ్రహణనిమిత్తం దత్తా పట్టికా EI VIII, 24 (678 AD)

పట్టు *pattu* భూపరిమాణ విశేషము పట్టిక పట్టికా *A land measure (See pattika)* ఇది ప్రజల ప్రజలతరమున బెజమానిక రెణ్డు మానికలు నెయి ఆచంద్రార్కకము నడపంగలవారు । యీదివియ గూచెనబోయనికిం బళివేల పుట్టెంటి పట్టు నడపంగలవారము SII VI, 98 (శ 1058)

పట్టు. *pattu* సమయము కాలము *Period, time* స్వస్తి శ్రీమతు సకవరుషములు ౧౦౬౭ అవునెండుభావ పట్టుక తిరువేగళళ మహాదేవరకు NI Ongole, 50 (శ 1076)

పట్టు. *pattu* కాలము అంతరము *Period, duration* స్వస్తి శ్రీమతు సకవరుషములు అవునెండు భావపట్టున తిరువేగళళమహాదేవరకు

శ్రీమనుమహాసామంతవియదేలారు కమ్మనాంటిలో వంగలూరు పావి బలి ఆచ్చర్నలకు మూయర్నగ్రహణనిమిత్తమున వ ౧౦ మట్లు భూమి ఇచ్చితిమి NI Ongole, 50 (శ 1076)

పట్టుకప్పడాలు paṭṭukappaḍālu పట్టువస్త్రములు *Silk clothes* పట్టుకప్పడాలు మంజిష్టిసీరలు వెల్లసీరలుంగా ఉరవులు ౧౯ ఇంతవట్టు శ్రీరామనాథునికి పెట్టిరి SII V, 1172 (శ 1215)

పట్టుగొడుగులు . paṭṭugoḍugulu పట్టుగుడ్డ గొడుగులు *Umbrellas with silk cloths* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు వాల్లెంక్క పోతేనే నింగారు సమప్పించిన వివరము । పట్టుగొడుగులున్నూ SII IV, 1344 (శ 1392)

పట్టుచందువ్వ . paṭṭucaṁdvu నేత్రమయ వితానము పట్టుమేలుకట్టు *A canopy made of woven silk* ప్రదత్తవా న్నేత్రమయం వితానం శ్రీ కూమ్మనాథాయ చ ప్రోలుభూపః॥ శ్రీ శ్రీ శ్రీ పట్టుచందువ్వ సహితముగ చద్వలు ౨ SII V, 1216

పట్టుజాలతగళ్లు. paṭṭujālatagallu మకరతోరణమునకు పట్టుజాలరితో కూర్చబడిన బంగారుబిళ్లలు *Fringes with flat pieces of gota silk (hanging on the head of the makara torana)* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువేంగడనాథదేవునికి నవరత్నప్రభావళి ౧ కీర్తిముఖ సహా తగళ్లు ౨౫ టెక్క వొమ్మచ్చు గుండ్లు ౧౫౬౫ కమ్మి సహా తూంకాలు ౧౬ కుందనం తోంకాలు ౬౯౭౭ పట్టుజాలతగళ్లు ౨౦ టెక్క తూంకాలు ౫౪౭౪ సమర్పించిరి TTDES III, 76 (శ 1437)

పట్టుత్రడు . paṭṭutradu పట్టుత్రాడు పట్టుతో పేనినట్టియొకవిధముగు కంఠసూత్రము *A silk cord for the ornamentation of the neck* పట్టుత్రడు ౧ బద్దుఖండ ౧ తరదరలు ౨ ఈంతవట్టు శ్రీరామనాథునికి పెట్టిరి SII V, 1172 (శ 1215)

పట్టునచీరలు : paṭṭunacīralu పట్టువస్త్రములు *Silk clothes* చిరముగ దేవదేవునకు శ్రీబలిదేవరదేవి శంఖు లా భరణము గీతవాద్యములు పట్టునచీరలు ధూపఘంటయుం దిరమగుఘంట వరియలము దీపనికాయము ధేనుసంఘము న్నరుదుగ మనుమమండండు ప్రియం బొనరను రచియించె భక్తితోను॥ SII IV, 672 (శ 1061)

పట్టునూలు . paṭṭunūlu ఒకజాతి పురుగువల్ల గలిగిన దారము *silk thread* ఉభయనానాదేశి నిచ్చిన ఆయాలు పట్టునూలి అందు తులాన చింన్నము SII VII, 734 (1228 *AD*)

పట్టునేతు . paṭṭunētu నేత్రవట్టు పట్టువస్త్రభేదము *A kind of silk garment* పోతానేనింగారు భంగారంపాలికిన్ని ... గున్ను భంగారంసురటిన్ని మొద్దాలూ మఖున్నూ కంచుబిళ్యాలు రెండున్నువట్టునేతున్ను సదువర్ణ చేసెను SII IV, 1344 (శ 1392)

పట్టుపసులు : paṭṭupasulu పసులపై పన్ను *Tax on cattle or animals* శ్రీ సదాశివమహారాయలు , , యీ సఖాన నగరికి శెట్టె బేడిగ ఖడాయం సంగమేశ్వరుని తీర్ధం కానికదానం శ్రీ రంగరాజయ్యవారికి బుణ్యంగాను సంగమేశ్వరునికి ధారపోసి యిచ్చి పట్టుపసులు చిల్లర వరకస్తులు యేటికాల్వ పెట్టి సహా మానితిమి NI Nellore 105 (శ 1492)

పట్టేలు (పటేలు) paṭēlu (హిం పటేల్) గ్రామాధికారి *Head man of the village The head managing officer of a village* శ్రీ మదయ్యాలరేవూరి అశేషమహాజనమును ఈదేవి పూజ నివేద్యములు నడవు మని పట్టేలు కాటన కిచ్చిన చేను ఖ ౧ NI Ongole, 20

పట్టోద్ధతి paṭṭōddhati రాజ్యాభిషేకమునకు యోగ్య మైనట్టిది యువరాణి *Heir-apparent* కాకతియ్య గణపతిదేవమహారాజుల పట్టోద్ధతి యైన రుద్రమమహాదేవి SII X, 422 (శ 1191)

పడకు · padaku, (త పడుకై) వ్యవసాయమున కనువైన భూమి *Land fit for cultivation* ఒక్కో పుట్టియుంబందుము పడ్లపట్టు తోంట పడకు క్షేత్రత్య మూయ్యగ్రహణనిమిత్తే ధారాపూర్వక మస్మాభిర్ద త్తమరి విదితమస్తుమః। మండశాసనము భారతి స్వభాను ప్రావణము

పడగ . padaga (సం పతాకా) ధ్వజము *A flag, banner* శ్రీ నామదేవ పండితులు వంకేశ్వరదేవరం ప్రతిష్ఠసేసి గణపతిదేవమహారాజుం గానిచి కారుణ్యము వడపి మూఋరాయజగదాళపడగాను ఛల మెత్తగండ బిరుదు దెచ్చిన సకలసన్నాహమూ మెఱసి ఎదురువచ్చి కానిపించికొని పడగా బిరుదూ నిచ్చినం జేకొని SII X, 334 (శ 1178)

పడవ . paḍava పడగ ధ్వజము *Banner flag* శ్రీమధుకేశ్వర దేవర గుడిశిఖరమునందు గట్టంగల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు మువ్వలు పెదిరుపుల పెట్టివిలాసమున తొంగొడ్లు నమిలిపురుల కుచ్చులతోంగూడిన రెణ్డుపడవలకుం పురవరి ఎఱపోతు పెట్టిన మాడలు ౮ SII V, 1081 (శ 1054)

పడవాలు . paḍavālu దళవాయి భటాగ్రణి *The commander of an army* శ్రీ కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడయరాజుల పడవలు ముప్పినాయకుణ్డు "సోయంభటాగ్రామణిః" SII IV, 1051 (శ 1088)

పడాలు pāḍālu పడవాలు సేనాపతి *Commander of an army* మణ్డలిక కాటమనాయకుని పడాలు చోడినాయకుణ్డు SII IV, 1235 (శ 1021)

పడి : padi (ద పడ్లు) నియమితభక్ష్యభోజనాది ద్రవ్యము *A fixed daily allowance of food etc*, తిరుమడపండ్లు పాయసముపండ్లు గాయ్యాలు పడ్లు SII V, 1249 (శ 1215)

పడిమాఱు . paḍimāṟu (త పడిమాఱు) వినరు *To wave a fan, to render service by fanning* (1) శ్రీ నరసింహ్యానాథునికి వందన అగివేళను చమర పడిమాఱును ప్రసాదము జీతము SII VI, 751 (శ 1298) (2) శ్రీ నరసింహనాథునికి ఉభయధూపాలాన్ను పరిమాఱను రెండువెంజామరలు సమప్పించిచ్చిరి SII, VI, 752 (శ. 1305)

పడియ *padiya* పల్లెలము చిన్నగొయ్యి *Small pit* అల్లయదొడ్డా రెడ్డి కొంకుదురు శాసనము—గ్రామసీమలు దక్షిణముఖమై పుంత నడుము పట్టుకొని నీళ్ళ పడియ నడిమికి వెళ్ళి అంతనుండి పశ్చిమ ముఖమై EI V, 9 (శ 1352)

పడియము *padiyamu* పడిగము కలాచి నృపాలక చిహ్నములలో నొకటి *A spitting pot* అడపము సంద్దలంబు వివిఘాతపవారణకా హాళావలిం బడియము నాదిగాంగల ౹నిపాలకచిహ్నాలు బుద్ధవమ్మ౯చేం బడసినవాడు నాయకసభామణ సిద్ధపనాయకాంకుండె పృథమిం దదీయ వీరభటపుంగ్గవు మనుమం డుదాత్తసంప్పదను SII X, 89 (శ 1054)

పడియరికొలుపు • *padiyarikolupu* పరిహారికొలువు సేవ ద్వారపాల కుని సేవ *The service of the door keeper* గజపతి శ్రీ వీరనరసిం హ్యాదేవరాజుల అవ్వ బిరిజదేవి శ్రీ నరసింహ్యానాథునికి ఒకభోగము సమ ప్ప౯ణ చేశెను ఇ భోగాన కొలిచిన వారికి పెటినదత్తం౹ పడియరికొలుపు నకు భవ్యనరికువననను SII VI, 1006 (శ 1311)

పడియేరిపన్ను *padiyēripannu* ౹ప్రభువుయొక్క పడిహారి జీవితము నకై విధింపబడినపన్ను *A tax levied for the maintenance of royal door keeper* (?)స్వస్తి అనేకసమరసంఘట్టనోపలబ్ధ విజయలక్ష్మీ సమాలింగిత విశాలవక్షస్థల భువనత్రినేత్ర శ్రీమదిరుగెయ దనపట్టంబు గట్టిన సంవత్సరమ్మున వేనాణ్టికాంపులకూ దయసేసిన స్థితి దొగరాచ పణ్ణుము పడెవాళవణ్ణును పడియేరివణ్ణును సంధివిగ్రహివణ్ణును వెలిగాను దక్కమ్మడిన తిపుళ్దేశంబు మొదలుగాను జిరుదెఅల్లె వాయు రా దిత్యమ్ము విడిచె EI XXX, 46 (వైదుంబరాజు శాసనము)

పడివము *paḍivamu*, పడవలు, పడవాలు (సం భటపాలః ప్రా భడ వాలో త పడైయాళ్) సేనాపతి *Commander of the army* శ్రీ మత్ శకాబ్దాలని శ్రీ వలభల్కు సాహసి పడివము బొప్పదేవడు నిత్యమానెడు అలనేత అఖండదీపనకు ఇరువదేను ధేనువుల సమప్పి౯ంచె SII IV, 977

పడిసుంఖము : *paḍisumkhamu* నియమిత మైన సుంకము *The customary fees* బంగారుసుంఖము మానితిమి గంధమునకు బడిసుంఖము పూర్వ మరియాదలోను మూంటను ఒకటి మానితిమి తేలిన సరకులకును బడిసుంఖా పూర్వమర్యాద క్రమాననే కొనువారము అనపోతా రెడ్డి మోటుపల్లిశాసనము రెడ్డిసంచిక అనుబంధము

పడిహారము *paḍihāramu* పడియారము, పళ్యారము *An offering to the deity* దీపము పడిహారము పట్టు (పట్టి) పరిసెను నీరు బొలము నూలు NI Kavali, 9

పడిహారి *paḍihāri* (సం ప్రతీహారి క పడిహారి త పడిక్కారన్) వేత్రిధరుఁడు ద్వారపాలకుఁడు *A herald, a messenger, a door keeper* (1) దేవాంసు వామయ కొడుక్కు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర పడిహారి రుద్రయ పెట్టిన అరదివ్య ౧ క SII IV, 1317 (శ 1083) (2) శ్రీ రాజేంద్రచొడిపణ్డయ సప్తగోదావర సంగ్గమమున శ్రీహరి హరేశ్వరదేవరకు సర్వ్వ౯కరపడిహారముగా నిచ్చిరి దేవరపూజారికి నాగదేవనికి ఖ 3 పడిహారికి న ౧౧ SII IV, 1059 (3) శ్రీ ధనదప్రోలిచోడనారాయణదేవరకుం బడిహారి ముత్తినాయకుని కూంతులు కొమ్మమ అఖండదీపమునకుం బెట్టిన బిరుదుగద్యలు ౧౬ SII. IV, 943 (శ 1076) (4) కాకతి గణపతిదేవ మహారాజులు విజయము సేసి పరమండళములు సాధించ్చి నెల్లూరు గాంచి తద్విరోధు లైన పడి హారి బయ్యన తిక్కనల వెరసిన కాత్రవశిరంబుల గండుకక్రీడా వినోదంబు నలిపి SII. X, 376

పడిశేషము *paḍiśēsamu* భగవంతునికి నైవేద్యము ఆరగింపు అయిన తర్వాత మిగిలిన నైవేద్యాది కైంకర్యవస్తువులు *The remains of flowers and other offerings made to the deity and distributed among with worshippers as a holy relique* శ్రీమతు కామయ బోయ్యండు మోటుపల్లె మలమండ్డల వెరుమాళ్లకు సమారా ధనకు అమ్రుతపడి కాత్రములకు చెదలవాడ స్థలమున తిరువడియా రముకుగాను ఇచ్చిన పరిచెని మడులు ౨౦౦ మడు లుండును ఆచంద్రా క౯ము రాముడు పడిశేషముగాను నడవంగలది NI Ongole 54 (శ 12)

పడుమర *paḍumara* పశ్చిమదిగ్భాగము *west* (1) కోమటికుంట పడుమటన ౧౨ తూప్పు౯న న ౧౨ గ నవోటు చతుస్సీమము SII IV, 700 (శ 1184) (2) నియ్యూరి దక్షిణపొలమున దళపాలు తోంటకుం బడుమటు దక్షిణమున గుణ్టక పడువ పడుమటంనం గేసన తోం టయు SII. IV, 1266

పడువ *paḍuva* సైన్యము *Army*
పట్టంబు గట్టిన ప్రథమంబునేణ్డు బలగవ్వ౯ం బొప్పంగ లై లేచి సేన పట్టంబుగట్టిళ్ళ ప్రభుబణ్డరంగు బణ్పిన సమస్తపడువతో బోయ కొట్టంబు ల్వణ్డెణ్డు గొణి EI XIX,

పడువ *paḍuva* పల్లపునేల, లాడువ *A low lying land* ఉత్తరతః క్రుంగుదురు పడువ ఉత్తరమున కట్టయు నయ్యవాడ పొలగరుసు నడిమి ఎంగట్టనేమా ఐశాన్యతః ఇప్పడువ కీశానమున కట్టయసీమా౹ ఆం సా. ప ప 24-5 సంచిక ౧

పడువరంబు *paduvarambu* పడువరము ఒకభూమికి ప్రత్యామ్నా యముగా మరియొక భూమి పుచ్చుకొన్నందుకు ఇచ్చు శుల్కము *Fees paid for exchanging landed property, transfer fee* మాడిసి చేసిన దోసంబునకు వానిజీవితంబ దణ్డువు పరియారబంబు పడువరంబు వెల్లారబంబు ఎరగద్యాణంబు పేరామణి పున్నమనాణ్డు ఏనూఱుం ద్రమ్మ లరిపెట్టి ముఖంబు వంనము APGAS. 9-2

పడువారము *paduvāramu* పడువరము పల్లపునేల *A wet land, a low land* తూప్పు౯న కోటికాఱుతోంటకాయు పడువారంబు ఇచ్చిరి పాంబపడువారంబు ప్లూవిం దేశ్వరంబున కళాకణ్డుగుమిచ్చి కుడుచువారు. SII VI, 584

పడెవాళ్లపన్ను • *paḍevāllapannu* సేనాధిపతి జీతమునకై విధింపబడిన పన్ను. *Tax levied for the a mantainance of the commander of the army* *A military tax* (చూ పడియేరిపన్ను *see padiyeripannu*)

పడ్డ • *paḍḍa* ఈలిచూలి ఆవు లేక గేదె *A female buffalo or cow fit for breeding.(B)* (1) శ్రీమతు మనుమగన్నయ్య శ్రీత్రిపురాంతక

దేవరికి దీపాలకుం బత్తెంచిన మోదాలు ౧౯౫ పడ్డలు పెయ్యలుగాను ౧౨౨ ఎడ్లుం కోడులు ౧౨౦ SII X, 224 (2) పంచామృతాల కును స్థానమునకు నేతికిం బెర్గు పుత్సవానకు నివేద్యమునకుంగాం బెట్టినట్టి మోదాలు ౫ పడ్డలు ౪ NI. Ongole, 59 (శ 1089)

పడ్లు. *padlu.* (ప పడి)) నియమిత భక్ష్యభోజనాది ద్రవ్యములు *Fixed daily allowance of food etc* తిరుమడపండ్లు పాయసము పడ్లు గాయ్యర్లలు పడ్లు SII V, 1249 (శ 1215)

పణము: *panamu* (సం పణః) నాణెవిశేషము కర్షమెత్తురాగిటంకము గవ్వయెత్తు (శర) కర్షమెత్తువెండినాణెము ఎనుబది వరాటకముల వెల గల నాణెము (1) *A particular coin equal in value to eighty cowries (A),* (2) *A coin of particular weight equivalent to eighty cowries (K)* (1) ఆసముద్రాద్రిశశితారకార్క ప్రతిష్ఠ మగ్రహారమ్ కృత్వా సర్వకరపరిహారైశ్చ పరిహృత్య షట్త్రింశదగ్రహార సామాన్యాం చాగ్రహార ప్రదేయమ్। సాంవత్సరీకం సపణాగ్రమ్ శత ద్వయార్ధాన్యాంశమ్ చోపనిబద్ధ్యా తిరిట్టాణవాటకాగ్రహారః బ్రాహ్మణా నాం సంపత్తః। చంద్రవర్మ బొబ్బిలి శాసనము EI XXVII, 33–36

(2) సాంవత్సరిక కరపణాగ్రశతౌ ద్వౌ।
కార్తిక శుక్లపక్ష దివసో ద్వాదశీ।
ఆజ్ఞప్తిః మహాప్రతిహార దూతో మహాదణ్డనాయక జ్యేష్ఠః॥

EI XXX, 20 (3) ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు ప్రిధ్విరాజ్యము సేయంగాను పదునెనిమిది జాతులవారూంగూడాం జేసిన దమర్మము సకలధాన్యాలూను పసరకమ్మినాను విసామును పణమున నరకాసూ నిర్ణయించి సరకుగొన్నవారు పెట్టెడిది NI Ongole, 58 (శ 282)

పణి *pani* చిత్రము మొదలగువాని వ్రాయుట, విగ్రహము చెక్కుట, శాసనము లిఖించుట మొదలగు కార్యము *Engraving, execution writing* శ్రీ వేళుగుండ్ల ఆచాఙ్లు పణి కేసిరి SII X, 47 (*undated*)

పణి· *pani* నియోగము *Assignment* స్వస్తి శ్రీమత్ సకలలోకా శ్రయ జయసింధువల్లభమహారాజులకుఁ ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరంబుళ్ ఎణుంబొది అన్నెట్టి అమ్మిఁపూణ్ణమనాణ్డుం మ్లావిండిరాజుల్లె ముట్ఫుకలిముడిరాజుల్ మ్లావిండినముద్రరకై నాకు బణిసేసిన కర్పిపీల రుల్ల మద్దికడుమూటికి ఉత్తరంబున పులొంబున చెఱువు SII VI, 584

పణిమారుట : *panimāruṭa* వీచు *To wave* శ్రీనరసింహనాథుని ఉభయధూపాలయందు చామరమునకు కోలవలమును పణిమారుటకును శ్రీభండారమందు గండమాటలు పెట్టి SII 813 (శ 1288)

పణ్డి : *pandi* వడ్డిధనము (చూడుడు సంస్కృత భాగము - గద్యాణాన్ నకుపీడకాన్ శరమితాన్) శాసనమునందు, ఏనుగద్యాణములు వానిపై వచ్చు వడ్డితో నఖండదీపము నడుపుట తెలుపఁబడినది *It is stated in the inscription that the perpetual lamp shall be maintained with the loan of five gadyanas and interest accrued (there on)* వీరడ్డికొడ్కు గొనసయ యఖండదీపమునకుం బెట్టిన యేనుగ ద్యానములు పణ్డియుం జేకొని యిందుల స్థానాధిపతి సంతానక్రమమ్మున దేవరకుం నఖండవిత్తిఁ యెత్తంగలవాణ్డు

> సత్సేవ్యః కోనసయ్యా తోయధిపథ స్త్రీరే చతుర్ధాన్వయో
> గద్యాణాన్ నకుసీదకాన్ శరమితాన్ రామేశ్వరప్రీతయే
> NI Ongole, 79 (శ 1088)

పణ్డ్య: *pandya* పండ పూజారి బ్రాహ్మణుఁడు *Temple brahmin priest suffix to the names of such brahmins.* కాటబోల పణ్డ్య శాదబోలపణ్డ్య . SII IV, 1120 (శ. 1078)

పతకము. *patakamu* ఉరోభూషణము హారమునందు నడుమ నుండెడు రత్నాదులు పొదిగిన బిళ్ళ *A brooch studded with diamonds in the garland hung at the breast* సింహాచలశాసనము—ప్రతాప అజునదేవరాజులు పతకము సమర్పించెను (రాజద్వ్రజ శతం విభూషణ మురో లక్ష్మీవిలాసావహం) SII VI, 830 (శ 1342)

పత్తిపాళ్లు· *pattipā lu* తెలికవేపురులో జాతిభేదము *One of the thousand sects of oil mongers* (చూ అడ్డనూళ్లు) *See Addanūllu*

పత్యాలు. *patyalu* పచ్చలు గారుడమణులు *Emeralds* శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమ ర్పించిన పత్యాలు ౧౬౦ టికి రతులు ౧౦౮ TTDES III, 32. (శ 1434)

పత్రభోగము· *patrabhōgamu* వివిధరకముల పత్రితో పూజ *The worship with leaves (of different kinds)* కాకతి రుద్రాంబ—స్వస్తి శ్రీమత్ మహామండలేశ్వర రుద్రదేవని రుద్రేశ్వరపత్రభోగానకు విడిచిన దత్తి HAS 19

పత్రము· *patramu* వ్యవహారమున పరస్పరము వ్రాసికొనెడు పత్త్రము *A written bond* కుమారతెలుంగురాయనికి ౧౨౦౦ వెయిన్నియినూరు టంకాలకు నిన్ను బూంటపెట్టి దనముపెట్టలేక సూరపరపుపెక్కంద్రముద్దలం జేశిన నిర్ణయం మొదలిధనానకు పత్ర మిచ్చి వడ్డిధనానకై నేం జేసిన సుగ్రుతాలు SII VI, 784

పత్రి *patri* పత్తిరి ఆకులు దళములు బిల్వాదిపత్రములు దేవపూజా నిమిత్తము *Leaves used in worship of the deity* రెంటూరిచిట్ట మరుసుంగారు కాకాండిసి అంగడివీరేశ్వరునిన్ని ప్రతిష్ఠలు చేసి దేవునికి పుష్పం పత్రి దెచ్చి జంగంమల్లయ్యకు క్షేత్రం దంతెలమిట్టపొలాన ౭౨॥ SII IV, 702 (శ 1440)

పదకం : *padakam* (సం పదకమ్) కంఠభూషణము హారము నడుమ నుండెడు రత్నాదులు పొదిగిన బిళ్ల *Necklace. An ornament hanging over the neck like a medal (K) Broach* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన పదకం ౧ టికి ముత్తెలు ౬ TTDES III, 32 (శ 1484)

పదకము . *padakamu* పతకము హారమునం దుండెడు రత్నపు బిళ్ల (శ ర) *An ornament of the neck (A)* రాయసం అయ్యపరుసయ్య వారు కొండ్లవీటి సింహాసనము పాలించంగాను ఆయనసేవకుండు చిన బొమ్మనాయండు వీరేశ్వరునికి ప్రాకారముఖమంటపములు సమర్పించెను ఆయన మఱంది శాబాలవీరయ పదకము సమర్పణ SII. IV, 936 (శ 1453)

పదమూడుబారలకొలగోల . *padamūdubāralakolagōla* పద మూడు బారల పొడవుగల కోల *A stick of thirteen cubits in length* ఇ క్షేత్రము కొలచె కొలగోల పదుమూడుబారలకోల NI Kandukur, 63 (శ 1183)

పదహారుబారలగడ . *Padahārubāralagada* పదహారుబారల పొడవు గల కొలతబద్ద బార యనఁగా చాచిన రెండుచేతుల పొడవు *A measuring rod of sixteen Baras (Bara=the length of the two arms extended)* సీమామూలం ప్రతిగ్రామములందున్ను పదహారుబారల ఘడను పెద్దసాగారి ఇమ్మూరుకుంటలున్ను చిన్నపూరికి నూరుగుంట్లక్షేత్రమున్ను యీలాగు నిర్ణయం చేసి యిప్పిస్తిమి EI XXXI, 41 (శ 1257)

పదాంజనము . *padāmjanamu* మనుష్యుని దృగ్గోచరము కాకుండ చేయు పాదలేపనము *Art of painting feet probably a species of magic for making one invisible* సకల సురాసురోరగేంద్ర సిద్ధ విద్యాధరాద్యనేక పరివారపరివిశాస్థానా రస రసాయన పదాంజనఖడ్గ యాగ NI Udayagiri, 3 (శ 1167)

పదార్థములు *padārthamulu* అమ్మకమునకు తెచ్చు వస్తునముదాయము సామగ్రి *Articles (for sale)* శ్రీ రఘునాయకుల స్థలం చదులుచాడ గ్రామానను అంమ్మికొని పదార్థాలకున్ను ధాన్యాలకున్ను తిరునాళ్లలో వర్తకులు అమ్ముకోను తెచ్చే పదార్థాలకున్ను సుంఖ్యం మూలవీసాలు మానితిమి NI Ongole, 31 (శ 1481)

పదినెట్టు *padinettu* పదునెనిమిది *Eighteen* శ్రీ కూమ్మనాథుని భండారమంద్దు పదినెట్టు నై కూమ్మదాసులుగండ పడుమాడలు ప్రవేశము చేశి SII V, 1224 (శ 1278)

పదిపుటులవిత్తుపట్టు. *padiputulavittupattu* పదిపుట్ల విత్తులు జల్లుటకు వీలు గల భూమి *A land fit for sowing ten putties of seeds.* అనన్తపాల దణ్డనాయకులు తమకు ధమ్మార్థముగా మహేశ్వరదేవరకు హవిర్బలియచ్చనలకు గా ఉబ్బుటుంబల్లి పొలమున నిచ్చిన ఖణ్డిక పది పుటుల విత్తుపట్టు SII. VI, 1255.

పదియాఱు . *padiyāṟu* పదియాఱు *Sixteen* తెల్లంబ్రాల కుంచ్చములు పదియాఱు శక్కఱ ఇరువలము SII IV, 1291

పదియెన్మిది . *padiyenmidi* పదునెనిమిది *Eighteen* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరవల్లియరకు విజయం చేసి దేవిని దేవరయిని యప్పటి యముదున కుం బదియెనిమిది తెల్లంబ్రాల కుంచ్చములు. SII IV, 1291.

పదియేడు . *padiyēdu* పదిపైనేడు *Seventeen* నిత్యపడివోయంగల పాలకుంచ్చములు పదియేడింటికి విడ్చిన పసులు ముప్పది యెమ్మలు పదియును SII IV, 1291

పదుండ్రు . *padundru* పదుగురు *Ten persons* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకుం దిరివిధిం బనియ తపస్సులు పదుణ్డ్రుకు నిరువూట SII IV, 1048

పదుణ్డ్రు *padundru* పదుగురు *Ten persons* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం దిరివిధిం బనియ తపస్సులు పదుణ్డ్రుకు SII IV, 1048

పదునెట్టినాంటిశ్రీవైష్ణవులు . *padunettinamtisrīvaishnavulu* పది యెనిమింది, దేశాల శ్రీవైష్ణవులు *Sri vaishnavas of the eighteen countries* 1) సింగళం 2) శోనహం 3) సావహం 4) కన్నడం 5) తుళ 6) కొంగణం 7) కొల్లం 8) తెలుంగం 9) కళింగం 10) వంగం 11) కంగం 12) మగతం 13) గౌడం 14) కుళలిం 15) కడారం 16) శినం 17) కుడహం 18) తమిళం శ్రీనల్లానుగోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారు అఖిలలోకాల పదునెట్టినాంటిశ్రీ వైష్ణవులకూను ఆనతిచ్చి పుత్తెంచిన శ్రీముఖం కారెంపూడి శాసనము భారతి జయ-మార్గశీర్షము (శ 1818)

పదుమూడు . *padumūdu* పదియుమూడు *Thirteen* శ్రీకకొలని శ్రీవల్లభునికి అరదీపానకుం పెట్టిన మొదలు పదుమూడు SII IV, 984

పదులము . *padulamu* ఒక వీశెలో సగము *Half of a viss* ఆస్థానము కొలువ అవధరించ్చి ఆరగించుటకు ఉత్సవము ములకు పదులము బెల్లము మిరియాలు కొడ్లు SII IV, 1167 (శ 1142)

పదేండుము. *padēmdumu* పదియేనుతూములు ఈశాసనములో రెండు పదియేనుతూములు, అనగా ముప్పదితూములు ఒకటిన్నర ఖండికలు (ఖ ౧ న ౧౦) *Fifteen tūms According to the inscription the total of thirty tūms is stated to be one and half khandikas* ఇ దివ్యక్షేత్రము పలుపట్టు పొలానన ఒనమూనెలువు పద్మటం బదేండుము సేను ఇనెఱ్ఱు ఉత్తరానం బదేండుము సేను కెరని ఖ ౧ న ౧౦ సేను SII V, 159 (శ 1199)

పద్మతడుకులు . *padmatadukulu* ఆభరణ విశేషము *A kind of jewel* వీరనరసిహ్యదేవనిదేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమప్పించిన సువస్తువులు పద్మతడుకులు ౨ SII IV, 975 (శ 1275)

పద్మనిధి. *padmanidhi* కుబేరుని నవనిధులలో నొకటి *One of the nine treasures of Kubera* పాలకొండరాజ్యాన సర్వజ్ఞదేవరా జుంగారు శ్రీకుమ్మరాయల శ్రీభండారానకు పద్మనిధిగాను కాలోచిత మూల్యానను మూండుతులాలెత్తు బంగారము పెట్టి రెండుపుట్లు క్షేత్రంగ్గాని SII. V, 1248. (శ 1398)

పద్మనిధిగండ : *padmanidhigamda* పద్మనిధిగండమాడలు పద్మనిధిలో పెట్టిన గండమాడలు *The coins deposited in the treasury named Padmanidhi* ఇదివకొలకు దుమెరు భండరాన పద్మనిధిగండ ౬౦ ఊపెటితి SII VI, 705 (శ 1313)

పద్మనిధి వెండిటంకాలు: *padmanidhivemdiṭamkālu* పద్మనిధియను బండారమున పెట్టిన వెండినాణెములు *The silver coins deposited in padmanidhi* ఇ హరిదాస సాహసములు దతము ఉభయదువలాన శ్రీబలిని వండిపెటను భదరనకు పద్మనిధి వెండిటంకాలు ౨ పెట్టి అంన ప్రసాదము వృతిగా కొని SII. VI, 709 (శ 1388)

పద్మపీఠము: *padmapīthamu* పద్మాకారముగల పీఠము *Lotus shapped seat* స్వర్ణాశ్వ సింధుర నమరభూపాలవాహన పద్మపీఠ రత్నాఢ్యమకుట నైవేద్యభాజనోన్నత కేళీమంటప సోపానమార్గాగ్ర గోపురాదికైంకర్య సంతుష్ట వేంకటాచలపతి TTDES VI-part I (25 శ 1580)

పద్మపువులు *padmapuvulu* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* శ్రీకూర్మనాథునికి సమర్పణ — పద్మపువులు ౨ SII V, 1190 (శ 1274)

పద్మమొగ్గలు. *padmamoggalu* ఆభరణ విశేషము *A kind of ornament* శ్రీకూర్మనాథునికి సమర్పణ — పద్మమొగ్గల మా ౧ SII. V, 1190 (శ 1274)

పని. *pani* కార్యము *Work* స్వస్తి శ్రీమతు పెద్దబొల్లిసెటి కొడుకు మాడిసెటి చేయించిన పని ఈపురమూను వాకిలి చవికెను HAS 19-21 (శ 1208)

పనిద్దుము. *paniddumu* పది+ఇరు+తూము పంద్రెండుతూములు ద్వాదశాఢకి (మూ ని) పంద్రెండు నకరములు. *Twelve nakarams* రేంకులగడ్డపొలాన కందుల యిచ్చిన చేను పనిద్దుము న ౧౨ SII X, 557. (శ 1265)

పనిముఖము: *panimukhamu* మరమ్మతు శిథిలోద్ధరణము *Repair, restoration of broken parts etc* యీ చెర్వు కుంచ్చాల వల్ల ధాన్యం కొల్వులం మారిచెర్వుల మీందను వీరు వేయించ్చగలవారు మీనులు గలిగినా దేవళాలు పనిముఖాలకు యియ్యగలవారు NI Nellore, 23

పనియతపస్సులు. *paniyatapassulu* సన్యాసులు బైరాగులు *Religious mendicants* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం దిరిపీథం బనియ తపస్సుల పదుణ్డ్రికు నిరుపూట నకుం గవ్వడముకు నిత్యనిబద్ధము SII. IV, 1048

పనులవారు *panulavāru* ఆజ్ఞానువర్తులు సేవకులు *Servants or subordinates* ఈయాపులను పొడ్డెరాజులు తుయుకరాజులు కరణరాజులు తెలుంగురాజులు వీరుల పనులవారు యెవ్వరుగనుక అపహరించి నా నూ SII. IV, 659 (శ 1407)

పనులు. *panulu* సేవలు. *Services.* శ్రీభీమేశ్వర రశెట్టు పనులు ౫ అనంతనారాయణదేవరకు పనులు ౨ మలయాణ్డి నారాయణదేవరకు పని ౧ ధర్మనారాయణదేవరకు పెట్టుపనులు ౨ SII. IV, 1316 (శ 1068)

పన్నస *pannasa* (క పణ్ణియ త పణ్ణై) వరిపండుపొలము *A paddy field* ("పనాళ" అనురూపము కూడ కనంబడుచున్నది) (1) దుజయ రాజుల ముత్తురాజులు సవప్రియ ముత్తురాజులు వల్ల వ దు క రా జు లు సా ఊ కా ను ఇచ్చిన పన్నస్స EI XXVII, 42-B (600-700 *A D*) (2) తిరువుళపాలకు ఇచ్చిన పన్నం EI XXVII 42-C (600-700 *A D*) (3) తిర్వలూరపనాళ EI XXVII 42-F (600-700 *A D*) (4) చెఱువులు నూరుపన్నసలచింత్యము సత్రము లగ్రహారంబుల్ గుఱుగొని SII X 177 (శ 1098) (5) పన్నసారకుట్టయః కరార్ధః మితి నిశ్చయః పన్నసయు నర్ధాయము గొనంగలవారము SII IV, 1384

పన్నిద్దరుఆళ్వారు *panniddaruālvāru* పంద్రెండుగురు ప్రసిద్ధవైష్ణవ భక్తులు (1) పొయిఘాళువారు (2) పూదత్తాళువారు (3) పేయాళువారు (4) పెరియాళువారు (5) నమ్మాళువారు (6) తిరుమంగయాళ్వారు (7) తిరుమషియాళ్వారు (8) తొండరడిపొడియాళ్వారు (9) కులశేఖరయాళ్వారు (10) తిరుప్పాణియాళ్వారు (11) మధురకవియాళ్వారు (12) నాథమునియాళ్వారు (హంస వింశతి 4-217) *The twelv- Vaishnva saints (1) Poyagaiālvār (2) Bhūdattālvār (3) Pēyalvār (4) Periyālvār (5) Nammālvār (6) Thirumamgayā'vār (7) Tirummasiyā vār (8) Tomdarappodiyālvār (9) Kulasēkharayālvār (10) Tiruppanā'vār (11) Madhurar kaviyālvār (12) Nadhamuniyālvār* మాదిరెండు వుదయగిరి కోనవల్లభరాయనినిథి మీంద దేవుని తూర్పుభాగమందు పన్నిద్దరుఆళ్వారను శ్రీహరిదాసులు వైష్ణవశిష్యులకు సర్వపాపపరిహారంగాను సానంసేయను కోనేరు కట్టించి NI Udayagiri, 42 (శ 1455)

పన్నుకానిక *pannukānika* కానికపన్ను *The fees of customary presents* శ్రీగోపినాథదేవర ప్రతిష్ఠ తెలుకాంపులు ఎవ్వరు దున్నినాను పంగతప్పు పంగసుంకము పన్నుకానిక దిరికెనము ఏమేరల వారూనూ ఏమీం గొనకేరు SII X, 422 (శ 1191)

పన్నుగూడు. *pannugū'u* విధింపబడిన పన్ను *The levy of tax,* దేశాల పంచ్చాహణంవారు రామయలింగము నగరి పనిపాటులు చేసి అందుకు కాళ సురానరికి పన్నుగూడు అంచంద్రార్కముగాను మానిరి SII VI, 158

పన్నుపరాయాలు. *panuparāyālu,* వివిధములైన పన్నులు *The various taxes and fees* (1) అళియరామరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారి అనతిని జిల్లెళ్ల రంగపతిదేవమహారాజులుంగారు మానాయంక రానకు తెల్లె పొదిలిశీమ గ్రామాలం మంగళ్లకిచ్చిన ధర్మశాసనం। రాయ రాజ్యాన తమకుంగల మంగలవారికి పన్నుపరాయాలు పెట్టివేములు సర్వమాన్యంగాను మానితిమి NI Podili, 35. (శ 1489) (2) ఆయం అడుకొక్కళ్ళు పన్నుపరాయాలు తొలుయేండు మాన్యం SII IV, 810. (శ 1481)

పప్పుఅటిక: *pappuaṭika* ఒకవిధమైన భక్ష్యము *An edible* ఇ భోగానకు అముదలు ౫ అప్పాలు ౧౩ కుడుములు ౧౨ పప్పుఅటికలు ౨ పానాలు ౨ పెరుపుపచ్చెలు ౨ SII VI, 731. (శ 1328)

పప్పుచీడి *pappucīḍi* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible or eatable* శ్రీ నరసింహనాథు నిత్యమును రేపటి ధూప అవసర వెనుకను ఆరగింపను మడపలి ఒకటియ పప్పుచీడి ఒకటి సమర్పించెను SII VI, 835 (శ 1318)

పప్పునివేద్యము *pappunivēdyamu* సూపనివేద్యము *An oblation of boiled pulse* శ్రీనరసింహ్వనాథునికి దినప్రతినిత్య ప్రథమఅవసర పప్పునివేద్యాలు రెండును SII VI, 845 (శ 1195)

పయిండికుండలు *payiṁḍikuṁḍalu* పసిడికలశములు దేవాలయ శిఖరముపై ప్రతిష్ఠింపబడు బంగారుకలశములు *The golden vessels or vases fixed on the spire of a temple* రెంటూరి చిట్టమరుసుంగారు కాకాండిది అంగడి వీరేశ్వరునింన్ని భద్రకాళినిన్ని త్రిపురేశ్వరనినిం జేయించ్చి ప్రతిష్ఠలు చేసి । గర్భగృహము ప్రాకారం కల్యాణవేది మొదలైనవి కట్టించ్చి సుంనపనులు సేయించి పయిండి కుండలు యెత్తించి SII IV, 702 (శ 1440)

పయిండిపుంతకామతోటివెంజామరము *payiṁḍipuṁtakāmatōḍīveṁjāmaramu* బంగారముతో పూతచేయబడిన కామగలచామరము *A camara or fan with a gold gilted handle* శ్రీ నరసింహ్వ నాథునికి నిత్యమున్ను ఉభయధూపాలం్న పరిమాఅను పఇండిపుంతకామ తోటివెంజామరము ౧ సమర్పించెను SII. VI, 753 (శ 1305)

పరకచేను *parakacēnu* బీడు *An uncultivated land* సోబుకు రాజు హనుమంతుని అమృతపల్లె గాబంటితూము తూర్పున పరక చేనున్ను సమర్పించిస్తిమి NI Darsi. 52 (శ 1519)

పరగణే (పరగణా): *paragaṇe* (వ పర్గన, హిం పరగణా) రాష్ట్ర భాగము *A geographical division of the country* దరుబండిగె హజరత్తు సాహేబులవారి కార్యకర్తలయిన రాజశ్రీ నరసోచందర్సు పంతులు హవాలుదారు పరగనే మదళపల్లిగారు SII X, 77 (శ 1614)

పరజు *paraju* కత్తిఒర పైభాగము *Top of the sheath* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించ్చిన తిరువాభరణాలు కరారి మార ౧ కి పాతవజ్రాలు ౧౩౦ ఈ కరారి పరజు మీది కెంపులు ౨౪ సన్నపు ముత్యాలకుచ్చు ౧ TTDES III, 60 (శ 1485)

పరదేశిబెహారులు : *paradēśibehārulu* పరదేశీయు లగు వర్తకులు *Merchants belonging to a foreign country* పోకమరను స్వదేశి పరదేశి బేహారులూను, నఖరమూను ఇచ్చిన అయము .HAS 13-14

పరదేసివ్యవహారులు· *paradēsivyavahārulu* ఇతర దేశములనుండి వచ్చు వర్తకులు *Merchants belonging to the other countries* శ్రీమతు అనపోతయరెడ్డింగ్గారు మోటుపల్లికిం గోంపు వచ్చు వ్యవహారులకును నరకు అడ్డుపెట్టము పరదేసివ్యవహారులకును అపుత్రికమున్ను కడ్డాయమున్ను మానితిమి SII. X, 556 (శ 1280).

పరనామము *paranāmamu* ఇంకొకపేరు *Otherwise named alias* ఉదయగిరిరాజ్యం పాంకనాండు ప్రభాకరపట్నం శీమలో వేదాద్రికి దక్షిణంన పద్మర కొమరపూడి అనడుపరనామము గల NI Nellore, 34 (శ 1448)

పరపంగము *parapaṁgamu* పంగ మనగా దేవబ్రాహ్మణ వృత్తుల మీద సర్కారువారు తినే చతుర్థాంశము (B) *Onefourth share or rent on the lands granted to the deity and brahmin* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యము శేయచుండంగాను రాచానతిని సోమగన్నయంగారు శాండికొండ కామేశ్వరదేవరవ్రిత్తి నీరునేల వెలిపొలముకు పరపంగము లేకుండానుం సర్వమాన్యముగాను మానితిమి SII X, 492 (శ 1225)

పరపపాత్రలు *parapapātralu* పాత్రవిశేషము *A kind of vessel* వీరనరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి శ్రీ నరసింహ్వనాథునికి సమర్పణ చేసిన వెండిచరకులు సహస్రధార తలియలు పరపపాత్రలు పినఇర్వైవ దీపదండ్లు ౫ SII VI, 1052. (శ 1272)

పరమభట్టారిక *paramabhaṭṭārika* కులదేవత *A tutelary deity.* శ్రీమతి పరమభట్టారికా మహావిహారే స్వాభిప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరె కాదశే కార్తికమాస కృష్ణపక్షేష్టమ్యాచాతుర్దిశార్యవర భిక్షు సంఘ పరిభోగాయ (విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రపాలనగర శాసనము) భారతి 1965 జూలై (శ 488)

పరము . *paramu* పరలోకము *The other world, next world, future state* యీ పుణ్యం యెవ్వరు దాటి నడచినా గాడిదెకడుపునందు పుట్టునట్టివారు పరమందు నరకము అనుభవించెవారు NI Darsi,71

పరవిలాతులు *paravilātulu* పర+విలాయడి=ఇతరదేశములనుండి వచ్చు వర్తకులు *Merchants coming from other countries.* పరవిలాతుల నుండి పేటకు తెచ్చేయందుకున్ను పేటనుండి కొనుక్కొని పోయీ యందుకున్ను సుంకము కందులు పులవలు బుస్తిధాన్యం గోనె ౧ కి ౦ 1 కాయధాన్యము బియ్యము గోనె ౧ కి ౦ 11 నువులు ప్రత్తి గోధుములు గోనె ౧ కి 0 111 SII X, 753. (శ 1522)

పరాభవ· *parābhava* అరువదియింటిలో నలుబదియగు పరాభవనామ సంవత్సరము *The fortieth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవరుషంబులు ౧౦౯౦ అగు నేటి పరాభవ సంవత్సర చైత్ర శు ౬ ఆదివారము విషువు సంక్రాంతినాండు SII. X, 305 (శ 1168)

పరిచారకుడు: *paricārakuḍu* రాజస్థానీయోద్యోగులలో నొకడు. *One of the officers of the King's court* గ్రామేయక రాజపురుష తళవార దండనాయక రాష్ట్రిక దూత భట నట చేటక పరిచారక నియుక్త అధ్యక్ష ప్రశాస్త్రి సమాహర్త్రి నాయక EI XXXI, 12 (రెండవ విష్ణువర్ధనుని కొనెకి శాసనము) (675-682 *AD*)

పరిచారకుడు *paricārakudu* దేవాలయములో నియుక్తుడైన సేవకుడు పూజారి *A temple servant or priest* ప్రేంపల్లిభావదేవర గుడి పరిచారక మాధవయయు పరిచారక బ్రహ్మదేవణ్ణును SII VI, 200

పరిభోగము· *paribhōgamu* అనుభవము *Enjoyment* చూడుడు పరమభట్టారిక *See paramabhattārika*

పరిమళాలు *parimaḷālu* కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, గంధము మొదలగు సుగంధద్రవ్యములు *Articles of fragrant scent like musk, comphor and sandalpaste etc* శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయల దేవులు తిరుమలంమ్మదేవులు తిరువెంగళనాథదేవునికి ఆనవాలనై వేద్యం అవెసరానకు పైడిగిన్నె ౧ కి తూకాలు ౩౭౪ పరిమళాలు అవధరించను సమర్పించిన పైడితట్ట ౧ కి తూకాలు ౧౦ న్ని సమర్పించ నవధరించిరి SII IV, 295 (శ 1434)

పరిమాటుమువారు . *parimāṭamuvāru* దేవాలయ పరిచారకవర్గము కొలువువారు *Servants or employees (of the temple)* పండ్య రాజు ఒంగేఋమార్గణములోని గుంట్టూరి శ్రీయగస్త్యేశ్వరమహాదేవరకు మానులకుసానులకు నట్టువునికి మద్దలకోలుకు మొకరికివాంశికులకు శిల్పాచాయ్యర్నికు శంకులవారికిం శెరసిన దేవరపరిమాటకముచారికి SII X, 144 (శ 1080)

పరిమాఱు: *parimāṟu* పడిమాఱు విసరు *To wave a fan, to render service by fanning (T L)* శ్రీనరసింహనాథునికి ఉభయ ధూపాలాన్ను పరిమాఱను రెండువెంజామరలు సమర్పించిరి SII VI, 752 (శ 1305)

పరియల *pariyala* (క పరియళ) ఒకవిధమగు పళ్లెరము *A plate like vessel of metal (K)* చోడగంగదేవని తమ్ముణ్డు పెమ్మడి రాజు పెట్టిన వెణ్డిపరియల ౧ ణ్టి SII IV, 1190

పరియలము *pariyalamu* దేవాలయము *Temple* శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర పరియలమున సోమాణ్డి అయిన శ్రీకరణమానికము కొడుకు కుడియణ్డును SII IV, 1288

పరివారదేవతలు : *parivāradēvatalu* దేవాలయమునందు మూల విగ్రహమునకు చుట్టు పరివేష్టించి యుండు దేవతలు *Attendant gods* (1) ఈ స్థలముమీంద వంకేశ్వరదేవరకూం బరివారదేవతలకూం మధ్యాహ్నపుమావటి జీవిరం బియ్యం సంధ్యాకాల మన్నిటికి పరివారదేవతలకూ దీప మెత్తేది SII X, 334 (శ 1178) (౨) శ్రీ సాళువ తింమరసులుంగారు పూర్వాన రామేశ్వరదేవునికి సాగివచ్చే మడనూరు అర్ధమండప గర్భగృహములు విచ్చి సిఖరం ... భోగ మండపము పరివారదేవరగుళ్ల ప్రాకారం కట్టించ్చియ్యండంకున్ను . NI Ongole, 71 (శ 1421)

పరివారము . *parivāramu* సైన్యము *Army* కోమట్రెండ్డింగారి సుపుత్రుండు శ్రీగిరీశ్వరరెడ్డి రాజ్యము సేయుచుండం కోమటిరాజు యేలెడి పట్నము కందుకూరి విర పరివారము శ్రీపర్వత ఆగ్నేయ ద్వారనివాసి యైన కందసోమేశ్వరదేవరకును అంగరంగ భోగార్థము .. తమ తమ జీతాల వలనం విరను యింటను ఒకొక్కడుగ్గాని లెఖను సమర్పించెను NI Kandukur, 42 (శ 1222)

పరివారస్త్రీలు *parivārastrīlu* దేవుని సన్నిధిని గానము నృత్యము చేసెడు సానులు *The dancing girls who sing and dance before the deity*

ధర సనదవోౖలి వణ్డి
శ్వరదేవర నర్తకి య ద్రివర్గఫల శ్రీ
కరసొక్కమ మహే
శ్వరపరివార స్త్రీలలోనం బ్రస్తుతిం దనరెను SII X, 151 (శ 1088)

పరిహారము *parihāramu* విడుపు పన్ను లోనగువాని నిర్బంధము లేకుండ చేయుట *Exception, Immunity leading to a general privilege, privileged portion*

పరీక్ష *parīksa* అధికారి దేవాలయములపై అధికారి *A head officer or supererintendent or manager of the temple (W)* ప్రతాపరుద్రదేవుగజపతి యీచిసాణం యేపరీక్ష గొన్నను శ్రీ మల్లికాఋ్జన దేవరకు తప్పు SII X, 738

పరీక్ష *parīksa* పరిశీలనము *supervision* దీనికిం బరీక్ష లేదు EI XXX, 46

పరీధావి · *parīdhāvi* అరువదింటిలో నలుబదియారవదగు పరీధావి సంవత్సరము *The fortysixth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు సుఖసంకథావినోదంబునం బ్రిధివి రాజ్యము సేయుచుండగాను పరీధావి సంవత్సర భాద్రపద బ ౧ శు। SII X, 502 (శ 1234)

పరుమానా . *parumānā* (హిం పరవానా) రాజాజ్ఞ *Written permission, mandate (B)* అంత్తోజి పంతుల హవాలాదారు గారు ఫరగణా కందుకూరు సర్కారు హాయిదరాబాదు హజిర్యతు సుల్తాన్ అబ్దుల్లా పాదుషాహింగారు మొకర్రరుచేసి మాకు పరుమానా దయచేయించి వున్న కంద్దుకూరు కొండ్డముద్యపాలెం మోపాడు మాచవరం యీనాల్గు గ్రామాదుల చెర్వులక్రింద పారుదల మాంగిలి పొలంలో పండించినపంట NI Kandukur, 48 (శ 1573)

పరువడి . *paruvaḍi* విధము,రీతి *In the like manner* సీ ఉరువిచ్చె గంగ్గనాం బరువడి వినివారిం బురుడించునట్లు సరసిజాస్య SII IV, 1007 (శ 987)

పరువతభోగము : *paruvatabhōgamu* సింహాచలనృసింహస్వామికి జెందు దేవభోగగ్రామములు *The villages which form the property or the endowment of the deity who is enshrined on the mountain (of simhagiri)* శ్రీ నరసింహ్వనాథుని ఉభయదూపలాను వెంజామరం పటను అజపరెడి చింగారని కూతుఋ ఎఱసానికి ప్రసాదానకు జీతానకున్ను అవం విద్యాలకున్ను శ్రీనరసింహ్యనాథుని పరువత

భోగం ఉళలోన నరువచతుసీమలోను జెలజే_త్రము నాలుగుపుట్లు ౪ పెళెను SII VI, 786 (శ 1312)

పఱియ . *parıya* నేయి మొదలగునవి కొలుచు పాత్రవిశేషము *A kind of vessel to measure ghee etc*, మంత్రభోనము నవ్వుటికి జేపటి సంధ్యకుం దెల్లంత్రాల కుంచ్పములు ఎన్మిది పప్పు కుంచెడు నెయి పఱియ ణ్లును నంజడు ౩ టికిగాం శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర సన్నిధానమున నిచ్చి శిలశాసనము పెట్టించితి SII IV, 1328 (శ 1087)

పఱుక *paṟuka* వరక, రెండువీసములు *The fraction of one eigth or two annas (B)* ఎడాదికిని తోంట గు_త్త నాలు ౪ మాడ లున్న రెండు ౨ చిన్నలకున్న పాలుపెరువు కుంచనకున్న ౪౦ రెండు మాడలన్న అయిదు ౫ చిన్నలు ఖియము సోలకున్నచిన్నలు ౪ పఱు కలు ౪ అఖండానకున్న రెండు ౨ చిన్నాలు ౨ రెండు పఱుకలు SII VI, 812 (శ 1312)

పఱ్క . *paṟka* వరక, రెండువీసములు *The fraction of one eighth or two annas (B)* శ్రీకుమ్మరనాథునికి ఉప్పన్నఉపకరణ ద్రవ్యా లకుంగా శ్రీ భండారమునం చెల్లే గండమాడలు ౫ ఈమా ౧ నేలపోలిపఱ ౧ లెక్క ఎండాదికి నైన పఱ్కరింలకి ఉపెటిద్యవస్థ SII V, 1249 (శ 1215)

పఱ్కెగండమాడలు . *paṟkegaṇḍamāḍalu* ఎనిమిదవ వంతు విలువ గల గండమాడలు *A mada of 1/8 value* శ్రీకూమ్మరనాథుని శ్రీభండారమునకు ఒడ్కు పఱ్కెగండమాడలు ఏడు SII V, 1168 (శ 1198)

పఱ్ఱు . *paṟṟu* ఉప్పు పండెడు భూమి గ్రామనామాంతముల నను ప్రయు_క్తము *A marsh Suffix to place names* (1) వంగిపఱ్ఱు, కొఱ్ఱ పఱ్ఱు, వానపఱ్ఱు IA, XX, 417 (2) స్వస్తిశ్రీ మోంపఱ్ఱి చోడేశ్వరమహాదేవరనుం SII X, 171 (శ 1092) (3) కోట్టాల పఱ్ఱ నామాయం గ్రామః పానారభూమిగః॥ EI IV, 3 (శ 1280) (శ 1280)

పఱ్ఱు . *paṟṟu* బయలు ఉప్పు పండెడు నేల భూపరిమాణ విశేషము *Marshy land A kind of land measure* వీర శ్రీవిశ్వేర్వర్ర పె గడం గార సంధ్యదీపమునకుం బెట్టిన మాడకు పొలినేల పాదిక పఱ్ఱు నిన్ని కొని ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నడపంగలవారు SII V, 146 (శ 1220)

పఱ్లియర్కగోత్రము . *paṟlyarkagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కులగోత్రము *The lineage of a person belonging to a fourth caste* పఱ్లియర్కకులగోత్రంబున చిన్నమసెట్ల కొడుకు కాటమసెట్టి SII V, 73

పలక . *palaka* ఫలకము దూలముక్రింద నుంచెడు పలక *A plank used under the beam* శ్రీ చెన్నకేశవదేవర నగరి ముఖమండపము మధ్య చవులమండ్డుల పడుమటి దూలమున వాయవ్యభాగమండ్డుల కంచ్చుం మీంది పలకాను విఱుగుండ్డంగాను జన్నావుల కనపానాఇనింగాను చేయించ్చిన వరువుంబని SII X, 550 (శ 1386).

పలము . *palamu* (సం ఫలమ్, క పలవు త పలం) ఒక ఉన్మానము రెండు కర్షముల యెత్తు *A weight which equals two or four carshaws* (1) శ్రీభీమేశ్వరదేవరకు మున్నూఱు పలములు లోహము నం జేయించి పెట్టిన అఖండకర్పూరవ_ర్తి SII IV, 1235 (శ 1021) (2) గంధ్యవారూను తగరముపారూను మూసలవారూను ఇచ్చిన ఆయము తగరమునందు సీసమునందు రాగి అందు తులాన పల మెడు HAS 13-14 (3) రేచెర్ల పెద్దగణపతిరడ్డివారు తమకు ధర్మార్థముగాం బెట్టిన లోహపు దీపగంబ్బము ఒకటిపలములు ౧౮ SII IV 1277

పలికించు *palıkımcu* చేరు *Situate* శ్రీమతు శాంతిశివగురుదేవర లకు అమవనకలమారి కంపనము లోన పలికించిన చలమతిగండాపురము అనెడి యూరు చతుసీమమూను త్రిపురాంతకతీ_ర్థము శ్రీరంగే శ్వరదేవర ప్రతిష్ఠ చాయను దక్షిణగాను ధారాపూర్వకము నేసి ఆచంద్రా ర్కస్థాయిగా నిచ్చిరి NI Darsi, 25 (శ 1176)

పలుకు . *paluku* చెప్పు, మాట్లాడు *Speak* దీని కాచి కుడిపిన వారు భూమిదానమ్ము పలమ్ము వక్రపల్కినవారు పంఞ్చపాతకమ్ము పడు EI XXVII, 42 (600-700 A D)

పలుగు *palugu* చెఱువున కడ్డముగా గట్టిన ఆనకట్ట *A weir* అనంత సాగరపు చెరువు తూము ఖలపడివుండంగాను పునరుద్ధారికము చేసినావు కలువాయి చెరువు పలుగు కట్టించ్చి చెవ్వుర నీవు ప్రతిముఖం చేయించిన తోంపులు NI Atmakur, 35 (శ 1534)

పలుగురాతిగుండ్లు . *palugurātigum lu* గుండ్రనికఱకురాళ్లగుంపు *A mass of round and rough stones* ఆ మానుకు దక్షిణంబోటి క్రింద పలుగురాతిగుండ్లు NI 9 (శ 1608)

పల్లకిసేవ *pallakısēva* దేవుని పల్లకిలో నునిచి గ్రామవీథుల నూరేగించు ఉత్సవము *The procession of the deity in a palanquin along the streets of the village* కోనప్పయ్యదేవమహారాజులుంగారు కాశ్యపగోత్రం కృష్ణదానులకు యిచ్చిన ధర్మశాసనము యీతథా తిథి ఆరభ్యంగా తీసుకొని నీవు శావ నడపి పెనుగొండ పట్నంలో పల్లకి సేవ యేగించి SII VII, 556 (శ 1469)

పల్లపలు: *pallapalu* నిమ్నస్థలములు, గుంటలు *Lowlying areas* కోటికాకాండి శ్రీ కీ_ర్తిగోపీనాథునికి గ్రామచతుష్టయమునంగ్గల క్షేత్ర ము తూర్పుర దిగుభాగమున ౫౪ ఎఱ్ఱకాల్వ గుంటన పలు పల్లపలు సహి తము ఖ ౫ SII IV, 700 (శ 1184)

పల్లాయము . *pallāyamu* పల్లాయనము, భృత్యవర్గము *The servant class* అంగ్గరంగ్గభోహపరివారక పల్లాయనైమి_త్తికములకు వినియోగ ములకు భండారముగా నిచ్చిన చేనుగుంటలు ౧౫౦౦ గోవులు ౧౦ NI-Ongole, 89 (శ 1175)

పల్లి . *pallı* ఒక గ్రామము సర్వసాధారణముగా పూర్వకాలమున జైను లకుగాని బౌద్ధులకుగాని నివాసస్థలము నేటి గ్రామనామాంత్యమున నను ప్రయు_క్తము *A village, formerly generally inhabited by Jains or Buddists* తదైవ తదనుజన్మా చోడబల్లిదేవః పూర్వదిశి క్రోశమాత్ర కీదేవల్లి నామ గ్రామం ప్రాదాత్ SII X, 74. (శ 1087)

పల్లిక *pallika* చిన్నగ్రామము *A small village* అస్యస్మాభిరస్మ త్కులగోత్ర శ్రేయశోభివృద్ధయే పతస్మై మౌద్గల్యసగోత్రాయ శేకుమారి గ్రామ వాస్తవ్యాయ సర్వకరపరిహారేణ సాపల్లికాదత్తాః వేగినాటి కాలం కాయనుల రెండు క్రొత్త శాసనములు ఆం సా ప ప సంపుటము ౧౧ సంచిక 2 8

పల్లిపీఠము *pallipīthamu* ప్రభువు కూర్చుండు వేదిక *Royal dais* సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజులు రాజనారాయన రాజనారాయనపురమున రాజనారాయన విన్నగరాలువారి గుడి తూర్పున ముకమణ్డపమున వెలుపలి పల్లిపీఠమున విజయంచ్చేసి ఉణ్డి SII V, 66

పల్లిభోగము *pallibhōgamu* దేవునికి చేయు భోగములు భక్ష్యభోజ్యాది కైంకర్యములు *A repast or feast of various kinds of eatables for the oblation of the deity* దీపావలిపల్లిభోగం దేవ ౧—రకు బియ్యం న ౪ు ఆపెసలు ౺ నేయి సి ౧ సంక్రాంతి పల్లిభోగం నేసి బియ్యం న ౺ పెసలు మా। HAS 19-19 (శ 1157)

పల్లెరాలు *pallerālu* పళ్ళెములు, లోహముతో చేయబడిన పాత్రములు *Vessels made of metal* దానయ నాయంకవారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీబలిదేవరకు పడ్డాలు ౨ పల్లెరాలు ౨ రాగికుండ ౧ SII X 451 (శ 1202)

పల్లెము *pallemu* పళ్ళియము పళ్యము భోజన పాత్రము *A platter* శ్రీకృష్ణదేవరాయలు — శ్రీవల్లభునికి సమర్పించిన యీ అయిదుగ్రామాల ఆయం వల్లాను శేషినిత్యనైవేద్యకట్టడ। దధ్యోదనం పళాలు ౪ అకాశప్రసాదపళ్యాలు ౪ అప్పాలు ౨౬ కి పళ్ళం ౧ అతిరనాల పల్లెం ౧ వడలిపల్లెం ౧ ఒుడనకుడుములు పల్లె ౧ పప్పుకూర కూరలు నెయి పెర్గు పచ్చళ్లు ఊరుంగాయలతోడను ఆరగించ్చి పల్లెలు ౬౦ న్ని ఆనవాల ప్రసాదం పల్లెలు ౨ వెరశి అరగించ్చి పళ్యాలు ౭౪ దెబ్బదినాలిగింట్టికి SII IV, 981 (శ 1440)

పల్లెరాలు *pallerālu* పళ్ళెములు *A saucers, small metal basins* దానయ నాయంకవారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీబలిదేవరకు పడ్డాలు ౨ పల్లెరాలు ౨ రాగికుండ ౧ SII X, 451 (శ 1202)

పల్లెలగోత్రము *pallelagōtramu* ఒకానొక బ్రహ్మణేతరగోత్రము *A lineage of a nonbrahmin family* పల్లెల గోత్రోద్భవు లైన నాముహోబా నాయనిగారి పౌత్రుండును లింగప్ప నాయనిగారి పుత్రుడున్ను అయినట్టి బారుగుగారు NI Podili, 13 (శ 1564)

పళ *pala* పడి నియమిత ప్రమాణ ద్రవ్యము శ్రీ కుమ్మరనథని బండరన పెటిన మోదలు పబ౪ ౫౦ దీపనకును నెఇ ఎడదికి నఇ పటులు పళ ౧౦ ము పటగలాడు. SII V, 1174 (శ 1344)

పళిగలు. *paligalu* పడులు పళ్లు *Food offerings to the deity* ప్రతిగొండ తిమ్మరాజయ్యవారు వుదయగిరి సీమను అమరం పాలించ్చిన మోగళూరిగ్రామాన చంన్నకేశ్వరరాయన్ని ప్రతిష్టసేఇంచ్చి దేవునివళిగల్కు పరిచేనిడి NI Rapur, 41 (శ 1497)

పళ్యంపఇండి. *pa yapamim ḍi* పళ్యంపహిండి పళ్యపన్ను నివేదన కానిక *A kind of tax in coin on the offerings made to the deity* అమరవరంపు పళ్యంపఇండి దరణకోట కమ ఖేశ్వర దేవరకు మల్లయ మహాపాత్రుని ధర్మశాసనం SII VI, 220

పళ్యపన్ను *palyapannu* నివేదనకానిక *A kind of tax in coin on the offerings made to the deity* అమరేశ్వరపురంచానసం వారు పెట్టి పళ్యపన్నున్ను కమఖేశ్వరదేవరకు సమర్పించ్తిని SII VI, 1219 (శ 1416)

పవడము *pavadamu* ప్రవాళము *Coral* దానయనాయంకవారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీబలిదేవరకు పడ్డాలు ౨ పల్లెరాలు ౨ SII X, 451 (శ 1202)

పవిత్రారోపణమహోత్సవము *pavitrārōpana mahotsvamu* పవిత్రము యజ్ఞోపవీతము *Innesting the image of a deity with a sacred thread That is supposed to make good all defects and mistakes committed in all pujas* శ్రీ సింగమనాయని అనపోతానాయనింగారు ధర్మరాజ్యము చేయుచును శ్రీమైలారదేవరకు అంగరంగభోగాది సామగ్రి యెల్లవేళలందున్ను సమకూడు నట్లుగాను పవిత్రారోపణమహోత్సవ పుణ్యసమయమందు అష్టభోగసహితముగాను సమర్పించిరి HA 19-74 (శ 1261)

పశుపతిదివసము *paśupatidivasamu* ఏకాదశి ఏకాదశికి శివుడధిపతి *The astrological lord of eleventh lunar day is Siva* విమశే జ్యేష్టమాసేందువారే హస్తర్క్షే ద్రిద్ధియోగే పశుపతిదివసే (జ్యేష్ట శుక్ల ౧౧ దసి సోమవారన) SII IV, 828 (శ 1333)

పశులు *paśulu* ఆవులు, గేదెలు, గొఱ్ఱెలు మొదలైన ఆడజాతి పశువులు వీని పాలు నిత్య దీప, ఊర, నైవేద్యాది కైంకర్యములకు వినియోగము పడుచుండెను *Cows, she-buffaloes, and sheep the milk of which is used for various kinds of daily worship of the deity* కొమ్మనబోయుండు అఖండదీపమునకు నిచ్చిన పశులు ౨౫ SII IV, 739 (శ 1122)

పశ్చర్లగోత్రము *paścarlagōtramu* ఒకానొక బ్రహ్మణేతర కులగోత్రము *A lineage of a nonbrahmin caste* పశ్చర్లగోత్రపవిత్రులున్ను వుడైని వంశపారావార సుధాంశులున్ను చోండకునాయనింగారి పవిత్రుండును పుల్లానాయనింగారి పుత్రుండును అయిన హోబానాయనింగారు NI Nellore, 13 (శ 1585)

పసపు *pasapu* పసుపు హరిద్రము వసంతమహోత్సవ సమయమునకు కుంకుమ చేయుటకు పసుపు సమకూర్చుట సూచితము ఉండవెల్లి అనంతశాయికి వసంతాన కుంకుమకు పసపు వి ౧౦ జయంతికి పసపు వి ౫। SII X, 560 (శ 1264)

పసపుందోట *pasapumdōta* పసుపుతోట *Turmeric field* ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను చోంట పసపుందోట టలకున్। అట్టిగ లెఖము NI Kandukur, 83 (శ 1448)

పసపులగోత్రము . *pasapulagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కుల గోత్రము *The lineage of a person belonging to a fourth caste* శ్రీరామఋశిభృత్యుస్సత్ పసపులగోత్ర చూడామణిః । శ్రీసమ్మాజితనాథవాటి విషయాధీశార్జునక్ష్మాపతిః ॥ SII VI, 1176

పసరము : *pasaramu* (సం పశుః) పశువు *An animal, cattle* ఇటువంటి యెకలానఖానునింగారు అద్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తన పేర యెకలానఖానపుర మని పేట కట్టించి యీపేటకు కొంలు ఇచ్చిన వివరం। పసులబడి కాంపులకు ౧ కాండికి మాన్యం పసరం ౧కి రెండు । యెల్లకాలానకును పసరం ౧కి కొం॥ వ్యవసాయము లేని పొల్లిపసరం ౧కి రొ ॥ గొల్ల గొఱమేంకలు ౧౦౦కి పండి ౧కి గం॥ SII X, 753 (శ 1522).

పసులపుల్లరి *pasulapullari* పశువులు గడ్డి మేయుట కుపయోగపడు భీళ్లపై పన్ను తృణభాగధేయము *A tax on pasture lands, a grazing tax* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు రాజ్యము సేయుచుండంగాను అనగరి శ్రీవాకిటి ఎఱ్ఱయవెంకంగారు సహిత మైన ఇరువై రెండూళ్ల దేవస్థానాలు పసులపుల్లరి సర్వ్వమాన్యము గాను ధారవోసి శాసనగంథము ప్రతిష్ఠింస్తిమి SII X, 509 (శ 1286)

పసులబడి . *pasulabadi* పసులపై పన్ను. *The tax on animals,* పసులబడి కాంపులకు ౧ కాకాండికి మాన్యం పసరం ౧కి రెండు । యెల్లకాలానకును పసరం ౧కి కొం॥ వ్యవసాయంలేని పొల్లిపసరం ౧కి కా॥ SII X, 753. (శ 1522)

పహిండి . *pahimdi* బంగారము, ధనము *Gold, money* యిభూమి కృషిసేసి యటియచ్చి నడపంగలవారు గాం బహిండి యిచ్చి యిరువంణ్ని బ్రాహ్మణులకు నాచంద్రాకర్కముగ సత్ర నిల్పిరి ... SII IV, 1281

పహిండిఆకు *pahimdiāku* బంగారు చెవికమ్మ కర్ణభూషావిశేషము *A kind of golden ornament for the ear* శ్రీ త్రిపురాంతక దేవరకు శ్రీమతు గండపెండార త్రిపురారిదేవమహారాజులు మూడు వట్టాలును పహిండి అకులు ౨ ను ఇచ్చిరి SII X, 431 (శ 1194)

పహిండికలశము . *pahimdikalaśamu* బంగారుకలశము *A golden pinnacle* అగత్తిసెట్టి తనకూంతులు చిట్టకకు పుణ్యముగాను శ్రీ గోపినాథుని నగరిశిఖరానకు పహిండిక(లశము) SII IV, 938.

పహిండికామఆలవటము . *pahimdikāmaālavaṭamu* బంగారు కామగల ఆలవట్టము *A fan with a gold staff* వీరనరసిహ్యదేవని దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీ వల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు పహిండికామఆలవటం SII IV, 975 (శ 1275)

పహిండికామకుంచము . *pahimdikāmakūṃcamu* బంగారుకామ గల కుంచెము, గుత్తిగా కట్టిన నెమిలిపురికట్ట శేక చామరము *A bunch of peacocks' feathers or fly brush with a gold handle or staff* వాల్లెంక పోకానేనింగారు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు సమర్పించిన వివరము పహిండిపిన్నండును పహిండికుండ్డాను, ఒడరాలున్ను పహిండికామకుంచలున్ను SII IV, 1344 (శ 1812)

పహిండికాయలతోడివెంజామర . *pahimdikāyalatōḍivemjāmara* బంగారుకామగల వీజనము *A fan with a golden staff* వీరనరసిహ్యదేవని దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు పహిండికాయలతోడి వెంజామరలు ౨ SII IV, 975 (శ 1275)

పహిండికుండ . *pahimdikumda* బంగారు కుండ *A gold pot,* వాల్లెంక పోకానేనింగారు శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు సమర్పించిన వివరము పహిండిపిన్నండును పహిండికుండ్డాను ఒడరాలున్ను పహిండి కామకుంచ్చలున్ను SII IV, 1344 (శ 1812)

పహిండికుడుక : *pahimdikuduka* బంగారు పాత్రము *A gold vessel* గంగామహాదేవింగారు శ్రీకూమ్మర్ణనాథుని సన్నిధిని పహిండికుడుక వినమర్పించిరి "సువర్ణ్ణపాత్ర మేకం చ" SII V, 1189 (శ 1265)

పహిండికొలగము : *pahimdikolagamu* (క కొళగ) బంగారుబిందె *A large metal water vessel (K)* శ్రీ కులోత్తుంగచోడదేవరాజుల పెట్టిన పహిణ్డిపల్య గద్యల పహిణ్డికొలగము SII IV, 1142 (శ 1064)

పహిండిపట్టము : *pahimdipaṭṭamu* బంగారు పట్టికము *A golden plate* శ్రీమతు వేమయరడ్డింగారు తమతమ్ముండు మల్లయరడ్డింగారికి అతయ పుణ్యముగాను గుడిమీంది సువర్న్ణకలశాలు ఐదున్ను పహిండిపట్టమున్ను కల్పాంతస్థాయిగా సమర్పణ సేసిరి SII VI, 243 (శ. 1267)

పహిండిపల్య : *pahimdipalya* పహిండిపళ్యము బంగారు భోజన పాత్రము *A gold plate* శ్రీకులోత్తుంగచోడగాంక్యరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ౧ ట్టి గద్య ౧౦౦ పీర వఙ్గాళిజపేరం జెట్టించిన కనకవలయ ౧ ట్టి గద్య ౧౦౦ లోహఅద్దము పహిణ్డిపల్య . గద్యల పహిణ్డికొలగము SII IV, 1142 (శ 1064).

పహిండిపాణిసంకులు . *pahimdipānisamkulu* బంగారు చేతికడియములు *Gold bracelets* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు .మాణిక్యములు రెణ్డు గట్టిన పహిణ్డిపాణిసంకులు ౨ నవరత్నములుం గట్టిన పహిణ్డి పానలు రెణ్డు .. SII. IV, 1190 (శ. 1065)

పహిండిపానలు : *pahimdipānalu* బంగారు గిన్నెలు *Gold cups,* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు మాణిక్యములు రెణ్డు గట్టిన పాణిసంకులు౨ నవరత్నములుం గట్టిన పహిణ్డిపానలు రెణ్డు SII. IV, 1190. (శ 1065)

పహిండిపిన్నండు. *pahimdipinnamdu* (త. పిన్నంతండు) బంగారు ఆభరణవిశేషము. (సూ ని) *An ornament made of gold* వాల్లెంక

పోతానేనింగారు శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు సమర్పించిన వివరము పహిండివిన్నాండును పహిండికుండ్డాను ఒడదాలున్ను పహిండికామకుంచ్చులున్ను SII IV, 1334 (శ 1392)

పహిండిపుష్పము. *pahimdipuṣpamu* బంగారుపూవు, భూషావిశేషము *A kind of ornament, a gold flower* చూడుడు దీపగంభము *See dīpagambhamu*

పహిండిపొగడపువులమాల: *phimdipogaḍapuvulamāla* బంగారపొగడపూలతో కూర్చబడిన మాల *A garland made of Mimusops Elengi flowers of gold* కొమిదేవి అమంగారు తమకూంతును సీతామహాదేవికి పుణ్యముగాను పెట్టిన పహిండిపొగడపువులమాల ఒకటి (సువర్ణవకుళప్రసూనశ్రేణీశోభితాం మాలాం) SII VI, 983 (శ 1264)

పహిండిప్రభ. *pahimdiprabha* బంగారు ప్రభ దేవుని ఊరేగింపు వాహనమునకు కట్టియుండు వలయాకార మగు బంగారు చట్టము *A golden frame surrounding the vehicle or chair in which an idol is carried about* దొడ్డయల్లాడ భూపాలునికిం బుణ్య మవునట్టుగాను మంచెళ్ళపిన్నమనాయిని నరహరినేనింగారు శ్రీరారామ రామేశ్వర దేవరకు పసిండిప్రభ ను రథమున్ను సమర్పణ చేశెను

పిన్నజ్మాప సుపుత్రకో నరహరిః । స్వర్ణప్రభాం సద్రథం శ్రీరారామపురీశ్వరాయ మహతే రామేశ్వరస్వామినే SII V, 134. (శ 1387)

పహిండిమొగలిఱేకులు: *pahimdimogaliṟēkulu* బంగారముతోఁ జేయఁబడిన మొగలిఱేకుల వలె నుండు భూషణము *A golden ornament resembling the petal of caldera (pandacus odoratissimus)* శ్రీకూర్మనాథునికి సమర్పణ – శ్రీపాదలు రెండు పద్మమొగ్గల మా ౧ పద్మపువులు ౨ పహిండిమొగలిఱేకులు ౮ పహిడిరచనగరయులు ౪॥ SII. V, 1190 (శ 1274)

పహిండిరసనకామశ్వేతాచామర: *pahimdirasanaśvētacāmara* బంగారుపూతకామ గల తెల్లని చామరము *A flywhisk with a staff of a gold guilding* శ్రీకూర్మనాథుని ఉభయధూపాలను రాగిగా పెటిన పహిండిరసనకామశ్వేతాచామర ౨ SII V, 1167 (శ 1386)

పహిండిశ్రీపాదములు *pahimdiśrīpādamulu* బంగారు దివ్యపాదములు *Feet made of gold presented to the deity* వీరనరసింహ దేవమహారాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి శ్రీనరసింహనాథునికి సమర్పించిన చరకులు పహిండి శ్రీపాదాలు రెండు (సౌవర్ణం పాదయుగ్మకం) SII VI, 933 (శ 1271)

పహిండిసహస్రధార: *pahimdisahsradhāra* స్వర్ణ సహస్రధార సహస్రధార యనగా, నొక పాత్రవిశేషము. అపాత్రకు అనేక మైన చిల్లులు పొడిచి, దానిలో నీళ్లు పోసి, ఆ చిల్లుల ద్వారా నీటిధారలు పడునట్లు దేవునికి అభిషేకము గావింతురు. *A vessel made of gold pierced with a multitude of holes like a shower bath for stream of water for the oblation of an idol (K)* ఒడ్డవాది భీమనపెగడ నృసింహనాథునికి తిరుమజ్జనావసారానకు పెట్టిన పహిండి సహస్రధార ఒకండు. "సోయం స్వర్ణసహస్రధార రుచిరం పాత్రం నిశాత్రభాన్వితం" SII VI, 882 (శ 1287)

పహిండిసూనలు: *pahimdisūnalu* బంగారు పుష్పములు *Flowers made of gold* శ్రీనరసింహ్వానాథునికి నిత్యమున్ను దాతను పహిండి సూనలు తొమ్మిదింట్లున్ను మావత్రిశేకు తొమ్మిదింటను పెటించెను SII VI, 787 (శ 1312)

పహిడిరచనగరయ: *pahidiracanagaraya* బంగారు కామగల వీజనము *A fan with a golden staff* గంగాంబా ధూపకాలే కూర్మనాథస్య పహిడిరచనగరయలు ४॥ విజనం స్వర్ణదండం చ ధారణే కొట్టినామత। SII V, 1190

పహిణ్డినీరువఱడినకొములవెంజామరలు: *pahindinīruvaṟadina komulavemjāmaralu* బంగారుపూత కోలలుగల చామరములు *The flywhisks with goldgilted handles* దక్షిణాయన సంక్రాన్తినిమిత్తమున చోడగంగణ్ణు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు విహారవాడ గంగ్గకఱుతనుణ్డి గంగగొణ్డ చోడగంగ్గ వైరాగి యాణ్డరు చేతంబెట్టి పుత్తెంచిన కేసియ దేవేంద్రుణ్డు ౧ పహిణ్డినీరువఱడినకొములవెంజామరలు ౨ SII IV, 1190 (శ 1065)

పా

పాంగు: *pāmgu* సానుల నామాంతముల ప్రయుక్తమైనపదము అందమైనస్త్రీ సుందరి యను అర్థము కావచ్చును *A beautiful woman, suffix to the names of the dancing girls* స్వస్తిశ్రీ మోపంబుచోళేశ్వరమహాదేవరనుం ద్రిసంధ్యలం గొల్వంగలసానులు దామనపాంగు కూంతుఱు మొదలిసాని ప్రొలమకు భూమి ఖ ౧ న ౧౦ మల్లెపాంగు కూంతుఱు కేతమకు భూమి ఖ ౧ న ౧౦ దామనపాంగు కూంతుఱు పోతమకు భూమి ఖ ౧ న ౧౦ మల్యపాంగుకూంతుఱు నన్దమకు భూమి ఖ ౧ న ౧౦ కొనిపాంగు కూంతుఱు చోడమకు భూమి ఖ ౧ న ౧౦. SII X, 171 (శ 1092)

పాంచరాత్రము: *pāmcarātramu* వైష్ణవాగమములలో నొకటి *A general term for the doctrinal books of various vaishnava sects (K)* ప్రతిష్ఠాకాలే కుర్వీత అచలకం ధారయేత్కృతిమాన్। గృహారామం తథా క్షేత్రం ప్రథమే నిశ్చితావిధిః॥ఇతి పాంచరాత్రవచనం SII X, 777. (శ 1662)

పాంచాలి: *pāmcāli* రాష్ట్రపరిపాలనా విభాగము *An administrative division of a province* కొరసోటక పాంచాలాం తాలమూల గ్రామే IA C XLIV April, 1884

పాంచుప్రకరణ. *pāmcuprakaraṇa* అధికారవిశేషము *A kind of authority* శ్రీనారసింహ్వానాథుని భోగపరీక్షకళింగ్గపారీక్ష పాత్ర ధర్మ్మదాన జీయన అదికారమందు శిష్టు కృష్ణమహాసేనాపతి పాంచుప్రకరణ పంచదిపెహారణ విద్యమనమున. SII VI, 751. (శ 1298)

పాండిమొదవు: *pāmdimodavu* పాడియావు *A milk cow* ఉప్పలపుం బ్రోలువెంక దివి గణంపతీశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు దీపాన కిచ్చిన పాండిమొదవు ఒకటిన్ని SII IV, 950 (శ 1248)

పాండుభువము *pāmdubhuvamu* పాండుభూమి వెలిచేను *A dry land* మల్లారెడ్డి చుండిశాసనము - చుండిపురే పాండుభువం చతుష్పటి మర్థ వర్థిశాం తస్మై। ద్వినివర్తనమితి మేష ప్రాదా త్కేదారమేదినీం ప్రాజ్ఞః NI Kandukur, 19 (శ 1880)

పాక: *pāka* దూలము లుంచక కట్టిన యిల్లు గ్రామనామాంతపదము *A hut, a suffix to village names* గుద్రవార విషయ శ్రీమత్ ఉంకలినామగ్రామ రాష్ట్రకూట మహాత్మన్య అస్యావధయః పూర్వతః వ్రంత దక్షిణతః దూద్రుపాకసీమ యేవ EI XXVII, part I

పాగ. *pāga* హాగ ఒకచిన్ననాణెము *A small coin* అల్లి బసదియ కనంగశెవ బోయ వడ్డంగె పాగ వొందు॥ EI IX, 267.

పాచ్ఛాయి: *pācchāyi* (వ పాద్‌షాహి, హిం పాచ్ఛాహ్) పాదుషా రాష్ట్రపాలకుడు *King, emperor* మహారాజాలాయింగారు చెప్పన్నదేశాలకు పాచ్ఛాయి చేస్తుండంగాను . SII X, 772. (శ 1618)

పాటిక: *pāṭika* పాది ఎనుబది గవ్వల యెత్తుపరిమాణము గల రాగి నాణెము (సూ ని) *A kind of copper coin of the weight of eighty cowries* శ్రీ విజయాదిత్యదేవరు నిరెవద్యప్రోలి నీట విజయం చేసియుణ్డి మల్లీశ్వరమహాదేవర పట్టనమున వేంగ్గీమణ్డలమున ప్రజకు రాజ రాజ మర్యాద నిచ్చిన పత్రస్త శాసనస్థితి కొత్తనేల పుట్టి యొక్కంటికి చిన్నములు రెణ్డును పాటికలు రెణ్డును SII IV, 1243

పాటితొడవు. *pāṭitodavu* మరణసమయమున శరీరముపై నున్న ఆభరణములు *Ornaments on the body at the time of death* శ్రీమత్తు ఔజావాడ సాసను లైన తెలికివేవురు సేసిన సమయము యాలు చచ్చిన ఆయాలికిం గలట్టి పాటితొడవు మగనిదశాని యాలివారు పెనంగిరేని మహాపాతకము సేసిన వారు SII. IV, 812.

పాడి *pādi* సంస్థాపనము నిర్దేశము నిర్ధారణము *Settlement order, determination.* చోడయరాజుల పడవాలు నడపనేయకు(నకు) అగ్రహారంబుల తోడి పాడి యిచ్చి అగ్రహారంబ కాను గవరెలువులు దయసేని ఏడువాడల పాలెపు శాసనము చాళుక్యసంచిక (శ 940)

పాడు: *pāḍu* ఒకపెద్దగ్రామమును చేరి యున్న చిన్నగ్రామము గ్రామనామాంతము లందలి పదము *A settlement, a hamlet, suffix to village names* జజీనిమార్గ్గవిషయే ముల్కులపాడునామ గ్రామం భగవత్ శ్రీ అనంతేశ్వరస్య SII. X, 26.

పాడె: *pāde* జాడవపొలము బురదభూమి. *A low lying moist land into which water drains* అల్లారెడ్డి వేమవరానకున్ను వేమసానక్క దొడ్డవరానకున్ను పొలమేల సీమసంద్దులు ఆ పుంత తూర్పు ముఖమై వచ్చి వేమసానక్క దొడ్డవరపుం బొలం లోపలను చన్నుపాడె అనంగాను ఒక చెఱు వున్నది నిమ్మగుంట్ల పాడె నాంగా నొక పల్లమున్నది EI. XIII, 23 (శ. 1866)

పాతంగదినము: *pātamgadinamu* (సం పాతంగి శని) శనివారము *Saturday* శాకాబ్దే యుగనే గదితే సౌ ఫాల్గుణే బహువే పాతంగస్యదినే మనోభవతిథా SII. IV, 1060.

పాతాళగేహము: *pātālagēhamu* భూగర్భనిలయము *underground cell* సీ॥ తిరుచుట్టుమాలియ దివ్యలింగంబులు గుళ్లువప్రంపురాకోట గోపురములు పాతాళగేహములు శా వ మ 70

పాతిమోకరిఆడువారు. *pāṭimōkariāduvāru.* నట్టువులు *Dancers-* దేవభోగమునకు పాతిమోకరి ఆడువారు x మద్యలిండు ౧ లావదొండు ౧ పాత్ర ౧ సంకువాండు ౧ NI Rapur. 47 (శ 1188)

పాతురాయి *pāturāyi* పాతిన సరిహద్దురాయి *A planted demarcated stone* అగ్నేయానకు కుచికాడు పొలమేర కూడిన పాతురాయి మేర .యీశాన్యం కుద్రుగోడ పొలం కూడిన పాతినరాయి మేర NI. CP 15 (శ 1258)

పాత్ర: *pātra* యోగ్యుడు ఒకపదవిని సూచించును *One who is worthy a minister, A kind of office* (1) ఒడ్డది భీమనపెగడ తనకు ఇష్టార్థసిద్ధి పరిపూర్తిగా శ్రీ నరసింహనాథునికి నకల సుకృతసామ్రాజ్య సంవృద్ధహేతో . నరహరి రనిశం పాతుం శ్రీ భీమపాత్రం॥ SII VI, 839 (శ 1278) (2) కంన్ననారాయణ బిరుద పాత్ర రాముజీయన (పాత్రపదోన్నతో గుణనిధీ రామాభిదో జీయన) SII. VI, 734. (శ 1301)

పాత్ర: *pātra* నర్తకి *A dancing girl* (1) శ్రీ గోపీనాథదేవర ప్రతిశ్రీకార్యాలు పాత్రలు x కి భ ౨ SII. X, 422 (శ 1191) (2) ఈభోగపరీక్ష జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడి శ్రీ॥ అజ్జనసుందరా రాజసుందరా జముణసుందరా కంచిసుందరా గౌరాసుందరా లకుమ అజ్జనసుందరా నటుసుందరా వీరు ఎనుమంఋన్ను పాత్రలు SII VI, 1052 (శ 1272)

పాత్రపాగుడము: *pātrapāguḍamu* పానీయపాత్రలు, శేక పూజాది ద్రవ్యముల నుంచుటకు పాత్రలు వస్త్రవేష్టనములు *Drinking or sacrificial vessels and garments* త్రిభువనమల్లిదేవచోడమహారాజులకుం దల్లి మాచలమహాదేవికి ధర్మార్థముగా మా నిజరాజధాని యైన కొట్యదొన త్రిభువనమల్ల శ్రీ కేశవదేవరకు హవిబలియచ్చనలకుం జాత్రపాగుడమునకుం గొట్యదొన దనసెట్టి కట్టించిన చెఱ్వు ధర్మార్థవుగాను SII. VI, 645. (శ 1070)

పాత్రభోగమువారు: *pātrabhōgamuvāru* దేవాలయములో గీతవాయిద్య నాట్యాది కృత్యములకు నియోగింప బడ్డ స్త్రీపురుషులు నట్టువ ముట్టువకాండ్రు *Persons employed in a temple for performing and playing musical instruments, and dancing.* శ్రీగోకేశ్వర మహాదేవర పాత్రభోగము వారికి- పత్రకు భ ౨ న ౧౦ మేకరికి రెండుపుట్లు పందుము మద్దెలకానికి భ ౨ న ౧౦ అవజకానికి భ ౨ న ౧౦ సింహాళితలు ఆడురకు భ ౯ కోళకానికి భ ౨ శంఖువరికి పందుము సాని మాని క్షేత్రం భ 80 SII. X, 91 (శ 1054)

పాత్రసామంతులు. *pātrasāmamtulu* పాత్రబిరుదాంచితులగు సామంతులు *The feudatory chiefs who hold the title of patra* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు పూర్వదిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి కొండవీటిదుర్గం లగ్గలు బుచ్చుకొని జన్యాల కనవాపాత్రుండు పశ్చిమబాలచంద్రమహాపాత్రుండు మొదలుగాను పాత్రసామంతులాగు మన్నెవారినిన్ని జీవగ్రాహంగాను పట్టుకొని SII V, 248 (శ 1437)

పాత్రుడు *pātrudu* (సం పాత్రం) దానయోగ్యుడు *A person fit or worthy to receive gift* దాతా కోమటివేమనామ నృపతిః పాత్రం గురుః శంకరః స్థానం చేత్పినపాడు రత్ర తు కవిః శ్రీనాథభట్ట సుకవిః (పినపాడు శాసనము) EI XXXI, 41

పాథశ్శాస్త్రము. *pāthaśśāstramu* జలశాస్త్రవిజ్ఞానము *Science of hydrology* ధర్మార్థో ధనవాన్ సుఖి స్థిరయశో ద్రవ్యాభిలాషో నృపః పాథశ్శాస్త్రవి దగ్రజ శ్చ దృఢమ త్సంశోభితా చోర్వరా (పోరుమామిళ్లతటాక శాసనము) EI. XIV, 4 (శ 1291)

పాదపద్మోపజీవి. *pādapadmōpajīvi* ప్రభువు పాదములను పద్మములపై (తుమ్మెదలవలె) జీవించువాడు, సామంతుడు *Subsisting (like a bee) on the lotuses that the feet (of the master) A feudatory* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడగొంకరాజుల దివ్య శ్రీపాదపద్మోపజీవి యైన సెజ్జ ప్రోలె నాయకుడు SII VI, 240

పాదమాలపరివారము *pādamālaparivāramu* దేవాలయములో దీపస్తంభములపై వెలిగించెడు దీపములకు వత్తుల నమర్చుటకు నియోగింపబడిన పరిచారక వర్గము. *Attendents for supplying wicks to the lampstands in the temple* విజ్ఞాపనేన నందవాటికా గ్రామీయ శ్రీభట్టేశ్వర దేవాయతనాయ ఖండస్ఫుటిత నవసుధాకర్మార్థం గీత నృత్త వాద్యార్థం గంధ పుష్ప ధూప దీప నివేద్యార్చనార్థం పాదమాలపరివారార్థం రాజకీయానామనంగులిప్రేక్షణీయ స్త్రీభోగాభ్యంతర సిద్ధ్యాసవర్ణనమస్యో దత్తః APGAS 6

పాదశా(హ). *pādaśā(ha)* (వ. పాద్‌షాహ్) సమ్రాట్టు రాజు *Emperor, King* (B) (1) శ్రీ మన్మహమంద్దు కుల్లికుదుపానిజాం శ్రీ పాదశా శాసనే। విరోధా చైత్రాది పక్షే దశమ్యాం గురువాసరే చక్రే లంగ్గలవేణ్యాం చ్ఛ తటాకం శ హ భూ ప తిః. SII X, 750 (శ 1512) (2) మాజరతి ఇభురాహిం పాదశాహ ఒడయులుంగారు SII. X, 751. (శ 1514)

పాది: *pādi* ఎనుబది గవ్వల ఎత్తు పరిమాణముగల రాగినాణెము *A kind of small copper coin of the weight of eighty cowries* ఈదత్తము తంబకుండ ౧ ల ఎత్తుపలములు ౪౦ పీరిదత్తము నీలాలు ముత్యలుగా ౩౮ అగిఉంనప్రోంగుదోఈ ౧ అ భంగారు సహితముగా గండఎత్తు గద్యాలు ౨౪ రు ౮ పాది ౨ వచ్చలు ౧ గుజాము ౧ దమ్మంజీయానా। SII V, 1216

పాదిక: *pādika* పాతిక పణములో నాల్గవవంతు, ఒక్కరూక *One fourth of a paṇam, one rūka.* చీరమలభం బాధిక ఖండికట్టం బాదిక తలకట్టం వీసాము సాలియచీరఖండికట్ట నడ్డువు దలకట్టం బాదిక SII VI, 637 (శ 1069)

పానము *pānamu* పానీయ నైవేద్యము. *An oblation of beverage to the deity* పెద్దినాయకు తమ కభీష్టముగా ప్రతిష్ఠవున్న పానము పాయసము నివేద్యము అప్పాలసహితము ౧ ఉత్పన్న మారగింప శ్రీభండారమంద్దు SII VI, 868 (శ 1218)

పానము *pānamu* త్రాగుడుగిన్నె *A drinking vessel* శ్రీ భండారాన గండమాడలు పదాఱు పెట్టిరి ఈపానాలు రెండున్ను ఘటికండున్ను బండారానకు ఉన్న పైడి ఒకండున్ను (పానఘటీద్వయం చ) SII VI, 860 (శ 1283)

పానీయపాత్ర. *pānīyapātra* పానపాత్ర *A goblet* శ్రీకూర్మనాథప్రభోః। మహోపహారాయ చ రౌప్యపాత్రం పానీయ్యపాత్రం రజతార్ఘ్యపాత్రం ద్విపట్టవస్త్రే సిత చామరే చ ధేనూశతార్ధంచ్ఛ పురత్రినేత్రః॥ SII V, 1170 (శ 1457)

పానుసుంకాలు. *pānusumkālu* కల్లంగడులపై కాని మద్యవిక్రయముపై గాని విధించు పన్ను లేక సుంక మని తోచెడిని *Probably a tax or fee levied on the sale of liquor or liquor shop* (ద్రాక్షారామములోని శాసనము) శ్రీవీరముకుంద్ద దేవుమహారాజులుంగారు గౌడ సాధించి కటకసింహాశీను లై విజయశుభరాజ్యంబు చేయుచుమండ్డి రాజమహేంద్రవరపు దండ్డపాట ౨౧ స్థలాలు బలింజపెక్కండ్ర మొదలైన నానా పాటకాల ప్రజలకున్న పెండ్లిశుంఖాలు పానుసుంకాలున్న తమకున్న పుణ్యమౌనట్టు గాను శ్రీ పురుషోత్తమమండ్దుల శ్రీ జగన్నాథుని సన్నిధిని ఆచంద్రాకర్కస్థాయిగాను మానితిమి SII X, 739

పాయకట్టుదొరలు: *pāyakaṭṭudoralu* పరగణా అధికారులు పాయకట్టు=పరగణా *A district (B) The officers of the district* మహమ్మదుకుల్లీ పాదశహ వొడయులుంగారు రాజ్యం పరిపాలిస్తుండంగాను ఖరసంవత్సరంలోను బల్లేరాయండు సాబాజీ అలమఖానుండు ఖానఖాను మొదలైన వారున్న పాయకట్టుదొరలున్న తిరుగాంబడి SII X, 751 (శ 1514)

పాయసనైవేద్యము: *pāyasanaivēdyamu* పరమాన్న నైవేద్యము *An oblation of milk, rice and sugar,* శ్రీనరసింహనాథునికి నిత్యమున్న ఆరగింపుటకు పాయసనైవేద్యములు రెండు SII VI, 1195. (శ 1169)

పాయసము: *pāyasamu* పరమాన్నము నైవేద్యము *An oblation of milk, rice and sugar to the deity* పెద్దినాయకు తమ కభీష్టసిద్ధిగా ప్రతిష్ఠవున్న పానము పాయసము నివేద్యము అప్పాలసహితము ౧ ఉత్పన్న మారగింప .SII VI, 868 (శ 1218)

పారాశరగోత్రము. *pārāśaragōtramu* ఒకానొక వైష్ణవబ్రాహ్మణ గోత్రము *The lineage of a Vaishnava brahmin family* పినపెద్దిశర్మా నాగదేవమంచశర్మా బుడిపెద్దిశర్మా ౬ ఏతేపారాశర గోత్రాః॥ SII. V, 1231 (శ 1077)

పారాశర్యగోత్రము . *pārāśaryagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణకుల గోత్రము *The lineage of a brahmin family coming from the sage Parasara* నారాయణభట్టః గోవిందభట్టః ఇతి పారాశర్యస గోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

పారు *pāru* పైరుచేయు *To produce or cultivate* శ్రీయప్పికట్ట విశ్వనాథని నైవేద్యానకు జగ్గాపండితుల రామాపండ్డితులుంగారు కట్టడ చేసిన ప్రకారన॥ ఆగుడిపూండిని పండ్డిన నానాధాన్యాలున్ను పారినపుట్టి కెల్లాను పుట్టి ఒక్కంట్ని అడ్డెంటి లెఖను సమప్పణ చేస్తిమి SII V, 126

పారుపత్యము: *pārupatyamu* (క పారుపత్య త పారుపత్తియం) పరిపాలనము గ్రామాధికారము ఆయవ్యయాదులపై అధికారము *The duty of office of a manager or superintendent of a village (B)* ఆజరతి గోలకొండ చంద్రగిరి ఘండికోట మొదలైన రాజ్యాలు చేస్తుండి మఖాఅలంఖాను కుమార ముముదుఖానుని గారికి పాళెం యేలుబడి ముఖాసా యిచ్చి వుండ్రి గనుక లింగోజీవంతులకు పారుపత్యం యిచ్చివుండంగాను లింగోజీవంతులు సోంపల్లికరణం నారాయణకు దేవులచెర్వంగ్రామం పారుపత్యం యిచ్చి వుండంగను SII X, 758 (శ 1580)

పార్థివ: *pārdhiva* అరువది సంవత్సరములలో పందొమ్మిదవది యగు పార్థివ నామ సంవత్సరము *The nineteenth cyclic year of the Indian calendar* శాకాబ్దంబులు వేయిమున్నూంటఇరువై యేడులగు పార్థివ సంవత్సవరంబున మాఘ శుద్ధ ఏకాదశి గురువారంబు నందు SII X, 573 (శ 1327)

పార్స్మిసాల్ . *pārsmisāl* ఫారసిదేశము పోలునది పార్సీదేశము తోటలకు ప్రసిద్ధి *Persia like (Parsia noted for its gardens)* శ్రీచాంద్రమాన ప్లవనామసంవత్సరంలోను సులుతాను అబ్దుల్లాపాదుశాహా నయిదుముజాఫరు సరిఖెలుశాహె ముశాలీకు శేకుహసను తోంటకు పార్స్మిసాల్ పేరుపెట్టి కంభం నిలిపినాడు NI Udayagiri, 27-A (1661-62 *A D*)

పాఱ: *pāṟa* పారుడు బ్రాహ్మణుడు, *A brahmin* (1) రాచమానంబున ఏబది తిరువళపాఱకు ఇచ్చినపన్నన బారనాసివేపురపాఱ జమ్మిన వారు ఆం.వ వా పు 7-10 (2) ఈ రెన్డుట్టి అచువరు కళరేని బారనాపి వేగవిలాకు వేడ్లుము వేశెఋవుకు వేపురుపజాను చమ్మిన చన్నంగు భారతి, విభవ సం॥ జ్యేష్ఠము.

పాలి: *pāli* పాలు ఫలసాయములో యజమానికి సగముపాలున్ను, వ్యవసాయదారునకు సగము భాగమున్ను విభజించు ఏర్పాటు *A share, produce of the land shared equally between the landlord and the tenant* భోగము వరిచేలు పాలికి దున్ని పంటాను మూటపపదేను పుట్ల వడ్లు కారువరి సగంబాలికిన్ని పువ్వు (గోగుమ) కారుజొన్న పెసరు వెలిసేను కోకసుంకమ్ము కోర అర్ధిపట్టి ముక్కలుమాడాన్ను లెక్కదుని కాంపు తెల్లకాలము పెట్టంగలవారు NI Atmakur, 25. (శ 1207)

పాలికాంపు: *pālikāmpu* భాగస్వామి *A partner, a shareholder (B)* కులోత్తుంగచోడగాంగేయరాయ సమయ సేనాధిపతి యైన కన్నిసెట్టి . అఖండవర్తి దీపమునకుం బెట్టిన బిరుదు మాడలు పదమూండునూ పీనిం జేకొని పండితుల పెమ్మడియు వీరి గోవింద్దియు అప్పరాజు కొడుకు బవ్వనయు కేతమరాజు కొడ్కు కొంమనయు వీరి సూరనయు వీరి మ్రాలెయు నల్లనారపరాజు మన్మండు దామోదరుండును రాఘవెకామనయు గుండెనారెండును ఇతని తోడి పాలికాంపు పోతన నడ్గునకుంగా గోకనపండితుల ప్రోలెయుంగా సీతొమ్మండ్రు పరిచారకులు దమపుత్రాను పవిత్రకము నిత్యమానెండునెయి వోయంగలవారు SII VI, 136 (శ 1071)

పాలివారు. *pālivāru* పాలకులు *Rulers* యీ వూరి పెలిపొలం వరి మళ్లను వచ్చిన పుట్టి కుంచాల ధాన్యం చెరువుకు కట్ట మీందను వేయించిన గ్రామం పాలివారు యవ్వరు అనుభవించ్చినాను వారణాశిలోను తల్లిదండ్రాజుల వధియించిన పాపాన బోదురు NI Rapur, 33 (శ 1558)

పాలు. *pālu* అధీనము వశము మహాకార్తికపర్వ నిమిత్తమున శ్రీపర్వతభూషణ శ్రీత్రిపురాంతకదేవరకు అఖండదీపానకు ఇచ్చిన పసులు ఇవి మహాదేవరపాలు SII X, 398 (శ 1188)

పాలు . *pālu* వంతు *share* కామదేవపండితుల మేనల్లుండు నాలయపండితులు ఈ గ్రామమందుల మూడవ పాలివారు SII X, 73. (శ 1087)

పాలుకలశలు . *pālukalaśalu* పాలకుండలు *Vessels of milk* శ్రీకూర్మనాథునిశృంగారభోగం పానము కలశల ౨౦ ట్టికి చ అంగుడ్మ వలములు ౫ పాలుకలశ ౧౦ ట్టి అడ్డ ౨ విడిఆలు ౧౦ పోంక్కలు ౨౦ ఇంత పట్టు శ్రింగ్గార భోగమునకు SII V 1214. (శ 1281)

పాలెము . *pālemu.* సేనానివేశము చిన్నగ్రామము గ్రామనామాంత్య ప్రత్యయము *A camping ground, a small village The affix to place names* శ్రీరఘుదేవ నరేంద్రాస్తిరుమల విదుషే వితీర్య దొరపాలెం EI XXXIII, 1 (శ 1877)

పాళిక · *palika* (సం పాలికా) ఆళిందాదిస్తంభము చోపాస్తంభము *Pillar for the terrace before the temple* దుగ్యకాంపుంగొడుకులు దేవరకు నిచ్చిన విప్పద్విపాళికలూను SII X, 334 (శ 1178)

పాషాణము: *pasānamu* ఖనిజము *Minerals* నిధి నిక్షేప సంయుక్తం జల పాషాణసంయుతం అక్షీణ్యాగమిసహిత సిద్ధసాధ్య సమన్వితం॥ ఏకభోగ మిదం సర్వమాన్యమాచంద్రతారకం। స హిరణ్య పయోధారా పూర్వకం దత్తవా న్మదా॥ NI. CP 3 (శ 1351)

పాస్పతులు . *pāspatulu* పాశుపతులు. పాశుపతాగమానుయాయులగు శివభక్తులు *Devotees of siva following the Pasupata doctrine* చాతుమ్మాస్య నెలలు ఆన్ను నిత్యే యేపుర పాస్పతులకు భోజనం లెస్సగాం బెట్టేది। ఇంతవట్టు దేవరకు అంగభోగము SII X, 334 (శ 1178)

పి

పింగళ . *pimgala* అరువది సంవత్సరములలో ఏబదియొకటవ సంవత్సర మగు పింగళనామ సంవత్సరము *The fityfirst cyclic year of the Indian calendar year* స్వస్తి శకవర్షంబులు ౧౧౭౮ అగు నేంటి పింగళ సంవత్సర ఆషాఢశుద్ధ ౫ బుధవారమునాండు SII. X, 355 (శ 1178)

పింగు *pimgu* మగగుఱి *The male genitive organ* యీ పుణ్యాలకు యవండు అసించి కీడాడిన కూడుకి పియ్యి తిన్న వాడె గాడిద శిన్నం చీంకిన వాండే యీ కొలంతి గొని పింగు గుడిచినవాండే।
NI Udayagiri, 47

పిచ్చుమళ్లు *piccamallu* వ్యవసాయమునకు నువువడని భూములు *Lands left fallow, uncultivated lands* లింగోజీవంతులకు పారువత్యం యిచ్చి వుండంగాను లింగోజీవంతులు సోంవల్లికరణం నారాయణకు దేవుల చెర్వు గ్రామం పారువత్యం యిచ్చివుండంగను ఆ నారాయణప్ప దేవుల చెర్వు గ్రామం పరామరిసిక కాయగా క్రితమం నీరారంభం మళ్ళు (పిచ్చలు) శేసివుండ్రి గనక ఆ పిచ్చుమళ్ళు సాయమళ్ళు కావని నారాయణకు లింగో వంతులకు తెల్పుకోగా SII X, 758 (శ 1580)

పిట్టముదు . *pittamudu* (సం పిష్టమ్ క పిట్టు త పిట్టు) పిట్టు రూపమైన నైవేద్యము వానెనమీదఁ బక్వము చేయఁబడిన పిండి *Flour boild in steam* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు తేవటి సంధ్యమం త్రకోనము నప్పటికిం బిట్టముదునకుం దెల్లంగ్రాలకుంచ్చము బిరువయేను SII IV, 1288

పిఠాలునాడీలు . *pithālunādilu* భక్ష్యవిశేషము *A variety of edibles* కృష్ణరాయల సింహాచలశాసనము - నైవేద్యానకు పిఠాలు నాడిల్కు SII VI, 695 (శ 1441)

పిడిమూర · *pidimūra* (పిడి+మూర) పిడికిటికి మోచేతికిని నడుమ నుండు కొలత ముడువబడిన వ్రేళ్ళు గల మూర (శ ర) *The length of a fisted lower arm* పొలం కొలవిన్నయము । యీ పిడిమూర కమ్మని వగ్గం ౧ కి ముప్పయి యేనిమిదింటి లెఖను గ్రామాలు ౧౬ టికి SII X, 748 (శ. 1499)

పిత్తళఅద్యెనకాలు . *pittalaadyenakālu* (క అడ్డణిగె) ఇత్తడి పాత్ర *A plate made of brass* నారాయణ సేనాపతులు కళింగదేశ పరీక్షకై వచ్చి శ్రీసింహగిరి యందు శ్రీనరసింహనాథుని నవరి యందు ౧౪౦ గండమాడ లొడ్కి చేసినధమ్మువులు .. పిత్తళ అద్యెనకాలు ౧ ను SII. VI, 904. (శ 1218)

పిత్రుస్థానము : *pitrusthānamu.* పితృవనము శ్మశానవాటిక *Burial ground* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవర గుడి ఉత్తర దిక్కునం బిత్రుస్థానము నం మహేశ్వరదేవరసన్నిధానమునం బచ్చిమశ్రోత యైన వత్తగోదావరి కర్తృ సింగ్గలభడారల పెట్టిన మటము. SII IV, 1248.

పిన్నబూరచారి . *pinnabūrachāri.* పిన్నబూరను ఊదువాడు *Person who blows the small trumpet* పిన్నబూరచారికిం తెలుక భూమి ఖ ౭ గరువుభూమి ఖ ౭ SII V, 80

పియ్యి · *piyyi* మలము *Excrement.* యీ పుణ్యాలకు యవండు అసించి కీడాడిన కూడుకు పియ్యి తిన్న వాండె గాడిదె శిన్నం చీంకిన వాండె యీ కొలంతి గొని పింగు గుడిచినవాండె NI Udayagiri, 47

పిరాట్టిదేవి . *pirāttidēvi* స్త్రీదేవత *Goddess* ఈ భోగపరీక్ష జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడి స్త్రీ ... చామరలు వటిడివారు పిరాట్టిదేవికి కాహళ వటిడి నూంకనుభద్ర ఎడ్డపాత్ర ఈ నలువురున్ను మాడికాలు SII VI, 1052 (శ 1272)

పిల్లకోట . *pillakōta* చిన్నకోట *small fort* సవరము చిన్నప్పనాయనింగారు పెనుకొండ పట్టణం ఈ కట్టుక యేలుచున్న తిరుమలదేవ మహారాయల ప్రశాపాన పెనుగొండ్డ పెదకోటకూ ప్రతి పిల్లకోట (ప్రెతి) వాకిళు బురుజులు అగడత మొదలగువని కట్టించి పెదకోట అగడిన్ని దుగఁం కోటాను జీర్ణోద్ధారణం సేయించ్చెను SII VII, 563 (శ 1499)

పిళ (పిళ్ల): *pila(pilla)* అరవనాల్గవజాతివాఁడు *A Tamilian belonging to the fourth caste* శ్రీ కూమ్మఁనాయనిసన్నిధిని అఖండదీపము ఆహోరాత్రమున్ను వెలుంగను పొట్నూరివీటి వెలిగలని అరువ వెలుమ శేళ వాండిపిళకొడ్కు నల్లంశెట్టిపిళంగారి కొడ్కు శెటిపిళంగారు శ్రీ కూమ్మఁనాథదేవరసన్నిధిని నిరంతర మైన అఖండదీపము వెలింగిడ కొఱకై పెట్టిన ప్రతిమ SII V, 1184. (శ 1326)

పీ

పీఠము. *pīthamu.* (స పీఠమ్) ఆసనము దైవపీఠము లేక బలిపీఠము *The pedestal or seat of an idol, a stone altar for offering rice etc* (వండేశ్వరస్వామిదేవాలయము) చోళైచ్చిరేణ చలితేన్య పురాణపీఠే పీఠాంతరం స చతురం విధివద్విధాయ (జయసేనాని శాసనము) EI V, 17

పీతాంబరము: *pītāmbaramu* పసుపువచ్చని జరీ పట్టు వస్త్రము *Yellow lace silk cloth* శ్రీ వీర కృష్ణదేవమహారాయలు తిరుమల మీందికి విచ్చేసి తిరువేంగళనాథదేవుని దర్శించి నవరత్నఖచితమైన పీతాంబరముంను . సమర్పించి TTDES III, 80 (శ 1488)

పీలిగరగవాడు. *pīligaragavādu* నెమిలియీకలతో నలంకరింపబడిన జలకుంభము మోయువాడు లేక తెచ్చువాడు *A person who carries on his head, a water jar decorated with peacocks' feathers* భోడభీమేశ్వరదేవరకు శాండ్లబాండి । వాసుదేవరకు కట్టెం పూండిని ఖ ౨ । చేంబ్రోలి పొలములోనను అనంతజినదేవరకు ఖ ౫ । పూజారులకు ఖ ౧౨ । దేవరబ్రహ్మపురి బ్రాహ్మలు ౧౪ కూ ఖ ౧౪ । శాసనాధికారికి కవచక్రవర్తులకు ఖ౨ । జోస్యునికి ఖ౨ । వైద్యునికి ఖ ౨ । పెగ్గడకు ఖ ౨ । కరణానకు ఖ ౨ । సాములు మున్నూఱువురలోనాను ఎనిమిదేండ్ల వయసున నుండి గుడిగొలిచినవారికెల్లాను ఒక్కొకడ్లకు ఖ ౨ । నడిహారికి ఖ ౨ । నట్టవోనికి ఖ ౨ । ఆవజకానికి ఖ ౨ । మద్దెలకానికి ఖ ౨

ధవళశంఖువానికి ఖ ౨ । ధారవానికి ఖ ౨ । గౌఱువానికి ఖ ౨ । భేరి వానికి ఖ ౨ । వానెకానికి ఖ ౨ । పాదేవారికి ఖ ౨। జగడవానికి ఖ ౨ । జయఘంటవానికి ఖ ౨ । అలంకారికి ఖ ౨ । మాలకారికి ఖ ౨ । పిలిగరగ వానికి ఖ ౨ । కుమ్మరికి ఖ ౨ । వడ్డగికి ఖ ౨ । కమ్మరికి ఖ ౨ । కానె వానికి ఖ ౪ । మడివాలునకు ఖ ౨ । దివ్వెటీనికి ఖ ౨ । అల్లిభోయకు ఖ ౨ । ఇంతవట్టువారు తమతమ పనులు నడిపి వ్రిత్తులు గుడిచి సుఖముం డువారు । VI V, 17 (శ 1085)

పు

పు: *pu* పుట్టికి సంక్షిప్తాక్షరము *Abreviation for puṭṭi* జలక్షేత్రం పు ౧ తు ౫ ఇండ్ల బంధవెనక పు ౧ తు ౧౦ దముకచెరువెనక పు ౧ తు ౫ గా పు ౪ ఇంటవట్టున్ను SII VI, 784. (శ 1352)

పుంఖము. *pumkhamu* బాణము అయిదు అను సంఖ్యకు సాంకేతికమైన పదము *A symbolic expression for the number five* చిత్ర పుంఖ రస పుష్కర రాశై స్సమ్మితేశకసమే SII X, 112 (శ 1065)

పుంత్త . *pumtta* ఉపరత్య పనులు లోనగు వానిరాకపోకలచేత నేర్పడిన ఊరిముందటిదారి (శ ర) యీ బోయనికి సంత్తానము క్రమకాలా నకు ఊరిఉత్తరపొలాన వ ౧౦ । ఆపుంత్తఉత్తరపుపొలాన వ ౧౦ । వెలుదుటితిం తూర్పునన నంది పుంత్త SII V, 151 (శ 1240)

పుచ్చకొలగోత్రము . *puccakolagōtramu* ఒక వైశ్యవంశగోత్రము *The lineage of a third caste family* శ్రీ కాకతిరాజ్య ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య శకవర్షంబులు పుచ్చకొలగోత్రులైన నల్లంకీపి సెట్టి తమతండ్రి కొమ్మసెట్టికిని తమతల్లి కొమ్మసానికి SII V, 217. (శ. 1167)

పుచ్చు : *puccu* పెకరించు, తీసివేయు ఈ శాసనములో దేవాలయముపై మొలచిన వృక్షాదులు కట్టడమునకు భంగము కలుగకుండ పెకలించుట కిచ్చిన జీతము చెప్పబడినది *To remove, root out. Grant is given for removing trees grown on the temple so that they do not cause any distruction to the structure.* వీర శ్రీవిమానము మీంద మొలచిన చెట్టు పుచ్చుటకు నిత్యమున్ను ఒక అప్పము ౧ తెలుటకు అచమా ౨ ఈ అప్పముచెట్టు పుచ్చిన వానికాత్రు కొనంగలారు. (విమానోపరిసంజాత ప్లక్షాశ్వత్థాది వృక్షకార్య ఉద్ధర్తృణం పరిసంశోధ్య స్వాభీష్టఫలసిద్ధయే॥ SII VI, 868 (శ 1218)

పుటికూలి . *puṭikūli* పుట్టి+కూలి పుట్టి=పేములతో పెద్దగంపవలె అల్లి మీంద తోలుకప్పి కట్టంబడిన యేఱుదాటెడు సాధనవిశేషము (శ ర) *A wicker boatwoven of cane and covered with leather(B)* కూలి - పనిచేసినదానికింగా నిచ్చెడు ధనము *Hire or wages paid to carry persons by the wicker boat for purpose of crossing the stream* తంగెడ యెక్కడిలు తమ జీతాలవల్ల దేవర అముతుపళ్లకు లి=నిచ్చిన విశాఖలు పండ్రెండు పుట్లు యెంటను ఖ ౧౨ నానాదేశాలు పెక్కండ్రుదును యిచ్చిన పుడిగమూలవీసాలునను సుంఖగుత్తకాండ్రు యిచ్చిన మరియద యేటితేవునను అనంత్తగిరి శ్రీ నరసింహ్వాని దర్శనింప్పును అంనిపవాన్లాను వచ్చినవారికి పుటికూలి గొనకుండ్వానుంను దేవరసీమ కుంగల పనురము వెయ్యి గొఱ్ఱెమేంక కొలుచులు యిటువంటివి అంమినం గొంనను సుంఖాలు లేకుండ్వా నిచ్చిరి SII X, 565 (శ 1348)

పుటిమాడలు . *puṭimāḍalu* పుట్టిభూమిపై చెల్లింపవలసిన రొక్కరూప మైనపన్ను *Tax paid in cash on each putti (a measure of land)* శ్రీ చెన్నకేశవపెరుమాళ్లకు కొండురినయంకులము ఊళ్లలోను గలవ్రిత్తి ఎల్లవాంటికిని పుట్టిమాడలు మంనింస్తిమి SII X, 499. (శ 1238)

పుట్ట · *puṭṭa* చిన్నపొద *A small bush* దీనికి నాగ్నేయమున ద్రొంచి మ్రానితోడి గొంక మ్రానును దీనికి తూర్పునన ఇలింద్రమ్రానితోడి పుట్ట యు సీమము SI V 10 (శ 1024)

పుట్టి : *puṭṭi* (బ పుట్లు) పుట్టెడు ధాన్యము పండెడుభూమి *The extent of land that produces one putti of grain* శ్రీ మన్మహామండ్లేశ్వర బుజబళ వీరమనుమగండ గోపాలదేవ చోడమహారాజులు . కొట్యదొన శ్రీ చెన్నకేశవ దేవర తిరునాళకై పరమూవరగండ్ల సిద్ధాపురములోన పెట్టిన ఇరువయి పుట్ల వెలిచేను తెఖాను। ఖ ౨౦ ఆచంద్రార్కర్క ముగాను దారవోసి యిచ్చెను SII IV, 661 (శ 1219)

పుట్టించు *puttimcu* కలుగచేయు *To cause, to happen* దీనికి విలంబనము పుట్టించిన వాండు గంగ్గకత్త వేయిగవిలల బొడిచినవాండు SII IV, 989 (శ 1085).

పుట్టికుంచాలు. *puṭṭikumcālu* పుట్టి యొక్కటి కొక కుంచెడు ధాన్యము *A kumchamu of grain for every putti of land* వెలుగోటి వెంకటపతినాయనివారు చెన్నూరుచెర్వుకు వేఇంచిన ధర్మశాసనం । కాంపులు చెఱువువని చెయింవ్చువారు చెరువుల పుట్టికుంచ్చాలు వేయంగలవారు NI Nellore, 7 (శ 1580)

పుట్టికొలుపు: *puṭṭikolupu* ప్రతి పుట్టినేలకు దేవస్థానమునకు సమర్పించవలసిన నియమిత మగు ధాన్యరాశి *The measured heap of grain to be presented to the temple on the produce of putti of land* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు రాజ్యము చేయుచు మడ్డంగాను అనగరి శ్రీవాకిటి ఎఱ్ఱయవెంకంగారు ఇరువయి రెండూళ్ల దేవస్థానాల వ్రిత్తుల పుట్టిపహిండిని పుట్టికొలుపూను సహితమైన అవనాయాలూను సర్వ్వమాన్యముగాను SII X, 509 (శ 1286)

పుట్టిపహిండి: *puttipahimdi* పుట్టిమాడలు రొక్కరూపముగా చెల్లించవలసిన పన్ను *Tax to be paid in cash on each putti of land* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు రాజ్యము చేయుచుమడ్డంగాను అనగరి శ్రీవాకిటి ఎఱ్ఱయవెంకంగారు ఇరువయిరెండూళ్ల దేవస్థానాలు వ్రిత్తుల పుట్టిపహిండిని, పుట్టికొలుపూను సహితమైన అవనాయాలూను సర్వ్వమాన్యముగాను ధారవోసి . శాసనగంభము ప్రతిష్టింస్తిమి SII X, 509 (శ 1286)

పుడిగమూలవీసాలు: *pudigamūlavisālu* బుడిగెలపై విధించిన సుంకము బుడిగె మనగా రెండుసిద్దెల ఎద్దు మోచెడు భారము. *A pack or pannier also a leathern oil bottle, two of these form a*

bullock load (B) అనవోతాయరెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరి రెడ్డింగారు రాజ్యము సేయుచును చొక్కనసింగనంగారిని సన్నిధై తేను ఆ దేవరకు నానాదేశాలు పెక్కుండ్రును యిచ్చిన పుడిగమూలవిసాలను యీశాసనస్త మైన యంత్రవట్టు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నిచ్చిరి SII X, 565 (శ 1318)

పుట్టిముత్తుమువడ్లపట్టు · *puttimuttumuvadlapattu* ఒకపుట్టి మూడు తూములు విత్తనపువడ్లు చల్లుటకు సరిపడు భూమి *Land required for sowing seeds of paddy of one putti and three tūmūs* శ్రీ విష్ణువర్ద్ధనమహారాజులు శ్రీచోడగంగదేవర ఊకరేమి అయ్యపొలమున తోణ్ణనేల ఒకపుట్టిముత్తుమువడ్లపట్టు వేయుమాంకులతోడం కులోత్తుంగచోడశత్రమునకు నచాంద్రార్కముగా నిచ్చిరి SII IV, 1016 (శ 1009)

పుణికము. *punikamu* యజ్ఞోపవీతము *Sacred thread* (1) ఈం ధుల మూంకి చింగునాయక గోపినాథనాయకునికి గండమాడలు 8 ఈచ్చిరి ఈతవట్టు వతఃఅడికి పొలిసెలకు మూండు పునికలు SII VI, 889 (శ 1281) (2) కళింగపరీతవాత్ర శ్రీపురుషోత్తమ జీయ్యన శ్రీ నరసింహనాథుని ఉపయధూపాలకు చామరపటను పుణికము అందు SII VI, 1064 (శ 1288)

పుణ్యకాలము *punyakālamu* శుభకరమగు సమయము *Auspicious time, holy occasion* శ్రీ రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర శ్రీఅచ్యుత రాయమహారాయలు రాజ్యపరిపాలనం సేయుచున్నప్పటి జయ సంవత్సర వైశాఖ శు ౩ బలరామ మనుశెశి (?)అతఃతదియ మన్వాదిపుణ్యకాలమందు NI Gudur, III (శ 1456)

పుణ్యతీర్థము · *punyatīrthamu* పవిత్రక్షేత్రము *A sacred place* చూ క్రోశము *See Krōśamu*

పుణ్యము . *punyamu* పుణ్యకార్యము *A charitable deed* యీ గ్రామం సుంకం చూవుటోయం మోదలుగాను దేవునికి దారవోసి సమర్పించ్చి యిస్తిమి యీ పుణ్యానకు యెవ్వరు తప్పినడచినాను NI Kanigiri, 5 (శ 1450)

పుణ్యము : *punyamu* సుకృతము *Religious merit* తమతండ్రి కొమర తిమ్మానాయనికి పుణ్యంగాను కులూరిచెఱువు తూప్పున వలుగు కట్టించుమని సభవారు ఆనతిచ్చె గనుక NI Atmakur, 35 (శ. 1584)

పుణ్యము. *punyamu* పుణ్యకార్యము *Act of piety.* మహామండలిపాతశానింగారికి పుణ్యముగాను లాలుఖానునింగారు పొదిలమాకండ సోమయాజులు సదాశివసోమయాజులు ఉప్పమాతులగ్రామం ఏకభోగ సర్వమాన్యఅగ్రహారంగా విచ్చెమ । ఈసేకుఇస్సాపుణ్యం NI. Kanigiri, 22 (శ 1508).

పుణ్యసంగమము: *punyasamgamamu.* పుణ్య+సంగమము పుణ్యము=పవిత్రము సంగమము=రెండుమూడు నదులు కలియు స్థలము *Holy confluence of rivers* ఒడ్డుంగట్టు చెమ్మ నిపాదే గ్రామద్వయం ... క్షీరనది మాశేటి కూడలి పుణ్యసంగమం లోను ధారాదత్తం సేసి సమర్పించ్చిస్తిమి NI Kandukur, 10.

పుణ్యులు *punyulu* పుణ్యపురుషులు *Virtuous or religious persons* యీ ధర్మము ఎరింగిన్ని తిరస్కరించక పాలించ్చిన పుణ్యులపాదపద్మములు తమశిరసున నుండును NI Kandukur, 10.

పుత్తెంచు *puttemcu* సమర్పించు *To present* శ్రీవిక్రమోత్తుంగ రాజేంద్రచక్రవర్త్తి స్వస్తిశ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకుం బుత్తెంచిన పహిండిచతుర్ముఖకాహళి SII X, 474 (శ 1214)

పుత్రానుపౌత్రికము. *putrānupautrikamu* వంశపరంపర *Successive generations* ఈస్త్రానావతి కూరేశ్వరపండిత్తులు పుత్రుండు సోమనాథండు అతని పుత్రానుపౌత్రికమూ ఎప్పుడు ఆరాధించువాడు SII X, 4 (శ 926)

పునఃప్రతిష్ఠ · *punahpratistha* ఒకసారి ప్రతిష్ఠించిన దేవతావిగ్రహమునకు పూజాదిసంస్కారముల వినాశము సంభవించిన తర్వాత మరల ఆ విగ్రహమునకు పూజ్యత్వము కలిగించు కర్మవిధానము ధరణికోటలోని అమరేశ్వరదేవురకు మూడు ప్రతిష్ఠలు కలిగెను *The consecration of deity for a second or third time etc, after the worship of the same is stopped or abandoned. The God at Dharanikota was consecrated for a third time* (1) శ్రీ మతు వేమనంగారు స్వస్తి సమస్తప్రశస్తి సహితులైన శ్రీమతు అనపోతయరెడ్డింగారికి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధికిన్ని పుత్రపౌత్రాభివృద్ధికిన్ని అవునట్లుగాను పంచ్చారామంబులకుం బ్రథమారామంబైన అమరారామంబను శ్రీధాన్యవాటిపురంబునకు నధీశ్వరుం డైన అమరేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరను ఆచంద్రార్కముగాను పునఃప్రతిష్ఠ చేసిరి SII VI, 225 (శ 1288) (2) హారిద్ర వంశోద్ధారకు డైన పెద్దప్పంగారున్ను వీరి దేవుల వారు ధరణికోట శ్రీ అమరేశ్వరలింగ్గమును మూడో ప్రతిష్ఠ చేశెనూ, యిందుండు ధాన్యవాటి నమ్మ తేకు ప్రతిష్ట యొనర్చెః పంట్ల రెడ్డింద్రుడు అన్న వేమధరణీశ్వరు చేశె పునఃప్రతిష్ట । శ్రీమాన్ హంద్రికె పెద్దయాఖ్యవిభనో శ్రీ ధాన్యవాటిపురే సంస్థాప్యాం హ్యమరేశ్వరం విజయశే స్రాత్యే గృహే శంభరే SII VI, 227 (శ 1548)

పునగోసిలగోత్రము : *punagōsilagōtramu* ఒకానొక వైశ్య వంశగోత్రము *The lineage of a vaisya family* పెనుంగొండపురవరాధీశ్వరుండును . పునగోసిలగోత్రపవిత్రుండును వైశ్యకులోత్తముండును గంగ్గిశెట్టి SII. IV, 660 (శ 1380).

పునరు : *punaru* పునర్వసు నక్షత్రము *The seventh lunar mansion* విదియ సోమవారమ్బు పునరు పువ్వమ్బు EI. XXVII, 42 (600-700, A D)

పునహా : *punahā* (సం పునర్) మఱల, మఱియొకసారి *Again, anew,* ఆదివెలమవంశోద్భవు లైన వెంకటరెడ్డినాయడు చల్వమ్మ పుత్రు లైన వారి వ్యాపకు డైన చలపతిరావు అనే అతడు యీ ఘనగిరి దుర్గం మీద వుండే వ్యాటరాయస్వామిని దేవస్థానంలో సం॥ రాల కిందట భూస్థాపన శేశి వుండగా పునహా జీ ర్ధానం శేశి దేవుణి ప్రతిష్ఠ సంప్రోక్షణ చినాడు SII VII, 538. (శ. 1778)

పురక *puraka* చిన్న పట్టణము 'క' హ్రస్వార్థము *A small town, 'ka' a taddhita affix added to the word 'pura' in the sense of diminution* సరాజా ప్రవర్ధమాన రాజ్య విజయ శ్రీవర్షేష్టమే పిప్పపురకా దానగ్రహణాన స్తద్యేర్మణః కలూరపురవాస్తిశేన శ్యేష్ఠమా సస్యామావస్యా సూర్యగ్రహణే (రెండవ పులకేశి మారుటూరు శాసనము) APGAS 6 (616 *A D*)

పురము *puramu* పురము గ్రామనామాంత్యపదము *A town The suffix to the village names* అచలపురము కిరనపురము SII X, 2

పురము . *puramu* మూఁడను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number three* గుణపుర గగనేందు సంఖ్యాక శకవర్ష ఖరాభిధానే SII X, 66 (శ 1088)

పురవరి *puravari* పన్నులు వసూలుచేయు అధికారి ఈపదము తమిళ శాసనములలో పెక్కింటియం దుదాహృతము *Revenue officers South Indian Inscriptions* Vol III part III, 301 (1) శ్రీకూర్మనాథదేవరకు బురవరి మంచ్చెన పెగ్గడ దీపదం డుతోగూడం బెట్టిన అఖణ్డదీప మొక్కంటికి SII V, 1314 (శ 1127) (2) రాజనారాయణ గంగ్గకులతిలక వైశ్యమారాయని కొడుకు శ్రీకరణ రాచవడిహస్తు పురవరి సూరపోతూ SII V, 1342 (8) మాత్తాణ్డనాయకుని కొడుకు పురవరి కామదేవపెగ్గడ యైన గంగ్గ మాత్తాణ్డ బ్రహ్మమారాయణ్డు SII V, 1040

పురాణపాఠకుడు *purānapāthakudu* పురాణమును జెప్పువాడు పౌరాణికుడు *Person who recites puāna* కపిగోత్రే సూర్యదేవ భట్టోపద్యాయా పురాణపాఠకాః SII V, 1233

పురాణము *purānamu* సర్గప్రతిసర్గాది పంచలక్షణములతో గూడిన బ్రాహ్మాది అష్టాదశ పురాణములు రామాయణ, భారత భాగవతములు *Eighteen legendary sacred books, Ramayana, Mahabharata and Bhagavata* ఇ భోగవేళను పురాణం చదువను బండారను పద్మ విధి మా ౧౦ పెటి రెండుకుంచ SII. VI, 729.

పురాతనులు : *purātanulu* పూర్వీకులు, గ్రామపెద్దలు *The elderly inhabitants* శ్రీ మత్పెనుంజాక పురాతనులను దేవరభక్తుల అనతి వడసి వరువుంబనులు సేసి SII X, 549. (శ 1210)

పురుడించు . *purudimcu* పోలు, ఎనయు *To resemble, to emulate*

సీ॥ "సోముల దేవిగుడారామ జగదేక
సున్దరి మత్తేభ మందగమన
దొల్లి భీమేశ్వర వల్లభునకు సిత
మణిబద్ధ మిచ్చె సన్మణియుతముగ
నురువిచ్చె గంగనాం బరువడి విని వారిం
బురుడించునట్ల సరసిజాస్య॥

SII. IV, 1007 (శ 987)

పురుషచ్ఛాయ . *purusacchāya* మనుష్యుని నీడ పొడవు *The length of the shadow of man* సీమాలింగాని చాత్ర ప్రదక్షిణక్రమేణ బోద్ధవ్యాని। పూర్వేణ వల్మీకా దారభ్య పురుషచ్ఛాయార్ధునవృతః స్తతో వల్మీక స్తతో వల్మీక సహితకరంజి వృతః॥ EI XIV, 27

పురుషమేధము . *purusamēdhamu* పురుషుడు యజ్ఞపశువుగా విశసింపబడు యజ్ఞభేదము *A ritual wherein human being is offered as a sacrificial victim* విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్ల శాసనములోని ప్రశస్తి—శ్రీ పర్వతస్వామి పాదానుధ్యాతో విష్ణుకుణ్డీనా మ్మనేకదశాశ్వమేధావభృతావధౌత జగత్కల్మషస్య క్రతుసహస్రయాజినః సర్వమేధావాప్త సర్వభూతస్వరాజ్యస్య బహుసువర్ణ పౌణ్డరీక పురుషమేధ వాజపేయ యూధ్యషోడశి రాజసూయ ప్రధిరాజ్యప్రజాపత్యా దనేక యాజినః మాధవవర్మణః EI IV, 193 (556–570 *A D*)

పురుషసూక్తనిబంధము. *purusasūktanibamdhamu* ఋగ్వేదమున పదియవమండలమునందలి తొంబదియవ సూక్తము దేవుని యెదుట పఠించుటకు చేయబడిన నిబంధము *An assignment for reciting the Purushasukta – the 90th hymn of the tenth mandala of the Rigveda before the deity* (1) శ్రీనరసింహనాథుని అభిషేకావసరమందు పురుషసూక్తము చదువ కేశవభాగవతునికి పెటిన నిబంధం "పఠితుం పౌరుషం సూక్తం మదాదేక నిబంధకం" SII VI, 962 (శ 1272) (2) శ్రీ నృసింహభారతి శ్రీపాదాలు సర్వదేవచింగు పాండ్యవల్లను మాడలు ౧౨ కు పురుషసూక్తనిబందనకు దివ్యనిబందన మున్ను క్రయముగొని ఇచ్చిరి SII VI, 858 (శ 1284)

పురుషాకారము. *purusākāramu* కర్తృత్వము *Agency, instrumentality,* సిద్దయదేవచోడమహారాజులు శ్రీమతు వేదమార్గప్రతిష్టాచార్య లైన మాగణము పహిండిముక్కుల వీరతిరువెంగళ కొమారుని పురుషాకారానర్దవలకుంటలు మాగణనారాయణపెరుమాళకు శ్రీగంధము పడికిని ఆచంద్రార్కముగా నిస్తిమి NI Kandukur, 64 (శ 1189)

పురుషుడు *purusudu* మగవాడు భర్త *Husband* నీలీశ్వరదేవరకు నాయకుజాలి కూంతుఱు ఎఱమయ యీమ పురుషుండు బమ్మనపెగ్గడయు అకణ్డవత్తిదీప మొక్కణ్టికి పెట్టిన మాడ ౫ SII. X, 684. (శ 1085)

పురోహితుడు *purōhitudu* శుభాశుభ వైదిక కర్మలను జేయించుచు మేలుకీడులను దెలుపుచుండెడి బ్రాహ్మణుఁడు *A brahmin family priest* శ్రీ కొమార హంబీరదేవుమహాపాత్రులు బెజవాడరాజనారాయణదేవర నగరుకొలిచిన నానాశావకులకున్ను వెనకెపాడు అష్టభోగతేజస్వామ్యముగాను జీతవర్తనలకు యిచ్చిన ధర్మశాసనము పురోహితులకు ఖ ౧ SII X, 740

పురోహితుడు· *purōhitudu* రాజపురోహితుడు రాజకీయోద్యోగులలో నొకడు *The royal priest, one of the officers of the court* సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీవిజయాదిత్య మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమభట్టారకః వెలనాణ్టి విషయనివాసినో రాష్ట్రకూటప్రముఖాన్ కుటుంబిన్సమస్త సామంతాంతఃపురమహామాత్ర పురోహితామాత్య శ్రేష్ఠి సేనాపతి శ్రీకరణ ధర్మాధ్యక్ష ద్వాదశస్థానాదివతోస్సమాహూయ . .. EI. XXIV, 38

పుఱి. *puṟi* కొలపాత్రము నేపుఱి=నేయి కొలచెడు పాత్రము (సూని) *A vessel to measure liquid oil or ghee* చెల్వయ యూకోమట్ల వసమునా యాచంద్రార్కముగా యాకాసక్షేత్ర వలుని వేద్యము సరింప్వం గలవరు దివసపడి దగుంట్రవల కుంచాలు ౩ పప్పు మ ౧ నేపుఱి SII IV, 1014 (శ. 960)

పులి. *puli* (క హులి) ఉలి *Chisel* సాళువతిమ్మరుసయ్యవారి రాజ్యభారధురంధరులైన రెంట్టూరిచిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని వీరేశ్వరునకు పులులు గూంటాలు చీఱిచి కంమలు పుటాభక్తుండు యల్లాభక్తునింగారికి పూరితూపుణన క్షేత్రం ఖ ౦॥ SII IV, 702 (శ 1440)

పులిచెలికె *pulicelike* (పులి=*fresh*) కొత్తగా సాగుచేయక విడిచిన భూమి *A field lately left fallow* శ్రీమన్ మహామండలేశ్వర శిద్ధరాజు తిమరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు వాదింట్లవద్దను వచ్చి బుపుర అంగడి ప్రజలకు యిచ్చిన పులిచెలికెకాంపుకు రెండు పాళ్లున్ను నగరికిపాలున్ను యెడ్లచెలికెకాంపుకు రెండు పాళ్లున్ను నగరికి పాలున్ను యెడ్లచెలికె కాంపుకు రెండు పాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను SII IV, 810 (శ 1481)

పులుకంటిగోత్రము *pulukaṃṭigōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కులగోత్రము *The lineage of a fourth caste family* శ్రీమాన్ శ్రీపులుకంట్టిగోత్రతిలకః పాలూరి వంశోద్భవః పుత్రో వీరమనాయకస్య సుజనః పోతాంబికా గర్భజః స యజ్ఞప్రభుః॥ SII V, 37 (శ 1416)

పులుమామిడికాయపేఱు *pulumāmidikāyapēṟu* బంగారు మామిడి పిందెల హారము *A necklace made of small raw mangoes made of gold* రాంభట్టుమహాపాత్ర భార్య తల్లుమహాపాత్రాణి దీపప్రతిమ స్థాపించను మెడనూలు వెండిచిప్ప పులుమామిడికాయపేఱున్ను పెట్టెను SII V, 1238 (శ 1425)

పులొంబు: *pulombu* పొలము, భూమి *Field, land* విరిపఱితి పులొమ్బున రెణ్డుతోటలు EI. XXVII, 42 G.

పుల్లరి *pullari* తృణభాగధేయము పసులు పచ్చిక మేయుటకై యిచ్చెడు పన్ను *A grazing tax* (1) నఖండదీపమునకు భక్తిదరర(౦) గార వీందుతారకముగ నిచ్చి పుల్లరియును విడిచె భూనుతుండు SII. V, 952 (2) వీరి మిక్కిలి గొఱెలు ఎన్నగల్లను అరి అప్పనము పుల్లరి మన్నన SII X, 427 (శ 1192)

పుల్లరిమాన్యము. *pullarimānyamu* పన్ను లేకుండ పశువులు కసవు మేయుటకై యిచ్చిన బీడు *Land granted exempting grazing tax* కాకతిప్రతాపరుద్రుడు — (1) తోంటలు ౨ దేవరపసులకు పుల్లరి మాన్యమున్ను సుంకం సర్వమాన్యంగానున్న NI Darsi, 35. (శ 1232) శ్రీ వీరప్రతాపవెంకటపతిరాయలు — (2) గణపరపుర శ్రీమాన్ నాగినేనిగారు వెట్ని పుల్లరిమాన్యం ధర్మశాసనం NI Podili, 25 (శ 1468)

పుల్లవట్టము: *pullavaṭṭamu* పూవులమొక్కల తోట *A garden of flowering trees* స్వస్తిశ్రీపోముఃఖరామ పుణ్యకుమార ప్రిథివీవల్లభ చోటమహారాజులకు ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరంబుళ్ ఏనగువాణ్డు వసన్తిపోఱి చోఱమహాదేవులు తారుమున్ఠి వసన్తీశ్వరంబున పుల్లవట్టంబు వారికి విరివఱితపులంబున రెణ్డుతోంటలు సహితంబున రాచమానంబున మున్నూఱి నేల మాఱ్పడుగు రట్టగుడ్లు ఆణతిగాను వసన్తీశ్వరంబున కిచ్చినది SII X, 599

పుల్లాయములవారు *pullāyamulavāru* పుల్లవట్టమువారు దేవుని పూజార్థము పుష్పములు దెచ్చిపెట్టు పరిజనులు *Temple servants employed in fetching flowers for the worship of the deity* కాకతిగణపతిదేవుడు దెవునిసానివారికి మద్దెలకానికి అమజకానికి పుల్లాయములవారికి క్షేత్రము గు ౨౦౦౦॥ NI Ongole, 88 (శ 1161)

పుళుకాపు *pulukāpu* (త పుళుగుక్కాప్పు) దేవుని విగ్రహమునకు పునుగుపూయు కైంకర్యము *Friday abhishekam or civet oil oblation to the deity* శ్రీ వీరకృష్ణదేవరాయమహారాయలు తిరుమలమీదికి విచ్చేసి తిరువేంగళనాథునిదర్శించి దేవునికి యెనిమిది దినాల వరిశ పుళుకాపుకు తిరుపతిగొడగనాటి సుంకం గ ౧౦౦౦ ఇంత వట్టున్ను సమర్పించ్చి యీసేవ అచంద్రార్కస్థాయిగాను నడవవలెనని యిచ్చిన ధర్మశాసనం T T D E S III, 80 (శ 1438)

పుళోలు *pulōlu* (క పొళల్) ప్రోలు పట్టణము గ్రామనామాంత్యమున ప్రయుక్తము *A town, a suffux to the place or village name* తక్కఃపుళోల పారదాయకెశెవురు (తక్కవోలు) EI XXVII, 42 F (600 700 *A D*)

పుష్కరము *puṣkaramu* ఆకాశము సున్నసంఖ్య కుదాహరణము, *A symbolic expression for zero number* చిత్ర పుంఖ రస పుష్కరరాజైస్సమ్మితే శకసమే SII X, 112 (శ 1065)

పుష్పం. *puṣpaṃ* పువ్వు *Flower* రెంటూరి చిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని అంగడివీరేశ్వరునింన్ని ప్రతిష్టలు చేసి దేవునికి పుష్పం పత్రి దెచ్చి జంగంమల్లయ్యకు క్షేత్ర దంతెలమిట్ట పొలాన SII IV, 702 (శ 1440)

పుష్పమహాళి *puṣpamahāli* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* అనియంకభీమదేవరావతు శ్రీమద్దాక్షారామమున శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు తిగ్గియెత్తు గద్యలు ౮౪౦। యింట్ల పుష్పమహాళి సేయించ్చి పెట్టితిమి SII. IV, 1329

పుష్పవాటిక *puṣpavāṭika* పుష్పవృక్షముల తోట *A garden of flower plants* శ్రీపాకవాసుల పురాణనాయకుని తోంట పట్టుగొని ప్రతిదివసమును ఇందుల పుష్పాలు తెచ్చి సమర్పించ్చుటకు ఈపురాణనాయకునికి తమసాలాపునమ జలక్షేత్రము పుట్టండు ధారాపూర్వకము సేసి ఇ పుష్పవాటిక అచంద్రార్కస్థాయిగాను సెల్లంగలదు SII VI, 943 (శ 1214)

పుష్పవాటీనిబంధము *puṣpavāṭīnibaṃdhamu* దేవాలయమున కిచ్చిన పూవుతోటనిబంధము *Endowment for the flower garden of the temple* కాశికగోత్రజుండైన భవపతిరక్కురుకొడుకు లక్కణనాయకుండు శ్రీ పాకపురాయి నాయకుని చేత రెండు మాడ

లున్ను ధరణానకు పూవుతోంట నిబంద్ధము క్రయముగొని శ్రీకండారాన కున్ను తెలికట్టు అచ్ఛిత్రమకు ఇష్టార్థసిద్ధిగాను ఈపుష్పతోంట ఫలవస్తుంగా జేసి ఇందుల పుష్పవనమాలలు ప్రతిదినమున్ను తెచ్చి శ్రీనరసింహనాథు నికి చాతించ్చుటకు ఈనిబంద్ధము ఈపూరా ఇనాయకునికి ధారవోసి ఇచ్చిరి। SII VI, 897 (1220)

పుష్పాంజలి *puspāmjalı* పుష్పములతో గూడిన దోసిలి ఇది దేవుని సమర్పణము నిమిత్తము *An anjalı of flowers for presentation of the deity* శ్రీ పొరనూరి భావనారాయణదేవరకు శాస్త్రర్థముగాను సార్వకాలమున్ను పుష్పాంజలి అవధరించియట్టుగాను కూనవులి అన పోతా నాయనింగారు శ్రీ బ్రిందావనముతోట వల్లవిజాలు సహితము సమర్పించాస్తిమి॥ SII VI, 118 (శ 1388)

పుష్పాలతోట . *puspālatōta* పూవుతోట *A flower garden* అమరేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకుం బుష్పాలతోంట కాటమరెడ్డి వేమిరెడ్డింగారికిం బుణ్యముగాను ఐతనము పెద్ది పెట్టించ్చెను। SII VI, 226 (శ 1308)

పుష్పాలవారు · *puspālavāru* దేవునిపూజార్థము పుష్పములను దెచ్చి పెట్టువారు *Persons who supply flowers for the daily worship or decoration of the deity* జీతవర్తన పుష్పాలవారు జన౨కి న ౧౦ SII X, 740

పుష్యమి *pusyamı* పుష్యమీనక్షత్రము *The eighth lunar mansion* బిదియ సోమవారమ్ము పునరు పుష్యమ్ము EI XXVII, 42 E (600-700 A D)

పుష్యము *pusyamu* పుష్యమినక్షత్రము *The eighth lunar mansion* స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు అగు నేంటి చైత్ర శుద్ధ దశమియు బ్రిహస్పతివారముం బుష్యమినందు NI Kavalı, 31 (శ 1189)

పూ

పూంట . *pūmṭa* పూచి, బాధ్యత *Security responsibility* (1) అఖండదీపమునకుం బెట్టినగొఱియలు వీనిం తేకొని బామెనబోయుని కొడుకు సూయ్యబోయుని పూంటను EI VI, 26 (శ 1093) (2) శ్రీరామేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండదీపములు మూండును పెంద్దులమాచెకు ఈదకొండెకు మేడబోఇని బ్రమ్మెకు పూంట్టవడి వేల్పూరివడుగులున్ను సానిమున్నూర్వరను అందులగొల్లనుంతయును శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజునకు ధర్మార్థముగాను నడపింప్పంగలవారము SII X, 208 (శ 1122)

పూంత్తకలేంత్తలు : *pūmttakalēmttalu* ఒకవిధమైనవస్తువు *A kind of ornament* వీరనరసిహ్యదేవనిదేవు లైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు పూంత్తకలేంత్తలు ౬ . SII IV, 975 (శ 1275)

పూఉలమండపము *pūulamamdapamu* పూవులమండపము పూవులతో నలంకరింపఁబడిన మండపము *A mandapa decorated with flowers* పూఉలమండపము గరకశిలొలుపు SII VI, 1008 (శ 1311)

పూజపునస్కారములు · *pūjapunaskāramulu* దేవుని అర్చనాదివిషయములు *Service and worship etc , to the deity* కొట్యదొన శ్రీశంకర మహాదేవరకు నాచంద్రార్కమును దేవభోగముగా నిచ్చితిమి న దేవరకుం బూజపునస్కారములకు హవిబలియర్చనలకు నైవేద్యాలకు నఖండ దీపమునకు సానులకు మానులకు నావజకానికి మద్దలియకాఅవుంగా సర్వబాధాపరిహారముగా నిచ్చితిమి SII VI, 624 (శ 1064)

పూజారి *pūjārı* అర్చకుడు గుడిపూజచేయువాడు *Temple priest* ఈదేవరభోగార్థముగాను జోడెరాజునొంచినపాట నిచ్చిన ఖ ౧౩౦ వీనిలో నివేద్యమునకు ఖ ౧౩ పూజారుల ఖ ౩ మూలస్థానదేవరనివేద్యము ఖ ౬ ఈదేవరపూజారి ఖ ౩ SII IV, 663

పూజారివడువులు. *pujārıvaduvulu* బ్రహ్మచారులగు పూజారులు *The bachelor temple priests* శ్రీమదనంతవర్మదేవరవిజయరాజ్య సంవత్సరంబులు శ్రీకామార్ణవదేవర భుజవర్ధనగా అరునగొందుల రావుతసమస్తాయములు చోటి గంగ్గమాధవదేవర హవిబలిఅర్చనలకు నిగుడుంగోలి బేడిసానులకు వాద్యకాఱకు పూజారివడువులు బెరసిన వ్రకిత జీత బుత్యలకు రాచధమ్మవుగా ధారాపూర్వకము చేసి ఇచ్చిరి SII X, 707 (శ 1075)

పూజారివృత్తి: *pujārıvrttı* గుడిపూజ చేయుట కిచ్చిన వృత్తి *Endowment for doing the duty of temple worship* పూజారి వ్రిత్తి పంద్రెండుబారల కొలను పద్మజియ్య దేవజియ్యలకు కు ౨౫౦ NI Ongole, 28 (శ 1175)

పూజాహరి *pūjāharı* పూజారి *The temple priest* షోడశోపచారాలకున్ను అంగరంగభోగాలకున్ను పూజాహరి పెదలింగయ్యను అదిష్టాతంగా జేసి SII X, 737 (శ 1448)

పూణ్టవెట్టు . *pūntaveṭṭu* పూచి వహింప జేయు *To stand security* వెయిన్నినూరుటంకాలకు నిన్నుం బూణ్టవెట్టి SII. IV, 784

పూణ్డి *pūndı* పూండు, పూడు పల్లె *A suffix to place names* (1) ఇయ్యూరియం బిల్లెను పెద్దపూణ్డియు నెరవులయుం బోలగరుమన ముయ్యలికుట్రుసిమా। EI IV, 43 (శ 976) (2) వ ఖవద్విషయే ద్వాదశపూణ్డిసహిత మాలవెల్లినామ గ్రామః పొన్నపట్టనామ గ్రామశ్చ ఉత్తరవరున విషయే అలమినామగ్రామశ్చేతి గ్రామత్రయ మేకీకృత్య EI V, 10

పూతిమాషగోత్రము . *pūtimāsagōtramu* పూతిమాషఋషిసంతతి బ్రాహ్మణకుల గోత్రము *The lineage of the sage Pulımasa A brahmın family* పూతిమాషగోత్రే శాసనాధికారీ కామదేవసేనాధీశ్వరః। SII V, 1233

పూనికి *pūniki.* ప్రతిజ్ఞ *A vow* శ్రీవరాంతక దేవరకు శిరగొట్టమున పూరయ పూనిన పూనిక యేము శ్రీవరాంతక దేవనింగాక జీరిం గొలి చితిమేని మాయాణ్ణి వానికిచ్చినవారము SII IV, 1270-74

పూర్వనాయంకరము *pūrvanāyaṃkaramu* మొదట సంక్రమించిన నాయంకరము *A fief held previously* కొండవీటి రాజ్యములోను తమ పూర్వనాయంకర మై పుల్లనంగంటిసీమలోను కొమ్మవరానను SII IV, 789 (శ 1440)

పూర్వభద్ర: *pūrvabhadra* పూర్వభద్రనక్షత్రము *The twenty fifth lunar mansion* సౌమ్యసంవత్సర భాద్రపద శు ౧౫ పూర్వ భద్ర గురువారమున సోమగ్రహణపుణ్యకాలమునందు కాట్రవాపి అంగారేని తిరువెంగడ భట్టు నిచ్చిన యి కాట్రవాపి అగ్రహారము NI Kavali, 35. (శ 1281)

పూర్వవృత్తి. *pūrvavrtti* పూర్వము సంక్రమించిన వృత్తి *Earlier holding* స్వస్తి శ్రీ చాళుక్యవంశోద్భవ శ్రీవిక్రమాదిత్య మహ(హా)రాజుల రాజ్య(జ్య)మ్ము(మ్బు)నన్దన పూర్వవృత్తికి వక్రింబు వచ్చిన కాడువట్టిరత్తి (Para 2 of ER 1933-34) NI Darsi, 2 (పడవళశాబ్దము)

పూర్వశాసనుడు *pūrvaśasānudu* ముందటి అధికారి *The previous master or owner*

క। విద్వత్సభం జెప్పంద గును
సద్విజు రాయూరి పూర్వశాసను శ్రీభా
రద్వాజగోత్రు శివుచర
ణద్వయపూజితుని వప్పనం బ్రథితయశున్।
SII VI, 215 (శ 1122)

పూర్వాదుత్తము : *pūrvāduttamu* పూర్వదత్తము *Gift which was already given* శ్రీమతు పిన్నసోమరాజుల అల్లుండు రుద్రయకు కొండ నాతవాడిలోని పూర్వాదుత్త మైన మోగల్లు SII VI, 237 (శ 1195)

పూల్లవట్టమ్బు. *pūllavaṭṭambu* పూలతోట *Flower garden* వసన్తి పోటిచోళమహాదేవకు తారుమున్ది వసన్తీశ్వరమ్బున పూల్లవట్టమ్బున వారికి రెణ్డుతోటలు EI XXVII 42 G (600 700 A D)

పూవుతోంటనిబంధము *pūvutōṃṭanibaṃdhamu* పుష్పవాటి నిబంధము *An endowment for the flower garden* కౌశికగోత్రజుం డైన లక్కణనాయకుండు శ్రీపాక పురాయినాయకునిచేత రెండు మాడలున్ను ధరణానకు పూవుతోంట నిబంధము క్రయముగాని శ్రీభండారానకున్ను తెలికట్టు అచ్చి ఈ పుష్పతోంట ఫలవత్తుగాం జేసి ఇందుల పుష్పవనమాలలు ప్రతిదినమున్ను తెచ్చి శ్రీనరసింహనాథునికి చాతింపు టకు ఈనిబంధము— " విరచిత విలసత్పుష్పమాలాప్పణాయ క్రిశ్యా చంద్రార్కకాలకారం వ్యరచయతముదా పుష్పవాటినిబంధం SII. VI, 987 (శ 1220)

పృ

పృథివీసెట్టి : *prdhivīsetti* వణిజనాయకుడు నకరనాయకుడు ఒకా నొక బిరుదు *A title The head of a merchant guild* శ్రీ మత్సుతియమాకొన్కఃనుగండ పంచములగోత్ర పెద్దినాయక మ్మారమాం బ్రికాపుత్ర దేవాంబికామనఃకమలమిత్ర బలెంజధర్మ్మ ప్రతిపాలకుండై పృథివీసెట్టిం గారైన అంకతెలుంగరిసెట్టింగారు SII IV, 1375 (శ 1366)

పె

పెంక్కుటియిల్లు *pemkkutiyillu* ధర్మసత్రనిర్వహణము కొఱకు పెంకుతో వైచిన పైకప్పు గల ఇల్లు *Tiled house constructed to run the free choultry* కలిగిరి సుందరయ్య కొనిదినములు సదరు ప్రకారం ధర్మము నడిపిస్తు వచ్చి దుర్ముఖి సంవత్సర మాఖ శుద్ధ ౫ లు ధర్మసత్రం పెంక్కుటియిల్లు కటించి NI Gudur, 83 (శ 1718)

పెంజెఱువు. *pemjeṟuvu* పెను+చెఱువు పెద్దచెఱువు *Big tank* దక్షిణతః పెంజెఱువు కట్ట డిగ్గు(నా)బ్రోవ। EI VI, 36

పెంటపొలము *pemtapolamu* పశువులు మేయు గడ్డిపొలము *Field set apart for the garzing of the cattle,* అఖండవర్తిదీపము నకు సానులకు మానులకు నిచ్చినకాఱకుంగా మొట్టివెనక పాటివలయు చుట్టును రాజాలపెంట్టపొలము లోనుగా నాచంద్రార్కస్థాయిగా నిచ్చితిమి SII X, 192 (శ 1096)

పెంటికులగోత్రము *pemtikulagōtramu* ఒకానొక వైశ్యకుల గోత్రము *The lineage of a person belonging to a third caste* పెనుగొండ శాసనమందు పెంటికులగోత్రుండు గొంటూరి పరువల మల్లి సెట్టి SII X, 293 (శ 1168)

పెంటియ. *pemtiya* చిన్నవరిమడి *A piece of paddy field* ఆముపడి సాతుపడ్డకు మసికట్టు తొడువు ప్రోలె ఇచ్చిన పెంటియ దీపానకు నామనప్పనమాడ పల్లిరము NI Kanigiri, 24. (శ 1190)

పెండలము *pemdalamu* (సం పిండాలుః) ఒకజాతికూరదుంప *The yam (B)* ఉభయనానాదేశి నిచ్చిన ఆయాలు కంద అందు పెండలమునందు మాడను రెండు వీసాలు SII VII, 734 (A D 1218)

పెండ్లిఆయము. *pemdliāyamu* పెండ్లిపన్ను *Marriage tax* గణపమదేవులు ఈ యూరి పెండ్లిఆయము తులకు ఇచ్చినను ఆవల్లవారు ఆయామము రూకలు శ్రీగోపీనాథునికిని ఇచ్చిరి SII IV, 939 (శ 1184)

పెండ్లితెఱ: *pemdliteṟa* పెండ్లిపన్ను, *Marriage tax.* జోన్నలప్పన కొడుకు గుండిరాజు పహిండిపాటి శ్రీచెన్నకేశవదేవరం బ్రతిష్ఠచేసి దేవరకు స్వస్త్యస్తు। పహిండిపాటి సుంకము పెండ్లితెఱయును రాజేంద్ర చోడమహారాజుల స్వధర్మ్మపుగా నిచ్చితిమి (Imperial Cholas, A private grant) SII X, 135 (శ 1077)

పెండ్లిమహోత్సవము *pemdlimahōtsavamu* దేవుని కళ్యాణోత్సవము *The marriage festival of the deity* శ్రీమహేశ్వరదేవర పెండ్లిమేడ ౧ ఆతోంట ముందరనుంన గాడి ౧ పెండ్లిమహోత్సవానకు మహేశ్వరదేవర ఎక్కి విచ్చేయను చేయించిన రథము ౧ HAS 19-58 (శ 1202)

పెండ్లిమేడ *pemdlimēda* కళ్యాణమండపము *The porch of the temple where in the marriage festival of the deity is celebrated* (చూ పెండ్లిమహోత్సవము)

పెండ్లిరూక *pemdlirūka* పెండ్లిపన్ను *Marriage tax* (1) ఆ మల్లెబోయుని పెద్దకొడుక్కు పారిసెనబోయుండు గుటివాడ కుందేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు నిచ్చిన అంగడిసుంకము ఏమిసరకమ్మినాను మాడ వీసాము లెక్కను వెలివ్యెవహారులు పెట్టువారు । కోమటి పెండ్లి కూంతువారు రూక అచ్చువారు SII V, 212 (2) శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాపదేవరాయమహారాయలకుం బుణ్యముగాను దళవాయి దేవరాయజయవడయుణ వరస్యానతిం సేసిన దమ్మర్మము సింగరాయకొండ శ్రీ నరసహ్మదేవుని వసంతపున్నమ తిరునాళ్ళ మహోత్సవం అఖలదేశాల పదిసెన్మిదిమంది శ్రీ వర్ణాశ్రములున్ను యెంబైఆరు దేశాల శాలుమూల వమస్త భక్తులున్ను వేంచేసి కొలువంగాను తిరుపతి మార్గాహాను అందింకొని నరకులకు పాల్గుణ శు ౧౦ మొదలు ఆ బ ౧ తుద గాను ది ౭ లోనున్ను పెండ్లికిమారలూన్ను నుచితముగాను మాని. సర్వమాన్యం సేసిరిగాన NI Ongole, 132 (శ 1865)

పెండ్లివ్రయము. *pemdlivrayamu* దేవుని కళ్యాణమున కగు వ్రయము *The expences on account of the marriage expences of the deity* శ్రీమహేశ్వరదేవరకు పెండ్లివ్రయానకుంను నిత్యపడి HAS 19-58 (శ 1202)

పెండ్లిశుంఖము *pemdliśumkhhamu* పెండ్లిపన్ను *Marriage tax* (1) శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరనరశింహ్వరాయమహారాయలు విజయనగరమందు పృథివీరాజ్యం సేస్తుంన్నుండంగాను తత్పాదపద్మారాధకుం డైన శ్రీమన్మహాప్రధాన సాళువతిమ్మయ్యంగారు । పెండిసుంఖాలకుంగా వేఇంచిన ధంమ్మశాసనం॥ శ్రీవీరనరశింహ్వరాయమహారాయలు పాలించి మాకు నాయంక్రమై చెల్లేటి గుత్తిరాజ్యంలోనుంన్ను అందుకు చెల్లే పెన్నభడిశిమలోనుంన్ను పూవర్ణను పెండ్లిండ్లకును పెండ్లిసుంఖాలు గొనంగాను ఆవీరనరసింహ్వరాయమహారాయలకు బుణ్యంగాను పెండ్లిసుంఖాలు శివరాత్రి పుణ్యకాలమందు సర్వమాన్యంగాను విడిస్తిమి SII IV, 803 (2) శ్రీవీరముకుంద్దగజపతిమహాదేవులుంగారు గౌడ సాధించ్చి రాజమహేంద్రావరపు దండపాట ౨౦ స్థలాలు బలింజపెక్కంద్ర మొదలైన నానాపాటకాల ప్రజలకున్ను పెండ్లిశుంఖాలు పానుసుంఖాలున్ను శ్రీపురుషోత్తమ మండ్డుల శ్రీ జగన్నాథుని సన్నిధిని మానితిమి SII X, 739 (శ 1488) (3) (పాకనల క్రిష్ణప్పనాయని వారి మాన్యలను దాను పాలించ్చి) కాగొల్లుగ్రామానకు ప్రజలకు అండ పడుచుల పెండ్లిసుంఖం మానివారు NI Nellore, 5 (శ 1576)

పెందెరువు. *pemderuvu* పెను+తెరువు పెద్దత్రోవ విశాలమగు మార్గము *The great way or path, a highway* విజయాదిత్య పెందెరువునకుం దూవ్పున ఉప్పుచేటికఱుకిం బోయిన జేవును తతిణతః దీనికె నైఋతిముచ్చింతటతోడి బయలును దీనికే నిఋతిం చించనికతోడి తాడును దీనికి నైఋతిం దీవనుట్టుదాడును దీని నైరతిని కుమడు తోడి వాడును దీని పడుమట నుప్పుచేలును పొన్నవాడకుం బోయిన వీర చోడచతుర్వేదిమంగలమున పెందెనువున చెవుటి మట్టయు దీనిక పడమటం వోం తెపినాట్టికింబోయిన పెంద్దెరువున తూవ్పున పుట్టయు EI V 10 (శ 1024)

పెగ్గడసాని *peggadasāni* పెగ్గడభార్య *The wife of minister* భారద్వాజగోత్రమున ఒడ్డివాదిమంత్రి ప్రోలెపెగ్గడ భార్య్య మండ్డమ పెగ్గడసాని సంస్కృతభాగము — భారద్వాజసగోత్ర మంత్రితిలక ప్రోలార్యనారీనతి। SII VI, 995 (శ 1209)

పెడలు *pedalu* పెరళ్ళు పెళ్లు గృహపృష్ఠభూమి *The back yard of a house* (1) మొట్టవత్తిర యుత్తరపు వాడను రావితూప్పున, ఇలుపట్లును పెడలూను ఆసంద్రాక్కస్థాగాం బెట్టితిమి SII V,127 (శ 1222) (1) శ్రీ విష్ణువర్ద్ధన మహారాజు లైన నిడుదప్రోలిమహాచక్రవత్తి కూంతురు పినఒడయమహాదేవి అమ్మంగారు తమతల్లిదండ్రులకు ధమ్మ్మవుగాను యుత్తరాయణసంక్రాంతినిత్యమున తీరరామేశ్వర శ్రీమహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండదీపము ఖ ౬ ౧ అంద గోష్టకము పడుమటను పెడలు న ౨ SII V, 124. (శ 1228)

పెణ్డంబు *pendlambu* భార్య *Wife* శ్రీమత్ చోళమహారాజు రేనాణ్డుఏలువేలు నేటింగా తుటుమ్మునూడ్ల బాదెయ్య రట్టొడ్లు గుడ్లు ఎత్తిజ్ఞొరి వారి పెణ్డంబు మారకణరు వారి కొడుకు చాముణ్డెయ సత్యాళిమాని పెట్టిత్చ్రి సానసబిదిగల్లు SII X, 598 (600 700 *A D*)

పెదకోట *pedakōṭa* పెద్దకోట *Big fort* సవరము చిన్నప్పనాయనింగారు పెనుగొండపట్టణం కట్టుక యేలుచున్న తిరుమలదేవమహారాయల ప్రతాపాన పెనుగొండ్డపెదకోటకు ప్రతి పిల్లకోట (ప్రెతి)వాకిళు బురుజులు అగడత మొదలగునవి కట్టించి పెదకోట అగడిన్ని దుగంకోటాను జీర్ణోద్ధారణం సేయించ్చెను SII VII, 563 (శ 1499)

పెదకోమటి. *pedakōmati* పెద్దశెట్టి రెడ్డిప్రభువుల బిరుదు *An elderman (B)* (1) చూడామణి నృపాణాం దుమణద పరిపంథి శిఖరి దంభోళిః । సార్వజ్ఞ చక్రవత్తి॥ పెదకోమటి వేమభూపతి జయతి॥ SII X, 571 (శ 1326) (2) పెదకోమటి వేమవిభో ర్మాన్యో భండారి రామనామా॥ SII X, 572 (శ 1327)

పెదమున్నీటిసాని *pedamunnītisāni* పెదమున్నూటి కులమునకు చెందిన స్త్రీ మున్నూరుకాపుకులభేదము *The woman belonging to pedamnnuru caste (one of the branches of fourth caste named "three hundrea")* పెదమున్నూటిసాని యైన వాసాసాని యెఱ్ఱమనాయకు చిమ్మాసాని ఊరిాపత్రి ఉపేంద్రదేవని మహాదేవి యైన అయ్యాసాని శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకు అంగరంగభోగ నివేద్యమునకుం బెట్టిన విశ్వనాథ పట్నము అని యూర SII IV, 1245. (శ 1185)

పెదరవలు *pedaravalu* పెద్దరవ్వలు *Big diamonds.* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయ మహారాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించ్చిన తిరువాభరణాలు స్వరూపాలు పెదరవి పుడుభార ౧ కి పెదరవలు ౫ . TTDES III, 60 (శ 1486)

పెద్దకాంపు. *peddakāmpu* గ్రామాధికారి *The headman of a village (W)* యేకలాసఖానునింగారు యేకలాసఖానపుర మని పేట గట్టించి యీపేటకు కాఁలు ఇచ్చినవివరం మాన్యము పెట్టిన కుచ్చెళ్లు మొల్లాకు ౨ కరణంమంత్రిప్రెగడ వీరరాజు కు ౧ పెద్దకాంపునకుం పెద్ద సెట్టికి ౧ SII X, 753 (శ 1522)

పెద్దకాపు *peddakāpu* గ్రామపెద్ద లేక గ్రామాధికారి *One of the elders in the village or the village headman* గ్రామ కరణం గోపాలుని వెంకటనురుసు వ్రాలు పెద్దకాపులు చిప్పిరి వెంకటపతి అంబత్తిబుచ్చిరెడ్డి వ్రాలు NI Darsi, 15 (శ 1464)

పెద్దగద్యము *peddagadyamu* వెలికడ మెట్టభూమి *Dry land* మేళవెఱ్ఱు మూలస్థానము శ్రీ స్వయంభూదేవరకు రంగభోగానకు అం దుల వెలుమవేగురూను నమస్త్రప్రజలను ఆదేవుని సంవిధిని ధారలువోసి ఇచ్చిన క్రమము దేవబ్రాహ్మణ వృత్తులూను కాత్తికాన నీర్నెల పెద్ద గద్యము పదమూండు మఱ్ఱురుంగాక రాచపొలము ఊరి చతుస్సీమాన రేగడూ వెల్లడూమస్కాను HAS 13-26 (శ 1288)

పెద్దగవుఱ్ఱవారు *peddagavurravāru* పెద్దకాకాఊదువాడు *Person who blows the big horn* శ్రీగోపినాథదేవర రంగభోగాలవారి జీతరావులు, పెద్దగవుఱ్ఱవారు౨ కిన ౧౦। SII X, 422 (శ 1191)

పెద్దఘంట· *peddaghamṭa* పెద్దగంట *A big bell* శ్రీ విష్ణువర్ధన బల్లదేవచక్రవర్తికొడుక్కు భీమదేవచక్రవర్తి స్వస్తి సమస్తభువనాధీశ్వ రుం డైన శ్రీ మతు పలవెల కొవనాథదేవరకు నతిక్తి నాచంద్రార్కం తారకముగాం బెటిన పెద్దఘంట్ట SII V, III (శ 1099)

పెద్దత్రోవ. *peddatrōva* పెద్దదారి *A high way* విజయాదిత్యుని పాంచిఱ్ఱు శాసనము పాంబఱ్ఱునామగ్రామస్య. అస్యక్షేత్రద్వయస్య దక్షిణతః పెద్దత్రోవ IA VIII, 73.

పెద్దబంటు. *peddabamtu* ప్రధానసేవకుడు *The principal servant* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవరచోడమహారాజుల కారు ణ్యమున పెద్దబంటు సాదమున యెఱియమనాయకుని కొడుకు సాదము రైరయ SII. VI, 611 (శ 1070)

పెద్దలు *peddalu* పితరులు *Ancestors* వెంగరాజు కొమారుడు పోబుకురాజు తమపెద్దలకు పుణ్యంగాను అనంతము లైన శేవ హను మంతుని అమృతవళ్లకు గాబంటి తూము తూర్పున వరకచేనున్ను నమ పీరం ప్తిమి NI. Darsi, 52 (శ 1519)

పెద్దవెలిగండ్లు. *peddaveligamdlu.* పెద్దవెలికదభూములు *Extensive dryland* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర త్రిణయనపల్లవ సిద్ధయదేవ మహారాజులు బెజవాడమల్లేశ్వర శ్రీ మహాదేవకు హవిర్బల్యార్చన నాదులకు పెద్దవెలిగండ్లు ఆచంద్రార్కంబుముగా నిచ్చితిమి SII IV, 747 (శ 1150)

పెద్దసెట్టి *peddaseṭṭi* ప్రధానకోశదారుడు *The principal banker.* యేకలాసఖానంగారు, యేకలాసఖానపుర మని పేట గట్టించి యీ పేటకు కాఁలు ఇచ్చినవివరం మాన్యముపెట్టిన కుచ్చెళ్లుమొల్లాకు ౨ కర ణం మంత్రిప్రెగడ వీరరాజుకు ౧ పెద్దకాంపుకు ౧ పెద్దసెట్టికి ౧ SII. X, 753 (శ 1522)

పెద్దపువు: *peddapuvu* భూషణవిశేషము *A kind of ornament* శ్రీ త్రిపురాంతకదేవరకు శ్రీ మతుగండపెండార శ్రీ త్రిపురారిదేవమహా రాజులు పెద్దపువు౧ని ఇచ్చిరి "శ్రీ మత్పురారాతయే శ్రీన్వట్టాన్ కుసుమాని సంప్రాదా త్త్రిపురారిదేవనృపతి ర్దేవ్యా స్తథా భూషణః। SII X, 431 (శ 1194)

పెద్ది *peddi* పెద్ద, గౌరవనీయుడు, బ్రాహ్మణనామాంత్యబిరుదపదము *A respectable person A honorafic suffix to the brahmin names* (1) కాశ్యపు లైన కాగదేవిపెద్ది ఆత్రులైన వల్కనపెద్ది కుం డినులైన నాగదేవపెద్ది కౌశికు లైన సర్వదేవపెద్ది SII. X, 281 (శ 1156) (2) కామకాయన విశ్వామిత్రగోత్రు లైన సోమయపె ద్దింగారికి సేతుదర్శనమున్ను సముద్రస్నానమున్ను చేయించిన దక్షిణ మ ఱులు HAS 13-51, (శ 1194)

పెనుమదుంగోత్రము· *penumadumgōtramu* బ్రాహ్మణేతరగోత్ర ము *A lineage of a nonbrahmin* శ్రీ రామేశ్వరదేవదివ్యశ్రీ పాదపద్మారాధకు లైన పెనుమదుంగోత్రపవిత్ర వఱ్ఱూరిపురవరాధీశ్వర నామాది ప్రశస్తిసహితు లైన శ్రీ మతుగుండపనాయనింగారు HAS 19-66, (శ 1128)

పెరటిపట్టు. *peraṭipaṭṭu* పెరటిస్థలము *Backyard of a house* శ్రీరామరామేశ్వర శ్రీ మన్మమహాదేవరకు గండరగండగండభేరుండ బిరుదాంకు లైన అనదేవభూపాలుండు తమ తండ్రి అతిరాజుంగారికిని తమ తలి అనమదేవంమంగారికిని పుణ్యా మౌనటుగాను ఆ పెరటి పట్టున। న్నునివేశనం న। న్ను ఆచంద్రార్కంగా నిచ్చెను SII V, 145 (శ 1385)

పెరుంబడి *perumbadi* (క పెర్బట్టి) విపణిమార్గము *A market road (K)* విశాఖపట్టణ మైన కులోత్తుంగచోడ పట్టణమున అన్యూనవ పెరుం బడికి తూర్పున సేమకంద్ది జూప్రాకారువు దక్షిణ సీమసంద్ది దేవాండియిల్లు మేర పశ్చిమసీమసంద్ది ఉప్పులేఱు ఉత్తరసీమ సంద్ది దమ్మఱుమ్మి వెలకుం గొని విడిచినయిల్లు SII X, 651 (శ 1018)

పెరుమాళ్లు· *perumāllu* విష్ణుదేవుడు *The god Vishnu* ఇందుకు విని యోగం పెరుమాళ్లు ఆరగించిన తళిప్రసాదం శ్రీవైష్ణవులకు జ (౮) కిన్ని చిరావూరి ఆరాధ్యులకు రెండుపళ్ల ప్రసాదమున్ను SII IV, 710

పెరువు: *peruvu* పెరుగు, దధి *Curd* శ్రీ మదమరేశ్వరమహాదేవరకు ప్రభాతకాలమున ధూపవేలయప్పటి మంత్రభోనా మైన నివేద్యమునకు యేమమొదలకాంపుల వనమున నివేద్యముపై పెరువున కిచ్చినమొదవు లేను SII. VI, 235. (శ 1080)

పెరువుకలస: *peruvukalasa.* పెరుగుకుండలు *Vessel of curd.* సింహాద్రి భోగపరీక్ష హరదన సహనములుడు తనకు అభీష్టార్థ సిద్ధిగాను శ్రీ నరసింహ్వానధునికి తెపటిధువఅవసరమందును మధువర్గము ఆర

గింవను పెరుఉకలన ఒకటికి మోదలు ౨౦ పెరెను SII VI, 709 (శ 1338)

పెరువుపట్టువ *peruvupattuva* పెద్దపెరుగుకుండ (వనటి, వనంటి పెద్దఘటము) *A big vessel containing curd* దళగుండు సేనాపతి తనకుని ష్టార్థసిద్ధి (శి) రు వర్ధజాముననందు పెరువుపట్టువ ౧ ను అర్ధవటుపాలకలశలు ఈ ఆరగించ్చిన పెరువుపట్టు ౧ ను ఈ పాలకల శలు వగ్గమైన భట్టారకులకు భుజించుటకు కల్పించ్చె। దళగుండురి శిఖ్యాత స్సేనాపతి పదోన్నతః। సింహగిరీశితుర్దధిపయోనై వేద్య సంసి ద్ధయే ప్రాదాత్ (సంస్కృతభాగము) SII VI, 735 (శ 1218)

పెరుసుంకము *perusumkamu* వ్యవసాయమునకై పొలములకు నీరు పంచెడు వాని కిచ్చుజీతము *A fee paid to a person who is authorised to distribute water for irrigation* కులోత్తుంగ్గ చోడ గొంకరాజులు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కామరాజుల మల్లిదేవరాజుల గూడి గొడమగూడ అశేషమహాజనాలకు నిచ్చిన శిలాశాసనము యీ యగ్రహారంబున దేవభోగములకు నఖండదీపములకు నైవేద్యములకు నాయూరివలయచుట్టులోనం బుట్టిపెరుసంకము సుంకముల్లె సర్వకారపరిహారముగా నిచ్చితిమి SII X, 119 (శ 1069)

పెరెముడు *peremudu* మహానైవేద్యము *The great food offering* గోమంగ్గల ఆడవ నైన వీరచోడ వైశ్రావనశ్రేష్టి సంవత్సర తిరుశ్రా వున శ్రీరామస్వామి చెఱ్ఱురికి విజయంచేసిన స్పొటిముండఙి అర్ఘ్యముదు ఆచంద్రార్కమము శ్రేష్టియ చేయంపగంవాణ్డు। శ్రేష్టికి ధర్మ్మవుగా జన్నపూణ్డి కాంపులు నల్వం గంట్టయున్న ఉప్పమమేడియు కన్నియయుం సెట్టిచేతం గొన్న మాడ ఒక్కొణ్డు ఇ మాడ పణ్ణట్ట పొలికి ఇద్దఱుంగావుల ఉభయ సంభోగమున ఆచంద్రార్కమము పట్టికా కాపళ్యవున పెరెము దన కుం గాఅపణ్ణు పడాడ గృత్యపుసెంత్రాలు ఉవరిపొల ముమ్మడితూమసం శ్రాల ఖ ౩ అముదుపడితిరికు ౭ పప్పుకుంచ్చ ౪ పెరువుకుంచ్చ ౪ కంద్ద విస్య ౩ గుంమడిపణ్డు ౩ అరటికా ౩౦ వంకాయ ౭౦ కాకరకా ౫౫ బాల కు అ౫ మిరియాలఅరమా ౧ పోంకలు ౩౦౦ అంకులు ౩౦౦౦ సొవానసకు SII V, 65

పెర్మడి *permadi* (త పెరుమ ణడి) గౌరవనీయుడు *Reverened one* కొమరి రాజుకొడ్కు సంకరాజు చేతను శాంత్రశాసనము తొంగూ డంద్దగు వెలవెట్టి తిరివీధి అణ్ణరులు మేడద్దు సొమణ్ణరు పెర్మడిఅణ్ణరు విచ్చిన పొలమునకు SII IV, 1048

పెఱుక *peruka* (క హేఱు) ఈప్రక్కను, అప్రక్కను ధాన్యాదులు పోసి ఎద్దు, గుఱ్ఱము మున్నగు జంతువుల మీద వేసి మోయించెడు గోనె మూట పెరికె *A sack which opens in the middle, each end is filled with grain and it is laid across a bullock (B) A bullock load (K)* చూడుడు పెఱుకఎడ్లు *See Perukedlu*

పెఱుకఎడ్లు *perukaedlu* పెఱుకను మోసుకొని తెచ్చు ఎడ్లు (చూడుడు పెఱుక) *Pack bullocks* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవరకు అంగరంగభోగాలకు నడచెడి పురము త్రిపురాంతకము లోపలి కాంపులు ఎవ్వరైనాను పెఱుగాడం మీంద ఏమిపెటిగి తెచ్చికొన్నను కాకతియ్య గణపతిదేవమహారాజులకు ధర్మ్మముగా శ్రీమతు నవ్వాధికారి పోచన ప్రెగ్గడగణపయ మున్నూఱు౩౦౦ పెఱుక ఎడ్లకును ఆచంద్రార్కమము ఎల్లకాలముం సుంకము మన్నించి శాసనము పెట్టి ఈత్రిపురాంతకము పెఱుక ఎడ్లకుం సుంకముపెట్టమని ఎవ్వ రడిగినా అడిగినవార తమపెద్ద కొడుకు కపాలమునం గుడిచిన పాపానం బడువారు SII X, 304 (శ 1167)

పెఱుగాడము *perugādamu* గూడుబండి పెట్టెబండి *A common load cart with a frame or box* చూడుడు పెఱుకఎడ్లు *See Perukaedlu*

పెఱుగు. *perugu* మోయించు *To carry* చూడుడు పెఱుకఎడ్లు *See Perukaedlu*

పెఱ్క *perka* పెఱుకఎడ్లు లోనగు వానిమీద వేసి మోయించుకొని తెచ్చు గోనెమూట (త పెఱుక) పెరికె *A sack which opens in the middle, each end is filled with grain (etc,) and it is laid across a bullock (B)* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ చోడ మహారాజు భోజనపుమహాజనమున కరము మా సకలము యాయము చీరమలపం బాదిక ఖండికట్టం బాదిక పోంక పెఱ్క నూఱు పోంకలు ఉల్లి పనపు సొంఠి శెల్లము మొదలగు నెత్తిటి ఖండమునం దెల్లం బెఱ్క నెమలము గంచు గద్దె నానం గానియుం గా నిచితిని SII. VI, 637. (శ 1069)

పెశాలిగోత్రము: *peśāligōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరకులగోత్రము *The lineage of a nonbrahmin caste* పెశాలిగోత్రుండు చింత పట్ల శింగమనేని పౌత్రుం డైన చంచమనేనిపుత్రు లైన రుద్రప్పనాఇనిం గారు NI Rapur, 60 (శ 1584)

పే

పేంటసుంకము *pēmtasumkamu* అంగడులలో అమ్మకపు వస్తువులపై విధింపబడు సుంకము *Fees levied on sales of articles or merchandise in a market place* త్రిభువనమల్ల చోడమహారాజుల ముది సెటి గుండనప్రెగ్గడ నీలకంఠ దేవరకుం బూజాపునస్కారములకు గా నిచ్చిన పేంటసుంక్కము వీరిపసపుంబెఱ్కంబాదికయుం జీరమలాంబాది కయు సొంటిపెఱ్కరెండువీసాలుం బసపుంబెఱ్కవీసామును నుల్లిపెఱ్క వీసామును శెల్లపుంబెఱ్క వీసామును SII VI, 638 (2) క్రొత్తపెల్ల పేంట మొదలైన సుంకెపేంటలు తలపొంకలంచునను, ౧ NI Darsi, 35 (శ 1232) (3) కాకాండిపేంట సుంఖ ౧ వీరేశ్వరుని దీపారాధ నకు సమర్పణ SII IV, 702 (శ 1440)

పేడ్లు *pēḍlu* పేర్లు బిరుదులు *Titles* శ్రీరమణీయుం డుదారుండు ధీరుండు దారిద్రవైరి యను పేర నెగడి। కాకతిరాజులం జేకొని దాయల నిర్జించి రాజ్యంపునిలిపినారి। చెంద్రపతిపత్తులుం దాంద్రశాసనములు నూడ్లుం బేడ్లును నొప్ప బడసి HAS 19-85

పేర *pēra* వేఱువేఱుగా *Separately In the name of.* ఇంతవటు తోయి సర్వపురపుంబొలాన సర్వమాన్యంగాను రేగటి పేరను పుట్టెండేశి చేసున్ను గరువుపేర పండుమేశి చేసున్ను భావయ ప్రసాదించిరి SII V, 26 (శ 1384)

పేరామణిపున్నమ *pērāmaṇipunnama* వైశాఖ శుద్ధపూర్ణిమ *The full moon day in the month of lunar month Vaishakha* పేరామణిపున్నమనాణ్టి ఏనూఱు(దమ్మ లికి వెట్టి సుఖంబు మనుము కొఱవి శాసనము APGAS. 9

పేరాయికము *pērāyikamu* లేఖ్యారూఢ మైన దానపత్రము *Registered deed* ఒఱులసిద్దయ పెరుమాండినంబిగారు చెన్నకేశవకొడు కూను నారపరాజును శింగయాను పెమ్మయను జలదంకి గ్రామము(ద్రమ నందలి నాలగంపాలును జలదంకి చతుస్సీమల (పావయుడిగల నాలుగు వాలును వెలతెగగొని కేశవనంబికి ధారాపూర్వకము సేసి పేరాయి కము పెట్టిరి NI Kavali, 27 (శ 1200)

పేరుకొను *pērukonu* పేర్లనుజెప్పు, స్తోత్రముచేయు *To speak, to praise* జీపిలిసిద్దివల్లభుం జయోంనతుం రెంకణచక్రవర్తి నాజ్ఞా పరిరక్షితాఖిలదిశావలయును ఘనదానకన్యూ లీలావరిపూన్నరమ్యశుభ లక్షణమూర్తి జయంతు నశ్వసిణాపురుహూతుం బేరుకొనంగాం జను జోడ కులైకభూషణును। SII V, 628 (శ 1146)

పేరుకొను. *pērukonu* పేరుపెట్టు *To name after* పుండరీకవం శాను(క్రమంబున నాదిరాజులకంటెం బ్రసిద్ధుం డై కలికాల చోడచక్రవర్తి పుట్టి భానువంశంబు గరికాలవంశంబునాం బేరుకొని చతుస్సాగరపరియంత మహాచక్రంబు నిర్వ(క్రంబుగా వారివాతం బాలించ్చి। SII V, 628 (శ 1146)

పేరుపెట్టు. *pērupeṭṭu* పేరుగా *In the name of* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు పెంజలి గొంకన బోయిని కూంతుఱు ప్రోలాసాని తనపెనిమిటి గర్య సూరపనాయిని పేరుపెట్టి అఖండదీపమున కిచ్చిన మొదాలు ౫౦ SII X, 311. (శ 1168)

పేరేఱు *pēreṟu* పేరు+ఏఱు పెద్దయేఱు కృష్ణానదికి ప్రతినామము *The big river The synonym for the river Krishna* స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజుల ప్రవర్ధమానవిజయ రాజ్యసంవత్సరంబుల ౪౹ శకవషంబుల ౯౧౦ నేణ్టి ప్లవ సంవత్సరమ్మున (బేరేటి) దక్షనమ్మున యాఱువేలవెలనణ్టి SII X, 8 (శ 988)

పేళ్లు *pēllu* వ్యక్తులు *Individuals* ఈ తోంట శేశెడి దానర్లు నలువురున్ను పూవిలు అలమాలకారలు ఇద్దఱుగా పేళ్ళు ఆఱు వీరికికూడుజీతము నిమిత్తము SII VI, 1142 (శ 1190)

పై

పైండిఅడ్డకట్లు *paiṃḍiaddakaṭlu* ఆభరణవిశేషము *A kind of gold ornament* శ్రీ కృష్ణదేవరాయ మహారాయలు తిరుమలమీందికి విచ్చేసి తిరువెంగళనాథ దేవున్ని దర్శించి పైండిఅడ్డకట్లు సమర్పించి SII. IV, 282 (శ 1436)

పైండికుసుళ్లు *paiṃdikusullu* బంగారు కడియములు *Golden bracelets for wearing on the upper arm* శ్రీ కృష్ణదేవరాయ మహారాయలు తిరుమల మీందికి విచ్చేశి తిరువెంగళనాథదేవున్ని దర్శించి బంణ్నవరం త్రిసరంముత్యాలు ౪౮౩ మాణిక్యాలు ౧౧౯ నీలాలు ౧౨౦ పైండికుసుళ్ళు ౪౮౦ పైండిఅడ్డకట్లు ౧౬౦ వెరశి తూంకాలు ౨౫౦౬ కి సమర్పించిన బణ్నసరం త్రిసరం ౧ న్ని SII IV, 282 (శ 1436)

పైండిగిన్నె *paiṃdiginne* బంగారుపాత్ర *A golden vessel* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరక్రిష్ణదేవమహారాయల దేవులు చిన్నాజి అంమవారు తిరువెంగళనాథదేవునికి అనవారనై వేద్యం అవసరానకు గిన్నె ౧ కి తూం కాలు ౩౩౮ పైడిగింనె సమర్పించ నవధరించ్చిరి SII IV, 294 (శ 1484)

పైండితట్ట *paiṃditaṭṭa* బంగారుపళ్లెము, కంచము *A gold plate* శ్రీ వీరక్రిష్ణదేవమహారాయల దేవులు తిరుమలంమ్మదేవులు తిరువెంగళనాథదేవునికి అనవాల నై వేద్యం అవెసరానకు పైడిగింన్నె ౧ టికి తూకాలు ౩౩౮ పరిమళాలు అవధరించను సమర్పించిన పైడితట్ట ౧ కి తూకాలు ౧౦ న్ని తమ వుభయముగాను సమర్పించ నవధరించిరి SII IV, 295 (శ 1484)

పైండిపటికము *paiṃdipaṭikamu* బంగారుపట్టము *A gold plate* ఒడ్డాది ప్రతాపార్జునదేవరాంజు శ్రీ నరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను సాతుకొను సమర్పించిన ఆభరణాలు ౧౫ పైండిపటికము ౧ కి నగరి వీశెను వీ ౨ వ ౩ SII VI, 863 (శ 1348)

పైండిపళ్లెము. *paiṃdipallemu* బంగారు పళ్లెము *A golden plate* కృష్ణదేవమహారాయలు సింహాద్రినాథున్ని దర్శించి దేవునికి సమర్పించిన పైండిపళ్ళెం ౧ కి తూంకాలు ౯ ౪౪౩౯౨ SII VI, 694. (శ 1438)

పైకము *paikamu* ఒక చిన్న రాగి నాణెము *A small copper coin (a farthing or a half penny)* ' పెసలు మినుములు సనంగలు ఉలవలు కంద్దులు అనుములు ప్రవర్తించ త్తవండ్లు కరక్కాయ ఉసిరికెవప్పు కంద చామ చిరుగడం వీనికి గోనె ౧ కి పైకమున్ను EI VI, 23

పైడికమ్మి. *paidikammi* బంగారుతీగ (ముత్యములు చుట్టబడినది) *Goldwire (in which pearls are inserted)* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన ముత్తెలు కూర్చినపైడికమ్మి తూకాలు ౧౫ TTDES III 32 (శ 1434).

పైడిగింనె. *paidigimne.* బంగారుపాత్రము *A gold vessel* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయమహారాయల దేవులు చిన్నాంజీ అంమవారు తిరువెంగళనాథదేవునికి అనవాల నై వేద్యం అవసరానకుపైడిగింనె సమర్పించ నవధరించిరి TTDES. III, 41 (శ 1484)

పైడిదార : *paididāra* బంగారుతీగె *A gold string* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన తిరువాభరణాలు పెద్దలికపైడిదారం TTDES III, 60. (శ 1435)

పైడిపాళ్లగోత్రము. *paidipallagōtramu* ఒకానొక శూద్రకులగోత్రము *The lineage of a nonbrahmin family* పైడిపాళ్ల గోత్రోద్భవు లయిన గంటాయర్రరెడ్డి ఆతింమ్మారెడ్డి NI. Darsi, 3. (శ 1649)

పైడిమల్లమాడలు. *paidimallamāḍalu* బంగారునాణెభేదము *A kind of gold coin* (నిత్యప్రసాదముకూడు) శ్రీ భండారమండ్లు పెట్టిన పైడిమల్లమాడలు ము ౩౦ ౩ SII V, 1225 (శ 1271)

పైల్లు *paillu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable* శ్రీ నరసింహనాథుని నగరియందు తిరుచుట్టుమాలిదేవుళ్లకు ఉ ౪ మణ్డపాలభోగానకై ఖరి అట్టిక ౫ ఇంద్రకుడుములు ౫ పైల్లు యెనిమిది ౮ పానకాలు అఇదు ౫ అరటిపండ్లు ఇరకై పువులు తులం మళలు అఇదు SII. VI, 844 (శ 1394)

పొ

పొడుచు *poḍucu* ఛేదించు చంపు *To break, to kill* రా దివెను దేవసెమ్మునళను ఎవ్వ డైనం బొడిచినవారు గంగకఱుత వెయిగవిలల బొడిచినవారు SII VI, 98 (శ 1078)

పొడ్లు *podlu* పోట్లు (ఏ పోడు) కిటిసాగు అడవికొట్టి సాగుచేయు పొలము, దుక్కి అడవిసాగు (వృ వ కో) *Land cultivated ofter removing brush wood etc* కోన మల్లరాజు దేవి గంగా దేవి యిన్నిఎడ్లు ౫౦ ట్టికి గౌతమేఱ కరవెది యిక్కఱు పొలమున పొడ్లలోనం బెట్టిన భూమి ౫౦ SII IV, 1082 (శ 1057)

పొత్తు *pottu* సమీపము *Nearly, close* పశ్చిమతః సిరిపోడి పూణ్డియు గోంగనప్రోలియు కుల్లయుః బొత్తున కొల్లికుట్టు॥ EI VI, 36

పొదఱు *podaṟu* పెద్దతుప్ప *Bush* గ్రామసీమలు పశ్చిమతః కొఱుకేటి పొదఱు ।– విమలాదిత్యుని రణ స్తిపూడి శాసనము EI VI, 36 పూర్వతః కొమ్మరేటి గట్ట వెదురుపొదఱు సీమా। EI IV, 33 (శ 1124)

పొన్నమావాస్య *pornnamāvāsya* పౌర్ణమి *The full moonday* నేఁటి కార్తీక శుద్ధ పౌన్నమావాస్యయు శనివారమునాణ్డు కమ్మనాణ్టి ప్రేంపల్లి శ్రీభావనారాయణదేవరకు అఖణ్డదీపమునకుం బెట్టిన SII V, 127 (శ 1078)

పొయిగారముపని: *poyigāramupani* కరువు, మూసపనివాడు దేవశాది విగ్రహములను జేయుటకు లోహములను మూసలో కరుగు కమసాలి వృత్తి *The duty of melting in a crucible metals etc, for making images of deities by a blacksmith* ఈ దేవర కిచ్చిన నొంచ్చినిపాటి పొలము ఖ ౧౪౦ ॥ వీనిలో .పొయిగారముపని కెందామర కన్నోజు ఖ ౩ SII IV, 675 (శ 1055)

పొరువు *poruvu* పార్శ్వస్థము *Neighbourhood* విట్టలనాయుండూను గోకినాయుండూను తమ అతుమూడి జీశాలపొలములోన గోపాళదేవరకు పెట్టినక్షేత్రము వందుము॥ దీని పొరువున పొట్టపల్లిదక్షిణమున అతుమూండి ఎక్కటిలు పెట్టినక్షేత్రము పుట్టెండు SII X, 377

పొలగరుసు: *polagarusu* పొలముసీమ *Boundary* (1) పూర్వతః ఇయ్యారియుం బిల్లెమపెద్దపూణ్డియుం బొలగరుసున పల్లమున కొణ్డియ గుంట నడుముసీమా। EI IV, 43 (శ 975) (2) ఉత్తరమున కాలంగ్రాన పొలగరుసు ఈ చతుస్సీమలో . SII V, 1143 (శ 1098)

పొలమేర *polamēra* (క హొలమేర) పొలముమేర పొలము సరిహద్దు గ్రామసరిహద్దు *A boundary, a limit (of a field or village)* శ్రీ కీర్తిగోపినాథునికి గ్రామచతుష్టయమునం గ్గల క్షేత్రము గడ్డిపాటి కాకాండి పొలమేర ఖ ౧ న ౫ నంబూరి పొలమేర ఖ ౧ వెలిగండ్ల పొలమేర న ౧౪ SII IV, 700 (శ 1184)

పొలి *poli* బలి పూజోపహారము *An oblation of food* శ్రీ కూర్మేశ్వరస్వామి దేవరకు బడ్డకువురదేవు సాహనమల్లండు పెట్టిన గండమాడలు మూటమూండు తనప్రవిత్తి యైన సాలివెందన నిచ్చిన పుట్లు ముప్పయిుంటికొక్క కొల్చు గర్సలు తొంబ్బయింటికి ఈ కొల్చురి పొలి కడకు నిత్యముం జేవటి పూజానం తరము వీరనరసింహ్యదేవర అవసరమున ఆరగించ్చెడు మడపద్లు పది SII V, 1188 (శ 1172)

పొలినేల. *polinēla* దేవాలయమున కిచ్చిన భూమి *Land assigned to the temple* వీర శ్రీవిశ్వేశ్వరప్రెగడంగార సంధ్యదీపమునకుం బెట్టిన మాడకు పొలినేల పాడిక వట్టునిన్ని కొని ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నడపంగలవారు SII V, 146 (శ 1220)

పొలియూటు (పొలివోటు) *poliyūṭu (polivōṭu)* మఠమునకుగాని, గుడికిగాని పర్పఱచిన స్థితి *Grant of land for services to the monastery or temple* తాళ్ళపాక చినతిరుమలయ్యగారు శ్రీరామానుజకూటానకు గాను పోలివోటుగట్టి సమర్పించ్చి యిచ్చిన తల్లపాటి ఖ(౦)గ్రడ్డికెక్షేత్రం కేసరిపాటివి ఖ ౪ SII IV, 710 ఆరెవీటి రామరాజు జగ్గయదేవమహారాజుల కొమారుండు రామరాజుంగారు పూర్వం అచ్యుతరాయలు పొలియూటు కటడ కేశిన ప్రకారమే నడవం గటడ కేశి తిరుగ శిలాశాసనం వేయించ్తిమి। SII IV, 815. (శ 1472)

పొలియూటుకైంకర్యశిలాశాసనము *poliyūṭukaiṁkaryaśilāśāsanamu* దేవకైంకర్యార్థము ఇచ్చిన స్థితిని దెలుపు దాన శిలాశాసనము *A stone inscription showing the gift of land etc for the service to the deity* గోవిందపండితుల పొలియూటు కైంకర్యం శాసనము TDI IV.

పొలియూటుసిలాశాసనము *poliyūṭusilāśāsanamu* దేవుని సేవలకై ఇచ్చిన స్థితిని సూచించు శిలాశాసనము *A stone inscription showing the gift of land etc, for the service of the deity* తిరువతి కందాళ శ్రీరంగాచారి అయ్యవారి పొలియూటు సిలాశాసనము. TDI V.

పొల్లిపసరము *pollipasaramu* పొల్లు+పసరము వ్యవసాయమున కుపయోగించని పశువు *Animal which is unfit or worthless for cultivation* ఇటువంటి యెకలాసఖానునింగారు అద్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తన పేర యెకలాసఖానపురమని పేట కట్టించి యీ పేటకు కౌలు ఇచ్చినవివరం యెల్లికాలానకును పసరం ౧ కి ౦ ॥ వ్యవసాయములేని పొల్లిపసరం ౧ కి ౦ ॥ SII X, 753 (శ 1522)

పో

పోంకతోట. *pōmkatōṭa* పోకతోట *An anecanut garden* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు రాత్రి ధూపమున మంత్రభోగమునకు నవ్య గోదావరి ఉత్తరమున తూర్పున వెల్లిపొలగరుసున పడుమలను ఉత్తర మున పురినూతి దక్షిణమునంగ్గా నడిమితోంట్ల చతుస్సీమములతో శ్రవణ శుద్ధిగా విలిచిని పోంకతోంట్ల ముణ్డువేల మ్రాంకులవట్టు SII IV, 1021

పోంకపెఱుక *pōmkapeṟuka* పోంక+పెఱుక ఎద్దు లోనగువాని మీద వేసి మోయించి తెచ్చెడు పోకలగోనెమూట *A sack filled with anecanuts and is laid across a bullock* శ్రీమతు ఎనమందల స్థలము పెక్కండ్రు శ్రీమతు గొణేశ్వరదేవమహాలింగ్గము అంగరంగభో గాల కిచ్చిన మగమక్రమమెట్లన్నను పోంకపెఱుకం గేనరిపాటి క ౧ పోంకమోపున వీసాలు ౨ SII. IV, 935 (శ 1191)

పోంకమోపు *pōṁkamōpu* పోంక+మోపు పోంక=పోకచెక్కలు మోపు=భారము తలకట్ట *Head load of anecanuts* చూ పోంక పెఱుక *See Pōmkapeṟuka*

పోడు. *pōdu* చీటిపారు అడవి కొట్టి సాగుచేయు పొలము (వ్య ప కో) *Land cultivable ofter removing the jungle or bush* ఇతి కర నిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కగ్రహం పరాంతకో నృపతిః। పోడు ౧ ట్టి కి చి ౬ SII IV, 1384

పోతి *pōti* స్త్రీనామాంతపదము ఇది చాళుక్యభీముని దాదినామము 'నాగిపోతి' *A suffix to feminine names* చాలుక్య భీమభూపాల ధాత్రీ ధాత్రీవ చావరాజమయా క్షత్రియప్రాయా నాగిపోతీతి శ్రుతా। IA VIII, 77-78

పోతు *pōtu* వృషభము ఆవులతోపాటు అంబోతును దాన మిచ్చి, పశు సంఖ్య పెంచి, దేవుని నిత్యదీపారాధనకు నేయి సరఫరా యగునట్లు చేసిన దానము సూచితము *A bull It is intended to increase the livestock of cows so that ghee is perpetually supplied to the temple for lighting the lamp before the deity* శ్రీ త్రిపు రాంతక దేవర అఖండదీపాల చమరుకు పోతు తోడను ౧౦౦ గోవులుంన్ను శ్రీ త్రిపురావరమేశ్వరికి పోతుతోడను ౫౦ గోవులున్ను స్వస్తిశ్రీ జగ నొబ్బగండ అన్నమరెడ్డింగారికి పుణ్యముగాను యిఱువ ప్రలివడాలు ఇమ్మడి ధారాపూర్వకము శేసి యిచ్చెను SII V, 552 (శ 1269)

పోతుగట్టు. *pōtugaṭṭu* ఎత్తుగా మట్టిపోసి నిర్మింపబడిన గట్టు *A lofty earthern bank* (1) దక్షిణానకు। ఆకోడుదగ్గట వచ్చిన పోతుగట్టు పడమరముఖమై పోయి కునివడి దక్షిణముఖముగా సాగి మూంకిగుంట లోపలగా వచ్చి కునివడి JBOS XX-III-IV. (శ 1267). (2) తూర్పుగాం బడములకు పోతుగట్టు. NI Ongole, 71 (శ 1421)

పోను *pōnu* వినాయించు విడిచిపెట్టి *Excluding Not taking into account* జంగ్గం ప్రసన్నంగారు తమతల్లిరంద్రాదుల పుణ్యంగాను హనుమంతుని అమృతవల్లకు దారవోసి ఇచ్చినక్షేత్రం బోను బిదళవాసిల నడిమి చేను ౨ గొలుగాన్ను NI Udayagiri, 2 (శ 1444)

పోఱి *pōṟi* పడుచుది (క పోరి) స్త్రీనామాంత్యపదము *A young woman A suffix to female names* వసంతిపోఱి చోళమహాదేవులు చోడమహారాజుల దేవుళ్ మఖిపొఱ్ఱియారు పల్లవాదిరాజుల కూచపోఱియా రితంబుల్ కూచపోఱి ఆ వ వా పు 9, 11, 12, 18

పోలి *pōli* పిష్టకభేదము *A flat-cake made of wheat or rice* ఆ పోలిపోకకు వచ్చు కడువలున్ను కఱలవారివల్ల అప్పిగాచ్చిన మాడ ౧ ఆ పోలికి వంటకాష్ఠమున్ను ఇంతవట్టులోపైన అశేషపత్రోపకరణాలున్ను ఆచంద్రార్కగ్రహస్థాయిగా పెట్టిరి SII VI, 904 (శ 1218)

పోల్వోలగోత్రము *pōlvōlagōtramu* రెడ్డికులగోత్రము *The lineage of a Reddy family* (వేమవీరభద్రారెడ్ల తాత దొడ్డారెడ్డి) అస్తి ప్రశస్తమహిమాపురుషః పురాణ స్తస్య క్రమా న్మహభుజోరుపాదా ద భూవన్।వర్ణా ద్విజప్రభృతీయః పదపద్మజానాం విశేషభూ జ్జగతి వంటకులం ప్రతీతః॥ తత్రాసీ న్మహితో మహీపతిలకో మాన్యస్మతాముణ్ణత స్త్యాగీ। దొడ్డమహీపతి స్సుకృతవాన్ పోల్వోలగోత్రాగ్రణీ। VI V, 9 (శ 1352)

పోవణ్లు *pōvaṇlu* తెలికివేపురలో జాతిభేదము *One of the thousand sects of the oil mongers* (చూ అడ్డనూళ్ళు) *See Adlanūllu*

పోవు. *pōvu* రమించు *To have sexual intercourse* ఈ దమ్మగావు ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజుకుం బుణ్యముగా నిచ్చినది ప్రతిపాలించిన వారి కిం బుణ్యము అట్లు గాక చెఱ్ఱం దలంచినవాడు దమ చెలియలిం తాం బోయినవాండు దన అడిది గాడిదలం దెంగ్గించినవాండు NI Ongole, 7 (శ 1286)

పోవు *pōvu* అనుభవించు *To undergo.* ఈ ధమ్మగము త్రోచిన వాండు బ్రహ్మహత్య గోహత్యలు మొదలైన పాతకాలం బోవువారు. SII X, 563 (శ 1312)

పౌ

పౌరాణికుడు *paurāṇikuḍu* పురాణము చెప్పు బ్రాహ్మణుడు *The brahmin who recites puranam in a temple or village* (1) నాదిండ్ల మూలస్థానదేవరకు భోగార్థముగాం జోడెరాజు నొంచ్చిన పాట నిచ్చిన ఖ ౧౬౦। వీరిలో పౌరాణికుల ఖ ౪ SII IV, 663 (2) ఈ దేవర కిచ్చిన నొంచ్చినిపాటి పొలము ఖ ౧౪౦। వీనిలో పౌరాణి కుల ఖ ౪ SII IV, 677 (శ. 1055)

పౌర్ణమాస్య. *paurṇamāsya* పౌర్ణమి *Full moonday.* శ్రీరాజరాజ దేవర విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౬ గు గ్రహిళకవరుషంబులు . శ్రావణమాసమున పౌన్నగమాస్యయు సోమవారమున SII VI, 176 (శ 1078)

పౌలస్త్యగోత్రము: *paulastyagōtramu* తెలికవంశజుల గోత్రము ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరవంశగోత్రము *The lineage of Pulastaya sage, of oil monger and other fourth cast family* (1) పౌలస్త్య సహస్రశాఖాన్వయగోత్రులు శ్రీబెజవాడశాసనను తైన తెలుకుల కొమ్మన గడియనలు SII IV, 668 (2) పౌలస్త్యగోత్రు లవుచున్న బబ్బి మహాసేనాపతులు SII V, 1238 (శ 1201)

ప్ర

ప్రజలప్రజలు *prajalaprajalu* సంతతిక్రమము *Generation after generation* శ్రీ మన్మహామణ్డలికరాజుల శ్రీ మన్మల్లీశ్వరదేవరకుం బెట్టిన అఖండదివియలు ౩౦ వీనికి బెజవాడ బ్రహ్మబోయిని కొడ్క కూచెన బోయుణ్డును వీరి అల్లుణ్డు కావనబోయుణ్డునూ బెట్టిన యినుపఎడ్లు ౧౦౦౦। ఇవి ప్రజలప్రజలతరముగ బెజవాడతూనికరెణ్డు మానికలు నెయి ఆచం ద్రార్కస్థాయిగాను నడవంగలవారు। SII V, 98 (శ 1058)

ప్రజాపతి *prajāpati* అరువది సంవత్సరములలో నైదవది యగు ప్రజాపతి సంవత్సరము *The fifth cyclic year of the Indian calendar year* స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౭౪౧ అగునేంటి ప్రజాపతి సంవత్సర మార్గశిర బ ౧౦ SII X, 565 (శ 1818)

ప్రతమము *pratamamu* (సం ప్రథమ) ఆద్యము మొదటిది ప్రథమ సంవత్సరము గానోవును *Perhaps it may be indicated here the first year of the reign* స్వస్తిశ్రీ మగిదొాగరజుల ముద్దు ఎట్టజుల ప్రతమరాజ్యంబున లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము భారతి విభవ జ్యేష్ఠము

ప్రతాపధర్మశాసనము *pratāpadharmaśāsanamu* పరాక్రమ సూచితమగు ధర్మశాసనము *A charitable edict of valour and conquest* బహిరామల్కి ఆమీమలికవొడయులుం గారు చేసిన ప్రతాప ధర్మ శాసనక్రమ మెట్లన్నను హజరతియిబురాహిం పాదశాహవొడయులు గారు ."ఘాటిగ నేంగి పుద్దగిరి దార్కొని ముంగ్గోటలు లగ్గపట్టి కొండ్ల వీడ కర్ణాటకరాజధాని యిభరాముండు శాహుబలంబు మీరుచునూ। యీలాగు ప్రతాపాన కొండవీటిరాజ్యం పుచ్చుకొని రాజ్యం పరిపాలిస్తూన్ను వుండ్డంగాను SII X, 751 (శ 1514)

ప్రతి *prati* స్థలము, పొలము మొదలగువాని భాగము *Divisions of land or field* సద్దరపుపాటిని రెండుపుట్లుక్షేత్రం తోంటకు తూర్పునకు యలవర్తిపాడు దక్షిణానకు కూనాయకుంట్ల ఉత్తరపుగట్టు పడమటికి యఱగంభం వేశిన కర ఉత్తరానకు వేమసానెక్క తోంట యీనాల్గు ప్రతుల నడుమంగల ఫలం ఫలమందిన ఫలప్రతులును SII IV, 997

ప్రతిగ్రహము. *pratigrahamu* దానము స్వీకరించుట బ్రాహ్మణునికి విధింపబడిన షట్కర్మములలో నొకటి *Receiving gifts, a previlege of a Brahmana One of the six duties enjoined on the Brahmanās collectively* శ్రోత్రియస్య సకలదిగన్తప్రథితయశసోయ జనయాజనాధ్యయనాధ్యాపన దానప్రతిగ్రహనియమనిరతస్య విదుశమ్మణే EI XXXI, 12 (669 A D).

ప్రతిగ్రహలబ్ధము *pratigrahalabdhamu* దానము పుచ్చుకొనుటవలన లభ్యమైనది ప్రతిగ్రహము=దానద్రవ్యము *Obtained by accepting a gift* చూ క్రయలబ్ధము *See krayalabdhamu*

ప్రతిజ్ఞాశాసనస్తంభము : *pratijñāśāsanastambhamu* దృఢనిశ్చయమును ప్రకటించుటకు నెలకొల్పబడిన శాసనస్తంభము *An edict of solemn declaration, determination, vow* శ్రీ మల్లికార్జున దేవుని అంరరంగభోగాలు ముఖ్య మైన అనంఖ్యాతుల అనతిక్రమము నడచె మని అరనమరము ఈశ్వరశివాచార్యులుం వారాధ్యపెగ్గడలుం నిచ్చిన ప్రజజ్ఞాశాననస్తంభము SII X, 504 (శ 1285)

ప్రతినిధి. *pratinidhi* రాజ్యప్రతినిధి *Viceroy Representative of the King* అ ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులవారి కార్యకర్త ప్రతినిధి గారు స్వస్తి శ్రీముప్పడి నాయనింగారికిన్ని పెదరుద్రిదేవనింగారికిన్ని రాజ్యాభివృద్ధిగాను NI Nellore, 80 (శ 1239)

ప్రతిపత్తులు. *pratipattulu* పదప్రాప్తి *Acquirement of rank or dignity* శ్రీరమణీయుండారుండు దారిద్రవైరి యనుపేర బెగడి కాకతిరాజులం జేకొని డాయంగ జిరంచి రాజ్యంబు నిలిపి వారిచేం బ్రతిపత్తులుం దాంబ్రశాసనములు HAS. 19-16 (శ 1042)

ప్రతిపాలించు. *pratipālimcu* రక్షించు *Protect, safeguard* ఈ ధర్మమ్మను ఎవరు బ్రతిపాలించిన వారు విష్ణులోకమున నుండుదురు ప్రత్యర్థము దలంచినవారు గంగ్గకఱుత కమతల్లితండ్రుల చంపినవారు SII X, 309 (శ 1168)

ప్రతిమ *pratima* విగ్రహము *Image* ఇప్రతిమ వీరి పెద్దకొడుకు నిడుమని కయ్యంబున జచ్చిన వాన్ను SII X, 34

ప్రతిమాసంయుక్తమైనఅఖండదీపము· *pratimāsamyuktamaina akhmdadīpamu* ప్రతిమతోకూడిన అఖండదీపము *A perpetual lamp with the shape of a figure* శ్రీ జయంతరజుల కూతుఋ శింగమదేవి శ్రీకూర్మనాథుడి సంముఖమందు పెట్టిన "ప్రతిమాసంయుక్తాదమైన అఖండదీపము ప్రతిమాదీప సంయుక్తా దాత్రా శ్రీ శింగమాంబయా" SII V, 1162 (శ, 1249)

ప్రతిరవలు· *pratiravalu* ఆటంకము *Obstruction* దీనికి ప్రతిరవలు వచ్చువారు NI Podili, 1

ప్రతిరోమము. *pratirōmamu* ప్రతిలోమము *Obstruction, hindrance* దీనికి ప్ర(తి)రోమంబు (వ)చ్చినవారు భాణరా(సి) (వచ్చినవారు (Para 40 of ER 1933-34) NI. Darsi, 7 (పదవశబ్దము)

ప్రతిహారి *pratihāri* ద్వారపాలకుడు *A doorkeeper*
ఆసీద్గంగాన్వయ క్షితిపతితిలకో రాజరాజక్షితీశః।
తస్యాన్వయగత మహాప్రతిహారిముఖ్య
గోకర్ణనూను రవనీసురవంశభాను
రాత్రేయగోత్రమహితో మహనీయకీర్తిః। వనపతి రితి నామ్నా—
SII IV, 45 (శ 997)

ప్రత్తిబొద్దు *prattiboddu* కొన్నిమోపులు చేర్చి కట్టిన దూది *A bundle of cotton* శ్రీ గోపినాథునికి గణపమదేవులు ఉభయనానా దేసింపెక్కంబ్రు మాడపరకునందు విలిచిడి అమ్మి ఆకుమోపునను ౫ం ఆకులును ప్రత్తి బొద్దున నొక ఇచ్చిరి SII X, 381 (శ 1183)

ప్రత్యర్థము *pratyarthamu* విరోధము అడ్డము *An obstacle or impediment* ఈధిమ్మర్మము ఎవరు ప్రతిపాలించిన వారు విష్ణులోకంబున నుండుదురు ప్రత్యర్థము దలంచినవారు గంగకఱుత తమతల్లితండ్రుల చంపినవారు SII X, 309 (శ 1168)

ప్రథమయేకాదశి *prathamayēkādaśi* తొలియేకాదశి, శయనయేకాదశి జేష్ఠశుద్ధయేకాదశి శ్రీ మహావిష్ణువు ఆదినమున శయనించి, ఉత్థానయేకాదశినాఁడు మేల్కొనును *The eleventh day of waxing moon of the third lunar month Jyesthamu From Vishnu's sleep on that day for four months till he rises on Othana ekadasi in the month of Karthika* శ్రీ వీరసదాశివమహారాయలు పృథివిరాసామ్రాజ్యం చేయుచుండఁగాను కాశ్యపగోత్రం సూర్యవంశోద్భవులైన కురుచేటి జీబుళరాజుంగారి కొమారుఁడు శ్రీ రంగరాజులుంగారు తిరుమంగయాళువారికి ప్రథమయేకాదశి పుణ్యకాలమందులను సమర్పించిన తోంట SII IV, 279 (శ 1488)

ప్రద్యోతనుడు. *pradyōtanudu* సూర్యుడు వంద్రెండను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number twelve* శ్రీ ధామ్నః శకభూపతేః శరగిరి ప్రద్యోతనై ర్వత్సరే సంఖ్యాతే విజయాఖ్య వత్సరే తపోమాసే SII X, 554 (శ 1275)

ప్రధానాగ్రగణ్యుడు *pradhānāgragaṇyudu* ప్రధానులలో శ్రేష్ఠుఁడు. *The principal or prime minister* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివదేవమహారాయలకు ప్రధానాగ్రగణ్యులున్ను కర్ణాటకమహారాజ్య విద్యానగిర రజతసింహాసనసామ్రాజ్యధురంధరులైన రామరాజయ్య SII IV, 699 (శ 1468)

ప్రధాని *pradhāni* మంత్రి ప్రెగ్గడ *Minister*

(1) ఆ వె సకలవసుమతీశ మకుటలసద్రత్న
కిరణరుచివిరాజి చరణుఁడయిన
నిజభుజ ప్రధాని శెజయిత దేవని
కూంతు పరియపోల్పం గాంత లెందు

SI IV, 1007 (శ 987)

(2) కాకతిరాజ్యభారధౌరేయుండును సద్గుణప్రఖ్యాతుండును నతులబలపరాక్రమసమన్వితుండును నైన రేచెలర్రుద్రునకుం బ్రధాని

కం కులతిలకుండు వసుధామర
జలధిసుధాకరుం డశేషజనసుతచరితుం
డలఘుండు రిపుతరుదావా
నలుం డనంగాం బరగె రాజెనాయకుం డుర్విన్॥

Hy. Arch Series 3 (శ 1157) ఉప్పరపల్లె శాసనము

ప్రభవ. *prabhava* అరువదిసంవత్సరములలో ప్రథమసంవత్సర మగు ప్రభవనామసంవత్సరము *The first cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ సకవషంబులు ౧౦౬౬ నేంటి ప్రభవసంవ. శుద్ధ ౫మి గురువారము SII X, 119 (శ 1069)

ప్రభావళి *prabhāvali* మూలమూర్తికి గాని ఉత్సవమూర్తికి గాని శిరసుచుట్టు నుంచబడెడు ప్రకాశవంతమగు వలయాకారభూషణము *Radiance-circle the "glory" surrounding the head of an idol either in its niche or in the chair in which it is carried out* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణరాయమహారాయలు విజయనగరానకు విచ్చేసి తిరువేంగళనాథదేవునికి నవరత్నప్రభావళి ౧ సమర్పించి TTDES. III, 76. (శ 1437)

ప్రభుత్వము *prabhutvamu* అధికారము పదవి *Ownership, lordship* శ్రీమత్సోమన పెగ్గడ దనప్రభుత్వం బైన ఇబ్బులూర, శ్రీ సోమేశ్వర మహాదేవరం బ్రతిష్ఠించి మండపసహితంబై గుడి యెత్తించ్చి యాదేవరకు నూరి యుత్తరంబునం దన కట్టించ్చిన పెంజెఱువు నివేద్యార్థంబుగా నిచ్చి యఖండవత్తిదీపంబు పెట్టించె

ఆరామవేఖావృతమిబ్బులూరం పాదాగ్గిరేః పశ్చిమతోధి తస్మై।
తేనమండలికమండ భూభుజాదండనాథ పదవీ ముపాగతః।
రాజతేథ మృగరాజ విక్రమః కౌశికేంది శమితోష్ణదీధితిః॥సోమామాత్యే

SII IV, 927 (శ 1057)

ప్రభుమాన్యము *prabhumānyamu* రాచచేను *Government land* ఇ యూర చేన ను ౨౦ చేనకొలను ప్రభుమాన్యము వరిచేను నాలుగు పట్లు ఇ చేనను ౨౬ చేనల కొలయ ప్రభుమాన్యము వెలిచేను ఇరువదివట్లు NI Atmakur, 7 (శ 1168)

ప్రమథకవి *pramadhakavi* ఇది కవిబిరుదు *Title of a poet* అనవేమాయరెడ్డింగారు ప్రమథకవి సింగిరిదేవయ్యంగారికి మోంగొలని పొలానం బెట్టిన ప్రత్తిచేలు। తోంటపట్టునై తము కేసరిపాటి పదునెనిమిది పుట్లు లెకా ఖ ౧౮ చేలు ఆచంద్రార్కంము। SII X, 562

ప్రమాది *pramādi* అరువదిసంవత్సరములో పదమూడవదియగు ప్రమాదినాము సంవత్సరము *The thirteenth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవరుషంబులు ౧౦౯౫ అగు నేంటి ప్రమాది సంవత్సర చైత్ర బహుళదశమియుం మంగళవారము SII X, 340 (శ 1175)

ప్రమాదీచ: *pramādīca* అరువదిసంవత్సరములలో నలుబదియేడవదియగు ప్రమాదీచ సంవత్సరము *The fourty seventh cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తి శ్రీమతు విశ్వేశ్వర శివదేసికులు స్వస్తి శ్రీ శుభశక వరుషంబులు ౧౦౯౪ అగు నేంటి పరీధావిసంవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధ విజయదశమియుం ఉత్తరానక్షత్రమున శనివారమునాండు నిశ్చయించి SII X, 340. (శ 1174)

ప్రమోదూత. *pramōdūta* అరువదిసంవత్సరములలో నాల్గవదియగు ప్రమోదూత నామసంవత్సరము *The fourth cyclic year of the Indian calendar* శ్రీ స్వస్తి శ్రీ శుభశకవరుషంబులు ౧౧౮౨ యగు

నేంటి ప్రమోదూత సంవత్సర శ్రావణ సుద్ధ ౧౧ గు SII X, 427. (శ 1192)

ప్రయాగ. *prayāga* భరతఖండమునందలి తీర్థరాజములలో నొకటి అలహాబాదునగరముకడ గంగానదిలో యమునానది సంగమించు తావు ఇచ్చటనే సరస్వతి అంతర్వాహినియై ఈ స్థలమునకు త్రివేణీసంగమ మను ప్రసిద్ధనామము కలిగెను *One of the most important places of pilgrimage in Bharat The present Allahabad where the Ganges joines the Yamuna with the Saraswathi as called Triveni–sangamamu* వేగినాణ్టి కెవ్వరు రాజులైరి వారుం ధూర్వ్వక స్థితిం దప్పక పాలించువారు వీని నడప్పినవారు ప్రయాగ వారణాసి యశిసిన వారు SII VI, 102 (శ 928)

ప్రలు *palu* ప్రాలు బియ్యము *Rice* శ్రీమత్ వల్లవరాజుల దేవులు ఏనూఋ విరివతితి నూ ఔనమణ్డకును ఇచిన దత్తి నయకునకు తూమెణ్డు ప్రలూను, మానెణ్డు నెయును మెయు నుచి మనుసులకు ప్రలూను అద మానెణ్డు నెయి ఇచ్చువరు SII X, 29

ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరములు *pravardhamānavijaya-rājavasamvatsaramulu* దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్న పరిపాలనా సంవత్సరములు *The prosperous and victorious years of the reign* (1) స్వస్తి సమస్తలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౪౦ SII X, 8 (శ 988) (2) శ్రీ విజయాదిత్య సత్యాశ్రయ శ్రీ పృథువీవల్లభమహారాజాధిరాజపరమేశ్వర భటారకకు విజయరాజ్య సంవత్సరంబు శిరుబాది మూండు ప్రవర్తిల్ల SII X, 23

ప్రవిష్టము *pravistamu* అనుభవము *Prossession* శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర మల్లిదేవ చోడమహారాజులు కమ్మనాంటిలోని తక్కెల్లపాడు అనాదిదయ్యాల దేవూరి ప్రవిష్టముగా నెఱింగి ఇచ్చితిమి NI Ongole, 17 (శ 1149)

ప్రవేశము *pravēśamu* సమర్పణ *Deposit* శ్రీ కూర్మనాథుని భండారమందు పదినెట్టునై కూర్మ్మదాసులు గండ పేడు మాడలు ప్రవేశము చేశి SII V, 1224 (శ 1278).

ప్రశస్తి *praśasti* ప్రశంస *Eulogy* ఏషా నృసింహ కవినా కథితా ప్రశస్తి । EI V, 4 D (శ 1240)

ప్రశాస్త్రి *praśāstri* ప్రధాన దండాధికారి *The chief magistrate* చూ గ్రామేయకులు *See grāmēyakulu*

ప్రశిష్యులు *praśisyulu* శిష్యునియొక్క శిష్యుడు *The disciple of a disciple* వరదగిరి శ్రీపాదాల ప్రశిష్యులు జ్ఞానంద్ధభట్టారకులు SII VI, 941, (శ 1221)

ప్రసాదకూడు. *prasādakūdu* అన్నప్రసాదము *Wage paid in food out of food offering of the deity* ఈ బృందావనము చేశడి ఈద్దలు శ్రీవైష్ణములకున్ను ప్రసాదకూడు తూములు ౨ SII V, 1193 (శ 1268)

ప్రసాదన *prasādana* అనుగ్రహపూర్వకముగా నిచ్చినది *A favoured gift* వుట్లు (పుట్లు) విత్తువట్టు ప్రసాదన్చేశి రెండవ అమ్మరాజు కలుచుంబిఋ శాసనము EI VII, 25

ప్రసాదమన్ననలు *prasādamannanalu* ప్రసాద నిబంధము *An order or stipulation for the distribution of food oblation of the deity (among temple establishment)* (1) ఈ ప్రసాదములోని చెఱ్ఱియ్యెడు మన్ననలు SII V, 1204 (శ 1219) (2) శ్రీ విశ్వనాథ భోగాన ప్రసాదమన్ననలు SII V, 1214 (శ 1281)

ప్రసాదము *prasādamu* అనుగ్రహము *Favour, kindness* ఈ ధర్మ్మనిర్వ్వహణోద్యోగమునకు బృహస్పతి సమానులయ్న పెగ్గెడ కాడెయగారి కొడుకు బెజయరాజు సమర్థుఁడని ఆత్మానన్నతంబునం బన్నిన ప్రసాదంబని సమస్తరాజ్య భరనిరూపిత మహామన్త్రాధిపతి బెజయరాజు ధర్మవరము శాసనము భారతి విభవ చైత్రము

ప్రసాదము *prasādamu* ప్రాసాదము, దేవాలయము *Temple* యెఱ్ఱవరాప దేవర ప్రసాదమున కుత్తరక్షేత్రము నాలుపు మాడలకు క్రయముగా గొని SII VI, 904 (శ 1213)

ప్రసాదము: *prasādamu* దేవతాప్రసాదము *Food presented to a deity and then distributed in a temple* శ్రీ నరసింహనాథుని భండారమందు ఇరువైగండమాడలు పెట నిత్యపరిపాలప్రసాదము తల్యాండు పెరువు రెండుకుంచాలు అప్పాలు రెండు విడియాలు రెండు పడశిరి . SII VI, 893 (శ 1273)

ప్రసాదము *prasādamu* దేవనైవేద్యము *A portion or remnant of offering of eatables, flowers etc , presented to a deity* శ్రీ నరసింహక్షేత్రమందు సకలమైన బ్రాహ్మణులున్ను వేదాధ్యయనం చేయించికొంఅకై ఒడ్డెపెద్దిభట్లకు నియమించి ఇధర్మ్మమున ప్రసాదానకున్ను మా ౪ చిన్నాలు ౭ పెట్టి ఇనాలుకుంచ్చాలు ప్రసాదమున్ను ధారాపుర్వ్వకముగాను ఇస్తిమి ఇప్రసాదము అనుభవించు వీరి వగఁముచారు వేదాధ్యయనము చేయించువారు SII VI, 1096 (శ 1306).

ప్రసాదించు *prasādimcu* అనుగ్రహపూర్వకముగా నిచ్చు *Grant with great favour* ఇంతపటుతోయి సర్వ్వపురపుం బొలాన సవ్వమాన్యంగాను రేగటి పేరను పుట్టెండేశి చేనున్ను గరువుపేర పండుమేశి చేనున్ను భావయ ప్రసాదించిరి SII V, 26 (శ 1384)

ప్రసూతిశాల *prasūtiśāla* కాన్పుల కేర్పాటుచేయబడిన యిల్లు *A maternity home* చూ ఆరోగ్యశాల *See ārōgyasāla*

ప్రస్థ *prastha* ముప్పదిరెండు పలములకొలది రెండు శరావముల కొలది *(1) A measure of capacity containing four kuduvas (K) (2) A particular measure of capacity equal to thirty palas, anything measuring a Prastha (A)* అత్రవిన యోగః॥ ప్రస్థపట్కమోదనం । నివేదితం ఖండపానీయం కలశం ముద్గం చ పతన్మధ్యే పుష్పమాలా దానార్థకం । పురాయినట్టువ పుత్రస్య ప్రోలునట్టివస్య ప్రస్థద్వయం। తస్యైవ వేతనం చింపాదశకం తస్యానుజాయాః । అక్కాసాన్యాః ।

శయ్యాభోగసమయే చామరధారణాయ ప్రస్థద్వయం ఖండ పనీయ్యం ముద్గంచ తస్యైవ పతను సంధానార్థం ప్రస్థద్వయం। SII 1243 (శ 1291)

ప్రా

ప్రాకు. *prāku* (క ప్రాక్) పూర్వము *Farmerly (K)* ప్రాకు సంవత్సరాలకు తిరుమలదేవమహారాజులకు విన్నపం శాయిగాను ఆంధ్ర శాశనం యిచ్చిన వహికుధి శేయించి ధారవోసి యిచ్చిన గ్రామం SII VII, 569 (శ 1502)

ప్రాకునైవేద్యము *prākunaivēdyamu* ప్రాతఃకాలనైవేద్యము *Morning offerings* శ్రీ వీరకృష్ణదేవమహారాయలు తిరుమలమీదికి విచ్చేశి మరింని దేవునికి ప్రాకునైవేద్యం కడమకు తిరుపతి గొడగర్లాటి నిత్యమూలవినంనాడు తలారిక్కం మాడారిక్కం సహా గ ౫౦౦ వరహాలు సమపింంచి తిరిగి విజయనగరానకు విచ్చే॥ TTDES. III-80 (శ 1438)

ప్రాజాపత్యము *prājāpatyamu* అధిపత్యము అధికారము స్వామిత్వము *Influence, authority, ownership (B)* వినయాదిత్యుని కర్నూలు శాసనము ప్రతిగ్రహీతలు_ మానవ్యస గోత్రాయైః బ్రాహ్మణైః (గోత్రాయ బ్రాహ్మణాయ) ద్వాదశనివర్తనం క్షేత్రం ప్రాజాపత్యం। పంచవింశతి నివర్తనం ప్రాజాపత్యం భారతి ప్రథవ–మాఘము

ప్రాజాపత్యము *prājāpatyāmu* క్షత్రియుడు ప్రాయశ్చిత్తము కొఱకు చేయు క్రతువిశేషము అగమ్యాగమనము, మద్యపాన, గోమాంసభక్షణముల వల్ల వచ్చు పాపపరిహారమునకు చేయు క్రతువు *This is a rite prescribed for a Ksatriya to get absolved of sins like cohabiting with a lady with who it is prohibited drinking wine and eating beef etc* చూడుడు- పురుషమేధము– విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్ల శాసనములోని ప్రశస్తి *See Purusamēdha*

ప్రాణప్రతిష్ఠ. *prāṇapratistha* దేవతా విగ్రహమునకు పూజ్యత్వమును గలిగించు సంస్కారవిశేషము *The rite of bringing life into an idol Consecration of a idol* రాచిరాజుదేవమహారాజులుంగారు శ్రీ మదనగోపాలవిగ్రహమునుం శేయించి దేవళము గట్టించి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేశిన పుణ్యకాలమందు NI Podili, 24 (శ 1473)

ప్రాణలింగము *prānalingamu* లింగాయతులు శరీరముపై ధరించి పూజించు లింగము *Lingam worn in person and worshipped by Lingayats* ఆ తమ్ముండు మంచిరాచుంగారు శ్రీపర్వతలింగాలం దెప్పించి మాండుకేశ్వర లింగో(లూ)రచక్రచ్ఛాయను రావినూంతల పర్వతమల్లినాథలింగమని ప్రతిష్ఠసేసె। ఆముహోత్తానసే ఆముందటి మంటపానం దనప్రాణలింగవు శ్రీగిరిలింగంచేర ప్రతిష్ఠసేసెను। NI. Ongole, 78 (శ 1275)

ప్రాలు. *prālu.* బియ్యము *Rice* కరిమానిక్కులువారికి జేవటినంధ్యకుం చేతిప్రాలకుంచ్చలు ౪ వీరిక మధ్యాహ్నసంధ్య అముదునకుంప్రాలకుంచ్చలు ౪ వీరిక రేయట్టి సంధ్యయముదునకుం ప్రాల కుంచలు కమ్మాంచ్చనయాయవారికి జేవటి అముదునకుంప్రాలకుంచ్చలు ౪ మధ్యాహ్నసంధ్యకు యముదుకుంప్రాలకుంచాలు ౪ ఉయక్కొంద్దాలు వారికి సంధ్య ౧ కి ప్రాలకుంచాలు ౪ SII V, 66

ప్రాలు *prālu* (సం క్షీరమ్) పాలు *Milk* నిత్యహోమమునకు చెఱు బలికి అన్నక్షీరమునకు సంధ్య ౧ ప్రాలమానికలు ౩ SII V, 66

ప్రావడ్లు *prāvadlu* ప్రా+వడి=ప్రావడ్లు ప్రాసయు, యతియు *Alliteration and caesura in Telugu prosody* చూ గటనము, దేసిమార్గములు *See gatanamu and dēsimārgamulu*

ప్రీ

ప్రీతితనూజుడు *prītitanūjudu* ప్రియసుతుడు *Affectionate son* వీరబలంజ్యధర్మనిరతుండు దాచనైతమసెట్టి కజ్ఞానేత్రిగేతమాంబికకును ప్రీతితనూజుండు మహితగుణాఢ్యుండు మల్లిసెట్టి SII V, 202

ప్రీతితమ్ముడు *prītitammudu* ప్రియకనిష్ఠసోదరుడు *An affectionate younger brother* కొలని కేశవదేవు కొలికిసుభటుండు ఎన పోలికేతనల ప్రీతితమ్ముండు ఇహలోకమున సుఖవింతయ సాలువొమ్మని SII V, 186

ప్రె

ప్రెగ్గడ. *preggada* (క పెర్గడె, పెగ్గడె పెగ్గడె) ప్రధానపురుషుఁడు అధికారి మంత్రి *A headman, an officer, a minister* ఈగ్రామమందు ఎఱ్రప్రెగ్గడంగారి వ్రిత్తివెలిపొలము ఇరువుట్టి ౫౦ నీరునేల అఱకట్టను మఱుతు ఒకటి ౧ SII X, 73 (శ 1087)

ప్రో

ప్రోలు *prōlu* పట్టణము గ్రామనామాంత్యమున నప్రయుక్తమగు పదము *A town, suffix to the place names* కన్నాటిలోన। శీరప్రోలు। కొఱప్రోలు SII X, 504, (శ 1285)

ప్రోలెలు. *prōlelu* ఆడుగొఱ్ఱెలు *The female of the sheep* శ్రీధరపెరుమాళ్ళకును నాగేశ్వరదేవకును అఖండదీపాలకు రామిసెట్టి ప్రోలిసెట్టి కొడుకుల ప్రోలెశెట్టిని ప్రోలెలు వీరలివి జీవధనము NI. Nellore, 25. (శ 1268)

ప్రౌ

ప్రౌఢవీరుడు *praudhavīrudu* శూరశ్రేష్ఠుఁడు వీరులలో దిట్ట *A mighty worrier* (చూ ఏకాంగవీరుడు) ఏకాంగవీరులున్ను ప్రౌఢవీరులున్ను భోగరపంన్ను మొదలుంగాను ఎల్లపన్నును మన్నించి SII IV, 972

ప్ల

ప్లవ. *plava* అరువది సంవత్సరములలో ముప్పదియైదవది యగు ప్లవనామ సంవత్సరము *The thirty fifth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబుల శకవషంబుల ౯౧౦ నేణ్ణి ప్లవ వత్సరంబున SII. X, 8 (శ 988)

ఫ

ఫ *pha* పవర్గ ద్వితీయాక్షరము మహాప్రాణము వర్గప్రథమాక్షరమును, అల్పప్రాణమును నగు 'ప' కు మారుగా వర్గద్వితీయాక్షరమును మహాప్రాణమును నగు 'ఫ' కొన్ని శాసనపదములందు ప్రయోగము కలదు *The use of aspirate first letter for the nonaspirate first letter (pha for pa) in certain words of the inscriptions*

ఫ *pha* ఒకటి యను సంఖ్యకు సాంకేతికాక్షరము *A Symbolic letter for number one* శ్రీ శాకే యమరూపగణితే అబ్దే చ శుక్లాహ్వయే మాఘే శితపక్షయే । తత్కాలే శివపర్వణిషు। NI Kandukur, 28 (శ 1251)

ఫణిదినము *phanidinamu* నవమితిథి నవమితిథికి ఫణి లేక సర్ప మధి దేవత *The astrological lord of the ninth lunar day is serpent* శాకాబ్దే గుణహస్తినేత్రవసుధాసంఖ్యే ప్లవే వత్సరే మాసే శ్రావణికే సితే ఫణిదినే వాచస్పతేర్వాసరే రాజాధీశ కిరీటరత్ననికరై స్నిర్ణరాజితాంఘ్రిద్వయ స్స శ్రీమానమరేశ్వరో భువి పునః స్నిర్ణత్య ప్రతిష్ఠితః। SII V, 225 (శ 1288)

ఫరుమానా *farumānā* (హి ఫర్మానా) ఆజ్ఞ *A royal warrant, mandate a command (B)* హాజరతు అలంగీరుపాఛాం అవరంగజేబు సుచాఖానుబాజరు రజబుఖానుడు ఫౌజుదారి చేస్తూ పుశేరి కాపుకరణాలూ తింమ్మాభట్లకు ఫరుమానా SII X, 775

ఫర్మాను *farmānu* (ప ఫర్మాన్ హిం ఫరమాన) ప్రభువుయొక్క ఆజ్ఞ *A royal mandate, a command* ఫముజుదారు వంతులుంగారి కార్యకర్తలైన అంతోజీవంతుల హవాలదారుగారు ఫరగణా కందుకూరు సర్కారు హయిదరాబాదు హజిర్యతు సుల్తాన్ అబ్దుల్లాపాదుషాహిం మొకర్రరు చేసి మాకు ఫరుమానా దయచేయించి వున్న కందుకూరు NI Kandukur, 48 (శ 1578)

ఫలప్రత్యయాలు *phalapratyayālu* ఫలములు ప్రత్యయములు భూములపై పండిన పంట మొదలగు ఆదాయములు *The produce on the holdings* ఈ రెండు గ్రామాల ఫలప్రత్యయాలలో కాతిణ్కమానం ఉత్తరాపాడానక్షత్రం తకాను ఘటికాచలంలో వేంచేశేటందుకు వనభోజనానకు గ౧౫ SII VI, 874 (శ 1542)

ఫలభోగము• *phalabhōgamu* ఫలసాయము *Usufruct, receiving the profit or produce of any thing (W)* ఆ ఫలభోగమునందు మల్లికార్జునదేవరకు మధ్యాహ్నపుఅవసరానకు అమ్రుతపడి SII X, 503

ఫలము *phalamu* పలము ఒక ఉన్మానము *A weight equal to that of palamu equal to two or four Varahas (See Palamu)* ఫలైస్మిర్ణతం చతుశ్శష్ట్యాం కాంశ్యపాత్రం చ దోతనః । అష్టాదశఫలైర్యుక్తం తథాధారం చ దత్తవాన్ HAS 13-25 (శ 1201)

ఫసలి *phasali* (హిం ఫసల్) సంవత్సరము *One year* స్న ౧౦౫౬ ఫసలి బందరురామయ పట్నంలోను మీ మరం ధమణం నడిచేటందుకు NICP, 4 (శ 1668)

ఫౌ

ఫౌజుదారి *faujudāri* ఫౌజుదారు ఉద్యోగము *Relating to the office of faujudar* హజరతు అలంగీరు పాఛాం అవరంగజేబుసుచాఖాను బాజరు రజిబుఖానుడు ఫౌజుదారి చేస్తూ పుశేరి కాపుకరణాలూ తింమ్మాభట్లకు ఫరుమానా పుశేరిలో కొండపొలం కాణి ౧ గుంట్లు ౩౦౦ అడ్డ ౨౫౮ లు SII X, 775

ఫౌజుదారు. *phaujudāru* (హిం ఫౌజ్) దండుపై అధికారి *The head of the army or troop, a commander An officer of the Moghul government who was invested with the charge of the police and jurisdiction in all criminal cases, a criminal judge, a magistrate The chief of a body of troops* సీమలో చెల్లే బురకాయలకోట రెడ్డికరణాలు తమ పూరిమడి పిచ్చకొలత అని ఫౌజుదారు యినాయతుఖానుసహేబుల హారితో తెల్సుకొనే వరికలో చింతగించి SII X, 772. (శ 1618)

బ

బ• *ba* బహుళపక్షమునకు సాంకేతికాక్షరము *Letter of abbreviation for bahula paksha – dark fortnight* పార్థివ సంవత్సర పౌష్య బ ౧౪ బు । సంక్రాంతికాలమున SII VI, 130 (శ, 1207)

బంగారంపట్టలు: *bamgārampattalu* సువర్ణాభరణములు *Golden ornaments* శ్రీ పుటనాంథునికి బసుదేవు సమర్పించిన బంగారం పట్టలు యీపట్టం ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను వుండును NI Nellore, 37

బంగారగద్యము• *bamgāragadyamu* బంగారు గద్యానము *A gold coin* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు ఈ ఉత్తరాయన సంక్రంతి నిమిత్తమున నిచ్చిన క(ం)నఖదణ్ణమున వెంజామర ఒట్టి సెడ్డు బంగార గద్యాన ౨౦ ' SII IV, 1252 (శ 1155)

బంగారుసుంఖము *bamgārusumkhamu* రొక్కపు పన్ను *Tax or fee levied in coin Collection of fees in money* అనపోతయ రెడింగ్గారు మోటుంపల్లికిం గోంపువచ్చు వ్యవహారులకును వ్యవహారాలవచ్చే

కరవట్నాల ద్వీపాంతరాళ వ్యవహారులకును యిచ్చిన శాసనగంభము పరదేశి వ్యవహారులకును బంగారు సుంకము మానితిమి SII X, 556 (శ, 1280)

బంటు *bam u* దండనాయకుడు (చూ సంస్కృతభాగము) సేనాని *Commander of forces* (1) కులోత్తుంగచోడగొంకరాజుల బంట్లు నాగయ SII VI, 140 (శ 1065) (2) శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు కోనభీమరాజు బణ్టు కొననయ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదీపలోహదండు దివియ "శ్రీ భీమభూపాహ్వయ స్త స్యాపి ద్విజుదండనాయక " (సంస్కృత భాగము) SII IV, 1046 (శ 1090) (3) వెలనాంటి గొంకరాజు బంటు ప్రోలభీమయ (4) కొలని మణ్డలిక కేశవదేవరాజుల బంట్లు దాయపువారును SII V, 176 (శ 1119) కేశవమండలేశ్వర బంటు చందిరుదేవణ్డు SII V, 177

బంటుబడి *bamtubadi* బంటుపై విధింపబడిన పన్ను లేక బంటుచెల్లించు పన్ను *Tax levied on foot man on soldiership and paid by him* శ్రీ గిరిరెడ్డింగారి కుమారుండు కోమటిరెడ్డింగారి తంమ్ముండైన మలాయరెడ్డింగారు చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధికొఱకై చుండిపట్టణమందును శ్రీజనార్దనదేవరకు ప్రతిష్ట శేయించి దేవరమహోత్సవాలకు పరివారము చేతను బంటుబడి దుగాండ్లున్ను ధారవోయించి NI Kandukur, 18 (శ 1330)

బంట్టెలఆయము *bamttelaāyamu* బందెలపై వచ్చు ఆదాయము *Pound fees, Fees levied on cattlepound* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులకు పుణ్యముగాను శ్రీమతు మయిదేవవెంకంగారు కొండూరి స్తలమూడ్లు ౧౮ కి కలదేవవ్రిత్తులకు బంట్టెలఆయముంను యింత్తవట్టు మాన్యము ఇస్తిమి SII X, 521 (శ 1239)

బండ *bamda* పల్లపునేల వాడవ *A low land* (1) అఖణ్డవర్తిదీప ౧ కి మా ౫ ణ్టికి వరాహవంత్త నియపంపున లోకయవైరియ ఉత్తరమున బండ్డ తూర్పున జేలలో। పగానాలువుమూలల రాలు ౩ వెట్టిన భూమి SII V, 1052, (శ 1055) (2) ఇత్తోంట్టకు దాసరులు ముప్పురకుంగా జీతముకూడు విద్యాలు అప్పాలకుంగా వడియలాన బండ్లలోపలను క్షేత్రముప్పండ్లుము SII V, 1151 (శ 1227)

బండ *bam'a* విశాలమైన శిల గ్రామనామాంతముల నప్రయుక్తము *An extensive rock Suffix to the names of villages* అమరేశ్వరదేవర నిత్యోపహారానకై పాటీబండను ఖ ౧ క్షేత్రమున్ను నివేశనమున్ను కళ్లామున్ను SII VI, 242 (శ 1349)

బండారము. *bamdāramu* భాండాగారాధిపతి *Treasurer*

అనుప మగు బండారము
ననఘుంబగు సన్ధివిగ్రహి జె
క్కని యోగంబులుం దేజము
గొనకొని పడసిన యామాత్యకొమ్మండు ప్రీతిని।

SII VI, 181 (శ 1082)

బండారువారు *bamdāruvāru* దేవుని ఉగ్రాణాధికారులు *Officers of the temple store-room* శ్రీకూర్మనాథస్వామికి నాచంద్రార్కస్థాయిగా శ్రీవిశ్వనాథభోగము చెల్లంగ్గలయది శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు భోగపరీక్షముద్రకు కుంచ్చాలు ౨ గాయ్యలు ౧ శ్రీవైష్ణవముద్ర కుంచ్చాలు ౯ గాయ్యలు ౨ కోష్ఠకరణమును బండారువారు గాయ్య ౧ SII V, 1214 (శ 1231)

బండి *bam'i* బండి (బండ్లపై తెచ్చు వస్తువులపై విధింపబడు సుంకము సూచితము) *A cart The levy of fees on articles carried in a cart is hinted* (1) అంగడిసుంకము— బండిని కుంనెండు పెఱుక మానెండుగా లెకను ఆసంద్రార్కస్థాయిగా నిస్తి॥ SII V, 116 (శ 1170) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటగణపతిదేవరాజులు మూలస్థానమహాదేవరకు నాదిండ్లను ఎల్లకాలమును బండిబానిన గుఱ్ఱమును తెచ్చి నమ్మిన మాడంగేసరి వీసాలు ౨ తక్కిన జీవధనము నమ్మిన (జవైం) గేసరి వీసాలు ౨ సిరిపట్టపేరను ఇస్తిమి SII X, 538 (శ 1180)

బండివంక *ba ndivamka* బండిదారి *Cart track* శ్రీపురమునకుం బొలము పూర్వదిక్కున ఊచట్టు లోను। దక్షిణదిక్కున వేల్పుంజెఱ్వు। పశ్చిమదిక్కున బోకడదేవరపాటితోపు దగ్గఱున బండివన్క। ఉత్తరపు దిక్కున నేఱు। NI Kavali, 39 (శ 1129)

బందరు *bamdaru* (హిం బందర్) సముద్రతీరమునందున్న నౌకాశ్రయము *A sea port, a sea coast town* బందరు రామయపట్నం లోను అల్లూరుసరకారు కంభం వగైరా కరవాక బందలలో NI. CP, 4. (శ 1618)

బందికాడు· *ba ndikā lu* దోపిడికాడు, బందిపోటుదొంగ *A marander, a gang robber*

గడుసరిలోభి యత్తమడి సన్నపుంగానికి బంద్దికానికిం
బుడమికి నన్యకాంతలకు భూపతికిం జను మంత్రియన్నని
పడసిన యర్థమిష్టకు బన్దుజనానికి దీనకోటికిని
గుడ్లకవారి సత్రములకుం జను సుద్ధచరిత్రం శాస్త్ర మై SII V,616

బందెలు. *bamdelu* బందెలపై ఆయము *Pound fees* వెలిగోడి రాజయ్యపొతూరి కుమారుండు వెంకటపతిరాజుంగారు యిదిగాక పూళ్లోకు కపుల్లాయెమున్ను బందెల్ను దేవుని దీపారాధనకు యిస్తిమి NI Gudur, 110 (శ 1536)

బచ్చు *baccu* (సం వైశ్యః) బచ్చువాఁడు కోమటి కోశాధికారి (చూ ని) *A person pertaining to Vaisya caste Bankar or Treasurer* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు నుత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమునం జెనుగొణ్డ బచ్చు సూరపసెట్టి మనుమణ్డు జక్కిసెట్టి కొడ్కు వమ్మయ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిలోహదణ్డుదివియ ఒక్కణ్డు ౧ SII IV, 1035

బచ్చుమడువారు : *baccumaduvāru* బచ్చువారు కోమట్లు వైశ్యులు *Persons belonging to the third caste* శ్రీ వీరనారాయణదేవుని రంగభోగము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ధారాపూర్వకమై యిచ్చిన మేరలు చెల్లను। పావెమందు బచ్చుమడువాడు రె ౫ .SII. X, 528 (శ 1241)

బడాలు *badālu* వడలు భక్ష్యవిశేషము, *A kind of eatable* శ్రీ వీరప్రతాపకృష్ణదేవమహారాయలు   సింహ్యాంగిరిఅపనికి నడిచే భోగ విహాణం కటడు దినం ౧ కంటికి శ్రీఅంగంభోగానకు గంధం పలం॥ అగరు మూ ౨ కప్పూరరం చిన్నం కస్తూరి చి॥ పంనీరు చి ౪ పకాళం తూ ౨ పాయసం తూ ౬ కూరలు ౪ పిరాలునాడేలు ౮ సారసేతులు ౮ అరిశలు౮ సోదుమనోహరాలు ౮ చింన్నమనోహరాలు ౪ నందనాబణం ౮ అప్పాలు ౮ హంసకళీలు ౮ కప్పూరకాంతులు ౮ బడాలు ౮ కక్కరాలు ౪ వెరశి ౮ం SII VI, 695 (శ 1441).

బడిగొలార్జునుడు *badigolārjunuḍu* ఒకానొక బిరుదు *A title* అట్టి కంటనామంత్య్య కులస్వామి॥ ధరసిద్ధిబేతచీబ్బులి హరిణమృగేంద్రుండు బడిగొలార్జునుం డాజిని SII IV, 675 (శ 1062)

బత్తా *battā* బత్తెము, ధాన్యాది భోజనరసవర్గము *The paddy and other articles of food for the maintenance of life* సాయపనేని వెంకటాద్రినాయనింగారికి పుణ్యంగాను భూదానమున కోరుమామిళ్ల రఘుపతీశ్వరశాస్త్రుర్లకు బత్తానికి ఇచ్చిన భూదానశాసనము NI Podili, 18. (శ 1291)

బత్తుడు. *battuḍu* కమసాలెపట్టపుపేరు *A suffix to masculine names of the fine classes of artificers in general* కాశాచారి ముమ్మడిసింగు లింగాబత్తుడు ఇతని భార్య లింగ్గయిరి, కొమారుండు కొల్లాబత్తుడు యితని భార్య రుద్రమ ఇరి, కొమారుండు కామాక్షి యితని భార్య పార్వతి ఇరి కొమాల్లు మల్లయ నాగప్ప శరభయ వీరప్ప। SII IV, 951

బత్తుడు. *battuḍu* గ్రావకారుడు, *An artisan* యీదేవాలం చెక్కనది బత్తులు అమ్మంబ్రోల యన్నయ కాకుమానివీరయ నల్లసీతరయవరదాయుడు ముగ్గురికిన్ని NI. Darsi, 61 (శ 1651)

బప్పభట్టారకపాదభక్తుడు *bappabhaṭṭārakapādabhaktuḍu* శాసనపరిశోధకు లీపదమునకు వివిధార్థము లిచ్చియున్నారు బప్పదేవపాదభక్తు డనియు, పితృపాదభక్తు డనియు చెప్పియున్నారు *A devotee at the feet of bappa – a deity, or a devotee at the feet of the father* (పల్లవ సింహవర్మ ఒంగోడు శాసనము) భగవత్పాదానుధ్యాతో బప్పభట్టారకపాదభక్తః పరమభాగవతో భారద్వాజగోత్రో విక్రమాక్రాంత నృపతి శ్రీనిలయానాం పల్లవానాం ధర్మ్మమహారాజ శ్రీసింహవర్మ్మా EI XV, 11-A

బబ్బిలి : *babbili* ప్రబ్బలి *The rattan tree* దీని ఉత్తరమున బిబల తోడి పుట్టయును ఉత్తరమున బబ్బిలకొఅటి మెట్టయు EI.V,10 (శ 1024)

బయజారిలు *bayajārilu* ఉప్పువర్తకులు *Salt traders* స్నం౧౧౫౬ ఫసలి బందరురామయపట్నంలోను మీ మఠం ధర్మ్మం నడిచేటందుకు మశాలాకు బయజారిలు పట్టె వుప్పుకు ఖ ౧ కి రూపాయ నిష్కరష చేసినాము గనుక NI CP. 4 (శ 1668)

బరనిసుబత్తు. *baranisubattu* (ప బనిస్‌బత్ హిం బనిస్బత్) తారతమ్యము *Difference* ఆ పరిమివారు తాండికొండ్లపొలము గరకసాచేశేది యేమిపనిగ్నా బరనిసుబత్తు సాలాబాదు భోగవట్టాపొలము శలవు యిచ్చినాము గ్నా SII X, 759 (శ 1585)

బరవంకలు. *baravankalu* బరివెంక పక్కిచెట్టు పిచులము *A kind of tree* అల్లయదొడ్డారెడ్డిశాసనము–గ్రామసీమలు— అంత నుండి దక్షిణ సీమకు పశ్చిమముఖమై ఊరిదక్షిణపుపుంత నడుము పట్టుంకొని బరవంకల పుట్టకు వెళ్ళి తాళ్ళ దక్షిణము పుంత నడిమి పుట్టకు వెళ్ళి EI V, 9 (శ 1852)

బర్బూరము *barbūramu* వృక్షవిశేషము (మ బాభల) *Name of a tree* (*A*) అథాగ్రామసీమా। పూర్వ్వతః మాంకినాయక తటాకనేతూత్తర పార్శ్వే బర్బురాహః EI V, 14 (శ 1191)

బలంజెకార్యము· *balamjekāryamu* బలంజెకుల కులవృత్తి, వ్యాపారము, లేక వ్యాపృతి *The profession or occupation of Balija community–one of the fourth castes* అంక్క తెలుంగరిసెట్టిగారున్ను దాక్షారామం నానాదేశతిరువాకిట నున్న పెక్కంద్రకు యిచ్చిన ధర్మశాసనము। సూర్యచంద్రులున్న కలకాలము రాచకార్య బలెంజెకార్య నిమిత్తమయిన బలంజెవారిలోని విరాళం పన్ను మాన్యం శేశితిమి SII IV, 1375 (శ 1866)

బలంజెధర్మము: *balamjedharmamu* బలంజెకులాచారము *The customery observances of Balamje caste* శ్రీమన్మహామండ్లశేశ్వర రాజాధిరాజ శ్రీవీరప్రతాప ప్రవుర దేవరాయ మహాప్రధాన రాజమహేంద్రపురవరాధీశ బలంజె ధర్మ్మ ప్రతిపాలకుం డై పృథివీసెట్టి గారైన అంక్కతెలుంగరిసెట్టి SII IV, 1375, (శ 1866)

బలభద్రజయంతి. *balabhadrajayamti* బలరామజయంతి బలరాముడు జన్మించిన దినము వైశాఖ శుద్ధ తదియ అక్షయ తృతీయ *The third lunar day of the month of Vaisakha* నేటి విభవ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౩ బలభద్రజయంతి త్రికాద్యక్షకర త్రితీయప్రియుక్త బుధవారంనాడు NI Atmakur, 3 (శ 1550)

బలి . *bali* పన్ను *Tax, royal income* అష్టరాపరిఖ్యాత మాతుకూరేతి నిశ్చితం। విరూపపురం చేతి ప్రతినామ్నావిధాయ చ॥ సహిరణ్యోదక ధారాపూర్వం యథావిధి। నిధినిక్షేపవార్యశ్మ అక్షిణ్యాగామిసంజ్ఞకం॥ సిద్ధసాధ్యమితిఖ్యాత మష్టభోగైశ్చ సంయుతం కుల్యారామాది సంయుక్తం సమస్త బలియుతం॥ దదౌ పర్వతసంఖ్యస్య మల్లిఖార్జుననామతః దీవ్యమానస్య దేవస్య విరూపాక్ష క్షితీశ్వరః॥ EI XV–2 (శ 1888)

బలిచరుసత్రప్రవర్తనము: *balicarusatrapravartanamu* బలి+చరువు+సత్రము+ప్రవర్తనము దేవాలయములో బలిచరువు, సత్రము నడుపుట *Performance of bali charuvu and the maintenance of feeding house of the temple* బలిచరుసత్రప్రవర్తనాయ, ఖణ్డస్ఫుటిత సంస్కారాయ చ సర్వకరై ర్పరిహృత్యాచంద్రార్కప్రతిష్ఠాం దేవాగ్రహారం కృత్వా భారతి భావ, భాద్రపదము

బలిజెవారు: *balijevāru* బలిజకులమువారు శూద్రజాతి విశేషము *A kind of fourth caste* శ్రీ వీరనారాయణదేవుని రంగభోగము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను చెల్లను ఇచ్చిన మేరలు పానెమందు బలిజెవారు రె ౨౦ .SII. X, 528 (శ 1241)

బలిమి: *balimi* బలాత్కారము *Force* ఇటువంటి యెకలాసఖానునింగారు అర్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తనపేర యెకలాసఖానపుర మని పేట కట్టించి యీపేటకు కొంలు ఇచ్చిన వివరం । వ్యవసాయిలకున్ను క్రొత్తకొల్పుకాను వచ్చినను వెట్టి ఖరీదు ఖర్చ్యాలకు బలిమి సేయలేదు SII. X, 753 (శ 1522)

బలుచు: *balucu* బలిపెట్టు వధించు *To sacrifice, to kill* ఆచంద్రార్కస్థాయిగాం దగేజానం బొడ్డ వందుముసేల విహా సేసినవారు పెద్దకొడుక్కు లోయసేసినారు గంగక అపేయిగవిలల బలిచినారు SII. X, 711 (శ 1105)

బళినేల: *balinēla* బలి అవసరము *Performance of religious offering* యీదివియ గూచెనబోయినికిం బళినేల పుట్టెంటి పట్టు నడవం గలవారము SII VI, 98 (శ 1010)

బసది. *basadi.* జైనదేవాలయము లేక మఠము *A Jaina temple or monastery* అల్లిబసదియ కనం గొశెవబోయ పడ్డంగె ప గవొందు। (కాకతిప్రోలుని అనుమకొండ శాసనము) SII IX, 35

బసవశంకర-శ్రీమల్లేశ్వరఇష్టదేవతా. *basavasamkara-srīmallē-swara-istadēvata* శాసనప్రారంభమున మండు బసవశంకర శ్రీమల్లేశ్వరఇష్టదేవతాప్రార్థనము *Invocation of tutelary deity God Malleswara at the beginning of the inscription* అన వేమారెడ్డి శాసనము శాసనప్రారంభము - "బసవశంకర శ్రీమల్లేశ్వర యిష్టదేవతా" కొండపల్లి దండపాటకు ప్రాగ్భాగమందు స్వనామగ్రామం వేమవరం బసవశంకరార్పణంగా ధారవోసి యిస్తిమి రెడ్డినంచిక-అనుబంధము పు 15-16

బసువులు: *basuvulu* వి బసివి (క బసివి) ఈశ్వరునికి పరిచర్య చేయుటకు బాల్యమునందే సమర్పింపబడిన స్త్రీ ఇది కన్నడదేశ సంప్రదాయము (నూ ని) *Women dedicated in infancy to Siva temples as a prostitute* (*B*) రెంటూరి చిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని అంగడి వీరేశ్వరునిన్ని ప్రతిష్ఠలుచేసి దేవర బసువులు లింగిఅక్కి। యెల్లిపెద్దనాగి అవిరిమెచ్చుతునకసైత మైనవారికి గ్రామం దక్షిణాన క్షేత్రం ఖ ౧. SII IV, 702. (శ. 1440)

బహదురు: *bahaduru* (వ బహాదుర్, హిం బహాదుర్) *"The most noble", "His Lordship" This is a Tartar word meaning noble, brave but it now accompanies every military title* (*B*) SII VII, 790. (శ 1774)

బహుధాన్య: *bahudhānya* అరువది సంవత్సరములలో పండ్రెండవదియగు బహుధాన్యనామసంవత్సరము *The twelth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవరుషంబులు ౧౧౯౯ గునేంటి బహుధాన్య సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౩ గురువారమునాండు SII: X, 442. (శ 1199)

బహులపంచాదశి. *bahulapamcādaśi* అమావాస్య *New moon-day* స్వస్తి సకవర్షంబులు ౧౦౭౯ నేంటి కార్తిక బహుల పంచాదశియు గురువారమున SII X, 140 (శ 1079)

బా

బాకు: *bāku* (క బాగు) కటారి *A dagger* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కృష్ణరాయలయ్యవారు కళ్యాణకలుబరిగెలో బాకు వేసినపుడు JAHRS IV, Part IV, 199-202

బాగిలుమాడుమనము *bāgilumādumanamu* గృహద్వారముపై గాని, గోపురపై గాని నిర్మింపబడ్డ మేడ లేక శిఖరము *A tower or upstair house over the gate of palace or Gopura* (*K*) శ్రీమతు రేచెర్ల పిల్లలమట్టి బేతిరెడ్డి పెండ్లము ఎఱకసానమ్మంగారు పిల్లలమట్టిని తనపేరను శ్రీ ఎఱకేశ్వరదేవరం ప్రతిష్ఠ సేసి ఆ దేవరకు గుడికి గోపురమునకూ బాగిలిమాడుమనకూ, బావికి, పరివారములకూ, మఠమునకూ, HAS 13-37 (శ 1130)

బాజరు. *bājaru* (వ బాకిర్) మహావిద్వాంసుడు *A great scholar* హజరతు అలంగీరుపాదా అవరంగజేబు సుదాఖాను బాజరు రజబుఖానుడు ఫౌజుదారీ చేస్తూ పుతేరి కాపు కరణాలూ తింమ్మాభట్లకు ఫరుమానా పుతేరిలో కొండపాలెం కాణి(౧)గుంట్లను ౨౦౦, అడ్ల ౨౪౪ లు యిందుకు యెవర(వచ)చేస్తున్నారో వారికి నరకం SII X, 775

బాడవ *bādava* బాడువ పల్లపునేల *Low, swampy ground, a bog, a marsh* (*W*) కోనేటి చినతింమానాయనిగారు ఇచ్చిన చెరువు ధర్మశాసనం । ఆచినకోనేటి తిమ్మనంగారికి పుణ్యంగాను గ్రామానను పండిన నానాధాన్యానకు నగరికమశాలను ములువులన. భట్రవృత్తిమాన్యాలును సహావృత్తిన పుటికల పుట్టికి కుంచడుమేర సాగింస్తిమి మాన్యం చెరువు క్రిందను బాడవలోన దక్షిణం నూరు కుంటలు ఇస్తిమి NI Nellore, 124 (శ 1504)

బాణము. *bānamu* అమ్ము అయి దను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number five* శాకాబ్దే చంద్రబాణాంబరశశిగణితే సౌమ్య సంవత్సరే SII X, 27 (శ. 1051)

బాదరాయణగోత్రము: *bādarāyanagōtramu.* ఒకానొక ఋషి గోత్రము *The lineage of o sage by that name* శ్రీకృష్ణభట్టః వాసుదేవభట్టః ఇత్యష్టౌ బాదరాయణగోత్రజాః EI. V, 10. (శ 1024)

బాధ: *bādha* విఘ్నము ఆటంకము *Obstruction, Interuption.* ఈ ధర్మము పరిపాలించు వారికి అనంతమైన పుణ్యమువు వీనికి బాధసేయు వారికి పంచమహాపాతకములు సేసినట్టి పాపమవు . తె శా శా శా 11 (శ 1180)

బానిస *bānisa* కూలివాడు వస్తువులు మోసి తెచ్చువాడు (కూలివాడు మోసి తెచ్చు సరకులపై విధించు సుంకము సూచితము) *A labourer, a servant (The levy of fees on articles brought on head loads by labourers or servants is hinted)* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట గణపతి దేవరాజులు మూలాస్థానమహాదేవరకు నాదిండ్లను ఎల్లకాలమును ఉండి బానిస గుఱ్ఱమును తెచ్చి నమ్మిన మాడం గేసరి వీసాలు ౨ SII X, 358 (శ 1180)

బానిస *bānisa* పరిచారకుడు *A temple servant* బానిస బిడ్డలికిన్ని రెండు పాదికలు రెండేండుములు దివ్వెకంమముల పదుండ్రకున్ను పది పాదికలు పదివందుములున్ను HAS. 13-21

బాపనసత్రము. *bāpanasatramu* బ్రాహ్మణసత్రము *The feeding house for brahmins* శ్రీవీరో గజపతి గౌడేశ్వర ప్రతాపకపిలేశ్వర దేవమహారాయల కొమరుడు అంబిదేవరాజు యిచ్చిన శసనం బెజవాడ పావవినశనదేవరకుం రుద్రదేవలకున్ను నిత్యదూపదీపనివేద్యలకున్ను అంగరంగవైభవాలకున్ను వుమమహేశ్వరప్రీతిగాన జంగము సత్రన కున్ను బ్రాపనసత్రానకున్ను ధారపూర్వగను జక్కిరెడిపల్లె యిచ్చెను SII X, 728

బాబు• *bābu* (హిం బాబ్) పద్దు బాపతు *Head in account, subject, item (B)* అనూరు సురాకారం ఖండ్దాలున్ను మొదలుగాను దివాణ్యం ముట్టివచ్చి నానారొఖ్ఖాలకు నానాబాబులకున్ను లోనుగాను నఫరునఫరుకి ప్రత్యేకాలు మక్తాలు తీర్పుచేసిన ప్రకారం SII IV, 711. (శ 1515)

బార . *bāra* అడ్డముగా చాపఁబడిన రెండు చేతులకోడి బొమ్మకొలత *Distance from one hand to another when the arms are stretched out* సోమేశ్వరపురం బొలము నడుమనుండి వేమవరవుం బొలమునడుమంగాను నాల్గుబారలు నిడుపు నుత్తరం ముఖమై వచ్చి అం తటనుండి పడుమటిముఖమై రెండూళ్లనడుమంగాను నొల్లప్రాంతంగలసేను EI XIII, 23 (శ 1856)

బారణాసి *bāranāsi* కాశీక్షేత్రము వారణాసి, *Banaras* (1) బార ణాసి వేపురుపాల జమ్మినవాలు (2) బారణాసి వేపుర వధిసినవాలు EI XXVII, 42 (600-700 *A.D*)

బాలభోగము *bālabhōgamu* దేవునికి ప్రాతఃకాలమున చేయు భోగము *The offerings made to the deity in the morning* శ్రీ వల్లభ రాయలకు స్వామి బాలభోగానకు రామచంద్రుడు తమ్ము స్వామికి నృత్యగీతాదులు చేశి నాట్యశ్రీ(స్త్రీ)లకు చోడవరంలో పాతిక పొలం శ్రీకేళవార్పితముగా SII X, 742

బావ• *bāva* సోదరి భర్త *The husband of sister* బైరవనాయకుని బావ కోనంగి సిద్దపనాయుడు NI Rapur. 36. (శ 1189)

బాహత్తరినియోగములు. *bāhattariniyōgamulu* డెబ్బదిరెండు నియోగములు ఈ డెబ్బదిరెండు నియోగములు హంసవింశతికావ్యమునం దీవిధమున పేర్కొనబడినవి —

"వ మఱియు గురుమహాప్రధానసామంతసేనాపతిద్వారపాలకావసరికఘటికా నిర్ధారక గణకలేఖక పౌరాణిక పురోహిత జ్యోతిషిక కావ్యజ్ఞ విద్వజ్జన దేవకార్చక మాల్యాకారక పరిమళకారక గోష్ఠాధికార గజాధికార అశ్వాధికార భాండారాధికార ధాన్యాధికార అంగరక్షక సూతసూద భేరీకాళమతకాంబూలిక తాళవృంతక నరవాహకచ్ఛత్రిక చామరిక కళాచిక కరశారిక కారపాలిక పాదుకాధార నర్తక గాయక వైణిక శాకునిక మాగధ వైతాళిక పరిహాసక కాంచుక హారక రజక సౌచిర చర్మకారక ముద్రాధికార పురపాలక వనపాలక నరవైద్య గజవైద్య అశ్వవైద్య పశువైద్య భేరీవాదక మురజవాదక రౌమక శిలాచ్ఛేదక కాంస్యకారక కుంభకారక చిత్రకారక వ్యవహారిక మృగయార్థి పక్షిఘోషక పణిహారక రాయశార ఉగ్రగజాధికార వేశ్యాజనంబు లాది యైన డెబ్బదిరెండు నియోగంబులవారు హం వి 5-267

(1) శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర చంద్రాదిత్యరాజులు రాజధాని కారనూరం దమ ప్రతిష్ఠసేసిన చంద్రాదిత్యేశ్వరం బైన ఈశ్వరాలయంబునకు . దీనింగోలకోలాన్తరముం జనసీక నడ్మం గాదని బ్రసిజయించ్చిన బహత్తరినియోగములం దెవ్వణ్డేని SII X, 645. (శ 982)

(2) దేవచోడమహారాజుల రాజ్యమున బాహత్తరినియోగాధిపతి యైనట్టి పెద్దినాయకుండు NI Kavali, 25 (శ 1166)

బి

బిందు: *bimdu* శూన్యము సున్న కుదాహరణము *A symbolic expression for number zero* శాకాబ్దే వేద బిందు ద్వి ధర గణితే SII X, 454. (శ 1204)

బిగ్వు: *bigvu* బిగువు ఒక కొలమానము ఆ చంద్రార్కస్థాయము గాను యీ బారను యిరవై బిగ్వులు క్రమాన తొమ్మిదిబిగ్వులు మర్తులు తె శా. 1-ఇ శా 4 (శ 1467)

బిడ్డ. *bidda* కొడుకు *Son* నారపరాజు బిడ్డలూను అప్పలరాజు బిడ్డలూం దములో వ్రిత్తులు పంచ్చిన ఖంగ్గి NI. Nellore, 30 (శ 1190)

బిడ్డతరము• *biddataramu* వంశపారంపర్యము *Generation after generation* సూరబోయని పుత్రుండు మరెబోయుండు తమన్న దేవర బోయనికి తన తమ్ముండు మండయకు శివలోకప్రాప్తిగాం బెట్టిన దీపానకు నెయి నిత్యమానెండు దీనికి మాతలు ౨౫ బిడ్డతరము నడవంగల వాండు SII. X, 416 (శ 1189)

బిడ్డబిడ్డతరము. *biddabiddataramu* వంశపారంపర్యము *Generation after generation* కామయబొప్పండు పెట్టిన వ్రిత్తిపీరువెలి మత్తు గారి మాకమరదికి బిడ్డబిడ్డతరము కుడుచుకారు NI,Ongole, 145.

బిదియ: *bidiya* విదియ. *The second lunar day* బిదియ సోమవారమ్ము పునరు పుష్యమ్ము EI. XXVII, 42-E.(600-700 *A D*)

బియముపడి *biyamupadi* (చూడుడు పడి) బియ్యమువడి దేవుని నిత్యనివేదనకై వండెడు అన్నమున కిచ్చు బియ్యమువడి *An allowance*

of grain (rice) required for the preparation of food for the offering of the deity శ్రీసోమనాథదేవరకు చాగి పోతరజులు పెట్టిన ప్రతి నిత్య ఎను మనికలు బియముపడి నడుపువరు SII X, 275 (శ 1152)

బిరుదు. *birudu* సామర్థ్యచిహ్నము సమర్థము *Title or honorary distinctive mark*

ధిట్టకవి ప్రశిద్ధిగల తిక్కనసత్కవి సావ్వభౌముండౌ ।
యెట్టివినం గ్గవిత్వమున నెవ్వరు వానికి నీడుగామిం దా ౹౦
గట్టిన గోచిదక్క నొక కానియు డాంప్పక యాత్తికోటికిం
బెట్టుట భావురే బిరుదు వెట్టినవానిక చెల్లు నువ్వరమన్

SII V, 233

బిరుదుగద్యలు: *birudugadyalu* బిరు దనగా ఒక ప్రత్యేక చిహ్నము రాజలాంఛనములు గల చిహ్నము అట్టి చిహ్నములు గల గద్యము *A coin with a distinctive mark, of a king's appellation or title or crest* (1) ధనదప్రోలి చోడనారయనదేవరకు గంగ్గమారా యని కూతుఱు కొమ్మమ తనకు ధమ్మవుకా నాకండవత్తి దివియకుం బెట్టిన బిరుదుగద్యము ౧౬ SII IV, 944 (శ 1060)

బిరుదుమాడలు: *birudumādalu* చూ బిరుదుగద్యలు (*See birudugadyalu*) ద్రేంవల్లి శ్రీ భావనారాయణదేవరకు అక్యాసాని కూతుఱు గోకసాని కొడుక్క నారాయణుణ్డు దక్షిణాయన సంక్రాంత్తి నిమిత్తమున అఖండవత్తిదీవమునకుం బెట్టిన బిరుదుమాడలు పం ద్రెండు SII VI, 147 (శ 1078)

బిరుదురూకలు: *birudurūkalu* చూ బిరుదుగద్యలు *See birudugadyalu* చామెనపెగ్గడ్డ తమకు ధమ్మవుగాం గ్రాంజ నరేంద్రే శ్వరమహాదేవరకు సంధ్యదీవమునకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు పది SII IV, 992 (శ 1078)

బిళసరము: *bilasaramu* బిళ్లసరము బంగారు బిళ్లలతో కూర్చబడిన మాల *A garland made of round gold pieces* కొమిదేవి అమం గారు తమకూతుఱు సీతామహాదేవికి పుణ్యముగాను పెట్టిన బిళసరములు రెండు (అఖండదీవ ప్రతిమాం స్వన్నమాలాద్వయం పునః) SII VI, 983. (శ 1264)

బీ

బీగ: *bīga* దాదాపు ఎకరము నేల, ముప్పది, లేక యఱువది కుంటల ప్రమాణము బిగం, బిగా, బీగడ, బీగం (వృ భ కో పుట 446) *An area of land of thirty or sixty kuntas, nearly of one acre* శ్రీ వలనాణ్టి శ్రీ గొంకరాజుల అఖండదీవమునకు మాడుగెల వనమునం బెట్ట బీగ ౯ SII. X, 130 (శ 1075)

బీజచ్ఛేదము *bījacchēdamu.* బీజము + ఛేదము (బీజము వృషణము *Testicle*) వృషణములను దీసివేయుట *Removal of testicles* బీజచ్ఛేద శిరచ్ఛేద కుక్షిచ్ఛేదాది కమ్మభిః । వీరభద్రసమాఖ్యాతా దశ గ్రామస్య రక్షకాః SII. X, 395 (శ 1188)

బీడుకాంపు *bīdukāmpu* మెట్టవ్యవసాయము బీడనగా దున్ననిభూమి, *Cultivation of barren or uncultivated land* శ్రీమన్మహామండ్ల లేశ్వర శిద్ధరాజు తిరుమరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు అంగడి ప్రజ లకు యిచ్చిన బీడుకాంపుకు నాలుగు పాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను పులిచెలికకాంపుకు మూండుపాళ్ళున్ను నగరికి పాలున్ను యెడ్లచెలికెకాం పుకు రెండు పాళ్లున్ను నగరికి పాలున్ను అయం అడుకో్కళ్లు పన్ను వరా యాలు తొలియేడు మాన్యం రెండోయేడు ౧ కి వంగ SII IV, 810 (శ 1481)

బీయము *bīyamu* బియ్యము *Rice* దేవరకు మధ్యాహ్న నివేద్యము నకు రెణ్డు గుంచ్చములు బీయము ఆచంద్రార్కము గోటారువునం భడి విడుచునట్టుగా SII IV, 1133. (శ 1077)

బీరనము-బీరణము *bīranamu bīranamu* ఒకవిధమైన పన్ను *A kind of tax* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మన్మమండయ నాదిండ్ల శ్రీమూలస్థానమహాదేవరకు నొంచినపాటి పెరుసుంకముం గోటివీసాము నుం గొడ్లువీసామునుం గొమరవీసామును బీరనము సాదమును రెండు దీప ములకు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితి— SII IV, 665. (శ 1060) (2) గొడమగూడ ఆశేషమహాజనాలకు నిచ్చిన శిలాశాసనం బెట్టన్న యా య్యగహారంబున దేవభోగములకు నఖండదీవములకు నైవేద్యములకు నన్నా ములకు విద్యార్థులకు సర్వకాలంబులు నడువునట్టుగా నాయూరివలయు చుట్టులోనం బుట్టు పెరుసుంకం వడ్డరావళము బీరణాలు బోడ్డభీమన కొల్పి వీసాములును సుంకము లెల్ల సర్వకార పరిహారముగా నడుచునట్టుగా నిచ్చితిమి SII X, 119 (శ 1069)

బు

బు *bu* అమహచ్ఛబ్దములపై వచ్చు ప్రథమావిభక్తిప్రత్యయముయొక్క ప్రాచీనరూపము *Nominative termination of neuter nouns* ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు—(1) నాగబు (లక్ష్మీపురశాసనము) భారతి విభవ జ్యేష్ఠ (700 A D) (2) స్వస్తిశ్రీ దుగిరాజు మగన్డు కొండివిల్లు రచ్చయిట్టికి ఇచ్చినది పన్నుబు అజ్జపట్టు సేను పన్నుబు అజ్జపట్టు । NI. Kandukur, 67

బు: *bu* బుధవారమునకు సాంకేతికాక్షరము *The letter of abbreviation for Budhavara-Wednesday* పార్థివ సంవత్సర పౌష్య బ ౧౪ బు । సంక్రాంతికాలమున SII VI, 130 (శ 1207)

బుద్ధప్రతిష్ఠ: *buddhapratiṣṭa* బుద్ధదేవుని ప్రతిష్ఠ *The consecration of the idol of Lord Buddha*

పరమేశుండు హరి బుద్ధ
స్వరూపుం డై యసురవరుల వంచించుట నా
హరి యని యావట్టకాలం
బిరముగ బుద్ధప్రతిష్ఠ సేసితి భక్తిని । HAS 13-56 (శ 1092)

బురుజు *buruju* (అ బుర్జ్) కోటకొమ్మ *A bastion* తిరుమల రాజయదేవమహారాజులయవారి కార్యకర్తలైన కుంచ్చంన్నప్పనాయనింగారు కావించి పిల్లకోటకు వివరం। పెనుగొండదుర్గకు దిగువ కోటకు ప్రతిగాను పిల్లకోట కారలు । యిందుకు వాకిళ్ళును కొత్తళాలు బురుజులు కటించి SII VII, 564 (శ 1489)

బుఱ్ఱసుంకము *bur̤r̤asumkamu* తలపన్ను *Poll tax* కాకతిరుద్రదేవమహారాజునకు పుణ్యముగాను పొన్నముచ్చ రామినాథదేవరకు ఆ యూరి బుఱ్ఱసుంకాలు అన్నమరాజు ఇచ్చెను తె-శా-కా-శా-38 (శ 1200)

బుసిభండాలు *busibhamdālu* కాయధాన్యములు *All sorts of grain contained in pods* మూవులపెంట అందు స్వదేశిపరదేశిబేహారు తెల్లాను ఇచ్చిన ఆయాలు మావులు గోధుమలు పెసలు వడ్లు జొంన్నలు మొదలుగాగల బుసిభండాలం దెల్లాను ఖండిని మానెదు SII VII, 734

బూ

బూకరము *būkaramu* బూటకము మాయ వంచన *Deceipt* (వాడుకలో 'బూకరించు' అను ప్రయోగము గలదు) నిఘంటువులలో 'బూక' యని మాత్రము కలదు

శ్రీకూర్మేశ్వరు సాక్షిగ
మాకిచ్చిన భూమి కలదు మహి నెవరైనన్
బూకరమున లేదనినను
చీకాదని నడుపవలయు క్షితిపతులైనన్॥ SII V, 1203 (శ 1685)

బూరువుకోన *būruvukōna* బూరువు(గు)=శాల్మలివృక్షము కోన=అంచు మూల బూరువుచెట్టు మూల బూరుగు *Bombax heptaphylla* వీరచోడ చతుర్వేది మంగలమున పెందెరువున చెవుటిమెట్టను దీని దక్షిణమున బూరువుకోనయు నువ్వులేటియునుం దప్పించి పాటిన మెలవంకకు EI. V, 10 (శ 1024)

బృ

బృందము *br̥mdamu* సమూహము. గుంపు *Assemblage* వరగంగ బెజవాడ గొమరస్వామికి భక్తుడై గుడియు।నిరుపమతి నృపధాము డైత్రించె నెగిదిచ్చెర మరంబు గొరగల్గా కొరులిన్దు విడిసి బృన్దంబుగొని యుణ్డువారు రిగాక యశ్వారదాని వచ్చిన పావంబు గొణ్డు. EI XV, (శ 820)

బృందావనము. *br̥mdāvanamu* నందనవనము *Flower garden* శ్రీమతు కనకుత్తిర బావినాయనింగారు విరుపపాటి లక్ష్మీనరసింహదేవరకు యిచ్చిన ధర్మశాసనము . లక్ష్మీనరసింహదేవరకు పూరిమాన్యముగానను సర్వమాన్య దక్షణపు దరిని దేవర బృందావనము NI Ongole, 109. (శ 1259)

బృహస్పతివారము. *br̥haspativāramu* గురువారము *Thursday* వత్సరంబు ౯౪౫ రుధిరోద్గారి వైశాఖ శుద్ధ (౩) బృహస్పతివారము SII X, 643 (శ 945)

బె

బెజవాడమానిక. *bejavādamānika* బెజవాడ పట్టణమున వాడుకలో నుండెడి మానికకొలత *A measurement of mana in vogue in Bejavāda* శ్రీమన్మల్లేశ్వరదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డదివియలు ౩౩ వీనికి బెజవాడ బ్రహ్మబోయిని కొడుకు కూచెనబోయుణ్డును వీరిఅల్లుణ్డు కావనబోయుణ్డునుం బెట్టిన యినుపఎడ్లు ౧౦౧౦ । ఇది బ్రజల బ్రజల తరముగ బెజవాడ మానిక రెణ్డు మానికలు నెయి ఆచంద్రార్కకము నడపం గలవారు॥ SII VI, 98 (శ 1058)

బెజవాడరడ్డికము *bajavādaraddikamu* బెజవాడ పై ప్రభుత్వము *The over lordship of Bezawada* బెజవాడ రడ్డికంబు దయచేసిన॥, బెజవాడ రడ్డికం। బరిపురభేది రాజవరమాత్మునిచేం బడసెం బ్రవీంద్రులుం ధరణియు నంబురాసులు సదా గతి మార్గము గల్గునంతకు SII IV, 737. (శ 1087)

బెట్టువు: *beṭṭuvu* అధికారము *Authority* వీనిం శేబ్రోలు యేలెడు వారతిరం బేలువా రొణ్డు సోటి గొరగలును బెట్టువేరుగను జను (యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము) EI XV, 150–157, 364–367

బెడగు *bedagu* (క బెడగు) అందము లలితము *Beauty, elegance*

ఆ పురహరునకు వలపల
దావల శాశ్వతము లై బెడ గడరంగా
దీపింపంగ వేంగివకుల
దీపకుండై రెండు దీపము లిచ్చెర SII X, 114 (శ 1066).

బెడ్డచేను *beddacēnu* బీడు దున్నని భూమి *A dry land, a waste uncultivated land* శ్రీమన్మహాప్రధాని రాయస్థాపనాచార్యులైన సింగమదేవనాయంకులు ప్రతిష్ఠాకాల మప్పుడు త్రిపురాంతక దేవరకుం . ఆద్దాన పెద్దతూము కాలువను వెలంపట్లాను ఆ కాలువనె బెడ్డచేను అలు వీసాలును వ్రిత్తిపెట్టిరి తె-శా-ఇ-శా 7 (శ 1128)

బెరసిన. *berasina* వెరసి, లెక్కమొత్తమున *Total in number, all told* బెరసిన బోలు నల్వురుం బూంటగాం SII IV, 1017

బెలుకాంపులు: *belukāmpulu* (క బెళె=పంట) వ్యవసాయదారులు. *Cultivators* స్వస్తి శ్రీమతు నిస్సంక వీరబాల్నాడుని మల్లిఖార్జున నాఇంకవువారు ఇచ్చిన మేర శ్రీ గోపీనాథదేవర వ్రిత్తి బెలుకాంపులు ఎవ్వరు దున్నినాను పంగతప్పు పంగసుంకము పన్ను కానిక దరిశనము ఏమేరలవారూను ఏమింం గొనలేదు SII X, 422 (శ 1191)

బెళగు: *belagu* బెడగు, ప్రకాశము *Lustre* సీ॥ తెలుపెక్కంగజీవోవ బెళగిన పుమక మించిన వెండి కోరంగాం తేతం బట్టి కా-ప-మం 69 (శ 1800)

బే

బేచక్రాలు. *bēcakrālu* బేచిరాకు సికస్తు *Dilapidation* మాపేరిట పెటిన అగ్రహారం వీధిలోకి రఘునాయకులు వేంచేసేటందుకు గచరువు ఆంగ్రామాల వుటాస్తిలోనం బేచక్రాలు గాన నిలచిన ఫలం అగ్రహారం చేస్తిమి గనుక SII V, 874 (శ. 1542)

బేడ. *bēda* పన్ను *A tax* వంకియ రద్దోడియ్యొత్తిచ్చిన గుడి దేవ భోగమునకు దివ్యచిత్తమ్మున నిచ్చిన భూమి త్తమ్మలూరి దక్షిన పారి స్వంబున చన్నకుండ్లి చేవతల చాజుర్నిరువూద్దియాడ్ల వద్దుయ్యేవరు ఋని యును బేడ కోరు లేకుణ్డం ఐడనస్తిరి NI Podili, 22 (పదియవ శతాబ్దము)

బేడిగ. *bēdiga* పన్ను, భాగదేయము *Rent, hire, quitrent, or a low rent on lands (W)* (1) శ్రీమన్ మహామండలేశ్వర రామ రాజ శ్రీరంగరాజయ్యదేవమహారాజులయ్యవారి కార్యకర్తలైన వెలిగోటి తింమ్మప్పనాయనింగారు సంగమేశ్వర దేవునికి దండం సమర్పించి యిచ్చిన ధర్మశాసనం। యీసంగాననగరికి బెట్టె బేడిగె ఖరాయం సంగ మేశ్వరుని తీర్థం కానికదానం శ్రీరంగ్గరాజయ్యవారికిం బుణ్యము గాను ధారవోసి యిచ్చి NI Nellore, 105 (శ 1492)
(2) వెలిగోటి కొమార చ్చినతింమ్మానాయనింగారు పొదిలెస్తలం దేవ బ్రాంహణులకు అగ్రహారాలకు పొదిలెసీమలోని గ్రామాల దేవబ్రాహ్మణ భట విత్తిమాన్యాలకు విద్వావసులకు నవరిగాను యిచ్చిన ధర్మశాసనం మీమాన్యాల బేడిగె యెలకాలానకుం మన్నించ్చితిమి XI Podili, 34 (శ 1505) (3) వొడ్డె అర్జునేనికి పౌత్రులైన కోనేటయ్యకు పుత్రులైన వెంకటచలంగారు వుడుమీశ్వరస్వామి స్వాంస్థాను బేడ్గి అయిదు మళు నడుస్తూ వుండ్డె గనుక ఆ అఇదుమాళున్నూ అర్జునేండు కోనేటయ్య గారికి వుణ్యంగాను త్రివాచికంగాను మానితిమి NI, Rapur, 49. (శ 1559)

బేరి *bēri* భేరి వాద్య విశేషము *A kettle drum* దానయ నాయంక వారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు జే ఘంటలు ౨ బేరి ౧ SII V X 451 (శ 1202)

బేరిశాల · *bēriśāla* చంద్రశాల (సంస్కృత భాగములో సౌరాధ్యం శిఖరం నవాపి సదృశ శ్చంద్రాఖ్యశాలా యిమే) వేమారెడ్డింగారి సుపు త్రుడు అన్నవేమయరెడ్డింగారు పృధ్వీరాజ్యము సేయుచుండగాను అనవే మయరెడ్డింగారికి నిజభృత్యుం డైన కడియము పోతినాయుండు స్వామి అనమాచమరెడ్డింగారికి బుణ్యంగాను శ్రీకృష్ణమునిసంగమ మైన బదరికా శ్రమ మందు అగస్త్యేశ్వర దేవరకు పిల్లలమఱ్ఱి బేతిరెడ్డిగారు గట్టించిన గర్భ గృహముమీదను శిఖరప్రతిష్ఠ సేసి బేరిశాల కట్టించిరి రెడ్డి సంచిక అనుబంధము-21 (శ 1299)

బేహారులు *bēhārulu* వర్తకులు *Merchants* పోకమరను స్వదేశి పరదేశి బేహారులూను ఇచ్చిన ఆయము పోకల అందు లతను పాదిక SII VII, 734

బై

బైలు. *bailu* బయలు దండయాత్ర *Campaign*

వట్టంబు గట్టిన ప్రథమంబు నేణ్డు
బలగవ్వర్గం బొవ్పంగ బై లేచి సేన
వట్టంబు గటిఞ్చి ప్రభుబణ్డరంగు
బఞ్చిన సమత్త పడువతో బోయ EI XIX (శ 770)

బొ

బొమ్మిడివాడు. *bommidivādu* బొమ్మిడి వాద్యవిశేషము బొమ్మిడి వాయించువాడు శ్రీగోపినాధదేవర రంగభోగాలవారికి బొమ్మిడి వానికి న ౫— SII X, 422 (శ 1191)

బో

బోగమువారు: *bōgamuvāru* ఆటకత్తెలు *Dancing girls* శ్రీమతు గొలపూడి కేశిమనాయకుని కొడ్కులు శ్రీకామానాయకుండును దేవి నాయకుండును ధర్మప్రవిత్తియైన చిఋమన మల్లికార్జునదేవరగుడి రంగ భోగార్త్థముగాను బోగమువారి కిచ్చిన వరిచేను వట్టు నాల్గు NI, Atmakur, 25 (శ 1207)

బోగరపన్ను. *bōgarapannu* బోగర+పన్ను బోగర (సం వ్యో కార, లోహకార, తద్భవము బోగాఱ *A blacksmith (K)*) లోహ కారకులపై విధింపఁబడెడు పన్ను *A tax on artisans.* ఏకాంగవీరు లున్ను ప్రౌడవీరులు కార్యవీరులున్ను కదనప్రచండ దిశావలయండ నుంకపరివర్జితులును, పంచలోహాధిపతు బోగరపంన్ను మొదలుం గాను ఎల్లపన్నును మన్నించి SII IV, 972

బోగవ్రిత్తి (భోగవృత్తి). *bōgavritti* అంగరంగాది భోగములకు దేవర కిచ్చిన మాన్యము *Endowment for the deity for the enjoyment af all festivities* దేవరకు బోగవ్రిత్తి పొందుకమూరి చేలు ఖ ౫ సామంతపూండిని ఉత్తర ఖ ౨ చట్రలకుంటకడ ఖ ౩ వెరసి ఖ ౧౦ ను సర్వమాన్యముగా నిస్తిమి NI Darsi, 10

బోడిగ: *bōdiga*, కావలివాడు *A watchman* శ్రీధర్మదాను జీయన శ్రీనరసింహనాదుని భండారమందు పద్మనిధి గండమాడలు ౪౦ పెటిరి శా కటించిన దమ్మర్ద్వారనకు కొలు ఉండటి బోడిగకు రెండు కుం చాలు ప్రసాదము పండాది జీతము మాడ ఒకటి SII VI, 1136. (శ 1286)

బోడు: *bōdu* ఎత్తైన దిబ్బ *An elevated ground* (1) తూపుర్కు వాగసానికుంట ఆగ్నేయానక ఫలగ్గుల బోడు వందురు NI CP 13 (శ 1468) (2) ఆమానుకు దక్షిణం బోటి క్రింద వలుగురాతిగుండ్లు NI, CP, 9 (శ 1608)

బోయ• *bōya* వాస్తవ్యుడు, బ్రాహ్మణుడు *Resident, inhabitant, brahmin* (1) ఏష గ్రామోస్మాభిః బ్రాహ్మణేభ్యః ఛందోగేభ్యః కౌండిన్యగోత్రేభ్యః షట్కర్మనిరతేభ్యః పతశానవిచ్చిన్న పంచమహాయజ్ఞ క్రియేభ్యః కటూర వాస్తవ్యాయ ద్వే అంశె। వంగ్రబోయాయ ద్వే। కోలకిపులో బోయాయ ద్వే। పిడెనబోయాయ ద్వే। (సర్వులో కాశ్రయ మంగియువరాజు) EI VIII, 238 (673 *A D*) (2) అజ్ఞప్తిః। అల పాకబోల్। పోమయాజుల వెల్లెక్కిబోల్। మారటబోల్। EI VIII, 1

బోయవీళ్లు *bōyavīlu* కొండజాతులు లేక కిరాతకులు నివసించు పల్లెలు *The villages inhabited by mountaineer or huntsman* (1) ఉదయగిరిస్థల బోయవిండ్లలో NI Kanigiri, 10 (శ 1299) (5) శ్రీ వీరరామచంద్రరాయ ఒడయలు ఉదయగిరిన సుఖాన రాజ్యము చేయుచుండు కట్టిగ కంటినాయనింగారి కొడుకు భావినాయనింగారికి అంగడీశానకు బోయవీళ్ళలో నిచ్చిన గుంమ్మళ్లపాటి పొలములోను NI Kanigiri, 4 (శ 1388)

బోలు• *bōlu* బోయకు బహువచన రూపమైన గౌరవపదము *An honorofic plural for the word 'boya'* స్వస్తిశ్రీ విక్రమాదిత్య శ్లోకబిబోళ్గణపతి పన్నిస్వరు దణ్డేశ్వరు పణి సేయిఞ్చినవారు EI XXXIII 13 (700-800 *A D*)

బోసాని• *bōsānı* బోయసాని *Wife of a boya* పోతిభోండు దమ తండ్రి నన్నబోనికిన్ని తమతల్లి లకుమ బోసానికిన్ని పుణ్యముగాను, SII V, 87. (శ 1814)

బ్ర

బ్రమ్మశాక(బ్రహ్మశాఖ). *brammaśāka* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర (వైశ్య) గోత్రము *The lineage of a nonbrahmin (Vaisya) family* విజయాదిత్యదేవచోడమహారాజులకు ఇష్టభృత్యుం డైన లక్ష్మిం సెట్టి కొడుకు బ్రమ్మశాక (గోత్రుండు) శ్రీమతు చివవని సెట్టి NI Rapur, 20. (శ 1169)

బ్రహ్మ• *brahma* బ్రాహ్మణ నామధేయముల తుదను చేర్చు బిరుదు *A suffix of a title added to the names of Brahmins* అరన బ్రహ్మ EI VI, 10 (శ 1024)

బ్రహ్మ. *brahma* విధాత తొమ్మిది యను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number nine* శాకాబ్దే బ్రహ్మ శైల ఉడి శశి గణితే సౌమ్య గేక్కేౙ SII X, 354 (శ 1179)

బ్రహ్మ(ఆలయము) *brahma(ālayamu)* బ్రహ్మదేవుని దేవాలయము *The temple for God Brahma* (దార యను బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరాలయముల నిర్మించిన విషయము) (1) సోయం పూర్వ్వధరాధినాథచరితో వీరాగ్రగణ్యో రణే బ్రహ్మ శ్రీపతి పార్వ్వతీపతి హావిబ్బల్యర్చనాసిద్ధయే ప్రాదా దిర్ధయశోధనః కృత చతుఃశాల ప్రమాణం భవం చాతుర్వ్వర్ణ్ణ చరిత్ర ఉన్నవిలః శ్రీమాధవీపట్టణే। (2) జాతశ్రీదారనామా ద్రుహిణ హరి వృషాం కాలయ స్థాపనార్త్థం SII X, 27 (శ 1051)

బ్రహ్మకల్పాలు *brahmakalpālu* బ్రహ్మయుగము అనేకవేల సంవత్సరములు *The age of the god Brahma extenaing many thousand years* ఈ ధర్మ్మానకు ఎవ్వరే బాధసేయుదురు వారికి అనేక బ్రహ్మకల్పాలు నాయకనకరములు HAS 13-27 (శ 1156).

బ్రహ్మదత్తము• *brahmadattamu* బ్రాహ్మణులకు చేయబడిన దానము. *Gift to brahmins* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర తిరుకాళ్తిదేవ చోడమహారాజుల మూలభృత్యులైన శ్రీ మదేవని కొడుకు పేనాంగులము పూండి నాంటిలోనం దమ జీవితవర్గమైన అరమూర బ్రహ్మదత్తము గావించిన వరిపొలము వేంకసూర్యదేవభట్లకు వ ౨॥ అన్నైభట్లకు॥౨ త్తిభట్లకు వ ౨ NI Kandukur, 29 (శ 1132)

బహ్మదాయము. *brhmadāyamu* బ్రాహ్మణుల కిచ్చిన మాన్యము, *Inam land granted to brahmins* వెలుగోటి వెంకటపతినాయనింగారు కొమ్మిగ్రామానికి యిచ్చిన ధర్మ్మశాసనం యీ గ్రామాన చెర్వు మేర చెర్వుక్రింద్ది స్థాళాయభూములున్ను మాన్యాలకు దేవాదాయ, బ్రంహ్మదాయ మాన్యానకు ధారబంద్దపు పాడిగుంట చెలు ఖ ౧౦। NI. Rapur 34 (శ 1560)

బ్రహ్మదేయము *brahmadēyamu* బ్రాహ్మణానుభోగముగా నిచ్చిన వృత్తి *Any grant or perquisite appropriated to Brahmins* (*W*) (1) యదస్మిన్ గ్రామే లోహచర్మ్మకారాపణ పట్టకార ప్రావారాచ్ఛరరజ్జు ప్రతిహారాపణా జీవికకరాణినా హలముఖధర కూవదర్శక తంతువాయ ద్యూత వివాహనాపి తదేయాదీని చ సర్వపరిహారకారుదేయానిచ సర్వప్రకార బ్రహ్మదేయీ కృత్యదత్తాని EI XXIV, 43 (2) రాజనారాయణ గంగ్గకులతిలక వైశ్యమారాయని కొడుకు శ్రీకరణ రాచవర హత్తుపురవరి సూరపోతు అమలెవెల్లి గ్రామమునన్దు పదిపుట్ల భూమి (తాంబ్రశాసనము— అకరముంగా బడసి దీనిలో నేను పుట్ల భూమి గంగ్గనారాయణ) బ్రహ్మదేయమున మాధవ షడంగ్గవుల కొడుకు మొదలుగా దేవుడు బ్రాహ్మణులకు అగ్రానసమునకు SII V, 1342 (3) బ్రహ్మదేయ మర్యాదయా దేవభోగహలవర్జం న్యాయేన సర్వపరిహారోపేతం EI VIII, 162

బ్రహ్మపురిః *brahmapuri* బ్రాహ్మణ నివాసగ్రామము అగ్రహారము *A Village inhabited by brahmins* మహామండుసాహ సులుతాని నిజహితుం డైన మసనద పలి కుదువనమల్కి ఒడయులుం గారుప్రశాపాన కొండవలి మొదలైన దుగాలు సాధించి కిదరబాజాగడి లంగర సాగించ్చి యి లంగర ధర్మ్మసత్రానకు యిచ్చి పూళు ౨కి కపురున్ను కిదరబాదను కొండవల్లికిం జెరి యిరువయి ఆరుస్తలాలు శికు బ్రహ్మపురి దేవడుము సహా యిస్తేరు SII X, 743 (శ 1452)

బ్రహ్మపురులు. *brahmapurulu* బ్రాహ్మణవాసులు *The brahmin inhabitants* (1) కావయనాయకుడు— మండరాజుసేనాని —మహేశ్వరునిం బ్రతిష్ఠించి — తూంబత్తి దక్షిణదిగ్భాగమునందు దేవభోగముగా నిచ్చిన పొలము ఖ ౧౦౦। బ్రహ్మపురులు కొమ్మనభట్ల దత్తనభట్ల ఖ ౩ పోనభట్ల ఖ ౩ సూర్యభట్ల ఖ ౩ కొమెరభట్ల ఖ ౫ లిజ్జనభట్ల ఖ ౨ కామనభట్ల ఖ ౧ SII X, 89 (శ 1064) (2) బ్రహ్మపురులు కొండెభట్లు ఖ ౧ న ౧౦ దాసెభట్లు ఖ ౧ న ౧౦ వల్లుభొల్లెభట్లు న ౧౦।.

SII X, 98 (3) మల్లిఖార్జునదేవర బ్రహ్మపురులుంగాం బెట్టిన పొలము - దుర్గనభట్లకు ఖ ౨ పెద్దదేవరభట్లకు ఖ ౨ నాగనభట్లకు ఖ ౨ SII X, 159 (శ 1088)

బ్రహ్మమహారాజు. *brahmamahārāju* ఇది యొక బిరుదు కవిబ్రహ్మ, కవిసార్వభౌమ వంటి బిరుదు వేదములకు ప్రభువు *A title* (1) యథా ఆపస్తంభసూత్రాయ భారద్వాజగోత్రాయరభట్టస్య పౌత్రాయ స్వధర్మానుష్ఠానపరస్య రామదేవస్య పుత్రాయ సమస్త భువనాశ్రయ బ్రహ్మమహారాజు ఇతి ప్రసిద్ధాయ అంకయనామ్నే (రాజరాజుమండ తామ్రశాసనము) భారతి స్వభాను శ్రావణము (1) కులోత్తుంగ చోడబ్రహ్మమహారాజః। (2) సేనాపతౌ రాజరాజ బ్రహ్మమహారాజో భాగ చతుష్టయవాన్ కొమార నారాయణ బ్రహ్మమహారాజో భాగద్వయావాన్ EI V, 10. (శ 1024)

బ్రహ్మమారాయడు: *brahmamārāyadu* బ్రహ్మమహారాయడు ఒక బిరుదము *A title* (1) రాయూరి ఆద్యుడు ఇటిల సోమనాయకు పురవరి రాజశిఖామణి గంగ్గబ్రహ్మమారాయండైన దొమ్మన SII V, 1098–99 (శ 1053) (2) ఇవి సంధివిగ్రహి రాజమనోహర బ్రహ్మరాయనిద్రలు SII IV, 1226 (3) కలింగ్గనంతవమ్మమహారాజులైన సేనాపతి చోడయయై గంగ్గకులతిలక బ్రహ్మమారాయడు SII IV, 131

బ్రహ్మవసంతోత్సవము· *brahmavasamtōtsavamu* ఒకానొక గొప్ప ఉత్సవము *Grand annual festival of the deity* ప్రతిమానం భూషయతః ఫణీశ్వరగిరౌ శితుః। వివిధాపూపనైవేద్య విభవోత్యాదనాయ చ। తత్రైవ స్వామినో బ్రహ్మవసంతోత్సవయో రపి। నానాగంధోపచారాయ నైవేద్యాయ విశిష్యచ। EI XIX, 14 (శ 1585)

బ్రహ్మవీణాస్వస్త్యయనము *bramavīnāsvasthyayanamu* బ్రహ్మవీణను వాయించి స్వస్త్యయనము చెప్పుట బ్రహ్మవీణ యొక వీణా విశేషము *Brahmavīna is a variety of Indian lute The benediction after playing on the Brahmavīna* శ్రీ కూర్మనాథుని బ్రహ్మవీణాస్వస్త్యయనమునకు మహాపాత్ర బ్రాహ్మణదాన పండితులు నట్టువునికి నిత్యకాంద్రకుంగా నెల నప్పాలు ౨౬ విద్యలు ౪౦ యింటికింగా భండరునం బెట్టిన మాడలు ౩ సింహాశిత్య లిద్దఱకు దినమున నిద్దుము కూడు రెండు విద్యాలకు బెటిన మాడలు ౮। స్వస్తిశ్రీ శాకవర్షే రవిరవిగణితే మేష శాక్ల్యాం చతుర్థ్యాం సోయం శుక్రస్య వారే వరక మరవిభో బ్రాహ్మ వీణాభి నేతుః। చత్వారింశత్సువీధి రపి చ షడధికాం వింశతిం పిష్టకానాం భండారే తస్య మాడత్రితయ ముపనిధాయాకరోద్యావదిందు అష్టౌమాడాన్పుర దణ్డా గాయిన్యోమ్మార్గణ యుగ్మకం। అన్నం పీఠిద్వయం చక్రే వరం స్వస్త్యయనం విభోః। SII V, 1150 (శ 1212)

బ్రహ్మహత్య : *brahmahatya* బ్రాహ్మణహత్య *The slaughter of a brahmin* యీ ధర్మానకు యెవ్వరు గనుక తప్పినాను గోహత్య బ్రహ్మహత్య స్త్రీహత్య మొదలైన పాపాలు చేసిన దోషానం బోవు వారు। SII IV, 280 (శ 1478)

బ్రహ్మాండము : *brahmāṃdamu* షోడశ మహాదానములలో నొకటి *One of the sixteen great gifts*

సమగ్రహారాన్ దదతో గ్రహారదానం కియద్యస్య వదాన్యమౌతేః।
కింవా బ్రహ్మాత్యఖిలవిశ్వచక్ర బ్రహ్మాండ దాతుః కిమదేయమస్తు।
(ఇమ్మడి నరసింహారాయలు) EI VII 8 (శ 1427)

బ్రహ్మాధిరాయరు . *brahmādhirāyaru* బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడు ద్విజపతి ఒకానొక బ్రాహ్మణ బిరుదు *The lord of the Brahmanas, A title of the Brahmana* చాలుక్యవంశతిలకస్య పరాంతకస్య సేనాధిపో ద్విజపతి సుజన స్తుతోయం। సప్తమో విష్ణువర్ధనులైన త్రిభువన చక్రవర్తి శ్రీ కులోత్తుంగచోడదేవర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సర ముత్తరాయన సంక్రాంతి నిమిత్తమునం శ్రీ పరాంతక బ్రహ్మాధిరాయరు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన యఖణ్డవర్తి లోహదణ్డుదివియ SII IV 1324 (శ 1084)

బ్రా

బ్రాహ్మణదేయము : *brāhmanadēyamu* బ్రాహ్మణున కిచ్చిన దానము *Gift to the brahmin* కౌణ్డిన్యస గోత్రాయ తైత్తిరియ సబ్రహ్మచారిణే (భ్యాం) యజ్ఞశమ్మణః పుత్రా(భ్యాం) వప్పశమ్మణాయ సర్వశర్మణాయ చ త్రిణ్యపి గామకాదత్తా(భ్యాం) బ్రాహ్మణదేయం కృత్వాద్విజభోగో విసృష్టస్తదుష్మాభిః శ్రోతవ్యం ఆజ్ఞా చ కర్తవ్యా। EI XXXI, 5

బ్రాహ్మణవృత్తులు . *brāhmanavrttulu* బ్రాహ్మణులకు జీవనాధారముగా నిచ్చిన భూములు మొదలగునవి *Lands etc , granted as a means of subsistance to brahmins* శ్రీమతు రేచెఱ్ల పిల్లల మఱ్ఱి బేతిరెడ్డి పెండ్లము ఎఱకసానమ్మంగారు పిల్లలమఱ్ఱిని తన పేరను శ్రీ ఎఱకేశ్వర దేవరం బ్రతిష్ఠ నేసి ఆదేవరకు అంగభోగ రంగభోగాది సమస్త పూజాసిధ్యర్థమై దమ పెట్టిన దేవవృత్తులలో బ్రాహ్మణవృత్తులుం దమ తోంటల పొలముం దక్కనున్నంత నీరు నేలను వెలిపొలము అంద నాలుగు మఱ్ఱునూ HAS 13–37 (శ 1180)

బ్రాహ్మణోపభోగము . *brāhmanōpabhōgamu* బ్రాహ్మణానుభవము బ్రాహ్మణ వినియోగము *Enjoyment of the brahmin* బాగి పోతయారాజుల రాజ్య మఖిలజనసుఖప్రదం బై ప్రవర్తిల్లుచుండ శపవ్వతంబున మల్లికార్జున దేవునకానందికేశ్వరుం బ్రతిష్ఠించి బ్రాహ్మణోపభోగంబులుగా బెక్కగ్రహారము లిచ్చి SII X 541

బ్రాహ్మలు: *brāhmalu* బ్రాహ్మణులు *Brahmins* (వ బ్రాహ్మడు) శ్రీ కూర్మదేవర నిత్యతూమెండు ప్రాలనివేద్య మారగించ్చిన ప్రసాద మిద్దఱు బ్రాహ్మల కాచంద్రాకర్కము సెల్లునట్టుగా బుడ్డిసెట్టి పెట్టిన గండమాడలు SII V, 1298 (శ 1160)

బ్రూ

బ్రూణహత్య. brūnahatya భ్రూణహత్య గర్భమందలి (శిశువు) పిండమును జంపుట Killing of an embryo యీ స్వాస్థ్యానక్కు యిందుకు యెవ్వడు అవరోధం దలంచినా కాశి గయ ప్రయాగ మందు గోహత్య బ్రహ్మహత్య బ్రూణహత్య చేశిన పాపాన బోవువాండు N I Rapur, 49 (శ 1559)

భ

భ. bha పవర్గ చతుర్థాక్షరము మహాప్రాణము వర్గతృతీయాక్షరమును, అల్పప్రాణమును నగు 'బ'కారమునకు మారుగా వర్గచతుర్థాక్షరమును, మహాప్రాణమును నగు 'భ' కొన్ని శాసనపదములం దుపయోగింపబడినది The use of aspirate fourth letter for nonaspirate third letter (bha for ba) in certain words శ్రీ శకవర్షంభులు SII VI, 939. (శ 1259), ఇంత వట్టును పూర్తిగా భడసి SII VI, 815 (శ 1289), భంగారము సురటి, భంగారం గొడుగు SII IV, 1344 (శ 1392) చెరువులు భావులు SII IV, 709 (శ 1480)

భంగారంగొడుగు bhamgāramgodugu బంగారముతో చేయబడిన గొడుగు A golden parasol, పోతానేనింగారు భంగారంపాలికిన్ని భంగారంగొడుగున్ను భంగారంసురటిన్ని మోచాలు నుఱున్ను కంచ్చు బళ్యాలు రెండున్ను పట్టునేతున్ను సమర్పణ సేసెను SII, IV, 1344 (శ 1392)

భంగారంపాలికి. bhamgārampāliki బంగారు పాలకి A golden palanquin చూడు భంగారంగొడుగు See bhamgāramgodugu

భంగారంసురటి. bhangāramsuraṭi బంగారుచామరము A golden whisk చూడు భంగారంగొడుగు See bhamgāramugodugu

భంగారముగుడి. bhamgāramugudi (సం కనకప్రాసాదము) బంగారముతో చేయబడిన గుడి కానుకగా నీయబడిన చిన్న బంగారు గుడి A gift of a miniature temple made of gold కుడుక శ్రీగిరన్నంగారు తమతండ్రి మల్లాప్రెగడంగారికిన్ని తమతల్లి మల్లమంగారికిన్ని పుణ్యముగాను దాక్షారామ భీమేశ్వరలింగానకు భంగారము గుడి సమర్పించెను "దాక్షారామ పురాధిపాయ కుడుక శ్రీమల్లయ శ్రీగిరిభీమేశాయ సమార్పణవత్సుకనకప్రాసాద మత్యుజ్వలం" SII IV 1354 (శ, 1376)

భండరకటుపహిండి. bhamadrakaṭupahimdi దేవుని భండారమునందు పూటగా పెట్టిన ధనము Money deposited in the temple treasury as a bond or security శ్రీనరసింహ్వనాథునికి నిత్యమున్ను రాత్రి పెజ్జ అవసరమందును ఆలవట్టము వణిమాఱను శ్రీకృష్ణనాయుని కొడ్కు పిళ్ళమహాసేనాపతికిని శ్రీ భండారమందు మాత్ననిధి పెటిన భండరకటుపహిడి పనుమాడలు SII. VI, 1016 (శ 1324)

భండారము: bhamdāramu కోశాధ్యక్షుడు Treasurer (1) శ్రీమతు భండారము గుండనపెగ్గడ కొడ్కు ప్రోలియపెగ్గడ SII IV, 687 (శ 1077) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కొండపడ్మటి మంట్రాజుల భండారము ప్రోలెపెగ్గడ SII IV, 688 (శ 1094)

భండారము bhamdāramu కోశము దేవుని వినియోగమునకు భూరూపకముగా భండారమున కిచ్చిన ద్రవ్యము Endowment of land lien of cash or money given into the treasury of the deity (1) అంగరంగభోగపరివారక పల్లాయ నైమిత్తికములకు భండారముగా నిచ్చిన చేనుగుంటలు ౧౫౦౦ NI Ongole, 89. (శ 1176) (2) శ్రీ కూర్మనాథదేవరకు యిరంవఖపను పూట్లు క్షేత్రము భండరవ కలంపి గ్రామనకు నున్న విడిచిరి "కోశే శ్రీకూర్మనాథస్య దీయ్యతే దీప మూల్యకం" SII 1198-99 (శ 1278)

భండారవ్యాపారి: bhamdāravyāpāri కోరివ్యాపారము చేయువాడు సాహుకారు Banker Wholesale merchant పాట్నూరివీటి భండార వ్యాపారి మారిసెటింగారు శ్రీనరసింహ్వనాథునికి నిత్యమున్ను మాపటి ధూప అవసరమందు ఒక దొండవనమాల SII VI, 880 (శ 1322)

భండారి bhamdāri కోష్ఠాగారాధిపతి Person in charge of the store-house (1) శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి భండారి కొండపరెడి కొడుకు పోతిరడి SII. IV, 983 (శ 1188) (2) ప్రేంపల్లి శ్రీభావదేవరగుడి స్థానపతి విష్ణువర్ధన పండితులు దేవకమ్మిఁ భావనారాయణ బ్రహ్మమారాయణ్డును భణ్డారి మధుసూదనుణ్డును SII VI, 200

భండారు bhamdāru ఉగ్రాణాధికారి Manager of the store-house ధనదప్రోలి శ్రీగోకెశ్వరదేవర భండారు ముప్పననాయకుండు SII. VI, 211 (శ 1099)

భండారుఅధికారి. bhamdāruadhikāri దేవకోశాధికారి లేక ఉగ్రాణాధికారి Superintendent of the temple treasury or store-house కపిలేశ్వర మహారాయల రాజ్యాన రఘుదేవనరేంద్రమహాపాత్రులు రాజమహేంద్రవరపు రాజ్యం వలి కాలమందును శ్రీ త్రినేత్రదేవగణపిళరు భండ్డారు అధికారి శ్రీపురోహిత శ్రీ విశ్వేశ్వర పురోహితుల అధికారమందును SII. V, 100

భండారువు. bhamdāruvu భండారము A store house (1) శ్రీ మన్మహామండలిక భీమెనాయకుని సంధివిగ్రహి సోమనపెగ్గడ అఖండ వర్తి దీవమునకుం బెట్టిన గొఱియలు ౫౫। వీనిం తేకొని వెన్నయబోయండు నిత్యమానెండు నెయి దేవభండారువునకుం బోయంగల వాండు। SII VI 133. (శ, 1069) (2) శ్రీ గోళగిరి విమల

శివాచార్య్యర్కలు శ్రీపాదపద్మారాధకు లైన శ్రీమతు ధర్మ్మర్ శివాచార్య్యర్కలు శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీ మహాదేవరకు భండారువు మరము సేయించిరి SII X 315 (శ 1169) (8) దేవర భండారువుగ గండ పెట్టెడి వాడు బాచె SII X 334 (శ 1178)

భండికట్ట. *bhamdikatta* మోపు ద్రవ్యపోటలిక *A bale of goods* చీరమలవం బాదిక భండికట్టం బాదిక తలకట్టం విసాము సాలియ చీర భండికట్ట నడ్డువు SII VI 637 (శ 1069)

భండిదారి: *bhamdidari* బండ్లునడుచు మార్గము *Cart track* ఉత్తరతః భండిధారి సీమా ఈశాన్యతః కలుమేట చెదలువాడ భండిధారి ముచ్చింద్దసీమా। EI. IV 33 (శ 1124)

భక్తుడు. *bhaktudu* పురుషనామాంతమున నుప్రయుక్తమగు పదము *The suffix to names of certain persons* కప్పెర సూయభక్తుని కొడుకు అంన్నయభక్తునిచే విలిచి ఇచ్చినదత్తి రేగడుముత్తుమున 8 SII X 488 (శ 1221)

భక్తుడు *bhaktudu.* గ్రావకారుల నామాంత బిరుదు *Suffix to the names of masons* వీరేశ్వరుని దేవుళం సేసిన కాశవారు దరణకోట బనువా భక్తుండు। వడ్ల బనువా భక్తుండు। శికాండ్లు సిద్ధులనంద్ది అలింగయ్య కాశధరి నాగాభక్తుండు అంగాభక్తుండు వీరాభక్తుండు SII IV 702. (శ 1440)

భగవతిదేవి. *bhagavatidevi* పార్వతీదేవి దుర్గ *Goddess parvati-the spouse of Siva*

> సీ। భూమురవంశుణ్ణు వాసవనిళళోగి బణపతి సౌజన్యగుణయుతుణ్ణు దీర్ఘాని భగవతిదేవి దేవాలయమున ముందటం గడు ఘనతరముగ మణ్డప మెత్తించె EI IV, 45 (శ 997)

భటరలు. *bhataralu* భట్టారకుడు దేవుడు *A god, deity* ఇరుగణ్ణు గాడ్లపట్టుసేను భటరళకు రట్టొడి ఇచ్చినది SII X 34

భటవృత్తి మాన్యము *bhatavrittimanyamu* బ్రాహ్మణమాన్యము *Inam of Brahmin* కోనేటి చినతింమానాయనింగారు ఇచ్చిన చెరువు ధర్మశాసనం గ్రామానను పండిన నానాధాన్యానకు నగరి కమతాలను ములువులను భటవృత్తి మాన్యాలును సహా విత్తిన పుటికల పుట్టికి కుంచడు మేర సాగిన్తిమి. NI Nellore 124 (శ 1504)

భటాగ్రహారము. *bhatagraharamu* భట్టాగ్రహారము బ్రాహ్మణాగ్రహారము *A brahmin agrahara* శ్రీమతు వెంకటాద్రి అయ్యవారు జీవరతుభట్లు నందిరాజుకు యిచ్చిన ధర్మశాసనం మేము యేలి ఉదయగిరికిం జెలిపచ్చి చెరువుపల్లి అని గ్రామం రామాభట్ల అయ్యవారికి పుణ్యంగాను నీకు భటగ్రహారంగాను మేమును యిస్తిమి. NI.Kanigiri, 17 (శ 1457)

భటుడు: *bhatudu* యోధుడు *Warrior Soldier* రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము పల్లి రాష్ట్రే కోరెకినామ గ్రామం సంపదత్తః గ్రామేయకాన్ రాజపురుషతలవార దణ్డనాయక రాష్ట్రిక దూత భట నట చేటక పరిచారక నియుక్తాధ్యక్ష ప్రశాస్త్రి సమాహర్త్రి నాయకాళ్ళ ఆజ్ఞాపయతి EI XXXI 12 (669 A D)

భటుడు *bhatudu* సైనికుడు ఆరెకుడు గ్రామదత్త శాసనములలో సాధారణముగా నీపదము అచట భటప్రవేశమను స్వామ్యమందు ప్రయోగింపబడుచున్నది *A soldier, a police man generally used with an important privilege of a gift village* ఖల్లు ఖండ విషయే మహాసామన్త। దండనాయక। దండపాసిక। అంతరంగ। కుమారామాత్య। ఉపరిక। విషయపతి। గ్రామపతి। భాగిభోగ్యాది విషయజనపదానాం అన్యాంశ్చ చాట భట వల్లభ జాతీయాన్ యథార్హః మానయతి ఆతిశతి చ విదిత మస్తు EI XXIV 133

భట్టారకుడు: *bhattarakudu* (సం భట్టారకః) పండితోత్తముడు *An epithet applied to great and learned men* పినపాడు శాసనము దాశా కోమటివేమనామ నృపతిః పాత్రం గురుః శంకరః స్థానం చేబ్రోనపాడు రత్ర తు కవిః శ్రీనాథ భట్టారకః EI XXXI 41

భట్టారిక: *bhattarika* గ్రామదేవత *A Village goddess* గ్రామోయం శ్రీమత్ కాఞ్చీపొట్టి భట్టారికాయాం బలి నివేద్య చరు నిమిత్తాయ ప్రదత్తః EI XXXII, 24 (089 811 A D)

భట్టు *bhattu* విద్యావంతుడు వేదజ్ఞుడు విద్యావంతు లగు బ్రాహ్మణ నామములతో చేర్చు బిరుదము *A brahmin who professes the knowledge of vedas, a title of respect or distinction used with brahmin names* (1) ఆజ్ఞప్తి రస్య కటకాధరాజః కాప్యానాం కర్త్తార నన్నియభట్టో లేఖకో గండాచార్య్యః। EI IV, 43 (శ 975) (2) అత్తమభట్ట, భాష్కరభట్ట భీమయభట్ట నారాయణభట్ట EI V, 10, (శ 1024)

భట్టోపాధ్యాయులు *bhattopadhyayulu* భట్ట + ఉపాధ్యాయులు ప్రసిద్ధ బ్రాహ్మణపండితాచార్యుల బిరుదునామము *Suffix to the names learned brahmin teacher, title of a learned brahmin teacher* శ్రీ కులోత్తుంగ చోడదేవర విజయరాజ్య సంవత్సరము ల కొడ్డు నీలగ్రీవభట్టోపాధ్యాయుల ముద్రాచాయ్యర్కనన్తభట్టోపాధ్యాయ సోమయాజులునుం కుమారస్వామి భట్టోపాధ్యాయ తరుణేందుశేఖర భట్టోపాధ్యాయ వాజపేయయాజుల కొడుక యజ్ఞమూర్తిభట్లు SII IV, 1186 (శ 1075)

భట్లు *bhatlu* భట్టు విద్యావంతుడు వేదజ్ఞుడు విద్యావంతులగు బ్రాహ్మణనామములకు చేర్చు బిరుదము *(1) A brahmin who professes a knowledge of the vedas or belongs to a family in which they have been taught (W) (2) A title of respect or distinction used with propernames (A)* (1) పెరువలి నగ్గియ షడంగవిభట్లు SII. X, 6 (శ 965) (2) బ్రహ్మపురులు కొమ్మనభట్ల దత్తనభట్ల ప్రోలెభట్ల కొమరెభట్ల SII X, 89 (శ 1054)

భడారి. *bhadāri* దేవుడు *Deity,*

క॥ జలధి రసేందు శకసమ
ములుగా నెఱియందు మకరమున సంక్రాంతిని
వలివేరి భడారికి ని
శ్చలమతి దీపంబు నిలిపెం జంద్రార్కముగాను॥
SII X, III (శ 1064)

భద్రృమండపము. *bhadrmamdapamu* భద్రము భద్రమంటపము శ్రీ మృకండేశ్వరదేవరకు ముందటి భద్రృమండపమును అందు ముత్తడపున్ను కళ్యాణమండపమున్ను దేవరకు నానాభరణమున్ను SII. V, 118 (శ 1860)

భద్రమస్తు. *bhadramastu* (సం భద్రం + అస్తు) శుభ మగుగాక శాసనారంభమున మంగళవాచకము *A benedictory expression at the commencement of the inscription*

భద్రమస్తు శివశాసనాయ సంచ్ఛంద్రప్రతివిధానహేతవే
యన్యవాది మదహ స్తి హ స్తకస్ఫోటనాయ ఘటనే వశీయసే।
SII V 168 (శ 1090)

భద్రము. *bhadramu* భోగమంటపము *An open hall or porch for the God in which festivals are celebrated* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సింగయ్యదేవమహారాజులు శేయించ్చిన ధర్మ్మాలు ఆ ముందరను తొమ్మిదిఅంకణాల రంగమంటపమున్ను। ఆముందరను। భోగ మంటప మైన మూండు అంకణాల భద్రమున్ను కటించ్చి। SII V,189 (శ 1440)

భరణి. *bharani* భరణి నక్షత్రము *The second lunar mansion* శ్రీ కూమ్మనాథదేవరకు లక్ష్మి భూమి సహితముగా మానంప్రతి భరణి నక్షత్రము బలిప్రదానపూర్వకముగా గ్రామప్రదక్షిణము వేంచేయుటకు ఆరగించ్చిడి నివేద్యములు SII V, 1275 (శ 1155)

భలన్దనసగోత్రము· *bhalandanasagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణ ఋషి గోత్రము *The lineage of a sage* భలన్దనసగోత్రో దామ స్వామి APGAS-6

భవిడిసంకులు: *bhavidisamkulu* భమిడిసంకులు బంగారుశంఖ వలయములు ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* దానయ నాయంకవారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీ బలిదేవరకు వద్దాలు ౨ భవిడి సంకులు ౨ SII X, 451 (శ 1202)

భవుడు. *bhavudu* రుద్రుడు పదునొకండను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number eleven* శాకే శశాంక భువభుగ్భవ సంమితేబ్దే SII X, 254 (శ 1181)

భా

భాగ *bhāga* (వ భాగ్) తోట *Garden*

సీ కళమియ్య సాహేబు ఖనకీర్తి రంజిల్ల
శేఖు హుస్యానకు చెల్వు మమర,
పల్లావరంబున ప్రఖ్యాత మైనట్టి
పేట గావించ్చెను పేర్మిశోడ,
జగదేకవిఖ్యాతి జనపతు లెన్నంగ్గా
సంత్త సాగించ్చెను శాశ్వతముగ
సకలజనాధారసరణి యై దనరంగ్గ
భావిలు కల్పించ్చెను ప్రౌఢి మెరయ
సై దిభురాహేము సాహెబు పేరిట
విభురాము భాగని వెలయజేశె
గంరావథంబ్బున గంభీర మైనట్టి
చావళ్ల గట్టించ్చె సాస్వతముగ
గీ అనుచు వ్రజీలు మన్నీలు అభినుతింప్ప
వెలశివి ధరలోన వినుతికెక్క
శేఖు ఆలావద్దీనుగభాజాబ్దిసేకరమున
శేకు ముసామియ్య నృపాలశేఖరముంగా।
SII X, 780.

భాట: *bhāta* మార్గము *Highway* కలిగిరి వెంకటాచలంగారు ముత్యాలపాటి పొలంలో కాశీరామేశ్వరపు భాటలో కోనేరు త్రవ్వించ్చి NI Gudur, 83 (శ 1718)

భానుడు: *bhānudu* ఆదిత్యుండు (ద్వాదశాదిత్యులు) వంద్రెండవసంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number twelve* శాకాబ్దె నిధి భాను భూవరిమితే మేషస్థితే భాన్కరే। SII. X, 210 (శ 1129)

భానువారము: *bhānuvāramu* ఆదివారము *Sunday* సకవరుషంబులు నేంటి చైత్ర బహుళ పంచమి భానువారము నాండు SII, VI, 816 (శ 1289)

భారద్వాజగోత్రము· *bhāradvājagōtramu* బ్రాహ్మణేతర వంశము నకు చెందిన ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a non-brahmin family claiming descent from sage Bharadvāja* (1) భారద్వాజగోత్ర రాయవల్లభ మహాసేనాపతి పెండ్లము మేడమదేవి. SII VI, 936. (శ 1202), (2) భారద్వాజగోత్రోద్భవ వీరకూట కుశీశ్వర పురుషోత్తమదేవరాజుల కొడుకు నరసింహరాయలు SII VI, 988 (శ 1270) (3) భారద్వాజగోత్ర పవిత్ర పట్టంగతారి రాయబసువ శంకర్కర మీసరగండ సోమవంశోద్భవు లైన వీరగొట్టపు సౌభాగ్యదేవమహారాజులు SII IV, 1343

భారద్వాజసగోత్రము *bhāradvājasagōtramu* స్మార్త వైష్ణవకుల బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of families belonging to both vaishnava and nonvaishnava brahmin sects coming down from the sage Parasara* (1)భారద్వాజసగోత్రాయ మాదిశమ్మణె IA VI, 38. (శ 618)

(2) జగతి ప్రథితాన్వరామరాణాం చరణం వాజసనేయామస్తి భూయః।
శ్రుతి చోదిత ధర్మయుక్తాం వరయోగీశ్వర యాజ్ఞవల్క్యగృహ్యా॥
తత్ర భవ ద్భరద్వాజ గోత్రః పాత్ర ద్విజోత్తమః।
కల్వకొఱ్ఱునివా స్తవ్యో నామ్నా పాలియ పెద్దియా॥
IA. VII, 15 (శ 867).

(8) శ్రీధరభట్టః నారాయణభట్టః ఇతి భారద్వాజ గోత్రజాః। EI. V, 10. (శ 1024) (4) భారద్వాజ గోత్రః ప్రోలెశమ్మార్య (వైష్ణవుడు) SII V, 1231.

భార్గవగోత్రము. *bhārgavagōtramu* ఒక బ్రాహ్మణేతరకులగోత్రము *The lineage of a nonbrahmin family claiming descent from sage Bhargava* శ్రీమహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు భార్గవగోత్ర అపస్తంభసూత్ర యజుః శాఖాధ్యాయులైన కృష్ణంపండితులు SII IV, 698 (శ 1486)

భావ: *bhāva* భావనామ సంవత్సరము *The eigth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశ్రీ సకవర్షంబులు ౧౦౭౬ గు నేంటి భావసంవత్సర మార్గశిర శుద్ధ ౧౬ గురువారమున SII X, 184. (శ 1076)

భావి *bhāvi* బావి *Well* శ్రీ చక్రధరుడు తమతల్లి తండ్రికి ధర్మము గాను సుకృతంగాను కట్టించినట్టి భావి NI Ongole, 62. (శ 1455)

భి

భిల్లతరువు: *bhillataruvu* లోధ్రవృక్షము *The lodhra tree* అథా గ్రామసీమా। అతః కపిత్థ విష తరుమధ్యమతో భిల్లతరుః EI V, 14 (శ 1191).

భు

భుక్తిసాసనము: *bhuktisāsanamu* భుక్తిశాసనము భుక్తము లేక అనుభవముకొఱ కిచ్చిన శాసనము *Edict for the possession or enjoyment* రాజ్యమున మనుచు వచ్చిన లకుళీశ్వరులు స్థానము వడసి భుక్తిసాసనము SII VI, 114

భుజకీర్తి · *bhujakīrti* వంకి, బాహుపురి *A bracelet worn on the upper arm* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించ్చిన తిరువాభరణాలు భుజకీర్తి జోడు ౧ క్కి ముత్యాలు ౩౨౨ కెంపులు ౩౬౦ నీలాలు ౮ పాతవళ్రాలు ౨౦౭ T T D E S III, 60 (శ 1485)

భుజగపతితిథి : *bhujagapatitithi* నవమితిథి *The ninth lunar day in a month* శాకాబ్దే శిఖరశ్మి ఉతిధర దినకృత్ సమ్మితే శుక్లపక్షే కన్యార్కేర్క జీవవారే భుజగపతితిథౌ శ్రీ నృసింహస్యభక్త్యా॥ SII VI, 968 (శ 1271)

భుజబలమాడ : *bhujabalamāḍa* నాణ్య విశేషము *A kind of coin* శొంట్టోజు తమ తండ్రికి ధర్మ్మార్థవుగా సంధ్యాదీపమునకుం బెట్టిన భుజబలమాడలు ఒక్కండు।, SII V, 191

భుజము · *bhujamu* చేయి రెండను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము. *A Symbolic expression for number two* శాకాబ్దె భుజ దంతి శేంథు గణితే. SII X 147 (శ 1082)

భూ

భూత్తము · *bhūttamu* పృథివ్యాదిభూతములు అయిదు అను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number five* శకాబ్దోచ్చయే భూతే శాసన ఖేందు గణితే। SII IV, 1094 (శ 1055)

భూదానము : *bhūdānamu* భూమిదానము ఉత్తమదానములలో నొకటి అన్నం దధి మధు త్రాణం గో భూ రుక్మాశ్వ హస్తినః। దానాన్యుత్తమదానాని ఉత్తమ ద్రవ్య దానతః। *Gift of land, one of the best gifts Food, curds, honey, protection, cow, land, gold, horse, elephant, the gifts of these are best (History of Dharmasastra Vol, II Part II P 847)* చూడుడు- కన్యాదానము *(See Kanyādānamu)*

భూమి . *bhūmi* భూదేవి *The Goddess of Earth* శ్రీకూమ్మార నాథదేవరకు లక్ష్మీభూమి సహితముగా మాసంప్రతి భరణినక్షత్రము బలి ప్రదాన పూర్వ్వకముగా గ్రామప్రదక్షిణము వేంచేయుటకును ఆరగించ్చిడి నివేద్యములు SII VI, 275 (శ 1155)

భూమి · *bhūmi* రాష్ట్రవిభాగము *A geographical division* శ్రీశైలభూమిని అమ్మనంబ్రోలి సీమలో రామతీర్థం సర్వాగ్రహారమున్ను EI XXI, 267

భూమిచ్ఛిద్రన్యాయము. *bhūmicchidranyāyamu* అటవీభూములను గాని, వ్యవసాయము చేయక విడువబడిన మెట్ట, బీడు భూములనుగాని సేద్యమున కనువుపరచి, దానిపై ఎట్టి పన్నును చెల్లింపక ఆ భూముల భుక్తపరచుకొను పద్ధతి *The custom of allowing one bringing a piece of fallow or jungle land under cultivation and en joying it without payment of rent It speaks of an old custom according to which a person who brings a piece of fallow or jungle land under cultivation for the first time, was allowed to enjoy it without paying any rent* తాంవవా గ్రామ వాహిర పంచాత్రింశత్గ్రామేణ సార్ధం గోనత్త విషయోయం ప్రసిద్ధాక్ప్రతుస్సీమావచ్ఛిన్నః సజలస్థలసర్వ్వపీడావివర్జితః అభట్ట భట్టాప్రవేశో భూమిచ్ఛిద్రపిధానన్యాయేనా చంద్రాక్కార్క ఉతి సమకాలం (మూడవప్రవహస్తుని నరిసీపట్నం శాసనం) EI XI, 14 (శ 967)

భూమిచ్ఛిద్రన్యాయము · *bhūmicchidranyāyamu* రాజునకు గాని, దానక ర్తకుగాని భూగర్భమున నున్న ఖనిజనిధినిక్షేపములపై గల స్వామ్యము *Royal right or the right of the donor to the mineral resources and treasure–trace* చూడుడు భూమిచ్ఛిద్రన్యాయము

భూరిదానము . *bhūridānamu* బంగారము దానముగా నిచ్చుట దశ మహాదానములలో నొకటి కనకాశ్వ తిలా నాగా దాసీరథ మహీగృహాః। కన్యాచ కపిలా ధేను ర్మహాదానాని వై దశః *Gift of gold–One of the ten great gifts (History of Dharmasastra Vol II.*

Part II P 869) భూదానం భూరిదానం రథ తురగ సదా దాన మన్న ప్రదానం కుప్పాంబా కల్పవల్లీ ముహు రకృత సతాం వయ్యర్ఘ శయ్యా ప్రదానం H A. S 13-50 (శ 1198)

భృ

భృంగిమఠము : *bhrmgimathamu* శ్రీశైలక్షేత్రమున మన్న ప్రసిద్ధ శైవమఠము కాకతి గణపతిదేవమహారాజులు విజయముసేని శ్రీపర్వతమున సురేశనాథదేవర సంతానము భృంగిమఠము రక్షించి SII. X, 376

భృగువారము : *bhrguvāramu* గురువారము *Thursday* స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు అవుదేంటి దుందుభి యను సంవత్సర మాఖ శు ౧౫ భృగువార, నాండు NI Kandukur 46 (శ 1604).

భే

భేరి : *bhēri* వాద్య విశేషము *A kettle drum* వీరనరసింహరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి నరసింహ్యానాథునికి సమర్పణ చేసిన గంగా నరసింహ భోగానకు ఈ భోగపరీక్ష జనార్దన మహాసేనాపతులు భోగానికై గొలిచిడి శ్రీ అవజముని భేరిని వాయించిటి జానక నుందరా SII VI, 1052 (శ 1272)

భై

భైరవము : *bhairavamu* శైవసమయములలో నొకటి భైరవ, వామ, కాలాముఖ, మావిరడ, పాశుపత, శైవములను ఆరు శైవసమయములు *One of the six Saiva creeds or faiths* కుమారగిరి క్షేత్రాసక్త మానసానాం నియతానుష్ఠానరతానాం కృతప్రతిజ్ఞానాం తపోధన బ్రాహ్మణ క్షత్ర సన్యాసి వీరవ్రత మహేశ్వర శైవపాశుపత మహావ్రత కాళాముఖ యామిళ భైరవాదీనా మవ్యశనాచ్ఛాదనార్థ నిఖిల గ్రామాః పరిహృత సకలోపద్రవం ప్రతిపాదయతిస్మ। SII X, 465 (శ 1212)

భో

భోగజీతాలు : *bhōgajītālu* గుడిపరిచారకుల వేతనములు *The salaries of temple servants* శ్రీ మల్లాయరెడ్డిగారు చుండి పట్టణమందును శ్రీ జనార్దనదేవరను ప్రతిష్ఠ శేయించి గుడిన్ని మంటప మున్ను కట్టించి దేవర మహోత్సవాలకు పరివారము చేతను బంటుబడి దుగాండ్లున్ను ధారవోయించి తమ నగరను మానవతు మహోత్సవాలకు వర్లున్ను భోగజీతాలున్ను పెట్టించి NI Kandukur, 18 (శ 1880)

భోగపతి : *bhōgapati* కాపరి, రక్షకుడు *A herdsman* శ్రీభావ నారాయణ పెరుమాళ్ల నగరను అఖండదీపానకు భోగపతి వశమునం బెట్టిన గోవులు ౨౫ SII VI, 130 (శ 1207)

భోగపనులు *bhōgapanulu* దేవునికి నొనర్పు ధూపదీప నైవేద్యాది కార్యములు *The various services incense, food offering etc, to be performed to the deity* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్ర దేవ మహారాజుల నగరినాయంకులు శ్రీమతు అహివిమోళయ నాయంకున్కు లకుం బడ్యముగాను చిమట భీమనాథదేవర గుడి భోగానకు భోగపనులకుగాను NI Podili, 6 (శ 1234)

భోగపరీక్ష *bhōgaparīksa* దేవునికి చేయు వివిధభోగకార్యపర్య వేక్షకుడు *The superintendent of the various enjoyments performed to the deity* (1) శ్రీకూర్మ్మభోగపరీక్ష కళింగ పరీక్షపాత్ర శ్రీపురుసోత్తమ దేవ కెనాంకర అధికారె SII V, 1156. (2) కళింగ పరీక్షస్య పురుషోత్తమజియ్యనస్య వెవరణకాళే భోగపరీక్ష కస్య నారాయణమహాసేనాపతి రధికారే ద్వారనాయకస్య కేశవనాథ పండితస్య హస్తే ఆజ్ఞపురస్వరం ఆచంద్రార్కం దత్తం SII V,1205

భోగమండపము *bhōgamamdapamu* దేవుని వినియోగము కొఱకు నైవేద్యాది పదార్థములు వండుకుకు నిర్మింపబడ్డ మండపము *A refectoy of the temple* (1) శ్రీ సాళువ తిమరసులుంగారు పూర్వాన రామే శ్వర దేవునికి సాగివచ్చే మడమూరు అర్ధమండప గర్భగృహములు నిచ్చి సిఖరం గట్టియ్యండంకున్ను భోగమండపం పరివార దేవరగళ్ళ ప్రాకారం కట్టించియ్యండంకున్ను NI Ongole, 71 (శ 1421) (2) తొలినిర్మితమై వుండిన గర్భగృహము ముందరి అంతరాళికమున్ను వదిలం శేయించ్చి। ఆముందరను నల్లశిలపురాళ్ళున్ను అంతరాళిక మును ఆముందరను తొమ్మిది అంకణాల రంగమంటపమున్ను। ఆముందరను భోగమంటప మైన మూండు అంకణాల భద్రమున్ను కట్టించి। SII IV, 789 (శ 1440)

భోగమహిషి *bhōgamahisi* భోగిని పట్టపురాణికాని రాజుభార్య *Wife of a king other than the one consecrated* శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర నాగవంశోద్భవులైన మంగ్గనాంటి సెమ్మంగిరాజునకు శ్రీ భోగమహిషి యైన ఎఱక్కమహాదేవులకు నగ్రపుత్రుం డైన మన్నేరు సంక్యరాజు SII V, 55 (శ 1129)

భోగము *bhōgamu* (చూడుడు అంగరంగభోగములు) *The various kinds of enjoyments performed for the deity or idol* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చోడెరాజు నాదిండ్ల మూలస్థానమహా దేవరకు నఖండవర్తిదీపమునకు నిచ్చిన గొఱియలు ఆ దేవరకు భోగార్థముగాం జోడెరాజు నొంచిన పాట నిచ్చిన ఖ ౧౩౦ SII IV, 663

భోగరాగాలు *bhōgarāgālu* అంగరంగభోగములు *The various kinds of enjoyments performed for the deity,* శ్రీంగారంతోం టలోం గల నారికళపుంగాయలు వీరేశ్వరుని భోగరాగాలకు దేగల పెద వీరాభక్తుండు SII IV, 702 (శ 1440)

భోగవట్టము *bhōgavattamu* భోగము + పట్టము. స్వాధీనపట్టా *Possession-deed* నీవు కాడికొండ్ల సముతువార్కి అపరితువార్కి సాలా బాదు భోగవట్ట నడిపించ్చేది ఆపరిమివారు గరకసాసాయను హాజితులేదు

సంగ్గు శాసనాలు తాడికొండ్డ పొలము భోగవట్ట చొప్పు హద్దుమద్దులను శావరాని జాగాలను సంగ్గు శాసనాలు వేయించ్చేది. SII X, 759 (శ 1585)

భోగసత్రము. *bhōgasatramu* దేవాలయమునకు చెందిన భోజన సత్రము *A feeding house attached to the temple* శ్రీ సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులైన శ్రీ బెహారామహాపాత్రలు శ్రీసర్వరాజమహాపాత్రులుంగారు తమకుక్రయలబ్ధమై వచ్చినజంతవార్ఁటి సీమలోను ఉత్తరావల్లి గ్రామం శ్రీనరసింహనాథునికి తమకు ఇష్టార్థ సిద్ధిగానుభోగసత్రానకు ధారాపూర్వకం చేశి సమర్పించిరి SII. VI, 698 (శ 1447)

భోగస్త్రీ *bhōgastrī* పట్టాభిషిక్తురాలుకాని రాజభార్య భోగిని (శ ర) *A king's wife who is not anointed* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజుల భోగస్త్రీ యైన గుండదేవులు SII X, 252. (శ 1131)

భోగాంగన: *bhōgāmgana* పట్టాభిషిక్తురాలు కాని రాజభార్య *A king's wife who is not installed as a queen* తనకులాన్వయ వననిధి చేరాసానికి సూరమ జన్మించ్చె వనితారత్నము పొన్నమయును వేంగిగొంక్కవిభు భోగాగ్గన లక్ష్మి వల్లమదేవి యనంగా పురుషవిధానము ఎలుకమయు SII VI, 110 (శ 1185)

భోగాలువారు. *bhōgāluvāru* దేవుని అంగరంగభోగములకు నియుక్తులైన దేవాలయపరిచారకులు *Persons employed to condnct various enjoyments of the deity* కొడూర కోటేశ్వరదేవర కేశవ పెరుమాళ్ల భోగాలువారికి పూర్వానం జెల్లిక్షేత్రంము చెఱువుక్రింద నల్లవ గుంట (వామువడి)ని రాజులచెల్లోను చేనుకుంటలు ౨౦౦ NI Nellore, 32 (శ 1286)

భోజనపుమహాజనము. *bhōjanapumahājanamu* భోజనార్థమై వచ్చు బ్రాహ్మణులు లేక మనుష్యసముదాయము *Brahmins or people who come to be fed* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ చోడమహారాజు భోజనపు మహాజనమున కరముమానకలము యాయ ముచీరమలవంకాదిక SII. VI, 637 (శ 1069)

మ

మ *ma* అయిదను సంఖ్యకు సాంకేతికాక్షరము *A symbolic letter for number five* శ్రీశాకే యమ రూప గణితే అబ్దేచ శుక్లాహ్వయే మాఘే శిత పక్షయే। తత్కాలే శశి పర్వణిషు। NI, Kandukur, 28 (శ 1251)

మ *ma* మంగళవారమునకు సాంకేతికము *Abbreviation for Mangalavara—Tuesday* స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు వగు నేంటి ఆశ్వి। శు। ౧౧। మ। నాండు NI Kavali, 22 (శ 1197)

మ *ma* మఱ్ఱులునకు క్లుప్తాక్షరము *Abbreviation for Martulu (See Martulu)*

మంగలము *mamgalamu* గ్రామ నామములం దుండెడి అంత్యపదము ఏబదియెనిమిది బ్రాహ్మణకుటుంబములుగల గ్రామము *Suffix to village names = Villages inhabited by Brahmins, when there is an assemblage of fifty eight Brahmin householders it is called Mamgala* (1) ద్విజకుల పరిపూర్ణం వస్తు యన్మంగ లాఖ్యమ్ చూడుడు చతుర్వేది మంగలము *See Caturvēdi mamgalamu*

మంగళగీతాలు : *mamgalagītālu* దేవునికి మంగళహారతి యిచ్చు నపుడు పాడెదు పాటలు *Auspicious songs sung in praise of the deity at the time of waving the lamp* శ్రీనరసిం శ్రీపాదములు తనకు నభీష్టసిద్ధిగాను శ్రీ నరసింహనాథుని సన్నిధిని ఉభయధూపావసరమన్దు మంగళగీతాలు పాడుటకు సాని సంప్రదాయమన్దు ఒకముఖికి నిర్ణయించి లంజ్యలుకుంగా యదోచితము మూల్యమునం గొనిపెట్టిన నిబన్దాలు ఆఱున్ను SII VI, 941 (శ 1221)

మంగళమహాశ్రీ : *mamgalamahāśrī* శాసనాంతమున మంగళ వాచకము మంగళ మగుగాక *May there be great property* NI Ongole, 89 (శ 1175)

మంచి . *mamci* బ్రాహ్మణనామాంతముల ప్రయుక్తమైన పదము *Suffix to the proper names of Brahmins,* శ్రీమతు కాశ్యప గోత్రులైన ఆరివెల్లి మారపోత మంచ్చిం గారు SII. X, 351 (శ 1177)

మంజాళు *mamjālu* (క మంజాడి, త మంజాళి) వజ్రములయెత్తు *A forest tree with scarlet seeds which are used for weighing gold and diamonds (one seed=4 grains) (K)* శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమ ర్పించిన పాతవజ్రాలు ౬౨౮ కి మంజాళు ౬౫ మధ్య మాణిక్యం నహా మాణిక్యాలు ౩ నీలాలు ౧౦ వైడూర్యాలు ౧౭ గోమేధికం ౧ నహా తూకాలు ౩౦౬౦ ముత్తెలు ౧౩౩౬ టికి తూకాలు ౬౫ ముత్తెలు కూచ్చిన పైడికమ్మ తూకాలు ౧౫ పెరళి కిరీటం ౧ టికి తూకాలు ౩౩౦౮ TTDES III, 32 (శ 1484)

మంజిష్ఠ *mamjista* మండూకపర్ణి, మంజిడి *Madder, a plan used in dyeing clothes* ఉభయ నానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు మంజిష్ఠ అందు మాడను అరవీసము SII VII, 734 (1228 *A D)*

మంజిష్ఠసీరలు *mamjistasiralu* ఎఱ్ఱని రంగు గల వస్త్రములు *Clothes of red colour* శ్రీ నరహరితీర్థ శ్రీపాదాలు శ్రీకుమ్మ నథుని నగరియందు శ్రీరామనాథునికి సీతాపరమేశ్వరిన్ని శ్రీ లక్ష్మణ దేవరున్ను ప్రతిష్ఠించి పట్టుకప్పడాలు మంజిష్ఠసీరలు వెల్లసీర లుంగా ఉరువులు ౧౯ ఈంతవట్టు శ్రీరామనాథునికి పెట్టిరి SII V, 1172 (శ 1215)

మండపాలభోగము : *mamdapālabhōgamu* శ్రీ నరసింహనాథుని నగరియందు తిరుచుట్టి మాలి దేవుళ్లకు మండపాలభోగానకై ఖలి అట్టిక ౫ ఇంద్రికుడుములు ౫ SII VI, 844 (శ 1394)

మండలము *mamdalamu* రాష్ట్రము *A territorial division, a province* తొండమండలమందు చంద్రగిరిరాజ్యంలోను తిరుకడియ కోట్టం మోగరాల పత్తునాడు యిరువత్తునిమె SII V, 874 (శ 1542)

మండలమర్యాదలు. *mamdalamaryādalu* దేశమర్యాదలు *The custom of the country* తిరువీధి అణ్ణరులు మేదణ్ణ సోమణ్ణరు పెమ్మడి అణ్ణరు విచ్చిన పొలనకుం ద్రావిడ్డికి అప్పభోగసర్వసంప్ర‌దలు లోపుగా మణ్డలమరియాదలు SII IV, 1048

మండలికాంపులు *mamdalikāmpulu* గ్రామాధికారులు, లేక వారి కన్నను ఎక్కువ హోదా కలిగినవారు కావచ్చును *Head men of the the villages (W) but perhaps of rank superior to ordinary head men* దేశాహి స్తలకరణాలు కసుబా కాంపులు కరణాలు మండలి కాంపులు దేశస్తులు నాయకులు పామకులు చాలుమూలనమస్తపెక్కండ్ర లున్ను NI Kandukur, 41 (శ 1606)

మండలికుడు. *mamdalikudu* మండలిపై అధికారి *The head of a district* ఇందుల బ్రహ్మదేవరకు నొంగేఱు మార్గమున దేసెట్టి మహాసామన్త నంబయకొడుకు మణ్డలిక గణ్డయ యాచంద్రార్కమఖణ్డ వర్తి దివియమొకొణ్టికి నిచ్చిన గొఱియలెంభది SII X, 6 (శ 965)

మండాలు : *mamdālu* భక్ష్యవిశేషము మండిగెలు పాలు నెయ్యి కలిపి పిండితో చేయబడిన పలుచని అట్లు *A very thin cake made of fine flour, milk and sugar (B)* మాపటి ధూపావసరమందు శ్రీవైష్ణవులకు శశిబండా ౧ మండా ౧ సుధారులకు శశిబడా ౨ మండా ౨ SII VI, 1126 (శ 1299)

మండిముంకచింత *mamdimumkacimta,* వంగిన చిన్న చింతచెట్టు *A bent sprout of a Tamarind tree* శ్రీ పుండి గ్రామటికా మయా దత్తా। తస్యా అవధయః ః పూర్వతః మణ్డిమొంక చింత EI XIX-24, 137

మండిరసగోత్రము *mamdirasagōtramu* ఒక బ్రాహ్మణకులగోత్రము *The lineage of a brahmin family claiming descent form sage Mamdira* మండిరసగోత్రాయ నగ్నశమ్మణే తైత్తిరీయక బ్రాహ్మణాయా EI XII, 133

మండ్లికుండుబొడిగలు. *mamdlikumdubodigalu* శ్రీకూమ్మస్వామికి శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాదమన్ననలు— మండ్లికుండుబొడిగలు గాయ్య ౧ SII V, 1214 (శ 1281)

మంత్రబోనగము *mamtrabōnagamu* మంత్రబోనాము నైవేద్యవిశేషము *A variety of food offering to the deity* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు రాత్రి ధూపమున మంత్రబోనగమునకు ఇద్దేవరదేవదానమైన గుద్దవాదినాంట్టి దమ్మెల ఎడదవల్లిని తిరువల్లిని విడిచి చతుస్సీమములతో శ్రావణం సుద్దిగా విలిచిన పోంక్కతోంట్ట SII IV, 1021

మంత్రబోనాము *mamtrabōnāmu* (త మంత్రపోనకమ్) నైవేద్యవిశేషము *A variety of food offered to the deity (STI Vol III, Part-II)* శ్రీమదమరేశ్వరమహాదేవరకు ప్రభాతకాలమున దూప వేల యప్పటి మంత్రబోనామైన నివేద్యమునకు నిందులవూజారు లైన వడుగులు తెరసిన యేను మొదల్ల కాంపుల వసమునను నిత్యయేను మాని కలు వరిబియ్యము లెక్కను ఆచంద్రాక్కమునకు గుత్తగానుం గరన యెల్లయ పెట్టిన విరుదు వేంభయి గద్యలు SII V, 235 (శ 1080).

మంత్రవాదము *mamtravādamu* ఇంద్రజాలాది విద్య మోహనవిద్య. *Source of spells* సకలమురామరోరగేంద్రసిద్ధవిద్యాధరారాధ్యదేశపరివారపరిబ్రిశాస్తానా రస రసాయన పదాంజన ఖడ్గయాగ ఘుటికం కన్యకావాడ మంత్రవాద ధూమ్రం గరుడవాద రసవాద NI Udayagiri, (3)—(14) (శ 1167)

మంత్రి : *mamtri* ప్రధాని *Minister* కాకతీయ ప్రతపరుద్రదేవమహారాజులకుం బుణ్యముగాను మోట్టుపల్లి భాష్కరదేవని మంత్రి మలయం కారు SII, VI, 592 (శ 1248)

మందడి *mamdadi* (క మన్దె)- పశువుల బయలు *An open place (in the jungle or a village) where a flock or herd stands a pen or fold (K)* శ్రీ స్వయంభునాథ మహాదేవిని అంగరంగభోగాలకు చాగిపోతరాజులు పెట్టిన నీరునేల వ్రిత్తి క్రొత్తచెఱువు వెనక ద్రుబ్బను మ ౧ మాగపాడను వ। తాడితోంట పడుమటను మ ౧ దుబల కొండమారవునిచేత క్రయముగొన్నది మ। అపరాజుచేత మందడి క్రయముగొని పెటినది మ।= SII X, 274 (శ 1152)

మందడి. *mamdadi* ఉద్యోగవాచకము అశ్వసాహిణి *An office' the chief of cavalry* శ్రీ భువనమల్లదేవ పొత్తపి చోడమహారాజుల యేలెడి భూమియైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు మందడ్లు నూకనాయకులు SII VI, 639 (శ 1069)

మకరమాసము : *makaramāsamu,* సూర్యుడు మకరరాశిలో సంచరించు కాలము *The month in which the sun is in Capricorn*

స్వస్తి సకవర్షంబులు ౧౦౪౬ నేణ్డి మకరమాస శుక్ల దశమి శనివారము నుత్తరాయన శంక్రాన్తి నిమిత్తమున నిడుంజెఱువు నీలీశ్వరదేవరకు ఆచంద్రార్కమునకుంగా మంగ్గలి కణ్టన పెట్టిన అఖణ్డవత్తి దివి ఒ ౧ టికి మా ౫ శ్రీభుజవర్ధనకా నడపంగలవారు వీని వంచ్చిన సేంరేని గంగకత్తుం గవిలల వధించినవారు SII X, 666 (శ 1046)

మకరసంక్రాంతి. *makarasamkrāmti* సూర్యుడు మకరరాశిలో ప్రవేశించు పుణ్యకాలము *The day on which the sun enters Capricorn* స్వస్తశ్రీ శుభశకవర్షంబులు గు నేంటి విశ్వావసు సంవత్సరవ పుష్య శుద్ధ మంగళవారం మకరసంక్రాంత్తి నిమిత్తమున శ్రీత్రిపురాంతక మహాదేవరకు SII X, 304 (శ 1167)

మఖి *makhi* యజ్ఞములు చేసిన బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణ బిరుద నామము *A sacrificer, a title at the end of the brahmin names* వృత్తిమంతో ద్విజవరా లిఖ్యంతే సంప్రతం క్రమాత్। అత్రాగ్ర హారతిలకే సర్వేష్వైకైకభాగినః। గౌతమః। శ్రీ సింగయజ్వ పెరుమాడి మఖీ (ఖి) సుఖి॥ హారితో గుడిమెట్ట శ్రీసర్వదేవ మఖీశ్వరః॥ EI V, 9 (శ 1352)

మఖ్ఖా *makkhā* మక్కా మహమ్మదీయుల పుణ్యతీర్థము *The sacred place of pilgrimage of the mahammadans* ఇ ధర్మానకు లోనై నడ్పక యవ్వరు కుంరితపర్చినాను గంగకతః గోబ్రాంహాలను వధియించ్చిన పాపానబోదురు తురకలు యేలినా యీ ధర్మం నడపించ్చకుంతేను మఖ్ఖాలోను పందిని కోసుకొని తిన్న పాపానపోదురు NI Kandukur 80 (శ 1564)

మగన్ఱు *maganru* (క మగ త మగ) కుమారుఁడు *Son* (1) స్వస్తి శ్రీచోఁడ మహారాజు మగన్టు అరవశమహా(రాజు) SII V, 602 (2) స్వస్తి గణ్డమయ్యలియ్యమగన్టు చుణ్ణతి మగన్టు SII X, 621 (3) శ్రీమహేన్ద్రః మనరవిమాఱురాసి మగన్టు SII X, 632

మగమ *magama* పేంటసుంకము వర్తకులపై, కర్షకులపై, దేవ భోగము నిమిత్తము విధించఁడు సుంకము *Contribution formerly levied on merchants and cultivators for a temple now given optionally, a fee or donation to which an individual may be entitled (W)* (1) కేశవదేవరకు సోమగ్రహణము నాండు అశేష మహాజనాలు మగము ఈచిరి SII X, 309 (శ 1168) నానాదేశినగరం సంఘానను పొత్తపినాంటి అంతవట్టాను త్రిపురాంతకంపేంట నమ్మిన సరకునకు మాడకు రెండేసి కనరివీసాల లెక్కను మగమ ఇచిరి SII X 429 (శ 1192) (2) వీరబలంజ్య ధంమ్మ ప్రతిపాలితులైన పాకనాండిరువై యొక్క వేయింట్టికిని వేంగి మండాలు వేలకూ నన్మకొండ్డపట్టణ స్థలంబునకుం బ్రభుముఖ్యులైన శ్రీమతు ఎన మండల స్థలము పెక్కండ్రు శ్రీమతు గౌణీశ్వర దేవ మహాలింగ్గము అంగరంగభోగాల కిచ్చిన మగమ క్రమమెట్లంన్నను పోంక పెఱుకంగేవరి పాటి ఖ ౧ పోంకమోపున వీసాలు ౨ నువ్వులఖండిం గేసరిపా క ౧ కొలుచుఖండి వీసాలు ౨ ॥ మగమ మీంద మరిన్ని రాగభోగాలకున సీమను కేసరి అడ్డుగు ఈ క్రమాన నుభయ నానాదేశని ఆచంద్రార్కముగా నిస్తిమి। SII IV, 935 (శ 1191)

మగ్గము *maggamu* సాలెవాడు బట్టలనేయు సాధనము ప్రతి మగ్గముపై సాలెవాండ్రు దేవునికిచ్చు వస్తురూపకమగు దంత్తాంశమును శాసనము తెలుపుచున్నది *A loom The contribution of the weavers for the oblation of the deity for each loom is indicated* ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులుకు పుణ్యముగాను కొవ్వరపు వరదనాథునికిన్ని శ్రీరామ లక్ష్మణులకున్ను భోగానను ఆ సాలెవారు పంటను మగ్గానను అడ్డెడు తెఖ్ఖను ధారవోసి భోగానకు ఇస్తిమి SII X, 533 (శ 1245)

మట్టుపడు: *maṭṭupadu* కుదురుపడు, *To fit or suit*
తలంపు సదర్థభావనం దగ్గత సూక్తులం గూడ వన్నెనలు
గొఁఱుసుకొనంగ్గ ప్రావడ్లు గోరిన శంగిక వచ్చిముట్టం గో
మలగతి దేసిమార్గములు మట్టుపడం గ్గటనంబు లొప్ప నా
ద్యుల క్రియం జెప్పనేర్చె నృపదూర్జటి భీమయపండ్డ డిమ్మహిని
SII VI, 103 (శ 1067)

మట్లు *matlu* మఱ్తులు చూ మఱ్తులు, *See martulu* తిరువెంగళ మహాదేవరకు పంగులూరు హావిబలి అచ్చనలకు సూర్యగ్రహణ నిమిత్తమునం ప ౧౦ మట్లు భూమి దారాపూర్వకము చేసి ఇచ్చితిమి NI Ongole, 50 (శ 1076)

మఠము *maṭhamu* సన్యాసులు నివసించు గృహము *A monastery, a building set apart for residence of Hindu religious mendicants* పరగంగ బెజవాడ గొమరస్వామికి భక్తుడై గుడియు నిరుపమతి నృపధాము డైత్తించ్చె నెగి దీచ్చె మఠంబు EI XV (శ 820)

మఠముతోంట *maṭhamutōmṭa* మఠమునకు చెందిన తోట *The garden, for the maintenance of the school or monastery* మఠముతోంట చేశేవారిద్దఱికి వృ ౨ SII X, 388

మఠముభిక్ష *mathamubhiksa* మఠమునకు దానముగా నిచ్చినది, సేవ *A gift to the monastery or school Service in the monastery or school* మఠము భిక్షానకు వృ ౪ SII X, 388

మఠముసత్రము *maṭhamusatramu* మఠమునకు చెందిన సత్రము *The feeding house attached to the monastery* (1) శ్రీ త్రిపురాంతక దేవరగుడి సమీపమునందు కట్టించిన మఠమునందు మఠసత్రము వంటలవాండ్లఱకు వృ ౧ మఠముతోట చేశేవారిద్దఱికి వృ ౨ మఠము బెట్టికొని రాత్రిపగలు కాచియుండెడివారు SII X, 388
(2) పాచకాద్వౌ ద్విజన్మానౌ చత్వారః పరిచారకాః।
తథైవ షట్సమాఖ్యాతా బ్రాహ్మణో మఠసత్రయోః।
చాతుర్వర్ణ్య సముద్భూతా జటిలాచోడదేశజాః।
SII, X, 395 (శ 1188),

మడంబము: *madambamu* రాజ్యవిభాగము *A geographical division* ఏకాదశగ్రామై స్మడంబం పరికీర్తితం — శ్రీకలింగాధిపరనంతవర్మా తోంటాపరే సమతేతాం కుటుంబిన సమాజ్ఞాపయత్యశేష పూర్వమేవాగ్రహారః ఖరపురిమడంబ సామాన్యాం కరప్రదః తేభ్య ఏవస్య ఇదానీం అస్మాభిః పుణ్యాయుర్యహసాం అభివృద్ధయే. ఖరపురి మడంబ వినిర్గతం పట్టనభోగ వినిర్గతం చ కృత్వా. EI, XXIV, 9

మడపలి *ma apali* వంటసాల *Kitchen* (1) ఇందులధాన్యమును ఈదేవర ఊరి ఆయముగాను నిత్యమున్ను ఆలుకుంచాలు మడపలి అరగింప గాను SII VI, 761 (శ 1282) (2) శ్రీనరసింహగిరి యందుల శ్రీవరహ దేవరకు ఔపుతుమండు బియ్యాముమున మడపలిసమారాధన సేసి సమర్పించవనూ SII. VI, 762 (3) ధర్మేశ్వరలింగానకున్ను । వేఇలింగాలకున్ను । న్నిత్య మడపలిభోగసిద్ధిగాను SII VI, 659

మడి . *madi* పొలము పొలములోని భాగము *A field or part of it* శ్రీమతు కామయబోయ్యండు రాజానుగ్రహము తోడ మోటుపల్లె మలమండ్లపెరుమాళ్లకు సమారాధనకు అమృతపడి శాత్రములకు చెదల వాడ స్థలమున కనుపఅతి కామసముద్రం క్రిందను తిరువడియారమునకు గాను నిచ్చిన వరిచేని మడులు ౨౦౦ మడులుండును ఆచంద్రార్కము రాముడుపడిశేషముగాను నడపంగలది NI Ongole, 54 (*undated*)

మడిపొలము *madipolamu* వరిచేను *Paddy field* పడదణ్డనయక పొన్నయ పెట్టిన యఖణ్డదీప మొకణ్డు దీనికి నూనియకు అనంతనియపంప్పన కొంబలుత పడుమటి మడిపొలములోన నిరువుట్టిం పొందుమునేల ఇచ్చె SII V, 1016. (శ 1056)

మడిసుంఖము *madisumkhamu* నౌకావరోహణ స్థలసుంకము, *Fees collected at the landing place or disembarkation of the ship* అనపోతారెడ్డి — మోటుపల్లి శాసనము — తక్కినసరుకులకును మడిసుంఖ ములు పూర్వమర్యాదక్రమానసె కొనువారము SII X, 556 (శ 1280)

మడుగు *madugu* హ్రదము కొలను *A pond, a lake* మాకు గుర్రాలమడ్గుగ్రామం అమరంకు యిచ్చిరి గన్కు NI Podili, 18. (శ 1291)

మణి *mani* రత్నము నవరత్నములు తొమ్మిది సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number nine* తర్కర్ణ మణింద భూమి గణితే రమ్యే శకాబ్దేషునః। SII IV, 1162 (శ 1196)

మణిబన్ధము *manibandhamu* ఆభరణవిశేషము కంకణము *A kind of ornament A bracelet*

సీ। సోమలదేవి గుణారామ జగదేకసుందరి మత్తేభగమన
దొల్లి భీమేశ్వరవల్లభునకు సితమణిబన్ధ మిచ్చె సన్మణియుతమున
SII IV, 1007 (శ 987)

మణిభండాలు *manibhamdālu* మౌక్తికము మొదలగు శ్రేష్ఠమగు వస్తువుల భండాలు *The wares or commodities of valuable things like pearls etc* ముత్యము రుద్రాక్షగాటు బూన మొదలగు మణిభండాలం దెల్లాను మాడవీసాము SII. VII, 734

మణియారవెల్లలు· *maniyāravellalu* వస్తువిశేషము *A kind of article* వీరనరసింహ్యాదేవనిదేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు మణియారవెల్లలు ౬. SII. IV, 975 (శ 1276)

మణ్డ. *manda* ప్రమిదె *A saucer for oil used as a lamp* వెణ్డి మణ్డతో నఖణ్డితద్యుతి దీప మమర నిచ్చె విమలకమలనేత్రి (సోమలదేవి శాసనము) SII IV, 1007. (శ 987)

మణ్డియ. *mandiya* ఒక భూపరిమాణ విశేషము మడికి సంస్కృతీకరణము కావచ్చును *A land measure, probably the sanskritised form of madi an extent of land* అర్దంకి రాష్ట్రే పరచూరు గతా దలాఖ్య స్రోతస్తటా ద్వితీయగామిని భూమిభాగే మణ్డియ పంచదశ పరిమితేత్ర సీమాచంద్రార్కచిహ్నితశిలాః పరితోనిఖాతాః॥ NI CP. 1. (శ 1812)

మత్స్యగద్యలు: *matsyagadyalu* మత్స్యముద్రగల గద్యలు లేక మత్స్యవంశపురాజులు ముద్రించిన నాణెములు *Coins stamped with the figure of fish or issued by the matsya chiefs* శ్రీనరసింహదేవరకు అఖండదీపమునకు శ్రీభండారమున నొడ్కు మత్స్య గద్యలు పదియును SII VI, 1201 (శ 1141)

మదతికత్య *madatikatya* గుడిసాని *The temple dancing girl* వీరనరసింహదేవరాజులు మహాదేవి గంగాదేవి శ్రీనరసింహ్యానాథునికి నమర్పణ చేసిన గంగానరసింహభోగానకు మాణిక సుందరా ముగ్ధా సుందరా మదతికత్యలు SII VI, 1052 (శ 1278)

మద్దలెకాడు· *maddalekādu* మద్దెలవాయించువాఁడు *Drummer* శ్రీగోపీనాథదేవర రంగభోగాలవారి జీతరావులు మద్దెలకాంౘ్రు ౨ కి ఖ ౨ SII X, 422 (శ 1191)

మద్ది. *maddi* గ్రామ నామాంత్యపదము *A suffix to place names* శ్రీమద్బ్రాహ్మణోత్తములకు నిచ్చిన ఊర్లు కొండనాతవాడిలోం గుంటి మద్ది ఉప్పలపాడు SII X, 199 (శ 1104)

మద్యమాణిక్యం *madyamānikyam* మధ్యమాణిక్యము *Central ruby* చూడుడు "మంజాళు" *See "mamjālu"*

మద్యలకాంౘ్రు *madyalakāmdru* మద్దెల వాయించువారు *Drummers* వీరశ్రీనరసింహ్యాదేవ సంప్రదాయము సానులు ముప్పంౘ్రును మద్యలకాంౘ్రు ఆలువురును నట్టువ ఒకరుడు మొఖరి ఆవజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేలినాయకుంగా సంప్రదాయమునకు మాడల పొలిభోగము గొని ఆచంద్రార్కము గొల్వంగలారు ఈసంప్రదాయము నట్టువునికి జీతము ఏండాదికి నాలువుమాడలు ఎన్మిదిచిన్నాలును నిత్యనాలువుకుంచాలు కూడును తమలమొక్కండును నెలకు నాలువు అప్పాలును మొఖరికి జీతము మాడలు మూండును నిత్య రెండ్డుకుంచాలు అర్ధకూడును తమలమొకండును నెలకు అపాలు నాల్వును మద్యలకాంౘ్రు ఆలువురును ఆవుజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేలినాయకుంగా పదు్రకు పేరు ఒక్కణ్ణి నిత్యరెండుకుంచ్చాలు కూడును అర్ధతమలమును నెలకును అప్పాలు మూండును ఏండాది జీత కొల్చు నల్వయిరెండు పుట్లు SII. V, 1188 (శ 1172)

మద్యలిండు *madyalimdu* మర్దళిండు మద్దెలకాడు *Drummer* దేవభోగమునకు పాతిమోకరి అందువారు ౨ మద్యలిండు ౧ NI Rapur, 47 (శ 1188)

మధువర్గము *madhuvargamu* దేవుని కిచ్చు పాలు, తేనె, పెరుగు మొద లగు మధుద్రవ్యముల నైవేద్యము *An offering of honey, milk, and curd etc, to the deity* చందుపాప సమలుని కొడుకు సింహాద్రి భోగపరీక్ష హరదస సాహసమలుడు శ్రీనరసింహనాథునికి ఉపటి ధువ అవసరమందును మధువర్గము ఆరగింపను పెరుగుకలస ఒకటికి పాలను కిలారి వనమునను మోదలు ౨౦ పెటెను SII VI, 709 (శ 1888)

మధ్యరంగముకంభము *madhyaramgamukambhamu* రంగ మంటప మధ్యమునందలి స్తంభము *Pillar in the middle of the festive hall* (1) కొట్టికలపూండి నాగరాజు తిప్పనంగారు చేయించిన మధ్యరంగం కంభము SII IV, 694 (శ 1887) (2) కొండ్ల వీటి మూలస్థానము మైలారదేవర కోలవేమసాని పుణ్యముగాను మధ్యరంగము కంభము చేయించి ఎత్తించను SII. IV, 695 (శ 1887)

మధ్యరాత్రినివేద్యము *madhyarātrinivēdyamu* అర్ధరాత్రి చేయు నివేదనము *The midnight offering to the deity* శ్రీమతు భండారము గుండెనపెగ్గడ కొడుకు ప్రొలియపెగ్గడ తమకు ధమార్తముగా ఆచంద్రార్కము శ్రీకేశవదేవరకు మధ్యరాత్రి నివేద్యమునకు నాదిండ్ల పడ్మట దమకట్టించిన చెఱువు వెనుక నిచ్చిన వీరినేల మత్తురు ఒక్కటి SII VI, 687 (శ 1077)

మధ్యాహ్ననివేద్యము *madhyāhnanivēdyamu* మధ్యాహ్నసమయమున దేవునికి పెట్టునైవేద్యము *The midday offering or oblation to the deity* దేవరకు మధ్యాహ్ననివేద్యమునకు రెణ్డు గుంచ్చ ములు బియము ఆచంద్రార్కముం గొటారువునం భడివిడుచునట్లుగా SII. IV, 1133 (శ 1077)

మధ్యాహ్నపుఅవసరాలు *madyāhnapuavasarālu* మధ్యాహ్న సంధ్యాకాలమున దేవునికి చేయు కైంకర్యములు *The services performed to the deity at noon* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులు రాజ్యము సేయుచుండగాను శ్రీమతుమహాప్రధాని వేపేటికామయ్యంగారు శ్రీమల్లికార్జునదేవర మధ్యాహ్న అవసరాలకు రేగడు ఖ ౧౦ న్ని ఇస్తిమి। మధ్యాహ్న అవసరాలకు అమృతపడి SII X, 503 (శ 1284)

మధ్యాహ్నసంధ్య *madhyāhnasamdhya* మధ్యాహ్నసంధ్యాకాలము సూర్యోదయాది పండ్రెండు మొదలు పదునెనిమిదిఘడియల మధ్యకాలము *Midday Twelve to eighteen ghatikas from sunrise* ఆది వినాయకదేవరకు మధ్యాహ్నసంధ్య నారగింప్పంగల కుడుములు SII. IV, 1099 (శ 1088)

మధ్యాహ్నసంధ్యఅంగరంగభోగాలు *madhyāhnasamdhya-amgaramgabhōgālu* మధ్యాహ్నకాలమునందు దేవునికి చేయు అంగ రంగభోగములు *The various enjoyments performed to the deity during midday worship* శ్రీమతు గణపతిదేవమహారాజులు శ్రీపర్వతపూర్వద్వార శ్రీత్రిపురాంతకదేవర మధ్యాహ్నసంధ్య అంగ రంగభోగాలకు కంమనాంటిలోని గుండేటి ఉత్తరపుదిక్కున పాడు అనేటి యూరూను పూంగినాంటిలోని ముశిక అతి రేదుమడువల్లి అనెడి యూరూను ...సకలాయసహితముగా నిచ్చిరి SII X, 371 (శ 1182)

మనవర్తి(క)ము *manavartikamu* జీవనభృతి *Maintenance allowance* విస్వా(శ్వ)గోత్రోత్పన్నః పరయమః । తస్యపుత్రః మూవయః । తస్య భార్యా కంచపా । తయోజ్జాతాయ పరయమాయ మూదర మనవర్తికం ప్రదత్తమ్ । అనేన మహాశకాలయే వల్లేమో జాయ స్వర్ణ్ణలోహకారీ చ మనవర్తికాస్మిన్ గ్రామే ప్రదత్తా మూడవ వజ్రహస్తుడు – (శ 982) భారతి అక్షయ వైశాఖము

మనవితికాఱు. *manavitikaṟu* మనవి=విన్నపము, ఇతికాఱు=ఇడు వారు మనవి చేసుకొనువారు విన్నపము చేయువారు *Persons who make respectful representation* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరకొలని మణ్డలిక కేశవదేవరాజుల బంట్లు దాయపువారునువారి అందుల మనవితి కాఱున్ను SII V, 176 (శ 1119)

మనోభవతిథి *manōbhavatithi* మన్మథతిథి త్రయోదశి మన్మథుఁడు త్రయోదశితిథికి అధిదేవత *Cupid is the astrological lord of the thirteenth lunar day* శాకాబ్దే యుగనేత్ర గణితే సౌ ఫాల్గునే బహులే పాతంగస్య దినే మనోభవతిథౌ SII IV, 1060

మనోహరలడ్లు *manōharaladlu* భక్ష్యవిశేషము *An edible* శ్రీనరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను మాపటి ధూపావసరమందు మనోహర లడ్లు ౮ ఆరగింపను SII VI, 923 (శ 1300)

మన్నన *mannana* పరిహారము *Exemption from revenue, remission of fees* అరి అప్పనము పుల్లరి మన్నన SII X, 427 (శ 1192)

మన్నియతీఱు *manniyatīṟu* మాన్యములపై విధింపబడిన పన్ను *The tax or fee levied on manya lands* వేంగి బికిరాజు దుత్తిక మన్నియతీఱు సోమీశ్వరమహాదేవరకు అఖణ్డవర్తిదివియకు నాచంద్రార్కము నిచ్చితిమి SII X, 10 (శ 1000) (తూర్పుచాళుక్యులు)

మన్నియతీఱుపయిండ్లి *manniyatīṟupayimdli* మన్నియతీఱు పసిండి మాన్యముపై విధింపబడిన రొక్కరూపక మైన పన్ను *The tax levied in coin on manya lands* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కొలనియ కెత్తు గణ్డను దుత్తిక వాసుకిరవి సోమీశ్వర మహాదేవరకు నిలిపిన అఖణ్డ వర్తిదీపమునకు నిందుల మన్నియతీఱుపయిండ్లి యాచంద్రార్కము నిచ్చి తిమి SII X, 83 (శ 1047)

మన్నీడు : *mannīdu* (మన్ను+ఈడు) బ మన్నీలు సామంతుఁడు మండలాధిపతులు *A feudal subordinate, The lord of a small tract*

గంరావథంబున గంభీర మైనటి, చావళ్లు గట్టించె సాన్వతముగ
గీ॥ అనుచు వల్లీలు మన్నీలు అభినుతింప - SII. X, 780

మన్నెకావలి *manekāvali* దేశమునందు శాంతిభద్రతలు నెలకొల్పు నియోగము దాని వ్యయాదులకు కొన్నిభూములు, గ్రామములవల్ల వచ్చు ఆదాయము ప్రత్యేకించుట *The duty of preserving the public peace entrusted to the zamindars, revenue of certain lands set apart for the maintenance of a police and expenses for preserving public peace (W)* మండ్రపాటి కుమార రామభద్రరాజుగారు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన భూదానధర్మశాసనపత్రికె క్రమ మెట్లన్నను మాకు మన్నెకావలి సరిదేశముఖ మీరాసీల్కుంన్ను యిజారాకుంన్ను నడుస్తూ వున్న చీమకుర్తి సముతులో కొప్పోలు పొలానీ మీకు కయిలుపాటునకు ౨ రెండ్డు కుచ్చళ్లపొలిం సర్వమాన్యం NI Ongole, 102 (శ 1648)

మన్మథ *manmadha* మన్మథనామ సంవత్సరము *The twenty ninth cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తిశకవర్షంబులు ౧౦౫౭గు నేంటి మన్మథ సంవత్సర మార్గశిర బ ౨ బుధవారానను SII X, 283 (శ 1157)

మన్మథతిథి *manmadhatithi* త్రయోదశి మన్మథుడు త్రయోదశితిథి కధినాథుడు *Cupid is the astrological lord of the thirteenth lunar day*

శాకాబ్దేంబర నంద ఖేందు గణితే సోయం మసౌమ్యాయనే
రోహిణ్యాం సితపక్ష మన్మథతిథౌ పుణ్యార్థీః
దాక్షారామనివాసినే భగవతే భీమేశ్వరాయాదిశత్
దీపం దీప మఖండ ముజ్వలశిఖం కర్పూర వర్త్యాయుతం।

SII IV, 1203 (శ 1090)

మన్మఱాలు *manmaṟālu* మనుమరాలు *Grand-daughter* (1) మధుకేశ్వరదేవరకుం గూతాండినాయకుని పెండ్లము అమ్మాణ్డి కూంతురు సూరమ మన్మఱాలు గవురమ SII V, 1091 (శ 1045) (2) వంప్పాదిపిరనాయకు మన్మఱాలు కాపాసాని SII V, 89 (శ 1105)

మన్యసుల్తాను *manyasultānu* మన్నెరాజు సామంతప్రభువు *A feudatory chief* శ్రీమహారాజాధిరాజా। విజయరామగజపతిమహారాజు మన్యసుల్తాన్ SII V, 1286

మన్వాదిపుణ్యకాలము *manvādipunyakālamu* వైవస్వతమన్వాది పుణ్యకాలము రథసప్తమి మాఘశుద్ధ సప్తమి చతుర్దశ మన్వంతరము లలో స్వాయంభువ మన్వంతరము మొదలుకొని యేడవమన్వంతర మగు వైవస్వతమన్వంతరము జరుగుచున్నది వైవస్వత మన్వంతరము మాఘ శుద్ధ సప్తమి ప్రారంభము *The seventh day of the bright half of the lunar month Magha* శ్రీ కృష్ణదేవరాయల తిరుపతిశాసనము శ్రీవీరకృష్ణదేవరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి దినం ౧ కి ఆరగించ్చే అమృతపడి నైవేద్యం పళ్యాలు ౧౦ అక్కాలపాయసం మండ్డలు ౨ అప్పవకు ౨ న్ను సోపస్కరసహితంగాను ప్రతిదివసమున్ను దేవుండు ఆరగించేటట్టుగాను కట్టడ చేసి తథాతిథి మన్వాదిపుణ్యకాలమందు ధారాపూర్వకంగాను సమర్పించిన పొత్తపినాంటిసీమలోని తాళ్లపాక గ్రామం SII IV, 282 (శ 1436)

మయూరవాహనము *mayūravāhanamu* నెమలివాహనము *Peacock-vehicle* కనకమోహన మయూరవాహనాసక్త కాళహస్తిగ్రామ నిలగకుండు। TTDES VI, part I, 25 (శ 1530)

మరహంమతు: *marahammatu* (ఉ మరమ్మత్ హి మరమ్మత్) చెర్వుకు మరహంమతు చేయించక యీచెర్వులకు అచ్చెర్ల చేశినాడు తిర్తులు అయిరా మశీదులో వందిని కోశినట్టు SII X, 765. (స 1600)

మ రా *ma rā* మహారాజశ్రీకి సంక్షిప్తరూపము *An abbreviated from for M R Ry* సామి నైవేద్యదీపారాధనలకు మ రా కొండ మరుసయ్యవారు ఉదయగిరిం పాలించ్చిన రాపూరిశీమలో నిజయనిడి లో మానపొలము NI Rapur, 46

మఱ్రిమాను *marrimānu* మఱ్రిచెట్టు *Banyan tree* తూర్పునకు సోంపల్లెవాగు పడమటి వొడ్డున మఱ్రిమాను ఆశాశనాకు నెమలిదిన్నె చినవుప్పరపల్లె కూడలిన మఱ్రిమాను NI CP 8. (శ 1578)

మర్యాద *maryāda* సరిహద్దు *Boundary* స్వస్తి శ్రీమతు విక్రమాదిత్య సత్యాశ్రయ శ్రీపృథివీవల్లభ మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర భటారకు పృథివిరాజ్యంబు ప్రథమసంవత్సరంబు ప్రవర్తిల్ల శ్రీ పోర్ముఖరాముల్ వానరాజుల పాలపెన్నమర్యాద పలుచు EI XXX, 4

మర్యాద : *maryāda* వ్యవహారానుకార్యములగు సుంకములు *Customary dues* పిప్పలి మిరియాలు గంధము కరాంభువు జాజికాయ జాజిపత్రి సీసము తగరము రాగి వీని గోనె ౧ కి దమ్మాలు ఆరు। కోకలమల గకు చవెల। ఈమర్యాదను పెక్కంంద్ర చాత మూలవీసాలు ఇప్పించి శ్రీమన్మహాప్రధాన సాళువతిమ్మర్సయ్యగారికిన్ని వారిదేవులు లక్ష్మమ్మగారికిన్ని పుణ్యముగాను నాదిండ్లగోపర్సయ్యంగారు సమర్పించను EI VI, 23.

మఱంది *maṟamdi* బావమఱది *brother in-law* శ్రీమల్లికార్జున మహాదేవరకు మందడి నామినాయకుండును వీరి తమ్ములును వీరి మఱందులునుం గొడుకులును అల్లురును SII X, 164 (శ 1090)

మఱియు *maṟiyu* పునరర్థకము ఇంకను *In addition* (1) ఈ చోడెరాజు తమతల్లి బాదమదేవులకు ధర్మార్థముగా మూలస్థానమహాదేవలకు మఱియు నొక దీపంబున కిచ్చిన గొఱు ౨౫ SII IV, 633 (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర చోడెరాజు మఱియున్నయేంటి యుత్తరాయణ సంక్రాంతి నాదిండ్లన జన్నెకిచ్చిన ఖ ౨ న ౧౦ తిక్కనభట్ల ఖ ౨ కొమ్మనపడంగవి ఖ ౨ SII IV, 669

మఱుమన్ను *maṟumanna* బీడు *Uncultivated land* *Waste land* స్వర్గాల్ప్రాప్య్ మఱుమన్నమ్ సర్వజాతకమ్ సతోట్టం సజీర వుమ్ సపానీయమ్ EI XXVIII, 62 (578 A D)

మఱ్ఱువు: *mrttuvu* భూమానవిశేషము, నివర్తనము *A certain land measure of* [illegible] *generally used as an*

equivalant to nivartana (1) కొట్టంబున పాఱకు కుండికాళ్లక ఇచ్చిన పన్నస ఇరవదియాదినాళ్లు మఱుతుళ్లునేల EI.XXVII-42-B (500-600 A D) (2) ఈగ్రామమందు ఎఱ్ఱపెగ్గడంగారి ప్రిత్తి పెలినొలము ఇరువుట్టి ౧౨ నీరునేలఅఱకట్టను మఱుతు ఒకటి ౧ SII X,73 (శ 1087) (3) శ్రీ నన్నిచోడమహారాజులు ఇద్దముసేను మఱ్ఱువుగాను డబ్బయి చేమఱ్ఱులును నిచ్చితిమి SII VI, 645. (శ 1081)

మఱ్ఱూళ్లు: marrūllu తెలికవేవురు జాతిభేదము One of the thousand sects of the oilmongers చూ అడ్డనూళ్లు See addanūllu

మలంగు· malamgu తిరుగు మరలు To turn దక్షిణముఖమై పోయి మలంగి యెడ్రప్పి మోచి పడుమర ముఖమై సాగిన పోతుగట్టు మలంగి పెద్దవ్రప్పిమోచెను కాపయనాయకుని పోలవరము శాసనము (శ 1267)

మలక. malaka తురక, తురుష్కుడు అనుచుం గొనియాడుదురు నింన్ను నఖిలనళిల। మలుక మహాబాబు వరపుత్ర కలితఘాత్ర। దానగుణశీల నిమ్మఙ్కలథమ్మఙ్కలోల। మహితగుణసాంద్ర యీశెదిమలక చంద్ర శా ప మం 75 (శ 1389)

మలగ malaga రెండెడ్లబండి A double bullock cart పిప్పలి మిరియాలు గంధము కరాంబువు జాజికాయ జాజిపత్రి సీసము తగరము రాగి వీని గోనె ౧ కి దమ్మాలు ఆరు। కోకల మలగకు చవెల। EI VI, 23

మలపించు. malapimcu మలిపించు నిర్మించు, To construct

సీ॥ శ్రీకుబేరాన్వయశఖరుం డనఘుండు
వానయసెట్టికి వనజపత్ర
నేత్రి దండ్యమకు సుపుత్రుండు గొనసయ
సెట్టి గొట్టియదొనం తెలువు గుడియుం
గట్టించి పరివారగణసహితముగ సో
మేశ్వరదేవర సాశ్వతముగ
నిలిపి తటాకంబు మలపించి శా ప మం 88 (శ 1078)·

మలమూత్రాదులు: malamūtrādulu మలము, మూత్రము మొదలగునవి ఇవి పంద్రెండు వస, శుక్లము, రక్తము, మజ్జము, మూత్రము, విష్ఠ, పింజూషము, నఖము, శ్లేష్మము, అశ్రువు, దూషిక, స్వేదము Feces, all impure secretions of the body దేవరత్తి గొనిరేనిం దన మలమూత్రాదులు దాన భక్షించినవాండు HAS. 13-49 (శ 1188)

మల్లనందిమాడ: mallanamdimāda మాడవిశేషము A kind of coin శ్రీ నరసింహదేవరకు నిత్య ఒక్క నైవేద్యము తెక్క చెల్లుటకు శ్రీభండారమున ఒడ్డు మల్లనందిమాడ లేను SII VI, 1180 (శ 1188)

మల్లమాడ: mallamāda మాడవిశేషము A kind of coin గంగా మహాదేవి భండార మందు తెలికట్టు పదినాలున్నర ౧౪॥ నిభంధాలకు ఈనిబంధ ౧ కి మల్లమాడలు ౬ ట్టి లెక్కగా మల్లమాడలు ౮౭ ఒడికి జెట్టిన థమ్మఙ్కవులు SII VI, 932 (శ 1272).

మల్లలు. mallalu మల్లనిష్కములు మల్లమాడలు A kind of coin (1) వాసుదేవపడిరాయలు తన ధమ్మఙ్కవుగా శ్రీనరసింహ్యానాథదేవరకు ఎల్లప్పుడున్ను గొడవువట్టు నిబంధ్ధాలు రెండికి మల్లలు ముఖయిరెండుచిన్నలు శ్రీ నరసింహనాథదేవర శ్రీభండార నొడికి ఈగొడవుపట్టి నిబంధాలు రెండును ఆచంద్రార్కంగాను కుడువం గలాండుగా "శ్రీనృసింహస్య కోశే। భద్రం తద్వాసుదేవ ప్రతినృపతి రదాత్ స్వస్య ధమ్మాఙ్కభి వృద్ధ్యై మల్లద్వ్యాత్రింశచిహ్నా న్యపి సతత ధృతేశ్చి త్తన స్యాపి భక్త్యై॥"SII VI, 936 (శ 1202) (2) ఈ భద్రమయ్యంగారికిన్ని వరదయంగారికి దివ్యకోల రెండు పట్టను ఈచ్చి భండరమునకు తెలికట్టు మల్లమాడలు ముప్పయాఱు ౩౬ పెట్టి "భండారే మల్లనిష్కాన్నృతు గుణగణికా నప్యర్యిత్వా" SII VI, 933 (శ 1271)

మల్లు· mallu పురుషవాచక అంత్యనామము Suffix to the masculine names నగరేశ్వరదేవ దివ్యశ్రీపాదపద్మారాధకుండును పెనుంగొండ పురవరాధీశ్వరుండున్ను పెనుకొలగోత్రపవిత్రుండును వైశ్యకులోత్తముండు నైన కొండమల్లు SII IV, 940 (శ 1310)

మళియలు maliyalu పూలమాలలు Garlands of flowers శ్రీ కూమ్మఙ్కనాథదేవరు లక్ష్మీభూమిసహితముగా మాసం ప్రతి భరణినక్షత్రము బలిప్రదానపూర్వకము గ్రామప్రదక్షిణము చేంచేయుటకును అరగించ్చిడి నివేద్యములు మళియలాఱుపుష్పాలు మాన్యతో నైన దత్తములు SII V, 1275 (శ 1155)

మసనద. masanada (ప మస్నద్) సింహాసనము Thrown మసనద ఏలి కుడుపనమలిక వొడయులుంగారు హిందురాజుల గెలువ నవధరించ్చిన SII X, 745 (శ 1452)

మసీదు. masīdu (అ మస్జిద్) తురకల ప్రార్థనాలయము A mosque (F) బల్లులాఖానుడు మసీదుకు ఇచ్చిన మాన్యం SII. X, 779.

మసీదుమాన్యము masīdumānyamu మసీదున కిచ్చిన మాన్యము Land granted to a mosque శేజోఖానునివారి మసీదుమాన్యము SII X, 778

మస్కా. maskā మసకనేల, ఎఱ్ఱమన్ను కలసిన రేగడి, రెండుమూడు రకాల మన్ను కలసిన నేల Clayey soil mixed with red soil A soil of mixed variety ఎఱ్ఱయ్యవగడవారి నాయంకఱ మందు నాగిరడ్డి బొల్లయరడ్డివారి యధికారాన మేకచెఱ్వు మూలస్థానము శ్రీ స్వయంభూదేవరకు రంగభోగానకు రాచపొలము ఊరి చతుస్సీమాన రేగడూ వెల్లడూ మస్కాను చాలువారి వారినంతవట్నుకూను పుట్టికి చిన్నముతెక్కాను ధారవోస్తిమి శె శా శా శా 50 (శ 1288)

మహజ్జరు. mahajjaru, (ప మహ్జర్ హిం మహజర్) దరఖాస్తు A general petition, affidavit కూచిఙ్కపాలెం యెడ్లపల్లి కింద జమచేశి మహజ్జరు చేశి హుజూరుకు పంపిన తర్వతను యేల్నివారు సిత్తగించి SII X, 767 (శ 1602)

మహతాజు *mahatāju* (వ మహ్తాబ్) చంద్రుడు *Moon* వరిమి తనఖా మహతాజు కిల్లెమజుకూరువారు గరకసా శిజారు చేస్తుఉండ్డంగాను SII X, 759 (శ 1685)

మహత్తరులు *mahattarulu* పెద్దలు విషయ మహత్తరు లనగా విష యమునందలి పెద్దలు *The elders of the visaya* విష్ణుకుండి మాధవ వర్మశాసనము—
అప్యసౌ మహీతల నృపతి భాస్కరః పరమబ్రహ్మణ్యో
మాతాపితృపాదానుధ్యాతః జనాశ్రయ మహారాజః
గుడ్డవాదివిషయే విషయమహత్తరానధికార
పురుషాం శ్చ ఇమ మిత్థ మాజ్ఞాపయతి
భారతి-ప్రమోదూత భద్రపదము

మహమందు *mahamamdu* (వ మహమ్మద్ హిం మహమద్) మహమందుపాహ సులుతాని నిజహితుం డైన మసనదవలి కుతుపనమల్క- ఒడయలుంగారు SII X, 743 (శ 1462)

మహసూలు *mahasūlu* (వ మహ్సూల్ హిం మహసూల్) పంట పన్ను *Tax on produce of land* ఆవరిమివారి మాట రద్దు ఆయను శామీ మహసూలు మీరు మామీను తేసుకొని సంగ్ర శాసనాలు కానరాని జాగాలను వేయించేది SII X, 759 (శ 1685)

మహాఅముదు *mahāamudu* పర్వకాలమునందలి మహానైవేద్యము *An oblation of food to the deity on a great auspicious occasion* శ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజులు రాజనారాయణపురమున రాజనారాయన విన్నగరాణువారికి నిబన్ధసేసిన పడి అమావాస్య మహా అముదునకు ముమ్మడిబీమ తూమునం గొల్వుతూములు SII V, 66

మహాఉపహారము *māhaupahāramu* దేవునికిచ్చు మహానైవేద్యము *A great offering or oblation to the deity* స్వస్తి శ్రీమతు అన వోతయరెడ్డింగారి ఆనతిని అడపవేమనంగారు గౌరీపరమేశ్వరికి నేతి నూనెను అభిషేకమున్ను మహాఉపహారమున్ను ఖ ౩౦ పుట్లు బియ్యాన్ని పను విఘ్నేశ్వరునకు యంత్రాలును (త్రిపురాంతకము) SII X, 555. (శ 1278)

మహాకాయస్థుడు. *mahākāyasthudu* గొప్ప వ్రాయసకాడు ఒక పదవి *A great scribe or writer* మహాకాయస్థ సన్ధివిగ్రహి మావు రయస్య సూనునా దామోదరేణ లిఖతమ్। మహాయకశాలి మంకమోజున్య సూనునా వల్లెమోజేన ఉత్కీర్ణితమే। —మూడవ వజ్రహస్తుని బొడ్డపాడు తామ్రశాసనము (శ 982) భారతి-అక్షయ సం।-వైశాఖము

మహాకార్తికపర్వము *mahākārtikaparvamu* కార్తిక శుద్ధ పూర్ణిమ *The full moon day in the month of karthika* శ్రీమ న్మహామండలేశ్వర పేఱువ మనుమిలిదేవరాజులు ప్రభవ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ నాటి మహాకార్తికపర్వణనిమిత్తమున శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు అఖండదీపాని కిచ్చిన మోదాలు ౨౫ SII X, 417 (శ 1189)

మహాకార్తికపుణ్యకాలము *mahākārtik pu yakālamu* కృత్తికా నక్షత్రమందు గురుడు కలసిన పౌర్ణిమ *The full moon with moon and jupiter in the asterism kritthika* శ్రీమతు వేమరడ్డింగారు మన్వాది మహాకార్తికా పుణ్యకాలమునందు అమరేశ్వర శ్రీమన్మహా దేవరకు తమ తమ్ముండు మల్లయరెడ్డింగారికి అక్షయపుణ్యముగాను గుడిమీంది పవన్నకలిశాలు ఐదున్ను పహిండిపట్టమున్ను కల్పాంతర స్థాయిగాను సమర్పణ చేసి SII V, 243 (శ 1267)

మహాక్షశాలి. *mahāksaśāli* గొప్ప అకసాలి శాసనములను చెక్కు విశ్వ కర్మకులజుడు *A great engraver belonging to the artisan caste* మహాకాయస్థ సన్ధివిగ్రహి మావురయ సూనునా దామోదరేణ లిఖతం॥ మహాకసాలి(శాలి) వల్లెమోజే నోత్కీర్ణం॥—అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనములు భారతి-క్రోధన సం॥ శ్రావణము (శ 1003)

మహాఖేటకక్రీడ *mahākhētakakrīda* తిరువేట *The sport of a great hunt* అద్వైతస్యాకార్షీత్ ప్రతిమకరసంక్రాంతిదివసం మహా ఖేటకక్రీడాశ్రమవిధుతయే మంటప మహా "జయసేనాని కుమారస్వామి దేవాలయమునకు మంటపనిర్మాణము" —జయసేనాని చేబ్రోలుశాసనము EI V, 17 (శ 1185)

మహాగ్రహారము *mahāgrahāramu* గొప్ప అగ్రహారము *A big brahmin village*
అనేక గోచర్మమహాగ్రహార దాతా సుధీరల్లయవేమభూపః।
పట్కాలసంపూజితపార్వతీశో హేమాద్రిదానాని సదా కరోతి॥
SII IV, 1382

మహాగ్రామము *mahāgrāmamu* పెద్దగ్రామము *A great village* (1) ఊరిగెనామ విఖ్యాత మహాగ్రామస్య దక్షిణదిగ్భాగస్థితో గ్రామః ఔల్మాగ మితి నామ్నా విశ్రుతః॥—అరికేసరి కొల్లిపఱ శాసనము భారతి ప్రమోదూత-శ్రావణము (2) వంగిపఱ్ఱు నామ మహాగ్రామ వాస్తవ్యో గౌతమాన్వయః శ్యాక్కియ క్రమకోనామ్నా తురాపాడ్వికవో జని। EI. V, 16 (రెండవ చాళుక్యభీముడు)

మహాచీని *mahācīni* మహాచీనాదేశమునకు సంబంధించినది (చూ చీని) *Relating to the Greater China* శ్రీ త్రిపురాంతక మహా దేవాయ చీని మహాచీని హంసమాలాలంకృత సితక్షౌమ రక్తక్షౌమ దివ్యసిచయ నిచయ సమర్పణాయ SII X, 465 (శ 1212)

మహాజనము *mahājanamu* బ్రాహ్మణవర్గము గ్రామములోని పెద్దలు. (1) *An assembly of the principal inhabitants of a village, Brahmins collectively specially when head of villages and cultivators (W)* (2) *The collective body of the Brahmins of the village* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర చోడరాజు శకవర్ష ముల్ ౧౦౫౪ గు నేంటి యుత్తరాయణ సంక్రాంతి యందు మహాజనము నకు నాదిండ్ల నిచ్చిన వ్రిత్తులు పెన్నెభట్ల ఖ ౨ కొమ్మనభట్ల ఖ ౧ బొల్లె భట్ల ఖ ౨ మల్లెభట్ల ఖ ౨ త్రిలోచనభట్ల ఖ ౩ కామనభట్ల ఖ ౩ SII IV, 667 (శ 1054) (3) కావూరి త్రికోటి నఖండవర్తిదీవం బున కిచ్చిన గొఱియలు ౫౫ వీనిం గావూరి మహాజనముసు సాను లొప్పం గొమ్మబోయ కొడుకు ముదుపె సేకొని నిత్యమానెండు నెయిగా నాచం ద్రార్కంబుం బోయంగలవాండు SII IV, 918.

మహాదండవాసి. *mahādaṃḍavāsi* మహాదండవాసి (సం దండపాశక) గ్రామతలవారి *A village watchman, a police man* శ్రీమదనంతవమ్మదేవర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబు ౬౮ గ్రాహి ఉత్తరాయణసంక్రాంతి నిమిత్తమున శ్రీపూన్నకోటి కూమ్మస్వామి దేవరకు మహాదణ్డవాసి బయ్యనసాయకుని SII V, 1281 (శ 1064)

మహాదేవర *mahādēvara* మహాదేవుడు ఈశ్వరుడు శివుడు *The God Siva* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మన్నమండయ నాదిండ్ల శ్రీ మూలస్థానమహాదేవరకు రెండు దీపములకు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితి SII IV, 665 (శ 1065)

మహాద్వాదశి *mahādvādaśi* కార్తిక శుద్ధ ద్వాదశి ప్రబోధోత్సవ లేక ఉత్థాన ఏకాదశి *The tewelth lunar day of the waxing moon of the month of karthika* స్వస్తిశ్రీ శకాబ్దాలు ౧౦౬౭ తులా సుద్ధ బ్రియస్పతివారము మహాద్వాదసి నిమిత్తమున నిడుంజెఱ్ఱున నీలీశ్వర దేవరకు ప్రితివిదేవి పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదీపము SII. X, 698 (శ 1067)

మహాధర్మిష్ఠి *mahādharmiṣhi* ధార్మికశ్రేష్ఠుఁడు *A great benefactor, a great charitable person* శ్రీమన్మూర్తివడాలు కాటయకు రాజీవాడిసూరాంబ భూభామా సన్నిభనా జనించ్చె వినుతప్రాధాన్య దత్కాంత కుద్దాముశ్రీ జనిమించ్చె వెన్నమ మహాధర్మిష్ఠి SII IV, 806 (శ 1072)

మహానసగృహము *mahānasagṛhamu* దేవాలయమునకుఁ జెందిన వంటసాల *A temple kitchen* శ్రీమాండుకేశప్రభో రమ్యాన్నిమ్మితవా న్మహానసగృహం శ్రీమంచిరాజః కృతీ॥ NI Ongole, 78. (శ 1275)

మహానియోగపదవి *mahāniyōgapadavi* స్వామికార్యనిర్వహణ మహోద్యోగము *The office of a great minister of state*

తస్య శ్రీధరనాయకస్య వనితా సూరాంబికా సువ్రతా
దంపత్యో స్తనయ స్తయోః శుభకర స్సాహిత్యవిద్యాధరః।
కంటః శ్రీవెలనాంటి గొంకనృపతిం రాజేంద్రచోడాత్మజం
భక్త్యారాధ్య మహానియోగపదవీం ప్రాప్యస్థిరం వర్తతే॥

SII IV, 614 (శ 1060)

మహానైవేద్యారము *mahānaipanjāramu* భక్ష్యవిశేషము పణ్ణేరము *A great food offering* శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయనదేవరకు వసంతమహోత్సవ సంక్రాంతి అనంతవతుద—సి దీపావళి తిథి శ్రీజయ-తిదివ్యేతిము। ।పతుంబులలోను తిరి క మ్హాసైన్యారం నన కులు ఇచిన బియ్యం ఖ ౧। పెసలు న ౧ SII X, 560. (శ 1264)

మహాపాత్ర *mahāpātra* మంత్రి పాత్రులలో పెక్కువవాడు *A minister, a minister higher in rank than the patra* శ్రీ కూమ్మస్వామి దేవకు భారద్వాజగోత్ర్యలైన మహాపాత్ర కొన్యనాయనింగారి గండి సుపుత్రుండైన గోవిందదేవ మహాపాత్రునింగారు SII V,1167 (శ 1386)

మహాపాత్రాణి. *mahāpātrāṇi* మహాపాత్రుని భార్య *The wife of a mahāpātra* (చూ పులుమామిడికాయపేఱు) *See pulumāmiḍikāyapēṟu*

మహాప్రధాని *mahāpradhāni* ముఖ్యమంత్రి *The great minister or chief minister* రాజనారాయణ విష్ణుదేవరకు శ్రీమతు త్రిభువనమల్లదేవచక్రవర్తియ మహాప్రధాన సంధ్దివిగ్రహి దణ్డనాయక కామనయ్య పెట్టిన అఖండవర్తిదివియలు రెణ్డు SII V, 63 (శ 1019)

మహాబలాధికృతుడు *mahābalādhikṛtuḍu* మహాసేనాపతి *A great commander of forces* (మాఠరవంశ అనంతశక్తివర్మ శాసనము)—దూతా కుమారామాత్యో మహాబలాధికృత దండనేత్రి శివభోజక వసుదత్తా। EI XXVIII, 39

మహాబృహస్పతిపుణ్యకాలము *mahābṛhaspatipuṇyakālamu* గురుడు సింహరాశిలో ప్రవేశించు పర్వకాలము గోదావరీ పుష్కర పుణ్యకాలారంభము *The auspicious occasion on which the Jupiter enters the sign of Leo A feast held once every twelve years at the Godavari river when the Jupiter entirs Leo* చూ ఆనతిక్రమము *See ānatikramamu*

మహామండలిక *mahāmaṃḍalika* మహామండలికాధికారి సామంతమండలేశ్వరుఁడు *The lord of a mahamandala* (1) శ్రీమన్మహామండలిక కోనకంద్రవాడి సుబ్బయ తల్లి ముప్పమంగారు SII, IV, 722 (శ 1062) (2) శ్రీమన్మహామండలిక బొద్దన నారాయణదేవని ప్రధాని సోమనపెగ్గడ దత్తన బెజవాడ శ్రీమల్లేశ్వరమహాదేవరకు నఖండదీపమున కిచ్చిన నొాటియలు SII IV, 753 (శ 1077) (3) శ్రీమన్మహామండలిక గొంటూరిఒడయరాజుల సమస్తసేనాధిపతి యైన రాయనపెగ్గడ మలెశ్వర శ్రీమహాదేవరకు అఖండదీపమునకు ఇచ్చిన ఇనుపయెడ్లు ౩౩ SII IV, 712 (శ 1138)

మహామన్త్రాధిపతి *mahāmantrādhipati* ప్రధాని *The chief minister* చూడుడు ఉద్యోగము ధర్మవరములో మూడవ విజయాదిత్యుని నాటి శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రమాసము

మహామహత్తర *mahāmahattara* మహామహత్తకుడు గ్రామపరిపాలక సంఘాధ్యక్షుడు లేక వారిలో శ్రేష్ఠుడు *The head of the village council or cheif among village headmen* ఆజ్ఞా మహామహత్తర శివశమ్మా॥ —తూర్పుగంగ ఇంద్రవర్మ పుర్లి శాసనము EI XIV, 27

మహామాత్యుడు *mahāmātyuḍu* మంత్రిపుంగవుఁడు *A great minister* కాకతి బేతభూపాల కులక్రమాగతం, తదీయ రాజ్యభరనిరూపిత ఘన గాత్యపదవీ విరాజమాన శ్రీకాకతిబేతరసన సచివం వైజదండాధినాథ॥ EI XI, 5.

మహామాత్ర *mahāmātra* ఒక గొప్పకార్యనిర్వాహకోద్యోగి, మంత్రులలో పెద్దవాడు *A high executive officer, a senior minister* (1) తదస్మ త్రాజ్యే సర్వ్వానమహామాత్రాధ్యక్ష రాజపురుషాః సఞ్చరన్త శ్చైనం గ్రామం సర్వపరిహారైః పరిహర న్తు, పరిహారయన్తు చ యో హ్యస్మ చ్ఛాసనమతి లంఘయేత్స పాపః (పల్లవశాసనము) APGAS 6 (2) సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ విజయాదిత్య మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమభట్టారకః । వెలనాణ్డివిషయనివాసినో రాష్ట్రకూటప్రముఖాన్ కుటుంబిన స్సమస్తసామంతాంతఃపుర మహామాత్ర పురోహితామాత్యశ్రేష్ఠి సేనాపతి శ్రీకరణ ధర్మాధ్యక్ష ద్వాదశస్థానాధిపతో న్సమాహూ యేత్థ మాజ్ఞాపయతి EI XXIV, 38 (రెండవ అమ్మరాజు శాసనము)

మహారాజరాజశ్రీ *mahārājarājaśrī* రాజులకును, ఉన్నతోద్యోగులకును, పూజ్యవ్యక్తులకును ఉపయోగించు బిరుదనామము *An honorofic title applied in courtsey to every rajah or to any person of high rank or deemed holy* మ-రాజ-శ్రీవారు *m-rāja-śrī vāru* మహారాజశ్రీవారు బిరుదునామము *An honorofic title* శ్రీ నీలకంఠేశ్వరస్వామివారికి మహారాజరాజశ్రీ వెలుగోటి కుమారయాచమనాయ ువారు తుంబూరు పొలంలో ప్రతిపొధుం వి త్తనాల పట్టు ఖండ్రిగె నయి ఎవ్వంముఖకు తిరునాళ్ళయున్ను చేయించువారు NI Sulurpet, 18 (శ 1716) యిట్లు మ రాజ శ్రీవారు యిచ్చిన ధర్మశాసనం NI Rapur, 73 (*undated*)

మహారాజ్యభండారము *mahārājyabhaṇḍāramu* మహారాజు యొక్క భాండాగారాధిపతి *The King's treasurer* స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ్య రుద్రదేవమహారాజులు ప్రథివిరాజ్యము సేయుచుండంగాను ఆ మహారాజ్యభండారు కిరణము రామయంగారు HAS 19-58. (శ 1202)

మహారాయలు *mahārāyalu* (సం మహారాజః) మహారాజు చక్రవర్తి *Emperor* (1) శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు పృథివీసామ్రాజ్యం శేయుచుండ్డంగాను SII IV, 702 (శ 1440) (2) శ్రీమన్ మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరసదాసివదేవమహారాయలు విజయనగరమంద్ధు పృథివి సాంమ్రాజ్యమును చేయుచునుండంగాను శ్రీమన్ మహామండ్డలేశ్వర రామరాజు తిరుమలరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు SII IV, 698. (శ 1486)

మహారుద్రుడు *mahārudrudu* మహేశ్వరుడు పదునొకండవ సంఖ్య *A symbolic expression for number eleven* ధాత్రీ శక్కా మహారుద్ర గణితే శకవత్సరే। SII IV, 1110 (శ 1161)

మహావడ్డోలగము. *mahāvaḍḍōlagamu* పేరోలగము పెద్ద నిండు కొలువు. *A great assembly* శ్రీ మల్లికార్జునని శ్రీకార్యము నిమిత్తమయి శ్రీశైలానంమీంది క్షేత్రవాసి అసంఖ్యాతమహామహేశ్వరులం గణమరము శ్రీవీరభద్రదేవర ముఖమంటపమునను మహావడ్డోలగం బై యుండగాను చూడుడు 'ఆరాధ్యప్రెగ్గడలు' *See ārādhyapreggadalu*

మహావిహారము. *mahāvihāramu* బౌద్ధమఠము *A buddist monastery* చూడుడు 'పరమభట్టారిక' *See paramabhaṭṭārika'*

మహాశిరఃప్రధాని *mahāśiraḥpradhāni* అమాత్యశ్రేష్ఠుడు *The prince minister* శ్రీమన్మహాశిరఃప్రధాన సాళువతిమ్మరుసయ్యవారి రాజ్యభారధురంధురు లైన కొ [illegible] ఆపస్తంభ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయు లైన రెంట్టూరి చిట్టమరుసుంగారు SII IV, 702 (శ 1440)

మహాసన్ధివిగ్రహికుడు *mahāsandhivigrahikudu* విదేశరాజ్యాంగ మంత్రి శాసనములను వ్రాయు నధికారి *The minister for foreign affairs, who was also the writer of important documents* (1) మహాసన్ధివిగ్రహిక శ్రీజయసేనేన లిఖిత మిదం శాసనం .. APGAS 6 (2) మహాసన్ధివిగ్రహిక శ్రీజయసనాథరాజస్య జామాత్రా పుణ్యవల్లభేన లిఖిత మిదం శాసనం। APGAS-6 (3) శ్రీ చోడగంగ్గ దేవర మహాసన్ధివిగ్రహి సేనాపతి SII X, 716

మహాసామన్తాధిపతి *mahāsāmantādhipati* సామంతపుంగవుడు *A great feudatory* స్వస్తి సమధిగతపంచమహాశబ్ద మహాసామన్తాధిపతి మహాప్రచణ్డ దండనాయకం శ్రీమన్మహాప్రధానం దండనాయక నన న్తపాలం పెగ్గడ రేవనంమనాయకులు SII IV, 811

మహాసామన్తుడు *mahāsāmantudu* సామంతులలో గొప్పవాడు లేక అధికుడు *The great feudatory or tributory* ఇందుల బ్రహ్మదేవరకు నొంగ్గేలు మార్గ్గాముసు దేసెట్టి మహాసామన్త నంబయ కొడుకు మణ్డలిక గణ్డయ SII X, 6 (శ 965),

మహాసేనము *mahāsēnamu* మడపలి *The temple kitchen* శ్రీమను మహామణ్డలేశ్వర నంబయ యిచ్చిన గొఱియ ౩౦ । వీనిం చేకొని సంత్తానక్రమంబునం గాచి మహాసేనమున నిత్యమానెయ్యి నేయి వోయం గలవాణ్డు EI VI 21 (శ 1049)

మహాస్థానము *mahāsthānamu* మహా + స్థానము స్థాన మనఁగా పవిత్రక్షేత్రము (*sthāna = A holy place*) గొప్ప దివ్యస్థలము *A great holy place* శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర కాకతియ్య గణపతి దేవమహారాజులకు ధమ్మార్థ్థము వేల్పునూరి రామేశ్వర మహాస్థానమునకు SII X, 314 (శ 1169)

మహాస్థానాధిపతి *mahāsthānādhipati* దేవస్థానాధిపతి *The trustee or manager of the temple* శ్రీ బ్రహ్మేశ్వరదేవర మహాస్థానాధిపతు లైన పెదమల్లం మల్దేవరాజు ముఖ్య మైన రాజులచేతను HAS 13-46 (శ 1221)

మహాహారము *mahāhāramu* మహానైవేద్యము *An offering of all sorts of eatables to an idol in a temple* అనంతశాయి పరమేశపాయాత్ ఆశ్మా నమహైర్ళ్ళ మహాహారే నాస్యేవినం శ్రీమతు ఉండవెల్లి అనంతశయనదేవరకు శకవషంబులు ౧౧౮౬ విషు సంవత్సర SII X, 560 (శ 1264)

మహి *mahi* భూమి ఒకటి యను సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number one* శకసమములు మహిగుణ వృషధ్వజ సంఖ్యగం చైత్ర కృష్ణ ఏకాదశిథిం SII X, 249, (శ 1181)

మహిషాసురమర్ధని *mahisāsuramardani* మహిషాసురుని మర్ధించిన దుర్గాదేవి *The Goddess Durga who killed the asura who assumed the shape of a buffalo* సదానందస్వాములు వారు దేవతా ప్రతిష్ఠ విగ్రహాలు పార్వతి వీరభద్ర చన్న కేశ్వర మహిషాసురమర్ధని నందికేశ్వరున్ను చెసినవారు HAS 19-59

మహేంద్రము *mahemdramu* మహేంద్రపర్వతము తూర్పు కనుమల యందు మహానది మొదలు వ్యాపించిన పర్వతశ్రేణి భరతఖండమునందలి సప్తమహాపర్వతములలో నొకటి *One of the seven principal chains of mountains in India identified with Eastern ghats* ఈధర్మ్మనకు విఘ్నము సేసినవారు గయ విరజ మహేంద్రముల యందు వేయుసేనూఱు గవిలలను బ్రాహ్మణులనుం జంప్పిన పాపమునం బోదురు SII VI, 1200 (శ 1097)

మహోత్సవము *mahōtsavamu* దేవుని గొప్ప తిరునాళ్ళు *A great festival of the deity* మలాయరెడ్డింగారు చుండిపట్టణమందును శ్రీజనార్దనదేవరను ప్రతిష్ఠచేయించి గుడిన్ని మంటపమున్ను కట్టించి దెవర మహోత్సవాలకు పరివారముచేతను బంటుపడి దుగ్గాండ్లున్ను ధార వోయించి తమ నగరను మాన పత మహోత్సవాలకు పడ్లున్ను భోగ జీతాలున్ను పెట్టించి ఆచంద్రార్కస్థాయైన మహాదమర్గాం చేశి NI Kandukur, 18 (శ 1380)

మహోపహారము *mahōpahāramu* మహా+ఉపహారము (చూడుడు ఉపహారము) శ్రీ గంగశివః శిలాన్వయవిభుః ప్రఖ్యాత్య ఖడ్గం పయో రాశౌ కాకతపల్లికాం సమదిశత్ శ్రీకూర్మనాథ ప్రభో॥మహోపహారాయ చ రౌవ్యపాత్రం పానీయ్యపాత్రం రజతోప్యర్ఘపాత్రం। ద్వివట్టవస్త్రే సిత చామరే చ ధేనూశతార్ధంచ పురత్రిణేత్రః। SII. V, 1170. (శ 1457)

మా

మా *mā* మానికకు సంక్షిప్తాక్షరము *Abbreviation for mānika (a measure)* హనుమంతుని భోగానకు ది ౨ కి అప్పాలు ౨ కి దు ౧ వుప్పు మా ౨ SII VI, 699 (శ 1457)

మా॰ *mā* మాడకు హ్రస్వరూపము *An abbreviation for māda* శ్రీ కూర్మ్మదేవరకుం బెట్టిన అఖండా దీప ౧ ట్టికి గండమా ౫ వీరనిత్య పడిపుష్పాలు చాత ఆచంద్రార్క్కమం బైన గండ చి ౧౦౦ ను వీరనిత్య మడపలి రెండు కుంచాలు అచంద్రార్క్కమం బెల్లం బెట్టిన గండమడలు ౨ చి ౪ వీరమరము నాళికేరపుచెట్లు ౬ కి నీళ్ళుపోయ బెట్టిన చి ౬ దీపదణ్డ నకు బెటిన చి ౫ గా బెటిన మా ౯ చి ౫. SII. V, 1268 (శ 1184)

మాంగాణి. *māmgāni* వరిపొలము *Wet land irrigated for cultivation* శ్రీమతు వేమయరెడ్డింగారు వ్రాయించి యిచ్చిన భూదాన ధర్మ్మ శాసనము . గ్రామములు ఐదింట్టియందును వెలిపొలమున్ను చర్వుల క్రింద మాంగాణిలోనున్ను ఆకుతోంటలు చెరుకుతోంటల లోను భూమి చతుర్థాంశం సర్వమాన్యంగానున్ను EI XXI, 41-A

మాంటు. *māmtu* తడవ, తూరి *Time, occasion*

చ గరుమరణోచితం బయిన కోపమునం జమదగ్నిజుండు ము
న్నిరువదియొక్కమాంటు ధరణీశుల నెల్లనుం జంపి
శా వ మం-69 (శ 1300)

మాక్తా *māktā* (అ మక్త) శిస్తు ఒడంబడిక ఫలసాయము *Rent, produce* కాపులు యిచ్చిన వివరం తోట గొ ౨ కి సర్వం మాక్తా గ ౬ ఆరు యిచ్చినాము NI. Darsi, 15 (శ 464)

మాఖా *mākhā* మొఖాసా ముకాసాగ్రామము *A village which is granted either free (as a reward) or on a light rent* మీకున్ను మాకు హాజీకొతి సులతాను అబ్దుల్లాహాదుశాహింగారు మాఖా సాయించిన కందుకూరిలో మాగ్రిత్తి చెరువుల క్రింద్ద పండించిన వడ్లకు నక లాయం NI Kandukur, 44 (శ 1578)

మాగలి. *māgali* మాగణి వరిపొలము *Wet land irrigated fo cultivation* మట్టివాడి చెఱువు వెనుక మాగలి నడితరం వరిచేను పట్టిని నూఱు NI Atmakur, 45.

మాఘమాసము *māghamāsamu* పదునొకండవ చాంద్రమానమాసము *The eleventh lunar month* రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము — ఆపస్తంభసూత్రాయ కండేఱు బోయ బ్రాహ్మణాయ ఆతుకూరు వాస్త వ్యాయ మాఘమాసే సోమగ్రహణకాలే EI XXXI-12 (700 *A D*)

మాఘాంత్తదర్శనోత్సవము॰ *māghamttadarśanōtsavamu* క్రొత్త అమావాస్య మాఘబహుళ అమావాస్య *The new moon dav of the month of magha The penultimate new moon day of a lunar year* శ్రీమేశస్య జగద్గురో రథినవం మాఘాంత్త దర్శోత్సవం సానందం విరచయ్య సోదరతయా స్వస్యాగ్రజయా అపి SII IV, 1162

మాఘాంతదర్శోత్సవము *maghāmtadarśōtsavamu* మాఘ + అంత+దర్శ+ఉత్సవము దర్శ = అమావాస్య మాఘమాన బహుళ ఆమావాస్య దినమునఁ జేయు ఉత్సవము *The festival that is celebrated on the new moonday of the month of magha* నిమ్మార్గయారామరేఖాం వివిధతరులతాం చ యై స్వప్రగోదాతీరం సవ్వర్గం శిలాభిప్తత కనకదలైర్భిర్గమనాథాలయాగ్రం। దత్వా సౌభాను నామ్నా పురమపి మకరాద్యాగ్రహారేషు సద్యః సంక్రాంతౌ పౌరవిట్యంతవనిధి రచనాం క్రొత్తమావాస్యయాత్రాం।శ్రీమేశస్య జగద్గురో రథినవం మాఘాంత్త దర్శోత్సవం సానందం విరచయ్య సోదరతయా స్వస్యాగ్రజయా అపి। SII IV, 1162 (శ 1198)

మాజేటిడేరావిమానము: *majētiderāvimānamu* ఎఱ్ఱనిపట్టుచందువా *A canopy made of red silk cloth* (శ్రీ)(శ్రీ)(శ్రీ) పట్టుచంద్వుసహిత

ముగా చద్వలు ౭ మంజితెర ౧ శ్రీహస్తము ౭ ౧ పట్టుగ్రడు ౭ ౧ చోనాం పడ్డి పళ ౭ ౧ మాణేటి దేరావిమానము "ప్రదత్తవాన్నైగ్రమయం వితానం శ్రీకూర్మనాథాయ చ ప్రోలుభూపః॥" SII V, 1216

మాడ. *māda* ఒకవిధమైన నాణెము అర్ధదీనారము వరహాలు ఆంధ్ర దేశములోని శాసనములలో వివిధవాణెముల నామములు గలవు అవి ఆనాటి ప్రభువుల పేరనుగాని, వారి బిరుదనామములతోగాని లేక ముద్రనామము లతోఁగాని వెలయుచుండెను *A kind of coin Half of a pagoda The names of various coins are mentioned in the inscriptions issued by the Kings of the time in their names or in the name of their titles or stamp affixed on them* ఉత్తమగండ మాడ, కులోత్తుంగమాడ, గండమాడ, చామరమాడ, గంధహస్తిమాడ, గంధవారణమాడ, జయమాడ, బిరుదుమాడ, భుజబలమాడ, మధురాంతకమాడ, రాజరాజుమాడ EI VII, 130

మాడపల్లిరము *mādapallıramu* స్థాంబాళము *A big plate* ఉభయ నానాదేశి యేవి అముదుపడి సాతువండ్లకు మసికట్టు తొడువు ప్రోలె ఇచ్చిన పెంటియ దీపానకు నామదివ్వవ మాడపల్లిరము మల్లికామన ఇచ్చినది తేఘంట NI Kanıgırı, 24 (శ 1190)

మాణికము *mānıkamu* మాణిక్కము దేవదాసి సాని *Dancing girl attached to the temple* (1) శ్రీసింహగిరి నివసించెడి సానులు సాంప్రదాయము మాణిక్కములుం చేసిన వ్యవస్థ మాలో నెవ్వరైన అపాయము చేసినవారు కళ్ళిన మా పొత్తునకు వెలి SII VI, 1202 (2) అక్కమదేవి శ్రీనరసింహనాథుని సన్నిధిని నిత్యమున్ను అఖండ దీపము వెలుంగం బెట్టిన మోదాలు ౫౦ ఈ దీపప్రతిమ ౧ దీపము యెత్తుటి మాణికము ౧ ఇచ్చెను "పుణ్యానదీపం ప్రాదా దఖండం సవది ప్రతిమా మేకాం దాసీం చ విమలాశయా। SII VI, 833 (శ 1292)

మాతంగము *mātamgamu* ఏనుగు అష్ట సంఖ్యకు సాంకేతికము అష్ట దిగ్గజములు *A symbolic expression for number eight* సోయం సుపుణ్య నిరతో మకరం గతేర్కే మాతంగ విశ్వజగతి ప్రమితే SII, IV, 712 (శ 1188)

మాతాపితాళ్లు. *mātāpıtāllu* తల్లిదండ్రులు *Parents* చఱకూరి అగస్తీశ్వర శ్రీమహాదేవరకు తంములు విపనసోమయాజులు మోద లుకా బ్రాహ్మలకు అర్ధమున్ను తమమాతాపితాళ్లకు ధర్మువుకాను ఆచంద్రాకర్కస్థాయికా నిచిరి SII VI, 205

మాతృగోత్రము *mātṛgōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కులగోత్రము. *The lineage of a nonbrahmin family* మాతృగోత్రోద్భవ మండల తమ్మన్న SII V, 1212. (శ 1132)

మాతృస్థానము. *mātṛsthānamu* ప్రధాన స్థలము నగరము *The principal seat or town* శ్రీ వాణావంశోద్భవులైన అరబితసట సాహేబులవారు సౌరాష్ట్రదేశంబ్యులకు మాతృస్థానంబైన ఘనగిరి . సింహాసనం మొదలైన అయిదు పరగణాల ప్రభుత్వం సేయుచుండ్గాను . SII VII, 558 (శ 1778).

మాదారిక్కం. *mādārikkam* ఒకవిధమైన పన్ను మేదరులపై విధింప ఎడిన పన్ను కావచ్చును *A tax, probably tax levied on the basket makers* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణదేవమహారాయలు తిరుమల మీదికి విచ్చేసి తిరువేంగళనాథదేవుని దర్శించి దేవునికి ప్రాకునైవేద్యం కడమకు తిరుపతి గొడగర్లాటి నిత్యమూలవిసంవాడు తలారిక్కం మాదారిక్కం సహా గ ౫౦౦ వరహాలు సమర్పించి తిరిగి విజయనగరానకు విచ్చేసి TTDES. III, 80. (శ 1438)

మాదాలగోత్రులు *mādālagōtrulu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కుల గోత్రము *The lineage of a nonbrahmin family* మాదాల గోత్రోద్భవులైన రాయపినాయని గోపాళనాయని వారి ప్రపవుత్రినున్ను రంగప్పనాయనింవారి పౌత్రికానున్ను వెంకటాద్రినాయనివారి పుత్రికాను అయినట్టువంటి తమనూరిగోత్రులైన మేదరమెట్ల పెద్దమ్మంగారు గట్టించిన పెద్దసముద్రంచెర్వు NI, Darsı, 31 (శ 1594)

మాధవమాసము. *mādhavamāsamu* వైశాఖమాసము *The lunar month Vaiśākha* సోయం జయచమూపతే గ్గిరి శరజ్యా చంద్రసంఖ్యే శకేంద్రడ్డే మాధవమాస శుద్ధ గిరిజాతిథ్యం శనేర్వాసరే। EI VI, 5 (శ 1157)

మానదీపము· *mānadīpamu* అఖండదీపము *Perpetual lamp* (1) నాగేంద్రదేవ చక్రవర్తుల దేవి యైన అన్నమదేవి పంచధారల ధర్మేశ్వరలింగానకు ప్రతిదినమున్ను మానదీపానకై గొఱ్ఱెలు ౫౦ న్ని SII VI, 656 (శ 1389) (2) పంచ్ఛధారల ధర్మేశ్వరలింగ్గానకు మానదీపానకు నిరువదేను మోదాలు యేంభయి మేంకలు SII VI, 663 (శ 1354) "అన్యాంబో పంచధారా పురకృత వసతేరీశ మాచంద్రతారం దేవీప్రాదా దఖండం ఫలమనుదినం నాగభూమీశ్వరస్య॥" (సంస్కృతభాగము 656)

మానపొలము· *mānapolamu* మాన్యము *A gift of land fee of taxes* స్వామి నైవేద్యదీపారాధనలకు మరా కొండమరుసయ్యవారు ఉదయగిరిం పాలించ్చిన రాపూరిశీమలో నిఱయనిడిలో మానపొలము NI Rapur, 46

మానవ్యసగోత్రము *mānavyasagōtramu* చంద్రవంశియులగు తూర్పు చాళుక్య ప్రభువుల గోత్రము *The lineage of the Eastern Calukya family of Kings belonging to lunar race and tracing descent to sage Mānavyasa* తూర్పుచాళుక్యుల వంశావళి స్వస్తి। శ్రీమతాం సకలభువనసంస్తూయమాన మానవ్యసగోత్రాణాం హారితిపుత్రాణాం EI. IV, 43 (శ 975)

మానవ్యసగోత్రము *mānavyasagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణవంశ గోత్రము *The lineage of a Brahmin family tracing descent from sage Mānavyasa* మానవ్యసగోత్రాయ వాసుదేవాయ ..IA VI, 38. (శ 618)

మాని: *māni* (త మాణాక్కన్=బ్రహ్మచారి సం మాణవకః). దేవాలయ పరిచారకులు *Temple servants* దీని మున్నూర్వుఱరు సానులు మున్నూర్వుఱరు యెయ్యనులు మానులుం బ్రతిపాలింపం గ్గలవారు SII

VI 101 (శ 1075). (2) ఇందుల మానులు వేమభదయు తిక్కభదయు నడపం గ్గలవారు SII IV, 992 (శ 1078) (3) రూక మాడలు ౩ వీనిం జేకొని యుండలి మానులు సానులు నడపంగలవారు. SII X, 5 (శ 1087) (4) [క్రాంజి శ్రీ] నరేంద్రేశ్వరమహాదేవరకు కనవనబోయిని కొడుకు చోడయ తమ తల్లిదండ్రులకు ధర్మ్మార్థవుగాం బెట్టిన సంధ్యదీపములు రెండు వీనిం జేకొని ఇందుల మాని తిక్కభదర జరుననయు వేమభదర కొడుకు మూరెయు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను నడపం గలవారు SII V, 991 (శ 1094)

మానికాలు. *mānikālu* (చూ మాణికము) గుడిసానులు *Dancing girls attached to the temple* (1) శ్రీవిశ్వనాథ భోగమున [ప్రసాద మన్ననలు। మానికాలు గాయ్యర్ం ౧ SII V, 1214 (శ 1281) (2) ఈభోగపరీక్ష జనార్ధనమహాసేనాపతులు భోగానకై గొలిచిడి శ్రీ చామరలు పటిడివారు పిరాట్టిదేవికి కాహళి పటిడి మాంక సుభద్ర ఎడ్డపాత్ర ఈనలువురున్ను మాణికలు SII VI, 1052 (శ 1272)

మాను *mānu* ఘనత, యోగ్యత, అతిశయము *Proper, worthy, excellence*

సీ॥ వననిధివేష్టితావనిలోనం గల యగ్ర
హారంబులకు మణిహారలీల
మానై న పెరువలి SII 664 of 1920

మాన్యము *mānyamu* మన్నన *Exemption free from duty* ఆయం అడుకోక్కళ్ళు పన్నువరాయాలు తొలుయేండు మాన్యం రెండోయేండు ౧కి పంగ యెల్లకాలనకుం గడ్డికి మాన్యం సుంకం మాన్యం SII V, 810.

మాన్యస్వామ్యాలు *mānyasvāmyālu* మాన్యమిచ్చి దానిపై సర్వస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చుట *The right or title of freehold land* విరిం డ్లకు ముందరగతి గల్పించవలెను విండ్లకు మాన్యాస్వామ్యాలున్ను కాణ యాచిస్వాస్థ్యం యిప్పించవలెను NI Kandukur, 41 (శ 1606)

మాపటిపాలు. *māpaṭipālu* రాత్రివూట నైవేద్యమునకై పాలు *Milk for the night oblation* నంకేశ్వరకొమార గురువు మహాపాత్ర్యల కొమారుండు తిరుమలదాను మహాపాత్ర్యండు సమర్పించిన ఆవులను తేవటివూంట పాలు మర్త్యైరంగ్గం మీందంబడం బిడుకువారు మాపటిపాలు దేవరకు సమర్పించ్చి తమ్మకవారు అనుభవించువారు SII IV, 659 (శ 1407)

మామిడికాయలు' *māmidikāyalu* మామిడికాయలు మామిడికాయలపై అమ్మకపు పన్ను సూచింపబడినది *Raw mangoes Tax on sales of such is indicated.* మామిడికాయలు వీనికి గొనె ౧ కి అరపైకం లెఖను EI. VI, 235–239 (శ 1442)

మామిడిపండ్లు: *māmidipamdlu* చూతఫలములు మామిడిపండ్లపై అమ్మకపు పన్ను సూచితము *Mango fruits A tax on the sale of them is indicated* కూరకాయ బేహ్హారుశెల్లాను ఇచ్చిన ఆయాలు కూరగాయ ఖండ్లయందు , మామిడిపండ్లు మొదలుగాగల వలదాతు అరి దెల్లాను ఖండని పాదిక SII VII, 734 (1228 *A D*)

మామీను *māmīnu* (వ మామూన్) వినాయించినది కేటాయించినది *Seperated, divided* కామీమసానూలు మీరు మామీను చేసుకొని సంగ్గ శాసనాలు కానరాని జాగాలను వేయించేరి॥ SII X, 759 (శ 1585)

మామూళు *māmūlu* (వ మామూల్) వాడుక *Custom, habit (F) Usage (B)* నీకవులు ప్రజల ఘమిగ్రామాలు మామూళు అవుచున్నవి కొండవీటిసీమలోను ఐందరు నిజాంపట్నము వుప్పలాలకు నడచి గ్రామాలు పేటలు బెజిలాయిన వని వుపాయచూచి కవుల్లియిచ్చి మామూళు సేఖమని వానికి యిచ్చి పంప్ప నవధరించ్చెను। SII IV, 711 (శ 1515)

మారగళినీరాటనము *māraga'inīrāṭanamu* మాఘమానమునందు జరిపెడు తెప్పోత్సవము *The floating festival celebrated in the lunar month of magha* యీ రెండు గ్రామాల ఫలప్రత్యయాలలో కార్తీకమానం ఉత్తరాపాడానక్షత్రం తకాను ఘటికాచలంలో వేంచేశే టందుకు వనభోజనానకు ౧౫ మారగళి నీరాటనకు చూడుకుత్తనాచ్చారు వేంచేశెటందుకు గ ౫ SII V, 874 (శ 1542)

మార్తండవారము *mārtaṇḍavāramu* ఆదివారము *Sunday* శాకాబ్దే బాణనాగాంబర శశిగణితే కృపక్షపే విధాతు స్తిధ్యాం మార్తండ వారే దినకృతి విషువే SII IV, 1071 (శ 1085)

మార్గణము *mārganamu* బాణము అయిదు సంఖ్య *A symbolic expression for number five* శాకాబ్దే జలరాశిమార్గణ వియత్తా రాధినాథై మ్మితే SII IV, 662 (శ 1157)

మార్గశీర్షము *mārgaśīrsamu* మార్గశీర్షమానము *The lunar month of Margasira* ఆజ్ఞాపాను దేవః। సంవత్ ౩౦ మార్గశీర్ష ది ౨౦। (ఉమావర్మ బృహత్ప్రోప్తశాసనము) EI. XII, 2

మార్దలికుడు *mārdalikudu* మార్దంగికుఁడు మద్దెలవాయించువాఁడు *Drummer* మార్దలిక మాచెపాఖ్య దేవభోగ దశభాగ SII X,74

మాఱుంఛమఱుమన్న' *maṟumñcamaṟumanna* ఇది యొక భూస్వామ్య విశేషము మరుంఛ, మరుమన్న కావచ్చును పన్నుపరాయములు లేకుండ ఇచ్చిన మెట్టనేల *A grant of rent free dry land* త్రివిక్రమ శర్మణే పేదవేదాంగపారగాయ పెదకుళ్ళిషయే అలికుంటెగ్రామే మాఱుఞ్చ మఱుమన్నో తస్మిన్నేవగ్రామే రాజమానే నాష్టోత్తరశత నివర్తనం క్షేత్రం దత్తం విజయాదిత్యుని మాయలూరిశాసనము భారతి భాత చైత్రము.

మాలకారి *mālakāri* మాలకరి పువ్వులమ్ముపాడు వానిపై పన్ను విధింపబడిన విషయము సూచింపబడినది *A flower-seller A tax on such persons is indicated in the inscription* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కస్థాయిం పరాంతకో నృపతిః। మాలకారి ౧ ట్టికి చి ౪ SII IV, 1384

మాలమగ్గము: *mālamaggamu* మాలలు బట్టలునేసెడు మగ్గము *A loom that is used by pariahs for weaving cloths* వకలాస ఖానునిరిగారు యెకలాసఖానపుర మని పేట కట్టించి యీపేటకు కొలు

ఇచ్చిన వివరం సాలెవాండ్రవారు మొదలివహి ౧౦॥ రెండోవహి ౧౦। = మూండోవహి మాలమగ్గానకున్ను ౧౦। SII X, 753 (శ 1522)

మాలమాదిగలు *mālamādigalu* మాలలు మాదిగలు *Pariahs and cobblers* ఇందుక్కు యల్పప్పటికి అచ్చెరువు యవ్వరు చేయక అధాన్య పుచ్చుకున్నాను వారు గంగకత్తణం గోబ్రాంహ్మనిం జంపిన పాపానం బోవును వానిమానం వల్లూరి సెట్టి మాలమాదిగెవాండ్లకు ఇచ్చినవాండె NI Gudur, 109 (శ 1532)

మాలమోదలిపట్టు *mālamōdalipaṭṭu* మాలపట్టు, దానిపై విధింప బడిన పన్ను సూచితము *A kind of silk woven by the pariahs* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో భాచంద్రార్కమం పరాంతకో నృపతిః। మాల మోదలిపట్టు ౧ ట్టికి చి ౫ SII IV, 1384

మాలు *mālu* (వ మాల్) పకీర్ల అన్నవస్త్రాలకు మాలు వేయించను చలివెందిరులు పెట్టించను మొదలైన ధర్మాలకు గోనె ౧ కి కాసు ౧। SII X, 753 (శ 1522)

మాల్మి *mālmu* (వ మాలుమ్) విదితము తెలిపినది *Representation* అతాడికొండ్ల సముతువారున్ను, అపరిమివారున్ను దరహులుకు వచ్చి మాల్మా చేశిరి SII X, 759 (శ 1585)

మావు *māvu* భూపరిమాణవిశేషము వెలిలో ఇరువదియవ భాగము *1/20 of the land masure called veli* మటప్పరయుతం కొరెక్కి శిప్పల సమన్వితం। కారుకుచ్చా మర్ధయుక్త పంచమావు సమన్వితం EI III, 34 (శ 1556)

మాశి *māśi* మాశినెల కుంభమాసము *The solar month in which the sun moves in the zodaic of Kumbha* చెంగల్పట్టుజిల్లా కూవంగ్రామశాసనము— స్వస్తిశ్రీ శాలివాహనశకాబ్దంబులు ౧౬౬౨ నేటి విరోధికృతు సంవత్సరం మాశి మాసం SII X, 763 (శ 1592)

మాసంప్రతి. *māsaṁprati* ప్రతిమాసము *Every month* శ్రీకూర్మ నాథదేవరు లక్ష్మీభూమిసహితముగా మాసంప్రతి భరణినక్షత్రము బలి ప్రదానపూర్వకము గ్రామప్రదక్షిణము వేంచేయుటకును ఆరగించ్చెడి నివేద్యములు 'సర్వమాసోత్సవస్య' SII V, 1275 (శ 1175)

మాసోత్సవము. *māsōtsavamu* మాసమున కొకసారి దేవునికి జరిగించు ఉత్సవము *The monthly festival of the deity* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివదేవమహారాయలు విజయనగరమందును పృథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండ్డంగాను అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు నిత్యోత్సవ మాసోత్సవ మొదలైన సర్వకయింకర్యాలున్ను SII IV, 280 (శ 1478)

మాహే *māhē* (వ మాహ్) నెల *Month* మాహే సవ్వాలు నన అలవు ౧౦౧౦ అగుచేండు SII X, 751. (శ 1514)

మి

మింది: *mimdi* మింది మీది పైభాగము *Top*
సీ।
అభినవరైవతకాద్రిణి నొప్పిన
గిరిమింది విహగేంద్రకేతనునకు SII IV, 644 (శ 1072)

మిక్కిలి. *mikkili* అధికమైన *Extra or additional* దేవరకు మిక్కిలి పడ్లకు అమరుచతుర్దశని సోమవారలకు ఇచ్చిన ఉప్పువాములు పెద్దగంజాన వాము ౧ SII. X, 427 (శ 1192)

మిట్టతూము. *miṭṭatūmu* ఎత్తుప్రదేశమున కట్టిన తూము *High level sluice* రుద్రప్పనాఇనింగారు ఇచెర్వుకు వాంఛతూము కట్టించినారు పూర్వాన నడిపించిన మిట్టతూము కిలపడిందినిం గాన ఆ తూము కటించి నారు NI Rapur, 60 (శ 1584)

మిడ్డికులగోత్రము. *middikulagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరకుల గోత్రము *The lineage of a person belonging to a fourth caste* శ్రీ జలధీశ్వర మహాదేవరకు ఇందుల సెట్టి మిడ్డికులగోత్రుం డైన వల్ల కొమ్మిసెట్టి మన్మండు మారిసెట్టి SII. X, 264 (శ 1142)

మితముచేయు. *mitamucēyu* సరిహద్దు నిర్ణయము గావించు *To fix the limits, boundary* అమ్మనబ్రోలి శీమలోను మానాయంకరానకు సాగివచ్చి నూతులపాటినం చెరువు వుత్తరవుకొమ్మునుండి పూర్వానికి యండ్లూరి పొలిమేరాను పశ్చిమానికి పిఱుందల గుడిపాటి పొలిమేరాను దక్షిణోత్తరానికి మైనంపాటి పొలిమేరాను మితంచేశి NI Ongole, 131.

మినుంగుతోడినూలు *minumgutōdinūlu* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* స్వస్తి శ్రీత్రిపురాంతకదేవరకు శ్రీమతు గండపెండార త్రిపురారిదేవమహారాజులు మూడుపట్టాలూను గంగావతారమున్ను పెద్ద పువు ౧ ని ఒయారము మినుంగుతోడి నూలు ౧ ని ఇచ్చిరి SII X, 431 (శ 1194)

మియ్య: *miyya* (వ మియా హిం మియా) యజమాని *Master* రాణేదారి అత్తమియ్య నైబురాణేదారి ఆయిదర జాలాంగారున్ను మల్క వొడయులుంగారికి అరదాసు పంప్ప నవధరించ్చిరి SII X, 745. (శ 1452)

మిరియాతోర్లసంబారాలు. *miriyātōrlasambārālu* భక్ష్యవిశేషము *An edible* (రాయల సింహాచల శాసనము) సింహ్యాగిరి అపనికి। నైవే ద్యానకు మిరియాతోలసంబారాలు ౫ SII VI, 695 (శ 1441)

మిరాశి. *mirāsi* వంశపారంపర్యముగా ననుభవించు భూస్వామ్యము కాణి యాచి *Inheritance, inherited property or right, lands held by absolute heriditary proprietorship (W)* శ్రీవరద రాజస్వామి వారి సన్నిధానమందు తుల్లిళ్ల పెమ్మరాజు కట్టించ్చి ముఖమంట్ట పము యీయనకు మిరాశి కోచర్లదేశపాండ్యగిరి సఖముంన్ను బండిచెలి గండ్లలో సఖం NI. Darsi, 41 (శ 1067)

మిఱుతికొలగోత్రము॰ *mirutikolagōtramu* ఒకానొక వైశ్యవంశ గోత్రము *The lineage of a third caste family* శ్రీకాకతిరాజ్య ప్రవర్ధమానవిజయురాజ్య శకవర్షంబులు ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమున మిఱుతికొలగోత్రు లైన పించ్యము అన్నిసెట్టిని పోతమసెట్టిని పోతమసెట్టిని తమతండ్రి నాగిసెట్టికిని SII V, 216 (శ 1162)

మిఱ్ఱు *mirru* ఎత్తైనభూమి గ్రామనామాంతముల నుప్రయుక్తము *Rising ground Suffix to the village names* శ్రీమద్బ్రాహ్మణోత్తములకు నగ్రహారములుగా నిచ్చిన గుంటూరు పొలసలమిఱ్ఱు కొర్చెఱ వంగిపురము ఇనుంగల్లు ఉప్పుటూరు కారెమచేడు అన సెగడిన సప్తగ్రామములు SII VI, 228 (శ 1119)

మిశ్రుడు. *miśrudu* పూజ్యుడు పండితుల నామములతుదను జేర్చు గౌరవ వాచకము *An honorary affix to the names of scholars* సంగమదేవరాయలశాసనము — శ్రీ దేవరాజ మిశ్రోయం వ్యలిఖ ద్ధర్మ శాసనం॥ NI CP I (శ 1312)

మిహిరవాసరము *mihiravāsaramu* సోమవారము (సం మిహిరః= చంద్రుఁడు) *Monday* శరగిరివియదిందుగణన మై పరగంగా శకునేండ్లు ఆశ్విశ్రీయ్యయు మిహిరవాసరమున శాశేందుశేఖరుధరుం డయిన బెజవాడ మల్లీశ్వరగౌరివల్లభునకు SII IV, 731

మిహ్వరి *mihvuri* వాద్యవిశేషము *A kind of drum* వీరనరసింహదేవరాజుల మహాదేవి గంగాదేవి శ్రీనరసింహ్యనాథునికి సమర్పణ చేసిన గంగానరసింహభోగానకు గొలిచెడి స్త్రీ మిహ్వరి వాయించిటి ఉమాసుందరా SII VI, 1052 (శ 1272)

మీ

మీంద *mīmda* తర్వాత *After* స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౭౬ చెల్లంగా నామీంద నడచే భావసంవత్సర జ్యేష్ట బ ౨ లు NI Udayagiri, 40 (శ 1486)

మీంద *mīmda* మీద, నిమిత్తము *For the purpose of, regarding* దీని చెరువులకుం గాను నిర్ణయించెను మేరధాన్యాలు నగరం శెట్టక చెరువుల మీందను వనిముఖం శేయించంగలవారు అని నిర్ణయం చేశి శిలాశాసనం చేయింస్తిమి NI Rapur, 5 (శ 1558)

మీద॰ *mīda* జరుగుచున్న *Current* శుభమస్తు స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషాలు ౧౪౦౪ టి మీద నడచే అంగిరస సంవత్సరము TTDES. III, 41. (శ 1404)

మీనమాసము: *mīnamāsamu* సూర్యుడు మీనరాశిలో సంచరించు నెల *The solar month in which the sun moves in Pisces* స్వస్తి శకవర్షంబులు . గు నేణ్డు మీనమాసమున సుక్రవారమున . SII X, 697 (శ. 1066).

ము

ముంగారు. *mumgāru* మూడుకారులు గ్రీష్మ వర్ష శీతాకాలములలో పండెడు పంట *The produce of the three seasons summer, rainy and winter* నాహిణింగరి అనతినిరే ముంగారు ఇరుగారు పాజ గొనవి జగెరానకు ఇచ్చినది మ ౧ SII X, 274 (శ 1152)

ముంజికము *mumjikamu* విందు *Feast* వేతాళభాకిరీభూతంబు ూర మీకును ముంజికం బని కుడువం జెప్పి తాళ్ళప్రొద్దుటూరు శాసనము— భారతి-ఈశ్వర

ముంద్రేవు *mumdrēvu* ముందురేవు ఎదుటిరేవు నదిలో స్నానము చేయు ఘట్టము *The bathing place in the forefront* ముదమంద వేమాద్రి (వేదాద్రి) ముంద్రేవు క్రిష్ణకు సొపానములు దీర్చెఁం జతురుండితండు శా స మం 75 (శ 1339)

ముంత *mumta* మానిక కుంచములో నాల్గవ భాగము *One fourth of kuncam* అచ్యుతదేవమహారాయలు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన భూదాన ధర్మశాసనక్రమము యట్లన్నను కూచిపూడి అనె గ్రామములో ౧౦ పది కుంచ్చళ్ల పొలము మర్రిపూడి చెరువుకింద్ద పందుము విత్తుల పరిమడి శివమాలము గ్రామాదులకు పూరికి ఆరకుచ్చల పొలము పండిన ఫలాదులుక్కుట్టికి ముంతెడు మెర యీశిమ యెత్తిన రూకలు్క నూటికి మాడ తెఖరునుము యీలాగు నిర్ణయము చేశి NI CP 23 (శ 1270)

ముక్కలు(ముక్కాలు) *mukkalu (mukkālu)* (మూడు+కాలు) నాల్గింటిలో మూడుభాగములు *Three quarters of any whole three fourth* భోగము వారి వరిచేలు పాలికి దున్ని పంటాను నూటపపదేను పుట్లు వడ్లు కారువరి సగం పాలికిన్ని కోకనుంకమ్ము కోర అర్థిపట్టి ముక్కలు మాడాన్ను కాంపు తెల్లకాలము బెట్టంగలవారు NI Atmakur, 25. (శ 1207)

ముక్కారు *mukkāru* మూడు కాలములు వర్షకాలము, చలికాలము, వేసవికాలము *The three seasons, the rainy, cold and summer* యీ పుణ్యానకు యెవ్వరున్ను తప్పక నడుపువారు ముక్కారున్ను పండ్డినాను యీ మాన్యానకు యెవ్వరు అళించినాను కీడు దలంచినాను పంచమహాపాతకాలు శేసిన పాపానం బోపువారు NI Kavali, 42

ముక్కుంట్ట *mukkumtta* మూడు గుంటలు (చూడుడు కుంట) *Three pits or holes* డాంకాం బోయి మగుడి ఉత్తరముఖ మై ఊడుగుల కరబట్టి వచ్చి రెల్లంబడియ దాపున మూడూళ్ళ ముత్తలనుండి దేశము డొంక్కకు వచ్చి కుని వడమటికి దిగి వందులు దాపున మగుడి ఉత్తరానకుం బోయి దేశముక్కుంట తూర్పున మగుడి పినపాడుశాసనము EI-XXXI, 41

ముక్కోటితీర్థము. *mukkōṭitīrthamu* తిరుపతిలోని యొక తటాకమునకు పేరు దేశములోని పెక్కు తీర్థముల పుణ్యా మీ యొక్కతీర్థమునందే యేకీకృత మైనదని భావము *The word "three crores" denotes that the tank has the collective virtue of so many waters in the country* ముక్కోటితీర్థ నాచ్చారితెప్ప దివ్యోత్సవేషు చ। శరద్వ్యర్థం చ సతతపుష్పదామార్పణాయ చ॥ . EI. XIX, 14 (శ 1585)

ముఖమంటపము *mukhamaṁṭapamu* అంతరాళికమునకు ముందుండెడి మండపము *The entrance porch of a temple* శ్రీ వరదరాజస్వామివారి సన్నిధానమందు పెమ్మరాజు కట్టించ్ని ముఖమంటపము NI Darsi, 41 (శ 1057)

ముఖము *mukhamu* దిక్కు, భాగము *Direction, quarter* అల్లాడ్డెడ్డి వేమవరానకున్ను వేవసానక్క దొడ్డవరానకున్ను పొలమేర సీమ సంద్దులు—ఆ గట్టులకై తూర్పుముఖమై రాంగాను వేవసానక్క దొడ్డవరపుం బొలము లోపలను నిమ్మగుంటపాడెనాంగా నొకపల్ల మున్నది EI XIII, 23 (శ 1856)

ముఖాసా *mukhāsā* మొఖాసా శిస్తు లేకగాని, స్వల్పశిస్తు విధించిగాని యిచ్చిన గ్రామము *This is a well-known tenure in northern circars It implies tenure subject to service (W) A village that is granted either free (as a reward) or on a light rent* శ్రీవీరరామదేవరాయలయ్యవారు ఆనెగొంది శింహ్వాసనమందు సామ్రాజ్యం సేయుచున్న తదంత్తరమందు అజరతి గోలకొండ చంద్రగిరి మొదలైన రాజ్యాలు చేస్తుండి మఖాఅలంఖాను కుమార మముదుఖానునింగారికి పాళెం ఏలుబడి ముఖాసా యిచ్చిఉండ్రి గనుక SII X, 758 (శ 1580)

ముఖ్యాగ్రహారము *mukhyāgrahāramu* పౌరోహిత్య, యాజకత్వ, ప్రభుత్వ, జ్యోతిస్సార, హేమముద్రాపరీక్షా, సాముద్ర, లేఖక, యాజమానము లనెడు భోగాష్టకములతోను, నిధి, నిక్షేప, జలాశ్మసార, అక్షీణ, ఆగామి, సిద్ధ, సాధ్య మను అష్టతేజస్వామ్యములు గలిగిన అగ్రహారము *An agrahāra endowed with all the rights associated with the enjoyment of property, with full rights of possession* శ్రీ వేమభూపాలః శ్రీవల్లభశిష్టనామధేయ ద్విజాయ కుండినీనామ నగర ప్రాగ్భాగే భద్రానదీ పశ్చిమతీర ప్రాంతదేశే కృష్ణానదీ పశ్చిమ యామ్య దిక్సంధిస్థ జనపదేశు ప్రసిద్ధ మంచాళ్లాఖ్య గ్రామ మతిముఖ్యాగ్రహార దానం కర్తు మిచ్ఛః మంచాళ్ల శాసనము —రెడ్డిసంచిక

ముగ్గుట్ట *muggutta* మూడు గుట్టలు *Three hillocks*, (సీమా వివరములు) అందుకు వివరం తరుమితె గోవిందపురం గురుగుండు కనుమ ముగ్గుట EI XIV, 25 (శ 1470)

ముచ్చంద్దిసీమ *muccaṁddisīma* మూడు సంధులు ఎల్లలు కలసిన చోటు *The meeting place of three boundaries* ఈశాన్యతః కులుమేటి చెదులువాడ ఖండిభారి ముచ్చంద్దిసీమా। వాయవ్యతః చెదులువాడ కారాడ ముచ్చంద్దిసీమా। EI IV, 228 (శ 1124)

ముట్టించు *muṭṭiṁcu* వెలిగించు *To light* ఆచంద్రార్కము ఒక సంధ్యాదీపము ముట్టించమని ఇచ్చిన గొఱ్ఱలు తొమ్మిది NI Kavali, 30 (శ 1199)

ముట్టు *muṭṭu* తాకు, అంటుకొను *Touch* అంతట వేమవరపు పొలములోను పుంత దగ్గరను ఒక కపచెట్టు ఉన్నది దక్షిణం ముట్టిన పడుమట ముఖమై పుంత వచ్చెను EI XIII, 23 (శ 1856)

ముడ్లు *muḍlu* గ్రామాధికారి *A headman of the village* (1) వసణ్ణిముడ్లు వెటన్దల చరువయ్య అహదనకరశాసనము (2) స్వస్తి శ్రీ మ(ం)గిదొగరజుల ముడ్లు విట్టజుల ప్రతమరాజ్యంబున కదువండ్లుల ఇచ్చిన రెన్డునటి లక్ష్మిపురపు శాసనము భారతి విభవ-జ్యేష్ఠ

ముతాలికు *mutāliku* (ఉ ముతఅల్లిక్) సంబంధించిన *Belonging to connected with, a relation or kinsman (F)* ముతాలికుల SII X, 767 (శ 1602)

ముత్తతాత. *muttatāta* ముత్తాత మూడవతాత *A great grandfather*

శ్రీయాజ్ఞవల్క్య ప్రసిద్ధాన్వయమునందు
ముఖ్యుండు రామయ్య ముత్తతాత
గురు భరద్వాజ సద్గోత్రోద్భవుం డైన
ధన్యుం డనంతయ్య తాత తాత
SII X, 732 (శ 1422)

ముత్తల *muttala* (1) మూడు+తల=ముత్తల మూడు చోట్లు, ప్రదేశములు గలసిన స్థలము లేక పొలిమేర సరిహద్దు పొలము (1) *A field where three villages adjoin* (2) ముత్తలు (క) *Environing surrounding (K)* డాంకాంబోయి మగుడి ఉత్తరముఖమై ఊడుగులకర బట్టివచ్చి రెల్లంబడియ దాపున మూడూళ్ళ ముత్తల నుండి దేశము డొంక్కకు వచ్చికుని పినపాడుశాసనము EI XXXI, 41

ముత్తుము *muttumu* మూడు తూముల నేల *A land of three tūms* చీకటి ధమ్మరాజుల శిష్టు అచ్యుతప్రధానులు శ్వేతతీర్థమున ఈశాన కోణమందు ముత్తుము క్షేత్రానకు కాలోచిత మూల్యము శ్రీభండారమందు పెట్టి ఈతోంట ద సరులు ఇద్దఱకున్ను ముత్తుము కూట్టికిన్ని జీతానకున్నగా శ్రీభండారమందును గండ్డపఱ్క మాడలు పదినాలు మా ౧౪ పెట్టినాండు SII V, 1240 (శ 1267)

ముత్తెలు *muttelu* ముత్యాలు *Pearls* చూడుడు "మంజాళు" *See 'mamjālu*

ముత్తో *mutto* ముత్తవ్వ పితామహి *Father's mother* ఇంకా మా తాత తిరుమలరాజుంగారికిన్ని మా ముత్తో పెద్దమ్మ దేవులంమంగారికిన్ని మాతండ్రి అనవోతరాజుంగారికిన్ని మాతలి చెంనమదేవులంమంగారికిన్ని పుణ్యంగాను NI Ongole, 85 (శ 1350)

ముత్యాలతిరుణామము *mutyālatirunāmu* ముత్యాలతో కట్టబడిన తిరునామము వీరనరసింహదేవర దేవు లైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు ముత్యాలతిరుణాము ౧ SII IV, 975 (శ 1275)

ముత్యాలతులాపురుషము *mutyālatulāpurusamu* ముత్యాలతో తూగిన తులాపురుషదానము *A weighment of a person against an equeal weihgt of pearls and their distribution amongst priests and brahmins* శ్రీ వీరముకుందదేవ మహారాజులుంగారు గౌడ సాధించి గౌడీశ్వరున్కి అభయహస్తము యిచ్చి గంగలోను ముత్యాల తులాపురుషం మొదలైన షోడశమహాదానాలున్ను చేశి SII X,739

ముదలి· *mudali* తమిళ చతుర్థకులములలో నొక కులమువాఁడు ఆ కుల మువారి నామాంతమున ప్రయుక్తము *One of the sects of the fourth caste of the Tamilnad and suffix to the names of the persons beloging to that caste* శ్రీజగన్నాథని అజ్ఞను తమ్మమ్మముదలింగారి కుమారుండు కూముఁమముదలి SII VI, 699 (శ 1457)

ముదాము *mudāmu* (అ ముదామ్) శాశ్వతము *Permanent, lasting (F)* చూ దరోబస్తు *See darōbastu*

ముదిసెలి *mudiseli* భుజనహాయుడు ఒకానొక పదవి *A kind of office* (1) శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవ ౩ణ్డగు నేంటి కన్యసంక్రాంతి నిమిత్తమున స్థానపతులు నారుద్ర దేవర ముదిసెలి సుప్పునాకుణ్డు SII IV, 1013 (శ 986) (2) వెలనాణ్టి రాజేంద్రచోడయ ముదిసెలి నారాయణపెగ్గడ (శ్రీశరాజేంద్రచోడ క్షితిపభుజసహాయో మంత్రి నారాయణ) (సంస్కృతభాగము) SII IV, 1228 (శ 1042) (3) ఒంపిచెఱ్ఱుల ప్రోలినాయకు కొడుక్కు మల్లినాయకు ముదిసెలి జేతనబోయుణ్డు SII VI, 636 (శ 1078) (4) శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల ముదిసెడ్లు దారవనాయకుండును౦ జామెనపెగ్గడయు SII IV, 996 (శ 1077)

ముదిసెలితలయంటు *mudiselitalayamtu* సంస్కృతభాగములో శిర సిజప్రక్షాళనైకక్షము దనియు, పతికార్యదక్ష దనియు ముద్దనాయకుడు వర్ణింపబడుటచే నిది యేదో పదవివిశేష మని తోచెడిని *As the epithet sirasijaprakṣālanaikakṣama and patikāryadakṣa used in the sanskrit portion of the inscription It is presumed that this is the name of an office* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల ముదిసెలి తలయంట్లు ముద్దనాయకుణ్డు— "కీర్తిః శ్రీమహిమాస్పదో మహాతం శ్యాయోర్జ్జితో బ్యాతతే శ్రీమద్గొంక్క మహీపతే శ్శిరసిజప్రక్షాళనైకక్షమః ప్రఖ్యాతః పతికార్యదక్షయితి రాజతే ముద్దనాఖ్యః" SII IV, 1165 (శ 1076)

ముద్గలగోత్రము *mudgalagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of a sage by name Mudgala* కాలకాలభట్టః ఇతి ముద్గలగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

ముద్రకర్త. *mudrakarta* కార్యనిర్వాహకుడు *Minister, secretary* (1) శ్రీమతు వెలుగోటి వెంకటపతినాయని ముద్రకర్త అకుల పెదవెంగన్న NI Rapur, 33 (శ 1558) (2) అజరతిహ నబాబుగారి ముద్రకర్తః నబాబు SII X, 757 (శ 1572) (3) రావెల ముద్దుక్రిష్ణప్పనాయనివారి ముద్రకర్త గురవప్పలితభానంగారు NI Gudur, 52 (శ 1684)

ముద్రధారి. *mudradhāri* ముద్రకర్త. ఒకానొక పదవి *Officer in charge of royal seal* కులోత్తుంగ గాంగేయ . భండారము ముద్రధారి అనంతనపెగ్గడ SII VI, 1205

ముద్రసుంకము· *mudrasumkamu* బజారునకు అమ్మకమునకై కొని తెచ్చు ధాన్యాది రాశులపై వేయు ముద్రకొఱకు ఇచ్చెడు పన్ను. *The duty or tax levied to stamp the heaps of grain brought for sale in the market* వేల్పూర అడ్డవట్టమేర అంతవట్టూను యేమి యేనాను విలిచిన గుఱ్ఱము విల్చిన యెద్దు విల్చిన కొల్చు విల్చిన కెలవుగనం దెచ్చి అమ్మినాను గానువుల ముద్రసుంకము వరుసరూకలు సహితను ఇమేరలు ఎవ్వరు దప్పికొన్న గణపతిదేవమహారాజు లానా SII X, 314 (శ 1169)

ముద్రహస్తుడు *mudrahastudu* దేవాలయసేవకులలో నొకడు *Designation of a class of servents in the temple* మధుకేశ్వర దేవరకు తొలచిప్రోలినయకు కొడుకు ములభణ్డారమున ముద్రహస్తుంణ్డై మఱియూ నాపురవరిపోతయ పెట్టిన అఖణ్డదీపమున యేనుమాడలకు SII V, 1041

మునషి *munasi* (హిం మున్షీ) వ్రాయసకాడు భాషను నేర్పువాఁడు *A writer, a teacher of a language* అరచితనటసాహెబుల వారి మునషీదప్తరధారులైన ఆదివెలమవంశోద్భవులైన వెంకట రెడ్డినాయడు SII VII, 558 (శ 1778)

ముని *muni* తపస్వి ఏడను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number seven* భూవిదిత శకమహీశాబ్దావలి ముని వారి విధి వియత్ చంద్రమిత విస్వావసు సంవత్సరమున SII. X, 84 (స 1047)

మునికులగోత్రము *munikulagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరకుల గోత్రము *A lineage of a person belonging to a fourth caste* మునికుల గోత్రోత్భూతుండైన పొట్టనూరి జిష్ణమశెట్టికొడుకు లకుమన శెట్టి SII VI, 791 (శ 1285)

మున్నూటిసాని *munnūtisāni* మున్నూటి కులమునకు జెందిన స్త్రీ త్రిశతకులమునకు జెందిన ఆడుది (చూ, మున్నూరుఅయ్యలు) *The woman belonging to the "three hundred' fourth caste* శ్రీభీమేస్వరమహాదేవరకు దక్షిణాయన సంక్రాంత్తి నిమిత్తాన యి యూరి మాని మున్నూటిసాని గామాసుగ్గల కూంతుఱు గొమరి శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డవర్త్తిః లోహదణ్ణు దివియ SII IV,1043

మున్నూర్వురుఅయ్యలు *munnūrvuruayyalu* మున్నూరు కాపు కులమునకు చెందిన ప్రధానపురుషులు త్రిశతవంశమను సంఖ్యాపూర్వక వంశమునకు జెందినవారు, బలిజెవారు మున్నూఱుకాపులు *The principal persons belonging to the fourth caste called 'three hundred'* శ్రీ కుమారస్వామిదేవరకు నఖణ్డవర్త్తిఃదివియలు రెంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు నూఱును వీనిం జేకొని శస్త్రానక్రమమునంగాచి యొ చంద్రార్కస్థఃము అఖణ్డవర్త్తిఃదివియలు మూంటికిం గొమ్మబోయి కొడుకు దిక్కియ ముహాసేనమున నిత్య మూణ్డుమానికలునెయి వోయం గలవాణ్డు నేఱ్ప్రోలి స్థానపతియును మున్నూర్వురుఅయ్యలు మున్నూర్వురుసానులు ప్రతిపాలింపంగలవారు SII VI, 109 (శ 998)

మున్నూర్వురుసానులు : *munnūrvuru-sānulu* మున్నూరుకులమునకు చెందిన సానులు *The wamen belonging to the munnūr-kāpu caste* అఖణ్డవర్త్తిఃదివియలు మూంటికిం గొమ్మబోయుని కొడుకు

దిక్కియ మహాసేనమున నిత్య మూణ్డుమానికలు నెయి వోయం గల వాణ్డు। సేబ్రోలి స్థానపతియను మున్నూర్వుర్ఱరులయ్యలు మున్నూ ర్వుర్ఱరు సానులుం బ్రతిపాలింపం గలవార SII VI, 109 (శ 998)

మున్నూఱు *munnūṟu*, మూడు నూర్లు Three hundred రాచ మానమ్మున మున్నూఱు నేల EI XXVII-42-G (600 700 A D)

ముప్పంద్రు *muppamdru* ముప్పది మంది Thirty persons ఈ సంప్రదాయము కలుంగ్గ మండలనాయకు కూంత్తులు ముప్పంద్రకు ఈ పేరు ఒక్కంట జీతము కూడుంగా కొల్చు పండాదికి కొల్చు పుట్లు నల్పయి రెండు SII V, 1188, (శ 1172)

ముప్పందుము *muppamdumu* ఒక పుట్టెడు పై ఒక పందుము మూడు పందుములు వీరికి ప్రత్తి ఒడ్డివర్తిర్ఱ తూర్పుర్ఱన పొలకుంబాడె లోనం బుట్టెండూ సేను శివకోటి తూర్పుర్ఱన పాటిక్షేవం బందుం సేను తెరసి ముప్పందుము సేను సేసి కుడువంగలాండు SII V, 140, (శ 1172)

ముప్పదివుట్లువిత్తువట్టు *muppadivuṭluvittupaṭṭu* ముప్పదిపుట్ల విత్తనములు జల్లుటకు సరిపడు భూమి Land required for sowing seeds of thirty puttis శ్రీ కులోత్తుంగ్గచోడదేవర అనుంగు గొద్ద వాదినాణ్టి పెద్దడాకిరేమి పెద్దమున్నూటి సమరమొదలి బేతినాయకు కూంతఱు జయమ యిండ్డుల యమిరీశ్వరమహాదేవర సన్నిధానమున నుత్తరాయణ సంక్రాంత్తి నిమిత్తమునం బెట్టించిన కులోత్తుంగ్గచోడ సత్ర మునకుం బ్రోలునాణ్డి శుంకటూరి దక్షనామున చెఱువు దక్షనామున ముప్పదివుట్లువిత్తువట్టు సర్వార్ఱకరపరిహారముగా నిచ్చి SII IV, 1015, (శ 1006)

ముప్పఱ్ఱు *muppaṟṟu* ముప్పది Thirty యెజ్ఞవరాహదేవర ప్రసాద మున కుత్తరభాగక్షేత్రము నాలువుమాడలకు క్రయముగాం గొని మరము కట్టించ్చి ఈ మరమునందు ప్రతిదివసమున్ను ముప్పఱ్ఱు బ్రహ్మ లకు యథేష్టభోజనాలు పెట్టుటకు SII. VI, 904 (శ 1218)

ముప్పాతిక *muppātika* మూడు పాతికలు Three fourth శ్రీమతు వేమయరెడ్డిగారు వ్రాయించి యిచ్చిన భూదానధర్మశాసనము గ్రామములు బదింట్టి యందున్ను వెలిపొలమున్ను చర్వుల క్రింద మాంగాణిలోనున్న ఆకుతోంటలు చెరుకుతోంటలలోను భూమి చతుర్థాం శం సర్వమాన్యంగామున్ను మిగిలిన ముప్పాతికభూమిని పండిత నానా భరాదులకున్ను EI XXI—41 A

ముప్పూటనివేద్యము *muppūṭanivēdyamu* మూఁడుపూటల నొసఁగు నివేద్యము మూఁడు + పూట ముప్పూట సంధ్య మూడుపూట లనగా ప్రాతర్, మధ్యాహ్న, సాయం సంధ్యాకాలములు The offering to the deity in the morning, noon and the evening చోడేశ్వరమహాదేవరకు ముప్పూట నైవేద్యమునకుం బెట్టిన ఖ 8 SII X, 176 (శ 1098)

ముప్పైరెండుజేనలకొల : *muppai-remdu-jēnala-kola* చూడుడు మహాస్థానాధిపతి

ముముదు . *mumudu* (వ మహ్మూద్) మహమ్మదు Mohammad మఖా అలింఖాను కుమార ముముదుఖాను నిగారికి SII X, 758 (శ 1580)

ముమూరు· *mumūru* మూడు ఊళ్ళు Three villages ఆశవేముల విలారిలింగం అర్లపల్లె వొడకుమార వెంకటాద్రినాయనిగారికి పుణ్యంగా సర్వాగ్రహారంగా దారదత్తం చెసి మీకిస్తిం గనుక ముమూరు చేసుక పుత్ర పవుత్రపారంపర్యం అనుభవించి బ్రతికేది NI Udayagiri, 47

ముమ్మడి *mummadi* మూడవ Third శ్రీసత్యాశ్రయవల్లభస్తదపి చ శ్రీసర్వలోకాశ్రయో దేవో ముమ్మడిభీమనామ నృపతి ర్యోర్ఱ వంశ కర్త్రార్ఱభవత్ EI IV, 36

ముమ్మడిభీమకుంచము *mummadibhīmakumcamu* ముమ్మడిభీముని పేర బరగిన కుంచము ముమ్మడి భీము డనునది రాజరాజు తండ్రి విజయా దిత్యుని బిరుదము The measure of kumcamu named after Mummadibhīma, the title held by Vimalāditya, the father of Rajārāju శ్రీచోడగంగ్గదేవ రిచ్చి శత్రమునం గుడ్వంగల బ్రాహ్మ లిరువణ్డకు దిన ౧ కిం బేర ముమ్మడిభీమకుంచ్చమున నిరువుర నడ్డెణ్డుగా నెనవెంబ్రలకుం కుంచ్చ ౩౦ దిం బదియెన్మిదిగా నైన దంగ్గుంబ్రాల కుంచ్చ ౭౦ ది SII IV, 1015 (శ 1006)

ముమ్మడిభీమతూము *mummadibhīmatūmu* ముమ్మడిభీముని పేర బరగిన తూము The measure tūmu named after Mummadibhīma శాసనము పెట్టినపడి ఉల్పరికొట్టరబన్డమైన వడ్లపుట్టి ౧ ట్టికి ముమ్మడిభీమతూమున ఖ ౧ SII IV, 1384

ముమ్మడిభీమమానిక *mummadibhīmamānika* ముమ్మడిభీమమానిక The measure mānika named after of Mummadibhīma (1) వాసుకిరవిసోమేశ్వరమహాదేవరకు అయనవురమున పోతియభట్ల పెట్టిన అఖణ్డవర్తిర్ఱదీపమునకు నిచ్చినవి ౩౦ ఇనుపయెడ్లు వీనిం జేకొని గేతియబోయణ్డు నిత్యపడి ముమ్మడి భీమమానిక మానెణ్డునెం నెయివోసి నడపంగలవాణ్డు SII. X, 12 (2) నిత్యపడి ముమ్మడిభీమమానిక మానెండు నెయి వోసి SII. X, 268 (శ 1143)

ముయ్యద్ద *muyyadda* మూడర్ధములు One and half దేవాయాస్మై నివేద్యార్థం దత్తా భూశ్మాలి మాలినీ। మాత్రా బ్రోలమదేవ్యాస్య సార్ధర్ఱ మత్తుర్ఱక సంజ్ఞికా। ముయ్యడ్డ॥ SII X, 333 (శ 1173).

ముయ్యద్ద *muyyadda* మూడు అర్ధములు Three halves or one and half (రాజేంద్రచోడుని దానము)— (1) కన్నిరడ్డిచెఱ్వుదేవరకు నివేద్యమున కిచ్చింది ముయ్యద్ద శ్రీకొండకంచి స్థిత శ్రీకణ్థాయ) SII X, 118 (శ 1068) (2) తన ప్రతిష్ఠ సేసిన మైలాంబికేశ్వరదేవరకు నైవేద్యార్థర్ఱమై తమ స్థలమునం దిత్తాలు అనియెడి ఊరిచెఱువు వెనుక ఇరుగారూ ముయ్యద్ద సేసి వృత్తిన్ని దీపార్థర్ఱమై ఇరువైయేను మేంక లాను ఆచంద్రార్కార్ఱస్థాయిగా నిచ్చె। (కాకతి గణపతిదేవుని చెల్లెలు మేలాంబిక ఇచ్చినది) SII X, 254. (శ 1181)

ముయ్యర్ధము *muyyardhamu* మూడు అర్ధములు *Three halves or one and half A hybrid compound of Telugu and Sanskrit words* కోటిలోయస్య భరద్వాజగోత్ర శాదికమ్మణ ముయ్యర్ధణశః IA VII 185-92 (శ 590)

ముయ్యలగుట్ట *muyyalaguṭṭa* మూడు ఎల్లలు కలిసినచోటి గుట్ట *A heap of stones or mound where three boundaries meet* అల్లయదొడ్డారెడ్డి కొంకుదురు శాసనము — గ్రామసీమలు — దొడ్డవరపు పొలమేర ముయ్యలగుట్ట నందికంజానకు వెళ్ళి అంతనుండి దక్షిణముఖమై పుంతనడుము వట్టుకొని EI V, 9 (శ 1362)

ముయ్యలికుట్టు *muyyalikuṭṭu* మూడు ఎల్లలు కలసినచోటు *Place where three boundaries meet* నైరిత్యతః పాలూరియుం గోఋకోటియు రణ్ణపూండియు ముయ్యలికుట్టున చిన్నగుణ్ట EI VI, 347 (శ 988)

ముయ్యలికుట్టు *muyyalikuṭṟu* మూండు ఎల్లలు కలసిన తావు *The place where three boundaries meet* గ్రామసీమలు— నైరిత్యతః పాలూరియుం గోఋకోటియు రణ్ణపూణ్డియు ముయ్యలికుట్టున చిన్నగుణ్ట॥ ఈశానతః ఎల్లయు బ్రోమ్తుక త్తియు రణ్తిపూణ్డియు ముయ్యలకుట్టు॥ — విమలాదిత్యుని రణ్తపూడి శాసనము EI VI, 36 అగ్నేయతః ఇయ్యూరియుం బిల్లెముపెద్దపూణ్డియు నెరపులయుం బొలగరునున ముయ్యలికుట్టసీమా —నందంపూడి శాసనము ఆం సా ప ప సం ౧ సంచిక ౧

ముయ్యేదుము *muyyēdumu* మూడు ఏదుములు తోరజువారిద్దఱకుం న్ను ముయ్యేదుము ముప్పందుమ తె శా శా శా 42

ముర *mura* ఒకానొక ధాన్యమానము *A measure of capacity of grain* శతమురా ధాన్యోత్పన్న భూమిశ్చ స్వస్య శేషయిత్వా। అస్య గ్రామస్య ఉత్పన్నక్షికరై। రాజ్ఞాం దేయమ్ శతమురధాన్యై రష్ట మాదైశ్చ భారతి రక్తాక్షి మాఘము (శ 1059) —మూడవ వజ్రహస్తుని చికాకులవలన శాసనము శ 1159 భారతి రక్తాక్షి- మాఘము

మురక *muraka* భూమి *Field* విజయాదిత్యరాజునకు ధర్మంగా మురక ౧ మీదేవరకు NI, Rapur, 20 (శ 1169)

మురకము. *murakamu* ధాన్యమానవిశేషము *A measure of capacity of grain* కోటీశ్వరదేవాలయ ఆచంద్రార్కపర్యంతం నిర్విరోధా। బలిచరు నైవేద్యదీప పూజాద్యర్థం ధాన్య మురక శతద్వయాత్మత్వా భూమి ర్దత్తా — వజ్రహస్తుని శాసనము EI IX, 98 (శ 984)

ముఱ్ఱిచు *muṟcilu.* (క్రి ముఱియు, మురియు) భగ్నముచేయు లేక ముచ్చిలు అపహరించు *To break or to steal* (కొలవిశాసనము)- ధమ్మర్ణవులు ముక్కు దఱిగినను వఱిచినను చురియంలెఱికినను ముఱ్ఱిలినను అంకాడినను APGAS 9-2, (920 *A.D*)

ములుము(వు) *mulumu(vu)* పైరువంటకువయోగింపబడు భూమి తోట భూమి *Land cultivated for various kinds of millets, garden land* (1) తిమ్మారెడ్డి మాన్యగాక వెంకటాద్రిములుము NI Rapur, 73 (2) ఆచినకోనేటి తిమ్మనంగారికి పుణ్యంగాను ఆచంద్రార్కంగాను గ్రామానను పండిన నానాధాన్యానకు నగరికమతాలను ములుపులను శటవృత్తిమాన్యాలును సహా విత్తినపుటికల పుట్టికి కుంచదుమేర సాగింస్తిమి NI Nellore, 124 (శ 1504)

ముల్కు *mulku* (వ ముల్క్ హి ములికి) ప్రదేశము ప్రాంతము స్థానికము *Relating to the country, land or revenue affairs* (*F*) పెరుమాళ్ళభండను శాసనం వేశిన వివరం॥ ముల్కు రెండ్లుఅడుగుల ఘడను తూము ముప్పైగుంటలు వినయం శేశినారం॥ SII X, 772 (శ 1618)

ముల్లోకవిభుడు *mullōkavibhuḍu* మూడు+లోక+విభుడు మూడు లోకములకుప్రభువు పాతాళ భూలోక ఊర్ధ్వలోకము లనెడు మూడు లోకములు *The lord of three worlds namely elysium, earth and heaven*

శా॥ శ్రీమత్కౌస్తుభరత్నభూషణరుచిశ్రీరమ్యవక్షస్థలుం
డామందారలతాంత్రదామ నవదివ్యామోద పాదాబ్జజా
తామేయామరసంద్ధవారిక్రితపూతాసేషలోకుండు నాం
గా ముల్లోకవిభుండు నక్కి గలం డైక్యవ్యాప్తిదానాద్యుండై

SII VI, 628, (శ 1146)

ముళుద *muluda* గ్రామాధికారి *The head man of the village* (1) మహారాజశ్రీ నందివర్మ ప్రాలూరగ్రామే మునుదసహితా గ్రామే యకాణ సమాజ్ఞాపయతి —నందివర్మ పెదవేగిశాసనము భారతి రక్తాక్షి శ్రావణము (2) మహారాజసిరి విజయదేవవమ్మణ స్వనయదేన ఎలూరి ముళుదవము ఖొగామొ భాణితవ్వో। — వేంగివిజయదేవవర్మ ప్రాకృత శాసనము EI IX, 7

ముళిపెసలు *muḷipesalu* ముడిపెసలు పొట్టుతీయని పెసలు *The greengram without removing the husk* యేంటను ముప్పైయఱు పుట్లు కొల్పున్నుం రెండుపుట్లుంను ఎనమందుము ము పెసున్ను శ్రీభాండారమందు వసము చేయంగలందు SII VI, 35 (శ 1318)

ముష్టాముష్టి. *n. ā.* ఒకరి నొకరు ముష్టితో గుద్దులాడుకొనుట *Fist to fist* రాజనరేంద్రుని కలిదిండిశాసనములో యుద్ధవర్ణన – ముష్టాముష్టి క్వచిచ్చిర్దృష్టమ్ కేశాకేశ్య భవత్ క్షణం। దండాదండి క్వచిత్రోప్తమ్ కుంతాకున్తి నిరంతరమ్॥ EI XXIX, 8

ముష్టిమాను. *mustimānu* ముష్టిచెట్టు ముండి *The plant nuxvomica* ఆ రాతికి దక్షణం గారపాపాయిగారి చింతమాను క్రింద రాయి ఆ రాతికి దక్షణం తదినాల కుంటలోకి వచ్చే వొందురు దక్షణపువొడ్డున ముష్టిమాను క్రిందనురాయి NI CP, 9 (శ 1608)

ముసాబు *musābu* (అ ముసాహెబ్ హిం ముసాహెబ్) స్నేహితుడు *Companion, friend* (*F*) యిధమ్మశాసనకంథంలోని మరియాదయేరాజు దప్పిన, తురకరాజు దప్పెనా ముసాబుకుం దప్పిన దోషాన తమగురువులు పేరులను హత్తె సేసిన దోషానం బోవువారు SII X, 745 (శ 1452)

ముసిండిమ్రాను. *musimdimrānu* ముసిడిమ్రాను ముష్టిచెట్టు *Strychnos nuxvomica* తూర్పునకు నియ్యేటి కత్తు ముచ్చింతమ్రాంకులును దీనికి తూర్పుఁన పేటికత్తిచెమడును వేమును ముసిణ్డిమ్రాంకులును EI V, 10 (శ 1024)

మునునూర్లగోత్రము *musunūdlagōtramu* తేలికకులగోత్రము *The lineage of a oilmonger caste* శ్రీమత్ బెజవాడశాసను లైన తెలికివేపుర మైనద్దు మునునూర్లిగోత్ర కేతిసెట్టి SII VI, 149. (శ 1076)

ముస్తయిదు. *mustayidu* సిద్ధము *Proper, worthy (F)* కిల్లేవరగణే కావేరిపాకకట్టించిన మశీదునకిలా। వఖాని స్న౧౦౭౭ యేడు మొదలుకొని ౧౦౭౮ యిందు ముస్తయిదు ఆయను SII X, 762 (శ 1591)

మూ

మూండోవహి *mūmdōvahi* వహి యనగా లెక్క *Third count* ఖోజా అల్లిజరగర ఒడయులుంగారు నిలిపిన శిలాశాసనక్రమ మెట్లన్నను– నానారోక్షాలకు నానాబాబులకున్ను లోనుగానున్న నఫరునఫరుకి ప్రత్యేకాలు మక్తాను తీర్పుచేసినప్రకారము సాలెవారికట్నములకు మొదలివహి మగ్గం। కి ర్ ౨ (2) రెండోవహి ౧॥ (1½) మూండోవహి ర్ ౧ (1) నాలుగోవహి ॥ (½) SII X, 711 (శ 1515)

మూడుసంధ్యలనైవేద్యములు *mūdusamdhyalanaivēdyamulu* ప్రాతఃకాల, మధ్యాహ్న, సాయంసంధ్యలయందు దేవుని కిచ్చు నైవేద్యము *The offering to god during three divisions of day morning, noon and sunset* శ్రీరాజనారాయణదేవరకు మూణ్డుసంధ్యల నివేద్యములకు విత్యపతి గుండ్రము కుంచమున నలుగుంచ్చములు SII V, 90 (శ 1099)

మూలబేరము *mūlabēramu* మూలవిగ్రహము మూలమూర్తి గర్భగృహములోని దేవతావిగ్రహము *The principal image in the temple in the sanctum* శ్రీకూమ్మనాధునికి శ్రీనరహరితీర్థ శ్రీపాదములు రిపథ శుక్ల పౌర్ణమి జ్యేష్ట నక్షత్రమందు ప్రతిసంవత్సరమందున్ను మూలబేరమునకు (భైరవమున) ఉత్సవపెరుమాళ్లకుంగా దేవస్థాన అభిషేక పంచ్చామ్రిత ద్రవ్యాలకు ఉప్పన్నఉపకరణ ద్రవ్యాలకుంగా శ్రీభండారమునం చెల్లేగండమాడలు ౫ SII V 1249 (శ 1215)

మూల(భ్రి)భృత్యుడు *mūla(bhri)bhrtyudu* భటశ్రేష్ఠుడు వంశపరంపరగా వచ్చుభటుడు (నూ ని) *A best soldier A hereditary soldier* అది యట్లుండె భోగంబు గాకున్న నేమి నీకుం గార్యంబులు నాయెఱింగిన తెఱంగున నుపదేశించుచు మైత్రిపాటించియునికి గర్హణీయం బైన భవదీయ మూలభృత్యు లసూయచేసి భేదింతురు దాన నొవ్వమి వచ్చు భార శాంత 8-59 (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవచోడమహారాజుల మూలభ్రిత్యుం డైన భైరవనాయకుండు SII VI, 163 (శ 1012) (2) వెలనాంటి చోడయరాజుల మూలభృత్యుండు నూంకినాయకుండు SII IV, 1037 (శ 1100) (3) శ్రీకులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడయరాజుల మూలభృత్యుం డైన చోడపనాయకుడు ౧సీ త్రస్త్రభ–్రా శ్రీమాంళ్యోడయనాయకో SII IV, 1335 (శ 1102)

మూలవీసాలబడి: *mūlavīsālabadi* మూలవీసాలసుంకము (చూ మూలవీసాలు) శ్రీ రఘునాయకులకు రంగపరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు చదలువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మోదలైన గ్రామాల అడ్డగడసుంకం వివాతకట్నాలు స్థలభరితాలు సుంకం మూలవీసాలబడి మోదలైన సుంకఆదాయము ధారవోశి సమర్పించిరి NI Ongole, (29) (శ 1488)

మూలవీసాలు *mūlavīsālu.* (1) అమ్మకము నిమిత్తము తెచ్చు సరకులపై విధింపబడు సుంకము (2) వర్తకుని లాభముపై విధింపబడు పన్ను (3) హణములో పదునాల్గవ భాగము హణ మనగా నాల్గణాలు (1) *Fees levied on articles brought for sale* (2) *The original tax levied proportionately upon the profits of trader (W)* (3) *1/16 of a hana-hana as four annas* గోకర్ణచక్రవర్తి మహాదేవు అంమ్మంగారి వివాహా మప్పుడు ధారాదత్తం చేయించింది దేవగ్రామమును సంతలోను। మూలవీసాలు గొనెంకి థ ౧॥ న్ను చీరలమోపు ౧ కి థ ౨న్ను SII X, 239

మూలస్థానము *mūlasthānamu* మూల విగ్రహ ముండు స్థలము ఇక్కడ మూలస్థాన మనగా మూలవిగ్రహ మని యర్థము స్ఫురించును *The chief image in a temple* శ్రీమతు ముప్పడినాయనింగారు నాగులు ఉప్పలవాటిమూలస్థాన మల్లినాధునికి ఇచ్చిన వృత్తి కు ౫౦౦ NI Ongole, 87 (శ 1219)

మూసెఱవారు *mūseṟavāru* లోహములను కరగించు మూసల నమ్ము వారు లేక తయారుచేయువారు *Persons who manufacture or sell crucibles* శ్రీవీరభద్రేశ్వరదేవర అంగరంగభోగానకు తగరం వారూను మూసెఱవారూను ఇచ్చిన ఆయము తగరమునందు సీసమునందు రాగిఅందు తులాన పలమెడు SII VII, 734 (1228 A D)

మృ

మృడాన్యతిధి: *mrḍānyatithi* తృతీయ తృతీయతిథికి శివుడు అధిపతి *The third lunar day of which Siva is the lord* శాకాబ్దే సురవర్మ రామ శశి భృద్వింశంభరా సంఖ్యయా సంయుక్తే విభవాఖ్య వత్సరవరే జ్యేష్ఠ మృడాన్యస్తిథౌ శుక్లాయాం శశివాసరే జనసుత శ్రీలింగము శేర్గలై॥ HAS 13–42 (శ 1130)r

మృష్టాన్నభోజనము. *mrstānnabhōjanamu* రుచికర మైన ఆహార పదార్థములతో గూడిన భోజనము *Eating delicious or savoury meal* ముదిగొణ్డ చోడబ్రహ్మమారాయరిచే సాలాభోగమునకు పెమ్మడి రాజరాజమాడలు ముప్పదియుం జేకొని చంద్రాదిత్యవరె నిత్య మిపురు అపూర్వ్వబ్రాహ్మనులకు మ్రిష్టాన్నభోజనమునకు నొక్కనికి తిరుమడపల్లికి అచెడి కుంచము ౨ పడిని నాల్గుకుంచములు SII V, 200

మె

మెంటచేను· *memtacēnu* మెట్టచేను *Dry field* తీయంరాజు మానాయంక రావకూ జెంల్లె వీర చిరుదపల్లి పొలంలోను కొత్తకోట నెత్తిపాటి పొలిమేరం మెంటచేను గోపాళునిచెరువుకు సర్వం మాన్యంగాను యిస్తిమి 200 కు— NI Ongole, 47.(శ 1441)

మెచ్చు• meccu సంతోషము *Pleasure* మహిమధన, యిష్టపూర్తఫలము లెల్లకాలంబును, మెచ్చుతోడ దమకు నిచ్చుచుండ EI IV, 45 (శ 997)

మెట్ట metta మెరకభూమి గ్రామనామాంత్య ప్రత్యయము *Upland, high level ground Suffix to village names.* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజుల కంద్రవాడి లోని గుడ్లపూండి అందుకూరు కుంచుల పల్లి కొన్నాతవాడిం గంటాలమెట్టం గొండపడుమటి సెట్టంగుంట్లలు SII V, 229

మెట్టునేల mettunela మెరకభూమి *A high lying land* శ్రీవిజయాదిత్యదేవరు నిరెవద్యప్రోలి పీలు విజయంచేసియుణ్డి మల్లీశ్వరమహాదేవపట్టనమున వెంగ్గీమణ్డలమున ప్రజకు రాజరాజమయ్యార్గాద నిచ్చిన పత్రశాసనస్థితి ఉపునేల పుట్టి ఒక్కంటికి చిన్నము లాఋను మెట్టునేల వరినెల పుట్టి యొక్కంటికిం చిన్నములు నాలువును SII IV, 1243

మెట్టువరి mettuvari మెట్టవరి వర్షాధారముతో పండెడి వరి *The paddy crop is grown with the help of rain or rainy season* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కకాలం పరాంతకో నృపతిః। మెట్టువరి వణ్డిన నేలకు పుట్టి ౧ ణ్టికి చి ౧౦ SII IV, 1384

మెడనూలు medanulu బంగారుతీగెలహారము (శ ర) *A golden necklace.* శ్రీకూర్మనాథుని సంమ్ముకానను రాంభట్టు మహాపాత్ర్యల భార్య తల్లు మహాపాత్రాణి దీపప్రతిమ స్థాపించను మెడనూలు వెండిచిప్ప పులుమామిడికాయపేఋన్ను పెట్టెను SII V, 1228 (శ 1425)

మెఋకు• meruku (త మెరుకు) పరిపాలనమున ఉత్కర్షవహించు, వన్నెగాంచు *To rule with great celebrety and esteem* శ్రీమాన్నోళిజమహారాజులు జడచోడిమహారాజు కలుకేడు నియ్యంబున మహారాజు తిబలూర మెఋకు చుణ్డి నానమిపాటి ఆయిత నమ్మర్గారికి ఆ సా వ వ 49 సం 2-8

మెలవు melavu మెలగు, మరలు, తిరుగు *To take a turn* (వీరచోడుని పిఠాపురము శాసనము — గ్రామసీమలు)— దీని వడుమట వడగొండి యేఋ ఉత్తరమించి మెలవిన మెలవంక కొల్లిప్రోలును మల్లప్రోలును గూడిన చోటి పుట్టయ సీమము EI V, 10 (శ 1094)

మే

మేగాపు• megapu దేవాలయపు కావలివాడు *A temple watchman or guard* శ్రీ కొమార హంబీరదేవుమహాపాత్రులు బెజవాడ నారాయణదేవర నగరు కొలిచిన నానాకావకులకున్ను జీతవర్తనలకు యిచ్చిన ధమ్మశాసనం। మేగాపులు జన ౨ కి న ౧౦। SII X, 740

మేగాపుచందనము: megapucamdanamu దేవుని విగ్రహమునకు చేయు చందనపులేపనము *Smearing of sandle paste to the idol of the deity* శ్రీవరహ దేవర నగర మేగాపుచందనకు వీకికి నిత్యప్రసాదాము కుంచండు పండాది జీతము రెండుమాడలు ఇంతపట్టును ఇద్దఋను పంచి కుడిచి వరాహదేవర నగరి మేగాపుచందనము చేయంగలారు SII VI, 759 (శ 1296)

మేడ• meda దేవళము, దేవాలయము *Temple* జీవరాతు మాచెలరా చెన్నుని కొడుకు వీరుల కొమర జీవరాతు తిమన చీలమనాయిని కొంతము పురినచోట మేడ కట్టించినాండు SII X, 585 (శ 1867)

మేడచారి. medacari మేళచారి మేళనాయకుడు *The head of the band of musicians etc, employed in a temple* శ్రీమహోత్సవము చేయునాణ్డు కొమ్మరారట్టడికము ఎమ్ముణ్డుౕనయకులకు ప్ర తి సంవత్సరంబులు దోయణ్డేను పుట్టములు ప్రసాదించువారు మేడచారికిం తెలుకభూమి ఖ ౫ గరువుభూమి ఖ ౫ SII V, 80

మేడమటము• medamatamu మేల్మాళిగ *An upper story* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు— దణ్డనాయకుణ్డు ముమ్మడిచోడపల్లవరియణ్డు పెద్దదాకిరేమిదేవర సన్నిధానమున తమపేరం కెట్టించిన మేడమటము నిల్పి తమపేరి SII, IV, 1296

మేణత menata ముట్టడి *Beseige* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరక్రిష్ణరాయ మహారాయలు వుదయగిరిదుగ్గంమీద విడిశి ప్రతాపరుద్రగజపతిని కొండవీడు ఎర్భంతం విరుగంబొడిచి వుదయగిరిదుగ్గానకు మేణత వేయించి దుగ్గం పుచ్చుకొని NI Udayagiri, 40 (శ 1486) వేణత వెట్టి NI Udayagiri, 38

మేదడ్లు. medadlu మేదరవాండ్రు *Persons belonging to the basket maker caste* తిరివీధి అణ్డరులు మేదడ్లు సామణ్డరు పెమ్మాడి ఆణ్డరు విచ్చిన పొలనకుం ద్రావిణ్డికి అవ్వభోగసరివి సంపదలు లోపుగా SII IV, 1048

మేర mera ఎరిహద్దు *Boundary* పడుమటను పడిదిలానకు వచ్చిన లోంతుం గాలువమేర మంద్రాజుచెఋనకు వచ్చిన అలుగుగాలువ మేర కెదారసముద్రపి పడుమటికొమ్ము మేర శేతప్రోలి మాచపురము నడిమి పెద్దబండ మేర తె శా-కా-శా 82 (శ 1180)

మేర mira• (త మేరై) ధనరూపకముగా గాని, ధాన్యరూపకముగా గాని విధింపబడిన సుంకము *A fee in grain or money fixed for the maintenance or up keep of certain services* (1) అరి సుంకము వన్ను కానిక ఎల్ల మేరలూరు సర్వమాన్యము SII X,422 (శ 1191) (2) ప్రతాపరుద్రదేవమహారాయలు ఓరుంగంటను సాంమ్రాజ్యము సేయుచుండంగాను ముమ్మడి జుట్టయవెంకంగారు పాద్యము శ్రీవీరనారాయణదేవుని రంగభోగము చెల్లను ధారాపూర్వకమై యిచ్చిన మేరలు పానెమందు బలికెవారు రె ౨౦। స్థలకరణాలు రె ౧౦। సుంకఆధికారి రె ౧౦। ఆకుతోటవారు రె౧౦। కోమట్యు రె౧౦। బచ్చునడువారు రె ౫। గాన్గులవారు రె । రాజులు రె । తొగటసెవారు ౧౦। ఊరతలారి రె ౫। వెరశి ఊర్కు తూమెడు సంతరాశి ధాన్యమును SII X, 528 (శ 1241)

మేరగాండ్లు. meragamdlu ధనరూపకముగాగాని ధాన్యరూపకముగా గాని, ఆయా స్వాస్థ్యములను గాని, చెల్లించు గ్రామీణులు *Villagers who pay fee in grain or money for the up keep of certain offices, services or institutions* యాప్రకారముగా శాసనము వేయ్యించి నిధినిక్షేపపాషాణములతో కూడా సర్వఅగ్రహారము అయ్యె

వార్లగారికి శ్రీ సీతారామార్పణముగా సమర్పిస్తిమి గనుక అయ్యవార్ల గారు ౧౩ స్వాస్త్యములు నిర్ణయించి గ్రామకరణాలు గోపాళయ గారికి కరిణీకంలో కూడా ౩ స్వాస్త్యములు నిర్ణయించి ఆయా మేరగాండ్లను నిర్ణయించి వాండ్లకు తగుమాత్రం పొలం యిచ్చి అగ్రహారము మీస్వాధీనము చేశిరి గనుక NI CP 8 (శ 1572)

మేరధాన్యము *mēradhānyamu* ధాన్యరూపముగా చెల్లించెడు పన్ను లేక సుంకము *A fee or tax paid in grain* శ్రీమతు వెలుగోటి వేంకటపతినాయనింగారు ఆకుపల్లెచెరువు వేయించిన ధర్మశాసనం యి గ్రామాన చెరువు మేరలుపూర్వాన యేదారిగాను నడిచినవో ఆమేర ధాన్యం చెరువు పనిమోఖం శాయం గట్టడ శేయించ్చినారు NI.Rapur, 3 (శ 1560)

మేరస్వాస్త్యము *mērasvāstyamu* మేర+స్వాస్త్యము చెఱువుల సంరక్షణార్థమై ధనరూపముగాఁగాని ధాన్యరూపముగాఁగాని విధింపబడిన పన్నుచెల్లించుటకు నిచ్చిన స్వామ్యము *The right to collect the fee in grain or money paid by villagers for the up keep of tank* వేజెర్లనరసరాజుగారు వేయించినధర్మశాసనక్రమ మెట్లన్నను కందుకూరు శీమలోను మాకు అమరం నడిచె ఆనెమడుగుగ్రామాన చెర్వుకు నడుచెడివైన మేర స్వాస్త్యమును నడపెడువారంము NI Kavali, 1 (శ 1564)

మేలుకట్టు *mēlukattu* వితానము *Canopy* శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవర నంద్దిదేవరకు ఉపరితి యుపేంద్రదేవరకొడుక్కు మంగ్గిరాజు నందిమైలవుండునం దేవరకు బెట్టిన మేలుకట్టు యిందులవహిండి ఘంటలుంగాను ౩౧ వెండిపువులు ౧౦౦ బెరసి యుభయం దొడువు SII IV, 1019. (శ 1211)

మేలునాయకుడు *mēlunāyakudu* మేళమునాయకుడు *The head of a set of dancing girls, musicians and their performance* (1) ఈదేవర కిచ్చిన నొంచ్చినిపాటి పొలము ఖ ౧౪౦ వీనిలో మేలునాయకు ఖ SII IV, 677 (2) ఈదేవరకు బోగార్థముగా నొంచినిపాట నిచ్చిన ఖ ౧౬౦ వీనిలో మేలునాయకు ఖ ౨ SII IV,663 (3) ఈసాహసమల్లుండు తనచేసిన ఈధర్మ్మంవులు మద్యలకాండ్రు ఆఱువురును ఆపుజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేలినాయకుంగా పదుడ్రకుపేరు ఒక్కణ్ణి నిత్యరెండుకుంచ్చాంలు కూడును అర్ధతమలమును నెలకును అప్పాలు మూండును ఏండాది జీతకొల్చు నల్వయిరెండుపుట్లు SII V, 1188 (శ 1172) (4) శ్రీ మన్మమహామణ్డలేశ్వర వేంగ్గివేంగీశ్వరదేవరాజులు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా సానిమాని నిబంద్ధకాఱ జీతాలకుం బెట్టించిన పొలములు మేలునాయక కూచెమనాయకుండు గుణ్డెటి చెరువు ముక్కిలము వెనుకం బెట్టిన వరిచేను ఖ ౧ మేలునాయక వెంగినాయకుండు వెంచ్ఛ పడుమట బహిండికొలి చేరువం బెట్టిన వరిచేను న ౧౦ SII VII, 737

మేళ: *mēla* వేశ్యాదినాట్యబృందము *The set of dancing girls, musicians etc* రామలింగసాని సర్వసాని నైతమైనమేళ ౧కి కాకాండిని గ్రామం తిరుమలంమంగారి చెర్వు క్రింద వరిమడి ఖ SII IV, 702. (శ 1442)

మేళము *mēlamu* వేశ్యాదిజనసమూహము నాగసరములోనగువానిజత *A band, a set of dancing girls, musicians and singers and their performance* బెజవాడ పాపవినాశనదేవరకున్ను రుద్రపాదలకున్ను ప్రిథివి మీందంగల గోత్రంవారు దండ్డంపెట్టి ఇచ్చిన దర్మశాసనము మాకు అన్నిరాజ్యాలానుం గలవార్కి ఆయాస్తానల చెల్లి జీతానను ౧కి ద ౩న్ను పెండ్లి రెంణంకాలు మేళానను నొకపాలున్ను ఇదర్మవు పనులకును ఆచంద్రార్కస్తాయిగాను ఇస్తిమి SII IV, 773.

మేషమాసము *mēsamāsamu* సూర్యుడు మేషరాశిలో నుండు మాసము *The month in which the sun is in the Aries*

ఉ। అంబికసాయశాంబర భ్రమింగాక్కమితంబగుచుండగా శకా
బ్దంబులు మేషమాస సితపంచ్చమి నిర్జరనాథమంత్రివా
రంబున దేవదేవునకు రాగముతోడ నఖండదీపర
త్నం బొనర్చించ్చె నారవిసుధాకరతారక మై వెలుంగ్గంగాను

SII IV, 677 (శ 1052)

మేషసంక్రాంతి *mēsasamkrāmti* సూర్యుడు మేషరాశిలో ప్రవేశించు కాలము *The transit of sun into the solar month of Aries* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవర్షంబులు గు నేంటి దుర్మతి సంవత్సర మేష సంక్రాంత్తియందు శ్రీ మోంగొలని శ్రీమూలస్తాన శ్రీభీమేస్వర శ్రీమన్మహాదేవరనగరి శ్రీగణేశ్వరునికి SII. X, 531 (శ 1248)

మై

మైత్ర. *maitra* (సం మైత్రీ) అనూరాధనక్షత్రము *The lunar mansion called Anūrādha* గిరి రస కు్య సంఖ్యాబ్దే శక సమయే మార్గశీర్షామాసేస్మిన్ కృష్ణత్రయోదశదినే భృగువారే మైత్రనక్షత్రే ధనుషిరవౌ ఘటలగ్నే ద్వాదశవర్షేతు జన్మనః పట్టం॥ NI CP 19 (శ 867)

మైత్రేయగోత్రము *maitrēyagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage* ఋగ్వేది మైత్రేయో లక్ష్మణ ఘటశాసినామకోఽర్ధాంశే EI XXXIII, 43

మైలసంత *mailasamta* మత్స్య మాంసాదులు విక్రయించుసంత *A market where fish and mutton is sold* వల్లభరాజుంగారి కుమారుండు తిమ్మరాజుంగారు విద్యానగరము పెద్దఅంగడివీధి మైలసంతకు పడమట నుండే మాధవదేవరకు ఈ రంగ్గమంటపము అంకణాలు ౩౪ సమర్పించెను SII IV, 248 (శ 1467)

మైలి. *maili* మాలి తోటమాలి *A gardener* యీ తోంట సేసి మూడుంగాలాలాను దేవరకు పుష్పాలు తప్పకుండాను పెట్టి మైలికిన్ని దేవుకున్ను దేవక్షేత్రము క్రయముగాం గొని వీరివృత్తి ఖ ౩ నివేశనమున । పెరదున॥ ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ఇస్తిమి SII V, 155 (శ 1307)

మొ

మొకరారు. *mokarāru* (హిం మొక్రర్) నిష్కర్ష *Determination, certainity (B)* సర్కారు హైదరాబాదు హజరతు సుల్తాను అబ్దుల్లా పాదుశాహిం గారు మొకరారు చేసి ఇచిన కందుకూరు శిమాలోని చెఱువు NI Kandukur, 47 (శ 1528)

మొకరి. *mokari* మొకరి యూదువాఁడు *A person who blows the conchshell* దేవరకు హవిబలి యచ్చనలకు మద్దలకాఁలకు మొకరికి వాంశికులకు బెరసిన పరిమాటము వారికి వలయుచుట్టు పొలము SII X, 144 (శ 1080)

మొఖరి. *mokhari* ముఖర మూదువాఁడు *A person who blows the conchshell* వీర శ్రీనరసింహ్వ దేవసంప్రదాయము సానులు ముప్పం డ్రును మద్యలకాంద్రు ఆఱువురును నట్టువుం ఒకరుడు మొఖరి ఆవజకాండు కరడకాండు కహళకాండు మేలినాయకుంగా సాంప్రదాయమునకు మాడల పొలిభోగము గొని ఆచంద్రార్కము గొల్వం గలారు మొఖరికి జీతము మాడలు మూండును నిత్యరెండ్డుకుంచాలు అడ్డకూడును తమల మొకండును నెలకు అప్పాలు నాల్వును SII V, 1188 (శ 1172)

మొఖాసీ *mokhāsī* ముఖాసాదారుడు చూ ముఖాసా *The holder of a village or lands, at a quit rent or rent free or condition of service, the holder of an assignment, the farmer of a certain portion of the revenue of a village (W)* యేకలాస ఖానునింగారు తనపేర యేకలాసఖానపుర మని పెంట గట్టించి యీపేటకు కొంలు ఇచ్చిన వివరం। — రాజుకు గోన ౧ కి కాసు ౧ పకీర్ల అన్నవస్త్రాలకు మాలు వేయంచను చలివెందిరులు పెట్టించను మొదలైన ధర్మాలకు గోనె ౧ కి కాను ౧ యీ కానులవల్ల అయిన పదార్థం మొఖాసీలు అతికార్లు కాంపులు కరణాలు తాము పుచ్చుకొని దివాణాన జమ సేసిరా SII X, 753 (శ, 1522)

మొగడ. *mogada* మొగసాల *The entrance hall* హనుమంతు పెరుమాళ్ళ నగరు మొగడ SII VI, 653

మొగమాడువు *mogamāduvu* ముఖమండపము *The front porch of the temple* రమనతో బెజవాడ కెల్ల బెడంగును రతుయుంగాను న్దమశాత మల్లపరాజు వేరెఱు దానుం గట్టించెం గ్రమబున దానిక కలశ బడ్డట్లుగా మొగమాడు వమరంగ శ్రీయుద్ధమల్లు దైత్తించె నమితతేజుండు తన ధమ్మ్మ వొడంబడి కాచు నృపులకున్ద EI XV, 9

మొగరితనము *mogaritanamu* మొకరి యూదుకార్యము *The function of blowing the conchshell* గంగా నరసింహ భోగానను కొలువను శ్రీరామవైష్ణవునికి మొగలితనమున్ను ఇతని కొడుకు పురాయి వైష్ణవునికి నట్టవమున్ను పెట్టిరి వీరిద్దఱకున్ను నిత్యపడిప్రసాద కుంచలు రెండు అర్శలు రెండు విడియాలు రెండు SII VI, 1049

మొగసాల. *mogasāla* తలవాకిటి పంచ (శ ర) నడవ (ప్రా) *The entrance* ఆదక్షిణపువీథిని ౩౧ సేతులు ఆవీథి దక్షిణపుశ్రేణి నిడుపు ఆదక్షిణపువీథి ఎన్మిదిసేతులు ఆదక్షిణపు ని మొగసాల నిడుపు ౩౪ యిటి బెఱెమని నాయ మగు చున్నది SII.X, 438 (శ 1198)

మొదడ్లకాంపులు *modadlakāmpulu* ప్రధాన గ్రామవాసులు లేక వ్యవసాయదారులు *The principal inhabitants or cultivators of the village* శ్రీమ దమరేశ్వరమహాదేవరకు ప్రభాతకాలమున ధూపవేల యప్పటి మంత్రబోనా మైన నివేద్యమునకు నిందుల పూజారు లైన వడుగులు నబ్బనకొడ్కులు కాపెపేరయలున్ గోకనకొడ్కు బేతెయును అమరనయు వీరిమాదెన భీమెయునుం గొండ్రేనిమనుమలు సూరెకొండయ కుప్పయలు ముద్దన భిమెయ మనుమలు యెలమ ప్రోలెగోకినయు బెరఎన యేను మొదడ్లకాంపుల వసమునను నిత్య యేనుమానికలు వరిబియ్యము లెక్కను ఆచంద్రార్కమునకు గుత్తగానుం గరనయెల్లనయ పెట్టిన బిరుదు తేంభయిగద్యలు లెక్కన బిరుద గ ౫౦ వీనిం జేకొని యేనుమొదడ్ల వడుగులునుం దమ పుత్రానుపౌత్రికము నడపంగలవారు యేనుమొదడ్ల కాంపుల వసమున నివేద్యముపై పెరువున కిచ్చిన మొదవు లేను SII VI, 235 (శ 1080)

మొదలారి *modalāri* అరవ శూద్రులలో నొక తెగ *Person of one of the fourth caste persons in Tamilians* శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వాములు కట్టడ శెశినది ధర్మకర్త సేనామొదలారి కృష్ణయగారికి ప్రతి సంవత్సరానకున్ను గ ౨౪ వరహాలు తోటవాకిట చలివెంద్రకున్ను EI XIX, 14 (శ 1535)

మొదలి *modali* ముఖ్యుఁడు ప్రధానుడు *A chief, a headman* కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడయరాజుల ముదిసెలి గుద్దవాది మొదలి భీమనయకుణ్డు SII IV, 1054

మొదలిదుర్గము. *modalidurgamu* ప్రధానదుర్గము *The chief fort* రాయసింహాసనానకు మొదలిదుర్గమైన వుదయగిరిదుర్గాధిపతిత్వము సేయుచు NI Kandukur, 78. (శ 1458).

మొదలిధనము *modalidhanamu* మూలధనము *Prinicipal amount* మొల్లగుంట్ట కూనిసెట్టి యిచ్చిన శాననముం— కుమార తెలుంగురాయనికి ౧౨౦౦ వెయిన్నియినూఱుటంకాలకు నన్నుం బూంటవెట్టి దనము వెట్టలేక సూరవరపు పెక్కండ్ర ముందఱం జేసిన నిన్నయం మొదలిధనానకు పత్రమిచ్చి వడ్డిధనానకై నేంజేసిన సుగ్రుతాలు॥ SII IV, 784

మొదలిపట్టణము: *modalipattanamu* రాజధాని *Capital* స్వస్తిశ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు ఓరుంగల్లు మొదలి పటణముగాను సుఖసంకథావినోదంబున బ్రిథ్వీరాజ్యంబు సేయుచూనుండంగాను SII X, 504 (శ 1285)

మొదలిమాడలు. *madalimādalu* మూలధనముగా నిచ్చిన మాడలు *The amount deposited in coin as principal amount* (1) చన్నకేశవదేవరగుడికి సంధ్యాదీప నకు నిచ్చినది మాడ గ ౧ దీని వడ్డికి సంధ్యాదీపము సెల్లుపెట్టి దా నడవం గలవారు న౯బులు మొదలిమాడ బండారుకై యుండంగలది NI Kavali, 25 (శ 1166)

మొదలివహి. *modalivahi* ప్రజలు రాజుంగారికి పుణ్యంగ్గాను నమ్మికకవుళ్ళం దయచేసి ప్రజలను రప్పించ్చి ఖోజాఅల్లీజరగరఒడయులుంగారు నిలిపిన శిలాశాసనక్రమ మెట్లన్నను। నరాన దేవిరాళం ఆసూరు సురాకారం ఖండ్డాలున్ను మొదలుగాను దివాణ్యం ముట్టవచ్చి నానారొఖ్ఖాలకు నానాబాబులకున్ను లోనుగాన్ను నఫరునఫరుకి ప్రత్యేకాలు మక్తాను తీర్పు చేసిన ప్రకారము। చాలునమండే కోమట్ల తెల్లాకులవారికి మొదలివహి ర్ ౩ రెండ్డోవహి ర్ ౨ మూండోవహి ర్ ౧ నాలుగోవహి॥ సాలెవారికి కట్నములకు మొదలివహి మగ్గం ౧ కి ర్ ౧ గవుళ్ళ గొల్లలు . వూరివారు మొదలైన చిల్లర రాజేనికులకు మొదలివహిర్ ౧

రెండోవహి ౹౹౹ మూండోవహిర్ ॥ నాలుగోవహిర్ ౹ గడ్డిం ఖరీదులు మానితిమి SII IV, 711 (శ 1575)

మొదలిసాని *modalisāni* మేళనాయకురాలు *The head of the band of female singers and dancers* మధుకేశ్వరదేవరకు నకరపువాడ విష్ణుదేవరగుడి మొదలిసాని కామకోటినాయకురాలి సెలియలు చిన్నమనాయకురాలు పెట్టిన అఖండవర్తిదివి SII V, 1049

మొదలు *modalu* మూలధనము *Capital* అంత్రరాయ వెద్దాయ సమస్తాయములకు నేంళ్లేంట్ల నిరువదేను మాడలునర మొదలుకట్టి ఆచంద్రార్కస్థాయిగా మునకు నానతిఇచ్చిన వీరచోడ తమ్మాడి పల్లవరయరి ప్రాలతోడ తిరవాకెడి పురవరి నొచ్చినపడి SII V, 59

మొదవులు *modavulu* పాడియావులు *Milch cows* అఖణ్డవర్తి దివియకు రెణ్డికి నిచ్చిన మొదవులు ౫౦ SII VI, 160 (శ 1052)

మొల్లా *mollā* (ప ముల్లా) న్యాయాధిపతి *Judge* ఇటువంటి యేకలాసఖానునింగారు అద్దంకిసీమలో ధర్మపరము నందు తనపేర యెకలసఖానపుర మని పేట గట్టించి యీపేటకు కౌలు ఇచ్చినవివరం మాన్యము పెట్టిన కుచ్చెళ్లు మొల్లాకు ౨ SII X, 753 (వ 1522)

మొల్లి *molli* (క మొళె) గుంట *A pit* గ్రామసీమలు పశ్చిమతః కోరుమిల్లి నారనపెద్దరి చేని మొల్లి మొననుణ్డి తూర్పిరించి వచ్చిన నారన పడంగవుని చేన నుణ్డి నుత్తరమిరచిపోయిన కోరుమిల్లి పొలగరుససీమా। —సప్తమవిజయాదిత్యుని రెండునూతనతామ్రశాసనములు ఆం సా ప-ప సం ౨౪ సంచిక ౧

మొవలి *movali* మొగలి *Pandanus odoratissimus* క్షేత్రసీమానః పూర్వాంతం సముద్రః ఆగ్నేయ్యాందిశి పొన్నవాడ పొలము నీయూరిపొలముం గూడినచోటు మొవలి తోడి ఇసుకమెట్టయు దీనివడమటి రిట్టమాని తోడితాదును ఎమా। EI V, 10 (శ 1024)

మో

మోగసాలి *mōgasāli* మొగసాల *Front hall* చోడదేవ చోడమహారాజును మలిదేవరాజును చిక్కరాజునుం దమతల్లిదండ్రులకు దమ్మవుగా మోదపాలి కట్టించ్చి మడపాలి గటించ్చి NI Kandukur, 22 (శ 1159)

మోచు *mōcu* మొదలుకొను మోచెను మొదలుకొనెను ప్రారంభించెను (1)ఆపుంతపడుమఅయ ముఖమై వచ్చి వసులపూణి వేమవరవునడిమి ప్రాంతపుంత మోచెను (2) తుంగభద్ర దక్షిణపు ధరి మోపుకొని రెండూళ్ల పొలాల నడుమ పూర్వమద్దుల ప్రాంతపుంత దక్షిణపుముఖమై వచ్చింది Vemavaram Raja of Allaya Vema Reddy EI XII, 23 (శ 1356)

మోటుపొలము *mōtupolamu* మెట్టనేల *A high lying land* అదముపటును పదుమనసీమన ఇ బోగానను దివ్యపటను దుగ్గమరాణి కొడ్కు గంగాధర జియ్యనకును ముమ్మడివారును సడకపొలము పుటండు ౧ మోటుంబొలము పుటండు ౧ SII VI, 729

మోతర్పాకాంపులు *mōtarpākāmpulu* మోతర్పాపన్ను చెల్లించు వృత్తులు కలవారని తోచుచున్నది వివిధవృత్తులు అవలంబించు వారిపై విధింప బడిన ఒకవిధ మైన తలపన్ను *Those who pay tax levied on their trades and professions like artificens, weavers, traders, shopkeepers etc* అమ్మనంబ్రోలు గ్రామదేవళ్లకు మంగళ్లకు మోతర్పాకాంపులు కరణాలు స్థలకరణాలు దండం సమర్పించి ఇచ్చిన ధర్మశాసనము NI Ongole, 12

మోతిమదవులతు *mōtimadavulatu* (వ ముతమద్ దౌలత్) అగు నేండు మోతిమదవులతుల అవియు తలలఅవియా అయాలతుల శాహి రామల్క అమీమలక వొడయలు SII X, 751 (శ 1514)

మోదాలు *mōdālu* మొదవులు పాడియావులు *Milch cows* భారద్వాజగోత్రజుం డైన హరిదేవపాండ్య కొడుకు పొల్లిభండ్య శ్రీనరసింహనాధుని సన్నిధిని నిత్యమున్ను ఒక అఖండదీపము వెలుంగుటకుం బెట్టినమోదాలు డెబ్బైమూండు ౭౩ 'సద్భక్త్యా హొల్లిపండ్య స్త్రిమిరచయభిదం దీప మేకం సదండం దత్త్వా తస్మై స్త్య శుద్దై వి‍మల మతిరదాత్ సప్తతిస్త్రైణచికీనాం'' (సంస్కృతభాగము) SII VI, 834 (శ 1256)

మోపు *mōpu* ఆనించు, అనునట్లుచేయు తుంగభద్ర దక్షిణపుధరి మోపుకొని రెండూళ్ల పొలాలనడుమ పూర్వమద్దుల ప్రాంతపుంత దక్షిణపుముఖమై వచ్చినది EI XII 23 (శ, 1356)

మోభరత *mōbharata* నట్టువు *Dancer* శ్రీగోపినాథదేవర రంగభోగాల వారిజీతరావులు మోభరతకు ఖ ౧ SII X, 422 (శ 1191)

మోరు. *mōru* పర్వతశిఖరము *The peak* అందుకు దక్షిణం చినమెట్టకోనపాగు తిప్పనడుముగాను గురుగుంటు కనుమమేర వేములకొండ పడుమటి మోరుగురుతు। EI XIV, 25 (శ 1470)

మోషగోత్రము *mōsagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage* శ్రీమోషగోత్రి వరవంశభవో ద్విజేంద్రస్తస్యాత్మభో బుధనిధి న్నయశాస్త్రశాలీ। శ్రీపోతభూపసచివోత్తమ ఏష SII VI, 218

మౌ

మౌంజె *maumje* (వాం మౌజా) గ్రామము *Village (F)* శ్రీరామరాజ శ్రీగుంమడప్ప రాఘవప్ప నాయినింగారికి మిశాహాకు నడిచె మౌంజె దివ్యరంలో శిసువెంకటపతి ఖావి తవించి ధర్మం చేసె గనుక NI Darsi, (శ 1464)

మౌద్గల్యగోత్రము *maudgalyagōtramu* ఒక బ్రాహ్మణేతరకులగోత్రము *The lineage of a fourth caste family claiming descent from sage Mudgala* మౌద్గల్యగోత్రుం డైన డవాశె చముశెతు తమ కొడుకు జంనయకు SII V, 1165 (శ 1365)

మ్బు

మ్బు (బు) *mbu* ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయ మగు 'ము' నకుపూర్వరూపము *The old form of 'mu' The sign of the nominative case* బిదియసోమవారమ్బు ఫునర్వసుప్సమ్బు EI XXVII, 42 (600-700 A, D)

మ్రా

మ్రాంకులపట్టు· *mrāṅkulapaṭṭu* ఫలవృక్షములు మొదలైనవి పెంచుట కనువైనభూమి *Land fit for planting fruitbearing trees etc* తాడి పడమట పిల్లిడొంగు దక్షిణమున నే ౧౦౦౦ మ్రాంకులపట్టు శ్రీసూరీశ్వర మహాదేవరకు స్థానాధిపతి పోలయభట్టు దేవభోగ మిచ్చె SII X, 67 (శ 1034)

మ్రు

మ్రుగువెట్టు *mruguvettu* ముగ్గుపెట్టు దేవాలయమును అలికి ముగ్గుపెట్టుకార్యము దానికై ఇచ్చిన నిబంధము సూచితము *The service of ornamenting the floor of the temple with flour or lime powder ofter cleaning and sweeping and here a grant for the same is shown* (1) నిళదేవి మహాదేవి తనకు అభిష్టార్థసిద్ధిగాను శ్రీనరసింహ్యనాథునికి ఉభయధువళ౦దును నిత్యమున్ను మ్రుగువెట్టను నరువపెదియక్కకు శ్రీభండరమందు నాలుగుమాడలు పద్మనిధిగాం బెటి కుంచప్రసాదము దీనికిం బెటిరి ఇ ప్రసాదము భుజించి ఇ కొలువు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను కొలువంగలదు SII VI, 1072 (శ 1385) (2) శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను తేపటి చందనలొగి వేళను అద్దంపట్టను మ్రుగువెట్టను SII VI, 1099

మ్రో

మ్రోంతువు: *mrōmtuvu* మోదుగు పలాశము *The tree Butea frondosa Roxb* క్షేత్రసీమానః దీనిక ఉత్తరమున మ్రోంతువును దీనిక ఉత్తరమున మ్రోంతూవును దీనిక తూర్పున మ్రెంతెవును EI V, 10 (శ 1024)

మ్రోదుగు *mrōdugu* (స కింశుకః) మోదుగుచెట్టు *Butea frondosa* అంతట పొద మ్రోదుగున్ను మూండు కడములు నున్నవి EI XIII, 23 (శ 1356)

య

య· *ya* ఒకటి యను సంఖ్యకు సాంకేతికాక్షరము *A symbolic letter for number one* శ్రీ శాకే య మ రూ వ గణితే అబ్దే చ శుక్లాహ్వయే మాఘే శితపక్షయే । తశ్చాలే శశివర్వణిసు NI Kandukur, 28 (శ, 1251)

యంణేకాంపు *yamnēkāmpu* (క ఎణ్ణె త ఎణ్ణై) నూనె దేవునికి తైలాభ్యంగనము *Anointing the deity with oil* శ్రీమహారాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరరామదేవ మహారాయలుంగారు పెనుగొండ్డనగరమందు్ద రత్నసింహాసనారూడుం డై । ఘటికాచలమందు్ద వేంచేశి వుండే రఘునాయకులకున్ను వెంకటేశ్వరులకున్ను సమర్పించిన భూదానధర్మశాసనము । మా పేరిటి అగ్రహారంలో వేంచేశి వుండే కులశేఖరాళ్వార్లకు యంణేకాపుకు యెండు ౧ కి గ ౧౨ SII. V, 874 (శ 1542)

యజనము. *yajanamu* యజ్ఞము యజ్ఞముచేయుట బ్రాహ్మణునికి విధింపబడిన షట్కర్మములలో నొకటి *Performance of sacrifice One of the six acts or duties enjoined on the Brahmanas collectively* శ్రోత్రియస్య సకలదిగన్తప్రథితయశసో యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహనియమనిరతస్య సర్వాగమవిశేష ప్రతిపాదనశ్చా దర్శకాలవరరుచి ఇతి విఖ్యాతస్య మహాసేనశర్మణః పుత్రాయ విదుశర్మణే బ్రాహ్మణసూత్రమన్త్రితంశ్రోపనిషద్వ్యాఖ్యానకత్యనేకవిద్యావిదుషే తైత్తిరీయక చరణాయ EI XXXI, 12.(669 *A D*)

యథాంశము· *yadhāmśamu* అంశానుక్రమణము *Due proportion, proportionate share* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరరామదేవ మహారాయలుంగారు సమర్పించిన భూదానధర్మశిలాశాసనము మాపేరిటిన అగ్రహారంలో నిత్యవాసం చేసుకుండే యిరువైనలుగురు యధాంశాలుగా పంచుకోనేటట్టు నిర్ణయం చేశి SII V, 874 (శ 1542)

యలైయముదు *yalaiyamudu* (త ఎలై ముతు) తమలపాకులు *Betel leaves* (శ్రీకృష్ణదేవరాయల తిరుపతి శాసనము) తమ తండ్రిగారు నరసానాయక వొడయలకును తమతల్లిగారు నాగాజంమ గారికిన్ని ధర్మముగా తిరువెంగళనాథదేవుని అడాకాయముదు 300 న్ను యలైయముదు ౬౦౦ న్ను తైమాసవత్సరమహోత్సవమందు మాపేరిటను అవధరించి T T D E S III, 65 (శ 1435)

యవర్యము· *yavaryamu* గోధుమ పండెడు భూమి *Land in which wheat is cultivated* యద్వైవాన్యమయాగ్రామః । నతయో విప్రనత్కృతః। తదాప్రభృతి తన్నామ్నా భువిరుదోన్యమావరః। త్రైహేయ, శాలేయ యవర్య యవ్యభూమి నమేతోన్నవరాగ్రహారః॥EI XXXVI, Part V (శ 1307)

యా

యాజనము *yājanamu* యాగము చేయించుట బ్రాహ్మణునికి విధింపబడిన షట్కర్మములలో నొకటి *The act of causing a sacrifice to be performed One of the six duties enjoined on the Brahmanas collectively* చూడుడు యజనము *See yajanamu*

యాజ్ఞవల్క్యుడు *yājnavalkyudu* శుక్లయజుర్వేద ప్రవర్తకుడైనముని గోత్రబ్రాహ్మణుడు *A brahmin who belongs to the lineage of Yajnavalkya, the author of white yajurveda aphorisms* (1) అత్తిలి నాంటిలోపలి విల్లూరికాశనుండున, ఆజ్ఞవల్కిశాఖయుం గార్గ్య గోత్రుండును సైనవింజరాజు SII IV, 728 (శ 1152) (2) ద్విజవర వర్యో యాజ్ఞవల్కికు । భద్రే కౌశిక్యగోత్రే నిఖిలగుణవిధిః ప్రోల నాయ్యా సుపుత్రో చివ్వాఖ్యాయాం SII IV, 982 (శ 1178)

యాదవగోత్రము. *yādavagōtramu* యాదవకులము గొల్లజాతి *The shepherd caste* దేవర దొనకొండ గంగావరమేశ్వర్కి యాదవ గోత్రంవారు సంతోషించ్చి క్రిష్ణరాయ మహారాయలకు విన్నపము సేసి NI Darsi, 22 (శ 1447)

యాపనీయసంఘము *yāpanīyasamghamu* జైనమతశ్వేతాంబర భిక్షుకసంఘము *A jaina svētāmbara sect of reformists* (రెండవ అమ్మరాజు శాసనము) — కటకాభరణశుభాంకితనామ చ పుణ్యాలయే వసతి । శ్రీయాపనీయసంఘ ప్రపుజ్యకోటి మడువ గణేశముఖ్యోయః EI IX, 6

యామినీనాథుడు *yāminīnāthudu* చంద్రుడు ఒకటి యనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number one* శ్రీమత్ శకాబ్దే వసు రస వసుధా యామినీనాథ సంఖ్యే । SII X, 309 (శ 1168)

యామిళము *yāmilamu* తంత్రశాస్త్రభేదము సిద్ధియామలము, రుద్ర యామలము, బ్రహ్మయామలము మొదలగునవి *Tantric shāstrās are called Yāmalās and Dūmarās such as the yāmalas, Siddhi Yāmala, Brahma Yāmala etc* తపోధన బ్రాహ్మణక్షత్ర సన్యాసినీ వీరవ్రతమహేశ్వర పాశుపతమహావ్రత కాళాముఖ యామిళ భైరవాదీనామప్యశనాచ్ఛాదనార్థం మనివారిత సత్రప్రదానార్థం SII X, 465 (శ 1212)

యు

యుగము *yugamu* కృతాదికాలము నాలు గను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number four* శాకాబ్దె యుగ ఖేందు రూప గణితే। SII X, 198 (శ 1104)

యుగళము *yugalamu* (సం యుగలం) రెండు సంఖ్యరెండు *Number two* అష్టపంచయుగలైకసంఖ్యాసంయుతే నృపశకస్య వత్సరాత్ NI CP 15 (శ 1258)

యువ. *yuva* యువనామ సంవత్సరము *The ninth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౧౧౯ అగు నేంటి యువసంవత్సర చైత్ర శుద్ధ ౧ గురువారము నాండు SII X, 425 (శ 1197)

యువరాజు *yuvarāju* (1) పట్టాభిషేకమున కర్హతగల రాజకుమారుడు (2) ఒకానొక పట్టపువిరుదు పూర్వచాళుక్యప్రభు వైన రెండవఅమ్మరాజు యువరాజపదవిని యొకానొక దండనాథున కొసగిన విషయము రెండవ యుదాహరణమునుబట్టి తెలియనగును (1) *A heir-apparent* (2) *A title bestowed by the king as a subordinate evidently for any help rendered by the later* (1) తదనుజ యువరాజా ద్విక్రమాదిత్య నామ్నః ప్రభూ రభవ దరాతిప్రాతతులాన కౌఘః EI V, 16-D (918-925 *A D*) (2) అథ తస్యాః పట్టవర్ధనియాః వమ్మ నాఖ్యాయః సుతాయ యువరాజ బల్లాలదేవ వేలాభటాయ బొడ్డియ నామ్నే పాంబఱ్ఱునామ గ్రామస్య దక్షిణాయాం దిశి నోమి క్షేత్రం అమ్మరాజో రాజమహేంద్రో దత్తవాన్ EI IV, 16-F. (945 970 *A D*)

ర

రంకు *ramku* వ్యభిచారము వ్యభిచారవృత్తిపై సుంకము *The tax or fee levied on prostitutes* తిరునాళ్లు మహోత్సవం ధ్వజారోహణం మొదలు పాల్గుణ బ ౩౦ యీ పర్యంతం చదులువాడ స్థలమందు రంకు తలారికాలు మానితివి SII V, 511 (శ 1481)

రంగభోగము *ramgabhōgamu* దేవుని ఉత్సవవిగ్రహమునకు జేయు నృత్య, గీత, వాయిద్యాది వైభవములు, వసంత, కళ్యాణ, శయన డోలాది ఉత్సవములు *Different forms of enjoyment like dance, music etc , festivals like spring, marriage and swinging etc , associated with the processional deity* (1) శ్రీగోపీనాథదేవర రంగభోగాలవారి జీతతావులు మద్దెలకాండ్రు ౨ కి ఖ ౨ ఆదజకానికి ఖ ౧ కాళకానికి ఖ ౧ వాసెకానికి ఖ ౧ మోభరతకు ఖ ౧ పాత్రలు ౩ కి ఖ ౨ పాడిడిసియాదెతలు ౧౦కు ఖ ౨ న ౧౦ వీరణ తిండ్లవారుతికు ఖ ౧। బొమ్మిణ్వానికి న ౩॥ జేగంటలవారు ౨కి న ౧౦। ఎకసంకులవారు ౨ కి న ౧౦ । ధవళసంకులవారు ౨ కి న ౧౦ పెద్దగవుజ్జువారు ౨ కి న ౧౦ సన్నగాళవానికి న ౩ । గ్రాడగువానికి న ౩ । దివ్యకోలవానికి న ౩ । అంగరేకకు న ౩ । సూవానికి న ౩ । SII X, 422 (శ 1191) (2) రేచెఱువుల నామిరడ్డి శ్రీమన్ నామేశ్వరదేవర స్థానపతికి రంగభోగమువారికిం బిల్లలమఱ్ఱికోట లోపల ధారాపూర్వకముగాను ఇచ్చిన ఇండ్లు — గంగజియ్యల ఇల్లు । ఆవుజముముప్పోజు ఇల్లు । మద్దెల మలోజు ఇల్లు । మద్దెలదామన ఇల్లు । మద్దెలబ్రమ్మ ఇల్లు । పాత్రసీతమ ఇల్లు। పాత్రఅన్నమ ఇల్లు । పాత్రపార్వతి ఇల్లు । పాత్ర ముత్తమ ఇల్లు । వాసెకార పోతన ఇల్లు । మోకరిదామ ఇల్లు । పాడి త్రిపురమ ఇల్లు । పాడిజక్కయిల్లు । పాడి బ్రమ్మక ఇల్లు । పాడి మారక ఇల్లు । పాడి హారిపిమలెఇల్లు । పూజారి రామజియ్య ఇల్లు । పూజారి ప్రోలజియ్య ఇల్లు పూజారి కొమ్మజియ్య ఇల్లు । HAS 13-37

రంగమంటపము *ramgamamṭapamu* ఉత్సవమూర్తికి రంగభోగములు జరిగెడు మండపము *Assembly hall of the temple where all the festivals like music and dance etc, are celebrated to the deity* తమ తాత మాధవవమ్మకుం బ్రత్యక్ష మైన దుర్గాదేవికి తొలి నిమ్మింతమై వుండిన గర్భగృహము ముందరి అంతరాళికమున్ను పదిలం శేయించి। ఆముందరను। నల్లశినవురాళ్ళున్ను అంతరాళికమును ఆముందరను తొమ్మిది అంకణాల రంగమంటపమున్ను "దుర్గాయా వరాలయేన సహ రంగమంటపో భోగమంటపో" SII IV, 789 (శ 1440)

రంతు. *ramtu* విఘ్నము *Disturbance, annoyarce* ఎవరు రంతు చలంచినాను గంగకరత గోవు బ్రాంహ్మనిం జంపిన పాపాన పోవువారు NI Sulurpet, 20

రంధ్రము. *ramdhramu* కండ్లు నోరు మొదలగు నవరంధ్రములు తొమ్మిది యను సంఖ్యకు కథనము *A symbolic expression for number nine* శాకాబ్దేంబుధి రంధ్ర భూ శశి మితే వర్షేంగిరస్సంభవే SII. X, 431 (శ 1194)

రక్తక్షామము *raktaskāmamu* ఎఱ్ఱని పట్టువస్త్రము *Cloth woven with red silk* శ్రీ త్రిపురాంతకమహాదేవాయ చీనిమహాచీని హంసమాళాలంకృత సితక్షామ రక్తక్షామ దివ్యనిచయ నిచయ సమర్పణార్థం SII X, 465 (శ 1212)

రక్తాక్షి *raktākṣi* రక్తాక్షినామసంవత్సరము *The fifty eighth cyclic year of the Indian Calendar year* శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౮౬ అగు నేంటి రక్తాక్షిసంవత్సర మాఘ సుద్ధ ౧౫ గు। సోమగ్రహణ నిమిత్యంబునం SII. X, 402 (శ 1186)

రచియించు *raciyimcu* ఇచ్చు, సమర్పించు *To present* పద్యము—
కమలదళాక్షి వెన్నమ ప్రకాశము గాంగ్గ నఖండదీప ర
త్నము రచియించె నా రవిసుధాకరతారక మై వెలుంగంగాను॥
SII IV, 666 (శ 1061)

రచ్చ *racca* (సం రథ్య) మార్గము, త్రోవ రాజమార్గము *A high road* విజయాదిత్యుని పాంబఱ్ఱు శాసనము — పాంబఱ్ఱునామ గ్రామస్య అన్య క్షేత్రద్వయస్య ఉత్తరతః రచ్చ IA VIII, 73.

రజతసింహాసనము. *rajatasimhāsanamu* బంగారుసింహాసనము *A golden throne* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీసదాశివదేవమహారాయలకు ప్రధానాగ్రగణ్యులున్ను కర్ణాటకమహారాజ్య విద్యానగర రజతసింహాసన సామ్రాజ్యధురంధరులు దైన రామరాజయ్య SII IV, 699 (శ 1468)

రజతార్ఘ్యపాత్రము *rajatārghyapātramu* వెండితో చేయబడిన అర్ఘ్యపాత్రము *Silver vessel for respectable oblation (to the deity)* శ్రీ గంగక్షితిపః శిలాన్వయవిభుః ప్రక్షాళ్య ఖడ్గం పయోరాశౌ కాకతపల్లికాం సముదిశత్ శ్రీకూర్మనాథప్రభోః॥ మహోపహారాయ చ శౌవ్యపాత్రం పానీయపాత్రం రజతార్ఘ్యపాత్రం। ద్విపట్టవస్త్రే సిత చామరే చ ధేనూ శతార్ధం చ పురత్రిణేత్రః॥ SII V, 1170 (శ, 1457)

రజితతుల *rajitatula* రజితతులాభారము వెండితో తులాభారము తూగుట *The weighment against silver and its distribution as a gift to brahmins* రజితతుల। కాంస్యతులాభారాలు ప్రతాపరాయండు తూంగెను — శ్రీవిరతేశపదపంకజ నిత్యభక్తః। తిమాజీనామ విదితస్య మహాన్ ప్రతాపరాయో దదౌ రజితకాంస్య తులే ద్విజేభ్యః॥SII V, 1215 (శ 1519)

రజు *raju* రాజునకు హ్రస్వరూపము స్వస్తిశ్రీ మగిదొగరజుల ముద్దువిట్టజుల ప్రథమరాజ్యంబున లక్ష్మిపురపు శిలాశాసనము భారతి విభవ సం॥ జ్యేష్ఠమాసము

రట్టకుట్టు *rattakuṭṭu* రట్టగుడికి పూర్వరూపము రట్టడి రడ్డి రెడ్డి అతిశయ రట్టకుట్ట నర్కుప రట్టకుట్ట EI. XXVII, 42 E

రట్టగుళ్లు *raṭṭagullu* రట్టగుడికి బహువచనరూపము *The plural of Rattakuttu* తొల్పకామి రట్టగుళ్ళు, చోళియ రట్టగుళ్ళు, అతిశయ రట్టగుళ్ళు EI XXVII, 4 (600 700 *A D*)

రట్టడము. *raṭṭadamu* (సం రాష్ట్రకూటము) ప్రభుత్వము *Lordship* (1) గుద్దవాడి నాంటి క్రిందుటం రట్టడము యష్టభోగసర్వసంపదలతోం గూడ విలిచి వెల్ల యందుల పన్నస యన్నివట్ల విలిచి (కులోత్తుంగచోడదేవస్య చతుస్త్రింశ ద్వత్సరేషు గతేషు) శ్రీభీమవాదం ప్రభుం దాక్షారామపురే సతా మనుదినం విద్యాధికాయ్యేకషిణ్యభోక్తుం తత్ర మరం విధాయ విధివతభక్త్యా శతానా మిహ క్రుందోగ్ర్రామే రాష్ట్రకూటం సభోగం వెల్లగ్రామే పన్నసక్షేత్ర SII IV, 1281 (2) సతు గుద్దవాదివిషయే క్రొవ్వల్లి గ్రామరాష్ట్రకూటం క్రీత్వా పాదాదాచంద్రార్కం వింశతి శివయోగినాం చ నిత్యం భోక్తుం SII IV, 1237

రట్టడి: *raṭṭadi* రెడ్డిపదమునకు పూర్వరూపము *The earlier form of word Reddi* (1) కమ్మనాణ్టిలోని చింగ్గరమున రట్టడి పెన్నయ SII VI, 168. (శ 1084) (2) కొణ్డనతవాడి రట్టడ్లు—కొణ్డపరడ్డి యలవరడ్డి SII VI 250 (3) సివ్వవరట్టడికూంతురు రాజేంద్ర చోడకులతిలక బ్రహ్మమారాయరు దైన దద్దపనాయకుని లంజియ మదు గుడిసాని వాసమ SII V, 1083 (శ 1030) (4) చిత్రవాడ ప్రోలియ రట్టడి పెద్దామ SII V, 72 (5) దీనిక సాక్షిక ఱవ్వన విట్టపరట్టడియుం బోనిరట్టడియు నడకుదురి సురపరట్టడియు అణ్డపురి అయితమరట్టడియు బెణ్డనిపూణ్టి కామిరట్టడియు SII IV, 1174

రట్టడికము. *raṭṭadikamu* రట్టడము ప్రభుత్వము అధికారము *Lordship* (1) గుద్దవాదినాణ్టి కడలునా నపల్లి రట్టడికము నాలవు పాలు SII IV, 1029 (శ 1022) (2) మహేశ్వర దేవర దేవదాన మైన వేల్పూరిం రట్టడికము SII IV, 1248. (శ 1084) (3) మావిణ్డివాడ మా రట్టడికము వలయుచుట్టలము ఏనువుట్లునేల . SII IV, 1323 (శ 1087)

రట్టోడి: *rattōli* రట్టడికి మారురూపము *The alternate of the word rattadi* ఇరుగణ్డు గాడ్లపట్టుసేనుభటరళకు రట్టోడి యిచ్చినది SII X, 34

రడి: *radi* రెడ్డిపదమునకు ప్రాచీనరూపము *The earlier form of the word reddi* (1) కడలునాణ్డిలోని మంజేటి గంగ్గిరడి తనప్రితి యైన అలము SII, IV, 1361 (శ 1065) (1) దాడికొమ్మిరడి తమతండ్రి నారపరడికి SII IV ,767 (శ 1182) (3) నడ్పిరడి ప్రోలిరడి SII IV, 721. (శ 1160)

రడిసాని *radisāni* రెడ్డిభార్య *The wife of a reddi* (1) అత్తిలి పెదపోలిరడి తమతండ్రి మాఱెడికిని తమతలి సూరమ రడిసానికిని SII. X, 510 (శ 1287) (2) అత్తిలిదేవయరడి తమతలి మేడమరడి సానికి తండ్రినాగిరెడికి SII X, 511 (శ 1287)

రడ్డి: *raddi* చతుర్థజాతివారిలో నొకతెగవారి బిరుదు రెడ్డిపదమునకు పూర్వరూపము (1) సురపరడ్డి పోతిరడ్డి SII IV, (శ 1058) (2) వీరపరడ్డి కూంతుఉ SII. IV, (శ 1059) (3) కాకెతిరాజ్య సమధురంధరైన రేచఙ్లరుద్రిరడ్డి SII IV, (శ 1184)

రడ్డి: *raddi* నాయకుడు విభుడు *Leader, chief* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర వెలనాంటి రాజేంద్రచోడరాజున కిష్టభృత్యుండైన యీవనికంద్రవాడిలోని కుఱుంగంటికి వెలనాంటిలోని డావులూరికి రడ్డియైన అయ్యమనాయకునకు గులాంగన యైన అయ్తమాంబిక డావులూరి శ్రీగోకేశ్వర దేవరకు నఖండవర్త్తిదీపమున కిచ్చిన గొఱియలు ౫౫ భూభూషణోయీవనికంద్రవాటీ కుఱంగలుగ్రామవిభు ర్బభూవ తస్యేష్టభృత్యస్య నృపాలకస్య ధీరస్య తామాయ్తమ నాయకోయః॥ SII X, 109 (శ 1063) SII. X, 112 (శ 1065)

రడ్డికము *raddikamu* ప్రభుత్వము సంస్కృతభాగములలో రాష్ట్రకూట మనిన్ని, ప్రభుత్వము అనిన్ని చెప్పబడినది (1) శ్రీపరాంతక పడందివరాయణ్డు గంగగొణ్డచోడవలనాణ్టి గుద్దవాది నాణ్టి కడలునా(ణ్టి) నపల్లి రట్టడికము నాలవుపాలు అపనేల నాలవుపాలు అపనేల నాలువు పుట్లాను SII IV, 1029 (శ 1022) (2) సతు గుద్దవాదివిషయే క్రొప్పల్లిగ్రామ రాష్ట్రకూటం క్రీత్వా ప్రాదా దాచంద్రార్కకం వింశతి శివయోగినాం చ నిత్యం భోక్తుం। SII. IV, 1237 (శ 1029) (3) శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవర యుత్తరదికు యయిన మహేశ్వర దేవర దేవదాన మైన పెల్వూరిం రట్టడికము గండ్డం యశేషసర్వసంపదలతోడం గూడం ఙక్రవర్తి శ్రీపరాంతక దేవరకు ముప్పదిమాడలు పెట్టి సింగ్గల భడారుణ్డు విల్లిచ్చికొని SII IV, 1248 (శ 1034) (4) శ్రీభీమేస్వరమహాదేవరకు పిట్టమకొడ్కు మడపలి నూంకాండి యైయిన మగధ రాయ జేబ్రోలునాణ్డం దమరట్టడికమున కవడ్డ రట్టడికమున అలమునకు ఉత్యునేల SII IV, 1250 (శ 1044)

(5) శ్రీదావులూరో స్వహశాసనేన ప్రాదాత్ప్రభుత్వం వెలనాంటిదేశే।
తద్దేశకూటావలి సన్నిధానే సోయంవిభుః కొమ్మయనాయకాయ॥

శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర వెలనాటి రాజేంద్రచోడగాంగ్గేయరాయని కొడుకు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర గోకరాజు బేతనాయ్తమనాయకు కొడుకు గొమ్మనాయకుండు వెలనాటిలోని డావులూరి రడ్డికము శాసన పూర్వకముగాం బడసి SII. X, 91 (శ. 1384) (6) ఏము శ్రీపరాంతక దేవర ణ్డమున రట్టడికాము ప్రతిగ్రహించి అష్టభోగసర్వసంపదలతో ననుభవించ్చి వచ్చుచున్నదాని నమ్ముచుణ్ణ గంగగొణ్డచోడ వైరాగియాణ్డారిచేతం బుత్తెంచిన నూట ఇరు ణ్డుమాడలకుం దగువెలగాం జేకొని అణ్డమూరి రట్టడికములతోడం అష్టభోగసర్వసంపదలతో SII IX, 1186 (శ 1075) (7) శ్రీ మహోత్సవము సేయునాణ్డు కొమ్మరా రట్టడికము ఎమ్మణ్డు్రినాయకులకు దోయణ్డేసి పుట్టములు ప్రసాదించువారు SII. V, 80

రడ్రికము: *radrikamu* రడ్డికము రట్టడికము, రట్టడము సమానార్థకములు ప్రభుత్వము *Ones lordship* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర దాన మైన పంద్రవాడ అలము రడ్రికము అష్టభోగసర్వసంపదలతోంగ్గూడ జేవటి నివేద్యమునకు నిచ్చితిమి SII IV, 1371. (శ 1175)

రతి: *rati* రత్నముల తూనికయం దుపయోగించు పరిమాణవిశేషము *Carat The seed of Abrus precatorius used as a weight* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన పత్యాలు ౧౬౦ కి రతులు ౧౦౮ TTDES III, 32 (శ 1434)

రత్నధేనుమహాదానము: *ratnadhēnumahādānamu* ఇది షోడశమహాదానములలో నొకటి గోవుయొక్కయు, దూడయొక్కయు విగ్రహములను జేసి వానిని నవరత్నఖచిత మొనర్చి దానము చేయవలెను ఆవు నోటిలో 81 పద్మరాగములు, నాసికాగ్రమున నూరు పుష్పరాగములు, మొగమున బంగారు తిలకము, కండ్లలో నూరు మౌక్తికములు, రెండు కనుబొమలపై నూరు విద్రుమములు, రెండు చెవులకు రెండు పెద్ద మౌక్తికములు, బంగారు కొమ్ములు, నూరు వజ్రములతో తలకాయ, మెడపై నూరు వజ్రములు, మూపున నూరునీలములు, నూరు వైడూర్యములు, ప్రక్కలను, మొదలుగా గోవును, దానిలో నాల్గవవంతు దూడ నదేవిధముగా చేసి వానిరెంటిని బ్రాహ్మణులకు దాన మీయవలెను *The figure of a cow is to be made of precious stones Eighty one ruby stones are to be placed in the mouth of that figure, a hundred puspa-raga stones in the tip of her nose, a golden tilaka on her forehead, a hundred pearls in the eyes, a hundred pieces of coral on the two eye brows, two pieces of mother o'. pearl represent the years, there should be golden horns and the head should be of one hundred diamond stones with one hundred on the neck, one hundred sapphires on the back, a hundred lapis-lazuli on the sides, crystal on the belly, a hundred saugandhika stones on the waist, hoops of gold and tail of pearls and a calf is to be made into 1/4 of what is required for the cow and then both are donated* H of D Vol II, Part II, p 877 శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు కృష్ణవేణ్యానదీతీరమంద్దు అమరేశ్వరదేవుని సన్నిధిని తులాపురుషమహాదానం శేయ నవధరించ్చి తమదేవులు చిన్నాదేవమ్మచేతను రత్నధేనుమహాదానమున్ను తిరుమలదేవి అమ్మవారి చేతను సప్తసాగరమహాదానమున్ను సేయించ్చ నవధరించ్చి తమతండ్రి నరసానాయనింగారికిన్ని తమతల్లి నాగాదేవిఅమ్మకు పుణ్యముగాను అమరేశ్వరదేవుని నైవేద్యమహాపూజలకు ధారాపూర్వకముగాను సమర్పించిన పెదమద్దూరిగ్రామం SII VI, 248 (శ 1487)

రత్నము: *ratnamu* మణి నవరత్నములు తొమ్మిది యను సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number nine* శక్కేఽ రత్న ధరణీందు సంఖ్యయా భావితే తు శకరాజవత్సరే SII IV, 1084 (శ. 1196)

రత్నసింహాసనము *ratnasimhāsanamu* రత్నఖచితసింహాసనము *A diamond throne* శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీసదాశివదేవరాయలు విజయనగరమందును రత్నసింహాసనారూఢులై పృథివిసామ్రాజ్యం చేయుచుండగాను SII IV, 280 (శ 1478)

రత్నాఢ్యమకుటము: *ratnādhyamakuṭamu* రత్నములతో పొదుగబడిన బంగారుకిరీటము *Gem-set gold crown* చూడుడు సమరభూపాలవాహనము *See samarabhūpālavāhnamu*

రథదానము: *rathadānamu* దేవుని రథోత్సవనిమిత్తము తేరు దానమిచ్చుట దశమహాదానములలో నొకటి కనకాశ్వ తిలానాగా దాసీ రథ మహీగృహాః। కన్యా చ కపిలాధేను ర్మహాదానాని వైదశ॥ *Gift of a chariot to the temple One of the ten mahadanas the others being gifts of gold, horses, sesame, elephants, maids, chariots, land, house, a bribe and a dark-brown cow (History of Dharmasastra, Vol II, Part II, P 869)* భూదానం భూరిదానం రథతురగ సదాదాన మన్నప్రదానం కుప్యాంబా కల్పవల్లీ ముఖ రకృత సతాం వయ్యాఽ శయ్యాప్రదానం HAS 13-50 (శ 1198)

రథసప్తమి *rathasaptami* మాఘ శుద్ధ సప్తమి సూర్యజయంతి వైవస్వతమన్వాది *The seventh day of bright fortnight of the lunar month māgha, so called as the begining of manvantara when sun ascends the car* ధర్మదానుతీవారు శాలివాహన శకం ౧౭౦౪ రక్తాక్షి సం॥రం మాఘశుద్ధ రథసప్తమీ గురువారం అశ్వినీ నక్షత్ర మీనలగ్నమందు వెదయాది ౪౫ గడియలకు (బృందావనం) పతిష్ఠ చేయబడ్డది T T D E S VI, Part I, 132 (శ 1782)

రథోత్సవమంటపము *rathōtsavamamṭapamu.* దేవుని రథోత్సవమునకు పూర్వము విగ్రహమును రథారోహణోచిత సమయానుకూలముగ నలంకరణాది విశేషములతో వేంచేసి యుండుటకు నిర్మింపబడిన మంటపము *A pillared hall seperately constructed for keeping the deity before he is placed in the car for the car festival* శ్రీదుగ్గాపరప్రసాదులైన శ్రీ మాధవవమ్మ వంశోద్భవులైన సింగరాజుంగారు విజయనగరమందు విరూపాక్షదేవుని గుడి పడుమటి వట్టుకదుగ్గా గుడిన్ని। రామచంద్రదేవుని రథోత్సవమంటపమున్ను కనకగణపతి శివాలయములున్ను కటించిరి।

"రామచంద్రస్య రథారోహణ సమయోచితో
మంట పోపి కనకగణపతి శివయోః ప్రతిష్ఠాప"

SII IV, 789. (శ. 1440)

రదెలు: *radelu* భాగధేయము ఒకవిధమైన పన్ను లేక సుంకము *A kind of tax or fee.* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు శ్రీరంగరాజులుంగారి పుత్రులైన యరందిరుమలరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు మానాయంకరానకు పాలించ నవధరించ్చిన కొండవీటిరాజ్యంలోను మంగళగిరి శ్రీనరసింహ్వాల దిగువతిరువతి స్థలానం గాపురమున్న నానావన్నాలప్రజలకును పన్ను సిధాయాలు సుంకసూత్రాలు కట్నంగానికలు రదెలు వేటివేముల మొదలైన వచ్చి చత్రిస్నావేదనలున్ను ప్రివాచకంగాను మానితిమి SII IV, 709 (శ 1480)

రద్దు: *raddu* (వ రస్ద్ హిం రద్) త్రోసివేయబడుట *Cancellation* ఆ పరిమివారి మాట రద్దు ఆయను SII X, 759 (శ 1585)

రద్దోడి. *raddōdi* రట్టడి, రడ్డి రెడ్డిపదమునకు పూర్వరూపము *The old form of the word 'reddi'* కాస్యపగోత్ర కరిఖాలాన్వయ శ్రీమాత్తోడియరాజు తమ్మలూరి వంకయరద్దోడి NI Podili,23 (పదియవశతాబ్దము చోడశాసనము 1000 A D)

రధితరగోత్రము *radhitaragōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage by that name* కేశవభట్టః గోవిందభట్టః ఇతి చత్వారో రధితరగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

రయరి *rayari* రాయరు, రాయడు, రాజు, నాయకుడు, ప్రభువు *King master, lord* వీరచోడ తమ్మాడివల్లవరయరి ప్రావలతోడ సంవత్సర ౩౩ గు ప్రాహిదినములు ౩౦౨౮ దిరువాకెడి పురవరి సొచ్చి నవడి SII V, 59

రవి. *ravi* సూర్యుడు (ద్వాదశాదిత్యులు) పండ్రెండవ సంఖ్యకు కథనము *A symbolic expression for number twelve* శాకాబ్దేషు రవి నేత్ర చంద్ర గుణితేషు వికృతిసంవత్సర భాద్రపద బహుళ పంచదశి భౌమవార యుతే SII X, 465 (శ 1212)

రవికిరణములు· *ravikiranamulu* (చూడుడు అర్కరశ్మి) వెయి సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number 1000* శాకాబ్దే పంచ షష్ట్యధిక రవి కిరణే మేషసంక్రాంతికాలే సౌమ్యే వారే SII V, 1139 (శ 1065)

రవివారము *ravivāramu* ఆదివారము *Sunday* శకవరుషంబులు నేంటి చైత్ర బహుళపంచమియు సోమవారమునాండు SII IV, 815 (శ 1288)

రవీందుతారకము. *ravīmdutārakamu* రవి+ఇందు+తారకము ఆచంద్రార్కతారకము సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు వెలయుకాలము *As long as the sun, moon and stars endure Eternally* వెలనాంటిలోపల వినుతింపంగా తేరుగలిగి క్రిష్ణాబ్ధిసంగమమునందు బోలుపైన పెదదీవిపురమున గణపతీశ్వరదేవునకు గొని కరముచేతయింటి నొసగి పెయ్యతేంభది వెరసి నూరును నఖండదీపమునకు భక్తి దనరంగా రవీందుతారకముగ నిచ్చి పుల్లరియును విడిచె భూనుతుండు . SII IV, 952 (శ 1185)

రసనగరయాలు: *rasanagarayālu* మలామా చేయబడిన కుండలు, సంస్కృతభాగములో 'లిప్తాన్ సకుంభాన్' అని యున్నది బంగారుతో

మలామా చేయబడిన కుండలు *Vessels smeared with gold* వీర నరసింహ దేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి శ్రీనరసింహనాథునికి సమర్పించిన చరకులు రసనగరయాలు నాట "చతురో హేమలిప్తాన్ సుకుంభాన్" SII VI, 933 (శ 1271)

రసము *rasamu* షడ్రసములు ఆఱు అనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number six* శ్రీశకనృపాబ్దంబులు రసోదన్వదంబరచంద్రస్థితసంఖ్య SII. X, 82 (శ 1046)

రసవర్గాలు *rasavargālu* రసవర్గములు ఉప్పు, మిరియము, మిరపకాయలు మొదలగునవి *All condiments (as pepper salt etc) collectively* ఉపేంద్రదేవచక్రవర్తుల సుపుత్రులైన రాయనారా (ఈణ) చక్రవర్తులు శ్రీభీమారామ శ్రీమహాదేవరకు తమకట్టించిన శనివారమండపము అందుల శనివారమహోత్సవాలకు వారంవారాన నివేద్యములకు బియము తూమెండూను దీపవలి మహోత్సవాల నివేద్యాలకు పందుమేసిబియమును ఇనివేద్యాల మీందికబ్యాముదుల రసవర్గాలకునై క్షేత్రము పెట్టితిమి SII V, 138 (శ 1238)

రసవాదము *rasavādamu* పాదరసమును కట్టి బంగారము చేయువిద్య *Alchymy* సకలసురాసురోరగేంద్ర సిద్ధవిద్యాధరా ద్యనేకపరివారపరిద్రిశాస్థానారస రసాయన పదాంజన ఖడ్గయాగ ఘటిక కంన్యకావాద మంత్రవాద ధాతువాద ధూమ్రవాద గారుడవాద రసవాద వాదిగళినీ సిద్ధవ్యాళి NI. Udayagiri, 3-4 (శ 1168)

రసాయినము *rasāyinamu* వృద్ధాప్యమును అడ్డి వయస్సును వృద్ధిపొందింపజేయుఔషధము *A medicine preventing old age and prolonging life, elixir of life* రస, రసాయిన, పదాంజన, ఖడ్గయాగ ఘుటిక, కంన్యకావాద, మంత్రవాద, ధాతృవాద, ధూమ్రవాద, గారుడవాద, రసవాద NI Udayagiri, (3) (శ 1168)

రహస్యాధికృతుడు *rahasyādhikrtudu* అంతరంగిక కార్యదర్శి *Private secretary* (1) ఆజ్ఞప్తి ర్మ్నాలకురభోజకః। లిఖితం రహస్యాధికృతేన కాటుకులునా। భా రణాఖి శ్రావణము (2) ప్రభో స్వముఖాజ్ఞాపత్య రహస్యాధికృతేన అచ్యుతేన లిఖితం మిదం శాసనమ్॥ EI XXIV, 43

రా

రాక్షస *rākṣasa* రాక్షసనామసంవత్సరము *The forty ninth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తిశ్రీ శుభశకవరుషంబులు ౧౧౭౭ అగునేంటి రాక్షస సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ ౧౫ మంగళవారము నాండు సోమగ్రహణనిమిత్తమున SII X, 346 (శ 1177)

రాగభోగాలవారు: *rāgabhōgālavāru* రంగభోగాలవారు చూడుడు అంగరంగభోగములు గణపద్దేవమహారాజులకు ధంమ్మువుగాం కొండమ్రుట్టుకేశవదేవరకుత్తరాయణసంక్రాంత్తినిమిత్తమున ఇచ్చినవత్తి ఖిల చెఱ్వు, వెనక మత్తు ౧ రాగభోగాలవారికి, శ్రీకార్యర్గా .. SII X, 379

రాగి: *rāgi* లోహభేదము. *Copper* శ్రీవీరభద్రేశ్వరదేవర అంగరంగభోగానకు గంధ్యంవారూను తగరంవారూను మూసెలవారూను ఇచ్చిన ఆయము తగరమునందు సీసమునందు రాగిఅందు తులాన పలమెడు SII VII, 734 (1228 A D)

రాగికుండ *rāgikumda* రాగితో చేయబడినకుండ *A copper vessel* మల్లవోలి చిమ్మికేశ్వరదేవరకు దానయనాయంకమువారు పెట్టిన సొమ్ములు శ్రీబలిదేవరకు రాగికుండ ౧ SII X, 451 (శ 1202)

రాచఆయము *rācaāyamu* ప్రభుత్వమునకు చెల్లించవలసిన పన్ను *The share of income due to the state* కొప్పేస్వరదేవర అచ్చకులా పోయా శ్లసుభవించేది వారలకుంను రాచఆయముంను అవసాయముంను సర్వమాన్యముగాను మానితిమి SII V, 114

రాచఊళ్లు *rācaūḷu* ప్రభువుస్వంతగ్రామములు *The villages belonging to the king, royal property* కుమారగిరి నృపాలో భూపాలోత్తమః। (1) కొండపల్లి మొదలైన నడుము గొల్లపూండి కోటూరు వెలంగవేలు మొదలైన రాచఊళ్లాను కటాన వన్యతూమిస్తిమి॥ (2) వసంతరాయ లక్ష్మీనృసింహస్యముదంప్యాదాయి గ్రామేషు సర్వేషు ప్రపివర్లః వేప్యారకమాత్రధాన్యం॥ SII X, 563 (శ 1312)

రాచకొడ్కులు. *rācakodkulu* రాజకుటుంబములోనివారు *Members of the royal family* స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదెవ పొత్తపిచోడమహారాజుల యేలెడిభూమి యైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు దేసట్లునూకనాయకులు నై కూడి కొట్యదొన శ్రీకేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కి యూరరూకయు నుల్వరిపాదికయి యిచ్చితిమి SII VI, 639 (శ 1069)

రాచగాతె *rācagāte* రాజఘట్టము ప్రభుత్వపుసుంకము మొదలగునవి వసూలుచేయుస్థలము *The place or abode where the royal dues or fees are collected* శ్రీఅనంతగిరి నరసింహ్యానికి అంగ్గరంగ్గభోగాలు జరుగుచుండ్డంగాను తంగ్గెడ రాచగాతెను తంగ్గెడదేవస్థానాలతోడి మరియాదను నిత్యపళ్ల పడ్లు యిరుసాను వ పెసలుమానెండును చమరు సోలెండున SII X, 56 (శ 1318)

రాచగురుదేవర. *rācagurudēvara* ప్రభువువారిగురువు *The royal preceptor* శ్రీమతు రాచగురుదేవర ఆనతిక్రమమున శ్రీమతు కాశీశ్వర శివాలయ్యంగరు సానిద్రిత్తులు పెట్టినవైయినము SII X, 396. (శ 1188)

రాచచేను. *rācacēnu* రాచపొలము *The land belonging to the king or government* అస్యావధయః- పూర్వతః వంశ్రదక్షిణతః దూద్రుపాక సీమ యేవ పశ్చిమతః రాచచేను EI XXVII Part 1. (మొదటిఅమ్మరాజు చెరువుశాసనము)

రాచతండరి *rācatamdari* ఒకపదవి విశేషము. *A kind of office* శ్రీమధకేశ్వరదేవరకు ఆర్యవెల్లి కాయస్త మేడపనాయకునికి పోతము నా

యకు జాలికి సుపుత్రుం డైన శ్రీకరణ రాచ్చుతణ్డరి రాజవిద్యాధర గంగ వైశ్య మారాయ ణ్డయిన భీమనాథని పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదీపము SII V, 1056 (శ 1054)

రాచదండము *rācadaṁḍamu* రాజశిక్ష *The punishment by the ruler or king* ఇధర్మ్మానకుం దప్పినవారు రాచదండానం బడువారు సమయదండానం బడువారు H A S 19-55 (శ 1242)

రాచధర్మువు: *rācadharmuvu* ప్రభువు చేసినధర్మము *Royal gift* (1) చోళగంగీశ్వరదేవరకు తాలాండినాగమనాయకు కొడుకు ఎఱపోతు రాచధర్మ్మువు SII X, 702 (శ 1071) (2) శ్రీకామాన్నవదేవరభుజవర్ద్ధనగా రాచమఱంది అరునగొండ్లరావుత తమసర్వ్వశ్యాంతర మైన జీతవట్టులోపల రాచధర్మ్మువుగా ధారాపూర్వ్వకము సేసి ఇచ్చితిమి SII X, 707 (శ 1075)

రాచపడిహస్త: *rācapaḍihasta* రాజప్రతినిధి *Representative of the king,* శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు మాలియనాయక దెమాణ్డి నాయకుని కొడుకు రాచపడిహస్త పురవరి సూరపోతు పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదీపం ౧ SII V, 1052 (శ 1055)

రాచపొలము. *rācapolamu* ప్రభుత్వమునకు చెందినభూమి *Government land* ఎఱ్ఱయప్రగడవారి నాయంక అమందు నాగిరడ్డి బొల్లయరడ్డి వారి యధికారాన మేళచెఱ్వు మూలస్థానము శ్రీస్వయంభూదేవరకు రంగభోగానకు రాచపొలము ఊరిచతుస్సీమాన రేగడూ వెల్లడూ మస్కాను చాలువారినంత వట్నకూను పుట్టికి చిన్నము లెక్కాను ధారవోస్తిమి తె శా కా శా 50 (శ 1283)

రాచభాగము. *rācabhāgamu* రాజునకుగాని ప్రభుత్వమునకుగాని రావలసినవంతు *The share of the king or the government* ఆక్షేత్రానం బండ్డినధాన్యాదులను రాచభాగంవల్ల చెరువుకట్ట నేఇంచంగలవారు NI Ongole, 79

రాచమంగలి: *rācamaṁgali* రాజుకొల్వున నుండు మంగలి *Royal barber, king's barber* మధుకీస్వరదేవరకు రాచమంగ్గలి రామన తమ అయ్యపోతాయ తమయమ్మ సిడపపేరంగాం బెట్టినఅఖణ్డదీపము కూడ ఖ SII V, 1009 (శ 1049)

రాచమఱంది: *rācamar̤aṁdi* రాజశ్యాలకుడు *The brother in-law or wife's brother of the king* శ్రీకామాన్నవదేవర భుజవర్ద్ధనగా రాచమఱంది అరున గొండల రావుత తమసర్వ్వశ్యంతర మైన జీతవట్టులోపల రాచధర్మ్మువుగా ధారాపూర్వ్వకము సేసి ఇచ్చితిమి SII X, 707. (శ 1075)

రాచమానము: *rācamānamu* ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన కొలమానము *The standard royal measure* (1) చోళమహారాజుల్ల పళ ఎరిగల్ తుగరాజుల్లి ఇచ్చినపన్నాన రాచమానమ్బున పబది EI XXVII, 42 C (600-700 *A D*) (2) విరిపటితి పులోమ్బున రెణ్డుతోటలు రిహితంమ్బు రాచమానమ్బున మున్నూరుసేల EI XXVII, 42-G (600-700 *A.D*)

రాజగురువు: *rājaguruvu* ప్రభువుయొక్క గురువు *The royal preceptor* (1) మల్కాపురశాసనము (గణపతి చక్రవర్తి గురువు విశ్వేశ్వర శివాచార్యులు)– ఆరభ్య విప్రానివారితానాం చండాలపర్యన్తముపాగతానాం। అన్నప్రదానాయ చ సర్వ్వకాల మకల్పయ ద్రాజగురు మ్మహాత్మా SII X, 395 (శ 1188) (2) శ్రీమతు రాజగురుదేవరలకు SII X, 399 (శ 1184)

రాజనారాయణగద్య. *rājanārāyaṇagadya* రాజనారాయణ బిరుదాంకితు డైన ప్రభువు వెలయించిన నాణెము *The coin issued by Rajanarayana a king of that title* శ్రీ కులోత్తుంగచోడదేవ దివ్యరాజ్యసంవత్సరంబులు కొల్లూరి యనంతీశ్వరమహాదేవరంకు అఖణ్డవర్తిదీపమునకు బెట్టిన రాజనారాయణగద్య ౫ SII X, 101 (శ 1059)

రాజనారాయణనిష్కము. *rājanārāyaṇaniṣkamu* రాజనారాయణ నిష్కమను నాణెము చూ రాజనారాయణగద్య *See rājanārāyaṇagadya* శ్రీ రాజనారాయణ నిష్కపంచకం దీపార్థం। SII X, 100 (శ 1059)

రాజనారాయణవిణ్ణగరాఱువారు: *rājanārāyaṇaviṇṇagarār̤uvāru* రాజనారాయణ నామాంకిత విష్ణుదేవుడు *The God Vishnu named after Rajanarayana* రజనరయనవిణ్ణగరాఱుంవారికి మణ్డియసెడి అచియనంగ్గు వి త్తియుంగాను SII V, 81

రాజపురుషుడు: *rājapuruṣuḍu* రాజకార్యకర్త దేశాధిపతి *Agent af the King, a subordinate official of Vishayapati or Desadhipati* (1) తదస్మి న్రాజ్యే సర్వ్వమహామాత్రాధ్యక్ష రాజపురుషాః A P G.A S -6 (2) తదవగమ్య దేశాధిపత్యా యుక్తక వల్లభ రాజపురుషాధిభి స్సర్వ్వపరిహారై ఋపరిహర్తవ్యాని (శాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగిశాసనము) భారతి-రక్షాతి-శ్రావణము (3) రెండవ విష్ణువర్థనుని కోనెకిశాసనము EI XXXI, 12

రాజమాననివర్తనము: *rājamānanivartanamu* ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన నివర్తన భూపరిమాణ విశేషము *The measure of land, a nivartana, as per the royal standard measure* చాగిబేత రాజు పల్లిదేశ శతత్రయాన్తర్వ్వర్త్తి నాగేశ్వరనదీ ప్రాగ్భాగావస్థిత సత్పైయ పల్యాం రాజమాననివర్తన శతద్వయ పరిమితాం భూమిం ప్రదాత్। SII X, 66 (శ 1088)

రాజమానము. *rājamānamu* ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన కొలమానము *The standard royal measure* (1) బీరపాఱునామగ్రామః తస్య గ్రామస్య దక్షిణ పూర్వ్వస్యాం దిశి రాజమానేన ద్వీపంఞ్చ వింశతినివర్తనం దత్తం॥ EI. XI, 35 (700 *A D*) (2) తెక్కను రెండుదివ్వలకు విడిచిన ఇన్నఎడ్లు ౧౦౦। వీనికి నాచంద్రార్కమ్ము నిత్యమూ తెణ్డుగా రెణ్డుదివ్వలకు రాజమానమున రెణ్డుమానికలు నెఇ వోయంగలవారు- SII V, 63 (శ 1019)

రాజరాజమాడలు *rājarājamādalu* తూర్పు చాళుక్యనృపతి యగు రాజరాజు వేయించిన నాణెము *The coins issued by Rajaraja the eastern chalukyan King* (1) శ్రీ రాజరాజ సంవత్సరములు శ్రీజలధీశ్వరమహాదేవరకు నఖండవ ర్తిఁదీపమునకు సోమరదన తలి దండ్రులకును దనకును ధమ్మఁవుగా నిందులసాని మున్నూఱ్వుర వసమున బెట్టిన రాజరాజమాడలు ౫ SII X, 145 (శ 1081) (2) కులో త్తుంగ చోడదేవుడు— వత్సరాయరు వ్యతియుపాత నిమిత్తమునం గడలు నాంటి శిలరట్టడికము పదియేడు రాజరాజమాడలు వెట్టి వలయుచుట్టు అంతయుం జతుస్సీమములో సర్విసంపదలతోం గూడ విల్చికొని SII IV, 1291

రాజవల్లభుడు *rājavallabhudu* రాజునకు ప్రియుడు పాత్రుడు *The royal favourite* ఊరువుపల్లిశాసనము — తస్మిఁ విషయే నర్వాఁయుక్తకాన్ సర్వఁనై యోగికాః రాజవల్లభాః సంచారాంతక శ్చ। IA V, 50

రాజవిషయాధ్యక్షుడు *rājavisayādhyaksudu* సామంతమండలాధికారి *The royal superintendent of the district* అమ్మణంగురు నామ గ్రామే దక్షిణ దిగ్భాగే రాజవిషయాధ్యక్ష సత్కారపూర్వకం దశకారికోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర మాదాయ అడ్డెకినామగ్రామే ఉత్తర దిగ్భాగే పూర్వవద్దశఖారి కోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర మాదాయ యేతస్మి న్గ్రామే అభ్యంతరీకృత్య రెండవ అమ్మరాజు వేములపాడు శాసనము EI XVIII, 25

రాజశ్రీ *rājaśri* ప్రభువులు, అధికారుల నామములకు మొదటచేర్చు గౌరవవాచకపదము *A honorofic prefix to the names of kings or dignitaries* హిజరత్తుసాహేబులవారి కార్యకతఁ లయిన రాజశ్రీ నరసోచందర్సుపంత్తులు హావాలుదారు వరగణే మదళపల్లిగారు SII X, 770 (శ 1613)

రాజసూయము *rājasūyamu* ఇది యొక యాగవిశేషము ఒకరాజు తక్కిన రాజులను జయించి సర్వాంగీకృత సామ్రాజ్యమునకు గుర్తుగా సామంతరాజుల సహాయముతో పట్టాభిషేక సమయమున జేసెడి పెద్ద యజ్ఞము (సూ ని) *A great sacrifice performed by a universal monarch (in which the tributary princes also take part) at the time of his coronation as a mark of his undisputed sovereignty (H)* చూడుడు పురుషమేధము విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్లశాసనము నందలి ప్రశస్తి *See purusamedhamu*

రాజాధ్యక్షః *rājādhyaksa* ఒకానొక మహోన్నతపదవి రాజప్రతినిధి *A great office, representative of the king and acting on his behalf* (1) శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజు పెగ్గడ కంటెపున విద్దనపెగ్గడ జన్నాసాని కొడవానవపెగ్గడ శ్రీమత్కులోత్తుంగచోడ గొంకవిశ్వంభరావిభోః। రాజాధ్యక్ష పదారూఢ సూయ్యాఁమాత్యస్య సోదరః । కంటిపు గ్రామ వాస్తవ్య విద్దనామాత్య నందనః । జన్నాంబికా వరసుతో భరద్వాజకులోత్తమః ।. శ్రీమద్గొంక క్షితిప సచివో వాసనామాత్య వషః॥ SII IV, 1293 (శ 1061) (2) శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ పొత్తప్పిచోడమహారాజుల రాజాధ్యక్ష విద్దనపెగ్గడ కొడుకు మల్లయపెగ్గడ SII VI, 132 (శ 1073) (3) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల మంత్రి రాజాధ్యక్ష నల్లసూరయపెగ్గడ యల్లుండు ప్రెంపత్తి దామనపెగ్గడ SII VI, 154 (శ 1074)

రాజి *rāji* అధికారము *Authority* యిటని మారాజిని వ్రాయించి యిచ్చిన దానపత్రము సరి NI CP 4 (శ 1668)

రాజికము *rājikamu* రాజ్యోపద్రవము *Act of king, political vicissitudes* రామరడిదేవరకు వైశాఖమాసమునను ఏంటాను ముప్పది మాడలు పెట్టంగలవారు రాజికము దైవికము అతివ్రిష్టి అనావ్రిష్టి అరసికొనువారు గుత్త ఆచంద్రార్కఁము స్థాయికంము చెల్లేది NI Atmakur 7 (శ 1168)

రాజు. *rāju* చంద్రుడు ఒకటి యను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number one* చిత్రపుంఖ రసపుష్కరరాజైస్సమ్మితే శకసమే SII X, 112 (శ 1065)

రాజు *rāju* ప్రభువు పురుషనామాంతముల గల బిరుదనామము *Lord, prince, a honorofic suffix to the names of men in general* (1) చోళమహారాజుల్ల ఏళఎరిగల్తుగరాజుల్ల ఇచ్చిన పన్నాస EI XXVII, 42-C (600-700 A D) (2) శ్రీమత్కొడయరాజు గుణగణాభరణుణ్డు SII. X, 3 (3) త్రైవేంగిబికిరాజు SII. X, 10 (4) మలయమునతమ్ముంప్రోలిరాజు SII X, 13 (5) పడవలుకత్తిరాజు SII X, 20

రాజ్యంవారు: *rājyamvāru* పరిపాలకులు *Rulers* యిచ్చెరువుకు కట్టడ నాను రాజ్యంవారు నడ్ప్రకవిఘాతం జేసినాను గంగకత్తఁగోవు బ్రాంహ్మనిం చంప్పిన పాపాన పోవువారు NI. Ongole, 98 (శ 1282)

రాజ్యరాష్ట్రగ్రామవర్ధన. *rājyarastragrāmavardhana* ప్రభుత్వదేశ, గ్రామాభివృద్ధి *The prosperity of the kingship, kingdom, and the vilages* నానాదేసి విక్రమగంగ వీరపేంట్ట యైన భోగాపురమున నెన్నపదేసటికొడుక్క దేసియాభరణ సెటి యెత్తించ్చిన శ్రీరాజరాజజినాలయమునకు రాజ్యరాష్ట్రగ్రామవర్ధఁనంగా దేసిరట్టడ్లఅన్మతమున వీరల అలము తూప్పఁనం బెట్టిన నివేద్యభూమి SII.X, 710 (శ 1100)

రాజ్యశాసకుడు: *rājyaśāsakudu*, కార్యకర్త *Agent* పాలుకొలని క్షీరారామేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు కోనసత్యరాజు రాజ్యశాసకులైన మధురాంతకు సింగిరెడ్డికొడుకు సూరపరడ్డి SII V, 139 (శ 1129)

రాజ్యసమర్థుడు. *rājyasamardhudu* రాజ్యరక్షణసమర్థుడు *Person skilled in protecting the realm or kingdom* "శ్రీరుద్రరడ్డి ప్రభోః, క్షోణీరక్షణదక్ష దక్షిణభుజాదణ్డస్య సన్మన్త్రిణః" శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు కాకెతిరాజ్యసమర్ధుఁండైన రేచల్లరుద్రిరడ్డి సామంతుడైన రాజనాయకుండు SII IV, 117 (శ 1184)

రాటము: *rāṭamu* నూలువడికెడుదారుయంత్రము. రాటముపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *Spinning wheel, a tax on the same is*

indicated ఖానే అజ్యం ఖాజ్రే అవులు సాహేబులుగార్కి పుణ్యంగాను సాగించ్చినధర్మకార్యాలు వివరం భూమినిం గాసిన కాయధాన్యం గోనె ౧ కి ధ। తెఖాను రాటం ౧ కి ధ॥తెఖాను శెల్లా ౧కి వం। లెఖ్ఖాను చిల్లరలో ౧ కి న।తెఖ్ఖానం యీప్రకారం నినఁయంబడి చేసి నడిపివున్నానుగన్క NI. Ongole. (37)

రాట్నము *rāṭnamu* జలయంత్రము *water lifting pully* దోన పాటిరుద్రయ హరిహరదేవనికి శ్రీతొండేశ్వరదేవరనగరికి అయూరి దక్షిణపువలని తనతోంటన ౫ రాట్నముకలవ ఆడి ఎడ్ల ౨ సహితముగా నిచ్చె H. A S 19.

రాతికట్నము *rātikatnamu* రాతికట్టనము నాల్గుదెసల రాళ్లతో నిర్మింపబడిన గట్టు *An embankment with a stone revetment or masonry* రెంటూరిచిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని అంగడివీరేశ్వరునిం న్ని ప్రతిష్ఠలు చేసి దేవునికి అంగరంగవైభవాలుంన్ను సాగించి దేవునినగరి ఉత్తరానను చెరువు గట్టించ్చి రాతికట్నం గట్టించి ఆచం ద్రార్కఁస్థాయిగాను నిలిపెను SII IV, 702 (శ, 1440)

రాతిమాన్యంధర్మశాసనము *rātimānyaṁdharmaśāsanamu* మాన్య దాన మిచ్చుచు వ్రాయించిన శిలాశాసనము *A charitable edict on stone granting a tax free land* సదాశివరాయలయ్యవారి ఆనతిని రామరాజుంగారు మంగళ కొండ్డోజును మనించ్చి యిచ్చిన రాతి మాన్యంధమఁశాసనము NI Atmakur, 17 (శ 1471)

రాత్రిధూపము. *rātridhūpamu* రాత్రివేళ దేవుని కిచ్చు ధూపము *The incense offered to the deity during night* శ్రీ నరసిహ్యనాథు నికి నిత్యమును రాత్రిధూపావసరమందు జీను అరగింపను SII VI, 874 (శ 1299)

రాదివె· *rādive* రాతితో నిర్మింపబడిన దీపస్తంభము *A lamp post made of stone* రాదివెను దేవసెమ్ముళను ఎవ్వడైనం బొడిచినవాడు గంగకఱుత వేయిగవిలల బొడిచినవారు SII VI, 98 (శ 1058)

రాదెంచు *rādemcu* వచ్చునట్లు చేయు, కలుగజేయు *To allow to happen, to cause* గాల్పఱితి బఱరియకు వక్రంబు రాదెంచు వేవురబ్రాహ్మణులను వేగవిలలను వేగుడ్లుళను SII X, 35

రాద్దోడి *rāddōdi* రద్దోడి రెడ్డి రెడ్డిపదమునకు పూర్వరూపము *The older form of the word 'reddi'* వీనికిం బూవ్వఁస్థావనంబునవారు మూయావ్పఁన కొల్లియరాద్దోడియు ఖలిగఙ్విచాముద్దరాద్డి NI Podili, 22 (పదియవ శతాబ్దపు చోడశాసనము (900-1000 *A D*)

రామానుజకూటము *rāmānujakūṭamu* వైష్ణవబ్రాహ్మణులకు వసతి, సత్రశాల *Building set apart for the accommodation and boarding of Srivaishnavas* శ్రీమత్పమ్మటి సోమయస్వామినం చిన్నహకృతం శ్రీరామానుజకూటే చ ప్రత్యహం భోజనస్య చ।. EI XVI, 345. (శ 1884).

రాముడు *rāmudu* శ్రీరామ బలరామ పరశురాములు రామత్రయము మూఁడనుసంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number three* శాకాబ్దే వ్యోమరామాంబర శశిగణితే SII X,64 (శ 1080)

రాయరి. *rāyari* రాయరు రాయడు ప్రభువు బిరుదునామము *A king, a title* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర వెలనాటి రాజేంద్రచోడ గాంగ్గేయరాయరి కొడుకు శ్రీమన్మహామండలేశ్వర గోకరాజు SII X, 91 (శ 1054)

రాయసం *rāyasam* కార్యదర్శి *Secretary* కృష్ణరాయమహారా యుల ఊడిగం బాగూరిమల్లరసు కృష్ణరాయమహారాయల రాయసం శ్రీపతి॥ TTDES. III, 95

రాయసింహ్వాసనము *rāyasimhvāsanamu* రాయల ప్రభుత్వము *The King's government* శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరక్రిష్ణరాయమహారాయులు విజయనగర మందు వజ్ర సింహాసనారూఢులై సకలసాంమ్రాజ్యము చేయుచుండ్డంగాను రాయసిం హ్వాసనానకు కాయఁకర్తఁలైనట్టి మహారాజశ్రీ రాయసం కొండమరు సయ్యంగారు NI Atmakur, 6 (శ 1444)

రాయస్త *rāyasta* రాయసము కార్యదర్శి *Secretary* విజయనగర పరిపాలనమున నొక యుద్యోగము కరణము. *An office durimg the Vijayanagar administer, clerkship* రాయస్త తిరుమలయ్య సదా సేవె T D I VI, 37 మగతలయ్య నరసయ్య కొమారరాయస్త చంద్రయ్య సదాసేవె TTDES VI, part I, 38

రాయిసపత్రశాసనముసిలాశాసనము *rāyisapatraśāsanamusilā-śāsanamu* ప్రభువు వ్రాతపూర్వకముగా నిచ్చిన శిలాశాసనము *A royal charter in stone* ఏఅవాంతరరాలుం బుట్టకుండాను సవఁ మాన్యంగాను రాయలు ఇచ్చిన రాయిసపత్రశాళనముసిలాశాసనముగాను NI Ongole, 56 (శ 1848)

రావించు· *rāvimcu* రప్పించు *To send for* కుసుమాయుధు పెద్ద కొడుకు ఇష్టవిషయకామభోగంబు లనుభవించుచు సుఖం బుణ్డి యొక్క నాణ్డు కొలవినల్లమెరయ కొడుకు పెద్దన రావించి APGAS 9-2

రావిఆకుఅడ్డిగలు. *rāviākuaddigalu* రావిఆకురూపమున చేయబడిన అడ్డిగలు కంఠాభరణమున గ్రుచ్చుటకై చేయు చిన్నవస్తువులు *Addigās in the shape of leaves of peepul tree intended for forming a necklace* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీ తిరు వెంగళనాథదేవునికి సమర్పిఁంచిన తిరువాభరణాలు రావిఆకుఅడ్డిగలు ౩౦ కి ముత్యాలు ౩౦ కెంపులు ౨౧౦ వజ్రాలు ౫౦ పచ్చలు ౫ TTDES III, 60. (శ 1436)

రావు: *rāvu* (మ. రావ్) శ్రీమత హిందురావుసురథాణి స వల్లి తిమ్మారెడ్డిగారు SII. X, 731 (శ 1418)

రాష్ట్రకూటము: *rāṣṭrakūṭamu* రట్టడికము ప్రభుత్వము *Lordship* నతు గుద్దవాదివిషయే కొవ్పల్లిగ్రామ రాష్ట్రకూటం క్రీత్వా పాదాదాచం

ద్రాక్కర్ణం వింశతిశివయోగినాం చ నిత్యం భోక్తుం। SII IV, 1237. (శ 1029)

రాష్ట్రికుడు *rāṣṭrikuḍu* విషయాధిపతి Ruler of a province (HOD III, 1003) చూడుడు గ్రామేయకులు *See grāmēyakulu* EI XXXI, 12

రి

రిట్టమ్రాను *riṭṭamrānu* వృక్షవిశేషము (మహా 8౭౮) *Sapindus emarginatus* చూ మొవలి *See movali*

రిశభమాసము *risabhamāsamu* సూర్యుడు వృషభరాశియం దుండు నెల సౌరమానము *The solar month in which the sun is in the Taurus*, "శాకాబ్దే గిరివేదరుద్రగణితే యాతే రవౌ గోపతిం వారే దేవగురౌ" రిశభశుద్ధచతుర్దశియు గురువారమునాణ్టి స్వస్తి సమస్త లోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజులైన గొనగచక్రవర్తి కొడుకు వుదయచంద్రదేవచక్రవర్తి సోమగ్రహణనిమిత్తమునం బెట్టిన అఖండ వర్తిలోహదండు దివ్య SII. IV, 1025 (శ 1147)

రు

రు *ru* మాడ రూకలకు హ్రస్వరూపము *An abbreviation for Rūka* ఇనన పెగ్గడ అల్లుండు జక్కన అచంద్రార్కం మఖండవర్తిదీవమునకుం బెట్టిన బిరుదుమాడలు ౧౨౦ వీనిం జేకొని వడువనపండితుల కొడుకు పెర్మాడిపండితులు రు ౨౪ గోకనపండితుల కొడుకు సబ్బనపండితులు రు ౨౪ మారాయరిబావన రు ౨౪ బవ్వనపండితుల కొడుకు మాం కనభట్లు రు ౨౪ కేతరాజు కొడుకు భండారి ఎఱపోతు రు ౨౦ గాం దమపుత్రానుపవిత్రకము నిత్యమూనెండు నెయి పోయంగలవారు SII VI, 183 (శ 1078)

రుద్రుడు *rudruḍu* శివుడు ఏకాదశరుద్రుడు పదునొకండవ సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number eleven* శాకాబ్దే శశిశైలరుద్రగణితే SII X, 326 (శ 1171) శాకాబ్దే గగనేభరుద్రగణితే మేషాదిగే శ్కేర్క SII. X, 57 (శ 1180)

రుధిరోద్గారి *rudhirōdgāri* రుధిరోద్గారినామసంవత్సరము *The fifty seventh cyclic year of the Indian Calendar* (1) సంవత్సరంబు రుధిరోద్గారి వైశాఖశుద్ధ బృహస్పతివారము SII X, 643 (శ 945) (2) స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౧౦౫ అగునేంటి రుధిరోద్గారి సంవత్సర వైశాఖ శు ౩ గు కూడిన అక్షయ తృతియనాండు SII X, 400 (శ 1185)

రుసుము: *rusumu* (హిం రుసుమ్) రాబడి, పన్ను *Fees, dues* అచ్యుతదేవమహారాయులు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన భూదాన ధర్మశాసన క్రమము యట్లన్నను కూచిపూడి అనే గ్రామములో ౧౦ పదికుచ్చళ్ల పొలము మద్రిపూడిచెరువుకింద పండ్డుము విత్తుల ఎరిమిడి శిమామూలము గ్రామాదులకు పూరికి అరకుచ్చలపొలము పండిన ఫలాదులుకు పుట్టికి ముం తెడుమేర యూశీమ యెత్తిన రూకల్కు నూటికి మాడలెఖను రుసుము యీలాగున నిర్ణయము చేసి NI CP 23 (శ 1270)

రూ

రూ (ర) *rū(ra)* రెండనుసంఖ్యకు సాంకేతికాక్షరము *A symbolic title for number two* శ్రీశాకేయమరూపగణితే అబ్దే చ శుక్లాహ్వయే మాఘే శితపక్షయే । తత్కాలే శశివర్యణిషు। NI Kandukur, 28 (శ 1251)

రూక *rūka* నాణెవిశేషము గద్యాణము *A silver or gold coin* (1) నరేంద్రేశ్వరమహాదేవరకు సంధ్యదీపమునకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు పది SII IV, 992 (శ 1076) (2) ముప్పసానికొడుకు యల్లయ దనకు ధర్మ్మార్థవుగాం గ్రాంజనరేంద్రేశ్వర దేవరకు సంధ్యదీపమునకుం బెట్టిన పద్దిరూకలు SII IV, 990 (శ 1080)

రూకమాడలు. *rūkamāḍalu* వెండిమాడలు *Silver coins-Madas* బమ్మన తమతండ్రి మావిసెట్టికి తల్లి కొననసానికి ధర్మ్మార్థవు కనగడంవ త్తి దీపమునకుం బెట్టిన రూకమాడలు౩ SII X, 5. (శ 1087)

రూపము *rūpamu* ఒకటి యనుపదమునకు సాంకేతికపదము *The number one, arithematical unit (A)* శాకాబ్దేయుగభేందు రూప గణితే। SII X,198 (శ 1104)

రూపాయ: *rūpāya* (హిం రూపాయా) రూపాయి *A rupee (B)* బందరు రామయపట్నంలోను మీమరం ధర్మం నడిచేటందుకు మశాలకు చియజారిలు వచ్చెవున్నకు ఖ ౧ కి రూపాయనిష్కరషచేసినాము గనుక NI C. P 4 (శ 1668)

రూపాలయాబ్దము. *rūpālayābdamu* రూపాలయ అబ్దము కటపయాదిసంఖ్యలెఖ్ఖప్రకారము ర=2, ప=1, ల=8, య=1=1812 *According to katapayādi system of reckoning to number of the year, the date arrived at is 1312* తస్మిన్నుత్తుంగతుంగ జలమహిత మరుత్సేవితే పుణ్యదేశే శాకే రూపాలయేబ్దే నరపతితిలకో దేవరాయః ప్రమోదే॥ NI I C P I (శ 1812)

రూపావతారుడు *rūpāvatāruḍu* శిల్పి. విగ్రహములు చేయువాడు *A maker of images, sculptor* చూడుడు-గుణవృత్తి జయసేనాని చేబ్రోలుశాసనము

రూపు. *rūpu* దానము ధర్మము *Gift* (1) ల కులీస్వరులు స్థానము వడని భుక్తిసానను గడుగాలా న్తరస్థాయి కిచ్చినసాసనము వలయు నని చెంబ్రోల లకులీస్వరభటారలు శాకోటమండి కుమారస్వామిముస్టట కంభము బెట్టిరి ఇరూపు నరియింపక యెు పిదవారు బారనని వచ్చినవారు వేవురుబ్రాహ్మ్మలవేయుగవిలలం జంపినవారు SII VI, 114 (2) స్వస్తి। సంవత్స రమ్మలు రెణ్డవునేణ్టి చేంబ్రోలలు చన్ద్రిసెకర భటరలు దనంజపణ్డదపతిమ రట్టాడికి నిచ్చినరూపు SII VI, 115.

రూపుచేసుకొను *rūpucēsukonu* చెల్లించుటకు నిశ్చయము చేసుకొను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తథాతిథిమన్వాదిపుణ్యకాలమందు ధారాపూర్వకంగాను సమర్పించిన పొతపినాంటిసీమలోని శాల్లపాక గ్రామం ౧ ఈ గ్రామమందుఁగల బొఖధాన్యాలు సవర్ణమున్ను దేవుని శ్రీభండారానకు

రూపుసేసుకొని దేవునికి దిన ౧ కి ఆరగించే అమృతపడిసై వేద్యం ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను నడపంగలవారు SII IV, 282 (శ 1436)

రె

రెండాడు *remdādu* ద్రోహము దలచు, శత్రుత్వము వహించు *To become treacherous or hostile* రూడిగళిజ్జనదను రెండాడిన భూపతుల శిరములసిముఖమునం రెండాడుచుం గయ్యము లిరుమడి పడెన్నంగం బొడిచె జయమహీవల్లభుం డై SII V, 628 (శ 1146)

రెండు. *remdu* ఇద్దఱు ఇరువురు, ఇచ్చట రెండు శబ్దము మహన్వర్థక బహువచనరూపమున వాడబడినది ద్విశబ్దవాచకము వల్లభేశ్వర మహాదేవర పూజారి సూర్య్యాచరణ పండితులకు రెండుదేవరలకు బెరని ఖ ౩ రెండుదేవరలకు బెరని ఖ ౧ SII X, 188 (శ 1095)

రెండుజేనకోల *remdujēnakōla* రెండుజేనల పొడవుగలకొలతబద్ద *A measuring rod of two spans* భూమి రువురికి రెండుజేనల కోలం గొలచిపెట్టిన పుట్లు రెం తూములు పదిన్ని దిని నాచంద్రార్కము నడపిచ్చ్పగలవారు నకరపువాడనాయకులు SII V, 1052 (శ 1055)

రెండుసంధ్యలు *remdusamdhyalu* రెండుసంధ్యాకాలములు *Morning and evening* సురుచిర పద్మినీపురము సోమున కబ్జభవేంద్రుదుద్ర వత్సరముల నుత్తరాయణము సంక్రమణంబున రెండుసంధ్యలం జిరముగ బెట్టె దీప మొగి SII V, 182 (శ 1114)

రెంణంకాలు. *remnamkālu* రెంటిపై పావు *Two and onefourth* మాకుఅన్నిరాజ్యాల మంగలవార్కి ఆయాస్తానాల చెల్లి జీతానను ౧కి ద౨న్ను పెండ్లిరెంణంకాలు మేంకానను నొకపాలున్ను ఇధర్ముపు పనులకును ఆచంద్రార్కస్తాయిగాను ఇస్తిమి SII. IV 773.

రెన్డు. *rendu* (క ఎరడు త ఇరణ్డు) రెండు అను సంఖ్యావాచకము *Two* ఇచ్చిన రెన్డువటి మిరియమ్బు బోశజకు ఱంగరి పెడశిన రెన్డువట్టి ఈరెన్డుట్టియు లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము శారతి విభవ సం॥ జ్యేష్ఠ మాసము

రెన్డువట్టి *renduvaṭṭi* రెండుపుట్లు *Two puttis* స్వస్తిశ్రీ మంగి దొగరజుల ముద్దు విట్టజుల ప్రవతమరాజ్యంబున కడవండ్లుల ఇచ్చిన రెన్డువటి ఱంగలి పెడశిన రెన్డువట్టి ఈరెన్డుట్టి అచువరు కళలేని ళా విభవ జ్యేష్ఠము

రెడి: *redi* రెడ్డి పదమునకు ప్రాచీనరూపము *The earlier form of the word reddi* (1) శ్రీమతుముత్తసానింగారి కాటమరెడిని సై ఱడిని వారిచెల్లెలు పెంనసాని SII IV, 933 (శ 1168) (2) ఊడపరెడి కొడుకులు ప్రోలిరెడ్డి SII IV, 766 (శ 1190)

రెడ్డి *reddi* చతుర్థజాతిలో నొక తెగవారి బిరుదు *A title and suffix to the persons of one sect of the fourth caste.* (1) కేతిరెడ్డి ముత్తిరెడ్డి SII IV, 762 (శ 1058) (2) అనీ ద్వరపరెడ్డి రితి విఖ్యాతో వినయాకర॥ SII IV, 1043 (శ 1174) (3) కొమ్మిరెడ్డికి తమతల్లి సురసానికి తమఅన్న ప్రోలిరెడ్డికి SII IV, 733 (శ 1162)

రెడ్డినాయడు. *reddināyadu* చతుర్థకులజు లగు పురుషులనామాంతమున నుండెడి బిరుదు *A title at the end of the names of persons belonging to the fourth caste* అదివెలమవంశోద్భవులైన వెంకటరెడ్డినాయడు SII VII, 558 (శ 1778)

రే

రే *rē* రేగడునకు హ్రస్వరూపము *Abbreviated form for rēgadu*, చింతలచేని మొగవాతరే। వెరసి వెలిపొలము రేగడు ఇరువుట్టి ఖ ౨ SII X, 526 (శ 1241)

రేగడిపోడు. *rēgadipōdu* రేగడు+పోడు (చూడు పోడు) నల్లమట్టి నేల యైన పోడు అడవి కొట్టి సాగుచేయు రేగటిభూమి *The black cotton soil fit for cultivation after removing the jungle* రుద్రదేవంగారు శ్రీగోపీనాథునికి నీరునేల కాతీక వైశాఖాలకును జెల్ల బెట్టింది మఱుతురునకు రేగడిపోడును సర్వమాన్యముగాను ధార పోస్తిమి తె శా- సం 1-32)

రేగడు: *rēgadu* రేగటినేల నల్లమట్టినేల *Clayey soil* ఎఱ్ఱయప్రగడవారి నాయంకఅమందు నాగిరడ్డి బొల్లయరడ్డివారి యధికారాన మేళచెఱ్వు మూలస్థానము శ్రీస్వయంభూదేవరకు రంగభోగానకు రాచపొలము ఊరి చతుస్సీమాన రేగడూ, వెల్గడూ, మస్కాను చాలువారినంత వట్నకూను పుట్టికి చిన్నము లెక్కాను ధారవోస్తిమి తె శా శా 50 (శ 1288)

రేచఱ్లగోత్రము *rēcerlagōtramu* పద్మనాయకకులగోత్రము *The lineage of one of the families of Padmanayaka a branch of fourth caste* దేవరకొండ రేచెఱ్లగోత్రులైన సూరారాయని తమ్ముండు చింగమనాయని కొడుకు పినమాదానాయండు SII V, 1242 (శ 1367).

రేయుట్టిసంధ్య *rēyuttisamdhya* సాయంకాలసంధ్య లేక పూజాసమయము *The evening adoration to the deity* కరిమానిక్కఱు వారికి జేవటిసంధ్యకుం చేటి ప్రాలకుంచ్చలు ౪ వీరిక మధ్యాహ్నసంధ్య అముదునకుం ప్రాలకుంచ్చలు ౪ వీరికి రేయుట్టిసంధ్య అముదునకుం ప్రాలకుంచ్చలు ౪ SII V, 66

రొ

రొఖధాన్యాలు. *rokhadhānyālu* రొక్కరూపముగను, ధాన్యరూపముగను వచ్చు ఆదాయము. *The income derived in cash and grain* పొతపినాంటిలోని శాల్లపాకగ్రామము ౧ ఈ గ్రామమందుంగల రొఖధాన్యాలు సర్వమున్ను దేవుని శ్రీభండారానకు రూపు సేసుకొని దేవునికి దిన ౧ కి ఆరగించే అమృతపడి సై వేద్యం। SII IV, 282 (శ.1436)

రొఖము *rokhamu* సొమ్ము *Money* వుదయగిరిరాజ్యంలోని సంగాము స్తళమందును తాము వేయించిన తోంపును మావల్ల ఫలవరుపుటకు రొఖం సంగమేశ్వరు దీపారాధనము సాగె యట్లుగాను ధారవోసి నమపించ్రాస్తిమి NI Nellore, 104 (శ 1478)

రొఖ్కా *rokhkā* (వ రుక్కా హిం రుక్కా) ఉత్తరము చూ నఫర్ నఫర్ SII IV, 711. (శ 1515)

రో

రోజు *rōju* (హిం రోజ్) దినము *A day* వికృతినామసంవత్సర మార్గశిర శుద్ధ 8 శుక్రవారం రోజుం యీదిప్పిపొల్నా యిక్కడనేలదిప్ప గుడి దాపున హనుమంతుని సమీపాన వుండ్డే మావంశావళిశాసనపు బండమీద చెక్కించినపేర్లు NI Kandukur, 48 (శ 1573)

రౌ

రౌతు. *rautu* అశ్వసాహిణి *The commander of cavalry* కాకతి గణపతిదేవరాజుల తంత్రపాల ప్రోలరౌతు SII X 263 (శ 1140)

రౌద్రి *raudri* రౌద్రినామసంవత్సరము *The fifty fourth cyclic year of the Indian Calendar* శాకాబ్దేషు మితేష్వథ వసు భూచంద్ర సంఖ్యయా రౌద్రబ్దే ఫాల్గునే మాసి శుద్ధాష్టమ్యాం బృహస్పతే వారే SII. X, 373 (శ 1182)

రౌప్యపాత్ర *raupyapātra* వెండిగిన్నె *A silver vessel* మహోవ హోరాయ చ రౌప్యపాత్రం పానీయపాత్రం రజతార్ఘ్యపాత్రం॥ SII, V, 1170

ఱ

ఱంకు. *r̤amku* దూషణము పరివాదము *Slander, scandal* (కొలవిశాసనము) ధమ్మువుల ముక్కుదఱిగనను వఱిచినను చురియం బెరికినను ముఱ్ఱలినను ఱంకాడినను APGAS 9-2. (920 *A D*)

ఱా

ఱాకంబాలు *r̤ākambālu* రాతిస్తంభములు *Stone pillars* చిమ్మిశ్వరదేవరనగరి ఱాకంబ్బాలు సేసిన కాసె నాగోజునకు సాఱకొండి పొలాన సేను ఖ ౧ SII X, 451 (శ 1202)

ఱాకట్నము *r̤ākaṭnamu* రాతితో గట్లు కట్టిచేయుట *Stone rivet. ment* కొండమన సోమయాజులు చేసిన ధర్మాలు కందుకూరను ఉత్తరాసను చెఱువు వెనుకను ఱాకట్నము మంచినీళ్లమయ్యి ఆకందుకూరి కోవూరి నడుమను కట్టించ్చిన చెఱువున్ను ఱాకట్నమును NI Kandukur, (16) (శ 1352).

ఱాగుడి *r̤agudi* రాతిచే నిర్మింపబడిన దేవాలయము *Temple constructed with stone* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతీయ కుమార రుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిథివిరాజ్యము సేయంగాను శ్రీ పుష్పగిరిమఠ సాంతానికు శైవ శ్రీమతు సోమశివాచార్యులు కడలుపురి నాగేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు ఱాగుడి కట్టించ్చినారు SII VI, 81 (శ 1214)

ఱానగరు *r̤ānagaru* ఱాగుడి *Temple constructed with stone.* ద్వాపరయుగమునాడు గొంత్తిదేవి ప్రతిష్ఠగాన మాధవయ్య నగరు సున్నము వేయించ్చెను లక్ష్మీదేవమ్మను ప్రతిష్ఠ చేయించ్చి ఱానగరు కట్టించెను SII VI, 675

ఱాప్రాకారువు. *r̤āprākāruvu* ఱాతితో కట్టబడిన ప్రాకారము *A surrounding wall constructed with stone* తూర్పున సీమ ఱాప్రాకారువు మేర SII X, 211 (శ 112)

ఱామంటపము *r̤āmamṭapamu* రాతితో నిర్మింపబడిన మంటపము *Pavilion constructed with stone* బ్రమ్మిరెడ్డి ఱామంట్టపానకు ముప్పయి మాడ్లు ఇచ్చిరి SII X, 476 (శ 1215).

ఱాయి *r̤āyi* రాయి *Stone* దీనికి పడుమటికట్టమీంది ఱాయును దీనికి పడుమటి కట్ట నమసిన చోటి చవిటిమెట్టయును ఉత్తరవరున మల్ల ప్రోలును పొన్నవాడయుం గూడనచోటి ఱాయును —వీరచోడుని పిఠాపురపు శాసనము EI V, 10 (శ 1024)

ఱు

ఱు. *r̤u* 'డు'' నకు పూర్వరూపము ప్రథమావిభక్తి మహన్వర్థక ఏకవచన ప్రత్యయము *Particle nominative masculime singular, ancient form for "du"* (ఎరి) కర్ ముత్తురాజు ధనఞ్జయుఱు EI, XXVII, 42 A (600-700 *A D*)

ఱె

ఱెల్లిగడ్డ. *r̤elligadda* ఱెల్లు=ఒకజాతిదర్భ, నీటివారలలోను చెమ్మనేలల్లోను పెరిగే గడ్డిమొక్క *Saccharum spontaneum* (వ్య వ. కో) చూ కఱ్ఱు *See kar̤r̤u*

ఱే

ఱేడు: *r̤ēdu* ప్రభువు *King* (1) సంకిలాద్దను ఱేనిబింక ముడిచె భారతి-విభవ-చైత్రము (2) శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు కోనరాజుపఱేని కొడుక్క సత్తిరాజు SII IV, 1080 (శ. 1057)

ఱేపటిపూంటపాలు. *ṟēpaṭipūmṭapālu* ప్రాతఃకాలమునకు దేవుని విని యోగమునకు కావలసిన పాలు *The milk refined for the early morning for the use of worship etc , of the deity* తిరుమల దాసు మహాపాత్రుండు సమర్పించిన అవులను ఱేపటిపూంటపాలు మర్త్యే రంగ్గం చీందం బడం బిదుకువారు SII IV, 659 (శ 1407)

ఱేపటిసంధ్య. *ṟēpaṭisamdhya* ప్రాతఃకాలసంధ్య లేక పూజాసమయము *Morning adoration to the deity* కరిమానిక్కలు వారికి ఱేపటిసంధ్యకుం చేటి ప్రాలకుంచ్చలు ౪ SII V, 66

ఱేపటిసంధ్యాక్షీరస్నపనము. *ṟēpaṭisamdhyākṣīrasnapanamu* ప్రాతఃకాలమున చేయు క్షీరాభిషేకము *The bathing with milk in the early morning* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేరకు ఱేపటి సంధ్యాక్షీర స్నపనము పాలకుంచ్చములు ౨ మల్లిరాజు యిస్సినా మొదవులు ౧౫ SII IV, 1176-A (శ 1059)

ఱేపు. *ṟēpu* ప్రాతఃకాలము *Morning* విశ్వేశ్వరదేవరాజులు తమకు తమదేవులు మనుమరుద్రయంగారికి పుణ్యంగా నిత్యము ఱేపటి తిరుమంజె నము కుండండు తెచ్చి పెట్టు అప్పనంభళ SII VI, 840 (శ 1299)

ఱేల *ṟēla* రేల అరగ్వధవృక్షము వీరచోడుని పిఠాపురశాసనము— గ్రామసీమలు — ఈ శాసనమున వెంపమ్రానును దీనిక ఈశాసనమున వేముతోడి చింతమ్రానును దీనిక తూర్పున ఱేలతోడి చంద్రుమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

ఱేవుపర్వతభోగసుంకము. *ṟēvuparvatabhōgosumkamu* పర్వతపు దిగువభాగమున (అడివరమున) కొండ యెక్కుటకు పూర్వము యాత్రికులపై విధించు సుంకమని తోచెడిని *It is presumed that the a fee levied on the pilgrims at a particular place at the foot of the hill, before they ascend the hill* శ్రీనరసింహనాథుని నగరియందు అచండప్రచండగరుడదేవర మొదలైన తిరుచుట్టిమాలిదేవుళ్లకు మణ్టపాలభోగానకై ఇంతవ్వట్టుకై కళింగభండారాన పెద్దసుంఖానకుం జెల్లివచ్చి సింహాద్రి అటివారాన ఱేవుపర్వతభోగసుంఖ్యం నెలకు సను కొణి టంక్కాలు ఇరువైయేను ట ౨౫ లెఖను యేండాదికిన్ని సమకాణి టంకాలు ట ౩౦౦ మున్నూఱు ఇభోగానకు అచంద్రాక్కస్థాయిగాను ఇచ్చెను SII VI, 844. (శ 1394)

ఱేవులు: *ṟuvulu* గ్రామనామాంత్యపదము *Suffix to the village names* బొత్తపినాంటి లోని అఱతుఱేవుల మహాస్థానమునం బరకురామేశ్వరదేవర SII X, 448 (శ 1201)

ఱేవుసుంకము *ṟēvusumkamu* ఱేవు దాటించుటకు విధింపబడు సుంకము, ఱేవు దగ్గిఱకు తీసుకొనివచ్చు ఎగుమతి దిగుమతి సరకులపై విధింపబడెడు సుంకము *Dues levied for crossing the river, on articles brought for sale or purchase at the landing place* శ్రీమను మహామండలేశ్వర కకేత గణపతిదేవమహారాజులకు ధర్మవుగాను దోచిరాజు గణపయ చెఱకూరి చెన్నకేశవదేవరకు ఓంగేరుఱేవు సుంకమును బొజ్జపూండిలోని సుంకమును అచంద్రతారకముగా నిచ్చితిమి SII VI, 652.

ఱో

ఱో *ṟō* అలగాబీడు-గయాళు దున్నకుండ విడుచునట్టి భూమి *Land allowed to lie waste or uncultivated* భోగమువరిచేలు పాలికి దున్ని పంటాను మూట పపదేను పుట్లువడ్లు కారువరి సగం ఖాలికిన్ని కాంపు తెల్లకాలము ఱెట్టంగలంవారు దేవరచేలు ఱో వెట్టంగలవారుకారు NI Atmakur, 25 (శ 1207)

ల

ల. *la* మూడనుసంఖ్యకు సాంకేతికాక్షరము *A symbolic letter for number three* శాకే రూపాలయాబ్దే నరపతితిలకో దేవరాయప్రమోదే। జ్యేష్ఠారాకాఖ్య పర్వణ్యుశనాసిదివసే। NI C P 1 (శ 1312)

లంగర. *lamgara* (హిం లంగర్). అన్నసత్రము లంగరుఖానా *A poor house* మసనరపలి కుతువనమల్క ఒడయులుంగారు కొండపలి మొదలైన దుర్గాలు సాధించి దీనాంధకృపణవంగులు మొదలైన తిరిపెలకు లంగర సాగించి SII X, 743 (శ 1452)

లంఘనము. *lamghanamu* తిరస్కారము కీడు *Affront, Harm,* ఇధర్మవునకు ఎవరేని లంఘనము తలంచినవారు గంగాతీరమందు తన పెద్దకొడుకు కపాలము వట్టుకొని SII X, 332. (శ 1172)

లంచము: *lamcamu* లంచము అపహారము *A bribe* దేవస్వంబు లఞ్చంబుగొన్నవాన్ఱు వారనాశి నచ్చినపాపంబు గొణ్నవాన్ఱు SII X, 611 (600-700 *A D*)

లంజియ. *lamjiya* (సం లంజికా, ప్రా లంజిఆ, క లంజె) వెలయాలు *A concubine* (1) రాజేంద్రచోడకులతిలక బ్రహ్మమారాయకు డైన దద్దపనాయకుని లంజియ మదుగుడిసాని వాసమ పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదివియ SII V, 1083 (శ 1080) (2) శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు పోతయసేనాపతి లంజియ కుపమనాయకుఱాలు SII V, 1090. (శ 1045)

లంజ్యపెండ్లము. *lanjyapemdlamu* భోగస్త్రీ *A concubine* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట దొడ్డభీమరాజు లంజ్యపెండ్లము ప్రోలాసాన్కిదమ

తండ్రి అమడాఽసోమినాయకునికిం దల్లి వొల్లాసానికి ధర్మార్థముగాను SII VI, 249

లంబాడీ· *lambādī* బంజారి *A certain class of gypsies, also called brinjaries, who trade in bullocks salt, grain etc* పాకల బింగినపల్లె తుమ్మలపెంట సరకారుసర్వేపల్లి యిశికపల్లి గోగులపల్లి అల్లాగుసరకారు కంభం వగైరా కరవాక బందలలో వచ్చె లంబాడీలు యెకులవారు పట్టునా సదరపా ప్రాశినప్రకారం మీమరానకు ధర్మం నడిపించంగలవారము NI CP 4 (శ 1668)

లకులీస్వరులు *lakulīsvarulu* లకులీశ్వర శైవమతసంప్రదాయులు *The persons who profess doctrine of saiva faith* రాజ్యమున మనుచువచ్చిన లకులీస్వరులు స్థానము వదసి భుక్తిశాసనము గడుగాలాత్తరస్థాయి కిచ్చిన సాననము వలయు నని లకులీస్వరభటారలు తాకోట నుండి కుమారస్వామి ముస్దట కంభము పెట్టిరి SII VI, 114.

లక్క *lakka* (సం లక్ష క లక్క) నూరువేలు *One lac* ఒకొక్కగుణము కల్గుదు । రొక్కటగా కొక్కలక్క లే పెవ్వరికిఁ లెక్కింప నొక్కలక్కకు । మిక్కిలి గుణపక్షపాతి గుణమతి గుణముల్॥ (జినవల్లభుని గంగాధరశాసనము) క్రీ శ 900-1000_భారతి మార్చి, 1967

లక్షణి· *laksani* మంచిగుణములు గలస్త్రీ *A woman of excellent character* ఇల నమరాద్రినాథునకు నల్లమహీపతికి కీర్తిఁకిం బోలుపుగ వెన్నమాంబికకుం బుట్టిన లక్షణి గామిదేవి SII VI, 647 (శ 1070)

లక్ష్మీనారాయణవ్రతం *lakshmīnārāyanavratamu* పాల్గుణమాన పూర్ణిమమొదలుకొని ప్రతిమాసపౌర్ణమినాడు లక్ష్మీనారాయణులనుగూర్చి చేయువ్రతము *A vrata performed every full day in a month commencing from the full moon day of phalguna in respect of goddess Lakshmi and God Narayana*
శ్రీకోనవంశ నిజశేఖర బుద్ధయాఖ్యపుత్రీ పవిత్రచరితా భరితాగుణాప్తై శృంగారసారకరణిః కరణీయదక్షా కుప్పాంబికాజని చ తస్యసతీకలత్రం॥ లక్ష్మీనారాయణాఖ్యం జలశయనమథాకూర్మశయ్యాభిధానం సా సానంతారుంధతీయం వ్రత మసితసితద్వాదశీషు వ్రతం చ।
H A S· 13-50 (శ 1193)

లగ్గ (లు) *lagga(lu)* కోటలోనికి నిచ్చెనలపై నెక్కి ప్రవేశించుట ముట్టడి దుర్గలంఘనము *Escalade* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవమహారాయులు పూర్వదిగ్విజయయాత్రకు విచ్చేసి కొండవీటిదుర్గం లగ్గలం బుచ్చుకొని SII V, 248 (శ 1487)

లగ్గన *laggana* (క లగ్గె) ముట్టడి లగ్గన చొచ్చి యనఁగా ముట్టడి వేసి లగ్గె=ముట్టడి *An assault a storm* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కృష్ణరాయులయ్యవారు కళ్యాణకలుచిరిగిలో జాకువేసినపుడు పెద్దవీర చిన్నయకొమారుడు పెద్దబోయతోకూడ లగ్గన చొచ్చి JAHRS IV, 199-202.

లగ్నము *lagnamu* శుభముహూర్తము *An auspicious moment or time* ఇదేవప్రతిష్టలకు లగ్నము సెప్పిన సూరియభట్లు భ ౩ SII. X, 151 (శ 1088)

లవణాకరాధికారి. *lavanākarādhikāri* ఉప్పువంటపైనను, సుంకముల పైనను అధికారి *Superintendent of salt, an excise officer* శాలింగ్గావనినగరే శ్రీమన్మరుకేశ్వరరాయ శవ్వార్యాయ। అశ్యాండిపుత్రో గంగన నామా లవణాకరాధికారీ ధీమాన్। ఖండిగ్రామనివాసీ శ్రీవిక్రమగంగ్గ ధారుణీపతిమంత్రి గంగనారాయణో వేలిదీపం ప్రాదా దఖండితం॥ SII V, 1035.(శ 1055)

లె

లెంక *lemka* భటుడు, సేవకుడు వార్తాహరుడు *A soldier, servant, messenger*, (1) శ్రీమదుకేశ్వరదేవరకు కన్నది ఎఱియమ నాయకుని కొడుకు వీరచోడదేవరలెంక్క సూరయ పెట్టిన అఖండవృత్తి దీవమొక్కణి మాడ లేమ SII V, 1093 (శ 1042) (2) శ్రీకొప్పేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరకు నిత్యపుష్పాలకై అనవేమాయరెడ్డిగారి లెంక గుండాయమల్లు గొంగాండారికొప్పుచేతను క్రయము గొని పెట్టిన తోంట వట్టు SII V, 115 (శ 1299)

లెక్క *lekka* సంఖ్యారూపము *In figures* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకనరేశ్వర శ్రీపాదారాధకుండును నైన కొమ్మినాయకుండు శ్రీమదమలేశ్వర మహాదేవరకు నఖండవర్తిఁదీపంబున కిచ్చిన గొఱియలు యేంభయేను లెక్కను గొఱియలు ౫౫ SII. VI, 239 (శ 1077)

లెఖసంప్రతి *lekhasamprati* కోవిలలెక్కలువ్రాయుట *Preparation of the accounts of the temple* శ్రీరగునాయకులకు పూర్వానకు నడిచివచ్చేగ్రామాలు చిల్లరసరకులవల్లను వచ్చే ఆదాయమున్ను నిత్యమున్ను కోవిలకు నిత్య నైవేద్యాదులు దీపారాధన జటిగించెడి ఉపహాజాలును యీప్రియోాలు మాటలాడుతాను దేవునిగుడిలో లెఖసంప్రతినకు ధారవోసి యిస్తిమి NI Udayagiri 22 (శ 1424)

లెయ్యలు *leyyalu* లాజలు *Fried grain* జీహరినాయకుండు తనకు నభివృద్ధిగాను శ్రీనరసింహనాథునికి కుమారపున్నమనాంటి రాత్రియందు ఆరగింపును నైవేద్యములు అప్పాలు నారికేళఫుంగాయలు లెయ్యలు లోనైనవస్తువులకు వీరుశ్రీభండారమున పెట్టినగండమాలలు రెంట్టికి పంచేట ఈఉత్పన్నము చెల్లంగల్దు। ప్రత్యబ్దం సమకల్పయత్ నారికేరఫ లోల్లాసి లాజా పూపాదికం హవిః। SII VI, 706 (శ 1220)

లెస్సైచేయు *lesaiceyu* లెస్సయిచేయు, చక్కగాచేయు *To perform well* ఇఅయిదు గుడ్లకుంను తపోధములు ఎఱకజియ్య। ఎల్లఆగన్నజియ్య। వెరసి ముగురున్ను మూడువాడ్లాను ఓగిరాలు దీపాలు నడపి పూజలు లెస్సై చేయువారు H A S 19 58. (శ 1202)

లే

లేటు. *lēṭu* (ఇం లేట్) చనిపోయిన *Late* శ్రీశ్రీశ్రీకూర్మనాథ స్వామివారి చరణసన్నిధికి జయపురంలేటు జమీదారుగారయ్యును శ్రీవిక్ర

మదేవమహారాజులుంగారి ద్వితీయ్యపుత్రుల మయిన శ్రీకృష్ణచంద్రదేవ మహారాజులుంగారు అనే మేము హాజరుల మై శేవిస్తిమి SII V, 1192 (శ 1788)

లొ

లొట్టి: *loṭṭi* కల్లుకుండ *Toddy pot* ఆచెర్వుకుంచాలు పుప్పలఁవెశాన యిచి చెర్వుమీంద వేయించక యెవరు ఆశించినాను గంగకత్తఁను గోవు బ్రాంహ్మణి చంపిన పాపానం బోదురు తనమానము చాండాలునికి యిచ్చి గాడిదను యెక్కి లొట్టి మెడగటుకొని యమపురికి యెంగును NI Kavali, 49. (శ 1558)

లో

లోకపాలగోత్రము. *lōkapālagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరకుల గోత్రము రావెలవారు కమ్మవారు *The lineage of a non brahmin Ravelakamma family* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరవేంకటపతి రాయులవారు వజ్రసింహాసనాసీనుం డై పృద్విసాంమ్రాజ్యం చేస్తుండగాను లోకపాలగోత్రోద్భవులున్ను శ్రీవేంగళప్పం పౌవుత్రు లైన రావులవెంకటప్ప పుత్రులు రావులవెంగళప్ప వీరన్న కనుపూటి విశ్వేశ్వర స్వామికిన్ని యిచ్చిన ధర్మశాసనం NI Gudur, 112 (శ 1538),

లోకము· *lōkamu* మూఁడను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number three* శాకాబ్దే వేదలోకేశ మితే శ్రీముఖ వత్సరే। SII X, 259 (శ 1184)

లోని. *lōni* లోను, లోపల లోనునకు పూర్వరూపము *The inflection of 'lōnu' Inner, inside* కోరుమిల్లిపొలమును మావుణ్డేటి పొలము నడిమి అవుటుగడ్డల లోని పల్లమసీమా। ఐశాన్యతః కోరుమిల్లిపొలగరుసును మావుణ్డేటి పొలగరుసును నడిమి అవుటుగడ్డలలోని పల్లమున నుణ్డి దక్షిణ మించిపోయిన కోరుమిల్లిపొలమున మొల్లిమొన ఆ సా వ ప 24-1 సప్తమ విజయాదిత్యుని రెండు నూతనతామ్రశాసనములు

లోపైన *lōpaina* మొదలుగాగల *Etcetera* కలుంగమండలా మైన కులవంత్తనియ నకరానవీటి మదుకేశ్వరదేవర స్థానావతి యైన రామీశ్వర అండారియూ వరాహవంత్తనియ సింహపురమున ఆదిత్యనాయకులోపైన నాయకులును శ్రీకూర్మ్మఁమున నారకనాయకలోపైన నాయకులును ఇప్పిలి గంగ్గమనాయకు లోపైననాయకులును SII V, 1290 (శ 1152)

లోవ: *lōva* లోయ *A valley* మాతాలూకు కలఁపూడి హన్మంతు లోవశేరిలో సదావత్తిఁపొలం J A.H R S X, Part II, P 13-14

లోహఅద్దము. *lōhaaddamu* బంగారము లేక వెండి చట్రముగల అద్దము *A looking glass with a gold or silver frame* శ్రీకులోత్తుంగ చోడ గొంక్కరాజుల పెట్టిన కనకవలయ ౧ ణ్టి గద్య ౧౦౦ లోహ అద్దము. SII. IV, 1140-42 (శ 1064)

లోహకారుడు. *lōhakāruḍu* *See Butchireddipalem plates of Simhavishnu II* చూ ఆపణము *See āpanamu*

లోహదండు: *lōhadamdu* లోహముతో చేయబడిన దండము లేక కామ *A staff or handle made of metal* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర వెలనాణ్టి శ్రీకులోత్తుంగచోడగొంక్కరాజు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టి అఖణ్డవత్తిఁ లోహదణ్డు ది ౨౦ ణ్టికి SII IV, 1140

లోహదివి· *lōhadivi* లోహదివియకంభము లోహముతోఁ జేయబడిన దీపస్తంభము *A lamp stand made of any metal* అఖండవత్తి లోహదివి SII IV, 1009 (శ 1014)

లోహధూపారదివియ. *lōhadhūpāradiviya* ధూపము వేయుటకు లోహముతోఁజేయఁబడిన పాత్రవిశేషము లోహధూపారతిదివియ. *A metalled plate or stand to provide incense to the deity* శ్రీభీమేశ్వరదేవరకు బెట్టిన యఖణ్డవత్తిఁ లోహపుధూపారదివియ SII IV, 1011 (శ 995)

లోహపప్పరదివియ *lōhapapparadiviya* లోహదండుదివియ *A lamp-stand made of metal* చోడమణ్డలమున ఊయకొణ్డచోడవల నాంట్టి మరుత్తువకుడి మరుత్తుకుడయామాశిఖామణి యైన మాలవరాయుణ్డు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండవత్తిఁ లోహపప్పరదివియ ౧ ణ్టికి SII IV, 1187

లోహపుకంబ్భము *lōhapukambbhamu* లోహముతో చేయబడిన స్తంభము *A metal lamp-stand* ఇ దీపానకు పెట్టిన లోహపుకంబ్భము ఎత్తువిస్యలు ౭, SII V, 137 (శ 1220)

లోహవరదండములు *lōhavaradamdamulu* వెండితో గాని బంగారముతోగాని చేయబడిన దండకడియము *A bracelet made of gold or silver* కనకవలయములును ఘనలోహవరదండములు నఖండదీపములుం బెట్టి SII X, 123 (శ 1071)

లోహాసనము *lōhāsanamu* బంగారుసింహాసనము *A golden throne*

సీ॥ లోహాసనం బెక్కి రాహను నొడిచిన
వల్లభు కొల్చిన నెల్లనెలుంగ
భారతి, విభవ సం॥ చైత్రమాసము పుట 619

లోహితగోత్రము *lōhitagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of sage of that name* కోవణ్డానుభట్టః మనత్తికినియాన్ సహస్రః ఇత్యేకాదశ లోహితగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

లోహితగోత్రుడు· *lōhitagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రమునకు చెందినవాడు *The lineage of a sage* (1) లోహితగోత్రుండు దామనాయ్యఁతనూజుండు పోచనాయ్యఁపుత్రుండు దామనామాత్యుడు SII. X, 337 (శ 1178) (2) లోహితగోత్రః పోతయఘటశాసీ అర్ధాంశభాగ యజుర్వేదీ।. EI XXXIII, 43 (శ. 1265)

లౌ

లౌహితులు *lauhitulu* లోహితగోత్రులు ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము బహువచనము గౌరవసూచకము లోహితఋషిగోత్రులు *The lineage of sage Lohita Honorofic plural* కోట గణపతిదేవమహారాజులు తమకుం ధర్మార్థంబుగా నిచ్చిన వ్రిత్తులు లౌహితులైన సర్వదేవ పెద్ది ౧ ౧ SII. X, 281 (శ 1156)

వ

వ *va* వడ్డవారము (శనివారము) నకు సాంకేతికాక్షరము *Abbreviated letter for Vaddavāra Saturday* నేంటి సాధారణ సంవత్సర పుష్య బ ౧౦ వ॥ NI Darsi, 33 (శ 1292)

వంక *vamka* వైపు, దిక్కు *Side* పొంత్తలులోయాను కాఖేనిలో యాడొంకవత్తిఁతెవుఁ రెండువంకలాను ఎనుమదలతెర్వు రెండువంకలూ సవాతిముగాను ఖ ౧౬ SII X, 501. (శ 1284)

వంక్యపొలము. *vamkyapolamu* (త వఙ్కియం) రెల్లుమడి *A field of containing reeds or bamboo* శ్రీకూర్మనాథదేవరకు నిత్య ముత్తుముప్రాల నైవేద్యము పూటకు తోనేంగ్గి చెఱువు లోపల వంక్య పొలమునం శెట్టిన పుట్టెండు పరియలము SII V, 1284 (శ 1157)

వంగపువ్రిత్తులు *vamgapuvrittulu* స్థానవృత్తి *The temple endowment* గరికకుంటలోని పెద్దతోంటను దేవకిదేవరల వంగపువ్రిత్తులు తె శ కా శా, 40

వంచన *vamcana* మోసము *Deceipt* అఖండవ త్తిదివియ ౧ కి మా ౫ శ్రీభుజవర్ధనకా నడవంగలవారు వీని వంచ్చన సేసిరేని గంగకత్తం గవి లల వధించినవారు SII X, 666 (శ 1046)

వంజనంబు *vamjanambu* వంచనము *Fraud, cheating* స్వస్తి శ్రీ జూవిపోటికి ఇరుగణ్డకు అల్లవట్టునేల ఇచ్చిరి తీనికి వక్రింబు వచ్చినవారికి పారనాసికి వేవురు పాఅను కవిలళను చంపిన తీనికి వక్రంబు వచ్చిన వారి తీనికి వంజనంబు SII X, 217

వంటచెఱకులు. *vam acherakulu* వంటకట్టియలు *Firewood for cooking* దేవుర ఆలమువున 7½ వంటచెఱకులకు న ½ సంకువానికి న 1½ తోంటవానికి న ½ కసపువానికి న ½ గిడవవారికి న ½ సంకువానికి వరిచేను గు ½ NI Atmakur, 25 (శ 1207)

వంత్తువాసులు *vamttuvāsulu* తమతమ వంతుల ప్రకారము వృత్తిమంతులుగాని వర్తకసంస్థలుగాని ప్రభుత్వమునకు చెల్లించు ద్రవ్యవిభాగము *A share, a part, a portion (of an estate) of a contribution, of a mercantile concern etc (W)* హజరతి మహమ్మజాధరాసాహే బులవారి శల్యున వ్రాయించ్చిన శబ్దశాసనం। పుల్విందుల పేటపాతైవర్తకులు చారక ఉండిరి గనక యిందునిమిత్తం బస్వవట్నం రెబ్బశిగ చెన్నప్ప మలకప్ప మొదలైన వ్రళ వరస్థళం దేశం వారికి ప్రజలకు ఇచ్చిన కౌలు క్రితం దివాణానకు కోమట్లు గానులవారు వంత్తుల ప్రకారం వెచ్చం యిస్తావుండ్దురు గనుక అదినిమిత్తం గ్రామానకు కోమట్లు గానుల వారు చారక వుండ్దగాను వంత్తువాసులు పెట్టికదాయములు మన్నించ్చి నారం SII X, 770 (శ 1612).

వందురు *vamduru* చిన్న వంటకాలువ *A supply channel* తూపుఁకు నాగసానికుంట ఆగ్నేయానక ధలగ్గుల బోడు వందురు। దక్షిణానకు కంచాదులగుంట దక్షిణపు కొంము యరవందురు। NI CP 13 (శ 1468)

వంశకారుడు. *vamśakārudu* వాంశికుడు పిల్లంగ్రోవి యూదువాడు *A piper* నాదిండ్లమూలస్థానదేవరకు భోగార్థముగాం బోడెరాజు నొంచినపాట నిచ్చిన ఖ ౧౩౦ వీనిలో వంశకారు ౨కు ఖ౬ SII IV, 663

వంస్సధ్వని *vamassadhvani* పిల్లంగ్రోవి యూదువాడు *A piper* ఈదేవర కిచ్చిన నొంచ్చినిపాటిపొలము ఖ ౧౪౦ వీనిలో వంస్సధ్వని మల్లె ఖ ౫ వీనిఒత్తువాని ఖ ४ SII IV, 677 (శ 1055)

వక్రంబు *vakrambu* వక్రము, అడ్డు, మోసము *Obstruction, fraud* (1) దీనికివక్రమ్ము వచ్చినవాన్డు పఞ్చమహాపాతకు అగు EI XXVII-42 c (600-700 *A D*) (2) చోడమహారాజు వేడ్డికొని యీ భటరలకు నిచ్చిన దియ్యార్రి వడుమట రాజమానంబున వ్రితుడ్లు నేలయు నొక్కగానుగు నిచ్చినదీనికి వక్రంబు వచ్చినవారు SII. X, 593 (3) శ్రీమత్భికిరజు విల్పినధత్తి అపిమనగొరవల కిచ్చినచల నూటయిరువది మఱుతుడ్లు దీనికివక్రంబువచ్చువాణ్డు SII X,594 (5) ఇన్నేలకు వక్రంబు వచినవారు భారనసి న్దచ్చినవారు SII 597 X,

వగ *vaga* తీర్పు, పరిష్కారము *Settlement, decision* అప్పావదిఱులు అద్దంకిసీమలోని వేళవలి సర్వమాన్య అగ్రహారాన అప్పావధుల నాగదేవసోమయాజుల వగన. ఈశ్వరాయ దొడయదొడ్ల నరసయంగారి వల్లను క్రయం పుచుకొన్న వ్రితులు ౬౫ ను అనంతయవగను అనంతయ చిన్నంకాక రామయ తాండవతిఁ అబ్బయంగారి వల్ల క్రయం పుచుకొన్న వ్రితులు ౩౽ న్ని పుథయముంను సాగివచె వ్రితులు ౭౪ గుంన్ను SII IV, 698 (శ 1486)

వగచు vagacu, తలపెట్టు (వగచిన, వగసిన = తలపోసిన) To think of హిర్దమ్ముల్వురకూ సహితము వగచినవారు లింగభేదము సేసినవారు SII V, 50

వగైరా vagairā (హిం వగైరాహ్) మొదలైన గురించిన Etcetera, and so forth యీచెర్వుల అల్గుల్కున్నూ తూములకున్నూ వర్షాకాలంలో అంజీలు కట్టకోవ డర్యాతనున్ను పోశేలాగూను అంజీలతో పాటు అంజీపని చేశేలాగూను నిండుచెర్వు లప్పుడు అపాయం వచ్చే స్థలాల్కుం కనిపెట్టి పనిముఖం చేయిస్తున్నూ గ్రామస్తులు ముఠాం పెట్టి మాది గలు వగైరాలతో కూడా చెర్వులు కాపా డేలాగున్ను NI Kandukur, 46 (శ 1578)

వజారతు vajāratu (ప విజారత్ హిం విజారత్) ప్రధానమంత్రి కార్యాలయము The office of the Primeminister కమతే తాండి కొండ్ర తాః శ్యరతు పనికోబతు వ పోన్న వజారతు వశహంమ్మత్తు దస్తగహ సైదు అబ్దుల్లాంగారి మొకాసా వుండ్డంగాను మః పరిమి తనఖా మహతాజు కిల్లె మజుకూరు వారు గరకసా శిజారుచేస్తు ఉండ్డంగాను SII X, 759 (శ 1585)

వజీరు vajīru (ప వజీర్ హిం వజీర్) మంత్రి Minister హజరతు అలం గార వజీరలు SII X, 764 (శ 1599)

వజ్రమాణిక్యాలకడియాలజోడు vajramāṇikyālakaḍiyālajōḍu వజ్రమాణిక్యములతో కొదుగఁబడిన వలయాకారముగా నుండు హస్త భూషావిశేషము గాని, లేక పాదభూషావిశేషము అవిరెండు Two bracelets or anklets studded with diamonds and rubies శ్రీవీరప్రతాప కృష్ణదేవమహారాయలు ఎంహాద్రినాథున్ని దర్శించి దేవునికి సమర్పించిన వజ్రమాణిక్యాల కడియాలజోడు ౧ SII. VI, 694 (శ 1438)

వజ్రమాణిక్యాలశిఖరము vajramāṇikyālaśikharamu వజ్రమాణిక్యాల కిరీటము Crown made up of diamonds and rubies శ్రీవీరకృష్ణదేవమహారాయలు తిరుమల మీందికి విచ్చేశి తిరువెంగళనాథ దేవున్ని దర్శించి సమప్పించిన వజ్రమాణిక్యాలశిఖరం SII IV, 282 (శ 1436)

వజ్రసింహాసనము vajrasiṁhāsanamu వజ్రఖచితసింహాసనము Diamond throne శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర తిమ్మయదేవమహారాయలు అయ్యవారు వజ్రసింహాసనారూఢులై యేలుచుండి మాంకు అమరానకుం జెల్లె అరినేలము స్తితిలోని రావ అనే గ్రామానకు ప్రతినామ గ్రామము రఘునాయంకుల సేవసేసుకొని వుండేది NI Udayagiri 19 (శ 1587)

వజ్రీడు vajrīḍu (బ వజ్రీలు). వజీరుడు యోధుడు Minister, warrior

గంరావథంబ్బున గంభీర మైనట్టి । చావక్కు గట్టించె సాన్వతముగ
గీ॥ అనుచు వజ్రీలు మన్నీలు అభినుతింప . SII X, 780

వట్టము vaṭṭamu పరివర గ్రామకూటము Subsidiary villages, grouped villages వట్టగ్రామేయకాః కువర్ న్వితరే పరిహారన్తు పరిహారయన్తు చ EI XXIV, 43 (పల్లవ రెండవసింహవర్మశాసనము)

వడగర vaḍagara గట్టు తీరము దరి Bank రాజేంద్రచోడమణ్డలమైన గోదావరి వడగర నకట మనవినాటి చాలుక్య భీమేస్వరదేవరకు SII V, 42

వడలిడు · vaḍaliḍu చీలిపోవు విచ్చిపోవు To be cracked, to split మగతల స్వయంభు మల్లినాథదేవర గుడియిటిక వడలిడితేని స్వస్తి శ్రీమన్మహారాయ గజసాహిణి గుండ్డయ్య సాహిణి పరివారము । పల్లి నాంటి విక్కరినాయంకులూను ఆబంటును ఆమల్లినాథదేవర నిరాల్యానకు ఇట్టిక సెట్టి కళాశనివ్వార్ణముగాను జీర్ణోద్ధారము సేసి HAS 19–37 (శ 1280)

వడలిపల్లెం vaḍalipallem వడ లుంచిన పళ్లెము A plate containing cakes made of pulses చూడుడు అకాళప్రసాదంపళ్యాలు See akā aprasādampaḷyālu

వడలిపళ్లెము vaḍalipaḷlemu గారెలపళ్లెము వడలతళిగె A plate of cakes made of black gram and fried in oil శ్రీకృష్ణదేవ రాయల శ్రీకాకుళశాసనము— శ్రీవల్లభునికి సమప్పించి యీ అయిదు గ్రామాల ఆయం వల్లాను శేశిన నిత్యనైవేద్యకట్టడ వడలిపళ్ళెం ౧ SII IV, 981 (శ 1440)

వడుగు vaḍugu సేవకుడు బ్రహ్మచారి Servant bachelor శ్రీరామేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన అఖండదీపములు మూండును వేల్వారి వడుగులును సానిమున్నూర్వ్వరును గొల్లమంత్రయిును నడపింప్పంగ్గల వారము SII X, 208 (శ 1122)

వడ్డచి vaḍaci వడ్రంగి Carpenter క్ట్రోచినవాన్ను వెన్నవడ్డచి కు బ్రమ్మవడ్డచి (1) SII X, 604 (2) ఆ సా ప ప సం 24 6

వడ్డరావళము vaḍdarāvaḷamu ఒకవిధమైన పన్ను A kind of tax శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ్గచోడ గొంకరాజుల ముదిసెలి యుంసెనపెగ్గడ పల్లినాంటిలోనుం డమకు నడచెడు వడ్డరావళము పాలును

శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కామరాజుల మల్లిదేవరాజుల ఎఱయనపెగ్గడ బుయ్యెన పెగ్గడ గూడి రాజులకు ధమ్మవుగాం గొడనుగూడ అశేషమహాజనాలకు నిచ్చిన శిలాశాసనం కెట్టన్న యాయగ్రహారంబున దేవభోగములకు నఖండదీపమునకు నైవేద్యములకు సన్యాసులకు విద్యార్థులకు సర్వకాలంబులు నడవునట్లుగా నాయూరి వలయు చుట్టులోనం బుట్టు శెరునుంకం వడ్డరావళము తీరదాలు సుంకము లెల్ల సన్వకారపరిహారముగా నడచునట్టుగా నిచ్చితిమి SII X, 199 (శ 1069)

వడ్డవారము. vaḍdavāramu శనివారము. Saturday (1) శ్రీశక వర్షంబులు ౧౦౬౧ యగు నేంటి పౌష్యబహాల సప్తమి వడ్డవారము SII IV, 666 (శ 1061) (2) శకవర్షంబులు ౧౧౫౦ గు నేంటి మాఘ శుద్ధ ౧౦ వడ్డవారము SII IV, 747 (శ 1150) (3) శకవర్షం

బులు ౧౧౯౩ నేంటి ప్రజాపతి సంవత్సర భద్రపద బహు ౧౫ వడ్డవారాన SII IV, 766 (శ. 1193)

వడ్డివి *vaddavi* వడ్డంగి, వడ్లంగి ఈ శాసనములో వడ్లంగివారిపై విధింప బడిన పన్ను సూచితము *Carpenter A tax levied on carpenters is indicated in the inscription* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచం ద్రార్కస్థం వరాంతకో నృపతిః । వడ్డలి పేరు ౧ ట్టికి చి ౮ SII IV, 1384

వడ్డిధనము *vaddidhanamu* వడ్డిసొమ్ము, *Interest* పినకూనుబాబా బత్తునిన్కి మెల్లగుంట కూనిసెట్టి యిచ్చిన శాసనముం కుమార తెలుంగురా యనికి ౧౨౦౦ వెయిన్నియినూఱు టంకాలకు నిన్నుం బూంట వెట్టి దనము వెట్టలేం సూరవరపు పెక్కంద్రముద్దఅం జేశిన నిర్ణయం మొదలిధనా నకు వత్రిమిచ్చి వడ్డిధనానకై నేం జేసిన సుగ్రుతాలు॥ ఆకిరివల్లిని నే వేయిం చ్చిన చెఱువున్ను ఆచెఱువువెనక తాళున్ను ఆమామిళున్ను ఆరావులున్ను యెకోట్టి గణాలున్ను బ్రావ స్థలకుం జేయించిన వడుగులు పెణ్డిండ్లున్ను అతిధి అభ్యాగతికిం బెట్టిన సుగ్రుతాలున్న యింత్తవటు నీకు యిస్తిని SII IV, 784 (శ 1200)

వడ్లపట్టు *vadlapattu* వ్రీహివాపాక్షేత్రము *A land measure sown with grain* 'విరసకటమంతనినాంటి చిందడ మైన రాజేంద్ర చోడ చతుర్వేది మంగలమున మహాజనమేనూట యిద్దఅచే నీయూరి చింత వల్లి పొలమున విప్రంగా మున సముదాయక్షేత్రమున నిరువదిజేనకోల నిరువదిపుట్లు వడ్లుపట్టు విడిచికొని వినాయకుముందటి తోంటకు శాలకుంగా బుట్టెండు వడ్లగట్టును విలిచి యిచ్చి' SII IV, 1281

వడ్లు *vadlu* ధాన్యము *paddy* (ఈ ప్రాచీనశాసనములో ప్రథమా విభక్తి బహువచనప్రత్యయముగా 'ళు' ప్రయోగింపబడినది *The affix 'lu' is used as a plural of nominative case mislead of 'lu' The former is the oldest form* సంస్కృతశాసనము— తెలుగువద ములు — స్వామి చన్ద్రశమ్మణః పుత్రాయ కన్నశమ్మణే చేడూలి గ్రామే గంగమహాదేవీ విజ్ఞాపనాయ రాజమానేన వఙ్చాశన్నివర్తన పరి మాణం క్షేత్రం ఖణ్డగ వడ్ళసహితం దత్తం । తద్గ్రామే చ వత్సగో త్రస్య మహీసరస్వామినః పౌత్రాయ శాతమ్మస్వామినః పుత్రాయ పాదమ్మ స్వామినే రాజమానేన వఙ్చాశన్నివర్తన మానం క్షేత్రదత్తం। తద్గ్రామం కన్నశమ్మణే చ వఙ్చాశన్నివర్తన పరిమాణం దత్తం సలగె సహితం EI X, 22 (శ 596)

వణమ్ *vanam* (త వణమ్) నివేశనము ఇలువట్టు *Abode, residence (TL)* చోళమహాదేవుళ్ చిఱుమ్బూరు ఏలన్ యూరవళుపాళ్ల పాకాటుళున వణమ్ పరియారము మరుతున్తుపా ప్రసాద చేసిరి ఆ-వ వా పు 10

వణితము *vanitamu* రాజ్యవిభాగము *An administrative division* ఉదయగిరియగిరి రాజ్యం నెల్లూరి వణితంలోను రావూరిసీమలోను పెనుబంతిప్రతినామ మనేటి కృష్ణరాయసముద్ర మనే అసర్వమాన్య అగ్రహారమందు NI Rapur, 49. (శ 1559)

వణ్డువైష్ణవులు. *vanduvaisnavulu* వంట చేసెడి వైష్ణవులు *Vaishnava cooks* వణ్డువైష్ణవు లార్వురకు పేరచిన్నాలు ౧౪ గా వెరం ఆర్వురకు మాడలు ౩ SII V, 66

వత్సగోత్రము . *vatsagōtramu* ఒక ఋషి గోత్రము బ్రాహ్మణవంశ గోత్రము *The lineage of a brahmin family claiming descent from sage Vatsa* శ్రీవత్సాన్వయ గోత్రవార్ధిః విలసత్ సంపూర్ణ చంద్రః స్వయం జన్మోపాత్త తపఃప్రభావగుణతః దామోదరాచార్యః తోయం వై నిత్యపవిత్రచారుచరితం సూరాంబికాజీ జనత్॥ SII IV, 1366

వత్సగోత్రుడు *vatsagōtrudu* వత్సగోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs to Vatsagōtra* కేశవభట్టః పద్మనాభభట్టః గంగాధరభట్టః ఇత్యేకో త్తరషష్టిర్వత్సగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

వనభోజనము *vanabhōjanamu* ఇది యొక ఉత్సవవిశేషము ఉత్సవ మూర్తిని యొక వనమున కూరేగింపుతో తీసుకొనిపోయి అ తోటలో చేయు విందుపూర్వకమైన సేవ *A festival in which the utsava-murti (the processional deity) of a temple is treated to pic-nic (TL)* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరరామదేవమహారాయులుంగారు పెనుంగొండ నగరమందు రత్నసింహాసనారూడుండై । పృథివీసామ్రా జ్యం చేయుచుండంగాను । కాశ్యపగోత్రం ఆపస్తంభసూత్రం యజుశ్శాఖా ధ్యాయు లైన భోగరాజుగారి పౌత్రు లైన చిన్నతిమ్మంరాజుగారు । శ్రీ ఘటికాచలమందు వేంచేశివుండే । రఘునాయకులకున్ను । నంబెరుమాళ కున్ను । వెంకటేశ్వరులకున్ను వరదరాజులకున్ను సమర్పించిన భూదానధర్మశిలాశాసనక్రమ మెట్లంనను యీ రెండుగ్రామాల ఫల ప్రత్యయాలలో కార్తీకమాసం ఉత్తరాషాడానక్షత్రం తకాను ఘటికా చలంలో వేంచేశేటందుకు వనభోజానకు గ ౧౫ SII V, 874 (శ 1542)

వనము. *vanamu* ఉద్యానము సప్తసంతానములలో నొకటి *Garden One of the seven kinds of great deeds or meritorious acts* తనపెంచిన సన్తానముం దనసన్తానంబుం గ్రితియుం దనవల్లిలును వనమును జెఱువును గుడియునుం జనవినుతము లైన సప్తసన్తానంబులు HAS 13–56 (శ 1092)

వనిమ్రాను *vanimrānu* (క బన్ని త వన్ని) జమ్మిచెట్టు శమీ వృక్షము *Name of a tree* దీనికి నాగ్నేయమునం ద్రొంచిమ్రాని తోడి గొంకమ్రానును దీనిక తూర్పున వనిమ్రానును దీనిక తూర్పున ఇలిందమ్రాని తోడి పుట్టయు సీమము EI V, 10 (శ 1024) క్షేత్రసీమానః । దీనిక ఉత్తరమున దక్కలపూండి పెద్దెరువునకు ఉత్తర మున వనిమ్రాని తోడి చింతమ్రానును EI V,10 (శ 1024)

వన్నిబ్బఱు *vannibbaru* (క, వత్తు+ఇర్బరు) వన్నిబ్బఱు పంద్రెండు గురు శాసనములో పంద్రెండుగురు బ్రాహ్మణుల నామము లుదాహరింప

బడినవి *Twelve persons, names of twlve brahmanas are mentioned tn the inscription* చతుర్వేదవిధాభ్యాం జ్యేష్ఠకొణ్డ భీమస్వామిభ్యాం జనస్వామినే పణ్డరంగస్వామినే దివాకరస్వామినే భోజస్వామినే రేవస్వామినే జన్నస్వామినే ఆదిత్యస్వామినే విష్ణుస్వామినే వామస్వామినే గోవస్వామినే చ వన్నిబ్బఅు వ సహిత్య మారుటూరన్నామ గ్రామమహాగ్రహార నతావట భాగన్యాయేనదత్తవా రెండవపులకేశి మారుటూరుశాసనము APGAS 6 (616 *A D*)

వన్నె *vanne* బంగారు రత్నాదుల కాంతి *Torch of precious metals* శ్రీ మల్లేశ్వరమహాదేవరకు (బెజవాడ) నాగనబోయుండు నేయించిన కిరీటము ౧ దీనియెత్తు నగ ౨౮ వన్నె ౧౫ SII, IV,765 (శ 1186)

వరహా. *varahā* బంగారు నాణెము మూడున్నరరూపాయిలు విలువగలది *A gold coin (termed pagoda) equal to three and half rupees* శ్రీవీరప్రతాప కృష్ణదేవమహారాయులు సింహాద్రినాథున్ని దర్శించి తమదేవుడు తిరుమలదేవంమంగారి చాతన సమర్పించిన పదకం ౧ వరహాలు ౧౫౦౦ SII VI, 694 (శ 1438)

వరిచేను *varicēnu* వరిపండుభూమి *Paddy field* మట్టివాడిచెఱువు వెనకమాగలి నడితరం వరిచేను పట్టిని నూఱు NI Atmakur, 45

వరిడాలగోత్రము. *varidālagōtramu* ఒకానొక వైశ్యకులగోత్రము *The lineage of a Vaisya family* శ్రీ కొట్యదొన కేశవనాథదేవర దివ్యశ్రీపాదపద్మారాధకుండ్డును నయ్యావళి పురవరాధీశ్వరుం డైన వరిడాలగోతృండ్డు కాపూరి ఆదిమూలముసెట్టి SII V, 573 (శ 1327)

వరిబియ్యము *varibiyyamu* వడ్లను దంచిన బియ్యము *Rice Paddy after husked* నిత్య యేనుమానికలు వరిబియ్యము లెక్కను ఆచంద్రార్కముగను గుత్తిగానుం గరన యెల్లయ పెట్టిన బిరుదు లేంభయిగద్యలు SII VI, 235 (శ 1080)

వరిభూమి. *varibhūmi* సస్యక్షేత్రము *Paddy field* శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర కులోత్తుంగ్గ రాజేంద్రచోడరాయరాజుల భండారము కామిసెట్టి తముండు నాగిసెటి శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన కప్పూర వర్త్తిదీపము (ని)వేద్యమున కుత్తరదిక్కునం దొల్లింటి రీతియభూమి ఉత్తరమున విలిచిపెట్టిన వరిభూమి ఖండువులు SII IV, 1203 (శ 1090)

వరిమడి. *varimadi* వరిచేను *Paddy field* పొలిచెల కేశవనాంతన్కిమోడలికట వ్రశం పైడిపాటు ఖ ౹౹౹౧ వరిమడిన్ని వెలిసేను ఆచంద్రార్కముగా యిస్తిమి NI Kanigiri, 14

వరిమఱుతు *varimaṟutu* వరిభూమి *Paddy field* అ గోపాలదేవుసికి చుండిని వెలిసేను ముప్పందుమున్ను వరిమఱుతు వకటిన్ని NI, Kandukur, 16 (శ 1352)

వరిశ *variśa* (వ వరాసత్ హిం వరాసత్) వారసత్వము *Heritage, Proprietorship* బురకాయలతోట రెడ్డి కరణాలు తమ పూరి మడి పిచ్చకొలత అని ఫౌజుదారు యినాయతుఖానుసాహెబులవారితో తెల్చుకొనె వరిశలో చింతగించి SII X, 772 (శ 1618)

వరుంపించు *varumpimcu* గచ్చువేయు *The plaster with lime* చంద్రవంశ్యు డైన నాగేంద్రదేవచక్రవర్తికిని భవానీదేవంమగారికిని సుపుత్రుం డైన కుమార యెఱ్ఱమయంగారు ఆయాయదేవస్తానాలయందుల దేవళ్లకు సమర్పించ్చిన ధర్మాల వివరం। వంచ్చధారల ధర్మీశ్వరలింగ్గానకు అంతరాళ మండవము వరుంప్పించ్చి SII VI, 663 (శ 1354)

వరుపుంబని. *varupumbani* గచ్చుపని *Lime plaster* (1) జన్యావుల కసవానాఇనింగారు చేయించ్చిన వరుపుంబని SII X, 580 (శ 1336) (2) శ్రీ మహాదేవిచెడ్ల చెంనకెశవదెవపెరుమాళనగరి ముందటి మండ్డపమందుల రంగమధ్యము భిన్నమయి వుండ్డంగాను క్రొత్తగాను సునపట్టలు నాలుగున్ను రంగమధ్యవుఞాయించని ఆచవుకము తిరిగి వచ్చిన చప్పెటను గోవనాయనింగారు జేయించ్చిన వరుపుంబని SII X 835, (శ 1351) (3) లక్షణదేవునికి వరపుంబని NI Ongole, (122)

వరువడ్లు *varuvadlu* వరవుళ్లు సేవకులు *Servants* ఈ శాలకు వరువడ్లు ౩ (ఋ) ను SII IV, 1248 (శ 1034)

వరువు *varuvu* వరిగ సస్యవిశేషము *A king of crop* (1) పరాంతకునిశాసనము-కొఱ్ఱ అరువు వరువు పుట్టి ౧ ణ్డికి చి ౬ SII IV, 1384 గుఱ్ఱము విల్చిన యెద్దు విల్చిన భండివిల్చిన వరువిల్చిన SII X, 314 (శ 1169)

వరువుంబనికంభము *varuvumbanikambhamu* గచ్చుపని చేయుచిడ్డస్తంభము *A plaisted pillar a polished pillar* మాధవుశెట్టి సేయించిన వరువుంబనికంభము శాపిరాజుగారు చేయించిన వరువుంబని కంభము సరసింగు సేయించిన వరువుంబని కంభము NI, Kandukur, (36) (37) (38)

వరుసనాండు *varusanāmdu* వంతుదినము *The day by rotation or turn* ఇంతపట్టు భుజించి ఈఒమ్మన తమవరుసనాండు చామర పట్టంగల్లు SII VI, 1004, (శ 1301)

వరుసలంజలు. *varusalamjalu* వంతుగా సేవచేసెడు సానులు *The dancing girls who serve by turns* ఉభయధూపాలయందు తిరువింజామర పనిమారటిసానులు। సంప్రదాయము (చె) వరుసలంజలు కుంచ్చము ౧ SII VI, 1000 (శ 1229)

వర్ణాశ్రమము. *varnnāśramamu* బ్రాహ్మణుని బ్రహ్మచర్య, గార్హస్థ్య, వానప్రస్థ, సన్యాసములని నాల్గుఆశ్రమములు *A stage, order, or period of the religious life of a brahmana. There are four (1) The life of a student. (2) The life of a house*

holder (3) the life of a hermit, and (4) the life of a beggar (A) శ్రీ మహారాజేన్ద్రవర్మణ సత్పుత్రేణ మహారాజశ్రీ మాధవ వర్మణః సుపుత్రేణ స్వతయ భుజబలోత్సాహ ప్రభావాను రాగావాప్త స్వరాజ్యేన శౌర్యధైర్యప్రతాపానుభావా దన్యసామాన్తక్రాన్త రాజ్యాన్తరేణ దానమానాదిభి రనురక్త వర్ణాశ్రమ స్వజనపరిజనేన మహారాజశ్రీ గోవిన్దవర్మణా విష్ణుకుండిన గోవిందవర్మ ఇంద్రపాల నగరశాసనము భారతి జూన్, 1965 (శ 489)

వర్తకుడు. *vartakudu* క్రయవిక్రయ వ్యాపారము చేయువాడు *Merchant* యింతవట్టు ధర్మానకు ఆయాయి కాలమందు వర్తకులైన వారు సహాయమై దేవునికారుణ్యమున H A S 13-1

వర్తన *vartana* జీవనోపాయము, వృత్తి, రాబడి, విధానము *Means of subsistence, income* స్వామికివర్తన యిందులో అర్ధసమన్య లెఖను గోపాలభట్లవారికి వర్తన సమర్పించినారం। SII X, 757 (శ 1572)

వర్తమానవ్యావహారికచాంద్రమానము *vartamānavyāvahārika cāmdramānamu* జరుగుచున్నట్టియు వాడుకలో నున్నట్టియుం జంద్రుని గతినిబట్టి యేర్పఱచెడు కాలమానము *The current lunar measure of time in use* స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు అగు నేంటి వర్తమానవ్యావహారిక చాంద్రమాన రాక్షసనామ సంవత్సర మాఘ శుద్ధ ౨ SII V, 79 (శ 1718)

వర్మ *varma* క్షత్రియుల నామాంతమున చేర్పబడెడు పదము *The suffix to the names of persons of Kshatriya caste and rulers of Vishnukundin dynasty* (1) అజ్జప్తిః పరమేశ్వరవర్మా EI. XXXI, 20 (శ 580) (2) విష్ణుకుండినప్రభువుల నామాంత బిరుదు మహారాజేంద్రభట్టారకవర్మణః ప్రియపుత్రః మహారాజేంద్రః విక్రమేంద్రభట్టారకవర్మా (విక్రమేంద్రవర్మ తుండిశాసనము) APGAS. 8

వర్షాశనము. *varsāśanamu* రాజులు మున్నగువారు పండితులకు సంస్థలకు సంవత్సరమున కొకమా రిచ్చెడు సంవత్సరగ్రాసద్రవ్యము *An annuity paid by the kings or other authorities to learned men or institutions in kind or coin* సంవత్సరానకు మరములోను వరపాశనం ౨ రెండు వరహాలున్ను EI XIV, 26 (శ 1608)

వలన *valana* వలను, దిక్కు *Side* చెఱువు నుత్తరము వలన శ్రీరామేశ్వరమహాదేవరకు అఖణ్డదీపమునకు గొలన ౯ ను SII. X, 154

వలనాడు *valanādu* దేశవిభాగము *A territorial division* చోడ మణ్డలమున తెంగరనాణ్డకులానని వలనాణ్టి అరుకాటకూట్టమున SII X, 1028

వలని *valani* దిక్కు *Direction* అన్య క్షేత్రస్య సీమానః। పశ్చిమతః ఊరి తూర్పువలని మహాదేవరలగుడ్ల తూర్పువలని ప్రాకారువులును ఊరి కోట వెలుపుసు సీమా। SII V, 124. (శ 1094)

వలపలడాపల. *valapaladāpala* వలపల+డాపల వలపల=కుడిభాగము డాపల=ఎడమభాగము *Right and left side*

క॥ అపురహారునకు వలపల
డాపల శాశ్వతము లై బెడ గడరంగా
దీపింపంగ వేంగిన కుల
దీపకుం డై రెండు దీపము లిచ్చెన్

SII X, 114. (శ 1066).

వలయుచుట్టు. *valayuchuṭṭu* ఆవరణముచుట్టు *Premises, precinct* శ్రీమత్కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడరాజులకు ధర్మువుగా నావనకోయిండునుం గొండ్యబోయిండునుం శ్రీనరేంద్రేశ్వరమహాదేవరకు సంధ్యదీపమునకు సానివాడ వలయుచుట్టున బింద్యసాని ముస్నూర్వరవనమున నాచంద్రతారకముగా నిచ్చె దీనికి విలంబు పుట్టించిన వాండు గంగకత్త వేయిగవిలల బొడిచినవాండు వారణాస ప్రచ్చినవాండు SII IV, 989 (శ 1085)

వల్లభదాశి *vallabhadāśi* నమ్మకమైన సేవకుడు దాశి (మహదర్థకము) *A trusted servant* ఇ శ్రీబృందావనము శ్రీలక్షిణయ్యంగారి వల్లభదాశి లే స్తై చేశి బ్రదుకువాండు SII V, 24 (శ 1828)

వల్లభి *vallabhi* (సం వల్లభ) ఇల్లాలు భార్య *Wife*

సీ॥ బల్లాధినాథుణ్డు భరథ భగీరథ
ప్రస్తుత చారిత్రం బరగుచున్న
యాతని వల్లభి సీతానమాన సో
మలదేవి సుభగుణ లలిత

SII VI, 88 (శ 1076)

వల్లభుడు *vallabhudu* రాజసభాసదుడు *Courtier* శాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగిశాసనము— (1) తదవగమ్య దేశాధిపత్యా యుక్తక వల్లభరాజపురుషాధిభి స్సర్వపరిహారై ర్పరిహర్తవ్యాని భారతి రజాతి గ్రావణము (2) పల్లవానాన్ దమ్మమహారాజశ్రీసింహవర్మా ముణ్డరాష్ట్రే పికిరె గ్రామే గ్రామేయకాన్ అధికాధికృతాన్ సర్వాధ్యక్ష వల్లభశాసన సంచారికాన్ పల్లవసింహవర్మ పికిరశాసనము EI VIII, 15 (3) ఖల్లు ఖంఠ విషయే మహాసామన్త శ్రీ సామన్తదండనాయక దండపాసిక అంతంగ కుమారామాత్య ఉపరిక విషయపతి గ్రామపతి భాగి భోగ్యాది విషయ జనపదానాం అన్యాం శ్చ చాట వల్లభజాతీయాన్ యథార్హ మానయతి ఆదిశతి శ విదిత మస్తు (గాంగఅ భటనంతవర్మ శాసనము) EI XXIV, 133

వల్లి° *valli* (సం వల్లి) తీగ భూమి గ్రామనామాంతమున అప్రయుక్తమైన పదము *A creeper, earth The suffix to the names of a village* తూర్పుచాళుక్య ప్రథమ జయసింహుని శాసనము— గుద్రహారవిషయే మర్దావల్లి పూర్వపార్శ్వే పెనుకపఱు నామగ్రామ IA May, 1884

వళిగలు *valigalu* వళిగ (క వళిగె) నివేదనద్రవ్యము *A round lump or mouthful of food (K)* ప్రత్తికొండ్ల తిమ్మరాజయ్యవారు పుదయగిరిసీమను అమరం పాలించ్చిన మోగళూరి గ్రామాన చంన్నకేశ్వర రాయన్ని ప్రతిష్ట నేఇంచ్చి దేవుని వళిగల్క పరిచే నిడి NI.Rapur, 41 (శ 1497)

వళుబడిసుంఖము *valuba isumkhamu* అమ్మకముపై పన్ను *The tax on sale or sale price realised* అనవోతారెడ్డి మోటుపల్లిశాసనము— పరదేసివ్యవహారులకును అప్పత్రికమున్ను కద్దాయమున్ను మానితిమి ఒంగారుసుంఖము మానితిమి గంధము వళుబడి సుంఖము పూర్వమర్యాదలోను మూంటను ఒకటి మానితిమి SII. X, 556 (శ 1280)

వసంతగరువు *vasamtagaruvu* వేసవికాలమున బాటలప్రక్కనుగాని, దేవాలయములలోగాని విశ్రమించుటకు గట్టినశాల *A shed erected in gardens near roads and temples used during hot weather for recreation* కొండవీటి యజ్ఞవాటికా రఘునాయకులకు గోపర్సయ్యంగారు దేవునికి శిఖరము కట్టించ్చి మైందవోలి గ్రామము సమర్పించ్చి కొండవీటిలోని సీమలోని సుంఖము సాగినచోట నల్లాను మూలవీసాలు కొండవీడు వుండు వసంత్తగరువులాను ఆరువంట్యాలాను వచ్చిపోతిహాది —కృష్ణరాయల కొండవీడుశాసనము

వసంతనవరాత్రములవ్రతము *vasamtanavarātramulavratamu* చైత్ర శుద్ధపాడ్యమి మొదలు తొమ్మిది రాత్రులు చేయు వ్రతము *A rite or vrata performed for nine days from the first lunar day of the bright fortnight of the lunar month Caitra* చైత్రమాస వసంతనవరాత్రముల వ్రతము సాగంగాను విశాఖపట్నం కావరస్థుడైన గోడె సూర్యనారాయణరాయుడు యీస్థలమందు చేశివాడు SII V, 1159 (శ 1750)

వసంతపున్నమతిరునాళ్ళు *vasamtapunnamatirunālu* వసంతఋతువునందు జరిపెడి దేవుని యుత్సవము *Festival in spring time* శ్రీ వీరప్రతాపదేవరాయమహారాయలకుం బుణ్యముగాను సూర్యగ్రహణ పుణ్యకాలమందును దళవాయి దేవరాజవడయుల వరస్యానతిం మనూరి దేవలలుక్కు సేసిన దమ్మర్ణము కొండ శ్రీనరసింహ్మదేవుని వసంతపున్నమ తిరునాళ్ళు మహోత్సవం అఖిలదేశాల వదిచెన్మిదిమంది శ్రీవష్ణవులున్ను NI; Ongole, 132 (శ 1865)

వసంతమంటపము *vasamtamamtapamu* తోటలతో గాని, రహదారి ప్రక్కలను గాని, దేవాలయములలోఁ గాని వేసవికాలమున విశ్రాంతిని గైకొనుటకు నిర్మింపబడిన శాల *A shed erected in gardens, near roads and temples, used during hot weather, for recreat ion's sake (K)* వాసంతమంటపోద్యాసిత శ్రీతిరువళ్ళూరికా రాఘవప్రమోది (మట్ల అనంతరాజు ప్రశస్తి) TDI VI, 25 (శ 1550)

వసంతమహోత్సవము. *vasamtamahōtsavamu* వసంతఋతువు ప్రారంభకాలమున దేవుని కొనర్చు ఉత్సవము

వసంతదేవ తృప్త్యర్థం వర్షాదౌ పూజయేద్ధరిం
విధివత్స్నపనం కృత్వా నవాభరణ వస్త్రకైః
వసంతఋతు సంప్రాప్తైః పుష్ప మాల్యై ర్మనోహరైః
అలంకృత్య తతోదేవం దక్షిణాముఖ మర్చయేత్
మందిరా వాపి చోద్యాన నదీతీరే యథారుచి
దేవమభ్యర్చ్య గంధాద్యైః ఫలాదీని నివేదయేత్
(వసంతోత్సవము — శ్రీపురుషోత్తమసంహిత పుట 157)

Spring festival of the deity విశేషతిథులకు చాతుర్మాస్య ఏకాదశులు। వసంతమహోత్సవ మహా సంక్రాంతి అనంతచతుర్దశి దీపావళి తిథి SII X, 560 (శ, 12)

వసంతోత్సవము *vasamtōtsavamu* *Spring festival (at Tirupati) of the deity* ప్రతిమాసం భూషయతః ఫణీశ్వరగురోశితుః। వివిధాపూపనైవేద్య విభవోత్పాదనాయచ। తత్త్రైవస్వామినో బ్రహ్మవసంతోత్సవయో రపి। నానాగంధోపచారాయ నైవేద్యాయ విశిష్య చ EI XIX, 14 (శ, 1535)

వసన్తీశ్వరము *vasantīśvaramu* వసంతీశ్వర దేవాలయము *The temple of god Vasantīswara* స్వస్తి శ్రీ ప్రోమ్మఖరామ పుణ్యకుమార ప్రిథివీవల్లభ చోటమహారాజులకు ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబుల్ ఏనగు నాణ్డు వసన్తిపోటిచోట మహాదేవ్రకు తారుమున్తి వసన్తీశ్వరంబున పుల్లవట్టంబువారికి విరిపటితిపులంబున రెణ్డుతోంటలు సవాతంబ రాచమానంబున మున్నూఱువేల మార్చిడుగు రట్టగుడ్ళు అఱతిగాను వసన్తీశ్వరంబున కిచ్చినది —రేనాటుచోళలు SII X, 599

వసిష్ఠగోత్రము *vasistagōtramu* ఒక బ్రాహ్మణకులగోత్రము *The lineage of a brahmin family claiming descent from sage Vasista* కుమారస్వామిభట్టః అయిలారభట్టః ఇతి వసిష్ఠగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

వసిష్ఠగోత్రుడు *vasistagōtrudu* బ్రాహ్మణేతరకులగోత్రము *The lineage of a non-brahmin family tracing descent from sage Vaśista* (1) వశ్ష్ఠగోత్రోద్భూతుండైన కాళ్ళ తిరునడినాయుని కూంతుఱు కనకధార ఉయ్యమ్మ తమతన్డికి పుణ్యముగా SII VI, 917 (శ 1262) (2) వసిష్ఠగోత్రం సూర్యవంశోద్భవులైన బెజవాడదుర్గావరప్రసాదులైన కంరమరాజుంగారి కొమారుండు అన్నలదేవరాజు SII IV, 789 (శ 1440)

వసుధ *vasudha* భూమి ఒకటి యను సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number one* శాకాబ్దే వార్ధి తారాపథశశి వసుధా సమ్మితే। SII X, 19' (శ 1104)

వసువు *vasuvu* గణదేవతావిశేషము ఎనిమిదియను సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number eight* శ్రీమత్ శకాబ్దే వసురసవసుధాయామినీనాథసంఖ్యే। SII X, 309 (శ 1168),

వహి *vahi* పర్యాయము తడవ మాట *Time Instalment* నఫరు నఫరుకి ప్రత్యేకాలు మక్తాను తీర్పుచేసినప్రకారము చాలువనుండే కోమట్లు తెల్లాకులవారికి మొదటివహిర్ ౩ రెండ్డోవహిర్ ౨ SII IV, 711 (శ 1515) మూండ్డోవహిర్ ౧ నాలుగోవహిర్ ॥ SII VI, 711. (శ 1515)

వహిప్రమాణము *vahipramānamu* విభజ్యపద్ధతి లేక విభాగ పద్ధతి *Divisional basis of shares* శ్రీమతు యింకొలని తిరుమలరెడ్డింగారు పటుచూరి భీమేశ్వరదేవరకు అశేషవిద్వజ్జన మహాజనాలకు ఇచ్చినధర్మ

శాసనము అర్ధంకి హెవడిని మాకునాయంకా జానకుం వెల్లి వరచూరను పూర గరణము వహి ప్రమాణానం వెల్లి మీరు అనుభవించిన క్షేత్రాలకు మీరువెట్టి శ్రోత్రియకట్నాలు ఆయమేరలు ధారవోసి మానితిమి SII X, 586 (శ 1370)

వహివ్యంతరువు *vahivyamtaruvu* అగ్రహారములోని వేర్వేరు బ్రాహ్మణులకు చేసిన వృత్తిభాగము *Fixation of shares among various brahmins in the agrahara* శ్రీమంన్ మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల రాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు మాకు పాలించిన కొండవీటిశీమలోను కొండవీటితూర్పున నందివెలుంగుకు ప్రతినామమైన తిరుమలరాజపురవు అగ్రహారమందు కటడ చేశినవివరం రామరాజయ వారికిన్ని విన్నవం చేశి వహివ్యంతరువు చేశి తామ్రశాసనమున్ను SII IV, 698 (శ 1486)

వా

వాంఖతూము *vāmkhatūmu* నీటిమట్టమున కట్టినతూము *Low level sluice* రుద్రప్పనాఇనింగారు ఇచెర్వుకు వాంఖతూము కట్టించినారు పూర్వాన నడిపించిన మిట్టతూము కిలహడించినింగాన ఆతూము కటించినారు NI Rapur, 60 (శ 1584)

వాంగు *vāmgu* వాగు *A small stream* ఉత్తరః కడకొలని చెఱువు తూర్పున వాంగుసీమా SII IV, 762 (శ 1058)

వాంశికుడు *vāmśikudu* పిల్లంగ్రోవి యూదువాడు *A flute player* గుంటూరి శ్రీయగస్త్యేశ్వర మహాదేవరకు హవిబలియచ్చనలకు మానులకు సానులకు నట్టవునికి మద్దలకాటకు మొకరికి వాంశికులకు శిల్పాచార్యునికి శంకులవారికిని వెరసినదేవర పరిమాటమువారికి గడ్డిపూండి వలయు చుట్టుపొలము చతుస్సీమమును SII X, 144 (శ 1080)

వాక *vāka* జలప్రవణముగలభూమి *Field where there is percolation of water* మాచవరం మాగాణిపొలంలో నేలతిప్ప దక్షిణం తూర్పున నుండె వాకలోంతట్టు ఖం ౧ ౧ విత్తనాలవట్టున్నూ NI Kandukur, 48 (శ 1578)

వాకలశపాణ *vākalaśapāna* నైవేద్యపాత్ర *A plate for offering food to deity* శ్రీకుమ్మరనథుని నగరియందు శ్రీరామనాథునికి తంబరువారు వాకలశపాణ ౧ ఈకలశపాణ ౧ ముత ౧ కళపాత్ర ౧ గా ఉరువులు ౪ SII V, 1172 (శ 1215)

వాజపేయము *vājapēyamu* బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును ఒనర్చు క్రతువిశేషము పండితశ్రేష్ఠుడును భాగ్యవంతుడును, అగుటకు కాని స్వారాజ్య (ఇంద్ర)పదవి లభించుటకు గాని చేయుక్రతువు *A ritual which can be performed by brahmana or kṣatriya for the attainment of the position of the most learned or prosperous man or the position of Indra respectively* చూడుడు పురుషమేధము—విష్ణుకుండినవిక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్లశాసనప్రశస్తి- *See-purusamedhamu*

వాజసనేయచరణుడు *vājasanēvacaranudu* వాజసనేయి శుక్లయజుర్వేద శాఖానుసారి *A follower of the white Yajurveda, one belonging to the sect of Vajasaneyins the name of the Yagnavalkya the author of Vajasaneya samhita or Sukla Yajurveda*

జగతి ప్రథితా న్ధరామరాణాం చరణం వాజసనేయా మ స్తిభూయః।
శ్రుతి చోదిత ధర్మయుక్తాం వర యోగీశ్వర యాజ్ఞవల్క్యగృహ్యాః॥
తత్ర భవ త్పరద్వాజగోత్రః పాత్ర ద్విజోత్తమః।
కల్పతొజ్ఞునివాస్తవ్యో నామ్నా పాలియపెద్దియాః॥

I A VII, 15 (శ 867)

వాజసినేయసూత్రుడు *vajasinēyasūtrudu* వాజసనేయ శుక్లయజుర్వేదశాఖాసూత్రవేది, శాఖానుయాయి *A follower of white yajurveda, one learned in the rules of Vajasaneya, the author of Vajasonevasamhita or Sukla Yajurveda* వాజినినేయసూత్ర పవిత్ర భూసురోత్తముం డైన ఎఱపోతనాయకు సుపుత్రుండు మేడపోత ప్రధాని పూణ్ణకోటి శ్రీకూర్మనాథస్వామిదేవరకుం బెట్టిన అఖండవర్తి దీపము SII V, 1331 (శ 1071)

వాటకము *vāṭakamu* (సం వాటికా) ఆవరణము చేయబడిన కొంత భూభాగము గ్రామనామాంతపదము *The suffix to the names of villages, An enclosed piece af ground* (ఇంద్రవర్మ రామతీర్థశాసనము)— ఆ స్త్యైవ పెరువాటక గ్రామః స్వపుణ్యాభి ఫలవృద్ధయే మాఠరసగోత్రాయ నగ్నశర్మణే దత్తోధునా EI XII, 17

వాడ *vāda* (సం వాటః) ప్రదేశము పట్టణ, గ్రామాంతపదము విజయవాడ మొదలగు పట్టణములపేర్ల తుదిపదము *A garden Site An affix to place names* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర చాగిధోరయరాజుల బంట్టు సురవరెడ్డి శ్రీ విజయావాడ మల్లేశ్వరమహాదేవరకు అఖండదీపముకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాం బెట్టిన మోదాలు "పాదాద్దీప మఖణ్డ మంత్ర విమలం మల్లేశ్వరాయ ప్రియే వాటాయం విజయన్యవామ సుజనః శ్రీసూరనాఖ్యో మహాన్ SII IV, 790 (శ 1112)

వాడక *vādaka* (క అల్పార్థము) చిన్నవాడ గ్రామనామాంతములందను ప్రయుక్తము *A suffix to village names A small village*

పశ్చిమె పెనుకొండాఖ్యః కోణె చఱకువాడకః।
ఉత్తరె మోనంబట్టు స్యా త్కోణె తామరవాడక॥

EI XIV-3 (శ 1280)

వాద్యకారులు *vādyakārulu* మద్దెల, డోలు మొదలగు వాద్యములు వాయించువారు *Persons who play instrumental music (in a temple)* చోడగంగమాధవదేవర హవిబలి అచ్చనలకు నిగుడింగోలి శేడిసానులుకు వాద్యకోటకు పూజారివడుపులు వెరసినప్రకృతి జీతబత్యలకు ధారాపూర్వకము సేసి ఇచ్చితిమి SII X, 707 (శ 1076)

వాధూలసగోత్రము *vādhūlasagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage of that name* ఆదిత్యభట్టః ఇత్యష్టౌ వాధూలసగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

వానకర్మి *vānakarmi* వానప్రస్థుడు తురీయాశ్రమము స్వీకరించినవాడు వనవాసి *A brahmana in the third stage of his religious*

life An anchoricle, a hermit చక్రే బ్రహ్మేస్వరోపాంతే పంచానాం చ తపస్వినాం దశానాం బ్రాహ్మణానాం పంచానాం వానకమ్మణాం భోక్తుం త్రింశత్కండికా వ్రీహి బీజావాపక్షేత్రా నోలరాపార నామ్ని గ్రామే SII IV, 1239

వానకాలము(మఱుతురులు) *vānakālamu(maṟuturulu)* వర్షాకాలము వానకాలము మఱుతురు లనగా వర్షాధారముచే పండెడు భూములు *Fields cultivable in rainy season* శ్రీకామేశ్వరము త్రికూటము తోంటలకు కుడుకుడియ గౌరసముద్రమునందు వానకాలముమఱుతురులు రెండు వైశాఖాన మఱుతురు ౧ HAS 13–38 (శ 1117)

వాన్డు *vānṟu* వాడు వాడునకు పూర్వరూపము *He The older form of vādu* (1) దేనికి వక్రమ్బు వచ్చినవాన్డు పన్చమహాపాతకు అగు EI XXVII–42C (600 700 *A D*) (2) గణ్యమానున్డు పుణ్యకుమారున్డు EI XXVII–42F

వామనముద్రాంకశాసనచిహ్నము *vāmanamudrāmkaśāsana-cihnamu* వామనముద్రాంకిత మైన పరిహద్దురాళ్ళు *Boundary stones marked with the figures of Vāmana* శ్రీమద్వామనముద్రాంక శిలాశాసన చిహ్నాని NI CP–15 (శ 1259)

వాములు *vāmulu* (ఏ వామి) కుప్పలు *Heaps* ఇచ్చిన ఉప్పువాములు పెద్దగంజాన వాము ౧ పిన్నగంజాన వాము ౧ కడకుదుర వాము ౧ SII X, 427 (శ 1192)

వారంవారము *vāramvāramu* ప్రతివారము. *Every weekday* అందుల శనివారమహోత్సవాలకు వారంవారాన నివేద్యములకు బియము తూమెండూను SII. V, 138 (శ 1288)

వారము *vāramu* వంతులప్రకారము *By turns* యీ గ్రామాన చెఱువు మేరలు పూర్వాణన గ్రాంవారిగా నావచ్చినట్టిన్ని ఆమేర ధాన్యం చెఱువు పనిముఖం శాయం గట్టడ శేయించినారం NI Rapur 63 (శ 1560)

వారిజోదరతిథి *vārijōdaratithi* బ్రహ్మతిథి పాడ్యమి *The first day of the fortnight of the lunar month* అంబర వసువియద్రమితాంశుమిత శకధాత్రి పాద్దములు బహుధాన్యవర్ష వైశాఖశితపక్షవారిజోదర తిథి గురువాసరమున గువ్వగాంగంగడుభక్తి విషువు సంక్రాంతిం గొట్టియదొనశంకరునకు। SII VI, 625 (శ 1080)

వారినిధి: *vārinidhi* సముద్రము నాలుగను సంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number four* భూవిదిత శకమహీశాబ్దావళి మునివారినిధి వియత్ చంద్రమిత విస్వావసు సంవత్సరమున SII X, 84 (శ 1047)

వారు. *vāru* పదవిని సూచించు గౌరవవాచకము *An honorofic suffix denoting an office* కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజులు అంగరక్షర్వతనాయంకవువారు SII X, 424. (శ. 1191).

వారు *vāru* పనివాండ్రు *Workers, persons who render service under various catergories* జేగంటలవారు గొడుగులవారు ఎంగ పాదములవారు శంకులవారు దీపాలవారు తె-శా కా-శా 40

వారు *vāru* (క్రి) వరివిత్తనాలు వారే పొల మనగా వ్రీహిబీజావాపక్షేత్రమని యర్థము విత్తులు చల్లుచు *To sow seeds* శ్రీమల్లికార్జునదేవునికి అమృతపళకు చెల్లే యిరువుటి వరివిత్తనాలు వారే పొలమునను మేము మాకుం బుంటెంగా కాటిపరతి రామయదేవునికి నిత్యకృత్య మై మా పేరిటను నొక అవసరపశెం నయివేద్యం సాగే అటుగాను కటడచేశి అయిరువుటి వరివితులు వారే పొలమునన్ను యిస్తిమి SII IV, 799

వారు *vāru* ఇంటిపేరు కలవారు *Persons who bear the house-name* కుమారస్వామిదేవరను దేవాభక్తునివారు ప్రతిష్ఠచేసిరి।_ దేవాభక్తుని కొండనాంహ్వయ చతుర్థాంబోధిజై వ శ్ళకః సోయం తారక వైరిణం నిజప్రతిష్ఠాచంద్రమాతారకం। SII V, 105 (శ 1475)

వారు *vāru,* గ్రామవాసులు *The residents of the village* గన్ధవారణమాడలు ౧౬ ట్టిలోం చ్రేంపల్లివారు సేకొన్న మాడలు ఏను చింగ్గరవువారు సేకొన్న మాడలు ఏను నరివివారు సేకొన్న మాడలు ఏను SII V, 196

వార్ధి *vārdhi* సముద్రము నాలు గనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number four* శాకాబ్దే వార్ధి తారావధశశివసుధా సమ్మితే। SII X, 199 (శ 1104)

వాలఖిల్యగోత్రము *vālakhilyagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of a sage by that name* నారాయణ సహస్రః ప్రబోధ శివపండితో భాగద్వయవాన్ ఇతి దౌ వాలఖిల్యగోత్రజౌ EI V, 10

వాలి. *vāli* (క బాలి) ఒకవిధ మైన తమ్మంటు చెవిపోగు, *A kind of ear-ring* శ్రీమకుమండలేశ్వరులు ఐన ప్రతాపాఅర్జునదేవరాయలు సింహాద్రినాథునికి శ్రీబుజలు రెండు ౨ వాలి ౧ కైసమప్పించిన బంగారా సనుకటివడి ౧౦౦ ఎతు నిత్యమున్ను SII VI, 946 (శ 1330)

వాల్మీకవంశము: *vālmīkavamśamu* ఒకానొక చతుర్థజాతి *One of the non-brahmin casts* వాల్మీకవంశోద్భవులు అమ్మసానిగోత్రసంభవులున్ను వీరరాఘవనాయినింగారి పౌత్రులున్ను పోలినేనింగారి పుత్రు లైన కామినేని ముత్తరాజుంగారు NI Kandukur, 20 (శ 1568)

వాల్మీకి. *vālmīki* వాల్మీకిరామాయణము చదువువాడు రామాయణము చదువుట కిచ్చిన దానము సూచితము *A person who recites Ramayana A grant for doing so is indicated* శ్రీ మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరరామదేవమహారాయులుంగారు పెనుంగొండనగరమంద్దు సాంమ్రాజ్యం చేయుచుండంగాను గెవిరిరాజుగారి పుత్రు లైన చిన్నతింమ్మరాజుగారు శ్రీ ఘటికాచలమంద్దు వేంచేశివుండే । రఘునాయకులకున్ను భూదాన ధమ్మశిలాశాసన

క్రమము శ్రీరామనవమికి శ్రీమద్రామాయణం విన్నవించేశే వాల్మీకికి గ x SII V, 674 (శ 1542)

వాసకము *vāsakamu* ప్రభువుయొక్క తాత్కాలిక వాసస్థానము రాజధాని *Camp or capital of a King* శ్రీమత్ కల్లూర వాసకాత్ శ్రీ పృథ్వీజయసింహవల్లభమహారాజః ప్లకివిషయ మధివాసినః కుశివాటక క్షేత్రసహితం EI XXXI, 20 (మొదటి జయసింహుని శాసనము) (శ 580)

వాసన *vāsana* కీర్తి *Fame*
గనకకుంభతతులుగాంగ దాజారామ మన్నవోంతువేమనాముజుండు।
గడున పూర్వకీర్తి గావించి వాసన కెక్కె శ్రీవేమ నితయకుండు।
SII IV, 1380

వాసెకాడు *vāsekādu* వాశెకాడు పిల్లనగ్రోవి యూదువాడు శ్రీ గోపీనాథదేవర ప్రిత్తిక్షేత్రాలు — రంగభోగాలవారి జీతరావులు వాసెకానికి ఖ ౧ SII X, 422 (శ 1191)

వాస్తుదేవతలు *vāstudēvatalu* స్థానికదేవతలు *Local or other residential deities*
గ్రామమధ్య మధివసతే విష్ణుభట్టారకాయ భా గౌ ద్వౌ।
పశ్చిమం దిగ్భాగ మధివసతే చ ద్వౌ శ్రీకైలాసనాథాయ ద్వౌ।
ఇతరస్య వాస్తుదేవతాభ్యః ఏక ఇతి సప్తదేవభాగాః।
EI V, 10 (శ. 1024)

వాహనశాల *vāhanaśāla* దేవుని పల్లకి మొదలగు వాహనములు పెట్టుటకు నిర్మిత మైన చావడి *A shed for keeping the vehicles of the deity* అనవేమరెడ్డిగారు ప్రిథివిరాజ్యము సేయు చుండగాను అవుభళనాధుని దేవులెంకంగారు శ్రీగోపీనాంథదేవరకు వాహనశాల గట్టించి అక్కడనే బ్రిందావనముతోంటాను పెట్టిం స్తిమి। SII X, 557 (శ 1295)

వి

వింబిలగోత్రము *vimdilagōtramu* ఒకానొక వైశ్యగోత్రము *One of the lineages of the Vaisya caste* శ్రీకొండిశెతి శ్రీగోపీనాధనికి ప్రీతిగాను కందుకూరి కోమటివారు వింబిలగోత్రుండు బలసాయని సింగమశెట్టి కొడుకు నరశింగిశెట్టి వరుంబని చెయించెను NI Ongole, 61

వింశతిభాగి *vimśatibhāgi* ఇరువదిభాగములు పొందినవాడు *Person who gets twenty shares* కాకతిగణపతిదేవుని ఇదువులపాటి గ్రామాగ్రహారశాసనము తత్ర గ్రామాధిపో దామనాయక వింశతిభాగీ। కొంకనాయ్యక వింశతిభాగీ। SII. X, 248 (శ 1181)

వికారి *vikāri* వికారినామసంవత్సరము *The thirtythird cyclic year of the Indian Calendar* శకవరుషంబులు ౧౧౬౧ అగునేంటి వికారిసంవత్సర భాద్రపద శుద్ధ ౧౩॥ SII X, 290 (శ 1161)

వికృతి *vikṛti* వికృతినామసంవత్సరము *The twentyfourth cyclic year af the Indian Calendar* గండపెండార శ్రీమత్ అంబదేవ మహారాజః శాకాబ్దేషు రవినేత్ర చంద్రగుణితేషు వికృతిసంవత్సర భాద్రపద బహుళపంచదశి భౌమవారయుతే సూర్యగ్రహణ పుణ్యకాలే SII X, 465 (శ 1212)

విక్రమ *vikrama* విక్రమనామసంవత్సరము *The fourteenth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౦౬౪ నేంటి విక్రమ సంవత్సర చైత్ర బ ౧౪ గురువారమునాంటి విషువు సంక్రాంతినాడు SII X, 284 (శ 1142)

విగినము *viginamu* విఘ్నము *Obstruction* దీనికి విగినము వలికినవరికి నరకము HY Arc 13-10

విగుర్వనము *vigurvanamu* (స విగుర్వణ) విస్మయము ఆశ్చర్యము మహత్తరము *That which causes amazement that which is formidable*
ఉ। హార తుషార శంఖ విమలాభ్ర మహోజ్జ్వల కీర్తికం జాలం బొల్పారిన బుద్ధమండలికు నగ్రసుతుం డగు మన్మమండం డాచారపరుండు నాదెండ్లం జారుతరం బగు వెండికొండనాంగౌరి శశాంకమానికి విగుర్వణతో గుడినిల్పెభక్తునను।
SII IV, 672

విగ్రహము *vigrahamu* (సం విగ్రహః) విరోధము *Hostility* ఇ దత్తులు ఎవ్వరు గొనియాడినాను వారి శ్రీపాదాలు తలమోచికొనియుండువారము ఇమేరలకు విగ్రిహము తలంచినవారు పంచమహాపాతకాలం బడువారు SII X, 527 (శ 1241)

విజయ *vijaya* విజయనామ సంవత్సరము *The twenty seventh cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౦౪ అగు నేంటి విజయ సంవత్సర మాఘ బ ౧౪ గు నేంటి శివరాత్రి పుణ్యకాలమందు SII. X, 475 (శ 1215)

విజయదశమి *vijayadaśami* ఆశ్వయుజశుక్లదశమి *The tenth day of the bright half of the lunar month Asvayuja* శ్రీశుభ శకవరుషంబులు అగునేంటి పరీధాని సంవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధ విజయదశమియం ఉత్తరా నక్షత్రమున శనివారమునాండు SII X, 340 (శ 1174)

విజయరాజ్యసంవత్సరము *vijayarājyasamvatsaramu* జయప్రదమైన రాజ్యపాలనాసంవత్సరములు 'విజయ' పదము గౌరవవాచకము *The year of victorious reign The word 'Vijaya' as an honorfic suffix* (1) శ్రీకులోత్తుంగ చోడదేవర విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౧౬ గు EI X, 136 (2) శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులు ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరంబులు ౩౩ గు గ్రహి నకవర్షంబులు ౧౦౧౯ SII V, 63 (3) స్వస్తి సమస్తలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులైన శ్రీ రాజరాజదేవర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములు ౩౨ దగు నేండు SII X, 7 (శ 980)

విజయస్కంధావార *vijayaskamdhāvāra* రాచనగరు *The royal capital* (EI XXIII, 12) *Skandhāvara=It is that which has kingly edifices (of the kshatriyas) is furnished with gardens terracing from a river and with any residential dwellings on the banks (Architecture of Manasara)*

విజయస్తంభము *vijayastambhamu* విజయసూచకముగా నిర్మింపబడిన స్తంభము *The pillar of victory*

విధ్వస్తన్నిజ విక్రమేణ విమలాదిత్యం కులూతేశ్వరం
సంగ్రహోద్రనిభాన్ కళింగపతినా న్దత్తకరో వారణా న్హిత్వా
దణ్డపతిర్జగద్విజయినో రాజేన్ద్రచోళస్య
సన్ధ్యాశ్రే ప్రాప్తే శిఖరే వ్యధత్త విజయస్తంభ మ్మహేన్ద్రాచలే॥
SII V, 1351

విట్టువర్ణవిళుకాడు *vittrvanvilukādu* దేవస్వదానకర్త ఈ శాసనములో నతనకి దేవుని నైవేద్యములో కొంత భాగము ప్రత్యేకింపబడినట్లు సూచితము *Person who made the endowment The inscription states that a share is provided in the food offerings of the deity due to the person who made the endowment* శ్రీకృష్ణదేవరాయల తిరుపతిశాసనము—విట్టవర్ణవిలుకాడు నాల్గొక పాలు ప్రసాదపళ్యాలు ౨ ॥ అక్కాళిమండె ౧ అప్పప్రసాదాలు ౨౬ ఇందులోను రంగాదీక్షితులకు ప్రసాదపళెం ౧ SII IV, 282 (శ 1486)

విడినీరు *vidinīru* ప్రత్యేకజలము ఏతము మొదలగువానిచే తోడిపోయు నీరు (సూ ని) *Water obtained with the help of a piccotta or a water lift etc* ఇతికరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కర్ణం వరాం తకో నృపతిః। విడినీరం బణ్డిన అయ్యవుట్టి ౧ కి చి ౮ SII IV, 1384

విడియు *vidiyu* బసచేయు *To lodge* వరగంగ బెజవాడ గొమరస్వామికి భక్తుడై గుడియు నిరువమతి నృపధాము డెత్తించ్చె నెనిదీచ్చెర మరంబు గొరకాల్గా కొరు లిన్దు విడిం బృన్దంబుగొని యుణ్డువారు రిగాక యబ్బారణాం ప్రవచ్చినపాపంబు గొణ్డు EI XV (శ 820)

విడుచు. *viducu* దానముచేయు *To gift, to enuow* విశాఖపట్టణమైన కులోత్తుంగచోడపట్టణమున అన్యూనవ పెరుంబడికి తూర్పున సీమసంద్ధి ప్రాకారవు దక్షిణసీమసంద్ధి దేనాండి యిల్లుమేర పశ్చిమసీమసంద్ధి ఉప్పు పేటు ఉత్తరసీమ సంద్ధి దమ్మయిమ్మి వెలకుం గొని విడిచినయిల్లు SII X, 651, (శ 1018)

విడుచు: *viducu* విడిచిపెట్టు *To gift away* గ్రామదేవతకు కొని విడిచిన క్షేత్రం అర్ధ। EII III, 34 (శ, 1556)

విడుచు: *viducu* పరిహరించు *Exempt* ఆస్థానము మల్లేశ్వరదేవరకు గాను భోగాలకు మేము నగరికిం బెట్టిడి సిద్ధాయాల పుట్టిబడి లెక్కను మాడకొకటికి అయిదువీసాలును ఆచంద్రార్కర్ణము వెల్లునట్లుగాను పన్ను విడిచి ధారవోసి H A S, 19

విడియము. *vidiyamu* (సం వీటిం) తాంబూలము *Betel prepared with areca nut lime and spices* (1) ఆకులును దేవులకుం బుణ్యముగా విడియానకు నిచ్చిరి SII IV, 939 (1) సిహాద్య లిద్దఱకు దినమున నిద్దుముకూడు రెండు విడ్యాలకు బెటిన మాడల ౮ విడ్యలు ४० (చత్వారింశత్సువీరి రపి) SII V 1150 (శ 1212)

విడ్మఱ *vidmaṟa*, విడుమర విముక్త *Release, liberation* ఇల వెలనాంటిచోడి నృపు నిచ్చిన దత్తము దీనికన్యథా దలంచిన దుర్వినీతుండు మదం బ్బఱి దుర్దశం హొంద్ది వద్దియాకులుండై కాలుప్రోలు సారం గొట్టిన విడ్మఱ గాన కద్దితా నెలకొని కౌరవాంబుధి మునింగ్గి యడంగ్గుర నేకాలములు। SII X, 177 (శ 1098)

విణాలు *vinālu* ఒకానొక పరిమాణము *A kind of weight* శ్రీవీరభద్రేశ్వరదేవర అంగరంగభోగానకు నానాదేశిని నిచ్చిన ఆయాలు కస్తూరి అందు నూఱు విణాలను రెండుసన్నాలు SII VII, 734 (1228 A D)

విత్తుపట్టు *vittupattu* బీజావాపక్షేత్రము *The land for sowing a certain quantity of grain(W)* (1) కులోత్తుంగ్గచోడ శత్రమువనకుం బ్రోలునాణ్టి కుంకటూరి దక్షనామున చెఱువు దక్షనామున ముప్పటిపుట్లు విత్తుపట్టు సర్వాకరపరిహారముగా శ్రీచోడగంగ్గదేవ రిచ్చి SII IV, 1015 (శ 1006) (2) సమస్తప్రశాని అనన్తపాలదండనాయకులు తమకు ధర్మార్థముగా గుర్దవాది నాణ్టి పెద్దడాకిరేమి ఉత్తరముగా గుణ్డముక్తి మహేశ్వరదేవరకు హవిర్బలి యచ్చనకుంగా గుర్దవాదినాణ్టి ఉఱ్ఱుటుంబల్లి పొలమున నిచ్చిన ఖణ్డుకపదిపుటుల విత్తుపట్టును సర్వకరపరిహారముగా॥ SII IV, 1255

విద్యమంత్తలు *vidyamamttalu* అంగరంగభోగముల పనిచేసెడివారు *The persons employed for the services of the deity in respect of amgaramgabhōga* దేవుని ప్రసాద మన్ననలు— రంగ్గధర పండితులు కుంచ్చలు రెండు వడము ఒక్కండు కాళింగ్గనాయకుడు కుంచ్చ రెండు వడము ఒక్కండు శ్రీకరణాలు వడము ఒక్కండు విద్యమంత్తలు వడము ఒక్కండు SII V, 1204 (శ 1219)

విద్యాఛత్రము *vidyāchatramu* బ్రాహ్మణ సత్రము *A feeding house for brahmin students* శ్రీకరణరాచపడిహత్తు పురవరి సూరపోతు అమవెల్లిగ్రామమునన్దు పదిపుట్లభూమి తాంబ్రశాసనము అకరంగాబడ దీనిలో నేనుపుట్లభూమి గంగ్గనారాయణ బ్రహ్మదేయమున మాధవ షడంగవుల కొడుక్కు మొదలుగా నేవురుబ్రాహ్మణులకు అగ్రాసనమునకు విద్యాఛత్రమునకుంగా నిచ్చి SII V, 1342

విద్యాదానము. *vidyādānamu* ఉచితముగా విద్య నేర్పుట షోడశ మహాదానములలో నొకటి *Teaching, imparting, instruction without taking fees or remuneration One of the sixteen great gifts* శ్రీముగ్ధశివోనామ శుద్ధచరితో మహితః తస్మైమహామునయే శ్రీమదరికేసరిణా సమస్తలోకాశ్రయేన(ణ) రాజా(జం) త్రినేత్రేణ॥ పూర్వోత్ర దిశేన ఉతి భృత్సుతేన। రాజాంకుశే నాహవవిక్రమేణ। గ్రామశ్శివారాధన తత్పరాత్త(శం)। తపస్వినే ముగ్ధశివాయ దత్తః॥ అయం శ్రీమదరికేసరిణో ధర్మః। విద్యాదాన మిదం దత్తమ్॥
అరికేసరి కొల్లిపఱశాసనము— భారతి-ప్రమోదూత శ్రావణము

విద్యాధికారి vidiādhikāri విద్యాపరీక్షాధికారి A director of education, an examiner of learning
విద్యాధికారీ శ్రీనాదో వీరశ్రీవేమభూపతేః ।
ఆకరో దాకరో వాచాం నిర్మలం ధర్మశాసనం॥శ్రీ।
EI XI 33 (శ 1331)

విద్యామండపము vidyāmamdapamu కవుల, విద్వాంసుల సమావేశమునకు నిర్మింపఁబడిన చావడి, కూటము A hall specially intended for the conference of poets and pandits A hall of instruction (para 33 of E R 1916-17) త్వంగత్పింగజటాకిరీట ముదయ స్మేరారవిందాననం। ముక్తామండల ఖ డితాం సశిఖరం హరై మ్మఙ్గళో హారిణాం। విద్యామండపవర్తినం గణపతిజ్ఞామాపాల దీక్షాగురుం। శ్రీవిశ్వేశ్వరశంభు మీక్షిత వతాం తే చక్షుషీ చక్షుషీ। SII X, 395 (శ 1188)

విద్యార్థులు. vidyārthulu చదుకొనుచున్న వారు Students ఆయగ్రహారంబున దేవభోగములకు నఖండదీపములకు నైవేద్యములకు సన్యాసులకు విద్యార్థులకు సదాకాలంబులు నడుచునట్టుగా సుంకము తెల్ల SII X, 119 (శ 1068)

విద్వజ్జనములు vidvajjanamulu విద్యావంతులు Learned men శ్రీ మల్యాలగుండ దండాధీశ్వరుండు మంత్రిపురోహిత సేనాపతి దౌవారిక మహాప్రధానానంత సామంత సుభట విట విదూషక పాఠక పీఠమర్ద నట నర్తక రసికరంజక కవి గమకి వాదివాగ్మి వందివైతాళిక పావక భావక గాయకా ద్యనేకవిద్వజ్జనంబులు గొలువ తె-శా 2 శా శా 6 (శ 1167)

విధాతుతిథి vidhātutithi విదియతిథి The second lunar day, the astrological lord of which is vidhatu, Brahma శాకాబ్దేశాణ నాగాంబర శశిగణితే కృష్ణపక్షే విధాతు స్తిథ్యాం మార్తణ్డవారే దిన కృతివిషు తే ప్రష్ఠతే రాశిం SII IV, 1071 (శ 1065)

విధువాసరము vidhuvāsaramu సోమవారము Monday
కరగిరి దిగ్మితశకవ
త్సరముల శుకసిత పక్షదశమియు విధువా
సరమున శ్రీకేశవదే
వరకును దీపంబు నిలుపె వసుమతి వెలయను॥
SII IV, 806 (శ 1072)

వినియోగము viniyōgamu (సం వినియోగః) ఏర్పాటు ఉపయోగము ప్రయోజనము Use, application, disposal విశ్వేశ్వరసము ద్రిమీను చెలిపొలమూను మూండుపాళ్లు సేం అందులోను ఒకపాలు గలంత మల్లయకు ఉవ్వికె రెండుపాళ్లు ఎలుకుర్కి ప్రసన్నవిశ్వేశ్వరదేవరకు సమర్పించినందుల వినియోగము భోగమవారు పదిసెనమంౘకు ఎనిమిది మఱుతురూను అడ్డగాడికిన్ని చలిసందిరికిన్ని అడ్డ HAS 13-1

విన్నగరము vinnagaramu విష్ణుదేవాలయము A Vishnu temple నకటమలతవినాంట్టి రాజనారాయణపురమున రాజనారాయణ విన్నగఱు వారిగుడి తూర్పున ముకమణ్డపమున SII V, 66

విన్నపము vinnapamu విజ్ఞాపనము పఠించుట, బోధించుట Recitation Instruction శ్రీమహాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరరామ దేవమహారాయలుంగారు పెనుగొండనగరమందు సాంమ్రాజ్యము చేయుచుండఁగాను శ్రీఘటికాచలము నందు వేంచేశి వుండే రఘునాయకులకున్ను శ్రీరామనవమి శ్రీమద్రామాయణం విన్నపం చేశే వాల్మీకి గ x SII V, 674 (శ 1542)

విప్పర్లగోత్రము vipparlagōtramu పద్మనాయకకులగోత్రము The lineage of padmanāyaka family - one of the branches of fourth caste పద్మనాయకులు విప్పర్లగోత్రులు రాజాధిరాజ మహారాజ రాజశ్రీ కమళయ్యంగారి పుత్రులు సర్వప్పఅశ్వరాయనింగారు SII V, 1260 (శ 1526)

విప్రకవచము viprakavacamu విప్రరక్షకుడు The armour or protector of brahmins అన్నునయ్యగా చేసినిత్వె విద్దమయ్య విప్ర కవచంబు (చాళుక్యవిక్రమాదిత్యుని శాసనము) (Para 2-EP 1933 34) NI Darsi, 2 (700 A D)

విప్రాగ్రహారము· viprāgrahāramu బ్రాహ్మణాగ్రహారము Village inhabited by brahmins కాకతియ్య గణపతిదేవమహారాజులు అనాదిశాసనము సూచి కమ్మనాంటిలోని దయ్యాలకెవూరు కాడివెట్టి చిత్రి కాంద విప్రాగ్రహారంబు అనాదిగా వెఱింగించ్చితిమి NI Ongole, 17 (శ 1140)

విభవ vibhava విభవనామసంవత్సరము The second cyclic year of the Indian Calendar స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౩౨ అగు నేంటి విభవ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ నాంటి సోమగ్రహణ సమయమునందు SII X, 246 (శ 1130)

విమలఏకాదశి vimalaēkādaśi శుద్ధఏకాదశి The eleventh day of the bright fortnight of a lunar month శకవరుషంబులు అగునేంటి శ్రావణ విమలఏకాదశియు బుధవారమునాండు SII VI, 877 (శ 1286)

విమలతృతీయ. vimalatritīya శుద్ధవిదియ The third day on the bright half of lunar month వైశాఖ విమలతృతీయా బుధవారము నాండు (వైశాఖమాసే ఎతే) SII VI, 785 (శ 1297)

విమలదశమి vimaladaśami శుద్ధదశమి The tenth day of the bright fortnight of a lunar month శకవరుషంబులు అగు నేంటి జ్యేష్ఠ విమలదశమియు గురువారమునాండు SII VI, 875 (శ 1297).

విమలద్వాదశి vimaladvādaśi శుద్ధద్వాదశి The twelth day of the bright fortnight of a lunar month శకవరుషంబులు నేంటి ఆషాఢ విమలద్వాదశియు శుక్రవారమునాండు SII VI, 821. (శ 1282)

విమలద్వితీయ *vimaladvitīya* శుద్ధవిదియ *The scond day of the bright fortnight of a lunar month* నేంటి కార్తీక విమల ద్వితీయా గురువారమునాండు SII VI, 734 (శ 1801)

విమలపంచమి *vimalapamcami* శుద్ధపంచమి *The fifth day of the bright fortnight of a lunar month* శ్రీశకవరుషంబులు గు నేంటి ఆశ్వయుజ విమలపంచ్చమియు గురువారమునాండు SII VI, 968 (శ 1271)

విమానము *vimānamu,* గర్భగుడి పైని నిర్మింపబడిన శిఖరము *The spire on the sanctum* శ్రీరామ మంత్రీశ్వరః। దాక్షారామపురే వ్యధత్త విధినా శ్రీరాజవీరేశ్వరస్వామి స్థాపన మూర్జితం సవిభవం శ్రీమత్విమానాన్వితం। SII IV, 1351

వియత్తు *viyattu* ఆకాశము సున్న సంఖ్యకు సంకేతము *A symbolic expression for number zero* భూవిదిత శకమహీపాకాబ్దావలి మునివారినిధి వియత్ చంద్రమిత విస్వావసు సంవత్సరమున SII X, 84 (శ 1047)

విరజ *viraja* వైకుంఠమునందలి యొకానొక నది *A river in heaven* ఈధర్మ్మమునకు విఘ్నము సేసినవారు గయ విరజ మహేంద్రముల యందు వెయునేనూఱు గవిలలను బ్రాహ్మణులనుం జంప్పిన పాతకమునం బోదురు SII VI, 1200. (శ 1097)

విరాళంపన్ను *virālampannu* కరవిశేషము *A tax or import (W)* స్వస్తి। శ్రీశకవరుషంబులు ౧౪౭౭ అగు రక్షాక్షిసంవత్సర మాఖ శు ౩ గు శ్రీమన్మహామండ్డలేశ్వర రాజాధిరాజ శ్రీవీరప్రతాప ప్రవుర దేవరాయ మహాప్రధాన రాజమహేంద్రపురవరాధీశ బలంజెధర్మ్మ పరిపాలకులైన పృథివీసెటిం గారైన అంక్కతెలుంగరి సెట్టిగారున్నూ దాక్షారామం నానాదేశ తిరువాకిట నున్న పెక్కంద్రకు యిచ్చిన ధర్మశాసనం। మీరు భీమేశ్వరుని ఊలిగము సేసేరు గాన మీకును భీమేశ్వ రుండ్డున్ను సూర్యచంద్రులున్ను కలకాలము రాచకార్య బలంజెకార్య నిత్త మయిన బలంజెవారిలోని విరాళంపన్ను మల్లప్పఒడయలుంగారికి పుణ్యంగాను సర్వమాన్యం శేశితిమి 677 IV, 1375 (శ 1866)

విరుగంబోడుచు *virugamboducu* ఓడించి పాఱద్రోలు, చెల్లాచెదరు గావించు (క ముఱియలిదు) *To route, to defeat* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణదేవరాయమహారాయలు ప్రతాపరుద్రగజపతి మీందను దండు విచ్చేశి ప్రతాపరుద్రగజపతిని కొండవీటి దనకాను విరుగం బొడిచి ఉదయగిరిదుర్గ్గమున్ను కైకొని తిరిగి విజయనగరరాజధానికి విచ్చేస్తున్ను SII IV, 282 (శ 1436)

విరువంబడి: *viruvambadi* ఒకానొక పన్ను *A tax* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ ప్రిథ్వీశ్వరమహారాజుల వ్యాపారి పల్లిలోపున ఇంటకునరువనము గానిక విరువంబడి వీనిం బరిహరించ్చితిమి SII X, 211 (శ 1200)

విరుద్ధము. *viruddhamu* (సం విరుద్ధం) వ్యతిరేకము, విరోధము *Opposition, hostility* యీధర్మము యెవ్వరేనా నేమి ప్రతిపాలించ్చక విరుద్ధముంగా వాడిరో గోహత్య బ్రంహ్మహత్యాదిపాతకాలు చేసిన పాపాలం బొంది అరవయివేలేండ్లు మహారౌరవాది నరకాలం గూలువారు SII V, 37. (శ 1416)

విరోధి *virōdhi* విరోధినామ సంవత్సరము *The twenty third cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౦౬౩ అగు నేంటి విరోధికృత్ సంవత్సర కార్త్తికపవ్వర్ణనిమిత్తమున SII X, 336 (శ 1133)

విరోధించు *virōdhimcu* అడ్డగించు *Obstruct* ఇధర్మ్మానకు ఎవ్వరు విరోధించినా మహాపాతకాలు పడుతారు SII V, 29 (శ 1324)

విలంబము *vilambamu* (సం విలంబః) ఆలస్యము, జాగు (ఇక్కడ అడ్డు, విరోధము అను నర్థమును స్ఫురింపఁజేయును) *Tardiness, delay, obstruction* ఇధమ్ముర్ణవునకు సెవ్వరు విలంబము సేసరేని గంగ్గకఱుత వేయిగవిలల బొడిచినవారు SII X, 55 (శ 1129)

విలాతు *vilātu* విలాతి దేశము *Country* పరవిలాతుల నుండి పేటకు తెచ్చేయందుకున్ను పేటనుండి కొనుక్కొని పోయీయందుకున్ను మంక్కము SII X, 758 (శ 1580)

విలుచు *vilucu* క్రయముగా గొను *To purchase* (1) సప్తగోదావరి ఉత్తరమున తూవ్పుర్ణన వెల్లపొలగరుసున పడుమఱను ఉత్తరమున పురినూతి దక్షిణముంగ్గా నడిమితోంట్ల చతుస్సీమములతో శ్రావణ సుద్దిగా విలిచిన పోంక్కతోంట్ల ముణ్డువేల బ్రాంకులపట్టు SII IV, 1021 (2) ఆయీపుణ్యకాలములందు విలిచి ధారవోసి యిచ్చిన ఖండుకక్షేత్రము ఎలమదల బలంజ గొడ్లనారాయణదాసులూ వారి తమ్ముడు గొడ్లగోపాల దాసులున్నూ గనెకపాడు ఆయూరి అశేషవిద్వన్మహాజనాలచేత కాలోచిత మూల్యము శెట్టి విల్చికొని తమతల్లిదండ్రులకుం బుణ్యముగాను ధారవోసి ఇచ్చిరి SII VI, 120

విలువ *viluva* మూల్యము క్రయము *Sale price Sale proceeds* తంగెడస్థలము పదునెనిమిది సమయాలవారూను ఉభయనానాదేశపెక్కంద్రూను తంగెడగంటల రామనాథదేవరకు రంగభోగానకు అమ్ముబడి విలువలకు మాడకు మాడబడి వీసాము ఇస్తిమి SII X,495 (శ 1280)

విలేఖకుడు. *vilēkhakudu* లేఖకుడు శాసనము చెక్కినవాడు *Engraver* విలేఖకో రాజేంద్రచోడాచార్య్యః —మొదటి కులోత్తుంగుని ద్రాక్షారామ శాసనము EI XXII, 23

విలేపననైవేద్యాలు. *vilēpananaivēdyālu* విలేపనము నైవేద్యము *Providing oil for anointing and offerings to the deity* నాగినివాయిం డిచ్చిన ధమ్మర్ణశాసనం। యొండుముక్షేత్రం స్వామి విలేపన నైవేద్యాలకు సమర్పించెను NI Ongole, 68 (శ 1456)

విలేపనములు: *vilēpanamulu* చందనముల పూతలు *Unguents* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు నిత్యపడి విలేపనార్థ్గముగా నిస్తితి ఆచుహాండు. యిసధమ్ముర్ణవు విలేపనములు శ్రీ భీమేస్వర శ్రీమహాదేవరకు చన్ద్ర మున ము నడ్చుదురు SII IV, 1256. (శ 1045)

విలోమము *vilōmamu* ప్రతికూలము అడ్డుపెట్టుట *Obstacle impediment* వెల్లంటూరి త్రికోటీశ్వర దేవరకు హవిబలి అచ్చనలకు మల్లెనాయకు నిచ్చిన భూమి ఖ ౩ నీరిమట్టులు ౨ దీని నెవ్వరేని విలోమము సేసినవారు గంగ్గకట్టంగవుల వధిఇచ్చినవారు SII X,55 (శ 1049)

విళంబి *vilambi* విళంబినామసంవత్సరము *The thirty second cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి నకవర్షంబులు ౧౦౬౧ ణ్డగు నేంటి విలంబి సంవత్సరమున పుష్యశుద్ధ పంచమి సోమవారమున నుత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమున SII X, 80 (శ 1041)

వివాహదేయము *vivāhadēyamu* పెండ్లిపై విధించుపన్ను *Tax on marriage*

యదస్మి స్థ్రామే లోహచర్మకారో వణపట్టకార
ప్రావారాచ్ఛర రజ్జు ప్రతిహారోపణా జీవికకరణి,
నాపాలముఖధర కూపదర్శక తంతువాయ ద్యూత
వివాహనాపితదేయాదీని, చ, యాన్యన్యానిచాస్మద్భాగాని
తాన్యస్మై సర్వప్రకార బ్రహ్మదేయీ కృత్యదత్తాని
EI XXIV, 43 (480 500 4 D)

వివాహప్రతిష్ఠ *vivāhapratiṣṭa* దేవునికళ్యాణోత్సవము *The marriage festival of the deity* అందంకిశీమలోని చందలూరి గ్రామం కేశవనాథని వివాహప్రతిష్ఠచేసి దేవునికి అంగరంగ్గవైభవాలకున్ను అమృతపళ్లకున్ను తెన్నేకంటి విశ్వనాథయ్యా కొమాళ్లు మల్లురుసయ్యావారు చందలూరి పొలాన ఇచ్చిన క్షేత్రం NI Ongole, 23 (శ 1456)

వివాహమహోత్సవతిరునాడ్లు *vivāhamhōtsavatirunādlu* వివాహదేవోత్సవములు *The marriage festival of the deity* శ్రీమన్మహారాయ సకలసేనాధిపతి రుద్రదేవ దక్షిణభుజాదండ శ్రీరామదేవ దివ్యశ్రీపాదభక్తులైన శ్రీమతు అడిదంమలుంగారు త్రైలోక్యసుందరి యని యెడి పేరను సువర్ణప్రతిమగాను గౌరీదేవి విచ్చేయించి శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు వివాహమహోత్సవ తిరునాళ్లు సేయించి ఈ యుత్సవానకు వలసిన ఉపకరణాలు అంతవట్టూను సమర్పించిన ఈ వివాహమహోత్సవ తిరునాళ్లు సూర్య్యచంద్రులు కలంతగాలమూను పంటామ చేయించువారుగానూను SII X, 479 (శ 1216)

వివాహోత్సవము: *vivāhōtsavamu* కళ్యాణోత్సవము *The annual marriage festival of the deity* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కోనవత్స్య రాజుల కొడుకు భీమరాజు శ్రీ దాక్షారామమున శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర తిరువీధిమఠమున తపస్సులకు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర వివాహోత్సవము నన్నిదినములకుం దిరువీధి తపస్సులకుం భోజనార్థముకును వెట్టింప్పులకుం గా ఖణ్డువులు ముప్పదేను SII IV, 1098 (శ 1076)

విశదపక్షము *viśadapakṣamu* శుక్లపక్షము *Bright fortnight* శ్రీశకరాజాభిషేకవత్సరములు గుణముని భూచంద్రగణన మాఘు। విశదపక్షంబున దశమియు సోమవాసరమున గణపతిక్ష్మాతలేశ। SII X, 337. (శ 1178)

విశనకఱ్ఱవంపు. *viśanakarravampu* విసనకఱ్ఱవలె నుండు వంకర (గలది) *A curve like that of a fan* ఆగట్టు విశనకఱ్ఱవంపై ఆయిదు చారలు మేర అంత్త యుత్తరపుముఖమై వచ్చెను EI XIII, 23 (శ 1856)

విశాఖలు *viśākhalu* విశాఖకార్తెలో పండిన పంటధాన్యము కార్తీక వైశాఖ లను రెండు కార్తెలు శాసనములలో తఱచుగ పేర్కొనబడినవి *The paddy that is harvested in the season of Vaiśākha* కొమరగిరిరెడ్డింగారు పృథివీరాజ్యము సేయుచుండ్డంగాను చొక్కనసింగనంగారు తంగ్గెడ యేలుచుండ్డంగాను పోడపల్లి దోయం యెక్కడిలున్న శ్రీగోపీనాథునికి అమురుపళకు యిచ్చిన విశాఖలు ఖ ౧౨ పంద్రెండుపుట్లు SII, X, 557. (శ 1296)

విశుద్ధశైవులు: *viśuddhaśaivulu* విశుద్ధశివయోగులు *The mendicants belonging to arthodox saivism* శ్రీత్రిపురాంతకదేవర గుడి సమీపమునందు కట్టించిన మఠము నందు శుద్ధశైవక్రమమున వర్తించి నిలిపిన విశుద్ధశైవులకు మఠము పరిచారకుల వృ ౩ మఠము సత్రము వంటలవాడ్లకు వృ ౨ ఇ వృత్తులు ౬౬ ను సర్వ్వమాన్యముగాం బెట్టి నిలిపిన క్షేత్రాల్లోను ఇయ్యార్యారం గల సకలాయమున వచ్చిన ధనము ధాన్యము పంచింపక ఈ విశుద్ధశివులకు తమ శిష్యప్రశిష్యక్రమానను SII X, 388

విశ్య *viśya* వీసె ఉన్మానవిశేషము నలుబది పలముల తూకము *A weight equalling to forty palams* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవరకు అఖండదీపానకు ఇచ్చిన మోదాలు ౩౦ అంబోతులు ౩ లోహదీప కంబము ౧ దీని ఎత్తు విశ్యల ౧౬ పల ౧౬ ।।। SII X, 471 (శ 1213)

విశ్వచక్రము *viśvacakramu* మహాదానములలో నొకటి *One of the great gifts*

సమగ్రహారాన్ దదతోగ్రహారదానం కియద్వన్య వదాన్య మౌళేః।
కింవా బహ్వాశ్వఖల విశ్వచక్ర బ్రహ్మాండ దాతుః కి మదేయ మస్తి।
(ఇమ్మడినృసింహరాయలు) EI VII, 8 (శ 1427)

విశ్వామిత్రగోత్రము. *viśvāmitragōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of sage Viswāmitra* శ్రీకృష్ణభట్టః గోవిందభట్టః శ్రీధరభట్టః ఇతి విశ్వామిత్రగోత్రజాః EI.V, 10 (శ 1024)

విశ్వామిత్రగోత్రము. *viśvāmitragōtramu* ఇదియొకబ్రాహ్మణేతర గోత్రము *A lineage of a person belonging to fourth caste* విశ్వామిత్రగోత్రమున ద్రావిడపెరుమాళికొడుకు అల్లాళనాయకుండు (విశ్వామిత్రాన్వగోత్రోసా నాయకో ద్రవిడోత్తమః) SII VI, 719

విశ్వావసు. *viśvāvasu* విశ్వావసునామసంవత్సరము *The thirty ninth of the cyclic year of the Indian Calendar year* భూ విదిత శకమహీశాబ్దావలి ముని వారినిధి వియచ్చంద్రమిత శ్రీ విక్షాజిల్లంగ విశ్వావసు సంవత్సరమున జనవినుతముగాను॥ SII X, 84 (శ 1047)

విశ్వాసి. *viśvāsi* విశ్వాసముకలవాడు నమ్మకమైనవాడు *A trustworthy person, a confident* (A)

కం॥ భీమబలుణ్డును నచ్ఛిత
భీమేస్వరు తైన వీరపెమ్మార్డిన్నృప
గ్రామిణిం గొల్చి దివాకరు
సోమణ్డు విశ్వాసి యయ్యె సూనృతమహిమను

కం॥ విశ్వాసి సోమనాయ్యుర్ణణ్డు
విశ్వంభరయందు నెగడె విశ్రుతమహిమను
శాశ్వతకీర్తి దయామతి
నీశ్వరపదభక్తి నధిపహితనయశక్తిని

SII IV, 1169 (శ 1066)

విషతరువు *visataruvu* వృక్షవిశేషము *The poison tree (A)* అథా గ్రామ సీమా। అతః కపిత్థ విషతరు మధ్యమతో భిల్లతరుః। EI V, 14 (శ 1191)

విషయపతి: *visayapati* రాష్ట్రపతి *Lord of a vishaya or a province* (1) వేంగినాటి శాలంకాయనుల రెండుక్రొత్త శాసనములు–ఆ సా ప వ సం॥ 11-2 3 (2) ఖల్లుఖండవిషయే మహాసామన్త శ్రీసామన్తదండ నాయక దండపాసిక అంతరంగ కుమారామాత్య ఉపరిక విషయపతి గ్రామ పతి భాగిభోగ్యాది విషయజనపదానాం అన్యాం శ్చ చాట భట వల్లభ జాతీ యాన్ EI. XXIV, 133.

విషయము: *visayamu* ఇంద్రియార్థము పంచేంద్రియములు అయిదుసంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for numeral five* శకనృపతిసమానాం ఖ్యాతి మాయాతిమానే విషయ శర ఖ చంద్రే చైత్ర పిత్రోః ఫలాప్త్యై॥ SII IV, 1109 (శ 1055)

విషయము. *visayamu* రాష్ట్రవిభాగము *A territorial division,* (పూర్వచాళుక్య ప్రథమజయసింహునిశాసనము) శ్రీమత్ కల్లూరవాస కాత్ శ్రీ పృథ్వీజయసింహవల్లభ మహారాజః ప్లకివి షయ మధివాసినః। కుశివాటక క్షేత్రసహితం EI XXXI-20

విషయించు· *visayimcu* సంభోగించు (సం విషయః) *The pleasure of sensual objects Carnal pleasure To do with carnally* యీచేను యవ్వరు తప్పక నడిపిరి వారికి పుణ్యం చెందును యవ్వరు తప్పి చెరుపుతేను వాని ఆలిన దొమ్మరవాని గాడిదె విషయించు NI Ongole, 114

విషువుసంక్రాంతి. *visuvusamkrāmti* మేష లేక తులాసంక్రాంతి పుణ్యకాలము *The first point of Aries or Libra in which the sun enters at the vernal or autumnal equinox considered to be an auspicious time for performing religious duties or gifts* (1) స్వస్తి శకవర్ష కులోత్తుంగచోడదేవర రాజ్యసంవత్సరంబులు ౯ చైత్రబహుళ విషువుసంక్రాంతి SII X, 57. (శ 1000) (2) స్వస్తిశ్రీశకవర్షంబులు నేంటివిషువుసంక్రాంతి నిమిత్తమున SII. X, 175 (శ. 1098).

విష్ఠ *vistha* విష్ట (సం విష్=*To extend, spread through (A)*) వృద్ధి విస్తృతి వ్యాప్తి *Extension, spreading* చాళుక్యోష్ఠునకు నుని శాసనము – ఇవన్నాన వి(ష్ఠ)అయ్యెద NI Podili, (1) (2)

విష్ట్య *vistya* (సం విష్టిః *A residence in hell to which one is condemned*) నరకలోక నివాసము *A residence in hell* వెయిగవిలాకు వేవురు పాఱను. వేవుకన్యకను ముటిచ్చిన విష్ట్య అయ్యెడు NI Kandukur, 12 (శ 1566)

విష్ణుతిథి *visnutithi* తృతీయ తృతీయతిథికి విష్ణు పతినాథుడు *The third lunar day of which the Vishnu is the astrological lord* వైశాఖమాసే సితే సోయం విష్ణుతిథౌ బుధస్య దివసే వైశాఖ విమలతృతీయా బుధవారమునాండు SII VI, 785 (శ 1297)

విష్ణుభట్టారకుడు *visnubhattārakudu* విష్ణుదేవుడు *The God Vishnu* గ్రామమధ్య మధివసతే విష్ణుభట్టారకాయ భాగౌ ద్వౌ॥ EI V, 10 (శ 1024)

విష్ణులోకము *visnulōkamu,* వైకుంఠము *The abode of God Vishnu* ఈధర్మ్మము ఎవరు ప్రతిపాలించిన వారు విష్ణులోకం ఒదుదురు బ్రర్యర్థము దలంచినవారు గంగ్గ ఉుత తమతల్లితంద్రుల చంపిన వారు SII X, 309 (శ 1168)

విష్ణువర్ధనగోత్రము *visnuvardhanagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణ గోత్రము *A lineage of a brahmin family* భూంనాథని రామాభట్లయ్యవారు రాయసింహ్వాసనానకు మొదలిదుర్గ్గమైన వుదయగిరి దుర్గ్గాధిపతిత్వము సేయుచున్ వుదయాచలాధిపత్యమందు నియోగింపంగాను నియుక్తులయిన యందలూరి వంశాన్వయాంబుధిచంద్రు లైన విష్ణు వర్ధనగోత్రపవిత్రు లైన నకలవేదాధ్యయన తిమాజోస్యవరెయ్యవర తనయుణ్ణ వెంకటాద్రియ్యవారు NI. Kandukur, 78 (శ 1458)

విష్ణువృద్ధగోత్రుడు *visnuvrddhagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము. *The lineage of a sage by that name* నింబదేవభట్టః ఇత్యేకో విష్ణువృద్ధః EI V, 10 (శ 1024)

విష్ణుస్థానము. *visnustānamu* విష్ణుదేవాలయము *The temple of God Vishnu* ఈతటాకప్రతిష్టప్పుడు గంగినాథనిగారికి పుణ్యముగా శావినాయనిగారిచే తమ ప్రతిగ్రహించిన వ్రిత్తిమంతులు విష్ణుస్థానానకు అనంతునికి తూమెడు। యిస్వరస్థానానకు తూమెడు NI Kanigiri, 4. (శ 1388)

విష్ణుహారదేవకులము *visnuhāradēvakulamu* విష్ణుదేవళము *The Vishnu temple* విష్ణుశమ్మసేనాపతి కృత విష్ణుహారదేవకులాయ దేవభోగవ లవజణం —ఉరువుపల్లిశాసనము

విస్తరణము: *vistaranamu* (సం విస్తరః) వివరము *Detailed description* స్వస్తిశ్రీ శకవర్షణనవిస్తరణం మెట్టి దనిన వేయిటమీంద విస్తారం మిన్నూటును ప్రస్తుతి నేంబదియునాల్గు వరకెడి చోటను SII. X, 547 (శ 1254)

విస్తారము. *vistāramu* (సం విస్తారః) బహుళము, విస్తరింపు పెరుగుట *Expansion, addition* స్వస్తిశ్రీ శకవర్ష సవిస్తరణం మెట్టి దనిన వేయిటమీంద విస్తారం మిన్నూఱును ప్రస్తుతి నేంబదియునాల్గు వరలెడి చోటను SII X, 547 (శ 1254)

విహా *vihā* విఘాతము ప్రతిబంధకము *Impediment, obstruction* తాలాటి చోడగంగమాధవదేవరకు కేతమసెట్టి కొడుకు పోతిసెట్టి అకండ మునకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాం దగేఞానం బొడ్ప పందుము నేల విహా సేసినవారు పెద్దకొడుకు లోయసేసినారు గంగకత్తి వేయిగవిలల బలిచి నారు SII X, 711 (శ 1105)

విహాయము *vihāyamu* ఆకాశము శూన్యము సున్నకు సంకేతము *A symbolic expression for number zero* నయనరస విహాయ శ్చంద్రగేయమ్ శకాబ్దే। SII IV, 1031. (శ 1062)

విహారవాడ *vihāravāda* దేవాలయము నంటియున్న ఉద్యానవిహార స్థలము, లేక స్నానపురేవు *A park attached to the temple A bathing ghat* (1) శ్రీమదనంతవర్మదేవర ప్రవర్ధమాన విజయ రాజ్య సంవత్సరంబులు పున్నమయు గురువారమున విహారవాలవీట శ్రీపాదములు గంగ్గస్నానము సేయు నవసరమున అల్లుంజోడగంగ్గరాజు శ్రీపాదములకు విన్నపము సేం SII X, 690–91 (శ 1061) (2) చోడగంగ్గఞు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు విహారవాడ గంగ్గకఱుత నుడ్తి గంగ్గగొణ్డచోడ గంగ్గవైరాగియాణ్డరిచేతం శెట్టి SII IV, 1190 (శ 1065)

విహితకట్నాలు. *vihitakatnālu* నిర్ణీతమైన కట్నములు *The fixed rents or fees* రంగపరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు చదులువాడ శ్రీరఘునాయకునకు చదులువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మోదలైన గ్రామాల అడ్డగడసుంకం విహితకట్నాలు స్థలభరితాలు సుంకం మూల వీసాలబడి మొదలైన సుంకఆదాయము ధారవోసి సమర్పించిరి NI Ongole, 29 (శ 1438)

వీ

వీణకొలుపు. *vinakolupu* వీణావాద్యసేవ *The playing of a lute before the deity* కళింగపరీక్ష పాత్ర శ్రీదమ్మర్దాసజియ్యన తనకు నభీష్టార్థసిద్ధిగాను శ్రీనారసింహనాథుని భండారమందు పద నిధి గండమాడలు ౨౦ పెటి నాలు నిబంధాలు ప్రవృత్తిగాం బడసి నిత్యమున్ను నామ సంకీర్తనము సేయను సానులయందు కునమునట్టవ సవరరాణి వీణకొలుపు కొలువ కుంచప్రసాదము SII VI, 1134. (శ 1296)

వీణాగానము: *vīnāgānamu* వీణపాట *The music of a lute* శ్రీనరసింహసన్నిధిని ఉభయసంధ్యలయందు నిత్యమున్ను వీణాగానము చేశెడి గాయకులు ఇద్దఱు ఒత్తుకాంటు ఇద్దరకుంగా పెట్టిన నిబంధాలు ४ (గీతాని వీణయా గాతు న్నిత్యం గాయకయో ద్వయోః) .SII VI, 955 (శ 1271)

వీణావాద్యముసేవ *vīnāvādyamusēva* వీణకొలుపు *The playing of lute before the deity* హంబీర కొమారమహాపాత్రునింగాదు తమ అభిష్టతర్థసిద్ధిగాను శ్రీనరసింహ్యనాథుని సన్నతిని నిత్యమున్ను తివర్జాము నివర్తశాన అవసరమందులను వీణావాద్యము సేవసేసి అందుకై లాంగగాండిని సమర్పించెను యి వీణగాణికి కూడుజీతానకై శ్రీనరసింహ నాతని అమృతమణి SII VI, 1088 (శ 1881)

వీరణతిండ్లవారు. *vīranatimdlavāru* వీరణము వాయించువారు *Persons who beat a double drum* శ్రీగోపినాథదేవర ప్రవృత్తి క్షేత్రాలు రంగభోగాలవారి జీతరావులు వీరణతిండ్లవారు ४ కు ౧ SII X, 422. (శ 1191)

వీరబలంజసమయధర్మప్రతిపాలకులు *vīrabalamjasamayadharmapratipālakulu* వీరబలంజకులాచార రక్షకులు *The protectors of the established customs of the Virabalanjaya caste* శ్రీ సమస్తభువన జనవినయ విపులవిజ్ఞానకీర్తిశౌచపరులు వీరబలంజసమయ ధర్మప్రతిపాలకులును ప్రమోంకాటి పట్టభద్రులును SII IV,734

వీరభద్రుడు *vīrabhadrudu* శివునిచే దక్షాధ్వరధ్వంసమునకు సృజింప బడిన యొకమహావీరుడు *A distinguished hero said to have been created by God Siva in order to spoil the sacrifice of Daksha* సదానందస్వాములవారు దేవతాప్రతిష్ఠవిగ్రహాలు పార్వతీవీర భద్రచంన్నకేశ్వర మహిషాసురమర్దని నంద్దికేశ్వరుంన్ని చేసినవారు. HAS 19 59.

వీరభద్రులు *vīrabhadrulu* గ్రామరక్షకభటులు *Village guards* చాతుర్వర్ణ్య సముద్భూతా జటిలా శ్చోడదేశజాః జీజచ్ఛేద శిరచేద కుక్షిచ్ఛేదాదికర్మభిః వీరభద్ర సమాఖ్యాతా దశగ్రామస్యరక్షకాః —మాల్కాపురశాసనము SII X, 395 (శ 1188)

వీరమండపము *vīramamdapamu* వీరశివభక్తియుక్తులైన వీరులు తలలను నాలుకలను గండకత్తెరలతో కత్తిరించుకొని కైలాసవాసు లగుటకేర్పడిన మంటపము దీనికే వీరశిరోమంటప మని పేరు *A porch intended for the heroes Lingavanta caste, to cut their heads and tongues with large scissors to attain Sivas' abode* అన్నవేమయరెడ్డింగారు తమతండ్రి అన్నయరెడ్డింగారికి పుణ్యముగా కట్టించె వీరమండపము SII X, 559 (శ 1299)

వీరమహేశ్వరులు *vīramahēsvarulu* శివభక్తులు *Devotees of Siva* వీరమహేశ్వరులు ఆరగింప్పుసత్రము (కాకతీయులు అంబదేవ మహారాజు) SII X, 448 (శ 1209)

వీరముష్టి *vīramusti* గ్రామములో కంసాలి, వడ్రంగి, కుమ్మరి, మంగలి మొదలగువారివృత్తుల నవలంబించి జీవించెడి శివభక్తులగు జాతివారు *Viramusti is a Saiva term applied to a class of village servants who are professionals of the village and performed the duties of the smith, artisan, carpenter, potter and barber (Page 36 of* ER 1916-17) భటాస్య రవరే భక్త్యావింశతివర్ణర ముష్టయః। సువర్ణకాంస్య పాషాణవంశాయా స్కుంభకారకాః । ఏతే స్థపతిసంయుక్తాః కారునాపితశిల్పినః। దశస్వకృత్యం కుర్వాణ భటాస్స్యుర్వీరముష్టిభిః। SII X, 395 (శ 1188) (2) వీరముష్టిపోతాభక్తునికి క్షేత్రం వెలిగండ్లపొలమేర ఖ ౧। SII. IV, 702. (శ 1440).

వీరలుగుడి. *vīralugudi* వీరులగుడి యోధులస్మారకార్థము గట్టినగుడి *Temple constructed in the memory of the heroes* పున్యము గా మండపాలు వెట్టించి మాంకలమ్మాకు కల్లుగుడి గట్టించి వీరలు గుడి గట్టించి। ప్రాకారముకోట వెట్టించెను NI Darsi, 19 (శ 1328)

వీరశాసనము *vīraśāsanamu* శ్లాఘనీయము లగు త్యాగ, శౌర్యగుణాధికముల కై యిచ్చినరాజశాసనము *A grant made by the king for the meritorious and heroic services of a person* స్వస్తి సమస్త భువనవిఖ్యాత పంచాశత వీరశాసనలబ్ధానేకగుణగణాలంకృత సత్య శౌచాచారచారుచరిత్ర నయవినయవిపులవిజ్ఞాన వీరభద్ర రాజ్యసమయ ధర్మప్రతిపాదకులైన అలంపూరి ముంమ్మడి బ్రంమ్మిసెట్టి పుటిసెట్టి H A S 13-55 (శ 1221)

వీస *vīsa* వీసె వలుబదివలములఎత్తు అఖణ్డలోహదణ్డు నలుభఙ వీసల ఎత్తు ౬ం SII IV, 1062 (శ 10)

వు

వు: *vu* నామపదములమీద వచ్చెడుప్రత్యయము *The termination of a nominative case* (1) దంగులును మెట్టునెయనుగొని సవ్వఞ్ఞకరవరి హారువు SII VI, 114 (శ 992) (2) కులోత్తుంగ్గ రాజేంద్రచోడరాజులు కొట్టారువు నబ్బినాయకుని వృత్తిమంతులు భండారువు నెన్నఞ కొంబలు చవుండనయ కేతనయు, గోకనయు SII VI, 192 (శ 1089)

వు: *vu* పురుషనామాంత ప్రథమావిభక్తిప్రత్యయము *The nominative singular ending of masculine noun* అసినైరువు లిఖతమ్ం EI XXVII 42 D (600-700 *A D*)

వుంజలి· *vumjali* (క ఉమ్మళి) ఉంబళి, ఉంబళిక పన్నులేకుండ ననుభ వించుటకిచ్చిన గ్రామము, మొఖాసా మొదలైనది *A rent free grant of a village* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మోలకా రాజయ్య దేవమహా రాజులుం వారి పౌత్రులయ్నిన వల్లవరాజుగారి పుత్రు అయిన రాజయ్య దేవ మహారాజులుంగారికి వుంజిలికి పాలించ్చి యిచ్చిన పాములపాటు గ్రామా నను NI Podili, 24 (శ 1478)

వుడుధార· *vududhāra* ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీతిరువెంగళనాథ దేవునికి సమర్పించ్చిన తిరువాభరణాలు స్వరూపాలుపెదరవి వుడుధార ం ౩ T T. D E S. III 60 (శ 1486)

వుడైయవరు. *vudaiyavaru* ఉడైయవరు శ్రీరామానుజుడు *Sri Ramanuja.* శ్రీతాళ్లపాక చిన్నతిరుమలయ్యంగారు అలమేలు మంగపురమందు జీర్ణోద్ధారణం గాను శ్రీ వెంకటేశ్వరు లాను నాచ్చి యారును పెరుమాళ్లను ఆళ్వారులాను వుడైయవరును తిరుప్రతిష్టచేసి T T D E. S. IV 144 (శ 1463)

వుభయము. (ఉభయము). *vubhayamu* వంతులప్రకారము చేసెడు ధర్మకార్యమున కిచ్చుధనము భూమి అందుకు విన్నూరి వఖుణటిఞఅగ్రహా రాననను కొనిపెటనవి లొల్లవారి చాతవ్రిత్తిం న్ని వీణతిమ్మయచాత ప్రితులు ౩ న్ను వుభయము ౪ కి ఖ మును SII IV, 699 (శ 1468)

వులి (ఉలి) *vuli (uli)* (క ఠ ఉళి) వడ్రంగి కట్టెలెగంగొట్టుట కుప యోగించు ఒకానొక పనిముట్టు *A chisel* చూడు కొడవలి *See kodavali*

వూ

వూడిగము· *vūdigamu* (క ఊటుగమ్ త, ఉళియమ్) ఊడిగము సేయువాడు సామంతుడు *A servant a subordinate officer or ruler* తిరుమలదేవ మహారాయలయ్యవారి వూడిగం చిన్నగిరి వంగనాయని పౌత్రులైన చెంనప్పనాయని పుత్రులైన చవరం చెంనప్పనాయని గారు తమస్వామి తిరుమలదేవమహారాయలయ్యవారి ఆనతిని పెనుగొండపటణం యేలుతు వుండి తమ కులస్వామి మారకాపురం చెంన్నకా యన్ని ప్రతిష్ఠ సేసి కోవిల కటించ్చి గోపురప్రకారాలు రథమహోత్సవం మొదలయిన సకల కయింకర్యఞలు సేయించి ప్రతిష్ఠాకాలమందు దేవుని అచఞకత్వానకు స్థానాలవారు SII VII, 569 (శ 1502)

వూరకరణము. *vūrakaranamu* గ్రామకరణము *The village accountant* కుమార హంబీరదేవుమహాపాత్రులు బెజవాడ రాజనారాయణదేవర నగరు కొలిచిన నానాశావలకున్ను జీంవత్తఞనలకు ఇచ్చిన ధమ్మఞశాసనం స్థలకరణాలకు ఖ ం వూరకరణాలకు న ౫ SII X, 740

వూరిమాన్యము *vūrimānyamu* గ్రామమాన్యము *The village commonland* విరునపాటి లక్ష్మీనరసింహదేవరకు చేపె ఆసిరిత దానరికి యిచ్చిన ధమ్మఞశాసనము లక్ష్మీనరసింహదేవరకు వూరిమాన్యముగానను సర్వమా దేవరబ్రిందావనము NI Ongole, 109 (శ 1259)

వూర్జితము *vūrjitamu* ప్రఖ్యాతము సుకృతము *Well-established, distinguished, meritorious* వెలుగోటి వేంకటపతినాయనింగారు రుద్రప్పను రావించ్చి అనంతసాగరపు చెరువుతూము ఖిలపడి వుండంగాను పునరుద్ధారికము చేసినావు కలువాయచెరువు తూవుఞపలుగు కట్టించ్చి చెవుఞనీవు ప్రతిముఖం చేయించిన తోంపులు చెవుఞల తోంపులు బావులు మొదలైన పుణ్యాలు వూజీతమై వున్న కార్యానం గనుక తమతండ్రి కుమార తింమానాయనికి పుణ్యంగాను కలూరి చెరువు తూవ్వుఞపలుగు కట్టించు మని సభవారు మానంనా ఆనతిచ్చె గనుక రుద్రప్పనాయిండు కట్టించినది NI Atmakur, 35 (శ 1534)

వృ

వృష *vrsa* వృషనామసంవత్సరము *The fifteenth cyclic year of the Indian Calendar* శ్రీమతు అల్లాడనాయనింగారు। స్వస్తిశ్రీ శకవషఞంబులు నేంటి వృషసంవత్సర మాగఞశిరం SII X, 549 (శ 1268)

వృషధ్వజుడు: *vrsadhvajudu* శివుడు రుద్రుడు పదునొకండవ సంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number eleven*

శకసమములు మహి గుణ వృషధ్వజ సంఖ్యగం చైత్రకృష్ణపక్షక తిథిం SII X, 249 (శ 1131)

వె

వెంకాయలు (వంకాయలు). *vemkāyalu* వంగికాయలు *Brinjals* వెంకాయలు వీనికి గోనె ౧ కి అరవైకం శెఖను EI VI, 235–239. (శ 1442)

వెంగమ్రాను *vemgamrānu* వేంగిసచెట్టు *Pterocarpus bilobus* క్షేత్రసీమానః దీని తూర్పుణన చింతమ్రానితోడి వెంగమ్రానుకు దీనికి ఆగ్నేయమున గొంకిమ్రానితోడి వెలంగమ్రానును దీనిక ఆగ్నేయమున కిప్పనిపత్తి ఉత్తరమున వెంగమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

వెంజామరకొలుపు *vemjāmarakolupu* వెంజామరసేవ *The service of waving the flywhisk* కళింపరీక్ష శ్రీకరణనెయడు అంచు మేడి సేనపతి నిత్యము శ్రీనరసింహనశనీ ఉభయదుపలను పరిమారను వెంజమర ఒకటి సమర్పించెను ఇవెంజమర కొలువను అజవరెడి ఓభళ రాణి కుడుజీతమునకు క్రల్ల అగ్రామమందును కసినికోటను జలక్షేత్రము పుట్లు పెటెను వీరు ఇక్షేత్రన భోగ్యము అనుభవించి ఇవెంజామరకొలువు ఆచంద్రకర్ణ స్తఇగాను కొలువంగ్గలరు SII VI, 707 (శ 1388)

వెంజివారము. *vemjivāramu* వెంజామరము *Fly whisk* ఎలమంచి చోడగంగరాజు ఎంగాణికుంతురు ఎలసానిన్ని వెంజివారం వట్టంగలారు SII VI, 705 (శ 1313)

వెంట్టి *vemṭṭa* సరిహద్దు *Boundary* (సరిహద్దులు) — పెదవాంగు వెంట్ట గ్రామము దక్షిణాన క్షేత్రం ఖ ౨ వూరికి వుత్తరాన దంతెలమిట్టను కాంజతెర్వు వెంట్టను ఖ ౧ SII IV, 702 (శ 1440)

వెండిఆరతులు *vemdiāratulu* వెండి ఆరతిపళ్లెములు *Silver plates for purpose of Karpura harati* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన వెండిఆరతులు ౨౫ ఇవి ఇంత వట్టుంన్ను తమసేవగాను సమర్పించ నవధరించిరి TTDES III, 32 (శ 1434)

వెండికోర. *vemdikōra* వెండిగిన్నె *A silver cup* పాలారగింపను వెండికోర ౧ నిత్యపాలు రెండుకుంచాలు పోయ చెన్నిఖల్లారివళమున SII VI, 933 (శ 1271)

వెండికోలచామర. *vemdikōlacāmara* రూప్యదండముగల చామరము (చూడుడు సంస్కృతభాగము) *A cāmara with a silver staff* కళింగదండసోమనాథ మహావసాతి శ్రీనరసింహనాథుని సన్నిధిని ధూపకాలమందు తలపెట్టిన వెండికోలచామర నిత్యముం బట్టను శ్రీభండారమందు పద్మనిధి గండమాడలు పది ౧౦ వెట్టి రెండు కుంచాలు ప్రసాదము వృత్తిగాం బడశి నట్టవ ఆక్కాసానికిన్ని అన్నసాని బున్నసానికిన్ని నిబంధాలు పెట్టెను

ధూపకాలే హరిశిఖరివతే స్సన్నిధౌ వీజనార్థిం।

ప్రాదా దాచంద్రతారం సకళగుణనిధి శ్చామరం రూప్యదండం॥

SII VI, 740 (శ. 1291)

వెండిటంకాలు *vemdiṭamkālu* వెండినాణెము ఎదియాబుడబ్బుల బంగారునాణెము (శర) శాసనములో వెండిటంకములే చెప్పబడినవి *In the inscription only silver coins were mentioned* (1) శ్రీమతు మండలేశ్వరులు ఐన వీరఅర్జునదెవరాజుల కొడుకు ప్రతాప అర్జునదేవరాజు తిరుమజ్జనం ఆవధరింపను తంబగరయలు రెండు ౨ ఇందుకు భండారమందు పద్మనిధిగాను సమర్పించిన వెండిటంకాలు ౧౦ వెటి రెండుకుంచల ప్రసాదాము వృత్తిగా కొనిపెట్టితివి SII VI,946 (శ 1330) (2) కల్లింగ్గపరీక్ష మహాపత్ర మంగలరాజు భర్య కంసల్య దేవి శ్రీనరసింహ్యానధునికి ఇెపటి దువ అవసరమందు అలవటము కొలువు ఒకటి సమర్పించెను ఇఅలవటము కులుపునకు తమ్మినంబ్యాళ చేతను వెండిటంకలు అఇదు పెటి SII VI, 710 (శ 1331) (3) శ్రీతిరుమాలకు పద్మనిధి వెండిటంకలు ౪ టికి ప్రసదకుంచకొని SII VI, 718. (శ 1337) (4) శ్రీనరసింహ్యనాధునికి నిత్యమునను ధూప అవసరమందున చాతను శ్రీతుళసిదొండ ౧ ఇదొండాకుంను పద్మనిధిగను భండారానకు వెండిటంకాలు ౧౦ SII VI, 796 (శ 1352)

వెండితుల: *vemdītula* వెండితులాభారము తూగుట వెండితో తులాభారము తూగి ఆవెండిని బ్రాహ్మణులకు దక్షిణ లిచ్చుట *Weighing one self against silver and presenting the same to brahmins as gift* శ్రీసువర్ణన వెండితుల కంచుతుల తూకము శుక్లయజుశాఖకాత్యాయనసూత్రు లైన తిమ్మాజిప్రతాపరాయనింగారు సింహాద్రినాథునికి సమర్పణగాను

> తిమ్మాజినామవిదితో మహాప్రతాపరాయో
> దదౌ రజత కాంస్యతులే ద్విజేభ్యః।
> శ్రీతులాప్రదానేన సుపూజయా చ।
> మృష్టాంనదానేన సువర్ణదానై॥

SII VI, 1171 (శ 1579)

వెండిదివ్వకోల *vemdidivyakōla* వెండి గట్టినకాష్ఠదీపిక *A torch with a silver handle* వీరనరసిహ్యదేవని దేవు లైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు వెండి దివ్యకోలులు ౨ వెండినిడ్డెనలు ౨ SII IV, 975. (శ 1275)

వెండినిడ్డెనలు *vemdiniddenalu* ఉపకరణవిశేషములు *A kind of articls used for the worship of the deity* వీరనరసిహ్యదేవనిదేవు లైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు వెండిదివ్యకోలులు ౨ వెండినిడ్డెనలు ౨ SII. IV, 975 (శ 1275)

వెండిపట్టెము *vemdipaṭṭemu* వెండిపట్టెత్రాడు వెండికంఠాభరణ విశేషము లలాటపట్టము *A silver thread or a kind of silver necklace or frontlet* శ్రీ పురాంతకదేవరకు వెండిపట్టెము ౧ మాడలుఎత్తు ఇస్తిమి SII X, 323 (శ 1170)

వెండిపువులు. *vemdipuvulu* వెండితో చేయబడినపువ్వులు *Flowers of silver* శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవర నంద్దిదేవరకు యుపేంద్రదేవర కొడుకు మంగ్గిరాజు నందిమ్మెలవుండునం దేవరకు శెట్టిన మేలుకట్టు యుం

దులవహించి ఘంటలుంగాను ౨౦ వెండిపువులు ౧౦౦ బెరని ౨౦ యుభయంబొడుపు SII IV, 1019 (శ 1211)

వెండిరేకులు *vemḍirēkulu* వెండితగడ్లు *Plates made of silver* ఒడ్డరిభీమనపెగ్గడ శ్రీరామనాయనికి నేడిపేటను పుటందుక్షేత్రము పెళెను ధూపావసరాన అష్టమంగళాలకుం బెట్టిన వెండిరేకులు ఎనిమిది "శంఖాది సన్మంగళ రుచిరా పట్టికాశ్చాష్టపాత్రం" (సంస్కృత భాగము) SII VI, 839 (శ 1278)

వెండిసహస్రధార *vemḍisahasradhāra* వెండితో చేయబడిన సహస్రధార *A silver sahasradhara* చూడు సహస్రధార *See sahasradhara* ప్రతాపసర్వజ్ఞదేవేంద్రుడు శ్రీకూర్మనాథునికి సమర్పించిన వెండిసహస్రధార ఎత్తు ప ౧౪ వెంజామరలు ౨ SII V, 1247 (శ 1392)

వెంపమ్రాను. *vempamrānu* వేపచెట్టు *The Margosa tree* క్షేత్రసీమానః దీనికి ఉత్తరముగ కమ్మిమ్రానును దీనికి ఉత్తరమున వెంపమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

వెంబడి *vembaḍi* పద్ధతి ప్రకారము *Method, Manner* తిరునాళ్లమహోత్సవం ధ్వజారోహణం మొదలు పాల్గుణ బ ౩౦ యీపర్యంతం చదులువాడస్థలమువు మానితిమి యీవెంబడిని యవ్వరుగనక నడవక తప్పినా గంగ్గకత్తలను గోవు బ్రాహ్మణం జంపిన పాపానం బోవువారు NI Ongole, 31 (శ 1481)

వెచ్చము *veccamu* ఇంటివాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లరసరకులయప్పు *Supply of provisions on credit for household purposes* క్రితం దివాణానకు కోమట్లు గానులవారు వంత్తులప్రకారము వెచ్చం యిస్తావుండ్దురు గనక అదినిమిత్తం గ్రామానకు కోమట్లు గానులవారు చారకవుండ్డగాను వంత్తువాసులు వెట్టికడాయములు మన్నించినారలు SII X, 770 (శ 1618)

వెటివేములు *vetivēmulu* వెట్టివేములు కూలి యివ్వక చేయించుకొనే పని వెట్టివేతనము పెట్టబడులుగా విధింపబడిన పన్ను *Unpaid labour or tax in lieu of vetti* (1) శ్రీసదాశివమహారాయలుంగారు ప్రిథివిరాజ్యం చేయుచుండంగాను వారి రాజ్యకారదురంధరులైన ఆళియరామరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారి ఆనతిని జిళెల్ల రంగపతిదేవమహారాజులుంగారు పొదిలెశీమ గ్రామాలం మంగ్గళ్ళ కిచ్చిన ధంమశాసనం రాయరాజ్యాన తమకులం మంగిళవారికి పంనువరాయములు మానినారుగనక పంనువరాయాలు వెట్టివేములు సర్వమాన్యంగాను మానితిమి NI Podili, 35 (శ 1429) (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు తిరుమల్లయ్యదేవమహారాజులుగారు సదాశివరాయలయ్యవారి ఆనతిని రామరాజుంగారి మంగళకొండోజును మనించ్చి యిచ్చినరాతిమాన్యం ధంమశాసనము ఉదయగిరిరాజ్యాలోని బట్టెపాటి మంగ్గళవాండ్లు నగరికిం బెట్టి యిచ్చిరి శుభలగ్నాయాలు గన్యం గానికేలు నః నవర్తమైన వెట్టివేములు మాన్యాలుగాను సర్వమాన్యంగాను మాని యిచ్చిన ధర్మశాసనము NI, Atmakur, 17. (శ 1471) (3) శ్రీసదాశివదేవ మహారాయలుంగారి పృథ్వీసామ్రాజ్యనకుంన్ను పరిపాలన ధురంధరులైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు శ్రీరంగరాజులుంగారి పుత్రులైన యరందిరుమలరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు మానాయంకరానకు పాలించ నవధరించ్చిన కొండవీటిరాజ్యంలోను మంగ్గళగిరి శ్రీనరసింహ్వుల దిగువ తిరుపతిస్థలానం గాపురమున్న నానావర్ణాల ప్రజలకుంను పన్ను సిద్ధాయాలు సుంకసూత్రాలు కట్నంగానికలు రదెలు వెటివేములు మొదలైన వచ్చి చత్తిస్సావేదనలుంన్ను త్రివాచకంగాను మానితిమి SII IV, 709. (శ 1480)

వెట్టి. *vetti* కూలి తీసికొనకుండ చేసే పని *Free labour* మహమ్మజాఫరాసాహేబులవారి శల్వ.. పుల్విండ్లపేట పాళె వర్తకులు చారకయుండిరి గనుక యిందునిమిత్తం బస్సవట్నా రెబ్బిగిచన్నా చెరుకులమలకప్ప నళవరనళం దేశంవారికి ప్రజలకు ఇచ్చిన కవులు క్రితం దివాణానకు కోమట్లు గానులవారు వంత్తులప్రకారం వెచ్చం యిస్తావుండురు గనుక అదినిమిత్తం గ్రామానకు కోమట్లు గామలవారు చారకవుండ్డంగాను వంత్తువాసులు వెట్టి కడాయములు మన్నించ్చినార SII X, 770 (శ 1618)

వెట్టింపులు. *vettimpulu* అన్నపానాదులకగు వ్రయము *Expenditure for food and drink* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కోన సబ్బరాజులకొడుకు భీమరాజు శ్రీదాక్షారామమున శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర తిరువీధి మరమున తపస్సులకు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర విహారోత్సవము నన్నిదినములకుం భోజనార్థమునకు వెట్టింపులకుంగా తెలుపైయిన భూమి యిచ్చిన కణ్డువులు పను SII. IV, 1098 (శ 1075)

వెట్టిసపరివారము. *vettisaparivāramu* వెట్టిపనులు చేయువారు వెట్టివారు కూలీలు మొదలగువారు *Persons who perform the lowest offices in a village as there of a labourer or porter, grain watcher, scavenger etc* (W) కొవ్వురపు వెట్టిసపరివారమున్ను తక్కినని యోగము కొవ్వురపు శ్రీవరదగోపీనాథనికిన్ని శ్రీరామలక్ష్మణులకున్ను భోగానకు మాజీతాలవహిడివల్ల ..ఖండ ౧ న మాడ ధారవోశి ఇస్తిమి SII X, 533 (శ 1245)

వెణ్డాయము. *venḍāyamu* కరవిశేషము ఒకవిధమైన పన్ను *A kind of tax* (1) కొమరిరాజు కొడుకు సంక్కరాజు చెతను తాంబ్రశాసనముతోం గూడండ్లగు వెలపెటి తిరువీథి అణ్డరులు మేదడ్లు సొమణ్డరు పెమ్మణ్డి అణ్డరు విచ్చిన పాలనకుం ద్రావిడ్డికి అప్పభోగ నలివిసంప్రదలు లోపుగా మణ్డల మరియాదలు బాయమెచ్చెడి అర్థాయ అన్తరాయ వెణ్డయకారయములు లోనైన సమస్తాయములు నిత్యనిబన్ధము SII IV, 1048 (2) సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజులు వీరచెమ్మరిదేవర రాజనారాయణ విన్నగరాజ్యారి ఉడ్లను ఊడ్లవిడిచిన పనినేలలను అంతరాయ వెణ్డాయ సమస్తాయములను నేంతుంట్ట నిరువదేను మాడలు నరమొదలు కట్టి SII V, 59

వెణ్డి *vendi* వెండి మఱి వెండియు, మఱియు 'ఉ'వర్ణకాంతము *In addition to* తిరువాముటి విన్నపము సేయు వారికి మాడలు ౩ దిన ౧ ప్రాలకుంచ్చలు ౪ వెణ్డియ తిరువాముటి విన్నపము సేయువారికి మాడలు ౩ చిన్నలు ౫ దిన ౧ ప్రాలకుంచ్చలు ౪ వెణ్డియ తిరువాముడి విన్నపము సేయువారికి మాడలు ౩ దిన ౧ ప్రాలకుంచ్చలు ౩ SII V, 66

వెణ్డిగట్టినలోహదివియ *veṇḍigaṭṭinalōhadiviya* వెండిపూత గల దీపస్తంభము *A silvered lamp post* శ్రీకులోత్తుంగచోడదేవరకు

ద్రొక్కిన నాలువణ్ణవెన్నయ శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకుం కెట్టిన వెణ్డిగట్టిన లోహదివియ "ప్రదీపం రాజతం లోహగర్భణం" SII IV,1302 డాక రేమికొమ్మవ తల్లి కూంతుఋ కల్లవళంకరి శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర కుం కెట్టిన వెణ్డిగట్టిన లోహదివియ యొక్కణ్డు SII IV, 1305 (శ 1029)

వెణ్డిమణ్డ. *vendimanda* వెండి ప్రమిద *A silver saucer* వెణ్డిమణ్డతో నఖణ్డితద్యుతి దీప మమర నిచ్చె విమలకమలనేత్రి
"సదాదీప్య రాచంద్రతారం దీపం రౌప్యం చ పాత్రం "
—దాక్షారామ సోమలదేవిశాసనము SII IV, 1007 (శ 957)

వెనుకులగోత్రము *venukulagōtramu* ఒకానొక వైశ్యవంశగోత్రము *The lineage of a third caste family* వెనుగొండపుర వరాధీశ్వరుండును వైశ్యకులోత్తముండును వెనుకులగోత్ర పవిత్రుండు నైన కొండ్లప్రోలు నవ్విఁసెటి SII IV, 696 (శ. 1887)

వెన్నకూతవాడు *vennakūtavādu* వేణువు ఊదువాడు *A flute player*, (శ్రీ)గోపీనాథదేవర ప్రిత్తిక్షేత్రాలు రంగభోగాలవారి జీత రావులు సంప్రదాయము వెన్నకూతవానికి న ౫ SII X, 422 (శ 1191)

వెన్ను *vennu* వరి మొదలగువాని గుత్తి *A suffix to place names* శ్రీమ త్సర్వాధికారి ఎవిరి అన్నయగణపతిదేవమహారాజునకు ధర్మువు గాను కోలవెంటి (శ్రీ)మత్ప్రసన్న కేశవదేవరకు కోలవెంటి సుంకము అచంద్రతారకముగా నిచ్చితిమి SII X, 317 (శ 1170)

వెన్నెచీరలు· *vennecīralu* రంగువస్త్రములు నీలపీతాది వర్ణము గల వస్త్రములు *Coloured cloths like blue, yellow etc* వీరనర సిహ్యదేవర దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకోలని శ్రీవల్లభరాయ నికి సమర్పించిన సువస్తువులు మణియాలవెల్లెలు ౬ వెన్నెచీరలు ౧౨ SII IV, 975 (శ 1275)

వెయివోంకమ్రాంకులపట్టు *vēyivōmkamrāmkulapaṭṭu* (సంస్కృత భాగములో క్రముకదళశతోర్వి) వేయిపోకచెట్లులు గల భూమి *A ground or land containing one thousand betel-nut trees* యీ దీపమున కర్పూరయము అనన్తారామమునందు వెయివోంక మ్రాంకుల పట్టిచ్చితిమి యీ తోణ్టకుం దూర్పుసీమము గోకేశ్వరదేవర తోణ్ట SII IV, 1115.

వెరవు *veravu* అనురూపము, అనుగుణ్యము పాడ్లవెరవున అనగా పాళ్ల కనుగుణముగా *Conformity (In conformity with the shares)* తమరెండువాడ్లకున్ను పంట ముప్పందుము పోయంగలవారు——అందుల లాభనగాలు పాడ్లవెరువునను నడుపుకొనువారు SII IV, 970

వెర్సి· *versi* వెరసి మొత్తము *Total* అహబళిరెడ్డి వెండిగంజిరెడ్డి విన పెద్దిలవుబళ రెడ్డి పినాసింగం తిప్పిరెడ్డికిన్ని వెర్సి ఖ ౬ నేలను ఇచ్చినచెఱ్వు NI Darsi, 46 (శ 1887)

వెఱగువారు *veṟaguvāru* క్రయవిక్రయములు గావించువారు వర్తకులు *Merchants who deal with purchases and sales* యీ క్రమానను సవఁమయాఁదకును విశ్వశించ్చి వచ్చెడివెఱగువారికెల్లాను అభయప్రదముగా నిస్తిమి SII X, 556 (శ 1256)

వెలంగమ్రాను *velamgamrānu* వెలగచెట్టు (సం కపిత్థః) *Feronia elephantum* చూడు అవుఱు *See avuṟu*

వెలందునూడ్లగోత్రము. *velamdunūdlagōtramu* తెలికకులగోత్రము *The lineage of oilmonger caste* శ్రీమత్ తెలవాడశాసను లైన తెలికివేవురయందు వెలందునూడ్లగోత్రం బైన సూరిసెట్టి SII VI, 152 (శ 1076)

వెలమనూళ్లు *velamanūllu* తెలికివేవులలోజాతిభేదము *One of the thousand sects of the oil mongers* చూ అడ్డనూళ్లు *See Addanūllu*

వెలి *veli* పరిహారము, మన్నన *Exemption* శ్రీసబ్బెనెరచ్చిసెట్టి కళ నయ్య నీరినేలయుంబడి మఱుతురు వెలిగేక్ష ఽ దనియ ప్లన గాను గు సర్వఁబాధాపరిహారము దణ్డుగువెలి H A S 13-6 (శ 1001)

వెలిచేను *velicēnu* వెలిపొలము దుక్కిచేయుటకనువగునేల *Cultivable land* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటబేతరాజులకు ధర్మాఁర్థఁ ముగాను రుద్రేశ్వర శ్రీరుద్రేశ్వరమహాదేవరం బ్రతిష్ఠ సేసి నివేద్యానకు పెట్టినది నీరునేల మఱుతుర్గు వెలిసేన ఖ ౩ రావివాంగునతోంటన ౧౦ SII. IV, 933 (శ 1168)

వెలిధాన్యము· *velidhānyamu* వెలినేలలో బండినధాన్యము *Produce of grain by cultivating wet lands* శ్రీమతు వెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింగారు గురువాయపల్లిచెర్వుకు చెర్వుక్రింద వెలిధాన్యం దేవా దాయ బ్రాంహ్మణాదాయాలుసహా పుట్టి ౧ కి ౫ ౦౦ లెఖను మేము యియ్యగలము NI Rapur, 28 (శ 1560)

వెలినాయకము *velināyakamu* కార్యావేక్షణము (?) *Superintendence* (?) శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు ఆత్రేయగోత్రుండు బుడుమూరి దామినాయకు కొడుకు శ్రీచోడగఙ్గదేవర మవంతిపురవాడ నీ ౦క కామ మ్రావిడయచీయముండు ఘటు వెలినాయకమునుపై అరమున నాయకమును SII V, 1059 (శ 1076)

వెలిపొలము *velipolamu* వ్రీహిక్షేత్రము సస్యక్షేత్రము *A wet land* (1) ఈగ్రామమందు ఎఱ్ఱెగ్గడంగారివ్రిత్తి వెలివొలము ఇరువుట్టి ఖ ౨ నీరునేల ఆఱకట్టను మఱతు ఒకటి ౧ SII X, 73 (శ 1087) (2) ఆటువెరసి వెలివొలము ఖ ౩౦ ఆవెరసిన వెలివొలము లోపలను శ్రీ వీరనారాయణమాడ SII X, 406 (శ 1187) (3) వెలివొలము నలుతుయిమూండుమఱుతులు SII X, 375

వెలివ్యవహారము· *velivyavahāramu* పరదేశవర్తకులు *Merchants from other countries* అమల్లెబోయుని పెద్దకొడుకు పాలిసెన బో యుండు గుడివాడ కుందేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు నిచ్చిన అంగడిసుంకము

పమినరకు మ్మిగానాను మాడవిసాము వెక్కను వెలివ్యవహారులు వెట్టువారు।
కోమటిపెండ్లిని కూంట్టువాయి రూకఅచ్చువారు SII V, 212.

వెలుగడు *velugadu* మెట్టనేల *Dry land* శ్రీబొల్లయనాయంకలు పింగళిని భీమనాథదేవరగుడికట్టించి భీమనాథదేవరకు అంగరంగ భోగాలకుం పింగళిని పడుమటిపొలాన రేగ వుట్లు తూపుఃణబోలాన వెలుగడు ఖ ౨ ఇరువుట్టిన్ని వెరసిన ఖ ౫ అయిదు ఇచ్చిరి SII X, 472 (శ 1214)

వెలువు *veluvu* వెలుగు ఆవరణము *Enclosure* అస్యక్షేత్రస్య సీమానః। ఊరికూప్పఃఎలరి మహాదేవరల గుడ్లకూవ్వఃనలని ప్రాకారువు లును ఊరికోట వెలువును సీమా SII V, 124 (శ 1094)

వెల్గడు *velgadu* మెట్టనేల మెట్టదుక్కు వర్షముపడగానే భూమిని దుక్కి చేసి ఆవిధముననే అడపా దడపా భూమిని అయిదు లేక ఆఱు పర్యాయ ములు దుక్కి చేయబడినభూమి *Dry sowing, under veligada, the loamy and light sandy soils are ploughed with the first early rains and operation is repeated at intervals untill the land may have ploughed some five ar six times* (M-P 685) ఎఱ్ఱయప్రగడవారి నాయంకఅమందు నాగిరెడ్డి బొల్లయరడ్డివారి యధికారాన మేళచెఱ్వు మూలస్థానము శ్రీస్వయంభూదేవరకు రంగభో గానకు రాచపొలము ఊరిచతుస్సీమాన రేగడూ వెల్గడూ మస్కాను చాలువారి నంతవట్నుకూను పుట్టికి చిన్నము వెక్కాను ధారవోస్తిమి తె శా శా శా 50 (శ 1288)

వెల్లసీరలు *vellasīralu* తెల్లనివస్త్రములు *Cloths of white colour* శ్రీనరసింహ తీర్థఃపాదాలు శ్రీకూమ్మఃనథుని నగరియందు శ్రీరామ నాథునికి పట్టుకవ్వడాలు మంజిష్టిసీరలు వెల్లసీరలుంగా ఉరువులు ౧౬ SII V, 1172 (శ 1215)

వెల్లచెరిగోత్రము *vellacerigōtramu* ఇదియొక ప్రసిద్ధరెడ్లకులగో త్రము *The lineage of a famous Reddi family* అనవేమరెడ్డి శ్రీశైలశాసనము కలియుగభీకాళ। పరిచితానేకగతి విశేషవారణ మార గోపాయ । తురికాసహాయ । విశ్వజనహితపవిత్రచారిత్ర । వెల్లచెరిగోత్ర । SII X, 559 (శ 1299).

వెల్లనిఅప్పము. *vellaniappamu* బెల్లముతో వండినఅప్పము *A rice cake made with jaggery* శ్రీనరసింహనాథునికి దినప్రతినిత్య ప్ర థమ అవసరపప్పు నివేద్యాలు రెండును వెల్లనిఅప్పము యేను SII 845 (శ 1195)

వెల్లనివేద్యము *vellanivēdyamu* బెల్లము నివేద్యము *An offering of Jaggery* శ్రీనరసింహనాథు శ్రీవరాహనాథునికింగా నివేద్య ములు మూడును పలఱు నివేద్యము తిరుఅర్ధఃజాము హనవాలి అప్పాలు ఇరువై ఇతో పప్పునివేద్యము వెల్లనివేద్యము రెండుఖు శ్రీనరసింహ్యా నాథునికి దినప్రతినిత్య ప్రథమ అవసర పప్పునివేద్యాలు రెండును వెల్లని అప్పము యేను .. SII. VI, 845 (శ 1195).

వెల్లపుట్టము. *vellaputtamu* తెల్లనివస్త్రము *White clothes* చేౣయ భీమీశ్వరమహాదేవర గుడిమీన్ద రెణ్డుధ్వజములు యాచన్ద్రార్కఃము కట్టున ్రెట్టియు వెల్లపుట్టము యఱునెలల యక్కపోరి ్రరియించువారు డకరేమి కోమట్లు SII IV, 1014 (శ 960)

వెల్లుట్లగోత్రము *vellutlagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరగోత్రము *The lineage of a non-brahmin caste* వెల్లట్లగోతృలైన రావేల కంటి నాయినింగారి పౌతృలైన తిరుమలయ్యంగారి పుత్రులైన కోనేటి చినతింమానాయనింగారు NI. Nellore, 124 (శ 1504)

వెల్లెకిమ్రాను. *vellekimrānu* వృక్షవిశేషము పశ్చిమం: దుగ్గివా డయు నాగదముం గూడిన పొలమున వెల్లెకిమ్రానిసీమా। EI.V, 10 (శ 1094)

వెల్లెడ్లు *velledlu*, గోవులు *Cows* (1) వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ మూలస్థానమహాదేవరకు అఖణ్డవర్తిఃదివియ యొక్కొంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు యెంభదియు ఇనిమిత్తమునవ వీరశ్రీకుమారస్వామిదేవరకు నఖణ్డ వర్తిఃదివియలు రెంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు నూఱు SII VI, 109 (శ 998) (2) కొసనిసెట్టి అచంద్రార్కఃమఖండవర్తిఃదీపమునకుం వెల్లెడ్లు ౫౦ SII VI, 141 (శ 1065) (3) కొట్యదొనత్రిభువన మల్లశ్రీకేశవదేవరకు అఖణ్డదీపమునకు బెట్టిన వెల్లెడ్లు పంథ్భయేను SII VI, 636 (శ 1073)

వెహరణము *veharanamu* పరిపాలనము *Rule* శ్రీ విరభాణుదేవ జీయ్యనంగారి వెహరణము నందు శ్రీకూమ్మఃస్వామికి చాళుక్యచక్ర వర్తుఃలైన శ్రీవిశ్వనాథజీయ్యన వెట్టిన గండ్డమాడలు EI V, 4 (శ 1281)

వే

వే *vē* వేయికి సంక్షిప్తరూపము అధిక సంఖ్యను తెలుపును *One thousand, abbreviation for one thousand, denotes any great number* (1) వే గవిశాళు (కవిలలు) వే గుడ్డుము (గుడ్లు) వే చెఱువులు (చెరువులు) వేవురు పజాను (పాలు) కారరి ప్రభవ శ్వేష్ఠ (2) వే గుడ్డు వేవురబ్రాహ్మణులు వే గవిలలు SII X, 35 (3) వెఱుగుళ్లవు వెయ చెఱువులు వేయిగవిలాళు, వేవురుపాలను వేవు(ళ్) కన్న్యలను NI Podili, 1155

వేండు *vēṁdu* ఆరునొక్కటి *Seven* నారవరాజు బిడ్డలూను అప్పళ రాజు బిడ్డలూం దమలో ప్రిత్తులు పంచినభంగ్గి రామాపురము రెండు గుడ్లూరి నారవరాజు కొడుకులు భాగంటి వేండు గుత్తోఅప్పళ్రాజు కొడుకులు తిక్కన మాలోంబంవ్పు వేండు NI Nellore, 30 (శ 1190)

వేగోజాముబడి. *vēgōjāmubadi* వేగుజామువడి ప్రాంతఃకాలమువడి (చూడుడు వడి) *An allowance of grain or rice for the preparation of food for the oblation of the deity in the morning.* దేవరకు వేగోజాముబడి విశ్వేశ్వరసంధ్యయోగిరం బియ్యము ఇర్దుము SII X, 340 (శ 1175) —విశ్వేశ్వరశివాచార్యుల త్రిపు రాంతక శాసనము

వేణ్డు *vēṇḍu* వేడుకొను *To request* (1) జేయమయ్యరు ఆదిత్య గ్రిహంబు నిల్పి భూజ్యర్గ్రగహన నిమిత్తంబున చోడమహారాజు వేణ్డికొని యా(దిత్య) భటరలకు నిచ్చిన SII X 593 (2) శ్రీబణ్ణయ పళ ప్రదంబు వేణ్డికొణి SII X, 600

వేదండగోత్రము *vēdamdagōtramu* ఒకానొక వైశ్యకులగోత్రము *The lineage of Vaisva caste* కోటనెల్లూరి వ్యవహారి వేదండ్డగోత్రం సాదపల్లి శింగమశెట్టి కొడుకు మల్లు SII X, 579 (శ 1335)

వేదఖండిక *vedakhamḍika* వేదాధ్యయనము చేయించెడి ఉపాధ్యాయుల కిచ్చిన భూమి వేద+ఖండిక చూడుడు 'ఖండిక' *Land assigned to the teacher in vedas* శ్రీమతు సింహాగిరి యంద్దు ఆచంద్రాకర్కస్థాయిగా వేదఖండిక సెల్లుటకుం గన్మికోట కరణ నరసింహ నాయకుడు దేవర శ్రీభండారమున నొడికిన త్యాగి మాడలు పది ఈమాడలు పించ్చినికవాడ చెఱువునం బెట్టి గ్రోప్పించ్చుటం జేసి ఈచెఱువు వెనుకం బట్టండు సేంద్దుము భూమి గోరుకొని ప్రతి సంవత్సరము నిత్య శ్రీనరసింహ కుంచ్చాన నాలువు గుంచ్చాలు ప్రాలనివేద్య ముపకరణద్రవ్యములతో శ్రీనరసంహదేవర ఆరగించ్చిన ఈ ప్రసదము వేదాధ్యయనము చేయించ్చెడి ఉపాధ్యాయలు ప్రసాదపడి ఇది భుక్తిగా యెజుర్వేదద మధ్యయనము సేయింప్పంగలారు SII VI, 1176.

వేదము *vēdamu* తొలిచదువు నాలు గనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number four* శాకాబ్దే వేదలోకేశ మితే శ్రీముఖవత్సరే SII X, 259 (శ 1184)

వేదాధ్యయనము *vēdādhyayanamu* గురుముఖముగా వేదమును నేర్చుట ఇచ్చట వేదాధ్యనయమునకు వృత్తి చెప్పబడినది *Teaching Veda by the preceptor Here a grant to such preceptor is indicated* చంపూ మహాసేనాపతి తనకు అభీష్టార్థసిద్ధిగా శ్రీనరరంహక్షేత్రమందు సకలమైన బ్రాహ్మలకున్ను వేదాధ్యయనం చేయించికొఅకై ఒడ్య పెద్ది భట్లకు నియమించి వీరికి శ్రీభండారమందు క్రిల్లగావునాయక సమ్మంధమైన ముండు కుంచాలున్ను మానప్రాసాదానకు మా ౧౬ లూ పెటి రావుంగా గొనెను ఇప్రసాదము అనుభవించి వీరు వీరి వగర్గమువారు వేదాధ్యయనము చేయించువారు SII VI, 1096 (శ 1305)

వేది *vēdi* (సం వేదిః) పండితుడు *A learned man* బ్రాహ్మణ నామాంత్యబిరుదు *A suffix to the name of a brahmana*

> వృత్తిమంతోద్విజవరా లిఖ్యంతే సాంప్రతం క్రమాత్।

గుంటూరినాగయద్వేది—

> యజుస్సామార్ణవౌ యేన నిపీతౌ కపిగోత్రభూః।
> గుంటూరి నాగయద్వేదీ సాధ్యసౌగ్గాత్ర భాగ్యవాణ
>
> EI V, 9 (శ 1352)

వేము. *vēmu* వేపచెట్టు *margosa tree* క్షేత్రసీమానః దీనిక ఆగ్నేయమున తుమ్మగ్రామానితోడి పుట్టయును దీనిక ఆగ్నేయమున వేముతోడి పుట్టయును EI V, 10 (శ 1024)

వేములు *vēmulu* గ్రామనామాంతపదము వేము అనగా వేపవృక్షము అని అర్థము *A suffix to place names The word means a margosa tree* కన్నాటిలోని గండెవేములు। SII X, 504, (శ 1235)

వేయిటినూఱు *vēyiṭinūṟu* వేయిన్నూరు *One thousand one hundred* ఈదత్తికి నెవ్వరేని విఘ్నము పుట్టించినవారు గంగ్గకఱ్ఱ వేయిటినూరు కవిలల మధించ్చిన పాపమునం బోవంగ్గలవారు SII X, 171. (శ, 1092)

వేయిన్నేనుఱు: *vēyinnēnuṟu* వేయిన్నేనూఱు వేయి+ఏనూఱు పదునైదువందలు *Fifteen hundred* అనంతారామము పడుమటి దిక్కున నెయిన్నేనుఱు వోంక్కమ్రాంకులు SII IV, 1099 (శ 1088)

వేయు. *vēyu* బాగుచేయు, శిథిలమైన దానిని చక్కచేయు మరమ్మతు చేయు *To repair to a sound state* తంగెళ్ళచెఱువు కిందను నినెఱల వ్యవసాయము నడవ బ్రాహ్మంహ్మణ స్థానమాన్యాలు నగరిక మరుసహితము గాను యెవ్వరికై నాను పండినధాన్యానకు సంతరాశిని ఖ ౧ కి న ౧ తూమింట్టిసమస్య మద్దిళ్ళవెసి ఆధాన్యానను యేంచేంటను చెరువుపై కట్ట బహుబాగా వేయించువారు NI Kandukur, 83 (శ 1448)

వేలాండు *vēlāmḍu* (త వెళ్ళాన్) వ్యవసాయదారుడు ద్రావిడదేశ మందలి కాపు పురుషనామాంతపదము *A cultivator, affix to the names of cultivator caste in Tamilnad* శ్రీమధుకేస్వరదేవరకు పెమందివి తొండనాయకునికి కొంకమనయకుజాలికి సుపుత్రుండు శ్రీకరణం ప్రతాపగంగ్గవేలాం డైన చిన్నమనాయకుని పెట్టిన అఖండవత్తిదీపం ౧ ణ్టి మాడలు ౫ SII V, 1054 (శ 1056)

వేలాము *vēlāmu* వేల మనగా శిబిరము, పాళెము ఇచ్చట వేలా మనగా ప్రభుత్వము, అధికార మను అర్థము సూచిత మని తోచెడిని *Camp. Here it is presumed the word means government, authority* అని యంక్కభీమేశ్వరదేవరకుం దిరువాండి కూంతుఱు రాజరాజదేవర వేలామున నడ్వం గాంపపెట్టి అఖండవర్తిదివియ ఆచంద్రాకర్కము నడపం గలవారు SII V, 1137 (శ 1014)

వేలిదీపము· *vēlidīpamu* ఆకాశదీపము (?) *A sky lamp*

> సుజన స్పత్యసంపన్నః ధర్మ్మిష్ట స్సద్గుణాకరః।
> గంగ్గనారాయనో వేలిదీపం ప్రాదా దఖండితం॥ SII V, 1035

వేవే *vēvē* అతి శీఘ్రముగా *Very speedily or quickly.*

> కావేరి ధరుల గట్టంగ
> వేవే పల్లవుండు దనదువెట్టికి రామినిం
> దావాని నుదిటి కనువోం
> గావడిం గరికాలవిభుండు గాలం దుడిచెను
>
> SII V, 628. (శ 1146)

వై

వైజయంతి· *vaijayamti* బంగారముతోను రత్నములతోను శేయఁబడిన కంఠమాలావిశేషము *A kind of necklace made of gold and*

precious stones శ్రీ శకరాజ్యాభిషేకవత్సరములు జలనిధి తర్కార్క సంఖ్యాం బరగం ప్రవిమలతర చిత్రభాను సంవత్సరమున రత్నజాంబూనదరచిత మైన వైజయంతి కుమారాద్రివాసునకును ఆంబ్రికానాథునకుం త్రిపురాంతకునకు భక్తిం బ్రణుతించ్చి యెత్తించ్చెం బరమపుణ్య సోమభూవరు పోతాంబ సుస్థిరముగ SII X, 550 (శ 1264)

వైడూర్యము *vaidūryamu* పిల్లికన్రవతనము నవరత్నములలో నొకటి *Cats eyes One of the nine gems* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచిత మ్మైన కిరీటం ౧ కి నీలాలు ౧౦ వైడూర్యాలు ౧౨ గోమేధికం ౧ వహా తూకాలు ౩౦౩౦ TDES III, 32 (శ 1484)

వైద్యుడు *vaidyudu* చికిత్సకుడు *Doctor* చూడుడు అధ్యాపకుడు *See adhyāpakudu*

వైయినము *vaiyinamu* వివరణము *Particulars, detail* శ్రీమతు రాచగురుదేవర ఆనతిక్రమమున శ్రీమతు కాశీశ్వరశివాఅయ్యంగరు సానిర్వితులు పెట్టిన వైయినము సమయమంత్రికుంతులు విశ్వేశ్వర మానిఖ్యానకు ఖ ౧ తు ౧౦ । ఆండరి కుంతులు గోళగిరి మాణిఖ్యానకు ఖ ౧ తు ౧౦ । *Appendix to No 395* (కాకతీయుల మల్కాపుర శాసనము) SII X, 396

వైశాఖతిరునాళ్ళు. *vaiśākhatirunāllu* వైశాఖమాసమున జరిగెడు దేవోత్సవములు *The festivals of the deity performed in the month of Vaiśākha* శ్రీభావనారాయణదేవరకు । శాస్త్రార్థ మైన వైశాఖతిరునాళ్లకూను విశేషతిరువారాధనాలకూను, తిరువాభరణాలకూను । గొల్లనారాయణదానులూ వారితమ్ములు గోపాలదానులూను గనెకపాడు తనతల్లితండ్రులకుం బుణ్యముగాను ధారవోసి ఆచంద్రార్కముగాను ఇచ్చిరి। SII V, 120 (శ 1197)

వైశాఖమహోత్సవము *vaiśākhamahōtsavamu* వైశాఖమాసములో జేయు మహోత్సవము *Any festival that is conducted in the lunar month* చూడుడు 'అశేషవిద్వన్మహాజనాలు' *See aśēsa vidvanmahājanālu*

వైశాఖమాసము *vaiśākhamāsamu* చాంద్రమాన మాసములలో రెండవది *The second lunar month* వత్సరంబు ౯౪౫ రుధిరోద్గారి వైశాఖ సుద్ధ (౩) బృహస్పతివారము SII X, 643 (శ 945)

వైశాఖము *vaiśākhamu* వైశాఖమాసము *The lunar month of Vaiśākha* నవిజయరాజ్యసంవత్సరే చతుర్థే వైశాఖ శుక్లపక్ష పంచమ్యాం దత్తం భట్టారకానాం ... ఇదం (రెండవ సింహవర్మ ఒంగోడు శాసనము) EI XV, II-B

వైశాఖము(మఋతులు): *vaiśākhamu(marutulu)* వైశాఖమాసమున పండింపబడు మెట్టభూములు వేసవికాలమున పైరు పెట్టు భూములు *Dry lands cultivable in summer season See vānakālamu* చూడుడు వానకాలము

వైశియవారు. *vaiśiyavāru* దేశప్రజలు గ్రామస్థులు *Inhabitants of the villages* అజరతిహసనబాబుగారి ముద్రకర్తనబాబు ఫుండికోటలో వుండి జగదాపిగుత్తిసీమలోను అనువృల్లెగ్రామాన వుండె వైశియవారు నగరంవారు॥ వర్తకులు గమికాండ్లు మొదలైన ప్రజలు గోపాలస్వామికి హనుమంతరాయనికి పురోహితులు గోపాలభట్లవారికి యిచ్చిన మవర్ణదాన శిలాశాసనక్రమం SII. X, 757 (శ 1572)

వైశ్యమారాయడు *vaiśyamārayadu* ఒక బిరుదు *A title* శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు వలికాయస్థుం డైన ప్రోలెనాయని మఱెమనాయకుఙాలి కొడుకు శ్రీకరణ గంగ్గవిద్యాధర వైశ్యమారాయం డైన రేచన పెట్టిన అకండవత్తిదీపము SII V, 1100 (శ 1057)

వైశ్యాగ్రహారము *vaiśyāgrahāramu* వైశ్యులు నివసించెడి గ్రామము *The village mainly inhabited by Vaisyas or the third caste.* ధర్మ్మపట్టనాధిష్టాయక హిమవత్సేతుపరియంత శ్రేష్ఠశ్రేష్ఠసెట్టి గణాధీశ ప్రతిపత్తి శ్రీశైలాభిధానోత్తమ వైశ్యాగ్రహారంబున గ్రామ ఖేడ ఖర్వ్వట మడంవ పట్టణ ద్రోణాముఖ సన్నివాసం బైన కమ్మవైష్యలలో గమన్తట్టు కులోత్తుంగచోడ నమున నకరపురుషుం డైన నగరీశ్వర తమ్మిసెట్టి యైన బ్రమ్మిసెట్టికిం జక్కమ నాయకుఙాలికి మపుత్రుం డైన కులోత్తుంగచోడ గాంగేయరాయ సమయసేనాపతి యైన కన్నిసెట్టి SII V, 136 (శ 1071)

వైష్ణవకంగాని *vaiṣnavakaṃgāni* వైష్ణవ పర్యవేక్షకుడు *A Vaishnava supervisor* శ్రీ వీరపెమ్మాడిదేవరు వీరచోడ మొనయదర యరిని వైష్ణవకంగాని నానతి యిచ్చిన వడి SII V, 83

వొ

వొందురు· *vomduru* వందురు చిన్న పంటకాలువ *Supply channel* ఆ రాతికి దక్షిణం గారపావయగారి చింతమానుక్రిందను రాయి ఆ రాతికి దక్షిణం తదినాలకుంట లోకి వచ్చే వొందురు దక్షిణపు వొడ్డున ముష్టిమాను క్రిందను రాయి NI CP 9 (శ 1608)

వొంమ్మెచు. *vommmecu* రత్నములు పొదుగుటకు చేయబడిన బంగారు దిమ్మ (?) *Basement work for setting stones* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచిత మైన కిరీటం ౧ టికి వొంమ్మెచు పైడితూకాలు ౧౫౫౫

TTDES III, 32 (శ 1484)

వొడ్డిరాజులు. *voddirājulu* ఒడ్రదేశపు రాజులు *The kings of Orissa* వొడ్డిరాజు కన్నడ హిందూరాజులు దప్పిరో యింద్రకీలాద్రి పుణ్యక్షేత్ర క్రిష్ణవేణ్యాతీరమంద్దు గోవుబ్రాహ్మణి జంప్పిన దోషానం బోవువారు SII X, 745 (శ 1452)

వొడ్డు *voddu* గట్టు *Bank* వడమటి వొడ్డున మర్రిమాను దక్షిణపు వొడ్డున పుట్టుబండ NI CP. 8 (శ 1578)

వౌనికాఋడు: *vonikārudu* పనిపుడు తోటమాలి కూలివాడు *A gardener, servant* వీరశ్రీవిమానముమీంద మొలచినచెట్టు పుచ్చుటకు

నిత్యమున్న ఒకఅప్పము ౧ శెలుటకు అచమా ౨ ఈఅప్పము చెట్టు పు చ్చిన వానికాఙ్ఱు కొనంగలారు SII VI, 868 (శ 1218)

వొర *vora* ఒఱ *Sheath* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహా రాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన తిరువాభరణాలు కిరారి వొర ౧ కి పాతవజ్రాలు ౧౩౦ కెంపులు ४३० నీలాలు ౨ సహా తూకాలు ౧౬౮ T T D E S III 60 (శ 1435)

వొ

వొలిమర్యాద *volimaryāda* వొలి=ఓలి, కన్యాశుల్కము పెండ్లికాల మందు కన్యకు నిచ్చు శుల్కపుకట్టుబాటు *The established custom or rule regarding the payment of the amount due to the bride at the time of marriage* చూ వివాహమర్యాద *See–vivāha maryāda*

వ్య

వ్యతీపాతనాణ్డు *vyatīpātanāṇḍu* వ్యతీపాతదినము పూర్ణిమాసోమ వారములకలయిక *The day of full moon when it falls on mon day* స్వస్తి శ్రీశకాబ్దంబులు ... ణ్డగు నేణ్టి ఉత్తరాయాన సంక్రాంతియు వారమున వ్యతీపాతనాణ్డు SII X, 676 (శ 1058)

వ్యయ *vyaya* వ్యయనామసంవత్సరము *The twentieth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౩౨౮ అగు నెంటి వ్యయసంవత్సర మాఘ ను ౧౦ బు SII X, 574 (శ 1328)

వ్యవస్థ *vyavastha* (సం వ్యవస్థా) ఏర్పాటు కట్టుబాటు *Settlement, arrangement* ఈమాడలు ఇర్వయింటికి ఈకృండ్దివ్యవస్థన ఇర్వం డ్రుసానులు ఇద్దరుమద్దెలకాండ్రకు వీరలతోడి చలివిసంపదలు జీతభుక్తులు చెల్లునట్టుగాం బెట్టితిం SII V, 1188 (శ 1172)

వ్యవహారి *vyavahāri* ఇది యొక పదవిశేషము అధికారి లేక కార్య కర్త *An agent* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల వ్యవహారి చండభీమపోతిసెట్టి SII X, 141 (శ 1079)

వ్యా

వ్యాజించు *vyājimcu* జగవులాడు *To contend or dispute* ఈ మిండ బొంత్తలకోటివారు ఈసీమావలికారని వ్యాజించ్చిన పొన్నడియ వారికి అహిత మాచరించ్చిన ఈతోంటలకుం జెనంగిన ఈతప్పున సర్వస్వ హరణమును దేశత్యాగమును వ్రిత్తిహరణమును జేఇంవ్వంగ్గలవారము SII V, 1290. (శ 1152)

వ్యాపకులు *vyāpakulu* కార్యకర్త *Agent* ఆదిపెలమవంశోద్భవు లైన వెంకటరెడ్డి నాయడు చల్వంమ్మపుత్రు లైన వారివ్యాపకు లైన చలపతిరావు అనేఅతడు SII VII, 558 (శ 1778)

వ్యాపారి *vyāpāri* కార్యకర్త *Agent* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ్గ ప్రిథ్వీశ్వర మహారాజుల పదపాలజీవనమున వ్యాపారిబోయ రాండిబల్లకొడ్కు సావసాండిబల్లయైన మావంగ్గరి వల్లభసమయ చక్రవర్తి కిచ్చిన శాసనము SII X, 211 (శ 112–)

వ్యో

వ్యోమము *vyōmamu* ఆకాశము సున్నసంఖ్య కుదాహరణము *A symbolic expression for number zero* శాకాబ్దే వ్యోమరామాంబర శశిగణితే SII X, 64 (శ 1030)

వ్ర

వ్రంత *vramta* గోయి పల్లము *A pit, low lying land* గ్రామ సీమలు వాయవ్యతః పెద్దడాకరమి వృతవపపాలమునయుం గరణపు బొలమునయుం గ్రుండుదిపాలమునయుం నడిమి పెద్దవ్రంతయు నష్టమ విజయాదిత్యుని రెండు మాతన తామ్రశాసనములు ఆం సా ప ప సం పుటము ౨४ సంచిక ౧

వ్రయము *vrayamu* వ్యయము *Expenditure* దేవరసమస్తమైన వ్రయంలు నడిపికొంచ్నా తిరుమాడులు తిరిగిరాను మో చేఇంవంగా నలిచేంద్రసర్వం ఈవ్రయం ఎవరిచేర వ్రానినది అడ్డునడపెడివానికి ఒక మేర వెలసేని తె శా శా శా 81

వ్రా

వ్రాలు *vrālu* సంతకము *Signature* (1) శుభమస్తు నామినేని వ్రాలు —నామయనాయకుని దోనెపూడిశాసనము EI IV, 51 (శ 1259) (2) శ్రీవరాహో రక్షతు। మంగళమహాశ్రీశ్రీశ్రీ జేయును వేముల్రాలు। EI IV, 46 (శ 1333)

వ్రాసె *vrāse* వ్రాయు ధా క్రి వ్రాసె చెక్కె *Engraved* విరివ తితి కమ్మరి వినియణవ్రాసె EI XXVII, 42 G (600-700 A D)

వ్రాసిన *vrāsina* (క్రి వ్రాయు) రచించిన ఇక్కడ వ్రాసినవాణ్డు అనగా శాసనరచనాకర్త యని యర్థము *Written, Here the meaning will be the person who composed the inscription* వ్రాశ్చినా వపాంబు వాణ్డు వ్రాసినవాణ్డు నల్లయా క్రొచ్చినవాణ్డు ఆఱుతు జేవుర్లఙ్గయ హాళ్ళబ్బఙ్గణ్డు —రేనాటిచోళులు SII X, 594

వ్రి

వ్రిత్తి *vritti* వృత్తి, స్వత్వము స్వామ్యము *Right, Privilege* అవిభు నన్వయంబ్బున గుణాడ్యుండు గండ్డండు పుట్టె వానికిని దేవమహీ జదాని అగు దేనటి పండ్డండు పుట్టి షట్సహస్రావని పలెం తక్కుతుం డు దగ్గ్గొండు విల్లమ భీమం డంద్రలక్ష్మవనితేకుచే ఐదసెం తెల్వగు పంచ్చిని కుఱ్ఱు వ్రిత్తిగాను SII VI, 103 (శ 1067)

వ్రి త్తి (వృ త్తి) కట్నాలు *vritti(vrtti)katnālu* ఆయాకులవృత్తుల వారు చెల్లించు కట్నములు *The presents or fees due for the performance of the trades of the each caste* మయిలారరెడ్డింగారు వయిండిపాటి దేవబ్రహ్మణక్షేత్రాలకు వ్రి త్తికట్నాలు మానిగా ఇచ్చిరి NI Ongole, (104) (శ 1346)

వ్రిత్తి(వృ త్తి)కత్యయసాని *vritti(vrtti)katyayasāni* వృ త్తికత్తియ సాని వృ త్తిక త్తె వృ త్తిని బొందినసాని *The dancing girl who is granted land or on endowment for service in the temple* డు త్తికవానుకి రవిసోమేశ్వరమహాదేవరకు ఇయ్యారి(వ్రి త్తి కత్యయసాని యయిన క్కవ కూంతుఋ సోమాణ్డికూంతుఋ SII X, 13

వ్రి త్తిపడియ *vrittipadiya* వృ త్తివడి దేవాలయములో దేవునిసన్నిధిని జేయు సేవకు ఇచ్చెడు భూమి *Land given for service in the temple A religious endowment* కోనమమ్మడిరాజు మహాదేవి రాజాదేవి శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు అఖణ్డవ త్తిఁలోహదణ్డుదివియ ౧ కి బెట్టిన యినుపఎడ్లు ౨౦ దీనికి చెలు వ్రి త్తివడియకు యిలువట్టు (౨) ౫ వంట్టభూమి ఖ ౧ SII. IV, 1156 (శ 1057)

వ్రిత్తిమంతుడు *vrittimamtudu* వృ త్తిని బొందినవాడు *A person who possesses a grant or endowment for service rendered in a temple* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర గణపతిదేవమహారాజులకు ఈ స్తానమునకు వ్రి త్తిమంతుం డైన నంబ్యారి శ్రీక్రిష్ణసెట్టి NI Ongole, (89) (శ 1176)

వ్రిశ్చికసంక్రాంతి *vrischikasamkrāmti* సూర్యుడు వృశ్చికరాశిలో ప్రవేశించుదినము *The date on which the sun enters scorpio* శ్రీమ దనంతవమ్మఁదేవర ప్రవరఁమాన విజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౫౫ శహి వ్రిశ్చికసంక్రాంతియు విశిపత నిమి త్తమున SII V, 1022 (శ 1051).

వ్రీ

వ్రీహిక్షేత్రము *vrīhiksētramu* సస్యక్షేత్రము సోమేశ్వరం వరం స్థానం ప్రాదా దాచంద్రతారకం॥ అత్ర దత్తా వ్రి త్తయః॥ పూజారిపవిత్ర రాశి ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౨ కేతశారే॥ న ర్తకాచార్యస్య ముప్పనాఖ్యస్య ఖ ౬ వ్రీహి ఖ ౪ పద్మావత్యాః ఖ ౧౨ వ్రీహి ఖ ౬ శాగాఖ్య పాత్రాయాః ఖ ౪ వ్రీహి ఖ ౨ గాయకీగౌరాయాః ఖ ౬ వ్రీహి ఖ ౪ గాయకాదిత్యస్య ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౩ వాంకశంకరస్య ఖ ౫ వ్రీహి ఖ ౩ నాదనాయకస్యగోపతేః ఖ ౩ వ్రీహి ఖ ౧ మార్దళికబోతస్య ఖ ౫ వ్రీహి ౩ వివిధవీజన చామరకరం కృవాహినీనాం ద్వాదశ సేవా విలాసినీనాం ఖ ౮౮ వ్రీహి ఖ ౨౪ SII X, 74 (శ 1037) గుడివాడ కుందేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన వ్రీహి క్షేత్రము ఊరికత్తరమున వెడ్లబోయిని గుంటపడ్మట ఖ ౩ SII V, 216 (శ 1162) గుడివాడకుందేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన వ్రీహి క్షేత్రము ఖ ౨ SII V, 217 (శ 1167)

వ్రైహేయము *vraihēyamu* వ్రీహిక్షేత్రము వరివండుభూమి *Paddy field* చూడుడు 'యవర్యము' *See 'yavaryamu'*

శ· *śa* శనివారమునకు సాంకేతికము *Abbreviation for Saturday* స్వస్తి శ్రీశకవరుషంబులు అగు నేంటి మాఘకు। ౧। శ। నాండు NI Kavali, 23 (శ 1198)

శంకరుడు *śamkarudu* రుద్రుడు ఏకాదశరుద్రులు పదునొకండవ సంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for numeral eleven* శాకాబ్దే శక శంకర రేందు గణితే। SII IV, 790 (శ 1112)

శంకలుడు *śamkaludu* సేవకుడు *Servant* నాగదేవమహారాజునకు ధర్మఁవుగా వాతని శంకలు ధామిబపు రామినాయిండు NI.Atmakur, 51 (శ 1196)

శంకుధారవాడు *śamkudhāravādu* శంఖ మూదువాండు *A person who blows the conch* (1) ఆ దేవరకు భోగార్థఁముగాం బోడె రాజు నొంచినిపాట నిచ్చిన ఖ ౧౩౦। వీనిలో నివేద్యమునకు ఖ ౧౩ వంశశారు ౨ కు ఖ ౬ శంకధారవానికి ఖ ౩ .. SII. IV, 663. (2) ఈ దేవర కిచ్చిన నొంచ్చిని పాటిపొలము ఖ ౧౪౦। శంకుధార కన్నె ఖ ౪ SII VI, 617.

శంకులవారు *śamkulavāru* శంఖ మూదువారు *Persons who blow the conch* శ్రీ యగస్త్యేశ్వరమహాదేవరకు హవిబలి యచ్చఁన లకు శంకులవారికిని శెరసిన దేవరవరిమాటము వారికి SII X, 144 (శ 1080)

శంఖచక్రాలపథకము *śamkhacakrālapathakamu* ఆభరణవిశేషము శంఖచక్రముద్రిత మైన పతకము *A broach stamped with the emblems of a Samkha (conch-shell) and Cakra (Discus) and hung at the breast* శ్రీ వీరప్రతాప కృష్ణరాయలు సింహ్యాద్రినాథున్ని దశిఁంచి దేవునికి నమప్పిఁంచిన శంఖచక్రాలపథకం SII VI, 694. (శ 1438)

శంఖపూరకుడు· *śamkhapūrakudu* శంఖమును పూరించువాడు *Blower of conch-shell* శంఖపూరక ాచస్య ఖ ౩ వ్రీహి ఖ ౧ SII X, 74. (శ 1037).

శంఖవాహకుడు *śamkhavāhakudu* శంఖమును మోయువాడు *Person who carries a Samkha – conch-shell* శంఖవాహక మల్లస్య ఖ ౨ ప్రిహి ౧౦ SII X, 74 (శ 1037)

శంభువు *śambhuvu* గోళకీమర శివాచార్యుల బిరుదునామము *The title of the Siva preceptors of Golakimatha* ప్రాచీన పుణ్యవరిపాకవశా త్ప్రిజానా మావిర్భభూవ భగవా నిహ సోమశంభుః। నామ్నా నిజేన సకలాగమసింధుసేతుం యః పద్ధతిం కరుణయా ప్రతిమాం బబంధ॥ అథ నృపశేఖర మాలాలాలిత పాదో(త్ర)వామ శంభు రభూత్। SII X, 395 (శ 1183)

శకన్ద్రిపకాలాతీతసంవత్సరములు *śakandripakālātītasamvatsaramulu* చూడుడు శకము *See śakamu The years elapsed since the time of the Saka King* (1) శారసూరి నెలవీట సుఖ సంకథావినోదంబుల నుణ్డగా శకన్ద్రిపకాలాతీతసంవత్సరంబులు ౯౦౨ నేణ్టి శార్వరి సంవత్సరంబున SII X, 648 (శ 982) (2) సక నృప కలాతీర సంవత్సరంబు నూంట తొంబద్యెదిరెణ్డగు నేణ్టి యు రాయణ నిమిత్యమ్మున SII VI, 114

శకపతి *śakapati* శకనృపతి ఆంధ్రదేశములో శకసంవత్సరమును దెల్పు ప్రథమశాసనము విష్ణుకుండిన వంశమునకు జెందినది *The Saka year The earliest month of Saka year in the Andhra Pradesh The grant relates to the Vishnukundin Vikramendra Varma* కృత్వా పల్లవ భంగపేలవబలం సింహోహ్వయం పల్లవం త్యావృత్య యదాగతః ప్రథమత శ్శక్రాభిధానం పురం ప్రాదాచ్ఛాసన ముత్తమాశ్రయ ఇతి ఖ్యాత స్తదేవం నృపః సాష్టాశీతి శతుః శతే శకపతే సంవత్సరాణాం శతే॥ — (విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రపాలనగర శాసనము) భారతి జూలై 1965 (శ 488)

శకభూపాద్దము *sakabhūpāddamu* శకనృపతి సంవత్సరము (1) గిరి రామ ఖేందు గణితే శకభూపాబ్దే జయాబ్దకే చైత్రే సూర్యోపగ్రహణ నిమిత్తే SII X, 74 (శ 1037) (2) శకభూపతేః శర గిరి ప్రద్యోత సైవ్వత్సరే సంఖ్యాతే విజయాఖ్య వత్సరే తపోమాసే దశమ్యాం తిథౌ SII X, 554 (శ 1275)

శకము *śakamu* శకము ఒకని పరిపాలనతో చేరిన సంవత్సరము *An era* శాసనకాలమును బహుళముగా సూచించు విధానములలో నగ్రగణ్యమైనది శకనృపతి పట్టాభిషేక కాల ప్రారంభ సంవత్సరము లేక శక నృపతి విక్రమాదిత్యునిచే సంహరింపబడిన సంవత్సరము మొదలుగా లెక్కింపబడుచున్నట్లు ఈ సంవత్సరములు గతించినవిగా పరిగణింపబడుచున్నవి క్రీ శ 78 సంవత్సరము వసంతారంభము నుండి ప్రారంభము *The era of Saka commences from the year of crowning of the Saka King or from the time when the Saka King was killed by Vikramaditya Its years are generally expired ones and it begins with Vernal–equinox of 78 A D*

శకరాజాభిషేకవత్సరములు *śakarājābhisēkavatsaramulu* శకరాజ పట్టాభిషేక సంవత్సరములు *The year of crowning of Saka King* శ్రీ శకరాజాభిషేకవత్సరములు గుణ ముని చంద్ర గణన మాఘ విశద పక్షంబున దశమియు సోమవాసరమున SII X, 33– (శ 1173)

శకవత్సరము *sakavatsaramu* శకసంవత్సరము *The year of Saka King* యోరక్షితుం వసుమతీం శకవత్సరేపు వేదాంబురాశి నిధి వర్తిషు సింహదేర్కే కృష్ణ ద్వితీయ దివసో త్తర భద్రికాయాం వారే గురో రాజరాజు కోరుమిల్లిశాసనము I A XIV (శ 944) నందంపూడి శాసనము EI IV, (శ 976)

శకసమములు· *śakasamamulu* శకసంవత్సరములు *The Saka years* శకసమములు మహి గుణ వృషధ్వజ సంఖ్యగం చైత్ర కృష్ణపక్ష తిథిం జంద్రజా హనజ సంక్రమణంబున SII X, 249 (శ 1131)

శకసమయము *śakasamayamu* శకసంవత్సరము *The Saka year* (1) గిరి రస వసు సంఖ్యాబ్దె శకసమయె మార్గశీర్ష మాసేస్మిన్ కృష్ణత్రయోదశదినే భృగువారే మిత్రనక్షత్రే ధనుషి రవౌ ఘటలగ్నే —(రెండవ అమ్మరాజు శాసనము) IA VII, 15

(2) తరణి శివశకసమంబుల
సరసిసోమేశ్వరునకు సంధ్యాదీప
లిరుసంధ్యల జనం గాటయ
వరపుత్రుండు SII V, 184

శకాబ్దము *śakābdamu* శకసంవత్సరము *The Saka year* (1) స్వస్తి శ్రీ శకాబ్దాలు ౧౦౪౪ నేణ్టి కన్యామాస శుక్లపక్ష ఏకాదసియు SII X, 663 (శ 1044) (2) శాకాబ్దే చంద్ర బాణాంబర శశి గణితే సౌమ్య సంవత్సరే జ్యే। శుద్ధపక్షతృతీయే త్రిదశ గురు దినే SII X, 27 (శ 1051)

శక్తి *śakti* శివాలయ, జినాలయ, మఠములలోని గురువులకుఁగాని, పూజారులకుఁగాని పురుషనామముల తుదను జేర్చు పదము *A suffix to the names of preceptors in sivalaya, jainalaya and monasteries or temple priests* కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజుల ప్రధాని ఈసనపెగ్గడ కారెంపూండినిం దన యెత్తించిన గుడి స్థానపతులు ఈశాన శక్తియు గల్యాణశక్తియు SII X, 134 (శ 1076)

శక్తిత్రయము *śaktitrayamu* ప్రభుత్వము, మంత్రము, ఉత్సాహములు అనెడు మూడు శక్తులు *The three constituents of regal power, Prabhutva, Mantra, ana Utsāha or King, minister and energy* చూడుడు 'ఉద్యోగము' *See udyōgamu* ధర్మవరము మూడవ విజయాదిత్యుని నాటి శాసనము భారతి విభవ సం॥ చైత్రమాసము

శకునేండ్లు *sakunēmdlu* శకసంవత్సరములు *The Saka years* తరువోజ జలనిధిరసవియత్శశి సంఖ్యాదనర శకునేండ్లు దుందుభి సంవత్సరమున SII VI, 624 (శ 1064)

శఖవరుషములు *śakhavarusamulu* శకసంవత్సరములు *The Saka years* స్వస్తిశ్రీ శుభశఖవరుషంబులు ౯౨౫ అ ఉత్తరాయణ సంక్రాంతిథి అందు SII X, 4. (శ 925)

శఠగోత్రము *sathagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of sage by that name* దుగ్గయభట్టః అణ్ణమానిభట్టః ఇతి శఠగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

శఠమర్షణగోత్రము *śathamarsanagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage* సత్యాషాఢ పెద్దిభట్ల శఠమర్షణ గోత్రం యజుర్వేది। EI XXXIII, 52 (శ 1380)

శఠలగోత్రము *sathalagōtramu* ఒకానొక వైష్ణవవంశ గోత్రము *The lineage of Vaishnava family, comming from the sage Sathala* శ్రీరామకూమ్మనాథశమ్మా శఠలగోత్రః। SII, V, 1231

శడ్డులు *saddulu* సడ్డకుడు షడ్డకుడు తోడియల్లుడు బహువచనము గౌరవవాచకము *A son-in-law Plural honorific term* వడ్లూరి పురవరాధీశ్వర నామాదిప్రశస్తిసహితు లైన శ్రీమతు గుండపనాయ నింగారికి శడ్డులు ఎఱ్ఱమనాయనింగారు తె శా। ఇ శా-7 (శ 1128)

శనివారపునిబంధపుపళ *śanivārapunibamdhapupala* ప్రతి శనివారమునాడు దేవుని కైంకర్యార్థము ఇచ్చిన నియమితద్రవ్యము *A fixed measure of grain etc, granted for the services of the deity on each Saturday* పోచువెంకంగారు కొలంకలూరి శ్రీకేశవపెరుమాళ్ల శనివారపునిబంధపుపళకు పెట్టిన క్షేత్రము ఏదుము న ౧ చెను SII X 523 (శ 1240)

శనివారమండపము *sanivāramamdapamu* శనివార మహోత్సవములను జరుపుటకు నిర్మింపఁబడిన మండపము *A porch constructed for the performance of rituals of deity on a Saturday* ఉపేంద్రదేవచక్రవత్తులసుపుత్రు లైన రాయనారా(ఉణ)చక్రవత్తులు తమకు ధమ్మముగాను శ్రీక్షీరారామ కుప్పేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు తమకట్టించిన శనివారమండపము అందుల శనివారమహోత్సవాలకు వారంవారాన నివేద్యములకు SII V, 138. (శ 1238)

శనివారమహోత్సవాలు *sanivāramahōtsavālu* శనివారమునాడు దేవునికి శనివారమండపమునఁ జేయు మహోత్సవములు *Festivities performed on Saturday* ఉపేంద్రదేవచక్రవత్తులసుపుత్రు లైన రాయనారా(ఉ)ణ చక్రవత్తులు శ్రీక్షీరారామ కొప్పేశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు తమకట్టించ్చిన శనివారమండపము అందుల శనివార మహోత్సవాలకు వారంవారాన నివేద్యములకు బియము తూమెండూను SII V, 138 (శ 1238)

శబ్దశాసనము *śabdaśāsanamu* దానపూర్వకముగా నిచ్చు శాసనపత్రము *Gift of Charter (para 76 of E R for 1906_07)* హజరతి మహమ్మజాఫరాసాహేబులవారి శల్వన రాజశ్రీ వాసుదేవనరసాహన పుల్విండ్డులగారు వ్రాయించ్చి యిచ్చిన శబ్దశాసనం SII. X, 770 (శ 1618)

శమ్మిమ్రాను: *śammimrānu* జమ్మివృక్షము *Prosopis spicigera* గ్రామసీమలు— దీనికి ఉత్తరమున శమ్మిమ్రానుసు దీనికి ఉత్తరమున శమ్మితోడి వెంపమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

శయ్యాదానము *sayyādānamu* మంచము దాన మిచ్చుట మధ్యమ తరగతికిఁ జెందిన దానములలో నొకటి విద్యా ఛాచ్ఛాదనావాస పరిభోగౌషధాని చ దానాని మధ్యమా నీతి మధ్యమ ద్రవ్యదానతః। *The gift of bedstead, Couch Learning, house for shelter, domestic paraphernalia (like cots) medicine – these four are said to the middling (History of Dharmasastra – Vol-II, Part II, P, 847)* రత్నఛత్ర ప్రదానం విధివిహిత మహాదాన మన్యశ్చ సర్వం కుప్యాంశా కల్పవల్లీ ముహు రకృత సతాం వయ్యేఽ శయ్యాప్రదానం HAS 13-50 (శ 1198)

శయ్యాభోగసమయము• *sayyābhōgasamayamu* దేవుని పవ్వళింపు వేళ *The time when the deity is treated to bed and sleep* శ్రీకమతాదిపాయ దత్త మాచంద్రతారకం। అత్ర వినియోగః॥ అక్కాసాన్యాః శయ్యాభోగసమయే చామరధారణాయ ప్రస్థద్వయం SII V, 1243 (శ 1291)

శరము *saramu* అమ్ము అయి దనుసంఖ్యకు సాంకేతిక పదము *A symbolic expression for number five* శర గిరి గగనేందు సమ్మిత సక రాజ వత్సరంబుల SII X, 133 (శ 1075)

శర్క *śarka* (క శర్కరె) పటికపంచదార *Granulated or candied sugar* సన్నగింటికి తెల్లడంగ్గుగ్రా కు నది యి పప్పుకు ౧ ను నెయి మా ౧ ను శకఁర ప ౧ ను నంజుడ్లు ౪ ను పెరువుకు ౧ ను మిరియములు అరసోల ౧ ను SII IV, 1021

శర్మ *śarma* వైష్ణవబ్రాహ్మణనామములకు అంత్యమున నుప్రయుక్తము *An affix for the Vaishnava Brahmin names* అత్ర చ వైష్ణవబ్రాహ్మణానా న్నామగోత్రాణి లిఖ్యంతే। కటికూమ్మనాథశమ్మా కటినరసింహశమ్మా కులశేఖరశ్రీకృష్ణశమ్మా శ్రీరంగశమ్మా ఏతే హారితగోత్రాః॥ చెన్నకూమ్మనాథశమ్మా ఏతే శాండిల్య గోత్రాః॥ SII V 1231 (శ 1077)

శల్వ *salvu* సెలవు అజ్ఞ *Permission order* శ్రీవేణుగోపాలస్వామి శ్రీనృసింహ్వస్వామి శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి వారిఁ ఆలయమ్లు। విమానత్రయము ముఖమంటపం కళ్యాణమంటపం ప్రాకారంన్ను రాజా వెంకట్రాయనింగ్గారి స్వంత్రద్రవ్యం పెట్టి అయ్యశల్వచొ॥ బసవరాజు గవ్రరాజు సాకల్యంగ్గా చేయించెను SII. V, 117

శశాంకశేఖరదినము *śaśāmkaśēkharadinamu* ఈశ్వరునితిథి అష్టమి అష్టమికి శివు డధిపతి "సప్తమీ సప్తః ప్రేస్తు అష్టమూర్తే స్తథాష్టమీ" *The eighth lunar day of which Siva is the astrological lord* స్వస్తి శ్రీశకవత్సరే హుతవహ వ్యోమ ద్వయ ఙ్మాయుతే మేషే శుక్ల శశాంక శేఖరదినే వారే చ సౌమ్యేవరే ప్రాసాదం కమరాధిపస్య పురతో నిమ్మాయ శమ్మప్రదో యోగానంద నృసింహ ఏష భగవాన్ ప్రీత్యా ప్రతిష్ఠాపితః॥ EI VI, 25 (శ 1208)

శశి• *śaśi* చంద్రుడు ఒకటి యనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number one* శాకాబ్దే చంద్ర బాణాంబర శశి గణితే సౌమ్యసంవత్సరే SII. X, 27 (శ 1051)

శశిపర్వము *sasiparvamu* చంద్రగ్రహణము *Lunar eclipse* శ్రీ శాకే యమ రూప గణితే అబ్దేచ శుక్లాహ్వాయే మాఘే ఎతపక్షయే మర గురౌ పౌర్ణమీ। తత్కాలే శశిపర్వణిషు NI Kandukur, 28 (శ 1251)

శశిబడాలు *sāsibaḍālu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* కళింగ పడీత పాత్ర శ్రీ ధర్మ్మదాన జీయ్యన తనకు అభీష్టార్థసిద్ధిగా శ్రీనర సింహనాథుని జేపటి ధూపావసరమందు శశిబడాలు ౧౨ అరగింపాను మాపటిధుపావసరమంద్దు మండా అర ౨౪ అరగింపాన భండారమందుం పర్మ్ణనిధి గండమాడలు ౨౦ పెట్టిసమర్ప్పణ శేశి ఆరగించిన వెనకను నం బ్యాళకు శశిబడా ౧ మండా ౧ ఏకాకివైష్ణవులకు శశిబండా ౧ మండా ౧ మ ధారులకు శశిబడా ౨ మండా ౨ పూపాన్ ధూపయుగే నివేదితు మత్రిపిత॥ SII VI, 1216, (శ 1219)

శహా *sāha* (వ షాహ్) ప్రభువు *King* రాజాధిరాజ మహారాజ యిభురాం శహా వొడలుంగారి నిరూపప్రకారానను SII X, 748 (శ 1499)

శా

శాండిల్యగోత్రుడు *śāmdilyagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రజుఁడు *The person belonging to the lineage of a sage by that name* వెణ్ణకూతసహస్రః నారాయణభట్టః ఇతి శాండిల్యగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

శాఖ *śākha* కమ్మి ఊతిదూలము *A stone beam* పాతెకావయ భక్తుఁడు తమతల్లి తంద్రికిధమ్ముర్వుగాను వి ప్ర త్తి నరేంద్రేశ్వర శ్రీమహా దేవుని మండపానకు తూర్పువాకటిదాక శాఖలు ఆచంద్రార్కమ్ముగానుం బెట్టిరి SII X, 487 (శ 1221)

శామీ. *śāmi* (వ షాహీ హి శాహీ) రాజ్యసంబంధమైన చూ మహ సూలు *See mahasūlu* SII X, 759 (శ 1585)

శార్వరి *śārvari* శార్వరినామసంవత్సరము *The thirty fourth cyclic year of the Indian Calendar* (1) సకంద్రిపకాలాతీత సంవత్స రమ్ములు ౯౮౨ నేణ్టి శార్వరి సంవత్సరంబున కార్త్తిక మాసంబున SII X, 644 (శ 932) (2) స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౨౨౨ అగు నేంటి శార్వ్వరి సంవత్సర కార్త్తిక ౩, ౧౫ శు। SII X, 489 (శ 1222)

శాల *śāla* ఇల్లు కట్టడము *A house edifice* గ్రామ శేక స్థలనా మాంత్యపదము *A suffix to place names* (1) స్వస్తి శ్రీవిష్ణు వర్ధ్ధనమహారాజు ఘణ్డశాల నివాసినాం శ్రీ శ్రీ SII X, 19 (2) ఘంటసాల శానుకతమయయ్య పోతినాయకునకు SII X, 84 (శ 1047)

శాలంకాయనగోత్రము *śālamkāyanagōtramu* శాలాంకాయన ఋషిగోత్రము *The lineage of the sage Sālamkāyana*

క శ్రీయువతిప్రియు నాభీ
తోయజమునం బుట్టె బ్రహ్మ దురితేతరుం డా
తోయజభవునకు శాలం
కాయన ఋషి ఎుట్టె ధర్మ్మకర్మ్మరుం డనంగాను
సీ తద్గోత్రమునం బుట్టె ధన్యుఁడు పెగ్గడ శా ప మం 48
(శ 1081).

శాలావతగోత్రుడు *śalāvatagōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రమున పుట్టినవాఁడు *The person belonging to the lineage of a sage* దొనయభట్టః జనార్దన షడంగ్గవిత్ ఇతిశాలావతగోత్రజాః EI V, 10 (శ 1024)

శాలివాహనశకము *śālivāhanasakamu* ఈ శకము శాతవాహన రాజైన గౌతమీపుత్రశాతకర్ణిపేర గలిగిన దని పరంపరాగత మైన సంగతి కాని గణనము ప్రకారము శకసంవత్సరము లవలెనే శాసనములందు వ్రాయ బడినది ఈ సంప్రదాయము విజయనగర, గోలకొండ, మోగలు ప్రభువుల శాసనములం దెక్కువగా గాన్పించుచున్నది *The popular fiction vested i the name of the great Satavahana King Goutami putra Satakarni This reckoning was used extensively in the Vijayanagar, Golconda and Moghul inscriptions* (1) స్వస్తి శ్రీజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౩౮ అగు నేంటి ధాతు సంవత్సర చైత్ర బహుళ ౧౨ వరాన SII VI, 696 (శ 1438) (2) స్వస్తి జయాభ్యుదయ శాలివాహనశక వర్షములు ౧౪౮౩ అగు నేంటి అక్షయసంవత్సర మాఘ శు ౧౨ SII X, 746. (శ 1487) (3) శాలివాహనశకవరుషాలు ౧౫౦౫ స్వభాను సంవ్వత్సర ఆశ్వీజ శు ౧౦ శ SII X, 749 (శ 1505)

శాలేయము *śālēyamu* శాలిక్షేత్రము సన్నవరి పండుభూమి *A field where fine paddy is cultivated* చూడుడు "యవర్యము" *See "yavaryamu"*

శాసనగంభము *śāsanagambhamu* శాసనశిలాస్తంభము *The stone pillar on which the inscription is inscribed* ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకు పుణ్యముగాను సర్వమాన్యముగాను ధారవోసి పెనుంబు లువు గౌరీశ్వర శ్రీమహాదేవరగుడి ముంద్దటను శాసనగంభము ప్రతిష్ఠిం స్తిమి SII X, 509 (శ 1286)

శాసనపత్రము *śāsanapatramu* లిఖింపబడిన శాసనము *A written charter or edict* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కలికాలచోడమహారాజులు మార్జవాడలోని పల్కూరుం భోజనిచెర్వును శ్రీత్రిపురాంతక దేవర నిత్యనివేద్యంబునకు నందాదివియరు జీన్ణ్ణస్ఫుటికోధరణకును ఇచ్చిన శాసనపత్రము SII X, 62 (శ 1028)

శాసనమార్గము. *śāsanamārgamu* శాసనసంప్రదాయము *Inscriptional usage or pratice* శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర కోన సత్యరా జాదిత్తచోడగంగ్గ గోదావరీ తీరమున వేంచేసి యుణ్డి ఆనతి ఇచ్చిన శాసనమార్గ్గమునకు శిలాశాసనమువకు నైరిపియనప్రాలు చోడయప్రాలు దణ్డనాయకచోడయప్రాలు అధ్యక్షచోడయప్రాలు SII, IV,1104. (శ 1072)

శాసనము *śāsanamu* భూమ్యాదిదానార్థలేఖ్యము *An edict, a charter, a royal grant* (1) ప్రభోః సముఖాజ్ఞాప్య రహస్యాధి

కృతేన లిఖితం శాసనమ్ EI. XXIV, 43 (రెండవ సింహవర్మశాసనము) (2) మారపనాయుండు తమపితురుపితామహులకు ధర్మ్మఁవుగా వెట్టించ్చిన శాసనము SII X, 441 (శ 1199)

శాసనము *śāsanamu* సరిహద్దురాయి *Boundary stone* అష్టదిక్కులకు పొలిమేర యేర్పరచి శాసనములు వేయించి యిప్పించ మంటిరి గనుక శాసనములు వేయించిన వివరము NI CP 8 (శ 1578)

శాసనమురాయి *sāsanamurāyi* పొలమునకు సరిహద్దు నిర్ణయించి పాతిన రాయి *Stone fixed to demarcate the boundary of a field* జువ్విమాని కిందను శాశనము రాయి ౧ ఆ శాశనానకు శింగారెడ్డి వల్లకు పడమర గురునాథుని మర్రికి దక్షిణం మడిమాకుల సందువాగు వొడ్డున శాసనంరాయి ౧ NI CP, 8 (శ 1578)

శాసనసంచారులు. *śāsanasaṁcārulu* ఆజ్ఞాసంచారులు *Official messengers* పల్లవానాన్ ధర్మ్మమహారాజ శ్రీసింహవర్మ్మ ముణ్డరాష్ట్రే పికిరగ్రామే గ్రామేయకాన్ అధికృతాన్ సర్వాధ్యక్ష పల్లవ శాసన సంచారిణ శ్చ ఆజ్ఞాపయతి EI VIII, 15

శాసనాచార్యవర్యుడు *śāsanācāryavaryudu* శాసనములను చెక్కువారిలో శ్రేష్ఠుడు *The best of edict engravers* శాసనాచార్యవర్యేణ వీరణన్సుసుతేన చ । ముద్దణాచార్యనామ్నా వై లిఖితం తామ్రశాసనం । NI C P 3 (శ 1351)

శాసనుడు *śāsanudu* అధికారి *Ruler* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడరాజుల కొట్టారువు నల్బినాయకుని కొడుక వెలనాంటిలోని నిడుంబ్రోలి శాసనుండు కొట్టారువు నెటియమనామకుండు SII VI, 192 (శ 1089)

శాస్త్రి *śāstri* (సం శాస్త్రిన్) శాస్త్రవిదుడు *A learned man, one who has mastered the Sastras* రామేశ్వరభట్టారకునివారి పౌత్రులున్ను కొండుభట్టారకుని వారి పుత్రులున్ను అగు చిట్టిమూరి తిమ్మనభట్టు శాస్త్రులవారికి EI XXI, 41 (శ 1257)

శాహమత్తు *śāhamattu* (ప సాహమత్) ధైర్యము కిల్లె ముబారకు మహమదానగరుంగారి రొఖాను జాయతువ శాహమత్తు దస్తుగహామల్కియునుమాయిలు SII X, 759 (శ 1585)

శి

శిఖరకైంకర్యం. *śikharakaiṁkaryam* దేవాలయశిఖరమునకు చేసిన బంగారుపూతపని *The guilding work done to the pinnacle over the central shrine* శ్రీమన్ మహారాజా రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణదేవమహారాయలు తిరువేంగళనాథదేవుని దివ్య విమానమ్ము బంగారం పూశినందుక అవ్వారన ప్రాకార శిఖర కైంకర్యం। T T D E S III, 82

శిఖరప్రతిష్ఠ. *śikharapratiṣṭha* దేవాలయశిఖరప్రతిష్ఠ *The consecration of pinnacle of the temple.* శ్రీమతు అల్లాడ్నాయునింగారు పింగరి శ్రీరామనాథదేవరకు పహిండికుండ శిఖరప్రతిష్ఠ SII X, 549 (శ 1263)

శిఖరి *śikhari* కొండ ఏడు అనుసంఖ్యకు సాంకేతికము *A symbolic expression for number seven* శాకాబ్దానాం ప్రమాణే రస శిఖరి వియచ్చంద్ర సంఖ్యా ముపేతే। SII IV, 1165 (శ 1076)

శితపక్షము *sitapakṣmu* శుక్లపక్షము *Bright fortnight* శ్రీముఖ వైశాఖశితపక్ష పంచమీ నాదిచా రమున మధ్యాహ్నమందు నగరకంటను కాంతనరసింహదేవర సంనిధాయ SII X, 547 (శ 1247)

శిరచ్ఛేదము *siracchēdamu* శిరమును ఖండించుట *Cutting of the head* బీజచ్ఛేద శిరచ్ఛేద కుక్షిచ్ఛేదా దికమ్మర్భిః విరభద్రసమాఖ్యాతా ఓశగ్రామస్య రక్షకాః। SII X, 395 (శ 1163)

శిరసురూక. *śirasurūka* బుర్రసుంకము *A poll ta* (1) చింతగుంట ప్రసన్న కేశవదేవరు ప్రతిష్టచేసి సంధ్యాదీపానకుకాను మ ౧ పకాదశి దెరూపనముల శిరసురూకాను NI Kavali, 51 (శ 1120) (2) ఆశిరసురూకాను గోపూను చెన్న కేశవదేవరకు ప్రతిష్ఠ NI Kavali, 23 (శ 1198)

శిలాకంబము *silākambamu* రాతిస్తంభము *A stone pillar* శ్రీ మోంగోలని శ్రీమూలస్థాన శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవర ముందటి నందిమండపమునందు అత్తిలి పెదపోతిరడి ఉమతండ్రి మా జెడికిని ఎమతలి సూరమ రడిసానికి ధర్మఁగాం బెటిని శిలాకంబము S I X, 510 (శ 1237)

శిలాపీఠము *silāpīṭhamu* దేవుని స్నానార్థ ముపయోగించబడెడు శిలాశాసనము *A pedestal for the bathing of the deity (This inscription relates to a jaina temple)* శాన్తిః ప్రాచీకరత్ శ్రీస్నపన విధిం శిలాపీఠ మిష్టార్థసిద్ధ్యై। SII X, 28

శిలాప్రతిష్ఠాపనము. *śilāpratiṣṭāpanamu* పొలముసరిహద్దులను నిర్ణయించి రాళ్లనుపాతుకార్యము *Planting boundary stones of the field* ఏతదవిసయే తోటగ్రామే వ్రీహి భూమిమధ్యే అదరామాణే వాటిక త్రైర్యం మాణద్వయం అదద్వయం చ్చ చతుర్దిశు సుదర్శన నాంకిత శిలాప్రతిష్ఠాపనం కృత్వా SII V, 1205

శిలాప్రాకారము. *śilāprākāramu* జాతితో నిర్మింపబడిన దేవాలయపు చుట్టుగోడ *A surrounding wall of temple built with stone* కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు తమతండ్రికాటమరెడ్డింగారికిన్ని తమతల్లి దొడ్డసాని అమ్మంగారికిన్ని అక్షయసుకృతముగాను పిఠాపురమందు శ్రీకుంతిమాధవదేవరకు శిలాప్రాకారము ఆచంద్రార్కముగాను చేయించ్చిరి .EI IV, 47 A (శ 1313) (2) కోకానాయనింగారు గండవరం గోపాలదేవునికి శిలాప్రాకారం గట్టించెను శ్రీ శ్రీ. శ్రీ. శేయను NI Nellore, 13. (శ 1585)

శిలాశాసనకౌలు: *śilāśāsanakaulu* శిలాశాసనముగా నిచ్చిన కౌలు *A lease written and given in the shape of a stone edict* బ్రాహ్మణులకు శాంపులకు వర్తకులకు ఇచ్చిన శిలాశాసనకౌలుక్రమం యెట్లన్నను SII X, 769 (శ 1613)

శిల్పికాచార్యుడు. *śilpikācāryudu* దేవాలయనిర్మాణకారకుడు *The architect of the temple* పండ్యరాజు ఒంగేటుమార్గణములోని గుంటూరి శ్రీయగస్త్యేశ్వరమహాదేవరకు గుడ్లెత్తించి శిల్పికాచార్యులం శంకులవారికిని పెరసినపరిమాటము వారికి గడ్డిపూండిపొలము SII X, 144 (శ 1080)

శివతిథి. *śivatithi* అష్టమితిథి *The eighth lunar day in a month*

గీ వ్యోమసాయక భూసుధాధామసంఖ్యం
గాత్తికము శుద్ధశివతిథిం గాంతిసహితుం
డగు గదాధరదేవని యైతమాంబ
సంధ్యదీపంబు లొగింబెట్టె సాశ్వతముగ SII V, 192

శివద్రోహము. *śivadrōhamu* శివునియెడ ద్రోహము లేక పాపము *A sin against Siva* వీరు దమతమ వరుసలనాండు యీపడి నివేద్యంబు దేవరకు నెత్తక నాంటి దినమునం గుడిచినవాణ్డు పెద్దకొడుక్కు కపాలంబునం గుడిచినవాండు పంచమహాపాతకంబు సేసినవారు శివద్రోహంబు సేసినవారు SII VI, 235 (శ. 1080)

శివద్విజుడు. *śivadvijudu* శివబ్రాహ్మణుడు శివాలయములోని పూజారి *A brahmin priest of the Siva temple* శ్రీరాజరాజేశ్వర శ్రీకంరాయ గవాంచ తత్వగణనాం క్షేత్రం చ దండాయుతం అచన్ద్రార్కమఖండవర్త్తివిలసద్దీపద్వయార్థం దదౌ శ్రీకొంద్రూరిపుర శివద్విజకుల శ్రీమల్లదేవస్సుధీః॥ SII X, 174 (శ 1092)

శివమందిరము· *śivamamdiramu* శివాలయము *The Saiva's temple* కోదండరామప్రభునా కారితం శివమందిరం। SII VI, 83 (శ 1704)

శివమణ్డలదీక్ష: *śivamamdaladīksa* శైవమతోపదేశము శైవదీక్షాకరణము *The initiation in the docrtines of the saiva sect* విక్రమాదిత్య సత్యాశ్రయ శ్రీ పృథ్వీవల్లభ మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర సర్వ్వాన్నాజ్ఞాపయతి–విదిత మస్తు–వోస్మాభిః ప్రవర్ద్ధమాన విజయరాజ్య పఞ్చమ సంవత్సరే మణ్టూర గ్రామాధి వాసకః పంగూరవాటివిషయే మాతాపిత్రో రాత్మనశ్చ పుణ్యయశో వాప్తయే శివమణ్డలదీక్షాయాం సుదర్శనాచాయాఞయ గురుదక్షిణార్థం మిపటుకల్నామగ్రామః సర్వ్వపరిహార ముదకపూర్వ్వం దత్తం — (మొదటి విక్రమాదిత్యుని ఇపటుంకలశాసనము) APGAS 6 (616 *A D*)

శివమస్తుసర్వజగతః *śivamastusarvajagatah* సమస్త జగత్తునకు శుభ మగుగాక! శాసన ప్రారంభప్రార్థన. *The invocation at the beginning of the inscription May the whole world be blessed!* శివ మస్తు సర్వ్వజగతః . .(చాళుక్య) మొదటి అమ్మరాజు బందరుశాసనము EI V, 16

శివయోగులు. *śivayōgulu* శైవాచార పరులగు భిక్షుకులు *Saiva mendicants* ఇద్దేవర సన్నిధానమున తీర్త్థము కటుతం గుడపంగల శివయోగులు పదుణ్డ్రికు వేరొక్కనికిం బదియెన్మిది యైన డంగుంబ్రాల కుంచ్చములు ౯ శివయోగులు యై నిత్యపూజకులు పేరు యొక్కొంటికి డంగుబ్రాల కు ౧ మా ౩ ణ్డుకు పఢ్లు ౧౦ ణ్టికి SII IV, 1288

శివరాత్రిపుణ్యకాలము. *śivarātripuṇyakālamu* మాఘ బహుళ చతుర్దశి *The auspicious occasion on the fourteenth date in the dark half of the lunar month of Magha* స్వస్తిశ్రీ శక వరుషంబులు అగు నేంటి శివరాత్రి పుణ్యకాలమందు SII X,475. (శ 1215)

శివలోకము. *śivalōkamu* శివునినివాసస్థానము కైలాసము *The abode or world of Siva* ఇదత్తి ఎలకాలమును ఏల రాజులుంను ప్రజలుంను పాలించు ప్రజలూను ఇహలోకమునందు అనంతసుఖములు భోగింతురు శివలోకమునందు శివసాయుజ్యపదస్థులై యుందురు తె శా. సం 1-44

శివలోకప్రాప్తి: *śivalōkaprāpti* కైలాసవాస లాభము *The attainment of the abode of Siva* సూరబోయుని సుపుత్రుండు మరెబోయుండు తమన్న దేవనబోయినికి తనతమ్ముండ్డు మండయకు శివలోకప్రాప్తిగా బెట్టిన దీపానకు నెయి నిత్యమానెండు దీనికి మాలు ౨౫ SII X, 416. (శ. 1189)

శివసాయుజ్యము *śivasāyujyamu* శివైక్యము *Absorption with the divinity of Siva* ఇదత్తి ఎలకాలమును ఏల రాజులుంను ప్రజలుంను పాలించు ప్రజలూను ఇహలోకమునందు అనంతసుఖములు భోగింతురు శివలోకమునందు శివసాయుజ్యపదస్థులై యుండుదురు –తె శా సం 1-44 (*undated*)

శివాచార్యులు *śivācāryulu* శివాలయములోని పూజారులు *The priests in a Siva temple* అరణీశ్వరమహాదేవరకు రాచగురి పెదకొడుకు సుబ్రహ్మణి శివాచార్యులును స్థానికులును SII V, 197 (శ 1138)

శివారు: *śivāru* (ప శివార్) గ్రామసరిహద్దున నుండే చిన్నగ్రామము గ్రామములో చేరిన చేను *A hamlet adjacent and belonging to the village, field appertaining to the village* రాయండు వచ్చి యిక్కలు శివారులో వుండి పెనుగుదురుపాటివారి చేతను పూర్వపు స్తంభాలు తెప్పించి పూర్వపుజాగాలను అయిదు స్తంభాలు వేయించి తేను SII X, 767 (శ 1585)

శివాలయము: *śivālayamu* శివుని దేవాలయము *The temple of God Siva* శ్రీమన్మహామండ్లేశ్వర పొంత్తెపి కామదేవచోడమహారాజులు. తమ తంముని పేర చోడబల్లీశ్వరమ్మ దేవరం ప్రతిష్ఠ సేయించ్చి శివాలయ మెత్తించి. SII X, 409 (శ 1188)

3 4)

శివుడు. *śivudu* గోళకీమఠ శివాచార్యుల బిరుదనామము *The title of of the siva preceptors of Golakīmatha* శిష్యః కృపాకంఠదళితాంత రాత్మా శేషా మఖా ద్ధర్మ్మశివో మునీంద్రః । యం కృపానిధి ముదార వైభ వం ధర్మ్మశంభు మఖిలా త్తిభంజనం । ఏకవ క్త్రికమలం సదాశివం నంక థాను కృతినః ప్రచంక్షతే SII. IX, 395. (శ 1188)

శివులు: *śivulu* శివాలయమునందలి పూజారినామాంతరముల చేర్పు పదము *Suffix to the names of priests in the saiva temple* అంబదేవమహారాజులు స్వస్తి శ్రీ త్రిపురాంత్తదేవరకు మంత్రపుష్ప చె ప్పెడి పూజారులు నందశివులు కొమారశివులు రుద్రశివులు మైలశివులు SII X, 432 (శ 1194)

శిశువధ. *śiśuvadha* శిశువు=బిడ్డ, వధ=హత్య బిడ్డను హత్యచే యుట *The slaying of a child.* ఇగామగు చెల్లనీక విఘ్నము చేశిన వారు పెదగంగ కఱద శిశుధ చేశినవారు వొఇనందోషాన బోవువారు NI, Darsi 33 (శ. 1292)

శిష్టు. *śiṣṭu* విధేయుడు సదాచారసంపన్నుడు విద్వాంసుడు ఇచ్చట నొక పదవి సూచితము *An obedient, virtuous and learned person Here on office is indicated* (1) విజయదేవపడిరాయల శిష్టు దేవు రావుతులు SII V, 1236 (శ 1199) (2) చీకటిధర్మ్మరాజులు శిష్టు అచ్యుతప్రధానులు SII V, 1240, (శ 1267)

శిష్టుడు. *śiṣṭudu* (సం శిష్టః) ప్రసిద్ధపురుషుడు సదాచారసంపన్నుడు బ్రాహ్మణనామాంత్యమున చేర్చుబిరుదము *An eminent and a distinguished person A Righteous good or honest person* కాణ్ణార శింగయశిష్ట రామయశిష్ట పఱమిపెద్దిశిష్ట కృష్ణయశిష్ట, జంపనిఅన్నమ శిష్ట కేశవశిష్ట సూరయశిష్ట ఎఱయశిష్ట — పెదకోమటివేముని గుం టూరు శాసనము EI XI, 33 (శ 1284)

శిష్యుడు. *śishyudu* గురువుదగ్గఱ చేరి విద్యగరచువాడు *A disciple* శ్రీ మతే రామానుజాయ నమః । అనుసంధానం రామానుజయ్యగారి శిష్యుండు జీశేళ్లబస్వనాయని కుమారుండు తిరువెంగ్గళయ్యగారు T.T D E S III 174.

శిస్తు. *śistu* (హిం కిస్త్) పన్ను *Assessment Tax* యీస్వామి వారి నయివేద్యం దీపారాధనలకు అల్లూరుపొలంలో మెట్ట మొన్నిది కుచ్చళ్లు మాగాణి ఖ ౻ విత్తులగొర్రుమాన్యంగాక యిన్కపొలం సాగుబడి చేసే వారు వ్రాయించియిచ్చిన దానపత్రంప్రకారం హెచ్చుశిస్తుగల వయిర్లభూ మికి కుంటకు ఆణాన్ను తగ్గుశిస్తు వయిలఱకు కుంటకు డబ్బును, యీవిలసినది NI Ongole, 5

శీ

శీతమయూఖుడు: *śītamayūkhudu* చంద్రుడు ఒకటి యనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number one* నంద ద్వీపాబ్ధి పదశీతమయూఖ సంఖ్యా సంఖ్యాత శక శర దు త్తరసంక్రమాడే। SII. X, 161 (శ. 1089)

శీదా. *śīdā* సీదా బియ్యము బిక్షముపెట్టుట *Rice bestowed as alms in a raw uncooked state* మాశాలూరు కలఱపూడి హన్మంతులోవ చేరిలో సదావ త్రిపొలం సంతోతొలా గడ్వవన్ను యీ చొప్పున యెవఱటు చేసి ఇవ్వడ మైనది గనుక విరివిఫలపమఱకుని అతిథు అ భ్యాగతులకు సదావ ర్తి శీదాయిస్తు J A H R S. II, 13-14 (1762 *A D*)

శు

శు. *śu* శుక్రవారమునకు సాంకేతికాక్షరము *The letter of abreviation for śukravāra Friday* ధాత్రిసంవత్సర పౌష్యబహుళ ౩। శు। SII VI, 212. (శ 1198)

శు. *śu* శుద్ధపక్షమునకు సాంకేతికపదము *Abreviation for bright fortnight śuddhapaksa* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతరాజులు శకవషంబులు ౧౦౧౪ గు నేంటి మాఘ శు ౧౦ గురువారమునాండు SII VI, 224 (శ 1104)

శుకనాశి. *śukanāśi* దేవాలయ ముఖద్వారమార్గము గుడిముందటి ప్రదేశము (శ ర) *The main entrance of a temple* శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర రామానుజ కోనేటయ్యదేవ మహారాజులుంగారి పుత్రులు అవు భళరాజుంగారు తిరుమంగళ్వార్లకు శేయించ్చిన కైంకర్యవివరం । విరలం లోను శ్రీవిరశేశ్వరుల కోవిలప్రాకారంవెలువల వాయవ్యభాగాన వేం చ్చేశివున్న తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు గర్భగృహం శుకనాశి అంతరాళికం రంగ్గమంటపం మొదలైనవి నేముకట్టించ్చి SII V, 280 (శ 1478)

శుక్ల: *śukla* శుక్లనామసంవత్సరము *The third cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౧౬౧ అగు నేంటి శుక్లసంవత్సర జేష్ట శుద్ధ ౧౦ సో। SII X, 422 (శ 1191)

శుక్లపంచాదశి *śuklapamcādaśi,* పౌర్ణమి *Full moonday*

గతినిధి శేంద్రుశకాబ్ద
ప్రవతిం గ్గార్తికము శుక్లపంచాదశి గో
పతిదినమున బొల్ల
ణ్ణతులితదీపంబు నిల్పె హరునకు వేడ్కను
SII X. 181 (శ 1094)

శుభకృతు: *śubhakrtu* శుభకృతునామసంవత్సరము *The thirty sixth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తిశ్రీ శక వరు షంబులు ౧౧౮౬ అగునేంటి శుభక్రుత్సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౫ గురువా రమున SII X, 295 (శ. 1164)

శుభమస్తు: *śubhamastu* శుభము కలుగుఁ గాక స్వస్తివాచకము శాసన ప్రారంభమునందు వ్రాయఁబడు మంగళవాచకము *May good luck or fortune favour you* SII IV, 661 (శ 1219). శుభమస్తు స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వషంబులు ౧౩౫౦ అగు నేంటి నళసంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౩ ను శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమే శ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీసదాశివరాయలు విజయనగరమందును రత్నసిం హాసనారూఢు లై పృథివి సామ్రాజ్యము చేయుచుండ్డగాను. SII. IV, 280 (శ 1428)

శుల్కపరిమాణము: *śulkaparimānamu.* సుంకము విధించుకొలది ప్రమాణము *The rate of duty or toll levid* తచ్ఛుల్కపరిమాణం। ఏకుమటికిని దిగుమటికిని ముప్పయింటను ఒక్కటి శ్రీగంధము తులాము ఓకటికి। గ। ౨॥ కాకతి గణపతిదేవునిశాసనము రెడ్డిసంచిక పు 195

శె

శెల్లా: *śellā* సెల్లా అంచులేనిబట్ట *Muslin, any cloth without a border* యేకలాసపురం చాలుపురాల సమస్త పెక్కంద్రున్ను సాగించ్చిన ధర్మకార్యాల వివరం రాటం ౧ కి ధ॥ లెఖ్ఖాను శెల్లా ౧ కి వం। లెఖాను NI Ongole, 37

శే

శేఖు. *śēkhu* (హి షేయిక్) *A chief, prelate (F)* సీ। కశిమియ్యసాహెబు ఖనకీర్తి రంజిల్ల శేఖుహస్సానకు చెల్వ మమర "శేకుముసామియ్య" SII X, 780

శేరి: *śēri* వ్యవసాయము చేయబడు భూసముదాయక్షేత్రము *The area of land under cultivation* మాకాలూకు కలర్పూడి హన్మంతులోన శేరిలో సదావర్తిపొలం J A H R S IX, Part II p 13–14 (1762 *A D*)

శేవంతిపువ్వులు. *śevamtipuvvulu* చేమంతిపువ్వులు (సం సేమంతీ *The Indian white rose (A)* గంగావరమేశ్వరికి త్రిసంధి ఉపహారం బియ్యం మాచెల్ల పాటిమానెడు పెసలు నిత్య తవ్వెండు నెఇ దంమ్మర్పడి వీసాలు ఆశేవంతిపువ్వులు నిత్య ౩౦౦ లెఖ యేంచేంటికిని మాడ ఈక్రమాననే సోమనాథదేవరకు ఆశేవంతిపుష్పాలు నిత్య ౧౫౦ SII X, 505 (శ 1235)

శేవలు (సేవలు) *śēvalu* సేవలు దేవపూజలు *Divine services* మేము యజ్ఞం దిరుమలరాజయ్య మహారాజులుం గారికి పుణ్యముగాను సేయించిన శేవలు కోనేరు దేవుళాము మండపప్రాకారాలు గోపురాలు పంచ్చభేరవిగ్రాహాలు దివ్యాభరణాలు తేరులు మొదలైన దళవాహనాలు చెరువులు ఖావులు వనాలు గ్రామాలు ఖండ్డికెలు వ్రిత్తిక్షేత్రాలు నిత్యనైవేద్యదీపారాధనలు పానకం మొదలైన శీతలాలు తిరునాళ్లమహోత్సవాలు ఆంగరంగవైభవాలుంమ్ను చేయింస్తిమి (మంగళగిరిశాసనము) SII IV, 709. (శ 1480)

శై

శైవతమము. *śaivatamamu* శివరాత్రి *The fourteenth lunar day of the dark fortnight of the lunar month Magha* శాకే భూమి శరాగ్ని చంద్రగుణితే శ్రీకీలకేవత్సరే మాఘే శైవతమో విశేషసమయే శ్రీదేవరాయప్రభుః। NI CP, 18 (శ 1351)

శైవతిథి. *śaivatithi* అష్టమితిథి *Siva is the astrogical lord of the eighth lunar day*

అమలశకాబ్దములు గరసహస్రశరఋతిసంఖ్యంగం బౌ
ష్యము సితపక్ష శైవతిథి నారుదినంబున నుత్తరాయనం
బమరినసంక్రమాణమున నప్పన పెట్టె నఖండదీప ము
త్తముం డమరేశుమ్రోల శశితారక మొప్పివెలుంగుచుండగాన్

SII V, 215 (శ 1122)

శో

శోభకృతు. *śōbhakrtu* శోభకృతునామసంవత్సరము *The thirty seventh cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౬౫ నేంట్టి శోభక్రిత్ సం కార్తిక సుద్ద ౧౫ గురువారమున SII X, 300 (శ 1165)

శౌ

శౌనకగోత్రము: *śaunakagōtramu* ఒకానొక ఋషిగోత్రము *The lineage of a sage* ఇంగు వల్లవభట్లు శౌనకగోత్రం యజుర్వేది। EI XXXIII, 52 (శ 1380)

శౌరిదినము: *śauridinamu* శనివారము *Saturday* అమరశకాబ్దములు హిమకరాంగ్గవియత్పసి సంఖ్యంగాంను పౌష్యమున పితేతాతరార్కతిథి శౌరిదినంబున భక్తి యేర్పడం SII IV, 666 (శ 1061)

శ్రి

శ్రహి *śrahi* పండ్రెండునెలలకాలము సంవత్సరము *A period of twelve monnths, a year* (EI XV, 80) (1) స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సర ౩ గు శ్రహి SII X, 10 (శ 1000) (2) స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజులర్ ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరంబులు ౨౦ శ్రహి SII X, 59 (శ 1011).

శ్రా

శ్రావక *śrāvaka* జైనమతస్థుడు *A jaina layman* చూ జినేంద్ర పదపద్మార్చక —రెండవ అమ్మరాజు మచిలీపట్నశాసనము

శ్రావకులు *śrāvakulu* తెలికివేవురజాతిభేదము *One of the thousand sects of oil mongers* చూ అడ్డనూళ్లు *See a ldanūllu*

శ్రావణపత్రము *śrāvanapatramu* క్రయపత్రము *A written instrument of obsolute sale* తరుచేందుశేఖరభట్టోపాధ్యాయ వాజపేయయాజుల కొడుక్కు యజ్ఞమూర్తిభట్లును మూంక్కన భటోపాధ్యాయలను నాగదేవభట్టోపాధ్యాయలను ఇచ్చిన శ్రావణపత్ర మెట్లన్న నేము శ్రీపరాంతక దేవర డ్డమున రట్టడికాము ప్రతిగ్రహించ్చి అష్టభోగసర్వ్వసదలతో ననుభవించ్చి వచ్చుచున్నదాని నమ్ము చుణ్డ స్వస్తి శ్రీమదనన్తవమ్మర్మహారాజులైన చోడగంగ్గదేవర తమ్ముణ్డు ఉలగుయ్యవంద్ద పెమ్మాడియు వీరిదేవులు వల్లవమహాదేవియును శ్రీమద్దాక్షారామభీమేశ్వరమహాదే వర్ధయామపూజయందుల చందనకర్పూరములకు నివేద్యమునకు నాచంద్రార్కమ్ము నడచునట్టుగా గంగరాణ్డచోడవైరాగియాణ్డారి చేతం బత్తెంచిన మూటఇరు ణ్డుమాడలకుం దగు వెలగాం

జేకొని అణ్ణమూరి దట్టడికములతోం అష్టభోగసర్వస్వంపదలతో శ్రీభీమే శ్వరమహాదేవరకు సర్వజనసమ్మతిం ఉరివిచ్చితిమి . SII IV, 1186 (శ 1075)

శ్రావణము. *śrāvaṇamu* శ్రావణమాసము *The lunar month of śrāvaṇa* విజయరాజ్యే దశమే సంవత్సరే శ్రావణ్యాం శుక్లపక్షే పంచ మ్యాం గౌతమగోత్రాయ (విలవత్తిశాసనము) EI XXIV, 43.

శ్రావణము. *śrāvaṇamu* శ్రవణనక్షత్రము *The nakṣatra by name śravaṇa* రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము — శ్రీజయసింహవల్లభమహా రాజస్య ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరే త్రింసతివర్షే ఆశ్వయుజ మాసే శుక్లపక్షే దశమీ దివసే శ్రావణ చంద్రవారే EI XXXI–12 (700 *A D*)

శ్రావణశుద్ధి. *śrāvaṇaśuddhi* క్రయపత్రసహిత మగు శుద్ధక్రయము *Absolute sale with title or sale deed.* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు రాత్రి ధూపమున మంత్రభోగమునకు ఇద్దేవర దేవదాన మైన గుద్దవాది నాంట్టిదమ్మిల ఎడడపల్లిని తిరుపల్లి విడిచి నడిమితోంట్ట చతుస్సీమము లతో శ్రావణశుద్దిగా విలిచిన పోంక్కతోంట్ట ముణ్డువేలమాంక్కలవట్టు రెణ్డువేలుమాంకులతోడ SII IV, 1021

శ్రావణసహితము: *śrāvaṇasahitamu* శ్రావణపత్రసహితము *With a written document of absolute sale* (1) ఈ చెఱ్వుక్రింద పుట్టండు నేండుము భూమి ఫలభోగమునందు చల్లుటకు శ్రావణసహిత ముగా పెట్టిరి SII VI, 1178 (శ 1125) (2) ఈ పొలమున ఫల భోగమున ప్రతిసంవత్సరంబులందు నిత్యనరసింహమానిక మానెండు నేతి లెక్క సచంద్రర్కార్కముం తెల్లింగ్గాలదిగా శ్రావణసహితముగా పెట్టిరి SII VI, 1182 (శ 1129)

శ్రాహి: *śrāhi* సంవత్సరము, పండ్రెండు నెలల కాలము *A period of twelve months* (*EI XV–80*) స్వస్తి శకవషంబులు గు శ్రాహి ఉత్తరాయణం సంక్రాంతి నిమిత్యమున SII X, 169 (శ 1091)

శ్రి

శ్రింగారసంకీర్తనలు: *śriṃgārasaṃkīrtanalu* శృంగార సంకీర్తన ములు తాళ్ళపాక అన్నయ శ్రీవేంకటేశ్వరుని గూర్చి వ్రాసిన శృంగార కీర్తనలు *Erotic hymns composed by the poet Tallapaka Annamaya kavi addressed in the name of the God Sriven-katesvara* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీరఅచ్యుతరాయమహారాయ తిరు వేంగళనాథునికి శింగారసంకీర్తనము చెప్పిన తాళ్లపాక అన్నమయ్యకు TTDES IV, 20 (శ 1454)

శ్రీ

శ్రీ: *śrī* శాసనాంతమున మంగళవాచకము *The letter of ben-ediction at the end of inscription* ఓలూరి తూప్పుణప భోయుని కిం బెట్టిన ఖ ౧ శ్రీ. SII. VI, 96.

శ్రీఆంజనేయాసహాయం: *śrīāṃjaneyāsahāyam* శ్రీఆంజనేయ స్వామి సహాయము *May the illustrious Anjaneya help us* మాచవరం హనుమంతుని దేవాలయము దగ్గఱ నున్న అంత్యోజిపంతుల హవలదారు శాసనప్రారంభము శ్రీఆంజనేయాసహాయం। NI Kandukur, 48 (శ. 1578)

శ్రీకరణము: *śrīkaraṇamu* కార్యాధికుండు *Secretary* (1) శ్రీ మధుకేశ్వర దేవరకు ఇప్పిలి కాయస్థుండైన ప్రోలిరినాయకు మఱమ నాయ కుణాలి కొడుకు శ్రీకరణగంగ్గవిద్యాధరదేవు SII V 1088 (శ 1087) (2) చోడీశ్వరమహాదేవరకు నిత్యనివేద్యమునకుం జట్టుపురమున సానుల మున్నూర్వురకు శ్రీకరణమునకు శ్రావణం గట్టంబెట్టినభూమి SII. X, 173 (శ 1092) (3) ఈప్రసాదములోను చెఱ్యేడిమన్న శ్రీకరణాలు వడము ఒక్కండు SII V, 1204 (శ 1219)

శ్రీకార్యపరులు. *śrīkāryaparulu* దేవాలయాధికారులు, పారుపత్యదా రులు *The managers of the temple, or temple authorities* ఈ ధర్మువు కైకొని ఈగుడి శ్రీకార్యపరులు జమ్మయాను తలారిపిచ్చ యాను గండగోపాళ తిరునాళనంగాను శేయంగ్గలవారు SII IV, 661. (శ 1219)

శ్రీకార్యము: *śrīkāryamu* దేవాలయపారుపత్యము *The manage-ment of the temple* శ్రీకూర్మనాథుని సన్నిధిని శ్రీ నరసింహ్య రాజు భార్యలక్ష్మదేవి ఏంభయి గోవులకు యెంభఇ గండమాడలు పెట్టెను దీపస్తంభసహితముగాను ఇ శ్రీకార్యము ఆచంద్రార్కస్థాయి గాను ఈక్షేత్రమందుల శ్రీవైష్ణవురక్ష SII V, 1154 55 (శ 1279)

శ్రీగంధముపడి: *śrīgaṃdhamupaḍi* చందనపడి *A fixed measure of sandle paste* సిద్ధయచోడమహారాజులు శ్రీమతువేదమార్గప్రతి ష్ఠాచార్యులైన మార్గము వహిండిముక్కుల వీరతిరువెంగళకొమారుని పురుషాకారాన ద్దవలకుంటలు మార్గ నారాయణప్పెరుమాళకు శ్రీగం ధముపడికిని ఆచంద్రార్కముగా నిస్తిమి NI, Kandukur 65 (శ 1189)

శ్రీగణాధిపతయేనమః: *śrīgaṇādhipatayēnamaḥ* శ్రీగణాధిపతికి నమస్కారము శాసనప్రారంభమున విఘ్నేశ్వరున కామంత్రణము *Invocation of God Vighneswara at the beginning of the inscri-ption* శాసనప్రారంభము – ద్వితీయ శ్రీరంగరాయల మారేడుపల్లిశాస నము. EI XI, 34 (శ 1497)

శ్రీగోళగిరిమఠము: *Srīgōlagirimaṭhamu.* ఇదియొక ప్రసిద్ధశైవమ ఠము ఢాహాలమండలములో (ఇప్పటి మధ్యప్రదేశము జబ్బలుపురముప్రాం తము) పూర్వము దూర్వాసునిచే ప్రతిష్ఠింపబడినది ఈగురు పరంపరలోని వాడే సద్భావశంభుడు-అతని తర్వాత ధర్మశంభుడు ఇతని తర్వాతివాడు విశ్వేశ్వరశంభుడు. గణపతి దేవుని దీక్షాగురువు. *This Golakimaṭha was in the Dāhala country (round the modern Jubbalpore in the Madhya pradesh). It was founded by Durvāsas Sadbhava sambhu was a remote successor of Durvasas. In the line of*

Durvasas flourished Dharmasambhu and his successor was Visveswarasambhu who was also the spiritual preceptor of Kakati king Ganapathi (1) నవలక్షధాహల త్రిపురి శ్రీగోళగిరి విమళశివాచార్యుల్లలు శ్రీపాదపద్మారాధకులైన శ్రీమతుధర్మశివాచార్యులు శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవరకు భండారువు మరము సేయించిరి మంగళమహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ SII X, 315. (శ 1169)

(2) శ్రీగోళగిమర సంతానసంతానకః త్రిపురీపుర
వరాధీశ్వరై స్సమభ్యర్చిత పాదానాం
శ్రీమతు ధర్మశివాచార్యాణాం
చరణనళినయుగళీ సమారాధన పరిణత
సకలసంపద్విశేషః శ్రీవిశ్వేశ్వరశివదేశికః
SII. X, 340 (శ 1175)

శ్రీగౌడనియోగి *śrīgauḍaniyōgi* గౌడదేశస్థుఁడైనయధికారి *The officer belonging to the Gowda country* శ్రీ గౌడ నియోగిం వుట్లుసేను SII VI 209 (శ 1098)

శ్రీజయంతి *śrījayaṁti* శ్రీకృష్ణుని జన్మదినము శ్రావణ బహుళ అష్టమి (రోహిణీనక్షత్రముతోకూడిన పుణ్యకాలము) *The birthday of God Srikrishna-The eighth day of the dark fortnight of the lunar month of Sravana* నరహరితీర్థ శ్రీపాదములు శ్రీకూర్మనాథుని శ్రీజయంతి మహోత్సవమున దేవకీదేవి మఖప్రసవార్థమై శ్రీవైష్ణవ భోజననిమిత్తముగాను శ్రీకూర్మనాథుని శ్రీభండారమున మూండుమాడలు పెట్టిరి SII V, 1252. (శ 1186)

శ్రీజయంతి *śrījayaṁti* అవతారపురుషుల జన్మదినములు కృష్ణాష్టమి, శ్రీరామనవమి మొదలగునవి *The day on which a deity assumes incarnation* చూ మహానైవద్యారము *See Mahanaipa nyāramu*

శ్రీత్రిపురాంతకేశ్వర. *śrītripurāṁtakēśvara* త్రిపురాంతకేశ్వరుడు రెడ్ల ఇష్టదైవము శాసన ప్రారంభమున ఆ దేవునికి ప్రార్థన, ఆమంత్రణము *The tutelary deity of the Reddi Kings The invocation of that deity at the beginning of the grant* చీమకుర్తిశాసనము ప్రారంభము — శ్రీత్రిపురాంతకేశ్వర। EI XXXI, 41 (శ 1257)

శ్రీనరసింహస్వామినేనమః *śrīnarasiṁhasvāminēnamh* శ్రీనరసింహస్వామికి నమస్కారము *Adoration to Sri Narasimha deva* శ్రీకృష్ణదేవరాయల రాజ్యభారధురంధరులైన రాయసము అయ్యవ్వరును సింగరాయకొండ నృసింహాలయ శాసనప్రారంభము శుభమస్తు శ్రీనరసింహస్వామినేనమః NI Kandukur, 77.(శ 1449)

శ్రీపర్వతస్వామిపాదానుధ్యాతుడు *śrīparvatasvāmipādānudhyātuḍu* శ్రీపర్వతస్వామి పాదములను సేవించువాడు శ్రీపర్వతస్వామియైన మల్లికార్జునుడు విష్ణుకుండినుల కులదైవతము శాసనప్రారంభము వం దాకులదైవముకు ఆమంత్రణము *Invocation to Sriparvata-svami – God Mallikarjuna–tutelary deity of Vishnukundins at the beginning of the inscription.* (1) భగవచ్ఛ్రీపర్వతస్వామి పాదానుధ్యాతస్య విష్ణుకుణ్డినసామూపరిమితబలపరాక్రమస్య మహారాజస్య శ్రీ గోవిన్దవర్మణః (విష్ణుకుండి మాధవవర్మ ఈపూరు శాసనము) EI XVII, 334 (455-490 A D) (2) స్వస్తి భగవచ్ఛ్రీపర్వతస్వామి పాదానుధ్యానావాప్త ప్రజా పరిపాలనాధికారణాం మహారాజశ్రీ గోవిన్దవర్మణః విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రపాలనగర తామ్రశాసనము భారతి జూలై_1965 (శ 488-)

శ్రీపల్లవత్రినేత్ర. *śrīpallavatrinētra* అనవేమారెడ్డి బిరుదునామము శాసనాంత్యమున సంతకపు ముద్ర *A title of Anavemareddi The sign manual of the inscription* అన్నవేముని వచ్చునితండిపట్టు శాసనాంత్యము శ్రీ శ్రీ శ్రీ పల్లవత్రినేత్ర EI XXX-I, 41 (శ 1296)

శ్రీపాదపద్మారాధక *śrīpādapadmārādhaka* ప్రభువు పాదపద్మముల నారాధించువాడు *Worshipper at the feet of overlord or master A technical expression showing subordination to the master* స్వస్తి శ్రీసమధిగత పంచమహాశబ్ద మహామణ్డలేశ్వర రాజేంద్రచోడదేవ దివ్యశ్రీపాదపద్మారాధక సమస్తప్రశస్తిసహిత శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర గోంక్కయబోయుణ్డు SII. X, 90 (శ 1054)

శ్రీపాదమంటపము *śrīpādamaṇṭapamu* దేవాలయ మంటపము *The temple porch* శ్రీపాదమంటపంబు। ప్రబలతరశేషభూధర ప్రాంత కాంత ధరణి గట్టించె నాచంద్రతారకముగ — (మట్ల అనంత రాజయ్య ప్రశస్తి) T D I VI, 25 (శ 1550)

శ్రీపాదములు *śrīpādamulu* ప్రభువు *The ruler* శాహి తులా శుక్ల పున్నమయు గురువారమున విహారవాడవీట శ్రీపాదములు గంగ్గస్నానము సేసిన యవసరమున SII X, 691 (శ 1061)

శ్రీపాదారాధకుడు *śrīpādārādhakuḍu* పాద సేవకుడు భృత్యుఁడు *The worshipper of the feet of the master, taechnical expression showing subordination to the master* కులోత్తుంగ చోడగొంకనరేశ్వర శ్రీపాదారాధకుండును విప్రప్రసాదనిత్యోదయుండును నైన కమఠంము వాసెనాయకుండు SII V, 238 (శ 1078)

శ్రీపాదాలు *śrīpādālu* దేవునిదివ్యపాదములు భూషణము *The sacred feet of the deity – an ornament* వీరనరసింహదేవరరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి తమకు అయురారోగ్యసంతానరాజ్యాభివృద్ధిగాను శ్రీనరసింహనాథునికి సమర్పించ్చిన చరకులు పసిండిశ్రీపాదాలు రెండు "సౌవర్ణం పాదయుగ్మం" SII VI, 933 (శ 1271)

శ్రీబలిఅవసరము. *śrībaliavasaramu* దేవుని ఉపహారావసరము *An oblation or offering of the deity.* సోమేశ్వరదేవని తల్లి తియ్యమాదేవి తనమన్మణాలు కవుసల్యాదేవికి ధర్మార్థముగాను శ్రీకూర్మనాథునికి వీరశ్రీబలి అవసరము నా పట్టను ఇమాశకన దివియ కోలలు వదియును తంబ్బముం త్త ఒకట్టుండు . . SII V, 1265 (శ 1129)

శ్రీబృందావనము: *śrībṛṁdāvanamu* దేవుని పూజకు తులసిదళముల నిమిత్తము వేసిన తులసితోట *A garden of Tulasi plant, the leaves of which are required for the worship of the deity* శ్రీ భావనారాయణపెరుమాళ్ల శ్రీబృందావనకై రెడ్డింగారు పొంగలము పాటిదళిబానను పుశెందున్ను వందుము ఖ ౧ న ౧౦ క్షేత్రముగొని నగరికిం బెట్నువి SII V, 24 (శ 1328)

శ్రీభుజవర్ధనము *śrībhujavardhanamu* ప్రభువు బాహుప్రతాప వర్ధనము, రాజ్యవర్ధనము *Increase of the valour of the King and property of the kingdom,* (1) శ్రీచోడగంగదేవర శ్రీభుజములు ఎద్ధిల్ల పెమ్మాడి అఖణ్డవర్త్తికి SII X, 656 (2) అఖణ్డవర్త్తిదివియ ౧ ట్టికి శెట్టినమాడ ౫ చోడగంగదేవర శ్రీభుజవర్ధనగా నడవంగలవారు SII. X, 664 (శ 1044) (3) రాజమానికసెట్టికూంతులు పెట్టిన అఖణ్డవర్త్తి ది ౧ ట్టి మాడ ౫ చోడగంగదేవర శ్రీభుజవర్ధనకా చంద్రార్కమ్ము నడవంగ్గలవారు SII X, 665 (శ 1046)-

శ్రీభుజలు(భుజములు). *śrībujalu* దేవుని బాహువులు ఆభరణవిశేషము *The arms of the deity, on ornament* వీరార్జునదేవ రాజుల కొడుకు ప్రతాపార్జునదేవరాజు సింహ్యాద్రినాథునికి శ్రీభుజలు రెండు ౨ వాలి ౧ కై సమర్పించిన సింగరానమకణి వడి ౧౦౦ ఎత్తు SII VI, 946. (శ 1380)

శ్రీమంగలి. *śrīmaṁgali* మంగలవాడు మంగలి రాచమంగలి(?) మంగలివాండ్రపై విధింపబడిన పన్ను సూచితము *Barber, tax for fees levied on barbers is indicated in the incription* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రార్కం వరాంతకో నృపతిః। శ్రీమంగలి పేరు ౧ కి చి ౬ SII IV, 1384

శ్రీమతేరామానుజాయనమః *śrīmatērāmānujāyanamaḥ* శ్రీ రామానుజాచార్యులకు నమస్కారము *Salutation to the illustrious Ramanuja* శాసనప్రారంభము — శ్రీమతే రామానుజాయ నమః। NI. Kanigiri, 5 (శ 1450) శ్రీ సదాశివదేవ మహారాయల శాసన ప్రారంభము —శ్రీమతేరామానుజాయనమః। శ్రీమదుభయ వేదాంత ప్రతిష్ఠాపనాచార్య్య లక్షన తాళపాక తిరుమలయ్యంగారి కుమారుండు కోట తిరువెంగళనాథయ్యగారికి ధారవోసిఇచ్చినఅగ్రహారము NI Ongole, 14 (శ 1467)

శ్రీమహోత్సవము. *śrīmahōtsavamu* దేవుని కళ్యాణమహోత్సవము *The marriage festival of the deity* శ్రీ మహోత్సవము సేయువాణ్డు కొమ్మరా రట్టడికము ఎన్నుణ్డుని నయకులకు ప్ర తి సంవత్సరంబులు దోయణ్డేసి పుట్టములు ప్రసాదించువారు SII. V, 80

శ్రీమాను *śrīmānu* శ్రీమంతుడు భాగ్యవంతుడు *A man of fortune and illustrious station.* శ్రీ వీరప్రతాప వేంకటరంగపతిదేవ మహారాజులవారు విద్యానగరమందు వజ్రశింహాసనారూఢులై పృథ్వీరాజ్యము చేయుచునుండగా గణపవరపుర శ్రీమాను వాగినేనింగారు పెట్న పుల్లరిమాన్యం ధర్మశాసనం. NI. Podili, 25 (శ. 1468)

శ్రీమార్కండేశ్వర. *śrīmārkaṁdeśvara* శ్రీమార్కండేశ్వరుని ఆమంత్రణము శ్రీమార్కండేశ్వరుడు రెడ్డిరాజుల కులదైవతము ఇయ్యది శ్రీవిరూపాక్ష, శ్రీవెంకటేశవంటి ఆయా రాజవంశకులదేవతాస్మరణము *Invocation of Markandeswara, the tutelary god, of the Reddi royal family at the end of grant, in the same way as Srivirūpāksha etc, by the Vijayanagar rulers* అల్లయవేమారెడ్డివేమావరశాసనాంత్యనిరూపణము EI XIII, 23. (శ 1356)

శ్రీముఖ *śrīmukha* శ్రీముఖనామసంవత్సరము *The seventh cyclic year of the Indian Calendar* శ్రీ శకవరుషంబులు వేయిడెబ్బయి యేనవు శ్రీముఖ సంవత్సరమున యుత్తరాయణ సంక్రాంతినాండు SII. X, 131 (శ 1075)

శ్రీముఖమంటపము. *śrīmukhamaṁtapamu* దేవాలయముఖమంటపము *The porch of the temple* కుమారారామా భీమేశ్వరదేవర నగరి మింది నిలువుతూర్పువాకిటను మంత్రిపెగడ సూరనంగారు ఆచంద్రార్కమవునట్టుగాను శ్రీముఖమంట్టపము గట్టించి సమర్పణ సేసెను। కృత్వాగ్రే ముఖమంట్టపం తదుపరి స్తంభాష్టకం మంట్టపం రమ్యం సంఘటితం శిలాభి రకరో న్మంత్రీశ సూర్య్యప్రభుః। SII V, 39. (శ 1346)

శ్రీముఖవాచకము *śrīmukhavācakamu* ప్రభువుఆజ్ఞాపత్రము *Royal order, a letter forms the king* ఈ రెండూడ్లశాసనాలుం జూచి అనియంకభీమారావుతదేవర విన్నపత్ర శ్రీముఖవాచకమునన్నూ శ్రీపాదములును శ్రీకూర్మ్మమున తీర్థపాదదానులును శ్రీనరసింహదేవరకు తిరువతి శ్రీవైష్ణవులును SII V, 1290 (శ 1152)

శ్రీయువతీశతిథి. *śrīyuvatīśatithi* శ్రీయువతీశుడు హరి తృతీయతిథికి హరి యధినాథుడు *The third lunar day of which Hari is the lord* శ్రీయుత పుణ్యకీర్తనలు సేకొని నూంకమభక్తిం జోడానారాయణ దివ్యసన్నిధిం జిరస్థిరదీపము నిల్పెనా శకాబ్దాయతి వేదశైల గగనా బ్జమితంబుగ ఫాల్గునామల శ్రీయువతీశ సత్తిథిని జెల్వుగ నారవితారకం బుగానూ॥ SII IV, 945. (శ 1078)

శ్రీయ్యంగము: *śrīyyaṁgamu* (సం శ్రీ=విగ్రహము (idol) అంగము=గాత్రము దేహము *body*) విగ్రహదేహము మూర్తి *The body of the idol* (చూడుడు సంస్కృతభాగము స్వర్ణగాత్రిం) మత్స్యకులతిలక అర్జునదేవరాజులదేవి అక్కమదేవి శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవర పరమేశ్వరి శ్రీయ్యంగ్గము పహిండిగట్టి "చిత్రస్తంభ చతుష్టయేన విలసత్సయాంతర స్త శ్శివా దేవీం రత్నకిరీటసోభిత వపుస్వపున్నగాత్రిం సతీం" SII IV, 1368 (శ 1209)

శ్రీరామచంద్ర· *śrīrāmacaṁdra* శాసనాంతమున శ్రీరామచంద్రుని స్మరణము *The invocation of God Sriramacamdra at the end of inscription* దేవరాయల పరచూరు తామ్రశాసనాంతమున లిఖితము-శ్రీరామచంద్ర NI C P I (శ 1312)

శ్రీరామచంద్రాయనమః: *śrīrāmacaṁdrāyanamḥ* శాసనప్రారంభమున శ్రీరామచంద్రునికి నమస్కారము. *Salution be to Rama-*

candra శ్రీవీరప్రతాప సదాశివదేవమహారాయల శాసనప్రారంభము – శ్రీరామచంద్రాయనమః NI Ongole, 29 (శ 1488)

శ్రీరామనవమి *śrīrāmanavami* శ్రీరామజయంతి శ్రీరాముడు జన్మించినతిథి చైత్రశుద్ధనవమి *The ninth day of the bright fortnight in the month of Chaitra* శ్రీరంగరాయలశాసనము గ్రహర్తు బాణ చంద్రాఖ్య గణితే శకవత్సరే। సర్వజిన్నామకే వర్షేమాసి చైత్రాభిదానకే। శుక్లపక్షే చ పుణ్యాయాం శ్రీరామనౌమ్యాంతిథౌ॥ NI CP ˜ (శ 1569)

శ్రీరామానుజకూటము: *śrīrāmānujakūṭamu* వైష్ణవబ్రాహ్మణుల వసతిగృహము *The house for accommodation and where the Vaishnava brahmins are fed* తాళ్లపాక చినతిరుమలయ్యగారు తమరామానుజకూటానకు గాను పొలివోటుగట్టి సమర్పించి యిచ్చిన కేసరిపాటిని ఖ ౬ ॥ కుచ్చెళ్లు ౫౦ కి శ్రీరామానుజకూటము కావలివారికి వ ౧ న్ను SII IV, 710

శ్రీలక్ష్మీనారాయణాయనమః *śrīlakṣmīnārāyaṇāyanamḥ* శ్రీలక్ష్మీనారాయణునకు నమస్కారము *Adoration to sri Lakshmi-narayana* మహామండలేశ్వర ఇమ్మడిదేవమహారాజు శాసనప్రారంభము శ్రీలక్ష్మీనారాయణాయనమః NI Kanigiri, 24 (శ 1190)

శ్రీవకిలి (వాకిలి) *śrīvakili (vākili)* అంగణము ముఖద్వారము దేవాలయమంటప ముఖద్వారము *The main entrance of a temple* శ్రీత్రిభువనమల్లదేవచోళమహారాజులు గ్రామోపురితైరవుని మండపము శ్రీవకిలి దర నకలు ప్రాదిష్ట సేఇంచెను SII X, 498 (శ 1281)

శ్రీవాకిలిఅంగరక్ష: *śrīvākiliamgarksa* రాజభవనద్వారపాలకుడు *The palace guard, the door keeper of the king's palace* శ్రీమన్‌మహామండలేశ్వర కాకతియ్య రుద్రదేవమహారాజులనగరి శ్రీవాకిలి అంగరక్ష బల్లయ కాళయ వల్లయనాయంకులు SII. X, 425 (శ 1192)

శ్రీవిజయాభ్యుదయశకాబ్దములు. *śrīvijayābhyudayaśakābda-mulu* సంపద్విజయములతో నభివృద్ధిని గాంచు శకసంవత్సరములు *The saka year which are marked by the rise of fortune and success* స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శకాబ్దములు శ్రీమన్మహామండ్లేశ్వర కాకతియ్యప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు పృథ్వీరాజ్యం చేయుచుండంగాను SII X, 508 (శ 1236)

శ్రీవిమానము. *śrīvimānamu* దేవాలయగర్భగుడిపై నిర్మింపబడిన శిఖరము *The spine or pinnacle over the sanctuary* చిత్రా మంచినాయకుని కొడుకు పెద్దినాయకు తమ కభీష్టసిద్ధిగా వీర శ్రీవిమానము మీంద మొలచిన చెట్టు పుచ్చుటకు నిత్యమున్ను ఒక అప్పము ౧ కెలుటకు అచ మాడ ఈ అప్పము చెట్టు పుచ్చిన వానికాబ్రు కొనంగలారు

"విమానో పరిసంజాత ప్లక్షాశ్వత్థాదివృక్షకా
ఉద్ధర్తుర్గం పరిసంశోర్ధ్వ స్వాభీష్టఫలసిద్ధయే।"

SII VI, 868. (శ 1218)

శ్రీవిష్ణుచక్రము *śrīvisnucakramu* శ్రీవిష్ణుమహాదేవుని చక్రాయుధము *A sharp circular missile weapon, a disc especially applied to the weapon of Vishnu (A)* ఈధర్మమ్ము ఎవ్వరేని హరింతురు వారి శిరస్సున శ్రీవిష్ణుచక్రము పడంగలదు SII VI, 1126 (1296)

శ్రీవీరనారాయణస్య *śrīvīranārāya asya* శ్రీకోమటివేమారెడ్డి విశేషనామము శాసనాంత్యమున నంతకముముద్ర *The surname of Komati Vemareddi The signmanual of the inscription* వినపాడుశాసనాంత్యము శ్రీనాథకృతము (కోమటివేమునిశాసనము) శ్రీవీరనారాయణస్య EI XXXI, 41

శ్రీవెంకటేశ। *śrīveṅkateśa* శ్రీవెంకటేశ్వరస్వామి ఆర్వీటిరాజవంశకులదైవము శాసనాంతమున నాదేవుని స్మరణము ఈ సంస్కృతశాసనమంతయు నాగరిలిపిలో వ్రాయబడి యున్నను, శాసనాంతమున తెలుగు లిపి కలదు *The invocation of Sri Venkatesa the tutelary God of the Arviti family of the Vijayanagar Emperors at the end of the grant* వీరవెంకటపతిరాయల దలవాయి అగ్రహార శాసనము EI XII, 21 (శ 1508)

శ్రీవైష్ణవకంగాని. *śrīvaisnavakamgāni* శ్రీవైష్ణవపర్యవేక్షకుడు (త కన్కాని *superintendent*) *A vaishnava superintendent* ప్రేంపల్లి శ్రీభావదేవర గుడి స్థానపతి విష్ణువర్ధనపండితులు దేవకమ్మిణ భావనారాయెణ బ్రహ్మమారాయణ్ణును భణ్డారి రాజనారాయణ బ్రహ్మమారాయణ్ణును భణ్డారి మధుసూదనుణ్డును తిరుమంజనవెల్లి మూర్తిభట్లును స్తోత్ర కేశవభట్లును శ్రీవైష్ణవకంగాని చిరామనభట్లు SII VI, 200

శ్రీవైష్ణవజాతము. *śrīvaiśnavajātamu* శ్రీవైష్ణవకులము *The persons who belong to srivaishnava caste* ఖారుగుగారు వెలిగొండ తిరువెంగళనాథస్వామికి నిత్యంత్రిసంధ్యమున్ను కళ్యాణమహోత్సవము చేయించి నాల్గు సింహాసనాలవారిని సకలశ్రీవైష్ణవజాతమును రప్పించి స్థానికులకు శ్రీవైష్ణవ మిప్పించి NI Podili, 13 (శ 1564)

శ్రీవైష్ణవధర్మము *śrīvaisnavadharmamu* శ్రీవైష్ణవమతము *Srivaishnava faith* యీ కైంకర్యము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను గట్టించ్చెను యిందుకు యెవ్వరు ఆక్షేపణము చేతురో వారు శ్రీవైష్ణవధర్మానంలోవారు గారు NI Podili, 13 (శ 1564)

శ్రీవైష్ణవనాయకపంచాధిరక్ష *śrīvaisnavanāyakapamcādhi-raksa* శ్రీవైష్ణవరక్ష (1) ఈధర్మ్మునకు ఆచంద్రార్కము తిరుపతి శ్రీవైష్ణవనాయక పంచాధరక్ష SII V, 1166 (శ 1198) (2) ఈధర్మునకు తిరుపతి శ్రీవైష్ణవనాయకపంచాధిరక్ష SII V, 1168 (శ 1198) (3) ఈప్రసాదములోను చెన్నెడిమన్నణలు। శ్రీవైష్ణవనాయకులకు కు ౨ SII V, 1204 (శ.1219) (4) ఇదం శ్రీకార్యజాతం శ్రీవైష్ణవజనైః స్వంరక్షణీయ్య మితి శ్రీ శ్రీ శ్రీ SII V (శ 1251)

శ్రీవైష్ణవము: *śrīvaisnavamu* శ్రీవైష్ణవమతము *Srivaishnava religion or faith* శారుగు గారు వెలిగొండ తిరువెంగళనాథస్వామికి నిత్యం త్రిసంధ్యముంన్ను కళ్యాణ మహోత్సవము శేయించినాల్గు సింహాసనాల దారిని సకల శ్రీవైష్ణవజాతమును రప్పించి స్తానికులకు శ్రీవైష్ణవము ఇప్పించి NI. Podili, 13 (శ 1564)

శ్రీవైష్ణవముద్ర: *śrīvaisnavamudra* శ్రీవైష్ణవముద్రహస్తుడు *The Vaishnava seal bearer* శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాదమన్ననలు। భోగ పరీక్ష ముద్రకు కుంచ్చాలు ౨ గాయ్యల ౧ శ్రీవైష్ణవముద్రకుంచాలు ౬ గాయ్యల ౨ SII V, 1214 (శ 1231)

శ్రీవైష్ణవరక్ష. *śrīvaisnavaraksa* వైష్ణవకార్యవర్గముచే దేవునిపూజా పునస్కార నిర్వహణధర్మరక్షణము *The portection by a regularly constituted committee of Srivaishnavas for the performance of the objects of grant–such as daily worship of God etc* (1) శ్రీభావనారాయణ పెరుమాళ్లకు పనుంటకూటాలికు షే। ఖ ౨ శ్రీవైష్ణవరక్ష SII V, 14 (శ 1332) (2) ఇధమ్మర్మ ఆచంద్రాక్కర్కము శ్రీవైష్ణవరక్ష ఆచంద్రాక్కర్కమయం ధమ్మోర్మ ధ వైశ్యై ర్ధర్మమ్మరవరాయతైః। వైష్ణవై స్సింహశైలస్థైః పాలనీయః ప్రయత్నతః॥ SII. VI, 709 (వ 1388)

శ్రీశశ్లాఘ్యము *śrīśaślāghyamu* ఈ పదము 1352 అను సంఖ్యను సూచించును శ్రీలో, ర, శ, శ్లాలో, ల, ఘ్య లో య అక్షరములకు 2, 5, 3, 1 అను సంఖ్యలు గుర్తులు ఈ అంకెలు ఎడమ ప్రక్కకు త్రిప్పిన యెడల 1252 అగును *The letters ra, śa, la, and ya denote numerals 2, 5, 3, and 1* శ్రీశశ్లాఘ్యే శకాబ్దే విమల శివతిథౌ ఫాల్గునే మాసి వారే। బౌధే సాధారణాబ్దేభ్యుదయతి వృషభే రామయామాత్యసూనుః।
NI Kandukur, 17 (శ. 1352)

శ్రీశివ: *śrīśiva* శాసన ప్రారంభమున శివునకు నమస్కారము *Adoration to Siva at the commencement of the inscription* మహమ్మదుకులీపాదుషా శాజేదారు లాక్ ఖాను ఇచ్చిన శాసన ప్రారంభము శ్రీశివ NI Kanigiri, 21 (శ 1508)

శ్రీసేషపడి· *śrisēsapadi* (సం శేషం, శేషా) భక్తులకు పంచబడు దేవుని నైవేద్యశేషము *The remains of an offering, the remains of flowers or other offerings made to an idol and distributed among worshippers as holy relique* సిద్ధయదేవ మహారాజులు శ్రీమతు వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాచార్యులైన మార్గము పహిండిముక్కుల వీరతిరువెంగడ కొమారుని పురుషాకారాన మార్గనారాయణ పెరుమాళ్లు శ్రీసేషపడి మాడ్చారినుర సెషంమునకు కూచిపూండి ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి NI Kandukur, 66, (శ 1191)

శ్రీస్వయంభూదేవాయనమః: *śrīswayambhūdēvāyanamah* స్వయంభూదేవునికి నమస్కారము *Invocation to God Swayambhu, the tutelary deity of the Kakatiyas* శ్రీ స్వస్తి శ్రీస్వయంభూదేవాయనమః. గణపతిదేవుని మోటుపల్లిశాసనము EI, XII,22 (శ. 1166)

శ్రీహస్తము: *śrīhastamu* దేవుని చేయి ఆభరణవిశేషము. *The hand of the deity, an ornament* ప్రదత్తవా న్నేత్రమయం వితానం శ్రీకూర్మనాథాయ చ ప్రోలుభూపః శ్రీహస్తము ౬ ౧ SII. V, 216

శ్రు

శ్రుతి. *śruti* వేదము నాలుగు సంఖ్య *A symbolic expression for number four* శాకాబ్దే శ్రుతి రామ చంద్ర శశిగే భానావుదీచీం గతే। SII IV, 1117 (శ 1134)

శ్రే

శ్రేష్ఠి. *śrēsṭhi* వర్తకుడు ధనాగారాధిపతి నగరాధ్యక్షుడు దాన మిచ్చు వేళ ప్రభువు తన సామంతాది యుద్యోగుల సమక్షమున నిచ్చువారిలో నొకడు ద్వాదశస్థానాపతులలో నొకడు (1) *A merchant* (2) *a banker* (3) *a King's official addressed while making a grant* (4) *the president or foreman of a guild* (5) *the chief of a company following the same trade (K)* రెండవ అమ్మిరాజు బందరుశాసనము— సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీవిజయాదిత్య మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమభట్టారకః। వెలనాణ్డు విషయనివాసినో రాష్ట్రకూట ప్రముఖాన్ కుటుంబిన స్సమస్త సామన్తాంతఃపుర మహామాత్య పురోహితామాత్యశ్రేష్ఠి సేనాపతి శ్రీకరణ ధర్మాధ్యక్ష ద్వాదశస్థానాపతో స్సమాహూయే త్థ మాజ్ఞాపయతి EI. XXIV, 38

శ్రో

శ్రోత్రియంమడి· *śrōtriyammadi* వేదవిదుడగు బ్రాహ్మణునకు స్వల్పమైన పన్ను విధించి యిచ్చిన మాన్యము ప్రతిగ్రహీత విధింపబడిన పన్ను చెల్లించునంతకాలము అ దాతకు మాన్యము వశము గావించుకొనుటకు నధికారము లేదు *Land held properly at a favourable rate, an assignment of land or revenue to a brahmin learned in the Vedas, a srotrium grant gives no right over the lands and the grants cannot interfere with the occupants as long as they pay the established rent (W)* రామరాజయ్యవారి చేతను సదాశివరాయలకు విన్నపం చేయించ్చి కంప్పిలిమాంగాణి స్వామ్యాలకు చెల్లివచ్చే విరలాపురం శ్రోత్రియంమడి స్థావరంమడి సహా ధారవోయించి తామ్రశాసనము SII IV, 280 (శ 1428)

శ్రోత్రియకట్నాలు. *śrōtriyakatnālu* బ్రాహ్మణ మాన్యములపై విధింపబడిన కట్నములు *Dues or fees levied on lands owned by brahmins* శ్రీమతు యింకొలని తిరుమలరెడ్డింగారు పటుచూరి భీమేశ్వర దేవర దేవళ్ళకును, అశేషవిద్వజ్జనమహాజనాలకున్ను ఇచ్చిన ధమ్మర్మ శాసనము అద్దంకి సావడిని మాకునాయంకరానకు జెల్లి పటుచూరను పూరగరణము పహి ప్రమాణానం జెల్లి మీరు అనుభవించిన వృత్తిక్షేత్రాలకు మీరువెట్టే శ్రోత్రియకట్నాలు ఆయమేరలు. ధారవోసి మానితిమి, మాని మీవృత్తి సర్వమాన్యం అష్టభోగతేజస్వామ్యముగాను ఇస్తిమి SII X, 586. (శ. 1370)

శ్రౌ

శ్రౌతి *śrauti* బ్రాహ్మణ బిరుదనామము వేదవిహితకర్మల నాచరించు వాడు *A title affixed to the brahmin name A brahmin who observes Vedic rites* వడ్డంగుంటల కామార్య గర్భపుణ్యోదయ మ్మనఘ। భారద్వాజో వల్లభార్య శ్రౌతి యజుషి శాతధీః॥ EI V, 9 (శ 1852)

శ్వే

శ్వేతచామరలు. *śvētacāmaralu* వింజామరములు తెల్లనిచామరములు *A white whisks* కళింగపరీక్ష శ్రీ కరణ పొట్టనాయకుండు పాత్ర శ్రీశేఖరి జియ్యర త్తము తంబికాయల తోడి శ్వేతచామరలు రెండు SII V, 1173

ష

షట్కర్మనిరతులు *ṣaṭkarmaniratulu* యజనాదివిధ్యుక్తకార్యనిరతులు యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము ప్రతిగ్రహము అనెడి యాఱుకార్యములు *The six acts or duties enjoined on Brahmanas collectively adhyayana, adhyāpana, yajana, yājana dāna, pratigraha* యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహ షట్కర్మనిరతు లైన యజుశ్శాఖ అంగీరస బార్హస్పత్య భారద్వాజగోత్రు లైన కాముంగొలని సూరపరాజు అన్నయ కొడుకు అంనయ్యను శ్రీ తుంగభద్రాతీరం భాస్కరక్షేత్రమందుల శ్రీ పంపావిరూపాక్ష దేవండు ఆయురారోగ్యఐశ్వర్యాభివృద్ధి అఉన్నట్టుగాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను రక్షించును SII IV, 271 (శ 1416)

షట్కర్మములు *ṣaṭkarmamulu* బ్రాహ్మణులకు విధింపఁబడిన ధర్మములు యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము దానము, ప్రతిగ్రహము *The six acts of duties enjoined ta brahmins viz sacrifice, assistance at the sacrifice of others, study of Vedas, instruction on the Vedas, performance of a gift and acceptance of a gift* శ్రీరాఘవదత్తపవనాంజనేయ సురక్షిత యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహ షట్కర్మనిరతు లైన శ్రీమతు మల్వాన యేనూవ్వురు మహాజనమునందు SII X, 79 (శ 1040)

షట్కాలపూజ *ṣaṭkālapūja* ఆఱుకాలములందు చేయు పూజ

> ప్రత్యూషః ప్రాతఃకాల శ్చ మధ్యాహ్న శ్చాపరాహ్ణకః
> సాయంకాలో ఒర్ధరాత్రి శ్చ పూజాకాలస్తు షడ్విధః॥

ప్రత్యూషము, ప్రాతఃకాలము, మధ్యాహ్నము, అపరాహ్ణము సాయంకాలము, అర్ధరాత్రము అను ఆఱు పూజాకాలములు *Before day break, morning, noon, afternoon, evening and midnight are the six accasions of worship of the deity* అనేక గోచర్మ మహాగ్రహారదాతా సుధీ రల్లయవేమభూపః। షట్కాలసంపూజిత పార్వతీశో హేమాద్రిదానాని సదా కరోతి। SII IV, 1382.

షడంగవి *ṣaḍaṃgavi* ఆరువేదాంతములయందు విద్యాంసుడు శిక్ష, ఛందస్సు, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము అనునవి ఆరువేదాంగములు బ్రాహ్మణనామాంతముల ప్రయుక్తమగుబిరుదనామము *The person who is proficient in six Vedangas (1) Science of proper articultion (2) Prosody (3) Grammar (4) Etymological explanation of difficult words (5) Astronomy and, (6) Rituals or ceremonials* (1) ఇద్దేవరక యిందుల కొమ్మియషడంగ్గవి కొడుకు సవ్వియషడంగవి యాచంద్రార్కస్థాయి మఖణ్డవర్తిగా దివియ యెుకొ ణ్టికి నిచ్చిన గొఱియ తెలది SII X, 9 (శ 988) (2) అప్పయషడంగవి అత్తియషడంగవి, దామయషడంగవి, జన్నయషడంగవి (బ్రాహ్మణ వృత్తిప్రతిగ్రహీతలు) EI V, 10 (శ 1024)

షడఙ్గపారగుడు *ṣaḍaṅgapāragudu* ఆరువేదాంగములందు ప్రవీణుడు శిక్ష వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము అనునవి వేదాంగములు *Versed in six parts of Veda sikṣa, vyākarana, chamdas, nirukta, jyotisa and kalpa* (పల్లవస్కంధవర్మశాసనము) ఒంగోడు గ్రామశ్చ వక్తవ్యాః అస్మై శాక్యపాయ ద్వివేదాయషడఙ్గపారగాయ గోలశర్మణే॥ EI XV-II, A.

షడ్గుణములు. *ṣaḍguṇamulu* సంధివిగ్రహయానస్థానసంశ్రయద్వైధీభావములు గల విదేశీయ రాజనీతితంత్రము *The six expedients to be used by a King in foreign politics (1) peace or alliencc (2) war (3) march or expedition (4) halt (5) seeking shelter and (6) duplicity* ప్రోలః షాడ్గుణ్య ప్రతిభానిధి శ్శతురుపాయాయత్త నిత్యక్రియస్సప్తాంగ స్థిరస్త్రి శక్తినిరత స్త్రైకాల విజ్ఞాన విత్ SII IV, 1070

షష్టమకులము *ṣaṣṭamakulamu* పశుపక్ష్యాదుల జన్మము *Birth in the animal world* దీన్కి యేకులంవారు విఘ్నము చేస్తారో వారు అన్నేజన్మాలు కుంభీపాక మనెడు నరకాన్ని పొంద్ది షష్టమకులమందు జన్మింతురు NI Kandukur, 48 (శ 1578)

షో

షోడశమహాదానములు· *ṣōḍaśamahādānamulu* పదునారు మహాదానములు తులాపురుష, హిరణ్యగర్భ, బ్రహ్మాండ, కల్పవృక్ష, సహస్రధేను, హిరణ్యకామధేను, హిరణ్యాశ్వ, హిరణ్యరథ, హేమహస్తి, హేమలాంగూల, పంచలాంగూల, విశ్వచక్ర, కల్పలతా, సప్తసాగర, రత్నధేను,

భూతసంఘట్టనంబు లను షోదశమహాదానంబులు చేశి (హం వి 1-161) *Sixteen kinds of gifts as detailed below Tulāpurusa, Hiranyagarbha, Brahmāmda, Kalpavrksa, Gōsahasra, Kamadhēnu, Hiranyāśva, Hiranyāśvaratha, Hemahasti, Pancalāmgūla, Dharādāna, Visvacakra, Kalpalata, Saptasāgara, Ratnadhenu, Mahābhūtagana HOD Vol II, Part II, P 869* శ్రీ వీరముకుంద దేవుమహారాజులుంగారు గౌడసాధించి గౌడేశ్వరుని‌కి అభయహస్తము యిచ్చి గంగలోను ముత్యాలతులాపురుషం మొదలైన షోడశమహాదానాలున్ను చేశి SII X, 739

షోడశోపచారములు· *sodaśōpacāramulu* దేవునికి చేయు పదునారు ఉపచారములు ఆసనము, స్వాగతము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, మధుపర్కము, ఆచమనము, స్నానము, వసనము, ఆభరణము, సుగంధము, సుమనసము, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, వందనము— *Sixteen kinds of doing homage to the deity* శ్రీవీరరుద్రప్రతాప దేవుండు రాజ్యము సేయుచుండంగాను పావిసెట్టి తిప్పిసెట్టి మల్లిసెట్టి క్రిష్ణమసెట్టింగార్లు దేవబ్రాహ్మణ ధర్మపరిపాలనము చేయుచు వీరి చేత ఇక్షేత్రం పుచ్చుకొని భాస్కరేశ్వరునికి సమర్పించె। ఆవాహన పాదార్ఘ్య స్నాన ఆసన ఆచమన వస్త్ర ఉపవీత పుష్ప ఆభరణ గంధ అక్షత ధూప దీప నైవేద్య తాంబూలాదిగా గల షోడశోపచారాలకున్ను అంగరంగభోగాలకున్ను పూజారి పెదలింగయ్యను అదిష్టాతంగా జేసి॥ SII X, 737 (శ 1448)

స

సంకీర్తనఅరుళుప్పాడుభాగవతులు. *samkīrtanaarluuppādubhāgavatulu* దేవునికి సంకీర్తనములు పాడు భాగవతులు *The Vaishnava devotees who sing the hymns in praise of the deity* మంగళగిరి శ్రీనరసింహ్వాలకు ఇందుకు వినియోగం పెరుమాళ్లు ఆరగించ్చిన తళిగ ప్రసాదం శ్రీవైష్ణవులకు ౫ ౮ కిన్ని చిరావూరి ఆరాధ్యాలకు రెండుపళ్ల ప్రసాదమున్ను సంకీర్తనఅరుళుప్పాడుభాగవతులకు ప్రసాదముల ప ౧ న్ను SII IV, 710

సంకీర్తననిబంధము. *samkīrtananibamdhamu* సంకీర్తన సేవకై చేసిన ఏర్పాటు *Arrangement for singing song praise to the deity* మంగిపూండి ముమడినాయండు శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను కొలువను కొలువులు తిరుమజన అవసరమందు అజపరెడి తెవాసవికొడుకు అనంతదాసికి సంకీర్తననిబంధం ౧ SII. VI, 1090 (శ 1810)

సంకీర్తనశావ *samkīrtanaśāva* సంకీర్తనసేవ *The service of singing songs of praise* శ్రీ మన్మహామండ్డలేశ్వర రామరాజు కోనేటయ్యదేవ మహారాజులుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు చేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। యిందులు సంకీర్తనశావ తమపుత్రపౌత్రపారంపర్యంగాను చేస్తున్ను వుండేటట్టుగాను కట్టడ చేస్తిమి SII. IV,280 (శ 1478)

సంకుగట్టినజీతము: *samkugaṭṭinajītamu* శంఖ మూదినందులకు వేతనము *Endowment for blowing the conch* అర్చనభోగం వెలిసెను కు ౬౦౦ నీరునేల కు ౫౦౦ అల్పునపడి జీతం వెలిసెను కు ౧౦౦ నీరునేల కు ౧౦౦ సంకుగట్టిన జీతం వెలిసెను కు ౬౦౦ NI Kandukur, 79.

సంకులుస్వరూపం. *samkulusvarūpam* శంఖములలెక్క *The number of conch shells* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువేంగడనాథదేవునికి నవరత్నప్రభావళి సంకులుస్వరూపం ౩౦ అర్చాస్వరూపాలు TTDES III, 76 (శ 1487)

సంకువాండు. *samkuvāmdu* శంఖ మూదువాడు *The blower of conch* (1) దేవభోగమునకు పాతిమోకరి అండువారు ౫ మద్యలిండు ౧ లావదొండు ౧ పాత్ర ౧ సంకువాండు ౧ NI Rapur, 47 (శ 1188) (2) జీతవర్తన సంకువాండు దివ్యటుండు జన ౨ కి న ౧౦ SII X, 740.

సంకువాచెడువాడు *samkuvāceduvādu* సంకువాడు *The blower of conch* సంకువాచెడువారిదఅకు మాడ ౧ SII V, 66

సంకృతిగోత్రుడు· *samkrtigōtrudu* ఒకానొక ఋషిగోత్రమునకు చెందిన బ్రాహ్మణుడు *A brahmin belonging to the lineage of a sage* నారాయణభట్టః దోనయభట్టః ఇది సంకృతిగోత్రజా EI V, 10 (శ 124)

సంక్రాంతిదానము *samkrāmtidānamu* సంక్రాంతినాడు చేయు దానము *The gift made on to day when the sun transits from one house of the zodaic to another or enters a new house* వృశ్చికసంక్రాంతియుం గ్రిష్ణపంచ్చమియు బృహస్పతివారమునాణ్డు దేసిరట్టడ్ల చేత లోకమానిసెట్టి సెట్టువ్రగొచ్చు ద్రవ్య మిచ్చి చెఱువుక్రింద ౩౪ జేనకొల వుట్ల సర్వాభ్యంత్తరముగా వెలగవాడకమ సేసి సంక్రాంత్తిదాన మిచ్చిరి SII X, 655 (శ 1027)

సంగుశాసనాలు *samguśasanālu* సరిహద్దురాళ్లు పాతించి చేయు సీమానిర్ణయము *Settlement and demarcation of boundary with boundary stones* ఆ పరిమివారు గరకసాతాయను హాజీతులేదు పంగ్గుశాసనాలు తాండికొండ్డ పొలము భోగవట్ట చొప్పు హద్దుమద్దులను కానరానిజాగాలను సంగ్గుశాసనాలు వేయించ్చేది। ఆ పరిమివారి మాట

రద్దు ఆయను శామీమహసూలు మీరు మామీనుచేసుకొని సంగ్గుశాసనాలు కానరాని జాగాలను వేయించేది SII X, 759 (శ 1585)

సంతనఖరము *samtanakharamu* సంతలోని వర్తకసంఘము *The merchant guild in the market* అశేష నఖరమూను ఘడియారానుకు ఇచ్చిన ఆయము ఇంటన పాదిక బియ్యము సంథనకరము ఇచ్చిన ఆయము ఉపహారానకు నిత్య అరగటిని బ తెడు సేసె బియ్యము SII VII, 734

సంతనిసారువలు: *samtanisāruvalu* గోడలు *Walls* రఘువతంమ్మగారు అనంతసాగరమహాగ్రహార మండ్దల చెరువుకాల్వ శిథిలమై వుండ్డగానుంన్ను చెరువుకట్ట మట్టిపని వేయించెటట్టు గానున్ను అలుగుకు ముప్పదిమూండు శిలాస్తంభాలు నిలిపి యిరుగడల సంతనిపారువలు సొపానాలు కలుగు కట్టుగాను కట్టించెను NI A-3 (శ 1550)

సంతరాశి *samtarāśi* సంతకు తెచ్చి యమ్ముకొనెడు ధాన్యాదుల ప్రోగు *A heap of grain brought in the market for sale* ప్రతాపరుద్రదేవమహారాయలు ఓరుగంటను సామ్రాజ్యము సేయుచుండంగాను శ్రీమన్మహాప్రధాని ముమ్మడి జుట్టయవెంకంగారు శ్రీవీరనారాయణదేవుని రంగభోగము చెల్లను యిచ్చిన మేరలు వెరశిఊళ్ల వలపు తూమెడు సంతరాశి ధాన్యమూను SII X, 528 (శ 1241)

సంతానక్రమము. *samtānakramamu* వంశపారంపర్యము *Generation after generation* ఈ పదిమాడలుం జేకొని సానియమాన నిత్య రెండుమానలు నెయి యచంద్రాక్కఁము సంతానక్రమమునం బోసి నడపంగ్గలవారు SII X, 115 (శ 1066)

సంతానము: *samtānamu* సప్తసంతానములలో నొకటి ఇచట మరము నిర్దేశింపబడినది *A monastery One of the seven santanas* శ్రీమహామండలేశ్వర కాకతి గణపతిదేవమహారాజులు విజయము సేసి పరమండలంబులు సాధించి శ్రీపర్వతమున సురేశనాథదేవర సంతానము భృంగిమరము రఘించి SII X, 376

సంతానము. *samtānamu* సంతతి బిడ్డలు సప్తసంతానములలో నొకటి *Offspring One of the seven santanas* తనపెంచిన సన్తానము దన సన్తానంబుం గృతియుం దన నల్లిల్లును వనమునుం జెఱువును గుడియునుం జనవినుతము లైన సప్తసంతానంబులు H.A S 13-56 (శ 1092)

సంతోతొలా *samtotolā*. సంతలో వసూలు చేయు పన్ను *Shandy tax* శ్రీరఘునాథదేవు మహారాజులుంగారు సదావర్తి హరిదాను బావాజిగార్కి వ్రాయించి దయచేసిన పట్టా మాతాలూకు కలఁపూడిహన్మంతులోవ శేరిలో సదావర్తిఁపొలం సంతోతొలా గడ్పవన్ను యిచొప్పున యెవఁటు చేసి ఇవ్వడమైనది J A H R S IX, Part II, p 13-14 (1762 *A D*)

సంత్త(సంత). *samtta(samta)* నిర్ణీతమైన దినమున క్రయవిక్రయముల సాగించు అంగళ్లవరుస *A weekly market* శ్రీమన్ మహామండలేశ్వర వీరశ్రీ సావణఒడయలు ప్రిథివిరాజ్యము సేయంగాను నెల్లూరను కాంచణ్ణంగారు చేయించిన శుక్రవారము సంత్తను నానాదేశిపెక్కంద్రను ఒడంబడిరి NI Nellore, 78 (శ 1286)

సందియదీపము *smdiyadīpamu* ఆకాశదీపము రాత్రివేళ దేవళముపై వెలిగించు దీపము *A lamp that is hung during night in the temple*

(1) చం। పురకరకైరవాప్త శశిభూరి శకాబ్దము లొప్ప కాంక్షికిన్
నరసిపురంబులో నిలిపె సందియదీపము

SII V, 185 (శ 1201)

(2) సీ।
సంద్దియదీపంబు శాశ్వతంబుగం బెట్టెం
దొలనిసోమేశున కెలమి వెలుంగం

SII V, 187. (శ 1269)

సందుకట్టు. *samdukattu* మధ్యస్థలము *The intervening space* (1) నిరుసేలఅర్ధాను తంగెడపొలాన పింగలి సందుకట్నను వెలిచేను పుట్టెండునను యిస్తిమి SII X, 557 (శ 1265) (2) శ్రీగోపినాథదేవరకు ఆముతువళకు తంగెడ సంద్దుకట్న పింగలిపొలాన యిచ్చిన చేనుపంద్దము న ౧౦ SII X, 566 (శ 1316) (3) శ్రీగోపినాథదేవరకు గోపినేనింగారు పింగలి తంగెడ సందకట్టున న ౩ యిచ్చిరి। SII X, 567 (శ 13)

సందుగొందులు *samdugomdulu* సందులు, గొందులు *Nook and corners* మిగిలినసందుగొందులను కాయగసులు తీసుకొన్నాను రుకలు లేదు SII VII, 557. (శ 1558)

సంధాత *samdhāta* గ్రామముగాని భూమిగాని గుత్త కీయక సర్వస్వామ్యములను భవించుచు సాగుచేసి యనుభవించు అధికారి *Proprietor of a village or lands who does'not let out and manages by farming* శ్రీమతు వెలుగోటివేంక్కటపతినాయనింగారు ఆకుపల్లెచెరువువేయించినధర్మఁశాసనం యిగ్రామాన చెరువుమేరలు పూర్వఁన యేదారిగాను నడిచినవో ఆమేర ధాన్యం చెరువువనిమోఖం కాయం గట్టడ శేయించ్చినారు గనుకయీగ్రామం సంధాతాన వున్నను అమరగాని వశాన యేదొర యేలినాను గుత్తగానివశాన వున్నను చెరువుకు నిన్నఁయ మైన మేరధాన్యం చెరువుపనిముఖం శేయించ్చ గలవారు NI Rapur, 3 (శ 1560)

సంధివిగ్రహిపణ్ణు. *samdhivigrahipannu* సంధివిగ్రహి కిచ్చుపన్ను, శాసనములు వ్రాయువాడు లేక క్రయవిక్రయాదిపత్రముల వ్రాయువానికి చెల్లించుపన్ను *Fee payable to persons who draft the inscriptions or documents or for the maintenance of officer incharge of foreign relations department* స్వస్తి అనేకసమయసంఘట్టనోపలబ్ధ విజయలక్ష్మీసమాలింగిత విశాలవృతుస్థల భువనత్రినేత్ర శ్రీమదిరుగెయమహారాజు దనపట్టంబు గట్టిన సంవత్సరమ్మున వేవాణ్టికాంపులకు దయసేసినస్థితి । దొగరాచపణ్ణును సంధివిగ్రహిపణ్ణును పడెవాళ్లపణ్ణును పడియెరిపణ్ణునువెలిగాను దక్కమ్బడినతివుల్ దేశమ్ము మొదలుగాను జిరుదెఱతెల్లవాయురాదిత్యమ్ము విడిచె (వైదుంబరాజశాసనము) EI. XXX, 46.

సంధిశిలాశాసనం. *samdhiśilāśāsanamu* దేవతానైవేద్యము నిమిత్తము ఇచ్చిన రాతిశాసనము *An edict endowing food offering to the deity* నరసింహరాయ మోదలారు ఒడయవర సంధిశిలాశాసనం॥ T T D E S III, 92

సంధు: *samdhu* (సం సంధిః) గ్రామములయొక్కగాని భూములయొక్కగాని సరిహద్దులు పొలమేరలుకూడిన స్థలము *The meeting points or junction of the terminal bounds of villages or fields* (1) నైరుతిభాగం రావినూతుల అలువలపాటిసంధుకు నక్కలవాంగు తలాంపి నల్లగుండు EI XIII, 1 (2) అల్లాడరెడ్డి వేమవరానకున్ను దేవసానక్కదొడ్డవరానకున్ను పొలమేరసంద్దులు EI XII, 23 (శ 1356)

సంధ్య *samdhya* ప్రొద్దు ప్రాతఃకాల, మధ్యాహ్న, సాయంకాలములు *The morninng, noon, and the evening time* అరయ నాయకులైన గురుకులరాయరు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు పోంక్కల తోంట్ల మాతల్లితణ్డ్రిలకు ధర్మార్థముగాను నిత్యనిబన్ధమునకు ౬౦౦ శిలాభోగము గొని సన్ధ్య ౧ కి తెల్లడంగ్గు బ్రాకునది యివవ్పుకు ౧ ను SII IV, 1021

సంధ్యదివియ: *samdhyadiviya* ఆకాశదీపము కార్తికమాసమందును శివరాత్రిమొదలు ఉత్సవాదులకు రాత్రులయందును యెత్తైన ప్రదేశము లందు వ్రేలాడదీయు దీపము *Light that is hung at a high place during nights in the month of karthika, and festivals from the day of sivarathri* ఈచెల్వయ యాశాన క్షేత్రపాలినికి ఇచ్చిన సంధ్యదివియ రెణ్టి యాచద్రిక్కణము నెయినరించువారు SII IV 1014 (శ 960)

సంధ్యమంత్రబోనము. *samdhyamamtrabōnamu* ప్రాతఃకాలమున, సాయంకాలమున దేవుని కర్పించు నైవేద్యవిశేషము *A variety of food offered to the deity in the morning and evening* శ్రీ భీమేశ్వరమహాదేవరకు తేవటిసంధ్యమంత్రబోనమునవ్వటికిం బెట్టమునకుం దెల్లంబ్రాలకుంచ్చము లిరువదియేనును SII. IV, 1288

సంధ్యరాయి. *samdhyarāyi* సరిహద్దురాయి *Boundary stone* రాయసంకొండమరుసయ్య సంధ్యరాయి శ్రీశ్రీశ్రీ NI Atmakur, (5) (శ 1482)

సంధ్యాంగన: *samdhyāmgana* (సం సంధ్యా అంగనా) ప్రొద్దుపొడుచుటకు ముందైదుగడియలవఱకును ప్రొద్దుగ్రుంకిన వెనుక మూఁడుగడియలకాలము (శ ర) ఈశాసనములో బ్రాహ్మణులకు (ఉభయసంధ్యలందు సంధ్యావందనము చేసుకొనుటకు వసతి గల్పింపబడినది) *Morning or evening twilight, (provision made for the morning and evening worship by the brahmins)*

గంగాచియ చెఱువున యె
ద్దం గేశవదేవు గుడియు ధర్మస్థితి త
త్సంగతి విప్రులకును సం
ధ్యాంగన గొలువంగ జనాశ్రయము సేసితి నేఁ

H A.S 13-56 (శ 1092)

సంధ్యాక్షీరస్నపనము *samdhyākṣīrasnapanamu* ప్రాతఃకాలమున దేవునికి పాలతో చేయు అభిషేకము *The bath of the deity with milk at sunrise* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు తేవటి సంధ్యాక్షీరస్నపనమున పాలకుంచ్చములు ౮ నఞ్జాడ్లపూణ్డి లక్కరాజు కొడుకు మల్లిరాజు యిస్సినా మొదవులు ౧౫। SII IV, 1176-A (శ 1059)

సంధ్యాదీపము. *samdhyādīpamu* సంధ్యదివియ చూ సంధ్యదివియ *See samdhyadiviya* గొడ్ల ప్రోలెబోయుండు తమ తల్లిదండ్రులకు ధర్మ్మర్థముగా మల్లేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు సంధ్యాదీపానకు నిచ్చిన మోదాలు ౭ SII IV, 751 (శ 1154)

సంధ్యావందనమంటపము *samdhyāvamdanamamtapamu* సంధ్యావందన మొనర్చుటకు నిర్మింపఁబడిన కట్టడము *A mandapa set apart for the espenat performance of morning and evening prayer* శ్రీవీరఅచ్యుతదేవరాయ మహారాయలు శ్రీ తిరువెంగళనాథదేవు దివ్యతీర్థాల తిరుపతి చక్రతీర్థాలం తమకు చతుర్విధ పురుషార్థాలున్ను అయ్యేటట్టుగాను సోపానవంక్తిని కట్టించి చుట్టు సంధ్యావందనమంటపమున్ను కట్టించి నాల్గుదిక్కు మరళాన శిలాస్థాపనమున్ను శేశి TDI IV, 8 (శ 1453)

సంప్రోక్షణము *samprōksanamu* (సం సంప్రోక్షణం) శుద్ధి చేయుట *Sprinkling over, consecration* చలపతిరావు అనే అతడు యీ ఘనగిరిదుర్గం మీద వుండే వ్యాటరాయస్వామిని దేవస్థానంలో సం॥రాల కిందట భూస్థాపన చేశివుండగా పునహా జీర్ణోద్ధారం చేశి దేవుణి ప్రతిష్ఠ సంప్రోక్షణ వుత్సవాదులు నాడు SII VII, 588 (శ 1778)

సంబోధన. *sambōdhana* ఆజ్ఞ *Instruction* తస్మి న్నేవ శాసన నిసర్గ ఇతి సంబోధనాత్। EI XI, 17

సంమ· *samma* సీమావిభాగము *A division* కందుకూరికి చెల్లెమండి సంమ చెరుకూరు కామయపల్లి ఆదూరు సెంటరేల యీనసుపాలు వీటి పతెలుకూడా విష్ణుదేవాలయాల అర్చకమిరాశీ యీపుణ్యకాలమందు ధారాగ్రహితము చేస్తిమి NI CP 5 (శ 1828)

సంయుక్తున్డు *samyuktunru* సంయుక్తుడు కూడుకొన్నవాడు *person who possesses* తేని శచ్చినవాన్డు పఞ్చమహాపాతక సంయుక్తున్డగు EI. XXVII, 42-D (600 700 *A D*)

సంసిద్ధస్థానము: *samsiddhasthānamu* పరిపాలనమునకు లోబడిన గ్రామము అధికారస్థానము నాయంకరము *A fief* దోచెనపెగ్గడ గణపయసంసిద్ధస్థానమైన వేల్పూర అడ్డవట్టమేర అంతవట్టూను మియేమేనాను విలిచిన అమ్మినాను SII X, 314 (శ 1169)

సంస్థానము: *samsthānamu* సీమ *Territory* ఖుతుఫుశహాగారు మాకు అమరు నడ్పించ్చిన సంస్థానములోను సోమరాజుపల్లి పొలాన పండిన నానాధాన్యం దోలకం ఖ ౧ కి అరు మానికెల లెఖను NI Kandukur, 80 (శ 1564)

సంస్థానికుడు *samsthānikudu* గుడి పారుపత్తేదారులు *Temple trustees* మేదరమిట్ట శింగిరినాథునికి కైలాసనాంధండు భీమన్నిం సంస్థానికులు ఇచ్చిన వెలిచేను NI Podili, 5 (శ 1440)

సకంద్రిపకాలాతీతసంవత్సరములు. *sakamdripakālātītasamvatsaramulu* శకనృపకాలాతీతవత్సరములు *The years passed since the commencement of the era of Saka king* శ్రీమజ్జగదేకభూషణమహారాజులరాజ్యాభివృద్ధిప్రవర్ధమాన సకంద్రిపకాలాతీత సంవత్సరములు SII X, 644 (శ 982)

సకలకృషియుతము *sakalakrsiyutamu* సకలసేద్యసహితము *Including the entire husbandry* త్రిభువనపతయే భీమనాథాయ భక్త్యా। ప్రాదా ద్దోడ్డారిభూపాఙ్జున వరవనితా కోటదక్కాంబికేయం। గ్రామం మడ్వాడసంజ్ఞం సకలకృషియుతం వీరనాథాఖ్యాత్మజా। SII IV, 1373 (శ 1197)

సకలప్రాయశ్చిత్తము. *sakalaprāyaścittamu* సకలపాపపరిహారము *Expatiation of all sins* శ్రీధర పెరుమాళ్లకు అఖండదీపానకును సాయన్న ఒడయలు తమతల్లితంద్రులకు సకలప్రాయశ్చిత్తముగాను NI Nellore, 28 (శ 1268)

సకలసేనాపతి *sakalasēnāpati* సమస్తసైన్యాధ్యక్షుడు *The commander-in-chief* (1) స్వస్తి శ్రీమతు రుద్ర (దేవమహా) రాజుల సకలసేనాధిపతి మహాగజసాహిణి దాడిసోమయసాహిణి SII X, 468 (శ 1218) (2) స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియకుమారరుద్ద్రిదేవమహారాజులకు పుణ్యముగాను రాయలసఖలసేనాధిపతి సోమయాదులరుద్ద్రిదేవనింగారు SII X, 469 (శ 1218) (3) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర సకలసేనాధిప రేచెర్లకులోత్తము లైన కొంకాలనాగినాయుని కొడుకు శ్రీమతుముంమడినాయుండు SII X, 471 (శ 1218)

సకలాయసహితము *sakalāyasahitamu* సమస్తాయసహితము *The whole income received by taxes and fees etc* గండపెండారగంగయసాహిణి గణపతిదేవ మహారాజునకుం తమకు నభ్యుదయపరంపర గావలయు నని శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవరకుం దమ సంధ్య అంగరంగభోగాలకు మొట్టవాదిలోని పులచెఱ్ఱు సకలాయసహితము గాను ఆచంద్రార్కస్థాయిగా ధారాపూర్వకము శేశి యిచ్చె। SII X, 346 (శ 1177)

సకలోపద్రవములు *sakalōpadravamulu* సకలబాధలు, సమస్తమైన ఆపదలు, ప్రతిగ్రహీతలకు దానకర్త ఇచ్చెడు అభయము *The protection granted to the donees by the donor to protect the grant from all impediments or obstacles or troubles A privilege* నిఖిలగ్రామాన్ పరివృత సకలోపద్రవం ప్రతిపాదయతిస్మ SII X, 465 (శ 1212)

సక్కు *sakku* సక్తువు పేలపిండి *The flour of barley, barley meal* దంగ్గుంభ్రాలకుంచ్చ అంది పప్పుకుంచ్చా కె నేతి కు ం నంజుడ్లు ళ మిరియముల అరసోల ం సక్కు పల ఠ . SII IV, 1015 (శ 1006)

సఖము: *sakhamu* సగము *Half* శ్రీవరదరాజస్వామివారి సన్నిధాన మందు తుల్లిళ్ల పెమ్మరాజు కట్టించ్చి ముఖమంటపము యీయనకు మిరాశీకోచెర్ల దేవపాండ్యగిరి సఖమున్ను బండిపెలిగండ్లలో సఖం NI Darsi, 41 (శ 1059)

సతి *sati* దుర్గ (దేవత) గ్రామదేవత *The village goddess* స్వస్తిశ్రీ సతికి దత్తునాలునువుట్టు పన్నంబు ఆ(డ్ల) బ (వ) ట్టు 40 Para of ER 1933-34 NI Darsi, 7 (700-A D)

సత్రమఠపతి. *satramaṭhapati* సత్రపర్యవేక్షకుడు సత్రాధికారి *The superintendent of the choultry* సత్రమఠపతికినిబంధం ను ఈమఠపరిచయ్యకు నిబంధం ను SII VI 904 (శ 1213)

సదరు *sadaru* (హిం సదర్) పైన చెప్పబడిన *Aforesaid above mentioned* యీప్రకారం వీండ్ల పుత్రపౌత్రపారంపర్యా ఆచంద్రార్క స్థాయిగా అనుభవించేలాగ్ను మేమున్ను యిప్పుడు వుండ్దే సదరు ప్రభువులున్నూ వారివ్యాపారస్తులున్నూ సహా యిస్తిమి NI K. [illegible] 48 (శ 1578)

సదావర్తి. *sadāvarti* సదావృత్తి బైరాగులకు బాటసారులకు నిత్యము సత్రములో వండుకొనుటకు ఇచ్చు భోజనసామాగ్రి *Rice etc daily bestowed on mendicants or travellers at a choultry for preparing the food by themselves* శ్రీరఘునాథజగదేవుమహారాజులుంగారు సదావర్తిహరిదాసుబావాజిగార్కి వ్రాయించి దయచేసిన పట్టా మాతాలూకు కలపూడి హన్నంతులోవశేరిలో సదావర్తిపొలం సంతోషోలా గడ్డపన్ను యీ చొప్పున యేర్పాటు చేసి ఇవ్వడ మైనది గనుక విరివి ఫలపరుకుని అతిథు అభ్యాగతులకు సదావర్తి శిదా యిస్తు త్రికాలయందు మమ్ములను కళ్యాణం చేస్తు సుఖాగా శ్రీరఘునాథ జీవనం చేస్తు వుండేది గ్రామాల్కు యెటి కొట్నం మాపుచేసినాము J D H R S IX, Part II P13-14 (1762 A D)

సన *sana* (ప సన్ హిం సన్) స్న సంవత్సరము *Year* సైనుతి స్వామియా చ ం మాహే సవ్వాలు సన అలవు ౦౦౦౦ SII X, 751 (శ 1514)

సన్తతిభోగము *santatibhōgamu* వంశపరంపరగా నడుపువర్తనము *Endowment granted for conducting by successive generation* అన్నగూరి అగస్తీశ్వర భటారనికి ఇచ్చినభూమి సన్తతి భోగము నడపేవారు NI Podili, 38 (శ 890)

సన్ధివిగ్రహి *sandhivigrahi* ప్రభువాజ్ఞచొప్పున రాజశాసనములవ్రాయువాడు శాంతియుద్ధముల తీర్మానించువాడు (1) *An officer who drafts the grants of the king as dictated by the king* (2) *Person charged with peace and war* (1) శ్రీమన్మహామండలిక భీమనసన్ధివిగ్రహిసోమనపెగ్గడ SII IV, 749 (శ 1068) (2) సన్ధివిగ్రహిపోతనపెగ్గడవ్రాలు SII. IV, 1098 (3) శ్రీమన్మహామండలిక భీమెనాయకుని సన్ధివిగ్రహి సోమనపెగ్గడ SII VI, 133 (శ. 1069) (4) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కులోత్తుంగచోడగొంగరాజుల శ్రీమత్సంధివిగ్రహి కొమ్మనపెగ్గడ SII VI, 181 (శ 1082)

సన్నగాళవాడు *sannaglāvādu* సన్నగాళమును వాయించువాఁడు సన్నగాళె=వాద్యవిశేషము *A musical instrument* (B) *A person who plays a musical instrument* శ్రీగోపినాథదేవర రంగభోగాలవారి జీతరావులు సన్నగాళవానికి న ౪ SII X, 422 (శ 1191)

సన్నదు. *sannadu* (హిం స్నద్) ఆజ్ఞాపత్రిక *An order or written grant* వీండ్లకు వుండే పశ్వులు సన్నజీవాలుంన్నూ పుల్లరి లేకుండానున్నయిదెగ్కా వీండ్లతోపాటు చెర్వుఁలఅంజీవని చేశే యీనాల్గుగ్రామాదులలోవుండ్డె వొడ్డెలు పుల్లరిమాత్రం లేకుండానున్నూ వీండ్లే నీరుకట్టు పనిన్నిచూచేలాగ్నునున్నూ కట్టకింది వాకపట్టు ౧౪ వి త్తనాల పట్టున్నుజ్నలా ఖ ౦ । ౩ వి త్తనాలపట్టు నీరుపట్టు మాన్యంగానున్నూ నిష్కర్షచేసి యిచ్చేలాగ్నునున్నూ మహారాజేశ్రీకట్టడ ప్రకారం మేరామాన్యములు పుల్లరింన్ని సర్వం యింనాము గా స్నదు దుంబాలాలుకూడ పనిలేకుండా యిచ్చేలాగున నిర్ణయించి NI Kandukur, 48 (శ 1572)

సన్నపుముత్యాలకుచ్చు *sannapumutyālakuccu A small tassel made of pearls* చూడుడు "పరజు" *See "paraju"*

సన్నిధిసంప్రదాయము. *sannidhisampradāyamu* సన్నిధి=సమీపము *Presence* సంప్రదాయము=మతానుసారముగా జేయుపూజావిధానము *A religious doctrine inculcating to worship of a particular deity* (A) ఆయాదేవతాసమక్షమున మతానుసారముగా జేయు పూజావిధానము *A religious doctrine inculcating the worship of a particular deity in its presence* శ్రీనరసంహ్యానాథుని సన్నిధిసంప్రదాయము కొలువులు ౧ ౨ కి చామరలు ౨ నంభ్యలు కు ౨ పరిచరం కు ౩ గరకటి వులుమంద కు ౨ SII VI, 823. (శ 1310)

సపంగుకానికమన్నన *sapamgukānikamannana* సంగుకానిక సహితముగా మన్నన, *Exemption from the payment of both pangu and Kanika* స్వస్తి శ్రీమన్మహాప్రధాని రాయస్థాపనాచార్యుఁ శ్రీమతు గణపద్దేవమహారాజులు నండూరి కన్దరీశ్వరదేవరకూ దళమీశ్వరదేవరకూ నిచ్చినక్షేత్రం ఖ ౨ సపంగుకానికమన్నన SII X, 450. (శ 1202)

సపరి. *sapari* సర్వహక్కులతో స్వాధీనము *With possession of all rights* వెలుగోటి చ్నితింమ్మానాయనింగారు పొదితెత్తలం దేవబ్రాంహణులకు అగ్రహారాలకు దేవబ్రాహ్మణభట వృత్తిమాన్యాలకు విద్యాంసులకు సపరిగాను ఇచ్చిన ధర్మశాసనం NI Podili, 34. (శ 1505)

సప్తగోదావరి: *saptagōdāvari* ఏడుగోదావరులు (1) తుల్య (2) ఆత్రేయి (3) భరద్వాజ (4) గౌతమి (5) వృద్ధగౌతమి (6) కౌశికి (7) వసిష్ఠ *The seven branches of the river Godavari* (1) *Tulya* (2) *Ātrēyi* (3) *Bhāradvāja* (4) *Goutami* (5) *Vrddhagoutami* (6) *Kauśiki* (7) *Vasiṣṭha*। రాజనరేంద్రుని మండ తామ్రశాసనము — గ్రామ పొలిమేరలు — దక్షిణః సప్తగోదావరియ సీమా।- భారతి-స్వభాను-శ్రావణము

సప్తసంతతులు *saptasamtatulu* సప్తసంతానములు ఏడుసంతానములు అగ్రహారము, కుమారుడు, దేవాలయము, ఉద్యానము, చెఱువు, కృతి, నిధానము *Seven offsprings — Brahmin village, son, temple, garden, tank, writing a book and treasure trace*

వెట్టి గొంట్టూరం జెఱ్వులుం జెక్కు గుడ్లు । నిల్పి సప్తసంతతుల సంఖ్యలుగం జేసె। దత్తెనామాత్యసోముండు ధర్మ్మపరుండు । దారభానుజుండాచంద్రతారకముగ SII IV, 749 (శ 1068)

సప్తసంతానములు. *saptasamtānamulu* ఏడు సంతానములు అగ్రహారము, పుత్రుడు, దేవాలయము, ఉద్యానవనము, చెఱువు, కృతి, నిధానము *Seven offsprings — Brahmin village, son, temple, garden, tank, writing a book and treasure trace*

(1) పూని మహాగ్రహారపుర పుత్త్ర సమున్నతి దేవతాల యో
ద్యాన తటాక సత్కృతి నిధానము లాశశితారకంబు సు
స్థానము లై మహిం బరగ జంగమమల్లయపేర సప్తసం
తానము లొప్ప నిల్పెదు ముదంబున శత్రుభుసాజ్ఞ పెంపునన్
(కు సం)

(2) దానదధీచి సోముం డన దాత యశఃప్రసారుణ్డు పుత్రసం
తాన సమృద్ధుం డై చెఱ్వు ధర్మ్మవివాహము దేవగేహ ము
ద్యానము సత్ప్రబంధము నిధానమునం జనుచున్న సప్తసం
తానములుం బ్రసిద్ధముగ ధారుణిపై నిలిపెం గ్రమంబునన్

SII IV, 1130 (శ 1110)

(2) శ్రీ బ్రంమజియ్య పుత్రులుం గలిగి బ్రతుకువారు వారు సప్తసంతానంబు బొందినవారు NI Kanigiri, 7 (శ 1236)

సప్తసాగరమహాదానము *saptasāgaramahādānamu* షోడశమహాదానములలో నొకటి ఏడు మొదలు వెయ్యిపలముల తూకము గల ఏడు బంగారుకుండలను జేయించి, వాటిలో నొక్కొకదానియందు ఉప్పు, పాలు, నెయ్యి, బెల్లము, పెరుగు, పంచదార, పుణ్యతీర్థము (జలము)ను బోసి, వానిలో బంగారుతో చేయబడిన బ్రహ్మ, విష్ణు, శివ, సూర్య, ఇంద్ర, లక్ష్మి, పార్వతి విగ్రహములను ముంచి, ఆభరణములతో నింపి, ఆ కుండలను సప్తసాగరముల నావాహనించి దాన మిచ్చుటయే సప్తసాగరమహాదానము *Seven vessels should be made from gold weighing from seven palas to thousand palas The seven vessels should be respectively filled with salt, milk, clarified butter, jaggery, curds, sugar, holywater In the several vessels golden images of Brahma, Vishnn, Siva, Sun, Indra, Lakshmi and Parvati should be dipped and all jewels should be thrown in them The donor should invoke the seven oceans (Symbolized by the seven vessels) and then should be donated* శ్రీకృష్ణదేవమహారాయలు కృష్ణవేణ్యానదీతీరమంద్దు అమరేశ్వరదేవుని సన్నిధిని తులాపురుషమహాదానం శేయ నవధరించ్చి తమదేవులు చిన్నాదేవమ్మ చేతను రత్నధేనుమహాదానమున్ను తిరుమలదేవిఅమ్మవారి చేతను సప్తసాగరమహాదానమున్ను సేయించ్చ నవధరించ్చి SII VI, 548 (శ 1437)

సప్తాంగములు *saptāmgamulu* రాజు, మంత్రి, సుహృదుఁడు, కోశము సైన్యము, భూమి, కోట లనెడు ఏడు రాజ్యాంగములు *The constituen*

ments of a state (1) the King (2) the minister (3) the allies (4) treasure (5) army (6) territory (7) fortress ప్రో॥ షాడుణ్య్రప్రతిభానిధి శ్చతురం పాయాయత్త నిత్యక్రియ స్సప్తాంగస్థిరధీ ప్రశక్తినిరత స్త్రైకాల విజ్ఞానవిత్ SII. IV, 1070.

సభవారు *sabhavāru* గ్రామస్థులు *An assembly of villagers* తమ తండ్రి కొమార తిరుమానాయనికి పుణ్యంగాను కులూరిచెరువు తూర్పు వలుగు కట్టించు మని సభవారు నూనంనా ఆనతిచ్చె గనక NI Atmakur, 35 (శ 1584)

సమము *samamu* సంవత్సరము *The year* శావయసందనుండు ఘనుండు బయ్యనసెట్టి సంక్రాంతితిథి నిమిత్యమున నేత్రత్రైలవియత్త శేందు సంఖ్య సక ధారుణిపాలు సమము లమరం బ్రబలుచుండ నఖండదీపంబు నిలిపె SII V, 644 (శ 1072)

సమయకార్యము *samayakāryamu* వర్తకసంఘవిషయములు *The affairs relating to the guild of merchants* నానాదేశపెక్కం డ్రును గూడి సమయకార్యార్థమై శ్రీ త్రిపురాంతకమహాదేవర సన్నిధికి వచ్చి తమతల్లితండ్రులకుం బుణ్యముగాను శ్రీత్రిపురాం తక దేవర అంగరంగభోగాలకూను అఖండదీపాలకూను ఎఱ్ఱమొటవాడ వెలిగండ్ల దొరణా నల్లాను ఊరూరను పంట నొక్కొకక్క శానిక ఇచ్చిరిడ SII. X, 473 (శ 1214)

సమయకార్యము *samayakāryamu* మతము లేక సంఘవిషయ మైన పని *The affair relating to the religious creed or society* నానాదేశపెక్కండ్రు గూడి సమయకార్యానికై త్రిపురాంతకమహాదేవర సన్నిధికి వచ్చి శ్రీత్రిపురాంతక దేవర అంగరంగభోగాలకును అఖండ దీపాలకును ఊరూరను పంట నొక్కొకక్క శానిక త్రిపురాంతకము అంగడి బియ్యము పెసలు నువ్వులు మొదలైన నానాధాన్యాలును అమ్మ వచ్చిన తెహ సరకులకు మాడకు మానెండేశి కొలుచు తెక్కను ఎల్లకాల మూను బెట్టువారు SII X, 473. (శ 1214)

సమయచక్రవర్తి *samayacakravarti.* వర్తకసంప్రదాయపరిపాల కుడు *The head of a mercantile convention* శ్రీమన్మహామండ లేశ్వర కులోత్తుంగ ప్రిథ్వీశ్వరమహారాజుల వశపాలజీవనమున వ్యాపారి బోయరాండి బల్లకొడుకు సావసాండిబల్ల యైన మావంగ్గరివల్లభ సమయ చక్రవర్తి కిచ్చినశాసనము SII X, 211 (శ 112)

సమయదండము *samayadamdamu* సాంఘిక, సాంకేతిక మైనశిక్ష *Punishment according to established rule or custom of a congregation* ఇధర్మార్ధనకుం దప్పినవారు రాచదండానం బడువారు శ్రీసమయదండానం బడువారు H A. S 19-55 (శ 1242)

సమయద్రోహులు *samayadrōhulu* పరస్పరసమ్మతముతో చేసికొన్న ఏర్పాటునకు కీడుచేయుతలపుగలవారు *Persons who contemplate of doing harm to the stipulation or agreement* మగమ మీంద మరింగ్ని రాగభోగాలకునసీ మను శేనరిఅడుగు ఈక్రమాన నుభయనానా దేశిని ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నిస్తిమి। దీనికి నెవ్వ రడ్డపడ్డాను సమయద్రో హులు SII IV, 935 (శ 1191)

సమయము *samayamu* మతధర్మము *Religious obligation* భావనారాయణ పెరుమాళ్లగుడ్డలసరియ పొలనను జంగ్గాలు నందికంఖాలు వేస్తేను ఆకంఖాలు విరుగమొత్తి సమయంనివర్తహించ్చిన సమయములకు చెట్నిన ద్రిత్తులు SII V, 26 (శ 1384)

సమయసేనాపతి *samayasēnāpati* వర్తకసంఘాధ్యక్షుడు *The head of a mercantile congregation* కులోత్తుంగచోడ గాంగేయ రామసమయ సేనాపతి యైనకన్నిసెట్టి SII IV, 136. (శ 1071)

సమయసేనాపతి. *samayasēnāpati* మతవిషయక మైనకార్యములను పరీక్షించువాడు అధికారి *Religious chief a superintendent of religious functions* హిమవత్సేతుపరియంత్ర శ్రేష్ఠసెట్టిగణాధీశ కమ్మవైశ్యలలోం గమన్నత్తి కులోత్తుంగ్గచోడ నమున నకరపురుషుం డైన కులోత్తుంగచోడ గాంగేయరాయ సమయసేనాధిపతి యైన కన్నిసెట్టి SII V, 136 (శ 1071)

సమయులు *samayulu* శైవసమయపక్షమువారు మత, సమాజములకు జెందినసభ్యులు *Adherents of a Saiva Samaya, members of a congregation or religion* శ్రీభావనారాయణపెరుమాళ గుడ్డల సరియపొలనను జంగ్గాలు నందికంఖాలు వెస్తేను ఆకంఖాలు విరుగమొత్తి సమయం నివర్తహించ్చిన సమయులకుం జెట్నిద్రిత్తులు SII V, 26 (శ 1884)

సమరభూపాలవాహనము *samarabhūpālavāhanamu* యుద్ధరథా కారముగలవాహనము *A vehicle in the shape of a war chariot* (మట్లకుమారఅనంతరాజుశాసనము —) స్వర్ణాశ్వసింధురసమర భూపాలవాహన వద్మపీఠ రత్నాఢ్యముకుట నైవేద్యభాజనోన్నత శేషిమం టప సోపానమార్గాగ్ర గోపురాది కైంకర్య సంతుష్టవేంకటాచలపతి T T D E S VI, Part I, 25 (శ 1530)

సమరు *samaru* చమురు నెయ్యి *Ghee* (1) శ్రీశంకరమహాదేవ రకు నఖండదీపమునకు నిత్యమానెండునమరూ నివేద్యమునకు నిత్యమూ మెండు వడ్లూ నాచంద్రార్కమ్ముగా నిచ్చితిమి SII. VI, 617 (శ 1067) (2) మొదవులు ౨౫ ఏవిం శేకొని నద్దిబోయిండు తనపుత్రాను పౌత్రికము నెఱదీపానకు నిత్యమానెండుసమరు నడపంగలవాండు SII VI, 633 (శ 1184)

సమస్తప్రజ *samastapraja* అఖిలజనము *The entire community* స్వస్తి శ్రీమన్మహాసామాంతచెఱకు జగద్దాళుమారయ గణపయరడ్డివారి కిం బుణ్యముగాను శాడువాయ శ్రీచెన్నమల్లికార్జున మహాలింగదేవునికి అందులసమస్తప్రజాను కేతూలెంకంగారున్ను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను అంగరంగభోగానకుం దాడువాయసర్వాయ మందున్ను గరుణాన మాడ బడికెండేసిపీసాలలెక్కను ఇచ్చిరి ఇదేవునికెసెలమ్ము సమస్తప్రజాను ఆయూరిసర్వాయమందున్ను యిక్రమానసె యిచ్చిరి . SII X, 849 (శ 1222)

సమస్తప్రతాని *samastapratāni* సర్వప్రధాని సకలామాత్యుడు, *The chief minister* త్రిభావనచక్రవర్తి శ్రీమద్బల్లహదేవర సమస్తప్రతాని అనన్తపాలదణ్డనాయకులు SII IV, 1255

సమస్తసేనాధిపతి *samastasēnādhipati* సకలసెనాధిపతి *A commander of all forces* నాగదేవరాజులకు సమస్తసేనాధిపతియను చికిత్సగోత్రుండున చెన్ననామాత్యపుత్త్రుండును వెన్నమాంబికావరతనూజుండును నైన పోతనామాత్యుండు SII IV, 755 (శ 1164)

సమస్తాయము *samastāyamu* సకలమైనపన్నులు, సుంకములు ఫలసాయములు *All kinds of income in taxes, fees and produce* శ్రీమదనంతవమ్మదేవర ప్రవర్ద్ధమానవిజయరాజ్యసంవ్వత్సరంబులు నరరానవీట ఎఱదపంప్పన తాలండవంద్రెడ్డిలోని తటజానవలయు చుట్టున భూమిసమస్తాయములు కోరుఅంత్తరయ అభినవాయములు కానికిలో పుగానిండులు చోడగంగ్గమాధవదేవర హవిబలిఅచ్చనలకు రాచమఅంది అరుసగొండ్దలరావుత ధారాపూర్వకము సేసి ఇచ్చితిమి SII X 707 (శ 1075)

సమస్య. *samasya* (సం సమస్యా) ఏకీకృతము నిర్వర్తనము పూర్తి *To be thrown together, to be compounded or combined, to be made entire or complete(K) Completing or filling up what is incomplete* తంగెళ్ల చెరువు కిందను నిసెల వ్యవసాయము నడవ బ్రాంహణస్థానమాన్యాలు నగరికమరు సహితముగాను యెవ్వరైనాను పండిన ధాన్యానకు సంతరాశిని ఖ ౧ కి న ౧ తూమింట్టి సమస్య నుద్దిళ్లవెసి ఆధాన్యానను యేంటెంటను చెరువు పైకట్ట బహుబాగా వేయించువారు NI Kandukur, 83 (శ 1448)

సమారాధకులు *samārādhakulu* దేవుని సమారాధన చేయువారు పూజారులు *The temple priests who perform the worship of the deity* శ్రీకొమారహంబీరదేవుమహాపాత్రులు బెజవాడ రాజనారాయణదేవర నగరుకొలిచిన నానాశావకులకున్ను వెనకపాడు అష్టభోగతేజస్వామ్యంగాను జీతవర్తనల యిచ్చిన ధమ్మశాసనం। క్షేత్రం కేసరిపాటిని సమారాధకులకు ఖ ౪ స్తలకరణాలకు ఖ ౧ SII X, 740

సమారాధన. *samārādhana* బ్రాహ్మణ సమారాధనము పూజలు *A feast given to Brahmins as a meritorious act, Worship of the deity* శ్రీమతు కామయబోయ్యుండు మోటుపల్లె మలమండ్డల పెరుమాల్లకు సమారాధనకు అమ్రుతపడి చాత్రములకు తిరుపడియారముకు ఇచ్చిన వరిచెవిమడలు ౨౦౦ NI Ongole, 54

సమాహర్త్రి *samāhartri* సుంకములు పన్నులు వసూలు చేయుటకు నియమింపబడ్డ ఉన్నతాధికారి *Collector general (HOD Vol III)* రెండవ విష్ణువర్ధనుని శాసనము— పల్లిరాష్ట్రే కోటెకి నామ గ్రామం సంప్రదత్తః। గ్రామేయకాన్ రాజపురుష తళవార దణ్డనాయక రాష్ట్రిక సూత భట నట చేటక పరిచారక నియుక్తాధ్యక్షప్రశాస్త్రి సమాహర్త్రి నాయకా శ్చాజ్ఞాపయతి EI XXXI, 12 (700 *A D*)

సముఖము: *samukhamu* సమక్షము *Presence* శ్రీకాకొల్ని నాగిశెట్టిం జుక్కలగడ్డనాగిసేండు వీరు మొదలైన ప్రజలు మాసముఖానుకు వచ్చి విన్నపం చేసిన వివరాలు సర్వమున్ను వింట్టిమి। SII VI, 80

సముతు *samutu* రాజ్యవిభాగము *An administrative division* రాయలవారు మన్నించిన మా జాగీరు శీతారామపురం సముతులో శింగారెడ్డిపల్లె మాచిరెడ్డిపల్లెకు ప్రతినామము అయ్యవారిపల్లె అని నిర్నయించి NI C P 8 (శ 1578)

సముదాయక్షేత్రము *samudāyaksētramu* సమిష్టిగా వ్యవసాయము చేయబడు భూమి ఒకరిచేతనే గాక పలువురు వ్యవసాయదారులు కలసి సహకార వ్యవసాయము చేయు భూమి *Land not allotted to an individual but cultivated in common (W)* మాత్తండమూవేంద వెఁగారు చింతపల్లిపొలమున విప్పల మున సముదాయక్షేత్రమున నిరువది జేనకోల నిరువదివుట్లు వడ్లుపట్టు విలిచియిచ్చి యీభూమి గృషిసేసియరి యచ్చి ఈ కులోత్తుంగచోడ శాల నిత్యపడి యరువణ్డ్రు బ్రాహ్మణలక ఆచంద్రార్కము భోజనము సేయింపంగలవారుగా ధమ్మము నిలిపిరి SII VI, 1281

సముదాయక్షేత్రము *samudāyaksētramu* సాముదాయపు పొలము భూమి *Land held in common* వీరసకటమంతని నాంటి చిందడమైన రాజేంద్రచోడచతుర్వేది మంగలమున మహాజన మేనూటయిద్దఱచే నీయూరి చింతపల్లిపొలమున విప్పలగా మున సముదాయక్షేత్రమున నిరువది జేనకోల నిరువదివుట్లు వడ్లుపట్టు విడిచికొని వినాయకు ముందట దోంటకు శాలకంగా బుట్టెండు వడ్లపట్టును విలిచియిచ్చి SII IV, 1281

సముద్రము *samudramu* పెద్దచెఱువు *A big tank* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బుద్ధరాజుల కులపతి అయిన గుండమదేవులు నాదిండ్లదక్షిణమునం దమకట్టించిన గుండసముద్రము యీ మూలస్థాన శ్రీమహాదేవరకు నివేద్యమునకు ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి॥ SII IV, 684

సమ్మంధము *sammamdhamu* సంబంధము *Proximity* దుగ్గజేలపూండి అశేషమహాజనులును ఇవని దుగ్గమపూండి మొలమపూండి పొలమెర సమ్మంధము గణపతిదేవమహారాజు దివిపటు వెలనాండు చేకొని తన పెగ్గడ మల్లపరాజును రుద్రపరాజును భూమి నిల్పిం బుత్తెంచె। SII X, 261 (శ 1136)

సరకులు *sarakulu* దినుసులు, వస్తువులు *Commodities merchandise* ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు ప్రిధ్విరాజ్యము సేయంగాను గుండ్డేటి దక్షిణాన కలువది రామనాథదేవరకు కామయబొప్పండూను, దేవయరెడ్డింగారూను, రడ్లూను, కాంపులూను, సెట్లూను పదునెనిమిది జాతులవారూం గూడం జేసిన దమము దేవక్షేత్రము ఎంత్తగలవారు పంగ్గము సిల్లర సుంక్కము లేకుండా నిస్తిమి తమసరకమ్మి ధమము సురమఖండ్డి వరువుడు చీర, సకలధాన్యాలూను ఏ సరకమ్మినాను విసామును పణమున సరకాసూ నిర్నయించి సరకు గొన్నవారు సెట్టెడిది NI Ongole, 58 (శ 1282)

సరదారు *saradāru* (ప సర్దార్) నాయకుడు *Leader, chief, commander (F)* సవరము చిన్నప్పనాయనింగారు విభవసంవత్సర వైశాఖమాసమున పంచిన మాలిఖానుండు మొదలఇన సరదారుల జయించెను SII VII, 563 (శ 1577)

సరపదకం: *sarapadakam* చక్రపతకము *A round medal like ornament in the necklace, a broach* కృష్ణదేవరాయదేవులు

తిరుమలదేవమ్మంగారు తిరువెంగళనాథదేవునికి వజ్రాలు ౧౩౨ మాణిక్యాలు ౮౫ పచ్చలు ౮౭ ముత్యాలు ౬౬ సహితంగాను తూంకాలు ౨౨౫ ను సమర్పించిన సరపదకం ౧ TTDES III, 74 (శ 1486)

సరస్వతీభండారికుడు *sarasvatībhaṁḍārikuḍu* పుస్తకభాండాగారాధికారి *Librarian* శ్రీప్రతాపరుద్ర రాజ్యము సేయుచుండంగా స్వస్తి శ్రీ సర్వస్వతీభండారక శ్రీ ట్యకాలనాయకు లైన రెడ్డింగారి నియోగులు SII X, 519 (శ 1237) (శాసనము పూర్తిగా చెడినది)

సరిఖేలు *sarikhēlu,* (హిం సరిఖైల్) ఇష్టుడు అనుంగు *The King's favarite (B)* శ్రీ చాంద్రమాన ప్లవనామ సంవత్సరంలోను సులుతాను అబ్దుల్లాపాదుశాహాసయిదు ముజాఫరు సరిఖేలు శాహిముశాలికు శేకుహసను లోటకు పార్సిమిసార్ పేరుపెట్టి కంథం నిలిపినాడు NI. Udayagiri, 27 (శ 1662)

సరియ *sariya* సరియక్షేత్రము వరిభూమి *A paduy field* ఈంత వట్టు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా చెల్లుటకు పెట్టిన గండమాడలు ౪౦ టికి పడియలాన సరియక్షేత్రము విల్చిపెట్టినాండు SII V, 1204 (శ,1219)

సరియించు *sariyiṁcu* అఖండదీపమునకు నేయి జాగ్రత్తచేయు *To supply, to fill (a lamp) with ghee or oil (B)* (1) భీమీస్వర దేవరకు నిచ్చిన యాఖణ్డవర్తిర దివియ ౧ దీనికి యాచన్ద్రార్క్కము నెయి సరియించువాడు SII IV, 1014. (శ 960) (2) ఇరూవు సరియించక యె సినవారు శారవని ప్రచ్చినవారు SII VI, 114

సరిహద్దు *sarihaddu* (వ సర్హద్) ఎల్ల *Boundary* ఆహజరతి మహమద ఖుల్లికుతుబుపాదశహా వొడయులింగారి పంప్పున అళ్యరాయనింగారు కొప్పులవారి కొలాము వీరగొరాము యరజల్లలు సాధించ్చి ముకుంద్దబహు బళింద్రునిని సరిహద్దువెల్లదరిమి SII X, 755 (శ 1526)

సరుకారు *sarukāru* (వ సర్కార్) ప్రభుత్వము సుభాలోఒకభాగము *Governanent a subdivision of a subha (F)* యినాయతుఖాను(బిపి)ఃఫౌజుదారునరుకారు గురంకొండ్ల హజేఖానుబి(దు) ఃదేశముఖునరకారు గురంకొండగారుంన్ను SII X,772 (శ 6118)

సరువు *saruvu* సరియించు అఖండదీపమునకు నూనె, నెయి జాగ్రత్త చేయు *To supply (to fill) a perpetual lamp with ghee or oil* నెయిసరువంగలవాణ్డు SII IV, 1110 (శ 1161)

సరుస *sarusa* సరస, సమీపము *Near, closely* అవల్లంసరుసనుండి ఆగట్టు విళనకట్టువంపై ఆయిధు (దు) శారలుమేరంత్తి పుత్తరపుముఖమై వచ్చెను EI XIII (శ 1356)

సర్కారు *sarkāru* (వ సర్కార్) ప్రభుత్వము *Government* సర్కారు హైదరాబాదు హజిరతుసుల్తాను అబ్దుల్లాపాదుశాహింగారు మొకరారు చేసి ఇచిన కందుకూరు శిమాలోని చెఱువుక్రింద పండి వచ్చిన వడ్లకు సకలాయం NI Kandukur, 47. (శ 1572)

సర్య *sarya* చర్య సేవ *Rite observance of all rites or customs* శ్రీరారామీశ్వర శ్రీమహాదేవరల సర్య్యలునేయించెడి బోయజీతనకు కోనభీమవల్లభరాజుల అనతిని చింగరాజు నాగనబోయుండు దేవరభణ్డారాన కానికాపెట్టుర్యలు ౧౦। SII V, 156 (శ 1286)

సర్వకరపరిహారువు *sarvakaraparihāruvu,* సమస్తకరవర్జితము సర్వమైనపన్నులవిడుపు *Exemption from all taxes* సరస్వతీకణ్ఠాభరణసాయాష్టాదశావధారణ చక్రవర్తి దన్నినారాయణాయ భవద్విషయేనంద మపూణ్డినామ గ్రామో గ్రహారీకృత్య సోమగ్రహణనిమిత్తే పూర్వక మస్మాభి స్సర్వకరపరిహారేణ దత్త మితి EI IV, 43 (శ 975)

సర్వకరభరపరిహారము *sarvakarabharaparihāramu* సమస్తమైనపన్నులు మొదలగుభారములు లేనిది *Exemption from all taxes and immunities* అస్మాకం స్వపుణ్యాయుర్యశోభివృద్ధయే ఆచంద్రార్క ప్రతిష్ఠితం అగ్రహారంకృత్వా అకరగ్రాహికగ్రామా న్న కృత్వా సర్వ శారాకరభరపరిహారై ః పరిహృత్య EI XXVIII, 47

సర్వజిత్తు *sarvajitu* సర్వజిత్తునామసంవత్సరము *The twenty first cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శకవరుషంబులు ౧౦౨౮ అగు నేంటి సర్వజితుసంవత్సర కార్తిక పర్వ నిమిత్తమున SII X, 63 (శ 1028)

సర్వధారి *sarvadhāri* సర్వధారినామసంవత్సరము *The twenty second cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ శుభశక వరుషంబులు ౧౧౫౦ అగు నేంటి సర్వధారి నాంటికిం పరమేస్వరునకు SII X, 273 (శ 1150)

సర్వనమస్యము *sarvanamasyamu* సంపూర్ణమైన అభివాదనము *Complete obeisance* విజ్ఞాపనేన నందవాటికా గ్రామీయ శ్రీభట్టేశ్వర దేవాయతనాయ ఖండస్ఫుటిత నవసుధాకమార్థం గీతనృత్తవాద్యార్థం గంధ పుష్ప ధూప దీప నివేద్యాచనార్థం పాదమూల పరివారార్థం రాజకీయానమనంగులి ప్రేక్షణీయ ప్రిభోగాభ్యంతర సిద్ధ్యాసర్వనమస్యో దత్తః APGAS 6

సర్వనమస్యము *sarvanamasyamu* సకలజనపూజనీయము (సం నమస్యా పూజ గౌరవము) *Worshippable by all or respectable by all* ఎఱకసానమ్మంగారు శ్రీఎఱకేశ్వరదేవరకు సమస్తపూజార్థమై ఎఱకపురమునం దముపెట్టిన దేవబ్రాహ్మణవృత్తులు దక్కనున్నంత వెలిపొలమున్ను ఎఱకసముద్రమునం దమతోంటల పొలమున్ను చతుస్సీమను సర్వనమస్యము ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చె Hy Arch 13-42 (శ 1187)

సర్వనియోగి *sarvaniyōgi* విషయపతిక్రింద ఉద్యోగి *A subordinate of Vishayapati* అస్యస్మాభిరస్మత్కులగోత్ర యశోభివృద్ధయే ఏతస్మై మౌద్గల్యసగోత్రాయ లేకుమారీగ్రామవాస్తవ్యాయ శివాయార్యాయ సర్వపరిహారేణ సావల్లికా దత్తాః అపి చ సర్వనియోగనియుక్తాయుక్తక విషయపతి మిశ్రైః సావల్లికో పరిహర్తవ్యా- వేగినాట్యశాలంకాయనుల రెండు క్రొత్తశాసనములు అంసా ప వ సం 11 28 సంచిక ౨౩

36)

సర్వనైయోగికవల్లభులు: *sarvanaiyōgikavallabhulu* సమస్తమైన అధికారవర్గము *All officers of the state* (1) కమ్మరాష్ట్రే చెందలు గ్రామే గ్రామేయకో సత్రగత సర్వనైయోగికవల్లభాం శ్చాజ్ఞాపయతి। EI VIII, 239 (678 A D) (2) కుమారవిష్ణుః। కర్మాంకరాష్ట్రే చెందలూర గ్రామే గ్రామేయకాన్ అత్రాధికృత సర్వనైయోగికవల్లభా శ్చాజ్ఞాపయతి। EI VIII, 235

సర్వపరిహారము. *sarvaparihāramu* సమస్తమైన పన్నులు లోనగు నిర్బంధములు లేనిది *Free from all taxes or immunities* శ్రీ సింహవర్మణః ముణ్డరాష్ట్రే పికిరె గ్రామే కాశ్యపాయ తైత్తిరీయాయ విలాసశర్మణే సర్వపరిహారోపేతో దేవభోగహలవర్జం బ్రహ్మదేయీ కృత్యాస్మాభి సంప్రత్తస్తత స్సర్వపరిహారై యంగ్రామః పరిహర్తవ్యః పరిహారయితవ్య శ్చ EI VIII, 15

సర్వపీడావివర్జితము *sarvapīḍāvivarjitamu* సర్వబాధాపరిహారము *Free from all immunties* వరాహవర్తన్యామ్ నవగ్రామ శ్చతుస్సీమావచ్ఛిన్నస్సజల స్థల స్సర్వపీడావివర్జిత మాచన్ద్రార్క క్షితిసమకాలమ్ మూడవ వజ్రహస్తుని గంజాముశాసనము భారతి భావ సం॥ మాఘమాసము (శ 991)

సర్వప్రధానులు. *sarvapradhānulu* అఖిలఅధికారవర్గము (సం ప్రధానః) కార్యనిర్వాహకులు లేక మంత్రివర్గము *All the principal officers or ministers of the state* శ్రీరాజరాజదేవో గుద్దవాది విషయే మణ్డనామ గ్రామ మధివసతో రాష్ట్రకూట ప్రముఖాన్ సమాహూయసర్వప్రధానసమక్ష మిత్థ మాజ్ఞాపయతి రాజరాజుమండ శాసనము భారతి-స్వభాను-శ్రావణము

సర్వబాధాకరపరిహారము. *sarvabādhākaraparihāramu* సమస్తమైనబాధలపన్నులమాన్యము *From all molestations and taxes exemption* హిరణ్యరాష్ట్రే సుప్రయోగనద్యా దక్షిణతీకే బిరపాలు నామగ్రామఃతస్యగ్రామస్యదక్షిణ పూర్వస్యాం దిశి రాజమానేన ద్వంసం జ్ఞవింశతి నివర్తనం క్షేత్రమ్ం సర్వబాధాకర పరిహార న్దత్తం॥ EI XI, 35

సర్వబాధాపరిహారము. *sarvabādhāparihāramu* సర్వోపద్రవపరిహారము *Free from all molestations* (1) ఊరిస్వాముళ్ ఇచ్చిన స్తితి రెండువాడల పట్టనావురకు అరియు డగు తెలెయు సిద్ధాయంబు దణ్డు దన వరాధంబును సర్వబాదపడియారువు ఊరుదాయనెసిఇచ్చి అం సా ప వ

సర్వభోగసామ్యత *sarvabhōgasāmyata* సకలభోగస్వామ్యము (చూడుడు అష్టవిధభోగస్వామ్యము) *The enjoyments of eight kinds of rights (See aṣṭavidhabhōgasvāmyamu.)* స్వస్తి శ్రీ మన్మహాప్రధాని గోవిందనాయంకులు నిల్పినప్రతిష్ఠ। శ్రీమాధవపెరుమాడ్లకును అంగరంగభోగనైవేద్యదీపముఖ్యమయిన సర్వవస్తుభోగమునకు ఇచ్చిన దంముఃవు। పండలూరు సర్వభోగసాంమ్యతగాను ఇచ్చిరి కుంటలు ౧౨౫౦౦। NI Ongole, 150 (శ 1174)

సర్వమాన్యము: *sarvamānyamu* సర్వకరపరిహారము ఈసామ్యముదేవాదాయబ్రహ్మదాయముల కిచ్చిన భూములకుగాని గ్రామములకుగాని వర్తించును. *Exemption from all taxes This is applied to village or portions of land allotted to temples or Brahmins*

నిజజనకజనన్యో ర్నిత్యవైకుంఠసిద్ధై।
కరణికకరమేరాః సర్వమాన్యా నకర్షీత్॥
EI VI, 108–133 (శ 1489)

సర్వవస్తుభోగము: *sarvavastubhōgamu* సకలవస్తు (భాగ్యము, ముఖ్యపదార్థము) భోగము *The enjoyment of prosperity and all other kinds of essential things* స్వస్తి శ్రీమన్మహాప్రధాని గోవిందనాయంకు నిల్పిన ప్రతిష్ట। శ్రీమాధవపెరుమాడ్లకును అంగరంగభోగనైవేద్యదీప ముఖ్యమైన సర్వవస్తుభోగమునకు ఇచ్చినధంమ్ముఃవు NI Ongole, 150 (శ 1174)

సర్వాక్రాంతము *sarvākrāṁtamu* సర్వస్వాధీనము మాన్యము *Entire possession, a rent free inam* రాయసంకొండమఝ్యయ్యంగారు పొదిలశీమలోని తూర్పు ముశికి పడమటిగడ్డ చిలుమకూరి గ్రామంము సర్వాక్రాంతముగాను దేవళ్లకు యిద్దరికిన్ని అంగ్గరంగ్గవైభవాలకున్ను యిస్తిమి NI Podili, 4 (శ 1487)

సర్వాగ్రహారము *sarvāgrahāramu* సర్వకరపరిహారముగా నిచ్చిన గ్రామము *A village free from all taxes. (T C M)* శ్రీమతు వేమయరెడ్డింగారు వ్రాయించి యిచ్చిన భూదానధర్మశాసనం॥ మద్భుజాదండపరిపాలనమైన సాంబ్రాజ్యమందు శ్రీశైలభూమిని అమ్మనంబ్రోలి శీమలో రామతీర్థంసర్వాగ్రహారముంన్నూ EI XXI, 271–272

సర్వాధికారి *sarvādhikāri* ఒకనిపక్షమున వ్యవహరించుటకు సర్వాధికారములు పొందినవాడు *An agent-general* (కాకతీయులశాసనములు) శ్రీ మతుసర్వాధికారి కఒసాటిసూరారెడ్డి SII X, 368 (శ 1161) (2) జంన్నిగదేవమహారాజులు శ్రీమతు సర్వాధికారియైయ్న గండ్డపెండారుమెఇదేవరాజులు SII X, 402 (శ 1186)

సర్వాధికృతుడు *sarvādhikṛtuḍu* అమాత్యవర్యుడు *Minister general* హస్తిధ్యక్షధర్మః చన్ద్రసూనునా సర్వాధికృతేన కామ్బపురోహ్యయేనోత్కీర్ణమాదిత్యభోగికతనయేన ఖణ్డిచన్ద్రేణేతి। తూర్పుగాంగ ఇంద్రవర్మ పుర్లితామ్రశాసనము EI XIV, 27

సర్వాధ్యక్ష *sarvādhyakṣa* సర్వాధికారి ముఖ్యపరిపాలకుడు *A general superintendent, a chief administrator* పల్లవానాం ధర్మమహారాజ శ్రీసింహవర్మః ముణ్డరాష్ట్రే పికిరెగ్రామే గ్రామేయకాన్ అత్రాధికృతాన్ సర్వాధ్యక్ష వల్లభ శాసనసంచారిణ శ్చాజ్ఞాపయతి EI VIII, 15

సర్వాధ్యక్షము· *sarvādhyakṣamu* సర్వాధ్యక్షుడు. చూ సర్వాధ్యక్ష. *See Sarvādhyaksa.* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ

పొత్తపిచోడమహారాజుల సర్వార్ఘ్యతము మల్లయపెగ్గడ SII VI, 643

సర్వాభ్యంతరము *sarvābhyamtaramu* సర్వస్వామ్యములు నొకఁడే యనుభవించుటకు శేయఁబడిన గ్రామభూదానవిశేషము *A grant with full and complete rights of enjoyment made solely to one grantee (I A, Vol XIX Sep' 1890)* అనంతవర్మశాసనము – భోగపురమున దేఎరట్టల్ల చేత లోక్రిమానిసెట్టి సెట్టుఁగ్రొచ్చు ద్రవ్యమిచ్చి చెట్టుక్రింద ౩౮ శేనకోల పుట్ల సర్వార్ఘ్యంతరముగా వెలగనాడ మా కమి సేసి సంక్రాంతిదాన మిచ్చిరి SII X, 665. (శ 1027) శ్రీకామన్నవదేవర భుజవర్ధనగా రాచమఱంది అరుపగొండుల రావుత తమ సర్వర్భ్యంతరమైన జీతపట్టులోపల రాచధమ్ముర్వుగా ధారాపూర్వకము సేసి ఇచ్చితిమి SII X, 707. (శ 1075)

సర్వాయము. *sarvāyamu* సమస్తాయము *The entire income, the income from all sources* అంగరంగభోగానకుం దాడువాయ సర్వా యమందున్న గశెనాన మాడబడి రెండేసివీసాలలెక్క ను ఇచ్చిరి SII. X,489 (శ 1222)

సరి *sari* అంత్యము *The end* యిటని మారాజిని వ్రాయించ్చి యిచ్చిన దానపత్రము సరి । NI CP, 4 (శ 1668)

సరి *sari* సమానము *Equal*

ఆ వె సకల వసుమతీశమకుటలసద్రత్న
కిరణరుచిరాజిచరము ణ్ణయిన
నిజభుజప్రధాని బెజియితదేవని
కూంతుసరియ పోల్పం గాంత లెందు

SII IV, 1007 (శ 987)

సలగఎద్దు *salagaeddu* (క సలగ) ఎద్దులమందలోని వృషభరాజము *The leader of a herd of bulls, a bull (K)* సవర అంబయరడి వారు స్వస్తి శ్రీత్రిపురాంతకదేవరకు తమ తండ్రి తల్లి పుణ్యమునకు గాను అఖండదీపానకు ఇచ్చిన మొదవులు ౩౦ యేంభది (సలగ) యెద్దు ౧ ఆబోతు ౧ SII X, 460 (శ 1210)

సలగె *salage* సలక భూపరిమాణవిశేషము రెండున్నరతూములు *One eighth of a putti being two and a half of Tumu (B)* విక్రమాదిత్యుని గద్వాలశాసనము (చూ వడ్లు) *See vadlu* తదాశ్రమం కన్న శమ్మర్ణేచ పఞ్చాశన్నివర్తన పరిమాణం దత్తం సలగె సహితం EI X, 22 (శ 596)

సలతనత: *salatanata* (వ సల్‌తనత్) సలతనతల అయాలతుల బాహి రామల్క అరుమలక వొడయలుగారు చేశిన ప్రశావ ధర్మశాసనము SII X, 751 (శ 1514)

సలాసు. *salāsu.* (వ సాలిస్) మూడు *A third* యేకలాసఖానునిం గారు అద్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తనపేర యేకలాసఖానపుర మని పేట గట్టించి యీపేటకు కౌంలు ఇచ్చిన వివరం । మొదలిపంటికిన్ని రెండో పంటికిన్ని కాకితంలో కౌలుప్రకారమే మూండో పంటనుండి యెల్లకాలా నకున్ను సలాను మింద్ద వాల్గోపాలు । SII X, 753 (శ 1522)

సలుపు: *salupu* నిర్వహించు *Execute* పుణ్యకుమారుని మాలెపాడు శాసనము — దే(దీ)ని నల్పినవానికి వేగుకువుదేనేఱుపుకు, వేవాష్టుఖ్యు నిల్పినం పుణ్యంబ దీనికి వక్రంబు వచ్చువాస్తు EI XI, 25

సల్విసంపదలు *salvisampadalu* చెలువు, చెల్వియు, సంపదయును *Felicity and wealth,* శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజులు అణ్ణమూరి యలము సిద్దయ సమస్తాయ అంతరాయ అభినవాయములు సల్విసంపదలు గణ్ణులోపుగా దేవభోగము సేసి SII IV, 1268

సవరణ *savarana* సవరింపు బాగుచేయుట మరమ్మతు *Repairs* లేదా సరంజాము ఆయుధసామగ్రి సమకూర్చుట (*B*) పరికరము(శ ర) *Supply of various weapons of war* ప్రభవసంవత్సర మాగ బ ౫ లు కలిమిలి బొప్పరాజు కుమారుడు మాదిరాజు దుర్గ్గం సవరణ శేయి చ్చును NI Venkatagiri, 22

సవతిశంఖు. *savatiśamkhu* శంఖవిశేషము శంఖముతో చేయబడినకం కణము (?) *A kind of conch shell, a bracelet made of conch shell (?)* ఈ యర్ధజాము అవసరానకు వీరసెట్టినపల్లెరము విస్యలు ఇ వ ౧౭ అద్దెనఎత్తు విస్యలు ౨ వ ౨ చట్వము వ ౦౦ దూచిఘంట్ట విస్య ౧ వ ౮ సవతిశంఖు విస్య ౧ వల ౧౦ SII V, 131 (శ 1218)

సఉ(వు)కపొలము *savukapolamu* చవుకపొలము *Saline soil* ఇ భోగానను దివ్యవటను దుగణమరాబి కొడ్కు గంగాధరజియ్యనకును ముమ్మడివారును సఉకపొలము పుటెండు ౧ మోటుంబొలాము పుటండు ౧ SII. VI, 729

సవుకభూమి. *savukabhūmi* చవుకభూమి *Salin soil* ఆవ డిగ్గుట పుట్టెండుం బందుము సవుకభూమి SII VI, 1167 (శ 1142)

సవ్వాలు. *savvālu* (వ సవ్వాల్) మహమ్మదీయుల పదియవనెల *Tenth month of the mohammadan year* వైశాఖ శు ౩ గురువారం ను॥ వై నుతిస్యామియా చ ౧ మాహే సవ్వాలు సన అలపు ౧౦౦ SII X, 751 (శ 1514)

ససుకాణిటంకాలు. *sasukānitamkālu* స్వస్తుకాణిటంకాలు సస్కాని టంకాలు పసీకానిటంకాలు రెండుడబ్బులనాణెము (శ ర) *Half a panam, a brass farthing (B)* (1) మారటూరి సింగరిభట్టు శ్రీనరసింహ్యనథుని తిరుమజ్యనగరయ తెచ్చిపెట్టను జోస్యవరదు నాయనికిని సను కానిటంకలు ఆరు కుంచప్రసదవకు బెలెను SII VI, 1019 (శ 1328) (2) పంచధారల పంచోలులున్ను నాయిలున్ను గొలవాడ బుద్దసానికిని యిచ్చిన క్రయక్షేత్రం మీచేతులను కాలోచిత మూల్యముపెట్టి స్వస్తుకాణిటంకాలు లెఖ్ఖా ౧౦౦ పుచ్చుకొని మాపూరి కొలను నలుతూముక్షేత్రము అనుభవింప నిస్తిమి SII VI· 666 (శ 1359) (3) శింహాద్రి అప్పరు భండారానకు। ససాకానిటం

కాలు ౩౦ పెట్టి SII. VI, 699. (శ 1457)

సస్యక్షేత్రము· *sasyaksētramu* పంటభూమి *A cultivable land* గుండెబోయుండు గుడివాడకుందేశ్వర శ్రీమహాదేవరకుం పెట్టునఖండదీవ మొక్కటి। దీనికిమొదవుళు ముప్పై సస్యక్షేత్రము చవుటపల్లి యుత్తర మున కోటికఱుత పుట్టెండుం బదేందుము SII V, 218 (శ 1165)

సహవాసి· *sahavāsi* కలసి నివసించువాడు *A companion, a person who lives together* పురవరిమావిండినాయకుండు నకరవువాడ ఉత్తరసీమలో సహవాసిసూరపోతు త్రాంపించిన గుండానకు పడుమటి పలాన యిరువదిరెండు జేనలకోల బుట్టెండుభూమి SII V, 1114 (శ 1085)

సహస్ర *sahasra* బ్రాహ్మణనామముల కంఠమునజేర్చినబిరుదము *An honorofic suffix to the names of Brahmins* అరులారసహా॥స భరతసహస్ర। అయ్యవణసహస్ర। చెల్వసహస్ర EI V, 10 (శ 1024)

సహస్రతార్కకుడు· *sahasratārkakudu* బ్రాహ్మణపండితునిబిరుదు *A title of a learned brahmana* కౌశికసగోత్రాయ సహస్రాతార్కకాయ ఆదిత్యస్వామినే భారద్వాజగోత్ర సహస్రతార్కకాయ విష్ణుస్వామినే (రెండవ పులకేశిమారుటూరుశాసనము) A P G A S 6 (616 *A D*)

సహస్రనామము: *sahasranāmamu* విష్ణుసహస్రనామములు *The one thousand names of Vishnu recited before the deity* ఈ భీమనపెగ్గడ తనకు నిష్టార్థసిద్ధిగా నిత్యమును పవలు సహస్రనామ రెండు జనము నరసింహకవచము ఒకరున్ను జపించి SII VI. 839 (శ 1287)

సహస్రనామార్చన *sahasranāmārcana* ఒక్కొక్క నామమున కొక్కొక్క పుష్పము చొప్పునగాని, తులసిదళము చొప్పునగాని, బిల్వ పత్రము చొప్పునగాని, దేవునికి సహస్రనామములతో అర్పించుట *Worshipping an idol by putting thousand flowers or Tulasi, or Bilva leaves mentioning one of thousond names of the idol at each flower etc* మండ్డల తిమ్మన్న (శ్రీకూర్మనాథునకు) అరయ సహస్రనామచఱన చామరంబును పంకణమును మరి ఘనసురం రియు భోగశేవల షోడశోపచారనమేతమైన పూజలు సల్పె మాన్యు డగుచు SII V, 1212 (శ 1132)

సహస్రబిల్వదళసమర్పణ *sahasrabilvadalasamarpana* సహస్ర=వేయి, *Thousand* బిల్వదళ=మారేడుదళములు, *Leaves of cratoeva relegiosa*, సమర్పణ=ప్రదానము *offering* వేయిమారేడుదళముల సమర్పణము మారేడుదళార్చన శివునికి ప్రీతి *offering of thousand leaves of cratoeva religiosa (especially sacred to Siva)* ఆంధ్ర రాపలింగస్వామి వార్కి అచ్యుత దేవమహారాయలు వ్రాయించ్చియిచ్చిన భూదానధర్మశాసనక్రమము యట్లన్నను యిందుల పలం నివెదన దీపారాధనల్కు నవరాత్రిళ్లు కార్తీకమాసము ధనుమాసము శివరాత్రి మహోత్సవాదుల్కు పరిచారకుల్కు యిందువాసరమున సహస్రబిల్వదళ సమర్పణవేళను NI. CP, 23 (శ 1270?)

సహస్రభోజనము *sahasrabhōjanamu* వేయినూటఎనిమిది బ్రాహ్మణులకు దేవుని అష్టోత్తరసహస్రనామములను చెప్పుచు జేయు సంతర్పణము *Feeding of 1008 Brahmins invoking one by one each of the 1008 names of the deity (T L)* విజయాదిత్యుని శాసనము నకవర్ష ౯౯౬ అనన్త నేట్టిఉత్తరాయణ సంక్రాన్తి వ్యతి పాత ఆదిత్యవారమునన్దు తెక్కల్లకొమ్మిసెట్టి కూంతుఱు చుంచుదెమ్మి సోదరి ముమ్మనమ్మ విప్పఱుత చెఱువునుం గుడియుంని సేయించె। సహస్రభోజనవునుం బుఱెకు అనేట్టిచరివన్దిరిసేసె SII VI, 586 (శ 996)

సహాయబు *sahāyabu* సాహెబు అధికారి కడ్మయిబ్బి కొల్వుకు అర్థనమళ్యను సహాయబు పాదాలాని తప్పక నడిచ్చుకొనువారు SII X, 748 (శ 1499)

సహిరణ్యోదకధారాపూర్వకము *sahiranyōdakadhārapūrvakamu* బంగారము దక్షిణ సహితముగా ఉదకధారతో కూడినది *With offering made in money and libation of water* శ్రీవీరసదాశివ దేవమహారాయలు కొండవీటి దుగార్ణనకుం జెల్లివచ్చె అర్ధం కిసీమలోనివోలవలిఅనే గ్రామము సహిరణ్యోదకధారాపూర్వకముగాను ధారవోసి యిచ్చిన అగ్రహారము NI Ongole, 141 (శ 1466)

సా

సాంకృత్యాయనగోత్రము *sāmkrtyāyanagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణ ఋషిగోత్రము *The lineage of a brahmin from a sage* సాంకృత్యాయనగోత్ర దేవశమ్మ APGAS 6

సాంతానికుడు *sāmtānikudu* శైవసంఘమునకు చెందినవాడు *Person belonging to the Saiva community* ఆంధ్రేషు స్థానపతయః షట్టమ్మార్గణ తపోధనాః సాంతానికాశ్చ సర్వేత్ర సాక్షిభూతా భవంతు తే। SII X, 395 (శ 1188)

సాంత్తానికుడు *sāmttānikudu* స్థానపతి *The head of the monastery* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య కుమారరుద్రదేవమహారాజులు ప్రిథివిరాజ్యము సేయంగాను శ్రీపుష్పగిరిమర సాంత్తానికు లైన శ్రీమతు సోమశివాచాయ్యులు SII VI, 81 (శ 1214)

సాంత్రాలగోత్రము· *sāmtrālagōtramu* ఒక వైశ్యకులగోత్రము *The lineage of a person belonging to the third caste (Vaisya)* (1) కమరహరేశ్వారు సాంత్రాలగోత్రః। అచ్చాఖణ్డ ప్రదీప్తైలతితరుగుణో ఐయ్యనశ్రేష్టిపుత్రః పండిశ్రేష్టి SII V, 1269 (శ 1178) ప్రాదాత్సాంత్రాలగోత్రీ నరహరి భవనేశ్వాకుసెట్టి సుఖస్వాః పంచాళత్ ఒయ్యనాఖ్యః పవరతర వణిక్ సూను రాచంద్రతారం। SII VI, 704 (శ 1192)

సాంప్రదాయముసానులు *sāmpradāyamusānulu* వంశపారంపర్యముగా దేవుని సేవ చేయు దేవదాసీలు *The dancing girls who serve deity from successive generations* శ్రీకూమ్మఁస్వామి దేవరకు— వీరశ్రీనరసింహ్వదేవ సంప్రదాయము సానులు ముప్పంద్రును మేలినాయకుంగా ప్రదాయమునకు మాడల వోలిభోగము గొనిశ్రచంద్రాక్కఁమము గొల్వంగలారు SII V, 1188 (శ 1172)

సాకు. *sāku* నెపము, వ్యాజము *A pretence, pretext* అందరిగాలాను పూర్వం సాకు మాట్లాడెడివారు అడ్డంకి పెట్టెట్టు నడుపువారు యేమి కీడాడినను నారయకొండోజు నడుపువారు NI Ongole,12

సాక్షి *sāksi* ప్రత్యక్షముగా నెరిగినవాడు *Witness* దుజయరాజుల ముత్తురాజులు నవప్రియ ముత్తురాజులు వల్లవదుకరాజులు సాక్షికాను ఇచ్చిన వన్నన EI XXVII, 42–B (600 700 *A D*)

సాక్షిపురుషుడు *sāksipurusudu* సాక్షి. *An eye-witness.* నిజస్థాపితం బైన చంద్రాదిత్యా నన్దనవనంబును దానికి ఇచ్చినది ఇల్లుగా దీనికిం గమ్మఁనాణ్డు బుద్ధనాయకుణ్డును కరణము (మి)నాయకుణ్డు సుంకయ రేమయనాయకుణ్డు శ్రీకరణము (మి)నాయకుణ్డు రాజగురులు రుద్రపండితులు కొమార నారాయనసెట్టియు నదియంకలసెట్టియు అంగడి దుగ్గిసెట్టి వీరు సాక్షిపురుషులుగా నీస్వరయప్రాలు SII X, 645 (శ 982)

సాక్షిపురుషులు *sāksipurusulu* సాక్షులు *Witnesses* దీనికిం గమ్మలనాణ్డు బుద్ధనాయకుణ్డును కరణము మినాయకుణ్డు సుంకయరేమయనాయకుణ్డు శ్రీకరణము మినాయకుణ్డు రాజగురులు రుద్రపణ్డితులు కొమార నారాయనసెట్టియు నదియంకలసెట్టియు అంగ్గడి దుగ్గిసెట్టి వీరు సాక్షిపురుషులుగా నీస్వరయప్రాలు —(బస్తరుశాసనము) SII X, 645 (శ 982)

సాక్షిమంతులు. *sākshimamtulu* సాక్షిపురుషులు సాక్షులు *Witnesses* దీనికిం బూర్వఁస్తాపనంబున వారు మూయావ్వఁన కొల్లియరాద్దోడియు ఖలిగణ్వి చాముణ్డరాద్దోడ్లు ఖరనమున శమ్ముద్రయ్యరు వేమనపెగ్గేడలు సుంకరీ మూలియ్యయు ఈయేవురు శాక్షిమన్తులుగానూ NI Podili, 22 (పదియవశతాబ్దము)

సాగించు *sāgimcu* జరిపించు *Perform, execute* రెంటూరిచిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని దేవునికి అంగరంగవైభవాలుంన్ను సాగించి కృష్ణదేవమహారాయల చేత వెలిగండ్లు అని గ్రామము యిప్పించి SII IV, 702 (శ 1440)

సాతుపడి *sātupadi* చందన, కస్తూరి, కర్పూర, కుంకుమపువ్వులతో మిశిత మైన సుగంధద్రవ్యము దానిపడి *Compound ointment of sandal, camphor, musk and saffron,* కాకతీయ రుద్రదేవమహారాజులు ఆ దేవరకు అముదపడ్లకు సాతుపడ్లకు అంగరంగభోగాలకు ఊరు కొల్లిమిరులు SII X, 427 (శ 1192)

సాత్వికదానము *sātvikadānamu* ఉదకపూర్వకముగా నీయని దానము *An offering or oblation (without pouring water)* శ్రీవిజయస్కంగవర్మణః వచనేన కర్మరాష్ట్రే అధికృతాః ఆయుక్తాః ఓంగోడుగ్రామశ్చ వక్తవ్యాః అస్మై కాశ్యపాయ ద్వివేదాయ షడంగపారగాయ గోలశర్మణే ఏషః ఓంగోడుగ్రామః సాత్వికదానేన దేవభోగహాలవర్జః బ్రహ్మదేయీకృత్య అష్టాదశవిధపరిహారైః స్వహసం ప్రతః తస్మాత్ సర్వ పరిహారైః పరిహర్తవ్యః యోస్మచ్ఛాసన మతిక్రామే తదనురూపం దండం అర్హతి EI XV

సాదము *sādamu* ఒకవిధమైన పన్ను *A kind of tax* (1) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మన్మమండయ నాదిండ్ల శ్రీమూలస్థానదేవరకు నొంచినిపాటు పెరుసుంకముం సాదమును రెండుదీపములకు నిచ్చితి SII IV, 665 (శ 1060) (2) కాకతియ్యప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు నెలందలూరి మహాజనాలకు నెలందలూరూను గ్రామగ్రానపువల్లలు ఆందపూరు మందడము మంనూరు అస్త్యాపురము ఇఅఇదు ఊళ్ళాసుంకమూను సాదమూను మాడలు అఇన అవనాయాలూను క్రితమున పలినవారు కొండురని విద్వాంసులు మాకుం జెప్పిరి వారుంగొంట అన్యాయముగాన మేమీకు సుంకమూ సాదమూ అవనాయాలు లోనైన అష్టభోగతేజస్వామ్య సహితముగాను సర్వఁమాన్యముగా నిస్తిమి SII X, 496 (శ 1231)

సాదిరు *sādiru* (వ సాదిర్) ఉత్తరవు *Proceeding, going forth* సంగుశాసనాలు వేయించ్చుమని వెల్మవారికి తాఖీదు సాదిరు అయితేను మాణిక్యరాయుడు వచ్చి సంగ్గుశాసనాలు వేయింస్తేను SII X, 767 (శ 1602)

సాధారణ· *sādhārana* సాధారణనామసంవత్సరము *The forty fourth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీశుభశకవషఁంబులు ౧౧౭౨ అగునేటి సాధారణ సంవత్సరము విషువు పంక్రాంతి నిమిత్యమున SII X, 329 (శ 1192)

సాధ్యము. *sādhyamu* అనిష్పన్నము, అశోధితము *Outstanding* నిధి నిక్షేప సంయుక్తం జల పాషాణ సంయుతం। అక్షిణ్యాగమ సహితం ఎద్ధ సాధ్య సమన్వితం॥ ఏకభోగ మిదం సర్వమాన్య మాచంద్రతారకం। సహిరణ్యపయోధారాపూర్వకం దత్తవా న్మదా॥ NI CP, 3, (శ 1851)

సాని *sāni* బోగముది, వాంద్రనామాంత్యమున వచ్చుపదము *Dancing girl A suffix to the name of a dancing girl* సానులు మానులు విద్యామంతులు SII X, 107 (శ 1061) మైలాసాని బ్రోలాసాని ముప్పరిసాని క్రొమ్మసాని మారాసాని కాటాసాని SII. X, 177 (శ 1093)

సానిమానినిబంధకాంద్రు *sānimāninibamdhakāmdru* దేవాలయ పరిచారకులగుసానులు మానులు *The temple servents* ఇంత్తవటు సానిమానినిబంద్ధకాంద్రకు ఇచెను SII. X, 405 (శ 1187)

సానియంబాటిమానిక *sāniyambātimānika* ఒక విధమైన కొలమానిక స్థలనామముతో వ్యవహారమునందున్న మానిక *A kind of measure, which went by the name of the place in which it was in vague and used as a standard one* ఇన్ప్రయెడ్లు ఏంపదింటికి

నిత్యయపడి సానియంబాటిమానిక మానెరునెయి భోయంగలవారు SII V, 12

సానివాడ *sānivāda* సానులు నివసించువీధి *The street where the dancing girls live* శ్రీనరేంద్రేశ్వరమహాదేవరకు సంధ్యదీపము సానివాడ వేయుచుట్టున బిందృసాని మున్నూర్వర్తర వసమున నాచంద్రతారకముగా నిచ్చె SII IV, 989 (శ. 1086)

సానివ్రిత్తి *sānivritti* దేవాలయములో రంగభోగమునకు నియుక్తమైన సానుల కిచ్చిన వృత్తి *The endowment of lands granted to dancing girls employed in the temple* శ్రీమతు రాచగురుదేవర అనతి క్రమమున శ్రీమతు కాశీశ్వరశివాఅయ్యంగరు సానివ్రిత్తులు పెట్టిన వైయినము। ప్రోలాండిసెట్టి కుంత్తులు కామ్నల అక్కసానికి ఖ ౧ తు ౧౦ నల్లదేవిసెట్టి కుంత్తులు నలమరసనికి ఖ ౧ తు ౧౦। నమయమంత్రి కుంత్తులు విశ్వేశ్వరమాణిక్యానకు ఖ ౧ తు ౧౦। ఆందరి కుంత్తులు గోశగిరిమాణిక్యానకు ఖ ౧ తు ౧౦। సూర్య్యదేవని కూంతులు తిరుముత్తసానికి ఖ ౧ తు ౧౦। SII X, 396 (శ 1183)

సానులు మానులు విద్యామంతులు *sānulu mānulu vidyāmamtulu* సానులు మానులు వాద్యకాండ్రు *The dancing girls, temple servants and the musicians, drummers etc, attached to the temple* సానులు మానులు విద్యామంతులకు భోగార్థముగా శెట్టినపొలము ఖ౨౨ SII X, 107 (శ 1061)

సాబాజీ *sābājī* (ప శహ్‌బాజ్) ఉత్తముడైన లేక కులీనుడైన ప్రభువు *A noble prince* ఖర సంవత్సరంలోను బల్లేరాయండు సాబాజీ అలమఖానుండు ఖానఖాను మొదలైన వారున్ను పాయకట్టు దొరలున్ను తిరుగాంబడి హరాంఖోరులై కొండవీటిశీమలోను వుండంగాను హజరతి పాదుశహ వొడయులుంగారు తమ పట్నానకు ప్రధాని అయిన SII X, 751 (శ 1514)

సామంతకములు *sāmamtakamulu* సామంతులు పరిసరప్రాంతముల పాలించు రాజు *A neighbouring King* విక్రమాదిత్యచోళమహారాజు వేళశ చోళమహాదేవుళ్ ఉత్తమాదిత్య సామంతకముల్ చిఱుంబూరు విళ EI. XXII, 42-H (600-700 *A D*)

సామంతచిహ్నములు *sāmamtacihnamulu* సామంతలాంఛనములు. రాజు తనసామంతునకు, మండలేశ్వరునకు, మంత్రికి గౌరవపూర్వకముగా నిచ్చు లాంఛనములు అవి వివిధములు అవి పట్టము, భేరీశంఖకాహళాది వాద్యములు, ఆందోళిక ఛత్రచామరాదులు *The insignia of a feudatory These are bestowed by the king to honour them and variously stated to be a palanquins, conch, drum, fly whisks etc* శ్రీగొంక్కక్షితిపాలకస్య దయయా సంపూర్ణ్ణపుణ్యోదయః ప్రోలః శ్రీలలితోన్నతి ర్విజయతే సామంతచిహ్నైర్వ్రితః। మేఘాడంబర చామరాంబర వితానం పీలశంఖాదికం ప్రాప్యైశ్వర్య్య మమాత్య మండల కిరీటాద్యైర్ధ్దుర్భాస్వన్మణిః పాద్యుర్న్యప్రతిభానిధి శ్శతురుపాయాయత్త నిత్యక్రియస్సన్మార్గ స్థిర ధీస్త్రిశక్తి నిరత స్త్రైకాల విజ్ఞానవిత్। SII IV, 1070

సామజధ్వజము *sāmajadhvajamu* గజచిహ్నములుగల జెండా *Elephant banner* ఉదయాచలాధీశ్వరోపధీకృత దమామీ సామజధ్వజ భానమానుండు। T T D E S VI, Part I 25 (శ 1580)

సామ్రాజ్యచిహ్నములు. *sāmrājyacihnamulu* సామ్రాజ్యపరిపాలనా లక్షణములు సింహాసనము, ఢక్క, పింఛ్చము, కుంతము శంఖము మొదలగునవి *The insignia of sovereignty The throne, drum, armour, spear, the conch etc* సోయం రాజేంద్రచోడభూపతిః స్వపితామహేన శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజేంద్రచోడ ప్రసాదాల్లబ్ధాదిని సింహాసన ప్రతిఢక్క పించ్ఛ కుంతైక శంఖాద్యఖిల సామ్రాజ్య చిహ్నాని సమాదాయ వేంగీభూభర్తా మభవత్ EI VI, 10 (శ 1117)

సాయంకాలఅవసరము. *sāyamkālaavasaramu* సాయంకాలమునందు దేవునికర్పించుపూజావ్యసన్కారనైవేద్యాదికములు *The various kinds of offerings to the deity during the evening time* శ్రీ వీరప్రతాపశ్రీసదాశివదేవమహాదేవమహారాయలు పృథివి సామ్రాజ్యం చేయుచుండంగాను అవుభళరాజులుం గారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు మధ్యాహ్నఅవసరం సాయంకాల అవసరం మొదలైన సర్వ్వకయింకర్యాలున్ను సమర్పించ్చి SII IV, 280 (శ 1478)

సాయకము *sāyakāmu* బాణము అయిదనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number five* శకసమసంఖ్యావారినిధి సాయక ఖేందుమితంబు గాగ SII X, 89 (శ 1054)

సారసేతులు *sārasētulu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* రాయలసింహాచలశాసనము నైవేద్యానకు సారసేతులు ౮ SII VI, 695. (శ 1441)

సాలస్యగోత్రము *sālasyagōtramu* ఒకానొకబ్రాహ్మణేతరగోత్రము *A lineage of a fourth cast person*

సాలస్యగోత్రతిలకో బచ్చిసేనాపతేస్సుతః।
ధర్మ్మాయిసేనాధిపతిస్స్వపుణ్యసిద్ధయే॥
SII VI, 935 (శ 1219)

సాలాబాదు *sālābādu* (ప సాలాబాద్ హిం సాలాబాద్) పన్నుకట్టుకొని యనుభవించుభూమి *A field cultivated after paying usual tax* ఆ పరిమివారు కాండికొండ్డ పొలము గరకసా చేశేది యేమిపనిగ్నా బరసింబత్తు సాలాబాదు భోగవట్టా పొలము శలవు యిచ్చినాము గ్నాయిందుకు నీవు కాండికొండ్డ సముతువార్కి అవరిమివార్కి సాలాబాదు భోగవట్ట నడిపించ్చేది SII X, 759 (శ 1585)

సాలాభోగము· *sālābhōgamu* బ్రాహ్మణసత్రమునకై యిచ్చినభోగము *The endowment for the maintenance of feeding house for brahmins* పంచాచార్య్యదేవకర్మ్మలము ముదిగొండ్డ చోడబ్రాహ్మమారాయనిచే సాలాభోగమునకు పెమ్మడికొడుకు

రాజరాజమాడలు ముప్పదియుం జేకొని చంద్రాదిత్యవరె నిత్యబవురు అ పూర్విఞ్ణబ్రాహ్మణులకు మిష్టాన్నభోజనమునకు నొక్కొనికి తిరుమడవల్లికి అచెరికుండము ౩ పడిని నాల్గుకుంచములు SII, VI 200

సాలు *sālu* (హిం సాల్) సంవత్సరము *A year*, సర్వప్పఅశ్వరాయ నింగారు శివ్వాద్రిన్నశిహ్వుని నిత్యనైవేద్యాలు తిరువళికలు రాగభోగాలకు క్రోధినామసంవత్సర మృగశిర సాలు మొదగాను నరవగ్రామము సర్వమాన్యముగాను సమర్పణ చేశి SII X, 755 (శ 1526)

సాళువ *sāluva* సారువా వర్షాకాలమందు నీరసరానువండెండువల్లపు వంట (శ ర)*Land cultivable with the help of rain* అంమ్మంనం బ్రోలిగ్రామానను కేశవదేవమేర పూర్వ్వం సాగివచ్చేది కాంపులమయ్యిమావళ్లసాళువ ఖ ౧౦ వెలిస్సేను ఖ ౪ న్ను తదాతిథి పెద్దైన చెర్వునుఁ(ళ) ల మంద్దునున్ను యీ అధికారం సాగించినది మంన్నా కూడాను NI Ongole, (12)

సావడి *sāvadi* పరిపాలనాభూభాగము *An administrative territorial division* అద్దంకిసావడిని మాకు నాయంక జానకుం జెల్లి పరచూరను పూర గరణము వహిబ్రమాణ నం జెల్లిమీరుఅనుభవించిన బ్రిత్తిక్షేత్రాలకు మీరు పెట్టి క్రోశియకట్నాలు ఆయమేర లు SII X, 586. (శ 1870)

సాసనికుడు *sāsanikudu* శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు పోతియపాంగ్గపెండ్లము శిసుమకొడుకు శ్రీకామార్ణవదేవరసాసనికు ముప్పన బణవతి అఖండవత్తిదీపము SII V, 1061 (శ 1058)

సాసిర్బరు *sāsirbaru* (క సాసిర సం సహస్ర) వేయి *One thousand* ఉభయనానాదేశినిచ్చిన ఆయాలు పోకలిందు లతను పాదికసాసిర్బరు SII VII, 734 (1228 *A D*)

సాష్టాంగదణ్ణము *sāṣṭāmgadannamu* ఎనిమిది యవయము లతోఁగూడి చేసిన ప్రణామము రెండుచేతులు, రెండుమోకాళ్లు, రెండుపాదములు ఫాలము, వక్షము భూమిని ఆనుకొని సాగిలిచేయు నమస్కారము *Prostration with eight limbs or members of the body viz hands, breast, forehead, knees and feet* రావురిరాఘవ రెడ్డింగారు లింగ్గాలకొండ సోమేశ్వరునికిన్ని బగాదిగంగ్గకున్ను సాష్టాంము న్ను దణ్ణము పెట్టి సమర్పించ్చినధర్మశాసనము NI Kanigiri, 33 (శ 1448)

సాహిణి *sāhini* అశ్వదళనాయకుడు తురగేంద్రుడు *The commander of cavalry* శ్రీదణ్డాధిప లక్ష్మరాజు తురగేన్ద్రో లక్ష్మరస దణ్డనాయకుని సాహిణి గొన్నిసెట్టి కొడుక్కకల్లయసాహిణి పెట్టిన యఖణ్డవర్తిఞ లోహదణ్డుదివియ ౧ SII IV, 1217 (శ 1045)

సాహిబు. *sāhibu* (వ శాహిబ్) యజమానుడు ప్రభువు *Master* సైదుఅబ్దుల్లా సైదుమహ్మదుసాహిబు చాముదవులత్తుహుయిజతులైయ్యబు సైదుమీరాసైదల్లిహ SII X, 759. (శ 1585)

సాహేబులవారు *sāhēbulavāru* యజమానుడు ప్రభువు *Master* శ్రీమన్ మహారాజరాజాధిరాజ శ్రీఅదరంగపాదుశాసాహేబువారు హస్తి పురం ప్రతినామ మైన ఆముదానగరమంద్దు రత్నసింహాసినారూఢులై పృథివి సామ్రాజ్యం చేయుచుండంగాను SII X, 773 (శ 1619)

సి

సింగనాదముపన్ను *simganādamupannu* శృంగనాదము ఊదుటకు నియోగింపబడినవాని జీవితమునకై విధింపబడిన పన్ను *The tax levied for the maintenance of the person who blows the horn or trumpet* స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు — మగతల స్థలమందు గుండాయనాయనింగారున్ను అప్రధాని కొండనాయంకులు రౌతు బంటు ముఖ్యమై శ్రీ అవు ళశనాథని నగరి పెనుంగూటానకు వరుంబని సేసెడి కొడంగిసింగనకు ఇచ్చిన ఎంగనాదము వంను H A S 19

సింఘమాసము. *simghamāsamu* సింహమాసము సూర్యుడు సింహరాశిలో సంచరించు నెల *The month in which the sun moves in Leo* శ్రీమదనన్తవర్మ్మ ఎర ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య శకవషం బులు గు నేణ్టి సంవత్సరం ౹౭ బ్రాహి సింఘమాసమున సుక్ల సుక్రవారమునాండు SII X, 674 (శ 1058)

సింధురవాహనము: *simdhuravāhanamu* గజవాహనము *Elephant vehicle* చూడుడు సమరభూపాలవాహనము *See—samarabhūpālavāhanamu*

సింహబృహస్పతి. *simhabrhaspati* సింహరాశిలో గురుడు ప్రవేశించు సంక్రాంతిదినము గోదావరీ పుష్కరపుణ్యకాలము *The auspicious day on which the Jupitor enters Leo Here the Godavari pushkara is meant* శ్రీ మన్మహామణ్డలేశ్వర కోన సత్యరాజాదిత్త చోడగంగ్గ డాకరేమి శ్రీమహాదేవర వడుమటి సత్రము పరదేసి తపస్సులకు గుడ్డవాదిలోని చతుస్సీమములతోంగ్గూడ సర్వ్వకారవరిహారముగా సింహబృహస్పతియు విషువుసంక్రాంత్తిని సప్తగోదావరీతీరమున ధారాపూర్వ్వకము సేం ఇచ్చితిమి SII VI, 1104 (శ 1072)

సింహళిత్య. *simhalitya* గాయిని *Songstress* వీరశ్రీ నరఎంహదేవర సింహాశిత్య లిద్దఅకు దినమున నిద్దుము కూడు రెండు విద్యాలకు పెట్టిన మాడలు ౮

> అష్టౌమాడాః పునర్దత్వా గాయిన్యో ర్మాణయుగ్మకం।
> అన్నం వీరిద్వయం చక్రేవరం స్వస్త్యయనం విభోః।

SII V, 1150 (శ 1212)

సితక్షౌమము *sitaksaumamu* తెల్లనిపట్టువస్త్రము *The cloth woven with white silk* శ్రీత్రిపురాంతకమహాదేవాయ అంగరంగభోగ ధూపదీపనైవేద్య తాంబూల శ్రీగంధ కుంకుమ కస్తూరి కప్పూరాగరు సుగంధ ద్రవ్యా ద్యుప భోగార్థం చీనిమహాచీని హంసమాకాలంకృత సిత

ఛామరక్త ఛామ దివ్యనిచయనిచయ సమర్పణార్థం SII X, 465 (శ 1212)

సితచామరము *sitacāmaramu* తెల్లచామరము *A white fan (to wave the head of the idol in a temple)* శిలాన్వయ శ్రీగంగన్నవ మహోద హారాయ చ రౌప్యపాత్రం పానీయ్యపాత్రం రజతార్ఘ్యపాత్రం ద్విపట్టవస్త్రై సితచామరేచ ధేనూశతార్థం పురత్రిస్తే SII V, 1170 (శ 1457)

సిద్ధాయము *siddhāyamu* ఒకవిధమైనపన్ను హెచ్చుతగ్గులులేక ఒకే సారి ప్రభుత్వము నిర్ణయించిన భాగదేయము గ్రామకూటము దేవభోగ ములపై రాబట్టుపన్ను *Tax fee (B) Fixed assessment in accordance with revenue records, a tax realised by the village assembly from toe devadana lands (M E R 1917 18 P 143)* (1) ఊరిస్వాముల్ ఇచ్చినస్తితి రెణ్డువ డల పట్ట నాపురకులరియుడగు తెఱయసిద్ధాయంబురణ్ణు దనపరాధంబును సర్వ్వ బాదపరియారువు ఊరుదాయసెసి ఇచ్చి అం సా ప ప సం ౨౨ సంచిక ౫ (2) యదతోన్నసిద్ధాయావేంకాయభిన వాదికం యచ్చ క్రీడోఅశుల్కనామకం యచ్చవణిగ్భ్యః పూర్ణోపజీవిభ్యశ్చ రాజగ్రాహ్యం తత్సర్వం పరిగృహ్య EI V, 10 (శ 1024) (3) గంగగాం డచోడవలనాణ్టి అణ్ణమూరియల మునిద్ధయనమస్తాయ అంతరాయ అభినవాయములు నర్వ్వసంపదలుగణ్డులోపుగా దేవభోగముసేసి శ్రీ భీమే శ్వరమహాదేవరకు హాలిబలియర్చనలకుంగా నిచ్చి శిలాశాసనము వెట్టిం చిరి SII VI, 1268 (4) ఇపన్నసకు సిద్ధాయము SII VI, 114 (5) నాలుగుస్తానంబులవారును దీనికివక్రంబువచ్చువారు వేపుర్గవిలల శారవాసియు వచ్చినవారు తోణ్టయినిల్పట్టునకు సిద్ధాయంబు రెండుగ ద్యలు ఎర్రోక్కపున్నమం బెట్టువారు SII X, 597 (6) శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర రామరాజు శ్రీరంగరాజులుం గారిపుత్రులైన యరందిరుమ లరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు మానాయంకరానకు పాలించ నవ ధరించిన కొండవీటిరాజ్యంలోను మంగళగిరి శ్రీనరసింహుల దిగువతిరుపతి స్థలానం గాపుర మున్న నానావర్ణాలప్రజలకున్ను పన్నుసిద్ధాయాలు సుంకసూత్రాలు కట్నంగానికలు రదెలు వెటివేములు మొదలైనవచ్చి చత్రిస్యావేదనలున్ను త్రివాచకంగా మానితిమి SII IV, 709 (శ 1480)

సిద్ధార్థి *siddhārdhi* సిద్ధార్థినామసంవత్సరము *The fifty third cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శకవర్షంబులు ౧౧౮౧ అగు నేంటి సిద్ధార్థి సంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ మం। నాంటి దవనపర్వ నిమిత్తమున శ్రీత్రిపురాంతక శ్రీమహాదేవర అఖండదీపాన కిచ్చిన మో దాలు ౨౫ SII X, 362, (శ 1181)

సిద్ధిరస్తు *Siddhirastu* (సం సిద్ధిః+అస్తు) వాంఛితప్రాప్తి యగు గాక జయమగుగాక శాసనప్రారంభమునఁ జెప్పఁబడెడి వాక్యము *Let there be attainment of object, prosperity or success A benedictory expression at the beginning of the inscription* శాసనప్రారంభము— (కళింగాధిపతి) శక్తివర్మ రాజోలుశాసనము EI XII, 1

సియానెత *siyāneta* గాయిని *Songstress* శ్రీ గోపీనాథదేవర విత్తేత్రాలు రంగభోగాలవారి జీతరాలులు సియానెతలు ౧౦ కు ఖ ౨ న ౧౦ SII X, 422 (శ 1191)

సిరస్థాయి *sirasthāyi* చిరకాల ముండునది *Everlasting* శ్రీమ త్రిభువనమల్లదేవర విజయరాజ్య ముత్తరోత్తరాభివృద్ధి ప్రవర్ధమాన మాసాంద్రార్కతారకం సిరస్థాయిగా SII IV, 1250 (శ 1044)

సిల్లఅసుంకము *sillarasumkamu* చిల్లరవస్తువులపై విధింపబడు పన్ను *Miscellaneous dues of fees* ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజులు పృథ్వీరాజ్యము సేయంగాను గుండ్లేటి దక్షిణానకటువది రామనాథదేవరకు రడ్లూకాంపులూరు సెట్లూను పదునెనిమిది జాతుల వారాూం గూడం జేసినధర్మము వంగ్గము సిల్లఅసుంకము లేకుండా నిస్తిమి NI Ongole, 58 (శ 1232)

సీ

సీతుంగాలము *sītumgālamu* శీతకాలము *Winter season* ఇంద్ర సీతుంగాలమునకు అగుష్టియుడాకాలమునకుం జరివంద్దిరియుం బెట్టించి SII V, 1342

సీసము. *sīsamu* లోహభేదము *Lead* శ్రీవీరభద్రేశ్వర దేవరఅంగ రంగభోగానకు గంధ్యంవారూను తగరం వారూను మూనెఅవారూను ఇచ్చిన ఆయము తగరమునందు సీసమునందు రాగిఅందు తులానపలమెడు SII VII, 734 (1228 A D)

సీమ *sīma* రాష్ట్రపరిపాలనా విభాగము *An administrative division* అమ్మనబ్రోలి సీమలోను మా నాయంకరానకు సాగివచ్చి నూతల పాటినం చెరువు NI Ongole, 131

సీమము *simamu* మేర సరిహద్దు *Boundary* అరియపట్టనమున విడ్చిన ఊడ్పునేల పడువుట్లకుం జతుస్సీమములు ప్రమల ఆవకుం దుప్పణన అలము సీమము దక్షిణము మావిణ్డివాడ పొలగరున సీమము పడుమట గరువసీమము ఉత్తరమున ఎఱసీమము SII IV, 1364 (శ 1049)

సు

సుంకగుత్తకాడు *sumkaguttakādu* సుంకమును రాబట్టుకొనుటకు గుత్తతీసుకొనువాడు *A person who takes the contract for the collection of fees* అనవోతాయరెడ్డింగారి కుమారుండు కొమరగిరి రెడ్డిగారు పృథివీరాజ్యము సేయుచుండు। చొక్కన సింగనంగారిని తంగ్గెడ యేలంబెట్టినను। ఆనంతగిరి శ్రీనరసింహ్యానికి సుంఖగుత్తకాండ్రు యిచ్చిన మరియాద యేటేటేపునను అనంతగిరి శ్రీనరసింహ్యానిదర్శ నింప్పను అంనివర్ణాలాను వచ్చిన వారికి పుటుకూలి గొనకుండ్డానుంను దేవరసీమకుంగల పసురము వెయ్య గొట్టె మేంక కొలుచులు యిటువంట్టివి అంమినం గొంనను సుంఖాలు లేకుండా నిచ్చిరి SII X, 565 (శ 1318)

సుంకపుతలారి *sumkaputalāri* సుంకపుతలారికము సుంకమును వసూలుచేయుటకు నియమింపబడిన పర్యవేక్షకుడు *The superintendent or officer appointed to supervise the colleetion the collection of tolles and fees,* శ్రీ వీరప్రతాపదేవరాయమహారాయలు తిరుపతిమార్గహేను అంమికొని సరకులకు ఫాల్గుణ శు ౧౦ మొదలు ఆ బ ౧ తుదగాను ది ౩ లోనున్న పెండ్లికి యూకలూనున్ను బండిశానిసెలు గుఱ్ఱాలు యెద్దులుం బసులు యెనుపశులు మొదలైనజీవధనాలున్ను నానా ధాన్యాలున్ను రసవర్గాలు చీరసరుకులు మొదలైనటువంటి రమ్యమైన సరకులకున్ను సుంఖపుతలారి దేవలం తీరువ సుంఖకము తలారికట్నం నగరి కట్నంనుచితముగాను మాని సర్వమాన్యం సేసిరి NI Ongole, 132 (శ 1366)

సుంకము. *sumkamu* శుల్కము *Duty on goods, custom, toll* (1) వ్వస్త్యస్తు-పహిండిపాటి సుంకమూ పెండ్లితెలయును రాజేంద్రచోడ మహారాజుల స్వధమ్మార్థవుగా నిచ్చితిమి SII X, 135 (శ 1077) (2) శ్రీమత్ప్రసన్న కేశవదేవరకు కొలవేంటిసుంకము గణపతిదేవమహారాజులకు ధమ్మార్థవుగాను ఆచంద్రతారకముగా నిచ్చితిమి SII X, 317 (శ 1170) (3) శ్రీరఘునాయకులస్థలం చదలువాడగ్రామానను అంమ్మె పదార్థాలకున్ను ధాన్యాలకున్ను వచ్చే అద్దంకి అమ్మనంబ్రోలి సీమల అడగడ సుంఖము మూలదీపాలున్ను శ్రీరఘునాయకుల స్థలసుంఖ్యన్ని ఖాతకట్నమున్ను శ్రీరఘునాయకులకు సమర్పిస్తిమి గనుక స్థానంవారే సుంఖము రఘునాయకులకు నగరికి అయముశేశి కొనుకాపోయి వర్తకులకు రెండు సీమల సంఖ్యాలకుంన్ను చెల్లుంజెల్లుపెట్టువారు రఘునాయకుల నిత్యనైవేద్యాలకు కొండవీడుశీమలోను కొనితెచ్చేవడ్లు మోదలైన పదార్థాలకున్ను తిరుణాల్లకు కొనితెచ్చేవడ్లు మొదలైన పదార్థాలకున్ను తిరుణాల్లలో వర్తకులు అమ్ముకోనుతెచ్చే పదార్థాలకున్ను తిరుణాళ్లలో వర్తకులు కొనుక్కపోయే పదార్థాలకున్ను అద్దంక్కి అంమ్మనంబ్రోలి శీమలసంఖ్యం మూలవీసాలుమానితిమి NI Ongole, 31 (శ 1481) (4) చదలువాడ శ్రీరఘునాయకులకు చదలువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మోదలైనగ్రామాల అడ్డగడసుంకం విహితకట్నాలు స్థలభరిశాలు సుంకంమూలవీసాలుబడి మోదలైన సుంకఆదాయము దానధారాపూర్వకముగాను సమర్పించిరి NI Ongole, 29 (శ 1488) (5) పరవిలాతులనుండి పేటకుతెచ్చేయందుకున్ను" పేటనుండికొనుక్కొని పోయీయందుకున్ను సుంక్కము కందులు వులువలు బుస్తిధాన్యముగొనె ౧ కి ర్ ౦ । కాయధాన్యము బియ్యము గొనె 1 కి ర్ ౦ ॥ నువులుప్రత్తి గోధుమలు గొనె 1కిర్ ౦ ।॥ కంట్లం ౧ కి దూది చిరివేరు మొట్టడానికి బెల్లం పంచధార కొబ్బెర ర్ ౧ ।॥ పొదివిరివేరికి పోంకలుమిరియాలకు ౯ ౨ (క)ఖాదంకు ర్ ౧ ॥ అలిఆకుకురె ౧ । ఇనతులకురెం ।॥ నగ ౧ కి నూనె నేతికి ర్ ౧॥ నీలి బిల్లలకు ర్ ౦॥ మణుంగు ౧ కి వెల్లనూలు నీలిబిల్లలకు ర్ ౦ ॥ అల్లం మద్ద చెక్కకు ర్ ౦= ఆకులుమావటం ౧కి ర్ ౦ । గుఱ్ఱము బండ్లు శానిశబండి గొఱు మేంకల క్రయం గ ౧ కి ౯౧ యెద్దు యెనుమున ౧ కు ౯ ౧ ఆవుకోడెయెనుబోతున గ ౧ కి౯॥ పచ్చడం ౧ కివెల్లకు కాసులు ౨ గరీబుచవుడాగార్లకు సుంకం అర్ధము పేటకువచ్చేవారికి పోయీవారికి యిక్కడసుంకం తెరిడిగడిలేదు కరణీకవర్తన ౪౦ రాజుకు గొనె ౦కి కాసు ౧ పకీర్లఅన్నవస్త్రాలకు మాఖు వేయించను చలివెందిరిలు పెట్టించను మొదలైన ధర్మాలకు గొనె ౧ కి కాసు ౧ SII X, 753 (శ 1522)

సుంకసూత్రాలు: *sumkasūtrālu* సుంకమును చెల్లించుటకై చేయు ఏర్పాటులు *The rules for the levy of fees* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామరాజు శ్రీరంగరాజుంగారి పుత్రులైన యరందిరుమలరాజయ్యదేవమహారాజులుంగారు మానాయంకరానకు పాలించ నవధరించ్చిన కొండవీటిరాజ్యంలోను మంగ్గళగిరి శ్రీనరసింహ్యాల దిగువతిరువతి స్థలానం గాపురమున్న నానావర్ణాల ప్రజలకుంన్ను పన్నుసిధాయాలు సుంకసూత్రాలు కట్నం గానికెలు రదెలు వెటివేములు మొదలైన వచ్చి చత్రిన్నా వేదనలుంను త్రివాచకంగాను మానితిమి SII IV, 709 (శ 1480)

సుంకాధికారులు *sumkādhikārulu* సుంకమును రాబట్టు అధికారులు. *An excise officer, a chief collector of customs, a custom house officer (W)* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కందూరి ఉదయనచోడ మహారాజుల సుంకాధికారులు శ్రీమతు కిబ్బశెట్టిమేల్వశెట్టి దండనాయక నల్ల సిద్ధయ యఅసిద్ధమయ్యలు కోడూరిశ్రీస్వయంభూ సోమనాథదేవరకు రెండునందాదివియలకుం గొసని నివేద్యానకుం గంగాపురమువద్ద సుంకాన నడపముగాను నెలకు ఖ సేసి కోడూరి గోకర్ణసింగరూక లిచ్చిరి తె శా ఇ శా 6 (శ 1084)

సుంక్యఅధికారి *sumkyaadhikāri* సుంకములరాబట్టు ఉద్యోగి లేక అధికారముగలవాడు *An officer or superintendent of tolls and fees* శ్రీవీరనారాయణదేవుని రంగభోగము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను చెల్లను ధారాపూర్వకమై యిచ్చిన మేరలు ఫ నెమందు సుంక్యఅధికారిరె ౧౦ క్రోనాల సుంక్యఅధికారి రె ౧౦ SII. X, 528. (శ 1241)

సుంఖవిహితకట్నము *sumkhkhavihitakatnamu* నిర్ణీతమైనసుంకాధికట్నములు *The prescribed fees or tolls to be paid* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర శిద్ధిరాజు తింమ్మరాజయ్య మహారాజులుంగారు కొండ్డవీడు పాలింపుచున్న వుండ్డంగాను మందపాటి అప్పలరాజులుంగారు సిద్ధిరాజుతిమ్మరాజయ్యవారికి పుణ్యముగాను అమ్మనంబ్రోలిశీమలోని చదలువాడస్థలమందు నిలిపిన శాసనస్తంభక్రమ మెట్లన్నను శ్రీరఘునాయకుల స్థలం చదులువాడగ్రామానను అంమ్మెకొనే పదార్థాలకున్ను ధాన్యాలకున్ను వచ్చే అద్దంకిఅమ్మనబ్రోలిశీమల అడ్డగడసుంఖము మూలవీసాలున్ను శ్రీరఘునాయకుల స్థలము సుంఖవిహితకట్నమున్ను శ్రీరఘునాయలకున్ను సమర్పించస్తిమి గనక వారేసుంఖము రఘునాయకుల నగరికిఆయముశేశి కొనుకోపోయి వర్తకులకు రెండుశీమలసంఖ్యాలకున్ను చెల్లుంజెల్లువెట్టు రఘునాయకులవారు నిత్యనైవేద్యాలకు రెండుశీమలాను కొనితెచ్చేవడ్లు మోదలైనపదార్థాలకున్ను తిరునాల్లకు కొనితెచ్చేవడ్లుమొదలైన పదార్థాలకున్ను తిరునాళ్లలో వర్తకులు అమ్ముకోను తెచ్చేపదార్థాకున్ను తిరుణాళ్లలో వర్తకులు కొనుక్కపోయే పదార్థాలకున్ను అద్దంక్కిఅమ్మనంబోలిశీమల సుంఖంమూలవీసాలు మానితిమి తిరుణాళ్లమహోత్సవం ధ్వజారోహణం మొదలు ఫాల్గుణ బ ౩౦ యీపర్యంతం చదులువాడ

స్థలమందు రంకుతలాలికాలు మానితిమి SII V, 511 (శ. 1481) NI Ongole, 31

సుంనపనులు *sumnapanulu* వెల్లవేయుకార్యములు. గచ్చువని *White washing or plastering with lime* రెంటూరిచిట్టమరుసుంగారు కాకాండిని అంగడివీరేశ్వరునింన్ని భద్రకాళినింన్ని। ప్రిషభేశ్వరునింనిం తేయించ్చి ప్రతిష్టలుచేసి। గర్భగ్రహం కళ్యాణవేది మొదలైనవి కట్టించ్చి సుంనపనులు సేయించి SII IV, 702 (శ 1440)

సుకృతము. *sukrtamu* పుణ్యము *Religious merit* శ్రీమల్లికార్జునదేవుని అంగరంగభోగాలకుంన్ను సత్రభిక్షాలకుంన్ను నియతిసేసి క్రితయుగ త్రేతద్వాపారకలియుగాల చక్రవత్తులుంన్ను మండలేశ్వరులుంన్ను రాజులున్ను వాయంకులూను మన్యనాయంకులూ సాటిగాంగల భక్తిజను లైన ధర్మ్మపరులు తమకు సుకృతాత్థమ ఇచ్చిన ఊడ్ల చెఱువుల గుడ్డవ్రిత్తుల SII. X, 504 (శ 1285)

సుఖవాసి: *sukhavāsi* ఇల్లువాకిలిమొదలగు స్థిరనివాసము లేక వర్తక వ్యాపారము పైగాని భూమికౌలునకిచ్చి దానిఫలభోగము పైగాని జీవనముగడుపువాడు *A person who is not bound by any particular spot by the possession of houses or lands but lives comfortably by trade or industry, person who lives by the produce of rented lands* (W) ఏకలాసఖానునింగారు అద్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తనపేర యెకలా సఖానపురమని పేట గట్టించి యీపేటకుకౌలువివరం। తురుకలు దొరలు బ్రాహ్మణులు కరణాలు సుఖవాసులు చెలికిడున్ని పండించిన ధాన్యం రాజుకు పాలు ౧ కు శానకుపాళ్లు ౩ SII, X, 748 (శ 1499)

సుఖసంకథావినోదము. *sukhasamkadhāvinōdamu* సామంతాదులతో సంతోషవిషయకమగు ప్రసంగకాలక్షేపము ప్రభులక్షణము వినోదము *Pleasure of an agreeable or friendly interchange of conversation with feudatories, a kind of royal attribute or pastime* సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీపృథ్వీవల్లభ మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభటారక సత్యాశ్రయ కులతిలక సలుక్యాభరన శ్రీమత్త్రిభువన మల్లదేవరు జన్నాధపురమువీటిన సుకసంకాదావినోదమున రాజెంబుసేయుచున్నండి SII. V, 51.

సుగంధపుష్పవనమాల: *sugamdhapuspavanamāla* సువాసనగలిగిన పుష్పములతో గుచ్చినదండ *A garland made of fragrant flowers* శ్రీవరదగిరి శ్రీపాదములు తమకు సభీష్టసిద్ధిగాను శ్రీనరసింహాధునిసన్నిధిని సుగన్ధపుష్పవనమాలలు తెచ్చిసమప్పింంచుటకు SII VI, 941 (శ 1221).

సుచిమనసి: *sucimanasi* సన్యాసులు *Mendicants* శ్రీమత్వల్లభ రాజుల దేవులా .యేమాలు విరిపతితి నూశెన్నణ్ణకును ఇచినదత్తి . . తయకునకు తూమెండుప్రలూను మానెణ్డునెయియును మేయు సుచిమనసు [illegible] ప్రలూను అడమానెణ్డు శెయుఇచ్చువరు SII X, 29

సుదర్శనశిలాస్థాపనము. *sudarśanaśilāsthāpanamu* సుదర్శన చక్రాంకిత మైన సరిహద్దురాయి *Boundary stones set up with the seal or stamp of Sudarsana Chakra* చూ సంధ్యావందన మంటపము *See samdhyavamdana mamṭapamu*

సుధాకర్మ. *sudhākarma* వెల్లవేయుట సున్నమువనిచేయుట *White wash, plaster* అస్య సమస్తభువనాశ్రయాఖ్య దేవాలయస్య దీపమథా కమ్మా సత్రనివేద్యనిమిత్త (రెండవఅమ్మరాజు) EI XXIII, 25.

సున్నము. *sunnamu* వెల్ల *White wash* బెజవాడమల్లీశ్వర శ్రీమహాదేవరకు శ్రీమనుమహామండలేశ్వర చాగిపోతరాజులు ఆచంద్రతారార్కముగాం కొండపడ్మటి ప్రాంతజక్కమమవూండి అందురెండువాడ్లను నొంచెడ్లపురమును సున్నమునకు నిచ్చితిమి SII IV, 748 (శ 1121)

సున్నమువెట్టు *sunnamuveṭṭu* వెల్లవేయు *To white wash* నరేంద్రేశ్వరదేవరగుడికి సున్నమువెట్టి నారాయణదేవర బ్రహ్మదేవరలం బ్రతిష్టలుసేసి పరివారదేవతలగుడ్లకు సున్నమువెట్టి SII X, 544.

సుపర్వగోత్రము *suparvagōtramu* ఒకానొకవిశ్వకర్మకులగోత్రము *The lineage of a goldsmith's caste* విశ్వకర్మవరోన్నద్భవులైన సుపర్ణస్యాగోత్రోద్భవ ఆపస్తంభసూత్రులైన అద్దంకినాయకుండు వీరప్ప పౌత్రులైన అక్కనపుత్రుండును శాణాలింగన యిచ్చినభూదాన ధర్మశాసనపత్రికె NI Ongole, 83 (శ 1327)

సుబా *subā* (హిం సూబా) రాజ్యము రాష్ట్రము *A province* సువాలాలాయింగారు చెప్పన్నదేశాలకు పాచ్చాయి చేస్తువుండంగాను అమారతు అయాలతుపనహామొకద్రబుల హాజరతు సుబేదారుల జెహద హైదరాబాద్ను సుబాచేస్త ఉండంగా హారిసాయిబులు యినాయతుఖాను బిపిణి ఫౌజుదారు సరుకారు గురంకొండ్ల SII. X, 772 (శ 1618)

సుబేదారు. *subēdāru* (హిం సూబేదార్) రాష్ట్రపతి సైనికోద్యోగి. *Governor of a province a native military officer holding the rank of a captain* (F) అయాలతు పనహామొకద్రబుల హాజరతు సుబేదారుల జెహద హైదరాబాద్ను సుబా చేస్త ఉండంగా SII X, 772. (శ 1618).

సుమతి *sumati* ద్వైతమతావలంబకుల బిరుదనామము *A standing designation of the followers of Dwaita school* శ్రీకమలవిలాసల హారిపాత్రం కరిప్రొన్మిలత్ క్లేశక్లిష్టజనేఖలతితతలేసంతైనబోధోదయే। స్వీయశ్రీపదపంకజైకశరణాన్ సంరక్షతుం సన్మనిర్గాతః శ్రీపురుషోత్తమాభిధ మహాతీర్థసుమత్యగ్రణీః। *Srikurman Inscription of Narahari Tirtha* EI VI, 25. (శ 1208)

సురంతి: *suramṭhi*, సురటి—పట్టువ విసనక్ర (శ ర) చామరము *A whisk* అరయసహస్రనామచర్చన చామరంబును పంకణమును మరి ఘనసురంతియు .భోగశేవల షోడశోపచార సమేత మైన పూజల సల్పెమాన్యదగుచు SII V, 1212 (శ 1180).

సురత్రాణి. *suratrāṇi* సురథాణి ప్రభువు *Ruler, lord* అరివీరా సురత్రాణి శ్రీగిరి వాంధునికి NI Rapur, 78 (శ 1328)

సురత్రాణులు: *suratrāṇulu* సుల్తానునకు సంస్కృతీకరణము *The sanskritised form af Sultan* (1) హిందురాయ సురత్రాణో దుష్ట శార్దూలమర్దనః NI C P 10 (శ 1450) (2) శ్రీమతు దావు సురత్రాణులు సర్వబలైవ మారదత్తంగారు NI Atmakur, 43 (శ 1609)

సురపతితిథి *surapatitithi* సురపతి=ఇంద్రుడు ఇంద్రుడు సప్తమి తిథికి అధిపతి సప్తమితిథి *The seventh lunar day of which Indra is the lord* శరగుణరవి మితశక సమానిత పుష్యసురపతితిథియును గురుదినమును SII IV, 952 (శ 1135)

సురభిమాడ. *surabhimāda* మాడవిశేషము *A kind of māda* పురవరిమంచిపెగ్గడ కొండ్డపోతిదేవికి పెట్టిన అఖండదీప మొక్కండ్టికి పెట్టిన సురభిమాడలు ౫ SII X, 713 (శ 1127)

సురభులు. *surabhulu* (సం సురభిః) సురభి ఆవులు సురభులు ఆవులు *Cows* వీరిడ్చిన సురభులు ౩౫ నును ఇద్దేవర సన్నిధానమున తత్త్వము కలుతం గుడువంగల శివయోగులు పదుణ్డ్రికు బేరొక్కనికిం బదియెన్మిది యైన డంగుంబ్రాల కుంచ్చములన్ SII IV, 1288

సురాగారము *surāgāramu* దేవాలయము *A temple* ఆరుద్రేశ్వర దేవా। గారసమీపంబునందు గవనీయ్యసురా। గారంబు సేసి నిల్పితి। గౌరి వల్లభుం ద్రిణేత్రుం గామాంగహరును। H A S 13 56 (శ 1092)

సులతాని. *sulatāni* (హిం సుల్తాన్) *Sultan* మహామందుసాహు సులతాని నిజహితుం డైన మనసద ఏలికుతుపనమల్క ఒడయులుంగారు SII X, 743 (శ 1452)

సువర్ణకంఠాభరణము *suvarnakaṃthābharaṇamu* బంగారు గొలుసు *A golden necklace* గోపాలమహాసేనాపతులకొడుక్క నారాయణసేనాపతులు కళింగదేశపరీతులై వచ్చి శ్రీసింహగిరియందు చేసిన ధర్మ్మ్యవులు రత్నఖచిత మైన సువర్ణకంఠాభరణ మొకండును "మణిగుణగణితాంకణసౌవర్ణభూషాం" SII, VI, 904. (శ 1213)

సువర్ణకలశము. *suvarnakalaśamu* దేవాలయశిఖరముపై పెట్టుబంగారుకలశము *The gold vase as the pinnacle of a pagōda-tower* శ్రీమతువేమయరడ్డింగారు తమతమ్ముండు మల్లయరడ్డింగారికి అక్షయపుణ్యముగాను గుడిమీంది సువన్నకలశాలు ఐదున్ను వహించివట్టమున్ను సమర్పణ సేసిరి SII VI, 243 (శ 1267)

సువర్ణఖచితము. *suvarnakhacitamu* సువర్ణము+ఖచితము బంగారముతో బొదుగబడినది *Fastened with gold* చోడవంశోద్భవు లైన శక్తిరాజుంగారి కుమారుడు అనదేవమహారాజు శ్రీమద్దాణామపురాధీశ్వరుం డైన శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవుని గుడిమీందని సువర్ణఖచితము

శేసి సువర్ణవృషభములాను సువర్ణకలశమున్ను ఆచ SII IV, 1347 (శ 1326)

సువర్ణవృషభము *suvarnavrsabhamu* బంగారము+వృషభము బంగారముతో జేయంబడిన నంది *A bull made of gold* చూ సువర్ణఖచితము *See suvarnakhacitamu,*

సువర్ణాదాయము *suvarnādāyamu* రొక్కరూపముగాం జెల్లించు పన్ను *Rent or revenue receivable in money not in kind(W)* కాకతీయప్రతాపదేవరుద్రరాజులు పృథ్వీరాజ్యము సేయుచుండగాను స్వస్తిశ్రీ మన్మహాప్రధాని పురవరి మహాదేవనాయంకులు శేకుంకెడ్ల అష్టాదశ ప్రజలఅనుమతిని ఆశేకుం బెడ్లఅస్థలము ఊడ్లసువర్ణాదాయము వలనీ భూమింగూలిమాడకు మాడబడిపాతుక లెఖను ఆయూరి మూలస్థానం భోగపాత దేవరభోగానకై ఇచ్చిరి H A S 13-54 (శ 1280)

సువస్తువు *suvastuvu* మంచివస్తువులు ఆభరణములు *Good ornaments Ornaments in general* వీరనరసింహ్యదేవని దేవులైన గంగామహాదేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు పిన్నలి ౧ బత్తులు ౨ పద్మతడుకులు ౨ ముత్యాలతిరుణాముల ౧ 'ప్రకటితమకరో దుత్తమై వస్తుజాతైః' ॥ SII IV, 975 (శ 1275)

సుహ్రు *suhi* (ప షహర్) నెల *Month* శార్వరిసంవత్సరనిజశ్రావణ శు ౭ బు సుహ్రూనః॥ SII. X, 753 (శ 1522)

సూ

సూత్రధారి *sūtradhāri* శిల్పకాచార్యుడు *The architect of the temple* (1) నావోజునం తిపోజను మిల్లియ సూత్రధాంగళ్ "ఆదిత్యనిమ్మిత దేవప్రాసాదాయ నావోజులపోతోజు తిపోజు నామ్నే శిల్పకాచార్యాయ దేవప్రతిష్ఠా వేలాయాం నివర్తనషష్టిపరిమితాం ప్రాదాత్" SII X, 66 (శ 1088) (2) మేడాంబికానందనే ప్రిథ్వీం శాసతి వీరకామనృపతౌ శక్రేందుతుల్యక్రమే నాగస్తంభసమున్నతిం పదుచితా మాదిత్యనామాకరోత్। నావోజుతిపోజు సూత్రధారులు॰ SII X 72 (శ 1085)

సూమంతకాహళి *sūmaṃtakāhali* కాహళివాద్యవిశేషము *A kind of trumpet* వీరనసింహదేవరాజుల మహాదేవిగంగాదేవి— మిహ్వారివాయించుటి ఉమాసుందరా బ్రహ్మముహరిన్ని సూమంతకాహళిన్ని వాహించిటి తుళసామాదును SII VI, 1052 (శ 1272)

సూవాసి *sūvāsi* (త చోవాచి) సుఖవాసి భూమిని సేద్యముచేయు కవులుదారు *A cultivating tenant (T L)* (కాకతిరుద్రమహాదేవిశ్రీగోపీనాథదేవర రంగభోగాలవారి జీతరావులు సువాసికివ ౫ SII. X, 422 (శ 1191)

సె

సెజ్జఅవసరము. *sejjaavasaramu* పవ్వళింపుసేవ శయ్యాభోగసమయము *The occasion when the deity is treated to bed and sleep* శ్రీనరసింహ్యనాథనికి ఒడ్డరి అర్జునదేవరవారు ముందు గంచలు కుంచండుగాం గావినపాలు పదిగుంచాలు నిత్యమున్ను నరసింహ్యగోగనవెనక సెజ్జఅవసరాన ఆరగింపను వలకుంబెట్టిన మోదాలు మున్నూఱు 300 SII VI, 789 (శ 1808)

సెట్టి. *seṭṭi* తెలికకులమువారు నామాంతమునపెట్టుకొను బిరుదము *The title assumed by the oil monger caste* (1) కామిసెట్టి అమసెట్టి కొమరిసెట్టి బొల్లసెట్టి చెరసిన తెలకవేవురు SII X, 209 (శ 1124) (2) శ్రీబెజవాడశానను లైన తెలికివేవురు సేసినసమయము కొండిసెట్టి తమతంద్రికిధర్మార్థము SII X, 221

సెట్టి. *seṭṭi* వైశ్యకులమువారు నామాంతమున పెట్టుకొన్న బిరుదము *The title assumed by the vaisya caste* వైశ్యవంశ్యులు గుబేర ప్రాభవులు గొనసెట్టికొడుకు గానిసెట్టి SII X, 82 (శ 1046)

సెట్టిగణాధీశుడు *settiganādhīśudu* వర్తకసంఘనాయకుడు *The head of the mercantile or trading body* ధర్మపట్టనాధిష్టాయక హిమవత్సేతుపరియంత్రశేష్ట శ్రేష్టసెట్టిగణాధీశ ప్రతిపత్తి శ్రీ తైలాభిధానోత్తమ వైశ్యాగ్రహారంబున కమ్మవైశ్యులలోం గమునఎఱ్ఱు కులోత్తుంగచోడ నమున నకర పురుషుం డైన నగరీశ్వర తమ్మిసెట్టి యైన బ్రమ్మిసెట్టికిం SII VI, 136 (శ 1071)

సెనిసెట్లగోత్రము: *senisetlagōtramu* ఒకానొక వైశ్యవంశగోత్రుడు *The lineage of a third caste family* సెనిసెట్లగోత్రకుల జుండు పవ్వలిశమిసెట్టి కొడుకు అమరుపడిరాయండు SII V, 1237 (శ 1272)

సెల్లియ *selliya* చెల్లెలు *Younger sister* శ్రీముద్రాజభూషణమహారాజులకుం సెల్లియ మానకదేవి SII X, 650

సెల్లుపెట్టు *sellupeṭṭu* చెల్లుచూచుకొను సరిపెట్టు *To consider a sum as paid* (వడ్డిధనముతో సంధ్యాదీపము వ్రయము భరించుట యని యర్థము) శ్రీచెన్నకేశవదేవరగుడికి సంధ్యాదీపానకు నిచ్చినది మాడగ ౧ దీనివడ్డికి సంధ్యాదీపము సెల్లుపెట్టి NI Kavali (25) (శ 1166).

సే

సేకు. *sēku* (హిం. షేయిక్) *A chief, prelate* (*F*) మహమందు కులి పాతశానింగార్కి పుణ్యముగాను లాలుఖానునింగారు పొదిలమార్కండసోమయాజులు దీక్షితులుంగారికి ఉప్పుమాతులగ్రామంపకభోగ సర్వమాన్య అగ్రహారంగా నిచ్చెను। ఈ। సేకు ఇస్మాపుణ్యం। ...NI Kanigiri, 22 (శ 1508)

సేనాపతి. *sēnāpati* ఒకవిధమైనపదవి *An officer* శ్రీకూర్మనాథనికి శ్రీకూర్మనాథుని శాంద్రకాంపు ఎనమడలోస్నిత కోమటిమాకు సేనాపతి పెట్టిన మోదాలు ౫౦। SII V, 1160 (శ 1814)

సేను *sēnu* చేను *Field* తనకట్టించ్చిన చెఱ్వువెనకను మఱ్ఱురు సేను SII X, 103 (శ 1059)

సేమంతిపాలు. *sēmamtipālu* మెల్లనివిప్పుసెగపై కాచినపాలు క్వాథక్షీరము *Milk boiled with a continued gentle heat* శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను మాపటిధూప అవసరమందు ఆరగింపను సేమంతిపాలు కుంచాలురెంటికిన్ని నిరుతపాలు కుంచాలు ౬

నరహరే ధూపావసానే నిశి। క్వాథక్షార చతుష్టయాఢక మదాత్ సేమంతికాం ప్రేయసే నైవేద్యయగవాం చతుశ్శతమథోవింశచ్ఛి రేశాంబరః।

SII VI, 1124. (శ. 1810)

సేవకుడు. *sēvakuḍu* భృత్యుఁడు లేక సామంతుఁడు *Subordinate or servant* రాయసం అయ్యవరునయ్యవారు కొండ్లవీటిసింహాసనము పాలించంగాను ఆయనసేవకుండు చినబొమ్మనాయండు వీరేశ్వరునికి ప్రాకారముఖమంటపములు సమర్పించెను SII IV, 936 (శ 1458)

సొ

సొచ్చు. *soccu*, కడగు, ఉద్యమించు, ప్రారంభించు *To undertake, to set to work, to commence* శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజులు వీరసెమ్మాడిదేవరకు చాముదిడ్డికి విజయంచ్చేసి నగరిలో సెజపై విజయంచేసి ఉడ్డి వీరచోడమొనదరయరి విన్నపమువిని పురవరి వారికి నానతిచ్చినవడి రాజనారాయణపిన్నగరాడ్వారి ఉడ్లమఊడ్ల విడిచిన తుది (పని) నేలలను సంవత్స ౩౦ గు ప్రాహి మొదలుంగానం అంత్రరాయ పెన్డాయ ఒమస్తాయములకు సేంట్బెంట్ల నిరువదేనుమాడలు నర మొదలుకట్టి ఆచంద్రార్కముసకు నానతి ఇచ్చినవీరచోడతమ్మాడి పల్లవరయరి ప్రాలతోడ సంవత్స ౩౩ గు ప్రాహిదినములు ౩౦౭ ణందిరువాకెడి పురవరి పొచ్చినవడి SII V, 59

సొన్నటంకము: *sonnaṭamkamu* బంగారుటంకము స్వర్ణటంకము *A gold coin* శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యమును దుపశాలించెలగాను ఆఱుకుంచాలు బియం మడపలికిని శ్రీ భండారమందు పద్మనిధిగాను అయిదుకుంచాలు బియ్యానా సొన్నటంకాలు అయిదు SII VI, 806 (శ 1818)

సో

సోదుమనోహరము. *sōdumanōharamu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* రాయలసింహాచలశాసనము నైవేద్యానకు సోదుమనోహారాలు ౮ SII VI, 695. (శ 1441)

సోపస్కరము *sōpaskaramu* ఉపస్కరసహితము ఉపస్కర మనగా సంబారము, గుణధాయకద్రవ్యము *Condiment or seasoning for food an ingredient, Together with the condiments or ingredients* కృష్ణరాయల తిరుపతిశాసనము— తిరువెంగళనాథదేవునికి దినం ౧ కి ఆరగించ్చే అమృతపడినైవేద్యం పళ్యాలు ౧౦ అక్కాలపాయసం మండ్గలు ౨ అప్పవళు ౨ సోపస్కరసహితంగాను ప్రతిదివసమున్ను దేవుండు ఆరగించేటట్టుగాను కట్టడచేసి SII IV, 282 (శ 1436)

సోమగ్రహణము *sōmagrahaṇamu* చంద్రగ్రహణము *The eclipse of the moon* స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౧౭ నేణ్టి శ్రావణమాసము పున్నమయు శనైశ్చరవారమునాణ్టి సోమగ్రహణనిమిత్తమున SII X, 13

సోమయాజి *sōmayāji* యజ్ఞమును జేసిన బ్రాహ్మణుడు అట్టివానిబిరుద నామము *A title assumed by a brahmin who has celebrated a sacrifice* దామోదరభట్ట సోమయాజి నారాయణభట్టసోమయాజి పార్థసారథిభట్టసోమయాజి సర్వదేవభట్టసోమయాజి EI V, 1((శ 1024)

సోమవారపునిబంధపుపళ *sōmavārapunibhamdhapupala* ప్రతి సోమవారమునాడు దేవునికి కైంకర్యాదుల నొనర్చుట కిచ్చిన నియమిత ద్రవ్యము *A fixed measure of grain etc, granted for the service to the deity on each Monday* పోచువెంకంగారు కొలంకలూరి అగస్తీశ్వర శ్రీమహాదేవరకు సోమవారపు నిబంధపుపళకు పెట్టిన క్షేత్రము ఎనుబందుము లెఖన ౮ SII X, 522 (శ 1240)

సోమవారము. *sōmavāramu* వారములలో రెండవది *Monday* బిదియసోమవారమ్బు పునరు పుష్యమ్బు EI XXVII-42 E (600–700 *A D*)

సోమోపరాగపుణ్యకాలము *sōmōparāgapuṇyakālamu* సోమ+ఉపరాగ+పుణ్యకాలము చంద్రగ్రహణపుణ్యకాలము *The auspicious time of lunar eclipse* వెలుగోటి కస్తూరి రంగపాతి నాయనింరుగా నిత్యఅఖండమునకు సోమోపరాగ పుణ్యకాలమందు సమర్పించినారు NI C P 12 (శ 1860)

సోల *sōla* తవ్వలోసగము ఒకపరిమాణము *A measure of capacity* ఏడాదికిని తోంటగుత్త నాలు ౪ మాడలున్ను రెండు ౨ చిన్నలకున్ను పాలుపెరువుకుంచనకున్ను ౪౦ రెండు మాడలున్ను అయిదు ౫ చిన్నులు బియము సోలకున్న చిన్నలు ౪ పఱుకలు ౪ SII VI 812 (శ 1812)

సౌ

సౌమ్య *saumya* సౌమ్యనామసంవత్సరము *The forty third cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శకవరుషంబులు ౧౧౭౧ అగునేంటి సౌమ్యసంవత్సరము ఉత్తరాయణసంక్రాంతినిమిత్తమున. SII X, 327 (శ 1171)

స్త

స్తలకరణము *stalakaraṇamu* ఇరువది లేక ముప్పదిగ్రామముల కరణము *An accountant for a sthala* శ్రీమహాదేవి చెఱ్ఱ చన్న కేశవపెరుమాళకు పూర్వద్వారపాలకులను బయ్యెనప్రెగడ కటకరాజుంగారికొమారుడు బయ్యెనప్రెగడంగారు చేయించ్చినవి ఇలమయితేను ఆయనకుమారుండు కోండ్లపల్లిస్తలకరణము బయ్యెన ప్రెగడ గోవింద్యరాజు మహాపాత్రులుంగారు చేయించిన వరుంబని SII X, 736 (శ 1448)

స్తలసుంఖకటనము *stalasuṅkhakaṭanamu* దేవాలయమునకు చెల్లించవలసిన సుంకముకానుక *The present of tax or tolls to the temples* శ్రీమను మండలేశ్వర రామరాజు కోనప్పయదేవ మహారాజులయ్యవారు పెనుగొండ శ్రీలక్ష్మీనారసిహ్వదేవనికి నందదీపంనకు సమర్పించిన స్తలసుంఖకటన అచేనాలుగురూకలు నాలుగుతారాలు SII VII, 573

స్తో

స్తోత్రపాటనిబంధము *stōtrapāṭanibaṃdhamu* దేవునియెదుట నిత్యము స్తోత్రపుపాటపాడుటకుఁ జేయబడినవర్తనము. *An endowment for singing hymn of praise before the deity* మంగిపూండి ముమడినాయందు శ్రీనరసింహ్వనాథునికి నిత్యమున్ను కొలువను కొలుపులు పతినొకండు సమర్పించెను మేగాపుచింగునాయుని వశానను స్తోత్రపాటనిభంధం ఒకటి SII VI, 1090 (శ 1810)

స్తోత్ర *stōtra* దేవాలయమున స్తోత్రపాఠకుడు *Person who sings hymns of praise in a temple)* శ్రీభావదేవరగుడి భణ్డారి మదుసూదనుండును తిరుమంజనవెల్లిమూర్తిః భట్లును స్తోత్ర కేశవ భట్లును SII VI 200

స్త్రీ *strī* ఆడుది భార్య *Woman Wife* నీలీశ్వరదేవరకు ఎఱపోతసెట్టికొడుకు ప్రోలిసెట్టియు ఇతనిస్త్రీ ప్రోలమయుం బెట్టిన అఖండవత్తిదీప మొక్కణ్టికిమాడలు ౫ SII X, 677 (శ 1058)

స్త్రీహత్య. *strīhatya* స్త్రీవధ *The murder of a woman* యీధర్మానకు యవ్వరుగనక తప్పినాను గోహత్య బ్రహ్మహత్య స్త్రీహత్య మొదలైనపాప లు శేసినదోషానం బోయినవారు SII IV 280 (శ 1478)

స్థ

స్థపతి. *sthapati* శిల్పి *An architect* శ్రీవిశ్వేశ్వరశివాచార్యుల శాసనము —

ఏతే స్థపతి సంయుక్తాః కారునాపిత శిల్పినః

దశవృక్ష కృత్యం కుర్వాణా భటాస్స్య వ్వర్ణరముష్టిభిః।
SII X, 395 (శ 1183)

స్థలకరణము. *sthalakaranamu* ఇరువది లేక ముప్పది గ్రామముల కరణము, *The accountant for twenty or thirty villages* (1) శ్రీ కొమార హంబీరదేవు మహాపాత్రులు ఇచ్చిన ధర్మ్మశాసనం। క్షేత్రం కేసరిపాటిని నమారాధకులకు ఖ ౪ స్థలకరణాలకు ౫ ౧ పూరకరణానకు న ౧। SII X, 740 (2) యి శాసనం స్థలకరణ గోవిందరాజు గోవరాజు మహాపాత్రులు శాసనకంఠ SII X, 743 (శ 1452)

స్థలభరితాలు *sthalabharitālu* దేవాలయస్థలములకు విధింపబడు పన్నులు లేక సుంకములు *The taxes or fees levied on the articles brought for sale on lands round the temple* శ్రీ రఘునాయకులకు చదులువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మోదలైనగ్రామాల అడ్డగడసుంకం విహితకట్నాలు స్థలభరితాలు సుంకం మూలవీసాలు బడి మొదలైన సుంక ఆదాయము రంగపరాజయ్యదేవ మహారాజులుంగారు చదులువాడ శ్రీరఘునాయకులకు ప్రథమైకాదశి పుణ్యకాలమందును సమర్పించిరి NI Ongole, 29 (శ 1488)

స్థలభరితాలు *sthalabharitālu,* స్థలగ్రామములందు విధింపబడిన పన్నుపర్యాయాలు *All taxes and fees levied in the villages pertaining to the sthala Sunkas from the residents of sthala* శ్రీరఘునాయకులకు చదలువాడ మల్లవరము అలవలపాడు మోదలైనగ్రామాల స్థలభరితాలు మొదలైన సుంకఆదాయము NI Ongole, (29) (శ 1488)

స్థలము *sthalamu* ఇర్వది లేక ముప్పదిగ్రామములు గల రాజ్యవిభాగము *A tract, or district a subdivision* కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవరాజులు కమ్మనాంటిలోని రావినూంతుల స్థలమున బ్రమ్మాని పాటం గట్టున NI Ongole, 129 (శ. 1215)

స్థలము *sthalamu* దేవాలయప్రాంతము దేవాలయము *The station or the ground belonging to the temple, temple* శ్రీ రఘునాయకుల స్థలం చదలువాడ గ్రామానను అంమ్మికొనే పదార్థాలకున్ను ధాన్యాలకున్ను శ్రీరఘునాయకుల స్థలము సుంఖ్యన్ని శాతకట్నమున్ను శ్రీరఘునాయకులకు సమర్పించిస్తిమి NI Ongole, 31 (శ 1409)

స్థలవృత్తి *sthalavrtti* దేవాలయమున కిచ్చిన వృత్తి *The endowmetnt the temple* ఏకాస్థలవృత్తయ। అష్టభోగోపభోగేన దేవేనైవోపభోజ్యాః అవాన్తరబాధాభ్యః రాజాభిరేవరక్షణీయా॥ SII X, 66 (శ 1088)

స్థా

స్థానపతి. *sthānapati.* గుడిపారుపత్తెదారుడు *The manager of a temple* (1) స్థానపతులు నారుద్రదేవర ముదిసెలి నుప్పనాయకుణ్డు శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు నిచ్చిన ఆఖండవర్త్తిలోహడివియ ౧, SII IV, 1013 (శ 986) (2) వేయిమ్రాంకులపట్టు శ్రీనూరీశ్వరమహాదేవరకు స్థానాధిపతిప్రోలయభట్టు దేవభోగ మిచ్చె SII X, 69 (శ 1034) (3) ఈధర్మ్మువు స్థానపతులను సానిముమ్మానువ్వురు వదవంగంవారు SII X, 13, (శ 1142)

స్థానప్రాప్తి: *sthānaprāpti* దేవస్థానమునకు వచ్చుభాగము *The share belonging to the temple,* మంగ్గళగిరి శ్రీనరసింహ్యాలుకు విశేషముగాను యెంత్తనైవేద్యము అరగించినానున్ను అందులోను నాలుగో భాగము స్థానప్రాప్తియిచ్చువారము SII IV, 710

స్థానమాన్యాలు *sthānamānyālu* దేవస్థానమాన్యములు *The lands endowed to the temple* శ్రీచినబొమ్మనాయండు వీరేశ్వరునికి సాగించిన భోగరాగాలు అమృతపళ్లు మొదలైనధర్మమున్ను స్థానమాన్యాలున్ను యవ్వరుసాగింతురు వారిపాదాలు మాతలమీదనుండ్డును SII IV, 936 (శ 1458)

స్థానము *sthānamu* (సం స్థానం) స్థలము ప్రదేశము *A place, locality* దాతాకోమటివేమనామనృపతిః పాత్రం గురుః శంకరః స్థానం చే త్రినపాడు రత్ర తు కవిః శ్రీనాథభట్టసుకవిః (పినపాడుశాసనము) EI, XXXI, 41

స్థానము *sthānamu* దేవాలయము *Temple* (1) శ్రీగోయిన్దపోహేరి మన్మజాళు పోహేరికున్తుట్ లోకమనిల్పినస్తానము SII X, 56 (2) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటకేతిరాజుల భోగస్త్రీలు వీరితండ్రి తన్నేలినస్వామికి ధర్మ్మవుగా ఉండవెల్లిస్థానమునకు యుత్సవదేవరం జేయించ్చియిచ్చి SII X, 260 (శ 1185)

స్థానము *sthānamu* పట్టణము *City, town* విజయశ్రీ పెటక్కడ స్థానాత్ ముద్దరాష్ట్రే నెడుజ్గరాయ గ్రామేయకా భారతి-వృష-జ్యేష్ఠము

స్థానసమ్మతి *sthānasammati* స్థానమువారి అనుమతి *The approval of the temple authorities* శ్రీమత్కుమారారామ చాళుక్యభీమేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరలకు అల్లాడభూపాలుని కుమారుండు వేమారెడ్డింగారి దేవులు జియ్యమల్లసానమ్మ తనుకు అక్షయసుకృత మౌనట్టుగాను వీరారెడ్డింగారి ఆనతిక్రమానను కుమారారామ భీమేశ్వరస్థానసమ్మతిని భీమవరము ఉత్తరసమీపాన కుమారనదిపశ్చిమధరిని నానాతోయాల పుష్పాల ఫలవృక్షాలతోంట పట్టుట ఆ కి క్రయముగొని SII V, 34 (శ 1356)

స్థానాచార్యులు *sthānācāryulu* స్థానపతి *The manager of the temple* శ్రీకూర్మక్షేత్రస్థానాచార్యులైన భావ్యం అప్పలాచార్యులంగారి కొమాళ్లక్రిష్ణమాచార్యులు రాఘవచార్యులయ్యవారు SII. V, 1164 (శ 1569)

స్థానాపతి *sthānāpati* స్థానికులగు అధికారులు *The local officers of the temple,* కొండపలమ్మరాజు బందరుశాసనము వెలనాణ్డు విషయనివాసినో రాష్ట్రకూట ప్రముఖాః కుటుంబినస్సమస్త సామాన్తాంతఃపుర

మహామాత్ర పురోహితామాత్య శ్రేష్ఠిసేనాపతి శ్రీకరణ ధర్మాధ్యక్ష ద్వారస్థానావతో స్సమాహూయేత్థ మాజ్ఞాపయతి EI XXIV, 35

స్థానావంతులు *sthānāvamtulu* స్థానపతులు *The suprintendents of the temple* ఈ గుడి స్థానావంతులు మల్లిజియ్యను పోలజియ్యాను ముఖము యనుభవించువారు NI Podili 9 (శ 1179)

స్థానికుడు. *sthānikuḍu* స్థానపతి గుడిపారుపత్తెదారుడు *The manager of the temple* దీనిస్థానికుండు ప్రోలజియ్యల పుత్రపౌత్రులకు ఆచంద్రార్కంముగా నిచ్చెను NI Ongole, (67) (శ 1176).

స్థాపితశిల· *sthāpitaśila.* స్థాపింపబడిన సరిహద్దురాయి *The boundary stone which is fixed* గ్రామసీమానిర్ణయము దక్షిణతః స్థాపితశిలా॥ వాయవ్యతః స్థాపితశిలైవ॥—రెండవఅమ్మరాజు మలియపూండి శాసనము EI IX, 6

స్థావరంమడి· *sthāvarammaḍi* ఇల్లు, వాకిలి, దొడ్డి, మొదలైనవాని కిచ్చినభూమి *Immovable property like houses etc, (B)· fixed, stationary, immovable applied to real property·* కంప్పిలి మూంగాణి స్వామ్యానకు చెల్లివచ్చే విరలాపురం శ్రోత్రియంమడి సహా ధారవోయించ్చి తామ్రశాసనం తీశి యిచ్చిన విరలాపురం గ్రామం ౧ వొకటిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

స్థావరంమడి *sthāvarammaḍi* అన్యాక్రాంతము లేక పరాధీనము చేయుటకు హక్కులేని స్థిరాస్తి (భూమి) *Immovable property (such as land) which cannot be alienated, real estate (K)* రామరాజయ్యవారిచేతను సదాశివరాయలకు విన్నపం చేయించ్చి కంప్పిలిమూంగాణి స్వామ్యాలకు చెల్లివచ్చే విరలాపురం శ్రోత్రియంమడి స్థావరంమడి సహా ధారవోయించ్చి తామ్రశాసనం SII, IV, 280 (శ 1428)

స్థాహి *sthāhi* స్థాయి స్థిరము నిలుకడ *A permanent state or condition* ఆచంద్రార్కస్థాహి SII V, 1194 (శ 1377)

స్థి

స్థితి *sthiti* దత్తి *Endowment* (1) స్వస్తి ప్రిథివివల్లవపట్టణమున ఊరివారు కరిగళ్లవడవరికి ఊరిస్వాముళ్ ఇచ్చినస్థితి అం సా వ వ సం ౨౨ సం ౫ (2) దీనిం తే(బో)లు యేలెడు(వా) రతిరం బేలు వారొణ్డ పోటి గొరగలును చెట్టువేరుగను జను యీస్తితి సేకొాణికావువార దీనిస్థారు నిల్పినవారు స్థితిదప్పియఋవులు నావంపుగాన EI XV, 9.

స్న

స్న *sna* (సన్) సన సంవత్సరము *Year* స్న ౧౧౫౬ ఫసలి బందరు రామయపట్నం లోను మీమతం ధర్మం నడిచేటందుకు NI CP, 4 (శ 1668)

స్నపనవిధి· *snapanavidhi* స్నానకార్యము *The bathing function* (దానవులపాడులోని జైనదేవాలయములోని శిలాపీఠముపై నున్న శాసనము) శాన్తిః ప్రాచీకరత్ శ్రీస్నపనవిధిం శిలాపీఠమిష్టార్థసిద్ధై॥ SII X, 28. (రాష్ట్రకూటశాసనము) (రాష్ట్రకూటులకాలము)

స్యా

స్యాదతు. *syādatu* (వ సియాదత్) అధిక్యత గొప్పతనము *Superiority* స్యాదతువనికాబత్తు వినాహవజారతు యిజలాలు ఎకుబాలు దస్తుగావా సైదులబ్దుల్లా సైదుమహ్మదుసాహెబు SII X, 759 (శ 1585)

స్రా

స్రాహి *srāhi* శ్రాహి సంవత్సరము *A year* అనియంకభీమకోలను ముప్పందుముభూమి యఖండదీపమునకు ఈస్రాహినిం గాలముఖ మైనక మ్మంయ నిండుపంద్రెండు కాలువులు నై పెట్టిరి SII. X, 702. (శ 1071)

స్వ

స్వదేశిబేహారులు *svadēśibēhārulu* దేశస్థులగు వర్తకులు *Resident merchants of the country* పోకమరను స్వదేశి పరదేశి బేహారులలోను, నఖరమూను ఇచ్చినఆయము H A S 13-14

స్వభాను *svabhānu* స్వభానునామసంవత్సరము *The seventeenth cyclic year of the Indian calendar year* తూర్పుచాళుక్యులు - స్వస్తిశకవర్షంబులు ౯౬౫ నేఁటి సుభాను సంవత్సరంబున నుత్తరాయణ నిమిత్తమున SII X, 6 (శ 965)

స్వముఖము *svamukhamu* (సం స్వముఖమ్) ముఖము=నోరు, మొగము భణితము *Mouth, face, utterance (A)* సమక్షము స్వయముగా నిచ్చినమాట *By the word of our mouth, in the presence of* చీకూరవిషయాధిపతిః వరముబ్రహ్మణ్యః పులకగ్రామ్యాన యుక్తకాశ్చైవ మాజ్ఞాపయ త్యస్తి ఆజ్ఞప్తిః స్వముఖమ్ కరభపరము శాసనము

స్వరూపము *svarūpamu* వస్తువిశేషములు *Kind of or varieties of articles* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు శ్రీతిరువేంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన తిరువాభరణాలు స్వరూపాలు T T D E S III, 60 (శ 1485)

స్వర్ణపుష్పి *svarṇapuṣpi* చంపకవృక్షము *The campaka tree.* అథా గ్రామసీమా॥అత స్వర్ణపుష్పి అతః క్షీరతరుః అతః క్రోలువాల్మీకం EI. V, 14 (శ 1191)

స్వర్ణాశ్వవాహనము *svarnāvśavāhanamu* బంగారుఅశ్వవాహనము *Golden horse vehicle* (మట్లకుమార అనంతరాజు శాసనము) స్వర్ణాశ్వ సింధుర సమరభూపాలవాహన పద్మపీఠ రత్నాధ్యమకుట నైవేద్యభాజ నోన్నత కేళిమంటప సోపానమార్గ గ్రగోపురాది కైంకర్య సంతుష్ట వెంకటాచలపతి। T T D E S VI, Part I-25 (శ 1580)

స్వస్తి *svasti* శుభము మంగళము *May it be well with (one) amen* ఈమంగళవాచకము శాసనప్రారంభమునందు బహుళముగాను శాసనాంతమునందు విరళముగాను ప్రయోగింపబడెను ఈక్రిందిశాసనమునందు శాసనప్రారంభమునను శాసనాంతమునందునుగూడ ప్రయోగింపబడినది *A sanskrit indeclinable denoting auspiciousness used mostly at the beginning of inscription, and at times at the end also* (శాసనప్రారంభము) — పల్లవ శెండవసింహవర్మశాసనము స్వస్తి జితంభగవతా (శాసనాంతమున)— ప్రభోః స్వముఖా జ్ఞాప్త్యా రహస్యాధికృతే నాచ్యుతేన లిఖితం శాసనమ్। స్వస్తి (స్వస్తి) EI XXIV, 43

స్వస్తిగోబ్రాహ్మణేభ్యః *svastigōbrāhmanebhyah* గోవులకు బ్రాహ్మణులకు స్వస్తి శాసనాంతమున మంగళవాచకము *May all the well to the cows and brahmins expressed as a benediction at the end of the inscription* పుణ్యకుమారుని మాలెపాడుశాసనము EI XI 35

స్వస్తిశేవలవారు *svastiśēvalavāru* దేవాలయములలో స్వస్తివాచకముచెప్పెడుబ్రాహ్మణులు *Brahmins employed in the temple to read the benidictory verses* శ్రీసర్వలోకాశ్రయ విష్ణువర్ధన మహారాజులు రాజనారాయణపురమున రాజనారాయన విన్నగరాఋ వారిగుడి తూర్పున ముకమణ్డపమున వెలుపలపల్లిపీఠమున విజయంచ్చేసి ఉద్దినసంవత్సరంబులు ౩౦ యగు శాహి మొదలుగా నిబన్ధసేసినపద్ధి స్వస్తిశేవలవారు ౩౪ కు ఎన్నాలు ౧ దిన ౧ తెరఌ ౩౪ కి పాల కుంచ్చ ౧౩౬ SII V, 66

స్వస్త్యస్తుగోబ్రాహ్మణేభ్యః *swastyastugōbrāhmanēbhyah* గోవులకు బ్రాహ్మణులకు శుభ మగుగాక శాసనాంత్యశుభాకాంక్ష *Let there be welfare of cows and brahmanas Benedictory portion of the inscription* స్వస్త్యస్తు గోబ్రాహ్మణేభ్యః। పశ్చిమచాళుక్యమొదటివిక్రమాదిత్యుని తలమంచిశాసనము శ్రీ శ, 600 EI IX, 12 (600 *A D*,)

స్వస్త్యస్తుప్రజాభ్యః *swastyastuprajābhyah* సమస్తప్రజలకుశుభమగుగాక *Let there be welfare to all men* గోబ్రాహ్మణానం దత్తుస్వస్త్యస్తుప్రజాభ్యః శెండవ(పల్లవ) కుమారవిష్ణు చందలూరిశాసనము EI VIII, 23

స్వస్త్యస్తుసర్వభూతేభ్యః *swastyastusarvabhūtēbhyah* సమస్తజీవరాసులకు శుభ మగు గాక *Let there will be welfare for all living creatures* స్వస్త్యస్తు సర్వభూతేభ్యః। పాంబెయేన సర్వోత్తమే నాధర్మేన లిఖితమ్। (తూర్పుచాళుక్యులు) EI VII, 24 (678 *A D*)

స్వా

స్వామి. *swāmi* దేవుడు *God* రాజ్యంపల్లిశ్రీగోపీనాథనదేవరను ప్రతిష్ఠ సేఇంచ్చిరి అయ్యరాజుకుంటముందిరను ౨ క్షేత్రంస్వామికి సమర్పించ్చెను NI Darsi, 63 (శ 1824)

స్వామి *swāmi* బ్రాహ్మణనామాంతపదము శాసనములోని పదునొకండుగురు బ్రాహ్మణులనామములు స్వామిపదములోనంతమున కల్గియున్నవి *An affix or title to the names of brahmins* కౌశికసగోత్రాయ సహస్రశార్కాయ ఆదిత్యస్వామినే। భారద్వాజ గోత్రసహస్రశార్కాయ విష్ణుస్వామినే। వాసిష్ఠగోత్రాయనామస్వామినే।
A P G A S 6 Mamteru Plates of Pulakesin II. A P G A S 6

స్వామి. *swāmi* (సం స్వామి) విద్వాంసు డగు బ్రాహ్మణుడు ధర్మనిష్ఠుడగువిప్రుడు ఈయర్థముననే బ్రాహ్మణనామాంతముల ప్రయుక్తము *A learned brahmana or a religious man of high order, (A)* చూడుడు "వన్నిబ్బఱు" ఈశాసనములో పంద్రెండుగురు బ్రాహ్మణనామముల తుద నీపదము ప్రయుక్తము *See- "vannibbaṟu" In the inscription quoted the names of twelve brahmins end with the suffix swami*

స్వాములవారు. *svāmulavāru* సన్యాసి *An ascetic* బహుధాన్య సంహ్వత్సర జేష్ఠ శు ౧౫ సోమవారంనాడు సదానందస్వాములవారు దేవతాప్రతిష్ఠ విగ్రహాలు పార్వతి వీరభద్ర చంన్న కేశ్వర మహిషాసురమర్దని నందికేశ్వరునిన్ని చేసినవారు H A S 19-59

స్వాస్త్యము *svāstyamu* అగ్రహారములోని బ్రాహ్మణులకు చెంది వంశపారంపర్యముగా ననుభవించుభూమి *Wealth, property especially Mirasi or heriditary land and privilages possessed by Brahmans (W) A share in the brahmin village (B)* యాప్రకారముగా శాసనము వేయ్యించి నిధినిక్షేప పాషాణములతో కూడా సర్వఅగ్రహారము అయ్యవార్లగారికి శ్రీశీతారామార్పణముగా సమర్పిస్తిమి గనుక అయ్యవార్లగారు ౧౨ స్వాస్త్యములు నిర్ణయించి గ్రామకరణాలు గోపాళయగారికి కరణీకంతో కూడా ౨ స్వాస్త్యములు నిర్ణయించి అయామేరగాండ్లను నిర్ణయించి NI C P 8 (శ 1578)

స్వాస్థ్యనము *svāsthyanamu* నిబంధము వృత్తి *Endowment* పెచుబరితి ప్రతినామమనేటి క్రిష్ణరాయసముద్ర మనే సర్వమాన్య అగ్రహారమందు వుడుమేశ్వర స్వామికి నడిచె స్వాస్థ్యనం బేడ్గి అయిదుమకు నడుస్తూవుండె గనుక త్రివాచికంగా బేడగ అయిదుమాటున్ను మానితిమి NI. Rapur, 49 (శ 1569)

హ

హంసకళీలు. *hamsakalīlu* భక్ష్యవిశేషము *A kind of edible* రాయలసింహాచలశాసనము నైవేద్యానకు హంసకళీలు ౮ SII VI, 695 (శ 1441)

హజరతి: *hajarati* (హిం హజరత్) ప్రభువునకు గాని, గొప్పవానికి గాని చెప్పబడెడు బిరుదు *Highness, excellency, a title applied to any great man* హజరతి పాదుశహా వొడయలుంగారు తమపట్టానకు ప్రధాని అయిన మల్కాఅమి　　లిం శలవు ఇచ్చి యీ తిరుగంబడ్డ హరాంఖోలఁను దండించి శీమ కుదురు పరచి రమ్మని శలవు దయ చేస్తేను SII X, 751 (శ 1514)

హత్తె. *hatte* హత్య *Murder* యి ధర్మశాసన కంభంలో మరి యాద యేరాజు దప్పినా తురకరాజు దప్పినా ముసాబుకుం దప్పిన దోషాన గురువులు పేరులను హత్తె చేసిన దోషానం బోవువారు SII X, 745 (శ 1452)

హద్దుపత్రికె. *haddupatrike* హద్దులను నిర్ణయించు పత్రిక, లేక శాసనము *The document delienating boundaries* సాధులింగరాజుగా రిలిఖితప్రకారము బొగ్గవరపు నాగాబత్తుడు చెక్కిన హద్దుపత్రికె NI 8 (శ 1573)

హద్దుమద్దులు: *haddumaddulu* (ప హద్ద్ హిం హద్) హద్దు సీమ హద్దుమహద్దులు అన్నిప్రక్కలు *From side to side* (*B*) సంగ్గుశాసనాలు తాండ్డికొండ్డ పొలము భోగవట్ట చొప్పు హద్దుమద్దులను కానరాని జాగాలను సంగ్గుశాసనాలు వేయించ్చేది SII X, 759 (శ 1585)

హనుమంతశాసనమురాయి. *hanumamtaśāsanamurāyi* హనుమంతునివిగ్రహము చెక్కిన సరిహద్దురాయి *Boundary stone with the figure Hanuman engraved on it* రాజెరాజేశ్రీవాద పెదవెంకటాద్రినాయనింగారు వ్రాయించి యిచ్చిన భూదానధర్మశాసనపత్రికె అష్టదిక్కులకు పొలిమేర యేర్పరచి శాసనములు వేయించి యిప్పించుమంటిరి గనుక శాసనములు వేయించిన వివరము తూర్పునకు సోంపల్లె వాగు పడుమటి వొడ్డున మర్రిమ్రానుదగ్గరను హనుమంతశాసనము NI 8 (శ 1578)

హరాంఖోర్లు. *harāmkhōrlu* (హిం హరాంఖోర్) దుష్టమతులు కపటవర్తనులు *Corrupt persons, dishonest fellows* బల్లేరాయండు　ఖానఖాను మొదలైన వారున్ను పాయకట్టు దొరలున్ను తిరుగాంబడి హరాంఖోలైఁ　యీతిరుగంబడ్డ హరాంఖోలఁను దండించి SII X, 751 (శ 1514)

హరితగోత్రము. *haritagōtramu* ఒకానొకబ్రాహ్మణ కులగోత్రము *The lineage of a brahmin family coming down from sage Parasara* శ్రీరామభట్టః పెరియనంబిభట్టః ఇతి హరితగోత్రజాః E. IV, 10 (శ 1024)

హరితసగోత్రము: *haritasagōtramu* ఒకబ్రాహ్మణవంశగోత్రము *The lineage of brahmin family coming down from sage Haritasa* దేవరస్థానాపతి హరితగోత్ర ఆపస్తంభసూత్రుం డైన మేడపోత SII VI, 1335 (శ 1057).

హరితులు: *haritulu* హరితసగోత్రుడు బహువచనప్రయోగము గౌరవ సూచకము *Person who belongs to Haritasa gōtra. The plural signifies honour* కోటగణపతిదేవమహారాజులు తమకుం ధర్మార్థంబుగా నిల్పినప్రిత్తులు హరితు లైన విశ్వనాథసోమయాజులకు ఖ ౧ తు ౧౦ SII X, 281 (శ 1186)

హరివాసరము *harivāsaramu* దీనికి మహాతిథి యనియు, వైష్ణవతిథి యనియు బేర్లు అనూరాధానక్షత్రయుక్త ఆషాఢశుద్ధద్వాదశి, శ్రవణానక్షత్రయుక్త భాద్రపద శుద్ధద్వాదశి, రేవతీనక్షత్రయుక్తకార్తిక శుద్ధ ఏకాదశికి హరివాసర మనిపేరు *A common term for the twelth lunar day of the bright fortnight of the months of Ashadha Bhadrapada, and Kartika on the day on which the star Anuradha, Sravana and Revati respectively* సాళువతిమ్మరుసు కొండవీటిని జయించ్చినదినము (శ 1437) (23 7 1515 *A D*)

సాలువాంకశకవత్సరగణ్యాషాఢశుద్ధహరివాసరశారా।
సాళ్వతిమ్మసచివేన గృహీతం కొండవీటినగరం నగరాజం॥
కృష్ణరాయల మంగళగిరిశాసనము EI VI, 12

హలక్షేత్రము. *halaksētramu* ఒక్కనాగలితో దున్నుటకు పరిమితిగల భూమి (సం హలః=నాగలి *A plough*) (సం క్షేత్రము=భూమి *field*) *A field, which can be brought under cultivation with a single plough* ఊరువుపల్లిశాసనము I A V 52.

హాలికము: *halikamu* సేద్యగాండ్రు–వ్యవసాయదార్లు *Cultivators*

38)

గ్రామం గుంపిణి నామకం న హలికం సైశ్వర్యభోగాష్టకం విప్రేభ్యో ల్లయ దొడ్డభూపతి రదా దాచంద్రమాతారకం EI V, 9. (శ 1352)

హవాలాదారు. *havālādāru.* (హిం హవాలదార్) ఒక సైనికోద్యోగి కరగ్రాహి ఆరక్షకాధిపతి *A military officer of inferior rank, a native collector of revenue, a native head of police* రాజాధిరాజ మహారాజ యిభురాంశహ వొడెలుంగారి నిరూప ప్రకారానను అక్కొనా రుసు హవాలాదారు కరియాయతి రాదివుండిస్థలం గ్రామాల ప్రజలు సమ్యా సొరుచుల తమలోం దాము వొప్పి చేసుకొన్న పొలం కొల నిన్నణయం SII. X, 748 (శ 1499)

హవిబలిఅర్చనలు: *havibaliarcanalu* హోమద్రవ్యసమర్పణము పూజోపహారము అర్చనము *An oblation of ghee, presentation of the food and worship of the deity* వెల్లంటూరి త్రికోటీశ్వరదేవరకు హవిబలిఅచ్చణనలకు మట్టెనాయకు నిచ్చినభూమి ఖ ౩ నీరి మత్తులు ౨ SII X, 85 (శ. 1049)

హస్తము: *hastamu* చేత నిర్వహణము *Execution* (1) జన్యావుల కనవానాఇనింగారు చేయించ్చిన వరువుంబని ఆవూరిమాచోజుహస్తము వరువుంబని SII X, 580 (శ 1386) (2) పోతాబత్తుని కొమారుండు యీశ్వరబత్తుండు మా చన్న కేశవరాయనికి శికరపుగంట తనహస్తం వరువుంబని SII X, 583 (శ 1351)

హస్తము: *hastamu* ముంజెయ్యి మూర, భుజము, కొలపరిమాణము *The hand, cubit, arm A measure* (చూ గ్రామోపకంఠము) *See gramōpakamṭhamu*

హస్త్యధ్యక్షుడు: *hastyadhyaksudu* గజసాహిణి *The commander of elephant forces* ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరా ౧౦౦ ౪౦ ణ పుష్యం ౨౦ లిఖిత మిదం శాసనం హస్త్యధ్యక్షధమ్మణ చన్ద్రిసూనునా సర్వాణధికృతేన శామ్బపురోధ్యాయే నోత్కీణ్ణణమాదిత్యభోగిక తనయేన ఖణ్డచన్ద్రే) ణేతి॥ ఇంద్రవర్మ పుర్లిశాసనము EI XIV, 27

హా

హాజితు *hājitu* (ఉ హాజత్ హిం హాజత్) అవసరము *Necessity* ఆవరిమివార్కి సాలాబాదు భోగవట్ట నడిపించ్చేది ఆ వరిమివారు గరకసాశాయను హాజితు లేదు . SII X, 759 (శ 1585).

హాజరు: *hājaru* (ప హాజీర్). *Presence, attendance, in person* శ్రీశ్రీశ్రీ కూమ్మణనాథస్వామివారి చరణసన్నిధికి జయపురం లేటు జమీదారు గారయ్యిను శ్రీవిక్రమదేవుమహారాజులుంగారి ద్వితీయ పుత్రులమయిన శ్రీకృష్ణచంద్రదేవుమహారాజులుంగారు అనే మేము హాజరుల మై శేవిస్తిమి SII. V, 1192. (శ 1788)

హాటకవృషభవాహనము. *hātakavrsabhavāhanamu* బంగారపు ఎద్దువాహనము *Golden-bull vehicle.* హాటక వృషభవాహన సమారోహణాభీష్టద సిద్ధవటేశ్వరుండు T T D E S VI, Part I 25 (శ. 1530)

హాట్కము: *hāṭkamu* బంగారము *Gold* వరమట త్రికోటీశ్వరమండ్డపాన్కు దక్షిణద్వారం। హాట్కమగు ద్వారభద్రము హాట్కమని జనులు పొగడ। ఆచంద్రాకర్కణ। హాటరంమ్యకుధరము హాట్కమగు SII IV 919 (శ 1672)

హిందూరాజులు: *hmdūrājulu* హైందవప్రభువులు *The Hindu rulers* వొడ్డిరాజు కన్నడ హిందూ రాజులు దప్పిరా యింద్రకీలాద్రి పుణ్యక్షేత్ర క్రిష్ణవేణ్యాతీరమంద్దు గోవు బ్రాహ్మణి జంప్పిన దోషానం బోవువారు SII X, 745 (శ 1452)

హిందూరావుసురథాణి *hmdūrāvusurathāni* ఇదియొకబిరుదు హిందూపదము పారశీకము రావుపదము మహారాష్ట్రిము. సురథాణి-అరబ్బీపదము *A title containing three words a persian, Maharatta and Arabic respectively.* శ్రీమత హిందూరావుసురథాణిన వల్లి తిమ్మారెడ్డింగారు రావూరి చెన్నకేశవ పెరుమాళ్లకు దండ్డం పెట్టి ఇచ్చిన దమణశాసనము SII X, 731 (శ. 1418)

హిందూవారు. *hmdūvāru* హైందవులు *The Hindus* హిందూవారు తప్పిరా గంగకర్త గోబ్రాహ్మణ SII X, 753 (శ. 1522)

హింశ: *hmśa* (సం హింసా) నష్టము *Injury* చెఱువులు నూఱు పన్నసలంచిం త్యము సత్రము అగ్రహారములు గుఱుకొని లక్ష గంగులొక కోటి శివాలయం బఱువదివేలువావులు శతాధ్వరములు వదివేలుబ్రహ్మమునుం జెటిచిన యంత్ర వాతకము సిద్దము ద త్తికి హింశ సేసినను SII X, 149. (శ 1083)

హిజుహైనెస్సు: *hijuhainessu* ఇది ఆంగ్లప్రభుత్వము మహారాజులకిచ్చినబిరుదము *His Highness–a title bestowed on the Maharajahs by the British* శ్రీసూర్యవంశసంభవః పూషపాటికులప్రదిపో హిజుహైనెస్సు శ్రీమహారాజాధిరాజా। విజయరామ గణపతిమహారాజు మన్యసుల్తాన్ SII V, 1286.

హి

హిరణ్యగర్భమహాదానము: *hiranyagarbhamahādānamu* ఇదిషోడశమహాదానములలో నొకటి డెబ్బదిమైదువేళ్ల పొడవు నలుబదియెనిమిదివేళ్ల వెడల్పును గల యొక మురజాకారముగల బంగారుకుండను జేయించి, తిలలు కుప్పగా బోసి, ఆపాత్రను దానిపై నుంచవలెను ఆబంగారుకుండకే హిరణ్యగర్భమని పేరు దానిలో దాత ఉత్తరముఖమై కూర్చుండి రెండు చేతులలోను బహ్మ, ధర్మరాజ హేమవిగ్రహములు పట్టుకొని తల మోకాళ్లసందున నునిచి అయిదుసార్లు ఊపిరిపట్టవలెను ఇట్లు చేయుట

మాతృగర్భమున నున్న పిండము ననుకరించు నట్లగును తర్వాత పురోహితుడు గర్భాదాన, పుంసవన, సీమంతోన్నయనమంత్రము లాపాత్రపై చదువును తర్వాత దాత ఆకుండనుండి లేచి వచ్చును పిమ్మట అన్నప్రాశనాది సంస్కారములు జరుపబడును అప్పుడు దాత హిరణ్యగర్భు నుద్దేశించి తా నిదివఱకు మాతృగర్భమున మర్త్యుడై జన్మించితి ననియు నిప్పుడు హిరణ్యగర్భసంజాతు డౌటచేత దేవత్వము సిద్ధించె ననియు చెప్పి కనకాసనమున గూర్చుండి 'దేవస్యత్వా' అనుమంత్ర జపముతో అభిషేకమును బొందును తర్వాత ఆబంగారుకుండను గురువునకు, పురోహితులకు పంచి యిచ్చును *The donor should bring forward a golden kunda (basin or vessel) 72 fingers high and 48 broad having a shape of muraja The golden vessel is called Hiranyagarbha It should be placed on a heap of seasame He should then enter the golden vessel, sit facing the mouth, hold in his hands golden images of Brahman and Dharma-raja and hold his head for five breath between his knees(to simulate the position of the foetus in his mother's womb) The guru then repeats on the golden vessel the mantras of garbhadana pumsavana and simantonnayana the guru there after makes the donor rice of the golden vessel to the accompaniment of auspicions music Then the remaining twelve samskaras are performed symbolically on the donor who repeats the mantra to Hiranyagarbha and says, 'formerly I was born from my mother but only as a mortal now being born of you I shall assume a divine body' Then the donor seated on a golden seat, is bathed with the mantra, 'devasyatva' and he distributes the golden vessel among the guru and other priests* H D II Part II P 872 అనందగోత్రస్య అవస్య గోసహస్రానేక హిరణ్యగర్భో వస్య మహారాజశ్రీదామోదరవర్మణా వచనేన EI XVII,327

హిరణ్యదానము: *hiranyadānamu* బంగారమును దాన మిచ్చుట షోడశమహాదానములలో నొకటి. *Gift of gold One of the sixteen great gifts* చూడుడు కన్యాదానము. *See - Kanyādānamu*

హిరణ్యోదకదానధారాపూర్వకము: *hiranyōdakadānadhārāpūrvakamu* ఉదకపూర్వకముగా బంగారము దానము చేయుట హిరణ్యదానము షోడశమహాదానములలో నొకటి *The gift of gold with libation of water One of the sixteen great gifts* శ్రీమన్మహాప్రధానపాటువతిమ్మయ్యంగారు . తాడిపత్రి రామేశ్వర దేవరకు పూజనయివేద్య అంగరంగవైభవాలు నడచెటందుకు యీగ్రామం తథా శిథివి మహావయిశాఖ పుణ్యకాలమందు సహిరణ్యోదకదానధారాపూర్వకముగాను ధారవోశి యిస్తిమి SII IV, 802 (శ 1481)

హివాలాశిలేదారు. *hivālāśilēdāru* హవిల్దారునకు క్రిందియుద్యోగి *Area subordinate to a Havildar* ఖానె అజ్యం ఖాజ్జే అవులుసాహేబుల గార్కి పుణ్యంగాను హివాలాశిలేదారును కాలునదండున్ను పెట్టి యేకలసాపురం చాలుపురాల సమస్తపెక్కండ్రున్ను సాగించ్చినధర్మకార్యాలవివరం NI Ongole, 37

హిస్సాబిని. *hissābīni* (ప హిసబ్) లెక్కలు *Accounts* అందుక్కొండవీటిదుగణం మామూలివారిపేరను అమరహిస్సాబిని తేరుగడ శెయ్యీము మని ఫర్మాను సాదిరులై వుండ్డంగాను దుగణంవారు వచ్చి SII X, 767 (శ 1602)

హీ

హీనవాది: *hīnavādi* దిక్కులేనివాడు నీచుఁడు గతిలేనివాడు *A forsaken man* (K) ఇమర్యాద యవ్వరు దప్పినాను మల్లికార్జునలింగానుకుం దప్పినదోషానం బోవారం। ఇదిదప్పి నడిచినవారు హీనవాదులు SII IV, 797 (శ 1475).

హు

హుకుం. *hukum* ఆజ్ఞ *Order, sentence, degree, verdict* చూ. ఆగోస్తు *See āgōstu*

హుజూరు. *hujūru* (హిం హుజూర్). ప్రభుసముఖము, *The royal presence, the presence of any monarch or high dignitary* కూచిణపోలం యెడ్లపల్లికింద జమచేశి మహజ్జరు చేశి హుజూరుకు పంపిన తర్వతను సిత్తగించి యేల్నివారు రాజ శ్రీరుస్తుంరాయనిగారికి సంగుశానాలు వేయించ మని SII X, 767 (శ 1602)

హుడయరి. *hudayari* ఒడయడు ఒడయరి ప్రభువు ఇచ్చట దేవుడని యర్థము *A king, ruler, here the meaning is the God himself* రాజరాజదేవరు తమగురుసానము సోమీస్వార మహాదేవరకు గొమ్మర దక్షిణంమున సోమేస్వార హుడయరికి నిచ్చిన సరియ SII V, 50

హుతభుక్ *hutabhuk*, అగ్ని మూఁడనుసంఖ్యకు సాంకేతికపదము *A symbolic expression for number three.* శాకేశశాంక హుతభుగ్భవ సంమితేబ్దే SII X, 254 (శ 1181)

హూ

హూణవంశోద్భవులు: *hūnavamsōdbhavulu* పాశ్చాత్యవంశజుడు.

అంగ్లేయుడు (సం హూణః) *A foreigner here it means the Englishman* శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజ శ్రీహూణ వంశోద్భవు లైన అరబతనట సాహేబులవారు SII VII, 558 (శ 1778)

హే

హే: *hē* హేమంతఋతువునకు సాంకేతికాక్షరము *The letter of abbreviation for Hemanta season* ఆజ్ఞప్తిః పరమేశ్వరవర్మ్మణ సం ౧౦ ౮ హే ౮ ది ౧౦ ౫ (మొదటిచాళుక్యజయసింహుని శాసనము) EI XXXI, 20 (శ 580)

హేమంతము. *hēmamtamu* హేమంతఋతువు ప్రాచీనాంధ్రపల్లవ సంస్కృతశాసనములో చాంద్రమానములకు మారుగా గ్రీష్మ వర్ష హేమంతఋతువులే చెప్పబడినవి *The winter season In the pallava inscriptions the seasons are stated instead of lunar months* విజయసంవత్సరే త్రయస్త్రింశే ౩౦ ౩ హేమంతపక్షే తృతీయే ౩ త్రయోదశ్యాం లిఖితంఇదం శాసనం॥ (ఒంగోడు + విజయస్కందవర్మ శాసనము) EI XV-II A

హేమకారాగ్రగణ్యుడు. *hēmakarāgraganyudu* హేమకారులలో శ్రేష్ఠుడు *The best of goldsmiths*

> పుత్రః శ్రీమాధవస్య స్ఫుట మిదంమాలిఖ చ్ఛాసనం
> కట్టయాఖ్యః పరహితనిరతో హేమకారాగ్రగణ్యః॥

EI V, 16-B (చాళుక్యమూడవవిజయాదిత్యునిశాసనము.) (848-92 *A D*)

హేమమయకలశము: *hēmamayakalaśamu* బంగారుకలశము *Golden vase* శిరసి స్ఫురతు సుమెరో ర్హరిదశ్వ ఇవైష హేమమయకలశః T T D E S VI, Part I. 135 (1908 *A D*)

హేమాద్రిదానాలు· *hēmādridānālu* యాదవ భూపాలుడైన మహాదేవరాజు మంత్రియగు హేమాద్రి వ్రాసిన చతుర్వర్గచింతామణి యను గ్రంథమునందలి దానకాండమునందు నిర్వచించినదానములు *The various kinds of gifts (Dana) enumerated by Hemadri (the minister of Yadava king Mahādeya) in section 'Dana' of his digest Caturvarga Cintamani* జగనొబ్బగండ్ల జగతగోపాల పల్లవాదిత్య పల్లవత్రినేత్ర వైరితీరబసవ శంకరాది బిరుదులుంగల వాండైన శ్రీప్రవ్వఃశాన సోపానాలు నిమ్మిఃంచి నిస్సీమభూదానమును హేమాద్రిదానాలున్ను చేశినవేమాయరెడ్డింగారు NI Kandukur, 18 (శ 1330)

హేరి. *hēri* (సం హేరకః క హేరిక హేరిగ) చారుఁడు *A spy, secret emissary or agent (K) (A)*

> ఉ। పన్నితురంగమంబునకుం బక్కెరవెట్టినవార్త హేరిచే
> విన్నభయంబునం గలంగె వీసరనాండునుం జక్రగొట్టమును
> మన్నియ

(1) తాళ్లప్రొద్దుటూరుశాసనము (శ 1300) భారతి (2) శాసనపద్యమంజరి సంఖ్య 69

హేవిళంబి. *hevilambi* హేవిళంబినామసంవత్సరము *The thirty first cyclic year of the Indian calendar* స్వస్తి సకవర్షంబులు ౧౦౪౦ గు నేంటి హేవిలంబి సంవత్సరమున ఉత్తరాయన సంక్రాంతినిమిత్తమున SII X, 78 (శ 1040),

హో

హోమమంటపము. *hōmamamṭapamu* దేవాలయములలో యాగాది క్రతువులు చేయుటకు నిర్మింపబడినమంటపవిశేషము *A porch or portico set in a temple for the performance of various sacrifices* నంద్దిదీపావలి నాట్యకల్యాణ హోమశనిచారగయాకఁమంటపములు SII IV, 1379 (శ 1308)

హోలీపూఱీలు· *hōlīpūṟīlu* (క హోళిగె) ఒకవిధమైన పూపము *A kind of cake* శ్రీమల్లిఖార్జునదేవరకు మధ్యాహ్నపుఅవసరాలకు . హోలీపూఱీలకు SII X, 503 (శ 1234)

అనుబంధము-1.

అ

అ. *a* అడ్డకు సంక్షిప్తము కావచ్చును *An abbreviation for a ida* అనంతభట్లు శాసనం వేఇంచెను శ్రీహనుమంతుడుమేర ఖ ౧ కి అ ౨ లెఖ NI Darsi, 51

అంక. *amka* ఇది గజపతుల పరిపాలనకాలసంవత్సరములు తెలుపుచిహ్నము భాద్రపద శుద్ధద్వాదశినాటినుండి పరిపాలనసంవత్సరములు లెక్కకు వచ్చును అంగ్లములోని ఉపోద్ఘాతమును చూడుడు *The amka reckoning begins from the Bhadrapada Sukla 12 (See page 38 Sewell and Dikhits, Indian Calendar)* స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౪౧౨ అగు నేంటి సౌమ్యసంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ మ కృత్తికా యోగాన వీరశ్రీగజపతి గౌడేశ్వర నవకోటి కర్నాటకలుబరిగేశ్వర ప్రతాపపురుషోత్తమదేవ మహారాజాంక్కర విజయరాజ్య సమస్తవుశ్రి శాంకసౌమ్య సమ్వత్సరాన EI XIII, 12

అంతరాత్మ: *amtarātma* హృదయము మనస్సు *The heart or mind* చంద్రసూర్యులూ భూదేవి చరాచరకూమ్మి అంతరాత్మా సాక్షిగాను గణపయ్య ధారాపూర్వకము చేసి సర్వకామన్యముగా నిచ్చిన గ్రామము పెద్దపల్లి H A S 19-63 (శ 1146)

అంత్యజతటాకము *amtyajataṭākamu* మాలలచెరువు *The tank used by the harijans* అథాగ్రామసీమా। అతో వాల్మీకం అతో అంత్యజతటాక సేతూత్తరకోణః। EI V, 14 (శ 1191)

అంద్దిశాతసుంకము *amddiśātasumkamu* అంట్టిచేతసుంఖ్కం: *amṭṭicētasumkhkam* అంట్టిశేతసుంక్కాము. *amṭṭiśētasumkkāmu* ఇది యొక కరవిశేషము గోలకొండనవాబుల కాలమున విధింపబడినపన్ను పంచాననంవారిపై, ఇతరకులవృత్తులపై విధింపబడినపన్నుగా తోచినది *A tax levied during the time of the Golkonda regime Perhaps a tax on professions of various castes* (1) మనసరఫలి కుడుపనమలక వొడయలంగారు హిందురాజుల గెలువ నవధరించి కొండపల్లిరాజ్యము చేకొని నవధరించ్చిన నాండు ఈసీమస్థల కరణం గోపరాజుమహాపాత్రులున్ను ప్రజలున్ను అంద్దిశాతసుంఖం మాంటకు విన్నపము సేస్తేను మల్కిపొడయలుంగారు అంద్దిశాతసుంఖం మాని ఆ పంచ్చాణం వారికి సయితము అదిశాతసుంఖం మాని ధర్మశాసనకంభం వేయించ్చ నవధరించ్చిరి SII X, 745 (శ 1452) (2) హాజరత్ ఖాన భో (ఉ)వంద్దు అజుమురజమనిమిఖానఅజం షరఖాదమహమ్మదుమ్మరహూ వొడయరుగారు మొదలైనప్రజలుమాన మొఖానుకు వచ్చి విన్నపం చేసిన వివరాలు సర్వమున్ను వింట్టిమి। కొండపల్లి దండపాట కల్లాదు అంట్టి పెవసాయాలకల్లా మాను అంట్టిచేతసుంఖ్కం మానితిమి యీకవులు తప్పకనడుపువారము। కమసాల అంట్టి శేతసుంక్కామును మానితిమి SII VI, 80

అక్షిణి *aksini* భూదానధర్మశాసనములలో చేర్కొనబడిన అష్టభోగస్వామ్యములలో నొకటి, వాస్తవమైన స్వత్వము *One of the eight privileges attached to the land grants, actual privilege* వీరవెంకటపతి రాయలశాసనము —అక్షిణ్యాగమి సంయుక్త మేకభోగ్యం సభూరుహం। వాపీకూపతటాకైశ్చ కచ్ఛారామైశ్చ సంయుతం। పుత్రపౌత్రాధిభోగ్యం క్రమా దాచంద్రతారకం। దానాధమన విక్రీతి యోగ్యం వినిమయోచితం NI CP, 6 (శ 1524)

అఖండము: *akhamdamu* అఖండదీపము *The perpetual lamp* మావినాయకుణ్డు నూతెక్కిం గేశవదేవరం బ్రతిష్ఠ సేసి గుడి గట్టించ్చి అఖణ్డమునకు నిచ్చిన యినుపఎడ్లు SII X, 79 (శ 1040)

అగరు *agaru* అగరుకట్టనుండి తీసిన పరిమళద్రవ్యము *A kind of fragrant substance* శ్రీకృష్ణదేవమహారాయల సింహాచలశాసనం। సింహ్యాగిరి అవనికి నడిచే భోగనిహాణం కటడు దినం ౧ కంటికి శ్రీ అంగభోగానకు గంధం పలం॥ అగరు మా ౨ కర్పూరం చిన్నం కస్తూరి చి॥ పంనీరు చి॥ SII VI, 695 (శ 1441)

అగ్గించు: *aggimcu* (సం అర్ఘః పా అగ్ఘ) స్తుతించు, పొగడు *To praise*

శా। తన్నగ్గించుచు నెఱ్ఱమండఞ్ఞు బుధాధారుండు వన్నంగ న మ్మన్నేటం గనయంబుల నృపులకు న్మాపెప్పెట్టి యోడించ్చి పే క్కొఃన్న న్మణ్ణవ గంధవారణ సమాఖ్యుం జేసి తూంబత్తి పై నెన్న న్విత్తిగ నాతుకూరు దయతో నిచ్చె న్నిజస్వామియును SII X, 89 (శ 1054)।

అగ్నిష్టోమము. *agnisṭōmamu* యాగభేదము *A kind of sacrifice* కొమ్మనసోమయాజులు తమధమ్మఃపత్ని లక్కమాంబ యందుం బడసిన పుత్రులు రామచంద్రుడున్ను। నారాయణదేవరాను చేఇంపంగాను చుండికోట ఉత్తరానను తూములేటి తొంపేటి మధ్యమందును। అగ్ని ష్టోమ। అతిరాత్రి యజ్ఞాలు రెండున్ను చేసినపుణ్యస్థలమందును NI Kandukur, 16 (శ 1352)

అగ్రగోపురము. *agragōpuramu* గాలిగోపురము *One of the great towers on the way of the seven hills of Tirumala* స్వణాః శ్వసింధుర వమరభూపాలవాహన వద్మపీర రత్నాఢ్య మకుట నైవేద్యభా జనోన్నత కేళీమంటవ సోపానమాగాఃగ్రగోపురాది కైంకర్యాది సంతుష్ట వేంకటాచలవతి (మట్లకుమార అనంతరాజుశాసనము) TTDES VI, Part I 25 (శ 1530)

అట్టు *aṭṭu* అట్లు అవిధముగా *In that way* శ్రీగోపినాథదేవర ప్రవిత్తిక్షేత్రాలు సేసినక్రమము ఊలిగవు జానెసెకు న ౪ సంప్ర దాయము వెన్నకూతవానికి న ౪ అట్టువిరసి జీతరావుల వారు ౪ కూను SII X, 422

అడవు. *aḍavu* అడవు *pledge, deposit* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అడవునప్రముచెకొమ్మన బోఇన్ని అడ్వమును SII V, 1032 A (శ 1180)

అడికముడు. *adikamudu* పోకచెక్కలసమర్పణ-నైవేద్యము *The offering of areca-nuts* అవుళరాజుంగారు తిరుమంగయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్యవివరం। అడికముడు యెలెముదు పరిమళద్ర వ్యాలు SII IV, 20 (శ 1478)

అడ్డ: *aḍḍa* నూతినీళ్లతో సేద్యము చేయఁబడు భూభాగము *One of the (usually) two divisions of land watered by a well* (J T P) శ్రీ చెన్నగోపీనాథునికి చింతామణి దేవయంగారు రాజానం పాటి పెద్దచెఱువు వెనక దక్షిణవుం గొమ్ము వృత్తి నీరునేల। కార్తీకకశై శాఖాలం జాల్లు అఖండదీపానకు అడ్డ ఆచంద్రస్థాయిగా ఇచిరి Hy Arch 13 20

అడ్డ: *aḍḍa* (సం అర్ధం క అడ్డ) కుంచములో సగము తూములో నాల్గవవంతు నాల్గుఅడ్డలు ఒకతూము ఇరువదితూములు ఒకపుట్టి *A measure Half a kumcamu* ఇ అఖండానకు నిత్యమున్ను అడ్డ నే లెఖను పంటాదికి పుట్లు ౪ తూ ౧౦ ఈలెఖను ప్రతి సంవత్సరమందున్ను

నెయి నగరం దెచ్చి కొలయంగలవాండు SII V, 1184 శ 1325)

అడ్డంకి. *aḍḍamki* ఆటంకము *Obstruction.* అవిన్ని పుట్టి పుట్లు పెచ్చున పుర్వ తక్కునను కీడాడి దినికిని వారు కేరమారినా పుత్రకం గాను శాంపులు కరణాలు అందరిగాలాను పూర్వం సాకు మాట్లాడెడివారు అడ్డంకి పెట్టెట్టు నడుపువారు NI Ongole, 12

అతిథి: *atithi* ఆకలిగొని భోజనసమయమునకు వచ్చినవాడు *A guest* ఆకిరిల్లినినేవేయించ్చిన చెఱువున్ను ఆచెఱువువెనక శాళున్ను ఆమామి ళున్ను ఆరావులున్ను యెకోట్టిగణాలున్ను బ్రాహ్మలకుం జేయించిన వడుగులు పెణ్ణిండ్లున్ను అతిథి అభ్యాగతికిం బెట్టిన సుగ్రుశాలున్ను యింత వట్టు నీకు యిస్తిని SII IV, 784 (శ 1200)

అతిరసాలపళ్లెం: *atirasālapallem* తియ్యని భక్ష్యము లుంచిన వళ్లె ము *A plate containing sweet cake or edible* శ్రీకృష్ణదేవరా యల శ్రీకాకుళశాసనము— శ్రీవల్లభునికి సమప్పించి యీ అయిదు గ్రా మాల ఆయంవల్లాను శేశిన నిత్యనైవేద్యకట్టడ అతిరసాలవళ్లెం ౧ SII IV, 981 (శ 1440) శ్రీకాకుళవు తెలుంగ్గురాయలకు శ్రీకృష్ణ దేవరాయ మహారాయలుంగారు సమప్పించ్చిన అతిరసాలవళ్లెం ౧ SII IV, 981 (శ 1440)

అతిరాత్రి: *atirātri* (సం అతిరాత్ర) యాగభేదము *An optional part of jyotishtoma sacrifice* చూ – అగ్నిష్టోమము, *See - agnistōmamu*

అతివ: *ativa,* స్త్రీ భార్య *Wife* శ్రీరమ్య మగు పరసీపురి సోమేశ్వరు నకును విష్ణుదేవునకు భక్తి యమరంగ్గ నిరునంద్దియల యంద్దు నెంతయు వెలుగంగ ధారుణి వలయనాయడగు కేళవాధీశు నతివ శ్రీగుడుపూండి గోకనఃదేవునకును ముదమున SII. V, 192 (శ 1150)

అధిక ఆషాఢమాసము: *adhikaāsādhamāsamu* ఏచాంద్రమానమా సములో సంక్రాంతి లేదో ఆమాసమునకు అధికమాన మని పేరు ఆషాఢ మాసములో కర్కాటకసంక్రాంతి లేనిచో అది అధికమాసము *An intercalary month (See Telugu Encyclopaedia Vol II) of Asādha in which the Sun does not enter Cancer* శకవషః౦బు ౧౬౦౭అగునేటి రక్తాక్షిసంవత్సర అధిక ఆషాఢ NI Rapur, 15 (శ 1607)

అధికజేష్టము: *adhikajēsṭamu* ఏచాంద్రమానమాసములో సంక్రాంతి లేదో ఆమాసమునకు అధికమాసమని పేరు జ్యేష్ఠమాసములో మిధునసం క్రాంతిలేనియెడల అది అధికజ్యేష్ఠము *An intercalary month (See Telugu Encyclopaedia vol II) of Jyēsṭha in which the sun does not enter Jemini* కీలక సంవత్సర అధిక జేష్ట శుద్ధ౧౩ అది

వారం శ్రీమతు గజసాహిణి జాములు నాయకుని ధర్మువుగా ఉప్పుగొం డూరిప్రోలిరెడ్డి NI Ongole, 138 (శ 1170)

అధికశ్రావణమాసము: *adhikaśrāvanamāsamu* చాంద్రమాన శ్రావణమాసమున సింహసంక్రాంతి కలుగనిచో ఆమాస మధికశ్రావణమాసము (*Telugu Encyclopaedia-vol II*) *An intercalary month of Sravana in which the Sun does not enter Leo* స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౪౮౯ అగునేంటి బహుధాన్యసంవత్సర అధికశ్రావణ బ ౩ సోవారాన యీపుణ్యకాలమందు ఉదయగిరిరాజ్యం నెల్లూరివణితంలోను రావూరిసీమలోను కొడ్డవాసిలి బండారు పెనుబరితి ప్రతినామ మనేటి కృష్ణరాయ సముద్ర మనే అసర్వ మాన్యఅగ్రహారము NI Rapur, 49 (శ 1569)

అధికారపురుషులు. *adhikārapurusulu* అధికారులు *Officers* అప్య సౌ మహీతల నృపతి భాస్కరః పరమబ్రహ్మణ్యో మాతాపితృపదానుధ్యాతః జనాశ్రయ మహారాజః గుద్దవాదివిషయే విషయమహత్తరానధికార పురుషాం శ్చ ఇమ మిత్థం మాజ్ఞాపయతి— భారతి ప్రమోదూత భాద్రపదమాసము

అధ్యయనము· *adhyayanamu* గురుముఖమున వేదము నభ్యసించుట బ్రాహ్మణవిహితకర్మలలో నొకటి *Studying the Vedas One of the six acts or duties enjoined on the Brahmanas collectively* శ్రోత్రియస్య సకలదిగన్తప్రథితయశసో యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహ నియమనిరతస్య వరరుచి ఇతి విఖ్యాతస్య విదు శమ్మణే EI XXXI, 12 (669 *A D*)

అధ్యాపకుడు. *adhyāpakudu* (సం అధ్యాపకః) వేదమును బోధించువాడు *A preceptor, especially of Vedas (A)* అధ్యాపక శ్చెన్నయాఖ్యస్సతతాధ్యాపనోత్తరః పౌత్త్రఅధ్యాపక శ్చ ధర్మశాస్త్రకృతశ్రమః (విలసశాసనము) EI XXXII, 30

అధ్యాపనము· *adhyāpanamu* వేదమును నేర్పుట బ్రాహ్మణునిషట్కర్మలలో నొకటి *Instruction on Vedas One of the six duties enjoined on the Brahmanas collectively* చూడుడు – అధ్యయనము *See adhyanamu*

అధ్యాయి: *adhyāyi* చదువుకొనువాడు *Student* కాండ్వశాఖాధ్యాయీ మాధవాయ్యణః ఋగ్వేదాధ్యాయి మానశర్మా ఋగ్వేదాధ్యాయి హారితగోత్రో పెన్నకూటనామా EI V, 14 (శ 1191).

అధ్వర్యుడు. *adhvaryudu* (సం అధ్వర్యుః) యజుర్వేదతంత్రమును జరుపు ఋత్విజుడు *An officiating priest-technically distinguished from Hotru, udgatra and Brahman His duty is to measure the ground, build the altar, prepare sacrificial vessels, fetch wood and water, light the fire, bring the animal and immolate it (A)* (అల్లాడరొడ్డయ కొంకుదురు శాసనము) అధ్వర్యుః శ్రుతివిఖ్యాత స్త్రిప్పనార్యో దయాపరః EI V, 9 (శ 1352)

అనటిపండ్లు: *anaṭipamḍlu* అరటిపండ్లు *The plantain fruits* మహేశ్వర లింగానకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను అవసరం సేసి వివరం పెద్దపాటి నిత్యమానెండుపాలు॥ పెద్ద అర సోలెడు నెయి। అనటిపండ్లు మూండు H A S 19-60

అన్నక్షీరము: *annaksīramu* శ్రీరాఘువేంద్రసంధ్య ౧ ప్రాలకుంచలు నాల్గు నిత్యహోమమునకు చెఱుబలికి అన్నక్షీరమునకు సంధ్య ౧ ప్రాల మానికలు ౩ SII V, 66

అన్నప్రదానము: *annapradānamu* అన్నదానము ఈశాసనములో బ్రాహ్మణులుమొదలు అంత్యజులవరకు సకలజనములకు అన్నప్రదానము జరుపు ఏర్పాటు గావింపబడినది *A gift of food for every person belonging to all communities from brahmin to Harijan (completed in this inscription)* ఆరభ్య విప్రా ననివారితానాం చండాలపర్యన్తంత ముపాగతానాం। అన్నప్రదానాయ చ సర్వకాలము రల్పయద్రాజగురు ర్మహాత్మా (విశ్వేశ్వరశివాచార్యుడు) SII X, 1183 (శ 1188)

అన్నసత్రదాత: *annasatradāta* (యాత్రికులకు) నిత్యభోజనసత్ర ప్రదాత *Donor of daily free-feeding house (for travellers)* ఆశ్వారితీర్థ శేషాచల కురువ సిద్ధవటొంటిమిట్టప్రసనమహీభృదోరము పాడు దువ్వూరు గుండ్లూరు పోమాదిమిళ్ల నెలటులూ మఠట్లసంతరాజపు రవరగ్రామకల్పితాసేతుశీతాచలాయాత పథిక సకల జనానందసంద్రా నబంధుర మద్రసోపేతాన్నసత్రదాత (మట్లకుమార అనంతరాజుప్రశస్తి T T D E S VI Part I 25 (శ 1580)

అన్మతము. *anmatamu* అనుమతము *Permission* అఱులూరి పెల్లూరి స్తలము యెన్మిదియుళ రెడ్లును వీరి యుభయాన్మతమ్మున పంగోలిని బొట్టువీటి ప్రోలి రడ్డికిం బొలిమేర నడచినను NI Ongole (101) (శ 1194)

అప్పరు. *apparu* సింహాద్రినారసింహునినామము (బహువచనము గౌరవార్థకము) *The name of the deity on Simhadri (the use of plural as honorary suffix)* శింహాద్రి అప్పరు భండరానకు నస్కాని టంకాలు ౫౦ పెటి SII VI, 699 (శ 1457)

అభటప్రవేశ్యము: *abhaṭapravēśyamu* రాజభటులకు ప్రవేశముతేనిది *Place forbidden for the entrance of kings forces,* అభట ప్రవేశ్యం స్వవ్యకర ప్రదేయై శ్చ పరిహృతస్తజ్ఞాత్వాయుష్మాభిః పూ

వ్వర్ణవృత్త్యా మర్యాదయోప స్థానం కర్తవ్య మ్మేవ హిరణ్యార్య్య శోపనేయమ్॥ EI XII, 1

అభ్యాగతి *abhyāgati* తిథి, పర్వము, ఉత్సవము మొదలగుసందర్భము లందు ద్రవ్యాపేక్షతో వచ్చినవాడు (సూ ని) *An uninvited visitor or guest (K), a guest or visitor (A)* శ్రీ త్రిపురాంతకదేవర గుడి సమీపమునందు కట్టించిన మఠము నందు శుద్ధశైవక్రమమున వర్తించి అతిథిఅభ్యాగతుల నుపచరింప నని నిలిపిన SII. X, 388

అమృకాలు. (అమరకాలు). *amrkālu-amarakālu* భూమి సేద్య ము గావించి భూస్వామికి సేద్యగాడు లేక రైతు ఫలగ్రహణనిమిత్తమున చేసుకొన్నఏర్పాటు *A lease granted by the landlord to the cultivator on the condition of payment of certain dues and of the yield of the land* కపిలేశ్వరమహారాయల రాజ్యాన రఘు దేవనరేంద్ర మహాపాత్రులు రాజమహేంద్రావరపు రాజ్యం ఏలి కాలమం దును శ్రీత్రినేత్రదేవగణపిళరు భండారు అధికారి శ్రీపురోహిత శ్రీ విశ్వేశ్వరపురోహితుల అధికారమందుమ శ్రీరంగ్గారరాయని తిరుపతి మహా జనాలు వారి అమృకాలు అఇన క్షేత్రాలు అనుభవింపంగాను విడిపించి నవి SII V, 100

అమ్మ. *amma* అమ్మవారు గ్రామదేవతనామము తుదను ప్రయుక్తము *An affix to the name of village goddess* పూర్వతః తెపల ము పరియ। దక్షిణతః పున్నీశ్వరమ్మ నగరువు I A XIII, 246–250

అమ్మసానిగోత్రము· *ammasānigōtramu* ఒకానొకబ్రాహ్మణేతర శాకికగోత్రము *The lineage of a nonbrahmin family* వాల్మీక వంశోద్భవులు అమ్మసాని గోత్రసంభవులుంన్ను వీరరాఘవ వాయినింగారి పౌత్రులుంన్ను పోలినెనింగారి పుత్రు లైన కామినేని ముత్తరాజుంగారు NI Kandukur 20 (శ 1668)

అమ్మా *ammā* స్త్రీవాచకము తల్లి, పురుషనామాంతపదము ప్రాచీన తూర్పుచాళుక్యసంస్కృత శాసనములోని తెలుగుపదము *The suffix to the name of a person, a Telugu word in one of the earliest sanskrit copper plate grant of Eastern Calukyas* అజ్ఞప్తిః పర మేశ్వరమ్మా । EI XXXI, 20 (శ 580)

అయెడుమ· *ayeduma* అవుగావుత ఆశీరర్థకము *Benedictory phrase.* ఆయప్పన జోస్యులు అయుమ్మంతుడు అయెడమ మంగళంమహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ NI, Atmakur, 37 (శ 1881)

అరిశలం: *ariśalam* గిన్నె *Cup* శ్రీకృష్ణదేవరాయమహారాయలు . తమతండ్రిగారు నరసానాయక వోడయలకును తమతల్లిగారు నాగా ంబమగారికిన్ని ధర్మముగా తిరువేంగళనాథదేవునికి నవరత్నఖచిత ... అరిగళం (శుధ) కుంకుమపూ తూంకాలు ౩ న్ను ..

T T D E S III, 65

అరువు: *aruvu* సస్యవిశేషము *A kind of crop* దేవభోగా అంతరా యమునకు పుట్టి ౧ కి చి ౩ కొఱ్ఱు అరువు వరువు పుట్టి ౧ కి చి ౬ SII IV, 1384

అరువు *aruvu* విధిగా ఇచ్చు సరియించు *To supply compulsorily* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు ఎక్కలి గణపతిదేవనికొడ్కు మురారి గణ పయ పసులు ౫౦ దింటికి దినమొక్కంట్టికి మానెండు నెయి అరువంగల వాండు SII IV, 1200 (శ 1184)

అర్తి *arti* అర్థి శ్రద్ధ *Zeal* (1) సకలవస్తు సమేతుణ్డు రాజపల్కి భూవల్లభణ్డర్తి EI XV, 9 (శ 820)

అర్ధాధికత్రిభాగి· *ardhādhikatribhāgi* మూడున్నరవంతులు పొందె డువాడు *Person who gets three and a half shares*-కాకతిగణ పతిదేవుని ఇడుపులపాటి గ్రామాగ్రహారశాసనము– అనేన కాశ్యపగోత్రా య కోటనాయ్యర్ అర్ధాధిక త్రిభాగి SII. X, 248 (శ 1181)

అర్ధాధికభాగి. *ardhādhikabhāgi* అర్ధభాగము అధికముగాఁ బొంద గలవాడు *Person who gets additional half share* కాకతిగణ పతిదేవుని ఇడుపులపాటి గ్రామాగ్రహారశాసనము– కేతనాయ్యర్ అర్ధా ధిక భాగి SII X, 248 (శ 1181)

అర్ధి· *ardhi* భక్తి *Devotion*

సీ। క్రమపరిప్రాప్త సామ్రాజ్యసింహాసనా
ధ్యాసి యై యఖలరాజాధిరాజ
పరమేశ్వరుం డాజిపార్థుండు పెదకోమ
టన్నవేమాధిశుం డర్ధినురభుం
డైన కూమ్మిర్ పినతండ్రి యనవేమభూపతి
సేసినధమ్మర్ మూజితము గాంగ
నీ గ్రామములు మూంటి కెల్ల కాలంబు భో
గైశ్వర్యసర్వమార్యతల నొసంగె
గీ। నంబికకు మూలంగూరమ కఖలజనని
కర్ధిం కట్టించె భువనమోహనము గాంగ
సమధికోన్నతానతుంకషంబు లైన
గుడియుం బ్రాకారవలయంబు గోపురములు
శా స మం 68 (శ 1298)

అఱగియమణవాలఆళ్వాడు. *aragiyamaṇavālaāḻvāḍu* సుప్రసిద్ధ వైష్ణవభక్తులలోనొకడు ఇతనిజన్మనక్షత్రము ధను ర్మాస ములోనిజ్యేష్ఠ *Alagiya Manavala Perumal-His birth star is jyesta in Dhanurmasa* అడాక్యాముదునకు పోంకలు ౧౫ యాకులు ౩౦ అఱగి యమణవాళ ఆళ్వనికి సంధ్య ౧ ప్రొలకుంచ్చాలు ౫ SII V, 66

అలంకారలాగి· *alamkāralāgi* దేవునికి అలంకారముచేయుకైంకర్యము *Dressing or decorating the deity* అద్దము అలంకారలాగి అవసరమందును పట్టను నరువఎక్కి కుంతు మూంక కు ౧ ఇప్రసాదాలు బుజించి ఇ కొల్పులు కొల్వంగలారు SII. VI, 960 (శ 1324)

అలియ *aliya* పాడుచేయు *To destroy* వెలయాగదియ్యెట్టు బన్నిమలినురై విడిసినప్రోల గలతానపతులును రాజు పట్టంబు గట్టిన పతియు నలియంబయ్యోరల వెల్వెటించిన నశ్వమేధంబు ఫలం బుపేతించిన లింగంబ టిసినపాపంబు దమకు (యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనము) EII XV, 9

అల్లము. *allamu* ఆర్ద్రికము అల్లముఅమ్మకము పై విధించు సుంకము సూచితము *Ginger, a tax on sale of the commodity is indicated* ఉభయనానాదేశి నిచ్చిన ఆయాలు అల్లమునందు మాడ రెండువీసాలు SII VII, 734 (1228 *A D*)

అవుఱుగట్టు. *avurugaṭṭu* అవుఱుకంచె *Fence of bulrushes* వాయవ్యతః చనువకత్య బయలికేశవచంటు చెఱువు తూప్పున గట్టయవుఱుగట్టయసీమా। EI IV, 93 (శ 1117).

అష్టమి· *astami* అష్టమితిథి *The eighth lunar day* శ్రీమతి వరమ భట్టారికా మహావిహారే స్మాభి ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరైకాదశే కార్తిక మాస కృష్ణపక్షేష్టమ్యా చాతుర్దిశార్యవరభిక్షు సంఘపరిభోగాయ (విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రపాలనగరశాసనము) భారతి జూలై. 1965 (శ 488)

అష్టాదశవేణిబుద్ధధర్మము *aṣṭādaśavēnibuddhadharmamu* పదునెనిమిది బుద్ధదర్మములు *Eighteen kinas of Buddhist Dharma* భగవతో దశబలినః చతుర్వైశారద్య విశారదస్యాష్టాదశవేణి బుద్ధధర్మ సమలంకృత మత్తే ద్వాత్రింశన్మహాపురుషలక్షణ వీరోపలక్షితస్య (విష్ణుకుండిన గోవిందవర్మ ఇంద్రపాలనగరశాసనము) భారతి— జూన్ 1965 (శ 489)

అష్టాదశావధారణచక్రవర్తి: *aṣṭādaśāvadhāranacakravarti* రాజరాజు నందంపూడిశాసనములో నారాయణభట్టునుగూర్చి చెప్పబడిన పాండిత్యబిరుదవిశేషము అష్టాదశసంఖ్యతో నొప్పు పురాణములు,ఉపపురాణములు, విద్యలు, పర్వములుగలమహాభారతము, అధ్యాయములతో వెలయుభగవద్గీత, అష్టాదశస్మృతులు, మొదలగువానియందు నిర్ధారణశక్తి గలవాడు, నిష్ణాత *An expert in eighteen Puranas, upapuranas, in Mahabharata which contains eighteen parvas, in Bhagvadgita which contains eighteen chapters and in eighteen smritis etc* తస్మై సకలజగభినుత గుణశాలినే సర్వసరస్వతీ కర్ణావతంసా, యాష్టాదశావధారణ చక్రవర్తినే నన్నినారాయణాయ (రాజరాజునందంపూడిశాసనము) EI IV, 43 (శ 975)

అస్త *asta* (క అస్త) భంగము అదృశ్యము *Disappearance, obscuration* శ్రీవిక్రమాదిత్య నృపాగ్ర తనయుణ్డయ్న చాలుక్యభీమునకు శౌచకన్దర్పునకు వేంగీశ్వరునకు రసమద్దాన్వయ కులతిలకుణ్డయ్న కుసుమాయుధుణ్డు గన్నర బల్లహుని కృకస్త ప్రాప్తంబయ్న కొలవి శాసనము A P G A S 9-2 (920 *A D*)

అహణాలు *ahanālu* పంచహాణంవారు *The five artisan classes* శ్రీరఘునాయకులభండారానకు। వుదయగిరి। నెల్లూరు। కొరటూరు।గండ్ర వరం మొదలయినం వుదయగిరిరాజ్యనంగల పంచహాణం వారును పృథివిదేశై నాలుగు అహణాలు మొదలయిన పంచహాణంవారున్న NI. Udayagiri, 21·

అఱియు· *aṛiyu* (క అఱియిసు) నాశనముచేయు *To destroy, to ruin* (K) ఇన్దొఱును (లి) ఇచ్చినదత్తి దీని నఱిసినవాణ్డు శ్రీపర్వతమును రాష్ట్రికూటశాసనము SII X, 29

ఆ

ఆ· *ā* ఆదివారమునకు సాంకేతికాక్షరము *The letter of abreviation for Sunday* కాకతియ్యరుద్రదేవమహారాజులు ప్రిథ్వీరాజ్యము సేయుచున్న శకవర్షంబులు ౧౧౯౫ అగు నేంటి పుష్య బ ౧౫ ఆ- నాండు శ్రీమతు పిన్నసోమరాజుల అల్లుండు SII VI, 237 (శ 1195)

ఆంగీరసః *āmgīrasa* ఆంగీరస నామసంవత్సరము *The sixth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౧౩౪ నేంటి ఆంగీరస సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ ౧౫ ఆదివారమున సోమగ్రహనిమిత్తమున SII X, 258 (శ 1134)

ఆంగీరసగోత్రుడు· *āmgīrasagōtrudu* ఆంగీరసఋషిగోత్రమునకు చెందినవాడు *A person who belongs to the lineage of Angirasa,* యజుశ్శాఖ ఆంగీరస బార్హస్పత్య భారద్వాజగోత్రులైన కాముంగొలని సూరపరాజు అన్నయ్యకొడుకు అంనయ్యను SII. IV, 271 (శ 1116)

ఆండి: *āmdi* బ్రాహ్మణపురుషనామాంతముల ప్రయుక్తము *A suffix to the names of Brahmins* పూజారిరామదేవనికొడుకులు సితి యాండి SII IV, 688. (శ 1094)

ఆఖేటమంటపము: *ākhēṭamamṭapamu* మంటపవిశేషము *Sport pavilion* ఆఖేటమంటపోద్యానకైంకర్యాభినందిత శ్రీరంగనాయకుండు। T T D E S VI, Part I 25 (శ 1530)

ఆగమి *āgami* ఆగామి. ప్రాప్తింపనున్నహక్కులు *Prospective rights* అక్షీణ్యాగమిసంయుక్తమేకభోగ్యం సభూరుహం। వాపీకూపతటాకైకచ్ఛారామైశ్చ సంయుతం॥ NI C P 6 (శ 1524)

ఆట్య: *āṭya* ఆటకత్తె *Dancing girl* అజ్జణదేవరాజుల దేవి దాసా రామకొండ్డిక మున్నూంటి ఆట్య గడియనసెట్టి వీరపనేని కూంతురు అక్కమదేవి SII IV, 1368 (శ 1209)

ఆడు *ādu* చేయు బేహారమును ఆడు=బేహారమాడు *To do business* శ్రీ పంచలోహాల బేహారముంను ఆడెడి నఖరంము సోమనాథదేవరకు H A S 13-11

ఆడె: *āde* ఆడెడు ఆడు+ఎడు *That will play Common usage of indefinite verb ādedu of the verb ādu "to play"*=ఆడె ఆయకు ఖ౩ పాడెడు బోలెకు SII X, 102 (శ 1059)

ఆఢక: *ādhaka* (సం ఆఢకః ఆఢకం) తూము నాల్గుకుంచములకొలది (సూ. ని) *A measure of grain, the fourth of a drona* = 64 *prasthas*=16 *kuduvas* (*A*) దారకాంభాయ శ్చ మతాయ స్వామిభక్తాయ కృతక్లేశినే యుద్ధనిమిత్తే దాదిభిమనామ్నే మయాదదత్తమితి విదితమస్తువః॥ గ్రామపశ్చిమదిశి పెనుంగొణ్డాఢక ప్రమాణేన శత వ్రీహిఖణ్డికా బీజావాప ప్రమాణ పెద్దఅలంపతేత్రా॥—శక్తివర్మపథుపట్టు శాసనము - ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక పుట 401-414

ఆణ్డారు *āndāru* (త ఆణ్డార్ క ఆణ్డారి) ఏలిక ప్రభువు. ఒకానొకబిరుదు *Lora Master* వీరచోడ విన్నకరాడ్యారికి శ్రీవీరపెమ్మాడిదేవర మహాదేవి ఆణ్డారు చెంబియంగ్రావడ్లు పెట్టిన అఖణ్డవత్తిఁదివియ SII V, 16

ఆది: *ādi*, ముందుగా జరిగిన, పూర్వపు, వెనుకటి *Preceding* ఇరువది యాదినాల్కు అనగా ఇరువదినాల్గు *Twenty four, four preceded by tewnty* ఇరువదియాదినాల్కు SII X, 606 విజయరాజ్య సంవత్సరంబుళ్న వాద్యాది యొకట్టియగునేణ్టి .EI XXXIII, 3

ఆనంద *ānamda* ఆనందనామసంవత్సరము *The forty eighth cyclic year of the Indian Calendar* స్వస్తి శ్రీ సకవర్షంబులు ౧౧౭౬ ఎంటి ఆనంద సంవత్సరమున చైత్ర శు। ౧౫ శు నాడు SII X, 343. (శ 1176)

ఆనన్దగోత్రము: *ānandagōtramu* ఆంధ్రభూమి నేలిన యొకానొక రాజవంశజులగోత్రము *The lineage of a royal family which ruled Andhra* (1) ప్రథితాన్పృథివీయువరాజః ఆనన్దకరానన్దమహర్షిమహాగోత్ర కన్దరరాజస్య SII VI, 594 (2) ఆనన్దసగోత్రస్య దామోదరవర్మణో EI XVII, 329 (3) ఆనన్దమహర్షి వంశసముద్భూతేన రాజ్ఞా అత్తివర్మణా IA IX, 102-103

ఆనవాలప్రసాదంపళ్లెలు *ānavālaprasādampallelu* ఇగుర గాచిన పాలు పోసిన పళ్లెముల నైవేద్యము *An offering of plates containing well boiled milk* కృష్ణదేవరాయల శ్రీకాకులము శాసనము—నిత్యనైవేద్యకట్టడ పప్పు కూర కూరలు నెయి పెర్గు పచ్చళ్లు ఊరుంగాయలతోడను ఆరగించ్చి పళ్లెలు ౧౦ న్ని ఆనవాలప్రసాదంపళ్లెలు ౨ SII IV, 981 (శ 1440)

ఆమడ: *āmada* యోజనము నాలుగుక్రోసులదూరము *A measure of distance equal to four Krosas or eight to nine miles* భండారు పోచయ చెలకు ఇంమడిశెట్టి బొల్లయరడ్డిచేతను అష్టభోగసహితముగాను ధారవోసి ఇప్పించినవి మహేశ్వరము నను ఆమడనుంన్న తీగలపల్లి H. A S. 1958 (శ 1202)

ఆరకాలాలు *ārakālālu* షట్కాలములు *Six occassions* వీర గుడిపరివారము భైరవునికి అముతపడికిని ఈగుడికి నూరుని మండప నీరుంగారు ఆరకాలాలు నడపంగలవాడు, NI Ongole, (94)

ఆర్చాస్వరూపాలు *ārcāsvarūpālu* అర్చనస్వరూపములు *A number of articles of worship* శ్రీకృష్ణదేవరాయల తిరుపతి శాసనము — ముత్యాలు ౩౯౩౩ కన్నునీలాలు ౪ పగడాలు ౬ సంకులు స్వరూపం ౩౦ ఆర్చాస్వరూపాలు ౧౪౭౧౧ ఆమకరతోరణం ౧ T T D I III 76 (శ 1487)

ఆర్యవరభిక్షుసంఘము. *āryavarabhikshusamghamu* బౌద్ధభిక్షుసంఘము *A congregation of Buddhist monks* శ్రీమతి పరమ భట్టారికా మహావిహారేస్వాభి ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరైకాదశే కార్తికమాస కృష్ణపక్షే షష్ఠ్యాం చాతుర్దిశార్యవరభిక్షు సంఘపరిభోగాయ (విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ ఇంద్రపాలనగరశాసనము) భారతి—జూలై 1965 (శ 488)

ఆర్య్యసఙ్ఘము *āryyasanghamu* బౌద్ధమతసంఘము *A Buddhist congregation* అష్టావరణ సకలజ్ఞేయ జ్ఞానాస్సమ్యక్సంబుద్ధస్య బుద్ధస్య మార్గమభిప్రపన్నం నిర్వద్విరాగశీల శిక్షాద్భుత గుణాఢ్యయన శ్రవణ చిన్తన భావనా ధ్యాన సమాధి సమాపత్త్యాదిగుణగణై రనుత్తరం పుణ్యక్షేత్రం ఆర్య్యసఙ్ఘమ్(విష్ణుకుండిన గోవిందవర్మ ఇంద్రపాలనగర శాసనము) భారతి జూన్ 1965 (శ 489)

ఆవలు. *āvalu* ఆవాలు సర్షపబీజములు అమ్మకముపై సుంకము సూచితము *Mustard seeds. Tax on sales is indicated* శ్రీవీరభద్రే

శ్వర దేవరఅంగరంగభోగానకు . ఆవలు మిరియాలు తేనె [క్రా]నువు మూనె మోదలుగా గల కోటి ఖండాలం దెల్లాను మాడపాదిక SII, VII 734 (1228 A D),

ఆశ(షా)ఢదీపము. *āśa (ṣā) dhadīpamu* ఆషాడమాసమునందు దేవునిసన్నిధిని వెలిగించుటకు పెట్టినదీపము *The lamp placed before the idol for illumination during the month of Ashadha* యి అవసరరానకె ఆస్తలాన మేడికుంట వెనకను అదచేను ముపఌమెటంకాల కుం క్రయము గాగొని ఆచంద్రాక్కఁస్తాయి గాను దేవరకు అశఢదీవము ఒకటి నిత్యమాడెతు గంధం పోకలు ముడు ఆమలు తొమ్మిది యిక్రమాన తప్పక నిత్యమ చేసువారము H A S 19 60

ఆశ్వయుజము *āśvayujamu* ఆశ్వయుజమాసము. *The lunar month of Asvayuja* (1) విజయరాజ్యపంచమసంవత్సరాశ్వయుజ శుక్ల పక్ష తృతీయాయాం బ్రహ్మదేయీ కృత్య (సింహావర్మపికిరశాసనము). EI VIII, 15. (2) విజయరాజ్యసంవత్సరే సంత్రితివర్షే ఆశ్వయుజ మాసే శుక్లపక్షే దశమీ దివసే శ్రావణ చంద్రవారె (రెండవవిష్ణువర్ధనుని శాసనము) EI XXXI, 12

ఆసీతితార్కికుడు *āsītitārkakudu* తర్కశాస్త్రవిద్యాప్రవీణు డగు బ్రాహ్మణుని బిరుదు *A title of a Brahmin who is proficient in the science of logic* గౌతమసగోత్రాయాశితి తార్కిక దివాకర స్వామినే। అగ్నివిశ్వసగోత్రాయాశితి తార్కికాయ భోజస్వామినే। (1) Mamteru plates of pulakesin II A P G A series no 6 (2) Pedamaddali plates of Jayasudha Vallabha I A XIII, 137

ఇ

ఇండుపకాయలు *imdupakāyalu* ఇందువు చిల్లగింజ *The clearing nut strychnos potatorum* ఇండుపకాయలు వీనికిగోనె ౧ - అరపై కంలెఖను EI VI, 235- 239 (శ 1442)

ఇడనకుడుములు *idanakudumulu* భక్ష్యవిశేషము *An edible* శ్రీకృష్ణదేవరాయల శ్రీకాకుళశాసనము — శ్రీవల్లభునికి సమప్పించి యీఅయిదుగ్రామాలఆయం వల్లాను శేసిన నిత్యనైవేద్యకట్టడ యిడన కుడుములవళ్లెం ౧ SII IV, 981 (శ 1440)

ఇణియాలగోత్రము *iniyālagōtramu* ఇదిచతుర్థకులజు లైన వెలమ వారిగోత్రము *The lineage of a Velama family belonging to the fourth caste* యిణియాల గోత్రపవిత్రు లైన దామెరధర్మానాయ నింగారిపౌత్రులున్ను వరదానాయవింగారి పుత్రులున్ను అయిన చన్నప్ప నాయనింగారు NI Kanigiri, 15 (శ 1501).

ఇనాఎకులమండపము *ināekulamamdapamu* వినాయకమండపము *A porch in which the god Vinayaka is placed* ఇనాఎకుల మండపము గరకళి కొలువు SII VI, 1007 (శ 1811)

ఇనిగెలగోత్రము. *inigelagōtramu* పద్మనాయక వెలమలగోత్రము *A gotra of Padmanayaka Velamas* పద్మనాయకవంశస్థులున్ను ఇనిగెల గోత్రులున్ను అఇన దామెర కేనమనాఇనిం కుమారుండు తింమ్మా నాయినింగారు NI Darsi, 73 (శ, 1508)

ఇనుమడుగు: *inumadugu* రెండురెట్లు *Two fold* కైలాసశైలంబు కరణిగా హరిహరభాస్కరగృహములు పరమభక్తి సెత్త బంచె వారానికి నినుమడుంగుగాం దటాకంబుదేఉ యాశాస మధర నిలిపె H A S 19 85

ఇనుమతఁరు *inumartaru* రెండుమర్తరులు *Two martarus* శ్రీమతు గొనగి ఈశ్వరదేవండు ఆఋమాడలూను ఇనుమతఁరు బూమి తంనే లిన శ్రీకాకతియ్యరాజులకు రాజ్యాభివృద్ధిగాను SII VII, 726

ఇన్నూళ్లగోత్రము. *innūl'agōtramu,* ఒకానొకబ్రాహ్మణేతరగోత్రము *The lineage of a non-brahmin family* యిన్నూళ్లగోత్రు లయ్ని ముల్లంగి యగారు Ni Darsi, 3 (శ 1649)

ఇ(వి)ప్పర్లగోత్రము *i (vi) pparlagōtramu* విప్పర్లగోత్రము *A lineage of a non-brahmin family* యిప్పఁలఁగోత్రోద్భవు లైన యెర్వకొండారెడ్డి పవుత్రులును లచ్మిరెడ్డి పుత్రులు నైన పేరారెడి। NI Kanigiri, 16 (శ 1578)

ఇరుపూంట. *irupūmta* రెండుపూటలు ప్రాతఃకాల సాయంకాలములు *Morning and evening* సంధ్యాదీపమునకు నప్పాసానియ పోతుమారి దక్షిణమునం బెట్టిన వరిచేను న ౩ ఇరుపూంటకు నంద్దితూమునం దూమెండు బియ్యము నివేద్యము నిబంధము SII VII, 737 (శ 1110)

ఇరుస *irusa* అర్ధతూము ఇరువదినాల్గుశేర్లు *Half a tum* శ్రీ అనంతగిరి నరసింహ్వానికి అంగ్గరంగ్గభోగాలు జరుగుచుండ్డంగాను తంగ్గెడరాచగాజెను తంగ్గెడదేవస్థానాల తోడి మరియాదను నిత్యపళ్లువడ్లు యిరుసాను న పెసలు మానెండును చమరుసోలెండున SII X, 56 (శ 1813)

ఇలి. *ili* గ్రామనామాంతప్రత్యయము (ఇలికా=భూమి నేల *Earth, soil*) *A suffix to the village names* రెండవఅమ్మరాజు మలియపూడిశాసనము మలియపూణ్డిగ్రామటికా। అస్యగ్రామస్యాదధయః॥ దక్షిణతః యినిమిలి EI IX, 6

ఇలిందమ్రాను: *ilimdamrānu* ఇంద్రవల్లి *Name of a Plant parijata or Indravaruni (A)* క్షేత్రసీమానః దీనికి నాగ్నేయము వంద్రోంచిమ్రానితోడి గొంకిమ్రానును దీనికి తూర్పుణన వనిమ్రానును దీనిక తూర్పుణన ఇలిందమ్రానితోడి పుట్టయు సీమము॥ EI V, 10 (శ 1024)

ఇష్టసుభటుడు: *istasubhatudu* ప్రియభటుడు, నమ్మక మైన భటుడు *A beloved warrior, or a trusted, one's own warrior* రాజేం ద్రచోడని యిష్టసుభటుండ్డు వెంగ్గడయ సుతుండు సూయ్యాణంక్కుండు SII V, 162 (శ 1091)

ఈ

ఈందుచేను. *īmducēnu* పల్లపునేల *A wet land* జక్కనపల్లిని తైల పదేవుని చెరువునకాత్తిణక వైశాఖాలంగలదిచాయలలోన కుంటమరుతుటు ఒక్కటి ఊటుంగాల్వను ఈందుచేను పాదికను, చౌటచేను పాదికను, అందతుదను చవుటచేను అడ్డ, మల్లెపల్లిని దుద్దెకుంట వెనకఅడ్డము॥ అంద వైశాఖానపాదికము, అంద జెడ్డనిచెఱువు చెఱువువెనక కాత్తిణకాన ప్రంత చేనుఅడ్డను॥ H A S 19-13

ఈద *īda* ఈతచెట్టు *The date tree* క్షేత్రసీమానః దీనిక పడుమటి శాడిమిట్ట తోడి మెట్టను దీనికపడుమటిఈద EI V, 10 (శ 1024)

ఈవి· *īvi* దానము *Gift, endowment* ఆదేవరకు ఇపించి ప్రవ్వించి పలపరచి చెల్లించెను అకోల్లయరడ్డివారూను వీరిఈవి తనఈవెకాం జెల్లిం చెను H A S 19-23 (శ 1212)

ఈశ్వర: *īśvara* ఈశ్వరనామసంవత్సరము *The eleventh cyclic year of the Indian Calendar* శ్రీశకవరుషంబులు ౧౭౦౯ అగు నేంటి ఈశ్వర సంవత్సర ఫాల్గుణ బ ౧౭ గు SII. X, 569 (శ 1819)

ఉంద్రాలు. *umdrālu* ఉంద్రములు ఉడికించిన వరిపిండిని ఉండలుగా జేం అవిరిమీద వండి విఘ్నేశ్వరునకు నైవేద్యమిచ్చుభక్ష్యములు *Biscuit-balls offered to the deity Ganesa* శ్రీమతుఅనవోతయరెడ్డింగారి ఆనతిని అడపవేమనుగారు గౌరీపరమేశ్వరికి నేతిమానెను అభిషేక మున్ను మహాఉపహారమున్ను ఖ ౩౦ వుట్లు బియ్యానమ విఘ్నేశ్వరునికి యుంద్రాలున్ను SII X, 555 (శ 1278)

ఉత్తమనీలశిల: *uttamanīlaśila* ప్రశస్తమైన నల్లనైనపురాయి ప్రతి మాద్రవ్యభేదము "రత్నం లోహం శిలామృచ్ఛ దారుస్పటిక మేవ చ్ఛ పడ్విత్యాణి ప్రశస్తాని ప్రరమాకణే ద్విజః" *A fine or best black stone, one of the six materials used for making idol of the deity* కుమారారామభీమేశ్వరదేవర పగరి లోపలన మూలస్థానమునంద్దు మంత్రిప్రెగడ మారనంగారు ఆచంద్రాక్కణమవునట్టుగాను ఉత్తమనీల శిలను గౌరీపరమేశ్వరిం జేయించి ప్రతిష్ఠ చేసెను "భక్త్యా కరో దతుల నీలశిలావిశేషవిద్యోతమానగిరిజాప్రతిమా ప్రతిష్ఠాం॥ SII V, 31, (శ 1848)

ఉత్తమవాస్య· *uttamavāsya* వైశాఖబహుళఅమావాస్య *The new moon day in the month of Vaisakha* శ్రీమచాళుక్య విక్రమద ఉత్తమవాస్య నాళ్కెనెయ ప్రమాది సంవత్సరద వైసాక బహుళ భ (డి) వెలువుయమన సుక్రవరమునాడు H A S 19-2

ఉత్తమశ్రింగారపరీక్ష· *uttamaśrimgāraparīksa* దేవునిభోగపరీక్ష *The chief superintendent of the offering to the deity* శ్రీ నరసింహ్వసాథు శ్రీభండారమునందు ఉత్తమశ్రింగారపరీక్ష బ్రాహ్మణ దాన పండ్యతనకు అయుష్కామార్థణముగా గండమాడలు రెండపెటె SII VI, 947 (శ 1206).

ఉత్తర: *uttara.* ఉత్తరానక్షత్రము పంరెండవ నక్షత్రము. *The twelth lunar mansion* కాళయుక్తి సంవత్సరాన వైశాఖశుద్ధ ఏకాద శిని అదివారమూను ఉత్తరనక్షత్రమున శ్రీపతినాయుండు తమతంద్రు

లకు ధర్మువుగాను చింతగుంటన ప్రసన్న కేశవదేవరు ప్రతిష్ట చ్చెసి దేవరకు NI Kavali, 51 (శ 1120)

ఉత్తరయానము. *uttarayānamu* ఉత్తరాయణము *The summer solstiа* దీని నెఖపిరేని వేయి నెఖువులు వేయి (గా) విలల వేయిగుళ్లమ ఉత్తరాయన స(ంక్రన్తి)న అనినవారు ఏడువాడలపాలెపుశాసనము (రాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకసంచిక) (శ 940)

ఉద్దిళ్ల వెసి. *uddillavesi* ఉద్దులువేయు *Contribute in common with others on equal basis* తంగెళ్లచెరువుకిందను నిరెంల వ్యవసాయము నడప బ్రాంహణస్థానమాన్యాలు నగరి కమరు సహితము గాను యెవ్వరైనాను పండినధాన్యానకు సంతరాశిని ఖ ం కి న ం తూమిట్టినమన్య నుద్దిళ్ల వెసి ఆధాన్యానను యెంకెంటను చెరువు పై కట్ట బహుబాగా వేయించువారు NI Kandukur, 83 (శ 1448)

ఉపరిపొల(ము) *uparipolamu* అదనముగా నిచ్చిన పొలము *Land given in addition* ఒక్కొండు ఇమాడ పణ్ణిట పొలికి ఇర్దఱుం గాంపుల ఉభయసంభోగమున ఆచంద్రార్కక్కం ఏ (ట్టి) కావ (ళ్ళ) వున పెరెము దునకుం గాఅవపఱు వదాడ గృళ్ళపు సెంద్రాలు ఉపరిపొల ముమ్మడిభీమ తూము (సం) ద్రాల ఖ ౩ అముదువడితిరికు (౨) పప్పుకుంచ్చు ౪ SII V, 65

ఉపాధ్యాయుడు. *upādhyāyudu* (సం ఉపాధ్యాయః) వేదమునం దొకభాగమునో వేదాంగమునో వేతనము పుచ్చుకొని చెప్పువాడు *A sub-teacher who instructs for wages only a part of the Veda and is generally inferior to an acarya* ఉపాధ్యాయో దేచిభట్టః పదవాక్య ప్రమాణవిత్। అప్పాయభట్టోపాధ్యాయో జ్యోతిర్జ్ఞో సంతకో విదః॥ విలసశాసనము EI XXXII, 30

ఉపువరినేల: *upuvarinēla* చవుటుభూమి *Saline soil* ఉపువరినేల పుట్టి ఒక్కంటికి చిన్నము రెణ్డుకు SII IV, 1243

ఉప్పరపుగొడుగులు *upparapugodugulu* ఎత్తైనగొడుగులు మహాదేవరకుం జెల్లేటి వైభోగాలు అన్నిన్నిం జెల్లించి ఉప్పరపుగొడుగులు, ఆలవట్టాలూను, కనకదండె, అందలమూను, కామశిగుఖ్లాను, నీలిగొడుగులూను, చోడపందిగూను తిరుండుపకరణాంతులును, తిరువలికోలలున్ను, తిరువడిపోతులున్ను అనుమరేగలు ౩ యిస్తిమి కారెంపూడిశాసనము (శ 1318) భారతి జయ। మార్గశిర్షము

ఉప్పు *uppu* లవణము. ఉప్పుఅమ్మకముపై శుల్కము సూచితము *Salt tax on sale of salt is also implied* ఉప్పు వీనికి గోనె ం కి అరవైకం లెఖను EI VI, 235-239 (శ 1442)

ఉ ఫ *u pha* ఉత్తరఫల్గునీనక్షత్రము *The twelth lunar mansion* స్వస్తి శ్రీశకవరుషంబులు ౧౧౬౬ యగునేంటి కార్తీక శుద్ధ ఏకాదశి గురువారమున ఉ ఫ నక్షత్రమందు పెద్దినాయకుని భృత్యుండు తల్లిదండ్రులకు ధర్మువుగాను చన్నకేశవదేవరగుడికి సంధ్యాదీపానకు నిచ్చినది NI Kavali, 25 (శ 1166)

ఉయక్కొండాఋవారు: *uyakkomdāruvāru* సుప్రసిద్ధ లైనవైష్ణవభక్తులలో నొకడు *One of the celebrated Vaishnava saints* సర్వజ్ఞలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజులు రాజనారాయణవిన్నగరాఋవారికి గుడివల్లిపీరమున విజయంచ్చేసి ఉణ్డి నిబన్ధచేసిన వది ఉయక్కొండాఋవారికి సంధ్య ం కి ద్రాల కుంచాలు ౪ SII V, 66

ఉశిరికెకాయలు. *usirikekāyalu* ఉసిరికకాయ *The raw fruit of Emblic myrobalan*-ఉసిరిక కాయలపై విక్రయముపన్ను సూచితము *Tax on sale of the same is implied* ఉశిరికెకాయలు వీనికి గోనె ం కి అరవైకం లెఖను EI VI, 235 -239 (శ 1442)

ఊ

ఊజిలి: *ūjili.* హిజిరి మహమ్మదీయసంవత్సరము *Mohammadan era reckoned from (Hejira)* సర్కారలిగారు ఫ ౧౯ మాహెజిలహేజు స్నా ౧౨౫౦ ఊజిలి తారీఖు పగలు మూడు ఘూములకు యీకోయల్ కొండ ఖిల్లా మీ . వునం। అధికారయి వారు H A S 19-13

ఊడిగం: *ūdigam* దాసి *Maid servant*, అచ్యుతరాయల క్రష్ణరాయల ఊడిగం తింమక. T T D E S IV, 42.

ఏ

ఏకభోగఅగ్రహారము· *ēkabhōgaagrahāramu* ఎట్టిభాగములగాని వంతులుగాని, లేక ఒక్కడే అనుభవించు అగ్రహారము *Possession or tenure or all the lands in the agrahara by a single individual or family without any cosharer* భారద్వాజగోత్రం తిం త్త తమ్మనార్యులకు ఏకభోగఅగ్రహారంగాను ధారబోశి ఇచ్చిను తిప్పలిదేవి గ్రామం NI. Podili, 39 (శ 1860)

ఏకభోగసర్వమాన్యఅగ్రహారము: *ēkabhōgasarvamānyaagrahāramu* చూడుడు - ఏకభోగఅగ్రహారము పన్నుచెల్లించకుండ వంతులు లేక అనుభవించెడి బ్రాహ్మణాగ్రహారము *A village granted to a Brahmin in free tenure or exempt entirely from payment of revenue, and to be enjoyed without any share* మహామండు కులి పాత శానిం గార్కి పుణ్యముగాను లాలుఖానునింగారు పొదిల మార్కండసోమయాజులు సదాశివసోమయాజులు యజ్ఞేశ్వరచయన పంచాగ్ని దీక్షితులుంగారికి ఉప్పనూతుల గ్రామం ఏకభోగసర్వమాన్య అగ్రహారంగా నిచ్చెను NI Kanigiri, 22 (శ 1508)

ఏకాధిపట్టు. *ēkādhipaṭṭu* ఏకభోగము *Complete possession without a share for others* గురుడనారాయణ మండలిక నిరసింహాసన చీకటి ఏకాధిపట్టుగ శ్రీకుమార అనత్త జియ్యనం జియ్యన నరసింహానాధునికి నిత్య ఒక అవసరనివేద్యము SII VI, 712 (శ 1196)

ఏచు. *ēcu* విజృంభించు చెలరేగు *To dispaly activity, to pervade* ఏచి పరాక్రమంబున సహింపక యున్నెడ గోట మల్ల డింద్రాచల ధీరుండై పగఱ నాజి జయించి విశేషలీలతో H A S 19-85

ఏడుపుట్లాడ్లపట్టు *ēḍupuṭlāḍlapaṭṭu* ఏడుపుట్ల ఆడ్లు చల్లుటకు సరిపడు భూమి *A land suitable for sowing seven putties of grain* స్వస్తి సర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౩౦ శ్రీమణ్డలిక భీమరాజును కొణ్డనాత వాడిరట్టడ్లకు యెలవనెలవెట్టుయెణ్డు యేణ్డాది కొణ్డయకు పడుమట యేడుపుట్లాడ్లపట్టును పాటి దక్షిణము గణ్డిమడి ముప్పందుము SII VI, 250

ఐ

ఐనూవఱరు: *ainūrvaru* (క అయ్నూర్వరు) అయిదువందలజనము *Five hundred persons* ఉపాయదశి నారాయణనెంచివరుం అయ్యావళియ ఐవత్తు ఐనూవఱరు మిగళుం SII X, 473 (శ 1214)

ఐవత్తు *aivattu* (క అయ్వత్తు) ఏబది *Fifty* చూ — ఐనూవఱరు *See ainūrvaru*

ఒ

ఒఝులు. *ojhalu* (సం ఉపాధ్యాయః. క. ఓజ) ఒజ్జ, ఉపాధ్యాయుడు బ్రాహ్మణబిరుదనామము *Teacher, an honorofic affix to Brahmin names* కుండేటి మైలాఒఝులు భారద్వాజగోత్రం కాండవశాఖ, రేమల్లభీమాఒఝులు కాశ్యపగోత్రం కాండవశాఖ। ముక్కొలని మాధా ఒఝులు హారితగోత్రం యజుర్వేదిః EI XXXIII, 52 (శః 1880).

ఒహరి: *ohari* ఒహరు పన్ను *Tax* కంభాలపల్లిని క్రొత్తకుంట వెనక మత్తురు వెనకమత్తురు ఒక్కటి ౧ అంద వైశాఖాన ఒహరి పాదికమ।

ఊరుంగాయెలు. *ūrumgāyelu* (శ ఊఱుగాయ్) ఉప్పు, కారములలో ఊరెడుకాయలు *A raw unripe fruit soaked in salt and chilli powder* చూడుడు - అనవాలప్రసాదంపళ్లెలు. *ānavālaprasādām pallelu*

ఋ

ఋగ్వేది· *ṛgvēdi* ఋగ్వేదముచదివినవాడు. *A person versed in Rig-veda* జేష్ఠారాకాఖ్య పర్వణ్యు శనాసిదివసే చెన్ను భట్టాయ భార ద్వాజ ఋగ్వేదినే దాతవరికవితపురాణాద్వనే క్షేత్రమర్పయం॥ NI. C P 1 (శ 1812)

ఎ

ఎంగట్ట. *emgaṭṭa* ఎత్తైనగట్టు *an elevated mound* దక్షిణతఃమా పుణ్డేటి శాశ్రేనివనము దక్షిణమున ఎంగట్టపొదలసీమా। ఉత్తరమున కట్టయు నయ్యావాడ పొలగరును నడిమి ఎంగట్టసీమా। చెఱువుపడుమంటి కట్టయు నిచ్చెఱువున ఆగ్నేయమున మూలనుణ్డి వచ్చిన ఎంగట్టసీమా। ఆం సా ప ప సం 24-5

ఎడు: *edu* పాడు+ఎడు *The indefinite participle of the verb 'pādu'* ఆడె ఆయనకు ఖ ఁ పాడెడుబోశెకు. SII X, 102. (శ. 1059)

ఎఱుంబోదిపుట్లుఆఱ్లపట్టు *enumbodiputluārlapaṭṭu.* ఎనుబది పుట్లఆఱ్లు విత్తుటకు తగినభూమి *Land fit for sowing eighty putties of grain* విశ్వలు ఉత్తరంబున పులొంబునచెఱువు పడుమా ఱు కోటఁ ఎఱుంబోదిపుట్లుఆఱ్లపట్టుచేను (చాళుక్యప్రథమ జయసిం హుని శాసనము) SII VI, 584

ఎద్దు: *eddu* వృషభము ఈశాసనములో ఎద్దులఅమ్మకముపై పన్నుసూచి తము *A bullock, tax on the sale of bullocks is implied* వేల్పూరఅడ్డవట్టమేర యేమి యేనాను విలిచిన, గుఱ్ఱము విల్చిన యెద్దు విల్చిన ఖండి విల్చిన SII X, 314

ఎనమందు(ము): *enamamdu(mu)* ఎనిమిదిపందుములు *Eight paindums (a measure of capacity)* ఇందులావాటికిని యేంటను ముప్పైఏయఱుపుట్లు కొల్పుంన్ను రెండుపుట్లుంను ఎనమందు ముశిపెసలు న్ను SII VI, 834

ఎర· *era* ఏరు, నది *Small river* ఇదియొకప్రాచీన విష్ణుకుండినశాస నము చెయ్యర+కర=చేయ్యేరుకర=చెయ్యేరతీరము ఏరు, కర అను రెండుతెలుగుపదములు సంస్కృతశాసనములో నిముడ్చబడినవి విష్ణుకుం డిన శాసనము - విక్రమేంద్రభట్టారక వర్మణఃచేయరకరే తుణ్డినామధే యా గ్రామేయకా యేవంఆజ్ఞాపయతి A P A. S 8 (600 A D)

ఎలెముడు: *elemudu* (శ ఇలై+అముడు). తమలపాకులనైవేద్యము *An offering of betal to the deity.* చాతానివైష్ణవులకు శ్రీరామా నుజకూటంగాను అరగింప్పం జేశేటట్టు గానున్ను శ్రీవిఠలేశ్వరులు తిరువీ ధులు వేంచేశేటప్పుడల్లాను దోశవడిన్ని అడికముదు ఎలెముడున్ను SII IV, 280 (శ 1478)

ఎల్లరాజులు: *ellarājulu* సమస్తప్రభువులు *All the rulers* శ్రీ స్వ యంభు మల్లినాథదేవరకు అంగరంగభోగానకై మిగతల పడుమటి నేరడ కొంమ్ముడి తెరువు దక్షిణం బద్దిరాజు చెఱువు ధారాపూర్వకమై యిచ్చిరి. యి ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను యెల్లరాజులుం చెల్లించిది చెల్లిం చ్చినట్టినాటివార్కి అక్షయమైన పుణ్యఫల మవును H A S 19-35 (శ 1220)

మునుంగలను గొల్లకుంటవెనక శెట్టిలోవలిచేను అడ్డను ౨ అంధవై శాఖాది | ఒహారిపాదికము। H A S 19-20.

ఓ

ఓఝు *ōjha* ఒఝు ఒజ్జ ఉపాధ్యాయుడు బ్రాహ్మణులనామముల తుది వచ్చుబిరుదము *Teacher, An honorofic suffix to the names of learned brahmins* సింగవట్నం మాధవ వోఝులకు తూమెడు। నంద వరంనాగాయ ఓఝులకు తూమెడు। గంగాఓఝులకు తూమెడు NI Kanigiri, 4 (శ 1388)

ఔ

ఔదమేఘగోత్రము *audamēghagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము *A lineage of a Brahmin family* ఔదమేఘుడే ఛన్దో గాయ శివదత్తాయ చ గౌతమాయ హైరణ్యకేశాయ షష్టికుమారాయ I A V (సింహవర్మ మంగడూరుశాసనము) No XV

క

కటకాభరణము. *katakābharanamu* కటకాభరణనామము గల జైన దేవాలయము *A Jaina temple of the name of Katakabharana* ఆచార్యాధిష్ఠిత కటకాభరణ జినాలయాయ కటకరాజ విజ్ఞప్త్యా। (రెండవ అమ్మరాజు మల్యంపూడిశాసనము) NI C. P 19

కట్టుంబొదలు. *kattumbodalu* పొదలతో గూడిన కంచె *The fence made of bushes* వాగఋమధ్యే శ్రీపూండినామ గ్రామటికా మయాదత్తా। తస్య అవధయః గొరగవల్లము నుత్తరమున కట్టుంబొదలు EI XIX, 24

కడముకోపు: *kadamukōpu* కోణాకారము గల కదంబ వృక్షము యొక్క మొదలు *The trunk of a Kadamba tree which was like a cone* వాగఋమధ్యే శ్రీపూండినామ గ్రామటికా మయాదత్తా। తస్యా అవధయః। జైఋత్యతః। కడముకోపు EI XIX, 24

కనకగణపతి *kanakaganapati* గణపతిదేవతాభేదము. *A variety of the deity-Ganapati* శ్రీదుర్గాంబవరప్రసాదు లైన శ్రీమాధవ వటాంకోద్భవు లైన సింగ్గరాజుంగారు విజయనగరమందు విరూపాక్ష దేవునిగుడి పడుమటి ఘట్టిక దుగ్గగుడిన్ని। రామచంద్రదేవుని రథోత్సవ మంటపమున్ను। కనకగణపతిశిలాలయములున్ను కటించిరి। SII IV, 789 (శ 1440)

కన్నునీలాలు: *kannunīlālu* నీలమణి నవరత్నములలో నొకటి కండ్లకు బదులుగా పొదుగబడినవి *Sapphires fixed in the place of the eyes of a deity.* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీకృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగడనాథదేవునికి నవరత్నప్రభావళి కన్నునీలాలు సమర్పించి T T D E S III 76 (శ 1437)

కమలారిదినము *kamalāridinamu* సోమవారము *Monday* స్వస్తి శ్రీశాకసంవత్సరంబులు కరశర హరసంఖ్యం బరగం గోత్రపు ఘలుగుణం గమలారిదినమున NI Kandukur, 45 (శ 1152)

కయింకర్యము(కైంకర్యము). *kayimkaryamu* దేవుని కొనర్చు పూజ *The service to the deity* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర రామ రాజు కోనేటయ్య దేవమహారాజులుంగారి పుత్రులు అవుభళరాజులుంగారు తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లకు చేయించ్చిన కయింకర్య వివరం। దద్యోదనం

తిరువారాధన చందనకాపు అడికముడు యెలెముడు పరిమళ ద్రవ్యాలు యివి మొదలైన సర్వోపకరణయింకర్యాలున్ను। SII. IV, 280 (శ 1478)

కరణరాజులు: *karanarājulu* కర్ణాటకరాజులు *The Kannada rulers* ఈయావులను వొడ్డెరాజులు తులుకరాజులు కరణరాజులు తెలుంగురాజులు వీరుల వసులవారు యెవ్వరు గనుక అపహరించినాను SII IV, 659 (శ 1407)

కరారు *karāru* (హిం ఖరారు) నిష్కర్ష నిర్ణయము *Fixedness, stability confirmation (W)* తింగప్పనాయనిగారి పుత్రుడున్ను అయినట్టివారుగుగారు వెలిగొండ తిరువెంగళనాథస్వామికి తీర్థప్రసాదాలు పెట్టించిచ్చి దృష్టికీ వింద్లకరారు చేయించిచ్చి గనుక యీకైంకర్యము ఆచంద్రార్కక్రమముగాను గట్టించెను NI Podılı, 13 (శ 1564)

కఱలవారు *kaṟalavāru* వంటచెఱుకు తెచ్చిపెట్టువారు *Persons who fetch fuel* చూడు– కఱలువారు *See – kaṟaluvāru*

కలవేలలగులపెద్దచింత. *kalavēlalagulapeddacımta* రాతిఅవరణమునకు అనుకొనియున్న పెద్దచింతచెట్టు *The big tamarind tree adjoining the stone fencing* నాగఱుమధ్యే శ్రీపూండివామగ్రామటికా మయా దత్తః। తస్యా అవధయః। కలవేలలగులపెద్దచింత EI XII, 24

కల్యాణము. *kalyānamu* దేవునివివాహోత్సవము *The marriage festival of the deity* తిరుమలరాయలవారికి పుణ్యంగాను సహిరణ్యోదకదాన ధారాపూర్వకముగాను దేవునికి కల్యాణం అవధరించడముకు NI Gudur, 82 (శ 1456)

కల్లుగుడి *kallugudı* శిలానిర్మితదేవాలయము *A temple constructed with stone* మాంకలమ్మాకు కల్లుగుడి కట్టించి వీరలు గుడి కట్టించి ప్రాకారము కోట వెట్టించెను NI D..., 1` (శ 1828).

కళింగమజ్జి *kaḷimgamajji* కళింగదేశములోని గ్రామపెద్ద *The village headman in the Kalinga C... v* వీరనరసింహ్యదేవరాజు శ్రీనరసింహ్వానాథని సన్నిధి అందు ఉభయధూపాలాను నిత్యమున్ను ప్రసాదముగ భుజించి కళింగమజ్జి కరహ[స్త]మల్లన రణజీయనంగారికిం ఇ కొలువు ఇచ్చెను SII VI, 721 (శ. 1302)

కవివారము *kavivāramu* శుక్రవారము *Friday* శేంటి కుంభ కృష్ణ త్రితీయ్యము ఉత్తరాఫాల్గుణనక్షత్రమున కవివారమువాండు SII V, 7 8 (శ 119?)

కసుబా. *kasuba* (హిం కసబా) ఒకచిన్నపట్టణము లేక పెద్దగ్రామము *A small town or a large village (W)* దేశాహిస్త కరణాలుకసుబాకాంపులు కరణాలు మండలికాంపులు దేశస్థులు నాయకులు మధ్యాహ్నఅవసరం సాయంకాలఅవసరం నిత్యోత్సవ మాసోత్సవం నిత్యంపాముకులు చాలుమూల సమయసమస్త పెక్కండ్రులున్ను యేల్నివారి సముఖమందు కూచుండి వుండంగాను NI Kanduku r, 41 (శ 1606)

కా

కాలునదండు *Kālunadamdu* పదాతులు *Infantry* ఖానేఅజ్యం ఖాజేఅవులు సాహెబులుగార్కి పుణ్యంగాను, హివాలాశిలేదారును, కాలునదండున్ను పెట్టియేకలాసాపురం చాలుపురాల సమస్తపెక్కంద్రున్ను సాగించ్చిన ధర్మకార్యాలు వివరం భూమినిం గానినకాయధాన్యం గోనే ౧ కి ధ ౧ లెఖాను రాటం ౧ కి ధ॥ లెఖ్ఖాను శెల్లా । కి వం। లెఖ్ఖాను చిల్లరలో ౧ కి వ। లెఖ్ఖాను యీప్రకారం నిర్ణయించబడి చేసి నడిపి వున్నాము NI Ongole, 37

కాశీరామేశ్వరపుఖాటి: *kāśīrāmēśvarapubhāṭa* రామేశ్వరము నుండి కాశికి బోవు రహదారి *The highroad from Rameswaram (Rameshwaram in the Ramnad district in the Madras State to Varanasi, the sacred pilgrimage centre in Uttar-pradesh)* కలిగిరివెంకటాచలంగారు ముత్యాలపాటిపాలంలో కాశీరామేశ్వరపు ఖాటలో కోనేరు తొవ్వించ్చి పూరిలోనన్నత్రం కట్టించి ధర్మం నడిపిస్తువచ్చినారు NI Gudur, 83 (శ 1718)

కు

కుంకుమపూఉ(వు) *kumkumapūuvu)* అగ్నిశిఖరము.*Saffron* శ్రీవీరప్రతాపకృష్ణదేవమహారాయలు సింహాద్రినాథునికి శ్రీఅంగభోగానకు గంధంపలము అగరు మా ౨ కప్పూరం చిన్నం కస్తూరి చిన్నం పన్నీరు చి ౪ కుంకుమపూఉ చి ౧ SII VI, 695 (శ 1441)

కుందనం *kumdanam* (క కున్దణ త కుందనమ్) అపరంజి పరిశుద్ధమైన బంగారము *Fine gold* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన రత్నఖచితమైన కిరీటం ౧ టికి కుందనం తూకాలు ౧౦౩౬ T T D E S III 32 (శ 1434)

కుమడు *kumadu* గుముడు వృక్షవిశేషము *Gmelinia arborea* క్షేత్రసీమాగః। దీనినైరృతిని కుమడుతోడి తాడును దీని పడుమట నువ్వుచేరును EI V, 10 (శ 1024)

కుల్లావు *kullāvu* కుళ్లాయి చిన్నటోపి *A small cap* శ్రీవీరకృష్ణదేవరాయమహారాయలు . తిరుమలమీందికి విచ్చేసి తిరువెంగళనాథదేవునిదర్శించి నవరత్నఖచితమైన పీతాంబరమునను ముత్యాలునను

మాణిక్యాలుంను వచ్చలుంను నీలాలుంను టాపించిన కుల్లావు సమ
ర్పించి T T D E S III, 80 (శ 1438)

కుసుళు *kusulu* కుళుళ్లు దండకడియములు భుజాలంకారము *Bracelets, a kind of ornament* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన మాణికెం ౧ నీలాలు ౨ కుసుళు ౨ అడ్డికెలు ౧౫ T T D E S III 32 (శ 1434)

కెంపులు: *kempulu* (క కెమ్ము) పద్మరాగమణులు *Rubies* శ్రీవీర ప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచితమైన కిరీటం ౧ కి కెంపులు ౨౮౨౨ T T D E S III 32 (శ 1434)

కే

కేసిరి· *kēsiri* చెక్కిరి (క్రి చేయు క కైకయి త కై) పణికేసిరి యనగా కార్యము నిర్వహించిరి ఇచ్చట శాసనము చెక్కిరి లిఖించిరి అను నర్థము *Engraved* శ్రీవేళుగుంణ్ణ ఆచాల్లు పణికేసిరి SII X, 47 (*Undated*)

కొ

కొడమడువు· *kodamaduvu* చెరువులోని నీరు బయటకు పోవుటకై కట్టబడిన తూము *A sluice of a tank with a top sill* వాగుమధ్యే శ్రీపుండినామగ్రామటికా మయా దత్తః। తస్యా అవధయః। ఆగ్నేయతః కొడమడువు EI XIX, 24

కో

కోడె· *kōde* కోడిగము వస్త్రములు మున్నగువానియొక్క ఇరువదింటి సమూహము (శ ర) లేక ఒకఎద్దు మోసెడు వస్త్రములమూట *A pack of twenty clothes or a bullock load of clothes* ఉభయ నానాదేశినిచ్చిన అయాలు దంతము దాసూరిపట్టు వచ్చవట్టందు కోడెకాదిక SII VII, 734 (1228 *A D*)

కౌ

కౌంతేయతిథి *kaumtēyatithi* ఏకాదశి *The eleventh day of a lunar month* స్వస్తి శ్రీశకవషే శశిగుణరవిగేచాశ్వయు కృష్ణపక్షే మాసే కౌంతేయ తిథ్యాం సురగురుదివసే కూర్మ్మనాథస్యవిష్ణోః॥ EI V, 4 C (శ 1281)

క్ర

క్రతువు. *kratuvu* యాగము *Sacrifice* అకొమ్మనసోమయాజులు . ఆప్రదేశానను తారు చేసిన రెండుక్రతువులకున్ను ఎలా యూపస్తంభాలు నిలిపి NI Kandukur, 16 (శ 1352)

క్రయశాసనము *krayaśāsanamu* విక్రయపత్రము *Sale deed* ప్రేధమ్మా మహాసేనాపతి అధికారాన శ్రీనరసింహనాథుని నగరికో మాండి శ్రీరాముసేనాపతి న, క్రయశాసనమును పిత్రార్జిత వెలువాడిమలయందు తత్తపాలి భాగములోను నాపాలు అరభాగాన క్షేత్రము పు ౧ న ౨కాలోచితమూల్యము ఈరువైఏను ౨౫ కొని ధారాపూర్వకము చేశి ఈస్తిమి SII VI, 1132 (శ 1279)

క్రో

క్రోలువాల్మీకము: *krōluvālmīkamu* గడ్డి మొలచిన పుట్ట *An ant hill where grass has grown* అథా గ్రామసీమా। ఆతస్వర్ణపుష్పి అతః క్షీరతరుః అతః క్రోలువాల్మీకం EI V, 14 (శ 1191)

క్ష

క్షీరతరువు: *ksīrataruvu* అశ్వత్థము రావి *The holy fig-tree,* అథా గ్రామసీమా। అతస్వర్ణపుష్పి అతః క్షీరతరుః అతః క్రోలువాల్మీకం EI V, 14 (శ 1191)

గ

గంగ్గ: *gamgga* వంశధారానది *The river Vamśadhāra.* తూర్పు గాంగులకు గంగానదిని. బోలుపవిత్ర మైన నది శ్రీమదనంతవమ్మదే వర కార్త్యపున్నమయు గురువారమున విహారవాడవీట శ్రీపాదములు గంగ్గస్నానము సేయునవసరమున SII X, 690-91 (శ 1061).

గడ్డ. *gadda* ఏటిఒడ్డు ద్వీపము భూభాగము. గ్రామనామాంతమున ప్రయుక్తము *A bank, an island, a part of the earth* (B), *A suffix to the village names* అముతునూరిరడ్డి తిక్కరాజుకొడుకు చోడరాజు చుయ్మర్గఅమ్మనపెగ్గడపెండ్లము వల్యసాని జొన్నలగడ్డం దన ఘెత్తించినగుడి SII XI, 88 (శ 1095)

గణపతి *ganapati* గణపతివిగ్రహము *The image of Vināyaka* విక్రమాదిత్యుని శైరవకొండశాసనము స్వస్తిశ్రీవిక్రమాదిత్యశ్శైశ కల్లిబోళ్గణపతి నన్దిస్వరు దణ్డిస్వరు పణిసేయిఞ్చినవారు EI XXXIII, 13 (700-800 *A D*)

గయాముక్తము. *gayāmuktamu* గయలో ముక్తిపొందింప బడుట గయలో పితృదేవతలకు శ్రాద్ధము గావించి వారినిపాపవిముక్తులను జేయునాచారము శాస్త్రపద్ధతి *Emancipation at Gaya It is stated that the performance of sraddha at Gaya emancipates the elders from threir sins* శ్రీవీరఅచ్యుతరాయ మహారాయలధర్మశాసనము తిమ్మణంన్న విజయనగరం సింహాసనకర్తల గయాముక్తము సేసెను EI XXXIII, 20 (విక్రమశకము 1588)

గా

గాడవాలు *gādavālu*, ఒకవిధమైనపొద *A variety of shrub* పశ్చిమతః గాడవాలుంబుట్టల పడుమటి అవులుగడ్డలలోని క్రయ్యనుడ్డి రాజరాజవేలని చెఱువునుం ఆం సా ప ప సం 24 1

గామ. *gāma* గ్రామము పల్లె గ్రామనామాంతమున ప్రయుక్తము *A suffix to the village names* పూర్వతః మరుపడువం తస్యసీమైవ సీమా। దక్షిణతః ఎణ్డలూరు తస్య సీమైవ సీమా। ఈశానతః నన్దిగామః। పశ్చిమ్గామసీమైవ సీమా (రెండవఅమ్మరాజు పడమకలూరుశాసనము) I A VII, XXXIV. (శ 867)

గాముణ్డు(గాముడు): *gāmundu* గ్రామీణుకు శూద్రపురుషనామముల తుదనుప్రయుక్తము *A villager-suffix to the names of the fourth caste persons* మఱియును మల్కొణ్డచామియు ఆ పేరెయయు వెప్పరిసిరిపుట్టిగాముణ్డును మ్యాంపళ్ళి కొమ్మణ గాముణ్డును (వైదుంబశాసనము). EI XXX, 40 B

గి

గిరిదుర్గము: *giridurggamu* కొండపైనిర్మింపబడిన దుర్గము *A hill fort*. శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవరాయమహారాయలు విజయనగరాననుండ్డి పూర్వదిగ్విజయ యాత్రకు విచ్చేశి వుదయగిరిదుర్గం సాధించ్చి తిరుమలరౌతురాయ మహాపాత్రునిం బట్టుకొని అద్దంకి వినికొండ్డ తంగ్గేడ కేతవరం మొదలైన గిరిదుర్గస్థలదుర్గాలు అనిన్ని యేకఘాటిం గైకొని SII VI, 248 (శ 1437)

గు

గుండాము: *gumdāmu* యాగము క్రతువులలో నిర్మింపబడిన అగ్నిహోత్రగుండము. *An enclosed space for keeping the fire during sacrificial rites* అకొమ్మనసోమయాజులు అప్రదేశానను తారు చేసిన రెండుక్రతువులకున్ను సిలాయూపస్తంభాలు నిలిపి ఆదేవుని ప్రాకారము తిరిగిరాను వనము వెట్టించి ఆవాయవ్యభాగమందును గుండాము గట్టించె। NI Kandukur, 16 (శ 1352)

గుత్తగాడు. *guttagādu* గుత్తకు పుచ్చుకొన్నవాడు *A renter or farmer, one who farms the revenue* (W) వెలుగోటి వెంకటపతి నాయనింగారు ఆకుపల్లె చెరువు వేయించిన ధర్మశాసనం యిగ్రామాన చెరువుమేరలు పూర్వాన యేదారిగాను నడిచినవో ఆమేరధాన్యం చెరువుపనిమోఖం శాయంగట్టడ శేయించ్చినారు గనుక యిగ్రామం సంధాశాన వున్నాను అమరగాని వశాన వున్నాను చెరువుకు నిన్నయ మైన మేర ధాన్యం చెరువుపనిముఖం శేయించ్చెగలవారు NI Rapur, 3 (శ. 1560)

గుఱాము. *gurāmu* ఒకానొకఎత్తును దెలిపెడుపరము, *A measure of height* ఆశంగారు సహితముగా గండఎత్తు గద్యాలు ౨౮ రు ౮ పాదిం ౨ పచ్చలు ౧ గుఱాము ౧ SII V, 1216 (శ. 1186).

గొ

గొ: *go* గొర్రులకు సంక్షిప్తాక్షరము *Letter of abbreviation for gorru* కాపులు యిచ్చినవివరం తోట గొ ౨ కి సర్వం మాన్యా గ ౬ ఆరు యిచ్చినాము NI Darsi, 15 (శ 1464).

గొంకిమ్రాను *gomkimrānu* వృక్షవిశేషము *A kind of tree* క్షేత్రసీమానః। దీని వుత్తరమున బలితోడి పుట్టయును దీని వుత్తరమున కట్టుదక్షిణమున గొంకితోడిఅవులుగుణ్టయును దీనికివాయవ్యమున వల్లమున పడుమటిగొంకిమ్రాను EI V, 10 (శ 1024)

గొట్టుమ్రాను: *gottumrānu* గొట్టు *Bramble* క్షేత్రసీమానః। దీనికతూర్పున వెలంగమ్రానును దీనిక అగ్నేయమున తీడిమ్రానును దీనిక అగ్నేయమున గొట్టుమ్రానును EI V 10 (శ 1024)

గొరవ: *gorava* శైవభిక్షుకుడు *A saiva mendicant* వల్లురి ఆటల్లమారయ్య పడి కొనిన గుడియు గొరవ శ్మెచ్చి చేనిచ్చిరి NI Podili, 2

గో

గోగుఱేవు. *gōgur̤ēvu* గోగు సాగుచేయు ఒకతుండు నేల *A plot of land in which generally hemp plants are cultivated* వాగఋ మధ్యే శ్రీపూండి నామగ్రామాటికా మయా దత్తా। తస్యా అవధయః దక్షిణతః ఆదూరిసిమాన్తే గోగుఱేవు EI XIX, 24.

గోదా *gōdā* గోదావరి *The Godavari river* దైవం దాక్షారామ భీమేశలింగస్తీర్థం గోదాయూపస్త౦భాధరోధాః। కీర్తిః శుద్ధా నవ్యసంతాన సిద్ధాచోడేంద్రస్య శ్రీరపిశ్రీవిధాత్రీ॥ EI XIX, 25 (శ 1825)

గోనె : *gōne* జనపనారనంచి గోతి *A sack, A measure of capacity* (చూడుడు – మూలవీసాలు *See –mūlavīsālu*)

గోమేధికం. *gōmēdhikam* (సం గోమేదః) పీతమణి పసుపువన్నె గలరత్నవిశేషము హిమాలయ, సింధునదీతీరప్రాంతమునందు తేబడిన రత్నవిశేషము తెలుపు, ఎరుపు, నలుపురంగులు కూడ కలది *A gem brought from the Himalaya and Indus described as of four different colours-white, black, red, and pale yellow* (A) శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచితమైన కిరీటం ౧ కి గోమేధికం ౧ T T D E S III 32 (శ 1484)

గోలాంగూలకేతనము *gōlāṁgūlakētanamu* మర్కటధ్వజము ఆనందగోత్రప్రభువులకేతనము *The banner of the Anandagotra kings bearing the sign of a monkey* ఆనన్దక రానన్ద మహాప్రిఇ మహాగోత్ర వియదమలనకలతుహిన కరణస్య నమవగాడాన్ద్రిసున్దరీ చన్ద నాజ్ఞానాలక్తక లోల మాలా పరిమోష పరిచయ కృతాపరాధ వైపుల్యసితేతరజెహ్నానాథస్య త్రికూటపర్వతపతే గోలాంగూల విజయకేతనస్య కన్దరరాజస్య SII VI, 594

గ్రా

గ్రామభోగాష్టకము. *grāmabhōgāṣṭakamu* ఎనిమిదివిధము లైన గ్రామభోగములు (1) పౌరోహిత్యము వహించుట (2) యజ్ఞయాగాదిక్రతువుల చేయించునధికారము (3) స్వామిత్వము (4) జ్యోతిషశాస్త్రవేత్తపదవి (5) నాణెముద్రాపరీక్ష (6) సాముద్రికశాస్త్రవేత్తపదవి (జ్యోతిషసాముద్రికములను చెప్పునధికారము) (7) ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథములకు ప్రతులువ్రాయుట (8) యజ్ఞయాగాదిక్రతువులు చేయునధికారము లేక ఋత్విక్కుల నియోగించునధికారము *The eight enjoyments or rights are (1) Priesthood of the village (2) profession of sacrificial priest (3) Ownership of the village (4) Profession of Astrologer (5) Examination of the seals of coinage (6) Palmist (7) Preparation of copies of ancient works and (8) Right of performing sacrifices or appointing sacrificial priests* అనవేమారెడ్డి మంచాళ్లశాసనము (రెడ్డిసంచిక)

శ్లో॥ పౌరోహిత్యం యాజకత్వం ప్రభుత్వం జ్యోతిస్సారం హేమముద్రాపరీక్షా। సాముద్రాఖ్యం లేఖకం యాజమానం ప్రోక్తం సద్భిర్గ్రామభోగాష్టకం హి।

గ్రామస్థులు. *grāmastulu* గ్రామవాసులు *Inhabitants of the village* యీ ధర్మాని యెవ్వరు విఘాతం చేసినా యీద్రవ్యం యెవరు అపహరించినా వారుప్రభువులు గాని వారియిలాకా వ్యాపారస్తులుగాని యింకా యితరులయ్ని లోకులుగాని గ్రామస్తులుగాని యవరైనా ఆటంకం చేస్తున్నారో వారు NI Kandukur, 48 (శ 1578)

ఘం

ఘటశాసిః *ghaṭaśāsi* స ం ం వ్యాయ ప *An instructor in an educational institution-Ghatika* అట్టిఅయి అకొన ఘటశాసులకు గోత్రులైన కేశవఘటశాసులకు ఉభయముఖదానము .. H. A S. 13-51 (శ 1194)

చ

చ *ca* చంద్దునకు హ్రస్వరూపము *A contraction for the word 'camddu' see below* నందనసంవత్సర వైశాఖ శు ౩ గురువారం ను॥ తిసైను తిప్యామియా చ ౧ శూహేనశ్యాలు సన అలవు ౧౦౦౦ అగునేండు SII X, 751 (శ 1514)

చందనకాపు *camdanakāpu* దేవునివిగ్రహమునకు చందనపుపూత *Anointing the idol with sandal paste* అవుకళరాజుంగారు తిరుమంగశ్వాల్లకు శేయించ్చిన కయింకర్యవివరం। నిత్యతిరువారాధన చందనకాపు అదికముదు యెలెముదు పరిమళద్రవ్యాలు SII IV, 280 (శ 1478)

చంద్దనముఉండ *camddanamuumda* మంచిగంధపు ఉండ *A ball of sandal paste* శ్రీభండారమునకు నిల్పుకుంచాలు ౧౬ గాయ్యలు ౧౪ వడాములు ౧౩ విడియాలు ౯ పానకము కలశలు ౨ పాలకలశ ౧ చంద్దనము ఉండ ౧ పుష్పమాలు ౨ SII V, 1214 (శ 1281)

చంద్దనముద్ద. *camddanamuada* మంచిగంధపుముద్ద లేక ఉండ *a globe of sandal paste* శ్రీకూమ్మనాథుని మధ్యాహ్నసెజ్జభోగాన మేలుకాంచ్చి గరయాఅవసరానంత్తరమున మడి ఆళవల్లటమునకు మడి అళగటి ౧ కైషుట్టి చంద్దనముద్ద ౧ SII V, 1214 (శ 1281)

చంద్దు. *camddu* మహ్మదీయులనెలల తేదీలముందు చేర్పబడిన ఉపసర్గము *A preposition used with muslim dates, 'on' (B)* నేంటిశావఱరసంవత్సర నిజశ్రావణ శు ౩ బు సుహ్వసన్। అలవునకు ౧౦౦౮ (ఇహరి)అలవుచంద్దు సవరుసన తిన్నాలలవు SII X, 753 (శ 1522)

చంద్రవీధి *camdravīdhi* ఉత్తరవీధి *The northern street* (ఈ యర్థము సందర్భమునుబట్టి వ్రాయబడినది-(*Meaning according to the context*) వీరకోమటి అంగ్గడి ఉత్తరవీధి సూయ్యవీథులుగూడిన ఈశానకోణమున మొకరిఅన్నెపకుంబెట్టిన గృహక్షేత్రము పడుమటి ప్రతిమారలు ౮ వెంగ్గనపెగ్గడ వెంగలము నైరిదిసోమవీథి సూయ్యవీథులు గూడిన ఈశానకోనమునం బెట్టిన గృహక్షేత్రము SII. VII, 737

చంద్రాదిత్యవరె. *camdrādityavare* చంద్రుడుసూర్యు లున్నంతవరకు *As long as the moon and the sun last* ముడిగొండ్డచోడబ్రహ్మమారాయనిచే సాలాభోగమునకు పెమ్మడి రాజరాజమాడలు ముప్పదియుం జేకొని చంద్రాదిత్యవరె నిత్యఐవురు అపూర్వ్వ బ్రాహ్మణులకు మ్రిష్టాన్న భోజనమునకు SII VI, 200

చంద్రార్కచిహ్నితశిలలు *camdrārkacihnitaśilalu* చంద్రసూర్య బింబములుగల సరిహద్దురాళ్లు *Boundary stones marked with the figures of the moon and the sun* అద్దంకిరాష్ట్రే పరచూరు గతా ద లాఖ్యస్రోత స్తటాద్వితియగామిని భూమిభాగే। మఱ్ఱియ పంచదశ పరిమితేత్రసీమా చంద్రార్కచిహ్నితశిలాః పరితోనిఖాతాః NI CP, I (శ 1312)

చక్కా *cokkā* తిన్నగా *straightaway* అల్లయ దొడ్డారెడ్డి శాసనము – గ్రామసీమలు ఆగ్నేయ ముఖమై కొంతమేర వచ్చి తూర్పుముఖమై రావుల పుంతనె కలశి చక్కా దక్షిణముఖమై ఊరివాకిటి తూర్పు పడుమటిచాలు రావులం గలసి EI V, 9 (శ 1352)

చతుష్షష్టివిద్యాప్రవీణుడు *catussastividyāpravīnudu* అరువది నాల్గు విద్యలందు ప్రవీణుడు *An expert in sixty four kinds of arts (See introduction for the details of the sixty four arts)* అమ్మరాజః॥ తస్య జ్యేష్ఠో నృపతిషు చతుష్షష్టివిద్యాప్రవీణోయంః కర్ణాదీ న్పరతరునిభో భూరిదానేన జిత్వా। లోకేన్యర్థం సుచిరమదధాన్నా దానార్ణవాఖ్యా న్సత్రినబ్దాన్ EI XXIX, 8 (రాజరాజు కలిదిండిశాసనము)

చతుష్ప్రత్యయపరిభోగము: *catuspratyayaparibhōgamu* అధిపతి ప్రత్యయము, ఆలంబన ప్రత్యయము, సమనంతరాయ ప్రత్యయము, హేతుప్రత్యయము, అనెడునాల్గు ప్రత్యయముల (బౌద్ధతత్త్వ శాస్త్రము నందలి) విషయమై *In respect of the four causes in the Buddhist philosophy (1) adhipatipratyaya (2) ālambana pratyaya (3) samanantarapratyaya and (4) hētupratyaya– Additional cause, obgective cause of mental process, Immediate cause, and Direct cause* అనేన చ మదనుమతేన హరివమ్మరాజేన మహావిహారనివాసినం నపకమ్మ వ్యాపారాధికృత మమ మశ్యగుణ పాళపుర గిరితట స్వప్రతిష్ఠాపిత మహావిహారనివాస్య గతానాగతచాతుర్దిశోయ వరభిక్షు చతుప్ప్రత్యయపరిభోగార్థం (హరివర్మ కట్టచెఱువుశాసనము) A. P G A S 6 (500-600)

చత్రిఆవేదనలు: *catriāvēdanalu* ముప్పదియారు విధములైన పన్నులు షట్త్రింశత్ ఆవేదనలు *Thirty six kinds of taxes* గజపతి శ్రీప్రతాపరుద్రరాయల శాసనము అద్దంకి దండపాటలోని వంకాయపాడున్ను అమ్మనంబ్రోలి దండపాటలోని గుండిమజాను యీగ్రామాలు రెండున్ను మీరుయేకభోగంగాను చత్రిఆవేదనలున్ను మానియిస్తిమి NI C P 22

చత్రిస్సావేదనలు *catrıssāvēdanalu* షట్త్రింశత్ఆవేదనలు *Thirty six royal demands* యరం దిరుమలరాజయ్యదేవ మహా రాజులుంగారు మంగ్గళగిరి శ్రీ నరసింహ్వాల దిగువతిరుపతి స్థలానం గాపురమున్న నానావర్ణాల ప్రజలకుంను వన్ను సిథాయాలు సుంక సూత్రాలు కట్నంగానికలు రదెయు చత్రిస్సావేదనలుంన్ను త్రివాచ కంగాను మానితిమి SII IV, 709. (శ 1480)

చన్ను: *cannu* చను, చెల్లుబడి యగును, *Becomes effective* దీనికి వక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు రెణ్డు వడల ఎలెమువరు వెముల చెసినదియు చన్ను (అహదనకరశాసనము)

చప్పెట *cappeta* చప్పరము కప్పుగల కట్టడము *The roof of a mandapa* రంగమధ్యపు ఞాయింని ఆచవుకము తిరిగి వచ్చిన చప్పెటను వీరఎనాయినింగారి కొమారుండు గోపనాయినింగారు శేయించ్చిన వరువంబని SII X 583 (శ 1351)

చమూపురము *camūpuramu* స్కంధావారము *An army camp* రుద్రశమ్మణః పుత్రాయ స్వామిశమ్మణే తుణ్డిగ్రామ చమూపురవశ్య (విష్ణుకుండిన విక్రమేంద్రవర్మ తుండి శాసనము) A P G. A S 8

చరణము *caranamu* వేదశాఖ ఆయావేదశాఖల అధ్యయనము చే, ఆయాశాఖలకు చెందినవాడు తైత్తిరీయ చరణము మొదలగునవి *A Vedıc School, studying a particular śākha of Veaās eg Taittırıya Carana* గౌతమ గోత్రాభ్యాం తైత్తిరీకచరణాభ్యాం విష్ణుశమ్మణ మాధవశమ్మాణాభ్యాం I A XX, 193 (శ 552)

చరపు: *carapu* చరువు హవ్యము *An oblation of rice, etc for presentation to the deity* అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయికర్యవివరం, శ్రీ విరశేళ్వర్లున్ను తమ తిరుతేరు తిరువాళ్లనాండు వొక్కొక్కపారి తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లకు కోవిలకు వేంచ్చేశిన చరపులకున్ను నేమునమప్పించ్చిన గ్రామాలు SII IV, 280 (శ 1478)

చరువపుమడి. *caruvapumadı* దేవునిహవ్యము నిమిత్తమై యిచ్చినచేను *Land granted or offering oblatıon to the deity.* మణ్డయ కొడుకు దామోదరుణ్డు పులిగురటదేవర చరువపు మడిలోన ప్రోలనకుం తుటునుంకనకు శెల్కభూమి ఖ ౪ గరుభూమి ఖ ౪ SII V 82

చవిటిమెట్ట. *cavıtımetta* చవటిమెట్ట *A mound of salıne soil* క్షేత్రసీమానః దీనికి పడుమటికట్ట నమసినచోటి చవిటిమెట్టయును EI V, 10, (శ 1024)

చవుకము: *cavukamu* నలుచదరమగు ఆవరణము *A quadrangular courtyard* (చూడుడు- చప్పెట *See Cappeta*)

చాలుమూలసమయసమస్త పెక్కండ్రు *cālumūlasāmayasamasta-pekkamdr* సంచారవర్తకసంఘమునకు చెందిన పెక్కురు *Several members of the ıtınerant and principal merchant organısation* దేశాహిస్తలకరణాలు మండలికాంపులు దేశస్తులు నాయకులు పామకులు చాలుమూలసమయసమస్తపెక్కండ్రులున్ను యేల్కి వారిసముఖ మండ్ద కూచుండి NI Kandukur 41 (శ 1606)

చా

చాలుమూలసమస్తభక్తులు: *cālumūlasamastabhaktulu* సంచారము గావించు ప్రధానభక్తులందరు *All the ıtınerant and principal devotees* విజయనగర శ్రీవీరప్రతాప దేవరాయల శాసనంకొండ శ్రీ నరసిహ్మదేవుని వసంతవున్నమ తిరునాళ్ల మహోత్సవం అఖిల దేశాల వదినెన్మిదిమంది శ్రీ వర్ణాలవులున్ను యెంత్తై అరుదేశాల చాలు మూల సమస్తభక్తులున్ను వేంచేసి కొలువంగాను తిరుపతి మార్గహాను అంమికొని సరకులకు ఫాల్గుణ శు ౧౦ మొదలు ఆ బ ౧ తుదగాను దిశ లోనున్న పెండ్లికి రూకలూనున్ను బండి జానిసలు గుఱ్ఱాలు యెద్దులుం బడులు యెనుపశులు మొదలైన జీవధనాలున్ను నానాధాన్యాలున్ను రసవగాణాలు చీరసరకులు మొదలైనటువంటి రమ్యమయిన సరకుల కున్ను సుంఖపుతలారి దేవలం తీరువలేక సుంభరమ తలారి కట్నం నుచి తముగాను మాని సవణమాన్యంచేసిరి గాన NI Ongole, 132 (శ 1365)

చాలుమూలానుఉభయనానాదేసిపెక్కండ్రు: *cālumūlānuubhaya-nānādēsı pekkamdr* దేశీయపరదేశీయ వర్త సంఘములకు చెందిన పెక్కురు *The ıtınerant and principal (merchants) persons belonging to native and foreıgn countries* చాలుమూలాను ఉభయనానాదేసిపెక్కండ్రును దేవరకు ఇచ్చినసుంకము ఊరను ఏమి సరకులు అమ్మినాను విల్చినాను గద్యవాన విసాము గొనెడిది ఇసుంకము ఎత్తి దేవరకు శ్రీ గంధమూను గుగ్గిలమూను విడెము పోంకలూపు నంబులు నడుపువారు SII X, 422 (శ 1191)

చి

చిడిపిరాయి. *cıdıpırāyı* చిన్నకఅకురాయి *A small rough stone* పడమర మామిడిపూడి శాల్లపూడి సంధు చ(చి)డిపిరాయి వాయవ్యః మామిడిపూడి పిడతాపోలి సంధు దైన్యాల వాని గుంటకు ఉత్తర చిడిపిరాయి NI C P 14 (శ, 1471)

చిత్రరథస్వామి: *citrarathaswāmı,* సూర్యభగవానుడు ఇచ్చట వేంగిదేశములోని సూర్యదేవుని దేవాలయము సూచితము *The sun god The temple of the sun ın the Vengı Country ıs indicated* (1) సిరివిజయవెఙ్గిపురే భగవతో చిత్రరథ సాలింపాదాను జాతస్య విజయదేవవమ్మణస్య .. EI IX, 7 (2) భగవచ్చిత్రరథ స్వామిపాదానుద్ధ్యాతో బప్పభట్టారక పాదభక్తః పరమభాగవత శ్శాల జ్కాయనో మహారాజశ్రీ నన్దివమ్మణ ...(శాలంకాయననందివర్మ పేద వేగిశాసనము) భారతి-రక్తాక్షి-శ్రావణము

చిత్రరథస్వామిపాదానుధ్యాతుడు *citrarathasvāmipādānudhyātudu* సూర్య దేవతారాధకుడు వేంగిశాలంకాయనుల కులదైవతము సూర్యుడు *The worship of the sun god The sun is the tutelary god of Salankayanas of Vengi* స్వస్తి విజయ వేఙ్గీపురాన్నైక సమరావాప్త విజయినో హస్తివర్మ్మణ మహారాజస్య ప్రపౌత్రః వివిధ ధర్మ్మ ప్రధానస్య నన్దివర్మ్మణ మహారాజస్య పౌత్రః ప్రతాపోపనత సామన్తస్య చణ్డవర్మ్మణ మహారాజస్య పుత్రో జ్యేష్ఠః భగవచ్చిత్రరథస్వామి పాదానుధ్యాతో బప్పభట్టారక పాదభక్తః శాలఙ్కాయనో మహారాజ శ్రీ నన్దివర్మ్మణః (శాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగిశాసనము) భారతి, రజాక్షి, శ్రావణము

చివికాపకలగోత్రము. *civikāpekalagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరకులగోత్రము *The lineage of a non-brahmin family* చివికాపకల గోత్రోద్భవులున్ను తిమ్మనగారి పౌత్రులున్ను శోభనేశుండ గారి పుత్రులున్ను అఇన పరచూరి యంగనంగారు NI Kandukur, 4 (శ 1566)

చు

చురియ *curia* ఖడ్గహస్తుడు అంగరక్షకుడు *A sword-bearer, a body guard* అముతునూరిరడ్డి తిక్కరాజు కొడుకు చోడెరాజు చియ్యణ అమ్మనపెగ్గడ శ్రీ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడెయ రాజులకు ధర్మ్మార్త్థముగాం జురియ అమ్మనచోడవల్లభేశ్వర దేవరకు రెండ ఖండ దీపములకు SII X 188 (శ 1095)

చె

చెరువుధర్మశాసనము *ceruvudharmasāsanamu* చెరువు మరమ్మతు నిమిత్తము మాన్యమును ధర్మముగా నిచ్చిన శాసనము *A charitable edict granting a land for the repairs of the tank* మంచి రాజుంగారు డాచెసింగమలిరెడ్డి ఆదివరెడ్డి విరెడ్డింగారికి యిచ్చిన చెరువు ధర్మశాసనము మంగినపూండి వూరి ముంగలి చెరువు ఖిలమై యుండం గాను చెరువునకు మాన్యంగాను.. NI Darsi, 47- (శ 1351)

చెర్వుసాకిపట్టుమడి *cervusākipaṭṭumadi* చెఱువుమధ్యభూమి *Land situated in the tankbed* కొమఱస్వామిదేవరకు అచ్చణన భోగనివేద్యములకు నిచ్చిన వెలిపొలము గుంటలు ౨౪౦ చెర్వుసాకిపట్టు మడిగుంటలు ౪౦ NI Ongole, 6

చెఱుబలి *ceṟubali* చరువుబలి *The offering of boiled rice etc, to the deity.* నిత్యహోమమునకు చెఱుబలికి అన్నక్షీరమునకు సంధ్య ౧ ప్రమానికలు ౩ SII V, 66

చెలుకభూమి. *celukabhūmi* పరిగవేరినపొలము *A fallow* పిన్న బూరచారికిం చాలుకభూమి ఖ ౫ తోడబారికిం చెలుకభూమి ఖ ౫ శంఖమున లోకవికి చెలుకభూమి SII V, 80.

చెవుడు (చెమడు, చెముడు): *cevudu cemadu, cemudu* జెముడు వృక్షవిశేషము గ్రామసీమలు వివరించునపుడు చెప్పబడినది *Euphorbia-tirucolli.* క్షేత్రసీమానః వీరచోడచతుర్వేది మంగళమున పెందెరువున చెవుటిమెట్టయు EI V, 10. (శ 1024)

చే

చేతిదనము *cētidanamu* పనివానితనము *Workmanship,* బ్రదుకేశ్వరము స్థానమునం త్రికూటము గుడ్లు భీమజీయ దనచేతిదనమున కలశ నివ్యార్జణముగాం జేయించిన ఈ త్రికూటము H A S 13-49 (శ 1183)

చేయు. *cēyu,* నిర్మించు *Construct*

సీ॥ తమ తండ్రి యల్లభూరమణుండు కొండ్రాజు
తిరుపతి రాజుపైఁ జెరిగికొట్టి
తనకత్తిమొనఁ దెచ్చుకొనిన సిద్ధవటంబు
చెల్లంగ తనపేరఁ జెరువు సేసె

(మట్లఅనంతుని సిద్ధవట శాసనము *Sources of Vijayangar History,* *81,* (శ 1527)

చేవ్రాలు *cēvrālu* చేతివ్రాలు సంతకము *Signature* సాధులింగ రాజుగారి లిఖిత ప్రకారము బొగ్గవరపు నాగాబత్తుడు చెక్కిన హద్దు పత్రికె॥ వెంకటాద్రి నాయుడి చేవ్రాలు॥ శ్రీ శీతారామా॥ NI CP 8 (శ 1573)

ఛ *cha* చంద్దునకు హ్రస్వరూపము *A contraction for the word 'canddu'.* సర్కారు అలిగారు ఛ ౧౯ మహె జిలహేబు స్నా ౧౨౬౦ ఊజిలి తారీఖు పగలు మూడు ఝామలకు యాకోయిల్ కొండ ఖిలా అధికారాయినారు H A S 19-31

ఛందోగసబ్రహ్మచారి *chamdōgasabrahmacāri* సామవేదాను

ధ్యాయి *A student of Sāmavēda*, బ్రహ్మణః నానాగోత్రః ఛందోగస బ్రహ్మచారిణే యమనియమపారగాయ షట్కర్మనిరతాయో వేదపారగాయ దత్తః EI IX, 50 (మొదటి విష్ణువర్ధనుని తిమ్మాపురము శాసనము)

జ

జ *ja* జనమునకు సాంకేతికాక్షరము *An abbreviation for Janamu* శ్రీనరసింహదేవునికి నైవేద్యము సమర్పించి తశ్శేషము యీహోదిమార్గమందు జెరియించి పరదేశబ్రాహ్మణ వర్గానకు దిం౧ కి జ ౨౪ కు అన్నం పెట్టె గట్టడ శేసి యిస్తిమి NI Kandukur, 78 (శ 1458)

జంగకాయలు *jamgakāyalu* జంగాలు *The saiva mendicants* మహాదేవి దణ్డనాయకులు భీమనథ నందన వనమునకుం జంగకాయలకు వెలవెట్టిన గన్ధహస్తమాడలు ఇరువది ఇ మాడలు ౨౦॥ SII, IV, 12‹1

జమీదారు *jamīdāru* జమీందారు భూస్వామి *An occupant of land, a landholder, a hereditary proprietor* శ్రీశ్రీశ్రీ కూర్మనాథస్వామి వారిచరణ సన్నిధికి జయపురం శేటుజమీదారు గారయ్నను శ్రీవిక్రమదేవుమహారాజులుంగారి ద్వితీయపుత్రుల మయిన శ్రీకృష్ణచంద్రదేవుమహారాజులుంగారు అనే మేము హాజరుల మై శేవిస్తిమి SII V, 1192 (శ 1788)

జమ్మి: *jammi* శమీవృక్షము, *Prosopis spicigera* క్షేత్రసీమానః। దీనికవాయవ్యమున రెణ్డుసెలవులనడిమి పుట్టయు దీనికవాయవ్యము నం త్రొన్నవెన్నకట్టు పడుమటిపుట్టతోడి జమ్మికొఅడును EI V, 10 (శ 024)

జరిగింమ *jarigimcu* నెఱవేర్చు ఉపయోగపఱచు *Perform, utilise* హెచ్చుశిస్తుగల పయిర్లభూమికి కుంటకు అశాన్ను తగ్గుశిస్తుపయిలకు కు టకు శబ్బున్ను యీవల్‌నది కరణాలు జరిగించి యిచ్చేనిన్నయం యిందు స్వామికి జంగిుచుదురు–సత్యం, NI Ongole, 57,

జలదుర్గము *jaladurgamu* చుట్టును నీరు, దాని మధ్యగల కోట *An island fortress* (1) పానారకోన కురవ టక చెంగరాదిన్। గోదావరీ వ భయతోయ ను పాంతదేశాన్ జిత్వా వనాం జ స్థం దుర్గరమ్యానేకః ప్రశాస్తి చిర మ్ప్రతిశాసనం సః॥ SII X, 554 (శ 1275) (2) దివి జలగ గ్గవిభాగ SII X, 579 (శ 1299)

జలము *jalamu* జ మార్గము, *Water source*, నిధినిక్షేపసంయుక్తం జల పాషాణ సంయుతం। అక్షీణ్యాగమి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం॥ [illegible] నిదం నర మాగ్న మాచంద్రతారకం। సహిరణ్య పయోధారా పూర్వకం దత్తవా న్మదా॥ NI C P 3 (శ 1351)

జి

జిలహేబు *jilahēbu* (జిల్ హజ్జా) మహమ్మదీయుల కడపటినెలపేరు *The name of the last month of the Muslim year* సర్కారఅలిగారు ఛ ౧౯ మాహే జిలహేబు స్నా ౧౨౬౦ ఊజిలి తారీఖు పగలు మూడుఝాములకు యీకోయిలకొండ ఖిలా అధికారయినారు H A S 19-31

జీ

జీ. *jī* పురుషనామములతుదను గౌరవసూచకమైన ప్రత్యయము *An affix of honour to proper names* శ్రీరామోజి మాంబాజి నారోజి రఘోజిపంతులుగారు కార్యకర్తలు అంతోజి NI Kandukur, 48 (శ 1578)

జీతకారదేశము.. *jītakāradēśamu* విశాఖమండలములోని సింహాద్రిప్రాంతదేశము *The part of the country around the temple of Simhadri* నరసింహ్యనాథదేవరకర జీతకారదేన అంబికా (ర) ణి గండియశాసిర పెణ్డోరుగ్రామరె SII VI, 793

జీవకము: *jīvakamu* జీవనము *Livelihood* మహాదేవి దణ్డనాయకులు వాడలము జీవకంగాను ఆ ఉభయసమ్మతంబున ముడిగొణ్డయతోన భీమనథ నందన వనమునకుం జంగకాయలకు వెల వెట్టిన గన్ధహస్తిమాడలు ఇరువది SII IV, 1211

జు

జువ్విమ్రాను *juvvimrānu* జువ్విచెట్టు *Ficus infectoria* క్షేత్రసీమానః। దీనికతూర్పున వీరదరి యేటికట్టు జువ్విమ్రానును. దీనిఉత్తరమువలని శమమకు నుత్తరమున తుమ్మమ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

జే

జేనకోల *jēnakōla* ఏడంగుళములకొలత ప్రాచీనకొలమానము *A span of seven inches a measurerment thereof, one of the ancient measurements of land in the Andhra Pradesh* సంవత్సరంబులు ౩౧ శ్రాహినకవషఁంబులు ౧౦౨౭ గు నేణ్డి వృశ్చిక సంక్రాంత్రియు గ్రిష్ణపంచ్చమియు బ్రిహస్పతివారమునాణ్డు భోగపురమున దేసిరట్టడ్లచేత లోకిమానిసెట్టి సెఱ్ఱుగ్రొచ్చు ద్రవ్య మిచ్చి చెఱ్ఱుక్రింద ౩౪ జేనకొల పుట్ల సవ్వాఁళ్యంత్తరముగా వెలగవాడ సంక్రాంత్తి దాన మిచ్చిరి SII X, 655 (శ 1027).

జు్మ

జు్మలా॰ *jumla.* (అ జుమ్మ్మా) మొత్తము *Sum, total, aggregate assemblage (w)* మోపాటిపొలంలో నాగులభావి పడ్మటిబాడవపట్టున్నూ విత్తనాలపట్టున్నూ మాచవరంపొలంలో పెద్దతూము దతుణం కట్టకింది వాకపట్టు ౦౪ విత్తనాలపట్టున్ను జు్మలా ఖ ౦ 1 ౩ విత్తనాలు పట్టునీరపట్టుమాన్యంగానున్ను NI Kandukur, 48 (శ. 1578)

టు

టాపించు. *ṭāpimcu* పొదుగు *To fix,* శ్రీ వీర శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహారాయలు తిరుమలమీందికి విచ్చేసి తిరువేంగళనాథదేవుని దశిఁంచి ముత్యాలుంను మాణిక్యాలుంను పచ్చలుంను నీలాలుంను టాపించిన కుల్లావు సమపిఁంచి T T D E S III, 80. (శ 1438)

డ

దంగులు: *damgulu* డంగుంబ్రాలు దంచినబియ్యము *Pounded rice* డంగులును మెణ్డునెయును గొని సవ్వఁకర పరిహారువుకు SII VI, 114 (శ 992)

డగ్గుమ్రాను *daggumrānu* వృతువిశేషము *A kind of tree* శ్షేత్రసీమానః। దీనికిఅగ్నేయమున గొంకిమ్రానును దీనికి ఉత్తరమున డగ్గుమ్రానును దీనికి ఉత్తరమున డొంతిపుట్టలును దీనిక ఈశానమున మూండువంకల చింతమ్రానును దీనిక ఈశానమున జమ్మిపత్తికి దతిణము వలని డగ్గులతోడి చింతమ్రానును EI V, 10. (శ 1024)

దమామి: *damāmi* (సం. డమరు) *A kind of drum* ఉదయాచలాధీశ్వరో పధీకృతడమామీ సామజధ్వజ భాసమానుండు। ఆఖేటమంటపోద్యాన కైంకర్యాభినందిత శ్రీరంగనాయకుండు। T T D E S Part I 25 (శ 1580)

డె

డెంతిపుట్ట(డొంతిపుట్ట): *demtiputta (domtiputta)* ఒకానొకవిధమైన పొదరుపుట్ట *A kind of bush,* శ్షేత్రసీమానః। దీనిక పడుమటిగారపత్తికి నైరృతిమూల డెంతిపుట్ట నడిమిఅవురుగుణ్టయు . దీనికిఉత్తరమున డొంతిపుట్టలును EI. V, 10 (శ 1024).

త

తగడ్లు: *tagadlu* (క తగడు) బంగారు మొదలగు వాని తేకులు *Flat pieces made of gold* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి పట్టుజాల తగడ్లు ౨౦ టిక్ T T D E III. 76 (శ 1487).

తలమూట: *talamūṭa* నెత్తినపెట్టి మోసెడుమూట *Head load* యాంత్రేఆరు దేశాలవారు సాగించిన మూలవీసాలు మిర్యాలు నూనే గుగ్గిలం ధూపదీపాలకుం ముంధాన్యాదులకు రసవగాలకు రు తల మూటకు క ఖ ౦ NI Ongole, (4) (శ 1500)

తలారిక్కం *talārikkam* తలారికము తలారుల జీవనభృతికై విధింప బడినపన్ను *The tax levied for the maintenance of a watch-man* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీ వీర కృష్ణదేవమహారాయలు తిరుమల మీదికి విచ్చేసి తిరువేంగళనాథదేవుని దశించి దేవునికి ప్రాకునై వేద్యం కడమకు తిరుపతి గొడగణ్డటి నిత్యమూల వినంనాడు తలారిక్కం మాదారి క్కంనహాగ ౩౦౦ వరహాలు సమపించి తిరిగి విజయనగరానకు విచ్చేసి T T D E S III, 80 (శ 1488)

తళిఘెఆకులు *taligheākulu* భోజనము చేయుటకై ఇచ్చిన ఆకులు *Leaves given for taking food* శ్రీ వైష్ణవుల ఎనమంద్రకుంన్ను కలుపుచమరు తళిఘె ఆకులు సహితం సమప్పణ SII IV, 710

తా

తానపతి· *tānapati* స్థానపతి *Temple manager or superintendent* వెలయంగ నియ్యోట్టు బస్సి మలినురై విడిన ప్రోల గల తాన పతులును రాజుపట్టంబు గట్టిన పతియు (యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శా ము) శా ప మం 2 (శ 820)

తారీఖు: *tārīkhu* (తారీఖ్) తేదీ *The date of the month* సర్కార అలిగారు ఛ ౧౯ మాహె జిలహేబుస్నా ౧౨౯౦ ఊజిలి తారీఖు పగలు మూడుఝాములకు యీకొయిలకొండఖలా ఆధికారయివారు H A S 19-31

తి

తిప్ప *tippa* దిబ్బ, గుట్ట *A mound hillock* గ్రామనామాంతపదము *A suffix to the village names* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ఇవని కంద్రాడి కేసవరాజులు, గోకీశ్వర మహాదేవరకు వేము తిప్పను మఱు ౧। SII X 251 (శ 1181)

తిరిముట్టియవంతికము *tirumuṭṭiyavamtikamu* దేవుని పూజాద్ర వ్యోపకరణముల భద్రముచేయుటకు నియమిత మైన స్థలము *A place where the articles of worship of the deity are safely kept* ఇ దేవరప్రియం మానగడదె పెట్టింపుమని పంపిన దేవర ఉపారం నమస్తమై (సహ) అంగరంగ భోగానకు కానేవారికి నీవూడ్లనే పెట్టిపు కాచ్చు తిరిముట్టి యవంతికం మండపంబు పోచెనప్రెగడ చేయింపంగాను H A S 19-19 (శ 1157)

తిరుపణి: *tirupani*, దేవకార్యము *The services to the deity* శ్రీ కృష్ణదేవరాయల తిరుపతి శాసనము – ఇందులోను రంగాదీతులకు ప్రసాదపళ్లెం అర పోయి మిగిలిన అకాలిమండె ౧ న్ని అప్పాలు ౨౯ న్ను తిరుపణి పిళంగారి వశమై మానప్రం బ్రహ్మణభోజనానకు నడపేయటు గాను T T D E S Vol III 68 (శ 1486)

తిరుమంగ్గయాళ్వారు. *tirumamggayālvāru* పన్నిద్దఱు ఆళ్వార్లలో నొకడు *One of the twelve Tamilian alvars* తిరుమంగ్గ యాళ్వార్లఌ తిరునక్షత్రాలు తిరువధ్యాయనలకు దోళపడిన్ని SII IV, 280 (శ 1478)

తిరువడాటం. *tiruvadāṭam* (త తిరువిళై యాట్టం) (1) దైవము (2) విష్ణ్వాలయమున కిచ్చిన అకరము (1) *Divinity (T L)* (2) *Land or village mostly tax free endowed to Vishnu temple* ఇటమీంద ఇవని ప్రయోలా తిరువడాటంవల్ల నే పెట్టింపు డని అరకాతి సంవత్సర మార్గశిరశుద్ధ ౧౧ గు॥ H A S 19-19 (శ 1157)

తిరువద్యేనము. *tiruvadyēnamu* తిరువధ్యయనము అధ్యయనోత్సవము, ద్రవిడవేదపారాయణము *The recital of the sacred Dravida Veda before the deity* తిరుపతి వైష్ణవుల శ్రీశరగోపదాస నరసింహరాయ మోదలియారు అమ్మంగారులకు తిరుహోలక్క చెరు వున్ను ఒడయవర్కి తిరువద్యేనమున్ను సాధించిన శిలాశాసనము T T D E S III 94

తివిరి *tiviri* ఆలోచించి ప్రయత్న పూర్వకముగా *After considering endeavouring* జనసుత చేబ్రోల నుణ్డి బెజవాడ జాత్రకు వచ్చి త్రిణయనుసుతు ణ్డొణ్డుసోటు మెచ్చక తివిరి యున్నెలవ యనఘుణ్డు నేకొని యున్న వ్రిత్యకుబయన్న నిచ్చ గని మల్ల క్షేత్రంచె గుడియు మరం బునుం గాత్రికేయునకు EI XV

తిస్సామియా· *tissāmiyā* (అ తిస్+మియా) తిస్ అనగా తొమ్మిది మియా అనగా నూరు నూట తొమ్మదియను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము నందన సంవ్సర వైశాఖ శు ౩ గురువారం ను॥ తిసైను తిస్సామియా చ ౧ మహె సవ్వాలునన అలవు ౧౦౦౦ అగునేండు SII X, 751 (శ 1514)

తృ

తృతీయ *tritīya* చాంద్రమానము తృతీయతిథి *The third lunar day* విజయరాజ్య పంచవి సంవత్స రాశ్వయుజ శుక్లపక్ష తృతీయాయాం బ్రహ్మదేయీకృత్య (సింహవర్మ పికిరశాసనము) EI VIII, 15 (350–400 *A D*)

తై

తైమాసవత్సరమహోత్సవము: *taimāsavatsaramahōtsavamu* ద్రవిడులపదియవనెల తెలుగు పుష్యమాసము (జనవరి-12మొదలు ఫిబ్రవరి 11వఱకు) మకరమాసము ఆనెలలో జరిగెడి పెద్ద ఉత్సవము *The great festival in the tenth Dravidian soli-lunar month* శ్రీకృష్ణ

దేవరాయల శాసనము – తిరువేంగళనాథదేవునికి అడశాయ ముదు౬౦౦ న్ను యత్రైయముదు ౯౦౦న్ను తైమాసవత్సరమహోత్సవము నందు మా పేరిటను అవధరించి T T D E. S III, 65 (శ 1435)

తైత్తిరీయకబ్రాహ్మణుడు: *taittirīyakabrāhmanudu* తైత్తిరీయ శాఖాబ్రాహ్మణుడు *The follower of the Taittiriya school of yajurveda (Krishna yajurveda)*, మణ్డిరసగోత్రాయ నగ్నశమణే తైత్తిరీయకబ్రాహ్మణయా (విష్ణుకుండి ఇంద్రవర్మ శాసనము) EI XII

తైత్తిరేయశాఖ. *taittirēyaśākha* కృష్ణయజుర్వేదశాఖ *The taittiriya branch of the Yajurveda* (చూడుడు — కాండవశాఖ *Kāmdavaśākha*)

తో

తోకఘ్రములు *tōkaghramulu* తోకపురుగులు, *Tadpoles* ధమునా వుకు విఘాతము సేసినాను వారి నోరు తోకఘ్రములు తోలును NI. Kandukur, 84. (శ 1216)

త్రి

త్రివింశత్కండికావ్రీహిబీజావాపక్షేత్రము. *trimśatkandikāvrīhibījāvāpaksētramu* మూడువందలపుట్ల ధాన్యము (వడ్లు) జల్లుటకు సరిపడుభూమి *Land required for sowing three hundred putties of grain seeds* చక్రే బ్రహ్మేశ్వరోపాంతే పంచానాంచ తప స్వినాం దశానాం బ్రాహ్మణానాం పంచానాం పానకమ్మణాంభోక్తుం త్రింశత్కండికావ్రీహి బీజా వాపక్షేత్రానోల రాపాకనామ్ని గ్రామే . SII IV, 1239

ద

దండనేత్రి *damdanētri* సేనాపతి *A commander* మారదవంశ అనంతశక్తివర్మశాసనము – దూతా కుమారమాత్యో మహాబలాధికృత దండనేత్రి శివభోజక వసురత్తా॥ EI XXVIII, 39.

దణ్ణము. *dannamu* దండము నమస్కారము *A bow, respect prostration*, రావురిరాఘవరెడ్డిగారు లింగ్గాలకొండసోమేశ్వరుని కిన్ని బగాదిగంగ్గకున్ను సాష్టాంగమున్నుదణ్ణముపెట్టి సమర్పించిన ధమశాసనము NI Kanigiri, 33 (శ 1448)

దణ్డీస్వరుడు (దండీశ్వరుడు) *dandīsvarudu* దండపాణి లకులీశుడు *A variety of the image of the deity Siva* విక్రమాదిత్యుని భైరవకొండశాసనము – స్వస్తి శ్రీవిక్రమాదిత్యు శ్శైల కల్లిభోగ్గణపతి నన్దీస్వరు దణ్డీశ్వరు పని సేయిఞ్చినవాడు EI XXXIII, 13 (700-800 A D).

దణ్డు *dandu* సైన్యము (దణ్డువచ్చియనగా దండెత్తివచ్చి) *Army*, దేవరినాయనింగారు దక్షిణదేశము పన్నపాణ్డిలమింద దణ్డువచ్చి (రెండవప్రతాపరుద్రుని శ్రీరంగముశాసనము) EI XXVII, 43 (శ 1289).

దత్తడి: *dattadi*, *gift, endowment* దత్తి యి దత్తడి శాపినవారు పంచమహాపాతకం ప్రశాపగోపినాతని ఆజ్ఞవర పరధరుమువు నా ఖ ౧ ఆశ్రితులు NI Darsi, 13 (శ 1317)

దా

దాంకా: *dāmkā* దాక పర్యంతము *Upto* అల్లయదొడ్డారెడ్డిశాసనము. గ్రామసీమలు కొంతమేర మలంగి పశ్చిమముఖమై కొంతమేర వచ్చి ఎప్పటి దక్షిణముఖమై రావులకు వచ్చి అవుంతె పట్టి బరవంకల దాంకా వచ్చి మఱియు వడుమరముఖమై EI V, 9 (శ. 1352)

దానము. *dānamu* దాన మిచ్చుట ఈవి బ్రాహ్మణునకు విధింపబడిన షట్కర్మములలో నొకటి *Granting a gift One of the six duties enjoined on the Brahmanas collectively* శ్రోత్రియస్య సకల దిగన్తప్రథితయశసో యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహనియమనిరతస్య విదుశమ్మణే . EI. XXXI, 12. (669 A D)

దానము: *dānamu* (సం దానః) ఈవి దశదానములు షోడశమహాదానములు శాసనములలో వివిధదానములు చెప్పబడినవి *Donation, gifts of ten kinds, sixteen kinds of great gifts* భూదానం భూరిదానం రథతురగసదాదాన మన్నప్రదానం గోదానం గేహదానం వివిధవరపటీదాన మంబుప్రదానం రత్నచ్ఛత్రప్రదానం విధివిహిత మహాదానమన్యచ్చ సర్వం కుప్పాంబాకల్పవల్లీముహురకృత సకాంపయ్యాశయ్యాప్రదానం H. A S 13-50 (శ 1198)

ది

దిల్లాధర్మశాసనపట్ట *dillādharmaśāsanapaṭṭa* ఇచ్చినధర్మశాసనపట్ట. *The charitable edict granted.* వీరశ్రీగజపతి గౌడేశ్వర నవకోటి కర్ణాటక కలుబరిగేశ్వర కాకేత రుద్రవేంకటరాయశ్రీ ప్రతాప రుద్రదేవు మహారాజాంకరు విజయరాజ్యే కాకొల్లితిమ్మాపండితులకు దిల్లాధర్మశాసనపట్ట. NI C P 22

దివ్యము *divyamu*. వ్యవహారమునందు సాక్ష్యాది ప్రమాణములను చూపలేనప్పుడు తత్త్వనిర్ణయమునకై చేయవలసిన తులాది పరీక్షారూప దివ్యప్రమాణము శపథభేదము, (సూ వి) ఇది తులాదివ్యము, అగ్నిదివ్యము, జలదివ్యము, విషదివ్యము, కోశదివ్యము, అని పంచవిధములు *The trial by ordeal generally of five kinds (1) Ordeal by balance (2) Ordeal by fire (3) Ordeal by water (4) Ordeal by poison (5) Ordeal by image* శ్రీగోవిన్దవర్మణః ప్రియతనయః అతులబలపరాక్రమ యశోదాన వినయ సంపన్నో దశశత సకలధరణీతల నరపతి రవనిత వివిధదివ్యస్త్రీ వరనగరభవనగత యువతిజన విహరణ రతి రనన్యనృపతిసాధారణ దానమాన విద్వద్విజ గురువృద్ధ తపస్విజనాశ్రయో మహారాజః శ్రీమాధవవర్మా (విష్ణుకుండిన మాధవవర్మ పొలమూరుశాసనము H H R S VI, 17

దు

దుగాండ్లు *dugāṃdlu* దుగ్గాని రెండుడబ్బులు *Two pies* మలయా రెడ్డింగారు శ్రీజనార్దనదేవరను ప్రతిష్ఠ చేయించి దేవరమహోత్సవాలకు పరిహారముచేతను బంటుబడి దుగాండ్లను ధారవోయించి NI Kandukur, 18 (శ 1380)

దుబచెఱువు. *dubaceṟuvu* దూబచెఱువు (?) *A tank with a sluice or mound* (?) వాయవ్యతః స్థాపితశిలైవ। ఉత్తరతః దుబచెఱువు EI IX, 6

దుర్గము. *durgamu* కోట *Fort* కొండవీటి దుర్గానకుం జెల్లిపచ్చె అద్దంకిసీమలోని వొలపలిఅనేగ్రామము NI Ongole, 141 (శ 1466)

దే

దేవదానము. *dēvadānamu* దేవుని కిచ్చిన దానము *The temple endowment or the endowment of the deity* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు రాత్రిధూపమున మంత్రభోగమునకు ఇద్దేవర దేవ దానమైన గుడ్డవాదినాంటి దమ్మిలఎతడపల్లిని తిరువల్లి విడిచి SII IV, 1021

దేవరకిలరిము: *dēvarakilaramu* దేవుని పశువులశాల (మంద) *The cowshed attached to the temple* శ్రీభీమేస్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డవర్తికిలోహ దివియ ౧ దీనికి నాచంద్రార్కంబు నెయి నరియింప్పంగ్గలవారుగా శ్రీభీమేస్వరమహాదేవరకిలరమున చామియబోయపంటయయు బదియబోయు దొడ్డియయు కొమ్మబోలె పెద్దియయు కొమ్మబోల తల్లియయు కెరసినబోల వసమునం బెట్టిన ఎడ్లు ౩౦ SII IV, 1012 (శ 990)

దేవి *dēvi* ఒకానొకపొద లేక వృక్షవిశేషము (చూడు సూ ని) ఆయా వృక్షములు లేక పొదలుగలది గ్రామనామాంతమున ప్రయుక్తము *A suffix to the village name, probably after the kind of tree or shrubs it contains* భారద్వాజగోత్రం తింత్తమ్మనార్యులకు ఏకభోగ అగ్రహారంగాను ధారవోశి ఇచ్చను తిప్పలిదేవిగ్రామం NI Podili, 39 (శ 1360)

దేశాక్షపటలాధికృతుడు *dēśākṣapaṭalādhikṛtuḍu* ప్రభుత్వమునకు జెందిన వ్యవహారపత్రరక్షకుడు (చూడుడు -అక్షపటలుడు) *A civil officer in charge of the state records (See also akṣapaṭaludu)* లిఖితం దేశాక్షపటలాధికృత తలవారజ్జునదత్తేన। (మాఠరకుల అనంతవర్మశాసనము) EI XXVII, 39 (400-500 *A D*)

దొ

దొరువు *doruvu* నీటిగుంట *A pit of water* కృష్ణరాయపట్టణ వేలటూరి సంధుమయ్యలగుట్ట నేరేళ్లదొరువు అల్లుల దొరువు నడివిగుట్ట NI CP 14 (శ 1471)

ద్వీ

ద్వీపాంతరాలవెవహార్లు. *dvīpāṃtarālavevahārlu* ద్వీపాంతరముల నుండి వచ్చువర్తకులు *Merchants belonging to the islands of the overseas* అనపోతయరెడ్డింగ్గారు మోటుపల్లికిం గొంపువచ్చు వ్యవహారులకును వ్యవహారం వచ్చే కరవట్నాల ద్వీపాంతరాలవెవహార్లకును SII X, 556 (శ 1280)

ధ

ధర్మకర్త *dharmakarta* ధర్మకార్య మొనర్చినవాడు *A person who has endowed the gift* నేలదిప్ప గుడిదాపున హనుమంతుని సమీపాన వుండ్డె మావంశావళి శాసనపుబండమీద చెక్కించిన పేర్లుగల చల్లాతిమ్మిరెడ్డి వగైరాలముంన్ను చెర్వులు వేయించిన ధర్మకర్తలముంన్ను అయి NI Kandukur, 48 (శ 1578)

ధర్మరాజ్యము *dharmarājyamu* ధర్మపరిపాలనముతో గూడిన రాజ్యము *Administration based on moral precept* శ్రీసింగమనాయనింగారు ధర్మరాజ్యము చేయుచును శ్రీమైలార దేవరకు అంగరంగ భోగాదిసామాగ్రి యెల్లవేళలందున్ను సమాకూడునట్టుగాను H A 19-74 (శ 1261)

ధర్మ్మయువమహారాజు *dharmmayuvamahārāju* ఒకానొకబిరుదు ధర్మప్రవర్తనమే ప్రధానముగా గల యువమహారాజు *A crown-prince whose conduct is based on moral precept and righteousness* పల్లవానాం ధర్మ్మయువమహారాజస్య శ్రీవిష్ణుగోపవర్మ్మణో వచనేన ముణ్డరాష్ట్రే ఉరువుపల్లి ర్గ్రామేయకా వక్తవ్యః (ఉరువుపల్లిశాసనము) I A V, XII

ధా

ధాస్యము (దాస్యము) *dhāsyamu* భగవదారాధన *Service to the deity* వెలిగోటి రంగపనాయనింగారు మానాయంకరానకు పాలించి యిచ్చిన కనగిరి పొలిచెలశీమలోను పొలిచెల గ్రామానమున్ను అగ్రామానకులోనైన పల్లెనున్ను సాగివచ్చేటట్టులం ఖ ఇ స్వామిధాస్యములకున్ను పంచపర్వాలకున్ను ధారవోసి యిస్తిమి NI Kanigiri, 15. (శ 1501)

న

నకరము *nakaramu* పన్నులేని గ్రామము అగ్రహారము *Village granted rent free or tax free (Nakari free from tax W)*

> క రమణీయ్య ధనదపురవర
> మమరంగ నిజరాజధాని యయ్యుండంగ నక
> రము నెల్లూరును లోపుగం
> గ్రమ మొనరంగ నేలె ఖాహుగవ్వముం వెలయను
>
> SII VI, 184 (శ 1082)

నన్దీస్వరుడు (నందీశ్వరుడు) *nandīsvarudu* శివుని వాహనమైన నంది *The bull, the vehicle of god Siva* విక్రమాదిత్యుని భైరవ కొండశాసనము– స్వస్తి శ్రీవిక్రమాదిత్యు శ్శైళకల్లిబోళ్గణపతి నన్దీస్వరు పణిసేయిఞ్చినవారు EI XXXIII, 13 (700-800 A D)

నమిలిపురులుకుచ్చులు *namilipurulukucculu* నమిలియీకలతోం గూర్చబడిన గుత్తులు *A bunch of peacock's feathers* గుడిశిఖరము నందుగట్టంగల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు మువ్వలునెదిరిపుల నెజ్జవిలాసమున తొంగొడ్లు నమిలిపురులుకుచ్చులతోడంగూడిన రెణ్డుపడపలు. SII V, 1081 (శ 1054).

నవకర్మవ్యాపారాధికృతుడు *navakarmavyāpārādhikrtudu* భవనజీర్ణోద్ధారణపర్యవేక్షకుడు *Superintendent of renovation of buildings* అనేన చ మదనుమతేన హరివమ్మరాజేన మహావిహారనివాసినం నవకమ్మవ్యాపారాధికృత మనుమత్యగుణపాశపుర గిరితట చాతుర్దిశాయ్యవర భిక్షుసంఘ చతుష్ప్రత్యయ పరిభోగార్థం నత్తస్సన్వర్ పరిహారేణ A P G A S 6 (600 700 A D)

నవరత్నఖచితమైనకిరీటం *navaratnakhacitamainakirīṭam* నవరత్నములతో పొదుగబడినకిరీటము *Crown made of gold set with nine diamonds* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయమహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచిత మైన కిరీటం. T T D E S III 32 (శ 1484)

నవసుధాకర్మ *navasudhākarma* (దేవాలయములో) పగిలి, విరిగిపోయినభాగములను సున్నముతో బాగుచేయుట *Repairs to the broken parts (of the temple)* విజ్ఞాపనేన నందవాటికాగ్రామీయ శ్రీభట్టేశ్వరదేవాయతనాయ ఖండస్ఫుటిత నవసుధాకర్మార్థం A P G A S 6

నా

నాచ్చియారు. *nāccıyāru* (త నాచ్చియార్) నాంచారు దేవత అమ్మవారు *Goddess* (చూడుడు - నాచ్చారు *See - nāccāru*) శ్రీతాళ్లపాక పెదతిరుమలయ్యంగారి కొమారుండు శ్రీచిన్నతిరుమలయ్యంగారు అలిమేలుమంగపురమందు జీర్ణోద్ధారణంగాను శ్రీవెంకటేశ్వరులాను నాచ్చియారును పెరుమాళ్లను ఆళ్వారులాను వుభైయవరును పూర్వాచార్యులాను అన్నమాచార్యులైన తమఆచార్యులాను తిరుప్రతిష్ఠ చేశి ఆయాళ్వారుల సన్నిధిని ప్రొద్దుగ్రుంకి అప్పుడు నిత్యానుసంధానాలు మొదలైనవి అనుసంధించి T T D E S IV, 144 (శ. 1462)

నాయి. *nāyı* మంగలి *Barber* పంచధారల పంచాళులున్ను నాయిలున్ను గొలవాడ బుద్దసానికిని యిచ్చినక్రయక్షేత్రం SII VI, 665 (శ 1359)

ని

నిక్షేపము· *nıksēpamu* భూగర్భమునందు దాగియున్నసొమ్ము *Hidden deposıts* చూడుడు – 'నిధి' *See* - '*nıdhı*'

నిత్యతిరువారాధన: *nıtyatıruvārādhana* దేవుని కొనర్చు నిత్యపూజా పునస్కారములు *Daily performance of worship to the deıty* చూడుడు – కయింకర్యము *See – kayımkaryamu*

నిత్యానుసంధానము: *nıtyānusamdhānamu* నిత్యపారాయణము ద్రావిడవేదముయొక్క పారాయణము *The daily recital of Dravida veda before the deity* చూడుడు – నాచ్చియారు *see — Nāccıyāru*

నిధి *nıdhı* పాతర శేవధి *Treasure* నిధినిక్షేప సంయుక్తం జలపాషాణసంయతం। అక్షీణ్యాగమి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం॥ ఏకభోగ మిదం సర్వమాన్య మాచంద్రతారకం। సహిరణ్యపయోధారాపూర్వకం దత్తవాన్ముదా॥ NI C P, 3 (శ 1351)

నిన్మనంబెదరుంజోకొట్టుకట్టి *ninmanambedarumjōkottukattı* పూర్ణమును సంతోషముసైన హృదయము కల్గి *With a full and joyful heart.* నింతముక్కులరామేశదేవరకు నిన్మనంబెదరుంజోకొట్టుగట న పీరడ్డికొడుకు-గొనసయ NI Ongole, 79 (శ 1088)

నియోగము: *nıyōgamu* నిర్దేశము అధికారమున శెట్టుట *Assignment* దాలమపెగ్గడ స్తస్యభాయ్యా మవనకనామ తయోః పుత్రో మేడపనాయకః విఖ్యాత మేడమ పోతమాఖ్యాస్సిస్రో దుహితరశ్చ తేషాం చతుర్ణా ముత్తరనియోగో యచ్చోత్తరనియోగః సమ్మానితచ్యాం ఏకద్వ్యా మన్య చతుర్భాగికస్య భాగానాం మధ్యే ఏకోభాగః EI XXXII, 37 (శ 982)

నియోగము *nıyōgamu* స్థలనిర్దేశము *Unit (of terrıtory or group of vıllages).* పుండినియోగః పాంచాలి నియోగాంగ అయం భాగః ఏకోనవింశతి భాగః కృత్వా తేషు భాగేషు మధ్యే పక్షినాయక గుణ్డమనాయక మూంకమనాయకేభ్యః త్రిభ్యః అష్టాదశభాగః శిరియపనాయకస్య పుత్రాయ నడుపనాయకాయ ఏకభాగః EI XXXII 37 (శ 982)

నిలువుంగన్నులు· *nılvumgannulu* ఊర్ధ్వనేత్రములు వెలనాటిచోడుడు పండితారాధ్యుని కనులు దీయించెద నని భయపెట్టినపుడు తానే స్వయముగ తనకన్నులు తీసి పళ్లెములో బెట్టగా మరల నీశ్వరకటాక్షముచే కన్నులు వచ్చినకథసూచితము *The story of obtaınıng the eyes back by the Saiva Saint Panditıaradhya after he hımself picked them out the court of Velanatı Choda ıs hınted* విశ్వేస్వరదేవర గోపురానకు దంమాలపాటి చెన్నమనేనింగారు తమగురువులు నిలువుంగన్నులు వడసెన పండితాఆరాధ్యదేవర మనుమలు శ్రీగిరి అయ్యంగారికిం బుణ్యముగాం తెఇంచ్చిన SII X, 572 (శ 1327)

నీ

నీలాలు: *nīlālu* రత్నభేదము *Sapphıres* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచితమైన కిరీటం ౧ కి నీలాలు ౧౦ T T D E S III 32 (శ 1434)

నూ

నూంతితోంట *nūmtitōmta* నూయిగలతోట *A garden containıng a well* పూరికి పుత్తరం కుంటవెనక నూంతితోంటను తమతండ్రి వల్లభరాజుకున్ను తమతల్లి కోనమంమ్మంగారికిన్ని పుణ్యంగాను ధారవోశి యిచ్చిన భూదానధంమ్మనకు NI Podılı, 24 (శ 1478)

నె

నెంబవరు. *nembavaru* (త ఎమ్+పెరుమాన్) ప్రభువు దేవతాప్రభువు *Our lord (spoken of deıty or kıng)* సత్యదలి ధర్మపుత్రనెంబవరుం త్యాగదలి కర్ణనెంబవరుం భోగదలి దేవేంద్రనెంబవరుం SII X, 473. (శ, 1214)

ప

పంతులు: *pamtulu* (క పన్త ను పంత) విద్వాంసుడు ఉపాధ్యాయుడు లౌకికోద్యోగమునందు జీవించు బ్రాహ్మణుని బిరుదము. *A learnedman, a school master, the honorofic suffix to the names of brahmanas employed in service* శ్రీ రామోజీ మాంబాజీ నారోజీ రఘోజీ పంతులంగారి కార్యకర్తలయిన అంతోజీ N I Kandukur, 44 (శ 1578)

పంనీరు *pamnīru* పన్నీరు హిమాంబువు ఒక విధమగు పరిమళోదకము *Rose water* (చూడుడు అగరు *see agaru*)

పటము *paṭamu* ఆవరించునది *Spreading* గ్రామనామాంతపదము *A suffix to the village names* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోటం ముమ్మడి దేవరాజులు తమతల్లి దండ్రికి ధర్మార్థముగాను ఇపటమునం బెట్టిన దేవబ్రాహ్మణ వ్రిత్తులు SII X 256 (శ 1138)

పట్టుపడమర. *paṭṭapadamara*, ఆభరణవిశేషము *A kind of ornament* రాజశ్రీ విరోజీ పంతులుగారి ఆనతిని యేర్వవెంగన గోపాల స్వామి పట్టపడమర చేఇంచి సమర్పించిన్నిమి NI Kanigiri, 16 (శ 1579)

పడవారి· *paḍavāri* పడవాలు సేనాపతి *A commander of the army* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర తిరుకాల్తి దేవచోడ మహారాజుల మూలభ్రిత్యులైన నెల్లూరికోట పడవారిలోన శ్రీమదేవనికొడుకు సేనాంగులము NI Kandukur, 29 (శ 1132)

పడియ. *paḍiya* పల్వలము *A slough, a dirty pond* గ్రామనామాంత పదము *A suffix to village names* పూంగినాంట్టిలోని బ్రిమిదికల్లును గుడిమిట్టయుం బద్దిమడుపుమా జోకూరునుం వ్వలపురును రావిపాడలం న్నిద్దుకలపాడును జబ్రుపడియయు నంగాముమనుం గోనుగుంటయు గుడిపాడును బ్రాహ్మనుల కగ్రహారంబులుగా నిచ్చి NI Udayagiri, 6 (శ 1024)

పరిమళద్రవ్యాలు. *parimaladravyālu* సువాసన వస్తువులు *Articles of fragrant scent* అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు శేయించ్చిన కయింకర్యవివరం నిత్యోత్సవం మాసోత్సవం నిత్య తిరువారాధన చందనకావు అడికము యెరెముదు పరిమళద్రవ్యాలు యివి మొదలైన సర్వకయింకర్యాలున్ను SII IV, 280 (శ 1478)

పా

పారి *pāri* పర్యాయము *Occasion* శ్రీవిరశేళ్వర్లుకను తమతమ తిరుతేరు తిరునాళ్లనాండు నొకొక్కసారి తిరుమంగ్గయాళ్వార్లకు కోవిలకు వేంచ్చేశిన చరవులకున్ను SII IV, 280 (శ 1478)

పాలబరిగెమాను: *pālabarigemānu* వృక్షవిశేషము *A kind of tree* పడమట పాలబరిగె మాను దగ్గిర శాశనంరాయి NI CP 8 (శ 1578)

పు

పుడిగ· *puḍiga* దానము ఈవి *Gift, endowment* అనంతగిరి శ్రీ నరసింహునికి దేవర అముతు పళ్లకు నానా దేశాలు పెక్కంద్రుంను ఇచ్చిన పుడిగ మూల వీసాలుంను SII X, 565 (శ 1318)

పుణ్యక్షేత్రము. *punyaksētramu* పవిత్రభూమి యాత్రాస్థలము *A holy place, a place of pilgrimage* (చూడుడు - ఆర్యసంఘము - *see āryasamghamu*)

పె

పెగ్గడ *peggeda* మంత్రి *Minister* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కామరాజుల ప్రోలమరాజు ఎఱయనపెగడగా బయ్యనపెగ్గడ జేతనయు SII X, 119, (శ 1069)

పెర్గెడ· *pergeda* పెగ్గడ *Mininster* బృహస్పతి సమానులయ్న పెర్గెడకా పణ్డరంగును అయ్యమ పెగ్గడలు SI IX 3 (తూర్పు చాళుక్య శాసనము)

పో

పోంకలుండిబయలుంగన్ననానాధాన్యాలు *pōmkalu, ṇdibayalu-mgannanānādhānyālu* వివిధములైన తలమోపు ధాన్యములు. *Head loads of different kinds of grains* దేశానందు ఊరూరను రాసి తూములున్ను క్రొత్తెల్లపేంటె మొదలైన సుంకెపేంటల తలిపాంకలించునను ౦ పోంకలుండి బయలుంగన్ననానాధాన్యాలూను ౦ NI Darsi, 35 (శ 1282)

బ

బప్పభట్టారకపాదభక్తుడు: *bappabhaṭṭārakapādabhaktudu* సార్వభౌముని, లేక, స్వతంత్రముగా నేలు మహారాజుబిరుదు *A title of an independent monarch or a paramount* శ్రీస్వస్తి విజయసింహపురాత్పరమదైవత॰ బప్పభట్టారకపాదభక్త॰ కలింగాధిపతి॰ శ్రీమహారాజా చణ్డవర్మ్మా EI. IV, 16

బసాణము *basānamu* (చూ బసాణము) పన్ను *Tax imposition* శ్రీప్రతాపరుద్రదేవు గజపతిమహారాయలుంగారు కొండవీటిదండపాటలోను అమృతపల్లకుం జెల్లివచ్చి యీనాలుగుగ్రామాలలోను కొండవీటి దండపాటపరీతబసాణం యంతవట్టు అంతవట్టును శ్రీపర్వతాల మల్లికార్జున దేవరకు అమృతపల్లకు సమర్పణ చేస్తిమి। యీబసాణం పరీత గొన్నాను శ్రీమల్లికార్జునదేవరకు తప్పు SII X, 738

బహుబాగా: *bahubāgā* మిక్కిలినైపుణ్యముగా *In a very proficient manner* చూడుడు – సమస్య *See - Samasya*

బే

బేలుగుంట: *bēlugumṭa* వ్యవసాయమున కనువగు ఒకగుంట భూమి *One gunta of land fit for cultivation* జలదంకిచెన్నకేశవదేవరకు సంధ్యాదీపానకు ఆచంద్రార్కముగ ముట్టింపు మని ఇచ్చిన బేలుగుంట ౩ వీని జేకొని ఆచంద్రార్కము నడపంగలవారము NI Kavalı, 20 (శ 1712)

బొ

బొక్కసభండారాలు. *bokkasabhamḍārālu* (దేవుని) ధనాగారములు *(Temple) treasury* అవుభళరాజుంగారు తిరుమంగయాళ్వార్లకు చేయించ్చిన కయంకర్యవివరం। విరలాపురం గ్రామం ౧ వొకటిన్ని కూడను మూడుగ్రామాలున్ను సమర్పించ్చి యీగ్రామాల పారుపత్యం చేశి స్వయంపాకులను తిరువారాధకులను పరిచారకులను బొక్కసభాండారాలు పుగ్రాణము మొదలైనపనులకు అనుకూల మైన మనుష్యులం బెట్టుకొని SII IV, 280 (శ 1478)

భ

భండారము· *bhamdāramu* స్వల్పమైన పన్ను విధింపబడి దానముగా నొసగినభూమి లేక చేను *A grant of land at afavourable rent* అంగరంగభోగ పరివారక పల్లాయనైమిత్తికములకు వినియోగములకు భండారముగా నిచ్చిన చేనుగుంటలు ౧౫౦౦ NI Ongole, 89 (శ 1175)

భడివెలుపుయమస *bhadıvelupuyamasa* వైశాఖబహుళఅమావాస్య *The new moon day of the month of Vaısakha* ప్రమాది సంవత్సరద వైసాకబహుళ భ(డి) వెలుపుయమస సుక్రవారమునాడు H A S 19-2

భసాణము· *bhasānamu* (చూ. బసాణ) పన్ను *Tax, imposition* శ్రీవీరప్రతాప కపిలేశ్వరదేవమహారాజాచక్కర విజయరాజ్యసంవత్స ౩ ప్రాహి . తెలుంగురాయలనగరి పరీతమాక్రమించేయ వేశిన ధర్మశాసనము తెలుంగురాయల నగరం గరపరితి భసాణం వీర పళయ ప్రసాదముయిస్తిమి. SII IV, 988

భసాయించు· *bhasāyımcu* విధించు *To impose or levy* జంతరనాటిదేశాన పుదురాఇ చతుసీమావధిని ఊరు ౧ ల జీతాము మాడలు ౨౧౪ చి ౨ ల త్రిభిధి ప్రమాణన భసాయించిన మాడలు ౫౧ చి ౪ భుజించి ఇనిభోగము ఇముగురున్ను నిత్యమున్ను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను పెట్టంగలారు ౧౦ SII VI, 966 (శ 1848)

భో

భోండలు. *bhōmdalu* భోండాలు భక్ష్యవిశేషము *A kind of eatable.* శ్రీనరసింహ్యనాథునికి అమృతమణికి శ్రీఅముదుపడితల్యాలు ౧౦ అట్లు భోండలు SII VI 823. (శ 1810)

భోగపరీక్షముద్ర: *bhōgaparīksamudra* దేవునిభోగనిర్వహణాధికారి *An apparitor attached to the superintendent of offerings.*

శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు భోగపరీతముద్రకు కుంచాలు ౨ గాయ్యణ ౧ SII V, 1214. (శ 1281)

భోగబిహాణం *bhōgabihānam* దేవునిభోగకార్యనిర్వహణము *Management or administration of offerings to the deity* శ్రీవీరప్రతాప శ్రీకృష్ణదేవరాయమహారాయలు సింహాద్రినాథు కితమ పేరింటి భోగంనడిచే అందుకు ఎంహ్యాంగిరి అపనికి నడచేభోగబిహాణ SII VI, 695 (శ 1441)

మ

మంత్రపుష్పము *mantrapuspamu* శ్రీ మన్నారాయణుని గూర్చి చేయు స్తవము *A text of prayer or adoration addressed to God Srimannārāyana A grant is made for reciting the same by the temple priest before the idol* అంబదేవ మహారాజులు స్వస్తి శ్రీత్రిపురాంతక దేవరకు మంత్రపుష్ప వెట్టెడి పూజారులు నందశివులు కౌమారశివులు త్రిపురాంతకశివులకూను మొట్టవాడలోని పిన్నపులి చెఱువుల నడియూరు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా నిచ్చిరి SII X 432 (శ 1194)

మజ్జి *majji* గ్రామాధికారి (విశాఖపట్టణమండలములోని ఖోండు గ్రామముల అధికారికి మజ్జి యనుపేరు) *The village headman In khond Villages of Visakhapatnam district the headman is called the 'majji' (Page 271 of the Vizagapatam gazetteer)* చీకటిదేశాధికారి చలమెత్తుగండ్డ అడుకొండశిలి సింహాసన గంగవంశ అమాత్య అనంత జీయనయు నరసింహపుర మజ్జులు మధుసూదన పడిరాయ SII VI 1118 (శ 1208)

మజ్జితనము *majjitanamu* పరిపాలనము అధికారము *Authority Rule (See Majji)* చూడుడు "మజ్జి" విజయదేవ పడిరాయల కళింగ పరీక్ష మజ్జితనమున కార్తీక దీపావళి మహోత్సవమునాండు SII VI 719 (శ 1200)

మల్కి *malki* (అ మలిక్) మహమ్మదీయుల బిరుదునామము *A tittle of honour* మహమ్మందు అమీను హవాలాదారు కిల్లెము శారకు మహమదా నగరుంగారి రొఖాను జాయతు వశాహమత్తు దస్తుగహా మల్కి యినుమాయిలు SII X, 759 (శ 1585)

మహల్లాతు *mahallātu* (హిం మహాలాత్) మండలములోని యొక భాగము ప్రభుత్వమునకు రాబడివచ్చు దేశవిభాగము *A province or a district, a division of a district yielding revenue according to assessment (W)* మహారాజరాజశ్రీ శ్రీజాణ సినువారతు త్రయివర్యు మహల్లాతు త లూకా నెల్లూరు వంగవోలు కలకటరు NI Kandukur, 42 (శ 1726)

మహాలక్ష్మీదేవిపండువ: *mahālakmidēvipamduva* విజయదశమి పండుగ *The festival day of Vijayadaśami* స్వస్తి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర నాసేదేవ మహారాజులు నిల్లూరను రాజ్యంబు చేయుచుండంగాను రాజునకు నిజభృత్యుండైన హడపమును లుంకరాజాను యువసంవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౧౧ లు ఆదివారమున మహాలక్ష్మీదేవి పండువనం దనకుం బుణ్యముగా దుర్గాపరమేశ్వరికి నైవేద్యమునకు NI Atmakur, 29 (శ 1197)

మా

మాణిక్యాలు *mānikyālu* నవరత్నములలో నొకటి—*A ruby* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరకృష్ణరాయ మహారాయులు తిరువెంగళనాథదేవునికి సమర్పించిన నవరత్నఖచితమైన కిరీటం ౧ కి మాణిక్యాలు ౨ . T T D E S III- 32 (శ 1484)

మామిడి. *māmidi* మామిడిచెట్టు, గ్రామనామాంతపదము *A mango tree, suffix to place names* స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు విషువు సంక్రాన్తి నిమిత్తమున చిఱుమామిడి శ్రీ అవంతేశ్వర దేవరకు SII X 149 (శ 1088)

మాళఉల్లాగి *mā aullāgi* మాలాలంకరణము (ఉ లాగి–*Putting on or dressing) Decorating the deity with a garland* తిత్తిరిసింగు సేనాపతికిని తిరుమాలనిబంధము ౧ మళివరదు నాయునికి దివ్యకోలనింబధ ౧ తిరవర్ధణజామప్పుడు తళపురయి నాయునికి దివ్యకోలనిబంధ ౧ ఈముపురున్న మాళఉల్లాగి మొదలు చందనలగి అయినదంకం గొలువంగలారు SII VI, 1116 (శ 1298)

మి

మిశాన *miśāna* (అ మైషన్) జీవనోపాధి *Food and other necessaries of life, subsistence* శ్రీ రామారాజ శ్రీ గుంమడప్ప రాఘవప్పనాయునింగారికి మిశానాకు నడిచె మౌంజె దివ్వరంలో శినం వెంకటపతి భావి తవించి ధర్మం చేసే గనుక NI Darsi, 15 (శ 1464)

మిసాల్ *misāl* (అ మిసాల్) సామ్యము *Similitude (f)* శ్రీచాంద్రమానప్లవనాను సంవత్సరంలో సులుతాను అబ్దుల్లా పాదుశాహావారి షేకుహుసన్ తోంటకు పార్సు మిసాల్ పేరుపెట్టి వ్రాసి కంభం నిలిపినారు NI Udayagiri, 27 (1661–62 A D)

ము

ముక్కాలు *mukkālu* నాల్గువంతులలో మూడువంతులు *Three shares or parts out of four* (చూడుడు–ఎరిహారము–*See eriharamu*)

మువ్వలు *muvvalu* చిన్నగంటలు *Small bells* గుడిశిఖరమునందు గట్టం గల ధ్వజములకు చిన్నఘంటలు మువ్వలు చెదిరిపుల సెజ్జవిలాసమున తొంగొడ్లు నమిలిపురులు కుచ్చులతోడంగూడిన రెణ్డువడవలు SII V, 1081 (శ 1054)

మై

మైత్రావరుణగోత్రము. *maitrāvaruṇagōtramu* ఒకానొక ఋషి గోత్రము *The lineage of a brahmin sage* శ్రీ గిత్తెడ్డింగారి కుమారుండు కోమట్రెడ్డింగారి ప్రధాని మైత్రావరుణగోత్రులు ఆపస్తంభసూత్రులు దూబగుంట మారమరాజుంగారి మనుమలు రామరాజుగారికిన్ని NI Kandukur, 16 (శ 1352)

మో

మోవలి *mōvali* మొవలి మొగలి (పొద) *Pandanas odoratissimus* క్షేత్రసీమానః పూర్వతః సముద్రః ఆగ్నేయాం దిశి పొన్నవాడ పొలము సీయూరి పొలముంగూడినచోటు మోవలి తోడి ఇసుక మెట్టయు EI V, 10 (శ 1024)

మోహనవాహనము: *mōhanavāhanamu* ఒకానొక స్త్రీ రూపమున నున్న వాహనము *Siren or demon vehicle* కనక మోహన మయూర వాహనా సక్త శాశహస్తిగామ నీలగళుండు TTDES VI Part. I 25 (శ 1530)

మోహరించు *mōharimcu* (క మోహారిసు) యుద్ధమునకు సమకూర్చు *To array, as troops for battle* దేవరినాయనింగారు దక్షిణదేశము వన్నపాండ్లిల మింద దణ్డువచ్చి ఏనుగులు మోహరించిన పొట్లాటను ఏనుగులాను సర్వశ్రీని గొని (రెండవ ప్రతాపరుద్రుని శ్రీరంగము శాసనము) EI X VIII, 43 (శ 1289)

య

యూపస్తంభాలు *yūpastambhālu* యజ్ఞపశువును కట్టు రాతిస్తంభాలు *Sacrificial stone pillars* యీదేవునికిని అకొమ్మన సోమయాజులు కలుగుడిన్ని మండపమున్ను కట్టించి ఆదేవునిం దిరిగిరాను విఘ్నేశ్వరునిన్ని దుగ్గిని గోపాళదేవునిన్ని భైరవదేవునిన్ని ప్రతిష్టలు సేఇంచి ఆదేవళ్లకును కలుగుళ్లుగట్టించి అప్రదేశానను తారుచేసిన రెండుక్రతువులకున్ను సిలాయూపస్తంభాలు నిలిపి NI Kandukur, 16 (శ 1352)

ర

రాచపురవరి. *rācapuravari* ప్రభుత్వమునకు చెందిన కరగ్రాహి *The revenue officer of the state* నావపల్లి నీశేన్వర దేవరకు కణ్ణపనాయలకు కొడుక్కు శ్రీకరణరాచపురవరి గుణ్డియ పెట్టిన అఖణ్డదీపము SII X, 703 (శ 1078)

రాజు *rāju* బ్రాహ్మణనామాంతముగ ప్రయుక్తము *A suffix to brahmin names* మైత్రావరుణగోత్రులు ఆపస్తంభసూత్రులు దూబగుంట, మారమరాజుంగారి మనుమలు రామరాజుగారు . NI Kandukur, 16 (శ 1352)

రు

రుద్రాహము *rudrāhamu* రుద్రతిథి అష్టమి *The eighth day of a lunar month* స్వస్తి శ్రీశాకవర్షే శర నిధిశశి భూ సమ్మితే శ్కే కతులా స్తే రుద్రహే సౌమ్యవారే సితయుజ మహతః కూర్మనాథస్య నిత్యం EI V, 4 A (శ 1195)

రొ

రొఖానుజాయతు · *rokhānujāyatu* ప్రభువుయొక్క యాజ్ఞ *Order of a superior* మహమ్మదు అమీను హవాలాదారు కిల్లెముజారకు మహమదానగరుంగారి రొఖాను జాయతు వళాహమత్తు దస్తుగహ మల్కియి మమాయిలు SII X, 759 (శ 1585)

ల

లాగెశేశి *lāgeśēśi* సమర్పించి (లాగి (ఓ)) *To offer (This is an Oriya verb generally 'meaning' putting on or dressing)* ఈభోగానకు ఆరగింపును పదార్థాలు పెద్దఅప్పాలు ౨ న్ను వడిఅప్పాలు ౪ న్ను తిరుభోనాం ఒరయాలు ౨ న్ను పప్పుసహితం కూరలు నాల్గున్ను ఇంత వట్లు సింహాద్రినాథనికి లాగెశేశి ఆలాగైన ప్రసాదం SII VI, 727 (శ 1857)

ళు *ḷu* 'లు' నకు ప్రాచీన బహువచనరూపము *The ancient form of plural for lu* ఈరెణ్డుట్టి ఒచువరు కళరేని జారనాని వేగవిలాళు వేడ్లము వేళుఋవు వేపురు వజాను చమిపన చన్నంగు లతీపురవు శిలా శాసనము భారతి విభవ సం। జ్యేష్ఠమాసము EI XXVII, 42 G (600-700 A D)

ళు *ḷu* లు గౌరవపూర్వకమైన బహువచన ప్రత్యయ మగు 'లు'కు పూర్వ రూపము దేవి దేవులు- దేవుళు *Honorific plural for Devi, the earlier plural form for 'lu'* వసంతిపోఱు చోళమహాదేవుళు

ళ్ల

ళ్ల · *ḷla* ల. రాజుళ్ల-రాజులయొక్క షష్ఠీవిభక్తి గౌరవబహువచన రూపము *The genitive honorific-plural* స్వస్తి శ్రీ విజికళ్ ముత్తు రాజుళ్ల EII XXVII, 42 B (600-700 A D)

వ

వజ్రాలు: *vajrālu* వజ్రములు *Diamonds* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీర కృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథ దేవునికి సమర్పించిన నవరత్న ఖచితమైన కిరీటం ౧ కి పాతవజ్రాలు ౪౨౩.. వజ్రాలు ౬౦ TTDES III 32 (శ 1484)

వడుగు. *vadugu* ఉపనయనము *Investiture with the sacred thread* ఆకిరివల్లిని నే వేయించ్చిన చెఱువును, ఆచెఱువువెనుక తాకులున్ను ఆమామిళున్ను ఆరావులున్ను యెకోట్కటి గణాలున్ను బ్రాహ్మలకు శేయించిన వడుగులు పెణ్డిండ్లున్ను SII IV 784

వనదుర్గము. *vanadurgamu* చుట్టును అడవిగల దుర్గము *A forest fortress* చూడుడు-జలదుర్గము *See jaladurgamu*

వరని *vartani* కళింగదేశములోని రాష్ట్రవిభాగమునకు పేరు అంత్యపదము భారతదేశమునకు తూర్పుభాగము *An administrative division of Kalinga The eastern part of India (A)* శ్రీ మన్మహారాజ అనన్తశక్తివర్మార్ణ బ(వ) రాహవర్తన్యా ఆవి పారిశ్వేశకుణకగ్రామే EI XXVIII 39

వి

విడియు *vidiyu* ఎదిరించు *To defy* వెలయంగ నియ్యొట్టుబస్విమలి నురై విడిసిన ప్రోల గలశాసనపతులును రాజు పట్టంబు గట్టినవడియు (యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనము) (శ 820) శా వ మం 2

విడుంబల్లు *vidumballu* ఒకానొక విధమైనపన్ను *A kind of tax* పల్లిలి లోపైన ఇళ్లకు అరువనము కాన్కి విడుంబల్లు వీరి పరిహరించ్చితిమి SII X 651 (శ 1018)

విపరి *vipari* విభజనము *Division* దెశైనాల్గు వ్రిత్తులున్ను విపరిచేశి గోపినాథదేవునికి అప్పా ప్రండితులచేత ఇప్పించ్చి ఇలెక్క ఇచ్చిన ఖా గు వ్రిత్తులున్ను గోపినాథ దేవునికి అప్పావండితులు విపరిగాను ఇచ్చెం గనక ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను గోపినాథదేవునికి సమర్పణ SII IV 698 (శ 1486)

విష్ణుహారము *vi nuhāramu* విష్ణుదేవాలయము పల్లవుల కాలమున నిర్మింపబడిన అత్యంత ప్రాచీనదేవాలయములలో నొకటి *The temple of God Srivishnu, one of the early temples founded by Pallava rulers* విష్ణుశర్మర్ణ సేనాపతికృత విష్ణుహారదేవకులాయ (ఊరువుపల్లి శాసనము) I A V Feb, 1876

వీ

వీరక్షేత్రము *vīraksētramu* యుద్ధభూమి *Battle field* దేవరినాయ నింగారు దక్షిణదేశము పన్నపాణ్డిలమిందదణ్డువచ్చి ఏనుగులు మోహరించిన పోట్లాటను తిరువడికుప్తాము వీరక్షేత్రానను తిరువడి కులశేఖరునిన్ని ప్రిగం దోలి ఏనుగులాను సర్వశ్రీని గొని (ప్రతాపరుద్రుని శ్రీరంగం శాసనము) EI XXVII, 43 (శ 1289)

వృ

వృషభమాసము *vrsabhamāsamu* సూర్యుడు వృషభరాశిలో సంచరించు నెల *The month in which the sun moves in Taurus* స్వస్తి శ్రీ శకాబ్ద నేణ్టి రిషభమాసమున SII X, 688 (శ 105)

వృషభవాహనము. *vrsabhavāhanamu.* దేవుని ఊరేగింపు ఉత్సవమున నుపయోగించెడి ఎద్దువాహనము *Bull-vehicle for the processional deity.* హాటకవృషభవాహన సమారోహణాభీష్టదసిద్ధవటేశ్వ రుండు, T T D E S. VI, Part, I 25 (శ 1580)

వె

వెంట· *vemta* వెంబడిని *Adjoining, by the side of* పూరి తూర్పునను మామిడితోంపు ౧ న్ని పూరి పడమటను కాకాని వెలిగండ్ల పొలమేరవెంటను మామిడితోంపు ౧న్ని పెట్టించి SII IV, 702. (శ 1440)

వెడతురుమ్రాను. *veduturumrānu* వృక్షవిశేషము వెనుతురు కరీరము క్రకరము *A kind of shrub-capparis aphylla (K)* క్షేత్రసీమానః ఐశాన్యం దిశి॥ దీని తూర్పుణన వెడతురు మ్రానును దీని తూర్పుణన చింతియబోయునిసరియ EI V, 10 (శ 1024)

వెల్వరించు *velvarimcu* వెడలగొట్టు *Expel* వెలయంగ నియ్యొట్టు అస్విమలినురై విడిసిన ప్రోల గల శాసనపతులును రాజు పట్టంబు గట్టినపతియు నలియంబయ్యారిఁ వెల్వరించిన నశ్వమేధంబు ఫలంబు (యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము) శా వ మం 2 (శ 820)

వెవరణకాలము *vevaranakālamu* అధికార సమయము (ఓ వెహరణ— *an oriya wo d meaning 'Management or leadership) During the tenure of the management or leadership* కళింగపరీక్షస్య పురుషోత్త జియ్యనస్య వెవరణకాలే భోగపరీక్ష కన్యనారాయణ మహాసేనాపతి రధికారే ద్వారనాయకస్య కేశవనాథపండితస్య హ్ప్రే ఆజ్ఞపురస్సరం ఆచంద్రార్కౕ దత్తం SII- V, 1205

వెహరణము *veharanamu* (సం వ్యవహరణ) అధికారము *Management* (1) కళింగపరీక్ష మౌ జన్నమహాసేనాపతుల వెహరణయిందు భోగపరీక్ష శ్రీ నరసింహభారతి శ్రీ పాదాలు SII VI 1047 (శ 1281) (2) కళింగ పరీక్ష పటునబీ మహాపాత్ర భంపుటలాళుకుమారుని అధికారమందును కళింగవెహరణయందును నిన్నళయించిన శాసనము SII VI, 1055 (శ 1818)

వై

వైష్ణవవేహారలు: *Vaisnavavēhōralu* (బెవాహారు (ఓ) *Manager* వైష్ణవ అధికారులు *The Vaishnava managers* శ్రీ విశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు 1 వైష్ణవవేహారలకు వడము 8 SII V, 1214 (శ 1281)

వో

వోడయలు. *vōdayalu* (త ఉడైయవన్) ప్రభువు రాజు *Lord, king* శ్రీకృష్ణదేవరాయల తిరుపతి శాసనము - తమతండ్రిగారు నరసానాయక వోడయలకును తమ తల్లిగారు నాగాజంమగారికిన్ని ధర్మముంగా తిరువెంగళనాథ దేవునికి నవరత్నఖచిత T T D E S III·65. (శ. 1435)

శ

శకునబ్రహ్మ *śakunabrahma* శకునశాస్త్రవేత్త *An expert in the science of omens* శాస్త్రపవిత్ర తస్య విదుషః శ్రీ సింగనామ్న స్సుతః జ్యోతిర్గార్గ నిరర్గళ శ్చ శకునబ్రహ్మ యజుర్వేదీ నామార్యః కాశ్యపగోత్రజో విజయతే శ్రీ పిన్నమార్యే అనపోతారెడ్డి కొమ్మ చిక్కాల శాసనము A H R S III 223 (శ 1844)

శి

శికు *śiku* (సిక్కాసనద్) ప్రభుత్వము జారీచేసిన దానపట్టా *A grant from the crown under sign manual (W)* మహామందు సాహు సులుతాని నిజహితుండైన మసనద ఏలి కుతుపనమల్కు ఒడయులుం గారు కిదరఖాజా గడీ లంగర సాగించ్చియి లంగర ధర్మశాసనానకు యిచ్చి వూళు ౩ కి కవురురున్న కిదరఖాదను కొండపల్లికిం జెలి యిరువయి ఆరుస్తలాల శికు బ్రహ్మపురి దేవడుము సహా యిస్తేను SII X, 743 (శ 1452)

శు

శుక్రవారముసంత *śukravāramusamta* శుక్రవారమున సాగుసంత *Friday market* శ్రీమన్ మహామండలేశ్వర వీరశ్రీ సావంణ ఒడయలు త్రిదివి రాజ్యము సేయంగాను నెల్లూరమ కాంచంణ్ణం గారు చెయించిన శుక్రవారముసంతను నానాదేశిపెక్కంద్రను ఒడంబడిరి NI Nellur, 78 (శ 1286)

శ్రి

శ్రింగారభోగము. *Srimggārabhōgamu* శృంగారభోగము దేవుని అలంకారభోగము *The ornamentation or decoration to the deity* శ్రీసప్పూర్ణపురనాథునికి రేచెర్ల భోగక్రోలి కామరాజుంగారు కొలవిల్లిసీమగాను క్షేత్రం శ్రింగ్గారభోగం సరియ సమర్పించిరి SII V, 4 (శ 1816)

శ్రీ

శ్రీ. *śrī* దేవతలు, ప్రభువులు, ప్రఖ్యాతమైన పండుగలు, రాజకీ యోద్యోగులు, గ్రంథములు మొదలగులవారి నామముల ప్రారంభమున వ్రాయబడు శుభసూచక మగు అక్షరము *An honorific prefix to the names of deities, kings, eminent persons, celebrated designations of royal officers, famous festivnls, etc* శ్రీ మధకేశ్వరదేవర - SI IV, 1088 (శ 1087), శ్రీజయంతి SII V, 1282 (శ 1186) శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజు SII. X, 19

శ్రీరంగము *śrīramgamu* దేవునికి నిత్యాలంకారము *Daily decoration to the deity* శ్రీ త్రిపురాంతక శ్రీమన్మహాదేవరకు శ్రీ అంగభోగార్థము శ్రీ రంగకస్తూరి కయవూలకుం NI Darsi, 60 (శ 1157)

శ్రీరాఘవేంద్రసంధ్య. *srīrāghavēmdrasamdhya* శ్రీ రాఘవేంద్రుని పేరిట దేవునికి కావించు నిత్యపూజ లేక ప్రాతస్సాయంకాలములందు గావింబడు పూజ *The daily service to the deity, in the name of Raghavemdra* శ్రీ రాఘువేంద్ర సంధ్యం ౧ ప్రాలకుంచలు నాల్గు SII V, 66

శ్రీహస్తపాత్ర *śrīhastapātra* గౌరవార్హమైన హస్తము, ప్రభువు *Honourable hands of the king, the king* వీరనరసింహ్యదేవ మహారాజుల మహాదేవులైన పార్వతిమహాదేవింగారు కట కభండారమందు మలలు 800 మాళు ప్రవేశము చేశిరజుల శ్రీహస్త పాత్ర ప్రమాణమంద్దును కళింగదేశమందును ముంమ్మడివాడ క్రయంగా విలిచి సింహాద్రినాంథనికి సమర్పించెను SII VI, 731. (శ 1828)

శ్రో

శ్రోత్రియుడు. *śrōtriyudu,* వేదాధ్యయనము చేసిన బ్రాహ్మణుడు. *A brāhmana versed in the study of the vedas, a learved brahmin* శ్రోత్రియస్య సకలదిగన్తప్రథితయశసో యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహనియమ నిరతస్య విదుశర్మణ. EI.XXXI-12 (669 A D)

స

సన్మధబు *sanmadhabu* సమ్మతము *Consent* ప్రాచీన శాణశాసనము—దీనికి సాక్షి తేనరట్టయయు మాఉుపూరి తిక్కనయు వీరి ఉభయ సన్మధబుగ వ్రాసినవారు తిప్పనయుం NI Podili, (38) (శ 890)

సపరు. *saparu* (అ సఫర్) మహమ్మదీయసంవత్సరములో రెండవనెల *The second month of the mohammadan year* నేంటిశావఽర సంవత్సర నిజశ్రావణ శు ౩ బు సుహూసన్ అలపుకకు ౧౦౦౦ (ఇహరి)అలపుచంద్దు సపరు నన తిన్నాలలవు SII X, 753 (శ 1522)

సమ్మదము *sammadamu* సమ్మతము *Consent* శ్రీకణ్ణనాయకు బట్టినాయకు కొమ్మినాయకు ఔరసినవారి సమ్మదము న నిచ్చితిమి SII X, 691 (శ 1061)

సా

సాల *sāla* మండపము *A pavilion* కించ్చి తదుత్తరదిక్స (ను) దంచ్చిత సాలం విశాలమతులాం। ప్రకల్ప్య దాకల్పం విశ్వనృపో రాయగండ గోపాలః। EI XIX, 26 (శ 1829)

సి

సిద్దె *sidde* నూనెగిన్నె *A small bottle made of brass or tin for keeping oil* (B) శ్రీగోపీనాథదేవరకు యిప్పించినది తం మోపునిద్దెను సోలందును తమలపాకుల పెటుకను ఆకుంగట్టాను యిచ్చిరి SII X, 667 (శ 18)

సు

సుహూసన్. *suhisan* (అ షూహూర్ సన్) మహమ్మదీయశకసంవత్సరమును సంఖ్యాపదములతో సూచించుటకు ముందు చెప్పబడుపదము *Shūhūr San or as it is sometimes entitled abi-san, is generally mentioned in Arabic numeral words* నేంటిశావఽసంవత్సర నిజశ్రావణ శు ౩ బు సుహూసన్॥ అలపుకకు ౧౦౦౦ (ఇహరి)అలపుచంద్దు సపరునన తిన్నాలలవు SII X, 753 (శ 1522)

సూ

సూర్యవీధి *sūryavīthi* తూర్పుదిక్కునను న్నవీథిశావచ్చును *Probably the street on the eastern side* వీర కోమటి అంగడి ఉత్తరవీథి కడపట సోమవీథి సూర్యవీథులు గూడిన ఈశానకోణమున మొకరి అన్నపకుంబెట్టినగృహక్షేత్రము వెంగ్గన పెగ్గడయ మొగఁము నైరితి సోమవీథిసూర్యవీథులుగూడిన ఈశాననకోణమునం బెట్టిన గృహక్షేత్రము SII VII, 737

సె

సెట్టి *setti* కుమ్మరకులజునిపామాంతపదము *An affix to the proper name of a potter* కుమ్మ అచన్నసెట్టి తమగల్లి దాదెమకున్ను ఒమతం డ్రి గోపిశెట్టికిన్ని పుణ్యంగాను పోలవరపు చెనిమలయ గుడి గట్టించెను NI Darsi, 11

స్థ

స్థలదుర్గము *sthaladurgamu* భూమిపై నిర్మింపబడిన కోట *A fort constructed on plains* చూడుడు - గిరిదుర్గము *Giridurgamu*

స్నా

స్నా *snā* (అ సన్) సంవత్సరము *Year* సర్కారఅలీగారు భ ౧౯ మాహె జిలాహేజు స్నా ౧౩౯౦ ఈజిలికారీఖు పగలు మూడుఘామలకు యూకోయిల్కొండఖిలా అధికారయినారు H A S 1931

హా

హాశిం *hasim* ప్రభుత్వమువారి రాబడిలో కొంతభాగము *A share of state revenue or rent(W)*. యిబురాహిముశహా కుతుబనములుకు నాదయలుంగారికి కోయలకొండ హాశిం నిలిపిన శ్యాసనకంభం శ్రీ శ్రీ శ్రీ H A S. 19-32 (శ 1472)

ఱ

ఱచ్చు *zaccu* డచ్చు, డయ్యచేయు *To destroy* తేని ఱచ్చినవాన్రు వజ్ఞమహాపాతక సంయ్యుక్తున్రుగు EI XXVII, 42 D (600-700 *A D*)

ఱచ్చువాన్రు *zaccuvāṉru* డచ్చువాడు *Person who destroys* ఇచ్చిరిఱచ్చువాన్రుపాదకు SII X, 24

అనుబంధము – 2

ప్రాకృతశాసనపదపట్టిక

అంతియొక *amtiyoka* ఒకానొక యవనరాజు పేరు *The name of a Yavana king* EI XXXII, I (R E XIII)

అంతెవాసి *amtevāsi* (సం అంతేవాసిః) విద్యార్థి *A pupil* EI XXXII, 1 (M R E II)

అంతేవాసిక *amtēvāsika* (సం అంతేవాసిః) శిష్యుడు *Disciple* EI XX, 1 C

అంధ *aṁdha* (ఆంధ్ర) ఆంధ్రదేశము ఆంధ్రప్రజలు *Andhra Country the Andhrs* EI XXXII,1 (R E XII)

అంనక *amnaka* (అన్నక) తఱచుగా పురుషనామముల తుదిని చేర్చెడు పదము *A sufix often added to the names of males* EI XXXIII, 37

అంనికా *amnikā* (అన్నికా) స్త్రీనామముల తుదిని ప్రయుక్తమగు పదము *A suffix often added to the names of females* EI XXXIII, 37

అంబరజనికా *ambarajanikā* (అర్భకజనన్య) ఆడవాండ్రు పిల్లల తల్లులు *Women folk Mothers of children* EI XXXII 1 (R E IX)

అకరయొల్లకవినెసిఖట్టావాసం [illegible]*ā sam* ఇది యొక పరిహారము గ్రామమును సందర్శించు ఉద్యోగులకు అన్నము, కుండలు వంటచెఱకు (?) మంచములు వసతులు సరఫరా విషయమైన పరిహారము *Exemption from the obligation of supplying boiled rice water pots fuel (?) cots, and dwellings to the officers who visit the place* EI VI, 8 (Early Pallavas P 37)

అకర వెట్ఠికొంజల్లం *akarave thikomjallam* పన్నులు వెట్టిపనుల పరిహారము *Free from taxes and forced labour - a privilage* EI I 1

అకూర చోలక నివాసి ఖలూ సంవాస *akūra colaka nivāsi-khalū samvāsa* ఒకానొక పరిహారము అన్నము నీళ్లకుండలు మొదలగు సామాగ్రి సరఫరా చేయునవసరము లేకుండుట *Exemption from the supply of boiled-rice water-pots etc a privilege* EI VI 9

అఖఘ *akhagha* (అఖఘ్న) ఒకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 8

అఖయనివి *akhayanivi* **అఖయనీవి** *akhyanīvi* (అక్షయనీవి) శాశ్వతముగా నుండుదానము *Permanent endowment* EI XXXIV

అగ *aga* (వర్గః) కులజులు *Persons belonging to high family* EI XXXII 1 (R E X)

అగపొగల *agapogala* (అగ్ర్యపుద్గల) బుద్ధుని విశేషణము *An epithet of Buddha* EI XX 1

అగికంధ *agikamdha* (అగ్నిస్కంధ) ప్రకాశము జ్యోతి *Illumination* EI XXXII, 1 (R E IV)

అగివెస *agivesa* **అగివేస** *agivēsa* (అగ్నివేశ్య) ఒకానొ బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of a Brahmin family* L L 1205

అగిహోతాగిథోమవాజపేయాస్వమేధయాజి *agihōtāgithōma-vājapēyāsvamēdhayāji* (అగ్నిహోత్రాగ్నిష్టోమవాజపేయాశ్వమేధయాజి) అగ్నిహోత్ర, అగ్నిష్టోమ, వాజపేయ అశ్వమేధయాగములు చేసినవాడు *A person who has performed Agnihōtra, agnistōma vājapēya and Asvamēdha sacrifices, an epithet of Iksvāku king Cāntamūla* EI XXXV, A 14

అగ్గిఠోమవాజపెయస్సమెధయాజీ *aggitōmavājapeyassamedha-āji* (అగ్నిష్టోమవాజపేయాశ్వమేధయాజి) అగ్నిష్టోమ వాజపేయ

అశ్వమేధయాగములు చేసినవాడు *A person who has performed Agnistoma Vajapeya and Asvamedha sacrifices* EI I, 1

అగ్నిష్టోమవాజపేయాశ్వమేధబహుసువర్ణకయాజి. *agnistōma vājapēyāsvamēdhabahusuvarnakayāji* అగ్నిష్టోమ వాజపేయ, అశ్వమేధ, బహుసువర్ణక క్రతువులుచేసినవాడు ఇక్ష్వాకురాజైన చాంతమూలుని బిరుదు *A person who has performed Agnistōma Vajapēya, and Bahusuvarnaka sacrifice, An epithet of Iksvāku king Cāntamūla* EI. XXXIV. 19

అచంత. *acamta* (అత్యంత) అధికము, మిక్కిలి *Excessive, very much* EI XX, I *F*

అచరియ *acariya* **అజరియ** *ajariya* గురువు *Teacher* EI XX, I C EI XXI. 11 G

అచిన *acina* ఒక పురుషనామము *The name of a male* L L 1337 EI. II. 25 8

అజున *ajuna* ఒక పురుషనామము *The name of a male* L L 1221

అఠారసజాతిపరిహారం *aṭṭhārasajātiparihāram.* పదునెనిమిది విధములగు పరిహారములు *Immunities of the eighteen kinds* EI I. 1

అఠం *aṭham* (అర్థం) కార్యము *Business* EI XXXII, 1 (R E VI)

అఠంగమగధమచకపవతక *aṭhamgamagadhamacakapavataka* (అష్టాంగమార్గ ధర్మచక్ర ప్రవర్తక) బుద్ధుని విశేషణము *An epithet of Gautama Buddha* EI XX, 1

అఠకంమ్మ *aṭhakammma* (అర్థకర్మ) రాజ్యవ్యవహారములు *Transactions of the State business* EI XXXII, 1 (R E VI)

అఠార *athāra* పదునెనిమిదవ *Eighteenth* EI XX, 1

అణక *anaka* కొన్నినామాంతముల జేర్చిన పదము విశాఖణక, సాగరంణక *Suffix to the names of certain persons* EI XX, 1-25

అతణకఠగహణం *atanakaṭṭhagahanam* (అతృణకాష్టగ్రహణము) గడ్డి, కలప తీసికొనకుండుట, ఒక పరిహారము *Free from taking of grass and timber-a privilege* EI I 1

అతపాసండ. *atapāsamda* (ఆత్మపాషండ) స్వీయశాఖ లేకమతము *One's own sect or religion* EI XXXII-I. (R E. XII)

అతవాసిక *atavāsika* **అతేవాసిక** *atavāsika* **అంతేవాసిక** *amtēvāsika* (అంతేవాసః) శిష్యుడు L L 1270, 1272.

అతా *atā* (అంతా) సరిహద్దు ప్రజలు *People on the frontiers* EI XXXII I. (M. R E I)

అతిఛిత *atichita* (అతిత) అతిశము *Exceeding* EI XX I A 3

అతివాసినీ· *ativāsinī* **అతేవాసినీ:** *atēvāsinī* (అంతేవాసిని) శిష్యురాలు *A female pupil* L L 1237, 1224. 1246

అతెపురమహతరికా *atepuramahatarikā* (అంతఃపుర మహత్తరికా) అంతఃపుర పర్యవేక్షణకై నియోగింపబడిన స్త్రీ యుద్యోగి *A female officer in charge of the harem* EI XXXV. I B

అదుధదధిగహణం *adudhadadhigahanam* (అదుగ్ధదధి గ్రహణం) పాలుపెరుగు సరఫరా చేయునవసరములేకుండ ఒకవిధమైన పరిహారము *Free from supplying sweet and sour-milk Milk, grass, firewood, vegetables etc, have to be furnished gratis by the villagers to royal officers and their servants This is exempted, a privilege* EI I, 1

అద్దియ *addiya* (అర్ధిక) సగము *Half* EI IX, 7

అద్ధికా *addhikā* (అర్ధికాః) దాసులు *Attendants* EI I, 1

అధిఠాన *adhiṭhāna* అధిష్ఠానము రాజధానీనగరము *Capital* L L 1281

అనెకహిరంమ్న-కొడి-గో-సతసహస-హల-సతసహసపదాయి: *anekahiramnna-kodi-go-satasahasa-hala – satasahasapadāyi* (అనేకహిరణ్యకోటి గోశతసహస్ర హలశతసహస్రప్రదాయి) కోట్లకొలది బంగారు నాణెములను, లక్షలకొలది గోవులను, లక్షలకొలది భూములను దాన మిచ్చినవాడు ఇక్ష్వాకురాజైన చాంతమూలుని బిరుదు. *One who has bestowed crores of gold coins, lakhs of cows and lakhes of halas (plough measure) of land* EI XXXIV, 22

అనెకహిరణకొటిపదాయి. *anekahiranakoṭipadāyi* (అనేకహిరణ్యకోటిప్రదాయి) కోట్లకొలది బంగారు నాణెములను దాన మిచ్చినవాడు *One who has bestowed crores of gold coins, an epithet of Iksvāku king Cāntamūla* EI XXXV, I. A

అనెకహిరొగకొడిగొహలసతసహస్సపదాయి *anekahırogako-dīgohalasatasahassapadāyı* కోట్లకొలది ధనము, వేలకొలది గోవులు, విస్తార మైన భూములు దాన మిచ్చినవాడు *One who has bestowed crores of gold and hundreds of thousands of cows and halas of land* EI I, 1

అనుగహ *anugaha* (అనుగ్రహ) ఒకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3

అనుథితం *anuthıtam* (అనుష్ఠితం) నిర్వహింపబడిన *Carried out, effected* EI XX, I 4

అపకర. *apakara* ఒకపురుషనామము *The name of a male* EI II 25 3

అపచితి. *apacıtı* (అపచితిః) గౌరవము మర్యాద *Reverence honour* EI, XXXII I (R E IX)

అపఫలః *apaphala* (అల్పమైనఫలము) *Meagre result* EI XXXII, I (R E IX)

అపభండతా. *apabhaṃdatā* (అల్పభాండతా) ధనాది భోగములను తగ్గించుట *Minimising of possessions accumulated* EI XXXII I (R E III)

అపరంపరాబలివధః *aparamparābalıvadha* (అపరంపరాబలీవర్ధః) పరంపరగా శాడియెడ్లను ఉద్యోగులబండ్లకు సరఫరా చేయుటకు వినాయింపు ఒకానొక పరిహారము. *Exemption for ever from the supply of oxen to village officials This parihara seems to suggest that the villagers had to supply bullocks for the bullockcarts used by rural officers when the later went a tour through the country (Early pallavās P 37)* EI VI, 9

అపరమహావినసెలియః *aparamahāvınaselıya* (అపరశైలీయ) ఒకానొక బౌద్ధగణమునకు పేరు, థేరవాదశాఖ *A subdivision of theravāda under Buddhistic cult* EI XX, 1

అపవహః *apavaha* (అపవాహః) ప్రవాసము *deportation* EI XXXII, I (R E XIII)

అపవియతా *apavıyatā* (అల్పవ్యయతా) స్వల్పవ్యయముచేయుట *Minimising of expenditure* EI XXXII, 1, (R E III)

అపారంపరబలివద్దగహణం· *apāramparabalıvaddagahanam* (అపారంపరబలీవర్దగ్రహణం), పారంపర్యముగా వృషభములను అధికారులకు అప్పగించుట మినహాయింపు ఒకానొక పరిహారము *Exemption from supply of oxen to the officials a privilege* EI I, 1

అపుంన. *apuṃna* (అపుణ్య) పాపము *sin* EI XXXII, I (R E X)

అప్పతిహతసాసన *appatıhatasāsana* (అప్రతిహతశాసన) అడ్డులేని అధికారముకలవాడు *A person of unrivalled power* EI I, 1.

అభడపవేశ *abhadapaveśa* (అభటప్రవేశ) రాజభట ప్రవేశరాహిత్యము ఒకానొక పరిహారము *Immunity from the entrance of royol soldiers (into the village)-a privilege* EI VI, 9

అభతరికా *abhatarıkā* (అభ్యంతరికా) అనుంగు, లేక అంతఃపురకావలికై నియోగింపబడ్డ స్త్రీ *An intimate female friend or a concubine or the female guardian of harem* EI XXXV, 1

అభిషిత· *abhısıta* (అభిషేక) అభిషేకము *Consecration* EI XXXII, 1 (R E III)

అమచ *amaca* (అమాత్య) మంత్రి *Minister* EI XVII, 316

అమచ *amaca* స్నేహితుడు *Companion* EI XXVII, 1

అమచ్చ. *amacca* (అమాత్య) మంత్రి *Minister* EI I 1

అమ్హధమ్మాయుబలవహనవిభవవిస్సరియప్పవధనత్థం· *amha-dhammāyubalavahanavıbhavavıssarıyaappavanattham* (అస్మద్ధర్మాయుర్బల వాహనవిభవైశ్వర్య ప్రవర్ధనార్థం) తన ధర్మ, ఆయుర్దాయ సైన్య, పశు, భాగ్య, రాజ్యాభివృద్ధికొఱకు *For the increase of one's religious merit, longevity army, animals, corps wealth, and sovereignty* EI XXXVI, 1

అయ *aya* (అర్య) అధికారి, వర్తకుడు, వ్యవసాయదారుడు *Master, Trader or agriculturist* EI XXXII, 1 (R E V)

అయక *ayaka* (అర్యక) బోధకుడు *Precepter* EI XX, 1 *F*

అయకఖంభ· *ayakakhambha,* (ఆయకస్తంభ) ద్వార స్తంభము *Entrance pillar* L L 1203

అయకధభ. *ayakadhabha* (ఆయకస్తంభ) ద్వారస్తంభము *Entrance pillar* EI, XXVII, 1

అయకమాయ *ayakamāya* బౌద్ధసన్యాసి *Buddhist monk* L L 1237

అయధమా *ayadhamā* బౌద్ధభిక్షుణి *A buddhist nun* L L 1246.

అయపునవసు: *ayapunavasu* బౌద్ధవినయగురువు *Buddhist vinaya teacher* L L. 1286

అయబుధి· *ayabudhi* బౌద్ధ వినయోపాధ్యాయుడు *Buddhist viraya teacher* L L 1270

అయరేతీ *ayarētī* బౌద్ధభిక్షుణి *Buddhist nun* L L 1246

అయికా· *ayikā* (ఆర్యికా) ఆర్యకుని భార్య *The wife of a preceptor* EI. XX, 1 (*F*)

అ యి ర *ayira* అ ర క *araka* పురుషనామములతుది పదము *Suffix to names of males* L L 1276, 1340

అయిరభూతరఖిత. *ayirabhutarakhita* బౌద్ధసన్యాసి, అర్హతుడు *Buddhist monk or arhat* L L 1280

అయిరహంఘ *ayirahamgha* (ఆర్యసంఘ) బౌద్ధమత బోధకుల సంఘము *A group of Buddhist preceptors* EI XX, 1

అయువధనికెవెజయికె, *ayuvadhanikevijayike* ఆయుర్వర్ధన విజయములకొఱకు *For the increase in longevity and for victory (in war)* EI XX. I

అరక *araka* (సం ఆర్యక) మహాసేనాపతి, మహాతలవార, ఆర్యభూతి నామముల తుదను చేర్చిన గౌరవపదము *Honorific suffix to the names of Mahāsēnāpati, Mahātalavāra and Aryabhūti* EI XXXV. 1

అరక. *araka* (ఆర్యక) స్వామి *Master* EI I. 15

అరకభదరక. *arakabhadaraka* (ఆర్యకభట్టారక) ఒకానొక మత ప్రవిష్టుని బిరుదనామము కానోపు *Probably the epithet of a religious personage* EI XXXV. 1

అరరసంవినయిక· *arathasamvinayika* (అరాష్ట్రసంవినాయక) రక్షకభట, లేక దండనాధికారి ప్రవృత్తినుండి వినాయింపు ఒకానొక పరిహారము *Exemption from the control by the police or the magistrate—a privilege.* EI VI, 9 EI I, 1.

అరహత: *arahata* అరహంత· *arahamta* (అర్హత) బౌద్ధ సిద్ధులు *A class of buddhtst saints* L L. 1280 1345

అరహదిస· *arhadisa* (అర్హదత్త) ఒకానొక పురుషునినామము *The name of a person* EI II, 25

అరియవంశపవెనిధర. *ariyavamśapavenidhara* (ఆర్యవంశప్రవేణీధర) నాల్గుగణముల బౌద్ధ పరివ్రాజకుల సంప్రదాయములను తెలిసినవాడు *One who knows the tradition of the four classes of Buddhist recluses* EI XXXIII. 46.

అరియసంఘ. *ariyasamgha* (ఆర్యసంఘ) ఒకానొక బౌద్ధ సంఘము *A budhist group* EI, XXXV. 1

అలికసుదల· *alikasudala* (అలిక సుందర), అలిక సుందర *Alexander of Epirus or Corinth* EI. XXXII, (R E X III)

అలోణఖాదక· *alonakhādaka* (అలవణఖాటక) ఒకానొక పరిహారము దాన మిచ్చినగ్రామములో రాజస్వత్వమైన ఉప్పును ద్రవ్వు కొనుటకు రాజునకు హక్కులేకుండుట *Immunity from the royal right of digging salt a privilege (in the village granted)* EI VI. 9

అలోణగులచోభం. *alonagulacchōbham* (అలవణగుడక్షోభం) ఉప్పు, బెల్లమునుగూర్చి వచ్చు బాధాపరిహారము *Exemption from the royal prerogative of digging salt and manufacturing jaggery* EI I, 1.

అళందా *a'amdā* (అలిందము) బహిర్ద్వార ప్రకోష్ఠము, తలవాకిట లేక ప్రక్కనముండు గృహము *A terrace in front of the house, a terrace or verandah outside a house* EI XX. 1 *F*

అవరంత *avaramta* అపరాంతక దేశము ఉత్తరకొంకణము *Aparāmtaka-a country corresponding to the Northern konkan* EI XX. 1 (*F*)

అవిధవ: *avidhava*. విధవకానిది పుణ్యస్త్రీ *A lady whose husband is alive* EI XXIX. 139

అవేసని. *avēsani* (అవేశని) శిల్పికారుల పర్యవేక్షకుడు *Foreman of artisans* L L 1203

అశ్వమేధయాజి. *aśvamēdhayāji* అశ్వమేధయాగమును చేసినవాడు ఇక్ష్వాకురాజైన చాంతమూలుని బిరుదు *Performer of Asvamēdha sacrifice, an epithet of Iksvāku king cāmtamūla.* EI. XXXIV-4, EI XXXV-1

అష్టభుజస్వామి *astabhujasvāmi* ఎనిమిది భుజములుగల దేవుడు, విష్ణుమూర్తి *Name of a deity having eight shoulders, God Vishnu* EI. XXXIV, 203

అసమతి· *asamati* (అసమాప్తం) పూర్తి కాకుండుట *Incomplete* EI XXXII, 1. (R E XIV)

అస్సమెధయాజి: *assamedhayāji* అశ్వమేధయాజి *Performer of Aswamēdhayāga* EI IX, 7

అహరితకసాకపుఫగహణం: *aharitakasākapuphagahanam* (అహరిత శాకపుష్ప గ్రహణం) కూరగాయలను పుష్పములను గైకొనకుండుట, ఒకపరిహారము *Exemption from the supply of vegetables and flowers, a privilege* EI VI, 9 EI 1 1

ఆ

ఆచన్దసూరతారకథాయి *Acandasūratārakathāyi* (ఆచంద్ర సూర్యతారకస్థాయి) ఆచంద్రతారకముగాను *To last as long as the moon, sun, and stars endure* EI XXXVI, 1

ఆచంన్ద్రతారకాల *ācandratārakāla* (ఆచంద్రతారకాలము) చంద్రుడు నక్షత్రములు వెలయునంతకాలము *As long as the moon and stars endure* E1. I, 1

ఆచరియ *ācariya* (ఆచార్యః) గురువు- ఉపాధ్యాయుడు *A teacher* EI XX-1 C, EI XXXII, 1 (M R E II)

ఆణత్తి *ānatti* (ఆజ్ఞప్తి) ఒకానొక యుద్యోగి *An official* L L 1327

ఆతివాసినీ *ātivāsinī* **ఆతేవాసినీ.** *ātevāsinī* (అంతేవాసినీ) శిష్యురాలు, *A female pupil* L L 1237, 1246

ఆతుక: *ātuka* ఒక పురుషనామము *The name of a male* L L 1327

ఆత్తెయసగొత్త. *ātteyasagotta* ఆత్రేయసగోత్రము *The lineage of a sage Ātrēya* EI I, 1

ఆనంద. *ānamda* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI XX-1 C

ఆనతి: *ānati* ఆజ్ఞప్తి *Executor* EI VI, 9

ఆనదా. *ānadā* ఒక స్త్రీ నామము, *The name of a female* L L 1219

ఆనాత. *ānāta* (అనాథ) దిక్కులేని *Destitute* EI XXXI-II (R. E V)

ఆబ *āba* (అభ్ర) ఒక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3

ఆబాధ *ābādha* (ఆబాధః) వ్యాధి *Sickness* EI XXXII-I (R E IX)

ఆయక *āyaka* (ఆయక) బౌద్ధచైత్యాగారమునకు ద్వారము *Entrance to a Buddhist Caitya* L L 1229

ఆయకఖంభ *āyakakhambha* బౌద్ధచైత్యాగార ద్వారస్తంభము *Entrance Pillar to a Buddhist Caitya* L L 1202, 1204

ఆయుత్త *āyutta* (ఆయుక్త) ఒకానొక ఉద్యోగి *On officia* L L 1327

ఆయుబలవఢ్ఢని. *āyubalavaddhani* ఆయుర్బలవర్ధనము *Increase of longevity and power* EI VIII 12

ఆరఖాధికత. *ārokhādhikata* (ఆరక్షాధికృత) రక్షణార్థము నియోగింపబడిన ఉద్యోగి *Officer employed as a guard* EI I, 1

ఆరామ *ārāma* ఉపవనము *ark* EI II, 25

ఆలధ *āladha* (ఆరార్థ) ఈవిధముగా ప్రవర్తించుచున్న *Acting in this manner* EI XXXII 1 (R E XI)

ఆళినక *ālinaka* ఒక పురుషనామము *The name of a male* EI II 25.

ఆవాహ *āvāha* ఆచారకర్మకాండ లొనర్చునపుడు గావించు ఆహ్వానము *Invitation at the time of performance of rites* EI XXXII-1 (R E IX)

ఆవెసనిక· *āvesanika* (ఆవేశనిక) ప్రధాన శిల్పి శిల్పులపర్యవేక్షకుడు *A foreman of artisans* EI XXXII-1

ఆవేసని, *āvesavi* **ఆవేశణి** *āvēśani* (ఆవేశని) ప్రధానశిల్పి, శిల్పులపర్యవేక్షకుడు *A foreman of ortisans,* L L 1202–1204

ఆస: *āsa* (అష్ట). ఎనిమిది EI XXXII-1 (R E XIII)

ఆహార: *āhāra* రాష్ట్రపరిపాలనావిభాగము *An administrative geographical unit* EI XXXV 18 (300 400 A D)

ఇ

ఇఖాకు *ikhāku* (ఇక్ష్వాకు) సూర్యవంశ పౌరాణిక మూలపురుషుడు *The legendary progenitor of the Solar-race* EI XX, 1

ఇఖాకురాజపవరరిసిసతపభవవంససంభవ· *ikhākurājapavararisisatapabhavavamsasambhava* (ఇక్ష్వాకురాజప్రవరఋషిశతప్రభవ వంశసంభవ) బుద్ధుని విశేషణము *Person born of a race (which is) sprung from hundreds of sages and excellent kings of Iksvāku lineage, an epithet of Buddha* EI XX, 1 *F*

ఇతిధియఖమహామాతా *itidhiyakhamahāmātā* (స్త్ర్యధ్యక్షమహామాత్రా) స్త్రీలక్షేమముకొఱకు నియోగింపబడిన అధికారి *Mahamatras placed in charge of womens' welfare* EI XXXII, (R E XII)

ఇదా *idā* గృహస్థుడు *Householder* L L 1252

ఇసిల: *isila* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1248.

ఉ

ఉచవుచఛంద. *ucavucachamda* (ఉచ్చావచచ్ఛంద) వేలువేలు కోరికలు *Diverse inclinations* EI XXXII, 1 (R E VII)

ఉచావుచలాగ. *ucāvucalāga* (ఉచ్చావచరాగః) వేలువేలైన మనోవికారములు (కామక్రోధాదిగుణములు) *Diverse passions* EI XXXII-1 (R E VII)

ఉజెనికా. *ujenikā* ఉజ్జయిని *The modern town Ujjain* EI XX-1 B

ఉడుపాన. *udupāna* (ఉదపానః) నూయి *Well* EI XXXII, 1 (R E II)

ఉతక *utaka* (ఉత్తర) ఒకనొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 2

ఉత్తర *uttara* ఉత్తర దిక్కు *North* EI VIII, 12

ఉధపట: *udhapaṭa* ఉదంపట *udampaṭa* (ఊర్ధ్వపట్ట) నిలువుపలక *An upright slab* L L 1235, 1243

ఉదిసాయ *udisāya* (ఉద్దిశ్య) పక్షమున, తరపున *On behalf of, on account of* EI XX, 1 A

ఉనిస· *unisa* (ఉష్ణీషం) ప్రాకారపుగోడమీదిశిల *A coping–stone* EI XX-1, J

ఉపఝయ. *upajhaya* (ఉపాధ్యాయః) గురువు (బౌద్ధ) *A Buddhist teacher* L L 1273

ఉపఝాయిని *upajhāyini* (ఉపాధ్యాయా) చదువుచెప్పు ఆడుది (బౌద్ధ) *A Buddhist female teacher*

ఉపాసక. *upāsaka* (ఉపాసకః) దీక్షగైకొనని శిష్యుడు బౌద్ధమతావలంబకుడు *A lay disciple or follower of Buddha* EI XXXII-1 (*Minor Rock Edict,* I)

ఉపోషథ. *upōsatha* (ఉపోసథ) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3

ఉభయకుల. *ubhayakula* రెండుకులములకును చెందిన *Relating to two families* EI XXI, II M

ఉభయలోకహితసుఖనివాణథణాయ. *ubhayalokahitasukhanivānathanāya* (ఉభయలోకహితసుఖ నిర్వాణార్థనాయ) రెండులోకములందు క్షేమమును, సుఖమును పొందుటకొఱకు *For the attainment of welfare and happiness in both the worlds* EI XX-1, A

ఉభయిత *ubhayita.* (ఊర్ధ్వయిత) నిర్మింపబడిన *Raised or erected* EI XX, I-B

ఉయాన *uyāna* (ఉద్యానం) తోట *Garden* EI XXXII I (R E VI)

ఉలేఖగ *ulekhaga* (ఉల్లేఖకః) చిత్తరువు వ్రాయువాడు అక్షరములను చెక్కువాడు *An engraver* EI XXXIV, 203

ఉవసక: *uvasaka* (ఉపాసక) *A Buddhist lay worshipper* L L 1284

ఉవాసికా *uvāsikā* (ఉపాసిక) అదీక్షితయైన భక్తురాలు *A female lay-worshipper* L L 1226, 1266, 1276

ఉసట *usata* (ఉశత) కులీనులు *People of high status.* EI XXXII-I, (R E X)

ఊ

ఊర. *ūra* ఊరు గ్రామము *Village* (పలూర) EI IX, *F*

ఎ

ఎక *eka* (ఏక) ఒకటి *One* EI XXXII-1 (R E I)

ఎక్కార *ekkāra* (ఏకాదశ) పదునొకండు *Eleventh* EI XXXIV 22

ఐ

ఐర *aira* (ఆర్యః) ఆర్యకులము బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్యులు *The name of the first three castes* EI XXXII,8-1 (100-200 A D)

ఒ

ఒలోధ: *olodha* (అవరోధః) అంతఃపురము *Ladies' apartments* EI XXXII-I. (R E. VI).

ఒలోధన *olodhana* కుటుంబము *Household* EI XXXII-I. (R E V)

ఒవరక *ovaraka* (అపవరకః) లోపలిగది *An inner apartment* EI XX, I F

ఓ

ఓదల, ఓదాల *ōdala, ōdāla* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25

ఓపమామ్నవ *āpamāmnava* (ఉపమన్యు) ఉపమన్యు గోత్రము *The lineage of the sage Upamanyu* L L 1328

ఓసధ *ōsadha* (ఓషధిః) ఓషధి *Medical herb* EI XXXII-I (R E II)

క

కంటకసెల: *kamtakasela* ఘంటశాల *The present village Ghamtasāla* EI XXI, F

కంబోచ: *kamboca* కాంభోజదేశము *The country of kāmbhōja* EI XXXII, 1 (R E XII)

కంభోజ *kambhōja* (కాంభోజ) కాంభోజదేశము *The country of kāmbhōja* EI XXXIII, (R E V)

కణ్వా. *kanvā* ఒకస్త్రీనామము *The name of a female* L L 1222, 1252, 1287

కణ్హ *kanha* వర్తకుడు *Merchant* L L 1214

కనికా (కమ్నికా) *kanikā* (*kamnikā*) (కృష్ణా) ఒకస్త్రీనామము *The name of a female* L L 1202-3

కమార *kamāra* (కర్మార) కమ్మరవాడు *Black-smith* L L. 1032

కయాన. *kayāna* (కల్యాణం) యోగ్యమైనకార్యము *A goodly act* EI XXXIII, 1 (R E V)

కలిగ. *kalıga* కళింగము *The Kalımga Country* EI XXXIII, (R E XIII).

కవణ *kavana* (కృపణః) కుత్సితుడు పేదవాడు *A miser, a poor miserable person* EI XXI, A

కస్మిర· *kasmıra* కాశ్మీరదేశము *The modern Kashmır* EI XXI, F

కస్సవసగొత్త· *kassavasagotta* కాశ్యపగోత్రము *The lıneage of sage Kaśyapa* EI I, 1

కా

కాణిఠ *kānīṭha* (కనిష్ఠ) అందరికన్నచిన్న *The youngest* EI II, 25 2

కాముక *kāmuka,* ఒకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25. 8

కారనక *kāranaka* (కారణిక) రాజకుమారుల గురువు *A teacher of the prınces* EI XXXII -1, (M R E II)

కారహ *kāraha* ఒకానొక పురుషనామము *A proper name* EI II 25

కార్తికేయ *kārtıkēya* కార్తికేయుడు కుమారస్వామి *The name of a deıty, Kumāraswāmı* EI XXXIII, 149

కి

కిటనత *kıtanata* (కృతజ్ఞత) ఉపకారస్మరణము *Gratıtude* EI XXXII, 1 (R E VII)

కిటి *kıtı* (కీర్తి) యశస్సు *Renown* EI XXXII, (R. E X)

కు

కుట *kuṭa* వర్తకుడు *Merchant* L L 1229

కుర్త్తక *kurttaka* (కుర్తక) తివాసీ, రత్నకంబళి *A woolen carpet* EI XXXII, 8 2 (200-800 *A D*)

కుబిరక *kub..aka* (కుబేరక) ఒకానొకరాజుపేరు *The name of a kıng* EI II, 25 6

కుమలా *kumalā* ఒకస్త్రీనామము *The name of a female.* L L 1218

కుమారదత *kumāradata* (కుమారదత్త) ఒకానొక పురుషుని నామము *The name of a male* EI XIV, 9

కుర *kura* ఒకపురుషనామము *The name of a person* EI II 25 3

కులపుత *kulaputa* (కులపుత్రః) యోగ్యమైనవంశములో జనించినవాడు *A nobly-born youth* EI XXXV-1

కులహక *kulahaka* ఒకానొకసంఘమునకు పేరు *The name of a clan* EI XXI- B

కులహవిహార. *kulahavıhāra* ఒకానొకమఠనామము *The name of a monastery* EI XX, 1 *f*

కులికపముఖ *kulıkapamukha.* (కులికప్రముఖః) వర్తకసంఘాధిపతి *The chıef of a guıld of traders* EI XXXIV, 210

కూ

కూర *kūra* ఒక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3

కూళిమహాతారక *kūlımahātāraka* ఒకానొక దేవాలయ నామము *The name of a temple* EI VIII 12

కే

కేల *kēla* ఒక పురుషనామము *The name of a male* L L 1337 EI II, 25 8

కేస *kēsa* (కేశ) ఒక పురుష నామము *The name of a male* L L 1337 EI II, 25 8

కొ

కొజా *kojā* ఒక పురషనామము *The name of a male* L L. 1253

కొఠా *koṭhā* (కోష్ఠః) సాల, సదనము *A hall, a building* L L 1349, 1358

కొఠాకారిక· *kothākārika* (కోష్ఠాగారికః) కోశాగారాధిపతి, రాజభండారాధిపతి *A treasurer superintendent of royal store-house* EI XX, 17 (L L 937)

కొడుంక *kodumka* (కోడుంక) అధివాసము *Settlement* EI I, 1

కొలిక *kolika* సాలెవాడు *Weaver* EI I, 1

కొసికసగొత *kosikasagota* కౌశిక గోత్రము *The lineage of sage Kousika* EI I, 1

కో

కోషక *kōsaka* (కౌశక) ఒక పురుషనామము *The name of a male* L L 1332 EI II, 25 3

కోసిక *kōsika* (కౌశిక) కౌశికగోత్రము *A brahmin lineage* L L 1328

ఖ

ఖండావార *khandāvāra* (సం స్కంధావార) శిబిరము *Camp* EI XXXV 18

ఖంతి *khamti* (క్షాంతి) శాంతము *Peace* EI XXXII, 1 (R E XIII)

ఖందరుదజ *khamdarudaja* ఒక బ్రాహ్మణ పురుషనామము *The name of a Brahmana* L L 1328

ఖంభ *khambha* (స్కంభః) స్తంభము *Pillar* EI. XX, 1.

ఖదా. *khadā* ఒక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1244

ఖనియ *khaniya* స్తంభము *A pillar* EI XX, 1 H

ఖబూలా *khabūlā*, ఒకపురుషనామము *The name of a male.* EI II, 25

ఖభ *khabha* (స్కంభః) స్తంభము *Pillar* L L 1260

ఖా

ఖానత *khānata* త్రవ్వబడిన *Dug* EI XIV, 9

ఖు

ఖుడక. *khudaka* (క్షుద్రక) అల్పుడు *a lowly person* EI XXXII, 1 (M R E I)

ఖె

ఖెట. *khēta* (క్షేత్ర) క్షేత్రము, భూమి *Field ground* EI XXVI, 13,

గ

గంధార *gamdhāra* గంధారదేశము కందాహారదేశము హిందూదేశమునకును పారసీకదేశమునకును మధ్యప్రాంతము *The country between India and Persia-the modern Kandāhāra* EI XX, 1 F

గంధాల *gamdhāla* (గాంధార) గాంధారదేశము *The Gandhara country* EI XXXII-'1, (R E V)

గధిక *gadhika* గంధిక *gamdhika* (గాంధికః) సుగంధవస్తువులను విక్రయించువాడు *Perfumer* L L 1210, 1230

గభాగాల *gabhāgāla* (గర్భాగార) శయనగృహము *The inner apartment* EI XXXII, 1 (R E VI)

గరు *garu* (గురుః) పెద్దలు *Elders* EI XXXII, 1 (M R· E II)

గలహ *galaha*, (గర్హ) తృణీకరణము *Disparagement* EI. XXXII, 1 (R E XII)

గహపతి *gahapati* (గృహపతిః) గృహస్థుడు *Householder* EI XIV, 9 EI XX, 1 F.

గా

గామః gāma (గ్రామః) పల్లె Village L L 1202, 1203, 1318

గామణీ. gāmanī (గ్రామణి) గ్రామాధికారి Village headman EI II, 25

గామాగామభోజక gāmāgāmabhōjaka (గ్రామగ్రామభోజకులు) వివిధ గ్రామములలోని స్వాధీనక్షేత్రస్వాములు Free holders of various villages EI I-1

గి

గి॰ gi (గ్రీష్మము) గ్రీష్మపక్షమునకు సంక్షిప్తరూపము. An abbreviation for Grīsmapaksa the summer season EI XXVI, 125

గి.ప gi-pa గ్రీష్మపక్షమునకు సంక్షేపరూపము. Abbreviation letters for Grīsmapaksa- the summer season. EI XXXIV, 19

గిమ్హపఖ్ఖ gimhapakhakha గ్రీష్మపక్షము A fortnight of summer EI XXI, 11, G

గిమ్హా gimhā (గ్రీష్మః) వేసవికాలము Summer EI VI, 9

గిలాణ॰ gilāna (గ్లాన) ఒకానొక పురుషనామము The name of a male EI II, 3

గిహత gihata (గృహస్థః), ఇంటియజమాని Householder EI XXXII, 1 (R E XII)

గు

గుమిక. gumika (గౌల్మికః). నాయకుడు Captain EI XIV, 9

గులుః gulu. (గురుః) పెద్దలు Elders EI XXXII, 1 (R E IX

గొ

గొఠిః goṭhi (గోష్ఠిః). సభ Committee EI II, 25.

గొత. gota గొత్త gotta (గోత్రమ్) వంశము Lineage L L 1203, 1205

గొవగామ govagāma ఒకానొక ప్రదేశము A locality EI XX, 1 F

గొవ్రాత govrāta (గోవ్రాత) గోసంఘము A herd of cattle. EI XXXIV, 203

గో

గోగినజ gōginaja ఒకానొక బ్రాహ్మణ పురుషనామము The name of a brahmin male L L 1328

గోఠిసమణ gōṭhisamana (గోష్ఠిశ్రమణ) బౌద్ధ గోష్ఠికిచెందిన తపస్వి Ascetic of a Buddhist Committee EI II, 25

గోఠి goṭhī (గోష్ఠి) బౌద్ధసభ Buddhist Committee EI II, 25

గోతమ gōtama (గౌతమ) గౌతమగోత్రము ఒకానొక బ్రాహ్మణ గోత్రము The lineage of the sage Gowtama L L 1328

గోతమిపుత gōtamiputa (గౌతమీపుత్ర) గౌతమగోత్రమునకు చెందిన గౌతమీ నామముగల రాణి కుమారుడు. Son of the Queen of Gowtama race EI I, 15

గోనందిజ gōnamdija, ఒకానొక బ్రాహ్మణపురుషనామము The name of a male brahmin L L 1205

గోవల్లవ gōvallava గోపాలకులు Cowherds EI I, 1

ఘ

ఘరట్ఠ gharaṭṭha గృహస్థానము House site EI IX, 7

ఘరణి gharani (గృహిణి) ఘరణిః gharani యింటి యజమానురాలు A house wife EI XX, 1-J

ఘా

ఘాలెక॰ ghāleka. ఒకానొక పురుషనామము The name of a male. EIII, 25.

చ

చందసిరి· *camdasiri* (చంద్రశ్రీ) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1202, 1203, 1204

చకపటః *cakapaṭa* (చక్రపట్ట) ధర్మచక్రచిహ్నిత మైన పలక *Buddist slab with a wheel* L L 1253

చకలఖణసుకుమారసుజాతచరణ. *cakalakhanasukumārasujātacarana* (చక్రలక్షణ సుకుమార సుజాతచరణ) ధర్మచక్ర లాంఛనముగల సుకుమార సుజాత చరణుడు బుద్ధుని విశేషణము *An epithet of Buddha* EI XX-1, F

చఘ *cagha* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1337 EI II, 25-8

చఘఖా· *caghakhā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a female* EI II 25-7

చడా. *cadā* ఒకానొక బుద్ధఉపాసిక నామము *The name of a Buddist upāsika* L L 1276

చతాలి *catāli* (చత్వారి) నాల్గు *Four* EI XXXII-I, (R. E XIII)

చతుథం. *catutham* (చతుర్థం) నాల్గవ *Fourth* EI I, 15

చతువ్వింశః *catuvvimśa*, (చతుర్వింశ) ఇరువదినాల్గవ *Twenty fourth* EI XXXV, 4

చత్తారి: *cattāri* (చత్వారి) నాలుగు, *Four* EI VIII, 12

చద *cada* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L, 1206, 1285

చదతి *cadatī* ఒకానొకస్త్రీ నామము *The name of a female* L L 1217

చదసిరి. *cadasiri* (చంద్రసిరి) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1292.

చదికోఘః *cadikōgha* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25-8 L L 1337

చపా *capā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1284

చమా *camā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1209

చమ్మకార *cammakāra* (చర్మకారః) చెప్పులుకుట్టుట మొదలగుపని చేయువాడు *Cobbler or shoe-maker* L L 1273

చా

చాతుదిససంఘ *cātudisasamgha* (చతుర్దిశఃసంఘః) నాల్గుదిశల జనము *The community of all the four quarters* EI XX-I, *H*

చాతుసల *cātusala* (చతుశ్శాల) నాలుగిండ్లభవంతి *A quadrangular building built round an inner courtyard, a cloister or quadrangle* EI XX-I, E

చి

చికిస *cikisa* (చికిత్స) రోగప్రతిక్రియ *Medical treatment* EI XXXII-I, (R E II)

చితక *citaka* (చిత్రక) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1337 EI II, 25-8

చిత్తరథసామి *cittarathasāmi* (చిత్రరథస్వామి) సూర్యుడు *The Sun God* EI IX, 7

చిన *cina* ఒకానొక దేశము, దానిలోని ప్రజలు (చీనాదేశము కావచ్చును) *The name of a country and its People (probably the modern China)* EI XX, 1 F

చిలథితి *cilathiti* (చిరస్థితి) చిరకాలము *For a long time* EI XXXII-1 (R E V)

చిలాట. *cilāṭa* (కిరాటులు) ఒకానొక అనార్యజాతి *Kirātās, a non-aryan tribe* EI XX-1 F

చు

చులకన్హ: *culakanha* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L, L 1243

చూ

చూలకమ *cūlakama* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1349, 1353

చూలబుధరఖితా. *cūlabudharakhitā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1295

చె

చెతియఘర *cetiyaghara* (చైత్యగృహ) చైత్యమునకు దాపుగా చతుష్పథమున నున్న గృహము. *An apsidal temple or Chaitya Hall The term seems to be employed synonymously with* సెలమండవ *The word* చెతియఘర *is frequently met with in inscriptions and applies equally to structural and rock cut shrines* EI XX, 1 E F

చెత్త *cetta* (క్షేత్రం) భూమి *Field* EI VIII, 12

చే

చేతిక *cētika* చేతికియ *cētikīya* బౌద్ధమతశాఖ *Buddhist school* (1) L L 1250 (2) L L 1248.

చేతియ *cētiya* చేదియ *cēdiya* (చైత్య) బౌద్ధాలయము బౌద్ధ స్తూపము *Buddhist building* L L 1216, L L. 1276

చేతియకభ. *cētiyakakabha* (చైత్యస్తంభ) బౌద్ధాలయస్తంభము *Buddhist Chaitya pillar* L L 1210, 1229

చేతియపట *cētiyapaṭa* (చైత్యపట్ట) చైత్యాగారములోని పలక *Buddhist Chaitya slab* L L 1225

చేతియవదక *cētivavadaka* ఒకానొక బౌద్ధమతశాఖ *A buddhist school* L L 1263

చో

చోడ *coda* (చోడ) చోడదేశము *The country of Codas* EI XXXII-1, (R E XIII.)

ఛ

ఛఠ: *chaṭha* (షష్ఠ) అరువది. *Sixty* EI XX-1, E F, EI XXIII, G

ఛత. *chata* (ఛత్ర) గొడుగు *Umbrella* L L 1276

ఛధ· *chadha* (చతుర్థ) నాల్గవ *Fourth* EI VI, 9

ఛయఖభ. *chayakhabha* ఛయఖంభ· *chayākhambha* ఛాయఖంభ· *chāyakhamba* ఛాయాఖంభ: *chāykāhambha* ఛాయాస్తంభము ఒకానొక వ్యక్తిజ్ఞాపకార్థము ఆవ్యక్తి బొమ్మను చిత్రించి వేసినస్మారక స్తంభము *A memorial pillar bearing the figure of a person or persons in whose memory it is raised* EI XXXIV, 209, EI XXXV, IV

జ

జంభ: *Jambha* ఒక పురుషనామము *The name of a male.* EI II, 25, 3

జన. *jana* జనము *People* EI XXXII-1. (M R E II).

జనక *janaka* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1332

జనపద· *Janapada* దేశము *Country.* EI XIV, 9

జా

జానపద *jānapada* జానపదులు *The people of country side* EI XXXII-1, (M R II)

జామాతుక· *jāmātuka* (జామాత) అల్లుడు *son in-law* EI I, 1 EI XXI, 11 A

జి

జిత–కామ–కొధ––భయ–హరిస–తరిస–మొహ–దొస—సదాపిత మార–బల–దప–మాన–పసమనకర: *jita-kāma-kodha-bhaya-harisa--tarisa--moha--dosa--sadāpita--māra--bala--dapa māna-pasamanakara* (జిత కామ క్రోధ భయ హర్ష తర్ష మోహ దోస సదాపిత మార బల దర్పమాన ప్రసమనకర) *Person who has conquered and put down the prideand arrogance of Marā's*

hosts called lust, anger, fear, desire, thirst, delusion and hatred An epithet of Buddha EI XX, 1 F

జితరాగదొసమోహవిపముత *jitarāgadosamohavipamuta* (జితరాగదోషమోహవిప్రముక్త) *Person freed from lust, hatred and delusion, an epithet of Buddha* EI XX, I B

జిన. *jina* జైనమతస్థాపకుడు *The founder of Jaina religion* L L 1345

జీవపుత: *jivaputa* (జీవపుత్రా) జీవించియున్నపుత్రులుగలస్త్రీ *A lady whose sons are alive* EI XXIX, 139

జీ

జీవ *jīva* ప్రాణముకలది *Living being* EI XXXII,1 (R E I)

జె

జెత. *jeta* (జయంత) ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3 (పు వా)

జెతక, *jetaka* (జయంతక) ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* L L 1332 EI II, 25 3 (పు నా)

జెయ *jeya* ఒకానొకసదనము *A certain dwelling place* L L 1349 1353

డి

డిధభతి *didhabhati* (దృఢభక్తి) దృఢమైనభక్తి *Staedfast devotion-* EI XXXII, 1 (R, E VII)

త

తంబపంణిదీప: *tāmbapamnidīpa* (తామ్రపర్ణద్వీపము) సింహళద్వీపము *The island of Ceylon* EI. XX-1 F.

తంబపనిః *tambapani* (తామ్రపర్ణి) సింహళదేశము *Ceylon* EI. XXXII, 1 (R E. XIII)

తడాగ. *tadāga* (తటాక) చెఱువు *Tank* EI XXXIV, 203.

తరిస· *tarisa* (తృష్ణము) దప్పి *Thirst* EI XX, I E.

తలవణః *talavana* (తాలవనము) తాటితోపు *A grove of palmyra trees* EI. XXXIV

తలవరవరః *tulavaravara* తలవరశ్రేష్ఠుడు. *A prominent Talavāra* EI XXXIII, 149

తళాక. *talāka* (తడాగ) చెరువు *Tank* EI XIV, 9, EI, XX, 1 F

తా

తాంబపంనిః *tāmbapamni* (తామ్రపర్ణి) సింహళదేశము *Ceylon* EI. XXXII-1 (R E II).

తానవ. *tānava* ఒకానొక బ్రాహ్మణగోత్రము. *The lineage of a brahmin* L L 1328

తి

తిః *ti* (త్రయ) మూడు *Three* EI XXXI-II (R E I)

తిణి *tini* (త్రీణి) మూడు *Three* EI XX, 1 *F*

తు

తుకా. *tukā* ఒకస్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1205

తులమయ. *tulamaya* (తురమాయ) ఒకానొక రాజుపేరు *The name of a king* (Ptolemy II), EI XXXII-1 (R E XIII)

తూ

తూతిక: *tūtika* (దూతిక) రాయబారము నడపెడు స్త్రీ *A female messenger* EI I, 1

తె

తెదసవసః *tedasavasa* (త్రయోదశవర్ష) పదమూడేండ్లు *Thirteen*

years EI XXXII 1 (R E V)

తెథిక *tethika* (తైర్థిక) తనమతముగాక పరమతము అవలంభించినవాడు *An adherent of a religious faith other than his own.* EI XXXIV, 210

తెథిక *tethika* (తైర్థికః) సన్యాసి పూజారి *An ascetic, priest of the temple* EI XXXII, 8-2,(200-300 *A D*)

తెర *tera* పదమూడవ *Thirteenth* EI XX, 1 F

తెరస. *terasa* పది *Ten* EI IX, 1

తెరసమ *terasama* (త్రయోదశ) పదమూడవ *Thirteenth* EI XXXV, 3-4

తెలోకధంమ్మధూరావహ *telokadhammmadhūrāvaha* (త్రైలోక్యధర్మధూరావహ) మూడులోకములయొక్క ధర్మకార్య నిర్వాహకుడు బుద్ధుని బిరుదు *The leader of the three worlds The epithet of Buddha* EI XX, I G

తే

తేర *tēra* (స్థవిర) బౌద్ధసన్యాసులలో పెద్ద *A senior among Buddhist monks* L L 1289

తొ

తొసలి *tosali* (తోసలి) తోసలిదేశము కళింగ దేశమున కుత్తర ప్రాంతము *The country north of Kalinga* EI XX-1 F

తో

తోరణ' *tōrana* బహిర్ద్వారము *A portal, an arched gate way* EI XXVII, 1

థ

థంభ *thambha* (స్తంభ) స్తంభము. *Pillar* EI XX, 1 C, EI XXI, 11 L

థె

థెర. *thera* థెరియః *theriya* (స్థవిర) పురుషనామములతుదను జేర్చిన పదము ఒకానొక బౌద్ధమతశాఖాభేదసంఘములోనిపెద్ద (*1*) *Combined with personal names* (*2*) *Belonging to thera, fraternity, community, a Buddhist elder* EI XXI, F H

థెరియాన *theriyāna* థెరవాదిన స్థవిరవాదపక్షమునకు చెందినవాడు *Person who belongs to Sthaira branch of Buddhist religion* EI XXXVI, 46

థో

థోరసిస *thōrasisa* థోరసిసి *thōrasisi* (స్థాలశీర్షి) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1332

ద

దమిల *damila* దమిళ ద్రవిడ తమిళదేశము దానియందలి ప్రజలు *The Tamil country and its inhabitants* EI XX, 1 F

దమిలకన్హ *damilakanha* ఒకానొక పురుషనామము ద్రవిడదేశవాసి *The inhabitant of the Dravida Country* L L 1243

దర *dara* ద్వారము బౌద్ధ చైత్యాగార ద్వారము *The gate at a Buddhist chaitya* L L 1225

దస *dasa* (దశ) పది *Ten* EI XXXIV, 210

దసన *dasana* (దర్శన) దర్శనము *Visit, meeting* EI XXXII, 1 (R E VIII)

దసబలమహాబల *dasabalamahābala* పది మహాబలములుగలవాడు బుద్ధునిబిరుదు *One who possesses ten great powers An epithet of Buddha* EI XX-1 B

దసమీ *dasamī* దశమి *Tenth lunar day* EI IX, 7

దహత *dahata* (దుహిత) పుత్రిక. *Daughter* EI XXVII, 1.

దాన *dāna* (దాన) దానము *Liberality, gift* EI XXXII, 1 (R E VII)

దా

దాపక. *dāpaka* (దాపక) దానము ఇచ్చుటకు నియోగింపబడిన అధికారి

An officer appointed to regulate gifts EI XXXII, 1 (R E VI)

దార. *dāra* ద్వారము బౌద్ధ చైత్యాగార ద్వారము *Gate at the Buddhist Chatya* L L 1202

దాస *dāsa* (దాస) బానిసవాడు *A slave* EI XXXII, 1 (R E IX)

ది

దినారిమాసక *dinārimāsaka*, (దీనారమాషక) దీనారము ఒకవిధమైన బంగారునాణెము మాషకము ఒకానొక బంగారు తూనిక *Dīnāra An Indian coin struck imitation of and called after the Roman Denarius*
māsaka A certain weight monetary value See Manu VIII 135, 298, 392, EI XXI, C, EI XXXIV, 210

దివ *diva* (దివస) దినము *Day* EI XXXIV, 19 12 EI XIV, 9

దివఖంభ· *divakhambha* (దీపస్కంభ) దీపస్తంభము. *Lamp pillar* L L 1244

దివఢ *divadha* (ద్వ్యర్ధ) ఒకటిన్నర *One and half* EI XXXV, 1

దివథభ *divathabha* దీపస్తంభము *Lamp pillar* L L 1214

దివసం. *divasam* (దినం) దినము *Day* EI VI, 9, El XVIII

దివియ *diviya* (దివ్యః) దివ్యుడు *A superhuman or celestial being* EI XXXII, 1 (R. E IV)

దిసిధారికా. *disidhārikā* (దృశీధారికా) దీపికను వహించుస్త్రీ *A female torchbearer* EI XXXII--8 1 (100- -200 A D)

దీ

దీఘమఝిమపంచమాతుకదెసకవాచక *dīghamajhimapamcamātukādesakavācaka* దీర్ఘ మధ్యమనికాయ పంచమాతృకోపదేశకులు, ప్రచారకులు అర్యసంఘ గురువుల బిరుదము *The Preachers and preceports at the Dīgha the majjhimanikāya and the five mātukas,-an epithet of Aryasamgha teachers* EI XX, 1 C.

దు

దుకల. *dukala* (దుష్కర) కష్టమైన *Difficult* EI XXXII, 1 (R E X)

దువ. *duva* (ద్వి) రెండు *Two* EI XXXII 1 (R E I)

దువగ్గ. *duvagga* (ద్వార్గ) ద్వారపాలకుడు *Door keeper* EI IX, 7.

దువాదసవస. *duvādasavasa* (ద్వాదశవర్ష) పంన్రెండు ఏండ్లు *Twelve years* EI XXXII, 1 (R E III)

దుహుతా. *duhutā* (దుహితా) కుమార్తె *Daughter* EI XX, 1 B

దె

దెయధంమ్మ· *deyadhammma* (దేయధర్మ) దేయధర్మము ధర్మదానము *A pious gift* EI XXI, 11 G

దెవ *deva* (దేవ) దేవుడు *The God* EI XXXII, 1 (Minor Rock edict I)

దెవకుల. *devakula* (దేవకుల) దేవాలయము *A temple* EI XXXII, 8 2 (200-300 A D)

దెవనాంపియ *devanāmpiya* (దేవానాంప్రియ) దేవునికి ప్రియమైనవాడు. *The Beloved of the Gods* EI XXXII, 1 (Minor Rock edict I)

దెవపరమదెవ *devaparamadeva* (దేవపరమదేవ) దేవాదిదేవుడు *The supreme God among Gods, epithet of God Narayana* EI XXXIV, 203

దెవ మనుస సవ సత హిత సుఖ మగదెసిక: *deva manusa-sava-sata-hita-sukha-maga-desika* (దేవ మనుష్య సర్వ సత్త్వ హిత సుఖ మార్గదేశిక) దేవతలకును మనుష్యులకును సమస్తజీవులకును హితసుఖములకు మార్గమునుజూపిన ద్రష్ట, బుద్ధుని విశేషణము *Person who has shown the path for the welfare and happiness of gods, men and all living beings, the epithet of Buddha* EI. XX, 1· F

దేసం· *desam* (దేశం) దేశము *Country* EI XXXII, 1 (R E XIII)

దేసక. *desaka* (దేశక) ధర్మబోధకుడు *A preacher* EI XX, 1 C

దే

దేవి· *dēvi* దేవి, రాణి *The queen* EI II, 25

దేసాధికత *dēsādhikata* (దేశాధికృత) ఒకానొక ఉద్యోగి *A particular official* L L 1200

దేసాధికతాధిక *desādhikatādhika* (దేశాధికృతాధికుడు) ఒకానొక ఉద్యోగి *An official* EI. I, 1

దౌ

దౌహిత్రి *dauhitri* కూతుర కూతురు *Daughter's daughter* EI. XXXIV

ధ

ధంమపలిపుఛా *dhammapalipuchā* (ధర్మపరిపృచ్ఛ) ధర్మసూత్ర చర్చ *Discussion on principles of Dharma* EI XXXII, 1 (R E VIII)

ధంమమహామాత *dhammamahāmāta* (ధర్మమహామాత్ర) ధర్మమును అమలుపఱచు గొప్ప అధికారులు *Officers to enforce Dharma, Censors of the land* EI XXXII, 1 (R E V)

ధంమసుసుష· *dhammasususa* (ధర్మశుశ్రూష) ధర్మవిధేయత ధర్మాజ్ఞానువర్తనము *Obedience to Dharma, Performance of Dharma* EI XXXII, 1 (R E X)

ధంమానుసథి *dhammānusadhi* (ధర్మానుశిష్టి) ధర్మోపదేశము *Inculcation of Dharma* EI XXXII, 1, (R E XIII)

ధంమ్మకామ. *dhammmakāma* (ధర్మకామ) ధర్మకాంక్ష, ధర్మాభిలాష *A longing for Dharma* EI XXII, 1. (R E XIII)

ధంమ్మగిరి *dhammmagiri* మహాధర్మగిరి చులధర్మగిరి బోధిశ్రీ నిర్మించిన చైత్యాగారముగల కొండ *Mahadharmagiri–Culadharmagiri, the hill whose Bōdhisrī founded the apsidal shrine.* EI XX, 1 F

ధంమ్మగుణ. *dhammmaguna* (ధర్మగుణ) ధర్మోత్కర్షము *Virtue of Dharma* EI XXXII, 1 (M R E II)

ధంమ్మఘోస. *dhammmaghōsa* (ధర్మఘోష) ధర్మస్థాపనము ధర్మప్రకాశనము *Proclamation of Dharma* EI XXXII 1 (R E IV)

ధంమ్మచలన *dhammmacalana* (ధర్మచలన) ధర్మమార్గము ధర్మపద్ధతి *Practice of Dharma* EI XXXII 1 (R E IV)

ధంమ్మదాన. *dhammmadāna* (ధర్మదాన) ధర్మముతోగూడిన దానము *Gift of Dharma* EI XXXII, 1 (R E XI)

ధంమ్మమంగల *dhammma-mamgala* (ధర్మమంగలమ్) ధర్మాచారకర్మ ధర్మనిష్ఠాపరకర్మ *The ceremonial of Righteousness or Piety* EI XXXII, 1 (R E IX)

ధంమ్మయాతా· *dhammmayātā* (ధర్మయాత్ర) ధర్మతీర్థయాత్ర *Pilgrimages for Dharma, tours of piety* EI XXXII, 1 (R E VIII)

ధంమ్మలతి. *dhammmalati* (ధర్మరతి) ధర్మమునందుప్రీతి *Pleasure associated with Dharma* EI XXXII, 1 (R E XIII)

ధంమ్మలిపి· *dhammmalipi* (ధర్మలిపి) ధర్మశాసనము *The record relating to Dharma, the edict on Dharma* EI XXXII, 1 (R E I)

ధంమ్మవాయ· *dhammavāya* (ధర్మపాలన) ధర్మరక్షణము *Protection of Dharma* EI XXXII, 1 (R E XIII)

ధంమ్మవిజయ *dhammavijaya* (ధర్మవిజయ) ధర్మముతో గూడిన విజయము *Righteous Conquest* EI XXXII, 1 (R E XIII)

ధంమ్మవృతం, *dhammmavrtam* (ధర్మవ్రతం) ధర్మసూత్రాచరణము *Action according to principles of Dharma* EI XXXII, 1 (R E X)

ధంమ్మసంథవ *dhammmasamthava* ధర్మపరిచయము *Acquaintance through Dharma* EI XXXII, 1 (R E XI)

ధంమ్మసంబధ *dhammmasambadha* (ధర్మసంబంధ) ధర్మముద్వారా పరస్పరసంబంధనిర్ధారణము. *Establishment of relationship through Dharma* EI XXXII, 1 (R E XI)

ధంమ్మసవిభాగ· *dammmasavibhāga* (ధర్మసంవిభాగ) ధర్మాధర్మవిభజనము లేక ధర్మవిభాగము *The distribution of Dharma or*

seperation of Dharma from what is not Dharma EI XXXII, 1 (R E XI)

ధంమ్మానుసత *dhammmānusata* (ధర్మానుశిష్ట) ధర్మోపదేశము *Instruction in Dharma* EI XXXII, 1 (R E VIII)

ధంమ్మాయుబలవథన *dammmāyubalavadhana* (ధర్మాయుర్బల వర్ధనము) ధర్మము ఆయువు, బలము పెంపొందుట, *Increase of religious merit, longevity and strength* EI. VI, 9

ధంమ్మావాయ. *bhammmāvāya* అభినివేశమైన ధర్మపర్యాలోచనము *Zealous discussion of Dharma* EI XXXII, 1 (R E XIII)

ధమ *dhama* (ధర్మ) ధర్మస్థానము *A religious institution* EI XVIII

ధమకథిక *dhamakathika* (ధర్మకథిక) బౌద్ధధర్మసూత్రబోధకుడు *Buddhist preacher of law* L L 1267

ధమచక *dhamacaka* (ధర్మచక్రము) బౌద్ధమత సారమును సూచించు చక్రము ఇది ఒక బౌద్ధమత చిహ్నము *Buddhist wheel of law, one of the signs of Buddhist religion* L L 1248

ధమదినా *dhamadinā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1250

ధమాయుబలయసోవధన *dhamāyubalayasovadhana* ధర్మాయుర్బలయశోవర్ధనము *Increase of the merit, longevity, power and fame* EI I, 1

ధమ్మమహారాజాధిరాజ *dhammamahārājādhirāja* ధర్మమహారాజాధిరాజ పల్లవ శివస్కంధవర్మబిరుదము *The title of pallava Siskamda-varma* EI I, 1, L L 1196, 1200

ధమ్మసిరీ *dhammasirī* ధమ్మసిరియా. *dhammasiriyā* ఒకానొక స్త్రీనామము, *The name of a woman* L L 1213, L L 1284

ధి

ధిఠం *dhiṭham*. (సం దృష్టం), చూడబడినది శాసనారంభమున వ్రాసిన పదము *Seen, the word written at the beginning of the Edict* EI I, 1

ధ్వ

ధ్వజస్తంభ. *dhvajastambha*. ధ్వజస్తంభము *Flag staff* EII XXXVI, 19

న

నగల *nagala* (నగర) నగరము పట్టణము *Town* EI XXXII (R E V)

నగవ *nagava* (నైగమ) నగరపరిపాలన సంఘము *Administrative board pertaining to a city* EI XXXV

నగసిరి *nagasiri* నాగసిరి: *nāgasiri* (నాగశ్రీ) ఒకపురుషనామము *The name of a male* L L 1204, 1203

నతుక: *natuka* (నప్త్రిక) కుమారుని కుమారుడు *The son's son* EI XXXIII, 191

నతల. *natala* (నప్తార) మునిమనుమడు *Great grandson* EI XXXII, 1 (R E IV)

నతి. *nati* (జ్ఞాతి) బంధువు *Relative* EI XXXII, 1 (M R E II)

నతు *natu* (నప్త్రు) మనుమరాలు *A grand daughter* EI XX, I K

నత్తి *natti* (నప్త్రి) మనుమరాలు *A grand daughter* EI XX, I H

నప్త్రి· *naptri* కుమారుని కూతురు *Son's daughter* EI XXXIV, 19-16

నరాధమ *narādhama*, అధమజనుడు *The lowest of men*, EI I, 1

నవంగసథుసనన: *navamgasathusasana* నవవిధబుద్ధ ఉపదేశములు *The nine fold teachings of Sastri (Buddha)* EI XXXVI, 46

నవంగ-సథు-సనన-అథ-వ్యజన-వినిచ్ఛయ-విశరద: *navamga-sathu-sasana-atha-vyajana-vinicchaya-visarada* ఇదియొక బౌద్ధపరివ్రాజకుల బిరుదు నవవిధ బుద్ధోపదేశముల అంతరార్థముల నిశ్చయించుటయందు ప్రవీణుడు *One who is an expert in the interpretation of the meaning and implication of the ninefold*

teachings of the Sastri (i e Buddha) an epithet of Buddhist monks EI XXXV, 1.

నవకంమిక *navakammika* (నవకర్మిక) గృహనిర్మాణ పర్యవేక్షణమునందు నియోగింపబడిన బౌద్ధభిక్షువు లేక భిక్షుణి *A Bhikku or Bhikkuni appointed for the supervision of the building operations of a Navakarma* EI XX, 1 F, L L 1250

నవకమ *navakama* నవకంమ్మ: *navakmmma* (నవకర్మ) ఎవడేని యొక లౌకికుడు బౌద్ధసంఘములకు సమర్పించిన యొక ధర్మభవనము ఈపదము దానశాసనములందు తఱచుగా వాడబడినది *A Religious building dedicated by some lay-member to the Samgha The word occurs frequently in dedicatory inscriptions* EI XX, 1 C. F

నవకమక *navakamaka* (నవకర్మక) భవననిర్మాణకార్య బౌద్ధపర్యవేక్షకుడు *Buddhist overseer of works* L L 1250

నవభుతి *navabhuti* ఒకశిల్పినామము *The name of artisan* L L 1298

నా

నాకచంద *nākacamda* ఒకానొక శిల్పి లేక చిత్రకారునిపేరు *The name of an artisan* L L 1202-1204

నాకచంపకా *nākacampaka* ఒకానొక వర్తకుని భార్యపేరు *The name of a merchant's wife* L L 1292

నాకనికా *nākanikā* ఒక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1248.

నాకి *nākī* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1352

నాఖా *nākhā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1239, 1243

నాగిలాని: *nāgilāni* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1202-1204

నానాదెససమనాగత *nānādesasamanāgata* వివిధదేశములనుండి సమావేశమైన *Assembled from different countries* EI XX, 1 E. EI XXI, 11 *M*

నాభక. *nābhaka* నాభకులు ఒకదేశపు ప్రజలనామము *The name of the people of a certain country* EI XXXII, 1. (R E XIII)

నాభపంతి *nābhapamti* ఒకానొకదేశపుప్రజలనామము *The name of certain people* EI XXXII, 1 (R E XIII)

నారాయణ *nārāyana* విష్ణుదేవుని నామము *The name of God Vishnu* L L. 1327 E E VIII, 12

ని

నికాయ *nikāya* బౌద్ధనికాయము బౌద్ధమతశాఖ *Buddhist School* L L 1248

నిగమ *nigama* వర్తకసంఘము నగరము *Guild or town* EI II, 25, 6

నిగమపుత. *nigamaputa* గ్రామవాసులు *The inhabitants of the hamlet* EI II, 25

నిజం. *nijam* (నీచం) దక్షిణము *South* EI XXXII, 1 (R E XIII)

నియత్తణ *niyattana* నివర్తనము భూపరిమాణ విశేషము *Nivartana-a measure of land* EI IX, 7

నివణ *nivana* (నిర్వాణ) మోక్షము *Salvation* EI XXXV, 1

నె

నెయిక *neyika* (నాయక) ఒకానొక సైనికోద్యోగి హవల్దారు *A military officer of the rank of a sergeant* EI I, 1

నే

నేగమ (నైగమ): *nēgama* చిన్నగ్రామము *A hamlet.* EI II, 25

నేయిక *nēyika* ఒకానొకఉద్యోగి *Certain official* L. L. 1200.

నై

నైకహిరణ్యకోటిప్రదాత: *naikahiranyakōṭipradāta,* అనేకహిర

ణ్యకోటిప్రదాత *One who distributed many crores of gold coins–epithet of Iksvāku king Cāmtamūla* EI XXXIV, 19

నొ

నొడగీసరసామి *nodagīsarasāmi*, నొడగీశ్వరస్వామి ఒకానొక దేవుని పేరు *The name of a deity* EI XXXV-1

ప

ప *pa* పక్షమునకు సాంకేతికాక్షరము *Abbreviation for Paksa–a fortnight* EI XVIII

పంచ *pamca* (పంచ) అయిదు *Five* EI XXXII,1 (R E III)

పంచమ *pamcama* అయిదవ *Fifth* EI XX, 1 E

పంచమి *pamcami* పంచమితిథి *The fifth lunar day* EI VI, 9

పండియ *pamdiya* (పాండ్య) పాండ్యదేశము *The Pandya Country* EI XXXII-1 (R E II)

పక్ఖ *pakkha* (పక్ష) పక్షము *Fortnigt* EI IX, 7.

పఖం *pakham* పక్షము *Fortnight* EI I, 15 I. A XI 259-3.

పజా *pajā* (ప్రజా) సంతతి *Descendents* EI XXXII-1, (R E V)

పజోపద *pajōpada* (ప్రజోత్పాద) పిల్లలపుట్టుక *Birth of children* EI XXXII-1 (R E IX)

పఞ్చమహాపాతకసంజుత్త *pañchamahāpātakasamjutta* పంచ మహాపాతకసంయుక్తము *Weighed down with the guilt of the five mortal sins* EI I, 1

పట. *paṭa*. పలక. *Slab* EI XX, 1 J K

పట్టన: *paṭana*. పట్టణము *Town*. EI XXXIII, -

పటి *paṭi* పతి భర్త *Husband* EI XXVII, 1

పటిపతి *paṭipati* (ప్రతిపత్తి) గౌరవము మర్యాద *Proper courtesy, good treatment* EI XXXII-1 (R E IX)

పటిభాగ *paṭibhāga* ఫలసాయములోని భాగము *Share of the produce* EI I, 1 EI XXI-A

పటివేదన. *paṭivēdana* (ప్రతివేదన) వివరణపత్రిక *Report* EI XXXIII, (R E VI)

పట్టీ *paṭṭī* (పత్నీ) భార్య *Wife* EI XXXIV, 22

పటికో *Paṭṭikō* శాసనపత్రము *Charter* EI I, 1

పడిమ *padima* ప్రతిమ *An image* EI XXXV, 7 B

పడుమా *padumā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1271

పతిఠపిత *patiṭhapita* (ప్రతిష్ఠాపిత) నిర్మింపబడిన *Erected, dedicated, set up* EI XX, 1 A

పతుక *patuka* (పాదుక) పాదచిహ్నము *Foot print* L L 1209

పదరస *padarasa* (పంచాదశ) పదునైదవ *Fifteenth* EI XXXV, 2 B

పదుకపట *padukapata* (పాదుకపట్టము) పాదచిహ్నితమైనబాయి. *Slab with foot-print* L L 1217

పథమ *pathama* (ప్రథమ) మొదటిది *First* EI XXXIV, 24

పధానసాల *padhānasāla* (ప్రధానశాల) జపతపానుష్ఠానము లొనరించుట కేర్పాటయిన మంటపము *A hall for practising religious exercises (from pali-'padhana-Exertion, Energetic effort' striving, concentration of mind)* (L L. 1230) EI XX, 1 F

పనాత *panāta* (ప్రనప్త) మునిమనుమలు *Great grandsons* EI. XXXII-1 (R E IV)

పనికసెని *panikaseni*, పార్ణికశ్రేణి తమలపాకులు అమ్మికొను వర్తకసంఘము *The guild of dealers in betel leaves* EI XXXV, 1 B

పపొత *papota* (ప్రపౌత్ర) మునిమనుమడు *A great grand son* EI XXXII-1 (R E XIII)

పర *para* గ్రామనామాంతపదము *The sufiix to place names* (విరివర) EI VI, 9

పరమమావేస్సర *paramamāvēssara* (పరమమాహేశ్వర) ఒకానొక రాజబిరుదము *Title of a king* EI IX, 7

పరిగహ *parigaha* (పరిగ్రహ) అనుగ్రహము *Grace or favour* EI XX, 1 G

పరిగహిత *parigahita* పరిగ్రహింపబడిన *Protected by* EI XX, 1

పరిచక *paricaka* పరిచక్రము గుండ్రనికపాటము *Circular panel* L L 1254

పరివెణ *parivena* బౌద్ధమఠమునందు సన్యాసుల వివిక్తవేశ్మము *A Buddhist monks' private chamber in a monastery* EI XXXV, 4

పరిహార *parihāra* పరిహారము *Honorific allowance, special grant* EI I, 1

పలకమ *palakama* (పరాక్రమ) ప్రయత్నము పూనిక *Exertion* EI XXXII-1 (R E VI)

పలపాసండ *palapāsamda* (పరపాషండ) అన్యమతము అన్యమత శాఖ *Other sect, other religion* EI XXXII-1 (R E XII)

పరిసవ *parisava* (పరిస్రవ) గర్హ్యజీవనము కాలుష్యము *Bad living, polution* EI XXXII-1 (R E X)

పలిసా *palisā* (పరిషద్) మంత్రులసభ *Council of ministers* EI XXXII-1 (R E. III)

పవజిత *pavajita* (ప్రవ్రజిత) బౌద్ధభిక్షుకిభేదము *A Buddhistic religious community*, EI XXXII-1 (R E XII)

పవజిత పవ్వజిత *pavajita* (ప్రవ్రజిత) సన్యాసి యగుట *Having renounced the world* EI XXI, E.

పసాదక *pasādaka* (ప్రసాదక) బౌద్ధమతమును స్వీకరించుచుండుట *Converting to Buddhist faith* EI XX I E

పసుచికిస *pasucikisa* (పశుచికిత్స) పశురోగనివారణము *Medical treatment for cattle* EI XXXII-1 (R E II)

పసోపక *pasōpaka* (పశూపక) పశువులకు పయోగపడునది *Useful for cattle* EI XXXII-1 (R E II)

పా

పాఛక *pāchaka* (పాచక) వంటవాడు *Cook* EI XXXV, 7 A

పాణియ(కూప) *pāniya (kūpa)* త్రాగుట కనువైన నీళ్లుగల నూయి *Drinking water well* EI VIII, 12

పాతుక, *pātuka,* (పాదుక) పాదచిహ్నము *Foot-print* L L 1219, 1225

పాదములిక *pādamulika* (పాదమూలిక) సేవకుడు *A servant* L L 1344

పాదేసిక *pādēsika* (ప్రాదేశిక) ఒకానొక ఉద్యోగి *A class of officers* EI XXXII-1 (R E III)

పానసతసహస *pānasatasahasa* (ప్రాణశతసహస్ర) వేయివందల ప్రాణులు *One hundred thousand living beins* EI XXXII-1 (R E XIII)

పాప *pāpa* ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* EI. II, 25

పాల *pāla* పులిందులు ఒకానొక దేశప్రజలు *Pulindās–the inhabitants of Pulinda Country* EI XXXII-1 (R E XIII)

పాస *pāsa* పార్శ్వము సన్నికృష్టము *Vicinity* EI VII, 12.

పాసండ: *pāsamda* (పార్షద) పార్షదులు, మతశాఖలు సకలమతావలంబకులు *Religious sects, followers of all religions* EI. XXXII-1 (R E V)

పాసాణషముగ *pāsāna samuga* శిలాపేటిక *A box made of stone*. EI II, 25 6

పి

పిగలక *pigalaka* (పింగలక) ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3

పిగహ *pigaha* (విగ్రహ) ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* EI. II, 25 2

పితినిక *patinika* (త్రైత్రయణిక) ఒకానొక దేశప్రజలు *The inhabitants of a particular country* EI XXXII-1 (R E XIII)

పితు: *pitu* (పితు:) తండ్రి *Father* EI XX, 1 F

పితుచ్చా *pitucca,* (పితృష్వసు) మేనత్త *Father's sister* EI XX, I A

పియదసి: *piyadasi* (ప్రియదర్శి) సర్వజనహితమూభిలాషి అశోకునివర నామము *The seeker of the good for all others, an epithet to king Asoka* EI XXXII-1 (R E II)

పు

పుంనం *pumnam* (పుణ్యం) పుణ్యము *Endless merit* EI XXXII 1 (R. E IX)

పుత· *puta* (పుత్ర) కుమారుడు *Son* EI II, 25 2

పుతదాల *putadāla* (పుత్రదారం) పుత్రుడు, భార్య *Son and wife.* EI XXXII-1 (R E VI)

పుతర *putara* ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* EI II, 25. 3

పుర. *pura* నగరము *Town* EI IX, 7

పురాణపురుష *purānapurusa.* పురాణపురుషుడు విష్ణువు నారాయణుడు *The primeval male, epithet of God Narayana* EI XXXIV, 202

పువకొటుజ *puvakoṭuja* ఒకబ్రాహ్మణపురుషనామము *The name of a Brhmin male* L. L 1205

పువదార. *puvadāra* (పూర్వద్వార) తూర్పుద్వారము *The Eastern gate or entrance* EI XX, 1. F

పువికెసెని *puvikeseni* (అపూపికశ్రేణి) భక్ష్యకారనిగమము *A guila of confectioners* EI. XXXV, 1.

పువ్వదత్తం, *puvvadattam,* (పూర్వదత్తము) ఇదివరకే ఇవ్వబడినది. *Previously granted* EI I, 1

పుష్పభద్రస్వామి *puspabhadraswāmi* ఒకానొకదేవునినామము, మహాదేవుడు *The name of a deity-otherwise called Mahādēva* EI XXXIV, 19

పుసిల: *pusila* ఒకానొకగృహస్థునినామము *The name of a householder* L L 1209.

పూ

పూకియ *pūkiya* పుకీయ *pukīya* పుగియ, *pugiya* ఒకానొక జాతి లేక తెగ యొక్క పేరు *The name of a clan* EI. XX, 1 A C

పె

పెతెనిక. *petenika* (త్రైత్రయణిక) ఒకానొక దేశప్రజలు *Paitryanikas* EI XXXII, 1. (R E V)

పొ

పొరానాపకితి. *porānāpakiti* (పురాణప్రకృతి) పూర్వపద్ధతి లేక పూర్వాచరణము. *Ancient practice or usage* EI XXXII-1. (M R E II)

పౌ

పౌషకాలపక్షదశమి *pusakālapaksadaśami* పుష్యమికృష్ణపక్షదశమి, *The tenth lunar day of the dark fortnight of Pusha.* EI. IX, 8

ప్ర

ప్రభు *prabhu* ప్రభువు *The master* EI XXX, III, 149

ప్రాకార: *prākāra* గోడ *A wall* EI XXXIV, 203

ప్రాన: *prāna* (ప్రాణ) ప్రాణి *Living being* EI XXXII-1. (M R E II).

ప్రాసాద: *prāsāda,* దేవాలయము. *A temple* EI XXXIII, 149.

ఫ

ఫల. *phala* (ఫల) ఫలము *Fruit* EI. XXXII-1 (R, E II)

ఫాలిగసముగ. *phāligasamuga* సితోపలిపేటిక *Crystal box*. EI II, 25 6 L L 1335

బ

బంభన *bambhana* (బ్రాహ్మణ) బ్రాహ్మణుడు *Brāhmana* EI XXXII-1 (M R E II)

బకిని: *bakini* (భగిని) చెల్లెలు *Sister* EI XXI, II

బపిసిరి *bapisirī* ఒకస్త్రీనామము *The name of a female* L L, 1213

బప్పభట్టారకపాదభత్త *bappabhaṭṭārakapādabhatta* బప్పభట్టారక పాదభక్తుడు *A devotee at the feet of bappa–a deity or father* EI IX, 7

బమణ *bamana* బమ్మహన *bammahana* బమ్హణ *bamhana* బ్రాహ్మణుడు *a Brahmin* L L 1345. 1208

బమ్హదెయ *bamhadeya* బ్రహ్మదేయము *A grant made to a Brāhmin* EI VI, 9

బమ్హన *bamhana* (బ్రాహ్మణః) బ్రాహ్మణుడు *A Brahmana* EI. VI, 9

బహుసుతీయ *bahusutīya* బహుశ్రుతీయ ఒకానొకబౌద్ధమతశాఖ మహాసాంఘికులకు చెందిన గోకులికశాఖాంతరము *The name of a Buddhist sect It is a subdivision of the Gokulika sect which belonged to the Mahāsāmghikās* EI XX, 1 C

బా

బాపహానవమ్మ: *bāpahānavamma.* మహాసైనికాధ్యక్షుడు *A great general of the army.* L L 1328

బాలక. *bālaka* బాలకుడు కుమారుడు *A son* EI XXXIII 191

బాలికా. *bālikā* కుమార్తె *Daughter* EI XX 1 B, XXXIII, 195

బి

బిఖురాజన్ *bihkhurājan* (భిక్షురాజ) ఒకానొకరాజుబిరుదము *The title of a king* L L. 1345

బిఖుసఘ *bikhusagha.* బిఖుసంఘ *bikhusamgha* బిఖూసంఘ. *bikhūsamgha Buddhist order* L L I123, 1127, 1140

బిఖుహాల. *bikhuhala* (భిక్షుహాల) భిక్షునివాలము లేక భూమి *The land of a Buddhist monk* L L 1105

బితియ *bitiya* (ద్వితీయ) రెండవది *The second* EI XXXIV

బు

బుధ· *budha* బుద్ధుడు *Buddha* EI II, 25

బుధ ధంమ్మ-సంఘ-మగల-నగరవర-గిరివర-నెగమవర-బహుదెయధమ-కారక: *budha– dhammma–samgha–magala–naga–ravara–girivara –negamavara––bahu––deyadhama –kāraka.* (బుద్ధ ధర్మసంఘ మంగళ నగరవర గిరివర నిగమవర బహుదేయ ధర్మకారక) బుద్ధసంఘ గౌరవముకొరకు ప్రసిద్ధపట్టణములందు, నగరములందు పర్వతములందు గావింపబడిన ఉత్సవములలో వివిధధర్మములను చేసినవాడు *One who has bestowed many religious gifts at prominent cities and townships as well as on prominent hills in connection with the festivals celebrated in honour of the Buddhist trinity (i e-Buddha--Dharma--Samgha).* EI XXXV-1

బుధరఖిత *budharakhita* బౌద్ధసన్యాసి, ఉపాసక అర్హతునిపేరు *The name of a Buddhist monk of upasika or arhat* L L. 1224, 1241, 1250, 1271 (పూ నా)

బుధా. *budhā* ఒకానొకబౌద్ధభిక్షుణిపేరు *The name of a Buddhist nun* L. L 1223.

బుధి. *budhi* (బుద్ధి) బుద్ధిమంతుడు గృహస్థుడు, వర్తకుడు, భిక్షువు,

క్రోశాధ్యక్షుడు, బౌద్ధమతబోధకుడు మొదలగు పురుషనామములకు ప్రయుక్తమైనపదము *The suffix to the names of (1) A house holder* L L 1254 (2) *A merchant* L L 1214 (3) *Buddhist Monk* L L 1223, 1263 (4) *Treasurer* L L 1239 (5) *Buddhist preacher* L L, 1267

బుధినకః *budhinaka* ఒకానొకపురుషనామము *The name of a male* L L 1202, 1203

బూ

బూబ *būba* ఒకపురుషనామము, *The name of a male* L L 1333 EI II, 25 5

బృ

బృహత్పలాయన *bṛhatpalāyana* బృహత్ఫలాయనుల గోత్రము *The gōtra of Bṛhatphalāyanās* L L 1328

బో

బోధి *bōdhi* బౌద్ధభిక్షుణి *Buddhist nun* L L 1240

బోధిశమ్మ *bōdhiśamma* ఒకానొకవర్తకునిపేరు *The name of a merchant* L L 1213

భ

భండత· *bhamdata* (భాండత) ద్రవ్యసంగ్రహము *Accumulation of riches* EI XXXII-1 (R E III)

భగవత్. *bhagavat* బుద్ధుని బిరుదనామము మహత్తరుడు, దేవుడు, భగవంతు డగు చిత్రరథస్వామిబిరుదు *Generaly the designation of Buddha, an epithet of the deity Citraradhaswāmi* L L 1202, 1207, 1194

భగిని *bhagini* (భగినీ) చెల్లెలు *Sister* EI XXXII-1. (R E V)

భగీ· *bhagī* ఒకస్త్రీనామము *The name of a female* L L. 1260.

భట. *bhaṭa* (భట) సేవకుడు *Servant* EI XXXII-1 (R E IX)

భటారక *bhaṭāraka* (భట్టారకః) ప్రభువు *Lord* L L 1131

భడ. *bhaḍa* (భట). సేవకుడు, *Servant* EI I 1

భడమణుస. *bhaḍamaṇusa* (భటమనుష్య) యోధుడు *Soldier*, L L 1200

భతు· *bhatu* (భర్తః) భర్త పెనిమిటి *Husband* EI XX, 1 F.

భదనిగమ *bhadanigama* (భద్రనిగమ) పుణ్యగ్రామము *Righteous hamlet* L L 1261

భయత. *bhayata* భయంత· *bhayamta* భాయంత *bhāyamta* బౌద్ధసన్యాసుల బిరుదు *Title of Buddhist monks* L L 1223, 1233

భరద. *bharada* (భరత) ఒకపురుషనామము *The name of a male* L L 1332 EI II, 25 3

భరసల *bharasala* భాండారశాల *Store room* EI XXXV, 2 *A*

భరియా *bhariyā* (భార్య) పెండ్లము *Wife* EI XX, 1 A EI XXI-11. M

భవమ్మజ. *bhavammaja* బ్రాహ్మణుడు *Brahmin* L L 1328

భా

భాగ *bhāga.* (భాగ్య) భాగ్యము *Fortune* EI XXXII-1 (R. E VIII)

భాగినెయ *bhāgineya* (భాగినేయ) మేనల్లుడు *Sister's son* EI XX, 1 F

భాతి: *bhāti* భ్రాత, తమ్ముడు *Younger brother* EI XXXII-1 (R E V)

భాయంతి· *bhāyamti* (భదంతి) బౌద్ధభిక్షుణి బిరుదము *Title of a buddhist nun* L L 1240

భారదాయ. *bhāradāya*, భారద్దాయ *bhāraddāya*, భారద్వాజ బ్రాహ్మణగోత్రము *The lineage of sage Bhraadvāja* L L. 1205, 1328

భారదాయసగొత్త *bhāradā yasagotta* భారద్వాజసగోత్రము *The lineage of sage Bharadwāja* EI I, 1

భావసుధి. *bhāvasudhi* (భావశుద్ధి) ఆత్మశుద్ధి *Purity of mind or thought* EI XXXII-1 (R E VII)

భి

భిఖుణి *bhikhuni* భిఖునీ: *bhikhuni* భిక్షుణి బౌద్ధపరివ్రాజక *Buddhist nun* L L 1250, 1252

భూ

భూతగాహక: *bhūtagāhaka* (భూతగ్రాహక:) ఒకానొక దేవుని పేరు *The name of a deity* EI XXXII, 8 1 (100-200 A D)

భూతి. *bhūti* పరీక్షకుడు *Judge* L L 1351

భూమి *bhūmi* భూమి *Land* EI IX, 7

భూమివేశ· *bhūmivēśa* మృత్తికా నివాసము *Earth-dwelling* L L 1341

భే

భేరిఘోస *bherighōsa* (భేరిఘోష) భేరినినాదము *Sound of war drum* EI XXXII-1 (R E IV)

భో

భోజ *bhoja* భోజకులు ఒకానొక దేశప్రజలు *The name of a people Bhōjas* EI XXXII-1 (R E XII)

భో

భోజక: *bhōjaka* భోజకుడు స్వాధీనభూస్వామి స్థానికప్రముఖుడు *Free-holder, local chief* L L 1200, 1345

భోజణమటప *bhōjanamaṭapa* భోజనమండపము. (బౌద్ధ) ఉపాహారశాల *A Buddhist refectory* L L 1182

మ

మంటవ *mamṭava* మండవ *mamdava* మండపము శాల *A Porch, a hall* EI XXI, 11-M

మటప. *maṭapa* మడప *madapa* మండపము *Porch, hall* EI XXXII-8 1 (100-200 A D). L L 1106, 1174

మకబుధి· *makabudhi* ఒక పురుషుని నామము. *The name of a male* L L 1254

మకా· *makā* (మగా) ఒకానొక రాజుపేరు *Magas of Cyrene* 300-250 B C EI XXXII-1 (R E XII)

మగ. *maga* (మార్గ) మార్గము *Road* EI XXVII-1 (R E II)

మజాత. *majāta* మర్యాద *Respect* EI VI, 1

మజుల· *majula* (మయూర) నెమిలి *Peacock* EI XXXII-1 (R E I)

మజుసా. *majusā* మంజూష పేటిక *Casket* EI II, 25

మఝిమ *majhima* (మధ్యము) బరుశము, సంక్షిప్తముగానిది మధ్యరకము *Middle order* EI XXX-1 (R E XVI)

మనుసోపక, *manusōpaka* (మనుష్యోపక) మనుష్యులకు ఉపకరించునది *Useful for human beings* EI XXXII, 1 (R E I)

మరితి. *mariti* ఒకానొక కుటుంబినిని పేరు *A householder's name* L L 1206, 1218, *and* 1221

మలన *malana* (మరణ) మరణము *Death* EI XXXII, 1 (R E XIII)

మలా *malā* బౌద్ధభిక్షుణి నామము *The name of a Buddhist nun* L L 1206

మస: *masa* (మాసము) నెల *Month* EI XIV, 9.

మహంత్త *mahamtta* యోధులు *Warriors* EI I, 1

మహాఖటప. *mahakkhaṭapa* (మహాక్షత్రప) ఒకానొక రాజు బిరుదు

The title of a king L L 1174

మహతరక *mahataraka* (మహత్తర) ఆస్థానోద్యోగి, ప్రధాన పురుషుడు *An official, a principal person* EI I, 15

మహథావాహ. *mahathāvāha* (మహార్థవహం) గొప్ప ఫలితార్థము ఘనమైన పర్యవసానము *Great consequence* EI XXXII, 1 (R E X)

మహప్త *mahapta* (మహాత్మ) గొప్పవారు *Great men* EI XXXII, 1 (M R E I)

మహఫల *mahaphala* (మహాఫలము) గొప్పఫలము *Excellent result* EI XXXII, 1 (R E IX)

మహలక *mahalaka* (మహాలోక) విశాలమైన రాజ్యము *Wide dominion* EI XXXII, 1 (R E XIV)

మహలఖ *mahalakha* ధనవంతుడు *Rich man* EI XXXII,1 (M R E I)

మహాగణి వసభ గంధహథి *mahāgani vasabha gamdhahathi* (మహాగణి వృషభగంధ హస్తిన్) వృషభము, గంధహస్తి, శ్రేష్ఠవాచకములు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానబోధకులలో గొప్పవాడు బుద్ధుని బిరుదు *The bull and musk elephant among great spiritual leaders an epithet of the Buddha* EI XX, 1 A-2

మహాచేతియ. *mahācētiva.* మహాచేదియ *mahācēdiya* మహాచేతీయ. *mahācētīya* మహాచైత్యము *A great Buddhist Chaitya* L. L 1225, L L 1214, L L 1203

మహాతలవర• *mahātalavara* (మహాతలవార) ఒకానొక ఉద్యోగ బిరుదము రాజప్రతినిధి *An official title, a viceroy* EI XX-1 A, XXI, 11 M

మహాతలవరి: *mahātalavari* మహాతలవారుని భార్య *The wife of a mahatalavāra* EI XX 1 A, EI XXI, 11 M

మహాతలవార *mahātalavāra* (రాజప్రతినిధి). నగరరక్షకుడు *A viceroy* EI. XXXIV, 19.

మహాథేర *mahāthēra* (ప్రా) (మహాస్థవిర). గొప్పస్థవిరుడు *An eminent elder among the Buddhists* L L 1272, 1280

మహాదండనాయక. *mahādamdanāyaka.* (సైన్యాధ్యక్షుడు- మండలాధిపతి లేక రాష్ట్రపతి *A chief leader of forces, Official designation of a military officer often employed as the governor of a District or Province* EI XXXIV, 1 202 EI XX, 1 A

మహాదానపతిని. *mahādānapatini* (మహాదానపత్ని) మహాదానశీలయగు స్త్రీ *A mistress of munificence* EI XX, 1 A

మహాదేవి *mahādēvi* పట్టపుదేవి *An empress* L L 1123, 1126 EI XX, 1 B C G H

మహాధంమ్మకాథిక *mahādhammmakāthika* (మహాధర్మకాథిక). ధర్మబోధకులలో గొప్పవాడు ఒకానొక స్థవిరుని బిరుదు *A great preacher of Dharma-the epithet of a sthavira Dharma gosha* EI. XX, 1 H

మహానస *mahānasa* (మహానసము) వంటయిల్లు *Kitchen* EI. XXXII (R E I)

మహానావిక *mahānāvika* నావికశ్రేష్ఠుడు *A master mariner* EI XXVII, 1

మహాభోజ *mahābhōja* ఒకానొక రాజబిరుదము *The title of a King* L L 1037, 1040, 1052, 1058

మహాభోజి *mahābhōjia* మహాభోజుని భార్య *The wife of Maha bhōja* L L 1037, 1045

మహాభోయ *mahābhōya* (మహాభోజ) చూడుడు మహాభోజ *See Mahābhōja* L L 1054

మహామాత *mahāmāta* (మహామాత్రః) ఒకానొక రాజకీయోద్యోగి. *An official* L L 1144

మహామాతుకా *mahāmātukā* మాతామహి *A grand mother* EI XX, 1 F

మహారధి *mahāradhi* మహారధుడు మహాయోధుడు *A great warrior or hero* L L 1100

మహారధిని *mahāradhini* మహారధి భార్య *The wife of a Mahāradhi* L L 1111

మహారాజ *mahārāja* మహారాజు రాజుయొక్క బిరుదము *The title Mahārāja* L L 1338, 1345, 1347.

మహారాజ *mahārāja.* ఇక్ష్వాకురాజులు వహించిన బిరుదు. *Royal title applied to Ikṣvāku Kings* EI XXIX, EI XXXIV.

మహారాజ *mahārāja* మహారాజు, సాలంకాయన విజయదేవవర్మ బిరుదు *A great King, the title of Salankayana Vijayadeva varma* EI IX, 7

మహారాజకుమార *mahārājakumāra* (మహారాజ కుమారుడు) ఇక్ష్వాకు యువరాజైన వీరపురుషదత్తుని బిరుదనామము *A title held by Iksvāku prince Vīrapurusadatta* EI XXXIV, 19

మహారాయ *mahārāya* మహారాజు *A great King* EI XXXII, 8-1. (100 200 *A, D*)

మహావిహార *mahāvihāra* గొప్పబౌద్ధమఠము *A great buddhist monastery* EI XX, 1 B. F. EI XXI, 11 M

మహావిహారవాసిన *mahāvihāravāsina* (మహావిహారనివాసి) మహావిహారమునందునివసించువాడు *The inhabitant of a mahāvihāra* EI XXXVI, 46

మహాసామియ *mahāsāmiya* ఒకానొక ఉద్యోగి *A certain official* L. L 1125

మహాసేణాపతి· *mahāsēṇāpati* మహాసేనపతి *mahāsēnapati* (మహాసేనాపతి) చూడుడు – మహాసేనాపతి *See - mahāsēnāpati* (1) L. L, 1146, (2) L L 1124

మహాసేణాపతిని *mahāsēṇāpatini* మహాసేనాపత్ని మహాసేనాపతి భార్య *The wife of a great general* L L 1146 EI XX, 1 B

మహాసేనాపతి *mahāsēnāpati* (మహాసేనాపతి) సామంతప్రభువు మహారాజ మహాసామంతతుల్యశ్రేణికిచెందినవాడు *A feudal lord and according to Dr Fleet it denotes equal rank with Maharaja Mahasamamta (a commander-in chief)* EI XX, 1 A

మహాసేనాపతి· *mahāsēnāpati* మహాసైన్యాధ్యక్షుడు ఇక్ష్వాకురాజ కుమారుడగు వీరపురుషదత్తుని బిరుదు *A chief commander of forces, a title of the Iksvāku prince Vīrapurusadatta* EI XXXIV, 19. 1-8. EI XIV, 9

మహిసాసక *mahisāsaka* (మహిశాసక). థెరవాదప్రతిశాఖగము ఆంధ్రదేశములో వర్ధిల్లిన ఒకబౌద్ధమతశాఖ *Name of a Buddhist sect, It was a subdivision of Theravadins and appears to have flourished in to Andhra Country* EI XX-1 G

మా

మాఠరీపుత్ర: *māṭharīputra* మాఠరగోత్రకులకాంతకు జన్మించిన కుమారుడు *Son of a lady born in a family belonging to Mathara gōtra, Metonymic of the Iksvāku king Vīrapurusadatta* EI XXXIV, 19

మాడబిక *mādabika* (మాడంబిక) మాడంబాధిపతి *The chief of a Mādamba district* EI, I I. L L 1200

మాత *māta* తల్లి *Mother* EI XX, I A

మాతాపితు *mātāpitu* (మాతాపితరులు). తల్లిదండ్రులు *Parents.* EI XXXII-1 (M R E II)

మాధులియ *mādhuliya* (మాధుర్యము) మనోజ్ఞము *Pleasing,* EI XXXII-1 (R E XIV)

మి

మిగ *miga* (మృగః) లేడి *Deer* EI XXX-I (R E I)

మిగవియః *migaviya* (మృగవ్యం) వేట *Hunting* EI XXXII-1 (R E VIII)

మిత *mita* (మిత్ర) స్నేహితుడు *Friend* EI XXVII 1

ము

ముగుదశమ *mugudaśama* ఒకానొక పురుషనామము *A proper name of a person* L L 1232

ముదుకుతలః *mudukutala* ఒకానొక పురుషుని నామము *The name of a male,* L L 1266

మునిస *munisa* (మనుష్యః) మనుజుడు *Man* EI XXXII-1 (M R E I)

మునిసచికిస *munisacikisa* (మనుష్యచికిత్స) మనుష్యుల రోగనివారణము *Medical treatment of humanbeings,* EI XXXII-1 (R E II)

ముల *mula* మూలం మూలిక *Herb* EI XXXII-1 (R E. II)

ములసిరి· మూలసిరిః *mulasiri mūlasiri* (మూలశ్రీ) ఒకానొక పురుషునినామము *The name of a male.* L L 1213, 1222, 1003

ములుడ. *muluda* ఒకానొక రాజకీయోద్యోగి *A certain official* L L 1194

ముళుడ. *muluda* చూడుడు– ములుడ *See – muluda* EI IX, 7

మూ

మూల *mūla* ఒకపురుషనామము *The name of a male* L L 1239

య

యఖ. *yakha* (యక్షః) యక్షుడు దేవయోని విశేషము *A class of demigods* L L 1143

యఘాపట *yaghāpaṭa* చిన్నపలక *A tablet* L L 1207

యతి *yati* సన్న్యాసి *Monk* L L 1146, 1199

యస *yasa* (యశస్సు) *Fame* EI XXXII-1 (R E X)

యు

యుత. *yuta* (యుక్త) ఒకఉద్యోగి *An officer* EI XXXII-1 (R E III)

యువమహారాజ. *yuvamahārāja* యువమహారాజు *The crown Prince* EI VI, 9

యూ

యూగ్యాచరియ *yūgyācariya* (యుగ్యాచరిత) సారథి *Charioteer* EI XXXII-1, (M R EII)

యొ

యొజనసత. *yojanasata* (యోజనశత) యోజనశతము వంద యోజనములు *Hundred yojanas* EI XXXII I (R E XIII)

యొనలాజ *yonalāja* యవనరాజు *The Yavana King* EI XXXII-1, (R EII).

యో

యోన. *yōna* (యవన) యవనులు (గ్రీకుదేశీయులు) పరదేశీయులు *Originally meant for Greeks, subsequently for foreign nationals* EI XXXII-1, (R E V)

ర

రజుక. *rajuka* (రజ్జుక) మండలములోని ఉద్యోగులు *Officers of districts* EI XXXII-1 (M R EII)

రజ్జుక. *rajjuka* ఒకానొక ఉద్యోగ విశేషము క్షేత్రమాపకుడు *An official, a surveyor* L L 1195

రట్ఠ: *raṭṭha* రాష్ట్రము *Province* (సాతాహాని రఠ్ఠాగామె చిల్లరక కొడుంకె రఞిణసేమం) EII, I

రట్ఠిక *ratthika* (రాష్ట్రిక) మండలాధిపతి *One who rules over a district* EI I I

రఠ. *raṭha* రఠ్ఠ: *raṭhṭha* రాష్ట్రము, మండలము *District* (1) L L 1202 (2) L L 1200

రఠిక. *raṭhika* (రాష్ట్రిక) రాష్ట్రపరిపాలకుడు *Governor of a territorial unit called rasthra* EI XXXV-6 B, EI XXXII-I (M R E II)

రణ *rana* (రాణ) రాజు *King* EI XIV, 9

రహసాధికత *rahasādhikata* (రహస్యాధికృత) అంతరంగిక మంత్రి *A privy councillor* EII, 1

రా

రాజకుమార *rājakumāra* రాజకుమారుడు *Royal prince* L L 1200 EI I, 1

రాజతలాక. *rājatalāka* రాజతటాకము *The royal tank* EI VIII, 12

రాజన్: *rājan* రాజు ఇక్ష్వాకురాజుల బిరుదు *A King, royal title of Iksvaku Kings* EI XXXIV, 19, EI II, 25

రాజపాముఖ *rājapāmukha* రాజప్రముఖుడు *Chief among the Kings* EI II, 25 (No 6).

రాజమచ *rājamaca* రాయామచ *rāyāmaca* రాజామాత్యుడు *Royal minister* L L 1053, 1141

రాజరాజన్. *rājarājan* రాజరాజు రాజబిరుదము *The title of a King* L L 1123

రాజవేజ *rājavēja* రాజవైద్యుడు *Royal physician* L.L 1190 1191

రామస్యేవ సర్వ్వజనాభిరామస్య *ramasyēva sarvvajanābhi rāmasya* శ్రీరామచంద్రునివలె సర్వజనాభిరాముడు ఇక్ష్వాకు కుల రాజు వర్ణనము *One who is loved by all people like Sri Rama used in the description of the Iksvāku King Chantamula* EI XXXIV 19

రాయన్. *rāyan* రాజు *King* L L 1113

రాహల *rāhala* ఒకానొక కుటుంబికుడు *A house holder* L L 1260

రు

రుంబరభవ *rumbarabhava* (ఉదుంబరభవ) ఉదుంబరభవుడు అష్ట భుజస్వామి దేవుని బిరుదు *Born or made out of Udumbara wood, epithet of God Astabhujaswāmi* EI XXXIV, 203

రుద్రవెంహ్నుజ *rudravemnhuja* ఒకానొక బ్రాహ్మణుని పేరు *The name of brahmin* L. 1328

రో

రోహనీగుత్త. *rōhanī gutta* రోహిణిగుప్తుడు ఆజ్ఞప్తి పేరు *The name of an executor* EI VIII-12

రోహణీయశ్వా *rōhanīyaśvā* ఒకానొక స్త్రీ నామము *The name of a female.* L L 1327

ల

లజూక. *lajuka.* (రజూక) చూడుడు రజూక *see rajuka* EI XXXII. 1 (R E III)

లఠిక *laṭhika* (రాష్ట్రిక) చూడుడు రఠిక *See–raṭhika* E I XXXII-1 (R E V)

లతి *lati* (రతి) సుఖము *Pleasure* EI XXXII-I (R E VIII)

లయన. *layana* (లయనం) గుహ *Cave* L L 1145

లహుదండ *lahudamda* లఘుదండము లఘుప్రతీకార ప్రయోగములు *Light corrective measures* EI XXXII-1 (R E XIII)

లా

లాజ *lāja* (రాజ్ఞ) రాజు *King* EI XXXII-1 (R E I)

లి

లిపికలాపలాధ. *lipikalāpalādha* (లిపికరాపరాధ) లిపికారుని దోషము *A fault of the scribe.* EI XXXII-1 (R E XIV)

లు

లుఖ. *lukha* (వృక్ష) చెట్టు *Tree* EI XXXII-(R E II)

లూ

లూప. *lūpa* (రూపం) రూపము *Form representation* EI XXXII-1 (R E IV)

లే

లేఘక: *lēghaka* లేఖకుడు *Clerk.* L L 1291

లేణ *lēna* లేన *lēna* (లయనం) గుహ *Cave* L L 1344, 1346

లో

లోకపాల. *lōkapāla* లోకపాలుడు లేక దిక్పాలుడు. *The guardia of a quarter* L L 2 111

లోహవాణియ: *lōhavāniya* (లోహవాణిజ) ఇనుపవర్తకుడు. *Iron–monger.* L L 1055

వ

వంగః vamga వంగదేశము The modern Bengal EI XX-I,F

వచ. vaca వర్చస్సు మలము పురీషము Ordure EI XXXII, 1 (R E VI)

వచగుతి vacaguti (వచోగుప్తిః) వచోనిగ్రహము Restraint in regard to speech EI XXXII, 1 (R E XII)

వచభూమిక vacabhūmika (వ్రజభూమికాః) కోష్ఠాగారాధిపతులు Inspectors of cow-pens, officers-in-Charge of cattle and pasture lands EI XXXII-1 (R E XII)

వచ్ఛ (వత్స). vacca (Vatsa) ఒకానొక ఋషి గోత్రము The lineage of sage Vatsa L L 1337

వటన్యాసన ప్రేమనిష్ఠ. vaṭnyāsanaprēmanisṭha వటవృక్షము లను పాతి, పెంచుటయందు నిష్ఠగలవాడు One who is steadfast in his love for planting banyan trees EI XXXIV, 203

వఢకి vadhaki వర్ధకి (వడ్రంగి) Carpenter L L 1092

వఢాకి. vadhāki (వర్ధకి) వడ్రంగి, శిల్పి A Carpenter, builder, architect, mason EI XX 1 F

వణిజ(క) vanija(ka) (వణియకః) యాచకుడు, బిచ్చగాడు Beggar, mendicant EI XX, 1, A

వణిజ. vanija వణిజుడు వర్తకుడు Merchant L L 1198

వణియినీ. vaniyinī వానియినీ: Vāniyinī (వాణిజినీ) వర్తకుని భార్య Wife of a merchant L L 1285, 1292.

వత్థ vattha (వంధ, బంధ) భృత్యుడు Servant E I I, 1

వత్ససగొత vatsasagota వత్సగోత్రము The lineage of sage Vatsa E I. I

వథవ. vathava (వాస్తవ్యః) నివాసి Resident E I XIV-9, E I XXVII-1

వధః vadha (వధ) హత్య Slaughter E I XXX-1 (R E XIII)

వనవాసక vanavāsaka వనవాసి anavasi ఉత్తరకనరా ప్రాంత భూమి A country corresponding north Kanara EI XX-1 F

వమ్మ vamma వర్మ (పాలంకాయన విజయదేవవర్మ) రాజుల నామాంతరముల చేర్చబడెడి పదము Suffix to the names of Kings E I IX-7

వరిసనతసహస్సాతిరేకసమకాల. varisasatasahassātireka samakāla వంద వేయి సంవత్సరములకు మించినకాలము A period exceeding one hundred thousand years EI I, 1

వరుణ varuna ఒకానొక పురుషనామము The name of a male EI II, 25-3

వల్లవ vallava గోపుడు Herdsman L L 1200, EI I, 1

వస vasa (వర్ష) సంవత్సరము Year EI XXXII-1 (R E III)

వసకర. vasakara (వాంశకర) మేదరవాడు Bamboo-maker L L 1165

వసనత. vasasata ప్రవర్ధమాన విజయము Existence of the power of the king-same import as the phrase "pravardhamāna Vijayarājya" E ,I5 1

వా

వాచక. vācaka వాచకుడు Preacher EI XX, 1 C.

వాడక vādaka (వాటక) తోట Garden, L L 1200

వాథవ. vāthava (వాస్తవ్య) నివసించు Residing at EI XXI, 1 C F

వానియ. vāniya వణిజుడు Merchant L L. 1213, 1214

వాపత vapata (వ్యాపృత) ఒకానొక పదవి An office L L 1250

వాస vāsa వర్షాకాలము Rainy season EI I, 1 L L 1202

వాసపఖ vāsapakha వర్షపక్షము A fortnight of rainy season EI. XXI 11 L M

వాసనతసహస్స vāsasatasahassa నూరువేలసంవత్సరములు One hundred thousand years EI 1

వాసుమిత. *Vāsumita* ఒకానొక గృహస్థుడు *A householder* L L 1277

వి

వింసయ. *vimsaya* ఇరువదియవ *Twentieth* E I XXXI, II L

విజయ *vijaya* జయప్రదమైన *Victorious* (సిరివిజయ వెణ్గపురా) E I IX, 7

విజయపురి *vijayapuri* విజయపురి ఈ పట్టణమునకు బోధిశ్రీ నిర్మించిన మఠము తూర్పుగా నున్నది *A town to the east of which the apsidal temple founded by Bodhisrī was situated* E I XX,1 F

విథట *vithata* (విస్తృత) విస్తరిల్లిన, వ్యాపించిన *Elaborate* EI XXXII-1 (R E XIV)

విధిక. *vidhika* చర్మకారుడు *Leather maker* L L 1273, 1295

వినిత. *vinita* (వినీత) గుఱ్ఱము బండి మొదలగు వానిపై పోవునపుడు లేక సవారి చేయునపుడు *While riding* EI. XXXII-1 (R E VI)

విభజవాద. *vibhajavāda* (విభజ్యవాద) విభజ్యవాద బౌద్ధ సంఘశాఖా భేదము *A branch of Buddhist Sangha* EI XXXVI, 46

విమాన. *vimāna* (విమాన) దేవతల రథము *Celestial car* E I XXXII-1 (R E IV)

వియ *viya* (వ్యయః) వ్రయము *Expenditure* EI XXXII-1 (R E III)

వియంజన *viyamjana*, (వ్యఞ్జన) జీవము *Spirit* EI XXXII-1 (R E III)

వివాహ *vivāha* (వివాహ) పెండ్లి *Marriage* EI XXXII-1 (R E IX)

విసక *visaka* (విశ్వక) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25-3

విసయవాసి *visayavāsi* విషయవాసి *The resident of a province* EI I, 1

విసయేస *visayēsa* విషయేశ్వరుడు *Lord of a province* EI I, 1

విహార *vihāra* బౌద్ధవిహారము *Buddhist monastery* L L. 1137, 1186 EI XX-I F G H

విహాలయాత. *Vihālayāta* విహారయాత్ర *Pleasure-tours* EI XXXII-1 (R E VIII)

వీ

వీసం *Visam* (వింశతి) ఇరువది *Twenty* EI IX, 7

వు

వుగాళక: *Vugālaka* ఉగ్రాళక ఒకానొక పురుషుని నామము *The name of a male* L L. 1332 EI II, 25-3

వుధ. *vudha* (వృద్ధ) ముదుసలివాడు *Old man* EI XXXII 1 (R E V)

వె

వెజి· *Veji* (వైద్య) వైద్యుడు *Physician* L L 1048

వే

వేతికా. *vētikā* వేదిక *Rail* L L 1211 1269

వొ

వొచ్చిన (అవొచ్చిన)· *Voccina* (అవచ్ఛిన్న) ఎడతెగకుండ *Continuous* EI XX, 1 A

వ్య

వ్యజనవినిచ్ఛయవిసరద· *vyajanavinicchayavisarada* (వ్యఞ్జన వినిశ్చయ విశారద) అంతరార్థ, సమన్వయముల నిర్ణయించుటయందు ప్రవీణులు *Experts in the determination of the meaning and implication* EI XXXVI, 46

శ

శాక్యభిక్షు: *śākyabhiksu* బౌద్ధ సన్న్యాసి. *Buddhist monk* L L 1044

శాలావడి: *śālāvadi* (సారవృద్ధిః) అధ్యాత్మిక బలవద్ది ధర్మప్రధాన విశేషాభివృద్ధి *Increase of spiritual strength, growth of essentials of Dharma* EI XXXII-1 (R E XII)

శు

శుక్లపక్ష *śuklapaksa* శుక్లపక్షము *The bright fortnight* EI XXXII, 149

శ్రే

శ్రేణి: *śrēni* శ్రేణీ *śrēnī* సేణి *sēni* సేణీ. *sēnī* వర్తక సంఘము *Guild* L L 1137, 1162, 1165 1133

ష

షబిక. *sabika* (సభిక) ఒకానొక పురుష నామము *The name of a male* EI II, 25 8

షముగ *samuga* (సముద్గః) కరండకము *A casket* E I II, 25

షముద *samuda* (సముద్ర) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II ,25 3

స

సంఖిత. *samkhita* (సంక్షిప్త) సంక్షిప్తము *In a concise form* EI XXXII-1 (R E XIV)

సంఘ *Samgha* (సంఘ) బౌద్ధమత సంఘము *Buddhist order of Clergy* EI XXXII-1 (M R E I)

సంచారాంతక. *samcārāmtaka* వేగులవాండ్రు, *Spies* EI I 1

సంపటిపతి: *sampatipati* (సంప్రతిపత్తిః) గౌరవము మర్యాద *regard, respect* EI XXXII-1. (R E. IV)

సంవ· *samva* సంవత్సరము *Year* EI I 1.

సంవచ్ఛర: *samvaccara* సంవత్సరము *Year* I A XI, 259. (L L 1202). EI XX, 1-E, EI XXXIII, 37.

సగగత: *sagagata*, (స్వర్గగత) స్వర్గగతమైన *Gone to heaven* EI XXI, II. L

సఘ. *sagha* సంఘము బౌద్ధమత సంఘము *Buddhist order* L L 1230

సఘరఖిత. *sagharakhita* సంఘసంరక్షకుడు ఒకానొక పురుష నామము సంఘమును రక్షించువాడు *The name of a male, probably the protector of Samgha* L L 1218, 1250

సఘా సఘదాసీ. *saghā–saghadāsī* సంఘదాసి ఒకానొక స్త్రీ నామము (సంఘసేవకురాలు?) *The name of a woman Probably the female servant of Buddhist Samgha* L L 1218

సచ *saca* (సత్యం) సత్యము *Truth* EI XXXII-1 (M R E II)

సత (సత్త) *sata* (సప్త) ఆఱునొక్కటి *Seven* EI XX-1 F

సతరి సతం. *satari satam* (సత్తరి సతం) నూట డెబ్బది *One hundred and seventy* EI XX-1, B

సతీకపుత *satīkaputa* (సతీకపుత్ర) సత్య పుత్రులు సత్యపుత్ర దేశ ప్రజలు *The people of Satyaputra country* EI XXXII-1 (R E II)

సథవాహ *sathavāha* (సార్థవాహుడు) వర్తకుడు *Trader* L L 1062

సనానపోధి. *sanānapōdhi* స్నానము చేయుటకుపయోగింపబడుచెఱువు, *Bathing tank* L L 1056

సపట *sapata* (సపట్ట) పలకలతో గూడినది *Laid with slabs* L L 1282

సపటసంథర *sapatasamthara* (సపట సంస్తరము) బాళ్లుపఱిచిన నేల, *Flooring made of slabs* EI XX, 1 F

సమణ *samana* (సం శ్రమణ) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* EI II, 25 3 *and* 8

సమణ, *samana* సమన· *samana* (శ్రమణ) బౌద్ధసన్యాసి *Buddhist ascetic* EI II 25, EI XXXII-1 (R E II)

సమణదాష· *samanadāsa* (సం శ్రమణదాసః) ఒకానొక పురుష నామము *The name of a male* EI II, 25 3, 4, *and* 8

సమణ బమ్హణ కవణ వణిక దీనానుగహ వెలామిక దీన పటిభాగ వొచ్ఛిన్న ధార పదాయిని : *Samana- bamhana - kavana – vanika – dīnānugaha – velāmika dīna–patibhāga*

vocchinna – dhāra – padāyini (శ్రమణబ్రాహ్మణకృపణ వనీయక దీనానుగ్రహ మైత్రీలామిక (?) దానాప్రతిఘాగావ్య వచ్ఛిన్న ధారా ప్రదాయిని శాంతిశ్రీ, కనికరము గలిగి బౌద్ధబిక్షువులకు, బ్రాహ్మణులకు, దీనులకు, బీదవారికి, దిక్కులేనివారికి అతులమును, నిరంతర మును నగు దానములు ధారవోయునది *The woman who bestows match less and ceaseless flow of gifts, out of compassion, on monks, brahmins and those who are miserable, poor and destitute, an epithet of cāmtiśrī* EI XX, 1 A

సమనికా *samanikā* సమనికీ. *samanikī* (శ్రమణిక) బౌద్ధ సన్యాసుల శిష్యురాలు *A lay female disciple of the ascetics* (1) L L 1242, (2) L L 1258

సమాజ *samāja* (సమాజః) పండుగ సమావేశము *Festival gathering* EI XXXII-1, (R EI)

సముద. *samuda* ఒకానొక వర్తకుని పేరు *The name of a merchant* L L 1261

సముదనీ. *samudanī* (సముద్రా) ఒకానొక స్త్రీ నామము *The name of a Woman* L L 1202

సమ్మ *samma* శర్మ (గణశర్మ) బ్రాహ్మణ నామాంత్యమున చేర్పు పదము *The suffix to the brahmin name* EI IX, 7

సమ్మసంబుద్ధ *sammasambuddha* (సమ్యక్సంబుద్ధ) పరిణత జ్ఞానోద్దీపితచిత్తుడు బుద్ధుని బిరుదు *Perfectly enlightened, an epithet of Buddha* EI XX-1, A

సయక. *sayaka*, (సాయక) ఆయుధము *Weapon.* EI XXXII 1, (R E XIII)

సయమ *sayama* (సంయమః) నిగ్రహము *Restraint* EI XXXII-1, (R.E IX)

సరద ససి సోమ దరిసన *sarada sasi soma darisana* శారద శశి సౌమ్యదర్శన శరత్కాలచంద్రసౌమ్యదర్శనుడు బుద్ధుని బిరుద నామము *Person whose sight is lovely as that of the au tumnal moon, an epithet of Buddha* EI XX, 1 F

సవ *sava* సంవత్సరమునకు సంక్షిప్తరూపము *Abbreviation for year* EI XIV, 9

సవగుతజ *savagutaja* (సర్వగుప్తార్య) ఒకానొక బ్రాహ్మణునిపేరు *The name of a Brahmin* L L 1328

సవథెసు అపతిహత సంకప: *savathesu apatihata samkapa.* (సర్వార్థేషు అప్రతిహత సంకల్ప) సర్వార్థములయందును అప్రతిహత సంకల్పుడు *A person of unimpeded purpose in all his aims* శ్రీ చాంతమూలుని విశేషణము *An epithet of the King Cāmtamūla* EI XXI, II G

సవనియుత: *savaniyuta* (సర్వనియుక్త) సమస్తము అమర్చబడిన *Provided with every thing* EI XX, I E.

సవలొకచితమహిత *savalokacitamahita* సర్వలోకచిత్త మహిత సమస్తలోకభావనామహిమాస్పదుడు *Person who is magnified by the thoughts of all the world epithet of Buddha* EI XXI, E

సవలోకహిత *savalōkahita* (సర్వలోకహిత) సమస్తజనక్షేమము *Welfare of all people* EI XXXII-1, (R E VI)

సవసతానుకంపక *savasatānukampaka* సర్వసత్త్వానుకంపక సర్వ జీవులయందును దయగలవాడు బుద్ధుని బిరుదు *Person who is kind to all sentient beings–epithet of Buddha* EI XX-I, A

సవసాధు వచ్ఛలా *savasādhuvacchalā* సర్వసాధువత్సలా సద్గుణ సంపన్నులగు సమస్తప్రజలందును అనురాగము కలది, మహాతలవారి శాంతిశ్రీ బిరుదు *Person who is devoted to all the virtuous, the epithet of śāmtiśrī* EI XX-1, A

సవిజ, *savija* ఒకానొక బ్రాహ్మణుని పేరు *The name of a Brahmin* L L 1328

సహత్తలిఖిత; *sahattalikhita* స్వహస్తలిఖితము *One's own handwriting* EI I, 1

సహోదరా, *sahodarā* సోదరి *Born of the same mother* EI XXI, II L M

సా

సాధు *sādhu* శ్లాఘ్యమైన *Meritorious* EI XXXII-1, (R E III)

సామంత *sāmamta* ఇరుగుపొరుగువారు *Neighbours* EI XXXII-1, (R E II)

సామక: *sāmaka* (శ్యామక) ఒకానొక పురుష నామము *The name of a person* EI II, 25 8

సామి: *sāmi* (స్వామి) ప్రభువు, *Lord a royal title found associated with the name of the another King Siripulumavi also* EI XXI, II L

సారిపుత *sāriputa* ఒకానొక బౌద్ధగురువు నామము *The name of a Buddhist teacher* L L 1230

సావక. *sāvaka* (శ్రావక) ప్రఖ్యాపకుడు *Officer appointed to make proclamations* EI XXXII-1, (R E VI)

సావన *sāvana*, (శ్రావణ) ప్రకాశనము *Proclamation* EI, XXXII-1, (M R E I)

సి

సిధ. *sidha* (సిద్ధ) జైన సన్న్యాసి *A Jaina saint* L L 1345.

సిధథ *sidhatha* (సిద్ధార్థ) ఒకానొక పురుషనామము శిల్పి, గృహపతి, ధనాగారాధిపతులు వహించిన పేరు *The name of a person who is an artisan, a householder, and a treasurer* L L 1202, 1244, 1247

సిధథనికా *sidhathanikā* (సిద్ధార్థా) స్త్రీ నామము *The name of a woman* L L 1202, 1203, 1204

సిద్ధం. *siddham* శాసనారంభమున ప్రయోగింపబడు మంగళవాచకము జయము *Success* EI I, 1

సిరి: *siri* (శ్రీ) *Prosperity* EI IX, 7

సిరి *siri* (శ్రీ) నామముల మొదటను, తుదను చేర్చిన గౌరవసూచకమగు పదము సిరిచాంతమూల సిరియెహువల భదసిరి మహాకందసిరి *An honorific term used as prefix and suffix to the names of distinguished persons–siri–Cāmtamūla, siri–yehuvala, Bhada–siri, Mahā–kandasiri* EI, XX–I

సిరిపవత *siripavata* (శ్రీపర్వతము బోధిశ్రీ చైత్యాగారమును నిర్మించిన ప్రదేశము *The site where Bōdhiśrī founded the monastery* EI XX, 1 F

సిల *sila* (శీలము) సత్ప్రవర్తన *Good conduct* EI XXXII, 1 (R E IV).

సివక. *sivaka* (శివక) పురుషనామము *The name of a person* L L 1209

సివఖండవమ్మ *sivakhamadvamma* శివస్కంధవర్మ ఒకానొక పల్లవరాజు పేరు *The name of a Pallava King* EI VI, 9

సిష: *sisa* (శిష్య) శిష్యుడు విద్యార్థి *Pupil* L L. 1233

సిహతభ *sihatabha* (సింహస్తంభ) సింహలాంఛనము గల స్తంభము *A pillar with the sign of a lion* L L 1088

సిహధాన *sihadhāna* (సింహస్థాన) సింహాసనము *A throne* L L. 1223

సీ

సీహళవిహార *sīhala vihāra* సింహళ విహారము *The Ceylonese Monastery* EI XX. 1 F

సు

సుంన్హా *sumnhā* (స్నుషా) కోడలు *Daughter-in-law* EI XX, 1 F

సుచి *suci* సుజి: *suji* సుయి *suyi* (సూచి) అడ్డరాతిదూలములు *Railbars* (1) L L 1254, 1261, 1263 (2) L L, 1241 (3) L L 1247

సుత *suta* (శ్రుత) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male*, EI II, 25 3

సున్దరపద, *sundarapada* చక్కని ప్రదేశము *A pleasant locality* EI IX, 7

సున్హా *sunhā* (స్నుషా) కోడలు *Daughter–in–law* EI XXI II G F

సుప *supa* (సూప) సూపము *Soup* EI XXXII-1, (R E I)

సుపరిగహ *suparigaha* (సుపరిగ్రహ) సుపరిగ్రహము *Graceful acceptance* EI XX, 1 F

సువణకార, *suvanakāra* (సువర్ణకార) స్వర్ణకారుడు *Goldsmith* L L 1117

సువామి *suvāmi* (స్వామి) అధికారి *Master* EI XXXII-I (R E XI).

సె

సెఠిన్ *seṭhin* (శ్రేష్ఠి) ధనాగారాధిపతి *Banker* L L. 1261.

సెఠిపముఖ *seṭhipamukha* (శ్రేష్ఠిప్రముఖ) శ్రేష్ఠిప్రముఖుడు *The chief banker or merchant* EI XXXV, 1 B

సెనాపతి *senāpati* పెక్కురు వహించిన యొకానొక పదవీ సంజ్ఞ *Official designation that several persons held* EI XXXIII, 149

సెని *seni* శ్రేణి *Guild* EI XXXV-1

సెలఖంభ *selakhambha* (శైలస్తంభ) శిలాస్తంభము *A stone pillar* EI XX, 1 C

సెలమంటప *selamaṁṭapa* (శైలమండప) శిలామండపము *A stone pavilion or shrine* EI XX, 1 E

సెలమడప *selamadapa* శిలామండపము *A stone-built mandapa or shrine or hall* EI XXVII, 1 (మంటశాల)

సెలమడవ *selamadava* (శైలమండప) రాతితో కట్టబడిన మండపము *A stone-built hall* EI XXXV

సే

సేనగోప *sēnagōpa* (సేనాగోప) సేనానాయకుడు *A general* L.L 1266.

సేనాపతి *sēnāpati* సైన్యనాయకుడు *General* EI. I 1

సేలరూపకమ *sēlarūpakama* (శైలరూపక్రము) రాతిపై చెక్కడము *Stone carving* L L 1045

సేలాఘర *sēlāghara* (శైలగృహ) బౌద్ధగుహ *A buddhist cave* L L 1087

సో

సోణుత్తర *sōnuttara* (శ్రమణోత్తర) ఒకానొక పురుషనామము *The name of a person* EI II, 25 8

సోథికపట *sōthikapata* (స్వస్తికపట్ట) స్వస్తిక చిహ్నమైన పట్టము *A slab with the sign of Swastika* L L 1287

సోదరాభగిని *sōdarābhagini* స్వంతచెల్లెలు *One's own sister* EI XX, 1 A

స్వ

స్వగ: *svaga* (స్వర్గ) స్వర్గసుఖము స్వర్గము *Heavenly bliss, heaven* EI XXXII-1 (M R E I).

స్వస్తిగోబ్రాహ్మణలేఖకవాచకశ్రోత్రియ (శ్రోతృ) *svastigō-brāhmaṇa-lēkhaka-vācaka-śrōtriya* గోవులకు, బ్రాహ్మణులకు లేఖకునకు, చదివినవానికి, విన్నవానికి స్వస్తి యగుగాక *Welfare to cows, brahmins, the writer, the reader and the listener* EI I, 1

స్వా

స్వామి *svāmi* రాజులయొక్కయు దేవతలయొక్కయు బిరుదు *Title of kings and deities* EI XXXV-1

హం

హంఘ· *haṁgha* పరిమళద్రవ్యములను చేయువాడు *Perfumer* L L 1271, 1272

హంఘా *haṁghā* ఒక భిక్షుకి నామము *The name of a buddhist nun* L L 1262

హంఘీ *haṁghī* ఒక గృహస్థుని పేరు *A householder's name* L L 1274

హగ. *haga* ఒకానొక గృహస్థుడు *A householder* L L 1216

హగిసిరీ *hagisirī* ఒక స్త్రీనామము *The name of a female* L L 1284

హతి *hati* (హస్తి) ఏనుగు *Elephant* EI XXXII-1 (R E IV)

హథి: *hathi* (హస్తి) ఏనుగు *Elephant* L L 1089

హథియారొహన *hathiyārohana* (హస్త్యారోహణ) ఏనుగుపై సవారి చేయువారు *A rider of the elephant* EI XXXII-1 (M R E II)

హరిఖినా. *harikhinā* ఒకానొక స్త్రీనామము *The name of a woman* L L 1350

హరిస· *harisa* (హర్ష) సంతోషము *Pleasure* EI XX, 1

హా

హార. *hāra* రాష్ట్రము పరిపాలనా విభాగము. *Kingdom or district,*

an administrative unit EI XIV, 9

హారితసగొత *hāritasagota* హారితస గోత్రము. *The lineage of sage Harita* EI I, 1

హారితిపుత *hārītiputa* (హారితీపుత్ర) హారితీగోత్ర సంభవురాలైన దేవి కుమారుడు *The son of Hārītī, the queen belonging to the Hārīta gōtra* EI XXXII, 8 1 (100-200 *A D*)

హాలకియ. *hālakiya* (హాలకీయ) వ్యవసాయదారుడు *Ploughman* L L 1121.

హాలిక *hālika* హాలికుడు, వ్యవసాయదారుడు *ploughman L L* 1084

హి

హిదలొక *hidaloka* (ఇహలోక) ఇహలోకము *This world* EI XXXII-1, (R E XI)

హిమల *himala.* ఒకానొక పురుషనామము *The name of a male* L L 1277

హిరణకార: *hiranakāra* (హిరణ్యకార) కోశాగారాధిపతి *Treasurer.* EI 11, 25

హిలంనపటివిధాన. *hilamnapativіdhāna* (హిరణ్యప్రతివిధాన) హిరణ్యదానము, ధనము జీవనార్థము ఏర్పాటు చేయుట *Distribution of gold as alms, making provision of money* EI XXXII-1, (R E VIII)

హె

హె *he* హేమంతమునకు సాంకేతికాక్షరము *An abbreviation for Hēmamta, winter season* EI XVIII.

హెట్థ. *heṭṭha* క్రింద *Below* EI VIII, 12

హెమంతపఖ. *hemamtapakha* హేమంతపక్షము *The winter fortnight or season* EI XX, I E

హే

హేతు. *hētu* (హేతుః) కారణము *Intention, object* EI XXXII-1, (R E III)

హేమ *hēma* హేమంతఋతువు *Winter season* EI. XIV, 9

హేరణిక: *hēranika* హేరనిక *hēranika* (హిరణ్యక) కోశాగారాధిపతి *Treasurer* (1) L L 1239 (2) L L 1247

అనుబంధము – 3

అ

అంగరేకు *aṅgarēku* (క అంగరక్క) అంగరక్షకుడు కావలివాడు *Guard* కొండమనాయకుండు చంద్రూరి శ్రీనాగేశ్వర మహాదేవరకు నఖండదీపమునకు బెట్టిన మేంకలు ౫౫ వీని నంగ్గరేకు నడ్విసెట్టికొడుకు రబ్బెనసెట్టి సేకెని రక్షించేది NI Ongole, 28 *A* (శ 1089)

అచ్యుతగోత్రము *acyutagōtramu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతర కుల గోత్రము *The lineage of a non brahmana family* శ్రీమదఖిలాణ్డకోటి బ్రహ్మాణ్డనాయకులైన శ్రీపరుష వెంకటేశ్వరస్వామి వారి తళిఘ దీపారాధన నిత్యోత్సవకు పక్షోత్సవ మాసోత్సవ అర్చక స్తుతి మొదలైన కైంకర్యాలకై స్వస్తి శ్రీ ... శాలివాహన శకవర్షంబులు 1659 అగునేటి పింగల నామ సంవత్సర మాఘ శు 15 లు శ్రీమద్యయజనాది షట్కర్మనిరతులైన పరాశరగోత్రులైన బోధాయనసూత్రులైన యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన పాంచరాత్రాగమ శాస్త్రప్రవీణులైన ఈ తిరుచానూరి తిరువేంగళాచార్యుల వారి పౌత్రులైన రామాచార్యుల పుత్రులైన కృష్ణమాచార్యులవారికి శ్రీమన్మ ... లైన అచ్యుతగోత్ర పవిత్రులైన నారాయణ సూత్రులైన ధనుశ్శాఖాధ్యాయులైన గుమ్మినాయని తిమ్మనాయనివారి పౌత్రులైన కదిరప్పనాయని పుత్రులైన నరసింహనాయనివారు మానాయంకానకు చల్లెగుయలూరి స్థలంలో చల్లె పోతులదొడ్డి గ్రామమును చల్లె కాడారంభ నీరారంభ సకల సువర్ణాదాయముసున్న ప్రాకు యీ గ్రామాన్ని మొరుటుపల్లె చెరుపుకింద నడిచె యనిమిది తు ముటమడి గాక నూతనముగా యిద్దము అంతు పస్దువంన్నా యీ గ్రామం సర్వమాన్యముగా నడిపించుతు రామని దుర్గ మిది రాణువవారిలోకూడ నిస్కర్షివంచి వ్రాయించిన శిలాశాసనం E C X, Bagepalli, 31 (శ 1659)

అటుగనక *atuganaka* కాబట్టి *Therefore* యెవ్వరు యీ ధర్మానుకు లప్పినాను తప్పించినాను వారు తీర్థప్రసాదాలకు దప్పనవారు అటుగనక మీ శిష్యపారంపర్యం సుఖాన యీధర్మం నడిపించ్చి A P G A S 3 40 (శ 1525)

అఠవణము *aṭhavanamu* (క అటవణి) రాబడి, ఆదాయము *Revenue* నగిరికరిశో ముస్న్న మీకు నిష్కర్ష చేసి దానపూర్వకంగా యిచ్చినారము గనుక మాదుర్గం తాలూక అఠవణ కందాచారం బొక్కసంతెఖలు సహా వ్రాసుకొని నిర్వహ్చనగ వుండేది అని వ్రాయించి యిచ్చిన భూదానధర్మ శాసనము E C X, Bagepalli 36 (శ 1675)

అడఅందళం *adaamdalam* అడ్డపల్లకి *Palanquine carried crossway* అడ అందళం భూచక్రగొడుగు పగలుదీవిటి నగారు నవబత్తు వుదాసుపావడం కలికితురాయి బంగారుబాశింగం మంగళసూత్రం బంగారు కంటు బొటుతుదికాలు పాపోసులు యీబిరుదులు రాయలవారు ఇచ్చిరి EI XII, Pavugada 18 (1366 *A D*)

అదాల్తుకోర్టు *adāltukōrtu* న్యాయస్థానము *A judge s court* స్వస్తి శ్రీ ... నేటి చిత్రభాను నామ సంవత్సర అధిక ఆశ్వీజ బ ... రవారంన్న ౧౨౩౨ ఫసలి మం॥ భయిరవురపాడు భూపతి ఘానుడిపేటకు మధ్య జరిగిన పొలిమేర వ్యాజ్యానకు చన్నపట్నం సదరు అదాలతు కోర్టువారు తీర్చిన తీర్పు (శ 1744) (పూ శా ఆం సర్వ పు 212).

అన్మతము *anmatamu* సమ్మతి *Consent* అఱులూరి పెళ్లూరి స్థలము యెన్మిది యుళ రెడ్డును వీరి యుభయాన్మతమ్మున నంగోలిని బొట్టుపీటి ప్రోలిరడ్డికిం NI Ongole, (101) (శ 1194)

అన్మ *Anmu* అనుము, ధాన్యవిశేషము *A kind of paddy* పెసరు మిన్మ అన్మ లోనైన ఎణ్బు9నకు వుట్టిణ్టికి చి ౬ SII IV, 1384

అరలకోట *aralakōṭa* గూడులుగల ప్రాకారము *A wall with niches or nooks* రామనబోయిడు వరివడ్డు ౧౦౦ సహితంగా తోడుక వచ్చి కంటించిన యనిమిది అరల కోటి ౧ శివాలయం ౧ లక్ష్మీదేవిగుడి వ ౧ తొమ్మిది అరలకోట వ ౧ పద్నాలుగు అరల కోలు వ ౧ E C XII, Pavugada 96 (1417 *A D*)

అటారిగోత్రులు *artārigōtrulu* ఒకానొక బ్రాహ్మణేతరగోత్రము *The lineage of a non-brahmin family* అటారిగోత్ర్యులైన శామినేనిపౌత్ర్యులైన ముమ్మణిని పుత్ర్యులైన భాస్కరయ్యంగారు NI Darsi (65) (శ 1460)

అలంకారి *alamkāri* దేవతాది విగ్రహముల నలంకరించువాడు *Person who decorates the deities in the temple* ఈ శాసనములో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి అలంకారికి ఖ ౨ EI V, 17 (శ 1185)

అశ్రిణం *asrinam* ముద్రాంకితము *Consecration by branding with a seal* తెలుగుబణజ తిమయమనమరాలుకు అశ్రిణం మడిచెరు మంగళసూత్రం ప్రసాచి చెంకం విసదకర్ర ధవళళంకు దమణ మలహారి వాజయం అనుటు గరుడటంకంపెటు పవడ మోదలైన కొండికోల బిరుదులు ప్రసదించినము E C VI, Kadur, 46 (1864 *A D*)

అష్టభాషాకవిత్వము *astabhāṣākavitvamu* అష్టభాషలయందు కవిత్వము చెప్పుట ఇది నాచనసోముని బిరుదు శాసనము సంస్కృతము ఆంధ్రము, కర్ణాటము అను మూడు మహారాష్ట్రి, శౌరసేని, మాగధి, ప్రాచ్యా, అవంతి యను పంచవిధభాషలు *Sanskrit*, *Andhra*, *Karnāṭa*, *Mahārāstri*, *sourasēni*, *Māgadhi*, *Prācyā and Avamti* అష్టభాషాకవిత్వశ్రీవాణీవిజితసంపదే. సోమాయవాచనాంబోధేః సోమయామిత తేజసే E C X, Goribidanur, 46 (1370 *A D*)

అహణాలు *ahanālu* అహణాలవారు *The artisan class* ఈ వుదయాగిరి రాజ్యనంగల పంచహాణంవారును పృథివి దేశైనాలుగు అహణాలు

మొదలయిన పంచహాణం హారున్ను దండంపెట్టి యిచ్చిన శో NI Udayagiri (21)

ఆ

ఆకస (కాశ) భైరవదేవర: *ākāsa(kāśa)bhairavadēvara* ఆకాశ క్షేత్రపాలుడగు భైరవదేవర *The guardian-deity of the temple going the name of Bhairava* శ్రీ పరాంతక వింజలాన్ధు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర గుడిలోని ఆకస భైరవదేవరకుం బెట్టిన అఖణ్డ వర్తిఁ యినుపనెగలమున దివియ SII IV, 1283

ఆకాశక్షేత్రపాలి *ākāśaksētrapāli* పుణ్యక్షేత్రమును పాలించు భైరవాదిదేవత *The guardian-deity of the sacred place- usually called a Bhairava deity* చెల్వయ యాకాస క్షేత్రపాలినికి యిచ్చిన సంధ్యదివియలు రెణ్డి యాచన్ద్రార్కకాలము నెయి సరించువారు SII IV, 1014 (శ 960)

ఆచ్ఛేదన: *ācchēdana* విఘ్నము ధ్వంసము *Cutting, cutting off* వెంకటసుబ్బరాయలువారు వ్రాయించి ఇచ్చిన భూదానధారాగృహీత ధర్మశాసన దానపత్రం సన్ ఫసలీ ౧౧౫౨ ఈ హోసకోట శీమలో సమ్మతు సర్జాపురం తర్ఫ ముగళూరిలో జెల్లే వంజరే నెరిగం అనే గ్రామం మా జహాగీరు మీకు భూస్వాస్త్యం ఇచ్చిన వివరం త్రిపురుషోద్దేశముగా త్రిశాచికముగా త్రికరణశుద్ధిగా భూదానం మీకు సర్వమాన్యంగా యిచ్చినాము . యవ్వరు గనుక యాచ్ఛేదన జేసినా బ్రహ్మణులేకాని శూద్రులేకాని హిందూలు ముసల్మానులు కాని తమ తమ కులాచారధర్మాన చాయరాని పాపాన పోదురు E C IX, Anekal, 13 (1798 *A D*)

ఆడిఎడ్లు *ādiedlu* ఏతమునకు కట్టు ఎడ్లు *The bullocks that are harnessed to the picotta* దోసపాటి రుద్రయ హరిహరదేవనికి శ్రీ తొండేశ్వరదేవర నగరికి అయూరి దక్షిణపు వలని తన తోంటన ౫ రాట్నము కలవ ఆడిఎడ్ల ౨ సహితముగా నిచ్చె H A S 19-68 (శ 1176)

ఆబాదు *ābādu* (క ఆబాదు) (ప అబాద్) అభివృద్ధి సాగుబడి *Well-peopled, cultivated (B)* యిటికెదుర్గం తాలూకు జహగీరుదారుడు యినుమాల సాహేబులవారి టాలు వుమ్మ సాహేబులవారు రెడ్డి కరణాలు వడగెరెడ్డి చన్నయ్యకు వ్రాయించి యిచ్చిన దశవంద శాసనక్రమం యెట్లన్నను మారుగాని కుణ్టవ శిథమైన మజరా మాదప్పగారి పల్లెదగ్గర నీవు శేతినుంచి రూకలు వెచ్చంచేసి కుణ్ట ౧ శావులు ౩ సహాదురస్తు చేయించి వందు అయిన ఆయికట్టు నీరారంభం జమీనులో కుణ్టకింద రెడ్డికరణాలయి శామ్మతిలో మైగా నిలవభూమి ఖం 2/5 యనిమిద్ది భూముల్కిక్కి చతుర్భాగం మడి ఎమానిలావికి తూర్పు మిటగెవిమె ఆబాధు శేసుకొని పోటిలోని మడి ౨ యిదుము మడి నీకు దసవందం నిష్కరుషచేసి యిచ్చినాము గనుక గ్రామం ఆబాదు చేసుకొని సుఖాన వుండేది E C X, Bagepalli, 32 (శ 1690)

ఆర్స *ārsa* (ఓ అరిసా) అరిశ *Rice cake* (తెలుగులిపిలో ఓఢ్రభాషా శాసనము) శ్రీ నరసింగనాతదేఉంకర అమృతమణహికి (చి)యాఇలా నిశాంకభాణు భోగ ౧ ల ఆర్స ౪ SII VI, 720

ఆసూరు. *āsūru* అషూర్ ఖానా వాడుకలో సత్రము చలిపందిరి *(B) A choultry, a place where travellers are supplied with water* (చూడుడు కత్తి See Katti)

ఇ

ఇక్షుక్షేత్రము *iksuksētramu* చెఱకుపండు భూమి *Land where sugarcane is cultivated and a tax on the same is indicated in the inscription* పరాంతకుని శాసనము— ఇక్షుక్షేత్రేక ఖణ్డికాయ ద్వావింశతి చిహ్నవాం నిశాంద్రక్షకరకో ణవత్। SII VI, 1384

ఇలిందమ్రాను *ilimdamrānu* ఇంద్రవల్లి జేదురు వృక్షవిశేషము *A variety of tree* దీనికి నాగ్నేయమువం ద్రొంచిమ్రాని తోడి గొంకమ్రానును దీనిక తూర్పుఁన వనిమ్రానును దీనిక తూర్పుఁన ఇలిందమ్రాని తోడి పుట్టయు సీమము వీరచోడుని పిఠాపురము శాసనము EI V, 10 (శ 1024)

ఉ

ఉఞ్ఛ *uñcha* ప్రాచీన పశ్చిమ చాళుక్యుల శాసనములలో "ఆదిత్యఞ్ఛములుమన్నొ, మాటుఞ్ఛములుమన్నొ ఉఞ్ఛపన్నాసవృత్తిః," అని ఉఞ్ఛపదము మిగిలిన పదములతో కూడి చెప్పబడినది ఇదియొక కర విశేషమని ఫ్లీటు దొర అభిప్రాయపడి యున్నాడు శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు దీనిని భూపరిమాణపదముగా నన్వయించిరి ఇదియునుగాదు అదియునుగాదు ఇదియొక భూవిభేద మని యొక పరిశోధకుడు వక్కాణించి యున్నాడు ఈ శాసనములో ఉఞ్ఛ మనియు, ఉఞ్ఛపన్నాసమనియు చెప్పబడినది శర్మగారి యభిప్రాయము చొప్పున నిదియొక భూపరిమాణ మని భావింతును *A tax according to Dr Fleet, an extent of land according to Sri M S Sarma and according to Sri Panchamukhi, a kind of land* (చూడుడు భారతి- ధాత- చైత్రమాసము *and J O R* XI, 165-166 *a note by Sri R S Panchamukhi*) చలుక్యవిషయే సాస్తనూరు పళికులోపు గ్రామయోమ్మఁధ్యేజుకులుతీర్థఁ సమీపే

చింఘేలు దక్షిణతచే తుమ్మెయలూరి ఆదిత్య ఉఞ్చ సవన్నాన మొల్లళ న్లికు ఉఞ్చ సహిత మురకపూర్వకం (రెండవపుల కేశితుమ్మెయ నూరు శాసనము) A P G A S 6 (*7th century A D*

ఉత్తర *uttara* ఉత్తరానక్షత్రము *The twelth lunar mansion* కాలయుక్తి సంవత్సరాన వైశాఖ శుద్ధ ఏకాదశిని ఆదివారమూను ఉత్తర నక్షత్రమున శ్రీపతినాయుండు తమ తండ్రులకు ధర్మువుగాను NI Kavali, (51) (శ 1120)

ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులు *ubhayavēdāmtapravartakulu* ద్రవిడ సంస్కృతవేదప్రవర్తకులు *Person versed in both the Dravida and Sanskrit Veda* శ్రీమతే రామానుజాయనమః శ్రీ మద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యోభయవేదాంతప్రవర్తకు లైన శ్రీమాన్ తిరుకోవిలూరు యతిరాజస్వామి తిరువడి సంబంధు లైన E C IX Bangalore, 104 (1879 *A D*)

ఎ

ఎడ్రవప్పి *edavrappi* శేత్రవప్పి దక్షిణముఖ మైపోయి మలంగి యెడ్రవప్పి మోచి పడుమర ముఖమై సాగిన పోతుగట్టు మలంగి పెద్దవప్పి మోచెను కాపయనాయకుని పోలవరశాసనము (శ 1267)

ఏ

ఏపించు *ēpimcu* ఏర్పరచు *To establish* పాశెచెరువు కొండుకొండ్ల చేలూరు చెంచలి పట్టు గ్రామాల పొలిమెర్ల చెలువిం గటించి పలయ వమన శాసనములు ఏపించి E C X, Bagepalli, 74 (శ 1607)

ఒ

ఒణ్డు *ondu* ఒండు అన్యము *Another* జననుత చేబ్రోలనుణ్డి బెజవాడ జాత్రకు వచ్చి త్రిణయననుతు ణ్డొణ్డు సోటు మెచ్చక తివిరి యిన్నెలవ (యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనము) EI XV

ఒళన *olana* (క ఒళ) అధీనమున *Subject to, dependent upon* స్వస్తి శ్రీ సోటమహారాజుల్లో శన ఇమ్మటోలి అణపోతులు రేవణకాలు ఇచ్చిన పన్నన (పొట్లదుర్తి మాశెపాడు శాసనము) వ్యాస సంగ్రహము, పుట 801-810

క

కందాచారం *kamdācāram* దేశీయపటాలము, రక్షకదళము *The native militia, police* (K) (చూడుడు-అఠవణము *See aṭhavanam*)

కటుగోడగి *katugadagi* పన్ను లేకుండ అనుభవింపబడు భూమి *Land hold free of any charge or tax* (K) మహానాయంకరాచార్యుల యిన కొవర అవుబలనాయని కొమార నాగునాయనింగారు సుగటూరి చిక రాయ తమ్మయ గవినివారి అవణకూడ హోళూరికి అగ్రహారం మహాజనాల సమ్మతిని జనులు నలుగురికి కటుగోడగి ధర్మశాసన వివరం E C X Kolar 220. (శ 1549)

కట్టుగొడిగెమాన్యమడి *kattugodigemānyamadi*, చూడుడు కట్టుకొడిగె *kaṭṭukodige* శ్రీమతు తమ్మప్పగౌనిగారు ఎళచెగౌనికి యిచ్చిన కట్టుగొడిగె మాన్యమడి 21 ౪ కొళగ ఖ E C X. Mulbagal. 144 (1459 *A D*)

కత్తి *katti* భూపరిమాణ విశేషము నలుబది ఎకరముల పొలము *A measure of land, considered to be as much as a man can reap one day, in government accounts a katti is noted as 40 acres* (B) రాజుగారికి పుణ్యము గాను మశీదు గట్టించి మొల్లాలు మొదలైన వారి జీతాలకు కత్తి ౧ న్ని దీపానకున్ను ఆసూరుకున్ను సుబరాతుకున్ను కత్తి ౧న్ని కూడా రెండు కత్తులపొలము యిచ్చెను (పూ శా అం సర్వ పు 137)

కపురమసాచందనకలిసి. *kapuramasācamdana kalisi* కర్పూరము చందనము మిశ్రిత ద్రవ్యముల కలశము *A jar for sandal paste mixed with camphor* (తెలుగు లిపిలో ఓఢ్రభాషా శాసనము) శ్రీ నరసింగ నాతదే ఉంకర అమృతమణహికి నిశాంక భాణుభోగ కపురమసా చందనకలిసి SII VI, 720

కప్పము *kappamu* పన్ను *Tribute* వెంకటపతిరాయలవారు భక్తిపూర్వకంగా వ్రాయించిన దానశాసన మూలాగ్రం ఎట్లన్నను నగిరికిరాదగినా తప్పు। శాకు। కానిక। కప్పములూ। పెండ్లిసోములు మొదలుగా గల శుభప్రస్తాయందు మణిపై కానికి యిచె ఆగమాలుసహ। యీదేవతసేవకు చన్న పరడిగారి ముఖాంత్రము యిచుకొని పచేది E C XII. Tumkur. 51 (1516 *A D*)

కర్తపాలు *kartapālu* వాఙ్మూలము సాక్ష్యము *deposition* గులాం అల్లిఖాన్ సాహెబవారు కర్తవ్యులు పుచ్చుకొని నలుగురు సాధ్యులనికూడి ఉభయత్రుల కర్తపాలు కొని మన ఆచారి ముఖమున నాడులు విని అ

వర్తమానం నగరంవారిని పిలిపించి ఆచారివారి చాత కర్తపాలు పుచ్చుకొని వారి ముఖవచనం విని E C X, Mulbagal 98 (శ 1624)

కమ్మ్రకారకుడు· *kammakārakudu* కమ్మరి గ్రామకారుకులలో వొకడు *Blacksmith one of the village servants* తక్షకస్వర్ణకారాశ్చ ఘోరికః కమ్మ్రకారకః కులాలస్తిల హంత్రాచ ప్రదత్తా గ్రామకారుకః, EI V, 14 (శ 1191)

కలావర్తకము *Kalāvarttamu* వర్త మనగా జీవితాధారము జీవిత వర్గము ఏదైన ఘనమైన సహాయమునకు ప్రతిఫలముగ ప్రభువు ఇచ్చిన భూభాగము *A part of country granted in lieu of considerable service or help rendered to the overlord* కుసుమాయుధు పెద్దకొడుకనేక రిపున్నపతి మణిమకుట మకరికాకషణ మశృణిత చరణ యుగల కలావర్తకంబు రాజ్యంబు సేయుచు (కొరవిశాసనము) A P G A S 9 2

కలికితురాయి *Kalikituraāyi* కొంగతల యీకలతో చేసిన శిరోభూషణము *An ornament for the turban, a plume, a crest* (K) చూడుడు అడఅందళము, *See —adaamdalamu*

కళాకండుగుము *Kalākamndugumu* (క కళా=కొలగము, *A kind of measure* (క) కణ్డుగభాటిరి ఒకపుట్టి పొలము *A land of twenty kolagas*) ఒక భూ పరిమాణము *A land measure-extent of Khari* విశ్వజిత్ ఉత్తరంబున పులొంబుర చెఱువు వడుమాటి కోటన్ ఎఱుంబొదిపుట్టు అల్లపట్టుచేను తూర్పునకోటిశాలు తోంటశాయువడు వారంబు ఇచ్చిరి పాఆపడువారంబు మ్లావిండీశ్వరంబున కళాకణ్డుగు మిచ్చి కుడుచువారు SII VI, 584 (జయసింహవల్లభుని విప్పర్ల శాసనము)

కళింగదండపాటపరీక్ష *Kalimgadamdpātaparīksa* కళింగదండ పాటపై అధికారి *The supervising officer of the administrative division 'damdapāt a' in Kalinga Country* కళింగదండ పాటపరీక్ష మహాపాత్ర గొండదేవు SII VI, 793

కళింగదళ *Kalimgadala* కళింగదేశములోని దండనాయకుడు *The Commander of an army in Kalimga* పత్మపాయకరాయని కొడుకు కళింగదళ నాగుమహామండలికుండు "శ్రీ నాగు మండలికాఖ్యః కళింగ్గదళమండనః" SII VI, 928 (శ 1218)

కళింగబెహరణ *Kalimgabeharana* కళింగదేశములోని యొక అధికార బిరుదు *The title of an office in the Kalimga Country.* కళింగదండపాటపరీక్ష మహాపాత్ర గొండదేవురతు యంకర అదికశే కళింగ బెహరణ SII VI, 793

కళింగమాణ *Kalimgamāna* కళింగదేశములోని యొక గౌరవ [illegible] *A respectable designation in the Kalimga Country*

కవిరాజ్య గోత్రులైన జగోస్వరమహాసేనపతి సుపుత్రుండు అఇన కళింగ మాణ్ శ్రీ విశ్వనధజునంగరూ SII V, 1239 (శ 1240)

కళ్యాణవేది: *Kalyānavēdi* దేవుని కళ్యాణ మహోత్సవమునకు మండపములో నిర్మింపబడిన వేదిక *A raised seat of ground in the mandapa constructed for performance of the marriage festival of the deity* అల్లాడభూపాలుని అడపం పెద్దనంగారు శ్రీకొంతేయను గంగ్గానదీతీరమందుల వలపెల కొవ్వలింగ్గముకు కళ్యాణ మవధరించ్చియ్యవ్వటికి తాండవదేవర నగరి ముందటను కల్యాణవేదితోడి మండ్డపం గట్టించి సమర్పించెను SII V, 113 (శ 1388)

కా

కాణిక *Kānika* కానుక *A present* (చూడుడు కాకు *See tāku*)

కాలువలు *Kāluvalu* పల్లెలు శివార్లు *Hamlets* భణ్డారం అవరసయ కుమారు తిమ్మరసయ్య కొణ్డప్పయవారు తమ నాయక తనాదకు చెలె పెనగొణ్డకు తూర్పున గుయ్యలూరి సీమలోను మారగానకుణ్టలో గ్రామం చతుశ్సీమలోను అయిన కాలువలు సహ E C X Bagepalli,37 (శ 1461)

కాళచిమాన్యం *Kālacimānyam* కాళాంజిమాన్యము తమ్మపడిగము పట్టుకొనుట కివ్వబడిన మాన్యము *An inam granted for carrying spittoon* శ్రీ మతు నాగినాయడు మల్లపగారు యింకనరప పకులకు వీరయకు కాళచిమాన్యం E C X, Sidlaghatta taluk (1588 A D)

కాళింగవెహారలు *Kālimgavehōralu* కళింగదేశములోని దేవాలయములందలి యొక ఉద్యోగవిశేషము *A Kind of office (prabably in respect of a temple) in the Kalimga Country* శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాద మన్ననలు కాళింగి వెహారలకు వడము... SII V, 1214 (శ 1281)

కాళింగిముద్ర *Kalimgimudra* కాళింగదేశములో దేవాలయములందలి యొక ఉద్యోగి *An officer in charge of a temples in the Kalimga Country* శ్రీవిశ్వనాథభోగాన ప్రసాదమన్ననలు కాళింగ్గిముద్రకు కుంచాలు ...గాయ్యల SII V, 1214 (శ 1281).

కాసెవాడు *Kāsevādu* గ్రావకారుడు జాతిపనివాడు. *A mason, a builder in stone or brick (for service in the temple)* ఈ శాసనములలో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి కాసెవానికి ఖ... EI V, 17. (శ 1185)

కు

కుర్పచేయు: *kurpaceyu* కుఱుపచేయు. *To give as a token*

(క. కుఱుప–*a token a sign*) యీ కాలరెడ్డిపల్లె స్థలంరెడ్డి కక్కనకు నూతనముగాని కుర్పచేశి యిచ్చినారం E C X, Bagepalli 22 (శ 1658)

కొ

కొండికోల *Komdikōla* దండము *Staff* (చూడుడు – ఆశ్రిణం *See – āśrinam*)

కొట్టకము. *Kottakamu* కోటబురుజు *Bastion* (చూడుడు –జపశాల *See – Japaśāla*)

కొరడబడ. *Koradabada* (ఒ కొరబడ) పెద్ద తీపి పదార్థములు *Large sweets* (తెలుగులిపిలో ఒడ్రభాషాశాసనము) శ్రీనరసింగనాథదేఉంకర అమృతమణహికి నిశాంకభాణుభోగ పొరడబడ ౪ SII VI, 720

కొళల్చు *Kolalcu* (క కొఉ) వశపఱచుకొను *To seize, to lay hold of* కొట్టం బుల్వరెణ్డు గొణి వేంగినాణ్టిం గొళల్చి యాత్రిభువనాం కుశబణ నిల్పి (అద్దంకి శాసనము) EI XIX, (శ 770)

కో

కోటమాన్యం. *Kōtamānyam* కోటకట్టినందులకు ఇచ్చిన మాన్యము *Gift of land given for constructing the fort* పూరికి కోటలు కటినందుకు కోటమాన్యం దేవరాయహాళం ఖ ౧ గంపదింపలమానం ఖ ౦౧౦ E C XII Pavugada, 96 (1417 *A D*)

కోడిస్తలము *Kōdistalamu* అలుగు, కలుజు *Water-gate, sluice* మా కులవురానుకు యిచ్చిన హోళూరు గ్రామాన చలవద చరుకింద కోడిస్తలాన కామదె తేగ - జాణ కొనిపించి విడిచిన మరి E C X, Kolar, 220 (శ 1549)

కోని *Kōni* పురుషనామాంతపదము *The suffix to the name of male* ఇందుల గొల్లభీమయబోయుని కొడుకు కాటియబోయుడైన శ్రీ పురుషోత్తమ కోని వనమునం బెట్టిన ఇన్నయెడ్లు SII V, 17, 18

క్షౌ

క్షౌరికుడు *Ksaurikudu* మంగలి గ్రామకారుకులలో నొకడు *Barber– one of the village servants* (చూడుడు గ్రామకారుకులు - *See Grāmakārukulu*)

ఖ

ఖండమంచె : *Khamdamamce* కాష్ఠఫలకము *Shelf* తెలుగు లిపిలో ఓడ్రభాషాశాసనము శ్రీ నరసింగనాథ దే ఉంకర అమృతమణహికి నిశాంక భాణం భోగ ఎతక ఖండమంచె SII VI, 720

ఖండాధరా కొలువు *khamdadharā Koluvu* ఖండాధర=*The person who holds the sword* కొలువు=*Service* శ్రీకూర్మనాథునికి సనిధిని అనవరతమును ఖండాధరా కొల్వుకొల్చి ఉండపెటితిమి ఈ కొల్వునకు నిత్యప్రసాద కూడుకు నుండు కుంచెడు అన్నము అర్ధణము విడియము ౧ SII V, 1219

ఖా

ఖాసా. *khāsā* (అ ఖాస్) స్వంతము *Private, own* శేవకమాన్య నిరూపం। మహామండలేశ్వరు తైనషువంటి ప్రతాపరాయ కైనవారు మాయీ కొల్లాపురం దేశాయి పెద్ద చెంనప్ప రడికి వ్రాయించి యిచిన శేవక మాన్యాల పట్టు నిరూపక్రమ మెట్లంన్నను మన ఖాసాగుర్రాలుకు త్రుణగ్రానం తెచుకొని వుండరగినందుకుగా మీనముద్రకులాచారంవారు అనుభవింస్తు వుండే భూమికి గుత్త నత్త సోటీకాలూ సుంక తప్పు నెవ్వలూ వీరికి వనిలేరని సర్వమాన్యంగా E C XII, Tumkur, 52. (1447 *A D*)

గ

గచ్చురు *gaccuru* శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు 'గచ్చురకు' అని యుండ బోలునని వ్రాసి, 'పొగరుబోతులకు' లేక 'రతుకులు' అని యర్థము చెప్పిరి మాయలమారులు, దంభకులు అని యర్థము పొసగునేమో! *Deceivers, arrogant persons* (?) దీనికి వక్రంబు తెరువచ్చినవారు గళరెని ఊరిస్త్రి దప్పినవారు దినికి వక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు రెణ్డువడల ఎలెము వరు లెముల చేసినదియు చన్ను (అహదనకర శాసనము)

గడెసాని *gadesāni* గడసాని దొమ్మరిసాని *A rope dancing woman Tumblerwoman* ఆ పొలాన న ౮ పెరెడి గ్రామ కాండూరి గడె సానుల అప్పిచాతను క్రయము గొనిపెట్టిన వ్రిత్తి బచ్చెళ్ళపాటు తెరువు తూర్పున చేనున ౪అవడమట న ౪ (శ 1164) (పూ శా ఱం పర్వ వు 258)

గణసంఖ్య: *ganasamkhya* లెక్కకు వచ్చిన సంఖ్య *The number*

by count గణసంఖ్యా ౨౫ గురు గణసంఖ్యా యిరువై అయిదు వృత్తులు చేసి మా తల్లి మల్లయ్యక్కగారి చరమకాలమందు E C X, Srinivasapur, 37 (శ 1682)

గవి *gavi* గుహ *A (Covered or sheltered) place of resort, a Cave (K)* శ్రీమతు బాగెపల్లి స్థలం కమ్మర గంకప్ప బాలమ్మ కుమారుడు కుణ్టూరప్పగారికి యీ స్థలం రెడ్లు కరణాలు సహా వ్రాసి యిచ్చిన దానపత్రక్రమం ఏమన్నను యీ గడిదము కొణ్డలో గవి కట్టించిన గవిలో యీశ్వరప్రతిష్ఠ చేయించి చైత్రాలుతో యిచి వనాంతరం వేయించుకొని E C X Bagepalli, 23 (శ 1746)

గా

గాడు *gādu* గ్రామ ఆయగాండ్ల (నౌకరీ) నామము తుదను ప్రయుక్తము *A cowman appellation added to the names of menial servants* చాకలగుండం కదిరిగాడు కుంమరి తిమడు మాల కొండయ మాదిగ నరసుడు వోబలిగాడు E C XII, Pavugada, 6 (1757 *A D*)

గానువులముద్రసుంకము *gānuvulamudrasuṃkamu* గానుగులు ఆడుకొనుటకై విధింపబడిన పన్ను *Tax or fee levied for running an oil-mill* వేల్పూర అడ్డవట్టమేర అంత్రవట్టూను యేమి యేనాను విలిచిన గుఱ్ఱము విల్చినయెద్దు విల్చిన కొల్చువిల్చిన కెలవునం దెచ్చి అమ్మినాను గానువుల ముద్రసుంకము నరునరూకలు సహితము ఇమేరలు ఎవ్వరు దప్పికొన్న గణపతిదేవమహారాజు లానా॥ SII X, 314 (శ 1169)

గి

గిరి *giri* పర్వతము ఏడను సంఖ్యకు సాంకేతిక పదము సప్తపర్వతములు *A symbolic expression for number seven (seven mountains).* శరగిరి గగణేందు సమ్మిత సకరాజ వత్సరంబుల SII X, 133 (శ 1075)

గు

గుత్త *gutta* గుత్తకు తీసుకొనబడినది *A contract, a manopoly of a tenure, an exclusive right of sale or supply of any commodity, form, or rent an income of variable amount sold or letout for a fixed sum* (చూడుడు – ఖాసా *See – khāsā*)

గువగో: *guvagi* పోకచెక్కలు *Betelnuts* (తెలుగు లిపిలో ఓఢ్ర భాషా శాసనము) శ్రీ నరసింగ నాతదే ఉంకర అమృతమణిహికి నిశాంకఖాణు ళో ౧ .గువగో ౫ SII VI, 720

గృ

గృంజ్జనం *grimjjanam* గృంజనము వెల్లుల్లి పండెడు భూమి *Garlic field* గ్రామనిరుఋత్యాం విషతరు పశ్చిమ గృంజ్జనం అత ఇష్టక ధిష్టి: EI V, 14 (శ 1191)

గో

గోనె *gōne* ధాన్యము మొదలగునవి నించెడి జనపనార సంచి ప్రాచీన కాలమున ధాన్యాది వస్తువులపై పన్ను లేక సుంకము విధించుట కేర్పడిన పరిమాణము *A pack-sack, generally used to levy tax or fee for carrying various articles of grain etc* కొండ్డవీటి శ్రీయజ్ఞ వాటికారఘునాయకులకు శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయల సామ్రాజ్య ధురంధర శ్రీమన్మహాప్రధాన సాళువ తిమ్మర్సయ్యంగారి మేనల్లుడైన కౌశిక గోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర యజుః శాఖాధ్యాయులైన నాదిండ్ల తిమ్మరాజుంగారి కుమారుండైన గోపర్సయ్యంగారు దేవునికి శిఖరము గట్టించ్చి శిఖర మంటప గోపురాలు మున్నపనులు చేయించి పయిడికుండలు యెత్తించి తిరుచుట్టుమాలెదు ప్రాకారమున్ను కట్టించి ఉత్సవ విగ్రహాల సమర్పించి అంగ్గరంగ్గ వైభవాలకున్ను అమృతపడి ఉత్సవాలకున్ను పూర్వాన సాగివచ్చిన లెంచ సాగించ్చి మైందవ గ్రామము సమర్పించ్చి సీమలోని సుంఖము సాగినచోటనల్లాను మూలవీసాలు కొండవీడు వుండు వసంత్తగగుఉలాను ఆరువంత్యాలాను ఉప్పలాలు కరవటాలాను తిరుమల పర్వతాలు మొదలైన వచ్చిపోఇ హాది మా ననిర్నయ జొన్నలు కోఅలు ఆ ఉప్పు మామిడికాయలు ఉసిరికెకాయలు వోంకాయలు ఇండ్డుపకాయలు మావెన వీనికి గోనె ౧ కి అరపైకం లెఖను పెసలు మినుములు సనంగలు ఉలువలు కంద్దులు గోధుమలు నువులు ఆమదాలు కారామళలు అనుములు ప్రత్తి చింతపండ్డు కరకాయ ఉసిరికెపప్పు కంద చామ చిరుగడం వీనికి గోనె ౧ కి పైఇకమున్న ఉల్లి పసుపు గుగ్గిలం మెంతి జీలకఱ ఆవాలు కొత్తగోనెల సలిగ అల్లం నిమ్మపండులు టెంకాయలు వీనికి గోనె ౧ కి దమ్మమున్న। బెల్లము దూది నెఇ ఆముదం సంగడి ఇప్పపూ శొంఠి ఇనుము ఉక్కుటులులు వీనికి గోనె ౧ కి దమ్మాలు రెండున్న। మామిడితాండ్ర గోనె ౧ కి దమ్మాలు ముండు। పంచధార పోంకలు మాలు తమలపాకులు వీని గోనె ౧ కి దమ్మాలు నాలుగు। పిప్పలి మిరియాలు గంధము కరాంభువు జాజికాయ జాజి, పత్రి సీమము తగరము రాగి వీని గోనె ౧ కి దమ్మాలు ఆరు। కోకల మలగకూచవెల। ఈ మర్యాదను పెక్కంౘ్ర చాత మూలవీసాలు ఇప్పించి శ్రీ మన్మహాప్రధాన సాళువ తిమ్మర్సయ్యగారికిన్ని వారి దేవులు లక్ష్మమ్మ గారికిన్ని పుణ్యముగాను నాదిండ్ల గోపర్సయ్యంగారు సమర్పించను॥ EI VI, 23

గౌ

గౌఉువాడు· *gauuvādu* గౌరు యూదువాడు కాహళికాడు *Person who blows the big drum (in the temple)* ఈ శాసనములో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి గౌఉువానికి ఖ ౨ EI V, 17 (శ 1185)

గ్రా

గ్రామగౌడిరికం: *grāmagaudirikam,* గ్రామాధిపత్యము *The*

office of the headman of the village బుక్కరాయదేవ మహారాయల య్యవారు పృథ్వీ సామ్రాజ్యం శేయుచుండ కుందురిపి రాజ్యం కన్యలఖరికో చెలె భద్రంపలకు గ్రామ గౌడికుం కుంచకావులింగన గౌనికి యిందులో నడిచెపాలంలో E C XII, Pavugada, 74 (1859 *A D*)

గ్రామదానధర్మశాసనము. *grāmadānadharmaśāsanamu* గ్రామము దానమిచ్చుటకు వేయించిన ధర్మశాసనము *The charitable edict granting the gift of a village* గోపాలరాజుగారి పౌత్రులైన శ్రీరంగరాయదేవ మహారాయలయ్యవారు వెంకటగిరి శాస్త్రిలుకు ఈ తథాతిథి సూర్యోపరాగ పుణ్యకాలమన్దు ధారపోసి ఇచిన జనపల్లి గ్రామ దానధర్మశాసనము E C X, Kolar, 225 (శ 1568)

చ

చండాలయోని· *caṃḍālayōni* చండాలగర్భము చండాల కుటుంబము *The womb of a low cast woman, the low caste family* యెవ్వరు యీ ధర్మానుకు తపి\నాను తప్పించినాను ఆ చంద్రార్కంగా చండాల యోనుల జన్మించువారు A P G A S 3-40 (శ 1525)

చా

చాలాబాదు: *cālābādu*, సాలాబాదు దేవాలయము మొదలైనవానికి నిలకడగా గ్రామములోనుండి యిచ్చు శలవు మొదలైన ఖర్చులు *The permanent charges of a village as those for a temple (pagoda)*-(B) బాగెపల్లి స్తళాన యీ దేవునికి నడచే మాన్యములక్కు చాలాబాదు యిచ్చె కాణ్కుబేడిగలక్కు అరువేల రాణ్పమాతో దేవ స్థానంలో మన్వి చేస్రి గనక E C X, Bagepalli, 73 (1671 *A D*)

చి

చిన్నము: *cinnamu* మాడలో పదియవభాగము *One tenth of a māda- a gold coin* స్వస్తిశ్రీమన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులకూను ఉభయ నానాదేశి పెక్కంద్రున ఉప్పసుంకము.. కరణాలూం దీవఁరులూను కొలకాంద్రును శ్రీ త్రిపురాదేవికి అంగరంగ భోగాలకై ఇచ్చిన అయము సుంకము వల్లను బదు శేశిపెటుకలు శడ్లు శటవిటను దరణము శేశి మాన్యగాంద్రు మాన్యము మాన మాడబడి చిన్నము ఈ క్రమాన ఇచ్చువారు SII X, 480 (శ 1218)

చే

చేపించు: *cēpimcu* వేయించు, స్థాపించు *To establish*, గుమ్మినాయని కదిరప్పనాయని కృష్ణప్పనాయని కారియకర్తలైన చాకినేల గారు చేపించిన ధర్మశాసనం E C X, Bagepalli 75. (శ 1588)

జ

జగడవాడు: *jagadavādu* (క జాగటి) చేతాళము వాయించువాడు *Person who plays the cymbal (in the temple)*, (*jāgati*) *A circular metal plate, a gong, a kind of cymbal (K)* ఈ శాసనములో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి జగడవానికి ఖ ౨ EI V, 17 (శ 1185)

జపశాల . *japaśāla* జపతపముల నొనరించుటకు నిర్మింపబడిన శాల *A hall for performing prayers etc* దళవాయి సుబ్బప్పగారు కళ్యాణగిరి యందు ఆచంద్రార్కస్థాయిగ వుండవలెనని పెటించిన కాశి పని-కుంభివాక జపశాల సత్రం కోట కొట్టకములు E C X, Bagepalli, 68 (శ 1684)

జయరేకు. *jayarēku* జయరేఖ జయపత్రిక *A record of victory* నారాయణ స్మరణ చేసి వ్రాయించిన జయరేకు శ్రీముఖం E C VI, Kadur Taluk, 46 (1864 *A D*)

జయరేఖ: *jayarēkha* జయపత్రిక *A record of victory* శ్రీమద్రాజాధిరాజరాజె శ్రీ రాణా పెద్ద జగదేవరాయలై యణంగారు మా అమరానకు పాలించ్చి యిచ్చిన హైసలనాడు హుచ్చమారుడునికి సహా వ్రాంసి యిచ్చిన జయరేఖ యేమంటె E C III. I Mandya, 86 (1688 *A D*)

జహగీరు *jahagīru* జాగీరు *jāgīr* (చూడుడు-ఆబాదు *See ābādu*)

జి

జిల్లాకోటుౙ: *jillā kōrṭu* మండలన్యాయస్థానము. *The District Court* మచిలీపట్నం జిల్లా కోటుౙవారి ఆజ్ఞ ప్రకారం బయ్యవర్సం రెడ్డి వగయిరా జిల్లా బంట్రోతులు వచ్చి (శ. 1744) (పూ శా అం సర్వ పు 20)

జీ

జీహరి: *jīhari* శీయహరి విష్ణుదేవుడు, *The God Hari, Vishnu* వీరడివులనాంటి కొల్లిమెటలిరట్టడము యష్టభోగసర్వ సంపదలతోంగూడ విలిచి జీహరి నరసింహదేవర పన్నిధానమున SII IV, 1281

జె

జెఉటఘలులాదిక : *jeuṭaghalulādika* ఒకానొక పుల్లటి వ్యంజనము (కిపుత- *A tree bearng sourish edible fruits like mangosteen*) (తెలుగులిపిలో ఓఢ్రభాషాశాసనము) శ్రీ నరసింగ నాతథే ఉంకర అమృతమణహికి నిశాంక భాణభోగ జెఉటఘలులాదిక SII VI. 720

జై

జైమినీసూత్రము *jaiminīsūtramu* పూర్వమీమాంసాదర్శనము తత్ స్థాపకు డగు జైమినీ మహర్షి వ్రాసిన శాస్త్రగ్రంథము *The school of pūrvamīmāṁsa philosophy of Jaimini* భాగణవగోత్ర జైమిని సూత్రసామశాఖాధ్యాయి అయిన పిట్లవగవకు చోళిఎంకటపతి E C III, Part I Srirangapattana, 12 (1664 *A D*)

డ

డెబ్బదిరెండునియోగములు : *debbadireṇḍuniyōgamulu* (1) గురు, (2) మహాప్రధాన, (3) సామంత, (4) సేనాపతి, (5) ద్వారపాలక, (6) అవసరిక, (7) ఘటికానిర్ధారిక, (8) గణక, (9) లేఖక, (10) పౌరాణిక, (11) పురోహిత, (12) జ్యోతిషిక (13) కావ్యజ్ఞ, (14) విద్యజ్జన, (15) దేవతార్చక, (16) మాల్యకారక, (17) పరిమళకారక, (18) గోష్ఠాధికార, (19) గజాధికార, (20) అశ్వాధికార, (21) భాండారాధికార (22) ధాన్యాధికార, (23) అంగరక్షక (24) సూత, (25) సూద (26) భేతాళ, (27) మత, (28) తాంబూలిక, (29) తాళవృంతక, (30) నరవాహక, (31) ధాత్రిక, (32) చామరిక, (33) కళాచిక, (34) కరశాఖిక, (35) పాదుకాదార, (36) నర్తక, (37) గాయక, (38) వైణిక, (39) శాకునిక, (40) మాగధ, (41) వైతాళిక (42) పరిహాసక (43) వైదిక, (44) కాంచుక, (45) క్షౌరక, (46) రజక, (47) సౌచిక, (48) చర్మకారక, (49) ముద్రాధికార (50) పురపాలక, (51) వనపాలక (52) నరవైద్య, (53) గజవైద్య, (54) అశ్వవైద్య, (55) పశువైద్య (56) భేరివాదక, (57) మురజవాదక, (58) రోమక, (59) శిలాచ్ఛేదక, (60) కాంస్యకారక , (61) కుంభకారక, (62) చిత్రకారక, (63 వ్యవహారిక, (64) మృగయార్థి, (65) పక్షిపోషక, (66) ఫణిహారక, (67) రాయభారక, (68) ఉగ్రాణాధికార, (69) వేశ్యాజన, మొ అంగ్లచారిత్రక పీఠికలో నీ డెబ్బదిరెండు నియోగములు వివరింపబడినవి *See the introduction ' the ancient Andhra administration' where in the offices are detailed* దేవరసేవకులకున్ను డెబ్బైరెండు నియోగాలకున్ను జీతవర్తనలు SII X, 239

త

తక్షకుడు *takṣakuḍu* వడ్రంగి. గ్రామకారుకులలో నొకడు *Carpenter - one of the village servants* (చూడుడు గ్రామకారుకులు- *See grāma kārukulu*)

తటాక నిర్మాణ నిర్ణయ శిలాశాసనము. *taṭākanirmāṇanirṇaya śilāśāsanamu* చెఱువు త్రవ్వుటకు నిర్ణయించబడిన రాతిశాసనము *The edict in stone determining the construction of a tank* శ్రీ మన్మహానాయకాచార్యులైన గురమ్మనాయని కదిరప్పనాయని నరసింహనాయనింగారు లాయమన్నావన కుమారుడు వెంకటపతి వ్రాయించి యిచ్చిన తటాకనిర్మాణనిర్ణయశిలాశాసనము E C X, Bagepalli, 22 (శ 1658)

తవరించు *tavarincu* ప్రతిష్ఠించు నెలకొల్పు *Consecrate, establish*

చం వెలయ నుమేశ్వరాయతన విస్తర మొప్పంగం జేసి యందు నం దులం దవరించి చిత్రవితతులు ప్రతిభ ప్రచియింపం బంచి పే శలముగ మంటపంబు విల స్నతి విత్తముగా నొనర్చుటటం బొలుపుగం బ్రస్తుతింపం దగుం బోచయదాముని గీర్తిభాముని శా స మం 61 (శ 1178)

తప్పినవారు *tappinavāru* దేవాలయములందు తీర్థమును ప్రసాదమును బొందుట కర్హులుకారు *Person who forfeit the right (to get the holy water and sacred food in the temple)* యెవ్వరు యీధర్మానుకు తప్పినాను తప్పించినాను తీర్థప్రసాదాలకు తప్పినవారు A P G S 3 40 (శ 1525)

తప్పినవారు *tappinavāru* (మంత్రతంత్రముల) జపించుటకు అధికారము లేనివారు *Persons who forfeit the right to chant (spells and devices or recite Vedas and prayers to please certain deities)* యెవ్వరు యీ ధర్మానుకు తప్పినాను తప్పించినాను మంత్రతంత్రాలకు తప్పినవారు A P G A S 3 40 (శ 1525)

తప్పినవారు: *tappinavāru* పోగొట్టుకొన్నవాడు *Person or persons who have forfeited the rights in the village* ఊరుదాయ చెసి ఇచ్చి దినికి వక్రంబు చెదు వచ్చినవారు గళ రెని ఊరి స్తితి దప్పినవారు (అహదనకర శాసనము)

తప్పినవారు. *tappinavāru* (విభూతి రుద్రాక్షలను) ధరించుటకు అర్హత లేనివారు. *Persons who are not entitled to apply the ashes of cow-dung, and wear rosary* యెవ్వరు యీ ధర్మానకు తప్పివాను తప్పించినాను విభూతి రుద్రాక్షలకు తప్పినవారు A P G A S 3 40 (శ 1525)

తప్పినవారు: *tappinavāru* (ఆయా దేవతలకు) అపచారముచేయు లేక పాపమును గావించువారు *Persons who will commit sin (towards deities)* యెవ్వరు యీ ధర్మానకు తప్పివాను తప్పించినాను త్రిమూర్తులకు తప్పినవారు శివునికే తప్పినవారు భూదేవతకు తప్పినవారు A P G A S 3 40 (అలంపురము) (శ 1525)

తప్పు *tappu* అపరాధమునకు విధింపబడిన జుల్మానా *A fine levied for committing an offense* (చూడుడు – ఖాసా *See Khāsā*)

తర్ఫు: *tarphu* తరపు (అ తరఫ్) పక్కదేశము *Side, quarter (B)* (చూడుడు ఆచ్ఛేదన *See ācchēdana*)

తలకుట్టు *talakuṭṭu* తలలో పువ్వులు ముడుచుట *Decorating the head with flowers* రజకునికి అ యీశ్వరుండు నినగాయం చేసింది। అగంకట్టు సుగంకట్టు దొబ్బుడుగింజలు। నానకాలుకట్ట గంజిప దిగుగ్గుళ్ళు। మురికొంగు నడివిదికుంచాలు। మొగశివు బుట్టితె రూపాయి ౧ ఆడశివు బుట్టితె అర్ధరూపాయి రజస్వల అయితె వస్త్రం। పారె వస్త్రం। నెయి। ముంతడు కోకకొంగున అకుంతలబియ్యం సోలలు। వక్కలు ౧౨। ఆకులు ౧౨। పసుపుగొంములు ౧౨। యీ ప్రకారంగా దేశములోనగల జనులు చాకలవానికి నడిపించగలవారం తలకుట్టుకు గం॥ పెండ్లికి గం॥ ౬ E C IX Kankanahalli, 89 (1700 *A D*)

తా

తాంబూలము. *tāmbbūlamu* (సం తాంబూలం) తమలపాకులు పోక చెక్కలు సున్నము సుగంధద్రవ్యములు కలసినది *Betel leaf a betel nut spices and caustic lime* భామ్కరాచార్య కృపాలబ్ధ వైభవులున్ను కుబేరవల్లభులున్ను ఆయిన యాంభైయారుదేశాల మాటయిబ్బం్రడు నగరసముద్రమున్ను మాతల్లి దండ్రులకున్ను మాకున్ను పుణ్యముగాను త్రివాచకంగాను దేవునికి దీపధూప నైవేద్యతాంబూలాలకు ఫు త్తరదేశనకు కట్టడి చేసిన వివరం A P G A S 3 40 (అలంపురము) (శ 1525)

తాకు *tāku* ఒకవిధమైన రాజస్వము *A Kind of tax or import* (చూడుడు - కప్పము *See Kappamu*)

తి

తిగుణిదుదుకుంచ *tigunidudukumca.* మూడు పురులుగల చామరము *A coarse chowry with three strands* తెలుగులిపిలో ఒడ్ర భాషాశాసనము శ్రీ నరసింగనాథదే ఉంకర అమృతమణిహికి నిశాంకభాణుభోగ తిగుణి దుదుకుంచ SII VI, 720

తిరుపల్లి *tirupalli* పవిత్రస్థలము *Holy place* సుబ్బరాయలుశాయుడు కలి ౪౯౮౧ కి సరియైన ప్రమాదినామ సం॥ భాద్రపద బ॥ దశమి అపరి నెల ౨౭ తేదీ బుధ వారంరాత్రి ౧౧ ఘడియలకు ఆచార్యుల తిరువడి గళు చేరిన తిరుపల్లి E C IX, Bangalore, 104 (1879 *A D*)

తిరువడిగళు *tiruvaḍigaḷu* పవిత్రమైన పాదములు *Sacred feet* (చూడుడు - తిరుపల్లి (*see tirupalli*)

తిరువళికె. *tiruvaḷike* (త విళక్కు) దేవుని సన్నిధియందు వెలిగించెడు దీపము *The light set before the deity* అనంతగిరివద్ద ఒక పుష్పాల తోంటను తిరువళికె చమురుకు గోపులా నిచ్చినది SII X, 565 (శ 1318)

తిరువోలక్కచెరుపు: *tiruvōlakka cerupu* ప్రసాదము నైవేద్యము *Prasadam food offering* (చూడుడు తిరువద్యేనము- *See - Tiruvadyēnamu*)

తిలహంతకుడు *tilahamtakuḍu* తిలఘాతకుడు తెలికవాడు గ్రామకారుకులలో నొకడు *Oilmonger one of the village servants* (చూడుడు గ్రామకారుకులు *See Grāmakārukulu*)

తిలోదకము *tilōdakamu* నువ్వులతో తర్పణముచేయు జలము *Seasamum seeds and water used as an oblation* వన దేవతలు వచ్చి సీతాభగవతికి ప్రసన్నమై నిలిచిన తావు సుగటూరు చిక్కతమ్మయగౌడువారి అక్కగారు పాలనరాతమ పురోహిత కృష్ణభట్ట తిరుమలసోమయాజుల చాత దేవతుల పాదాలు దక్షిణగయా తిలోదక పిండ్రప్రదానం చేశ కాశి ప్రయాగ అందు చేసిన ఫలం వాల్మీకిప్రోక్తం E C X Mulbagal 76 (1500 *A D*)

తె

తెరుగడపత్రిక *terugadapatrika* పరిష్కార పత్రిక *A deed of settlement* సుబ్బాశాస్త్రిలు మననగరంవారు మా శిష్యులని ముట్ట లేదు ఇట్లని వ్రాసి ఇచ్చిన తెరుగడపత్రిక E C X Mulbagal, 98 (శ 1624)

ద

దశవండశాసనము *daśavamdaśāsanamu.* చెరువుగాని, కాలువ గాని త్రవ్వినందులకు ఇచ్చిన భూమి లేక రొక్కము *An edict granting an allowance of land or revenue as compensation for the construction of a tank or channel* (చూడుడు – ఆబాదు *See –ābādu*)

దు

దురస్తు *durastu* (వ దురుస్తు) మరమ్మతు *Repair* (చూడుడు – ఆబాదు. *See –ābādu*)

దె

దెవసము. *devasamu* దివసము దినము *Day* భీమయ విష్ణుదేవర నఖణ్డవర్తి దీపములకు విడిచిన ఎడ్లు ౩౦। రాజమానమున దెవసము మానెడ్లు SII V, 74

దే

దేవహాలము: *dēvahalamu* దేవునిభూమి దేవునిమాన్యము *The endowed land to the deity* అస్తి అస్మద్ధర్మ్మ యశోభివృద్ధ్యర్థమ్ త్రిలోకనాథస్యవిష్ణుగృహస్వామినః తొఙ్త్రవజపాలకానాం క్లృప్తం దేవహాలం అకృత్వా అస్మాభి భూమినివర్తనాని దశ ౧౦ (శాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగి శాసనము) భారతి-రజతో-శ్రావణము

దొ

దొండమాళ: *dom 'amāla* దొండామాల *Large garland* శ్రీనరసింగనాతదే ఉంకర అమృతమణహికి నిశాంకుఖాణ భోగ దొండమాళ SII VI, 720

ధ

ధనుశ్శాఖాధ్యాయులు *dhanuśśākhādhyāyulu* ధనుర్వేదాధ్యాయులు *A reader of the science of archery* (చూడుడు – అచ్యుత గోత్రము *See acyutagōtramu*)

ధర్మరాజ్యము: *dharmarājyamu* ధర్మపరిపాలన గల రాజ్యము *A righteous administration* శ్రీరంగరాయ అయ్యవారు ప్రిథ్వీ సామ్రాజ్యం సెయుచుండంగాను సుగటూరి తమ్మప్పగౌని అయ్యవారు ధర్మరాజ్యం సెయుచుండగాను E C X, Sidlaghatta, 51, (శ 1507)

ధర్మశాలామఠము *dharmaśālāmaṭhamu* బాటసారులు విశ్రమించుటకై కట్టబడిన భవనము లేక శాల *A building erected for the accommadation of travellers* కెంపయగౌని అయవారికి అచంద్రార్కంగాను పుత్రపౌత్ర పారంపర్యము ధర్మంకొరకు గుజ్జరి విశ్వనాథు కట్టించిన ధర్మశాలామఠం E C IX, Bangalore, 2

ధా

ధారవాడు *dhāravādu* దారయూదువాడు కాశా పట్టువాడు *Person who blows the horn in the temple.* ఈశాసనములలో వృత్తులు చెప్పబడినవి ధారవానికి ఖ-౨ EI V, 17 (శ 1185)

న

నంజ *namja* (త నంజై) మాగాణిభూమి *Land under wet cultivation* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరవెంకృట దేవమహారాయ అయ్యవారు సామ్రాజ్యం శేయుచున్నండ్డగా శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ నాయనయ్యవారు శ్రీధర వెంకటేశ్వర శాస్త్రిలవార్కి భూదాన ధర్మశాసనం వ్రాయించియిచ్చిన క్రమమెట్లన్నను వరకుకుడి గ్రామస్వామి కోవిలకు శిలాశాసనం వేయించి యిచ్చిన యల్లచతురశ్రమ మధ్యమంద్దు యుండే నంజ పుంజలున్న కోవిల వేదవృత్తి పురాణవృత్తి స్థాయిగా పుత్రపౌత్ర పారంపర్యముగా విక్రయములకు యోగ్యమౌనట్టుగాను-అనుభవించుకొని ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక, సం 2 పు 222-233 (శ 1634)

నగరిపరీక్ష *nagariparīksa* దేవాలయ పరిపాలకుడు *Superintendent of the temple* వీరప్రతాప కపిలేశ్వర దేవమహారాజాంకృర విజయరాజ్య సంవత్స ౨౪ రాజ్యకాలానను తెలుంగురాయలనగరిపరిక్ష మార్కండేయ వేశినధర్మశాసనము SII IV, 988

నగారు. *nagāru* భేరి *A large kettle-drum* (చూడుడు - అడఅందళము *See aḍa amdalamu*)

నట్టనవ్రిత్తి *naṭṭanavritti* నట్టువున కిచ్చిన వృత్తి *Land granted to a dancer* శ్రీమతు శ్రీరామేశ్వరమున సానిమున్నూర్వుర వాడల నాయకులు మల్లమారేనికి నట్టవ్రిత్తియు నావజవ వ్రిత్తియు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి SII V, 162

నన్ని: *nanni* (క నన్ని) సత్యము ప్రియము *Truth, affection, attachment* (1) రాజనరేంద్రుని నందంపూడి శాసనము - తస్మై సకలజగదభినుత గుణశాలినే సర్వశ్రుతికర్ణావతంసాయాష్టాదశావధారణ చక్రవర్తినే నన్ని నారాయణాయ EI IV (శ 976).

నవబత్తు *navabattu* చిన్నఢంకా *A small kettle-drum* (చూడుడు - అడఅందళం- *See – ada aṁdalam*)

నా

నాడు *nāḍu* ఆదేశ మని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి యర్థము 'వీరివయి నాడువరుగల్గిన' అనగా ఈ యధికారులమీద ఆదేశించువారుండురేని యని వారు సెలవిచ్చిరి విమర్శించు, విచారించు అని కన్నడములో నాడు పద మున కర్థము *To seek, inquire, desire greatly* (*K*) దినికి వక్రం బు కెడు వచ్చినవారు గళరెని ఈ ద్రిస్తితి దప్పినవారు దినికి వక్రంబు వచ్చి నగచ్చురు రెణ్డువడల ఎలెమువరు వెముల చెసినదియు చన్ను విరివయి నాడు వరుగల్గిన ఎలెముల చేసినసెయుడు సను- (అహదనకర శాసనము.)

నాడుకర్త *nāḍukarta* కొన్నిగ్రామములపై అధికారి ఆయాగ్రామ ములయందలి కులకలహములను దీర్చు ఊరిపెద్ద *A headman of several villages, a headman of a district who in a private way settles disputes among caste people* శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర వీరప్రతాప శ్రీవీరశ్రీరంగరాయదేవ మహారాయ్యవారు నాడుకర్తలైన చిన్న చినజియగౌనికి E C X, Mulbagal, 139

నాయబు *nāyabu* (క నాయబ) ప్రతినిధి నియుక్తుడు *A deputy* యిమ్మడి ఆచార్యులవారి నాయబు వర్తిగ సహాయశాస్త్రులవారి తిరు వాలంగాడు తూర్పు అభినవధర్మ శివాచార్యులవారి నాయబు వీరరాజవ శాస్త్రి వ్రాసి యిచ్చిన పత్రిక E C X, Mulbagal, 98 (శ 1624)

ని

నిలువుదోపు *niluvudōpu* బహుమతిగా నిచ్చిన దేహముమీది సర్వాభరణ వస్త్ర విశేషములు *The ornaments and clothes etc, presented to be worn on the body* యీ మూడు పూర్లం కటిన వడవారికి రాజు దేవగౌడు యిచ్చినది నిలువుదోపు బంగారు కడియాలు అయిదుజోళు శాహ లవులు ౨ నారాంజి సాలవులు వెలిపెటికు అర్లు E C. XII, Pavugada, 18 (1866 *A. D*)

నూ

నూఋశిల: *nūṛuśila* ఆయుధములు, పనిముట్లు మొదలైనవానిని సాన బట్టుట కుపయోగపడురాయి *A grinding stone for sharpening weapons and tools.* సర్వశాస్త్ర కౌచ్చశిలా అతః ప్రాచ్యాం నూఋశిలా EI V, 14. (శ 1191)

నె

నెగుచు· *negucu* వెన్నాడించు, తరుము *To pursue,*

క॥ వీరుణ్డు పరనయచోడి మ
హీరాజేంద్రుణ్డు మెచ్చ (నే) ఊరియనిని
శూ (రా) రిం కెండరాయని
వారిధి సొరనెగిచి వైరి(వర్గ)ముం జంపను
శా ప మం 46 (శ 1088)

నెత్తరగూటిమాన్యం. *nettaragūṭimānyaṁ* నెత్తురువిద్ధ (*See - netturuviddha*) *A land gift to the relatives of the diseased warriors who sacrificed their lives in the service of a King or state.* ప్రమాదీచ సంవత్సర ఆశ్విజ బ ౧౦ లు పాలసముద్రం యర్ర య తుమ్మలవారి కార్యంలోను సనిపోయ గనుక అదినిమిత్యంగాను గడం వళిసిద యిచిన నెత్తరగూటిమాన్యం E C X, Bagepalli, 57 (1793 *A D*)

నెప్పు *neppu* ఒకవిధమైన పన్ను లేక సుంకము *A Kind of tax or import* (చూడుడు - ఖాసా *See –Khāsā*)

ప

పంచరాత్రాగమము: *paṁcarātrāgamamu* ఇది వైష్ణవ మతభేదము లలో నొకటి దీనికి ప్రమాణగ్రంథము పాంచరాత్రాగమము *A general term for the doctrinal books of various Vaishnava sects* చూడుడు - అచ్యుతగోత్రము- *See – acyutagōtramu*)

పండ్యా *pāṁdyā* పండా ఓఢ్రదేశమునందలి పూజారిజాతి బ్రాహ్మ ణుడు *A person belonging to the priestly class of Brahmins in Orissa* భోగపరీక్ష నరసింఘదాసు పండ్యాంకర అధికారే। SII V, 1213

పట్టణసామి. *paṭṭanasāmi* పట్టణస్వామి *The headman of the merchant guild of the town* శ్రీ వీరబుక్కణ్ణ వొడయర కుమా రుణ్డు కమ్పణ్ణ వొడయరు ప్రిథివీరాజ్యము సేయుచుణ్డగాను . రాచయ

దేవ మహారాజుల అనతి ఉభయ నానాదేశి సమస్త పెక్కన్డ్రున్ను దువనెనిమిది సమయాలవారున్ను కయివారాన సంత గట్టించి ఈ సంతకు పట్టణస్వామి మారప్పసెట్టి తమ్ముణ్డు పెరియనాయన పట్టణసామింగా నిల్పి... E C X, Chintamani, 95 (శ 1288)

పణకళిసి *panakalisi* నీటిజాడి, నీటికుండ *Water jar* (తెలుగులిపిలో ఓఢ్రభాషా శాసనము) శ్రీ నరసింగనాతదే ఉంకర అమృతమణిహికి నిశాంక భాణుభోగ పణకళిసి SII VI, 720

పత్రిపళ *patripala* చిన్నతబుకు లేక కంచము *Small plate or dipper* (తెలుగు లిపిలో ఓఢ్ర భాషా శాసనము) శ్రీ నరసింగనాతదే ఉంకర అమృతమణిహికి నిశాంకు భాణుభోగ పత్రిపళ ౧ SII VI, 720

పదనూలగోత్రము: *padanūlagōtramu* ఒకానొక వైశ్యవంశ గోత్రము *The lineage of a Vaisya family,* శ్రీమతోప్పమిశెట్టి వైశ్యతనయ శ్రీ మల్లిశెట్టి ప్రభోః సీతానంతరామ లక్ష్మణ విభోర్వై ప్రాణప్రతిష్ఠామధాత్. పదనూలగోత్రభూషో గుణవా న్మగుల్ల పోతన సుకృతిః SII V, 119

పదునెనిమిదిసమయాలసమస్తప్రజః *padunenimidisamayāla samastopraja* పదునెనిమిదిజాతుల ప్రజలు *The eighteen castes* శ్రీమల్లానాథదేవుని ఆయూరి పదునెన్మిది సమయాల సమస్త ప్రజానురంగ భోగానకై తంమేలిన కాకెతియ్య ప్రతాపరుద్రదేవమహారాజుల బుణ్యముగాను పెట్టినవ్రిత్తి H A S 13-50 (శ 1225)

పనువిడియ *panuvidiya,* తమలపాకులు *Betel leaves* (తెలుగు లిపిలో ఓఢ్రభాషాశాసనము) శ్రీ నరసింగనాతదే ఉంకర అమృతమణహికి నిశాంకభాణుభోగ పనువిడియ ఖ SII VI, 720

పరదేసితపస్సులు: *paradēsitapassulu* పరదేశీయులగు సన్యాసులు *The asetics belonging to other lands* శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర పదుమటి సత్రము పరదేసితపస్సులకు గుద్దవాది లోపలి చతుస్సీమముల తోంగ్గాడ SII IV, 1104 (శ 1072)

పరువులు: *paruvulu* (ఏ పరవ) ఉప్పువాములు *Salt marshes* క్షేత్రసీమాని పూర్వతః ముయ్యలికుట్టున శామీ ఆగ్నేయతః గుదక్షిణతః గుణ్డేటియ కటితివేపులగోను (వా) రితతః వెంచదక్షినము పరువులు పశ్చిమతః పటియకటితి చటలు (రెండవ అమ్మరాజువేముపాడు శాసనము). EI XVIII, 25

పల్జుపోవులు: *paljupōvulu* మాగాణికి నీరు పెట్టునపుడు కాలువలగట్టులు తెగి గాని, గండుపడి గాని, నీరు ప్రక్కలకు పారి వ్యర్థమై పోవును అట్లు పోవుట 'పల్జుపోవుట' అందురు *The wastage of water either the breaking of bunds etc, during the watering of the field at the time of cultivation* గ్రామస్థులు ముదాంవెట్టి మాదిగలు వగైరా ... కూడాచేర్చ్వలె శాపాదేలాగ్నను గ్రామాదుల మామూలు ప్రకారం దరోబస్తు మాగాణికి విస్తరించి పల్జుపోనివ్వకుండా నీళ్లు కట్టించేలాగున నమ్మూ కట్లు చేస్తిమి NI Kandukur, 48 (శ 1578)

పా

పాతురాయి *pāturāyi* పాతినపరిహద్దురాయి *A planted boundary stone* పోతగాని పలెకు నైరుత్యం గరకలోటికి శ్రవణంకొండ అంచుస్వేతశిలనుశాసనం పశ్చిమంకన్యలకురికి భద్రంపల్లెకు వంక అంచుపాతురాయి వాయువ్యం కాలిఅంచుపాతురాయి వుత్తరం యర్రదిన్నను పాతురాయి . EI. XII, Pavugada, 74 (1864 A D)

పాపోసులు *pāpōsulu* ముచ్చెలు *A shoe or slipper* (చూడుడు అడఅందళం, See - adaamdalamu)

పు

పుంజ *pumja* (శ పుంజై) మెట్టభూమి *Land under dry cultivation* (చూడుడు - నంజ *namja*)

పుడ్లులు: *pudlulu* పుట్లు *Puttis of land* పట్టునకై పెట్టినక్షేత్రము అదుపుట్లు ఇరెండు ధర్మాలకుంగాను దేవాదవాడ మట్టలి ఆక్షేయము సెర ఉప్పుంజెలువు తూర్పునాను రాచెఱువు పడుమటాను శెరసి పదేను పుడ్లులు నేను పెట్టితిమి SII V, 125 (శ 1218)

పురాణవృత్తి: *purānavrtti* దేవాలయములో పురాణమును జెప్పుట కేర్పరువబడినవృత్తి *A grant made for reciting Purana in the temple* (చూడుడు నంజ See *namja*)

పులిమాన్యం: *pulimānya* పెద్దపులిని జంపినందుల కిచ్చినమాన్యము *A gift of land for killing a tiger* ఆ వీరప్ప పులి చంపినందులకు మెచ్చి తిరుమలప్పనాయడు దళవాయ రంగప్ప యీరప్పయి వీరు మెచ్చి మావూర వాథయకుణ్ట ముందర తూర్పు పులిమాన్యం E C X Srinivasapur, 101 (1728 A D)

పుసిఇల్లదాట్మి *pusilladāzmi* మోసము(పుసి)లేని తాలిమి లేక సైరణ కలవాడు ఎప్పుడును తాలిమి గలవాడు *Person who always keeps patient* శ్రీవెంకయాచోట మహారజు తెంకణాదిత్యుణ్డు కొమరుర భీముణ్డు పుసిఇల్లదాట్మి (వెంకయచోడుని దొంగలసాని శాసనము) త్రిలింగ రజతోత్సవ సంపుటము 352-364

పె

పెండ్లినోములు *pemdlinōmulu* పెండ్లి జరిగించుకొనుటకు ఇచ్చు కట్న

ములు *The fees levied for performance of a marriage* (చూడుడు - తాకు *See - tāku*)

పెటుపావడ: *petupāvada* ఉత్సవములకు ముందు పట్టుకొనెడి వస్త్ర విశేషము *Cloth waved in front of procession* (చూడుడు - ఆశ్రిణము *See-āśrinamu*)

పెదరియాకుచింత *pedariyākucimta* రాతికట్టుము ప్రక్కను పెరిగిన ఒక పెద్ద చింతచెట్టు *A big tamarind tree adjoining the stone fencing* వాగఱుమధ్యే శ్రీపుండినామ గ్రామటికా మయా దత్తః ఈశానతః బోదియలోలయద్ద పెదరియాకు చింత EI XI, 24

పెసరు *pesaru* పెసర, (క పెసట్) పెసలు *The greengram* పెసరు మిన్ముు అన్మ లోపైన ఎద్దుగినకు పుట్టిద్దికి చి ౬ SII IV, 1384

పొ

పొలిమేరవ్యాజ్యం: *polimēravyājyam* గ్రామ సరిహద్దు లను గూర్చి జరిగిన వ్యాజ్యము *The boundary dispute between villages* (చూడుడు అదాలతుకోర్టు - *See adālatu kōrtu*)

బ

బంగారుకంటి. *bamgārukamṭi* బంగారుకంటె *A golden collar* (చూడుడు అడఅందళం *See ada amdalamu*)

బంగారుబాశింగం. *bamgārubāśimgam* బంగారు బాసికము *An ornament of gold worn on the fore-head of the bride and bride-groom (k)* (చూడుడు అడఅందళము *See ada amdalamu*)

బరహా *barahā* (క బరహ) అక్షరములు, లిపి, లేఖనము *Writing, written letters (k)* సూత్రధారి కొమ్మోజన బరహా శ్రీశ్రీశ్రీ ఆడపగట్టు దేవరకు జేను (కుమార సోమేశ్వరుని గూడూరు శాసనము) ఆం సా ప ప సం 50 సంచిక 5-6

బల్ల. *balla* భూము భూపరిమాణము మైసూరు ప్రాంతములో ఎనుబదివందల చదరపు గజముల మెట్టభూమి, మూటఇరువదియైదు చదరపు గజముల పల్లపు భూమి *A land measure requiring 800 spuare yards of dry and 125 square yards of net land in Mysore* యీ గ్రామానికి తురుమ ఖ ం 1110 1 వక బల్ల భూమ్మనుభ వించుకొని గ్రామ గౌడికె రెండు పాళ్ళు మిగ్గిద పుత్ర పౌత్రులూ వరకు అన్యుభవించుకొని వర్తేది అని వ్రాయించి యిచ్చిన జయరేఖ E C III, Part I Mandya, 86 (1688 *A D*)

బా

బాఘలా: *bāghalā* ఒకానొక దినుసు భోజన పదార్థము *A variety of food (?)* (తెలుగు లిపిలో ఒడ్ర భాషాశాసనము) శ్రీ నరసింగ నాథదే ఉంకర అమృతమణహిక (చి) యా ఇలా నిశాంక ఖాఙు భోగ ం బాఘలా SII VI, 720

బాషపత్రము. *bāsapatramu* వాగ్దత్తము చేసి యిచ్చిన పత్రము *A deed of promise* శ్రీమన్మహానాయంకాచార్య వాళప్ప బొమ్మినాయడున్ను ఏకముగాని కొడుమడుకున్ను బాలమద్దు కొడ మద్దుకున్ను యిచ్చిన బాషపత్రక్రమం E C X, Bagepalli, 46 (శ 1840 ?)

బి

బిళ్లబంట్రోతు: *billabamṭrōtu* దవాలి బిళ్ళ ధరించిన జవాను *A peon who wears a round badge on his belt* మచిలీపట్నం జిల్లా కోర్టువారి ఆజ్ఞ ప్రకారం బయ్యవర్సు రెడ్డి వగయిరా బిళ్ళ బంట్రోతులు వచ్చి (పూ శా. ఆం సర్వ పు 212) (శ 1744)

బొ

బొక్కసంలెఖలు. *bokkasamlekhalu* ఖజానా లెఖలు *The accounts of the treasury* (చూడుడు అఠవణం - *See aṭhavaṇam*)

బొమ్మలాట *bommalāṭa* తోలుబొమ్మలాట *Puppet play* శ్రీ గంగరాయదేవ మహారాయలయ్యవారు బొమ్మలాట పరువతి పురాణం వీరవ కొమారుడు క్రిష్ణవకు సాదలి చేతో ఉపకుంటిపకె సర్వ మాన్యంగా మనించిన ధర్మశిలాశాసనము E C X, Sidlaghatta Taluk, 100 (1521 *A D*)

బో

బోధాయనసూత్రము. *bōdhāyanasūtramu* బ్రహ్మసూత్ర వృత్తి కారుడగు బోధాయనుడు వ్రాసిన శాస్త్ర గ్రంథము *The school of the author of the Brahmasūtra vritti-the sage of Bōdhāyana* (చూడుడు అచ్యుతగోత్రము *See achyutagōtramu*)

భ

భాతుతళి: *bhātutalı.* అన్నపుతళిగె *Plates of rice* కుప్పి సాహన మల్లదత్త మద్యాన్నబేళా ఉత్తరె భోంగెకై భాతుతళి ౧౩ SII V, 1213

భాగ౯వగోత్రము. *bhārgavagōtramu* భార్గవమునిగోత్రము *The lineage of the sage Bhārgava* (చూడుడు జైమినీ సూత్రము - See *Jaımini sūtramu*)

భూ

భూచక్రగొడుగు: *bhūcakragodugu* గుండ్రటి గొడుగు *A round umbrella* (చూడుడు అడఅందళము - See *adaamdalamu*)

భే

భేరివాడు: *bhērıvādu* భేరి వాయించువాడు. *Person who beats the drum (ın the temple).* ఈ శాసనములో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి భేరివానికి ఖ-౨ EI V, 17. (శ 1185)

భో

భోగము: *bhōgamu* రాజ్యపాలనావిభాగము *A territorial division of a kingdom* త్రికళింగాధిపతి శ్రీ మహారాజేంద్ర వమ్మణ ఓంకార భోగ సంబంధ జిజ్జికాగ్రామే సవ్వజనమవేశాన్ కుటింబినః సమాజ్ఞాపయతి J A H R. S III, 49-53

మ

మంగళసూత్రం. *mamgalasūtram* బంగారుగొలుసు. *Gold necklace* (చూడుడు అడఅందళము - See *ada amdalamu*)

మంత్రతంత్రములు. *mamtratamtramulu.* మంత్రములు తంత్రములు వేదమంత్రములు, కొందఱు దేవతల ఉపాసనకై జపించు మంత్రములు. *Vedic hymns and spells and devices.* (చూడుడు తప్పినవారు - See *tappınavāru*)

మకరతోరణం: *makaratōranam* మొసలిరూప మేర్పడ చేసిన తోరణము *A torana ın the form of a crocadile which is an emblem of distinction for an idol or deity* శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణరాయ మహారాయలు తిరువేంగడనాథ దేవునికి నవరత్న ప్రభావళి ౧ ఆ మకరతోరణం ౧ టెంక్క ౨౧౧౨౫ తూంకాలు సమర్పించిరి T T.D III, 76 (శ 1437)

మగంశాసనము. *magamśāsanamu* సుంకముల విధించుటకిచ్చిన శాసనము *Edict for customs duties* దళవాయి నరసింహన్నగారికి కదిరవనాయని పాళ్యం మొదలైన చతుర్దిక్కుల పిడిలయిన చిలరుదేశంవారు వ్రాయించి యిచ్చిన మగంశాసనం స్థలమాన్యములకు నరవర్గానకు గొనె ౧ కి ౯ వంతు యీ సం॥ గొనె ౧ కి ౩ వంతు E C X, Bagepallı, 64 (శ 1666)

మజరా: *majarā* (మజ్రా) ఒక పెద్దగ్రామములో చేరిన చిన్న పల్లె *A hamlet (B)*

మడిచెరు: *madıceru* మడిచీర పట్టువస్త్రము *silk cloth* చూడుడు - అశ్రిణం *See – āśrinam*

మడి(ళి)గసుంకము. , , (త మళిగై క మడి) అంగడిపైసుంకము *Tax on a Warehouse or a shop* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కందూరి ఉదయనచోడమహారాజుల సుంకాధికారులు ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమై కోడూరి స్వయంబు సోమనాథ దేవరకు రెండు నందాదీపములకు గోవగి నివేద్యానకు గంగాపురము మడిగ సుంకాన నాచంద్రార్కతారాము నడుచునట్లుగాను నెలకు x వేసి కోడూరి గోకర్ణసింగరూక లిచ్చిరి H A S 19-20 మళిగ సుంకాన H A S 19-30 (చా వి శ 1084)

మడివాలు. *madıvālu* చాకలి *Washerman (for services ın the temple).* ఈశాసనములో వృత్తులు చెప్పబడ్డవి మడివాలునకు ఖ=౨ EI V, 17 (శ 1185)

మణిపైకము: *manipaikamu* మణిపైకము *Tax on a wholesale shop* (చూడుడు - తాకు *See – tāku*)

మద్యక్రయము: *madyakrayamu* కల్లు అమ్మట ఈ శాసనములో కల్లు అమ్మకముపై పన్ను విధించుట సూచితము *Sale af liquor on its sale ıs indicated in the inscription* పరాంతకచోళుని శాసనము తిలమాలాక్పన్మద్యక్రయకృతాంకర గాంఋతవ ధాన్యజ్యా ద్వితీయాబ్దా SII IV, 1384

మద్యాన్నబేళాఉత్తరభోంగ. *madyānnabēlāuttara-bhōmga* దేవుని మధ్యాహ్న భోగము *The sacred midday offering to the deity* కుప్పిసాహన మల్లదత్త మద్యాన్నబేళాఉత్తరెభోంగకై భాతుతళి ౧౩ SII V, 1213.

మధ్యాహ్న సెజ్జభోగము: *madhyāhnasejjabhōgamu* మధ్యాహ్న కాలమున దేవునికి చేయు శయ్యా అవసరము శ్రీవిశ్వనాథదేవ జీయ్యన దమకు నాయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధియుం బుత్రపౌత్రసమృద్ధిం గల్గ శ్రీ కూర్మనాథుని మధ్యాహ్న సెజ్జ భోగాన మేలుకాంచిగర యా అవసరానంతరమునమడి SII V, 1214

మహాదేవి: *mahādēvi* పట్టపుదేవి *Queen* శ్రీపురుషోత్తమమున వీర చోడ విన్నగరాడ్వారికి శ్రీవీర పెమ్మడిదేవర మహాదేవి చోడమహాదేవి పెట్టిన అఖణ్డవర్తి దివియ SII V, 15

మహానాయకాచార్యులు *mahanāyakācāryulu* నాయకాగ్రగణ్యుడు *The chief among the great leaders* (చూడుడు – అచ్యుతగోత్రము *See – acyutagōtramu*)

మా

మాగాణి *māgāni* రాష్ట్రపరిపాలనా విభాగము *An administrative unit* అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవాణీవిజిత సంపదే। సోమాయనాచనాం భోధేః సోమయామిత తేజసేః గుత్తిదుర్గాభిధే రాజ్యే కోడూరాఖ్యమహీతలే। పెన్న మాగాణి విఖ్యాతే సర్వసస్యోపశోభితే॥ E C X Goribidanur, 46 (1870 A D)

మాణిసి *mānisi* మానిసి మనుష్యుడు, *Man* చూడుడు ముక్కుదఱిగినను *See mukkudarıginanu*

మామీపుత్రపౌత్రపారంపర్యము *māmīputrapautrapāramparyamu* ఉభయుల వంశపారంపర్యము కొత్తపాలెం వెంకటపనాయని రంగప నాయునిగారు కొణ్డమర్ల యెఱ్రపకు వ్రాయించి యిచ్చినది మామీ పుత్రపౌత్రపారంపర్యాంతరము అనుభవించుకొని సుఖాన పుణ్డవలెను E C X Chintamani, 4 (1794 A D)

ము

ముక్కుదఱిగినను *mukkudarıginanu* ముక్కుకోసినను *When the nose is cut off* ముక్కుదఱిగినను వఱిచినను చురియంబెఱికినను ముఱ్చిలినను అంకాడినను ఇరువాద్యది పేనుంద్రమ్మలు మాణిసి చేసిన దొసంబునకు వాని జీవితంబ దణ్డువు A P G A S 9

ముఖవచనము *mukhavacanamu* ముఖస్థము *Evidence from the mouth* (చూడుడు – కర్తపాలు *See – kartapālu*)

ముఖాంత్రము *mukhāmtramu* ద్వారమున, ద్వారా *Through* (చూడుడు – కప్పము *See – kappamu*)

ముఱ్చిలు *murcilu* ముచ్చిలు-అపహరించు చూడుడు – 'ముక్కుదఱిగినను' *See "mukkudarıginamu"*

ముసల్మాను. *musalmānu* మహమ్మదీయుడు *A musalman* (చూడుడు – ఆచ్ఛేదన *See – ācchēdana*)

మూ

మూడ్లు: *mūdlu* మూరలు మూరకు బహువచనము శ్రీ వైష్ణవులూను యూరివాయకలు పోతోజునకు వృత్తిగా పద్దెణ్డుమూడ్లు ఇలుపట్టును చవుకభూమి ఖ ౪ గర్వుభూమి ఖ ౪ ఆచంద్రార్కముగా నిచ్చితిమి SII V, 70 (శ. 1199)

మే

మేముమేమై: *mēmumēmai* మాయంతట మేము *We, ourselves* శ్రీ క్రిష్ణరాయ సార్వభౌములవారు పృధ్విసాంమ్రాజ్యం సల్పుచు ఉభయ కావేరీమధ్య రత్నసింహాసనారూఢులై యుండగ కులదైవమైన శ్రీ వెంకటేస్వర సుగ్రీవస్వామివారికి సహ పడితర దీపారాధన నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ మాసోత్సవ సంవత్సరోత్సవాది ఉత్సవములు నడిపించేటందుకు మేముమేమై మా కులదైవములకు వ్రాయించి ఇచిన దానశాసనం E C IX, Bangalore, 4 (శ. 1752)

మొ

మొల్లా *mollā* ముల్లా మహమ్మదీయ విద్వాంసుడు *A learned mohammadan* (చూడుడు – కత్తి *See katti*)

ర

రక్తగొడుగుమాన్యంచేను: *raktagodugumānyamcēnu* (చూడుడు నెత్తురువిడ్డ *see– netturuvidaa*) శ్రీమతు నుగుటూర ముమ్మడితిమ్మయగౌని అయవారి అవగౌని చిన్నాగయుకు గంగినాయడు యిచిన రక్తగొడుగు మాన్యంచేను E C X, Chintamani, 155 (శ 1588)

రా

రాజశ్రావితము *rājaśrāvitamu* ప్రభుత్వ ప్రకటనము *Royal proclamation* స్వస్తి శ్రీవిజయాదిత్య సత్యాశ్రయ శ్రీ పృథివీవల్లభ మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర భటారక విజయరాజ్య సంవత్సరంబు నాలుగు వర్తమానంబుగాను వాణరాజుల్ వణ్ణనూర్విషయంబు పళన్ చప్పిలేన్లు రాజుల సమక్షంబున పూల్లముక్క బోళకణమయారు పెఱుక

వరికి పురెంబునరాచ ఎప్పుడిమా పహ్నాపరాజ్రశావితము కావించి యిచ్చిరి (చాళుక్య విజయాదిత్యుని కొట్టూరు శాసనము) EI XXX, 15 (c 618, 696 A D)

రాణువ: *rānuvā* సైన్యము An armed force an army (K) (చూడుడు - అచ్యుత గోత్రము see - acyutagōtramu)

రామటెంకిలు: *rāmaṭemkīlu* ఒక విధమైన నాణెము A kind of coin దీనికి యింత్కు ముట్టె వరహాలు రామటెంకిలు ౧౦౫౦ లక్ష్మీపతి వరహాల్లు ౧౦౭౦ ప్రథళిశ్యాల్లు ౨౦౫౦ వరహాలు ఖర్చుచేశి E C XII, Pavugada, (c 1394)

రాష్ట్రము: *rāstramu* రాజ్యము రాజ్యపరిపాలనా దేశవిభాగము ఈ రెండింటి అర్థములకు ఈశాసన ముదాహరణములు A kingdom a territory, region formed for administrative purposes తస్య ప్రియో(భ్రాతా పౌరుష్ఖరామ పురుషార్థాల మార్గవచిత్త విలాస్యార్య నేకనామధేయః శ్రీమాన్ పుణ్యకుమారావామన్యపతి రథవత్। అసౌ హిరణ్యరాష్ట్రి నహితాన్ స్వరాష్ట్రనివాసిన నర్వాన్ ఇత్థ మాజ్ఞాప యతి EI. XI. 35 (పుణ్యకుమారుని మాలెపాడు శాసనము)

రాహుత్త *rāhutta* (మ రావుత) రావుతు, అశ్వసైనికుడు A horseman, a trooper Here is a title attached to a name సారంగదేవరాడియర మగ లఖప్ప రాహుత్తగారు E C X, Bagepalli, 76 (1729 A D)

రు

రుద్రాక్షలు. *rudrāksalu* రుద్రాక్షవృక్షము యొక్కకాయ Rosary (చూడుడు 'తప్పినవారు' See tappinavāru)

ఱ

ఱో: *r̥ō* లంచము Bribe స్వస్తిశ్రీనూట యెనబొన్త ఇడ్డనమయంబు ఋపాలజెవి యన్తయేనియు ఱోగొణ్ణవాస్తు నిచ్చినవాస్తు చెడువాస్తు SII. X. 612 (రేనాటిచోళులశాసనము)

ల

లక్ష్మీనారాయణయోగము. *laksmīnārāyanayōgamu.* ఇదియొక 'అలభ్యయోగవిశేషము భాద్రపదశుక్లపిశాదశి శ్రవణానక్షత్రము సోమ వారముగాని గురువారముకాని అతిగండయోగముగాని సుకర్మయోగ ముగాని వీట్లయొక్కనంబంధము పగలుగాని రాత్రిగాని ముహూర్తత్రయ పరిమితికాలము A kind of rare yōga విరోధినంవత్సర నిజభాద్రపద శు ౧౧ బు లక్ష్మీనారాయణయోగమందుభారద్వాజ నగోత్రమైన అఘ తల తిరుమలభటు నారాయణ ప్రీతిగాను శెజవాడకురువ సువర్ణంగాను కటించను SII IV, 793 (c 1511)

లక్ష్మీపతివరహాలు. *laksmīpativarahālu* నాణెవిశేషము A kind of coin యీ మూడు పూర్లు తరుగు పూడిచి కట్టె అందుకు ముట్టినవి లక్ష్మీపతివరహాలు గ ౬౭౦ వరహాలు నబ్బరవి గ ౨౦౦౦ వరహాలు పుత్తళి కాసులు ౧౫౦ E C XII, Pavugada, 18 (1366 A D)

లో

లోపదినము: *lōpadinamu* క్షయతిథి కావచ్చును An interlocutary day శకవరుషంబులు ౧౬౧౨ గు నేంటి చైత్రకృష్ణ చతుర్థిని భను వారమునాండు పొటునూరి కటకానను లోపదినమందును పంక్యమిద రజు లు నేంచేసి ఉండగాను SII VI, 790

వ

వడి *vadi* వేగము Swiftness. కావేరిదరులు గట్టంగ,వేవేవల్లవుండు దన దుపెట్టికి రామినిం దావానినుదుటి కనుహోం, గా వడిం గరికాలవిభుండు గాలందుడిచెను (కొణిదెనశాసనము) SII VI, 628 (c 1146)

వయ్యేటి. *vayyezi* ఈపదమును వయ్యేటి అని చదివి వయ్యేలుఅని ఇంటి పేరు కలవారని శ్రీప్రభాకర శాస్త్రులవారు చెప్పిరి. ఇది నమంజసము గా నోపదు ఒయ్యు,వయా,వయ్యుకన్నడక్రియలు నిర్వహించు అని యర్థము To cunduct, to carry, to convey ఊరిదనిన ప్రసివరవయ్యేటిమహాన ఖిళ్వయ్యేటి మహాభిళ్వనికొలుచె నెరక పట్టిన ప్రసివయ్యేటి (అహదనకరశాసనము)

వళితము *valitamu* (క వళిత) పరిపాలనావిభాగము A district, a territory (K), An administrative unit (చూడుడు అబాదు- See - ābādu)

వా

వాలి *vāli* అతిశయించి preeminent, exceedingly well

ద్రి। వరగిన మల్లిదేవజనపాలుడు పొత్తపిచోడవంశశే ఖరుం డినవంశకర్తృ యనంగాం గడు వాలి విరోధిరాజనం

హరుణుండు దొంటి శాతలక్రియం దగు పాత్రసి రాజధానిగా ధర సకలంబు నేలె విదితం బగు బాహుపరాక్రమంబునను SII VI, 628 (శ 1146)

వాసనకెక్కు vāsanakekku కీర్తిపహించు Become famous అమరాద్రి భీమేశ్వరావాన మత్రిన ప్రకము శ్రీన ప్తగోదావరంబు, వలయాచలేంద్రంబు వజ్రపు జాకోట గులపర్వతంబులు గోపురములు, దిరుచుట్టు మాలియ యరవింద జాండ్డమమత్యల లోకము నాట్య మంట్టపంబు, పరివార దేవతా భవనంబు లీ చతుర్దశభువనంబులు దారకములు, గనకకుంభతతులు గాంగ దాజారామ మన్నపోంతు వేమనానుజుండ్డు గడున పూర్ణక్రిష్టి గావించి వాసన కెక్కె శ్రీ వేమసితయకుండ్డు SII IV 1380

వి

విజయశాసనము vijayaśāsanamu జయమును సూచించు శాసనము An edict of victory శ్రీమన్మహా రాజాధిరాజ పరమేశ్వర వీరప్రతాప వీరకృష్ణదేవ మహారాయలు చేఇంచిన విజయశాసనము (గయాశాసనము) EI XXXIII, 20 (శ 1444)

విషయమహత్తరులు viṣayamahāttarulu విషయమహత్తరులు మండలాధికారులు District oficers జనాశ్రయ మహారాజః గుద్దావది విషయ్యే విషయ మహాత్తరా నధికారపురుషాంశ్చ ఇమమర్థ మాజ్ఞాపయతి (విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మ శాసనము)భారతి ప్రమోదూత భాద్రపదము.

వు

వుంబళిశాసనము vumbaliśāsanamu (క ఉమ్బళిగె) పన్ను యివ్వనక్కఅలేకుండ ననుభవించు గ్రామము లేక భూమి ఉంబళిక, మొఖాసా An enjoyment gift, a rent free grant of a plot of ground or village (k) నీ వుంబళిగాను యిందుకు చెలె చతుశ్శీమ చేను మడిన్ని వుంబళిగానున్ను అను భోగాలున్ను అనుభవించగల వాడవు అని యిచిన వుంబళిశాసనం E.C X Bagepalli, 40 (శ 1539)

వుడాసుపావడం vuḍāsupāvaḍam (క ఉడాన) పట్టువస్త్రము Silk cloth చూడుడు – అడ అందళం- See ada amdalamu)

వుప్పలుఆ vupparlu ఉప్పరులు కందుకూరిలో మ్రావిళ్ళి చెరువుల క్రింద్ద పండించ్చిన వడ్లకు సకలాయం పుట్టి ౧కి కుంచ్చండ్డి లెఖను చెర్వు కుంచాలు కట్టడా చేసి వచ్చిన ధాన్యం వుప్పలకవశాన యిచ్చి NI. Kandukur, 44, (శ 1578)

వె

వెఱికిన: verikina పెఱుకు-పెఱికిన ఊకదీయించిన Uprooted (చూడుడు –'ముక్కుదఱిగినను, See ,–Mukkudariginamu

వే

వేదవృత్తి: vēdavrtti దేవాలయములో వేదపారాయణ కేర్పడిన వృత్తి Grant made for reciting Vedas in the temple (చూడుడు – నంజ See – namja)

వేము: vēmu వేపచెట్టు The margosa tree క్షేత్రసీమానః ఈశాన మున పుట్టయును దీనికి ఈ శానమున వేముతోడి మూండు వంగ్గల చింత మ్రానును EI V, 10 (శ 1024)

వై

వైడూర్యాలు· vaidūryālu పిల్లికన్నతనము, నవరత్నములలో నొకటి Cats-eyes–one of the nine gems శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరకృష్ణ రాయ మహారాయలు తిరువెంగళనాథ దేవునికి సమర్పించిన నవరత్న ఖచిత మైన కిరీటం ౧కి వైడూర్యాలు ౧౩ TTDES III 32 (శ 1484)

వ్ర

వ్రచ్చు. vraccu చంపు (ఈ క్రియకు కర్మ యేదో తెలియదు To kill దేవస్వంబు లఖ్ఖంబు గొన్నవాన్ను వారణాశి వ్రచ్చిన పాపంబు గొణ్నవాన్ను, SII X 611 (పదవ శతాబ్దము)

శే

శేవకమాన్యం. śēvakamānyam నౌకరీమాన్యము Inam granted for rendering any particular service (చూడుడు – ఖాసా, See ,–Khāsā)

శ్రే

శ్రేయము śrēyamu పుణ్యముకొఱ కిచ్చిన దానము, Gift given for religious merit ఈదేవర ఆయవారు సూర్యచంద్రలు కలిగిన వరకు యీ శ్రేయమును అనుభవించుకొని స్థిరముగ సుఖం ఉన్నవలె యని

వ్రాసి యిచిన శాసనం E C X, Mulbagal, 156 (1497 *A D*)

స

సంబళము *samba'amu* (క సమ్బళ) నెలవారిగా గాని సంవత్సర వారీగా గాని యిచ్చు జీతము *Pay or salary paid monthly or yearly* యిమ్మడి చిక్కరాయ తమ్మగౌనయ్యగారు సంబళముగా స్త్రళం యీనఫజీవారికి మన్నించిన దానపత్రం E C X, Mulbagal, 241 (1451 *A D*)

సత్త *satta* (క సత్తిగి) గొడుగువట్టేవానికి ఇచ్చిన భూమి *Field or land granted to an umbrella bearer* (చూడుడు – 'ఖాసా' *See – Khāsa*)

సమాధి *samādhi* గోరీ *Tomb* రాయదుర్గ సంస్థానపు కల్యాణ దుర్గం మానావతి వేంకటరమణప్ప నాయనివారి సమాధి E C IX, Bangalore, 5 (శ 1781)

సమ్మతు: *sammatu* సముతు రాజ్యపాలనా విభాగము *An administrative division*, (చూడుడు – ఆచ్ఛేదన- *See –ācchēdana*)

సరాభు. *sarābhu* (సర్రాఫ్) సరాబు *Banker, a cash-keeper* —సరాభు పెద్దన్న వేశిన తాంబ్రశాసనము E C, X, Bagepalli, 32 (శ 1690)

సర్కారు *sarkāru* (ప సర్కార్) అధికారము లేక పరిపాలనా విభాగము *Government, a subdivision of a subha* (*Fallon*) అంత్తోజి పంతులు హవాలదారుగారు పరగణా కందుకూరు సర్కారు హాయిదరాబారు హాజిర్యతు సుల్తాన్ అబ్దుల్లా పాదుషాహింగారు మొక ర్రరు చేసి మాకు పరుమానా దయచేయించి వున్న కంద్దుకూరు గ్రామాదుల చెర్వుక్రింద NI Kandukur, 48 (శ 1573)

సా

సామలు *sāmalu* స్వాములు అధికారులు *Master* బండితిప్ప నాయని కుమారలు మదురయ కొత్తె చిన్నయ తిమ్మయగారు వారి సాములు వారసింహనాయని నరసప్పనాయనిగారికి E C X, Sidlaghatta taluk, 104 (శ 1454)

సామశాఖ: *sāmaśākha* సామవేదశాఖ (చూడుడు – జైమినీసూత్రము *See – Jaimini sūtramu*)

సి

సిద్ధము *siddhamu* వాస్తవములు *Actuals* (చూడుడు సాధ్యము (*See - sādhyamu*)

సిల్లరసుంకము *sillarasumkamu* అల్ప వివిధ సంభారములపై విధింప బడుసుంకము *Dues or fees levied on miscellaneous ordinary articles* వంగ్గము సిల్లర సుంక్కము లేకుండగా నిస్తిము NI Ongole, 58 (1810 *A D*)

సు

సుస్తి. *susti* ఆలస్యము విలంబనము *Delay* ఈ ధర్మం నడిపించక సుస్తిచేశినాను కాశిలోను గోబ్రాహ్మణ వధ చేశిన పాపాన పోవువారు (పూ. శా అం సర్వ పు 140)

సొ

సొన్నటంకాలు. *sonnatamkālu* బంగారుటంకములు శ్రీ భండారం మందు పద్మనిధిగాను అయిదుకుంచాలు బియ్యానా సొన్నటంకాలు అయిదు లెఖను x SII, VI, 806 (శ 1818)

స్త్రీ. *stri* (సం స్త్రీ) ఆడుది భార్య *Woman, wife* ఎఱపోతసెట్టి కొడుకు ప్రోలిసెట్టియు ఇతని స్త్రీప్రోలమయుం శెట్టిన అఖండవత్తి దీపము SII, X, 677 (శ 1058)

స్వ

స్వర్ణగిరిగోత్రము: *svarnagirigōtramu* ఇది పద్మనాయక (వెలమ) కులగోత్రము *The lineage of the Padmanayaka-Velama family* శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్వామివారి ఖాయమానకటాక్ష ప్రేరనవల్ల స్వర్ణగిరి గోత్రులున్ను అయిన్న రాజా కల్వకోలను వెంకటనృసింహ రాయ పద్మనాయకశిఖామణి (పూ శా ఆ సర్వ పు 211)

స్వస్త్య: *svastya*, (సం స్వాస్త్య) స్వాస్త్యము *Land either liable to a trifling quitrent or altogether exempt from tax* కోవిల పడిధరస్వాస్త్యాలు । వ్యాశేటందులకు ఖాటూరి అవరసుగారికి కరణీకం మును ధారబోశి దేవుని కోవిలకు స్వస్త్యులు సమర్పించిన వివరం SII VII, 569 (శ 1502)

స్వస్త్యైనబ్రాహ్మలు: *svastyainabrāhmalu* స్వస్తివాచకము చెప్పు

బ్రాహ్మణులు *Brahmins who recite the mantras for performance of propitiatory rites* ఈ సాహసమల్లుండు తనసేసిన ఈధర్మ్మక వులు నిమ్మార్ణత్యయ్యర్ణమునం శెల్లునట్టుగా ఈతిరుపతి శ్రీవైష్ణవుల అనభవించ్చి వారికి కట్టంబెట్టి ఈ ఆరగించిన ప్రసాదతల్యలు పదింట్లో ఈ శ్రీవైష్ణవశాశనికులకు పనుతల్యలున్ను స్వస్తైన బ్రాహ్మలకు పనుత ల్యలును SII VI, 1188 (శ. 1172)

హా

హారిపుణ్యతిథి *haripunyatithi* రథసప్తమి (హారి=సూర్యుడు శాసనము మాఘ శుద్ధ సప్తమినా డొసగబడినది) దానయోగ్యకాలము) *Ratha-saptami-very auspicious for gifts* శ్రీ రంగరాయలవారి పుణ్యంగాను హారిపుణ్యతిథినాడు పెనుగొండ తిరుమల తాతాచాయ్యర్ణల అయ్యవారికి మారగాని కుణ్ట అనే యీగ్రామం సర్వమాన్య అగ్రహారంగాను ధారపోసి యిచ్చివేయించిన శిలాశాసనం E C X, Bagepalli, 38 (శ 1514)

హరిహరాదులు. *hariharādulu* విష్ణువు, శివుడు, మొదలైన దేవతలు *The Gods Vishnu, Siva, etc.* శాసనగ్రస్తంగగా యిచ్చినారు మీ పుత్రపౌత్ర పారంపర్య అనుభవించేది యిందుకు సాక్షులు హరిహరాదులు E C X, Mulbagal, 241 (1461 *A D*)

అనుబంధము – 4

అర్థనిర్ణయము చేయవలసిన పదముల పట్టిక

అ

అంగాయివారిక *amgāyi-vārika* గంగకోగావ మగఇవారిక ముస్తాళన జీతాము అంగాఇవారు సోమరెడ్డి ఎఱునహాసుమలువికి, తద్రం కి పొలములు కుటు వెటిన ప్రిత్తి ఎఱరాణి మలయ్య విడిపించికొని పుత్ర త్రైమై ఈటంకాలు పెటినాండు కాన ఇ అంగాయివారిక ముస్తాళము ప్రిత్తిమలయ్య అప్పరుం గొల్లిళి బ్రదుకువాండు SII VI, 744 (శ 1375)

అధుమితిరువము: *adhumi tiruvamu* శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవ రకు వెలివడ వృత్తి నచనంభల్లి వృత్తియు నైన తనవృత్తి శ్రీ పరాంతక అనలరాయరు కు నిచ్చిన దశారు దేవర గ్రామమునకు తిరువెంటనాణ్టి దేవ రు విజయంసేసివ యధుమి తిరువమువకు వడ్లక SII IV, 1385

అనుపములు *anupamulu* ప్రతాపాజుఁనదేవరాజులు తమకు అభీష్టత్ఠఁ సిద్ధిగాను శ్రీనరసింహ్యానాథునికి నిత్యమున్ను పజా అవసరమందు అర సోళను త్రిగుణి అనువము అటికలు ౨ కై రెండు కుంచలు వీరు ఇ అనుప ములు రెండు కుంచలు న్ను నలుపమున నిత్యమును పెరుమళకు తెచ్చి పెట్టువాండు SII VI,829 (శ 1334)

అనుమరేగలు: *anumarēgalu* (ఈపదము కారెంపూడి శాసనములో నున్నది (చూడుడు ఉప్పరపు గొడుగులు *See upparapu godugulu*)

అయ్నవణ్డినవేల: *aynavandinanēla* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దా చంద్రార్కర్ఁం వరాంతకో నృపతిః। అయ్నవణ్డివనేలకు పుట్టి ౧ కి చి ౫ SII IV, 1384

అమ్మఁపూణ్ణమ (అర్మపూర్ణిమ) *armmapūnnama* తూర్పు చాళుక్య జయసింహ వల్లభరాజు శాసనము-స్వస్తి శ్రీమత్ పకలలోకాశ్రయ జయ సింఘ వల్లభ మహారాజులాకున్ ప్రవర్ధఁమాన విజయరాజ్య సంవత్స రంబుళ్ ఎణుంబోది అన్నెణ్టి అమ్మఁపూణ్ణమ వాణ్డుం SII IV, 584

అఱకట్టు *arakattu* ఈ గ్రామమందు విఱశ్రెగ్గతంగారి ప్రిత్తి వెలి వొలము ఇరువుట్టి ఖ ౨ నీరునేల అఱకట్టను మఱుతు ఒకటి ౧ SII X, 73 (శ 1037)

ఆ

ఆతుపాసి: *ātupāsi* [దీనికి అర్థము పచ్చని (తులసి మొదలైన) ఆకులతో కట్టబడిన మాల అయి యుండవచ్చును *This may mean a garland made of green leaves, such as tulasi etc*] శ్రీ నరసింహనాథునికి నిత్యమున్ను ఒక తిరుమాల ఆతుపాసి వాలు మూళు ౪ చాతింపను 'ప్రతి దిన మమలాంమాలికాం SII VI, 746 (శ 1289) శ్రీ నరసింహనథునికి నిత్యమున్ను ఒక తిరుమాల చాతను ఐదుమాడలకు కుంచ ప్రసాదము టూవుపటి కోమటిచింగు కొడుకులకు మనకుం శెట్టెను ఇతర ప్రసాదము టించి నిత్యమున్ను అతుపాశి నాలుమూళ్ల తిరుమాల తెచ్చిపెట్టంగలాండు SII VI, 780 (శ 1289)

ఈ

ఈంప్ప: *Imppa* ఈ దీపమునకు అండమురు మొన తూర్పుఁన పెద్ద చెఱువు క్రింద్ద ఆ యూరి ఈంప్పగాను పెట్టి మాడలువెట్టి విల్చికొన్న SII V, 1047

ఉ

ఉత్యునేల *utyunēla* శ్రీ భీమేస్వర మహాదేవరకు పిట్టమ కొడ్కు మడపలి నూంకాండి యైయిన మగధరాయ జేప్రోలునాణ్డు దమ రట్టడికమున కవడ్డ రట్టడికమున అలమునకు ఉత్యునేల SII IV, 1250 (శ 1044)

ఉన్ఱి: *unṟi* శ్రీ వెళకూరు రట్టగొడ్డు మయిన్దఅగ రాముణ్డులుగను కణంబున వారు (అచ్చ) మఱుతువేఱ ఉన్ఱి ఇచ్చిరి SII X, 217

ఉల్పరికొట్టరబన్ధము. *ulparikoṭṭarabandhamu* కులోత్తుంగ్గచోడ మణ్డలమున ఎన్దెపిబల్లెఱనడ్మ సంవత్స ౪౭ గు శ్రాహి ఎదురేణ్డు మోద లుగా శాసనము పెట్టిన పడి ఉల్పరి కొట్టరబన్ధమైన వడ్ల పుట్టి ౧ ణ్టికి ముమ్మడి భీమతూమున ఖ ౧ SII IV, 1384

ఉవ్వికె: *uvvike* [దీనికి అర్థము "మిగిలిన" అయి యుండవచ్చును This may mean "the remaining"] విశ్వేశ్వర సముద్రమూను వెలిపొలమూను మూండుపాళ్లు సేసి అందులోను ఒక పాలు గలంత మల్లయకు ఉవ్వికె రెండు పాళ్ళు ఎలుకుర్కి ప్రసన్న విశ్వేశ్వరదేవరకు సమర్పించినందుల వినియోగము భోగమువారు పదునెనిమంద్రకు ఎనిమిది మఱుతురూను అడ్డగాడికిన్ని చలివందిరికిని అడ్డ H A S 13–1

ఎ

ఎన్దెపిబలెఱనడ్మసంవత్సరము *endepiballeṟanadmusamvatsaramu* వేంగ్గనాంన్దైన కులోత్తుంగచోడమణ్డలమున ఎన్దెపిబల్లెఱనడ్మ సంవత్స ౪౭ గు శ్రాహి ఎదురేణ్డు మొదలుగా SII IV, 1384

ఎరకత్తి. *erakatti* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రాక్కాం పరాంత కో నృపతిః ఎరకత్తి ౧ ణ్టికి పడి చి ౪ SII. IV, 1384

ఎలిగావసము: *eligāvasamu* ప్రొతెనాంట్టిలోపలి కొమ్మర పొంగు పూండ్డి యొలము ఎలిగావసము చుట్టును సర్వ్వకరపరిహారముగా ధారా పూర్వ్వకము సేసి యిచ్చితిమి SII V, 90. (శ 1099).

ఏ

ఏతరత్తి: *ētaratti* ఇతి కరనిశ్చయ మకరో దాచంద్రాక్కాం పరాం తకో నృపతిః యేతరత్తి ౧ ణ్టికి చి ౮ SII IV, 1384

క

కంచము *kamcamu* మహాదేవి చెఱ్ఱ శ్రీ చెన్నకేశవదేవర నగరి ముఖమండపము మధ్య చవుకమందుల పడుమటి దూలమున వాయవ్య భాగమంద్దుల కంచ్చం మీంది పలకాను విఱిగుండ్డంగాను క్రొత్త పెట్టించ్చిన దూలమున్ను పలకాను తమ తండ్రి జన్యావుల శింగమనాఇనింగారికిన్ని తమ తల్లి దేవసానికిన్ని పుణ్యముగాను జన్యావుల కసవానాఇనింగారు చేయించ్చిన వరువుంబని SII X, 580 (శ 1886)

కత్తణాలు: *kattanālu* కత్తణాలు ఇద్దఱకున్ను రెండు అడ్డలుం రెండు పందుములుంను (తె శా కా శ 42)

కనగడంవత్తిదీపము *kanagadamvattidīpamu* అనంతీశ్వర మహా దేవరకు నిందలి సాని కొడుక బుమ్మన తమ తండ్రి మావిసెట్టికి, తల్లి కోనసానికి ధర్మ్మవు కనగడంవత్తి దీపము SII X, 5. (1165 A D)

కన్యకలశి. *kanyakalaśi* బోడంపలె స్తళంలో పెదచరువు కన్యకలశి వుణ్డగా యీ దినం మున్దరి మేలారం పని చేయించువని మీ వశాన యిచ్చిన నిర్నయం E C X, Chintamani, 14 (శ 1668)

కప్పడము. *kappadamu* స్వస్తి శ్రీ మయంకదళ భటరలు నంగ లూ పొలంబున వానపాతుల ముచ్చియకు కప్పడంబు గట్టిన నిచ్చిరి పట్టెణ్డు మఱ్తులు నేల ఇన్దుల తపసులకు (బని) సేసి మనువణ్డు SII X, 599 (600 700 A D)

కరాకాలితిరుఫమంటపము. *karākālitiruphamamṭapamu* శ్రీ విశ్వనాథ భోగాన ప్రసాద మన్ననలు కరాకాలితిరుఫమండపము గాయ్యం ౧ SII V, 1214. (శ 1281)

కరిమాణిక్కఱువారు: *karimāṇikkaṟuvāru* సంవత్సరంబులు 80 యగు శ్రాహి మొదలుగా నిబన్ద సేసిన పడి కరిమాణిక్కఱువారికి తేపటి సంధ్యకుం చేఱ ప్రాల కుంచ్చులు ౪ SII V, 66.

కర్మూర్చనయాయవారు. *karmūrcanayāyavāru* కర్మూర్చన యాయవారికి జేవటి అముదువకుం గ్రాలకుంచ్చలు ౪ SII V, 66

కా

కాపుసంధి. *kāpusamdhi* ఆచంద్రార్కముగా నఖణ్డవర్తి దివియకుం బెట్టిన గన్ధహస్తిమాడ ౬ వీనింతేకొని గ్రేంపల్లి కాపు సంధి ఎఱియమ విత్య౦డు। SII VI, 197

కామశిగుళ్ళు: *kāmaśigullu* (చూ ఉప్పరపు గొడుగులు-కారెంపూడి శాసనము - See *Upparapu godugulu*)

కృ

కృచ్ఛ్నము *krcnamu* [అంతయు అని అర్థము అయి యుండవచ్చును *This may mean "entire"*] భీమవరపు భీమేశ్వర లింగానకు మాదిరాజుంగారి కొడుకు వీరనంగారు లిక్కవొలి స్థలంలోని అగ్రహారం పినవేంద్రలోను తమకుం గ్రయలబ్ధమైన చతుర్థాంశము గృహారామ సస్యక్షేత్రాలు కృచ్ఛ్నమున్ను నిత్యనైవేద్యానకు ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ధారవోశి సమర్పించెను SII V, 49 (శ 1880)

కొ

కొడ్లువీసాము. *kodluvīsāmu* శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మన్మ మండయ నాదిండ్ల మూలస్థాన మహాదేవరకు వొంచినపాటి పెరుసుంకముం గోటివీసామునుం గొడ్లువీసామునుం గొమరవీసామును బీరనము పాదమును రెండుదీపములకు నాచంద్ర కర్కముగా నిచ్చితి SII IV, 665 (శ 1060)

కొమరవీసాము *komaravīsāmu* శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మన్మ మండయ నాదిండ్ల శ్రీ మూలస్థాన మహాదేవరకు నొంచినిపాటి పెరుసుంకముం గోటివీసామునుం గొడ్లువీసామునుం గొమరవీసామును బీరనము పాదమును రెండు దీపములకు నాచంద్రార్కముగా నిచ్చితి। SII IV, 665 (శ 1060)

కొమారునిగృద్ధవరారువు *komārunigrddhavaṭhāruvu* కొమరగిరిపురవు శృంగారరాయనికి ముక్కంటిరాజుంగారు కాటమరెడ్డి వేమారెడ్డిగారి దేవులై తమ తోడంబుట్టువైన కొమారుని గృద్ధవరారువు మంల్లపానంమంగారికిని తమ తండ్రికిన్ని బోరాజుంగారికిని సుగృతముగాను నగరికిం గాలోచిత మూల్యం సమర్పించి SII V, 103 (శ 1880)

కొర్చ్ఛశిల: *korcchaśila* అథ గ్రామసీమా। గ్రామ వాయవ్యే శాన్యకోణాగ్ర కొర్చ్ఛశిలా అతః ప్రతీచ్యాం నూఱు శిలా EI V, 14 (శ 1191)

కోలంతి(కోలది): *kolamti* యీపుణ్యాలకు యవండు ఆసించి కీడాడిన కూడుకి పియ్యి తిన్నవాండె గాడిదెశిన్నం చీంకినవాండేయీ కోలంతి గొని పింగు గుడిచినవాండే। NI Udayagiri, 47

కోల్వపోదు: *kolvapōdu* ఎంగ్రాన్తివేల నిశ్చలభక్తితో దీప మాచంద్రతారార్కమై వెలుంగ్గ నెత్తించ్చెం బరమేశు నిందుశేఖరుం డమరేశ్వర దేవర కోల్వపోదు ధూపకాలము ప్రతిత్రి తోడ నివేద్యమినని SII VI, 224 (శ 1080)

గ

గరకలికోలుపు: *garakalikolupu* వీరనరసింహ్యదేవరాజుల తల్లి అమజియ్యతారాదేవి శ్రీ నరసింహనథునికి నిత్యమును అరగింపను ఒక భోగము సమర్పణచేసెను పండాది జీతలు ఇనాపకుల మండపము గరకళి కోలుపు SII VI, 1007 (శ 1811) పూఉల మండపము గరకళికోలుపు SII VI, 1008 (శ 1811) పుఉల మండప ౨ గరకళికోలుపులు ౨ SII VI, 1009 (శ 1811)

గరకళి: *garakali* ఇబోగానను దివ్యపటన దుగ్గమరాణి కొడ్కు గంగాధర జియ్యనకును ముమ్మడివారును నఉకపాలము పుటండు ౧ మోటుంబొలాము పుటండు ౧ నంబ్యకుకు జీత్తము చినలు ౫ గరకళికి జీతంము మాడ ౧ SII VI, 729

గు

గుండకుడ్క: *gum akudka* [దీని అర్థము 'తిరుచూర్ణమును నిలువ చేయుటకు ఉపయోగించెడు కుడుక'' అయి యుండవచ్చును *This may mean "a small receptacle to store the tiruchurna"*] శ్రీ నరహరి తీర్థ శ్రీపాదాలు శ్రీ కుమ్మనథుని నగరియందు శ్రీరామనాథునికి సీతాపరమేశ్వరిన్ని శ్రీలక్ష్మణదేవరన్ను ప్రతిష్టించ్చి కంచు తల్య ౧ కోర ౧ గుండకుడ్క ౧ చిప్పలు ౩ ధుపదీపపత్రలు ౨ ఈ ఘంట ౧ అంట్టన్య ౧ గా ఉరువులు ౧౦ SII V, 1172 (శ 1215)

గుహిబారకి. *guhibāraki* శ్రీ కూమ్మనాథుని సన్నిధిని। అఖండ దీపస్త ప్రతిమనుపెట్టి ఈకులుదావదీక్షై మోపెన పట్టినారు గుహిబారకి వనమున నెయి నడపను మాని ప్రదీపస్య ఘృతానయనకర్మణి। గవాం పంరశతజే చైవ నియుక్తో గుహిబారకి॥. SII V, 1227 (శ 1288)

గ్రా

గ్రాడగువాడు· *grāḍaguvāḍu* శ్రీ గోపినాథదేవర రంగభోగాల వారి జీతరావులు గ్రాడగువానికి న ౫ SII X, 422 (శ 1191)

గ్రానడ్లు *grānaḍlu* శ్రీ పురుషోత్తమమువ వీరచోడ విన్నకరాడ్యారికి శ్రీ వీరపెమ్మాడిదేవర మహాదేవి అడ్డారు చెంబియం గ్రానడ్లు పెట్టిన అఖణ్డవర్తిదివియ SII V, 16

చ

చక్రచ్చాయ. *carkaccāya* ఆ తమ్ముండు మంచిరాచుంగారు శ్రీ పర్వతలింగాలం దెప్పించి మాండుకేశ్వర లింగో(లూ)ర చక్రచ్చాయను రావినూంత్ల పర్వత మల్లినాథలింగమని ప్రతిష్ఠసేసె NI Ongole, 78 (శ 1275)

చఱంగుడ్మ· *caṟamgudmu* నైవేద్య మారగించు చెఱంగుడ్మ పలములు ౬ చఱంగుడ్మ పలములు ౫ SII V, 1214 (శ 1281)

చా

చావాటుశాసనం *cāvāṭuśāsanam* చూడు నెత్తురు విద్ధ (*See nethuruviddha*) గుమ్మినాయని నరసింహనాయనివారి వసంతనాయని గారు గనకం వెంకటపకు వ్రాయించి యిచ్చిన చావాటుశాసనం మీ తండ్రి చిన్నన తుమ్మలవారి కార్యంలో మృతమాయె గనుక యిచ్చినాము గనుక మీ పుత్రపౌత్రపారంపర్యంతము అనుభవించుకొని మా తప్పక కొలువుకొలుచుకొని సుఖాన వుండేది EC X, Bagepalli, 50 (శ 1689)–See also Bagepalli, 25, 53, 54 etc

చీ

చీటు. *cīṭu* చూడుడు- సుంఖనిహిత కట్నము *See sumkhanihita-kaṭnamu*

చో

చోనాంపడ్లిపళ. *cōnāmpaḍlipaḷa* ప్రదత్తవా న్నేత్రమయం వితానం శ్రీ కూమ్మనాథాయ చ ప్రోలుభూపః। చోనాంపడ్లి పళ ౧ SII V, 1216

జ

జరఝంపా: *jarajhampā* కళింగదండపాటు శెహర శ్రీ భావసాహవ మల్లుండు తనకు అభిష్టార్థ సిద్ధిగాను శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యముమ్ము తిరుమజ్జాను అవసరమందును సాతను తాత్కాలిక పుష్పరొండావన మాల జరఝంపా సహితముగాను ఒకటి ౧ సమర్పించెను SII. VI. 1085 (శ 1260)

జయిరాలు *jayirālu* కందూరి నల్లభీమదేవ చోడమహారాజుల పట్టము ధెన్నమహాదేవులు తుమేంటి శ్రీరామేశ్వరదేవరకు జయిరాలకు నిత్యతుమెడిలెక సంవత్సరాదిం ఖ ౧౮ అఖండదీపనకు నిత్య మనదు నూన్య లెక్కను H A S 19–27

జే

జేటి: *jēṭi* కలిదిమ్మరాజు విడ్చిన స్థితి డాగునుండుగడు జేటియు పెట్టియుం గొవకుణ్డ నయియక్కో దీని నైప్పి చేసిన వాణ్డు పఞ్చమహాపాతకం చేసిన వాణ్డు SII V, 58

డ

డంభాళికవోలి. *ḍambhāḷikavōli* భావనారాయణదేవర స్థానదలు నక్షత్ర ఆదిత్య చపుణ్డమయ్యం మూవరు బ్రాహ్మణ నక్కెఆచంద్రార్కతారంబరం నడుమ వంత్రాగి కొట్టి గన్ధవారణ మాడలు ౧౬ జ్జిలోం పరివివారు సేకొన్న మాడలు పను డంభాళిక వోలి పెట్టంగలవారు SII V, 196

త

తరుజావు· *tarujāvu* స్వస్తి శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజులవారు యిచ్చిన ప్రవిత్తి హోవిబలిమునవు వేకంబ నిత్యముగాను పుట్టి ఆ ట్టి కూడు తరుజావిచ్చెను.

తా

తాంబ్రకాంపు· *tāmbrakāmpu* శ్రీకూమ్మ శ్రీకూమ్మనాథుని తాంబ్రకాంపు ఎనమదలాన్తి కోమటి మాకుసేనావతి శ్రీకూమ్మనాథుని సన్నిధి అఖండదీపమునకు పెట్టినమోదాలు ౨౦ SII V 1160 (శ. 1814)

తి

తిరుగారాకార్చిసేయుబ్రాహ్మడు: *tirugārākārcisēyubrāhmaḍu* తిరుగారాకార్చిసేయు బ్రాహ్మనికి మాడ ౧ దిన ౧ ప్రాల కుంచ్చలు ౩ SII V, 66

తిరుమంజనవెలి *tirumamjanavelli* (దీనిఅర్థము 'దేవునివిగ్రహమునకు స్నానము నిమిత్తము నీటని తెచ్చుఉద్యోగి లేక పూజారి' అయియుండ వచ్చును *This may mean the priest who has to fetch water for bathing the deity*) [చేంవల్లి శ్రీభావదేవరగుడి స్థానాపతి విష్ణువర్ధన పండితులు దేవకర్మి భావనారాయెణ భణ్డారి మదుసూదనమణ్ణను తిరుమంజనవెల్లి మూర్తిభట్టును SII VI, 200

తిరుశ్రావున *tiruśrāvuna* వీరచోడ చైత్రావన శ్రీష్టిసంవత్సర తిరుశ్రావున శ్రీరామస్వామి చెఱ్ఱుకిక విజయంచేసిన SII V, 65

తిస్ఫా. *tisphā* అలవు (వ) కు ౧౦౦౮ (ఇహారి) అఃపుచండ్డు పపరు ననతిస్ఫాఅలవు SII X, 753 (శ 1522)

తె

తెరిడిగడి *teridigadi* ఇటువంటి యెకలాసఖానునింగారు అర్దంకిసీమలో ధర్మవరమునందు తనపేర యెకలాసఖానపురమని పేట గట్టించి యీ పేటకు కౌంలు ఇచ్చినవివరం। వరవిలాతులనుండి పేటకు తెచ్చే యందుకున్ను పేటనుండి కొనుక్కొనిపోయీ యందుకున్ను సుంకము। పేటకువచ్చేవారికి పోయీవారికి యిక్కడిసుంకం తెరిడిగడిలేదు SII X, 753 (శ 1522)

తెలుకట్టు. *telukattu* శ్రీనరసింహ్యనాథునికి నిత్యమున్ను అఖండదీపం వెలుంగను బండారాన మోదాలు ౩౦ ఈపసులను కాచి వానికి క్షేత్రం పుట్యండుకై బండారాన తెలుకట వెండ్లుటంకలు ౨౦। SII VI, 1024 (శ 1285) శ్రీనరసింహనాథుని భండారమందు తెలికట్టు వంద్రెండు గండమాడలు ౧౨ పెట్టి నిత్యమున్ను రెండుకుంచ్చాలు పెట్టెటి పెరువు వ SII VI, 1025 (శ 1295)

తొ

తొరజువారు *torajuvāru* తొరజువా రిద్దఱకున్ను ముయ్యేదుము ముప్పాదుము తె శా శా శా 2

ద

దెలూపనములు *delūpanamulu* మంగళకేశమినాయుండూను గండావరము పొలిమేర చెన్ని నివేద్యమునకు ... ఇచ్చిన వరిచేనుగుంటలు ౧౦౦ ధూపాద్యాదీపావకు కాను మ౧ పకదశి దెలూపనముల శిరసురూకాను ఉత్తర శాసన్యాము గోవూను NI Kavali, 51. (శ 1120)

దే

దేవిలి: *devili* ఇతి కరవిక్ర్యయ మకరో దాచంద్రాకర్కం వరాంతకో నృపతిః। దేవిలి ౧ ట్టికి చి x SII IV, 1384

దో

దోలకము *dōlakamu* సోమరాజువల్లి పొలాన పండిన నానాధాన్యం దోలకం ఖ౧కి ఆరుమానికల లెఖను యీసూర్యగ్రహణపుణ్యకాలమందు యేర్పాటు చేస్సి ఖరారు NI Kandukur, 80 (శ 1564)

ద్వా

ద్వాత్రింశన్మహాపురుషలక్షణ *dvātrimśanmahāpurusalaksana* ముప్పదిరెండు మహాపురుష లక్షణములుగల *Having the thirty two auspicious marks upon the body as in the case of a Mahāpurusa* భగవతో దశబలినః చతుర్వైశారద్య విశారద స్యాష్టాదశవేణిః బుద్ధధర్మాః సమలంకృతమూర్తే ద్వాత్రింశన్మహాపురుషలక్షణ వరోపలక్షితస్య (విష్ణుకుండిన గోవిందవర్మ ఇంద్రపాలనగర శాసనము) భారతి జూన్ 1965 (శ 489)

న

నాంటగి *nāmtagi*

ఉ। శ్రీవిలసద్విలాసజితవిష్ణునిచే నహసీమ క్రిష్ణుచే
దేవసమానుచేత నరదేవశిఖామణిచేత ధాన్యవా
టీవరవ్రిత్తి శాసనవటీయశి నాంటగి మేలు నాయక
శ్రీవిభుం డొప్పెం బోతయ వశీక్రిత సజ్జనలోకుం డై భువిని

కా వ మం 46 (శ 1088)

నూ

నూకనాయకులు *nūkanāyakulu* స్వస్తి శ్రీ శ్రీమన్మహామణ్డలేశ్వర త్రిభువనమల్లదేవ పాత్తవిచోడమహారాజుల యేలెడిభూమి యైన కమ్మనాణ్టి రాచకొడ్కులు మందడ్లు నూకనాయకులు మొట్టవాడ గుణ్డక త్రి రాచకొడ్కులు దేసట్లు నూకనాయకులుసై కూడి కొట్యదొన శ్రీకేశవదేవరకు నిచ్చిన కాన్కి యూరదూకయు నువ్వరి పాదికయు నిచ్చిరి SII VI, 639. (శ 1069)

ప

పందివుత్సవము• *pamdivutsavamu* (ఇది కిరాతార్జునీయ గాథను సూచించు ఉత్సవము అయి యుండవచ్చును *This may mean the 'festival depicting the story of kirātārjunīyam held in the temple af Bhīmēśwara* శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు పందివుత్సవమున వెలంగ్గకు పరియట సీరలకు అగడ్డులోవు కానిచ్చితిమి SII IV, 250

పడయము. *padayamu* పడయమున పేరియకు చెలుకభూమి ఖ ౫ గురువుభూమి ఖ ౪ SII V, 80

పడుమహస్తనిరూపితము *padumahastanirūpitamu* శ్రీమనుమహా మణ్డళేశ్వరం జంన్నిగ దేవమహారాజులు పానుగల్లాదిగా త్రైవారము కోట దాంకా ననేకదేశంబు లేలుచు ప్రిథ్వీరాజ్యం సెయ్యం దన పడుమ హస్త నిరూపితంబున శ్రీమతు సర్వాధికారి యైన గండపెండారు మెఱ దేవరాజులు SII X, 422 (శ 1186)

పడ్లె *padle* అఖణ్డదీపమునకుం బెట్టిన గొఱియలు ౫౫ వీనిం జేకొని కేతియబోయిని పడ్లె దనపుత్రానుపౌత్రికము నిత్యమానెండు నెయి వో యంగలవాడు SII X, 98

పతినచీరలు *patinacīralu* శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకు వాల్లెంక్క పోతానేనింగారు సమర్పించిన వివరము పహిండిపిన్నండున్ను పట్టుగొడుగులున్ను SII IV, 1344 (శ 1892)

పరియటసీరలు *pariyaṭasīralu*, (దీని అర్థము 'వేటకు వెడలునప్పుడు రాజులు ధరించెడి తెల్లని దుస్తులు' అయియుండవచ్చును *This may mean 'the pure white robes worn by kings while going out for hunting*) శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు పందివుత్సవమున వెలంగ్గకు పరియట సీరలకు అగడ్డులోవు నిచ్చితిమి . SII IV, 250

పరీక్షబసానము: *parīksabasānamu* శ్రీ ప్రతాపరుద్రదేవు గణపతి మహారాజులుంగారు అమృతవర్లకు జెల్లివచ్చి యీవాలుగు గ్రామాల లోను దుగ్గాప్రసాద కొండ్లవీటి దండపాట పరీక్షబసానం యంతవట్టు అంతవట్టును శ్రీ మల్లికార్జునదేవరకు అమృతవర్లకు సమర్పణసేస్తిమి SII X, 738.

పా

పామకులు: *pāmakulu* దేశాహి స్త్రలకరణాలు కముశాకాంపులు కరణాలు మండలికాంపులు దేశస్తులు వాయకులు పామకులు చాలుమూల సమయ సమస్తసెక్కండ్రులున్ను NI. Kandukur, 41 (శ. 1606)

పి

పిచ్చకవ్వ *piccakavva* దేవభోగమునకు పాతిమోకరి ఆండువారు ౫ మద్దలిండు ౧ లావదొండు ౧ పాత్ర ౧ సంకువాండు ౧ కోంటవాండు ౧ పిచ్చకవ్వ ౧ NI Rapur, 47 (శ 1188)

పిఠాభోగము *piṭhābhōgamu* శ్రీ సాళ్వదా జేహరా మహాపాత్రులుంగారు వైభోగరాయలకు సన్నిధి పిఠాభోగము చాయనవు ధరించిన ధర్మశాసనము పూ శా అం. సర్వ పు 289.

పిసాణం *pisānam* గౌడకపిళేశ్వర మహారాయల రాజ్యాన పాత్ర శెహరాలకు సుకృతంగాను మానికలు బియ్యం ప్రసాదమున్ను దమపిసాణం కొలుచు వీఱకళ్లాన తూర్ధశేహారి కొలుచున్ను అష్టలోకపాలంగ సాక్షిగాను ఇస్తిమి SII V, 101

పో

పోయాళు *pōyāllu* శ్రీమల్లేశ్వరదేవరకుంను స్వస్తి శ్రీభవరోగవయితకోప్పెస్వరదేవర అర్చకులపోయా ళ్లసుభవించేది SII V, 114 (శ 1845).

బ

బద్దుఖండ. *baddukhamda* శ్రీ నరహరి తీర్థపాదులు పట్టుత్రడు ౧ బద్దుఖండ ౧ తరవరలు ౨౦ గాఈంతవట్టు శ్రీరామనాథునికి పెట్టిరి SII. V, 1172 (శ 1215)

బి

బిక్కాదమ్మము *bikkādammamu* పెరను దుగ్గాణి వోఇ నిమూణ్య బిక్కాదమ్మము లెఖ్కను అప్పరు భండారానకు ఆయం చేసుకొని SII. VI 699 (శ 1457)

బే

బేడిసానులు *bēdisānulu* చోడగంగదేవర హవిబలి అర్చనలకు నిగుడింగోలి బేడిసానులకు వాద్యకాలకు పూజారి వడువులు శెరనిన ప్రకృతి జీతబుత్యులకు ... ధారపూర్వకము సేసి ఇచ్చితిమి. SII X, 707. (శ 1075).

ము

ముక్కొడు *mukkodu* శ్రీత్రిపురాంతకము స్థానాధిపతి యైన వ్యాస రాసి పండితులు త్రిపురాంతకము మ్రోలి మిరియమువల్లి పొలము ఆచంద్రార్కస్థాయిగా ముక్కొడుక్కు కోరికి నిచ్చె SII. X, 196 (శ. 1099)

ముస్తాళము *mustālamu* గంగభోగాన మగఇవారిక ముస్తాళన జీతాము అంగాఇవారు సోమరెడ్డి ఎలుసాహసమలునికి తద్రంకి పొలములుకూటు వెటినవ్రిత్తి ఎలరాణిమల్లయ్య విడిపించికొని పుత్రత్త్ర మైఈటంకాలు పెటినాండుగాన ఇ అంగాయివారిక ముస్తాళము వ్రిత్తి మలయ్య అవ్వరుం గొల్లిళి బ్రుదుకువాండు SII VI, 744 (శ 1875)

వ

వరియారము *variyāramu* మాణిని చేసిన దొనంబునకు జీవితంబ దణ్డువు వరియారంబు పదువరంబు వెల్లారబంబు ఎరగద్యాణంబు పేరామణి వున్నమవాణ్డు ఏమాఋంద్రమ్మ లరివెట్టి సుఖంబు మనము A P G A S 9–2.

వసదియబీడు: *vasadīyabīdu* [దీని అర్థము "అంతవరకు సాగుకాని నేల' అయియుండవచ్చును *This may mean "a virgin soil or so far uncultivated land"*] వెంగివాంట్టిలోపల చాలుక్య భీమాపురమున మణ్డయగుడి శ్రీ కేశవదేవరకు హవిర్బలి యచ్చనలకు దొమ్మరభుమి లోపల వసదియబీడు పదుమటి నాల్గు వుట్లు భుమి ధారాపూర్వకము సేసి యిచ్చిన సాసనము SI1 V, 68

వి

వివాహబిహణము *vivāhabihanamu* వివాహబిహణం గోకంన్న చక్రవర్తి భండా రొఖం ఎ 80న్ను అందుల రికి వివాహమప్పుడు పట్టునేత్రకు బిహణం SII X, 239

వె

వెల్లారబము. *vellārabamu* వాని జీవితంబదణ్డువు వరియారంబు పదువరంబు వెల్లారబంబు విరగద్యాణంబు పేరామణి పున్నమనాణ్డుఏమాఋంద్రమ్మ లరివెట్టి సుఖంబు మనుము A P G A S 9-2

వే

వేతిపర్వము. *vētiparvamu* యువసంవత్సర ఆశ్వయుజ బహులపాడ్యమినాదివారము వేతిపర్వమునాణ్డు శ్రీమద్రాజరాజదేవర దివ్యశ్రీపాదశేవకా భయదాయమాన మహాసామంత జియ్యరువారు వంగులూరి మూలస్థాన శ్రీ భీమేశ్వరదేవరకుం గుడిమణియమున గుచ్చెలమాన్యం ఇచ్చితిమి NI Ongole, 51 (శ 1077)

శ

శొలువురు. *śoluvuru* ఎలమచ్చిచోడ గంగదేవరాజులు శ్రీ నరసిహ్వనాథుని సంన్నిధిని సమర్పించిన శొలువురు అలంకారవేటి యందుమాళలారు SII VI, 705 (శ 1818)

స

సత్ఖరి. *satkharī* శకాధిపాబ్దే నిధి సత్ఖరీశమితే ఘనే చైత్రసుపూర్ణిమాయాం SII IV, 1145 (శ 1159)

సమస్తపంచాది బెహరణ విద్యమానము *samastapancādi beharana vidyamānamu* శ్రీ కూర్మనాథభోగపరీక్ష కళింగపరీక్ష పాత్ర శ్రీ పురుసోతమ దేవజెనాంకర అధికారె సమస్తపంచాదివెహరణ విద్యమానే SII V, 1156

సమస్తబెహరణ: *samasta beharana* సింహ్యాంద్రి భోగపరీక్షా వరదగిరి శ్రీపాదముల అధికారమున ఈ స్థానమున సమస్త పంచ్చాదిలోనైన సమస్తవెహరణను SII VI, 1000 (శ 1229)

సలుకుంచ్చములు *salukumccamulu* శ్రీ రాజనారాయణ దేవరకు మూణ్డు సంధ్యల నివేద్యములకు నిత్యపడి గుంద్రము కుంచ్చమున సలుగుంచ్చములు ప్రాలకు SII V, 90 (శ 1099)

సు

సుత్తడ్లు. *suttadlu.* శ్రీ మృకండేశ్వర దేవరకు ముందటి భద్రమండప

మును అందు సు త్తడ్లువున్న కళ్యాణ మండపమున్న దేవరకు నానాభర ణమున్న SII V, 118 (శ 1360)

సుధారులు. *sudhārulu* కళింగపరీక్ష పాత్ర శిధమ్మర్ణదాన జీయ్యన శ్రీ నరసింహనాధుని తేపటి ధూపావసరమందు శశిబడాలు ౧౨ ఆరగిం పను మాపటి ధూపావసరమందు మండా ఆరగింపాన శ్రీ భండార మందుం పద్మనిధి టంకాలు ౨౦ పెట్టి సమవ్పర్ణ శేశి ఆరగించిన వెనకను సంఖ్యాళకు శశిబడా ౧ మండా ౧ ఏకాకి వైష్ణవులకూ శశిబండా ౧ మండా ౧ సుధారులకు శశిబడా ౨ మండా ౨ SII VI, 1126 (శ 1299)

సుబరాతు *subarātu* (చూడుడు - కత్తి See Katti)

సె

సెదువులు. *seduvulu* కులోత్తుంగచోడదేవర విజయరాజ్య సంవత్స ౧8 గంగ్గగొణ్డ చోడ గంగ్గవైరాగి అణ్డరు భూము లిచ్చి యిచ్చి. పప్ప రెండు సె దువులు అప్పిర్ణంచె SII V, 1359

సెబ్రాలు *sebrālu* ఉభయ సంభోగమున ఆచంద్రార్కర్ణము ఏణ్టికా వ (శ్య) వున పెరెముదునకుం గాఅవపత్తి పడాడ గృభ్నపు సెబ్రాలుఉ పరిపాల ముమ్మడి తూము (సం) బ్రాల ఖ ౩ SII V, 65.

సొ

సొకదీపము *sokadīpamu* అరుణీశ్వర శ్రీ మహాదేవరకు సొకదీప మునకునల్లం బొత్తె బోండు తమ తల్లితండ్రులకుం బుణ్యముగా ఏంటఖ పెట్టువండు SII V, 210 (శ- 1182)

సో

సోజికాలు. *sōjikālu* (చూడుడు ఖాసా See Khāsā)

సౌ

సౌమణ్డరు: *saumandaru* తిరివీథి అణ్డగులు మేదడ్లు సౌమణ్డరు పెమ్మర్ణడి అణ్డరు నిచ్చిన పొలనకుం SII IV, 1048

తప్పొప్పుల పట్టిక — ERRATA

Page No పుట సం	Line పంక్తి	Read ఒప్పు	For తప్పు
(i)	2	According	Acccording
	7	Want	Went
	11	country	countrv
	26	Plateau	Plato
	29	Continents	Continent
	33	Rajasthan	Rjasthan
(ii)	31	Rajasthani	Rajasthan
		Add the following under Important Languages in States— Madras	
(iv)	4	Pranitah	Pra nitah
	Last Line	Srinatha	Srinath
(v)	4	Trikalinga	Trikilinga
(vii)	9	of	or
(viii)	1	Contact	Contract
(ix)	28	Insert the word and' between ' social and religious	
	41	and their	the before "general
(x)	7	was	were
	15	Add not only	after consist of
(xi)	I9	British	Britist
	37	helpmate	help-made
(xii)	30	Delete the word absolute after suzerainty	
(xiii)	31	Delete the word above	
	34	Sri Ramesan	Sri Ramesam
		Add the word has before developed'	
(xiv)	I3	Delete the word ' the before ' Similar	
	37	Country	Command

Page No పుట సం	Line పంక్తి	Read ఒప్పు	For తప్పు
(xv)	1	Delete the words not only	
	9	Delete the words 'is concerned	
(xvi)	20	Parhaps the first and fore most in the distinguished scholar Mr D C Sircar	The first and fore-most and perhaps a distinguished scholar is Mr D C Sicar
	21	monumental	morumental
	33	and particularly their	in particular whose
(xx)	9	Add 4 Moral precept after charity'	
	16	Conehshell	Conchebell
	34	1080	108
(xxi)	3	wheels	whales'
(xxi)	3	The	A before I08
	10	"1000	a 1000 '
	18	1000	a 1000
(xxii)	2	has been used	has been has used'
	22	Muktapida Mitrasarman	Kuktapida Mitasarman
	29	panchamaha	panchama
(xxiii)	1&2	as the five maha (i e great) titles	by the 5 titles i e , (with great cr Maha
	32	borne in '	borne are in
(xxvi)	I3	Add the words of Mnau Dharma Sastra after 246to266'	
(xxix)	18	dog	log
(xxxii)	11	Raya durga rajya	Raya dura rajya '
(xxxiv)	18	of the great	of a great
	27	' rare '	' rate
	30	minus is the'	' — first hyphen — second hyphen

Page No	Line	Read	For
పుట సం	పం_క్తి	ఒప్పు	తప్పు
(xxxvi)	17	‘Synonyms“	“Synanyms“
	18	“aga“ “numeral”	“age“ “numaral”
(xxxvii)	12	“In some”	“some”
	19	“terminology”	“terminalgy’ ’
(xxxix)	11&12	The item 4 should come as item 3 and vice versa	
	17	“9 purvashadha or uttarashadha”	“2 purvashadha”
(xli)	20	“Throne”	“thrown”
(xlii)	18	“far”	“from”
	21	“to which the King ’	“to which that the King”
(xlvi)	Iten 39	‘The lute player”	The ‘fruit player”
(xlvii)	Iten 67	“Ambassador”	“Embassador”
(xlix)	14	“From the very few inscriptions of this dynasty which are available we find that”	“As a very few inscriptions of this dynasty were available who were not able to find out lnt”
	18	“any”	“nay”
	19	“prasastis “As very few”	“prasstis’ ’ “As a very few”
(l)	1	“Hirahadagalli plates”	“Hirahadagalli”
(lii)	4	“dynasty”	“rulers”
	5	“some as those of”	“with those of”
	33	“A few instances”	“In the following cases of few instances in case”
(lix)	15&16	put hyphens after “coconuts” and “chisels”	
(lx)	32	Delete the words “regards” after “so far as”	
(lxii)	23	“sastras’	“satsars”
(lxiii)	7	“As far as“	“as for as”
	13	“Minister of”	“minister or”
(lxiv)	9	“Veda”	“Geda”
(lxxix)	6	“grant of the time of”	“grant of the time”
	24	“are well qualified“	‘will be qualified”
(lxxxiv)	30	“Kumcam”	“Kumeam”
	37	“shwing”	‘,showing”
(lxxxv)	1	“An”	“As”
	5	“Chintamani”	“Chintanani”
(lxxxvi)	30	“and”	“an”
(lxxxvii)	5	(from bottom “Practise”	“practice”
(xc)	2	“throw”	“thrown”
	10	“far”	“for”
	36	“temples”	“tempels”
(xcii)	8	delete the wods“of the land granted”	
(xcvii)	19	“1/2mana”	“1/2 of mana”
(xcviii)	10	“there”	“Their”
	4 (from bottom)	“of”	“on”
(xcix)	22	Maharaju records that he granted a village ( ) Ballikuyanu to the sri Sankara mahadeva temple“	“Maharaju that he granted a village, Ballikuyanu ( ) to the Sri Sankara Mahadeva ”
	27	“who”	“and”
(ci)	20	“lakh”	“lach”
(cii)	15	“Bhimavaramu”	“Bhimavarmu”
	23	“two”	“tow”
(ciii)	ItemI3	“Jaggaka”	“Jakga”
	29	“were,,	“are”
(civ)	5	“measures”	“measurs”
	17	delete “in” after “1/2 ’	
	31	“for“	“by”
	33	“and 5 The fees”	“5 And the fsee”

Pgae No	Line	Read	For
పుట సం	పంక్తి	ఒప్పు	తప్పు
(cv)	8	"Tax on sales',	"Tax or sales"
(cvii)	17	Delete the words	"father and mother"
(cxi)	Item 16	'Brooch"	"Broach"
(cxii)	13	''decoration''	''Decoreation''
	5 (from bottom)-	"diamonds"	'diamods''
	last line	"rubies''	"rubbies"
(cxiii)	13	"not"	"not in"
	16	''are	"were"
(cxxi)	Item63	Add the word'is' after 'Aparajita Vidya'	
	21	,Give up'	'giving up'
(cxxii)	18	'From'	'form'
		'Social and religious'	'Social, riligious'
	32	'of'	'or'
	5 (from bottom)	official,	'official'
(cxxiii)	1	'As another'	'Anothers'
	8	(year-ahead)	(year - opposite)
	22	put a comma after Kannada'	'Telugu and
	33	'volumes' 'hundreds'	'volume' 'hundred'
cxxiv)	12	'Srikakulam and Cbicacole and Visakhapatnam'	
	17	'are'	'is'
	18	'participle'	'particle'
	19	'during'	'duning'
	22	during	'durning'
	24	,Urdu'	'urdu'
	26	'Malikkafur'	'malikkfur'
	33	'Deccan in 1686 and'	'Deccan and in 1686'
	36	'and of'	'and'
		'decent'	'desent'
(cxxv)	14	'Arabic and Persian'	'Arabic Persion'
	21	Delete the words "we find that"	
	22	Delete the words 'in the Telugu country	
(cxxvi)	2	'this letter'	'the letter'
	3	'Christian'	'vristian'
	4	'Vikramaditya'	'cikramaditya'
	16	'preface to'	'pref of'
	2(from bottom)	'Tamil'	'Tamul'
(cxxvi)	4	'j'	'J'
	17	"days"	"days"
	20	'Tamil'	'Tamul'
	23	'Tamil'	'Tamul'
(cxxvii)	30	'obscured'	'obscures
	37	'adds that the'	'adds the'
	last line	'wax,' 'below'	"wax" below
(cxxviii)	5	'Tamil'	'Tamul'
	10	'of Ganapati Deva'	'of the Ganapati Deva'
	35	'Srivatsa'	'Srivasta'

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
2	అంటిది	*neuter*	*nueter*
3	అందలము	*Add* చూడుడు ఉప్పరవుగొడుగులు *after* పాలకి	
	అందుల	అందుల	అందుల
	అంబష్టుడు	*Add, after barber*	
		professionals	*propessional*
		అంబష్ఠస్యైకః	అంబిష్ఠస్యైకః
4	ఆకు	*Add 'who is' after* ఆవు	
	అక్కాల పాయసం	*add* (చక్కెరపొంగలి) *after* భక్ష్యవిశేషము	
	అక్షతదియ	*bath*	*bathe*
	అక్షయ దీపము	*perpetual*	*perpectual*
	అక్షయ పుణ్యము	*aksayapunyamu*	*aklhayapunyamu*
5	అఖిల దేశాల పదునెన్మిది మంది శ్రీ వైష్ణవులు	*Add 'Sri Vaishnava brahmins belonging to the eighteen countries' after* శ్రీవైష్ణవులు	
	అగణ్యు	*exempted*	*exemplain*
6	అగ్ని విశ్వ గోత్రము	*lineage*	*linage*
		Add 'Maruturu Plates of pulakesin II A P G A S No 6 Vol I at the end	
7	అటిక	*earthen*	*earthern*
	అటుకులు	ఉడికించి	వొందకట్టి
		cooked	*parched*
	అట్లు	*accordingly*	*particle According to*
8	అడుపులో	*Add 'to serve at the feet of, after* పాదములొత్తు	
9	అణా	*anna*	*anā*
10	అర్ధమడి	*Delete the word 'only' ofter 'partially'*	
11	అనుమగొండ్లు	*oilmongers*	*oilmergers*
		add the words 'See Addanūllu' at the end	
12	అన్నసత్రము	*mendicants*	*mundicants*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
13	అపూర్వి బ్రాహ్మణులు	*versed*	*vesked*
14	అభిషేక మండపము	*consecrated*	*anointed*
	అభ్యాగతి	*Delete this word*	
15	అమారతు అమీను }	హిం	హైం
	అముదువండు బ్రాహ్మడు	*brahmin cook*	*cook brahmin*
	అమృతపాళి అవసరము	దేవునికిచేయు	దేవునిచేయు
16	అమ్మకడసుంకము	*on*	*of*
	ఆయాలతు	ఆయాలతు	అయాతులు *(in the inscription)*
	అయిన	*Equivalent in value*	*for to fetch*
		Delete the 'words 'తెచ్చు, లభింపజేయు'	
17	అయ్య	అయ్యా *ayyā*	అయ్య *ayya*
18	అరంగు	*A raised seat or elevated spot of ground*	*A pial*
19	అరదీపము	*Add the words 'See Aradiviya' after* అరదివియ	
	అరువనము	*quitrent*	*quitnent*
20	అర్చకపారంపర్యము	*priests*	*priest*
21	అర్ధోదయఅమావాస్య	*conjunction*	*conjuction*
22	అలంపక్షేత్రము	అనగా	అలగా
24	అవసరము	*Delete the portion* 'దేవాలయములో అనిపేరు' *repeated in the quotation of inscription* (1)	
	అవు	*Delete the repeated word with meaning*	
25	అశూన్యశయ్యావ్రతము	*aviyoga*	*a viyoga*
	అష్టభూతి	*Add the words 'the eight kinds of affluence' after the Telugu meaning*	
	అష్టభోగతేజస్వామ్యములు	*the of*	*or*
26	అష్టభోగసర్వసంపదలు	*areca nuts*	*aneca nuts*
	అష్టభోగస్వామ్యస్వతంత్రములు	*Add the words 'See Astabhōgasvāmyamulu' after* అష్టభోగ తేజస్వామ్యములు	
	అష్టమంగళములు	*that*	*and*
	అష్టలోకధర్మపాలకులు	అష్టలోకదిక్పాలకులు *aṣṭalōkadikpālakulu*	అష్టలోకధర్మపాలకులు *astalōkadharmapālakulu*
	అష్టసీమము	అష్ట సీమములు	అష్టసీమము
27	అష్టాదశధర్మములు	*guAdd the words 'the eighteen dharmas' ofter The telu meaning*	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
	అష్టైశ్వర్యములు	*Add the words 'the eight kinds of affluence' after the Telugu meaning*	
	అసంఖ్యాతమహామహేశ్వరులు	లెక్కపెట్టలేని	లెక్కవట్టరాని
28	ఆంబోతు	*perpetual*	*perpectual*
29	ఆచారి	చూడుడు ఆచార్యులు *See Ācāryulu*	చూడుడు ఆచార్యుడు
	ఆరకము	(సం ఆథకం)	(సం ఆదకం)
	Top of the page ఆడువారలూ	*drona*	*drova*
		ఆడు	ఆడువారలు
30	ఆడ్లుపట్టు	*Add the words See Ādlapaṭṭu at the end*	
	ఆణ్డి	ఆణ్డి	ఆణ్డి
	ఆణ్డువాండ్రు	*Add the word* ఆడవాండ్రు *women at the end*	
31	ఆన	*Delete the first word* ఆన *āna*	
	ఆద్యుడు	*Add Revenue officer after* పురవరి	
	ఆనినెల	మిధునమానము	మిథానమానము
		Add the word "Gemini" after "transits in"	
	ఆవణము	*Delete the words "Tax on, market shop"*	
		EI. XXIV, 43	*EI X*
	ఆథరద్వసగోత్రుడు	*"lineage"*	*"linage"*
32	ఆమీలు	*"or himself a farmer acting as a contractor for the revenue "*	*"or of the farmer o revenue also himself a farmer of or a conractor for"*
	ఆయతనము	*Add the word "Temple" after* దేవాలయము	
	ఆయము - ఆయలు	*Delete the words "*ఈ క్రింది సాసనములలో*" in the Telugu meaning*	
33	ఆరతికప్పరం	*K ○*	*Co (in the inscription)*
	ఆరవితారకము	*"and the stars"*	*"and moon"*
	ఆరాధ్యులు	*"creed"*	*"cask"*
34	ఆరి	"ఆరిమ్రాను, వృక్షవిశేషము"	"గ్రామసీమలు"
	ఆర్ద్రోత్సవము	*"month"*	*"months"*
	ఆఱువేలు	*"The country of six thousand villages"*	*"The six thousand country"*
	ఆలవటము కొ(కు)లుపు	*Ko (ku) lupu*	*kokulupu*
35	ఆసారి	"చూడుడు ఆచార్యులు, *See ācāryulu*"	"చూడుడు ఆచరి"
36	ఇంగువ	*"asafoetida"*	*"Assafoetida"*
	ఇండ్లు	"ఇల్లు (ఏ వ)	ఇల్వు (ఏ వ)
	ఇంతవట్టు	*Add the words "wholly, completely" after "*సర్వము*"*	
	ఇందుమౌళి	*Add "God" before "Siva"*	
	ఇజారతిగ్రామము	*Add the words "*కౌలుకిచ్చిన గ్రామము*" before the English meaning*	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
37	ఇజారా	*"A lease of farm or Land"*	*"A lease or farm of Land"*
		Add "కౌలు" before the English meaning.	
	ఇనుపయెడ్లు	"ఆడు మేకలు లేక గొఱ్ఱెలు"	"ఆడు మేక లేకలు గొఱ్ఱెలు"
38	ఇయ	*Delete the word "బోణ్డు"*	
	ఇరవు (గా)	*Add the words "See Anuvuparacu" at the end*	
39	ఇష్టవిషయకామభోగంబులు	*Delete the word "Several" in the English meaning*	
	ఇష్టాపూర్తము	*"Performance of domestic"*	*"Performance domestic"*
		"వాపీకూపతటాకాది"	"వాపీకూటతటాకాది"
	ఇష్టార్థసిద్ధి	*Add SII VI, 897 at the end*	
	ఇస్యావా	*"isyāna"*	*"isoāna"*
		Add the words "దయ" "grace" after "అనుకాలము"	
40	ఈవుత	*Add the words "may confer (benedictive mood)" after the Telugu meaning*	
41	ఉడ్డాళ్ళు	*Add the words "See Addanūllu" at the end*	
	ఉత్తము త్తరాభివిద్ధి	*"ever"*	*"always"*
42	ఉత్పన్నము	*Delete the first word with meanings*	
	ఉదియించు	*"born"*	*"bron"*
43	ఉపకృతి	"రాజకీయోద్యోగులుగాని"	"రాజకీయోగ్యోగులుగాని"
44	ఉపద్రము	"ఉపద్రవము *Upadravamu*"	"ఉపద్రము *upadramu*"
	ఉపమన్యుగోత్రుడు	*"lineage"*	*"linage"*
	ఉపలమఠము	*Add the words "A monastery constructed with stone" after Telugu meaning*	
	ఉప్పన్నము	*Add the word "ఉప్పుపొంగలి" before "నైవేద్యము"*	
	ఉప్పారము	*"Uppāramu"*	*"Oppāramu"*
45	ఉభయము	*Add the words "An endowment for the performance of temple festivals"*	
47	ఎంగిడ్లు	*"That which is left in plates or leaves after eating" for the existing meaning.*	
	ఎక్కటి	*The second bracket should come after "ఎక్కటిక" instead of after "పెద్ద"*	
48	ఏకోట్టిగణాలు	"ఏడుకోట్ల గణములు"	"ఏదుకోట్ల గణములు"
	ఎటికొట్నము	*"AHRS"*	*"TAHRS"*
	ఎడవక / ఎడవడవడక }	*"interruption"*	*"interuption"*
	ఎడమంకము	"యెడమంక"	"యెమం " *(in the inscription)*
	ఎడవాలము	*"field in between"*	*"field between"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
49	ఎఱుంబోదివ	*SII VI, 584*	*SII V, 584*
	ఎఱ్ఱి	*SII IV, 1384*	*SII IV, 1084*
	ఎనమందుము	*Delete the word "పది" after "ఎణ్"*	
	ఎదిరేణ్టు	*"అభిముఖ సంవత్సరము, the year ahead*	*The year opposite"*
50	ఏర్వోకపున్నము	*Add the words SII, X,* 595 (600-700 *A D*)	
	ఎఱుమటము	*"Monastery"*	*"Monastary"*
51	ఏకచ్ఛాయ	*put " " after "uniformly"*	
	ఏకదురంధరుడు	*"unrivalled"*	*"unrivaed"*
	ఏళన్	*EI XXVII, 42-A*	*SII XVIII, 42–A*
53	ఐరేని	*"should they happen to be so*	*"should they happen to do so"*
54	ఒకణ్డు (ఒకండు)	*"okandu"*	*"a kandu"*
	ఒక్కంటి	*"దివియ యొక్కంటికి"*	*"దివియ యొక్క టికి"*
	ఒట్టు	*Delete "comma" after solemn*	
	ఒయారము	*Add the word "వడ్డాణము" before English meaning*	
55	ఓం నమోనమః నమస్సకలవిదే	*Obesiance to the Ommiscient*	*Obeisance Obeisance to Omniscient*
	ఓగిరాలు	*"of"*	*"for"*
	ఓలమంగలగోత్రము	*Add the words " the lineage of a non–brahmin family" after Telugu meaning*	
56	కంచుతల్య	*"bronze"*	*"dronze"*
57	కంద	*Add the words "Kind of root vegetable, Latin Amorphophallus after Telugu meaning*	
59	కన్యకావాదము	*"Science of attracting maidens"*	*"Science of love of maidens"*
61	కయ్య	*Add the word ("క్రై ఇ") before "kayya"*	
	కరడకాండు	*"beaten"*	*"beatten"*
62	కర్పూరకాంతులు	*Add the words "పెసరపప్పు రుబ్బి గారెలుచేసి పాకమున వేసినవి " before English meaning*	
	కర్పూరవర్తిఅఖండదీపము	*Delete the repeated word with meaning*	
63	కర్పూరవిడియము	*"areca-nut"*	*"aneca-nut"*
	కఱచేతలు కఱిచీడ్లు }	*Add the words "బెల్లపుపాలకాయలు (బియ్యపుపిండితో చేసినవి)" before English meaning*	
	కఱ్ఱి (కఱత)	*"వధియించినవాండు"*	*"దధియించినవాండు"*
	కఱ్ఱిఅముడు	*"కరియముదు"*	*"కరియముడు"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
64	కలకటరు	*Add the words "See āgostu" at the end*	
	కలుగాడి	*Read "tub intended to store drinking water for the cattle" for the existing meaning*	
65	కలుహారగంధి	*Add the words "A woman who possesses the fragrance of a water-lily" after the Telugu meaning*	
	కల్యాణవేది	*"The Porch for the marriage"*	*"The Porch marriage"*
66	కవదివియకోలలు	*"a pair of"*	*"two"*
	కాండవశాఖ	*"Sukla yajurvēda"*	*"white yajurvēda"*
67	కాత్యాయనసగోత్రుడు	*"of"*	*"to"*
68	కాణ్వశాఖ	*"śukla yajurvēda"*	*"white yajurvēda"*
69	కారుజొన్న	*"Kārujonna"*	*"nārujonna"*
	కార్తికపర్వము	*Delete the words "రవిసంక్రమణము"*	
70	కార్యవీరుడు	*Add the words "See ēkāmga vīrudu" at the end*	
72	కిల్లెమజుకూరువారు	*Add the words "The above mentioned persons who hold the fort" after the Telugu meaning.*	
	కుంట	*"square feet and to another* 19600 *square feet"*	*"squar feet to another* 19600"
73	కుడలు	*Delete this word with the meanings and inscription*	
	కుడియ	*"kudiya"*	*"kadiya"*
		Add the words "A temple servant" after the Telugu meaning	
	కుడుక	*Add the words "a cup" after the Telugu meaning.*	
74	కుడుము	*"a rice cake boiled in steam"*	*"a cake boiled in rice"*
	కుమారామాత్యుడు	*"a boy"*	*"the boy"*
	కుమ్మరిసారి	*"potter's"*	*"potteris"*
76	కూటాలు	"ఏ నుంట కూటాలకుచే "	"ఏ నుంట కూలూల కుచే "
		Add the words "See Kumta" after "చూడుడు కుంటలు"	
	కూపదర్శకుడు	*Add the words "See āpanamu" at the end*	
77	కృష్ణాష్టమి	"శ్రావణ బహుళ అష్టమి" *"dark fortnight"*	"శ్రావణ శుద్ధ అష్టమి" *'bright fortnight"*
	కేసరిపాటిఖండిక	*"the village of kēśaripādu"*	*"the village of that name".*
78	కైవారి	"కైవారిగాయ్యణ"	"కైవా గాయ్యణ"
	కొండికారుడు	*"conch blower"*	*"couch blower"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
79	కొడుకువారు	Add the words “The bride groom party” after the Telugu meaning	
	కొలుపుట్ట	“కోరమాను a kind of bush”	
81	కోణము	“కోణ”	“తోణ” in the inscription
	కోరు	“assessment of the share by the state”	“assessment of the state”
82	కోలకాడు	“a dancer”	“a dance”
84	క్షపణకుడు	Add the words “See jinēmdra pada padmārcaka” at the end	
85	క్షేత్రము-శాఖ	“are grown”	“can be grown”
	క్షేత్రవాసి	Add the words “The inhabitant of the place of pilgrimage” after Telugu meaning	
	ఖ	“kha for ka”	“ka for kha”
	ఖండస్ఫుటితసంస్కారము	“burnt and wornout”	“burnt wornout’
		“ఖండస్ఫుటిత”	“ఖండస్ఫుటిక” in the inscription
86	ఖండిక	“plot of land”	“lot of land”
88	గండము	Delete the word with meaning and quotation	
89	గట్టు	“an embankment for growing flower and other gardens”	“an umbankment for purposes of growing gardens and flower gardens”
91	గరుడాడువారు	“brahmin”	“braminy”
	గరుడారోహణకంభము	“fulcrum”	“fiabean”
93	గార్య	“well ground”	“pounding”
94	గుంట	“A measuring rod or chain, the square of which constitutes a gumta, forty of which make an acre”	“A measuring rod or chain which squared constitutes the measure and also named forty of which makes one acre“
97	గొఱియ	Add the words “Sheep or goat” after the Telugu meaning	
100	గ్రామణీస్వామిత్వము	ఆం సా. ప ప సం 2 పు. 408.	ఆం, సా ప ప
	గ్రామప్రదక్షణము	“circum–ambulatory”	“circum-ambulation”
101	ఘంటవరియలము	Add the words “జేగంట” a gong “after” “విశేషము”	
102	ఘట్టించినము	Add the words “a mada and 1/10th part” after Telugu meaning	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
102	ఘుటిక	"ఖడ్గయాగఘుటిక"	"ఖడ్గయాగఘటిక"
103	చందనము	"మంచిగంధము"	"మంచిగంధము"
–	చందనమనోహారాలు	*Add the words* "జంతికలు ముక్కలుగ చేసి బెల్లపు పాకములో వేసిన లడ్లు" *before the English meaning*	
	చక్రబంధము	*"and of the writer"*	*"and the writer"*
	చక్రవరహ	*Add the words "A coin of the Vijayanagara kings" after Telugu meaning*	
104	చక్రశిలలు	*Delete the second inscription quoted*	
	చతురుపాయములు	*"disscusions"*	*"discussions"*
		"సామదానభేదదండోపాయములు"	"సామదానదండభేదోపాయములు"
105	చ్రవము	*"on procession"*	*"to procession"*
	చిలువాదివాడు	*"An undertaker or messen- ger who carries about the news of death"*	*"An under takers messengers who carries about the news of death'*
107	చి	"5—10',	"6—0"
	చిత్రభాను	*"calendar"*	*"callendar"*
108	చీని	*"are indicated"*	*"is indicated"*
	చీరలమోపు	*"on each bundle"*	*"on the each bundle"*
109	చూపుటోయము	*"Kanigiri"*	*"Kanigi"*
	చూరు	*Delete the words "hold of"*	
110	చెఱంకుగుట్టు	*Add the words "jaggery made out of sugar-cane after* చెఱకు బెల్లము	
	చెఱకుంగుడుము	*Add the words "*	*—do—*
	చేటకుడు	"గ్రామేయకులు-*grāmēyakulu*"	"గ్రామేయకుడు-*grāmēyakudu*
111	చోళమాల	*Add the words* "శంఖములహారము" *before English meaning*	
112	ఛ	*"cha for ca"*	*"ca for cha"*
	జంగాలవృత్తి	*"maintenance"*	*"maintainance"*
113	జంకబంధ్యానిబంధము	*"on the occasion"*	*"for the occasion"*
114	జలరాశి	*Add the words "a symbolic expression for numeral seven" after* సాంకేతికము	
115	జీతపట్టు జీతాలపాలము జీవితము జీవితవర్గము	*"maintenance"*	*"maintainance"*
118	జోన్న్యు జోన్న్యులు	*These two words may be read below* "జొన్నలు" *"jonnalu'*	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
118	డగు	*"breakage"*	*"brokerage"*
119	డోలుగడవేసి ఆడెడొమ్మర్లు	*"feats on poles"*	*"feats poles"*
	డోలామండపము	*"cot"*	*"lot"*
	తంతువాయకుడు	*"inscription"*	*"inspiption"*
	తంత్రపాలుడు	*"charge d' affaires"*	*"change (d' affaires)"*
	తంజగరయ	*"fetching"*	*"tetching"*
	తంము (తమ్ము)	"పూర్వరూపము"	"మూర్నరూపము"
120	తగడ్లు	*"progeny"*	*"prageny"*
	తప్పిన	*"perpetuated"*	*"perpectuated"*
		"to depart"	*"the depart"*
121	తర్కము	"సంఖ్యను తెలుపు సాంకేతిక పదము"	"సంఖ్యను సాంకేతిక పదము"
	తల	"స్థలము"	"తలము"
	తలయాడుకాండ్లు	*Add the words "See āyagamdlu" after the English meaning*	
	తలారికము	*"maintenance"*	*"maintainance"*
123	తార	"తారాలు"	"యరాలు"
125	తిరుపతిదరుమము	*Add the words "See tirupatitāmu" after the Telugu meaning*	
	తిరుపతులు	చూడుడు దివ్యతిరుపతులు, *See divyatirupatulu*	
126	తిరుమంజనకాలము	*Add the words "the time of religious bathing of the diety after the Telugu meaning*	
	తిరుమదులు	*"houses"*	*"house"*
127	తిరువాముడి	"తిరువాముడి"	"తిరువామరిటి"
128	తిరువిడయావములు	*"areca nut"*	*"aneca nut"*
	తిరుసన్నిధి	"తిరుసన్నిధియందు"	"తిరుసన్నియందు"
130	తులాపురుషదానము	*"brahmins"*	*"brahmin"*
	తులామానము	*"Solar"*	*"Sola"*
131	తొంగ్గాడు	"తొంగ్గాడ్లు"	"తొంగ్గాడు"
132	తొట్టు	*"cowpen"*	*"cowper"*
	తోంట (తోణ్ట) పట్టు	"అవ్వయతోణ్ట"	"అవ్వయతోణ"
133	త్రాముసాయము	*"levy"*	*"levey"*
	తోడన్	*Instrumental case*	*ablative case.*
134	త్రిపురాంతకతూము	*"vogue"*	*"vague"*
135	త్రివేదిభట్ట	*"trivēdi bhaṭṭa"*	*"triredi bhatta"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
135	త్రోచు	"neglect"	"reglect"
	దండనాయకుడు	"(చూ గ్రామేయకులు)"	"(చూ గ్రామేయకుడు)"
		Add the words "see grāmēyakulu" before EI XXXI.12	
136	దండుగు	Delete the words "అధికారి అపరాధివలన"	
	దండుమాన్యము	"maintenance"	"maintainance"
137	దమ్మ	"దమ్మము dammamu"	"దమ్మ damma"
	దమ్మిబడివీసాము	"each dramma"	"each a dramma"
138	దవనపర్వము	"image"	"images"
	దవలిమపూర్ణము	Add the words "See davanapunnama"	
139	దనవందంకాపులు	"చూడుడు దశబంధము"	"దశబంధము"
		Delete the last reference	(చూ దశబంధము)
	దస్తూరి	"hand writing"	"composition"
	దాముదవులత్తు	"యదృష్టమున, ప్రభుత్వమున"	యదృష్టము, ప్రభుత్వము
140	దావుమరప్రాణులు	Add the words "His Lordship" after the Telugu meaning	
	దామ	Delete the word with meanings and quotations	
141	దివాణము	Delete the word with meanings and quotations	
	దివ్యఎత్తుబ్రహ్మడు	దివ్యఎత్తుబ్రాహ్మడు divyaettu-brāhmadu	దివ్యఎత్తుబ్రహ్మడు divyaettu-brahmadu
	దివ్యటీండు	"performs"	"permormas"
142	దివ్వెకంభము	"saucer like"	"sancer like"
143	దీపారతి	"platter"	"patter"
	దుంకాలా	"light rent"	"light quit rent"
	దుఃఖతము	"దుఃఖతములు duhkhita-mulu"	"దుఃఖతము duhkhitamu"
	దుగ్గాని-	A half penny	a happy penny
144	దులపుకావ	"apportionment"	"opportionment"
	దూత	"చూ గ్రామేయకులు See grāmēyakulu"	"చూ గ్రామేయకుడు See grāmēyakudu"
	దూబ	Delete the word "నిలుపుటకు"	
	దెవసపర్వము	Add the words "See davana punnama" after the Telugu meaning	
145	దేవకులము	Add I A V No XII, at the end	
	దేవదినము	Add the words "ఆదివారము", Sunday" after the word	
146	దేవభోగహాలము	"దేవభోగహాలంకృత్వా"	"దేవహాలంకృత్వా"
		"దేవభోగహాలవర్గం"	"దేభోగహాలవర్గం"
	దేవరదివ్యశ్రీపాదసన్నిధి	Delete the first word	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
146	దేవరపరిచారకుడు	*"servant"*	*"servants"*
147	దేవరికము	*"profession"*	*"professing"*
	దేవాగ్రహారము	*"village"*	*"villege"*
149	దేసిమార్గములు	"మలగతిదేసిమార్గములు"	"మలగతిదేపిమార్గములు"
	దొగరాచపన్ను	*"maintenance"*	*"mainteinance"*
	దొగరాజు	"దొగరాజులముద్లు"	"దొంగరాజులముద్లు"
	దోమతెర	*"mosquito"*	*"masquito"*
		(శ 1225)	(శ 275)
	దోశెవడి	*"rice flour"*	*"rice flovr"*
		"baked"	*"leacked"*
	ద్రమ్మము	"పదియాలు"	పరియాలు
		"drachma"	*"drachme"*
150	ద్రాంచిమ్రామ	*Add the words "a kind of tree" after the Telugu meaning*	
151	ద్వాసప్తత్యధిక నియోగములు	*Add the words "Seventy two ways of injunctions" after* నియోగములు	
	ద్వితీయలక్ష్మి	*"The Sacred goddess"*	*"A Sacred goddess"*
	ధ	*"maund"*	*"mound"*
152	ధర్మనిర్వహానోద్యోగము	*"execution of pious duty"*	*"executive of pious duty"*
	ధర్మపత్ని	*"in conformity"*	*"in the confornity"*
153	ధవళసంకులవారు	*"conch shells"*	*"canch shell"*
154	ధేనువు	*"milch cow"*	*"milk cow"*
155	నందనాబణము	*"a kind af eatable"*	*"kind a of eatable"*
	నందికంబము	*"stone"*	*"stones"*
156	నగరికమతాలు	"నగరి కమతాలను"	"నగకమతాలను"
	నగరిపాలు	మొదటి "నగరిపాలు" తీసివేయవలెను	
	నట్టవోజు	"నాట్యోపాధ్యాయుడు"	"నాట్యోవధ్యాయుడు"
157	నఫర్ సఫర్	"ఒక్కొక్కడు"	"ఒక్కడు"
		"each and every work man"	*"one hand work man"*
158	నల	*"fiftieth"*	*"fifteenth"*
	నరియాళ్ళు	*"oil mongers"*	*"oil mergers"*
	నవరత్నాలమకుటము	*Add the words "the crown set with the nine kinds o, gems" after* కిరీటము	
	నవరాత్రులు	"దుర్గాపూజా"	"దురాపూజా"
159	నాగస్తంభము	"నాగవిగ్రహముతో"	"నాగవిగ్రహములో"
160	నాళిలగోత్రము	"నాళిలగోత్రుండు"	"నాళెలగోత్రుండు" *in the third inscription*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
161	నాయకాణి	*"feminine"*	*"fiminine"*
	నాల్గువేల నన్నూట నలుపదినాల్గు	*"forty four"*	*"fourty four"*
	నింగిశశులుకలయంతకాలము	"శశి=చంద్రుడు"	"శశి= "
162	నిచ్చమువ్వంద్రుదేశాంత్రులు	*"attendance of"*	*"attendance for"*
	నిజాము	*Add the words "The Nizam" after the Telugu meaning*	
163	నిత్యనివేద్యము	"నైవేద్యము"	"నైవేద్యములి"
164	నిత్యప్రసాదకూడు	*"maintenance"*	*"maintainance"*
	నిత్యసానియంబాటితవ్వెండు	*Add the words "According to the measure in vogue in a particular village" after the Telugu meaning*	
165	నిబంధము	*"at any other"*	*"at any order"*
	నియోగములు	*"divided"*	*"devided"*
	నిరుపాధికసొమ్ము	SII V, 131 (శ 1218)	
166	నివేద్యభూమి	*"expenses"*	*"expences"*
	నివేద్యముచేను	*"expenses"*	*"expences"*
167	నిశాను	*Add the words "symbol or emblem" after* "చిహ్నము"	
	నిశాము	ధ్వజి *A title, standard-bearer*	
	నిశ్చలభాగినులు	*Add the words "Those who own fixed shares" after this word*	
	నీలరత్నము	*"Sapphire"*	*"Sapphine"*
168	నూలమలగ	*Delete the words "cotton thread brought in a sack by bullock"*	
169	నెత్తురువిద్ద	*A grant made to the relatives of the decesed warrior who sacrificed his life in the service of the state*	
	నెయ్యముడు	(అ నే అముదు)	(అ నే అముడు)
		Add the words "నేతి అభిషేకము" *before English menting*	
	నెలపడి	*"in a month"*	*"for a month"*
170	నెల్లి	*Add the words* "ఉసిరిచెట్టు" *before* అగ్నిమంథము	
	నేడు	*"fourth caste persons"*	*"fourth caste"*
171	పలగ	*Delete the words "For discussion"*	
172	పంచమహాశబ్దములు	*Delete from* "అయిదు ముఖ్య కార్యస్థానములు *to* (5) మహా సాధనికుడు" *and from "The five karmasthanas to (5) commander of forces"*	
		"a tabor" "a gong"	*"a tabrct" "a gang"*
	పంచలోహాలబేరము	*"copper"*	*"coper"*
	పంచామృతము	*"nectareous"*	*"nectaarious"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
173	పందుము	"*tunns*"	"*tuns*"
	పంపు	"పంచు"	"పంపు" (*the first of the three words*)
	పకాళం	*Add the words* "గరిటజారుగ నున్న పెరుగన్నము (బకాళాబాత్)" *before the English meaning*	
174	పచ్చపట్టు	"*yellow*"	"*red*"
175	పటానమహాదేవి	"పట్టానమహాదేవి"	"పటానమహాదేవి"
176	పట్టుకప్పడాలు	"ఉరువులు"	"ఉరవులు"
	పట్టోద్ధతి	"*female heir apparent*"	"*heir apparent*"
	పడవాలు	"పడవలు"	"పడవాలు"
177	పడిశేషము	"*among the worshippers*"	"*among with worshippers*"
	పడెవాళ్ళపన్ను	"*for the maintenance*"	"*for the a maintainance*"
178	పణ్డి	*Read the matter in the second column in continuation*	
	పతకము / పదకం	"*pendent*"	"*broach*"
179	పదకము	"రత్నపుబిల్ల లేక బిళ్ళ"	"రత్నపుబిళ్ళ"
		"*pendent*"	"*broach*"
	పదుంద్రు	*Delete this word with meaings etc*	
	పద్మతడుకులు	*Add the words* "పద్మాకారముగనున్న కర్ణాభరణము" *before English meaning*	
180	పద్మపీఠము	"*shaped*"	"*shapped*"
181	పప్పుచీడి	*Add the words* "పాలకాయలు" *before English meaning.*	
181	పరపంగము	"త్రిసే"	"తిసే"
	పరవిలాతులు	*Add* "హిం విలాయత్=*foreign*" *before English meaning*	
	పరాభవ	"అరువదింటిలో"	"అరువదియింటిలో"
182	పరుమానా	"(హిం ఫర్మానా)"	"(హిం పరవానా)"
183	పల్లకిసేవ	"*palanquin*"	"*palahquin*"
184	పళ్లైరాలు	"*Saucers*"	"*a saucers*"
	పళ్యంపఇండి	"*palyampaimdi*"	"*palyampamimdi*
	పళ్ళర్లగోత్రము	"బ్రాహ్మణేతర"	"బ్రహ్మణేతర"
	పసపు	*Add the word* "*turmeric*" *after* హారిద్రము	
186	పహిండిప్రభ	"పసిండిప్రభ *Pasimdi prabha*	"పహిండిప్రభ *Pohimdi prabha*
187	పాతురాయి	"*demarcation*"	"*demarcated*"
	పాత్ర	"*worthy of a minister*"	"*worthy a minister*"

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
187	పాండిమొదవు	"milch cow"	"milk cow"
188	పాదపద్మోపజీవి	"that is the feet"	"that the feet"
	పాదమూలపరివారము	"పాదమూల పరివారము"	"పాదతూల పరివారము"
	పానము	"Attendants"	"Attendeuts"
		"beverage"	"benerage"
189	పార్స్మిసాల్	"Persia is noted"	"Persia noted"
	పాలు	control or mastershtp,	
190	పిట్టముదు	"boiled"	"bold"
193	పురాణపారకుడు	"purāna"	"puāna"
194	పుళోలు	"suffix"	"suffux"
195	పుష్పాంజలి	"to the deity"	"of a deity"
196	పెంటపొలము	"grazing"	"garzing"
197	పెండ్లివ్రయము	"expenses in connection with the celebration of the marriage of the deity	the expences on account of the marriage expences of the deity
198	పెరువుకలన	"పెరుగుకుండ"	"పెరుగుకుండలు"
199	పెరుసుంకము	"పెరుసుంకము"	"పెరునంకము" in the inscription
	పెర్మడి	"Reverend"	"Reverened"
200	పేరామణిపున్నమ	"in the lunar month"	"in the month of lunar month"
	పేరాయికము	"దానపత్రము"	"దానత్రము"
201	పొద్దు	"after"	"ofter"
	పొత్తు	"near"	"nearly"
	పొల్లిపసరము	"for engaging in cultivation"	"for cultivatio n"
202	పోంకతోట పోంకపెఱుక పోంకమోపు	"areca nut"	"aneca nut"
	పోడు	"after"	"ofter"
203	ప్రతిపత్తులు	"acquisition"	"acqui rement"
204	ప్రమాదీచ	"forty"	"fourty"
205	ప్రవలు	"pralu"	"palu"

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
205	ప్రవిష్టము	*"possession"*	*"prosession"*
206	ప్రాకు	*"formerly"*	*"farmerly"*
	ప్రాజాపత్యము	*"whom"*	*"who"*
	ప్రాణలింగము	"శరీరముపై	"శరీరముపై"
	ప్రౌఢవీరుడు	*"warrior"*	*"worrier"*
207	ఫ	*Delete the second word ఫ with meanings and quotation*	
	ఫర్మాను	*Delete the word with meanings and quotation*	
	ఫసలి	*"Era-Mohammaden"*	*"one year"*
208	బందికాడు	*"marauder"*	*"marander"*
	బచ్చు	*"Banker"*	*"Bankar"*
209	బలంజెకార్యము	*"caste"*	*"castes"*
	బలంజెధర్మము	*"customary"*	*"customery"*
210	బాధ	*"interruption"*	*"interuption*
211	బిగ్వ	*Add the words "a unit of measure" 'after* కొలమానము'.	
214	బేరిశాల	*Add the words "an upper story, an upper room" after* చంద్రశాల	
217	భండరకటువపిండి	ధనము	ధవము
	భండారము	*in lieu*	*lien*
218	భగవతిదేవి	*Parvati*	*parwati*
	భట్టారిక	*(809 - 811 A D)*	*(089 - 811 A D)*
	భట్టోపాధ్యాయులు	*Suffix to the names of learned brahmin teachers*	*Suffix to the names learned brahmin teachers*
	భట్టు	*professes knowledge*	*professes a knowledge*
219	భద్రమండపము	*Add the words "a type of pavilion" after* "భద్రమంటపము"	
220	భావ	*eighth*	*eigth*
	భూత్తము	భూతము *bhūtamu*	భూత్తము *bhūttamu*
222	భోగస్త్రీ	*consecrated*	*anointed*
	మ	"మత్తురులకు" *"marturulu"*	"మత్తులునకు" *"martulu"*
	మంగళమహాశ్రీ	*"prosperity"*	*"property"*
	మంజాళు	*"the scarlet seeds of a forest tree"*	*"a forest tree with scarlet seeds"*
228	మంజిష్ఠ	*"plant"*	*"plan"*
	మండిరపగోత్రము	*"from"*	*"form"*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
223	మంత్రవాదము	*Science of sorcery*	*source of spells*
	మందడి	*An officer or*	*An office*
224	మగమ	*cultivator*	*cullivator*
	మగ్గము	దశాంశము	దంశాంశము
226	మనోహరలడ్లు	*Add the words* "జంతికలు ముక్కలుచేసి పాకముతోచేసిన లడ్లు" *after* భక్ష్యవిశేషము	
	మన్నీడు	మండలాధిపతి	మండలాధిపతులు
227	మరహాంమతు	*Add the words* "మరమ్మతు *Repairs" after this word*	
	మత్తుపు	*A certain land measure generally used*	*A certain land measure of uncertain measere generally used*
228	మలక	*Add toe words "a Mohammadan" after Telugu meaning*	
	మసనద	*throne*	*thrown*
229	మహత్తరులు	*Add the word "Elders" after* పెద్దలు	
	మహామందు	*Add the words* "మహమ్మదు *Mohammad before the inscription*	
	మహాగ్రామము	*big*	*great*
	మహాజనము	*Specially heads of villages and cultivators*	*Specially when head of villages and cultivators*
230	మహాప్రధాని	*Delete the words "The great minister or"*	
	మహాబృహస్పతిపుణ్యకాలము	*festival*	*feast*
	మహామహత్తర	మహామహత్తరుడు	మహామహత్తకుడు
	మహామాత్యుడు	*a chief or Prime minister*	*a great minister*
231	మహారాజ్యభండారము	మహారాజ్యభండారు	మహారాజ్యభండారము
	మహాశిరఃప్రధాని	*Prime*	*prince*
	మహాసామన్తుడు	*tributary*	*tributory*
232	మహేంద్రము	*mountain ranges*	*mountains*
	మహోపహారము	*Add the words "See upahāramu" after* "(చూడుడు ఉపహారము)	
233	మానపొలము	*free*	*fae*
234	మాను	*SII X, 138* (శ 1078)	*SII 664 of 1920*
	మాన్యము	*exemption or free*	*exemption free*
235	మాలు	*Add the words* "పన్ను. *Tax" against this word*	
	మావు	*measure*	*masure*
236	ముక్కారు	*winter*	*cold*
	ముక్కోటితీర్థము	*Add the words "a holy tank in Tirupati" after* "పేరు"	

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
288	ముదిసెలితలయంటు	*epithets*	*epithet*
		inscription, it is presumed	*inscription It is presumed*
	ముద్రహస్తుడు	*servants*	*servents*
289	ముప్పందుము	*Add the words "1½ putties of land" after* 'పందుములు'	
	ముప్పైరెండుజేనలకోల	*Add the words* "ముప్పదిరెండు జానల కోలమానము—*a measure by rod of thirty two spans of length* శ్రీ బ్రహ్మేశ్వర మహాస్థానాధిపతులైన పెదమల్దేవరాజు శ్రీ గౌడేశ్వర దేవర అంగరంగభోగానకు అందుల తపోధన ఱ ముప్పయిరెండు జేనల కోలను యిచ్చిన మత్తురులు మ ఖ *H A S 13 (55)* (శ 1121)	
	ముమ్మడిభీమనాయక	*after Mummadibhīma*	*after of Mummadibhīma*
240	ముయ్యలిగుట్టు	*Delete the first word with the meanings*	
241	మునుమాడ్లగోత్రము	*on oil monger*	*a oil monger*
	మూలవీసాలబడి	*Add the words "See mūlavīsālu" after* '(చూ మూల వీసాలు)	
	మూలవీసాలు	*(3) 1/16th of a hana - a hana is equivalent to four annas*	*(3) 1/16 of a hana - hana as four annas*
	మృష్టాన్నభోజనము	మిష్టాన్నభోజనము	మృష్టాన్నభోజనము
	మెంటచేను	*field of dry crops*	*Dry field*
242	మెఱుకు	*celebrity*	*celebrety*
248	మేరస్వాస్థ్యము	*tanks*	*tank*
244	మొగరితనము	మొగరితనము	మొగలితనము
	మొదలారి	*caste in Tamilians*	*caste persons in Tamilians*
	మొదలిమాడలు	*modalimādalu*	*madalimādalu*
	మొదలివహి	*Add the words* "మొదటి పద్దు *first instalment*"	
245	మెదలు	మొదలు	మెదలు
	మోతరాప్రకాంపులు	*artificers*	*artificens*
	మోతిమదవులతు	*Add the words* దేవాదాయ ధర్మకర్త *"trustee of the endowment" before* 'అగుసేందు'	
246	యత్తైయముడు	(త ఎత్తైఅముదు)	(త ఎత్తైముతు)
247	యాజ్ఞవల్క్యుడు	*Shukla*	*white*
	యువరాజు	*on a subordinate*	*as a subordinate*
		latter	*later*
248	రక్తక్షామము	*raktaksāmamu*	*raktaskamamu*
	రచియించు	సమర్పించు	సమర్థించు
	రచ్చ	*high way*	*high road*
	రజు	*Add the words "an abridged form of Rāju*	

	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
249	రడ్డికము	*Add the word "Lord ship" after 'ప్రభుత్వము'.*	
	రత్న ధేనుమహాదానము	*ears*	*years*
250	రవికిరణములు	*Add the words "See ar k araśmi" after '(చూడుడు అర్కరశ్మి)'*	
	రవివారము	రవివారమునాండు *S I I V, 815*	సోమవారమునాండు *S I I IV, 815*
251	రాగభోగాలవారు	*Add the words "See amgara mga bhōgamulu" after '(చూడుడు అంగరంగభోగములు)*	
253	రాజ్యరాష్ట్రగ్రామవర్ధన	*villages*	*vilages*
254	రాయస్త	*administration*	*administer*
	రావు	*Add the words —"కొన్ని విశేష్యముల తుదను చేర్పబడు శ్రేష్ఠార్థకము" "An hanourable affix to the names" before the quotation*	
255	రూపాలయాబ్దము	*the number*	*to number*
	రూపుచేసుకోను	*Add the words "decide to donate or pay" after the Telugu meaning*	
256	రెండు	*Add the word "both" after 'ఇరువురు' (A neuter cardinal used in masculine gender).*	
257	రొఖ్కా	*Add the word "రొఖ్ఖా" Ready money, cash transaction)*	
		ఉత్తరము	
		Add the words "See nafar najar"	
	ఉ	*participle*	*particle*
258	లేపటిపూటపాలు	*required*	*retired*
	లేవుపర్వతభోగసుంకము	*that this is a fee*	*that the a fee*
	లేవుసుంకము	*Duties*	*Dues*
259	లంబాడి	*banjaries*	*brinjaries*
	లక్ష్మీనారాయణవ్రతము	*full–moon day*	*full day*
260	లోహకారుడు	*Add the word "black smith" after the word*	
261	వంక్యపొలము	*field of reeds*	*field of containing reeds*
	వంచన	*deceit*	*deceipt*
262	వగచు	తలపోసిన	తనపోసిన
263	వడ్లపట్టు	*a measure of land*	*a land measure*
	వద్దు	*instead of*	*mislead of*
264	వన్నె	*shine*	*torch*
	వరిబియ్యము	*after having been husked*	*after husked.*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
264	వరుంపించు	*To plaster*	*the laster*
	వరువు	*kind of crop*	*king of crop*
	వరుంబనికరంభము	చేయబడిన	చేయబిడ్డ
		plastered	*plaisted*
265	వలవలడావల	వలవల	వలవల
		sides	*side*
266	వసంతమంటపము	తోటలలోగాని	తోటలతోగాని
267	వాజసనేయచరణుడు	*shukla*	*white*
	వాజసనేయసూత్రుడు	*shukla*	*white*
	వాద్యకారులు	వాద్యకారులకు	వాద్యకోలకు
	వానకర్మి	*auchorite*	*auchoricle* (p 268)
268	వారిజోదరతిథి	విష్ణుతిథి ద్వాదశి	బ్రహ్మతిథి పాడ్యమి
	వారు	*categories*	*catergories*
	వాల్మీకవంశము	*castes*	*casts*
269	వాసెకాడు	*Add the words "A flute player" after the Telugu meaning*	
270	విట్టర్వవిశుకాడు	నతనికి	నతనకి
271	విమలతృతీయ	శుద్ధతదియ	శుద్ధవిదియ
273	విశుద్ధశైవులు	*orthodox*	*arthodox*
	విశ్వ	ఉన్మానవిశేషము	ఉన్మాదవిశేషము
		equal	*equalling*
	విశ్వాసి	*confidant*	*confident*
		విశ్వాసపాత్రుడు	విశ్వాసముకలవాడు
274	విషయించు	*To do carnally*	*To do with carnally*
275	వీరమండపము	*heroes af the Linga vanta caste*	*heroes Lingavanta caste*
	వీరముష్టి	*perform*	*performed*
277	వెండిటంకాలు	*Add the words "silver coins" after the Telugu meaning*	
	వెండినిడ్డెనలు	*articles*	*articls*
	వెండిపువ్వులు	*Flowers made oι silver*	*Flowers of silver*
278	వెట్టినపరివారము	*those*	*there*
279	వెన్నెచీరలు	*clothes*	*cloths*
	వెర్పి	*In total*	*Total*
	వెలివ్యవహారము	వెలివ్యవహారులు	వెలివ్యవహారము

Page పుట	Word పదము	Read ఒప్పు	For తప్పు
280	వెల్లడు	*until*	*untill*
282	వైశాఖమహోత్సవము	*month of Vaisakha*	*month*
	వైశాఖము (మరుతులు)	*vānakālamu (marutulu)* వానకాలము (మరుతులు)	*vanakalamu* వానకాలము
284	వ్రిత్తి (వృత్తి) కట్నాలు	*of each caste*	*of the each caste*
	వ్రీహిక్షేత్రము	*Add the words "paddy field" after the Telugu meaning*	
285	శకభూపాద్దము	శకభూపాబ్దము *Saka bhūpābdamu*	శకభూపాద్దము *Saka bhūpāddamu*
286	శడ్డులు	*co-son-in-law*	*a son-in-law*
	శనివారమండపము	*saturdays*	*saturday*
	శయ్యాదానము	*said to be middling*	*said tn the middling*
287	శశిబడాలు	*Add the words "*చంద్రకాంతలు - పెసరపప్పు రుబ్బి పాకంలో వేసిన గారెలు*" after "*భక్ష్య విశేషము*"*	
	శామీ	*Add the word "Governmental" after the Telugu meaning.*	
	శాలివాహనశకము	*era*	*fiction*
288	శాహామత్తు	ఔదార్యము, ప్రతిభ	ధైర్యము
	శిలాపీఠము	శిలాశాసనము	శిలాశాశాసనము
289	శివమందిరము	*Temple of God Siva*	*The Saivas iemple*
	శివమణ్డలదీక్ష	*initiation to*	*initiation is*
	శివరాత్రిపుణ్యకాలము	*day*	*date*
290	శిశువధ	శిశువధ	శిశుధ
291	శ్రావక	చూ జినేంద్రపద పద్మార్చకుడు, *See jinēmdra padapadmā-rcakudu*	చూ జనేంద్రపద పద్మార్చక
292	శ్రీముఖవాచకము	*from*	*forms*
295	శ్రీరామానుజకూటము	*"feeding of Vaisnava brahmins"*	*where Vaishnava brahmins are fed*
297	శ్వేతచామరలు	*white whisks*	*A white whisks*
	షట్కర్మములు	*enjoined on*	*enjoined to*
	షడంగవి	*Add the words "Also suffix to the names of brahmin as title" at the end of the English meaning*	
	షడఙ్గపారగుడు	*Vēdāmgas, namely*	*Vēdā*
299	సంతరాశి	*to the market*	*in the market*
	సంధాత	*but manages*	*and manager*

	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
300	సంధ్యావందనమంటపము	*for the performance*	*for the espanat performance*
301	సకలసేనాపతి	సకల సేనాధిపతి *sakala sēnādhipati*	సకల సేనాధిపతి *sakalā sēnapati*
	సన్తతిభోగము	*a service by successive generations*	*by successive generations*
302	సన్నపుముత్యాలకుచ్చు	*Add the words "ముత్యాలతో కూర్చిన కుచ్చు" before English meaning*	
	సన్నిధిసంప్రదాయము	*Delete the words "A religions . .. deity (A) occuring in line 3*	
	సప్తసంతతులు సప్తసంతానములు	*treasure trove*	*treasure trace*
	సప్తసాగరమహాదానము	*should donate them*	*should be donated*
	సప్తాంగములు	*constituents*	*constituenments*
303	సమయకార్యము	*Delete the first word with its meanings*	
	సమయిసేనాపతి	*Delete the first word with its meanings*	
304	సముదాయక్షేత్రము	*Delete the second word with its meanings*	
305	సరిఖేలు	*favourite*	*favorite*
	సరుస	*close*	*closely*
306	సర్వబాధాకర పరిహారకుడు	*Exemption from all molestations and taxes*	*From all molestation and taxes exemption*
	సర్వభోగసామ్యత	చూ అష్టభోగతేజ స్వామ్యములు *See astabhōgatēja svāmyamulu*	చూ. అష్టవిధభోగస్వామ్యము *See astavidha bhoga svāmyamu*
	సర్వమాన్యము	*villages*	*village*
307	సలతనత	*Add the words "ప్రభువులు kingship" as meanings of the word.*	
	సలాను	*three*	*a third*
	సవుకజోమి	*saline*	*saltn*
	సవ్వాలు	(వ. సవ్వాల్)	(వ సవ్వాల్)
308	సహాయము	*Add the word "master" after "అధికారి"*	
309	సాక్షిపురుషుడు	*Delete the word with meaning*	
	సాదిరు	*adopt course of action*	*going forth*
	సానిమాని నిబంధకాండ్రు	*servants*	*servents*
310	సామంతచిహ్నములు	*"palanquin*	*palanquins*
	సాలన్యగోత్రము	*caste*	*cast*
311	సాహెబులవాడు	సాహెబులవారు	సాహెబువారు
	సింగవాదముపన్ను	జీతమునకై	జీవితమునకై

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
811	సాళువ	నీరానరాను పంచెడు	నీరసరాను పంచెండు
812	సిద్ధాయము	*from the devadana*	*from toe devadana*
	ఎల్ల అసుంకము	*dues or fees*	*dues of fees*
813	సుంకపుతలారి	*Delete the words 'the collection' (repeated)*	
		tolls	*tolles*
814	సుఖసంకథావినోదము	సుకసంకథా	సుకసంకాథా
815	సురత్రాణులు	సంస్కృతీకరణము	సంకృతీకరణము
	సురభులు	సురభి = ఆవు	సురభిఆవులు
	సులతాని	*Add the word "సుల్తాను" after "sultan"*	
	సువర్ణకలశము	*at*	*as*
816	సొచ్చు	సొచ్చినపడి	పొచ్చినపడి
817	సోపస్కరము	*Seasoning of food*	*for seasoning for food*
818	స్థలవృత్తి	*The endowment made to a temple*	*The endowment the temple*
	స్థలభరితాలు	*Delete the word with its meaning*	
	స్థానసమ్మతి	శ్రీ ముత్కుమారారాము	శ్రీ ముతుకురారాము
819	స్థావరంమడి	*The first word may be deleted with meanings*	
	స్థావరంమడి	(శ 1478)	(శ 1428)
	స్వరూపము	*kinds*	*kind of*
820	స్వస్తిగోబ్రాహ్మణేభ్యః	*May all be*	*May all the*
	స్వస్తిశేవలవారు	*benedictory*	*benidictory*
	స్వస్త్యస్తుసర్వభూతేభ్యః	*Delete the word "will"*	
	స్వాస్థ్యము	*privileges*	*privilages*
821	హద్దుపత్రికె	*delineating*	*delienating*
	హారితసగోత్రము	హారితసగోత్ర	హారితగోత్ర
	హరివాసరము	కార్తికశుద్ధద్వాదశి	కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశి
		respectively occurs	*respectively*
823	హిరణ్యగర్భ మహాదానము	*Delete the words "for five breath" in line 15 and the words "for five breathing moments" at the end of the sentence in line 17*	
		rise out of	*rice of*
	హవాలాశిలేదారు	*one*	*Area*
824	హేమాద్రిదానాలు	*Mahādēva*	*Mahādeya*

అనుబంధములలో

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
(i)	అ	'సంశప్తము'	'సంశప్తము'
(ii)	అడ్డంకి	'అడ్డంకి'	'అద్దకిం' (*in the inscription*)
	అధికజేష్టము	*'Gemini'*	*'Jemini'*
(iii)	అధ్యాపకుడు	'బోధించు'	'భోదించు'
	అన్నక్షీరము	*Add* 'క్షీరాన్నము' *ofter the word*	
	అన్నప్రదానము	*'contemplated'*	*'completed'*
(iv)	అమ్మా	'అజ్ఞప్తిః పరమేశ్వరమ్మా'	'అజ్ఞప్తి పరమేశ్వరమ్మ'
	అరిశలం	'అరిశలల'	'అరిగళం'
(ix)	ఉత్తరయానము	*'solstice'*	*'solstia'*
(x & xi)		*X&XI Pages have been interchanged the matter on page XI should come first, matter on page X should come later.*	
(xv)	గుజ్జాము	*'a measure of weight'*	*'a measure of height'*
	చతుర్వృత్యయపరిభోగము	*objective*	*'obgective' or*
(xviii)	చరువవుమడి	*'granted for'*	*'granted'*
		The heading 'చా' *should come before the word* 'చాలుమూల సమయ సమస్తపెక్కంద్రు'	
Page ix		*'XIX'*	*'IX'*
(xxiii)	దత్తడి	'దత్తి *gift, endowment'*	*'gift, endowment* దత్తి'
(xxvi)	నిలువుంగన్నలు	*'out in the court '*	*'out the court'*
(xxvii)	పెగ్గడ	*'Minister'*	*'Mininster'*
(xxviii)	బహులశాగా	'సమస్య'	'సమస'
(xxix)	మల్కి	*title'*	*'tittle'*
(xxx)	మోహరించు	*'To array such as'*	*'To array, as'*
	యూపస్తంభాలు	'శిలాయూపస్తంభాలు'	'శిలాయూప్తభాలు'
(xxxii)	వర్తని	'వర్తని'	'వర్తవి' *in the heading of the word*
(xxxiii)	శ్రోత్రియుడు	*learned*	*learved*
(xxxiv)	సెట్టి	సెట్టి	సెటి
(xxxvi)	ఆంధ్ర	*Andhras*	*Andhrs*
	కరసెట్టికొండపల్లం	*Privilege*	*Privilage*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
	అగిదెన	ఒకాకాక	ఒకక
(xlvii)	చేతియ	*building*	*butlding*
(xlviii)	ధిఢకతి	*steadfast*	*staed fast*
(xlix)	థెరియాన	(థెరవాదిన) *Sthavira*	థెరవాదిన *Sthaira*
	దనబలమహాబల	*An*	*An—*
(lii)	వ_త్రి	వ_త్రి	వత్రి
(liii)	నికాయ	బౌద్ధనికాయము	బౌద్ధునికాయము
(liv)	వక్ష	*fortnight*	*fortnigt*
(lv)	వర	*suffix*	*sufix*
	వరినవ	గర్హ్య	గర్హ
	వసాదక	స్వీకరించుట	స్వీకరించుచుండుట
	పానసతసహస	*beings*	*beins*
(lvi)	వియదసి	*for*	*"to" before 'king Asoka'*
	పుతదాల	*Add the word 'మరియు' between "పుత్రుడు కార్య*	
	పౌషకాలవతదకమి	పుష్యకృష్ణపతదశమి *pausha*	పుష్యమికృష్ణపతదశమి *pusha*
(lx)	మహాభోజ	మహాభోజీయ	మహాభోజ
(lxi)	మహాసేనాపతి	మహాసైన్యాధ్యక్షుడు	మహాసైనాధ్యక్షుడు
	మహిసాపక	*the Andhra country*	*to Andhra country*
(lxii)	ముకుడ	చూడుడు ముకుడ	చూడుడు ముకుడ
(lxiii)	రామసేవ్యసర్వజనాభిరామస్య	*Put a semi colon after Sri Rama*	
	లోకపాల	దిక్పాలుడు *guardian*	దిక్పాలుడు *guardia*
(lxiv)	వసవాసక	*varavas*	*anavas,*
(lxv)	శాలావడి	బలవృద్ధి	బలవద్ధి
(lxvi)	శ్రేణి	వర్తక	వరక
	సపటంసథర	సపటసంథర	సపటంసథర
(lxvii)	సామి	*name of the king*	*name of the another king*
(lxix)	సేలరూపకము	శైలరూపకము	శైలరూపక్రము
	హథియారోహస	చేయువాడు	చేయువాడు
(lxxii)	అకస(కాళ)భైరవదేవర	*by the name*	*going the name*

Page	Word	Read	For
పుట	పదము	ఒప్పు	తప్పు
(lxxiii)	ఉభయవేదాంతప్రవర్తకులు	*persons–*	*person*
	కటుగొడగి / కట్టుగొడిగె	*katugodagi*	*katugodagi*
	మాన్యపడి	చూడుడు కటుగొడగి *See Katugodagi*	చూడుడు కట్టుకొడిగె *kattukodige*
(lxxiii)	కపురమహాచందనకలిసి	*jar of*	*jar for*
(lxxiv)	కమ్మకారుడు	*karmma kārudu*	*kamma kārudu*
	కాళింగముద్ర	కళింగదేశములో	కాళింగదేశములో
(lxxv)	కొండకోల	(చూడుడు అశ్రీణాం *see aśrinam*)	(చూడుడు ఆశ్రీణాం *see āśrinam*)
	ఖాసా	*one's own*	*own*
(lxxvi)	గవి	*A (cover or sheltered)*	*A (Covered or sheltered)*
	గాడు	*common*	*cowman*
	గుత్త	*monopoly*	*manopoly*
(xcvi)	వటసై	సుత్తడ్డు	పలుకుంచ్చులు

— o —